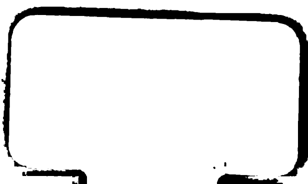

SIGILLVM·ACADEMIAE·HARVARDIANAE·IN·NOV·ANG
CHRISTO ET ECCLESIAE

QUINTI HORATII FLACCI

OPERA.

I[redacted]PRE[redacted]E[redacted]S

ILLUSTRAVIT

LUDOVICUS DESPREZ,

Cardinalitius Socius ac Rhetor Emeritus,

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS,

IN USUM

SERENISSIMI DELPHINI,

AC

SERENISSIMORUM PRINCIPUM BURGUNDIÆ,

ANDIUM & BITURIGUM.

Huic EDITIONI accessere

VITA HORATII CUM DACERII NOTIS,

Ejusdem Chronologia Horatiana, & Præfatio

De SATIRA ROMANA.

EDITIO UNDECIMA, prioribus longè emendatior.

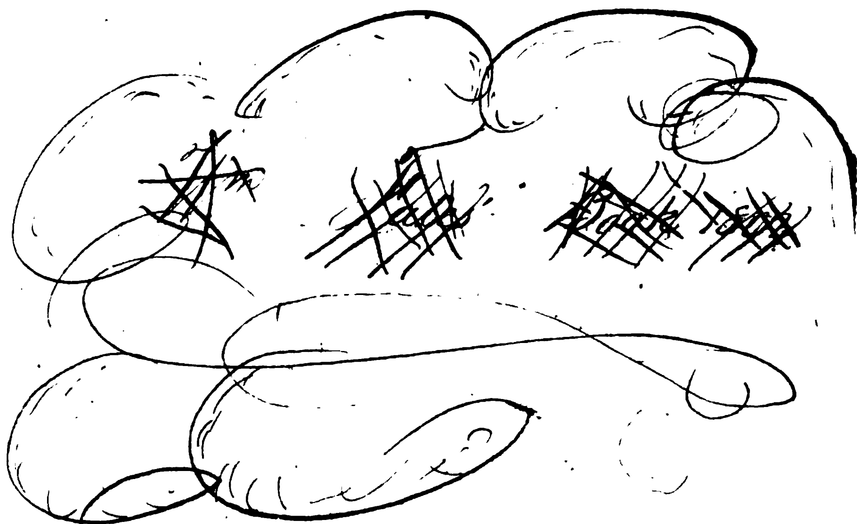
LONDINI:

Impensis, T. LONGMAN, B. LAW, T. POTE, J. JOHNSON, W. & W. GINGER, W. RICHARDSON, G. G. J. & J. ROBINSON, R. BALDWIN, C. DILLY, F. & C. RIVINGTON, S. HAYES, W. GOLDSMITH, W. BENT, G. & T. WILKIE, SCATCHERD & WHITAKER, et J. TAYLOR.

MDCCXCIII.

Charles Fisk's Book
August 17th 1801.
Jn. King's Book. Oct. 1803.

Q. HORATII FLACCI
VITA,
PER
LUDOVICUM DESPREZ.

Q. [a] HORATIUS FLACCUS in Venusio Apuliæ oppido natus est. [b] Patrem habuit libertinum, & exactionum coactorem. Salsamentarium scribunt aliqui: eò quòd in altercatione quidem Horatio exprobraverit, *Quoties ego vidi patrem tuum brachio se emungentem?* Cujus dicterii meminit Tullius 4, ad Heren. [c] Natalem ejus ponunt duobus annis ante conjurationem Catilinariam, L. Aurelia Cotta & Manlio Torquato iterùm Consulibus. [d] A patre Romam puer deductus, ibique honestè educatus, atque liberalibus disciplinis institutus est. [e] Orbilium grammaticum audivit. [f] Româ Athenas se contulit, Philosophiæ discendæ causâ. [g] Athenis cùm versaretur, annum ætatis agens vicesimum tertium, à Bruto abstractus ad civile bellum, ac Tribunus militum factus, Philippensi cladi interfuit. [h] Tùm victus, & bonis exutus paternis, paupertate conflictatus ad poesim

[a] Lib. 2. Satira 1. versu 35.
[b] Lib. 1. Sat. 4 & 6.
[c] Lib. Od. 21. Epod. 13.
[d] Lib. 1. Sat. 6. Lib. 2. Epist. 2. v. 41.
[e] Lib. 2. Epist. 1.
[f] Lib. 2. Epist. 1.
[g] Lib. 2. Od. 7. Lib. 3. Od. 14. Lib. 1. Sat. 6. v. 48.
[h] Lib. 2. Epist. 2.

animum

animum appulit. [i] Hinc Mæcenatis amicitiam demeruit: ac per eum subinde cum Augusto reconciliatus, utrique valdè charus extitit, & liberaliter ditatus. [k] Suetonio etiam teste, primùm scriba Quæstorius fuit post veniam ab Augusto impetratam. [l] Animo erat à tumultibus urbanis alieno, secessumque amabat. Apud Sabinos autem libenter morabatur in fundulo suo, quem describit Lib. 1. Epist. 16. [m] Hinc scribendarum epistolarum munus ab Augusto oblatum detrectavit. [n] Victûs frugalitatem cum munditiâ dilexit. [o] Fuit corporis habitu brevi & obesus. De ingenii scriptorumque elegantiâ nihil est quod dicam, cùm tot sæcula non sine admiratione prædicaverint junctam ab eo in carminibus Anacreontis suavitatem cum Pindari virtute & sublimitate: in sermonibus verò eam dicacitatem urbanam, quâ nihil solertius & sagacius. Mortuus est anno ætatis 57. Erravitque librarii manus ex Suetonio scribentis 59. [p] Augustum hæredem palam nuncupavit. Humo conditus est extremis Esquiliis, juxta Mæcenatis tumulum.

[i] Lib. 1. Od. 18. Lib. 3. Od. 16. Epod. 1.
[k] Lib. 2. Sat. 6. v. 36.
[l] Lib. 1. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 10.
[m] Sueton. in vitâ Horatii.
[n] Lib. 1. Od. 31. Lib. 2. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 5.
[o] Lib. 1. Sat. 3. Lib. 1. Epist. 4, & 20.
[p] Sueton. cit.

V. Clar.

Thos King bought
[illegible] Sept. 181[illegible]

Q. HORATII FLACCI

VITA

E

SUETONIO.

QUINTUS HORATIUS FLACCUS, Venusinus, patre, ut ipse quidem tradit, libertino, et exactionum coactore: at vero creditum est, salsamentario: quum illi quidam in altercatione exprobrâsset, Quoties ego vidi patrem tuum cubito se emungentem! *Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit: victisque partibus, veniâ impetratâ, scriptum Quæstorium comparavit: ac primò Mæcenati, mox Augusto in gratiam insinuatus, non mediocrem in amborum amicitiâ locum tenuit. Mæcenas quantopere eum dilexerit, satis demonstratur illo Epigrammate.*

Ni te visceribus meis, Horati,
Plus jam diligo, tu tuum sodalem
Hinno me videas strigosiorem.

Sed multo magis extremis, tali ad Augustum elogio: Horatii Flacci, ut mei, esto memor. *Augustus Epistolarum quoque ei officium obtulit, ut hôc ad Mæcenatem scripto significat:* Antè ipse sufficiebam scribendis epistolis amicorum:

amicorum: nunc occupatissimus & infirmus Horatium nostrum te cupio adducere. Veniet igitur ab istâ parasiticâ mensâ ad hanc regiam, & nos in epistolis scribendis adjuvabit. *Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam aut amicitiam suam suggerere destitit. Extant epistolæ, è quibus, argumenti gratiâ, pauca subjeci.* Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam si convictor mihi fueris. Rectè enim & non temerè feceris, quoniam id usûs mihi tecum esse volui, si per valetudinem tuam fieri posset. *Et rursus:* Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire: nam incidit ut coram illo fieret à me tui mentio. Neque enim, si tu superbus amicitiam nostram sprevisti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονοῦμεν. *Præterea sæpe eum, inter alios jocos,* purissimum penem & homuncionem lepidissimum *appellat: unâque & alterâ liberalitate locupletavit. Scripta quidem ejus usque adeo probavit, mansuraque perpetuò credidit, ut non modo Seculare Carmen componendum injunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique, privignorum suorum: eumque coegerit propter hoc, tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere; Post sermones vero lectos quosdam, nullam sui mentionem famam ita sit questus:* Iratum me tibi scito, quod non in plerisque ejusmodi scriptis mecum potissimum loquaris. An vereris ne apud posteros infame tibi sit, quod videaris familiaris nobis esse? *Expressitque Eclogam, cujus initium est;*

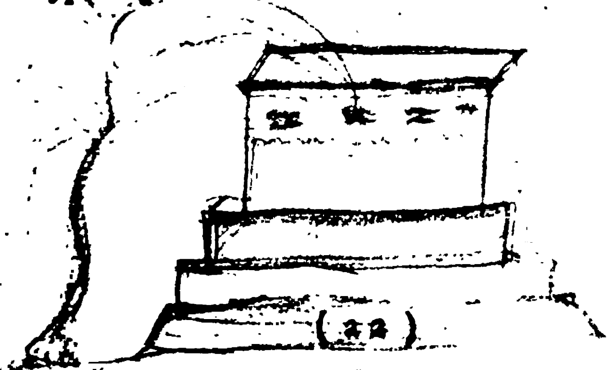
Quum tot sustineas & tanta negotia solus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.

Habitu

Habitu corporis brevis fuit, atque obesus; qualis & à semetipso in Satyris describitur, & Augusto hâc Epistolâ: Pertulit ad me Dionysius libellum tuum, quem ego (ne accusem brevitatem) quantuluscunque est, boni consulo. Vereri autem mihi videris ne majores libelli tui sint, quam ipse es, sed si tibi statura deest, corpusculum non deest. Itaque licebit in sextariolo scribas, quum circuitus voluminis tui sit ὀγκωδέστατος, sicut est ventriculi tui.

Vixit plurimum in secessu ruris sui Sabini, aut Tiburtini: domusque ejus ostenditur circa Tiburni luculum.

Venerunt in manus meas & Elegi, sub ejus titulo, & Epistola prosâ oratione, quasi commendantis se Mæcenati. Sed utraque falsa puto: nam Elegi vulgares: Epistola autem obscura: quo vitio minimè tenebatur. Natus est VI. Id. Dec. C. Cotta & L. Torquato Consulibus. Decessit V. Kal. Dec. C. Marcio Censorino & C. Asino Gallo Consulibus, post nonum & quinquagesimum annum: hærede Augusto palam nuncupato, quum, urgente vi valetudinis, non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. Humatus & conditus est extremis Esquiliis juxta Mæcenatis tumulum.

V. CLAR. *AND. DACERII*

N O T Æ

IN VITAM

Q. HORATII FLACCI.

Q. *HORATII FLACCI vita è Suetonio.*] Hanc vitam Poryphyrio disertè adjudicat Suetonio in Notis suis ad Epist. 1. Lib. II. his verbis, *Augusto increpanti Horatium, quod non ad se quoque plurima scriberet, ut Suetonius auctor est, imprimis cum laude Cæsaris se excusat.* At vel tacente Porphyrione, ita se prodit hic Suetonii stylus, ut peritum lectorem haud temere fallat.

Patre, ut ipse quidem tradit, libertino, & exactionum coactore.] Hoc de seipso profitetur Horatius Sat. 6. Lib. 1. v. 45.

Nunc ad me redeo libertino patre natum.
Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim
Et. v 84. *Si præco parvas, aut, ut fuit ipse, coactor*
Mercedes sequerer————————.

At vero creditum est, salsamentario.] Salsamentarium propriè nuncupant Græci ἀλλαντοπώλην, Galli *un Charcutier*, qui parat venditque farcimina, tomacula, & id genus alia.

Quoties ego vidi patrem tuum cubito se emungentem?] Hoc convicio irridebantur Salsamentariorum filii. Cic. IV. Lib. Rhetoricorum ad Herennium (siquidem ille est verus illius operis auctor) *Per consequentiam significatio fit, cum res quæ sequuntur aliquam rem, dicuntur, ex quibus tota res relinquitur in suspicione, ut si salsamentarii filio dicas, Quiesce tu, cujus pater cubito se emungere solebat.*

Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit.] Tunc temporis Horatius literis operam dabit Athenis. Vide quod narrat ipse Epist. 2. Lib. II.

Scriptum

Scriptum Quæstorium comparavit.] Lege ſcribitum pro ſcribatum. Vide Notas noſtras ad v. 36, Sat. 6. Lib. II.

De re communi ſcribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminiſſes, Quinte, reverti.

adde quod ſcribit Liv. cap. 46. Lib. IX. & A. Gell. cap. 9. Lib. VI.

A primo Mæcenati—in gratiam inſinuatus.] Hæc ita narrantur, quaſi Horatius non innotuerit Mæcenati, niſi poſt impetratam demum ab Auguſto veniam, & comparatum ſcribatum Quæſtorium. At iſtud Suetonio nunquam excidiſſet. Mæcenate enim deprecante, Cæſar ignovit Horatio, eique bona ſuo Fiſco addicta reddidit. Suetonius hoc loco de eo tempore loquitur, quo cœpit Mæcenas Horatium habere in numero familiarum ſuorum, quocum negotia ſua communicaret; quemque in otio ſuo jucundum adhiberet comitem.

Hinno me videas ſtrigoſiorem.] Non placet iſta lectio. Proculdubio ſcripſerat Mæcenas, *Ninno me videas ſtrigoſiorem*, eamque lectionem ſecutus eſt doctiſſimus Voſſius. Fuit iis temporibus Nin. Craſſus poëta quovis pumice aridior, eamque ob cauſam iſtiuſmodi conviciis obnoxius.

Elogium.] Græcè ἐλόγιον, propriè ſignificat titulum, lemma, præfationem conciſam, breviarium, quo quis, quid ſibi velit, paucis verbis docet.

Nunc occupatiſſimus & infirmus.] Infirmâ valetudine utebatur Auguſtus omni tempore, poſt autem bellum Hiſpanicum, impendio magis graveſcere cæpit ejus valetudo. Poſt iſtud igitur bellum conſtat eum hanc epiſtolam ad Mæcenatem ſcripſiſſe, Horatioque obtuliſſe munus epiſtolarium.

Ab iſtâ paraſiticâ menſâ.] Horatius enim non erat ex Mæcenatis domeſticis, neque ullius ordinarii officii causâ apud eum hærebat, ideoque eum hic irridet Auguſtus ut Mæcenatis paraſitum, quaſi ei eſſet aſſiduus conviva.

Ac ne recuſanti quidem aut ſuccenſuit quicquam, aut amicitiam ſuam ſuggerere deſtitit.] In primis notatu dignum eſt, quod hic obſervat Suetonius. Rara eſt in principibus ejuſmodi moderatio: cujus quidem exhibendæ fateor non niſi rariſſimas iis præbere occaſiones. Adeo in paucos incidunt, qui officia ampla & honores ultro ſibi oblatos detrectent.

Si per valetudinem tuam fieri poſſet.] Indicant hæc verba Horatium, valetudinis ſuæ excuſatione illum honorem ſibi ab Auguſto oblatum recuſaſſe. Jam enim conſenuerat, unde etiam ſequitur hoc ei non oblatum fuiſſe ante bellum Hiſpanicum, ut ſupra dixi.

Septimio.] Idem eſt Septimius, quem alloquitur Hor. Od. 6. Lib. II. quem laudat Ep. 3. Lib. I. quemque Tiberio commendat Ep. 9. Lib. I.

Unâque et alterâ liberalitate locupletavit.] Nihil quicquam memini ab Horatio dictum de Auguſti in ſe liberalitate, quod tamen ſilentium non eſt ab ingrato animo profectum. Nemo inquam fuit princeps, qui aliquibus non benefecerit, pauci autem fuerunt Auguſti ſimiles, qui omnibus ſuis ſubjectis benefecit. Quorſum igitur pro ſeipſo ſeorſim gratias ageret, quum eſſent pro toto mundo gratiæ agendæ? Sola autem hu-

 juſmoi

jusmodi gratificarum actio gloriam principis amplificat, solaque digna est quæ literarum monumentis posteritati commendetur? Itaque Horatius, quâ erat prudentiâ, nihil prætermisit, quo demonstraret imperium universum Augusto acceptum retulisse fecilitatem suam, neque quenquam fuisse civem Romanum, qui ei tranquillitatem vitamque suam non deberet.

Vindelicam victoriam Tiberii Drusique.] Quod quidem fecit Od. 4. & 14. Lib. 4.

Eumque coegerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.] Qui credit omnes Odas lib. IV. ab Horatio scriptas postquam hoc erat ei ab Augusto imperatum, næ is longe errabit. Illud solum dicit Suetonius, Horatium ab Augusto coactum fuisse quartum librum edere, illasque Odas, quas ex ipsius imperio composuisset, iis adjungere, quas jampridem fecisset, necdum in lucem edidisset. Vide Notas ad Od. 1. Lib. IV.

Habitu corporis brevis fuit & obesus.] Quod ipse dicit Sat. 3. Lib. II. ubi se affirmat esse staturæ non amplius bipedalis.

Vixit plurimum in secessu ruris sui.] Hibernos menses nonnunquam Tarenti transigebat. Sed maximam ætatis suæ partem degebat in Tiburtino suo: quem locum prætulit Tarento, quod ostendit Od. 6. Lib. II.

Sabini aut Tiburtini.] Cave hinc colligas geminum fuisse Horatio rus. Villa ejus fuit inter agrum Tiburtem, & Sabinum, unde alii illam Tiburtinis accensent, alii Sabinis; quod fieri solet de villis, urbibus, & montibus qui duabus regionibus interjacent. Sic Venusium nunc Lucaniæ, nunc Apuliæ urbs habebatur, ut loquitur noster Sat. 1. Lib. II.

——————Lucanus, an Appulus, anceps.
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.

Et Od. 4. Lib. III. eâdem de causâ ponit montem Vulturem in Apulia & extra Apuliam. Ecce autem locum huic è Suetonio plane similem apud Catullum, qui de rure suo, quod in eadem regione ubi & Horatii rus erat, dicit.

O funde noster, seu Sabine, seu Tiburte,
Nam te esse Tiburtem autumant, quibus non est
Cordi Catullum lædere: at quibus cordi est,
Quovis Sabinum esse pignore contendunt:
Sed seu Sabine seu verius Tiburte, &c.

Domusque ejus ostenditur circa Tiburni luculum.] Is est Tiburni lucus, de quo Od. 7. Lib. I.

Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
Mobilibus pomaria rivis.

Fuit autem Tiburnus Catilæ & Coræ frater, qui quam condiderant urbem, Tibur ex nomine fratris sui maximi natu nuncupaverunt. Virgil. Lib. VII.

Sed utraque falsa puto; nam Elegi vulgares.] Egregium est hoc loco Suetonii judicium. Ex eo, quod vulgares sunt hi Elegi, Horatio illos abjudicat. Longè aliam tulissent sententiam hodierni Critici, qui nulli labori parcunt, dum antiquorum vitia pervestigant, quique pulcherrimos sæpe locos vexant damnantque, ideo tantum, quia quod pulcherrimum est, à Genio ipsorum abhorret maxime. Quo plura reperissent in his elegis humilia & inepta, eo impensius contendissent verum auctorem fuisse Horatium. Prô dolor! quanto cum ipsorum dispendio perierunt? Huc enim provocarent, tanquam ad certissimam auctoritatem, gratulantes sibi repertos esse testes qualescunque, qui causæ recentiorum faverent contra antiquos.

Elegi vulgares.] Potuit Suetonius, ex ipso Horatio sumpto argumento, contendere hos elegos fuisse subdititios; ipse enim de suis scriptis loquens dicit Ep. ult. Lib. II.

Carmina compono, hic elegos.

Epistola autem obscura.] Nostro igitur vitio fit, quod obscura quædam apud Horatium deprehendamus: plerumque vero commentatorum, & interpretum culpâ, qui sæpe clarissimis alioqui locis tenebras offuderunt, quique auctorem penitus depravârunt inepto eo sensu quem ipsi affinxerunt.

VI. Id. Dec.] Hoc est, octavo ejus mensis die, anno ab U. C. 688. 63. annis ante Natum Christum.

L. Cotta & L. Torquato Coss.] Dicente ipso Od. 21. Lib. III.

O nate mecum consule Manlio!

Et Od. 13. Lib. V.

Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.

Decessit C. Martio Censorino & C. Asinio Gallo Coss.] Anno ab U. C. 745. sex annis ante Natum Christum. Errat igitur Suetonius, cum dicit *post quinquagesimum nonum annum.* Ab octavo enim Decem. die ann. 688. ad vigesimum septimum Nov. 745. non sunt amplius quinquaginta septem anni minus undecim diebus. Nisi hæc sit potius culpa librarii.

Hærede Augusto palam nuncupato, quum urgente vi valetudinis non sufficeret ad obsignandas Testamenti tabulas.] Jure Civili rata habentur Testamenta vivâ voce dicta, modo testator hæredem suum nuncuparit coram septem testibus. Justinian. Inst. Tit. 10. Sect. 13. *Si quis autem sine scriptis voluerit Jure Civili ordinare testamentum, septem testibus adhibitis, & suâ voluntate coram iis nuncupatâ, sciat hoc perfectissimum testamentum Jure Civili firmumque constitutum.*

In extremis Esquiliis juxta Mæcenatis tumulum.] Habitavit enim Mæcenas in extremis Esquiliis, ubi superbam sibi domum fecerat, adeoque sepulchrum.

Juxta Mæcenatis tumulum.] Decesserat Mæcenas eodem anno. Unde autem factum est, ut Horatius, superstes cum esset, nihil in scriptis reliquerit, quo testaretur dolorem ex Mæcenatis morte conceptum? Mihi quidem illud non videtur credibile. Tanto eum affectu dilexit, tantaque in se merita ejus erant, ut nefas esset officium lugendi Mæcenatis cuiquam alteri reliquisse. Nullo pacto esset ignoscendum adeo inhumano facinori. Si ita nefariè ingratus fuisset, non tam æstimarem scripta, quam ipsum auctorem aspernarer: meque adeo pœniteret tanti temporis in eo explicando vertendoque collocati. Videamus an historia nobis aliquid suggerat, quod eum expediat à crimine silentii istius, quod quidem primo tam suspectum tamque odiosum apparet. Dio de eo anno loquens qui Mæcenati supremus fuit, enumerat primo omnia felicia, quæ Augusto eo anno contigerunt. Cumque demonstrasset priores octo menses nihil ei præter felices eventus dedisse, addit finem anni non respondisse principio, mortemque Mæcenatis derepentè interrupisse prosperorum seriem, ad nonum usque mensem continuatam. Mors igitur Mæcenatis non nisi post octavum mensem contigit. At quamvis statim post eum mensem exactum contigisset (quod tamen non constat, cum Dio non designet quoto die contigerit) à fine Octobris ad vigesimum septimum diem Novemb. non fuisset Horatio spatium primis lacrymis abstergendis. Itaque constat eum non diu superstitem fuisse amico suo. Quid autem aliud facere potuisset, quo clarius demonstraret, quam vehementer eum dilexerit? Tum proculdubio id præstitit, quod ante aliquot annos pollicitus erat quum ad Mæcenatem scriberet, periculoso morbo laborantem & mortem optantem.

Ab te meæ si partem animæ rapit,
Maturior vis, quid moror altera,
Nec carus æque, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam; non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes, supremum
Carpere iter comites parati, &c.

Si astrologis advocatis de natali suâ horâ consultasset Horatius, non potuisset de suorum temporum cum Mæcenatis temporibus consensu feliciùs ariolari. At ille magis perspectas habuit amicitiæ suæ, quam fatalis sui sideris vires. Neque difficile est vera vaticinari, cum in tuo arbitrio situm sit, ut confiant quæ prædixeris.

CHRO-

John King 1803

CHRONOLOGIA

Annorum HORATII

PER

CONSULES:

Digesta è DACERIO.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
688	63	1	L. Aurelius Cotta II. L. Manl. Torquatus II.
689	62	2	L. Jul. Cæsar C. Marcius Figulus
690	61	3	M. Tullius Cicero C. Antonius
Hoc anno exarsit Catilinæ Conjuratio.			Natus est Augustus.
691	60	4	D. Jun. Silanus L. Licinius Murena
692	59	5	Calphur. Piso M. Valer. Messala
693	58	6	Q. Metellus Celer L. Afranius
694	57	7	C. Jul. Cæsar M. Bibulus
695	56	8	L. Calphurnius Piso A. Gabinius
696	55	9	P. Lentulus Spinther Q. Metellus
697	54	10	C. Cornelius Lentulus L. Marc. Philippus

Egit Horatius novem aut decem primos annos Venusii, quod patet ex Od. IV. Lib. III. Exinde Romam ad excolendum ingenium missus est Sat. VI. Lib. I. Epist. II. Lib. II.

Anno

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
698	53	11	Cn. Pompeius M. Crassus II.
699	52	12	Appius Pulcher L. Domit. Ænobarbus
700	51	13	Cn. Domitius M. Valer. Messala
701	50	14	Cn. Pompeius III. Q. Metellus
702	49	15	M. Marcellus Servius Sulpitius
703	48	16	L. Paulus C. Marcellus
704	47	17	L. Lentulus C. Marcellus
705	46	18	C. Cæsar II. P. Servilius

Pompeius in Ægypto jugulatus. Circa hoc tempus Horatius Athenas studiorum causâ missus est. Noluit enim pater, ut eò proficisceretur, aut usquam à latere suo discederet, donec eâ esset ætate, ut vitæ suæ modum ipse habere, & morum integritatem in corruptissimâ civitate servare posset.

706	45	19	Q. Fuf. Calenus P. Vatinius
707	44	20	C. Cæsar III. M. Lepidus
708	43	21	C. Cæsar IV. Q. Fab. Maximus
709	42	22	C. Cæsar V. M. Antonius

Cæsar in Curia Pompeii confossus. C. Octavius (qui postea Augustus) ex Epiro redit Romam.

710	41	23	C. Pansa A. Hirtius

Duobus his Coss. uno prælio occisis, suffectus est C. Octavianus, assumpsitque sibi Collegam Q. Pedium. Brutus Macedoniam petens, Athenis plures adolescentes eduxit secum, in iis Horatium. Vide Ep. II. Lib. II. Horat. scribit Sat. VII. Lib. I.

711	40	24	M. Lepidus II. L. Munatius Plancus

De hoc Consulatu Horatius Od. XIV. Lib. III.

Non ego hoc ferrem calidus juventâ
Consule Planco.

Erat jam viginti quatuor annorum, & Bruti exercitu versabatur. Aderat pugnæ Philippensi, inde fugit *relictâ non bene parmulâ*: à prælio Romam redit. Fecit Od. XIV. Lib. I.

Anno

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
712	39	25	P. Servilius II. L. Antonius
713	38	26	Cn. Domitius II. Asinius Pollio

Pollioni inscribit. Od. I. Lib. II. Mæcenatem Brundusium comitatur, scribitque Sat. V, Lib. I.

714	37	27	L. Censorinus C. Calvisius
715	36	28	Appius Claudius C. Norbanus
716	35	29	M. Vipsanius Agrippa L. Caninius, & *post ejus mortem*, Statilius Taurus

Pompeius F. ruptâ societate, quam cum Augusto inierat, bellum redintegrat. Horat. de eâ componit Od. VII. Lib. V.

717	34	30	L. Gellius M. Cocceius Nerva

Menas relictis iterum Pomp. F. partibus, Augusto se adjungit, à quo factus est Tribunus Militum. In hunc Hor. Od. IV. Lib. V. invehitur.

718	33	31	Sex. Pom. August. *Cognatus* L. Cornificius

Pompeius in Phrygia trucidatur. Pompeianis jam secundum venia datur. Pompeius Varus Romam redit. Horat. Od. VII. Lib. II. scribit.

719	32	32	M. Antonius L. Scribonius Libo
720	31	33	C. Cæs. Octavianus II. L. Volcatius Tullus

Horatius hoc anno edidit Sat. IV. & VI. Lib. II.

721	30	34	Cn. Dom. Ænobarbus C. Socius

Bellum civile Antonium inter & Augustum exardescit. Roma factionibus infestatur. Horatius scribit L. V. Od. XVI.

722	29	35	C. Cæsar Octav. III. Messala Corvinus

Parat se Mæcenas Augustum per mare ad bellum Actiacum sequi. In eam rem composita est Od. I. Lib. V. Victus Antonius, fugatusque est IV. Non. Septembris. Hanc Augusti victoriam canit Horatius Od. IX. Lib. V. Sub finem hujus anni moritur Catius Philosophus Epicureus.

723	28	36	C. Cæsar Octav. IV. M. Crassus

Alexandra capta. Mors Antonii & Cleopatra. Facta est Od. VI. & XXXVII Lib. I.

Anno

CHRONOLOGIA.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
724	27	37	C. Cæsar Octavianus V. Sextus Apuleius

Bellorum civilium finis. Templum Jani jam primum sub Augusto clausum. Dedit Hor. Od. XII. Lib. I. & circa hoc tempus Od. VI. Lib. III.

725	26	38	C. Cæsar Oct. VI. M. Agrippa II.

Titulo Principis ornatur C. Cæs. Octav. Facta est Od. II. Lib. I. Extructa Bibliotheca Palatina Apollini dedicatur: quâ de re composita est Od. XXXI. Lib. I. Romanos incessit metus, ne Cæsar sedem imperii Trojam transferret, cui rei ut occurreret, edidit Hor. Od. III. Lib. III.

726	25	39	C. Cæsar Oct. VII. M. Agrippa III.

Cæsare Britannis bellum imferre cogitante, Horatius cum eum in eâ expeditione comitaturum se crederet, scribit Od. VI. Lib. II. Verum proficiscenti principi Arimini occurrunt Britannorum legati bellum deprecantes. In hanc profectionem scripsit Hor. Od. XXXV. Lib. I. Eodem hoc anno, C. Cæs. Octav. pulcherrimâ oratione ad Senatum habitâ, contendit ut per Patres sibi liceret deposito Imperio, reliquam ætatem in otio degere: inde sumptum argumentum Od. XVI. Lib. II. Cæsari delatum Augusti nomen.

727	24	40	Augustus Cæsar VIII. Statilius Taurus II.

Scripta est Od. X. Lib. II. Od. XI. Lib. IV. Ep. V. Lib. I. Hoc ætatis finierat versus Amatorios plerosque & Sat. II, III, VI, VIII, IX, & X. Lib. I. Primum item Lib. II.

728	23	41	Augustus IX. M. Silanus

Phraates contra Tiridatem, qui Parthicum regnum occupaverat, cum Scytharum auxiliaribus copiis proficiscitur. Tiridates ad Augustum confugit, quem sibi dedi per legatos postulat Phraates. Fit Od. XXVI. & XXXIII. Lib. I. item IV. Lib. II. Od. XXVI. Lib. III. Clauditur Janus jam sub Augusto secundùm.

729	22	42	Augustus X. C. Norbanus

Augustus exercitum in Arabes, duce Ælio Largo Ægypti Præfecto mittit. Facta Od. XXIX. Lib. I. Moritur Quintilius Varus Poeta, cognatione conjunctus Virgilio, cui consolando scripsit Hor. Od. XXIV. Lib. I. Mæcenas Liciniæ amore captus, quam & paulo post duxit. Huc spectat Od. XII. Lib. II. Victa Hispania. Parthorum à Phraate defectio. Od. VIII. Lib. III. Augustus ex Hispania reversus, ubi periculoso laboraverat morbo. Reditum hunc celebrat Od. XIV. Lib. III. Huc etiam referri potest Od. XXXVI. Lib. I.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
730	21	43	Augustus XI. C. Piso

Non sine ratione hunc annum spectare videntur Od. XXXVI. Lib. I. Od. XIII. Lib. II. Od. XIX. & XXXIX. Lib. III.

731	20	44	Cl. Marcellus L. Arruntius

Supplicium de Fannio Cœpione, & Licinio Murena, (cujus soror Mæcenati nupserat,) in Augustum conjurantibus, sumptum.

732	19	45	M. Lollius Q. Lepidus

Exeunte hoc anno, aut sequente ineunte scripta est Lib. I. Ep. XX. Mæcenati, qui jam decem amplius annos urbi præfectus fuerat, succedit Agrippa.

733	18	46	M. Aurelius P. Silius Nerva

Tiberius cum imperio in Orientem missus, Tigranem in Armeniæ, Phraatem in Parthiæ regnum restituit. Signa Romana, quæ Parthi Crasso & M. Antonio abstulerant, reddita, Romamque remissa, Hor. scribit Lib. I. Ep. III, IV, & VII, ut & paulo ante Od. XIX, & XXX. Lib. 1. Od. II. Lib. 2. & Od. IV. Lib. III.

734	18	47	C. Sentius Saturninus Q. Lucretius

Debellatum in Hispania per Agrippam, res à Tiberio in Oriente gestæ Romam illatæ. Scribit Hor. Ep. XII. Lib. I. Virgil. Athenas proficiscitur. Megaris in morbum incidit, Brundusii moritur: Româ discedentem prosecutus est Hor. Od. III. Lib. I. Huic anno etiam supponi possunt Od. IX. Lib. II. & Sat. V. Lib. II. nec minus commodè anno 728.

735	16	48	Cn. Lentulus P. Lentulus
736	15	49	C. Furius C. Silanus

Ludos Seculares dedit Augustus. Carmen Seculare paulo ante paraverat Hor. ut & Od. XXI. Lib. I. Od. VI. Lib. IV. at Ep. XIII. Lib. I. & Ep. I. Lib. II. ad hujus anni finem referri possunt.

737	14	50	L. Domitius P. Scipio

Augustus Cæsar Liciniæ Mæcenatis uxoris amore abreptus, in Galliam proficiscitur, quo liberius cum eâ degeret; relicto ad urbis præfecturam Statilio Tauro, pro Agrippâ, aut potius pro Messalo Corvino, qui ad id munus minus idoneus, eam paucis diebus tenuerat; hujus anni est Od. I. Lib. III. Od. II. & X. Lib. IV.

738	13	51	M. Drusus Libo L. Piso

Sicambri & Rhæti per Drusum & Tiberium devicti, dum Augustus in Galliâ moram trahit.

Anno ab U. C.	*Anno ante J. C.*	*Anno Hor.*	CONSULES.
739	12	52	Cn. Lentulus M. Crassus

Absentiam Augusti impatienter satis tulerunt Romani, reditum ejus avidè exoptantes. Facta est Od. II. & V. Lib. IV.

740	11	53	Tiberius Nero Quintilius Varus

Redit Augustus Romam, à quo jussus Horatius, Victoriam, quam sedecim aut octodecim mensibus ante de Vindelicis, Rhætis & Sicambris reportarant Drusus & Tiberius, cecinit. Ep. VII. & X. Lib. I. non longe ab hoc tempore absunt.

741	10	54	M. Valer. Messala P. Sulpitius Quirinus

Agrippæ mors. Novæ Drusi & Tiberii de Vindelicis, Rhætis, & Sicambris victoriæ. Scripta est Od. XV. Lib. IV. Quæ Ode, meo quidem judicio, ultima fuit omnium, nec melius potuit quam in Augusti laudibus finem facere.

742	9	55	P. Fab. Maximus Q. Ælius Tubero

His Coss. ni fallor, Augustus Lollium C. Cæs. Nepoti octo annorum præfecit; hac de re scribit Horat. ad Lollium Ep. XVIII. Lib. I.

743	8	56	Jul. Antonius Q. Fab. Maximus

Jul. Florus cum Tiberio in Pannonia versabatur, huic inscribit Ep. II. Lib. II. fuit hoc operum Horat. ultimum: non liquet certe eorum, quorum tempus est incertum, ullum post hunc annum potuisse scribi.

744	7	57	Cl. Drusus Q. Crispinus

Drusus tricesimo ætatis anno in Germania moritur.

745	6	58	M. Censorinus Asinius Gallus

Mensem Sextilem ita dictum, quod à Martio vetere anni principio Sextus esset, *è suo cognomine* Augustum *nuncupavit, magis quam Septembrem* (quod maluerant patres & amici) *quo erat natus; quia hoc sibi & primus Consulatus, & insignes victoriæ obtigissent.* Suet.

Inclinato jam anno accidit, quod ex Dione patet, Mæcenatis, quam & post paucos dies insecuta est Horatii mors. Atque hæc sunt, quæ de vitâ, scriptis, & morte Horatii compertiora habuimus dicere. Nam opera ejus dimidiam plus partem incerti sunt temporis, in quibus plerisque præclarè egisse nos putamus, si quando hanc vel illam Oden, Epistolam, &c. illam vel hanc tempore antecessisse vel secutam fuisse, aliquo indicio demonstraverimus.

John King 1803.

TESTIMONIA
VETERUM SCRIPTORUM
DE
HORATIO.

OVID. Lib. 4. Trist. Eleg. 10.

Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Dum ferit Ausoniâ carmina culta lyrâ.

PERS. Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit; & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

MARTIAL. Lib. 8. Epig. 18.

Sic Maro nec Calabri tentavit Carmina Flacci,
Pindaricos posset cum superare modos.

PETRON. Sat.

Homerus testis & Lyrici, Romanusque Virgilius, & Horatii curiosa felicitas.

LUCAN. Poem. ad Calp. Pisonem.

Ausoniamque chelyn gracilis patefecit Horati.

QUINTIL. Lib. 10. Cap. 1.

Multo est tersior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus . . . . Lyricorum idem Horatius ferè solus legi dignus. Nam & insurgit aliquando, & plenus est jucunditatis & gratiæ, & variis figuris & verbis felicissimè audax.

AUSON. ad Nepotem.

Te præeunte, Nepos, modulata poëmata Flacci,
Altisonumque iterum fas est didicisse Maronem.

D. HIE-

TESTIMONIA DE HORATIO.

D. HIERON. Præfat. in Chron.

Quid psalterio canorius? quod in morem nostri Flacci & Græci Pindari, nunc Iambo currit, nunc Alcaico personat, nunc Sapphico tumet, nunc semipede ingreditur.

SIDON. APOLLIN. Epist. ad Lamprid.

In Lyricis Flaccum secutus, nunc ferebatur in Iambico citus, &c.

Et alibi:

Stylus aut Maronianus,
Aut quo tu Latium beas, Horati,
Alcæo potior Lyristes ipso.

Comment. Vet.

Horatii satira inter Lucilii & Juvenalis satiras media est. Nam & asperitatem habet ut Lucilius, & suavitatem ut Juvenalis.

J. LIPS. Epistolic. Quæst. Lib. 2. Epist. 2.

Horatius in satiris placidus, lenis, quietus, monet sæpius quàm castigat; sed ita præclarè tamen hoc ipsum, ut in eâ parte & arte nihil possit supra eum.

MANUT. Epist. Lib. 6. Ep. 7.

Quis enim, qui de Poetis modo judicare aliquid possit, qui inter Latinos omnes Horatio vel acumine ingenii, vel sententiarum gravitate, palmam non tribuit?

TAN. FAB. Cap. Epist. Lib. 1. 57.

Venerum ille parens Horatius ei pro suâ elegantiâ & ingenii urbanitate haud dubiè placet.

JUL. SCAL. De Re Poet.

Carminum igitur libri vel jucundâ inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum, tum novitate, tum varietate, majores sunt omni non solum vituperatione, sed etiam laude: neque solum dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti: verum etiam sublimi maximè commendandi.

Q. HORATII

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER PRIMUS.

ODE I. AD MAECENATEM.

Alios aliis rebus duci: se laude poëseos, praesertim lyricae.

MAECENAS atavis edite regibus,
O, & praesidium, & dulce decus meum! [2]
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum

O Maecenas, orte à majoribus proceribus, ô & meum columen, & chara mea *gloria; sunt plerique, qui decurrentes gaudent*

ANNOTATIONES.

Ode est monocolos, seu unius metri. Versus omnes Choriambici, Asclepiadei, Tetrametri acatalecti; constant ex Spondæo, duobus Choriambis & Pyrrhichio vel Iambo; sicque scandere licet:

Mæcē | nās | ătăvīs | ēdĭ ĕ rē | gĭbŭs;
vel isto modo faciliori,
Mæcē | nās | ătă | vīs | ēdĭtĕ | rēgĭbŭs.

1. *Mæcenas.*] Ex antiquis marmoribus Græcisque auctoribus constat ita scribendum hoc nomen, non *Mecænas,* ut quidem è vulgo. Vide Cæl. Rhodig. lib. 12. cap. 16. *Mæcenas equestri sed splendido natus genere, non minus Agrippâ Cæsari charus.* Vell. Paterculus. *Vir ingeniosus, & magnum exemplum Romanæ eloquentiæ daturus, nisi illum enervâsset felicitas,* in[illegible] Seneca, Epist. 19.

Atavis.] Ex Non. Marcel. quasi *a vi tata,* id est, pater. Avi proavus propriè atavus dicitur. Plaut. Pers. 1, 2. 5.

Pater, avus, proavus, abavus, atavus, tritavus. Qui his superiores sive anteriores sunt, Majores appellantur.

Edite regibus.] Id est, viris principibus quicquid garriant nonnulli de Etruriæ regibus; quamvis etiam illorum nescio quam, & aliquo nixam fundamento seriem contexant; ut Mæcenati pater fuerit Menedorus, avus Menippus, Cæcina proavus, Voltarenus abavus, Titus atavus, Turrhenus tritavus, Elbius majorum primus, &c. Certe divites quosque & primarios viros nuncupari aliquando reges, constat ex autoribus tum profanis, tum etiam sacris. Vide infra Od. 20. v. 5. ibique Annot. lib. 3. Od. 29. *Tyrrhena regum progenies.*

2. *O, & præsidium.*] Mæcenas fuit salutis atque dignitatis auctor ac defensor apud Augustum, non Horatio tantùm, sed & Virgilio, Propertio, aliisque viris literatis præsidium ac tutela: Vide lib. 2. Od. 7. Tanto verò Mæcenatis apud posteros fama extitit, ut ad omnes eruditorum Patronos id nominis transierit, quorum ex munificentiâ atque ope scientiarum fata pendere videantur.

Dulce decus meum.] *Decus* ex nobilitate: *dulce,* ex familiaritate viri principis. Huc pertinet quod ait Persius, Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flacus amico
Tangit, &c.

3. *Sunt quos, &c.*] Alii gymnicis exercitationibus impensè student, alii agriculturæ, alii navigationi, & mercaturæ, alii militiæ, alii venationi, &c.

Curriculo.] Pro curru, vel ipso curru, vel etiam loco in quo decurritur, accipitur ista vox.

Pulverem Olympicum Collegisse juvat.] Decurrendo stadium, sive Romæ in Circo, vel in

conspergi pulvere Olympico, & quos meta non tacta rotis calidis, ac illustris victoria extol-

Collegisse juvat; metáque fervidis [3]
Evitata rotis, palmáque nobilis

ANNOTATIONES.

Campo etiam Martio; sive apud Græciam in Ludis illis solemnibus, qui totius orbis frequentiâ celebrantur, in quibus pentathlon, sive quinquertium, id est, quintuplex certamen: Jaculatio, disci jactus, stadii cursus, saltus, palæstra: sive mavis, Cursus, Pugilatus, Discus, Cestus, Lucta. Stadium longum erat pedes sexcentos. Victores, Olympionicæ vocabantur, coronabantur, laudabantur; vacatione munerum curæ ac tutelæ, perpetuâque immunitate donabantur; adeò ut Olympionices esse censeretur aliquid majus quam Romæ de hostibus triumphus. Quatuòr apud Græcos ejusmodi celebres Ludi erant, Olympici, Pythii, Isthmii, Nemeæi. Annui quidam, ut Pythii; quinquennales Olympici & Isthmii; Nemeæi tertio quoque anno fiebant; plerique dies quinque durabant. Ab Olympicis Ludis nuncupatæ sunt Olympiades, et spatia seu intervalla duas inter Ludorum celebrationes comprehensa. Institutos fama est Ludos Olympicos anno 4400, ab Hercule Cretensi quidem, in honorem Pelopis, juxta flumen Alpheum, ad delubrum Jovis in Achaiâ, juxta Pisam & Elidem, in Campo cui Olympia nomen. Victoribus oleagina dabatur corona. Vide Virgil. Georgic. 3. 5. 18. & seq. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 17. Pythii Ludi fiebant in honorem Apollinis ob interfectum Pythonem serpentem. Coronabantur lauro victores. Isthmici à Theseo dicati Neptuno, vel Herculi, vel Melicertæ seu Palæmoni (nam variæ sunt opiniones) in Isthmo seu in angustiis faucibus Corinthiacis. Victorum corona è pinu erat. Denique Nemeæi Ludi celebrabantur vel in gratiam Herculis ob occisum in Nemeæâ sylvâ leonem prodigiosæ magnitudinis, apud Cleonas Achaiæ civitatem in Peloponneso; vel, ut alii volunt, propter Archemorum Lycurgi puerum in Nemeæâ sylvâ defunctum. Victoribus ex apio corona conficiebatur. In istis omnibus Ludis præter exercitationes corporis, erant & ingenii certamina, videlicet poëtarum, victores, heroas & athletas certatim laudantium. Vide Pindarum. Olympicis agona Musicum addidit Nero; qui & in iis non bigis sed decemjugi curru aurigavit, victoriamque tulit. Sylla Olympiade 175. athletas & reliqua ex Olympiis certamina Romam traduxit. Alex. ab Alex. antè cit.

4. *Metáque.*] *Meta* lapis est, vel congeries quædam in acumen fastigiata, seu è lato in acutam erecta, circa quam cursus, seu bigæ vel quadrigæ, seu etiam in mari naves cursum flectebant. Ovid Metamorph. 10. v. 106.

———*Metas imitata cupressus.*

In Circo Romano metæ primùm ligneæ; ab Imperatore Claudio factæ demum aureæ sunt. Alex. ab Alex. cit.

Fervidis Evitata rotis.] Præcipuus erat labor & summa cautio in curuli certamine, ne in flexu currus impingeret ad metam, ac diffringeretur. Apud Homer. Iliad. λ. Nestor Antilochum filium erudiens monet cavendum ut rotæ modiolus summam quidem metam attigisse videatur, sed lapidis tactum vitet, ne vulnerentur equi, currusque disrumpatur. Ergo non abs re in Olympicis nobilissima putabatur ea victoria curulis agonis. Patet ex Herodoto & Pindaro. Porrò circa metam currus agitari debebat septies. Auson. Epitaph 35.

Prosperè clamosi spatiosa per æquora Circi
Septenas solitus victor obire vias.

Propert. lib. 2. Eleg. 25. v. 25.

Aut priùs infecto deposcit præmia cursu,
Septima quàm metam triverit antè rota.

Græci duodenum flexum notant. Pindar. Olymp. Od. 3. *δωδεκάγναμπτον τέρμα*, & Pyth. Od. 5. *[illegible] δωδεκαδρόμων τέμενος*. Non prætermittam hic veterem Britannorum in regendis curribus bellicis industriam ac solertiam, ad quam usu quotidiano & exercitatione assuefecebant, *ut in declivi ac præcipiti loco incitatos equos sustinere, ac brevi moderari & flectere, & per temonem currere, & in jugo insistere, & inde se in currus recipere citò possent.* Cæsar de Bell. Gall. lib. 4. cap. 33. meminit & Juvenal. Sat. 4. v. 226.

5. *Palmáque.*] Athletis qui Olympia, Pythia, Nemeæa, Isthmia vicissent, Græci tantos honores tribuebant, ut *non modo in conventu stantes cum palmâ & coronâ ferrent laudes*, sed & cum reverterentur in suas civitates, quadrigis triumphantes inveherentur, atque vectigalibus à Republicâ constitutis totius vitæ spatio fruerentur. Hæc Vitruv. lib. 4. Palma verò signum victoriæ passim apud omnes statuitur, ex Plutarcho, propterea quod ea est ejus natura ligni, ut urgentibus opprimentibusque minimè cedat. Unde est illud Alciato Epigramma;

Nititur in pondus palma, & consurgit in altum:
Quoque magis premitur, hoc mage tollit onus.

Terrarum

Terrarum Dominos evehit ad Deos.
Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, si proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis,
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros, Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypriâ
Myrtoum pavidus nauta secet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium & oppidi
Laudat rura sui: mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.

[4] *sit ad Deos orbis moderatores. Hunc, si conventus Romanorum inconstantium certatim evebit ad* [5] *maximas dignitates: illum, si congessit in suum granarium quicquid colligitur ex areis Libyæ; gestientem scindere sarculo rura paterna, nunquam deducas* de proposito, etiam promissione *opum Attali, ut nauta timidus findat navi Cypriâ* undas *pelagi Myrtoi. Mercator timens Africum ventum pugnantem cum aquis maris Icarii, commendat quietem, & agros sui pagi, paulo pòst* tamen *resarcit naves laceras, paupertatis impatiens.*

ANNOTATIONES.

6. *Terrarum Dominos.*] Ista verba quidam accipiunt de Romanis, qui fuerint victores in Ludis Circensibus, scilicet ob illud Virgilii, *Romanos rerum Dominos*; nonnulli referunt ad vitam & fortunam Olympionicarum beatissimam, quæ & in proverbium abiit. Melius tamen alii ad ipsos *Deos* orbis dominatores.

Evehit ad Deos.] Ad Deorum felicitatem videtur evehere. Hinc & lib. 4. Od. 2. v. 18. *Cælestes* appellantur Olympionicæ.

7. *Mobilium.*] Quidam *Nobilium* leg. At illud aptissimum populi epithetum. *Quiritium.*] A Romulo, qui post mortem & apotheosin Quirinus vocatus, Quirites Romani sunt dicti;

Sive quod hasta Quiris priscis est dicta Sabinis.
Ovid. Fast. 2. v. 477.

8. *Tergeminis honoribus.*] Amplissimis, Tribunatu, Questurâ, Ædilitate, Præturâ, Consulatu, Censurâ, Dictaturâ. Alii intelligunt iteratos Magistratus; nonnulli sublatos & congeminatos plausus in theatro, quales Mæcenati gratulatur Horatius, Ode 20. hujus libri.

10. *Libycis.*] Martial. lib. 6. Epig. 86.

Possideas Libycas messes, &c.

Apud Pindarum Λίβυα πυροφόρος, *Libya tritici ferax*; Claudian. de Laudib. Stilic. *Spicis insignis Africa* dicitur.

Areis.] Varro de Ling. Lat. 4. *Ubi framenta secta terantur & arescant.* Festus verò ait esse *locum vacuum, quasi exaruerit, & non possit quidquam generare.* Hinc & areæ vocantur loca in urbe pura, vacua, nullisque ædificiis occupata.

11. *Sarculo.*] Rusticum est instrumentum in modum falculæ incurvum, quo segetes noxiis herbis internascentibus leviter scalpendo expurgantur. Gallicè, *Un Sarcloir*, Angl. A Weeding-hook.

12. *Attalicis conditionibus.*] Opulentissimis scilicet illis, vel toto Asiæ regno, ubi Attalus, Pergami rex, floruit opibus tantis quidem, ut earum hæredem non alium quam Populum Romanum judicârit à se instituendum. Hinc & splendida quælibet nominantur Attalica. Propert. lib. 2 Eleg. 13. v. 22.

Nec sit in Attalico mors mea nixa thoro.

De Attalo plura lib. 2. Od. 18. Vide Justin. lib. 36.

13. *Trabe Cypriâ.*] Navi fabricatâ ex optimis lignis, qualia ædificandis navibus aptissima reperiuntur in Cypro Mediterranei maris Insulâ, de quâ posteà fusius ad Od. 3. v. 1. *Trabs.* Isidoro lignum unum quod transversum continet utrumque parietem. Navis trabica, quæ trabibus confecta est. Festus.

14. *Myrtoum.*] Pars Ægæi maris Eubææ proxima, sic appellatur ex Plinio, ab insulâ parvâ, quæ hodie *Mandria*, olim *Myrtos.* Fabulatores volunt sic appellari à Myrtoo quodam in mare istud præcipitato: vel à muliere Myrtone. Porrò illud præ cæteris mare hîc afferri videtur, quia naufragiis infestum, nautis pavorem injiciat, vixque citra periculum navigari queat, ob crebras insulas & scopulos.

15. *Icariis fluctibus.*] Hodie *Mar di Nicaria*, Ægæi pars ad Samum ac Delum Insulas, nomen habuit ab Icaro Dædali filio in illud delapso. Ovid. Fast. 4. v. 283.

Transit & Icarium, lapsas ubi perdidit alas
Icarus, & vastæ nomina fecit aquæ.

Africum.] Ventum ab Africâ flantem, vernaculè South-west, inter meridiem & occasum. Virgil. Æn. 1. 89.

Creberque procellis
Africus.

17. *Laudat rura.*] Mercator rusticam laudat vitam, dum ingruit tempestas; at transacto periculo, negotiationem cogitat statim ut prius, lucro inhians.

Est alius *qui non contemnit cyathos* vini *Massici veteris, neque detrahere aliquot horas ex die integro, modò jacentes habens artus sub arbuto virenti, modò ad originem placidam fontis sacrati. Militia placet multis, sonusque buccinæ ac litui mixtus, & bella matribus execranda. Venator oblitus delicatæ uxoris moratur sub aëre frigenti, sive canes fidi conspexerunt cervam, sive aper Marsus fregit retia rotunda. Hederæ* vero, *merces doctorum capitum, me collocant inter summos Deos: me silva frigida & celeres choreæ Nympharum cum Satyris*

Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit: nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput sacræ.
Multos castra juvant, & lituo tubæ
Permistus sonitus, bellaque matribus
Detestata. Manet sub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor: [c]
Seu visa est catulis cerva fidelibus:
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
Me doctarum hederæ præmia frontium
Diis miscent superis: me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori

ANNOTATIONES.

19 *Massici.*] In Massico, monte Campaniæ, crescebat optimum vinum. Nominisque & uvarum nobilitas perdurat etiamnum. Valdè austerum esse, & stomacho robur dare dicitur. Athen. lib. 1. cap. 21.

20. *Partem solido demere de die.*] Ad genio indulgendum, intermissis nogotiis ac seriis occupationibus.

21. *Arbuto.*] Gallicè, *Arbuisier*. Angl. The Strawberry-tree.

22. *Sacra.*] Singulis fontibus præesse Nymphas, & quædam Numina, creditum pridem. Hinc illis victimæ & libamina florum ac vini. Vide lib. 3. Od. 13.

23. *Lituo tubæ.*] Lituus minor tubâ est & incurvus, insigne augurum, ex Gell. lib. 5. cap. 8. tuba directa, sic à tubo quem refert appellata, gravi sono pedites excitabat, lituus autem acuto clangore equites. Ovid. Metam. 1. v. 98.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

24. *Bellaque matribus detestata.*] Per quæ nempè orbantur viris ac filiis.

25. *Manet sub Jove frigido Venator.*] Cic. Tusc. 2. n. 40. *Consuetudinis magna vis est: Pernoctant venatores in nive: in montibus uri se patiuntur.*

Sub Jove.] Jovem pro aëre usurpari docet Macrobius. Varro ex Ennio, *Istic est is Jupiter quem Græci vocant Aëra, qui ventus est & nubes, imber posteà, atque ex imbre frigus, ventus post, fit aër denuo, &c.*

27. *Catulis fidelibus.*] Cic. de Nat. Deorum 2. n. 158. *Canum tam fida custodia, tamque amans dominorum adulatio.——tam incredibilis ad investigandum sagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid significat aliud, nisi se ad hominum commoditates esse generatos?* Vide Ælian. lib. 19. cap. 11. de animal. Huc spectat quod sunt quidem venatici canes, qui visu melius quàm olfactu feras consectantur. Gall. *Chasseur à vûe*, Angl. Gaze-hound, that run at Sight. Sunt porrò fideles ii, qui à rectâ prædâ non aberrant in adventitiam. Gal. *Qui ne prennent point le change, ou qui se gardent contre le change*, Angl. Staunch-hound.

28. *Teretes plagas.*] Solent venatori silvas telis ac linteis circumdare, quibus feræ concludantur. *Teretes.*] Tereti fune confecta retia.

Marsus aper.] Apud Marsos, Italiæ populum. Sabinis affines silvæ plurimæ, in quibus venatio frequens.

29. *Doctarum hederæ præmia frontium.*] Hederâ coronabantur Poëtæ eximii, quique in certamine ingenii & industriæ victores fuerant: vel quòd æternitatem & immortalitatem carminis designet perpetuus ille viror hederæ, quemadmodum & lauri: sive quia Poëtæ Baccho perinde ac hedera sacri sunt, ob enthusiasmum, quo Bacchantium more interdum corripiuntur, vel potius ob vini ad condenda carmina utilitatem. Unde noster postea asserit non posse diu placere aut vivere carmina, *quæ scribuntur aquæ potoribus*. Virgil Eclog. 7. v. 25.

Pastores hederâ crescentem ornate Poëtam.

30. *Diis miscent superis.*] Felicitate me similem Diis faciunt, ac perinde beatum, ut qui divinos honores consequuntur.

Nemus.] Quippe quod meditando & conscribendis versibus aptissimum. Nam,

Carmina secessum scribentis, & otia quærunt.

Hinc & in iis locis constituuntur Nymphæ cum Satyris choros ducentes; id est, profundæ & eruditæ cogitationes doctis viris sese immiscentes & insignantes.

31. *Satyris.*] De his postea lib. 2. Od. 19. Rustica Numina sunt, quorum superna pars corporis humanam effigiem, inferior caprinam exhibebat; cæterum rerum omnium cognitio-

Secernunt populo; si neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboüm refugit tendere barbiton.
Quod si me Lyricis Vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

[7] *segregant à vulgo, si neque Euterpe fistulas coërcet, neque Polyhymnia dedignatur intendere lyram Lesbiam, Quod si me annumeres Poëtis Lyricis, cœlum attingam excelso capite,*

ANNOTATIONES.

nem habere atque hominibus impertire Satyri, Fauni, Silvani existimati sunt. Patet ex Virgilii Eclogâ 6. in quâ Silenus de abstrusiori rerum naturâ & origine solerter disserit. Vide Luciani Dialog. 26. cui titulus, *Dionysius.* Diodor. Sicul. Plin. lib. 7. cap. 2. Satyri humano capite, sed cornuto calvoque, acutis auribus, depressis naribus, villoso corpore ab antiquis pinguntur. Plutarchus in Syllæ vitâ refert, per Thessaliam & Macedoniam ad mare descendente Syllâ, non longè Dyrrachio vicinâque Apolloniâ, apud Nymphæum, sacrum quendam locum, colle virenti ac rivulis amœno, obdormiscentem Satyrum, qualem Poëtæ Pictoresque effingunt, captum fuisse: qui perductus ad Syllam per varios interpretes interrogatus, quis esset, nihil quod intelligi posset respondit; tantùm vocem asperam hinnitu equino & hirci balatu mixtam edidit. Quo astantes ipseque Sylla obstupefacti Satyrum dimiserunt. Sanctus autem Hieronymus in vitâ Pauli Eremitæ scribit, temporibus Constantini visum toti Alexandriæ populo Satyrum: præterea sancto Antonio apud eremum occurrisse homuncionem aduncis naribus, fronte cornibus asperâ, cui extrema corporis in caprarum pedes desinerent; interrogatum verò quis esset, respondisse; Mortalis ego sum, unus ex eremi incolis, quos delusa Gentilitas Faunos, Satyrosque appellat & colit.

32. *Secernunt populo.*] Supra vulgi humilem imperitamque turbam attolunt, ac velut sacrum à profano segregant lib. 3. Od. 1.

Odi profanum vulgus & arceo.

Si neque tibias Euterpe cohibet, &c.] Si modò mihi suam opem non negent Musæ. Tibiæ pridem confectæ ex ossibus crurum, seu tibiarum gruis, cervi, &c. et hinc nomen. Vide Scaliger poëtic lib. 1. cap. 20. Porrò. *Euterpe,* Musarum una, tibiarum inventrix dicitur, nomen autem sortita à cantûs suavitate, & à delectando εὖ *bene,* & τέρπειν *delectare,* Auson. Eclog. de Musis.

33. *Polyhymnia.*] Hæc inter Musas id muneris obtinet, ut multos canat hymnos, virorumque insignium laudationibus præsit. Unde nomen ei factum. Ita, inquam, scribunt Ovid. Fastor. 5. Herodot. lib. 7. &c. Aliis *Polymneia* à multiplici rerum memoriâ dicitur.

34. *Nec Lesboüm refugit tendere barbiton.*] Si mihi concedat facultatem optimi Carminis Lyrici, qualem habuerunt Alcæus & Sappho è Lesbo insulâ oriundi, de quibus postea hujus lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Barbiton.] Instrumentum musicum multas habens chordas: Anacreontis inventum facere videtur Horatius, Od. 32. & seq.

35. *Quod si me, &c.*] Si tuum, ô Mæcenas, accedat mihi judicium, sique me pronunties inter Poetas Lyricos dignum recenseri, tum me Diis parem existimabo.

Lyricis.] Apud Græcos novem poëtæ Lyrici celebrantur, Pindarus, Alcæus, Sappho, Stesichorus, Ibycus, Bacchylides, Simonides, Alcmeon, Anacreon. Apud Latinos Horatius princeps ac propè unicus. Huic addit Cæsium Bassum Quintilianus, lib. 10. cap. 1.

36. *Sublimi feriam sidera vertice.*] Platonicorum erat sententia; Poëtam infra Deum, & supra hominem esse.

Est alius *qui non contemnit cyathos* vini *Massici veteris, neque detrahere aliquot horas ex die integro, modò jacentes habens artus sub arbuto virenti, modò ad originem placidam fontis sacrati. Militia placet multis, sonusque buccinæ ac litui mixtus, & bella matribus execranda. Venator oblitus delicatæ uxoris moratur sub aëre frigenti, sive canes fidi conspexerunt cervam, sive aper Marsus fregit retia rotunda. Hederæ* vero, *merces doctorum capitum, me collocant inter summos Deos: me silva frigida & celeres choreæ Nympharum cum Satyris*

Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit: nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput sacræ.
Multos castra juvant, & lituo tubæ
Permistus sonitus, bellaque matribus
Detestata. Manet sub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor:
Seu visa est catulis cerva fidelibus:
Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
Me doctarum hederæ præmia frontium
Diis miscent superis: me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori

ANNOTATIONES.

19 *Massici.*] In Massico, monte Campaniæ, crescebat optimum vinum. Nominisque & uvarum nobilitas perdurat etiamnum. Valdè austerum esse, & stomacho robur dare dicitur. Athen. lib. 1. cap. 21.

20. *Partem solido demere de die.*] Ad genio indulgendum, intermissis nogotiis ac seriis occupationibus.

21. *Arbuto.*] Gallicè, *Arbuisier*. Angl. The Strawberry-tree.

22. *Sacra.*] Singulis fontibus præesse Nymphas, & quædam Numina, creditum pridem. Hinc illis victimæ & libamina florum ac vini. Vide lib. 3. Od. 13.

23. *Lituo tubæ.*] Lituus minor tubâ est & incurvus, insigne augurum, ex Gell. lib. 5. cap. 8. tuba directa, sic à tubo quem refert appellata, gravi sono pedites excitabat, lituus autem acuto clangore equites. Ovid. Metam. 1. v. 98.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

24. *Bellaque matribus detestata.*] Per quæ nempè orbantur viris ac filiis.

25. *Manet sub Jove frigido Venator.*] Cic. Tusc. 2. n. 40. *Consuetudinis magna vis est: Pernoctant venatores in nive: in montibus uri se patiuntur.*

Sub Jove.] Jovem pro aëre usurpari docet Macrobius. Varro ex Ennio, *Istic est is Jupiter quem Græci vocant Aëra, qui ventus est & nubes, imber posteà, atque ex imbre frigus, ventus post, fit aër denuo, &c.*

27. *Catulis fidelibus.*] Cic. de Nat. Deorum 2. n. 158. *Canum tam fida custodia, tamque amans dominorum adulatio.——tam incredibilis ad investigandum sagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid significat aliud, nisi se ad hominum commoditates esse generatos?* Vide Ælian. lib. 19. cap. 11. de animal. Huc spectat quod sunt quidem venatici canes, qui visu melius quàm olfactu feras consectantur. Gall. *Chasseur à vûë*, Angl. Gaze-hound, that run at sight. Sunt porrò fideles ii, qui à rectâ prædâ non aberrant in adventitiam. Gal. *Qui ne prennent point le change*, ou *qui se gardent contre le change*, Angl. Staunch-hound.

28. *Teretes plagas.*] Solent venaturi silvas telis ac linteis circumdare, quibus feræ concludantur. *Teretes.*] Tereti fune confecta retia.

Marsus aper.] Apud Marsos, Italiæ populum. Sabinis affines silvæ plurimæ, in quibus venatio frequens.

29. *Doctarum hederæ præmia frontium.*] Hederâ coronabantur Poëtæ eximii, quique in certamine ingenii & industriæ victores fuerant: vel quòd æternitatem & immortalitatem carminis designet perpetuus ille viror hederæ, quemadmodum & lauri: sive quia Poëtæ Baccho perinde ac hedera sacri sunt, ob enthusiasmum, quo Bacchantium more interdum corripiuntur, vel potius ob vini ad condenda carmina utilitatem. Unde noster postea asserit non posse diu placere aut vivere carmina, *quæ scribuntur aquæ potoribus.* Virgil Eclog. 7. v. 25.

Pastores hederâ crescentem ornate Poëtam.

30. *Diis miscent superis.*] Felicitate me similem Diis faciunt, ac perinde beatum, ut qui divinos honores consequuntur.

Nemus.] Quippe quod meditando & conscribendis versibus aptissimum. Nam,

Carmina secessum scribentis, & otia quærunt.

Hinc & in iis locis constituuntur Nymphæ cum Satyris choros ducentes; id est, profundæ & eruditæ cogitationes doctis viris sese immiscentes & insignantes.

31. *Satyris.*] De his postea lib. 2. Od. 19. Rustica Numina sunt, quorum superna pars corporis humanam effigiem, inferior caprinam exhibebat; cæterum rerum omnium cognitio-

Secernunt

Secernunt populo; si neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboüm refugit tendere barbiton.
Quod si me Lyricis Vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

[7] *segregant à vulgo, si neque Euterpe fistulas coërcet, neque Polyhymnia dedignatur intendere lyram Lesbiam, Quod si me annumeres Pöetis Lyricis, cœlum attingam excelso capite,*

ANNOTATIONES.

nem habere atque hominibus impertire Satyri, Fauni, Silvani existimati sunt. Patet ex Virgilii Eclogâ 6. in quâ Silenus de abstrusiori rerum naturâ & origine solerter differit. Vide Luciani Dialog. 26. cui titulus, *Dionysius*. Diodor. Sicul. Plin. lib. 7. cap. 2. Satyri humano capite, sed cornuto calvoque, acutis auribus, depressis naribus, villoso corpore ab antiquis pinguntur. Plutarchus in Syllæ vitâ refert, per Thessaliam & Macedoniam ad mare descendente Syllâ, non longè Dyrrachio vicinâque Apolloniâ, apud Nymphæum, sacrum quendam locum, colle virenti ac rivulis amœno, obdormiscentem Satyrum, qualem Poëtæ Pictoresque effingunt, captum fuisse: qui perductus ad Syllam per varios interpretes interrogatus, quis esset, nihil quod intelligi posset respondit; tantùm vocem asperam hinnitu equino & hirci balatu mixtam edidit. Quo astantes ipseque Sylla obstupefacti Satyrum dimiserunt. Sanctus autem Hieronymus in vitâ Pauli Eremitæ scribit, temporibus Constantini visum toti Alexandriæ populo Satyrum: præterea sancto Antonio apud eremum occurrisse homuncionem aduncis naribus, fronte cornibus asperâ, cui extrema corporis in caprarum pedes desinerent; interrogatum verò quis esset, respondisse; Mortalis ego sum, unus ex eremi incolis, quos delusa Gentilitas Faunos, Satyrosque appellat & colit.

32. *Secernunt populo.*] Supra vulgi humilem imperitamque turbam attolunt, ac velut sacrum à profano segregant lib. 3. Od. 1.

Odi profanum vulgus & arceo.

Si neque tibias Euterpe cohibet, &c.] Si modò mihi suam opem non negent Musæ. Tibiæ pridem confectæ ex ossibus crurum, seu tibiarum gruis, cervi, &c. et hinc nomen. Vide Scaliger poëtic lib. 1. cap. 20. Porrò. *Euterpe*, Musarum una, tibiarum inventrix dicitur, nomen autem sortita à cantûs suavitate, & à delectando ἀπὸ *bene*, & τέρπειν *delectare*, Auson. Eclog. de Musis.

33. *Polyhymnia.*] Hæc inter Musas id muneris obtinet, ut multos canat hymnos, virorumque insignium laudationibus præsit. Unde nomen ei factum. Ita, inquam, scribunt Ovid. Fastor. 5. Herodot. lib. 7. &c. Aliis *Polymneia* à multiplici rerum memoriâ dicitur.

34. *Nec Lesboüm refugit tendere barbiton.*] Si mihi concedat facultatem optimi Carminis Lyrici, qualem habuerunt Alcæus & Sappho è Lesbo insulâ oriundi, de quibus postea hujus lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Barbiton.] Instrumentum musicum multas habens chordas: Anacreontis inventum facere videtur Horatius, Od. 32. & seq. Ang. A Lyre

35. *Quod si me, &c.*] Si tuum, ô Mæcenas, accedat mihi judicium, sique me pronunties inter Poetas Lyricos dignum recenseri, tum me Diis parem existimabo.

Lyricis.] Apud Græcos novem poëtæ Lyrici celebrantur, Pindarus, Alcæus, Sappho, Stesichorus, Ibycus, Bacchylides, Simonides, Alcmeon, Anacreon. Apud Latinos Horatius princeps ac propè unicus. Huic addit Cæsium Bassum Quintilianus, lib. 10. cap. 1.

36. *Sublimi feriam sidera vertice.*] Platonicorum erat sententia; Poëtam infra Deum, & supra hominem esse.

ODE II. Ad AUGUSTUM CÆSAREM.

Deos omnes Romanis iratos esse, ob cædem Julii Cæsaris; totamque Imperii spem in Augusto esse.

Jupiter jam in terras immisit sat nivis & horrendæ grandinis: vibransque fulmina in sacras arces manu flammatâ Romæ terrorem incussit. Alias etiam nationes fecit timere, ne rediret triste tempus Pyrrhæ conquerentis ob prodigia inaudita:

JAM satis terris nivis atque diræ [1]
Grandinis misit Pater, & rubente
Dexterâ sacras jaculatus arces,
Terruit urbem;
Terruit gentes, grave ne rediret [2]
Sæculum Pyrrhæ nova monstra questæ;

Sapphic & Adonian

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos tetrastrophos. Tres quique priores versus sunt Sapphici. Constant è trochæo, spondæo, dactylo, & duobus trochæis. Et sic scanduntur:

Jām să | tĭs tēr | rīs nĭvĭs | ātquĕ | dīræ.

Quartus est Adonicus, è dactylo & spondæo.

Tērrŭĭt | ūrbēm.

1. *Jam satis, &c.*] Optimè Turnebus lib. 6. cap. 8. Prodigia Cæsaris mortem secuta, offensionem Deorum & iram ostendentia atque augurium civilium deinceps bellorum, eventumque portendentia, Horatius commemorat: cum autem solerent prodigia & portenta procurari & expiari, itaque Deorum obsecrationibus placari, utrumque in eâ Ode reperies. Porrò funestum ac dirum ostentum erat, cum ædes sacræ de cœlo tangebantur. Cic. de Div. 2. p. 19.

Nam pater altitonans, stellanti nixus Olympo,
Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit,
Et Capitolinis injecit sedibus ignes.

Nivis atque diræ grandinis.] Postquàm à Cassio & Bruto Julius Cæsar in Senatu interfectus est, nivis & grandinis tempestatis prodigiosæ aliaque portenta acciderunt. Tiberis quoque exundans urbem agrosque fœdavit. De quibus fusè Appianus lib. 4. Diod. lib. 47. aliique. Illa verò prodigia à Diis velut immissa in ultionem occisi Principis adulatoriè noster aliique ejus sæculi Poëtæ scripserunt. Augusti gratiam captantes, qui *omnium bellorum initium & causam hinc sumpsit, nihil convenientius ducens, quàm necem avunculi vindicare, tuerique acta.* Suet. Octav. cap. 10. Idque pro concione voverat, teste Dione lib. 45. Idem Sueton. cap. 29. *Extruxit ædem Martis ultoris . . . . . quam bello Philippensi pro ultione paternâ susceptâ voverat.*

Nivis.] Ingens nivium copia fecit eluvionem Tiberis, adeoque portenti loco habita est. Frustrà ergo Scaliger Hypercrit, locum hunc Horatii redarguit.

Diræ Grandinis.] Quoties erat grando solito major, lapidibus pluisse dicebant veteres, & prodigium censebant, procurabantque. Tit. Liv. pluribus locis.

3. *Sacras jaculatus arces.*] Magna tunc Jovis ira, cùm nec sibi sacratis parcit ædibus. Hinc verò portendi rerum mutationem credebant olim, teste Dione & aliis. Seneca Quest. natural. l. 2. cap. 41. *Prima*, inquit, *manubia* (Tuscum est vocabulum, & significat fulmen; ne quid te remoretur, Lector) *monet & placata est, soliusque Jovis arbitrio mittitur. Secundam mittit Jupiter quidem, sed ex concilii sententiâ: nam duodecim advocat Deos: quæ manubia prodest, at non impunè. Tertiam idem mittit, sed adhibitis in consilium Diis quos Superiores vocant: & manubia hæc tertia incendit & vastat, mutatque statum privatum & publicum quem invenit, &c.*

Urbem.] Romam, Antonomasticè: urbium scilicet principem.

6. *Sæculum Pyrrhæ.*] Diluvium simile Deucalionæo. Eluviones fuere plures, testibus Euseb. Hieron. Isidoro, & aliis. Una mensium novem sub Ogyge prisco; altera Niliaca unius mensis sub Hercule & Prometheo Ægyptiis: tertia duorum mensium sub Ogyge Attico: quarta mensium trium in Thessaliâ tempore Deucalionis & Pyrrhæ: quinta sub Proteo Ægyptio. Has Poetæ nonnunquam jungunt confunduntque, imò his tribuunt ea quæ ex sacris codicibus acceperant de universali diluvio, quod describit Moses Genes. cap. 6. & seq. Sic & alii pariter Ethnici. Apolodor. lib. 1. *Ubi Jupiter*, inquit, *æneam prolem tollendam censuit, Deucalion Promethei consilio fabrefactâ è lignis arcâ, repositisque in eâ rebus ad vitam necessariis, ingressus in eam est cum Pyrrhâ uxore: tum Jupiter, effusis largè imbribus, maximam Græciæ partem cooperuit; ut quicquid mortalium illic foret, interieret, præter admodum paucos.* Plutarchus de animant. comparat. refert columbam, arcâ emissam, Deucalioni nunciam tempestatis fuisse cùm remearet: serenitatis, cùm evolaret.

Pyrrhæ.] Pyrrha uxor Deucalionis Thessaliæ

Omne

Omne cum Proteus pecus egit altos
Visere montes:
Piscium et summâ genus hæsit ulmo,
Nota quæ sedes fuerat columbis,
Et superjecto pavidæ natârunt
Æquore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etrusco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ:
Iliæ dum se nimiùm querenti
Jactat ultorem; vagus & sinistrâ
Labitur ripâ, Jove non probante,

quando Proteus totum armentum duxit in excelsos montes; atque piscium genus adhæsit ulmi fastigio; qui locus fuerat columbis cognitus: necnon damæ timidi nataverunt in mari [10] *superfuso. Aspeximus flavum Tiberim ire prostratum monumenta Regis* Numæ *& ædem Vestæ, aquis magno impetu reflexis à ripâ Tusciam spectante: dum* hic *fluvius, Jove indignante, nimium indulgens uxori Iliæ dolenti præter modum, se vindicem ostentat atque in lævum littus*

ANNOTATIONES.

Regis: qui duo tantùm fuere superstites ex eluvione; naviculâ emergentes in Parnassum, cæteris montibus aquâ submersis. Subinde verò consuluerunt Oraculum, quo pacto genus humanum posset reparari; acceptoque responso jactis post tergum lapidibus id præstiterunt. Vide Ovid. Metamorph. 1. Virgil. Eclog. 6. Juvenal. Satyr. 1. v. 81. & seq. &c. Thessalica illa contigit eluvio annis ferè quindecim ante Hebræorum ex Ægypto egressum; ut volunt quidam non absurdè.

7. *Omne cum Proteus, &c.*] Proteus custos Phocarum Neptuni, in eo diluvio, inquit Poëta, gregem suum, seu vitulos marinos deduxit in altos montes, qui priùs vel in aquis, vel in ripâ duntaxat degebant. Sunt enim ἀμφίβιοι, Phocæ.

4. *Piscium & summâ genus hæsit ulmo, &c.*] Fluctibus terræ superfusis, pisces arborum summo cacumini, supremisque fruticibus adhærebant.

10. *Nota quæ sedes fuerat columbis.*] At *vix hoc persuadeas rerum naturæ consultis*, inquit Scaliger. Quasi viro benè palumbes non hic intelligi queant, quas in arboribus constat nidificare. Quid porrò quod scribit Suetonius, Octav. cap. 94. Cæsare sylvam cædente, arborem palmæ in omen victoriæ servari jussam, è quâ soboles enata paucis diebus sic adolevit, ut non modo æquipararet matrem, sed & obtegeret, *frequentareturque columbarum nidis.*

12. *Flavum Tiberim.*] Seu ex eluvione turbidum ut fit; seu, quod, ut scribit Virgil. Æn. 7. 31.

Verticibus rapidis, & multâ flavus arenâ.

Retortis Littore Etrusco violenter undis.] Retroactis Romam versus aquis, repulsisque ab ostio maris Tyrrheni sive Etrusci, in quod influit; quâ exundatione vastitatem urbi visus minari Tiberis. Huc pertinet quod refert Dio. lib. 45. flumina quædam in Italiâ contrarias in partes fluxisse, Augusti temporibus; piscesque innumerabiles è mari in continentem ejectos per ostia Tiberis.

15. *Monumenta Regis.*] Numæ Pompilii, secundi Romanorum Regis, Palatium, quod & Curia Pompiliana & Regia vocabatur. Intelligunt alii cætera Numæ opera seu monumenta publica.

16. *Templaque Vestæ.*] Ex Dionys. Halic. lib. 2. Templa duo Romæ habebat Vesta, alterum à Romulo, alterum à Numa Pompilio conditum, medio spatio Capitolium inter & Palatium, unis mœnibus utroque colle incluso.

Templa.] Abusivè pro æde quæ non erat augusta, sive augurio consecrata, at augustum erat illius atrium.

Vestæ.] Ejus ædes erat rotunda, quod terra, quæ rotunda est, Vesta dicta fuit, quippe quæ rebus omnibus vestitur: vel quia vi suâ stat. Alii aliter. Vide Cic. de Nat. Deor. 1. n. 67.

17. *Iliæ.*] Matri Romuli, suæ uxori, conquerenti de nece Julii Cæsaris sibi consanguinei. Ilia jussu Amulii in Tiberim, ut volunt quidam, præcipitata, huic proinde fluvio nupta fertur: ab eoque indulgentius æquo vindicatur.

18. *Sinistrâ Labitur ripâ.*] Majorem ergo urbis partem, quæ ad sinistram est, forum scilicet Romanum, atque Aventini Palatinique collium imam regionem exundans vastat Tiberis.

19. *Jove non probante.*] *Si omnia fato fiant, cur non probat Jupiter? aut si Jupiter non probat, cur adversus fatum Tiberis ruit? sive vult Cæsaris ultor esse, quid igitur Romæ pulcherrima & religiosissima quæque demolitur, cum Romam ipsam Cæsaris nepotibus promiserint fata?* sic magna lis Horatio mota à Jul. Scaligero. Nunquid verò nostrum erit viros inter tantos tantas componere rixas? At cavillationem agnosce, lector, ne dicam sycophantiam vitiligatoris. Probat Jupiter sanè vindicari nefariam cædem Principis & Pontificis. Ovid. Fast. 3. 705.

At quicunque nefas ausi, prohibente Deorum
Numine, polluerant pontificale caput.

At non probat quòd uxori Iliæ obsequentior fluvius ultra modum evagetur, eatque dejectum

Uxorius

errat amnem. Juvenes pauci culpâ parentum audient æquanto Romanos strinxisse gladios, quibus justè magis confoderentur Persæ graves; dicentque bella civilia. Quem Deorum populus invocet labente Republicâ? Quibus votis instabunt Virgines sacratæ apud Vestam obsecrationes minime suscipientem? Cui Jupiter dabit munus eluendi crimen? ô Phœbe fatidice obsecramus ut succurras, albos humeros nube velatos habens: seu vis potius adesse, ô blanda Venus, circa quam joci & amores volitant:

Uxorius amnis.
Audiet cives acuisse ferrum, [11]
Quo graves Persæ melius perirent;
Audiet pugnas, vitio parentum
Rara Juventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis
Imperi rebus? prece qua fatigent
Virgines sanctæ minus audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit partes scelus expiandi
Jupiter? tandem venias, precamur, [12]
Nube candentes humeros amictus
Augur Apollo.
Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam jocus circumvolat, & Cupido:

ANNOTATIONES.

sacra profanaque sine ullo discrimine. Nec absurdè alii scribunt, Jovi Diisque non placere quod Tiberis moliatur Cæsaris ultionem, quam Augusto fata reservabant.

20. *Uxorius.*] Uxori plus æquo deditus & indulgens. Virgil. Æneid. 4. v. 226.

—Pulchramque uxorius urbem
Extruis——

21. *Audiet cives, &c.*] Quasi vaticinatur Horatius peracta jam bella civilia, quibus Italia fœdata, & mutuis vulneribus cives absumpti, juventusque imminuta ac propè exhausta fuerat.

22. *Graves Persæ.*] Parthi, ut ad calcem hujus Odes annotabo, intelligendi; *Graves*, seu ob armorum pondus, seu quod Romanis diu graves incubuere, vel propter unam cladem Crassianam, de quâ postea dicam ampliùs, tum alibi, tum præcipuè lib. 4. Od. 15.

23. *Vitio parentum.*] Per ambitionem, cupiditatem, iram, in semet gladios stringentium, quibus hostes erant petendi.

27. *Virgines sanctæ.*] Vestales ignis æterni custodes, Vestæ perpetuâ virginitate & summo cultu addictæ, hincque ad placandum ejus numen potentiores. Cic. de Leg. 2. n.20. *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* Et n. 29. *Vesta, quasi focus urbis . . . . ei colendæ Virgines præsunt, &c.* Vide A. Gellium lib. 1. cap. 12. ubi inter alia benè multa, hæc scribit: *Vestalem Virginem minorem annis sex, majorem quàm annos decem natam, capi fas non esse; patrimam & matrimam esse oportere: neque linguâ debili, sensuve aurium diminutam, aliâve quavis corporis labe insignitam, nec quæ ipsa, aut ejus pater emancipatus sit, aut cujus parentes servitutem servierint, vel in sordidis negotiis diversentur, &c.*

Minus audientem.] Præ irâ graviori ac ferè implacabili, tum ob effusum impiè sanguinem sibi cognatum, ut jam antè dixi, tum ob sacrilegam percussorum audaciam, quæ summum Sacerdotem violarant, absque ullâ numinum reverentiâ. Ovid. Fast. 3. ita v. 700. Vesta loquitur;

———Meus fuit ille sacerdos.
Sacrilegæ telis me petiere manus.

30. *Venias, precamur.*] Invocat præcipuè Apollinem, qui & Trojanis pridem, & post Romanis semper impensè favit.

31. *Nube candentes humeros amictus.*] Missis aliorum interpretationibus, hunc locum optimè intelligas cum iis qui putant allusisse Horatium ad id quod commemorant anno cædem Julii Cæsaris consecuto; Solem caligine obvelatum semper fuisse, quasi in sceleris admissi execrationem. Plutarch. in Cæsare, Dio. lib. 45. Plin. lib. 2. cap 30 *Prodigiosus*, inquit, *Solis defectus, occiso Dictatore Cæsare, totius pene anni pallore continuo.* Virg. Georg. 1. v. 466.

Sol etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Cum caput obscurâ nitidum ferrugine texit,
Impiaque æternam timuerunt sæcula noctem.

32. *Augur Apollo.*] Quippe qui divinationibus præesse credebatur.

33. *Erycina.*] Post Apollinem, Veneris opem implorat: quæ mater Æneæ, à cujus filio Iulo Cæsar Julius. Venus porrò in Eryce Siciliæ monte fanum habebat, unde Erycina dicta. Romam postea translata in ædem ipsi sub hac appellatione consecratam extra portam Collinam. Nec ommittendum quod Venus Cæsari sdicta sit genetrix; & ab eo dicatâ etiam Æde, singulari cultu honorata: in castris denique ejus tessera fuit *Genetrix Venus*; sicut in Syllæ *Apollo*, in Antonii *Lar Deus*, in Pompeii Junioris *Pietas*, in Majoris *Herculus invictus*.

Sive

Sive neglectum genus, & nepotes
Respicis, Auctor,
Heu nimis longo satiate ludo;
Quem juvat clamor, galeæque læves,
Acer & Mauri peditis cruentum
Vultus in hostem.
[13] Sive mutatâ juvenem figurâ
Ales in terris imitaris, almæ
Filius Maiæ, patiens vocari
Cæsaris ultor:
Serus in cœlum redeas; diuque
Lætus intersis Populo Quirini;
Neve te nostris vitiis inquum
Ocyor aura
Tollat: hîc magnos potiùs triumphos,
Hic ames dici pater, atque princeps:
[14] Neu sinas Medos equitare inultos,
Te duce, Cæsar.

Seu abjectam prolem atque posteros respicis, O Mars Romanæ gentis *parens, eheu bello nimis diuturno satiate: qui gaudes vociferationibus, & galeis politis, atque aspectu Mauri peditis erga sævum adversarium feroci: Sive immutatâ specie adolescentem exhibes in terrâ, tu alatus filius benignæ Maiæ, sinens te dici vindicem* Julii Cæsaris: *tardè remigres in Cœlum; diuque maneas cum populo Romano, neque celerior ventus rapiat te nostris criminibus infensum: Ama potius hîc ingentes triumphos, & appellationem parentis auctorisque; neque patiaris, O Cæsar, te imperante, Medos impunè iniquis vagari.*

ANNOTATIONES.

35. *Sive neglectum.*] Ad Martem denique convertitur, patrem scilicet Romuli Romanæque adeo gentis auctorem.

37. *Longo satiate ludo.*] Tot bellis civilibus, quæ sunt ludus Martis. *Clamor* bellicus in pugnæ conflictu. *Galeæ læves.*] Ardentes scilicet bello sæpius contractantur & poliuntur.

39. *Acer & Mauri peditis cruentum Vultus in hostem.*] Truculentus erat Maurorum vultus. Respiciunt hic aliqui ad historiam: grave nempe bellum Jubæ Mauritaniæ regis adversus Jul. Cæsarem: de quo Sueton. cap. 66. *Fama hostilium copiarum suos perterritos. . . . . confirmabat . . . . cum expectatis adventus Jubæ terribilis esset, &c.*] Non malè quidam censent reponendum hic, *Marsi peditis.* Isti enim optimi Italiæ & Romani exercitûs milites potiùs videntur fuisse commendandi, quàm hostes & alieni.

41. *Sive mutatâ, &c.*] Augustus, quod valdè ingeniosus Mercurius audiebat.

Juvenem imitaris.] Vulgaris erat opinio & fama, Mercurium Julii Cæsaris vindicem fuisse assumptâ juvenili figurâ Augusti, qui natus erat annos tantùm novemdecim quando Cæsar interfectus est.

43. *Maiæ.*] Mater hæc Mercurii erat.

44. *Cæsaris ultor.*] Sueton. Octav. cap. 10. & 29. anteà cit. Ovid. Fast. 3. 707. Cæsaris interfectores tale nefas ausi, inquit,

Morte jacent meritâ. Testes estote Philippi
Et quorum sparsis ossibus albet humus.
Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæsaris, ulcisci justa per arma patrem.

45. *Serus in cœlum redeas.*] Sic multos annos Augusto expotat, ejusque præsentiam opemque Populo Romano necessariam atque amabilem asserit Poëta. Vide Sueton, Octav. cap. 56.

49. *Magnos triumphos.*] Sueton. Octav. cap. 25. *Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes. Bis ovans ingressus urbem est, post Philippense, & rursùs post Siculum bellum.*

50. *Hic ames dici pater.*] Ex Sueton. Octav. cap. 58. nullo magis honore lætatus est Augustus, quam cum ab universis maximoque consensu *Pater patriæ* consalutatus est. Id enim cognomen afferenti, mandantibus cunctis, Valerio Messalæ lachrymans ita respondit: *Compos factus votorum meorum, P. C. quid aliud habeo Deos immortales precari, quam ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat?*

Atque princeps.] Corn. Tacit. Ann. lib. 1. cap. 1. *Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere: qui cuncta discordiis civilibus fessa nomine Principis sub Imperium accepit.* Et Dio. lib. 53. ita scribit: *Princeps Senatûs dictus est sexto Consulatu; eo more, qui, integro etiamnum Populi in Rep. statu, receptus erat.*

51. *Medos.*] A Medis ad Persas, & ab his ad Parthos tandem orientis imperium transiit. Hinc promiscuè tria vocabula ista usurpantur sæpius ab Horatio.

Inultos.] Tunc populis istis inferre bellum meditabatur Augustus. Vide Od. 19. hujus libri.

Equitare.] Equitatu suo Romanis insultare. Vel quod urbana etiam negotia equitando Parthi obirent, Strabone teste.

ODE

ODE III.

Navi quâ Virgilius Athenas vehebatur, precatur incolumitatem: deinde in hominum temeritatem invehitur.

Ita te salvam ducant Cypri Domina, & Helenæ fratres, astra fulgentia, & parens ventorum, conclusis reliquis, excepto Japyge; O navis, quæ debes Virgilium tibi commissum, oro ut eum sospitem applices ad littus Atheniense.

SIC te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis, præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus Choriambicus trimeter, constans è spondæo, choriambo & pyrrhichio. Ita scanditur:

Sīc tē | Dīvă | pŏtēns | Cypri |

Alter quisque versus est Choriambicus Asclepiadeus tetrameter, constans è spondæo, duobus choriambis & pyrrhichio:

Sīc frā | trēs Hĕlĕnæ | lūcĭdă sī | dĕră

1. *Sic te Diva, &c.*] Venustatis & elegantiarum plena est hæc Ode: voces habet & sententias multas & perinde graves, exempla insignia, oratoriam tractationem egregiam. Denique hîc triumphat Heroïcus ille spiritus, quem in Poëtâ nostro laudat Quintilianus, ut Lyricorum ferè unum legi dignum existimet.

Sic.] Particula est adjurantis & voventis. Sic te Dii ventique integram servent, precor, inquit, ut tu sospitem deferas Virgilium, ô navis. Ille navigationem instituebat Athenas jam quinquagenario major, ut divino Æneidos operi coronidem imponeret.

Diva potens Cypri.] Venus, quæ præcipuos habebat honores apud Cyprum, Insulam maris Mediterranei, Ciliciam inter & Syriam. Variis illa dominis subinde paruit: à Turcis denique est occupata, & erepta Venetis anno 1570. Cur autem invocatur Venus, ut faveat naviganti? An quod, ut opinatur Marcilius ejus numen in puppi appictum, & navis insigne erat & tutela? An quod Veneris stella navigantibus utilis? An quod fabulantur è maris spumâ procreatam in mare jus & imperium obtinere. Virgil. Æneid. 5. v. 800. Neptunus ita Venerem alloquitur,

Fas omne est, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis.

Ovid. Epist. 16. v. 23.

Illa (Venus) *dedit faciles auras, ventosque secundos.*
In mare, nec mirum, jus habet orta mari.

2. *Fratres Helenæ.*] Castor et Pollux. Leda Tyndari Laconiæ regis uxor, ut aiunt, ova duo peperit, è quorum altero prodierunt Pollux & Helena immortales è Jove nati, ex altero Castor & Clytemnestra mortales è Tyndaro. Hinc illi Tyndaridæ vocantur à Latinis quidem, à Græcis verò Joviis filii, Διόσκουροι. Porrò quòd à piratis ac prædonibus mare, dum viverent, liberâssent, à Neptuno dicuntur adepti esse protestatem naufragis opitulandi. Hinc σωτῆρες dicti; & hinc *lucida sidera:* in astris nimirum recensentur Castor & Pollux: eorumque stellæ cum simul apparent, salutares: cum solitariæ, graves & noxiæ creduntur. Arnobius ignes seu fulgores marinos vocat. Vide Plin. lib. 2. cap. 37. Hygin. lib. 2. &c. & infrà Od. 12. hujus libri Annotat.

3. *Ventorum pater.*] Jovem intelligit Marcilius, quia veteribus Physicis Jupiter est aër agitatus & fluens, adeoque id quod ventum appellamus. Alii melius exponunt de Æolo, qui ventorum rex & pater dictus, quòd ventorum astrorumque rationem apprimè calluerit. Is regnavit Iliacis temporibus apud insulas Æolias, quæ & Vulcaniæ, Italiam inter & Siciliam positæ. Plin. lib. 3. cap. 8. & 9.

4. *Obstrictis aliis.*] Cæteri venti minimè propitii retineantur, unus ommittatur Iapyx Virgilio commodus in fines Atticos properanti. Alludit Horatius ad utrem Ulyssi ab Æolo donatum, in quo venti erant inclusi, præter Zephyrum navigationi ejus utilem. Quidam, legunt *obstructis*, sed malè. Homer. modo cit. Odyss. 10. κατέδησε *ligavit.* Virgil. Æn. 1. inclusos carcere ventos pariter canit.

Iapyga.] Ventus ille ex Apuliæ finibus proficiscitur, adversus Eurum flat, idem propemodum atque Caurus, in Greciam proinde ex Italiâ solventibus planè utilis. Vide Gell. lib. 2. cap. 22.

6. *Virgilium.*] Huic cum Poëta nostro familiaritas maxima, ut mirum non abs re videatur, quod nullam fecerit usquam mentionem Lyricorum Principis Heroicorum ille Princeps.

Finibus Atticis.] Attica regio Helladis in angulo Orientali & Australi; ubi longè præ-

Reddas incolumem, precor;
Et serves animæ dimidium meæ.
Illi robur & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem [17]
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti;
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.
Quem mortis timuit gradum,

&c tuearis partem *dimidiam animæ meæ. Is* profectò *circa cor habebat lignum tresque æris* laminas, *qui primus mari sævo credidit navem frangi facilem, neque metuit Africum violentum cum Boreâ pugnantem, neque Hyadas noxias neque furorem Austri; quo nullus* est *dominator in Adriatico* mari *potentior, sive concitare sive placare fluctus velit. Quod mortis genus formidavit.*

ANNOTATIONES.

clarissima & nominatissima civitas caput extollit. *Athenæ omnium doctrinarum inventrices.* Cic 1. de Orat. n. 13.

8. *Animæ dimidium meæ.*] S. Aug. Confess. lib. 4. cap. 6. *Bene,* inquit, *de amico suo dixit quidam,* dimidium animæ meæ: *Nam ego sensi animam meam & animam illius unam fuisse animam in duobus corporibus: & ideò mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius vivere,* &c. altero scilicet mortuo. Vide Pers. Sat. 5. v. 22. & infrà lib. 2. Od. 17.

9. *Illi robur & æs triplex, &c.*] Is habebat cor ligno quovis & ære durius, χαλκεοκάρδιος Theocrit. Idyll. 13. huic ferrerum pectus erat, qui primus ausus est mari se credere, atque ut canit Juvenalis Sat. 12. v. 57.

Ventis animam committe, dolato
Confisus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor aut septem, si sit latissima tæda.

Sophocles in Antigone ait multa quidem cerni stupenda, at nihil magis quàm quod homo fluctus tumidos naviculâ tamen subire non formidet. Vide Plin. Procem. lib. 19.

Robur.] Pro qualibet re duriori usurpatur. Virgil. Æneid. 7.

——— *Æternaque ferri*
Robora. ———

12. *Primus.*] Tiphys Bœotius, inquiunt, à Pallade edoctus, navem primus fabricavit, quæ Argo dicta est; eâque Colchicam expeditionem est aggressus Jason. Vide Plin. lib. 7. cap. 56. Constat tamen ante illud tempus fuisse navigatum. Testis Herodotus de Phœnicibus & Græcis. Ex Athen. lib. 15. cap. 13. Janus navigia primus reperit. Ex Thucyd. & Libanio primi Corinthii naves concinnârunt.

Africum.] Meridionalem ventum, Aquilonibus proinde colluctantem. De eo jam Od. 1.

14. *Tristes Hyadas.*] Ab ὕειν *pluere* dictæ sunt quod pluvias ferrent eæ stellæ septem in fronte Tauri collocatæ: Latinis Suculæ vocantur. Cic. 2. de Nat. Deor. n. 111.

Rabiem Noti.] A meridie flat Notus, nebulosus & humidus, & hinc nomen: nam Græcè νοτὶς *humor* dicitur. Vide Gell. jam cit. lib. 2. cap. 22.

15. *Quo non arbiter Adriæ Major.*] Ratio patet ex rerum situ & naturâ, lib. 3. Od. 3. *Dux inquieti turbidus Adriæ.* Atque hypercriticè Jul. Scaliger, *Austrum,* inquit *præter cæteros ventos summum habere imperium in mare Adriaticum scribit, Horatius: quod esse falsum intelliget quisquis sciet Adriaticum rectà excurrere in Vulturnum, cujus impetu etiam crescit Ionio subinvecto Adriaticum. Boreæ quoque subjectum est qui ex alto spirat . . . . Auster autem ex devexiore parte flans Apennino frangitur: quamobrem non subruit, sed radit, &c.* At Parthenius ex Petro Medinâ Hispano, qui rei nauticæ & ventorum rationem luculenter investigavit, egregiè Poëtam nostrum tuetur & vindicat: *Austrum,* inquit, *Arbitrum Adriæ rectè ait Horatius.* Nam etsi non omninò in Notum excurrat Adriaticum mare, ut scribit Scaliger, nihilominus ita se habet, ut non minus ab Austro quàm à Vulturno possit concitari. Enimverò principales quinque venti duas quartas habent (ita loquuntur Nautæ & ventorum periti) ergo Vulturni quartæ duæ sunt, una ad Subsolanum, altera ad Austrum respicit. Porrò hujusmodi venti principales & integri octo referuntur; intra quos alii sunt quos medios vocant, *Non profectò quod minori spiritu ac vehementiâ ferantur quam illi, sed quod in eorum medio describantur.* Itaque tam vehementes esse quartas quam principales, perspicuum fit. Hæc ille.

Adriæ.] Adria seu Adriaticum mare, hodie sinus Venetus inter Italiam, Græciam, Illyricumque longè porrigitur ad Septentrionem.

16. *Quem mortis timuit gradum.*] Quidam tres gradus mortis efferunt, fatum, genituram, casum: alii mortis accessus intelligunt; certè parum ad rem. Nostra videatur interpretatio verior quo simplicior. Varia naufragorum mortis genera, si lubet, accipe, fluctibus submergi,

Qui

qui sine lacrymis aspexit pisces monstrosos nantes, ac mare intumescens, & Acroceraunias rupes naufragiis famosas? frustrà Deus providus terram segregavit à mari disjungendo: si naves sceleratæ transeunt nihilominus vada minimè tentanda. Mortalium genus quidlibet aggredi non *veretur, ferturque ad facinora probibita. Temerarius Iapeti filius, populis advexit ignem furto improbo. Post ignem cælo subreptum terras invasit macies & frequentia morborum insolita; atque sera necessitas mortis anteà dilatæ passum acceleravit.*

Qui siccis oculis monstra natantia, [18]
Qui vidit mare turgidum, &
 Infames scopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abscîdit
 Prudens Oceano dissociabili
Terras: si tamen impiæ
 Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
 Gens humana ruit per vetitum nefas.
Ignem fraude malâ gentibus intulit.
 Audax Iapeti genus
Post ignem æthereâ domo [19]
 Subductum, macies, & nova febrium
Terris incubit cohors;
 Semotique priùs tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.

ANNOTATIONES.

à piscibus devorari, ad rupes allidi, vel in scopulos insulamve desertam ejici, ibique omni ope destitutum contabescere & mori. Præterea contingit aliquando navigantes tempestate ingruente dispelli ad barbaras oras, ubi vel ab Anthropophagis dilaniantur, vel Idolis mactantur: quo quidem fati genere tantum non absumpti sunt Orestes & Pylades apud Tauricam regionem. Vide Eurip. Iphigen. in Tauris: item nostras annotat. lib. 3. Od. 4. v. 33. ad eas voces: *Britannos hospitibus feros.* Adde & aliud, navi etiam integrâ, periculum moriendi vel siti vel fame reflantibus & contrariis diu ventis, nimirùm in navigatione longiori: sive cum aqua dulcis jam rara ad dimensum distribuitur siticulosis: sive cùm deficientibus omnibus cibariis, navigantium unus vel aliorum conspiratione vel sorte assumitur jugulandus, urgente scilicet extremâ necessitate, alimento cæteris futuris. Quod nec cogitari potest absque horrore.

18. *Monstra natantia.*] Cete grandia & immania. Juvenal. Sat. 14. v. 283. *Oceani monstra.*

20. *Acroceraunia.*] Excelsi in Epiro montes, quòd crebro fulmine percutiantur eorum fastigia, sic dicti, à κεραυνὸς *fulmen* & ἄκρον *summum.* Hic designat Horatius Acroceraunium Promontorium Iono mari imminens, vulgò, *Capo della Chimera,* aliis *Capo della Lingueta.* In Epiro situm est, non procul Albaniæ finibus.

21. *Nequicquam Deus abscîdit, &c.*] Voluit Deus pericula maris arcere ab hominibus; ipsi vero illis se ultrò committunt. Benè Poëta Græcus ait; Quanto est dulcior mater quam noverca, tantò esse terram mari optabiliorem. Bias autem sapienter dicebat, Nec vivis nec mortuis accenseri navigantes debere.

25. *Omnia perpeti.*] Quidlibet agendo patiendoque molliri, ut nihil grave aut arduum videatur.

27. *Iapeti genus.*] Prometheus, de quo posteâ Ode 16. & lib. 2. Ode 13. Scribit Theophrastus, idcirò dici Prometheum hominibus dedisse ignem Cœlo dereptum, qui Philosophiam ac lumen vitæ intellectualis, quæ divina est, mortalibus invexit. Ex Cic. Tusc. 5. & aliis Prometheus Caucaso affixus fingitur, quod ex eo monte altissimo siderum naturam ac motum studiosè contemplaretur: ibique cœlestium cognitioni sedulò incumberet. Et quod exinde fulminum rationem perscrutatus hominibus indicâsset, fabulati sunt ignem cœlestem ab eo surreptum ac in terras delatum. Denique vultur sed aquilà cor illius vellicans, optimè significat anxietatem animi naturæ arcana rimantis & non sine labore investigantis. Eccles. 1. *In multâ sapientiâ multa indignatio. . . . . labor & afflictio spiritûs: & qui addit scientiam, addit & laborem.*

29. *Post ignem æthereâ, &c.*] Animadverte expressum fabulis Adæ peccatum, peccatique stipendia, mortem, morbos, molestias, &c. ex Hesiodo, cùm ignem furatus esset Prometheus ad animandas statuas è luto à se fictas, iratus Jupiter Pandoram in terras misit, quæ apertâ pyxide mala omnia diffudit.

32. *Tarda necessitas.*] Melioribus seculis vita erat homini diuturnior. S. Cyprian. Ep. 11. S. August. lib. 2. de Civ. cap. 14. Porrò ex sacris codicibus noverant Ethnici productiorem ac longiorem fuisse vitam primis hominibus. Plin. Proœm. lib. 14. *Quando voluptas vivere, cœpit, vita ipsa desiit.*

Expertus

Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum est.
Cœlum ipsum petimus stultitiâ: neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

Dædalus per inanem aërem volare tentavit alis homini non concessis. Vis Herculis sibi patefecit aditum ad Inferos. Nihil est hominibus intentatum. Cœlum ipsum affectamus per dementiam. Et nostris criminibus non sinimus Jovem iratum dimittere fulmina.

ANNOTATIONES.

34. *Dædalus.*] Is faber Atheniensis peritissimus erat & perquàm ingeniosus, multa quidem invenit: navi primus dicitur vela, malum antennas imposuisse. Pausanias in Bœticis, Plin. lib. 7. cap. 56. jam cit. Inde fabulati sunt Dædalum pennis sibi cerâ compactis avolasse Minoïa regna fugientem, de quo Virg. Æneid. 6. v. 14. Ov. Metam. 8. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 13. &c.

36. *Perrupit Acheronta Herculeus labor.*] Is inferorum fluvius pro ipsis inferis non rarò ponitur synecd. De Hercule, ejusque laboribus, alibi nos; cit. verò Diodor. fusè, lib. 5. cap. 2. &c.

39. *Cœlum ipsum petimus.*] Sic Phaëton, de quo lib. 4. Od. 11. Sic Gigantes, de quibus lib. 2. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 4. &c.

ODE IV. Ad L. SEXTIUM.

Veris descriptio: vitæ brevitas: carpendæ voluptates.

SOlvitur acris hyems gratâ vice veris & Favoni, [20]
Trahuntque siccas machinæ carinas:
Ac neque jam stabulis gaudet pecus, aut arator igni:
Nec prata canis albicant pruinis.

Aspera hyems relaxatur jucundâ vicissitudine veris ac Zephyri: & machinæ deducunt in mare naves siccas: jamque nec greges amant stabula, nec agricolæ focum: neque prata albescunt pruinis candidis.

Archilochian Heptameter

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, unica verò sui generis. Primus quisque versus est Dactylicus Archilochius heptameter. Quatuor primi pedes sunt vel dactyli, sunt spondæi: tres ultimi sunt trochæi. Sic
Solvĭtur | ācrĭs hy | ēms grā | tā vĭcĕ | vērĭs |
ēt Fă | vōnĭ |
Secundus quisque versus est Archilochius constans è penthemimeri Iambicâ. Primus pes Spondæus vel Iambus: secundus semper Iambus cum syllabâ: tres posteà sequuntur Trochæi: sic,
Trăhūnt | quĕ sīc | cās | māchĭ | næ că | rīnās
Nonnulli tricolon faciunt Odem hanc, & sic distinguunt rursus:
Solvitur acris hyems gratâ vice
Veris & Favonî:
Trahuntque siccas, &c.

1. *Solvitur, &c.*] Terra, quæ priùs hyeme & frigore constricta fuerat, jam resolvitur & aperitur grato reditu vernæ tempestatis: in quâ & areolæ florum explicant sese; & mare gelu antè præclusum, jam adiri & navigari potest. Veris descriptionem, si lubet, pete Lector, è Virgil. Georg. 2. v. 324. & seq.

Favonî.] Favonius, à *fovendo* vel *favendo* dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit initio veris. Vid. lib. 3. Od. 1. Annot. ad vocem, *Zephyris.*

3. *Trahuntque siccas, &c.*] Jam machinis ad mare subducuntur naves quæ per hyemem in sicco positæ fuerant, extra aquam, in navalibus. *Machinæ*, instrumenta quibus graviores quæque moles facilius moventur. Nonius Marcel. palagas vocat, et sic describit: *Palangæ* inquit, *dicuntur fustes teretes, qui navibus subjiciuntur, quando attrahuntur ad pelagus; vel cùm ad littora subducuntur.*

Jam

qui sine lacrymis aspexit pisces monstrosos nantes, ac mare intumescens, & Acroceraunias rupes naufragiis famosas? frustrà Deus providus terram segregavit à mari disjungendo: si naves sceleratæ transeunt nihilominus vada minimè tentanda. Mortalium genus quidlibet aggredi non *veretur, ferturque ad facinora probibita. Temerarius Iapeti filius, populis advexit ignem furto improbo. Post ignem cælo subreptum terras invasit macies & frequentia morborum insolita; atque sera necessitas mortis anteà dilatæ passum acceleravit.*

Qui siccis oculis monstra natantia, [18]
Qui vidit mare turgidum, &
Infames scopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abscîdit
Prudens Oceano dissociabili
Terras: si tamen impiæ
Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Ignem fraude malâ gentibus intulit.
Audax Iapeti genus
Post ignem æthereâ domo [19]
Subductum, macies, & nova febrium
Terris incubit cohors;
Semotique priùs tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.

ANNOTATIONES.

à piscibus devorari, ad rupes allidi, vel in scopulos insulamve desertam ejici, ibique omni ope destitutum contabescere & mori. Præterea contingit aliquando navigantes tempestate ingruente dispelli ad barbaras oras, ubi vel ab Anthropophagis dilaniantur, vel Idolis mactantur: quo quidem fati genere tantum non absumpti sunt Orestes & Pylades apud Tauricam regionem. Vide Eurip. Iphigen. in Tauris: item nostras annotat. lib. 3. Od. 4. v. 33. ad eas voces: *Britannos hospitibus feros.* Adde & aliud, navi etiam integrâ, periculum moriendi vel siti vel fame reflantibus & contrariis diu ventis, nimirùm in navigatione longiori: sive cum aqua dulcis jam rara ad dimensum distribuitur siticulosis: sive cùm deficientibus omnibus cibariis, navigantium unus vel aliorum conspiratione vel sorte assumitur jugulandus, urgente scilicet extremâ necessitate, alimento cæteris futuris. Quod nec cogitari potest absque horrore.

18. *Monstra natantia.*] Cete grandia & immania. Juvenal. Sat. 14. v. 283. *Oceani monstra.*

20. *Acroceraunia.*] Excelsi in Epiro montes, quòd crebro fulmine percutiantur eorum fastigia, sic dicti, à κεραυνὸς *fulmen* & ἄκρον *summum.* Hic designat Horatius Acroceraunium Promontorium Iono mari imminens, vulgò, *Capo della Chimera,* aliis *Capo della Lingueta.* In Epiro situm est, non procul Albaniæ finibus.

21. *Nequicquam Deus abscîdit, &c.*] Voluit Deus pericula maris arcere ab hominibus; ipsi vero illis se ultrò committunt. Benè Poëta Græcus ait; Quanto est dulcior mater quam noverca, tantò esse terram mari optabiliorem. Bias autem sapienter dicebat, Nec vivis nec mortuis accenseri navigantes debere.

25. *Omnia perpeti.*] Quidlibet agendo patiendoque molliri, ut nihil grave aut arduum videatur.

27. *Iapeti genus.*] Prometheus, de quo posteà Ode 16. & lib. 2. Ode 13. Scribit Theophrastus, idcirò dici Prometheum hominibus dedisse ignem Cœlo dereptum, qui Philosophiam ac lumen vitæ intellectualis, quæ divina est, mortalibus invexit. Ex Cic. Tusc. 5. & aliis Prometheus Caucaso affixus fingitur, quod ex eo monte altissimo siderum naturam ac motum studiosè contemplaretur: ibique cœlestium cognitioni sedulò incumberet. Et quod exinde fulminum rationem perscrutatus hominibus indicâsset, fabulati sunt ignem cœlestem ab eo surreptum ac in terras delatum. Denique vultur sed aquilà cor illius vellicans, optimè significat anxietatem animi naturæ arcana rimantis & non sine labore investigantis. Eccles. 1. *In multâ sapientiâ multa indignatio. . . . . labor & afflictio spiritûs: & qui addit scientiam, addit & laborem.*

29. *Post ignem æthereâ, &c.*] Animadverte expressum fabulis Adæ peccatum, peccatique stipendia, mortem, morbos, molestias, &c. ex Hesiodo, cùm ignem furatus esset Prometheus ad animandas statuas è luto à se fictas, iratus Jupiter Pandoram in terras misit, quæ apertâ pyxide mala omnia diffudit.

32. *Tarda necessitas.*] Melioribus seculis vita erat homini diuturnior. S. Cyprian. Ep. 11. S. August. lib. 2. de Civ. cap. 14. Porrò ex sacris codicibus noverant Ethnici productiorem ac longiorem fuisse vitam primis hominibus. Plin. Procem. lib. 14. *Quando voluptas vivere, cœpit, vita ipsa desiit.*

Expertus

Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum est.
Cœlum ipsum petimus stultitiâ: neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

Dædalus per inanem aërem volare tentavit alis homini non concessis. Vis Herculis sibi patefecit aditum ad Inferos. Nihil est hominibus intentatum. Cœlum ipsum affectamus per dementiam. Et nostris criminibus non sinimus Jovem iratum dimittere fulmina.

ANNOTATIONES.

34. *Dædalus.*] Is faber Atheniensis peritissimus erat & perquàm ingeniosus, multa quidem invenit: navi primus dicitur vela, malum antennas imposuisse. Pausanias in Bœticis, Plin. lib. 7. cap. 56. jam cit. Inde fabulati sunt Dædalum pennis sibi cerâ compactis avolasse Minoïa regna fugientem, de quo Virg. Æneid. 6. v. 14. Ov. Metam. 8. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 13. &c.

36. *Perrupit Acheronta Herculeus labor.*] Is inferorum fluvius pro ipsis inferis non rarò ponitur synecd. De Hercule, ejusque laboribus, alibi nos; cit. verò Diodor. fusè, lib. 5. cap. 2. &c.

39. *Cœlum ipsum petimus.*] Sic Phaëton, de quo lib. 4. Od. 11. Sic Gigantes, de quibus lib. 2. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 4. &c.

ODE IV. Ad L. SEXTIUM.

Veris descriptio: vitæ brevitas: carpendæ voluptates.

SOlvitur acris hyems gratâ vice veris & Favoni [20]
Trahuntque siccas machinæ carinas;
Ac neque jam stabulis gaudet pecus, aut arator igni:
Nec prata canis albicant pruinis.

Aspera hyems relaxatur jucundâ vicissitudine veris ac Zephyri: & machinæ deducunt in mare naves siccas: jamque nec greges amant stabula, nec agricolæ focum: neque prata albescunt pruinis candidis.

Archilochian Heptameter

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, unica verò sui generis. Primus quisque versus est Dactylicus Archilochius heptameter. Quatuor primi pedes sunt vel dactyli, sunt spondæi: tres ultimi sunt trochæi. Sic
Sōlvĭtŭr | ācrĭs hy | ēms grā | tā vĭcĕ | vērĭs | ēt Fă | vōnī |
Secundus quisque versus est Archilochius constans è penthemimeri Iambicâ. Primus pes Spondæus vel Iambus: secundus semper Iambus cum syllabâ: tres posteà sequuntur Trochæi: sic,
Trăhūnt | quĕ sīc | cās | māchĭ | næ că | rīnās
Nonnulli tricolon faciunt Odem hanc, & sic distinguunt rursus:
Solvitur acris hyems gratâ vice
Veris & Favoni:
Trahuntque siccas, &c.

1. *Solvitur, &c.*] Terra, quæ priùs hyeme & frigore constricta fuerat, jam resolvitur & aperitur grato reditu vernæ tempestatis: in quâ & areolæ florum explicant sese; & mare gelu antè præclusum, jam adiri & navigari potest. Veris descriptionem, si lubet, pete Lector, è Virgil. Georg. 2. v. 324. & seq.

Favonî.] Favonius, à *fovendo* vel *favendo* dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit initio veris. Vid. lib. 3. Od. 1. Annot. ad vocem, *Zephyris.*

3. *Trahuntque siccas, &c.*] Jam machinis ad mare subducuntur naves quæ per hyemem in sicco positæ fuerant, extra aquam, in navalibus. *Machinæ*, instrumenta quibus graviores quæque moles facilius moventur. Nonius Marcel. palagas vocat, et sic describit: *Palangæ* inquit, *dicuntur fustes teretes, qui navibus subjiciuntur, quando attrahuntur ad pelagus; vel cùm ad littora subducuntur.*

Jam

Nunc Venus Cytherea Choreas agit ad Lunam super lucentem: Charites verò cum Nymphis pulsant terram modò hoc modò illo pede, dum Vulcanus fervens accendit fornaces operosas Cyclopum. Nunc juvat caput unguentis delibutum coronare vel myrto virenti, vel flore quem producit tellus aperta. Nunc etiam convenit Fauno sacrificare in lucis opacis, sive petat agnam sive hædum. Mors pallens æquali pede ferit egenorum casas atque regum palatia. O fortunate Sexti, breve spatium vitæ prohibet nos incipere spem diuturnam. Statim urgebunt te tenebræ, & Inferi celebratissimi,

Jam Cytherea choros ducit Venus, imminente Lunâ:
Junctæque Nymphis Gratiæ decentes [21]
Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas.
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
Aut flore, terræ quem ferunt solutæ;
Nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam, sive malit hœdum.
Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas [22]
Regúmque turres. O beate Sexti,
Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam.
Jam te premet nox, fabulæque Manes,

ANNOTATIONES.

5. *Cytherea.*] Cythera hodie *Cerigo* Insula maris Ægæi ad oram Peloponnesi. In eâ templum Veneris antiquissimum. Inde *Cytherea* cognomen.

Choros ducit Venus imminente Lunâ.] Novilunii lætitiam & sacra hic plures notari volunt, sicut lib. 3. Od. 19. v. 9. At alii Calendas Aprilis Veneri sacras intelligunt, qui mensis ab aperiendo dictus convenit iis quæ initio hujus Odes afferuntur. Alii Calendas Martias accipiunt, sive matronalia, de quibus Ovid. Fast. 3. Nam quamquam matronarum erat iste festus, inquit Marcilius, & nihil pertinebat ad viros austeros quidem & negotiosos, verùm lætus erat hilarioribus hic quoque nepotulis Venereis, ut Flacco & similibus, paratis semper cantillare partem lætitiæ inter Veneres illas, & gaudentibus spectare Nympharum choreas ac mulierum cœtus & choros.

Imminente Lunâ.] Incipientem Lunam intelligunt interpretes modò citati: nobis verò magis placent alii, qui Lunam provectiorem ac desuper lucentem explicant, adeoque nolunt ipsas hic accipi Calendas vel Martii, vel Aprilis.

6. *Junctæque Nymphis Gratiæ, &c.*] Cum Venere tripudiant & saltant Nymphæ, Gratiæque tres, Aglaia, Euphrosyne, Thalia: Sannazar:

Tum manibus simul implicitis per gramina festas
Exercent choreas: alios aliosque reflexus
Inter se lætæ repetunt: nunc corpora librant
In saltus: nunc molle latus, nunc candida jactant
Brachia, & alternâ quatiunt vestigia plantâ.

7. *Dum graves Cyclopum, &c.*] Dum Vulcanus in Ætnâ monte Jovi cudit fulmina æstate sequenti vibranda. *Cyclopes* ex Hesiod. Theog. Cœlo Terraque nati; ex aliis, Neptuni ex Amphitrite filii. Vulcano adesse ministri dicuntur & ferrariam exercere: alii aiunt Siciliæ populos fuisse barbaros & prædones. Vide Plin. lib. 7. cap. 2. init. & Virg. Georg. 1. v. 471. & Æn. 8. v. 418. & seq. Nomen, à κυκλος *circulus*, & ὤψ *oculus*, quod unum haberent oculum in fronte instar circuli.

Virgil. de Polyphemo, Æn. 3. v. 635.

Telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torvâ solum sub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbææ lampadis instar.

8. *Vulcanus.*] Is Junone Joveque natus, ob deformitatem dejectus est ab iis in insulam Lemnum, & claudus è casu factus; ubi officinam instituit ferrariam, quam tamen alii collocant in Ætnâ monte apud Siciliam; alii in Hierâ quæ una est è Vulcaniis insulis.

9. *Nunc decet aut viridi, &c.*] De myrto, deque coronarum & unguentorum usu in conviviis apud veteres celebri, plura dicam postea. Vide ultimam Oden hujus libri.

11. *Fauno.*] Huic ruris Deo sacrificabatur Idibus Februarii ex Ovid. Fast. 2. Nimirum placabatur initio veris, ut propitius esset gregibus, qui tum foras incipiunt pabulatum educi. De illo Dionysius Halicarn. lib. 1. Cic. de Naturâ Deor. 2. Vide & lib. 3. Od. 18. v. 1. Annot.

12. *Seu poscat agnam.*] Legunt alii, *agnas &c.* & magis Latinitati & elegantiæ congruum volunt. Cretè nodus in scirpo.

13. *Pallida mors æquo, &c.*] Claudian.

Omnia mors æquat.———

14. *O beate Sexti.*] Lucius Sextius, vel Sestius, ille est qui tam fidelem Bruto etiam profligato amicitiam servavit, ut & probaretur ab Augusto, & Consul post ipsum fuerit substitutus cum Cn. Calpurnio Pisone, ann. U. C. 730. Vide Dion. lib. 43. Sigon. &c.

15. *Vitæ summa brevis, &c.*] Non debemus mortales vitam sperare diuturnam.

16. *Nox.*] Mors, tenebrosique Inferi. Infra Od. 28. *Omnes una manet nox.*

Fabulæque manes.] Infernales Dii per antiphrasin *Manes*, id est, boni dicti, sæpius usurpantur & jactantur. Vide Epod. 5. v. 94.

Et

Et domus exilis Plutonia: quò ſimul meâris,
Nec regna vini ſortiere talis,
Nec tenerum Lycidam mirabere, quo calet juventus
Nunc omnis, & mox virgines tepebunt.

& Plutonis domus levis, ad quam ubi deveneris, neque talorum jactu eliges regem convivii, neque admiraberis Lycidam delicatulum, cujus amore *ardent jam cuncti juvenes & paulò poſt puellæ ferveſcent.*

ANNOTATIONES.

17. *Domus exilis.*] Plutonis domum, anguſtam ob frequentiam animarum eò deſcendentium, nonnulli interpretantur. Sed meliùs alii referunt ad exilitatem umbrarum ſive animarum oculos fugientium. Homer.

Νεκύων ἀμένηνα κάρηνα.

Capita mortuorum levia & evanida.

Virg. Æneid. 6. v. 269.

Domus Ditis vacuas & inania regna.

Quo ſimul meâris.] Cum illuc perveneris, jam non licebit luxuriari, indulgere genio, convivia celebrare, &c.

18. *Nec regna vini ſortiere talis.*] In conviviis eligebant veteres regem, ſeu bibendi magiſtrum, cui parebant convivæ omnes: eaque electio fiebat ſorte & talorum jactu. De eo nos ampliùs lib. 2. Od. 7. 25. ad ea verba. *Quem Venus arbitrum dicet bibendi?* Meminit Plautus Aſinar. Scen. 14. Curcul. Scen. 6. Stich. Scen. 12. Cic. in Verrem. 5. *Iſte Prætor ſeverus ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam paruiſſet, iis legibus quæ in poculis ponebantur, obtemperabat:* Plutarchus in Apophthegm. refert Ageſilaum in compotatione, magiſtrum convivii, ſorte creatum, requirenti pocillatori, quantum cuique miniſtraret vini, reſpondiſſe: *Si multum vini adeſt, quantum quiſque petierit: ſi parum, ex æquo omnibus.* Cornel. Tacit. Annal. 13. feſtis Saturno diebus, inter alia æqualium ludicra regnum luſu ſortientium, evenerat ea ſors Neroni. Hic itaque convivii præfectus & rex dictus eſt. Arrian. in Epicteto, in Saturnalibus ſortitione factâ, Rex ita jubet; *Tu bibito, tu infundito, tu abito, tu venito.*

Talis.] De talis ac teſſeris jam diſſerui ad Perſ. Sat. 3. verſ. 48. & 49. dicam & aliquid ad lib. 2. Od. 7. v. 25. De his accuratè Meurſius.

11. *Tenerum Lycidam.*] Formoſum puerum quem deperibat Seſtius.

20. *Tepebunt.*] Miſtâ quorundam interpretatione ſubtiliori, ſic explico: puellæ mox inardeſcent amore Lycidæ pueri, cum adoleverit.

ODE V. Ad PYRRHAM.

Miſeros eſſe amatores Pyrrhæ; ſe ex ejus illecebris velut è naufragio enatâſſe.

QUIS multâ gracilis te puer in roſâ
Perfuſus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, ſub antro?
Cui flavam religas comam,

Quis adoleſcens exilis, delibutus unguentis ſuaveolentibus, te amplectitur, ô Pyrrha, multas inter roſas ſub jucundâ ſpecu? Cujus gratiâ flaves crines nodo colligis.

Asclepiadean, Pherecratian Trimeter and Glyconian

ANNOTATIONES.

Hæc Ode tricolos tetraſtrophos. Priores duo verſus Aſclepiadei ſunt, ut in Ode primâ,

Mæcenas atavis edite regibus.

Tertius quiſque eſt Pherecratius heroïcus trimeter, è ſpondæo, dactylo, ſpondæo: ſic,

Grātō | Pyrrhă ſūb | āntrō |

Quartus eſt Glyconius, qualis eſt iſte Odes præcedentis,

Sic te Diva potens Cypri,

1. *Quis multa, &c.*] Merum nectar eſſe hanc Oden, agnoſcit Scaliger Hypercrit.

Gracilis.] Tenuior non obeſus. Gallicè *de belle taille.* Angl. Slender-waiſted. Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. *Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum, quas matres ſtudent Demiſſis humeris eſſe, vincto corpore, ut graciles ſient. Si qua eſt habitior paulò pugilem eſſe aiunt, deducunt cibum. Tametſi bona eſt natura reddunt curaturâ junceas.*

3. *Pyrrha.*] Meretrix formoſa.

Sub antro.] Sub fornice.

4. *Cui flavam religas, &c.*] Ex more puellarum Lacænarum. Vide lib. 2. Od. 11. in fine.

Simplex

ornatu simplex? Eheu quoties deplorabit violatam *à te fidem, Deosque inconstantes, & non assuetus stupebit mare sævum atris procellis, qui te nunc amabili potitur, facilè confisus* te fore *semper vacantem, semper gratam, ignorans ventos instabiles? O infortunati, quibus haud expertis, fulges! murus sacratus ostendit me tabellam ex voto, & vestes madidas affixisse in æde Numinis mari dominantis.*

Simplex munditiis? Heu, quoties fidem,
Mutatosque Deos flebit, & aspera
Nigris æquora ventis
Emirabitur insolens,
Qui nunc te fruitur credulus aureâ, [14]
Qui semper vacuam, semper amabilem
Sperat, nescius auræ
Fallacis! Miseri quibus
Intentata nites. Me tabulâ sacer
Votivâ paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

ANNOTATIONES.

5. *Simplex munditiis.*] Vestes non habens nimis exquisitas aut magnificas: sine mundo muliebri. Terent. Phorm. 1, 2. 54. *Virgo pulchra, & quo magis diceres, nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem. . . . . . Vestitus turpis, &c.*

6. *Mutatosque Deos.*] Venerem, Cupidinem, antea faventes, postmodum verò contrarios.

Aspera Nigris æquora, &c.] Allegoriam adverte perpulchram. Plaut. Asin. 1, 2. 8. *Mulier mare acerrimum.* Sicut in mari ventus, ita sæpe amantis animus derepentè mutatur.

8. *Emirabitur.*] Vocem hanc reprehendit graviter Scaliger, levi profectò ratione.

Insolens.] Insuetus. Cicer. de Orat. 1. *Ea requiruntur à me quorum sum insolens & ignarus.* Cæsar. Bell. Civ. lib. 2. cap. 36. *Erat in oppido, multitudo insolens belli, diuturnitate otii.*

9. *Aureâ.*] Pretiosâ velut aurum, charâ, optabili.

10. *Semper vacuam.*] Alios amatores non habentem.

11. *Nescius auræ fallacis.*] Nondum sciens quam crebra sint amantium perjuria. Virg. Æneid. 4. v. 570.

——*Varium & mutabile semper*
Fœmina.

12. *Miseri quibus, &c.*] Eheu quam sunt infelices ii qui te amant, neque nôrunt quàm sis futura paulò post accerba & immitis!

13. *Me tabulâ sacer, &c.*] Ego quidem tali è naufragio evasi nec impunè. Pyrrham deperii ego quoque; sævam expertus, post multa mala, tantum non perii.

Tabulâ, sacer, &c.] Solebant naufragi pro servatâ vitâ gratias referre Diis, imprimisque Neptuno: unde & in ædibus sacris appendebant tabellam: in quâ depictum erat suum naufragium: item vestimenta in quibus enatârant. Virg. Æneid. 12. v. 769.

Votas suspendere vestes.

Juvenal. Satir. 12. v. 27.

Votivâ testantur fana tabellâ.

ODE

ODE VI. Ad AGRIPPAM.

Bellicas ejus laudes à Vario scribi oportere: se esse conviviis tantùm & amoribus canendis aptum.

SCriberis Vario fortis, & hostium
Victor, Mæonii carminis alite, [25]
Quam rem cunque ferox navibus, aut equis [26]

Varius, Homerici cantûs alite, te dicet strenuum, victorem hostium, & quicquid milites, te imperante,

Asclepiadean & Glyconian

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos tetrastrophos. Tres primi versus Asclepiadei, qualis iste,

Mæcenas atavis edite regibus.

Quartus quisque versus est Glyconius, ut

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Scriberis Vario, &c.*] Res à te in bello præclare gestas describat summus quisq; Poëta; non ego, tenuis. Observa, lector, quemadmodum se Horatius eximit à triviali laudantium consuetudine, qui se bellè fecisse existimant, cum per singula laudum capita diligenter, ne dicam insulsè, ierint.

Vario.] L. Varius Poëta, non è vulgo, scripsit Augusti Panegyricum, Tragœdias, & alia quædam: Thyestem ejus cuilibet Græcorum posse comparari affirmat Quintil. l. 10. ad nos pervenerunt pauca tantùm fragmenta. Macrobius l. 6. c. 1. Virgilium è Vario nonnulla imitatum ostendit: hosque illius refert versus de Morte.

Vendidit hic Latium populis, agrosque Quiritum
Eripuit: fixit leges pretio, atque refixit.

Item,

Incubet & Tyriis, atque ex solido bibat auro.

Item,

Quem non ille sinit lentæ moderator habenæ
Quonsque ire velit; sed angusto prius ore coercens,
In saltare docet campis fingitque morando.

Item, c. 2.

Ceu canis umbrosam lustrans Gortiana vallem
Si veteris potuit cervæ comprendere lustra;
Sævit in absentem, & circum vestigia lustrans,
Æthera per nitidum tenues sectatur odores.
Non amnes illam medii, non ardua tardant;
Perdita nec seræ meminit decedere nocti.

Nonnulli ex Servio perperam scribunt hunc esse Varum, cujus meminit Virgilius Ecl. 9. verùm hallucinantur. Illic enim legere oportet, *Necque adhuc Varo videor digna dicere:* sicut est paulo ante: *Vare, tuum nomen.*

Fortis, & hostium Victor.] Vell. Paterc. lib. 2. *M. Agrippa virtute nobilissimus, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 1. init. *M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiæ, & victoriæ socium geminatis Consulatibus extulit; mox defuncto Marcello generum sumpsit,* Augustus nempe. Senec. Epist. 94. *M. Agrippa, vir ingentis animi, qui solus ex his quos civilia bella claros potentesque fecerunt, felix in publicum fuit, dicere solitus erat multum se huic debere sententiæ:* Concordiâ parvæ res crescunt, discordiâ maximæ dilabuntur.

2. *Mæonii carminis alite.*] *Alite,* quasi volucri grandiore, seu Cycno, cantum sublimem pariter & sonorum tollente. Sic Theocrit. Poetas vocat ὄρνιθας μωσᾶν, *aves musarum.* Non moror aliorum interpretationem, *alite,* pro penna, calamo, stylo *Mæonii carminis.* Mæonis filius, aut fortasse è Mæoniâ, regione Asiæ Minoris, urbe Smyrnâ, oriundus erat Homerus, qui heroici carminis Princeps & quasi Deus. Hinc Mæonium carmen pro Epicæ, Heroicæ, eximiæ Poeseos facultate & spiritu, quibus præditum Varium Horatius indicat.

3. *Navibus, aut equis.*] Seu navali seu terrestri prœlio, terrâ marique.

Equis.] Nam Gallos Germanosque equitatûs robore præstantes debellârat Agrippa. Appian. lib. 5. Bell. Civil. Sext. Pompeium vicerat; res præclare gesserat in Hispania, Thracia, Germania; ac secundus Romanorum transgressus Rhenum fuerat: quare detulit ei triumphum Augustus Cæsar. Dio lib. 48. *Navibus.*] Vell. Paterc. cit. lib. 2. *Ædificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibusque assuescendo certaminibus, atque exercitationibus, præfectus est M. Agrippa, virtutis nobilissimæ, labore, vigiliâ, periculo invictus, parendique sed uni, scientissimus, aliis sane imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes positus, consultisq; facta conjungens.* Et postea, *Insigne classicæ coronæ, quo Romanorum nemo unquam donatus erat, hoc bello Agrippâ singulari virtute meruit.* Meminit & Virgil. Æneid. 8. v. 583.

Parte aliâ, ventis & Diis Agrippa secundis
Arduus agmen agens: cui belli insigne, superbum
Tempora navali fulgent rostrata coronâ.

Sueton. Octav. cap. 5. *M. Agrippam in Sicilia post navalem victoriam cæruleo vexillo donavit:* huc & pertinet cusus duplex denarius, quorum

ornatu simplex? Eheu quoties deplorabit violatam *à te fidem, Deosque inconstantes, & non assuetus stupebit mare sævum atris procellis, qui te nunc amabili potitur, facilè confisus* te *fore semper vacantem, semper gratam, ignorans ventos instabiles? O infortunati, quibus haud expertis, fulges! murus sacratus ostendit me tabellam ex voto, & vestes madidas affixisse* in *æde Numinis mari dominantis.*

Simplex munditiis? Heu, quoties fidem,
Mutatosque Deos flebit, & aspera
Nigris æquora ventis
Emirabitur insolens,
Qui nunc te fruitur credulus aureâ, [24]
Qui semper vacuam, semper amabilem
Sperat, nescius auræ
Fallacis! Miseri quibus
Intentata nites. Me tabulâ sacer
Votivâ paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

ANNOTATIONES.

5. *Simplex munditiis.*] Vestes non habens nimis exquisitas aut magnificas: sine mundo muliebri. Terent. Phorm. 1, 2. 54. *Virgo pulchra, & quo magis diceres, nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem. . . . . . Vestitus turpis, &c.*

6. *Mutatosque Deos.*] Venerem, Cupidinem, antea faventes, postmodum verò contrarios.

Aspera Nigris æquora, &c.] Allegoriam adverte perpulchram. Plaut. Asin. 1, 2. 8. *Mulier mare acerrimum.* Sicut in mari ventus, ita sæpe amantis animus derepentè mutatur.

8. *Emirabitur.*] Vocem hanc reprehendit graviter Scaliger, levi profectò ratione.

Insolens.] Insuetus. Cicer. de Orat. 1. *Ea requiruntur à me quorum sum insolens & ignarus.* Cæsar. Bell. Civ. lib. 2. cap. 36. *Erat in oppido, multitudo insolens belli, diuturnitate otii.*

9. *Aureâ.*] Pretiosâ velut aurum, charâ, optabili.

10. *Semper vacuam.*] Alios amatores non habentem.

11. *Nescius auræ fallacis.*] Nondum sciens quam crebra sint amantium perjuria. Virg. Æneid. 4. v. 570.

——Varium & mutabile semper
Fœmina.

12. *Miseri quibus, &c.*] Eheu quam sunt infelices ii qui te amant, neque nôrunt quàm sis futura paulò post acerba & immitis!

13. *Me tabulâ sacer, &c.*] Ego quidem tali è naufragio evasi nec impunè. Pyrrham deperii ego quoque; sævam expertus, post multa mala, tantum non perii.

Tabulâ, sacer, &c.] Solebant naufragi pro servatâ vitâ gratias referre Diis, imprimisque Neptuno: unde & in ædibus sacris appendebant tabellam: in quâ depictum erat suum naufragium: item vestimenta in quibus enatârant. Virg. Æneid. 12. v. 769.

Votas suspendere vestes.

Juvenal. Satir. 12. v. 27.

Votivâ testantur fana tabellâ.

ODE

ODE VI. Ad AGRIPPAM.

Bellicas ejus laudes à Vario scribi oportere: se esse conviviis tantùm & amoribus canendis aptum.

Scriberis Vario fortis, & hostium
Victor, Mæonii carminis alite, [25]
Quam rem cunque ferox navibus, aut equis [26]

Varius, Homerici cantûs ales, te dicet strenuum, victorem hostium, & quicquid milites, te imperante,

Asclepiadean & Glyconian

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos tetrastophos. Tres primi versus Asclepiadei, qualis iste,

Mæcenas atavis edite regibus.

Quartus quisque versus est Glyconius, ut

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Scribéris Vario, &c.*] Res à te in bello preclare gestas describat summus quisq; Poëta; non ego, tenuis. Observa, lector, quemadmodum se Horatius eximit à triviali laudantium consuetudine, qui se bellè fecisse existimant; cum per singula laudum capita diligenter, ne dicam insulsè, ierint.

Vario.] L. Varius Poëta, non è vulgo, scripsit Augusti Panegyricum, Tragœdias, & alia quædam: Thyestem ejus cuilibet Græcorum posse comparari affirmat Quintil. l. 10. ad nos pervenerunt pauca tantùm fragmenta. Macrobius l. 6. c. 1. Virgilium è Vario nonnulla imitatum ostendit: hosque illius refert versus de Morte.

Vendidit hic Latium populis, agrosque Quiritum
Eripuit: fixit leges pretio, atque refixit.

Item,

Incubet & Tyriis, atque ex solido bibat auro.

Item,

Quem non ille sinit lentæ moderator habenæ
Quonsque ire velit; sed angusto prius ore coercens,
In saltare docet campis fingitque morando.

Item, c. 2.

Ceu canis umbrosam lustrans Gortiana vallem
Si veteris potuit cervæ comprendere lustra;
Sævit in absentem, & circum vestigia lustrans,
Æthera per nitidum tenues sectatur odores.
Non amnes illam medii, non ardua tardant;
Perdita nec seræ meminit decedere nocti.

Nonnulli ex Servio perperam scribunt hunc esse Varium, cujus meminit Virgilius Ecl. 9. verùm hallucinantur. Illic enim legere oportet, *Neque adhuc Varo videor digna dicere:* sicut est paulo ante: *Vare, tuum nomen.*

Fortis, & hostium Victor.] Vell. Paterc. lib. 2. *M. Agrippa virtute nobilissimus, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 1. init. *M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiæ, & victoriæ socium geminatis Consulatibus extulit; mox defuncto Marcello generum sumpsit,* Augustus nempe. Senec. Epist. 94. *M. Agrippa, vir ingentis animi, qui solus ex his quos civilia bella claros potentesque fecerunt, felix in publicum fuit, dicere solitus erat multum se huic debere sententiæ:* Concordiâ parvæ res crescunt, discordiâ maximæ dilabuntur.

2. *Mæonii carminis alite.*] *Alite,* quasi volucri grandiore, seu Cycno, cantum sublimem pariter & sonorum tollente. Sic Theocrit. Poetas vocat ὄρνιθας μωσᾶν, *aves musarum.* Non moror aliorum interpretationem, *alite,* pro penna, calamo, stylo *Mæonii carminis.* Mæonis filius, aut fortasse è Mæoniâ, regione Asiæ Minoris, urbe Smyrnâ, oriundus erat Homerus, qui heroici carminis Princeps & quasi Deus. Hinc Mæonium carmen pro Epicæ, Heroicæ, eximiæ Poeseos facultate & spiritu, quibus præditum Varium Horatius indicat.

3. *Navibus, aut equis.*] Seu navali seu terrestri prœlio, terrâ marique.

Equis.] Nam Gallos Germanosque equitatûs robore præstantes debellârat Agrippa. Appian. lib. 5. Bell. Civil. Sext. Pompeium vicerat; res præclare gesserat in Hispania, Thracia, Germania; ac secundus Romanorum transgressus Rhenum fuerat: quare detulit ei triumphum Augustus Cæsar. Dio lib. 48. *Navibus.*] Vell. Paterc. cit. lib. 2. *Ædificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibusque assuescendo certaminibus, atque exercitationibus, præfectus est M. Agrippa, virtutis nobilissimæ, labore, vigiliâ, periculo invictus, parendique sed uni, scientissimus, aliis sane imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes positus, consultisq; facta conjungens.* Et postea, *Insigne classicæ coronæ, quo Romanorum nemo unquam donatus erat, hoc bello Agrippâ singulari virtute meruit.* Meminit & Virgil. Æneid. 8. v. 583.

Parte aliâ, ventis & Diis Agrippa secundis
Arduus agmen agens: cui belli insigne, superbum
Tempora navali fulgent rostrata coronâ.

Sueton. Octav. cap. 5. *M. Agrippam in Sicilia post navalem victoriam cæruleo vexillo donavit:* huc & pertinet cusus duplex denarius, quorum

fortiter egerunt navibus aut equis. Nos, ô Aggrippa, nec ista scribere, neque acrem iram Achillis cedere nescientis, nec errores maritimos Ulyssis dolosi, neque familiam crudelem Pelopis, parvi, magna non tentamus, dum verecundia, & musa citharæ non bellicosæ præses, me *prohibet laudes eximii Cæsaris atque tuas imminuere tenuitate ingenii. Quis* poterit *celebrare, ut decet, Martem armatum loricâ adamantinâ, vel Merionem pulvere Trojano sordidum, vel Diomedem æqualem Diis auxilio Minervæ? Nos epulas; nos certamina canimus puellarum sectis unguibus ferocium adversus adolescentes; sive liberi sumus, sive ardemus* amore *aliquo, more* nostro *inconstantes.*

Miles, te duce, gesserit.
Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem
Peleidæ stomachum, cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulyssei,
Nec sævam Pelopis domum [27]
Conamur, tenues grandia: dum pudor,
Imbellisque lyræ Musa potens vetat
Laudes egregii Cæsaris, & tuas
Culpâ deterere ingenî.
Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Dignè scripserit? aut pulvere Troïco
Nigrum Merionem: aut ope Palladis
Tydiden Superis parem?
Nos convivia, nos prœlia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium,
Cantamus vacui; sive quod urimur,
Non præter solitum leves.

ANNOTATIONES.

unus hinc Augusti caput præferebat, illinc Agrippæ cum civicâ & rostratâ coronâ. Alter exhibebat unâ parte Agrippæ caput rostratâ coronâ exornatum, in aversâ vero Neptunus Delphinum manu dextrâ gestans effictus erat.

4. *Te duce.*] Vell. cit. *Navali primo prœlio apud Mylas, ductu Agrippæ pugnatum prospere.* Vide Plin. lib. 16. cap. 4. Appian & Dion. jam cit. Oros. lib. 6. cap. 15, &c.

4. *Gravem Peleidæ stomachum, &c.*] Achilles Pelei filius, *iracundus, acer, inexorabilis, nihil non armis arrogans,* ut ait* noster ad Pison. nec cedit Græcorum legatis, nec Agamemnoni exercituum summo imperatori ac regum regi: sed nec Diis quidem. Nam & Apollini Hectorem protegenti minas intentat. Hom. Iliad. 10.

7. *Cursus per mare.*] Longam illam navigationem Ulyssis. *Duplicis,* subdoli, fallacis, Græcis διπλῆς, *duplex,* aliud nempe dicens, aliud sentiens. Legunt aliqui *cursus duplicis* cum Prisciano l. 1. & 7. referuntque ad Ulyssis navigationem per Oceanum, & mare Mediterraneum; vel ad bis decennalem cursum: sed apage. Animadverte, lector, Homero delatum honorem, cujus est Ilias de Achille, Odyssea de Ulysse.

1. *Sævam Pelopis domum.*] Tot homicidiis funestam. Pelops à Tantalo patre, Atreus & Agamemnon ab Ægistho, Clytemnestra, ab Oreste filio cæsi sunt. Adde Thyestis liberos jugulatos ab Atreo, ipsique patri appositos in cibum, quod Sol ne videret, refugisse dicitur. Horatius notare vult hic Thyesten eximiæ artis Tragœdiam à Vario, ut jam ante dixi, compositam.

9. *Tenues grandia.*] Modestiam Horatius commendat suam.

10. *Imbellisque lyræ.*] Atqui rebus etiam gravioribus idoneos versus lyricos, præsertim Alcaïcos, ostendit Pindarus; nosterque ipse pluribus Odis, maxime vero 4. 14, 15. lib. 4, &c. ad Pisones denique sic scribit:

Musa dedit fidibus Divos puerosque Deorum.
Referre———

13. *Martem tunicâ, &c.*] Viros militares loricâ armatos forti & durâ, instar adamantis: vel ipsum Martem, quem Homerus æreâ induit loricâ.

15. *Pulvere Troïco Nigrum.*] In acie acriter dimicantem, & non indecoro pulvere Trojani campi co-opertum & quasi nigrum.

15. *Merionem.*] Quemlibet virtute bellicâ gloriosum, Merionis similem; apud Græcos tam inclyti, ut Marti par jactaretur. Homer. Iliad. 13.

15. *Ope Palladis Tydiden Superis parem.*] Diomedem Tydei filium, quem suâ Pallas ope semper juvit, Diisque non inferiorem præstitit, ut & Mars & Venus ab eo vulnerati referantur: quin & immortalem fecit, & numero Castorum ascripsit, Iliad. 5. v. 335. 857. Pindar. Nem. Virgil. Æneid. 11. 276.

—Ferro cœlestia corpora demens
Appetii, & Veneris violavi vulnere dextram.

17. *Nos convivia, &c.*] Nos res ludicras & tenuiora argumenta tractare duntaxat & canere amamus.

ODE VII. Ad MUNATIUM PLANCUM.

Aliis aliæ placent regiones: sibi verò præ cæteris Tiburtina. Vino diluendæ solicitudines.

LAudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen,
Aut Ephesum, bimarisve Corinthi
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos

Alii laudabunt illustrem Rhodum, vel Mitylenen, vel Ephesum, aut mures Corinthi inter duo maria positæ, aut Thebas Baccho, vel Delphos Apolline

Hexameter & Tetrameter

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Hexameter heroïcus: quinque primi pedes sunt vel spondæi vel dactyli. Alter quisque versus est Dactylicus tetrameter, quatuor ultimos habens pedes versûs Hexametri sive Heroïci.

1. *Laudabunt alii.*] Elegans est versibus hæc Ode, quam è duabus coaluisse volunt quidam: nimirum novæ Odes initium statuunt ad hæc verba: *Albus ut obscuro, &c.* Veteres codices dissipolantur, præfigentes istis novum hunc titulum; *Cohortatur Plancum ad hilariter vivendum.* Quicquid sit, tota est ad L. Munatium Plancum, cujus patria Tibur, aut qui saltem villam habebat Tiburi proximam, proindeque ab Horatiano prædio non longe remotam. In priori Odes parte, per comparationem, Tiburtinæ regionis amœnitatem extollit Poëta; & alterâ Plancum hortatur ut vino curas abstergat: utitque exemplo viri fortis, Teucri nimirum, qui graviores animi ægritudines vino temperavit. Vide postea Annot. ad vocem *Plance.*

Claram Rhodon.] Rhodus insula Minoris Asiæ, ad Cariæ oram, emporium est nobile *Clara* certè pridem, tum ob Colossum sive Statuam Solis septuaginta cubitis altam, & inter orbis miracula numeratum: tum propter ingentem signorum numerum, atque *operum nobilitatem*, ut ait Gell. lib. 7. cap. 3. tum quia nunquam tot nubibus cœlum obducitur, quin aliquâ horâ Sol ibi cernatur, quod asserit Plin. lib. 2. cap. 42. Adde urbium pulchritudinem, portuum commoditatem, aëris salubritatem. Strabo lib. 14. scribit Rhodum ita præstare cæteris, ut nullam possit huic parem, nedum meliorem commemorare. Vide Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 13. nec prætermittendum est, Rhodum mitti solitos Romanos juvenes, discendæ facultatis oratoriæ gratiâ. Eò Tullius ipse adiit, quem lege ad Attic. lib. 2. Epist. 1. & in Bruto, n. 51. ubi sic loquitur: *Hinc Asiatici oratores non contemnendi quidem, nec celeritate nec copiâ; sed parum pressi & nimis redundantes. Rhodii saniores & Atticorum similiores.* Anno salutis reparatæ 1300, Equites Hierosolymitani eam invaserunt, indeque Rhodii appellati; servârunt ad ann. 1522. quo à Turcis pulsi Melitam concessere, et exinde Melitenses cognominati.

Mitylenen.] Hæc urbs Lesbi insulæ, cui & eadem appellatio, viz. *Metelin.* A Cicerone commendatur Agrar. 2. *Et naturâ, & situ, & descriptione ædificiorum, & pulchritudine in primis nobilis Mitylene; agri jucundi & fertiles, &c.* Vide & Strab. lib. 13. & Vitruv. lib. 1. cap. 6. ubi scribit eam urbem; *Eleganter & magnificè ædificatam, sed non prudenter positam. In eâ quippe dum fiat auster, incolæ ægrotant; dum Caurus, tussiunt; cum septentrione, in salubritatem restituuntur.* Adde ei regioni claritatem è natalibus Pittaci, (qui unus è septem Græciæ Sapientibus) Alcæi Poëtæ, aliorumque illustrium hominum.

2. *Ephesum.*] Asiæ Minoris ista civitas in Ionia sita est littus maris Ægæi & sinus Ionii, versus ostia Caystri fluminis: portum habet valde commodum, arcemque munitissimam. In eâ celebratum est Concilium generale tertium, anno Salutis reparatæ, 431, sub Cælestino Papa, adversus errores Nestorii hæresiarchæ. Olim claruit Ephesinæ Dianæ templo, toto orbe celebri: ab Amazonibus condita etiam fertur.

Bimarisve Corinthi Mœnia.] Corinthus hodie *Coranto*, urbs Peloponnesi, in Isthmo est medio sita, inter duo maria, Ægæum & Ionium; unde *Bimaris* dicitur: ære & figulinâ celebratur: *Totius Græciæ lumen* vocat Cic. pro lege Manil. & Agrar. 2. n. 86. ita scribit: *Posita Corinthus in angustiis atque in faucibus Græciæ, sic ut terra claustra locorum teneret, & duo maria navigationi diversa penè conjungeret, cum pertenui discrimine separentur.* Luxuriæ vero infamiâ laboravit, adeò ut Corinthiari dicerentur qui impudicè viverent. Lippis atque tonsoribus audita Laïs meretrix ibidem famosa, tamque pretiosa, ut Demostheni sui copiam non nisi decem millibus drachmarum vendere vellet; quapropter abstinuit ille, & respondit, *Tanti non emo pœnitere.* Ex illa natum est adagium: *Non licet omnibus adire Corinthum.*

3. *Baccho Thebas.*] Cadmus ædificavit eam urbem in Bœotia, sed nobilitavit maxime Bacchus ibi natus. Apollodor. lib. 3.

Apolline Delphos.] Parnassi juga, fons Castalius, at præ omnibus oraculum Apollinis, efferunt Delphos, Solin. Strabo lib. 9. Alex. ab Alex. lib. cap. 2. *Delphi*, inquit, *orbis umbilicus*,

insignes, vel Tempe Thessalica. Sunt Poëtæ, quorum unicus labor est! laudare carmine continuo civitatem Minervæ castæ, ac præferre olivam foliis undequaque collectis. Plerique in honorem Junonis commendant Argos equis nutriendis idoneum, ac Mycenas divites. Me nec Sparta illustris ob *patientiam, nec ager Larissæ fertilis tam afficit,*

Insignes, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est intactæ Palladis urbem
Carmine perpetuo celebrare, & [30]
Unde decerptæ frondi præponere olivam.
Plurimus, in Junonis honorem,
Aptum dicit equis Argos, ditésque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Larissæ percussit campus opimæ,

ANNOTATIONES.

commune omnium oraculum, in alto Parnasso, urbe non manibus sed abruptis rupibus munita, arduo ac difficili ascensu. Templum Apollinis cultu & religione celeberrimum intra urbem non manu exstructa, sed nativa præcipitia, munivere. Hæc ille. Admirandam item porro Gallorum stragem Brenno duce Delphos impie oppugnantium, Apollinemque sese acriter vindicantem, lege apud Justinum lib. 24.

4. *Thessalo Tempe.*] Horum in Thessaliâ locorum tanta fuit amœnitas, ut si quæ deinceps regio celebraretur, amœna velut Tempe diceretur. Illic Peneus fluvius inter Ossam & Olympum decurrebat; colles erant dextra lævaque molliter incurvi, nemorosæ convalles, &c. Vide Solin. Strab. l. 9 Ælian. lib. 3. init. &c. nos iterum postea. Od. 21. & lib. 3. Od. 1.

5 *Sunt quibus unum opus est, &c.*] Sunt Poëtæ qui semper canunt Athenas & olivam Palladi sacram, nihilque nôrunt scribere præter Neptuni ac Minervæ certamen de nomine Athenis imponendo: hujusque in illum victoriam; cùm, Neptuno equum proferente, Pallas oleam, quæ præstantior visa & judicata est, produxisset.

Palladis urbem.] Athenæ quidem omnis doctrinæ parens: Pallas autem seu Minerva scientiis præesse cognoscitur: non ergo mirum si urbs ista illius veluti propria censeatur. Quod si fabulari juvat, vid. Apollodor. lib. 3. Hygin. &c.

6. *Carmine perpetuo.*] Cyclicum carmen doctè Heinsius intelligit, quod perpetuâ serie complectatur laudes Athenarum, &c. De eo dicam in Epist. ad Pison. v. 136. ubi *scriptor cyclicus.*

5. *Undique decerptæ frondi, &c.*] Ut præ cæteris urbibus Athenas, sic & olivam præ omnibus arboribus efferre. Scilicet ea est, quam Tull. de Leg. 1. init. laudat, ita scribens: *Nulla autem agricolæ cultu stirps tam diuturna, quam Poetæ versu seminari potest.* Ex vet. Cod. nonnulli hic legunt, *Undique decerptam fronti præponere olivam:* intelliguntque tonsiles coronas, id est, circumcirca detonsas, ut sint foliis brevioribus atque ornatioribus; quo videtur pertinere quod ait noster lib. 1. Epist. 19.

At ne me foliis ideo brevioribus ornes.

Alii explicant, ex omni loco & materia colligere, quod in Palladis Athenarumque & olivæ, quæ ad Palladem præcipuo jure pertinet, laudes convertatur. Denique *fronti præponere olivam*, interpretantur ex olivâ sibi coronam texere, eâque frontem exornare. Verum prima lectio atque interpretatio magis arridet: eamque sequi doctores jam assuevere.

8. *Plurimus in Junonis honorem, &c.*] Plerique amant celebrare Argos equis nutriendis aptum, ob læta pascua ubi circumjecta; vel Mycenas auro & divitiis insignes. Agamemnonis regni sedem inclytam. Vide Strab. lib. 8. Sophocles in Electra, πολυχρύσους Μυκήνας vocat. *In Junonis honorem*, quia in utrâque urbe ista Juno præcipue colebatur.

10. *Me nec tam patiens Lacedæmon, &c.*] Me Horatium, nec Lacedæmon, nec Larissa, æque movet & afficit, ut domus Albuneæ, &c.

Patiens Lacedæmon.] Hæc Peloponnesi urbs, Laconiæ caput ad Eurotam fluvium posita, dicta est & Sparta, hodie *Misitra:* servitutis olim impatiens, at malorum tolerantissima; ut *Spartana generositas, & patientia* in proverbium abierit. Spartani liberos ad severam omnem disciplinam instituebant. Cic. Tuscul. 5. n. 77. *Pueri Spartiatæ non ingemiscunt verberum dolore laniati. Adolescentium greges Lacedæmone vidimus ipsi incredibili contentione certantes pugnis, calcibus, unguibus, morsu denique, ut exanimarentur priusquam se victos faterentur.* Idem Tuscul. 2. n. 34. *Spartæ verò pueri ad aram sic verberibus accipiuntur ut multus è visceribus sanguis exeat, nonnunquam etiam ad necem; quorum non modo nemo exclamavit unquam, sed ne ingemuit quidem.*

11. *Larissæ campus opimæ.*] Urbs Thessaliæ Larissa, agris perquam fertilibus gloriabatur: cum vero proxima Phthiæ, quæ Achillis patria; inde factum ut Larisseus ille sæpius dictus sit.

Quàm

Quàm domus Albuneæ resonantis,
Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obscuro deterget nubila cœlo
Sæpe Notus, neque parturit imbres
Perpetuos: sic tu sapiens finire memento
Tristitiam vitæque labores
Molli, Plance, mero; seu te fulgentia signis
Castra tenent, seu densa tenebit
Tiburis umbrâ tui. Teucer Salamina patrémque

quam fons Albuneæ perstrepentis, & Anio cadens, & nemus Tiburni, & pomaria rivulis decurrentibus irrigua. Quemadmodum Leuconotus aliquando nubibus extergat cœlum caliginosum, nec pluvias parit semper; ita, Plance, recordare prudens imponere finem mœrori & vitæ labori, bibendo *vinum suave. Teucer fugiens patrem atque Salamina,*

ANNOTATIONES.

12. *Domus Albuneæ resonantis.*] Albunea Nympha, quæ & Sibylla Italica, Tiburi colebatur, atque lucum & fontem sacrum habebat. Virgil. Æn. 7. v. 82.

——Lucosque sub altâ
Consulit Albuneâ, nemorum quæ maxima sacro
Fonte sonat——

Lactant. l. 1. c. 5. *Tiburtem Sibyllam dicunt nomine Albuneam, quæ Tiburi colitur ut Dea, juxta ripas amnis Anienis, cujus in gurgite simulacrum ejus inventum esse dicitur, tenens in manu librum, cujus sacra Senatus in Capitolinum transtulerat.*

13. *Præceps Anio.*] Strabo lib. 5. *In Romæ conspectu sunt Tibur, Præneste, & Tusculum. Tibur quidem Herculeum, & Cataracta, sive descensus quem facit Anio, ubi navigabilis esse incipit, cum è sublimi in profundam vallem præceps defertur, & per vicina urbi nemora.* Dionys. Halicarn. lib. 5. refert Anienem ex urbe Tiburi effundi per excelsum scopulum, atque in planitiem ferri Romanorum ac Sabinorum, utrorumque disterminando regionem, ac denique in Tiberim influere, aspectu quidem jucundum & pulchrum, potu vero etiam gratum.

Tiburni lucus.] Tiburnus, Tiburis conditor, vicinis quoque nemoribus dat nomen.

Uda mobilibus pomaria rivis.] Legunt quidam *nobilibus*, intelliguntque Albulas & Labanas aquas salubritate nobiles, de quibus Strabo lib. 5. alii *mobiles* interpretantur ductiles rivos. Item legunt *pomœria*, referuntque ad Tibur, cujus muros alluit & rigat Anio.

15. *Albus ut obscuro, &c.*] N[illegible]ecus ac Leuconotus (λευκος *candidus, &* νότος *notus.*) Ventus iste à meridie spirans, nonnunquam serenitatem affert quamvis sæpe imbres pariat: ita licet Reipublicæ curam geras semper, interdum hilaritati vacare debes, & animum vino recreare tantisper, ne illum nimiæ obruant solicitudines.

18. *Tristitiam.*] Si rei cura privatæ comites habeat ægritudines aliquando magnas; certè Reipublicæ fere semper maximas.

19. *Plance.*] L. Munatius Plancus maximis honoribus functus est, consulatu cum M. Æmilio Lepido, Censurâ, &c. Nullâ re autem nobis quidem videatur illustrior, quam quod Lugdunum nobilissimam Romanorum in Gallia coloniam condiderit, dum Galliæ Comatæ præfectus fuisset: sunt tamen qui eam urbem longe antiquiorem asseverant. Is porro non leves putandus labores exhausisse in tot civilibus tumultibus, quibus imperium Romanum suo tempore concussum est, atque in tot rerum mutationibus. Ipse nimirum à Senatu primum stetit, deinde ad M. Antonium defecit, postea ad Augustum Cæsarem transfugit. Vell. Paterc. lib. 2. Extant Ciceronis ad Plancum istum, & Planci ad Ciceronem epistolæ perelegantes.

Seu te fulgentia signis, &c.] Sive sis militiæ, sive domi, & in villa tua Tiburtina. *Fulgentia castra.* Cornel. Tac. Annal. 13. *Fulgentibus Aquilis, signisque, & simulacris Deûm in modum templi.* Porro signa militaria seu vexilla sunt, aquilæ, dracones, apri, lupi, equi, minotauri, &c. Vide Veget. de Re Milit. lib. 2. cap. 13. & lib. 3, cap. 5. Plin. lib. 10. cap. 4.

21. *Tiburis umbra tui.*] Densum notat villæ nemus, quod umbram amœnam prætenderet. Vide postea Od. 18. & lib. Od. 6. v. 5. ibique Annot.

Teucer Salamina, &c.] Exemplo Teucri fortiter adversa sustinentis, hortatur Plancum ut pariter fortis sit in fortunæ vicissitudine, vinoque, ut ille, depellat curas.

Salamina patremque cum fugeret.] Post expeditionem Trojanam reversus in patriam Teucer à Telamone patre repulsus est, dolente & indignante quod Ajacem fratrem non reduxisset. Proficiscentibus enim mandârat, ne alter sine altero rediret. Atqui Ajax se ipsum interemerat, iratus quod Achillis arma Ulyssi potius quam sibi fuissent adjudicata.

Salamina.] Salamis, hodie *Coluri*, urbs & insula maris Ægæi, in sinu Saronico, qui nunc dicitur *Golfo di Egina*, inter Atticam & Peloponnesum. Illic regnavit Telamon, Ajacis & Teucri pater.

 Cum

dicitur nibilominus caput vino madidum cinxisse coronâ populeâ; hic allocutus mærentes amicos: ô socii & comites, pergemus quocumque nos ducet fortuna patre benignior. Nil non sperandum ductu & auspiciis Teucri. Nam Phœbus veridicus pollicitus est ancipitem fore Saláminem in terrâ novâ. O viri strenui & sæpius deteriora mecum perpessi, jam vino mærorem detergite, cras iterum navigabimus magnum mare.

Cum fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populeâ fertur vinxisse coronâ:
Sic tristes affatus amicos:
Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus, ô socii comitesque;
Nil desperandum Teucro duce, & auspice Teucro:
Certus enim promisit Apollo,
Ambiguam tellure novâ Salamina futuram. [32]
O fortes, pejoraque passi
Mecum sæpe viri, nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

ANNOTATIONES.

22. *Lyæo.*] Cognomen est Bacchi, à λύω, *solvo*, quia metu & curis virum liberat. Horat. Epist. 15. lib. 1.

——Generosum & lene requiro
Quod curas abigat——

Ovid. Art. Am. 1. 237.

Vina parant animos——
Tunc dolor, & curæ, rugaque frontis abit.

23. *Tempora populeâ fertur vinxisse coronâ.*] Ita se Teucer instruit adversus mœrores. Vinum sumit; populeâ se coronâ redimit, seu quod Herculi sacrificet sic ornatus ex more; seu ad significandam animi fortitudinem. Nam hujus symbolum est populus arbor Herculi sacra. Demum ad omnes fortunæ casus socios parat. *Tristes* ob exilium, & quod carendum esset patriâ, quæ semper charissima cuilibet, dulcis atque jucunda, ut ait Cicero in Catil. 4.

25. *Melior fortuna parente.*] Nam patrio solo & paternis Laribus exterminamur, à Telamone patre. At fortuna spondet nobis exulibus offertque novas sedes in aliena regione. Aiunt profectam à Teucro exulante sententiam hanc: *Ibi patria est omnibus, ubi bene.*

27. *Duce & auspice Teucro.*] Auctore Teucro, bonis avibus rem gerente, post acceptum felix ab Apollinis oraculo responsum.

28. *Certus enim, promisit Apollo, &c.*] Apollo, cujus haud incerta sunt oracula, jussit me Cyprum contendere, ibique novam condere Salaminam; ut deinceps ambiguum sit hoc nomen, cum duplex erit urbs ejusdem appellationis; altera apud Atticam regionem in quâ nati sumus, è quâ pellimur; altera in Cypro mox à nobis ædificanda, sic fatis volentibus. Vide Euripid. Helen. Act. 1. Scen. 1.

30. *O fortes, pejoraque passi.*] O viri qui mecum exantlastis ærumnas apud Trojam majores quidem & graviores istis malis, quibus jam conflictamur, forti estote animo; certe meliora propediem omnia experiemini.

32. *Cras ingens iterabimus æquor.*] Hodie epulemur, genio indulgeamus, vino curas abigamus; at cras iterum conscendemus illud idem mare quod nuper enavigavimus, à Troade huc in Græciam remigrantes. Denique nova domicilia, novam patriam quæsituri apud Cyprum, priorem cursum relegemus. Vell. Paterc. l. 1. c. i. *Teucer non receptus à patre Telamone, ob segnitiam non vindicatæ fratris injuriæ, Cyprum appulsus cognomen patriæ suæ Salamina constituit.*

ODE

ODE VIII. Ad LYDIAM.

Sybarim juvenem notat, quod relictis honestis exercitationibus, meretricio amore se mancipârit.

LYDIĂ, dic, per omnes
Te Deōs ōrō, Sybarin cur properas amando [34]
Perdere? cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque solis? [35]

O Lydia, per cuncta Numina te obsecro, fare quamobrem festines amoribus tuis corrumpere Sybarim: quare Martium Campum Soli expositum aversetur, valens tolerare pulverem & æstum,

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos: at metri singularis. De eo sic scribit Attilius eruditus Grammaticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale esset, laboriosâ observatione, semel omnino facere conatus est: at in eo tamen parum decenter erravit. Nam fecit illud asperius uno immutato pede. Quod si scivisset Choriambicum esse, & habere clausulas certas, non in illam salebram incidisset. Nam primum comma ex Choriambo & Bacchio constat.*

Lydiă dīc | pěr ōmnēs.

Secundum colum, quod est longius, tres habet Choriambos, & unum Bacchium, scilicet clausulæ gratiâ. Quod metrum Alcæus sic ordinavit, vir in musicis exercitatissimus. At Horatius primum Choriambum durissimum fecit, pro Iambo Spondeum infarciendo sic,

Tē Dĕōs ō | rō . . . .

Error tamen illius habet excusationem, quod in eâ perseveravit lege, quam ipse sibi aliquo casu fecerat, usque ad ultimam partem non mutando.

1. *Lydia, dic, &c.*] Lydiam ironicè compellat Horatius, at Sybarim petit, suum, ut videtur, rivalem, sicut & Telephum Ode 13. Exprimit autem hac Ode illam sane Terentii sententiam: Eunuch. Act. 2. Scen. 1. v. 19.

Adeon' homines immutarier ex amore, ut non
Cognoscas eundem esse?

Hic igitur Sybaris adolescens, Comici Phædriæ instar, totus ex amore meretricis immutatus perit. Nec enim, ut ante, laboris cujuslibet patiens, jaculando, equitando, luctando, natando, inter æquales excellit: sed abjectis campestribus armis, & exercitationibus viro dignis, meretriciis captus illecebris latet apud Lydiam, atque iners ac perditus elanguescit.

2. *Sybarin.*] Lydiæ luxu perditi: sic & Sybaritæ deliciis fracti malè audiebant. Sybaris tamen urbs ad oram Tarentini sinus olim sita, potens adeo primum fuit, ut finitimis gentibus quatuor dominaretur: at deinde proverbialiter usurpatum est ejus nomen pro perditissimo luxu, Philostrat. Strabo lib. 6. Athen. lib. 2. Plutarch. Lamprid.

Amando Perdere.] Antiphrasis. Cæterùm, ut scribit Virgil. Eclog. 3. 310.

———*Quisquis amores*
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Quisquis enim meretricum amoribus se dat, brevi opes absumet, vires corporis animique perdet, & famam flocci habens ad quodvis malum ruet, omnis decoris immemor. Virgil de Didone Æneam depereunte. Æneid. 4. v. 86.

Non cœptæ assurgunt turres, non arma juventus
Exercet; portusve aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo.

Lege Plaut. Mercat. Prolog. & Terent. Eunuch. Act. 1. Scen. 1. &c. lib. 3. Od. 12. ibique annot.

3. *Cur apricum Oderit campum.*] Cur honestis exercitationibus, quas antea frequentabat, jam se mollis subducit? *Campum* hunc Gellius, lib. 6. cap. 7. scribit Populo Romano condonatum à Tarritiâ virgine Vestali: at Livius Tarquiniorum primo fuisse affirmat, & his pulsis, Marti consecratum. Vegetius de re Milit. lib. 1. cap. 10. sic habet: *Romani Campum Martium Tiberi vicinum delegerunt, in quo juventus post exercitium armorum, sudorem pulveremque dilueret, ac lassitudinem cujusque ac laborem natando deponeret.* Describit vero Strabo lib. 5. his verbis: *Magnam ornamentorum partem Campus Martius continet . . . Etenim admirabilis magnitudo, cum Equitia, id est, Ludos Curules, & alias Equestres pugnas suppeditet; locum tamen multis Pila, Circo, Palæstraque se exercentibus vacuum relinquit. . . . solum herbis consertum omni tempore anni: collium denique vertices Theatri speciem, & ornatum ad alveum usque fluminis præ se ferentes, spectaculum præbent ita amœnum, ut ægre & invitus ab eo discedas.*

4. *Patiens pulveris atque solis, &c.*] Plutarchus in vitâ Catonis Censoris refert filium ab eo literis institutum, deinde vero edoctum artem corporis exercendi, jaculandi, equitandi, calorem & frigus tolerandi, rapidosque gurgites ac fluvios tranandi, &c. *Pulveris.* Vide Annot. ad Od. 1. v. 3.

quare nec bellicosus equum agitat cum paribus? neque frænis lupatis moderatur equorum *ora Gallicorum? quare formidat contingere Tiberim luteum? quare oleum diligentius fugit,* quam *viperæ cruorem? nec deinceps liventibus lacertis arma portat, frequenter disco, frequenter telo ultra metam projecto illustris? cur se abscondit, quemadmodum aiunt* latuisse *filium Thetidis marinæ, circa luctuosum Trojæ*

Cur neque militaris
Inter æquales equitat? Gallica nec lupatis
Temperat ora frænis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
Sanguine viperino [36]
Cautiùs vitat? neque jam livida gestat armis
Brachia; sæpe disco,
Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito?
Quid latet? ut marinæ
Filium dicunt Thetidis, sub lacrymosa Trojæ

ANNOTATIONES.

5. *Cur neque militaris Inter æquales equitat?*] Cur more solito strenuè non decertat equitando cum æqualibus ætate ac studio juvenibus? Equitandi studium nobili viro maximè convenire asserit Plato in Lachete. Plutarchus autem refert, Julio Cæsari equitandi usum adeo facilem à pueritiâ fuisse, ut reflexis in tergum manibus, equum cursu velocissimo concitaret.

6. *Gallica nec lupatis Temperat ora frænis?*] Hinc peritum equitandi ostendit Sybarin, qui Galicos etiam equos domare consuevisset. Nam & hi Romæ in pretio, & feroces fuisse perhibentur, quos lupatis coerceri opus fuerit. Apuleius, *Jumenta Gallicana, quibus generosa soboles perlibet generosam dignitatem.*

Lupatis.] Frænis asperioribus instar lupinorum dentium. Hæc etiam lupi dicebantur. Ovid. Trist. 4. 6, 4.

Et placido duros accipit ore lupos.

8. *Cur timet flavum Tiberim tangere?*] Cur se ad natationem non exercet, ut ante? hæc enim valde utilis, & pridem commendabatur. Sic Horatius ille Cocles è ponte Sublicio in Tiberim desiliens ad suos armatus tranavit. Sic Julius Cæsar Alexandriæ circa pontis oppugnationem, cum in mare desiliisset, nando per ducentos passus evasit ad proximam navem, elatâ quidem lævâ manu, ne madefierent libelli, quos tenebat; paludamentum vero mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis.' Suet. Hinc ex eodem Suetonio Augustus nepotes docuit natare. Et Plato 3. de Legibus, probrosum ait, si quis natare non didicisset.

Flavum Tiberim.] Hic fluvius olim Albula dictus, postea Tiberis ac Tiberinus vocatus est ab hujus nominis rege in eo submerso. Eustath. *Flavum.* Sic Æneid. 7. v. 31.

——Multâ flavus arenâ.

Cur olivum Sanguine viperino Cautiùs vitat?] Cur nunc luctam fugit Sybaris, & angue pejus odit; adeoque se nequaquam ceromate perungit, ut solent athletæ, quo membra reddant tum robustiora, tum lubrica.

9. *Sanguine viperino.*] Quod venenum est præsentissimum, quippe caladissimum, Alberto teste,

10. *Neque jam livida gestat armis Brachia.*] Cur arma non amplius contractare, portare, vibrare amat? hinc non jam livent ejus brachia, nec at ritu armorum & pondere, nec ictibus. Vide Veget. cit. lib. 1. cap 11.

12. *Sæpe disco, Sæpe trans finem, &c.*] Robore brachiorum contendebat seu discum seu jaculum projiciendo. Duplex est autem ea exercitatio, artis altera, altera virium. In priori collineatur ad certum scopum. In posteriori vincebat qui longissime contorsisset; & de hâc fit hîc mentio. Sic Iliad. Ψ. dicitur Ajax discum ejaculatus prævalidâ manu, & omnium metas exsuperâsse. Et Odyss. θ. Ulysses discum lapideum ultra metas aliorum longe torquet.

Disco.] Ἀπὸ τοῦ δισκεῖν, *jacere.* Orbis erat ferreus, æneus, ligneus, plerumque lapideus, qui medius loro circumnexus in auras totâ vi jaciebatur, à quibusdam circumrotando: ut patet ex cit. Homeri locis. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap 21.

Trans finem jaculo nobilis expedito.] Frequenti nobilitatus victoriâ, jaculo scilicet & disco trans aliorum finem, seu signum, Græce σῆμα, expedite projecto.

13. *Ut marinæ Filium dicunt Thetidis, &c.*] Achillem quippe mater habitu muliebri inter Lycomedis puellas abscondisse narratur, ne ad bellum Trojanum raperetur, eò quòd in fatis erat, si gloriæ bellicæ operam daret, brevi perimendum. At quia sine eo capi Troja non potuisset; Calchantis responso, Ulysses detexit Achillem, & abduxit eo, quo nôrunt omnes, modo; propositis scilicet armis.

Marinæ.] Thetis erat maris Nympha, Nerei filia, Achillis autem mater.

Funera, ne virilis [37]
Cultus in cædem, & Lycias proriperet catervas.

excidium: ne viri habitus protraheret ipsum *ad stragem,* & contra *turmas Lyciorum.*

ANNOTATIONES.

16. *In cædem, & Lycias, &c.*] Adversus Trojanas copias atque exercitus. Lycia duplex: altera est Troadis regio, ex Homero & Strabone; altera est Cariæ finitima. Hujus quidem populi Trojanis auxilium tulerunt. Ab utrâ vero Trojani denominentur Lycii; arbiter esto lector: certe dices, non ab hâc, sed ab illâ. Mecum igitur mirare turbam interpretum, qui fere omnes hactenus contrarium scripsere.

Catervas.] Hic Grammatistæ vulgo monent Catervam militum sena millia continere, propriamque Afrorum esse, sicut Phalanx est Macedonum, Legio vero Romanorum. Sed quid ad rem? Ecquid hoc juvat ad Horatii sensum hic expiscandum, ubi omnia in propatulo sunt?

ODE IX. Ad THALIARCHUM.

Dum sævit hyems, voluptati indulgendum.

VIDES, ut altâ stet nive candidum
Soracte: nec jam sustineant onus
Sylvæ laborantes, geluque
Flumina constiterint acuto? [38]
Dissolve frigus, ligna super foco
Largè reponens, atque benigniùs
Deprome quadrimum Sabinâ,
O Thaliarche, merum diotâ. [39]

Cernis, ô Thaliarche, quemadmodum Soracte densis nivibus album rigescat? neque sylvæ fatiscentes ferre amplius queant *pondus: & fluvii acri glacie hæserint. Arce* vero tu *frigus, ligna copiosè congerens ad ignem, & vinum quatuor annorum liberaliter exhibe vase Sabino.*

ANNOTATIONES.

Ode est tricolos tetrastophos. Duo primi versus sunt Dactylici, Alcaici, Acatalecti: pes primus est Spondæus vel Iambus: secundus est Iambus semper cum cæsurâ: tertius & quartus sunt dactyli.

Vĭdēs | ŭt āl | tā | stēt nĭvĕ | cāndĭdŭm.

Tertius est Iambus Archilochius dimeter hypercatalectus. Pes primus et tertius est Iambus vel Spondæus: Secundus & quartus semper Iambi cum sy labâ superstite.

Sīlvæ | lăbō | rāntes | gĕlū | que.

Quartus est Dactylicus Alcaicus Acatalecticus, (vel, ut alii vocant, Pindaricus) è duobus Dactylis, & totidem Trochæis.

Flūmĭnă | cōnstĭtĕ | rīnt ă | cūto. |

1. *Vides, ut alta, &c.*] Hypotyposis, seu descriptio accurata hyemis.

2. *Soracte.*] Mons Apollini quondam sacer, de quo Virgil. Æn. 2. & 11. v. 785.

Sancti custos Soractis Apollo.

Plin. l. 2. c. 7. *Haud procul urbe Româ in Faliscorum agro familiæ sunt paucæ, quæ vocantur Hirpi, quæ sacrificio annuo, quod fit ad montem Soracten Apollini, super ambustam ligni struem ambulante, non aderant.* Idem fere Strabo lib. 5. Dictus exinde mons Divi Sylvestri, quoniam in ejus speluncâ delituit sanctus ille pontifex cum in Christianos sæviret Maxentius. Hodie *Monte S. Oreste* vocatur, ab adjacente oppido, in ditione Pontificiâ, recentioribus *Mons sancti Oedisti.*

Nec jam sustineant onus Sylvæ laborantes.] Hyperbole, asperitatem frigoris, & nivium copiam exhibens. Quasi arborum fatiscant & incurventur rami sub pondere nivis & glaciei.

3. *Geluque Flumina constiterint acuto?*] Quæ nempe fluere ex naturâ postulant, hærent jam stant gelu constricta. *Acuto.*] Seu quod frigus vehemens haud secus pungat ac ferri acies & acumen: seu quod acutæ sint glaciei crustæ.

5. *Dissolve frigus, &c.*] Imitatio versuum Alcæi, hyeme potandum asserentis, apud Athen. lib. 10. cap. 1.

7. *Sabina diota.*] Vase in Sabinis fabricari solito, quod quidem utrinque ansas habet velut auriculas, *diota* διώτη. Quadrantal dicunt octo & quadraginta sextarios capiens. Alii vas non ita magnum hic intelligunt, sed potius in quo hauriatur vinum è dolio. Perperam nonnulli scribunt, *dyota*, quasi ὦτα δύο ἔχουσα, *amphora.*

8. *Thaliarche.*] Nomen hoc idem sonat quod symposiarchus; θαλείας ἄρχων, *convivio præsidens.*

Permitte

3 Archilochian

Remitte Diis reliqua: qui statim ac dejecere ventos, æstuante mari luctantes, nec moventur cupressi nec orni vetustæ. Cave percontari quid cras eventurum sit: & quemlibet diem fortuna largietur, quæstui adjice. Neque vero suaves amores tu juvenis contemne, neque choreas, dum à te valido procul est senectus difficilis. Jam & Campum Martium & areas frequenta: *nec non secretas ad noctem condictâ horâ confabulationes. Jam quoque revocetur.*

Permitte Divis cætera: qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Deprœliantes; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid sit futurum cras, fuge quærere: &
Quem sors dierum cunque dabit, lucro
Appone: nec dulces amores
Sperne, puer, neque tu choreas;
Donec virenti canities abest
Morosa. Nunc & campus, & areæ,
Lenesque sub noctem susurri
Compositâ repetantur horâ.
Nunc & latentis proditor intimo

ANNOTATIONES.

9. *Permitte Divis cætera.*] Uni vaca voluptati, cæterorum vero curam Diis relinque.

Qui simul Stravere ventos, &c.] Hic Stoicum agit Horatius, alibi vero sæpius Epicureum; nempe, mortalia hæc & infima Diis esse curæ asserit, potentiamque & providentiam videtur stabilire exemplo isto. Cum primum illi, inquit, ventos deprœliantes retinent, quiescunt; cum sedari tempestates volunt, mare statim pacatur atque subsidit: adeoque tranquilla sunt omnia, ut nec orni, nec cupressi moveantur. Sic ergo & curabunt ea quæ ad homines spectant, adversa quæque & contraria in melius commutantes.

11. *Cupressi.*] Pro quâlibet arbore hic ponuntur, sicut & *orni*. Cato de re rusticâ cap. 42. & 151. de illis abunde. Plin. lib. 16. cap. 33. *Cupressus satu morosa, fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratiosa, materie rara, Diti sacra, &c.* Ex Varrone, rogis adhibetur, propter gravem ustrinæ nidorem: quoniam fœtorem cadaveris, dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Servius ait, Ideo cremandis cadaveribus convenire, quia præciso capite moritur, & subsecta non renascitur, quemadmodum è mortuis nihil speratur.

12. *Orni.*] Arbores proceræ & graciles, silvestres fraxini: montes amant, ex Plinio.

13. *Quid sit futurum cras, fuge quærere.*] Sive ex naturæ sibi timentis solicitudine, sive ex curiosâ futurorum investigatione per Genethliacos, noli te discruciare. Nam Mathematici plus torquent, quam juvant: & hoc Deos offendit, qui notitiam hanc sibi reservârunt. Phavorinus apud Gellium, lib. 4. cap. 1: *Aut adversa prædicunt Genethliaci, aut prospera. Si prospera, & fallunt, miser fies, frustra expectando. Si adversa & mentiuntur, miser fies, frustra timendo, &c.* Vide annot. ad Od. 11. seq.

14. *Quem sors dierum cunque, &c.*] Pro lucro habe singulos qui tibi conceduntur vitæ dies: ac velut lucrum lucro appone quot quot jam ante concessis adduntur. Cum enim *morti debeamur*, ut ait ad Pisones, quot dies vivimus, & quot *sors*, seu deorum voluntas dat, totidem ei velut eripiuntur, nobis vero quasi lucrum accedunt. Cic. ad Famil. lib. 9. epist. 17. *De lucro jam quadriennium vivimus.*

Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

15. *Nec dulces amores Sperne, puer, &c.*] Dum juvenis es, juveniles exercitationes & oblectationes ne omitte; antequam veniat senectus, quæ his omnibus finem imponit.

11. *Morosa.*] Cic. de Senectute, n. 64. & seq. *Morosi, anxii, iracundi, & difficiles senes sunt. Morositas illa tamen excusationis habet aliquid . . . . contemni se putant, despici, illudi. Præterea in fragili corpore odiosa omnis offensio est.* Et paulo est: *Quarto restat ratio, quæ maxime augere ac solicitam habere nostram ætatem videtur: appropinquatio mortis, quæ certe à senectute non potest longè abesse, &c.*

Campus.] Exercitationes juventuti idoneas in Campo Martio celebrari solitas frequenta. De illis vide annot. ad Od. 8. supra.

Areæ.] Loca vacua ædificiis, adeoque ad exercendos juvenes destinata. *Campus* est ampla terræ planities; *area* vero est paulo magis angusta. Valla. Vitruv. lib. 1. cap. 7.

19. *Lenesque sub noctem susuri.*] Colloquia clam in submissâ voce cum amicâ, quæ blanditias & murmura nuncupat Ovidius.

21. *Nunc & latentis, &c.*] Ludos amatorios Horatius exprimit, in quibus lascivæ puellæ latebras petunt, & se cupiunt tamen intelligi, &c. Virg. Eclog. 3. 64.

Malo me Galatea petit lasciva puella:
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.

Maximianus Eleg. 1. v. 66.

Erubuit vultus ipsa puella meos,
Et nunc subridens latebras fugitiva petebat:

Gratus

Gratus puellæ risus ab angulo:
Pignusque dereptum lacertis,
Aut digito male petinaci. 24

jucundus adolescentulæ cachinnus ab angulo secreto absconditam indicans: atque pignus detractum brachiis, vel digito parum tenaci.

ANNOTATIONES.

Non tamen effugiens, tota latere volens:
Sed magis ex aliquâ cupiebat parte videri;
Lætior hoc multo, quod male tecta foret.

23. *Pignusque dereptum, &c.*] *Pignus*, armilla, chirotheca, annulus, &c. *Dereptum* vel ab amatore, vel à puella. Potest enim intelligi hæc abstulisse quidpiam ab illo, ut redeundi locum det repetituro: vel ab hâc ille, ut referendi, atque iterum conveniendi ansam arripiat.

Dereptum.] Male quidam, *direptum*. Nam diripere est discerpere & lacerare: quod hic non convenit. At *deripere* est movere & rapere de loco. Virg. Georg. 2. v. 242.

Colaque prælorum fumosis diripe tectis.
Æneid. 1. v. 215.
Tergora deripiunt costis.

Cicer. Verr. 4. *Victoriam deripere, & Deam Deæ detrahere conatus es.*

24. *Male pertinaci.*] Quia simulet retinere velle quod sibi adimi gaudet, maxime, ut repetendi occasio detur, rursumque commessandi.

ODE X. Ad MERCURIUM.

MERCURI facunde, nepos Atlantis, [41]
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formâsti catus, & decoræ,
More palæstræ:

O diserte Mercuri, Atlantis nepos, qui hominum novorum agrestes mores sermone finxisti doctus, & ritu pulchræ palæstræ:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra, Od. 2.

1. *Mercuri facunde.*] Hymnum hunc tanti facit Lilius Gyraldus, ut non modo legendum, sed ediscendum censeat. Quædam tamen reprehendit Scaliger suo more. In eo Mercurium celebrat Horatius, ut scribunt aliqui, quoniam ejus ope civilis tumultûs pericula evasisset. Imitatio est Alcæi. Laudatio petitur à quatuor præcipue locis: a genere; versu 1. a rebus inventis; v. 4. 6. 7. a rebus gestis; v. 2. 13. ab officio & auctoritate: v. 5. 17. &c.

Mercuri.] Quasi medicurrius, seu medius currens dictus est, tanquam internuncius Deos inter & homines. Festus à mercibus originem trahit, quia negotiationibus præest Mercurius. Uni Mercurio tribuuntur vulgo quæ plurium sunt. Tres alii, alii quinque memorant, aut plures etiam Mercurios.

Facunde.] Est enim eloquentiæ Deus, & orationis inventor. Hinc & Lystrenses viso signo per Barnabam & Paulum facto; velut Diis sacrificare voluerunt: atque illum quasi Jovem reveriti sunt, hunc vero sicut Mercurium, *quoniam ipse erat dux verbi*. Act. Apost. cap. 14.

Nepos Atlantis.] Scilicet natus Maiâ filiâ Atlantis, qui Mauritaniæ rex, & Astrologiæ inventor, unde cœlos humeris sustinere dictus. S. August. refert tempore quo Moses natus est, floruisse Atlantem Astrologum, Promethei Physici fratrem, maternum autem avum majoris Mercurii, cujus nepos fuerat Mercurius ille Trismegistus.

2. *Qui feros cultus, &c.*] Quod Orpheo in Epist. ad Pisones versu 391. hoc idem Mercurio tribuit hîc; scilicet à victu agresti homines recens terrâ editos (ut fabulantur) ad cultiorem traduxisse facundiæ vi, & orationis suavitate. Vid. Cic. 1. de Orat. & 1. de Invent. *Feros cultus.* S. Aug. de Civit. ait, Feram nullam immaniorem esse homine, si quis affectibus relinquatur.

3. *Voce formasti.*] Nempe orationis inventor pariter & Musices. *Catus*, vocem hanc Sabinam esse, & acutum significare, auctor est Varro 6. de Ling. Lat. Cic. 1. de Legibus: *Prudens & ut ita dicam, catus*, 1. de Orat. n. 198. *Egregie cordatus homo catus Ælius Sextus.*

Decoræ more palæstræ.] In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primo scribendum fuisse, *lege*, non *more*, contendit. Sed quæ auctoritas? Deinde sono se rhythmico offendi ait. Verum quot ejusmodi locutiones Tullius ipse non scripsisse modo, sed amâsse reperiatur? Postea epitheton *decoræ* velut parum conveniens notat. At enim palæstra duplex est: rudis altera & sine arte, quâ solent se rustici exercere, qualitercumque se agitando ac decertando. Hanc describit Virgil. Georg. 2. 532.

Corporaque agresti nudat prædura palæstrâ.] Altera est artificiosa, & *decora* sane, quæ partes corporis singulas format ad decorem, & decentem actionem præceptis & exercitatione fingit. Tullius de Oratore: *Numerus quandam veluti palæstram orationi & extrema lineamenta confert.*

To

Te celebrabo summi Jovis aliorumque Deorum interpretem, atque inventorem citharæ incurvæ; necnon solertem clam surripere joci gratiâ quodcunque libuit. Te puerum quondam cùm verbis minacibus Apollo territaret, nisi vaccas per fraudem abactas restitueres;

Te canam magni Jovis & Deorum [4*]
Nuncium, curvæque lyræ parentem; 6
Callidum, quicquid placuit jocoso [1*]
Condere furto.
Te, boves, olim, nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci 10

ANNOTATIONES.

Et postea: *Ut athletas videmus nihil aut vitando facere, aut petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæstram quandam; ut quicquid in rebus fiat utiliter, ad pugnam, idem ad aspectum etiam sit venustum, sic oratio nec plagam gravem facit, nisi petitio fuerit apta, nec satis recte declinat impetum, nisi etiam cedendo quid deceat intelligit.* Quintil. lib. 1. cap. 11. Palæstricis vacandum censet, *Quibus gestus motusque formantur . ne indoctæ, rusticæ ve manus; ne status indecorus, &c.*

More palæstræ.] Sunt qui intelligant Mercurium ita recentes homines formâsse ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari solent in Academiæ modo & palæstrâ. At aliis videtur Horatius respexisse ad ea quæ a Mercurio traduntur inventa: his autem accensetur palæstra, Græce πάλη, gymnica exercitatio nimirum seu luctatio, quâ nudi undique exercebantur, vale udinis quidem tuendæ causâ, tum vero roboris etiam & agilitatis & artis acquirendæ.

5. *Jovis & Deorum Nuncium.*] Hesiod. ἀθανάτων κήρυκα, *præconem immortalium*: Orpheo. Διὸς ἄγγελον, *Jovis nuncium*: Hom. Hymn. in Mercur. v. 3.

Ἄγγελον ἀθανάτων ἐριούνιον ὃν τέκε Μαῖα.
Nuncium immortalium perquam utilem, quem peperit Maia.

Virg. Æn. 4. 356.

Interpres Divum Jove missus ab ipso
. . . celeres mandata per auras
Detulit———

6. *Curvæque lyræ parentem.*] Mercurii inventum esse Lyram constat, quam tamen Apollini tribuunt aliquando, quoniam hanc ei concessit Mercurius, ut infra dicemus ad vocem, *virgo*. Sic autem inventa fertur. Post inundationem Nili testudinem reperit mortuam, exesa etiam tractu temporis carne: nervi autem qui superstites erant tensi, cum digitis essent pulsi, sonum aliquem reddiderunt. Itaque ad ejus similitudinem lyram construxit Mercurius, quæ exinde testudo vocata est. Aliter paulo alii rem afferunt, aiuntque testudinem vocatam à testâ istius animalis: ut mox fusius explicabo.

Lyræ.] Lyram cum citharâ confundunt Grammatici vulgo, ipseque Eustathius, qui ait, *Chelyn citharam dictam esse, quod testudinis testo jugo addito, fidibusque tensa lyram deformavit*; & rursus: *Chelyn, id est, lyram, è testudinis testâ factam.* Quod porro inter illas discrimen, vix statuas: quanquam fuisse non est dubitandum. Diodorus trichordon lyram extitisse auctor est: at Horatius citharam seu testudinem septem nervis accinctam & instructam scribit, immitatione Pindar. qui ἑπτάγλωσσον φόρμιγγα, id est, septenos edentem sonos ait. S. Hieron. scribit, *Citharam effici in modum literæ Δ, cum chordis viginti quatuor, & per digitos variis vocibus, tinnulisque ictibus in diversis modis concitari.* Hoc autem observare licet, dici chelyn seu testudinem & citharam digitis aut pectine pulsari: Seneca *Chelyn plectro verberari*, ait. Lacunus:

Seu chelyn digitis, & eburno verbere pulsas.

At lyra pelli dicebatur. Idem ibidem.

Nec pudeat pepulisse lyram———

Ovid Metamorphos. 10. v. 205.

Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonabunt.

Cruquius ita in hunc locum scribit, ex Idiomate Italico, Alemannico, Flandrico, Gallico; lyra suum adhuc nomen habet integrum. Ea nimirum est, qua mendicos vicatim stipem quæritare notum est, nam & incurva est, & Δέλτωτοῦ formam refert propius intuenti. Cithara vero testudo vocata, formâ testæ ejus animalis, &c.

7. *Callidum quicquid placuit, &c.*] Clam, ingeniose, jocose, furandi magistrum. Duplex nimirum est furti species, seu furandi ars. Una seria, improba, injuriosa, legibus vetita; & de hâc non est mentio. At altera est oblectationis, joci, & industriæ ludicræ; in qua excelluit Mercurius. Hinc & Lycurgus ad acuendos furandi solertia Spartanorum animos, impunita esse furta sanxerat. Philostrat. Imagin. lib. 1. furta Mercurii jocosa vocat παιδιὰς κλοπάς. Fulgentius ideo negotiatoribus præesse dixit Mercurium, quod illi vix à furto immunes sint. Alii volunt designari vim orationis, quæ audientium animos captat ac rapit. Huc etiam ab aliis refertur Magiæ ac præstigiarum inventio, quæ tribuitur Mercurio: ars nempe sic astantium oculos præstringendi, ut dolum non advertant coram ipsis perpetratum.

9. *Te, boves, olim, &c.*] Calliditatem Mercurii, & peritiam jocose furandi probat. Hæc autem est historia, seu fabula: quùm Apollo ob Cyclopas interfectos divinitate aliquamdiu privatus esset,

Voce

Voce dum terret, viduus pharetrâ
Risit Apollo.
Quin & Atreidas, duce te, superbos
Ilio, dives Priamus, relicto,
Thessalósque ignes, & iniqua Trojæ
Castra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis
Sedibus; virgâque levem coerces

risit ipse advertens se *pharetrâ* quoque *spoliatum*. *Quinetiam Priamus opulentus Trojâ discedens, ducente te latum arrogantibus Atreidis, excubiis Thessalorum, & castris Trojæ infestis. Tu animas bonorum beatis sedibus collocas: atque aureâ virgâ* [44]

ANNOTATIONES.

atque interim Admeti Thessaliæ regis armenta pasceret; boves aliquot exerrantes & longius progressos abegit Mercurius & occuluit. Ille vero hunc pueri forma indutum quasi bubulcum furacem aggressus mortem minatur, nisi abacta pecora restituat: ac telum proferre volens, quasi percussurus, vacuam sensit pharetram, vel hanc quoque sibi subreptam. Tum demque Apollo Mercurii subtilem in furando industriam demiratus risum tenere non potuit; *Iracundiam voluptate superante*; ut ait Philostratus. Imagin. lib. 1. ubi fabulam hanc egregie expressit. Vide Homer. Hymn. in Mercur. Ovid. Metamorphos. 2. Cap. 11. &c. & Annot. infra ad vocem *virga*.

11. *Viduus pharetrâ.*] Infra lib. 2. Od. 9.

Et foliis viduantur orni——

Virgil. Æneid. 8. v. 571.

——*Viduasset civibus urbem.*

Quem in locum Servius laudat Virgilium, tanquam proprie locutum, Horatium vero carpit & vellicat tanquam hic male scripserit *viduum Apollinem*. Sed O puerilem astutiam!

13. *Quin & Atreidas, &c.*] Præclare & benigne à Mercurio facta jam ostendit. Nimirum ex Homer. Iliad. ult. Mercurius à Jove missus præbet se ducem Priamo Hectoris interfecti corpus redemptum pergenti: eumque per media hostium castra ad Achillem, usque sic deducit, ut nec tentus â quoquam, imo nec visus fuerit.

Atreidas.] Agamemnonem & Menelaum Atrei filios, Græci exercitûs imperatores.

14. *Dives Priamus.*] Et in hunc locum Scaliger stylum acuit & vibrat. *An dives*, inquit, *ille qui miserrimus, orbus liberis, regno spoliatus, quique adeo mærens potius & inops?* Scilicet non meminerat quod legitur Iliad. ult. copiosa sane & pretiosa munera ad Achillem delata à Priamo Trojam deferente; atque, ut est ibid. *Infinita donare thalamo in currum exportata ad Hectorem redimendum:* quæ etiam ibi recensentur; *duodecim lenas, totidem tapetas, totidemque pallia eximia item & sagula: auri vero talenta decem; duos insuper tripodas ardentes, lebetes quatuor; poculum denique conspicuum, quod Thraces donârant.*

15. *Thessalósque ignes.*] Nocturnas Thessalorum sive Græcorum excubias circa tentorium Achillis collocatas. Synecdoche. Nam & Thessali Græciæ populi, & ipse Achilles Thessalus erat. Homeri Scholiastes ad Iliad. 18. *nocturnum signum castrense, ignis: diuturnum fumus*, inquit.

Iniqua Trojæ Castra fefellit.] Castra nempe Græcorum Trojæ hostium occulte ingressus, & usque ad tentorium Achillis sic penetravit Priamus, duce Mercurio, ut vigilum nemo senserit, nemo interceperit aut prohibuerit. Quâ vero id ratione factum sit explicat. Homerus ubi ait: *Cum ad turres navium & fossam venissent, custodes quidam è cœna laborabant: his vero Mercurius somnum injecit.*

17. *Tu pias lætis, &c.*] Jam præstans Mercurii officium & insignis auctoritas declaratur. Videlicet priscis illis existimatum, animas corporibus excedentes à Mercurio suscipi, atque vel ad campos Elysios seu beatas sedes perduci, vel ad inferos. *Unde dispensator ac deductor animarum* dictus est ille. Quod munus tamen Plutoni assignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. *Virgaque levem coerces, &c.*] Caduceo domas, regis, deducis animas spiritales corporeæ molis expertes, adeoque *leves* & agiles: separasque alias ab aliis pro tuâ auctoritate atque ex officio, secundum variam bene vel male factorum ac meritorum rationem: has quidem ad tartarea supplicia; illas autem ad sedes lætas ac fortunatas. Homer. Odyss. ult. Virg. Æn. 4. v. 242.

Tum virgam capit: ac animas ille evocat Orco
Pallentes; alias sub tristia Tartara mittit.
Dat somnos, adimitque & lumina morte resignat.

Coerces.] Hoc referunt aliqui ad eloquentiæ vim, quâ sedantur & coercentur homines concitati; & inertes è contrario ignavique concitantur.

Virgâ.] Hanc ab Apolline Mercurius acceperat, concessa vicissim lyra: postquam enim boves, ut ante dictum, hic furatus esset; ita demum convenerunt eaque lege & conditione venia est data Mercurio, ut Lyræ inventor Apollo diceretur. Huc pertinet quod Homeri Pindarique Schol. aiunt, λύραν, quasi λυτραν dictam esse

Aurea

catervam exilem summoves, superis æque numinibus ac inferis gratiosus.

Aureâ turbam, superis Deorum [45]
Gratus & imis.

ANNOTATIONES.

quod est se Mercurius ab irato Apolline redemerit. Ergo mirifica illa instructus virga, profectus in Arcadiam Mercurius pugnantes duos cum Dracones reperisset, hac inter eos projecta prœlium diremit. Exindeque pacis conciliatricem virgam appellârunt: eique duo circumvolati serpentes additi sunt. Hygin. lib. 2. Hinc etiam legati pacis caduceatores vocantur, quia ejusmodi caduceo insignes procedunt. Tit. Liv. Denique virga illa auctoritatem ac dicendi vim denotat: circumplexi verò serpentes indicant prudentiam: quippe hæc illius individua comes esse debet.

ODE XI. Ad LEUCONOEN.

Indulgendum voluptati, omissâ futurorum curâ.

Tu ne cupiveris nosse (nec enim licet) quem mibi, quem tibi, Leuconoe, concesserint Numina terminum vitæ. Neque experiare Chaldaicos,

Tŭ nĕ quæsĭĕrĭs, scīre (nĕfās), quem mĭhĭ, quēm tĭbĭ, [46]
Finem Dii dederint, Leuconoe: nec Babylonios

Choriambic Alcaic Pentameter.

ANNOTATIONES.

Ode hæc est monocolos. Versus nempe omnes sunt Choriambici, Alcaici, Pentametri, Acatalectici constantque Spondæo, tribus Choriambis, & Pyrrhichio, vel Iambo. Sic:

Tū nē | quæsĭĕrĭs | scīrĕ nĕfās | quēm mĭhĭ
quēm | tĭbĭ

1. *Tu ne quæsieris.*] Oden hanc velut indignam Horatio notat Scaliger. Quam vero ob rationem ego nescio: nec, ut opinor, ipse scivit, qui nullam profert. Horatius Leuconoen Mathematicis prædictionibus plus æquo addictam hortatur, ut relinquat Diis futurorum curam, ipsa vero præsentibus utatur.

Scire nefas.] Has alii separant voces: alii parenthesi includunt utramque. Perinde est. Quod si cui videtur nimis abscissa interpositio (nefas:) meminerit frequentes legi tam contractas apud optimos auctores, Terent. *Quid tuâ (Malum) id refert?* Cic. in Verrem. *Quæ (malum) ista fuit amentia?* 2. de Off. *Quæ te (malum) ratio in istam spem induxit?*

Quem mibi, quem tibi Finem Dii dederint.] Ne scire desidera quod nefas; ne affecta quod sibi reservarunt Dii, futuri nempe cognitionem. Cic. ad Familiar. lib. 6. Epist. 4. *Equidem mibi omnia propono: nec ullum est tantum malum, quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali sit quam in illo ipso quod timetur, desino: præsertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus sit.* Seneca vero sic paucis vanas eas solicitudines perstringit: *Quod times, aut futurum est, aut secus. Si secus: frustra vexaris. Si venturum est; tum satis dolebis tandem, cum adfuerit tribulatio.*

2. *Leuconoe.*] Alii legunt *Leucothoe.* Fictum nomen est à poëtâ. Ludunt aliqui in etymologia nominis istius, & quidem operam ludunt. Fuit olim Leuconoe filia Lycambis, quam Archilochus acribus conviciis ad suspendium adegit.

Nec Babylonios Tentâris numeros.] Nec Mathematicos adi, & consule, neve iis crede: sunt enim fallaces. Quod quidem probant egregie tum historiæ passim, tum ratio. Vide Cic. 1. & 2. de Divin. Item de Fato. Item. 3 de Nat. Deor. A. Gell. lib. 14. cap. 1. ubi refutat eos qui curiosius auscultant Genethliacis, futura dicturos per artes prodigiosas spondentibus. S. Aug. de Civ. Dei, &c. Tacitus, lib. 17. Mathematicos appellat, *Genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax.* Cic. 1. de Divin. n. 36. *Contemnamus Babylonios, & eos, qui è Caucaso cœli signa servantes, numeris, & motibus stellarum cursus prosequuntur.* Juvenal. Sat. 6. à versu 550 ad 590 ejusmodi studium in mulieribus præsertim, graviter insectatur.

Babylonios.] In Babylonia templum erat Beli sideralis scientiæ inventoris, ex Plin. lib. 6. cap. 26. Babylonii, seu Chaldæi Babyloniam incolentes Astrologiæ peritissimi erant, ex Cic. de Divin. Diodor. Sicul. Gell. lib. 1. cap. 9. Quint. Curt. lib. 5.

Babylonios numeros.] Certe necessaria valde numerorum cognitio & praxis accurata, ad dimensionem horoscopi, aspectumque ad alia sidera planetasque diligenter inquirendum. Hinc

Tentaris

Tentâris numeros, ut melius, quicquid erit, pati [47]
(Seu plures hyemes, ſeu tribuit Jupiter ultimam,
Quæ nunc oppoſitis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum) ſapias; vina liques, & ſpatio brevi
Spem longam reſeces: dum loquimur, fugerit invida [48]

calculos: ut ſatius tolerare quodcunque acciderit: ſive multas hyemes Jupiter largiatur: ſive poſtremam det hanc, *quæ modo Etruſcum pelagus frangit objectis rupibus. Sapiens ſis. Vina fundas: ac limite anguſto ſpem longam reſcindas.* En *dum fabulatum ævum præterit invidum.*

ANNOTATIONES.

Arithmetica ſæpe uſurpatur pro Aſtrologiâ (ut vocant) Judiciariâ, Lactant. *Arithmetici, quos Mathematicos dicimus, quorum in numeris eſt tota doctrina, &c.* Auſon.

Tu cœli numeros & conſcia ſidera fati
Callebas.——

Ut melius quicquid erit, pati.] Quanta hic apud Interpretes diſſenſio? Alii jungunt iſta cum voce, *ſapias*; quæ vero intermedia ſunt, parentheſi includunt. Alii ſenſum finiunt voce *pati*; explicantque ſic: cum melius ſit, vel tanquam melius ſit pati conſtanter quicquid evenerit, quam animum diſtorquere, anxie quæ ſint eventura inquirendo. Alii, *ut melius* interpretantur: Quam, vel quanto melius & quo animo ferre quicquid acciderit!

4. *Seu plures hyemes, &c.*] Gratis profecto ſe diſcruciant aliqui, ut oſtendant vocem, *hyemes*, priori loco poni pro toto anno: poſteriori vero pro tempeſtate hyemali; qandoquidem ſatis patet, quid velit Horatius.

5. *Quæ nunc oppoſitis, &c.*]. Synecd. id eſt, qui hyeme, fluctus Tyrrheni maris ut ſit procellis agitati ad rupes alliduntur, *debilitantur*, franguntur. Quidem legunt *qui*, & referunt ad vocem, *Jupiter*. Sed vulgata lectio præferenda videtur doctiſſimis.

Pumicibus.] Pumex lapis eſt ſpongioſus, aſper, foramine multiplici pertuſus, cavus, cavernoſus, unde ab Ovid. *multicavus*, à Virg. Æneid. 5. v. 214. & 12. v. 587. *latebroſus* dicitur. De illo lapidum genere, Plin. lib. 36 c. 21.

Mare Tyrrhenum.] Thuſcum, Inferum, quod pars eſt maris Mediterranei: id vero nominis ei dedit Tyrhenus Atyos Lydiæ regis filius, poſtquam ad vicinas terras cum coloniâ appuliſſet, Tuſciam nempe, ibique ſedem fixiſſet.

6. *Sapias.*] Explicant nonnulli: ſi ſapias ſcilicet utere vitâ, genio indulge, vina bibe quam optima, liquata, &c. Priſcian. l. 18. c. 3.

Vina liques.] Vel ſimpliciter, vina bibas, ac veluti per guttur coles. Vel potius, hilaritatis cauſa ſatage, ut pars tibi vini ſacco percolata, defæcata, dulcis ſit effecta, adeoque naturæ & palato muliebri accommodatior. Veteres nempe, muſtum priuſquam ferbuiſſet, per ſaccum toties colabant ut defæcaretur: atque ſic adempta, quæ vini vim alit augetque, fæce, liquidius, imbecillius, lenius, ac dulcius reddebant vinum, potuique jucundius. Hinc vocatur à Theophraſt. l. 6. c. 24. ἴθμον, *caſtratum*, quod nempe ſparteis eſt ſaccis colatum. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 26. *Eunuchum & effœminatum*, ex Plutarcho mox citando, *quia percolatio illa vini nervos excidit, ac genuinum reſtinguit calorem: mollius autem facit ad gulæ curioſitatem: hoc veluti ſophiſmate invento & excogitato, ut perdendo nati vino plurimum valeant ingurgitare.* Plin. l. 14. c. 22. *ut plus capiamus vini, ſacco frangimus vires: & alia irritamenta excogitantur.* l. 19. c. 4. *Ferendum ſane fuerit . . . . . . inveterari vina, ſaccique caſtrari:* al. *caſtigari*, lib. 23. cap. 1. *Utiliſſimum vinum omnibus ſacco viribus fractis.* Plutarch. Sympoſ. ſive Convival. Queſt. lib. 6. Probl. 7. ait. *Exoleſcere vinum, cum tam crebro diffunditur, effeque ad bibacitatem commentum ejuſmodi percolationem: detrahi vino firmitatem relicto blandimento, vi illà quæ mentem ſolicitat & infeſtat ejectâ et excluſâ; ipſum vero jucundius effici: neque ſicut à ferro acumine decuſſo: ſed potius velut rubigine & ſordibus deterſis. Quippe defæcatio illa vini vim, quæ caput tentat, detrahit, atque ad ſtatum redigit mitem & ſalubrem.*

Spatio brevi Spem longam reſeces.] Quanto brevius eſt vitæ noſtræ ſpatium, tanto reſecandæ ſpes longæ: minus expectandum, minus fidendum futuro: neque adeo differendum carpere præſentes lætandi occaſiones. Od. 4. ſupra.

Vitæ ſumma brevis ſpem nos vetat incboare
longam.

6. *Dum loquimur fugerit invidia Ætas.*] Legunt alii, *Diffugit invida ætas.* Dum enim ſic elabitur & nos quaſi fugit, nobis videtur invidere uſuram præſentis temporis. Juvenal. Sat. 9. v. 126.

——*Feſtinat enim decurrere velox*
Floſculus anguſtæ, miſeræque breviſſima vitæ
Portio: dum bibimus, dum ſerta, unguenta, puellas
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.

Perſ. Sat. 5. 153.

Vive memor lethi: fugit hora. Hoc quod loquor inde eſt.

Ætas:

Ergo diem hodiernum sequenti minime confisa, arripe.

Ætas: carpe diem, quàm minimùm credula postero.

ANNOTATIONES.

8. *Carpe diem.*] Utere præsenti tempore, in diem vive, fruere deliciis & voluptatibus, cum licet, & dum vita stat: nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurea cohortatio; ut notant vulgo, quæ quidem frequens passim apud Horatium. Vide Sapient. cap. 2. ubi sic impii loquuntur: *Fruamur bonis quæ sunt, tanquam in juventute celeriter: pretioso vino & unguentis nos impleamus, ut non prætereat nos flos temporis: coronemur rosis, antequam marcescant.* Martial.——*Fugitivaque gaudia carpe.* Perf. mox. cit, loco.

——*Carpamus dulcia.*

Multo vero sapientius Seneca ad Lucil. Epist. 62. *Id ago, ut mihi instar totius vitæ sit dies quisque. Nec mehercule tanquam ultimum rapio: sed illum sic aspicio, tanquam esse vel ultimus possit. Ante senectutem curavi, ut bene viverem: in senectute, ut bene morerer: bene autem mori, est libenter mori.*

ODE XII. Ad AUGUSTUM.

Deos & Heroas primum, dein Augustum laudat.

O Clio, quem virum, aut heroem, quem Deum suscipias laudare cytharâ, vel acutâ fistulâ? Eccujus laudes resonabit similitudo ludicra?

QUEM virum, aut heroa lyrâ vel acri
Tibiâ sumes celebrare, Clio?
Quem Deum? Cujus recinet jocosa
Nomen imago?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra, Od. 2.

1. *Quem virum.*] Plena est artis & elegantiarum hæc Ode: artis quidem eo plus habet, quo apparet minus; elegantias autem, lepores ac veneres affatim agglomerat. Figuris lucet, varietate distinguitur, rerum atque verborum copia & pulchritudine dives est; mirâ insuper suavitate conditur. Fingit Horatius œstro se correptum poetico, dignum ardore hoc divino argumentum quærere. Hinc Augusti grave texit eulogium ex conglobatâ veluti artificiosâ comparatione. Quanquam enim Diis, Semideis, ac viris illustribus suas laudes non negat, collineat tamen ac recidit eo tandem, ut Augustum quasi Jovem alterum constituat. Simile adulationis genus in eundem Augustum habet Virgilius Georgic. initio, & in fine libri primi. Huc etiam facit quod ex Dione lib. 15. afferunt; nimirum post Actiacam victoriam, decretum à Senatu fuisse, ut in Hymnis solemnibus Augusti mentio fieret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Est igitur Hymnus hic de genere eorum, qui diebus festis ac profestis cani solebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teste Horatio, lib. 4. Od. 15. Vide ibi Annot.

1. *Quem virum, aut heroa, &c.*] Contra Pindarus Olymp. Od. 2. *Quem Deum, quem heroa, quem virum celebrabo?* uter melior? lector erudite judica. Mihi quidem potior videtur gradatio Horatii ab homine ad heroas ac Deos, quam descensus ille Pindari ab immortalibus ad mortales.

Lyrâ vel acri Tibiâ.] Lyram cum tibiâ jungere amabant veteres, illâ dulciori sonum hujus acriorem bene temperante. Alii sic explicant; carmine Lyrico suavi & moderato, Diis ac heroibus canendis idoneo: vel Epico graviori, sublimiorique, bellicis virorum nobilium facinoribus referendis accommodato. Vide Epist. ad Pisones, v. 37. & 83.

2. *Clio.*] Hanc è Musis apte invocat, quippe quæ præsit laudationi virorum illustrium; quibus & celebritatem nominis & immortalitatem conferre dicitur, κλείω, *laudo, celebrem reddo:* κλέος & κλεῖος *fama, nominis splendor.* Virgil de Musis.

Clio gesta canens transactis tempora reddit.

3. *Cujus recinet jocosa Nomen imago.*] Cujus laudes nobis decantatas repetet Echo, quæ est vocis imitatio? Adeoque imago dicta, quasi immitatio. Vide infra, Od. 20. eandem locutionem ibi fusius explicatam. Quam tamen auctoritate propriâ Scaliger pervertit, legens, *Vetusta nomen imago:* quo enimvero sensu? Qua autem ratione fiat Echo, sic Plinius exponit, lib. 2. cap. 44. *Montium flexus, crebrique vertices, & convexa cubito, aut anfracta in humeros juga, vallium sinus concavi, scindunt inæqualiter inde resultantem aëra: quæ causa etiam voces multis in locis reciprocas facit.*

Aut

Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidóve in Hæmo?
Unde vocalem temerè insecutæ
Orphea sylvæ,
Arte maternâ rapidos morantem
Fluminum lapsus, celerésque ventos,
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam solitis parentis
Laudibus: qui res hominum ac Deorum,
Qui mare & terras, variísque mundum
Temperat horis? *variety of the seasons*
Unde nil majus generatur ipso;
Nec viget quicquam simile, aut secundum:
Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores.
Prœliis audax, neque te silebo,
Liber, & sævis inimica virgo
Belluis: ne te metuende certâ,
Phœbe, sagitta.

[50] *seu in regione umbriferâ Heliconis, seu in Pindo, seu in Hæmo frigido? Hinc sylvæ secutæ sunt canentem Orpheum, matris arte retardantem præcipites fluviorum cursus, velocesque ventos, atque suavem auritas quercus trahere chordis sonantibus. Quid verò ante canam quam præconia consueta patris; qui res mortalium & immortalium, qui mare terrasque & orbem diversis temporibus moderatur? Quare nihil ipso majus oritur: imò neque par quidpiam, vel proximum valet. Attamen Pallas obtinuit sequentem gradum. Nec tacebo te Bacche, certaminibus strenue:* neque te, *virgo feris crudelibus infesta: neque te Apollo, telis ineluctabilibus formidande.* [51]

ANNOTATIONES.

5. *Umbrosis Heliconis oris, &c.*] Tres montes Apollini Musisque sacros nominat: Heliconem in Bœotiâ, Pindum in Arcadiâ, Hæmum in Thraciâ.

7. *Unde vocalem, &c.*] Ex Hæmo Thracem Orpheum silvæ secutæ sunt, dulcedine cantûs velut animatæ: *temerè*, id est facilè & sine cunctatione; vel confusè per devia & invia: Nota lippis & tonsoribus fabula. Vide Epist. ad Pisones, v. 91. *Vocalem.*] id est, canorum, vel, voce pariter & lyrâ canentem.

9. *Arte maternâ.*] Musicâ & suavitate vocis, ad quam formatus a matre Calliope Orpheus.

11. *Blandum & auritas, &c.*] Tam blandè canentem, ut arbores duceret, haud secus ac si auritæ & animatæ fuissent illæ.

13. *Quid prius dicam solitis parentis, &c.*] Legunt aliqui, *parentum*; hoc sensu. Quid prius dicam quam eas Jovis laudes, quas majores nostri solent dicere. Alii melius *parentis*, id est, quid prius aut potius referam, quam notas omnibus, ac passim celebrari solitas, laudes Jovis omnium *parentis*, qui res æque Deorum ac mortalium curat, regit, moderatur?

15. *Variisque mundum Temperat horis.*] Variis tempestatibus, vere, æstate, autumno, hyeme: calorem frigore, frigus calore temperat.

17. *Unde nil majus, &c.*] Alii interpretantur: a quo Jove utpote optimo maximo nihil ipso majus gignitur. Alii, *unde*, id est, quapropter.

18. *Simile aut secundum.*] Par & proximè accedens: æque magnum ac potens.

16. *Proximos illi tamen, &c.*] Non. Marcell. *Proximum dicebant veteres, non solum adhærens & adjunctum: verum etiam longe remotum, si tamen inter duo discreta nihil medium extitisset.* Virgil. Æneid. 5. 320.

Proximus huic, longo sed proximus intervallo,
Insequitur Salius.

Tull. in Bruto: *Luc. Philippus Antonio proximus accedebat, sed longo tamen intervallo proximus.* Pallas honores occupat Jovi proximos, quippe nata ex illius cerebro. Alii volunt spectari ob Horatio, quod in Jovis Capitolini templo cellæ tres erant, quarum media Jovis, dextra Minervæ, sinistra Junonis: unde Pallas ante Junonem poni solebat. Varro 4. de Ling. Lat.

21. *Prœliis audax, neque te silebo, Liber.*] Quòd curis liberet animum Bacchus, Liber dictus: vel quòd devictis hostibus se suosque asseruit in libertatem. De bellicâ ejus virtute ac prœliis vide Diod. Sic. l. 5. item infrà l. 2. Od. 19.

22 *Et sævis inimica virgo Belluis.*] Diana venatrix, eodem cum Apolline partu edita, Jovis filia, nemorum ac sylvarum Dea, arcu & sagittis feras sectari assueta.

23. *Nec te metuende certâ, Phœbe, sagittâ.*] Arcu enim et sagittis valere, præsertim ob Nioben cum filiis interfectam, semper creditus Apollo. Dictus autem Phœbus, quasi φῶς βίου, *lux vitæ*.

Canam etiam Herculem, nec non filios Ledæ, alterum equis, alterum pugnis illustrem; quorum sidus candidum ubi primum nautis illuxit, statim *concitata unda scopulis decidit, quiescunt venti, nubila evanescunt, & maris irati subsidunt fluctus, quoniam ita jussere. Post istos* quem *potissimum referam, ambigo; Romulumne, an tranquillum Numæ imperium, an Tarquinii regnum potens, an mortem Catonis gloriosam?* Certè *Regulum & Scauros, & Paulum,*

Dicam & Alciden, puerósque Ledæ
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem: quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor:
Concidunt venti, fugiúntque nubes, [52]
Et minax (quòd sic voluere) ponto
Unda recumbit.
Romulum post hos priùs, an quietum
Pompilî regnum memorem, an superbos
Tarquinî fasces, dubito, an Catonis
Nobile lethum.
Regulum, et Scauros, animæque magnæ

ANNOTATIONES.

25. *Alciden.*] Hercules ita dictus, seu quod esset Alcei nepos; ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, à robore.

Puerosque Ledæ.] Castorem & Pollucem, alium equestri, alium pedestri inclytum pugnâ. Ovid. Fast. 5. 700.

Tyndaridæ fratres; hic eques, ille pugil.

27. *Quorum simul alba nautis, &c.*] Vide Homeri Hymn. in Dioscuros. Et supra Od. 3. v. 2. ad verba hæc; *Lucida sidera.* Aiunt nempe Astrologi propitias ac salutarias esse stellas geminas, non ita vero solitarias.

29. *Defluit saxis agitatus humor.*] Unda spumans jactata in scopulos & in altum sublata defluit, cum primùm faventibus Castore & Polluce tempestas sedatur. Vel, aqua per hyemem gelu concreta, & saxis adhærens, tum resolvitur ac fluit, cum oriuntur Castor & Pollux, vere nimirum, & ascendente Geminorum sidere. Quidam interpretantur *defluit*, fluere & agitari desinit aqua maris, ante in rupes illisa per impulsionem ventorum, & concitationem fluctuum.

31. *Quod sic voluere.*] Pro suâ potestate, atque benigno favore in navigantes, sic jussere placari omnia ante naufragium minitantia. Legunt alii, *Dii voluere*, nempe Castor & Pollux: quibus cum placuit, redit serenitas, & maris agitatio plane cessat.

33. *Romulum post hos.*] Post Deos ac Semideos, Romæ Romanique Imperii conditorem in primis celebrare est æquum.

Quietum Pompilî regnum.] Numam deinde laudat, secundum Romanorum regem, qui mitigandum ferocem populum armorum desuetudine ratus, Jani templum clausit, novamque civitatem vi & armis conditam, jure ac legibus, moribusque de integro condere aggressus, quieta fecit omnia, & Rempublicam religione Justitiâque firmavit. Tit. Liv. l. 1. c. 18, & seq. Flor. &c.

34. *Superbos Tarquinî fasces.*] Ambitiosam dominationem Tarquinii, non Superbi (is enim indignus Hymno celebrari) sed Prisci, qui bello strenuus Imperium Romanum devictis finitimis populis auxit: circo, ludis, fascibus, aliisque insignibus decoravit, Flor. lib. 1. cap. 5. Tit. Liv. lib. 1. cap. 35. *Tarquinium Priscum, virum cætera egregium, secuta, quam in petendo habuerat, etiam regnantem, ambitio est.* Quidam non absurdè intelligunt Junium Brutum, qui fasces Tarquiniis pulsis ereptos splendidè gestavit ac tenuit. Virg. Æn. 6. 817.

Vis & Tarquinios reges, animamque superbam Ultoris Bruti, fascesque videre receptos?

35. *Catonis Nobile lethum.*] De eo Cæsar dixisse fertur: *Invideo morti tuæ, Cato: nam & tu gloriæ meæ invidisti.* Nimirum ille ad Uticam obsessus, Pompeianas partes aspiciens victas, propriâ manu se peremit, postquam his legisset Platonis librum de Animâ, inquiunt: *ac, ne Tyrannum videret*, ut ait Cicero Offic. 1. Vide Appian. Plut. Dion. &c. S. Aug. de Civ. lib. 19. cap. 3. mortem Catonis indignam laude asserit, ut qui Cæsarianæ de Pompeio victoriæ impatientiâ, violentas sibi manus intulerit.

37. *Regulum.*] Hujus egregia virtus postea fusè laudatur, lib. 3. Od. 5. Vide & Cic. 1. & 3. de Offic. & in Pisonem, n. 43. sic habet: *Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginienses resectis palpebris, illigatum in machinâ vigilando necaverunt, supplicio videtur affectus.*

Scauros.] Horum familia consulari dignitate illustris & clara virtus extitit in administrandâ Republicâ. Ex illis M. Scaurus à Q. Vario Hispano accusatus est, quod Socios ad arma concitâsset. Ita se vero ille constantiâ plenus & gravitate defendisse fertur: Q. Varius Hispanus M. Scaurum Principem Senatus arguit socios ad arma concitâsse: M. Scaurus Princeps Senatûs negat: testis nemo: Utri vos, Quirites, credere debetis? Quibus quidem auditis absolutus est. Vide Val. Max. l. 3. c. 7. n. 8. Plin. l. 36. c. 15. &c.

Prodigum

Prodigum Paulum, superante Pœno,
Gratus insigni referam Camœnâ,
Fabriciùmque;
Hunc, & incomptis Curium capillis
Utilem bello tulit, et Camillum
Sæva paupertas, et avitus apto
Cum lare fundus.

[53] *generosæ vitæ liberalem, victore Carthaginiensi; quin & Fabricium* beneficii *memor celebrabo versibus magnificis. Hunc & Curium impexis crinibus bello idoneum* pariter *& Camillum* [54] *produxit inopia durior, & patrius agellus cum domo conveniente.*

ANNOTATIONES.

Animæque magnæ Prodigum Paulum.] L. Æmilium Paulum, qui nullum periculi genus pro Republicâ detrectavit; & si non habuisset Collegam Terentium Varronem, aut plus certaminis cum ipso suo Collegâ, quam cum Annibale, (ut ait Q. Fabius Maximus apud Liv. l. 22. c. 39.) non majori quidem animo, at certe majori felicitate, melioríque exitu ad Cannas pugnâsset. Verum, ut est apud eundem Liv. eod. lib. c. 43. *Ad nobilitandas clade Rom. Cannas urgente fato profecti . . . . dum altercationibus magis, quam consiliis tempus teritur,* miserè ibidem cæsi, pulsi, fugatique sunt: atque Paulus *unus ipsorum* tam horrendæ cladis interiit, ut rectè testatus Cn. Lentulus, cit. mox lib. cap. 49.

38. *Superante Pœno.*] Annibal certè nusquam magis insigni de Romanis victoriâ exultare potuit: nam plus quadraginta Romanorum millia præter Socios, octoginta Senatores, aliique viri graves bene multi interciderunt. Vide cætera apud Livium loco cit. &c.

40. *Fabriciumque.*] Hic contra Pyrrhum regem missus, cum nec ab ipso prius, quartâ regni parte promissâ solicitari potuisset; nec Pyrrhi medicum veneno regem tollere spondentem audire voluisset, imo perfidum illum catenis vinctum ad suum dominum remisisset; justam hanc ab rege mirabundo laudem promeruit. *Ille est Fabricius: qui difficilius ab honestate quam Sol à suo cursu averti posset.* Aurel. Victor. Alia Fabricii elogia hauri è Plutarcho: Cic. 3. de Off. Gell. l. 1. c. 14. Vide & seq. Annot.

41. *Hunc, & incomptis Curium capillis, &c.*] Virtutem paupertate educatam, ac celebrem factam, in tribus summis viris cum Horatio veneraris, lector: in Fabricio, in Curio, in Camillo. Hos enim vero *sæva paupertas,* id est, magna, simplicitas, tenuis admodum res familiaris; *fundus,* seu pauca agri jugera sibi ab *avis* relicta, *cum lare apto,* id est, pariter modico, *bello utiles* fecit. Nimirum victu aspero indurati ad labores, morum autem integritate ad virtutem animum formati, egregiam Reipublicæ difficillimis temporibus operam navaverunt; non tam sibi quam publicæ utilitati studentes: unde & summam laudem consecuti sunt.

Hunc.] Nempe C. Fabricium Luscinum, ter Consulem, de quo ante; & Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Is *honoribus & auctoritate omni civi temporibus suis major; censu vero par unicuique pauperrimo; decem æris & quinque ponde argenti, servosque totidem sibi missos à Samnitibus, quos universos in clientelâ habebat, in Samnium remisit; continentiæ suæ beneficio sine pecuniâ prædives; sine usu familiæ abundè comitatus: quia locupletem illum faciebat non multa possidere; sed modica desiderare. Ergo domus ejus ut ære & mancipiis vacua; ita gloriâ ex his contemptis partâ referta fuit, &c.* Vide & ejusdem Valer. lib. 2. cap. 9.

Curium.] *Curius Dentatus, exactissima norma Romanæ frugalitatis, idemque fortitudinis perfectissimum specimen, Samnitium legatis agresti se scammo assidentem foco, atque ligneo catillo cœnantem (quales epulas apparatus indicio est) spectandum præbuit. Ille eorum divitias contempsit; at paupertatem ejus Samnites mirati sunt.* Offerentibus aurum respondit; *Malle se locupletibus imperare, quam ipsum fieri locupletem; & Curium nec acie vinci nec pecuniâ corrumpi posse, &c.* quæ lege apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Vide & Aurelium Victorem de Viris illustribus: Cic. de Senectute, &c.

Incomptis Curium capillis.] Legunt quidam cum Quintiliano l. 9. c. 3. *intonsis capillis:* scilicet priscis temporibus nondum erant Romæ tonsores: & cultum negligebant maximè bellatores viri. Hoc quidem perinde significatur per vocem *incomptis:* sed non illud, quod sane ab Horatio spectari oportuit: sic Ovid. Fast. 2.

Hos apud intonsos nomen habebat avos.

Et Fast. 4. de Numa:

Bis caput intonsum fontanâ spargitur undâ.

Codices tamen fere omnes habent: *incomptis Curium capillis:* unde ab eâ lectione temerè discedendum non fuit.

42. *Camillum.*] M. Furius Camillus quinquies Dictator fuit: de Gallis bis triumphavit, Romamque jam ab his captam strenuè pugnando vindicavit. Ad annos octoginta Reipublicæ semper utilis vixit: hinc pater patriæ, alter Romulus, ac urbis conditor meritus appellari. Vide Liv. lib. 5. &c.

Marcelli porrò nomen augescit sicut arbor secreto temporis progressu. At cæteros inter splendet astrum Julii, ut Luna inter minores stellas. O fili Saturni Jupiter, *humani generis auctor & conservator, commissa tibi* est a *fatis summi Cæsaris tutela:* ergo *tu regna* primus; *Cæsar* autem sit a te *secundus. Sive is Parthos Italiæ bellum inferentes legitimâ victoriâ fractos subegerit; sive Seras Indosque in orientali plagâ domuerit:*

Crescit occulto velut arbor ævo
Fama Marcelli: Micat inter omnes
Julium sidus, velut inter ignes
Luna minores.
Gentis humanæ pater atque custos,
Orte Saturno, tibi cura magni
Cæsaris fatis data: tu secundo
Cæsare regnes.
Ille seu Parthos Latio imminentes
Egerit justo domitos triumpho,
Sive subjectos Orientis oris
Seras & Indos:

ANNOTATIONES.

45. *Crescit occulto velut arbor ævo Fama Marcelli.*] Sicut arbor sensim ac nemine advertente crescit, *occulto ævo*, labente clam tempore, progressu mensium & annorum, ita Marcelli fama indies augetur ac celebrior evadit. Erasmus hunc locum sic illustrat: *Solent præcoquia subito flaccescere: sed quod paulatim accrescit, durabile est. Unde Horatius Marcelli famam velut cum rore arborem surgentem celebrat.*

46. *Marcelli.*] Quis ille, non plane constat. Alii volunt M. Marcellum Octaviæ Augusti sororis filium, cui in Imperii successorem adoptato, suam illi filiam desponderat Juliam. De eo Virgil. Æneid. 6. v. 861. & seq. & Seneca ad Marciam c. 2. Verum cum is admodum juvenis, solâ indole præclarâ nobilitatus obierit; quo pacto ejus fama crescere indies ab Horatio dicitur? Itaque malim ego cum aliis intelligere M. Claudium Marcellum, quinquies Consulem, qui Gallos Germanosque debellavit, ipsumque Annibalem invictum antea vinci posse docuit: atque ab eo demum circumventus ac cæsus, etiam coli & observari meruit post mortem. Nam & honorificè cremandum Annibal curavit, ejusque cineres urnâ argenteâ inclusos & coronâ aureâ decoratos ad ejus filium misit. Plutarch. Tit. Liv. l. 23. & seq. Virg. Æn. 6. v. 855.

Micat inter omnes Julium sidus.] Sueton. Jul. cap. 88. ita scribit: *In Deorum numerum relatus est, non ore modo decernentium, sed & persuasione vulgi. Siquidem ludis, quos primò consecratos ei hæres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa undecimam horam: creditumque est animam esse Cæsaris in cœlum recepti: & hac de causâ simulacbro ejus in vertice additur stella.* Idem refertur in Epistolis Augusti. Virgil. Eclog. 9. 47.

Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum.

Vide & Plutarch. Dion. lib. 45. Senec. Quæst. Natural. lib. 7. cap. 17. Plin. lib. 2. cap. 35. ubi Augusti ipsius de crinito illo sidere testimonium refert. Porro cometes ille Christi Servatoris nostri natalem prænunciasse multo melius creditur.

49. *Gentis humanæ pater, &c.*] Præclarè ad Augustum, quo totus tendebat, laudandum venit tandem, per Apostrophen ad Jovem, cui divisum cum ipso imperium asserit.

50. *Tibi cura magni Cæsaris fatis data.*] Duo nempe veteribus credita: primum Reges, Imperatores, Principes in tutelâ esse Jovis: alterum, fato sic omnia decerni, gubernari, subesse, ut ipsi Dii fati legibus tenerentur.

51. *Tu secundo Cæsare regnes.*] Tu quidem ita supremum rerum omnium dominium habe, O Jupiter! ut Augustus sit a te secundus.

53. *Ille seu Parthos, &c.*] Sueton. August. c. 21. *Parthi quoque & Armeniam vindicanti facilè cesserunt: & signa militaria, quæ M. Crasso & M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt, obsidesque insuper obtulerunt; denique pluribus quondam de regno concertantibus, non nisi ab ipso electum comprobaverunt.* Vide & infra Od. 19. v. 12. Annot. Quoniam vero Parthos antea victoriis feroces, Romanisque etiam terribiles, jam eo deduxerat Augusti fama, ut ultro virtuti Romanæ observantiam deferrent, hinc bene ominatur Horatius, justo eos triumpho aliquando profligandos.

55. *Sive subjectos Orientis oris Seras & Indos.*] Sive ille remotissimas nationes subegerit; vel *Seras*, vel *Indos*, de quibus, teste Diodoro Siculo, solus triumphavit Bacchus.

56. *Seras.*] Seres interioris Æthiopiæ sunt populi: sunt etiam ex Orosio citerioris Indiæ: sunt & alii ad ortum extremi ultra Sinas, quorum regio Serica, nunc *Catay*. Metropolis autem Sera, serico opere celebris. De eis Strabo, Ptolem. Ferrar. &c. *Plin.* lib. 6. c. 17. *Primi sunt hominum qui noscuntur Seres lanificio silvarum nobiles, perfusam aquâ depectentes frondium canitiem.* Ammian. Marcellin. *Seres,* inquit, *armorum*

Te

Te minor, latum reget æquus orbem;
Tu gravi curru quaties Olympum;
Tu parùm castis inimica mittes
Fulmina lucis.

[56] *Te quidem inferior justè gubernabit* ille hunc *orbem amplum, tu* vero *tremendo curru Cœlum concuties: tu infesta in contaminatos lucos tonitura vibrabis.*

ANNOTATIONES.

apertes . . . . . . nulli finitimorum molesti . . . . . . Cœli apud eos jucunda salubrisque temperies, aëris facies munda, ventorum commodissimus flatus, & abundè sylvæ sublucidæ: à quibus arborum fœtus aquarum aspergiribus crebris, velut quædam vellera amolientes, ex lanugine & liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesque subtegmina conficiunt sericum ad usum antehac nobilium, nunc etiam infimorum sine ullâ discretione proficiens. Ipsi præter cæteros frugalissimi, pacatioris vitæ cultores, &c.

Indos.] Horum regio India Asiæ est ad ortum amplissima ab Indo fluvio dicta: Gange fluvio item rigatur, & scinditur media: ab Ortu Sinas habet, à Septentrione Tartariam, ab Occasu Persiam, ab Austro Oceanum Indicum. Parte Septentrionali, inter Gangem & Indum fluvios continetur hodie Imperium Magni Mogolis, in quo numerantur provinciæ triginta septem satis amplæ.

57. *Te minor latum reget æquus orbem, &c.*] Sensus est: Augustus autem, ô Jupiter, sic orbem, hunc inferiorem, ita volentibus fatis, reget, ut se gerat semper minorem te, sicut decet & æquum est. Et quanquam laudibus omnium jam effertur: *Et virtutis moderationisque famâ Indos etiam ac Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam suam populique Romani ultro per legatos petendam*; (ex Sueton. Octav. cap. 21.) quanquam Parthos etiam nominis sui splendore similiter perculit, eorumque ferociam sine armis fregit: attamen ille seu novis indies triumphis augeatur, seu tot populos sibi subjectos cernat, nunquam tamen animos ultra quam fas est superbos tolet.

Latum.] Virgil. Æneid. 1. 282.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono,

Legunt alii *Lætum* nimirum ob *æquitatem* Augusti, qui jus summâ lenitate pariter ac diligentiâ dixisse scribitur à Suetonio.

58. *Tu gravi curru quaties Olympum.*] Tu in Cœlo regnabis, indeque tonitru in hæc infima, cum fueris ad justam provocatus iram, vibrabis. Nempe vulgus opinabatur è *curru* Jovis *cœlum quatiente* formari tonitrua, & *mitti fulmina.*

59. *Tu parum castis, &c.*] Quoniam luci Diis sacri habebantur, hinc si aliquo scelere ac flagitio in iis perpetrato contaminati essent, Jovis excitari credebant furorem, & sacrilegium vindicari, misso fulmine. Unde & satagebant expiare locum, & cæsis hostiis Numinis iram placare.

Trimeter

ODE XIII. Ad LYDIAM.

Zelotypum se pingit Horatius, ac rivalem suum vellicat.

CUM tu, Lydia, Telephi
Cervicem roseam, & cerea Telephi
Laudas brachia, væ meum

[57] *O Lydia, quando tu collaudas collum rubicundulum Telephi, & molles lacertos Telephi, væ, meum*

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, ut tertia supra, *Sic te Diva, &c.*

1. *Cum tu, Lydia, Telephi, &c.*] Non caret arte repetitio vocis *Telephi.* Nam & qui amant, nunquam satis id loquuntur quod amant: & zelotypo illud idem est intolerabile. Lydia cervicem roseam Telephi, iterumque cerea brachia Telephi laudare gaudet: at Horatio id ciet bilem, doletque quòd rivalem suum in ore frequentius habeat. Unde, cum præsentem convellere amorem nequeat, de futurâ ejus immutatione se consolatur.

2. *Cervicem roseam.*] Pulchram instar rosæ, & fragrantem; vel rosei coloris. Scaliger hic Horatium graviter reprehendit, & *lacteam* dici oportuisse contendit, non *roseam.* Verum quidni adolescens amore fervidus roseâ cervice & rubicundulâ celebretur? Virg. Æn. 1. 406.

———*Roseâ cervice refulsit.*

Cerea brachia.] Mollia, tenera, fortasse etiam candida, politula, nitida, puta, pura, formosa instar imaginum cerearum, quæ sine ossibus, nervis, pelle, pilis. Vide Non. Marcel. in voce *putus.*

3. *Væ.*] Interjectio dolorem indicans atque indignationem. Sunt qui legant, *næ* ✝ est, *certe, hercle.*

& malus austro præcipiti labefactus: atque antennæ strideant, & vix carina sine rudentibus valeat sustinere mare violentius? Non adsunt tibi vela salva; neque Numina, quæ invoces rursus ærumnis obruta; licet Ponti sis pinus orta è silva celebri, atque originem ostentes, vanamque famam. Nauta meticulosus haud confidit pictæ puppi. Tibi prospice, nisi ventis in jocum sis destinata. Tu quæ mibi nuper molestum creabas tædium,

Et malus celeri saucius Africo,
Antennæque gemant ac sine funibus
Vix durare carinæ
Possint imperiosius
Æquor? non tibi sunt integra lintea;
Non Dii, quos iterum pressa voces malo; [61]
Quamvis Pontica pinus,
Silvæ filia nobilis,
Jactes & genus, & nomen inutile.
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu, nisi ventis
Debes ludibrium, cave.
Nuper sollicitum quæ mihi tædium,

ANNOTATIONES.

5. *Africo.*] Vento Meridionali, de quo Virg. Æneid. 1. v. 89.

———Creberque procellis
Africus.

6. *Antennæque gemant.*] Fracto navis malo, dependentes ex eo antennæ concidant necesse est: sic & Senatores ac Proceres, qui adhæserant Pompejo, eo quidem sublato gemunt ac dilabuntur. Hi certè alii in alias diffluxere provincias ex Appiano cit. loc. *Antennæ*, trabs in summo navis malo transversa, cui velum alligatur.

8. *Imperiosius Æquor.*] Virtutem ac fortunam Augusti manifestè prævalentes.

10. *Non Dii quos iterum pressa voces.*] Cùm enim fatis destinatum Augusto videatur orbis Imperium, tibi contra fata pugnanti non aderunt aut favebunt Dii. Adde quod *frustra Neptunum invocat, qui secundum patitur naufragium.*

Dii.] Castor & Pollux, Apollo, Minerva, aut quilibet alius, solebat esse & vocari tutela & insigne navis: & sacrarium in puppi collocabatur, vel in prorâ. Act. Apost. cap. 28. scribitur navigare Paulus Alexandrinâ quâdam navi, cujus insigne Dioscuri Pers. Sat. 6. 29.

Jacet ipse in littore, & una
Ingentes de puppe Dii.

Quidam sic interpretantur locum hunc: *Tibi non sunt Dii, quos iterum pressa voces malo:* jam Pompeius occidit, Cassius periit, divini illi libertatis vindices: quid tentes ultra?

11. *Quamvis Pontica pinus, &c.*] Sicut adversus tempestatem sævam parum valet nobilitas arborum, quibus compacta est navis, minimè quoque picta & ornata puppis: sic à naufragii periculo nequaquam eximit Rempublicam contentionibus laceram, aut ipsius fama quantumlibet celebris, aut Ducis exercitus generositas. Hæc enim quid juvant? præsertim si desint præsidia sat firma; ærarium locuples, &c.

13. *Silvæ filia nobilis.*] In Ponti regione multiplex erat silva, egregiæque arbores fabricandis navibus idoneæ.

14. *Nil pictis timidus navita puppibus Fidit.*] Ne splendori tui nominis fide, O Respublica Romana, vel origini præclaræ: neque tu, Brute, aut ingenitæ nobilitati, aut propriæ existimationi. Sunt enim hæc vana præsidia ac firmamenta.

Timidus navita.] Ne cum Scaligero putes legendum, *tumidus*. Est enim *timidus* epitheton nautis semper conveniens, & hic maximè. Sic enim significatur nauta prudenter metuens omnia ab infido mari, ab instabilibus ventis, à repentinis tempestatibus, cum præsertim vehitur navi jam debilitatâ.

13. *Nisi ventis Debes ludibrium.*] A bello desine, nisi vis fortunæ jocantis, aut Martis communis, aut etiam fatorum ludibrium esse.

17. *Nuper sollicitum quæ mihi tædium, &c.*] Militaverat Horatius sub Cassio & Bruto; postea tamen Augusto victori conciliatus, veniam obtinuerat; hæc autem scripsisse fertur post Cassium cæsum, & antequam Brutus adversus Augustum belli aleam experiretur. Ait ergo: O publica salus, quæ tædium mihi tunc præbuisti ob diuturnitatem discordiarum ac militiæ labores; nunc autem solicitudinem & curam præstas ob novos tumultus; cur evidens periculum, talesque angustias sponte adis? Vel ad Brutum loquitur. O Brute, qui sollicitum me habuisti de eventu belli, sub tuis signis merentem; nunc autem tui ac libertatis, quam vindicas, desiderio crucias, cum præcisam salutis tuæ spem animo jam concipiam; si mihi credis, ne Augusti partes fortiores lacesse, pone arma, neve tam periculosæ plenos aleæ labores incassum subi; imo conciliandæ pacis consilia & rationes ini. Vide lib. 3. Ode 7. & Epist. 2. lib. 2.

Nunc desiderium, curáque non levis,
Intersusa nitentes
Vites æquora Cycladas.

[62] *jam verò desiderium ac sollicitudinem haud modicam, fuge maria Cycladas micantes interfluentia.*

ANNOTATIONES.

20. *Cycladas.*] Insulæ sunt circiter quinquaginta, in Ægæo mari in cycli prope formam dispositæ: quæ quidem ob frequentes scopulos, & maris angustias adiri, aut circumnavigari vix citra periculum possunt.

ODE XV.

Vaticinium de Trojæ excidio.

PASTOR cùm traheret per freta navibus
Idæis Helenam perfidus hospitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata. Malâ ducis avi domum,

[61] *Cùm pastor fallax per maria abduceret Helenam hospitam navibus Trojanis, injucundâ tranquillitate ventos veloces oppressit Nereus, ut dira præcineret fata, sic. Infaustis auspiciis domum ducis eam,*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra, Ode 6.

1. *Pastor cùm traheret, &c.*] Sicut apud Bacchylidem Cassandra Paridi Trojam ingredienti, ita hic eidem iter agenti, Helenamque belli facem ducenti, Nereus vaticinatur quanta ferat mala, adeoque Trojæ ruinam. Antonium Cleopatræ amoribus irretitum exemplo Paridis admoneri ab Horatio non nemo opinatur. Cæterum cuncta fere ex Homero deprompta. Sensus est, Cùm Paris Helenam raperet Hospitis Menelai uxorem, atque è Spartâ Trojam navigaret, Nereus Deus marinus ventos cohibuit, dum perfido illi raptori caneret impendentem cladem, ob violatum jus & incestas nuptias, Vide Herodot. lib. 2. Eustath. in 6. Iliad.

Pastor.] Paris, alio nomine dictus Alexander, expositus in Idâ monte, educatusque à pastore, & ipse aliquando pastor, quanquam erat filius Priami Trojanorum regis & Hecubæ, quæ prægnans facem se ardentem parere somniavit: quo territa & conjectorum impulsa responso exponendum curavit filium.

Traheret.] Per varias regiones, diversaque maria, tandemque in patriam suam Trojam pertraheret.

Navibus Idæis.] Fabricatis in Idâ Troadis monte.

2. *Helenam perfidus hospitam.*] Paris hospitio acceptus apud Menelaum, eo absente, in adulterium pellexit abduxitque Helenam ejus uxorem; adjuvante nimirum Venere, quæ formosissimam Paridi spoponderat fœminam, in præmium judicii, quo Junoni & Palladi prælata ab eo fuerat.

3. *Ingrato celeres, &c.*] Quoniam ventorum natura est erumpere & vagari: hinc nihil injucundius ipsis est quam frœnari, & in otio contineri. Est qui referat ad Paridem, celeriter avehere prædam suam cupientem: cui proinde valdè ingrata fuerit ea mora. Sed cùm per multas ac diversas regiones Paris Helenam circumduxisse legatur, antequam in Troadem perveheret, non videtur eam posse interpretationem stare.

4. *Ut caneret fera Nereus fata.*] Dum excidium patriæ ac paterni regni prænunciaret flagitioso Paridi, ventos compressit Nereus, silentiumque imposuit. Quidam contentiosè legunt *Proteus*, eo quod apud Homerum ille de Trojanis rebus vaticinaretur: Nereo autem vix id muneris tribuatur. Verùm Poetæ quid non licet? Deinde naviganti quis melius vaticinans inducatur quam marinus Deus? Adde quod Apollonii Rhodii Interpres in 4. Argonautic. ex Pherecydis sententiâ scribit Nereum coactum respondere velut Oraculum. Apollodorus, l. a. de Nymphis Jovis ac Thetidis filiabus, vatem facit Nereum: & Hesiodus in Theogen. veridicium eum appellat. Maneat ergo Nerei Prosopopœia, & rectè posita censeatur.

5. *Malâ ducis avi domum.*] Ex Augurum observatione tracta dictio: id est, mala omine, infelici augurio Helenam ducis, O Pari, tibique assumis, rapis enim uxorem alienam.

Quam

quam numeroso exercitu repetet Græcia, conspirans tuas dissolvere nuptias, atque antiquum Priami regnum. Eheu, quantus equis, quantus viris sudor instat! Quantas cædes Trojanæ nationi paras! Jam Pallas aptat cassidem & clypeum, & currus, & furorem. Frustrà superbus ob Veneris favorem pectes comam: & lyrâ molli jucundas mulieribus cantilenas distribues. Frustra fugies lanceas nuptiali thoro molestas, & acumen telorum Cretensium, sonitumque, & acrem in sequendo Ajacem. Attamen, heu, tardè mœchos.

Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus adest viris
Sudor! quanta moves funera Dardanæ
Genti! Jam galeam Pallas, ægida,
Currúsque, & rabiem parat. [61]
Nequicquam Veneris præsidio ferox,
Pectes cæsariem; gratáque fœminis
Imbelli citharâ carmina divides:
Nequicquam thalamo graves
Hastas, et calami spicula Gnossii
Vitabis, strepitúmque, et celerem sequi
Ajacem. Tamen, heu, serùs adulteros [65]

ANNOTATIONES.

6. *Multo milite.*] Homer naves Græcorum numerat 1146.

7. *Conjurata.*] In portu Aulidis Græciæ Principes universi jurejurando se adstrinxerunt non discessuros à bello, donec Helena restitueretur, illataque Græcis injuria vindicaretur, eversâ Trojâ.

9. *Quantus equis, quantus, &c.*] Quanta discrimina, quantæ strages ac labores virorum & equorum in decennali bello!

10. *Dardanæ Genti.*] Dardanus Jovis ex Electrâ filius in Asiam veniens condidit eam gentem, quæ à Troe postea Trojana dicta est. Ab eo ortus Priamus. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor, &c.

11. *Jam galeam Pallas & ægida.*] Pallas & Juno pro Græcis pugnabant, nempe tum quòd manebat altâ mente repostum judicium Paridis, spretæque injuria formæ tum quia virgo Pallas flagitioso Paridi infensa erat. Porro bellicosæ Palladi sueta aptantur hic arma. Ovid. Met. 6, 79.

Dat galeam capiti, defenditur ægide pectus.

Virgil. Æneid. 8, 435.

Ægidaque horrificam, turbatæ Palladis arma. Quem in locum Servius ita scribit: *Ægis pectoris est munimentum, habens in medio Gorgonis caput. Quod si in pectore Numinis fuerit, ægis vocatur: si in hominis pectore, ut in antiquis Imperatorum statuis videmus, lorica dicitur.*

12. *Currúsque, & rabiem.*] Bigas & quadrigas bellicas Pallas invenisse fertur: & apud Hom. è curru, non ex equo pugnari scribitur. *Rabiem*, iram, indignationem, furorem, & impetum animi, quæ quidem vix absunt à quocunque bello.

13. *Nequicquam Veneris præsidio ferox, &c.*] Tunc parum juvabit te præsidium Veneris minimè bellicosæ, multo minus decebit illa tua venustas & cultus corporis: quæ apud mulieres quidem valent, non ita vero adversus hostem. Vide supra Od. 12. v. 41. apud Homer. 3. Iliad. idem Paris sic admonetur, ob urgeturque: *Inutilis erit tibi cithara, ac munera Veneris, & coma, & species, quando humi in pulvere jacebis mixtus.*

15. *Citharâ carmina divides.*] Modulaberis distinctè, concinnè, ex arte, modo hos, modo istos carpendo nervos: non malè sic: melius tamen, modo lyrâ, modo voce alternatim canendo: at optimè alii interpretantur, mulierosum Paridem modo huic, modo illi fœminæ gratificari, ac suam cuique cantilenam dispertire. Sic infra Od. 39. *dividere oscula*, est singulis dare oscula.

Imbelli citharâ] Hac quidem valebat Paris, sed quam bellicoso viro parum conveniret, ostendit Alexander ille Magnus, cum Paridis sprevit citharam, Achillis optavit. Illâ videlicet amores ac nugæ, hâc heroum laudes celebrantur. Plutarch.

16. *Nequicquam thalamo graves Hastas, &c.*] Licet illicito amori ac nuptialibus jocis vaces, at tandem ad arma concurrendum erit, & feras licet pœnas exsolves, cum humi prostratus in pulvere volutaberis, traherisque à victore hoste crinibus illis, adulterii illecebris.

17. *Gnossii.*] Gnossius urbs Cretæ, cujus populus sagittas emittendi arte pollebant. Adde quod ex Plinio, abundat Creta cannis gravioribus ad faciendas sagittas aptissimis. Porro inter proceres Græcos erat Idomeneus Cretensium dux, Meriones comes.

18. *Celerem sequi Ajacem.*] Pedum celeritate Ajax clarus, ut eum insequentum evaderet nemo. Verum Oileiusne, an Telamonius? Hic certè, si Dareti Phrygio fides, Paridem occidit.

19. *Serus adulteros Crines pulvere collines.*]

Crines

Crines pulvere collines.
  Non Laërtiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylium Nestora respicis?
Urgent impavidi te Salaminius
Teucerque, et Sthenelus sciens
  Pugnæ, sive opus est imperitare equis,
Non auriga piger. Merionem quoque
Nosces. Ecce furit te reperire atrox
Tydeides melior patre:
  Quem tu, cervus uti vallis in alterâ
Visum parte lupum, graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuæ.

capillos pulvere conspergens. Nonne vides filium Laërtis, nonne Pylium Nestorem populo tua fatales? Te Salaminius Teucer te Sthenelus belli gnarus, ac si oportet equos regere, ductor haud segnis, intrepidi persequuntur. Senties etiam Merionem. En ardet incurrere in te impavidus Tydei filius genitore fortior. Hunc tu, velut cervus aspectum in adversâ vallis regione lupum, herbarum oblitus, fugies effeminatus, graviter anhelans: quod quidem [66] *tuæ nequaquam promisisti.*

ANNOTATIONES.

Quamvis effugias aliquandiu, non tamen poteris semper declinare pugnam & congressum, in quo cum vel postratus vel occisus fueris, pulvere tandem fœdabuntur crines illi tui tanto studio calamistrati, & unguentis delibuti, quibus Helena in amorem, & hinc in adulterii facinus à te pertracta est. Vel simpliciter, crines illos tuos oportebit tandem bellico pulvere aspergi & illini, quos unguentis duntaxat antea illinere satagebas. Sunt enim qui affirment Paridem Ajacemque Oileum concertantes mutuis occubuisse vulneribus; alii volunt Paridem, postquam Achillem interemisset, à Pyrrho, alii autem, à Philoctete interfectum.

Laërtiaden.] Ulyssem filium Laërtis Ithacæ & Dulichii insularum regem, prudentiâ solertiâque super æthera notum. *Exitium tuæ gentis:* nempe quia detexit ipse atque ad Trojanum bellum adduxit Achillem, absque quo ex fatis capi Troja non potuisset.

22. *Pylium Nestora.*] Hic sapientiâ, & vitæ diuturnitate inclytus, apud Pylum Peloponnesi oppidum educatus, jam senior cum aliis Græciæ proceribus convenit ad expeditionem Trojanam. De eo fertur Agamemnon dixisse, brevi expugnandum Ilium, si decem Nestores adessent.

23. *Salaminius Teucer.*] Ajacis ille frater. Vide supra, Od. 7. ver. 27. & seq.

24. *Sthenelus.*] Vir pugnacissimus, comes Diomedis, unus eorum qui equo se Trojano abdiderunt.

26. *Merionem quoque Nosces.*] Tuo quidem malo cognosces & experiere virtutem, iram, acresque animos Merionis. Hic patruelis erat Idomenei Cretensium ducis. De eo supra, Od. 6. v. 15.

28. *Tydeides melior parte.*] Supra Od. 6. *Tydiden superis parem* vocat Horatius, sane qui Iliad. 5. dicitur Martem ac Venerem in prœlio vulnerâsse. Unde ibid. Homerus ejus ferociam comparat flumini omnia subvertenti, ac leoni vulnerato. Non mirum ergo, si hic Tydeo patre, quanquam bono & forti, melior tamen ac fortior Diomedes nuncupetur.

31. *Sublimi fugies mollis anhelitu.*] Ferocem illum Diomedem patre meliorem ac superis parem fugies, tam graviter anhelans, præ metu & pavore, quem cervus lupum aspiciens. Mecum vero, lector, mirare, quo ducat carpendi cacoethes. En Scaliger, *Ex toto Galeno,* inquit, *non intelligo quid sit sublimis anhelitus.* Verum enim sine Medicæ scientiæ aut Medicorum ope, benè intelligitur, copiosè, & ex alto pectore anhelare cervum, vel potius, elato, & sublimi, ut fit, capite fugientem, ore quoque sublimem anhelitum ac spiritum efflare.

32. *Non hoc pollicitus tuæ.*] Intrepidum te nimirum jactaveras, O Pari, Helenæ per illicitos amores *tuæ,* & Menelao totique Græciæ parem te unum ostentâras. At facile est apud amasiam gloriari; non ita apud Græcos raptam perfidè, & ultionem justam *multi milite repetentes.* Ovid. Epist. Paridis ad Helenam: v. 351.

Finge tamen, si vis, ingens consurgere bellum:
Et mihi sunt vires: & mea tela nocent.
Nec plus Atrides animi Menelaus habebit
Quam Paris, aut armis anteferendus erit.

Et quidem provocatus à Menelao Paris ad singulare certamen, vixque tandem congressus, nisi ope Veneris subtractus esset, certe victus occubuisset, ex Homer. Iliad. 3. unde ibid. Helena inducitur suam Paridi exprobans ignaviam, & Menelai, quem prius ille contempserat, virtutem experto insultans.

Iracunda

Indignata classis Achilles Trojæ Trojanisque fœminis, fatale *tempus differet :* at *post aliquot annos ignis Græcorum Trojanas ædes incendet.*

Iracunda diem proferet Ilio,
Matronisque Phrygum classis Achillei.
Post certas hyemes uret Achaicus
Ignis Iliacas domos.

ANNOTATIONES.

33. *Iracunda diem proferet Ilio, &c.*] Achilles ob ereptam sibi Briseiden iratus, à pugnâ et bello suam classem continens, Trojæ quidem fatum aliquandiu retardabit, diemque Trojæ ac Trojanis ultimam differet : at ubi Patroclum audiet ab Hectore peremptum, tum ad arma, & amici vindictam convolabit, nec ponet iram donec Hectorem Iliensium defensorem unicum prosternat. Virg. Æn. 2, 324.

Venit summa dies & ineluctabile tempus
Dardaniæ : fuimus Troes, fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum, &c.

34. *Phrygum.*] Phrygia Asiæ Minoris regio, cujus pars est Troas, ac Metropolis Troja.

Achillei.] Achilles fortissimus Græcorum, vel suo nomine apud omnes famosus.

35. *Post certas hyemes.*] Post certum annorum spatium fatis decretum. Calchas augur è passerum numero, post annos decem Trojam expugnandam diruendamque prædixerat.

Uret Achaicus ignis Iliacas domos.] Achaia Græciæ pars, Synecdoche. Quidam legunt, *Pergameas domos.*

ODE XVI.

PALINODIA AD ADMATAM PUELLAM.

Dactylic Alcaic

O formosâ genetrice nata formosior, quem libuerit finem dabis injuriosis Iambis : seu igne,

3 Archilochian

O Matre pulchrâ filia pulchrior,
Quem criminosis cumque voles modum
Pones Iambis ; sive flammâ, [67]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. supra.

Quæcunque valent ad placandam iram, hæc adhibet Horatius ad mitigandum offensæ puellæ animum. Scripserat olim Iambos aut adversus ipsam, aut contra matrem ipsius. Jam volens redire in gratiam cum eâ quam deperibat, 1. Fatetur se peccasse : 2. Non per contemptum se fecisse quidquam, sed per iram, asserit : 3. Vindictam offert. Porro quæ sit, quæque vocetur amica illa non constat. Gratidiæ nomen reperitur in quibusdam codicibus inscriptum. Alii volunt hanc esse Tyndaridem illam, ad quam Ode sequens noncupata est.

1. *O matre pulchrâ filia pulchrior.*] Aiunt quidam scriptam dicaciter ante ab Horatio fuisse :

O matre turpi filia turpior !

Quicquid sit : jam laudat egregiè puellam, sciens nihil ferè mulieri jucundius esse, quam formâ & pulchritudine commendari. Imitatio verò est Stesichori, qui cum Helenam quandam Siculam Iambis proscidisset, Apollinis Oraculo monitus primus Palinodiam canens, oculorum usum, quem amiserat, recepit.

3. *Quem criminosis cumque, &c.*] Crimen se admisisse, pœnamque subire quamlibet, paratum profitetur ; ejusque, quam læsit, arbitrio cuncta permittit.

3. *Iambis.*] Sunt enim Iambici versus ad maledicendum aptissimi. *Sicut Iambus ex brevi & longâ constat ; ita contumelia ex parvis initiis ad magna procedit :* Suidas ἰαμβίζειν Græcis, est *maledictis insectari.* Horat. ad Pisones.

Archilochum proprio rabies armavit Iambo.

Sive flammâ, Sive mari libet.] Ipse suum carmen maledicum damnat igni vel aquæ, ut placuerit. Tibul. l. 1. Eleg. 9. ver. 49.

Illa velim rapidâ Vulcanus carmina flammâ
Torreat ; & liquidâ deleat amnis aquâ.

Greater Dact. Alcaic
3 Archilochean
4 Less Dact. Alcaic

Sive

Sive mari libet Adriano.
Non Dindymene, non adytis quatit
Mentem Sacerdotum incola Pythius,
Non Liber æquè, non acuta
Sic geminant Corybantes æra,
Tristes ut iræ; quas neque Noricus
Deterret ensis, nec mare naufragum,
Nec sævus ignis, nec tremendo
Jupiter ipse ruens tumultu.
Fertur Prometheus addere principi

seu mari placet Adriatico. Nec Cybele, nec Apollo inhabitator, animum sacrificulorum in sacrariis ita commovet, nec Bacchus: neque Corybantes tam crebrò pulsant cymbala acuta, [68] *sicut mœsta indignatio: quam nec gladius ex Illyrio cohibet, nec mare naufragiis infestum, nec dira flamma, nec ipse* [69] *Jupiter horrisono fragore. Dicitur Prometheus primario limo*

ANNOTATIONES.

4. *Adriano.*] Synecdoch. pro quolibet mari.

5. *Non Dindymene, &c.*] Ita describit vim & impotentiam, in eamque culpam omnem suam transferre satagit, ut odium & contemptum, quo gravius nihil ad offensam, omnino absuisse comprobet.

Dindymene.] A Phrygiæ monte Dindymo dicta Cybele, cujus ibi sacra peragebantur, Sacerdotesque furore perciti membra sibi incidebant.

Non adytis quatit, &c.] Conglobatâ comparatione iræ vehementiam exaggerat. Nec Cybele, inquit, suos sacrificulos, nec Apollo Phœbades oraculo responsaque edituras, nec Bacchus Mænades & Bacchantes in Orgiis tanto furore implent, quanto irritatur amor amantum.

6. *Incola Pythius.*] Apollo Delphos, quæ urbs etiam Pytho dicta, incolens, ibique præcipuè cultus & celebris: vel ita dictus à Pythone serpente interfecto. De quo vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 17. Cœl. Rhodig. lib. 16. c. 19. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Incola,* insessor, invadens & afflans mentem Pythiæ tripodi insidentis in adytis ac penetralibus templi, ut extra se rapta, jamque enthea, divina loquatur.

7. *Non Liber æquè.*] De Bacchanalium origine, insaniâ, aberratione. Vide Tit. Liv. lib. 39. cap. 8. & seq.

Non acuta Sic geminat Corybantes æra.] Neque tam crebris ictibus pulsant Corybantes ærea cymbala, cum furiosi discurrunt, quam ira mentem variis motibus concutit. *Corybantes,* Rheæ sacrificuli, iidem qui Curetes, ex Strabone lib. 10. & Lucret. lib. 2. dicti vel. à κόρυς, *galea,* vel à κορύπτειν, *cornibus peto;* item *caput jacto:* vel à κρύπτειν, vel κρυβάζειν; quoniam adjuverunt Rheam in abscondendo partu. Vel à κρούειν *pulsare,* & strepitum ac sonitum reddere: quoniam ex Lucret. cit. *Pulsabunt æribus æra,* & ex Apollod. lib. 1. τοῖς δόρασι τὰς ἀσπίδας συνέκρουον, *Hastis clypeos percutiebant:* sic nimirum *Jovis illum vagitum in Cretâ quondam occultâsse feruntur, ne Saturnus cum malis manderet adeptus,* Lucret. 2. 636. & paulo ante:

Tympana tenta sonant palmis, & cymbala circum
Concava, raucisonoque minantur cornua cantu.
Et Phrygio stimulat numero cava tibia mentes,
Telaque præportant violenti signa furoris.

Omnes autem à Græco origines parum satisfaciunt, & longe petitæ ac perperam confictæ videntur. Magis certè ad rem est quod refert Diod. Sic. l. 6. c. 11. Corybantas dictos à Cybeles filio Corybante, qui sacra Matris Deûm in Phrygiam detulit; quique ab se nominavit eos, qui Matris sacrificiis incumbebant.

6. *Tristes ut iræ.*] Nihil æque violentum est ac iratus amor, aut tristis, quòd se sperni sentiat, aliumque præferri; tunc extrema quæque meditatur, atque etiam tentat ac molitur sæpius.

Neque Noricus Deterret ensis.] Pergit ostendere iræ pertinaciam, quam nec frangit armorum aut mortis horror; nec ignium aut Jovis ipsius tonantis fragor ac metus. *Noricus ensis.*] optimi scilicet enses fabricantur in eâ regione Illyrici. Plin. lib. 34. c. 14. s. 41. *Alìubi vena bonitatem hanc præstat, ut in Noricis: alibi fractura, ut Sulmone aqua.*

10. *Nec mare naufragum, &c.*] Sic qui ad ultionem parandam, vel ad quærendum quod vehementer amat, contendit, per maris discrimina quælibet, per tela, per ignes intrepidus, ac cæco velut impetu rapitur & properat; nec ullâ unquam reverentiâ, nec pavore tonitruum ac fulminum retardatur aut deterretur.

13. *Fertur Prometheus, &c.*] Amplificatio est per amœnam causæ disquisitionem; unde nempe homini sic dominetur ira? fabellamque confingit vel intexit de Prometheo, qui formans hominem varias ei indiderit affectiones diversis ex animantibus depromptas, ut vulpis astutiam, leonis iracundiam ferventemque bilem. &c. *Coactus.*] qui cum in fingendis brutis omnes naturæ facultates absumpsisset, coactus est demum è singulis aliquid decerpere, quod homini daret. Vid. Fulgent. Mytholog. lib. 3. cap. de Peleo.

Principi Limo.] Homini, qui licet ex argillâ &

Limo

obstrictus adjungere portionem hinc & inde decerptam, pectori nostro indidisse vehementiam furentis leonis. Iracundia Thyestem perdidit execrandâ strage; atque extremas præbuit causas maximis civitatibus, ut prorsus diruerentur, ac mœnibus infestum aratrum applicaret superbus exercitus. Animum reprime: me etiam impulit cordis ardor in amœnâ juventute,

Limo coactus particulam undique
Desectam, et insani leonis
Vim stomacho apposuisse nostro.
  Iræ Thyesten exitio gravi
Stravére; et altis urbibus ultimæ
Stetere causæ, cur perirent
Funditùs, imprimerétque muris
  Hostile aratrum exercitus insolens. [7°]
Compesce mentem; me quoque pectoris
Tentavit in dulci juventâ

ANNOTATIONES.

limo non secus ac cætera animantia conflatus, in ea tamen principatum obtinet. Vide Lucret. l. 5. Diodor. Sicul. l. 1. c. 1. &c.

17. *Iræ Thysten, &c.*] Effectus iræ persequitur. De Thyeste atque Atreo fratribus tam infanda in sese invicem perpetrantibus, ut Sol aversatus retro conversus sit, omnibus auditum: & jam dictum est, Od. 6. v. 8. ad *sævam Pelopis domum*, quæ quidem per iram perdita & consumpta interiit *exitio gravi*: seu cum Thyestes appositum ab Atreo filium devoravit; seu cùm ob vitiatam uxorem Atreus execrandâ illâ ratione ultionem petiit, &c.

18. *Altis urbibus ultimæ Stetere causæ, cur perirent Funditùs.*] Interdum urbes expugnantur non odio, sed quadam eas tenendi cupiditate: at cum ira facit ut capiantur, tum ultimi quoque fit causa excidii, impellitque ad eas à fundamentis diruendas, ne quod vestigium supersit civitatis.

20. *Imprimeretque muris Hostile aratrum, &c.*] Per iram victor hostis non solùm urbes aliquando demolitur, sed & excisis mœnibus ædibusque universis, solum arat, *imprimitque aratrum* iis locis, in quibus erant *muri* antea, arces, ædesque. Hinc illud:

Et seges est, ubi Troja fuit.

Manilius, l. 4. v 555. ejus qui sub ortum caudæ Scorpii fuerit natus, gravem iram & victoriam ita præsagit:

Aut sternet positas urbes, inque reducet
Oppida, & in domibus maturas reddet aristas.

Socrates Ecclesiast. Histor. lib. 4. cap. 31. de Valente imperatore Constantinopolitanis irato, refert minatum esse civitati vastitatem, adeoque ἄροτρον βαλεῖν κατ' αὐτὴν, *aratrum in eam immissurum*. Seneca de Clementiâ lib. 1. 26. *Injicere tectis ignem*, inquit, *aratrum vetustis urbibus, inducere potentiam putat.* Quem in locum.] Lipsius citat Horatii locum quem explicamus, aitque, mos erat iste in evertendis olim urbibus: & sicut aratro condebantur, ita aratro pariter significabant exscindi; affert quoque Modestinum Jurisconf. *Si usus fructus civitati legatus sit, & aratrum in eam inducitur, civitas esse desinit: ut passa est Carthago; ideoque quasi morte desinit habere usum fructum.* Vide Isidor. l. 15. c. 11. Cœl. Rhodig. l. 26. c. 5. Alex. ab Alex. l. 6. c. 14. ubi non ædificandis modo urbibus, sed & funditùs evertendis aratrum induci ait, quasi segetes ibi mox futuras denotareretur. Imo quandoque tantum est odium, tantus ulciscendi appetitus, ut versa aratro terra sale inspergatur, ad eam sterilitati damnandum. Quod egregiè suo more explicans S. Hieron. in Matth. cap. 5. *Legimus*, inquit, *in Scripturis urbes quasdam irâ victorum sale seminatas, ut nullum in ipsis germen oriretur.* Scilicet Judic. lib. cap. 9. Abimelec Sechemitarum maledictis exacerbatus eorum *urbem cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipsâque destructâ, ita ut salem in eâ dispergeret.*

22. *Compesce mentem.*] Quandoquidem igitur tam ferox & impotens ira est, ut ad ultima quæque preter jus & fas adigat; quæso obtestorque, ne ei indulgeas; sed *compescas mentem iracundam.* Nam & ego malè me ipsi indulsisse jam agnosco. Unde & *mutare quæro*. Juveniliter in culpam lapsus sum: nunc ætate factus sapientior, errati veniam peto.

Me quoque pectoris, &c.] Ex dictis infert Horatius idem ferè quod habet Cicero ad Attic. lib. 1. Epist. 17. *Si quidem ita statueris, & irritabiles animos esse optimorum sæpe hominum & eosdem placabiles; & esse hanc agilitatem (ut ita dicam) molitiemque naturæ plerumque bonitatis & , id quod caput est, nobis inter nos nostra sive incommoda, sive vitia, sive injurias esse tolerandas: facile hæc, quemadmodum spero, mitigabuntur. Quod eò ut facias te oro, qui te unicè diligo, &c.*

23. *In dulci juventâ.*] Quò voluptatis avidior est juvenis, eò est irritabilior, si negentur ea ad quas anhelat, vehementiusque ad ulciscendum fertur. Id sibi contigisse Horatius fatetur, atque Iambos ita scripsisse mordaces quidem, dum non alia suppeteret ratio sedandi animum amore & irâ *furentem*. At nunc laudes

Fervor,

Fervor, et in celeres Iambos
 Misit furentem: nunc ego mitibus
Mutare quæro tristia, dum mihi
 Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas. [71]

atque ad citos Iambos iracundum adegit. Jam vero cupio vertere dira suavibus, modo, retractatis conviciis, mihi fias propitia, atque benevolentiam repares.

ANNOTATIONES.

& encomia se scripturum pollicetur, ut quasi deleat quæ tristia prius & acerba scripserat. Nam quod ait lib. 3. Od. 14.

Lenit albescens animos capillus,
Litium & rixæ cupidos, protervæ.
Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
Consule Planco.

24. *Celeres Iambos.*] *Pes citus*, ad Pisones: seu quod facilè incurrit, seu prompter frequentes syllabas breves in puris Iambicis.

26. *Dum mihi Fias recantatis amica, &c.*] Dum, id est, modo tu quoque desinas me lacerare conviviis & dictis probrosis. Vel potius, *dum*, id est, donec mihi desinas esse inimica, cum me videris palinodiame anere: donec igitur mihi priora opprobria recantanti, ac mitibus tristia mutanti fias amica, non cessabo tibi supplicare, mitia scribere, atque omni ratione animum tuum demereri.

28. *Animumque reddas.*] Hinc videtur significare Horatius, extitisse quandam olim amicitiam, quam velit reparari; proindeque non matrem puellæ istius, sed ipsam puellam Iambis & dicteriis abalienatam intelligere oportere.

Dactylic Alcaic

ODE XVII.

Tyndaridem invitat in villam suam, ejus ostentans amœnitatem & commoda.

VELOX amœnum sæpe Lucretilem
 Mutat Lycæo Faunus; et igneam
Defendit æstatem capellis
 Usque meis, pluviosque ventos. 4 Less. Dact. Alc.
Impune tutum per nemus arbutos [72]
 Quærunt latentes, et thyma deviæ

Celer Faunus Lycæum frequenter commutat Lucretili jucundo; caprasque meas tuetur semper ab æstate fervidâ, ventisque imbriferis. Feminæ masculi fœtentis, citra periculum errantes per silvam, securæ investigant arbutos occultos ac thymum,

Archilochian

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

Hæc vulgaria dictionum ornamenta continet hæc Ode: ea lector, collige. *Igneam æstatem defendit capellis, pluviosque ventos. Olentis uxores mariti. Martiales lupi. Usticæ cubantis saxa levia. Benigno cornu manabit opulenta copia ruris honorum. Reducta vallis. Fide Teia Laborantes in uno. Lesbium innocens. Incontinentes manus. Male dispar. Immerita vestis, &c.*

1. *Velox.*] Fauni agrestes Dii cursu saltuque velocissimi, proindeque caprinis pedibus finguntur.

Amœnum Lucretilem Mutat Lycæo Faunus.] Hypallage, pro Lycæum *Mutat Lucretili*, Sabinorum monte, in cujus declivo sita erat Horatii villa & fundus, de quo ipse initio Epistolæ 16. lib. 1. Hujus montis villamque asseruit amœnitatem, ut eo sæpius invisat Faunus, seu Pan Deus Pastorum, relicto quidem Lycæo Arcadiæ monte sibi sacro: ejus etiam Numinis præsentiâ quicquid noxium est propulsari.

2. *Igneam Defendit æstatem capellis, &c.*] Æstum arcet à gregibus, pestiferasque tempestates. Columell. lib. 7. cap. 6. *Capellis non æstus, sed magis frigus.* Ventum etiam cum tepore humidum (qualis Notus) animantibus quibuslibet, autumno præsertim, esse pestiferum nemo nescit. Virgil. Eclog. 7. 47.

Solstitium pecori defendite.

5. *Arbutos Quærunt latentes & thyma.*] Grata sibi pabula. Plin. lib. 12. cap. 17. *fruticem adoratos appeti* quærique à capellis, testatur Virg. Eclog. 3. v. 47.

Dulce satis humor, depulsis arbutus hædis. Georg. 3. v. 300.

Jubeo frondentia capris
Arbuta sufficere.

Arbutus, Gall. *arboisier*, Angl. Strawberry-tree, pridem fuit in deliciis, quod ἀείφυλλος frondes lauro, fructus cerasis non absimiles, profert. Vide Columell. cit.

hœdi vero non timent lupos Martios, neque colubros virides; quandocunque, ô Tyndari, suavi ejus tibiâ resonuere valles, rupesque haud asperæ montis Usticæ declivis. Numina me protegunt: Pietas mea, Poësisque placent Numinibus. Illinc tibi liberali cornu fluet affatim dives abundantia opum agrestium. Ibi profundâ in convalle fugies ardorem Caniculæ; chordâque Teiâ cantabis Penelopen.

Olentis uxores mariti,
Nec virides metuunt colubros,
Nec Martiales hœdilia lupos,
Utcunque dulci, Tyndari, fistulâ
Valles, & Usticæ cubantis
Lævia personuere saxa.
Dii me tuentur: Diis pietas mea, [12]
Et musa cordi est. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hic in reductâ valle, Caniculæ
Vitabis æstus, & fide Teiâ
Dices laborantes in uno

ANNOTATIONES.

7. *Olentis uxores mariti.*] Capræ caprique gravem emittunt odorem. Unde & proverb. *Hircum olet.* Virg. Eclog. 7. v. 6.

——Dum teneras defendo à frigore myrtos,
Vir gregis ipse caper deerraverat.

9. *Nec Martiales hœdilia lupos.*] Martis in tutelâ dicuntur esse lupi, utpote rapaces ac violenti deprædatores. Virg. Æneid. 9. v. 566.

——————Agnum
Martius à stabulis rapuit lupus.

Alludit fortasse Poëta ad id quod aiunt templum fuisse in Parthenio Arcadiæ monte sacrum Fauno seu Pani, quod asylum erat pecudibus insequentes leones ac lupos fugientibus, qui quidem eo adire non audebant.

Hœdilia.] Magna de eâ voce contentio. Quidam legunt *hœduli.* Nam inquiunt, ab *hœdus hœdulus & hœduleus:* sicut ab *hinnus, hinnulus, & hinnuleus.* Alii *hœduliæ* vel *hœdiliæ* ex membranis non paucis: sicut enim *hœdile, is,* sic & *hœdilia, æ,* dicitur. Ego ex Lambini Muretique placito, nihil censeo mutandum in vulgatâ lectione, ut pes sit Ionicus pro Choriambo, certe *ἰσόχρονος.* Itaque, de metro non amplius solliciti, dicamus *hœdilia,* hœdorum septa vel stabula, synecdochicè poni pro hœdis.

10. *Utcunque dulci, &c.*] Greges securi pascuntur, *utcunque,* ubicunque, quandocunque, simul atque suam inflat fistulam Pan seu Faunus qui ex Virgil. Eclog. 2. v. 32.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit: Pan curat oves, oviumque magistros.

Hinc verò protestatem ac præsidium Numinis ostendit, quòd vel levis ejus fistulæ sonus fugat & avertat noxia quæque, & securitatem præbeat.

Tyndari.] Hanc esse eandem quidam volunt quam in Epodis Canidiam vocat, & falsè proscindit, Gratidiam autem in Odæ præcedentis inscriptione plerisque in codicibus appellat, nimirùm ut offensam mitiget; nunc vero sibi reconciliatam, in formæ commendationem Tyndaridem nuncupat, quasi Helenam alteram ob pulchritudinem, atque invitat ad rusticationem ac delicias apud suum in Sabinis fundum, ad montem Lucretilem.

11. *Usticæ cubantis.*] Ustica mons in Sabinis leniter declinans hominis instar decumbentis.

13. *Dii me tuentur.*] Quasi sibi ipse applaudens infert: sic me tuentur Dii, quorum laudes versibus meis piè celebro, ipsis non ingratas. Contra vero, si quis Numinum cultor non fuerit, hunc *insignem* licet *attenuat Deus.* Ut scribit Od. 34. hujus libri.

14. *Hinc tibi copia Manabit, &c.*] Ex amœnâ hâc villâ meâ, cum adfueris, O dilecta Tyndari, colliges frugum omnis generis copiam. Hi sunt enim *ruris honores.*

16. *Cornu.*] Alludit ad copiæ, vel Amaltheæ cornu fabulosum. Scilicet Hercules, inquiunt, detractum, victo Acheloo, cornu Fortunæ dedit, à quo illa bonorum omnium abundantiam promit ac elargitur. Porro ex Eustath. in Periegès. Dionys. Amalthea fuit vetula quædam avara mercatrix, quæ nummos benè multos ingesserat in cornu: quod Hercules adeptus in voluptates ac genium liberaliter profudit. Hinc verò fabulæ & commenta vulgi.

17. *Caniculæ Vitabis æstus.*] Noxios ardores vitabis sideris istius, ex opinione vulgi; non enim ortus Caniculæ æstum facit, sed Sol Leoni junctus, nempe sub finem Julii, ad usque Augusti diem 23. Dies Caniculares vulgò, indeque morbi frequentes & acerrimi. Vide plura infra, lib. 3. Od. 13 & 29.

18. *Fide Teiâ Dices laborantes in uno, &c.*] Cantabis Lyricos versus & amatorios ad modum Anacreontis oriundi ex urbe Teio in Paphlagoniâ, apud Asiam Minorem. Vid. lib. Od. 9. ex Epod. 14. *Dices laborantes in uno,* recitabis carmen de amoribus Penelopes uxoris, & Circes

Penelopen

Penelopen, vitreámque Circen.
  Hîc innocentis pocula Lesbii
Duces sub umbrâ; nec Semeleïus
  Cum Marte confundet Thyoneus
Prælia; nec metues protervum
  Suspecta Cyrum, ne male dispari
Incontinentes injiciat manus,
  Et scindat hærentem coronam
Crinibus, immeritámque vestem.

& Circen fulgidam pro eodem solicitas. Illic innoxii Lesbii scyphos bauries in umbrâ: neque [74] *furens Semeles filius cum Marte pugnas miscebit: neque timebis suspicionem creare petulanti Cyro, ne tibi minimè æquali intemperantes manus adbibeat, frangatque corollam impositam capillis, & innocens vestimentum.*

ANNOTATIONES.

amicæ, famosæ illius veneficæ, erga unum & eundem Ulyssem. *Laborantes*, amore tabescentes, amore certantes: Vide Lil. Gyrald.

20. *Vitreámque Circen.*] Instar vitri nitidam, splendentem, decoram, speciosam.

21. *Hic innocentis pocula Lesbii.*] Epulaberis etiam hilariter & jucundè: bibes nempe vinum innocuum, è Lesbo Ægei maris insulâ, hodie *Metelino*: ob tenuitatem non lædens, nec tentans caput, nec pectus inflammans, nec adeo impellens ad rixas: quapropter *non confundet cum Marte Bacchus prælia.* Vinum saccatum hic aliqui comminiscuntur, quod sit magis ad mulieris salivam ac palatum. Sed quid opus? cum tale sit per se Lesbium, quo *nullum potu suavius*; cui ἀσίνειαν impertivit Bacchus, id est, *immunitatem ac innocentiam*: quod νεκταροςαγῆ, *manans nectare, ambrosiæque propius quam vino*, veteres illi passim vocârunt, apud Athenæum lib. 1. cap. 22. & 23, &c. Vide, si vacat, apud Gell. 13. cap. 5. lepidum Aristotelis acutumque de Lesbio vino judicium, quo successorem suæ diatribæ designavit Theophrastum è Lesbo.

22. *Nec Semeleïus Cum Marte, &c.*] Nec bibendi certamen definet in pugnas ac rixas. Semeles filius Bacchus: ea porro etiam Thyone dicta. Nec tamen inde *Thyoneum* hic appellari credas, cum pluribus: alias idem bis perperam dixisset Horatius. Sed potius à θύω *ferveo, insanio, impetu feror*, intellige violentum, petulantem, &c. Vide Diodor. Sic. l. 4. c. 5. Id est, vinum istud innocens non creabit ebrietatem, nullasque proinde contentiones ac certamina Marti propria provocabit. Nam τοῦ παροινεῖν ἐκ τοῦ μεθύειν. Athen. lib. 10.

24. *Nec metues protervum Suspecta Cyrum.*] Cyrus iste Horatii rivalis, Tyndaridis autem vel amicus, vel etiam maritus non bene cum eâ consentiens. Qui quidem si rescisset cum alio familiariter versari, haud æquo tulisset animo, sed zelotypiâ accensus, aut velut in suam manus injecisset, aut etiam verbera intentaret, ruptâ convivali coronâ, laceratâ veste, ultus adulterium quod suspicaretur.

25. *Male dispari.*] Viribus impari ad resistendum ictusque declinandos. Vel moribus planè diversis, ut Tyndaris lepida hilarisque fuerit, Cyrus tristis, morosus ac ferox; unde non ferat ejus ingenium ac vivendi institutum.

26. *Injiciat manus.*] Jure sibi vindicans quod suum est ubicunque reperit. Quo vir ejus fuisse indicare videtur. Numquid enim in alienam tantum ausus fuerit alienus, in liberam liber? nisi fortè vis & impetus zelotypiæ significetur illius, qui ab amicâ suâ alium amari intellexerit: quique sibi temperare, seque continere haud queat, cùm epulantem cum alio viderit, quin pugnas misceat, coronamque ex more conviviorum capiti additam discerpat, nec vestibus parcens, ut quocunque modo suo dolori satisfaciat.

28. *Immeritamque vestem.*] Quid enim peccavit, quid male meruit vestis mœchæ vel infidæ amasiæ, ut ab irato zelotypoque distringatur?

ODE XVIII. Ad QUINTILIUM VARUM.

Usum vini moderatum commendant.

O Vare, nullam arborem potius quam vitem sacram plantes circa benignam terram Tiburis, ac muros Catilli. Sobriis enim cuncta præbet gravia Deus; nec aliàs fugantur edaces curæ. Post vina epota, quis incommoda belli queritur aut paupertatis?

NULLAM, Vare, sacrâ vite priùs severis arborem [75]
Circa mite solum Tiburis, & mœnia Catili.
Siccis omnia nam dura Deus proposuit; neque
Mordaces aliter diffugiunt solicitudines. [76]
Quis post vina gravem militiam, aut pauperiem crepat?

Choriambic Alcaic Pentameter

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 11.

Horatius Quintilium Varum monet, ut nimium vel Reipublicæ, vel literarum studium usu vini temperet moderato. Quis verò ille? Videtur certè is quem in Arte Poëticâ celebrat velut optimum Judicem ac censorem Poëmatum. Epist. ad Pisones, v. 438. inscriptionem tamen hujus Odes falsam asserit Marcilius, vultque sibi ipsi Horatium loqui, sicut & Epod. 5. & 17. Adde quod abest illa à plerisque membranis.

1. *Nullam, Vare, sacrâ vite prius severis arborem.*] Metrum pariter & sententiam mutuatus est ab Alcæo: cujus apud Athen. hæc leguntur: Μηδὲν ἄλλο φυτεύσης πρότερον δένδρεον ἀμπέλω. *Sacra vite*, Baccho nempe consecratâ: vel quia libationes in sacris inde fiebant.

2. *Mite solum.*] Plin. lib. 17. cap. 5. *Optima terra est quæ vocatur pulla; tenera, temperatæ ubertatis, mollis facilisque culturæ, nec madida, nec sitiens, post vomerem nitescens.* Ibid. *Optimus ager est ad radicem montium, planitie in meridiem excurrente; qui totius est Italiæ situs:* ex Catone lib. 34. cap. 5. Columel. lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 11.

Tiburis] De eâ urbe jam ante ad Od. 7. hodie *Tivoli*, sita est ad fluvium Anienem, in Sabinorum confinio, singulari vero gaudet aëris temperie. Hinc fortasse *mite solum* appellatur. *Tiburtes originem multo ante Romam habent. Conditor eorum Tiburtus, quem filium fuisse tradunt Amphiari, qui apud Thebas obierit unâ ætate ante Iliacum bellum.* Plin. lib. 16. cap. 44.

Mœnia Catili.] Urbem Tibur iterum designari aliis verbis aiunt: quippe quam operâ communi condiderunt Amphiarai filii tres, Tiburtus, Coras, Catillus, ac de nomine fratris maximi natu appellârunt. Virgil. Æneid. 7. v. 670.

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque, acerque Coras, Argiva juventus.

Repugnat verò Theod. Marcil. cit. tum quod bis idem perperam dixisset Horatius; tum quod ex Servio ad cit. Æn. locum, aliæ quoque urbes ab illis fratribus ædificatæ referuntur: contenditque *mœnia Catili*, esse montem Catilli. Catilus autem, seu Catillus, Arcas, classis Evandri præfectus: Tibur, qui & Tiburnus & Tiburtus, ejus frater fuit.

3. *Siccis omnia nam dura, &c.*] Qui naturâ vinosi, sunt plerumque hilares, nullâque aut valde exiguâ curâ torquere se consueverunt; contrà, sobrii res penitus considerant, atque hinc soliciti, difficiles, ac morosi esse solent. Quare *dura* & gravia his esse notum est, quæ aliis levia. Sicut enim omnia sana sanis, & contrà: sic tristi ingenio præditis tristia sunt omnia; læta verò aut saltem parum molesta quælibet jocosis ac festivis hominibus. *Siccis*, vino non madidis, sobriis, jejunis. Plaut. in Pers. *Jam diu factum est, cum bibimus: nimis sicci sumus.* Tull. contra Rullum in Senatu. *An consilia siccorum, an vinolentorum somnia videntur?* Pers. Sat. 5. v. 163.

An siccis dedecus obstem Cognatis?

Neque Mordaces aliter diffugiunt solicitudines.] Lib. Judic. cap. 9. *Mustum Deo & hominibus lætitiam dare solet.* Prov. 31. *Date vinum iis qui amaro sunt animo: bibant, & obliviscantur egestatis suæ, & doloris sui non amplius recordentur.* Psalm. 103. *Vinum lætificat cor hominis.*

5. *Quis post vina gravem, &c.*] Anacreon. Ὅταν Βάκχος εἰσέλθῃ, εὕδουσι μέριμναι, *Cùm Bacchus advenerit, dormiunt curæ.* Tibul. lib. 1. Eleg. 7. v. 41.

Bacchus & agricolæ magno confecta labore
Pectora tristitiæ dissoluenda dedit.
Bacchus & afflictis requiem mortalibus affert.

Sensus Horatii est; cum quis se plusculum vino exhilaravit, tum nec meminit laborum, nec ægritudines sentit; imo jocatur hilariter,

Quis

Quis non te potiùs, Bacche pater, téque decens Venus?
At, ne quis modici transiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero
Debellata; monet Sithoniis non levis Evius; [77]
Cùm fas atque nefas exiguo fine libidinum
Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu,

Quis non te magis, Bacche parens, laudat; *teq; ó decora Venus? Verum enimvero pugna Centaurorum adversus Lapithas inter potandum commissa docet, ut nemo dona Bacchi moderati prætergrediatur: docet & Bacchus Thracibus gravis; quando voluptatum cupidi licitum & illicitum parvo discrimine separant: O Bacche sincere, non ego te repugnantem exagitabo:*

ANNOTATIONES.

Bacchi munera laudat, & cantiunculis animum recreat, *decentique Venere*, seu non indecorâ aut invenustâ festivitate. Sic aiunt Catonem Uticensem cum amicis ad auroram perpotando vigilâsse; quod existimaret vini potu largiori animum reddi hilariorem, ex Platone videlicet.

7. *At, ne quis modici transiliat, &c.*] At vero servandum in primis illud Græcorum *μηδὲν ἄγαν* *ne quid nimis*: Item, quod monet Plin. l. 14. c. 5. *Nec viribus corporis aliud, si modus adest, utilius; nec aliud perniciosius vino, si modus absit.* Ibidem, Androcydes, sapientiâ clarus, ad Alexandrum Magnum scribebat intemperantiam ejus cohibens: *Vinum potaturus, rex, memento te bibere sanguinem terræ.* Quibus ille si obtemperâsset, profecto amicos in temulentiâ non interemisset. Hactenus Plinius. Bellè suo more Apuleius Flor. 20. *Prima cratera pertinet ad sitim; secunda ad hilaritatem, tertia ad voluptatem: quarta ad insaniam.* Vide Athen. l. 2. c. 1, & 2. ubi de juvenibus temulentis triremi se navigare credentibus faceta historia: quamquidem haud à vero alienam probat Casaubonus in dictum locum. Ibidem, Menesitheus, *Vinum rectè utentibus Dii monstrârunt summum bonum, intemperantibus summum malum, &c.*

8. *Centaurea monet cum Lapithis, &c.*] Centauri Thessaliæ populi cum venissent ad nuptias Pirithoi principis Lapitharum, propè montem Olympum in Thessaliâ pariter degentium; vino immodicè hausto, in furorem ac libidinem acti, novam nuptam Hippodamiam rapere, vel, ut scribunt alii, Lapitharum uxoribus vim inferre tentârunt. Unde gravis pugna, cædesq; Centaurorum ferè omnium. Tull. in Pisonem, c. 10. meminit: *Istius in illis Reipublicæ luctibus symposia quasi aliquod Lapitharum aut Centaurorum convivium ferebatur.* Vide Ovid. Metam. 12.

9. *Sithoniis non levis Evius.*] Ipse quoque Bacchus rectum vini usum docet, qui populis Thraciæ partem incolentibus, quæ *Sithonia* dicta est, Thracibusque universis infensus & ultor insurgit, quoties illi suis abusi muneribus, nimio potu in insaniam, indeque in flagitia ruunt. Vide infra Oden 27. Apud Athen. l. cit. Eubulus Bacchum fingit loquentem: *Tria ego pocula*

tantum misceo illis qui sapiunt; unam sanitatis; alterum voluptatis: soporis tertium. Quo quidem epoto, ii quos dicimus sapientes, domum sese recipiunt. Postea verò si quartum additur, non est id amplius nostrum, sed protervitæ; quintum vociferationis; sextum petulantis comessationis; septimum macularum & vulnerum; octavum apparitoris: nonum iracundiæ; decimum furoris, quo prosternuntur qui bibunt, &c.

Evius.] Ita Bacchus est appellatus, vel à voce Bacchantium *εὐοῖ*, vel potius ex eo quod eum debellatis fortiter gigantibus revertentem Jupiter sic affatus est: *εὖ υἱὲ*. *euge fili.*

10. *Exiguo fine libidinum.*] Per fas & nefas voluptates quærit & consectatur temulentus, accensâ vino libidine. Juvenal. Sat. 6. v. 299.
—*Quid enim Venus ebria curat?*

11. *Non ego te, candide Bassareu, &c.*] Quasi diceret: Thraces & Bacchantes, specioso sacrorum prætextu, cum celebrant Orgia, infanda pleraque committunt ultra modum poti, te quidem invito, O bone pater Bacche; at ego sanior illis temulentiam vitabo, neque proinde præter aut contra Numen tuum quidquam perpetrabo; nec te irritabo ebrius, nec indecorè agitabor, aut discurram furiosus.

Candide Bassareu.] Simplex, apertè, verax. Tibull. 3. 6. 8.
Candide Liber, ades.
Item, 1. 7. 46.
Candidior semper, candidiorque veni.

Bassareu.] Vel ob tunicam è pelle vulpinâ, vel à calceamento, quæ *Βασσάραι* dicuntur: vel à talari veste apud Bossarum Lydiæ locum confici solitâ: quorum usus in Orgiis. Alii alias quoque etymologias comminiscuntur. Tibull. 1. 7. 46.
Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.

Non ego te Invitum quatiam.] Etsi videntur hæc satis intellecta ex iis quæ ante dixi; amplius tamen explicantur, enodanturque allato ritu veteri Bacchanalium seu Orgiorum, in quibus Thyades seu Bacchæ sacra movere dicebantur; cum furiosæ his in festis cursitantes, thyrsos quaterent, ipsumque Bacchi simulachrum loco suo motum circumferrent, ac velut invitum temulentæ sacrificulæ exagitarent.

neque proferam in lucem abscondita foliis diversis. Comprime dira cymbala cum Phrygio cornu, quæ comitatur obcæcatus sui amor, atque arrogantia plusquam satis efferens inane caput, & fides secretum prodens, vitro pellucidior.

Invitum quatiam, nec variis obsita frondibus [78]
Sub divum rapiam. Sæva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ subsequitur cœcus amor sui,
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem,
Arcanique fides prodiga, pellucidior vitro.

ANNOTATIONES.

Virgil. Æneid. 4. v. 301.

> *Qualis commotis excita sacris*
> *Thyas, ubi audito stimulant trieterica Baccho*
> *Orgia.*

Catull. 62, 254. de nuptiis Pelei ac Thetidis:

> *———Lymphatâ mente furebant;*
> *Evöe bacchantes, Evoë capita inflectentes.*
> *. . . . Pars tectâ quatiebant cuspide thyrsos.*

12. *Nec variis obsita frondibus, &c.*] Non temerè pervulgabo tua mysteria, aut secreta revelabo: alludit rursum ad Orgiorum morem, quo sacra Bacchi in cistis condita, hederâque & pampinis contecta, è templo atque urbe in montes agrosque exportabantur. Catull. cit. v. 259.

> *Pars obscura cavis celebrabant Orgia cistis;*
> *Orgia, quæ frustra cupiunt audire profani*

Tibull. 1 48.

> *Et levis occultis conscia cista sacris.*

13. *Sub divum.*] Pro *sub dio*, vel *sub dium*, id est, sub cœlo, quod Græci δία vocant. Varro, Ascon. in Verr. 1. id est, ex arculis & cistis non extraham tua sacra, quæ foras & in publicum efferam.

Sæva tene cum Berecynthio.] Contine cymbala & cornua tua apud Berecynthum Phrygiæ montem in sacris adhiberi solita, quibus ad furorem incitantur sacerdotes. Porro illa duo jungit Horatius, ob affinitatem sacrorum Bacchi, & Cybelæ matris Deûm, quæ Berecynthia inde nuncupatur; pariter ut & supra Od. 16. v. 5. ac seq. Sensus est: à me coërce ac depelle ebrietatem, insaniam, furorem. Catull. Cit. 2. 61.

> *Plangebant alii proceris tympana palmis,*
> *Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant:*
> *Multi raucisonis efflabant cornua bombis,*
> *Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.*

14. *Quæ subsequitur cæcus amor sui, &c.*] Ebrietatem nempe sequuntur multa mala, quorum alia jam proposuit; hæc sunt rixæ, contentiones, flagitiosæ libidines sine ullâ cujusquam reverentiâ. Alia vero jam exponit: quæ sunt φιλαυτία, superbia, loquacitas, arcanorum proditio.

Cæcus amor sui.] Congruens epithetum: nihil enim tam impellit in errorem, quam *sui amor.* Hinc Tull. ad Attic. lib. 13. Ep. 13. *Nisi fortè me communis φιλαυτία decepit.* Et de Offic. lib. 1. n. 91. *Tales nos esse putamus, ut jure laudemur . . . . . cum homines inflati opinionibus, turpiter irridentur, & in maximis versantur erroribus.*

15. *Tollens vacuum plus, &c.*] Vana gloriatio, quâ homo inaniter se extollit prudentiâ vacuus. Quod plerisque passim, at nemini frequentius accidit, quàm vino effervescentibus.

16. *Arcanique fides prodiga.*] Denique sicut vitrum nihil abscondit, sic vinum tegenda revelat, retinenda prodigit, involvenda silentio divulgat, adeoque fidem labefacit ac violat, cum religiosæ taciturnitati commissa & credita temerè profert & propalam effutit.

ODE

ODE XIX.

Glyceræ se uri amore scribit.

MATER sæva Cupidinum, [79]
Thebanæque jubet me Semeles puer, [80]
Et lasciva licentia,
Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glyceræ nitor,
Splendentis Pario marmore puriùs;
Urit grata protervitas,

Crudelis amorum genetrix & filius Semeles Thebanæ, atque luxuriosa libertas cogit me ad extinctos amores reducere animum. Accendit me decor Glyceræ marmore Pario clarius refulgentis. Inflammat me jucunda ejus procacitas,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 3.

1. *Mater sæva Cupidinum.*] Tria sunt irritamenta libidinis præcipua, humorum crasis & temperies, vinum, familiaritas & comessatio cum mulieribus. His se revolvi in abjectos amores atque abripi scribit Horatius, *Venere, Baccho, lasciviâ licentiâ.* Cæterum versiculus iste non temerè scriptus, qui rursum habetur Od. 1. lib. 4. Singulas ergo voculas ponderemus. *Mater sæva*, Venus. Nam,

Quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Virg. Eclog. 3, v. 110. & Eclog. 8. 47.

Sævus amor docuit, &c.

& Eclog. 8. v. 50. *improbus ille puer, &c.*

Bene Anacreon:

Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι
Χαλεπὸν δὲ καὶ φιλῆσαι,
Χαλεπώτατον δὲ πάντων,
Ἀποτυγχάνειν φιλοῦντα.

Durum est non amare:
Durum est etiam amare:
Durissimum vero omnium,
Non frui re amatâ.

Cupidinum.] Non una Venus, nec unus Cupido fuit. Duas Veneres esse ait Plato in convivio, alteram veterem, juniorem alteram. At Cic. 3. de Naturâ Deorum, n. 58. *Venus prima*, inquit, *Cælo & Die nata cujus Elide delubrum vidimus. Altera spumâ procreata . . . . . . Tertia Jove nata & Dione . . . . . Quarta Syria, quam Adonidi nupsisse traditum est.* Et num. 60. *Cupido primus, Mercurio, & Dianâ primâ natus dicitur: secundus, Mercurio, & Venere secundâ: tertius quidem est Anteros, Marte, & Venere tertiâ.* Quid ergo hic? Certè Poëtis solemne est uni tribuere quod plurium est præsertim cùm nomen idem occurrit. Sic uni Herculi ea tribuunt omnia, quæ tamen à diversis confecta sunt. Pariter ab Ovid. Fast. 4. v. 1. Venus appellatur *geminorum mater Amorum.* Et hîc *mater Cupidinum.* Sic & à Pausan. in Attic. tres Veneris filii referuntur, Ἔρως, Ἵμερος, Πόθος. Apud Lucianum verò Venus Paridem alloquens duos sibi filios jactat eximios esse, Ἵμερον καὶ Ἔρωτα. Alii *Cupidinum matrem* dici Venerem contendunt, ob varios & multiplices affectus, qui eam & amorem nunquam non comitantur. Nam qui amant, modo spe recreantur, aut gaudio fruantur: sæpius autem tristitiâ ob repulsam, irâ adversus rivalem, interdum etiam desperatione aguntur, usque ad suspendium, &c. minus placent qui *matrem Cupidinum* explicant per amoris asseclas, ludum, jocum, saltus, cantus, &c.

2. *Thebanæ Semeles puer.*] Bacchus, qui natus fertur Semele Cadmi Thebarum regis filiâ: ibique ipse colebatur. Vino autem accendi Venerem quis nescit? Apost. ad Ephes. cap. 5. v. 18. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* S. Hieron. *Venter mero æstuans facile despumat in libidinem.*

3. *Lasciva licentia.*] Otium, indulgentia, lascivia. Theophrastus ait amorem esse *affectum animi otiosi*, πάθος ψυχῆς σχολαζούσης.

5. *Urit me Glyceræ nitor.*] Amoris tyrannidem excusserat Horatius, at aspectus Glyceræ novas ei catenas injecit. Nimirum pulchritudo est *splendor quidam in oculorum fulgore, in lineamentorum concinnitate ac decore consistens, humanum ad se rapiens animum.* Virgil. Georg. 3. v. 215.

. . . . *Uritque videndo*
Fœmina.

6. *Splendentis Pario marmore puriùs.*] Paros insula maris Ægei, Cycladum una, candidi marmoris ferax, eoque nomine celeberrima, Strab. l. 10. Plin. l. 36. c. 5, &c. Pindar. de Callicle.

Παρίου λίθου λευκοτέραν.
Pario lapide candidiorem.

7. *Urit grata protervitas.*] Superbia quædam & severitas saltem ficta: ferocia quæ plerumque amantes plus accendit: qui quod negari videtur eo ferventiùs appetunt, eoque jucundiùs prosequuntur.

Et

& facies intuitu nimis periculosa. Venus Cyprum relinquens me tota invasit, neque sinit me referre Scytharum bella, *neque Parthos equis conversis strenuos. nec quæcunque* ad ipsam *nihil spectant. O famuli, istic cespitem virentem,*

Et vultus nimiùm lubricus aspici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit; ne patitur Scythas,
Et versis animosum equis [81]
Parthum dicere, nec quæ nihil attinent.
Hîc vivum mihi cespitem, hîc

ANNOTATIONES.

8. *Vultus nimiùm lubricus aspici.*] Aspectus enim mulieris formosæ in lapsum statim impellit, Metaph. à locis lubricis, in quibus sine cadendi periculo nemo stat aut incedit. Virg. Eclog. 8. 48.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!

Alii interpretantur, oculos Glyceræ mobiles, lubricos, petulantes, ad libidinem pellicientes. Anacreon carm. 2. ait, *Naturam dedisse tauro cornua, calces equis, cursum leporibus, dentes leoni, &c. viris prudentiam, at mulieribus pulchritudinem, quæ parmis & lanceis fortior ferrum flammamque vincit, & domat.*

9. *In me tota ruens Venus Cyprum deseruit.*] Adeo nempe me Venus obsidet & occupat, inquit, ut videatur reliquisse Cyprum, ubi tamen dominatur potentissimè, & colitur. Virg. Æneid. 1. v. 722.

. . . . . . *Inscia Dido*
Insideat quantus miseræ Deus.

10. *Nec patitur Scythas, &c.*] Non me patitur aliis vacare quibuslibet rebus, nisi amori: unde nequaquam possum scribere Scytharum vel Parthorum prælia, nec alia bella, nec verò ea quæ ad Romanam Rempublicam & gloriam spectant. Posterius hoc opinatur Cruquius dici ab Horatio, ut se excuset atque commendat, & aduletur Augusto, cui, inquit, tunc fortè remissa fuerint ultro à Parthis ea signa militaria, quæ M. Crasso & M. Antonio erepta fuerant. De quibus Justin. in fine l. 42. infra citand. Verùm hæc nullo sunt argumento subnixa.

Scythas.] Hi populi sunt Asiæ Borealis celeberrimi, & latè patentes; de quibus fusè Strabo, Ptolem. Plin, &c. tria de illis notatu digna memorantur à Justino lib. 21. antiquitas, virtus bellica, & quod Parthicum regnum condiderint. Adde Amazonum famam toto orbe omnibusque seculis diffusam. *Non virorum magis imperio, quàm fœminarum virtutibus claruere. Quippe cum ipsi Parthos Bactrianosque; feminæ autem eorum Amazonum regna condiderint:* & cap. 3. *Imperium Asiæ ter quæsivere, ipsi perpetuo ab alieno Imperio aut intacti, aut invicti, mansere. Darium regem Persarum turpi ab Scythia summoverunt fugâ, Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt. Alexandri magni ducem Zopyrionem cum copiis universis deleverunt. Romanorum audives, non sensere arma . . . . . Gens laboribus & bellis aspera. Vires corporum immensæ. Nihil parare quod amittere timeant, nihil victores præter gloriam concupiscunt.*

11. *Et versis animosum equis Parthum.*] Virg. Georg. 3. v. 30.

Addam urbes Asiæ domitas, pulsumque Niphaten,
Fidentemque fugâ Parthum, versisque sagittis.

Justin. Lib 41. 2. *Parthi*, inquit, *pugnant procurrentibus equis aut terga dantibus. Sæpe etiam fugam simulant, ut incautiores adversum vulnera insequentes habeant . . . Intolerandi forent, si quantus impetus est, vis tanta & perseverantia esset. Plerumque in ipso ardore certaminis prælia deserunt, ac paulo post pugnam ex fugâ repetunt, ut cum maximè vicisse te putes, tunc tibi discrimen subeundum sit.* Ergo non abs re Horatius *Parthum* dicit *animosum*: adeo virtus etiam in hoste laudatur. Nam Romanis Parthi formidabiles semper fuere, sub Mithridate præsertim illo, *cui res gestæ Magni cognomen dedere*, ut ai. Justin. lib. 42. imò sæpe illorum fuderunt exercitus Ducesque. Justin. lib. 41. init. *A Romanis quoque trinis bellis per maximos Duces florentissimis temporibus lacessiti, soli ex omnibus gentibus non pares solùm, verùm etiam victores fuere.* Tandem illi tamen Augusti famâ perculsi, ejus arma pertimescentes, captivos è Crassiano atque Antoniano exercitu totâ Parthiâ recollectos, signaque cum his militaria remiserunt. Unde & cusi nummi cum hâc epigraphe: SIGNIS RECEPTIS. *Plusque Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quam aamis alius imperator facere potuisset.* Hæc Justin. cit. lib. 42. in fine. V. & Flor. lib. 3. cap. 11. & lib. 4. cap. 9. præsertim autem cap. 10. ubi virtus Romana hanc expressit laudem è Barbaris: *Ite, & bene valete, Romani; meritò vos victores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fugistis.*

Vide & supra Od. 12. Annot. ad v. 53.

13. *Hic vivum mihi cespitem, &c.*] Victus denique amore Glyceræ Horatius, sacra parat, quibus ejus animum placatâ Venere demereatur. Sui vero ardorem amoris & impatientiam denotat, vel ex eo quod aram è cespite extruat brevi quidem & expeditâ ratione; quod fieri solitum duntaxat in subitis rebus & moram haud ferentibus.

Verbenas

Verbenas, pueri, ponite, thuráque
Bimi cum paterâ meri.
Mactatâ veniet lenior hostiâ.

istic verbenas & thura mihi afferte cum cratere vini bimi. [81] *Post immolatam victimam mitior fiet* Glycera. 16

ANNOTATIONES.

13. *Verbenas.*] Herbis in sacris assuetas parate. Propriè verbena est herba quædam, Gal. *De la Verveine*, Angl. Vervain; any holy Herbs. De hâc Plin. lib. 25. cap. 9. *Herba nulla Romanæ nobilitatis plus habet quàm hierabotane; nostri verbenacam vocant. Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indicavimus. Hâc Jovis mensa verritur; domus purgantur lustranturque.* Servius ait esse virgulta quæ semper vireant. Ex Donato verbena quasi herbena dicitur, estque herba è puro loco decerpta cum terrâ adhærente. Similiter Plin. lib. 20. cap. 2. *Verbenæ nomine significatur gramen ex arce* (al. area) *cum suâ terrâ evulsum, &c.* Constat eo nomine censeri eas omnes herbas, quæ in sacris adhibentur. Virg. Eclog. 8. 65.

Verbenasque adole pingues, & mascula thura,

Ubi per epithetum, *pingues*, volunt indicare olivam. Terent. And. 4. 4. 5.

Ex arâ hinc sume verbenas tibi.

Atqui apud Menandrum, unde sententiam ille transtulit & verba, verbenæ sunt myrti. Plinius quoque dixit *myrteam verbenam.* Ergo per catachresin verbenæ appellantur rami, virgæ, frondes, è lauro, myrto, olivâ, rore marino, aliæque felices herbæ religioni & sacris servientes: his nempe aras coronabant; deinde thus adolebant; postea vinum è paterâ libabant.

15. *Bimi cum paterâ meri.*] *Bimi*, id est, duorum annorum; *du vin de deux feuilles.* Angl. Wine of two Years old. Affectabant veteres in sacris vetus vinum, tanquam optimum: item merum, & purum, sine aquæ admixtione. Quapropter *Græca vina libare nefas, quoniam aquam habeant*; ex Plin. lib. 14. cap. 19.

17. *Mactata veniet lenior hostiâ.*] An Venus *seu Cupidinum mater*; an Glycera *proterva?* Hanc ego potius, quam illam intelligi ab Horatio censuerim, leniorem futuram, quæ dura prius erga illum & immitis fuerat. Scilicet hoc sperat per Veneris favorem, quem sacro peracto ambit & sibi conciliare nititur. At enim quo, illud sacrificium? Quæ hostia mactanda? *hostia* quidem & victima differunt, quod hæc minor sit, illa major. *Mactata* porro dicitur, quasi magis aucta, cujus capiti nimirum imposita ex hordeo tosta mola, sale conspersa, thure suffita. Sunt qui Venerem sanguine non placari, nec cæsâ victimâ pridem solitam contendunt: eo quod genitrix passim vocaretur: nec deceret eam ita coli, per quam vita datur: afferuntque Virg. Æn. 1. 419. ubi in templo Veneris Paphiæ thus & serta duntaxat memorantur;

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
Læta suas; ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Hic & Erasmus locum hunc sic explicat: postquam Venerem placavero verbenis, thure, vino, ex more; Glycera veniet lenior, eritque tam facilis ac domita, quàm sit hostia mactata. Dormitâsse vero ille bonus tunc credendus, meo quidem judicio: Alii contra sentiunt, hostiam hîc ab Horatio verè mactandam significari, seu columbam, utpote Veneri sacram; seu quamcunque aliam, Cruquius, Turnebus. Certè *Veneri suem immolari quandoque Callimachus scribit. Factum id Argis adnotavit historia.* Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 26. *Apud Tussas autem in Ægypto Veneri, quæ ibi Cornuta colitur, vaccam sacrificari*, refert Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 12. Aiunt verò, primis quidem seculis incruenta fuisse quævis sacrificia, litatumque duntaxat arborum fructibus, ramis, foliis, herbis: at postea usum invaluisse mactandi victimas Diis quibuslibet, ipsique Veneri.

ODE XX.

Mæcenati ſpondet convivium, ſed frugale.

O dilecte Mæcenas eques, apud me quidem *mediocribus in poculis bibes ignobile Sabinum, quod egomet illevi Græco fictili reclusum; quando in amphitheatro acclamationes tibi sublatæ* fuerunt tantæ, *ut applausum iterarent tibi littora patrii fluvii, pariter & lu-*

VILE potabis modicis Sabinum
Cantharis, Græcâ quod ego ipſe teſtâ [23]
Conditum levi, datus in theatro [24]
Cùm tibi plauſus,
Care Mæcenas eques; ut paterni
Fluminis ripæ, ſimul & jocoſa

Sapphic & Adonian

ANNOTATIONES.

Hæc Ode ejuſdem eſt metri, ut ſupra 2. *Jam ſatis terris.*

1. *Vile potabis, &c.*] Profecturus erat Mæcenas ſeu in Apuliam [ut vult Cruquius ex Divæi codice, quod idem notat Lubinus] ſeu quovis alio: antea verò ſe Horatio pro ſummâ inter eos familiaritate convivam fore ſignificârat. Hâc Ode reſcribit Horatius Mæcenati, gratum id ſibi quidem, at pro ſuâ tenuitate tenue fore convivium: cœnæque caput ex more proponit *Sabinum vinum,* ut eruditè monet Theod. Marcel.

Sabinum.] Non quale tu habes in celariis, generoſum bibes apud me: ſed tantum modo *vile* & modicum: nempe vinum vel ex *uva Biturica, cui eligendum ſolum nam in pingui putreſcit, gracili omnino non provenit: mediam temperiem delicatè quærit, ob hoc Sabinis collibus familiaris.* Ex Plin. l. 14. c. 2. vel è *vinaciola, quam ſoli novere Sabini ac Laurenti:* ex eodem ibid. c. 3. Athenæus autem l. 1. c. 21. ait, *Inter Italica vina leviſſimum eſſe Sabinum, potuique tempeſtivum ab anno ſeptimo uſque addecimum quintum.*

Modicis Cantharis.] *Petits brocs. Angl* in little Cups. Pro quolibet vaſe hîc ponitur *cantharus,* qui quidem non parvum eſt vas, cum Sileno attribuatur perquam ebrioſo, graviſque appelletur Virg. Eclog. 6. 17.

Et gravis attritâ pendebat cantharus anſâ.

Xenarchus apud Athen. lib. 11. cap. 6.

Ne effunde, O puer, in argenteum poculum; ſed potius in profundum cantharum. Ibid. Epigenes. *At Cantharos nunc non fingunt amplos illos & capaces, ſed humilia pocula, &c.*

2. *Græcâ quod ego ipſe teſtâ Conditum levi.*] Vinum alioqui non exquiſitum ex eo commendat Horatius, quod ipſe ſtudioſè condiderit, obturârit, notârit. Quatuor iſta nempe veteres vinum ſervaturi faciebant, *admiſta calce, ſale, croco, reſinâ, pice, &c. ut odor vino contingerit & ſaporis acumen,* ex Plin. lib. 14. cap. 19, 20, & 21. tum diligenter obturabant atque illinebant pice, gypſo, limo. Docet Columella lib. ult. & Plin. cit. *Picari dolia oportere, dein perfundi aquâ marinâ, aut ſalſâ; poſtea cinere ſarmenti aſpergi.* Et paulò poſt, *Sic opercula doliorum medicanda, additâ maſtiche ac pice.* Perſ. vero Sat. 4. v. 29.

Seriolæ veteris metuens deradere limum,
Ingemit.

Denique notabant quale vinum & quo tempore conditum fuiſſet. Id paſſim obſervare eſt: & poſtea notabimus pluribus locis. Hic ergo priora tria quatuor verbis exprimuntur, quartum ſequentibus. *Græcâ teſtâ conditum levi,* inquit, *datus in theatro cum tibi plauſus.* Quaſi diceret, condidi, ſeu in vaſa infudi: *Græca teſta,* vel ſuper fæcem vini Græci, vel in doliis in quibus ante fuerat vinum Græcum, ut ita vis Sabino ſaporque accederet. Tertio *levi,* ſeu pice, ſeu gypſo. Demum tempus notat, addendo: *Cùm datus tibi plauſus, &c.*

Teſtâ Græcâ.] Cado teſtaceo, quod vaſis genus è Græciâ ortum. Plin. lib. 14. cap. 21. cit. *Circa Alpes ligneis vaſis condunt, circulisque cingunt.* Quibus verbis oſtendit Romæ iſta vaſa nondum tunc in uſu fuiſſe.

3. *Datus in theatro cum tibi plauſus.*] Jucundè ſimul & honorificè refricat Horatius Mæcenati memoriam dati per Populum Romanum plauſûs, cùm ad ſpectacula veniſſet; (ſolebant enim viri graves ac de Republicâ benè meritis acclamationibus excipi; (ſeu cùm ludos ipſe exhibuiſſet pro ſuâ liberalitate magnificos; ſeu ob lætitiam recuperatæ à Mæcenate valetudinis; varias enim varii plauſûs hujus cauſas comminiſcuntur.

5. *Eques.*] Modeſtia hîc Mæcenatis celebratur, qui cùm ſummos quoſque capeſſere magiſtratus potuiſſet, ultro delatos recuſavit, & Equeſtri dignitatê contentus vixit. Propert. L. 3. Ecl. 9.

Mæcenas Eques Etruſco de ſanguine regum,
Intra fortunam qui cupis eſſe tuam.

Ut paterni Fluminis ripæ, &c.] Tantus porro fuit ille plauſus, ut unde perſonarent ripæ Tibe-

Redderet

Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Cæcubum, & prælo domitam Caleno
Tu bibes uvam. Mea nec Falernæ [85]
Temperant vites, neque Formiani 11
Pocula colles.

dicta species collis Vaticani. Tu domi potabis Cæcubum, atque uvam in torculari Caleno pressam. Nam certè mea vasa neque Falerni condiunt racemi nec montes Formiani.

ANNOTATIONES.

ris scaturientis, in Hetruriâ, quæ Mæcenatis patria erat: necnon acclamantium voces ingeminaret Echo residens in concavis locis apud montem Vaticanum, qui theatro Pompeii proximus, sicut & fluvius Tiberis...

7. *Vaticani Montis.*] Hic unus è collibus in quibus Roma ædificata est, adhuc retinet vetus nomen, insuper autem ostentat insignem S. Petri Basilicam, & palatium Pontificium. Dictus est à vaticiniis illic edi pridem solitis. Vide Gell. lib. 16. cap. 17.

8. *Imago.*] Repetitio vocis, & acclamationum populi repercussio facta in monte. *Jocosa.*] Quia jocari videtur Echo, dum ultima tantùm verba repetit atque ingeminat. Supra Od. 12. 3.

Recinet jocosa Nomen imago.

Virgil. Geor. 4. 50.

Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.

Tullius Tuscul. lib. 3. n. simile quid habet ubi scribit: *Popularem gloriam in summâ inanitate versari,* neque hanc esse *eminentem virtutis effigiem, sed adumbratam imaginem gloriæ.* Additque, *Est enim gloria, solida quædam res, & expressa, non adumbrata. Ea est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellente virtute. Ea virtuti resonat, tanquam imago* gloriæ.

9. *Cæcubum, & prælo domitam Caleno Tu bibes, &c.*] Tu quidem apud te bibes vina ejusmodi haud vulgaria, non ita verò apud me. Exquisita certe vina sectatum esse Mæcenatem indicat, quod ejus nomine quædam celebrata sint ac Mæcenatiana dicta; quæ quidem refert & inter generosa censet Plinius lib. 14. cap. 6.

Cæcubum.] Cæcubus mons Latii ad sinum Caretanum, Fundis vicinus & Amyclis, optimi vini ferax. Martial. lib. 13. Epigram. 115.

Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis:
Vitis & in mediâ nata palude viret.

Plin. l. 14. c. 6. *Generositas celeberrima in palustribus populetis.* Athen. l. c. 22. ex Galeno scribit, *Cæcubum generosum, firmum, infestum capiti non nisi post annos plures vetustum.* Porro non à loco dictum vult Cæcubum Galenus variis locis, sed ita vocari vetustissimum quodlibet & ob vetustatem fulvum.

Caleno.] Cales, vel Calenum, urbs Campaniæ seu regni Neopolitani, in provincia terræ Laboris, à Cala Boreæ filio, Argonautâ, ut ferunt, condita, fertilem habet agrum vino generoso: nec minus celebrem aquâ temulentos facienti, si Plinio fides. Athen. cit. *Calenum lene magis quam Falernum stomacho placet* ὁ Καληνὶς κοῦφος τοῦ Φαλέρνου εὐςομαχώτερος.

10. *Mea nec Falernæ.*] Mea vina non sunt è nobilioribus.

Falernæ.] Cui non audita fama vini è monte & agro Falerno in Campaniâ? De eo Strabo lib. 5. Athen. cit. *Falernum anno decimo tempestivum esse potui, &c.* Plin. cit. *Secunda nobilitas Falerno.* Lib. vero 23. cap. 1. ejus salubritatem persequitur, sicut & aliorum.

11. *Formiani.*] Et hoc celebre vinum erat ex agro Formiano in Campaniâ, non procul Cajetâ. Athen. cit. *Formianum statim viget.*

ODE

ODE XXI. IN DIANAM & APOLLINEM.

Molles puellæ canite Dianam: adolescentuli canite Apollinem crinitum, & Latonam omnino charam summo Jovi. Vos celebrate *gaudentem fluminibus & silvarum* densis *frondibus, quæcunque vel frigido extat Algido, vel nemoribus umbrosis Erymanthi, vel Cragi viridantis. Vos, ô masculi, tot encomiis efferte Tempe,*

DIANAM teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium, [26]
Latonamque supremo
Dilectam penitus Jovi.
Vos lætam fluviis, & nemorum comâ,
Quæcunque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi
Sylvis, aut viridis Cragi. [27]
Vos Tempe totidem tollite laudibus,

Asclepiadean, Pherecratian Trimeter glyconian

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 5.

Triplex apud Horatium carmen seculare inscriptum legimus. Unum tamen ludis secularibus decantatum; illud nempe quod est post Epodos; alia Duo, (ut volunt quidam) hoc scilicet & Ode 6. libri quarti ludis Apollinaribus, de quorum origine fusé differit Macrob. l. 1. Saturn. c. 17. Est hic igitur Hymnus Apollini & Dianæ, Diis averruncis & ἀλεξικάκοις, dedicatus, ut mala in hostes avertant, Populo vero Romano securitatem, sanitatem, frugumque abundantiam impertiant; Augustum autem Principem diu servent. De seculari carmine plura suo loco.

1. *Dianam.*] Hanc fortasse priorem invocat, quia prior nata parturienti fratrem geminum Apollinem matri Latonæ obstetricis officium præstitisse fertur: *Dicite virgines,* his mandabatur cantandum carmen in honorem Deorum, quia *casta placent superis.*

2. *Intonsum.*] Pindaro ἀκερσεκόμαν, *non raso capillo.* Nimirum ob radios solares: Vide Macr. ante cit. & ob perpetuam juventutem. Tibull. 1. 4. 36.

Solis æterna est Phœbo Bacchoque juventa:
Et decet intonsus crinis utrumque Deum.

Pueri.] Tit. Liv. lib. 31. *Carmen ab ter novenis virginibus cani, per urbem jusserunt.* Et lib. 37. *Decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique ad id sacrificium adhibiti.* Zosimus Histor. novæ lib. 11. *Ter novem pueri illustres totidemque puellæ.* Flav. Vopiscus, Aurelian. *Patrimis matrimisque pueris carmen indicite.*

Dicite Cynthium.] Apollinem, qui natus apud Cynthium montem in Delo insulâ. Hunc verò pariter & Dianam præcipuè celebrat, quod eorum oraculis motus Æneas in Italiam venit. Æneid. 3. v. 97. & 381. Æneid. 4. v. 385. Æneid. 6. v. 67. ubi sic precatur Æneas:

. . . . *Da Latio considere Teucros;*
Tum Phœbo & Triviæ solido de marmore templa
Instituam, festosque dies de nomine Phœbi.

in Carmine Seculari postea Horatius ad Apollinem & Dianam,

Roma si vestrum est opus.

3. *Latonam.*] Hæc velut Apollinis & Dianæ mater ab Horatio jungitur hîc iis Numinibus, quibus edebantur Ludi Seculares. Ita vero recensentur ab Zosimo cit. *Jupiter, Juno, Apollo, Diana, Parcæ, Lucina, Ceres, Pluto, Proserpina.*

4. *Dilectam penitus Jovi.*] Et quidem tantâ Junonis zelotypiâ, ut eam pellicem ejusque fœtus omnia conatu perdere tentârit, immisso adversus prægnantem Pythone serpente; incassùm tamen. Varias enim illa regiones fugiendo pervagata, appulit in Ortygiam insulam, quæ & Delos nominata: ubi ex Jove Dianam & Apollinem uno partu edidit. Vide Ovidium. Macrob. cit &c.

5. *Vos lætam fluviis, & nemorum comâ.*] Vos, O virgines, laudate virginem Dianam propterea gaudentem *silvis* ac venatione, ut virorum fugiat consortium; *fluvii* autem, in quibus abstergeret sudorem in sectando feras contractum, Ovid. Metam. 3. v. 163.

Hic dea sylvarum venatu fessa solebat
Virgineos artus liquido perfundere rore.

6. *Quæcunque aut gelido prominet, &c.*] Sive in *Algido* Latii, ab urbe pass. 20000. sive in *Erymantho* Arcadiæ, sive in *Crago,* Lyciæ montibus. In hoc aiunt fuisse agrestium Deorum antra. Apud *Erymanthum* venari Diana scribitur Homer. Odyss. 6. *Algidum* denique perinde ac Aventinum tenere, seu in iis dominari, jactata Diana Carmine Seculari, sub finem.

9. *Vos Tempe totidem, &c.*] Vos autem, O casti pueri, canite loca Phœbo dilecta, velut *Tempe* in Thessaliâ, crebris lauris, quæ sacræ sunt Apollini, præcipuâque amœnitate inclyta: *Delum* item insulam ejus ortus, summâque eam ob rem religione nobilem ac reverendam. Cic. Ver. 3. n. 47. & seq. *Apollinem tu Delium spoliare ausus es? Illic tu templo,*

Natalemque

Natalémque, mares, Delon Apollinis,
Insignémque pharetrâ,
Fraternaque humerum lyrâ.
Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem[82]
Pestemque a populo, & principe Cæsare, in
Persas atque Britannos
Vestrâ motus aget prece.

& Delum Phœbi natalibus inclytam; & scapulam ejus exornatam pharetrâ, & fratris citharâ. Vestris ille votis exoratus, à plebe & Augusto Imperatore luctuosum bellum ac famem ærumnosam atque luem propulsabit ad Persas & Britannos.

ANNOTATIONES.

tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias ac sacrilegas afferre conatus es? . . . . . . proditum memoriæ ac literis Latonam ex longo errore & fugâ gravidam, & jam ad pariendum temporibus exactis fugisse Delum, atque ibi Apollinem ac Dianam peperisse: quâ ex opinione hominum, illa insula eorum Deorum sacra putatur: tantaque ejus auctoritas religionis & est, & semper fuit, ut ne Persæ quidem, cùm bellum toti Græciæ, Diis hominibusque indixissent, & mille numero navium classem ad Delum appulissent, quidquam conarentur aut violare aut attingere.

Tempe.] Plin. l. 4. c. 8. *Inter Ossam & Olympum nemerosa convalle . . . . . Tempe vocantur quinque millium passuum longitudine, & fermè sesquijugeri latitudine ultra visum hominis attollentibus se dexterâ lævâque leniter convexis jugis: intus sub luco viridante allabitur Peneus viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu.*

10. *Delon.*] Plin. modò cit. cap. 12. *Longè clarissima, Cycladum media, templo Apollinis & mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata, ut proditur, sola motum terræ non sensit ad M. Varronis ætatem . . . . . . hanc Aristoteles ita appellatam prodidit, quoniam repentè apparuerit enata . . . . Cynthiam, Ortygiam, &c. alii vocant . . . . . . cingitur quinque millibus passuum: assurgit Cyntho, monte.* Et sub finem ejusdem cap. scribit, *Hyperboreos frugum primitias solitos Delum mittere Apollini, quem præcipuè colunt. Virgines ferebant eas, hospitiis gentium per annos aliquot venerabiles, &c.*

11. *Insignemque pharetrâ.*] Jaculandi peritus habitus est semper Phœbus, atque *certâ metuendus sagittâ*, ut est Od. 12. supra: tum ob interfectum Pythonem serpentem, occisosque Niobæ filios. Adde Virgil. Æneid. 6. v. 57. tum verò quod radiis in mortales ferventi æstu vibratis, morbos pestemque gignat. De duo Macrob. cit. cap. 17. lib. 1. Saturn.

12. *Fraternâque humerum lyrâ.*] Insignem etiam lyræ inventione & melodiâ ipsi à Mercurio concessâ: quæ fusè explicui Annot. ad Od. 10. supra. *Fraternâ.*] Apollo & Mercurius, fratres noscuntur, ambo nimirum ex eodem patre Jove procreati, hic quidem Maiâ genitrice, ille verò Latonâ Cœi Titanis filiâ, ut supra jam dictum.

13. *Hic bellum lacrymosum, &c.*] Apollo Deus averruncus prece vestrâ permotus in hostes depellet impendentia nobis mala: *Bellum* matribus filios amittentibus ac deflentibus detestatum, ut est Od. 1. *Famem*, quâ nihil miserabilius, cum proprios aliquando filios parentes comederint, urgente fame. *Pestem* denique è fame sæpius exortam; tria nempe mala omnium maximè formidanda.

15. *In Persas atque Britannos.*] Ab Augusto Cæsare feliciter rempublicam administrante Phœbus dicta avertet mala in hostes Populi Romani *Persas*, qui pro Parthis hic positi videntur; quos ille per Ventidium legatum subegit. Sueton. Flor. *Britannos*, hodie *Anglos*, de quibus Virgil. Eclog. 1. v. 67.

Toto divisos orbe Britannos.

ODE XXII.

Innocentiam ubique tutam esse.

INTEGER vitæ, scelerísque purus
Non eget Mauri jaculis neque arcu,
Nec venenatis gravidâ sagittis,
Fusce, pharetrâ;
Sive per Syrtes iter æstuosas, [89]
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel quæ loca fabulosus
Lambit Hydaspes.
Namque me silvâ lupus in Sabinâ,
Dum meam canto Lalagen, & ultra

O Fusce, quisquis innocenter vivit & sine crimine, non habet opus Maurorum telis, nec arcu, nec pharetrâ plenâ sagittis toxico infectis; Seu ambulet per Syrtes fervidas, seu per Caucasum hospitibus carentem, seu per *regiones, quas alluit Hydaspes fabulis celebratus. Enimvero* nuper *in Sabinâ sluâ, dum canerem Lalagen meam* amicam, *atque præ-*

Sapphic and Adonian

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

Eidem hanc Oden, atque Epistolam decimam ejusdem fere argumenti scribit Horatius, Aristio Fusco, viro probo, Grammatico, amico. Ob bonam morum integritatem laudat; amico declinatum à se vitæ periculum significat: Philologo dictionum & verborum elegantia studiosè versificatur. Hæc tria, Lector, observa, dum ego cætera persequor.

2. *Non eget Mauri jaculis, &c.*] Vir innocens suâ satis probitate tutus, armis non eget, quibus arceat, quævis pericula. *Mauri*, quidam legunt *Mauris*. Hi jaculatores eximii pedem efferre domo vix audent sine telis, ob frequentiam ferarum à quibus discrimen imminet. Herodian. Ælin. lib. 14. de Animal. cap. 5. Mauritania Africæ regio Barbarica, ubi nunc regna Fessanum, Marochium, Tremisenum, Algerianum.

3. *Venenatis sagittis.*] Plin. lib. 18. cap. 1. *Quod nam animal tela sua, excepto homine, venenis tingit? Nos & sagittas ungimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus . . . a nullo animalium præter hominem, veneno pugnatur alieno.* Vide Cœl. Rhodig. l. 23. c. 10. ubi de multiplici ratione tela veneno imbuendi plura.

5. *Syrtes æstuosas.*] Non de Syrtibus maritimis hic agitur; sed de arenosis iis locis Africæ, apud Libyam, Solis ardore sabulique siccitate æquantibus seu fervidis, per quæ iter fieri nequit, nisi ex siderum observatione, & cum magno quidem vitæ periculo, tum à feris, venenosisque animalibus, tum ob volubiles arenæ cumulos, quos ventus tollit ac transfert. Prudent. in Apotheosi, cap. adversus Judæos.

Nec responsa refert Lybicis in Syrtibus Ammon.

6. *Inhospitalem Caucasum.*] Asiæ montem altissimum atque celebratissimum, vel ob Prometheum, quem ibi fabulantur vinctum, ejusque jecur ab aquilâ perpetuo arrodi. *Inhospitalem*, ob nives assiduas inhabitalem, item ob scopulos unde Virgil. Æneid. 4. v. 366.

——————*Cautibus horrens*
Caucasus.———

Mons ille inter duo maria Caspium & Euxinum, tantæ fertur altitudinis, ut ejus vertex ad tertiam noctis partem Solis radiis illustretur. Vide Aristot. Meteor. 1. c. 3. Quint. Curt. lib. 7. ejus pars à quibusdam creditur mons Ararath versus Armeniam, in quo post diluvium quievit arca Noë.

7. *Vel quæ loca fabulosus Lambit Hydaspes.*] Per Indiam nimirum. Duplex est Hydaspes fluvius in Asiâ: Alter Medos alluit, & hinc Georgic. 4. dicitur *Medus Hydaspes:* alter Indiam citeriorem irrigat, hodie *Rauvey*, fuitque terminus victoriarum Alexandri Magni; in Indum illabitur, apud Nysam urbem: unde a Lucano lib. 8. vocatur *Nysæus Hydaspes*. Hic porro nuncupatur *fabulosus*, quoniam multa de illo fabulantur; ut quod arenam volvat auream; quod gemmas ferat: unde *aurifer* Claudiano, *gemmifer* Senecæ Trag. in Medeâ appellatur, quod tanto sonitu vortices agat, undas collidat, spumas attollat, ut non sine trepidatione procul adspiciatur; atque remiges Alexandri Magni reddiderit attonitos ac stupentes: ipsis etiam gubernatoribus rei novitate suspensis. Arrian. lib. 6 paulo post initium.

9. *Sabinâ.*] Hæc Italiæ regio, pridem Latium inter Umbriam atque Hetruriam, adhuc nomen servat, sed angustiores habet fines: in ditione Pontificiâ continetur.

10. *Dum meam canto Lalagen.*] Dum meditor & compono de amoribus meis in Lalagen

Terminum

Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem;
Quale portentum neque militaris [90]
Daunia in latis alit esculetis,
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.
Pone me pigris ubi nulla campis
Arbor æstivâ recreatur aurâ;
Quod latus mundi nebulæ, malúsque
Jupiter urget:

ter limites exerrarem liber ab omni sollicitudine, armis licet destitutum vitavit me lupus: Quale monstrum haud nutrit Apulia bellicosa in patentibus esculetis, nec gignit terra Jubæ, sicca leonum altrix. Colloca me in agris sterilibus, ubi nulla arbor fovetur tepenti aëre; quam orbis partem infestant nubila, & malignus Jupiter:

ANNOTATIONES.

versus & carmen: *& ultra terminum vigor:* cum œstro poëtico & amatorio abreptus in sylvam aliquantò longius progredior, non advertens incidi in lupum ingentem & magnitudine portentosum, qui tamen non modò non læsit, sed sponte me, licet *inermem, fugit*.

11. *Curis expeditus.*] Quidam legunt *expeditis*, periade est.

12. *Fugit inermem.*] Meam reveritus innocentiam, non armis territus, ille lupus cessit fugitque, inquit Poëta. S. August. lib. 1. contra Julianum: *Omnes bestiæ*, inquit, *ante peccatum homini erant subjectæ. Quod autem nunc nocent, pœna prima est peccati. A principatu decidimus; a fiducia, & honore.* Ille quidem principatus utcunque est restitutus, post diluvium Deo Noë & filiis ejus loquente, Genes. cap. 9. *Sit terror vester ac tremor super cuncta animalia terræ:* unde S. Ambros. Epist. 38. *Feræ suos morsus sæpe suspenderunt revocante sono vocis humanæ. Leones ipsos videmus, si vox hominis resultârit, prædam dimittere: pardos, & ursos incitari ac revocari vocibus.* At cum sanctitate morum ac vitæ integritate, ad priorem innocentiam atque ad plenam apud Deum gratiam homo rediit, cum certè bestiis, ut in felici quondam illo statu, dominatur plenè & ad arbitrium. Sic leones in eremo dejectâ cervice ad S. Antonium accedentes ejus manus ac pedes lingebant: Serpens Hilarioni morem gessit, duo dracones Ammoni, crocodilus Heleno, leæna Joanni Abbati, hyæna Macario Alexandrino, &c. si Legendis fides.

13. *Quale portentum, &c.*] Talis ac tantus erat lupus iste, ut major haud occurrat bellua sive in Apuliæ silvis, sive in Libyæ desertis.

Militaris Daunia.] A Dauno rege, Diomedis, ut aiunt, socero, Daunia dicta est, olim Italiæ regio quædam in Apulia, hodie *la Capitanata:* alluitur Adriatico mari, regni pars est Neapolitani. Synecdoch. Vide Plin. lib. 3. cap. 11. & alibi. *Militaris*, aptos habens militiæ viros benè multos.

14. *In latis esculetis.*] In latè patentibus silvis, quæ consitæ sunt esculis arboribus glandiferis: Plin. lib. 16. *Jovi sacris.* Lib. 12. c. 1. *Arborum genera Numinibus dicata . . . . Jovi esculus, Apollini laurus, Minervæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus.*

15. *Nec Jubæ tellus.*] Mauritania, in quâ regnavit Juba, quo Pompeio addictus, Cæsari primum acriter restitit, & ab eo tandem debellatus est, Plutarch. in Cæsare. Synec. ponitur pro Africa, cujus est pars versus Occidentem. Plin. lib. 5. cap. 1.

Leonum Arida nutrix.] Tum arenarum siccitate, tum etiam aquarum penuriâ laborat & arescit tota illa regio: leones aliasque feras innumerabiles gignit. Vide Plin. l. 8. c. 16. ubi inter alia multa, sic ait initio capitis: *Leoni præcipua generositas, tunc cum colla armosque vestiunt jubæ . . . . Africam hæc maximè spectant, inopiâ aquarum ad paucos amnes congregantibus se feris. Ideo multiformis ibi animalium partus . . . . . unde vulgare dictum: Semper aliquid novi afferre Africam.* Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 8. & 19. ubi de leonum naturâ quæpiam differit non spernenda.

17. *Pone me, pigris ubi nulla, &c.*] Ergo intrepidus ubique fuero & securus, etiamsi me ponas in terris horrorem incutientibus, vel ob nimium frigus, vel ob æstum intolerabilem.

Ubi nulla campis Arbor, &c.] Apud utrumque mundi Polum Arcticum, & Antarcticum, ubi assiduum prope gelu terras facit steriles: longioréque Solis absentiâ, per sex nempe circiter menses, *pigri* manent, *campi arborque nulla* crescit, ubi *non æstivâ recreatur aurâ:* benigno carens eo tepore, quo plantis incrementum ac fœcunditas præstatur. Hoc etiam *latus mundi* infestant semper *nebulæ*, quippe quas non discutit Sol, *malusque Jupiter urget*, id est, rigidum, insalubre, graveque cœlum, seu aër nunquam serenus & clemens. Ovid. Met. 3. 789.

Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore tellus,
Frigus iners illic habitant, Pallorque, Tremorque.
Et jejuna Fames.——

Pone

Constitue me sub curru Solis nimis vicini in regione ædificiis carente, ubicunque *diligam Lalagen suaviter arridentem, suaviter & verba facientem.*

Pone sub curru nimiùm propinqui
Solis, in terrâ domibus negatâ,
Dulcè ridentem Lalagen amabo,
Dulcè loquentem. [51]

ANNOTATIONES.

21. *Pone sub curru nimiùm, &c.*] In Zonâ torridâ, inter utrumque Tropicum, ubi sol *nimium propinquus* terras adurit, nullosque proinde Incolas ac domicilia permittit. Ovid. Metam. 1. 49.

Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu.

In eo scilicet errore versati sunt antiqui, quo nos levârunt ii qui navigando peragrandoque totum orbem lustrârunt, habitatoresque non deesse iis in plagis viderunt, quas inhabitabiles olim existimavere. Neque est immodicus illic æstus quem valde temperari constat noctium diebus æquali-um longitudine. Adde quod ait Justinus lib. 2. initio: *Naturam, cùm primum incrementa caloris ac frigoris regionibus distinxit, statim ad locorum patientiam animalia quoque generasse; sed & arborum atque frugum pro regionum conditione aptè genera variata.* Compertum itaque modò est, & salubrem satis aërem, & frequentes adesse populos in regionibus Æquatori subjectis ac vicinis: v. g. in insulis Java, Sumatra, Borneo, Maldivis, Delphina, seu Madagascaria, &c. In continentibus verò terris, apud Malacam in Asia, Guineam in Africa; in America verò, apud Castellam auream, Guaianam, Peruviam, &c.

ODE XXIII. Ad CHLOEN.

Ut jam nubilis haud ita viros fugiat.

O Chloë, me fugis velut hinnulus timidam parentem requirens per *montium devia, haud sine inani formidine ventorum ac nemoris. Corde enim ac genibus contremiscit,*

VITAS hinnuleo me similis, Chloë, [52]
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non sine vano
Aurarum & siluæ metu.
Nam seu mobilibus vitis inhorruit

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 5.

Arguit Horatius in Chloë id quod in ingenuâ maximè laudandum puellâ videri debeat. Nam lasciviens queritur quod illa jam grandior non audeat absente matre virum se alloqui, sermonesque miscere.

1. *Vitas.*] Quibusdam placet *vitat.* Verùm, ut benè monet Theodorus Marcilius, Flaccum velle *vitas* liquet cùm subjungit, *Atqui non ego te, &c.*

Hinnuleo similis.] Tam meticulosa quàm hinnulus, cervi, damæ, aut capreoli pullus, à matre præsertim abstractus.

Chloë.] Nomen adolescentulæ conveniens, Nam χλόη est herba virens.

2. *Quærenti pavidam matrem.*] A quâ aberraverat. *Pavidam.*] Cerva enim semper timet, ejusque in fugâ securitatem natura constituit, tum à venatoribus, tum à feris.

Montibus aviis.] A tritâ nempe viâ declinare amant feræ.

4. *Siluæ.*] Diæresis. Sic Tibull. 1. 10. 64.

Sit satis ornatas dissoluisse comas.

5. *Nam seu mobilibus vitis inhorruit Ad ventum foliis.*] Hanc in interpretatione secutus sum lectionem, quæ Mureti est atque Scaligeri: quanquam non satisfacit. Quid enim hinnulo per nemus cervam matrem quærenti, cum vite? Legunt vulgo: *Nam seu mobilius veris inhorruit adventus foliis:* ut sit hypallage; pro, seu folia veris adventu inhorruere mota, scilicet vento quolibet tenui, puta, Zephyro. Quod nec omnino placet. Quid si feratur ad vocem antecedentem, *siluæ*; legamusque, planiori certè sensu ac sententiâ: *Seu mobilibus veris inhorruit ad ventum foliis:* id est, Seu motis foliis silva inhorruit ad ventum levem, Zephyrum nempe veris comitem, Vel, *Seu mobilibus veris inhorruit adventu foliis:* id est, Seu tremuit silva foliis motis veris adventu, flante Zephyro nimirum?

Ad ventum foliis, seu virides rubum
Dimovere lacertæ; [93]
Et corde & genibus tremit.
Atqui non ego te, tigris ut aspera,
Gætulusve leo, frangere persequor.
Tandem desine matrem
Tempestiva sequi viro,

sive frondes viris leves aurâ concutiuntur; sive lacerti virides dumum commovent. Verùm ego te nequaquam insequor, ut dilacerem quasi tigris violenta, aut leo è Gætuliâ. Ergo viro matura, desine aliquando genitrici inhærere.

ANNOTATIONES.

6. *Seu virides rubum Dimovere lacertæ.*] Sive latentes in rubo lacertæ, discurrendo strepitum edidere, tantulum commoventes fruticem & spinas: tum verò hinnuleus trepidat, cor palpitat, & genua labant. De *lacertis* vide Plin. lib. 8. cap. 39. & alibi.

9. *Atqui non ego te, tigris ut aspera, &c.*] Ego non nocendi, sed amandi cupiditate persequor te, Chloë: cur me fugis? Apud Ovid. Met. 1. 504. Apollo Daphnen insequens:

Nympha, precor, Peneia, mane: non insequor hostis:
Nympha, mane. Sic agna lupum, sic cerva leonem,
Sic aquilam pennâ fugiunt trepidante columbæ.

Tigris ut aspera.] Hujus tantâ fertur crudelitas, ut sponte hominem petat, cùm reliquæ feræ, nisi fames aut ira stimulet, ultro fugiant. Plin. lib. 8. cap. 11. *Tigrin Hircani & Indi ferunt animal ferocitatis tremendæ, &c.*

10. *Gætulusve leo.*] *Gætulia tota ad flumen Nigrin, qui Africam ab Æthiopiâ dirimit:* inquit Plin. lib. 5. cap. 4. lib. vero 8. c. 16. *Leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit: & ubi sævit, in viros prius quàm in feminas fremit: infantes non nisi magnâ fame. Credit Libya intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certè Gætuliæ reducem audivi, multorum in silvis impetum a se mitigatum alloquio, ausam dicere se feminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi cæterisque imperantis, indignam ejus gloriâ prædam. Varia circa hæc opinio, &c.* Gætulia Libyæ interioris regio, hodie *Biledulgerid*, magnam habere ferarum copiam à nemine ignoratur.

Frangere persequor.] Phrasis Græca.

ODE XXIV. Ad VIRGILIUM.

De Morte Quintilii Vari.

QUIS desiderio sit pudor, aut modus [94]
Tam chari capitis? Præcipe lugubres

Quæ sit verecundia, vel finis dolori, ob jacturam viri adeo dilecti? Doce querulum car-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 6.

Suas Horatius querelas jungit lachrymis & querimoniis Virgilii dilectum caput morte sublatum deflentis: ejusque dolorem dividit artificiosè quidem, ut imminuat atque consoletur. Vult Sigonius prosopopœiam esse & Dialogum Virgilii & Melpomenes, quos Horatius inducit: illum à Musâ consilium opemque implorantem, duabus strophis prioribus: hanc respondentem deinceps & consolantem, ab his verbis, *Multis ille bonis, &c.* Sigon. emendat. lib. 2.

1. *Quis desiderio sit pudor, &c.*] Quem dolere pudeat, quis luctui modum putet adhibendum, amisso tam charo capite? Seneca tamen Epist. 100 sic præcipit: *Est aliquis & dolendi decor: hic sapienti servandus est: & quemadmodum in cæteris rebus; ita & in lacrymis aliquid sat est. Imprudentium ut gaudia, sic dolores exundavere. Æquo animo excipe necessaria.*

2. *Chari capitis.*] Eam dicendi formam Græcis Homeroque imprimis amatam notat Eustath. Sic Odyss. Penelope de absente Ulysse

Τοίην κεφαλὴν ποθέω Τεῦκρε, φίλη κεφαλή.
Tale caput desidero, Teucer charum caput.

Hanc & Latini usurpârunt, *Lepidum caput, &c.*

Præcipe lugubres, &c.] Quidam legunt, *lugubris*, & subaudiunt, *Dea:* hoc sensu. O Melpomene, lugubris cantûs Dea, præcipe modum lugendi tam dilectum caput. Hanc verò Musam præ cæteris invocat, utpote inventricem Tragœdiæ, rebusque mœstis præsidentem, Auson. Eidyl. 20.

Melpomene Tragico proclamat mœsta boatu.

Cantus

men ô Melpomene, cui genitor impertivit amœnam vocem cum lyrâ. An *igitur sempiternus Varum somnus occupat? Cui verecundia atque integra fides justitiæ germana, & veritas simplex, quando reperient similem quemquam? Is* certè *plurimis occubuit probis lugendus;* at *nemini magis quam tibi, Maro. Tu religiosus incassùm, eheu Quintilium repetis a Numinibus, haud sic concessum. Etiam si dulcius,* quàm *Thrax Orpheus, chordam pulses arboribus auscultatam, minimè* tamen *vita reddatur inani simulacbro,*

Cantus Melpomene, cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quintilium perpetuus sopor
Urget? Cui pudor, et justitiæ soror [95]
Incorrupta Fides, nudáque Veritas,
Quando ullum invenient parem?
Multis ille bonis flebilis, occidit;
Nulli flebilior, quàm tibi, Virgilî.
Tu frustra pius, heu, non ita creditum
Poscis Quintilium Deos.
Quod si Threïcio blandiùs Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,
Non vanæ redeat sanguis imagini, [96]

ANNOTATIONES.

3. *Cui liquidam pater Vocem, &c.*] Musæ sunt filiæ Jovis & Mnemosynæ. Melpomene à cantûs suavitate dicta: à μέλπομαι, *cano. Liquidam,* suavem, dulciter fluentem. Macrob. lib. 6. c. 3. ex Hostio poëta:

Si mihi linguæ
Centum, atque ora sient totidem, vocesque liquatæ.

Perf. Sat. 1. v. 34.

——*Plorabile si quid*
Eliquat.——

5. *Ergo Quintilium, &c.*] Exclamatio gravis index doloris. Sic amici luctum luctu suo evincere conatur; sic & illabitur in ejus animum, ut majorem habens fidem solatium facilius admittat, imo & aliquantulam objurgationem. Sic benè utitur Poëta consilio à Musâ, quam statim invocavit, accepto.

Quintilium.] Vel Cremonensem illum Virgilii atque Horatii amicum, cujus meminit Euseb. Chron. Olymp. 189. vel Præfectum Romani exercitûs, qui cum tribus legionibus atque auxiliaribus copiis cæsus in Germaniâ ab Arminio Germanorum rege. Dio. l. 56. Suetoni Aug. c. 23.

Perpetuus sopor.] Sic & *longus somnus,* pro morte, l. 3. Od. 11. v. 38.

6. *Cui pudor, &c.*] Brevesed ingens Quintilii elogium. *Pudor,* quem Tull. de finibus 2. *Moderatorem cupiditatis* appellat. Hinc & de Orat. 1. n. 122. Crassum ita laudat: *Fuit mirificus quidam in Crasso pudor.*

Justitiæ soror incorrupta fides.] Ex Platone, justitia cùm in Deos observatur vocatur pietas; fides autem, cùm erga homines. Tull. Offic. 1. n. 23. *Fundamentum justitiæ fides.* Et partit. Orat. n. 78. *Justitia erga Deos religio, erga parentes pietas, vulgo autem bonitas; creditis in rebus fides, in moderatione animadvertendi lenitas, amicitia in benevolentiâ nominatur.*

7. *Nudaque veritas*] Cujus *magna vis quæ contra hominum calliditatem & solertiam se per se ipsa defendat,* ut ait Tull. pro Cœlio; & Offic. 1. n. 109. *Sunt alii simplices & aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici.*

9. *Multis ille bonis, &c.*] Legunt alii, *Multis ille quidem, &c. nulli flebilior quam tibi, Virgili:* utpote vir bonus, amicus, cognatus.

11. *Tu frustra pius, &c.*] Jam castigare incipit leniter immoderatum amici luctum: *Non ita creditum,* id est, non eâ lege ut non moreretur. Scilicet quæ donantur non solent reposci: at quæ credita & commissa sunt, cum libuerit repetuntur. Quintilius ita creditus nobis ad tempus tandem sine injuriâ eripitur: imo tum creditor utitur jure suo. Vide ergò, Virgili, nec cum poscis Quintilium Deos, videare non solùm pius, heu! frustra, sed & præposterè; atque in Deos iniquus. Lucret. lib. 3. v. 984.

Vitaque mancupio nulli datur, omnibus usu.

13. *Quod si Threicio.*] Alii legunt, *quid si?* Alii, *qui si.* Et pro non, interrogativè *num. Threicio blandius Orphea, &c.* Adverte comparationem Virgilii cum Orpheo. Sensus est; nôsti Orpheum arboribus cantûs suavitate pertractis, à se demulcendum etiam sperasse Inferorum tyrannum, ut Eurydicen uxorem morte ablatam redderet, sed irrito & inani conatu: sic tu etsi vincas Orpheum carminis dulcedine, haud tamen flectas Numina, ut Quintilium restituant.

15. *Non vanæ redeat sanguis imagini.*] Non vita redeat mortuo, non anima remittatur in corpus exanime. Itaque *vanam imaginem* interpretari libet hominis umbram, manes. Virgil. Æn. 4. 654.

Et nunc magna mei sub terras ibit imago.

Et Æneid: 6. v. 292.

Et, ni docta comes tenues sine corpore vitas
Admoneat volitare cavâ sub imagine formæ,

Sanguis.] Vita, Æneid. 9. v. 349.

Purpuream vomit ille animam, &c.]

Quam

Quam virgâ semel horridâ
  Non lenis precibus fata recludere
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum. Sed levius fit patientiâ
  Quicquid corrigere est nefas.

quod tremendo semel caduceo ad turbam atram aggregavit Mercurius nequaquam facilis exorari, ut fata rescindat. Grave quidem est illud: *at tolerabilius ferendo efficitur quodcunque immutare haud licet.*

ANNOTATIONES.

16. *Quam virgâ semel, &c.*] De caduceo Mercurii, ejusque animas deducendi potestate, vide supra Ode 10. v. 18.

17. *Non lenis precibus fata recludere.*] Virgil. Georgic. 4. v. 469. de Orpheo.

Manesque adiit, regemque tremendum,
Nesciaque humanis precibus assuescere corda.

Æneid 6. v. 376.

Desine fata Deûm flecti sperare precando.

18. *Nigro compulerit gregi.*] Cæteris Manibus aggregârit, & ad Plutonem perduxerit.

19. *Levius fit patientiâ Quicquid, &c.*] Euripid. Phœniss. Δεῖ φέρειν τὰ τῶν θεῶν. Senec. *Optimum est pati quod emendare non possis.* Plaut. Cant. 2. 1, 1. *Decet id pati æquo animo: si id facietis, levior labos erit.* Virg. l. Æneid. 5. 710.

Superanda omnis fortuna ferendo est.

Ovid. Metamorph. 8, 633.

..... *Paupertatemque ferendo*
Effecêre levem.——————

Contra verò, quisquis mala necessaria impatienter & iniquè fert, quid aliud, quam novum sibi dolorem creat, & malum malo addit? Ejusmodi hominem, qui communia cunctis mortalibus incommoda respuit, egregiè sugillat Juvenalis, & *gallinæ filium albæ*, per ludibrium vocat, Sat. 13. v. 141.

ODE XXV.

Sapphic

Lydiæ jam vetulæ amatoribus carenti insultat.

[97]

PArcius junctas quatiunt fenestras
  Ictibus crebris juvenes protervi,
Nec tibi somnos adimunt, amátque
    Janua limen
Quæ priùs multùm faciles movebat
Cardines. Audis minùs et minùs jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
    Lydia, dormis?

Fenestras tuas *clausas rariùs* modo *verberibus impetunt adolescentes procaces: neque tibi soporem auferunt:* jamque *limini adhærent fores, quæ antea valde volubiles agebant cardines. Infrequentiùs deinceps & infrequentiùs audis:* dum *ego tuus pereo, Lydia, quiescis longis noctibus?*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2.

1. *Parciùs junctas quatiunt, &c.*] Solebant juvenes meretricum fores ac fenestras lapidibus quatere noctu quidem, ut aperire cogerent, seque admittere. Vide plura Annot. ad Od. 10. & 26. lib. 3.

3. *Amatque Janua limen.*] Janua vix discedit à limine, illudque videtur amare: jocus amarulentus, quod significatur raró januam aperiri, paucis adeuntibus, Lydiamque annis deflorescentem cunctis fastidientibus.

5. *Quæ priùs multùm faciles movebat Cardines.*] Usu nempe assiduo volubilis erat cardo, vel benè unctus haud strepebat, atque ut ait Plautus, *Lepidus non muttiebat*, dum *aperirentur ædes festivissimè*; & paulo antea, *Bellissimum hercle & taciturnissimum ostium*, quod *nunquam ullum verbum muttit; quom aperitur, tacet; cumque illa noctu clanculum exit*, meretricula, *tacet*. Curcul. 1, 1. Item, *Placidè egredere, sonitum probibe forum, & crepitum cardinum ..... suffundam aquulam.* Ibid. 1, 3. init.

6. *Audis minùs & minùs jam, &c.*] Minùs minùsque indies ad te mœchi ventitant: pauciores jam habes amatores, qui occentent fores tuas, id est, ante illas cautiones amatorias canant, qualis est Ode 10. lib. 3. qualis & hæc: *Me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis:* id est, Me præ amore tuo contabescente, somnumque haud capiente, altum dormis: tu quieta valde stertis longas noctes, dum inquietum me solicitumque tui desiderium excitat & vigilare cogit.

7. *Longas noctes.*] Expectanti nimirum & desideranti longum semper videtur tempus.

Jam vetula plorabis vicissim adulteros superbos, contempta in angiportu deserto; dum Thrax ventus saevit gravius circa Lunae intermenstruum; quando libidinis tuae ardor, qui suevit equas reddere furiosas, inflammabitur ad hepar tuum ulceribus plenum; haud sine luctu, eo quod juventus hilaris hederâ virenti myrtoque subnigrâ laetetur amplius,

Invicem mœchos anus arrogantes 9
Flebis, in solo levis angiportu, [98]
Thracio bacchante magis sub interlunia vento;
Cùm tibi flagrans amor, et libido
Quæ solet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulcerosum,
Non sine questu:
Læta quòd pubes hederâ virenti [99]
Gaudeat, pullâ magis atque myrto,

ANNOTATIONES.

9. *Invicem mœchos anus arrogantes Flebis, &c.*] Tandem vices tuæ adventarûnt: olim flore juventutis ac formæ superba, depereuntes te ridebas adolescentes virosque quoslibet: jam anus facta frustra lucrum & mœchos quæres; hi vero te senio deformatam spernent arrogantes. Ovid. Art. Amat. 3. v. 70.

Tempus erit quo tu, quæ nunc excludis amantem,
Frigida desertâ nocte jacebis anus.

10. *In solo levis angiportu.*] Vaga, observans si quis triobolaris agaso commeat ad te: vel, amans leviter, juvenili more, & flens te despici: vel nullius pretii, jamque ab omnibus relicta *in angiportu* solitario & à paucissimis frequentato.

11. *Thracio bacchante magis, &c.*] Tumque frigidum perpetiere ventum; & sicut olim tui amatores eò algentes vidisti, & contempsisti: ita nunc alii te ridebunt sub dio pernoctantem. *Thracio, vento:* hic, respectu Græciæ, Septentrionalis est: adde quod regio perquam frigida est Thracia: unde officina ventorum appellata: atque in eâ regnâsse Aquilo fertur: hinc apud Græcos Poëtas, Thracius ventus, pro Aquilone passim usurpatur. Latini vero eam quoque dictionem imitati sunt, quanquam impropriè & καταχρηστικῶς; quandoquidem ventus Septentrionalis in Italiam nequaquam à Thracia venit. Epod. 13. 3.

——Nunc mare, nunc siluæ
Threïcio Aquilone sonant, &c.

Bacchante magis sub interlunia.] Eo tempore quod intercedit inter duas Lunas, veterem & novam; id est, cum Luna non apparet, tum crebriæ sunt tempestates, & frigidiores vehementioresque venti. Theophrast. libello de ventis. χειμεριώτεραι τῶν μηνῶν αἱ σύνοδοι *interlunia:* Plinius lib. 16. cap. 39. *Interlunium alii Lunæ coitum* (quia nempe tunc Sol cum Lunâ conjungitur & congreditur: Græci σύνοδον vel σύνοδιον) *alii silentia Lunæ appellant,* & lib. 18. cap. 32. *In coitu, quod interlunium vocant, cum apparere desierit.* Hoc porro Apul. Metam. 9. Illunium. Varo intermenstruum nuncupat. Lege, si vacat, Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 32.

14. *Quæ solet matres furiare equorum.*] Rem explicat Virgil. Georgic. 3. v. 266.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum;
Et mentem Venus ipsa dedit, &c.

Prudent. contra Symmach. lib. 1. de Saturn. v. 15.

Advena quos profugus gignens & equina libido
Indulit Italiæ: Thuscis namque ille puellis
Primus adhinnivit simulato numine mœchus.

Huc etiam pertinet audax & elegans ea dictio, quam in Pisonem adhibet Tullius, n. 69. *Itaque admissarius iste, simul atque audivit à Philosopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus voluptarios omnes incitavit, sic ad illius hanc orationem adhinnivit, ut non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inventum arbitraretur.*

15. *Sæviet circa jecur ulcerosum.*] Cum te libidinis aget furor talis, qualis esse solet equinus, inflammabitque jecur tuum; tum certè mirum in modum discruciabere. *Jecur,* in quo amoris sedes est atque libidinis, ex Platone & aliis. *Ulcerosum,* intus libidine multâ saucium, tectisque ulceribus corruptum. Non. Marcell. *Ulcus,* inquit, *tecta est & clausa malignitas.* Et Servius ex Varonne, *Vitium obscænæ libidinis ulcus vocatur.*

16. *Non sine questu; Læta quòd pubes, &c.*] Neque poteris dolorem continere, quin erumpas in querimoniam, quòd juvenes vetulam te fastidiant, marescentem posthabeant; adolescentulas autem ætate virentes sectentur.

17. *Hederâ virenti Gaudeat, myrto.*] Apposite comparat juvenculas cum *hederâ* quæ facilè adhærescit, & *sequax* vocatur à Persio in Prologo: Item cum *myrto*, quæ Veneri sacra est: cujus etiam color nigricans & constans est, & id quod veteribus in formosis laudabatur, exhibet, teste nostro Poëtâ in Epist. ad Pisones. v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

Aridas

Aridas frondes hyemis sodali
Dedicet Hebro.

sicca verò folia consecret Hebro hyemis socio.

ANNOTATIONES.

19. *Aridas frondes, &c.*] Vetulas cute contractâ & rugosâ arescentes non pluris faciat, quam aridas frondes arborum flumini adsitarum.

20. *Dedicet Hebro.*] Sponte relinquat, oblivioni tradat ac devoveat, non secus ad decidentes in flumen frondes circa autumnum. *Hyemis sodali*, ob regionis illius frigus asperrimum, ut ante dixi. Hebrus enim ex Hæmo fluens monte, Thraciam perfundit, ac in Ægæum mare delabitur. Indicat Horatius vultum mulieris jam marcidum non longè abesse à senili fœditate ac deformitate, quæ cum hyeme similitudinem habet. Quidam legunt *Euro*: ut indicetur vilitas ac levitas scorti vetuli, per folia Euro vento seu quovis alio, velut ad ludibrium, volvi rapique solita. Scaliger mavult, *igni*; multaque in hac Ode carpit: at profecto κακοζηλία toties litâsse videtur. Judex sit literator quisque. En ejus reprehensionis capita. Sic igitur ille: *Vicesima quinta in humili genere dicendi est, Illa duo membra sine copulâ non cohærent:*

Audis minùs, & minùs jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis.

Neque satis mollis illa locutio: flebis mœchos arrogantes, *nisi addas* effectos.

Levem pro nudâ videtur posuisse, satis durè.

Illa quoque omnia, bacchante magis sub interlunia vento, *videntur esse unum epithetum Boreæ: aliqui ipso Borea frigidiora sunt.*

Ulcerosum, *non servit potius jecori indicando quam metro sustinendo.*

Tu, lector erudite, hinc jam infers, sine affectu esse oportere omnem Aristarchum; intelligisque quàm Censoriâ dignus interdum virgâ sit magnus quisque Censor.

ODE XXVI.

Ælium Lamiam egregiè laudat.

Musis amicus, tristitiam et metus [100]
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: quis sub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ;

Ego Musis charus, ægritudinem ac timores dabo procacibus ventis deferre in mare Creticum: nequaquam solicitus, quis ad polum Arcticum regioni frigidæ tyrannus timeatur:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 9.

1. *Musis amicus, &c.*] Pulchram init Horatius laudandi viam, quæque à tritâ imperitorum consuetudine longè recedat. Illi, si laudum quidem acervum congesserint, bellè se fecisse existimant. At ingeniosus Poëta Lamiam arte novâ celebrat. Primo curâ liberum se ab omni jubet esse; tum se convertit ad Musam, quasi minus idoneum tanto se operi intelligit: illamque obtestatur, ut Lamiæ coronam paret, hoc est, eum consecret immortalitati. Hæc bene, ut omnia, notavit Parthenius, Horatii adversus maledicos acerrimus vindex.

Musis amicus.] Nimirum quisquis Musas colit, eâ professione tutus ac lætus semper esse debet: nemo verò iis sedulam potest operam navare, qui omnem animi solicitudinem antea deposuerit. Ov. Trist. 1, 1. 14.

Carmina secessum scribentis & otia quærunt.

2. *Mare Creticum.*] Pro quolibet mari ponitur, maxime quod proximum est Cretæ insulæ maris Mediterranei amplissimæ, quæ hodie *Candia* vocitatur.

3. *Quis sub Arcto.*] Quis dominetur & regnet ad Boream.

Sub Arcto.] Sub Ursâ: quod cœleste sidus Septentrionale duplex est. Ursa Major & Minor, quas Græci ἄρκτους nuncupant. Ab his Polus Arcticus dicitur ea pars orbis quæ axi & Aquiloni propinqua est. Ovid. Fast. 3. 107.

Esse duas Arctos, quorum Cynosura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet.

4. *Gelidæ oræ.*] Ad utrumque polum sævire frigus nemo nescit. Ad Arcticum, mare congelatum seu glaciale, quod anni parte maximâ gelu concretum sit, omnibus auditu saltem cognitum. Vide Annot. supra Od. 22. v. 17. & seq. Terræ Arcticæ versus Boream sunt Spitzberga, Gronelandia, nova Dania, Estonilandia, &c. Has verò omnino Boreales non videtur habuisse in animo Horatius; sed potius magis cognitas ipsius ævo, & paulo minus Septentrionales, nempe Britanniam, Germaniam, Daciam, Scythiam, &c.

Metuatur.] Ad duas clades in Germaniâ acceptas (de quibus Sueton. Octav. cap. 23.) poëtam respicere falso suspicatur non nemo.

Quidve Tiridati formidinem ingutiat. O Pimplea suavis, quæ puris fontibus delectaris, apricos flores colliga, corollam texe meo Lamiæ. Absque te nihil juvant meæ laudes. Novis illum cantilenis, illum citharâ Lesbiâ æquum est consecrari cum à te, cum à tuis sororibus.

Quid Tiridatem terreat, unicè
Securus. O quæ fontibus integris [101]
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam,
Pimplea dulcis. Nil sine te mei
Prosunt honores. Hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio sacrare plectro,
Téque tuásque decet sorores.

ANNOTATIONES.

5. *Quid Tiridatem terreat.*] Is, ejecto in exilium Phraate Parthorum rege, nobilitatis unanimi conspiratione in locum ejus fuerat subrogatus: at cum audîsset maximo Scytharum auxilio Phraatem juvari ad recuperandum imperium, ita perterritus est, ut ad Augustum, relictâ Parthiâ, fugerit. Hæc fusè Justin. lib. 42. sub finem. Dio. lib. 51, & 52. Plutarch. in Antonio, &c.

Unicè Securus.] Quidam vocem, *unicè*, referunt ad verbum *terreat:* alii jungunt cum hac voce, *securus:* id est, Singulariter ego & maximè abjeci magnas curas de republicâ, & Imperiis exterarum gentium, ut Musis vacem.

6. *O quæ fontibus integris Gaudes, &c.*] O Musa tuum est laudare meum Lamiam; meos conatus parum valere intelligo: virum immortali dignum honore à te celebrari convenit. Ergo quod mihi imprudens sumpseram, tu tibi asumas æquum est.

7. *Apricos necte flores.*] Necte coronam ex optimis floribus in aprico nascentibus, quibus exornes pro meritis meum amicum Ælium Lamiam.

8. *Lamiæ.*] Is anno post Horatii mortem octavo Consul fuisse cum M. Servilio dicitur, ann. ab U. C. 755. Corn. Tacit. Ann. lib. 6. cap. 27. ita scribit, *Extremo anni mors Ælii Lamiæ funere Censorio celebrata, qui administrandæ Syriæ imagine tandem exsolutus, urbi præfuerat. Genus illa decorum; vivida senectus, & non permissa provincia dignationem addiderat.* Vide Od. 17. lib. 3.

9. *Pimplea.*] A Pimplâ Macedoniæ monte pariter & fonte Musis sacro, Musæ dictæ sunt Pimpleides.

Nil sine te.] Huc pertinet adagium Μὴ ἄνευ μουσῶν, quo significatur ope Musarum grave quodvis inceptum perfici.

10. *Hunc fidibus novis, &c.*] Præter solitum magnifico genere carminis vir tantus ad immortalitatem consecrandus [illegible]

11. *Lesbio plectro.*] Carmine Sapphico & Alcaico: vel eximiis versibus, quales fuere Alcæi & Sapphûs, qui in Lesbo Ægæi maris insulâ nati. Hæc hodie *Metelina*, olim *Mitylene*, celebrata est vini generositate, ubertate soli, cantorum peritiâ, & ædificandi ratione speciali, è quâ natum proverbium, *Lesbia regulâ*, de quo Aristot. Moral. 5. cum nempe lex ad mores accommodatur; non, quod opportet, mores ad legem. A Lesbiis siquidem ad lapidum figuram plumbea ædificationis regula dirigebatur; non contra. Vide Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 22. & Annot. ad Od. 17. v. 21. supra.

ODE XXVII.

Sodales hortatur ne inter potandum rixentur.

Thracum est decertare poculis ad hilaritatem idoneis. Rescindite immanem consuetudinem;

NATIS in usum lætitiæ scyphis [102]
Pugnare, Thracum est: tollite barbarum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

2. *Thracum est.*] Hi enim non solùm bibacitatis infamiâ, sed & inter potandum petulantiæ vitio laborabant. Hinc πολυπόται, & ἀκρατοπόται dicti, Athen. l. 10. Ibidem & ἀκρατοκώθωνες ἐπιεικῶς, &c. c. 12. Idem l. 1. c. 24. magnam fuisse scribit ob vini præstantiam Thraciæ celebritatem. Vide supra Od. 18. ibique Annot.

Tollite barbarum Morem.] Solebant Thraces non solum hianti ore affatim vinum bibere, et

Morem;

Morem, verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino et lucernis Medus acinaces
Immane quantum discrepat. Impium
Lenite clamorem, sodales,
Et cubito remanete presso.
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni? Dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus

& cruentas contentiones à Baccho modesto removete. Persicus gladius mirum quantum distat à mero & candelis. O socii, cohibete vociferationes [103] *execrandas: cubitoque innixi consistite.* An *jubetis etiam me capere portionem Falerni austeri? Declaret Opuntiæ Megillæ frater, quo*

ANNOTATIONES.

[illegible]limacho apud Athen. cit. lib. 10. cap. 12. [illegible] ferro accincti epulabantur, & quem[illegible]bant æquales bibere cyathos. Quod [illegible] tum.

[illegible] *[illegible]dumque Bacchum.*] Cum verecun[illegible] & [illegible] o [illegible] tractandum: alias enim ul[illegible] contentes, & immodicè haurientes [illegible] percutiendo. Supra Ode 18.

[illegible] *Sanguineis prohibete rixis.*] De Centaureâ [illegible] super mero, supra Ode 18. & Virgil. [illegible] 2. v. 456.

——————*Ille furentes*
Centauros leto domuit, Rhætumque Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

5. *Vino & lucernis Medus acinaces, &c.*] Quid gladio, quid armis cum hilaritate & epulis? Vide Macrob. lib. 7. cap. 1. & Plutarch. Sympos. lib. 1. cap. 4.

Lucernis.] Convivia vespere incipiebant, & in multam sæpe noctem protrahebantur: ad hæc igitur lucernis opus erat. Quod autem veteres largius cœnarent, quam prandent, idque rectè & ad sanitatem, exponit Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. sub finem.

Medus.] Quoniam Medi, Persæque vicini, uni Cyro paruere: hinc promiscuè ponuntur, maximè, à Poëtis.

Acinaces.] Est Persarum hasta pariter & ensis ex Hesychio & Suida. Περσικὸν ξίφος ἀκινάκην καλοῦσι, Herodot. lib. 7. *Persicum ensem acinacem vocant, παρὰ τὴν ἀκὴν*, ob mucronem scilicet & cuspidem. Erat igitur acinaces ut & [illegible], Persis ac Medis proprius, sicut pila Romanis, gesa Gallis, gladius Lacedæmoniis, sarissa Macedonibus, lancea Hispanis, falarica Saguntinis, romphæa Thracibus, framea Germanis, sparus Rusticis, Theutonicis cateiæ, &c. Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 22.

6. *Immane quantum.*] Cic. de Finib. *Nimium quantum*, & de Oratore, n. 87. *Mirum quantum* Tacit. Hist. 3. 62. *Flavianus exercitus immane quantum animo exitium Valentis ut finem belli accepit.* Græci θαυμαστὸν ὅσον, ὅσον, Plato Epist. 7, &c.

Impium.] Mensa res inter sacras numerabatur, ex Plutarch. Sympos. itaque genialem mensam, & convivalem hilaritatem vociferando confundere, impium est. Adde quod sic violatur silentium mensæ & Angeronæ Deæ debitum. Just. Lips. mox citandus. *Angeronæ*, silentii Deæ, *sacra mensa habetor.*

8. *Cubito remanete presso.*] Ita compositi veteres mensæ accumbebant, reclinatâ supremâ parte corporis in cubitum sinistrum, inferâ in longum porrectâ & jacente: capite leviter erecto, dorso pulvillis modicè suffulto. J. Lips. antiq. Lect. lib. 3. cap. unico. Cætera notabuntur postea ad istos Horatii locos. Sat. 1. 4. 86.

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos.

Et Sat. 2. 4. 39.

. . . . . In cubitum jam se conviva reponet.

9. *Severi Falerni.*] Acrioris, inquiunt, saporis: vel meri, ut placet Theod. Marcilio aliisque veteribus. Seneca Epist. 63. *In vino nimis veteri ipsa nos amaritudo delectat.*

10. *Dicat Opuntiæ, &c.*] Utrixandi animum à conviviis arceat Horatius, statim læta proponit, imprimisque morem hunc, quo suos quisque amores ex ordine debebat proferre. De eo cit. Lipsius. Inter leges convivii, hæc una est ibidem.

Dominam si quis habessit, indicium facito.

Interpres Theocriti ad Idyll. 14. *solebant*, induit, *merum sumere in symposiis, & nominare aliquos amores aut amicos, tum terræ invergere, & pronunciare amicissimorum nomina.* Nempe & cottabismus illic habebat locum. Sic igitur epuli progressu merum poscebant; atque amico vel amicæ libabant, ac bene precabantur. Tibull. 2. 8. 31.

Sed bene Messalam sua quisque ad pocula dicat,
Nomen & absentis singula verba sonent.

Quinetiam tot cyathos hauriebant, quo literas amici vel amicæ nomen continebat. Martial. 1. 72.

Nævia sex cyathis, septem Justina bibatur.

. *Opuntiæ frater Megillæ.*] Per notam pulchritudine Megillam ejus frater indicatur. Oriundi erant ex Opunte Locridis urbe.

Vulnere

felix ictu, quo telo intereat. Scilicet *renuis?* At ego *non aliâ conditione potabo.* Certè *quisquis te amor tenet, haud pudendâ incendit flammâ: atque liberali semper amore delinquis. Euge, quodcunque tibi est, fidelibus crede auriculis. Ah infelix, quam pravâ cum voragine luctaris! O adolescens, clementiores amores meritus* fuisti. *Ecqua venefica, quis incantator herbis è Thessaliâ venenosis, quod Numen te queat expedire!* Ipse *Pegasus implicitum te vix li-*

Vulnere, quâ pereat sagittâ.
   Cessat voluntas? Non aliâ bibam
Mercede. Quæ te cunque domat Venus, [104]
Non erubescendis adurit
Ignibus; ingenuóque semper
   Amore peccas. Quicquid habes, age,
Depone tutis auribus. Ah miser,
Quantâ laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flammâ!
   Quæ saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus? [105]
Vix illigatum te triformi

ANNOTATIONES.

11. *Quo beatus vulnere.*] Cujus amore teneatur: quâ Cupidinis sagittâ percussus langueat, quam virginem aut mulierem depereat. *Beatus*, si quidem redamabatur.

13. *Cessat voluntas?*] Renuebat indicare Horatio Megillæ frater, quam adamaret: at ille mos ejus esse convivarum, id ab unoquoque sodalium exigere: quare hic statim postea obtemperat, suosque amores clam tamen, & in aurem declarat.

Non aliâ bibam Mercede.] Nisi hanc convivii legem observas, nec aliam ego. Si quæ sit amica tua, recusas aperire; ego quoque more majorum bibere detractabo. Apud J. Lips. cit. & hæc convivii lex habetur: *à summo ad imum more majorum bibunto.* Item hæc altera: *decem cyathi summa potio sunto.*

14. *Quæ te cunque domat Venus, &c.*] Instat Horatius, ne erubescat ille indicare amasiam, cujus sane amor, utpote ingenuæ, & honestus sit, & gloriosus; quantum ipse quidem existimabat.

17. *Quicquid habes, Depone tutis auribus.*] Quisquis sit amor tuus, tutò mihi declara fideli arcanorum custodi: clam saltem aperi, si non vis palam: ne dubita mihi secretum committere, quod invito te nunquam revelabo.

18. *Ah miser.*] Ergo Megillæ frater annuit tandem, & amicam suam indicat Horatio: at hic audiens quæ sit illa, erumpit in commiserationis voces istas.

19. *Quantâ laboras in Charybdi.*] Tam periculosè amas, quam si cum Charybdi luctareris. Scilicet ejusmodi mulierem deperis? Ah miser periisti: meliori profectò sorte & amore dignus eras. *Charybdi* omnia absorbenti bene comparatur avara meretrix. Cicero Philip. 2. n. 67. *Quæ Charybdis tam vorax?* Est propriè vorago, seu gurges vorticosus in freto Siculo, ad Messanam, hodie, *Capo di Faro*, vel, *Capo Faro*, ob Pharum illic excitatam. Fabulantur autem scortum fuisse rapacitate famosum, quod cum Herculis adduxisset boves, à Jove fulminatum in mare præcipitatum est, atque in hanc voraginem mutatum. Virgil. Æneid. 3. v. 420.

Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obsidet: atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, &c.]

Senecæ Epist. 79. *Charybdis an respondeat fabulis, perscribi mihi desidero . . . Fac nos certiores utrum uno tantum vento agatur in vortices, an omnis tempestas æque illud mare contorqueat: & an verum sit quicquid illo freti turbine abreptum est, per multa millia trahi.*

21. *Quæ saga, &c.*] Cum videaris fascino & incantamentis tam pernicioso amore implicitus; vix aparet salutis via. Quis enim te homo magicis artibus pollens? Quis & Deus expedire queat fatali velut nexu astrictum atque illigatum?

Thessalis Magus venenis.] Venenatis & ad incantamenta efficacissimis herbis in Thessaliâ copiosè crescentibus. Aiunt nimirum Poëtæ, Medeam illàc fugientem, aëre sublatam, scriniolum veneficiis & herbis magicis plenum dejecisse, sicque sparsa illa pullulasse. Apuleius apud Thessaliam in asinum se mutatum scribit; Metamorph. seu de asino aureo: ibidemque describit veneficarum Thessalarum apparatum, atque, ut ait ipse, *feralem officinam.* Vide Plin. lib. 30. cap. 1. ubi & refert *Menandrum Thessalam cognominâsse fabulam, complexam ambages fœminarum detrahentium Lunam.*

23. *Vix illigatum te triformi, &c.*] Ipse Bellerophon qui Pegaso insidens Chimæram interfecit, capite et formâ triplici horrendam, vix te liberabit ab istâ pravâ muliere huic monstro non absimili. Vide infra.

Pegasus expediet Chimæra. | berabit ex istâ Chimærâ triformi.

ANNOTATIONES.

24. *Pegasus.*] Apud Strab. & Palæphat. Pegasus non est equus, sed navis longa & citissima, hoc ideo nomine insignita, quâ Bellerophon insecutus comprehendit & cecidit Lyciorum ducem, nomine Chimæram, piraticâ infamem, vectum navi, cujus prora leonis, puppis draconis, medium capræ effigiem aut imaginem depictam exhibebat. Hincque fabulæ locus datus; teste etiam Plutarcho de claris mulieribus.

Chimærâ triformi.] Ex Strab. cit. mons ille Lyciæ ignivomus, in vertice leones, in medio capras, ad radicem serpentes habebat. Hunc vero Bellerophon expurgavit & inhabitabilem prius exinde habitabilem reddidit. Apud fabulatores *Chimæra* est monstrum *triforme*, caput & pedes leonis habens, capræ ventrem, draconis caudam. Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα. Hinc Lucretius, lib. 5. 903.

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra.

Ov. Met. 9. 646. . . . *Mediis in partibus hircum,*
Pectus & ora leæ, caudam serpentis habebat.

Hoc vero Bellerophon Neptuno adjutus, alato equo invectus, sagittis confecit. Lucianus Dial. de Astrol. ait minimè sibi persuasum, alatum Bellerophonti equum fuisse; verum putare illum talis sapientiæ studio deditum, sublimia & quæ ad sidera pertinet meditantem, in cœlum ascendisse, non equo sed monte. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 9. Porro bene Horatius meretricem cum Chimærâ confert. Hujus enim habet illa venenum, fœtorem, feritatem; impuræque libidinis flammas passim eructat. Adde quod amoris principia impetum leonis, medium capræ salacitatem, finis autem doloris morsus velut serpentis ac draconis letiferos nunquam non exerit. Fulgent. Mythol. lib. 3. Chimæræ, tanquam rei quæ nunquam fuerit aut esse potuerit, meminit Tullius de Naturâ Deorum, l. 1. n. 180 & ad Attic. l. 2. Epist. 16. ubi & citat versiculum Græcum, qui supra habetur.

ODE XXVIII.

Inducitur Archytas naufragus orans nautam prætereuntem, ne se insepultum relinquat.

Te maris & terræ numeroq; carentis arenæ [104]
Mensorem cohibent, Archyta,

O Archyta, te qui mare terramque & sabulum innumerabile dimensus es,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 7.

1. *Te maris, &c.*] Idolopœiam insignem simul & irrisionem Pythagoricæ disciplinæ exhibet Horatius, ipse quidem Epicurus: in primis autem carpit Mathematic[redacted]rtes divinandi. Inducit nautam obvio cadav[redacted]Archytæ non leviter exprobrantem, quod miser[redacted]eat; nec Babyloniorum numerorum ope t[redacted]irum fatum evitârit. Ecce vero Jul. Sca[redacted] humilem stylum interruptaq; orationis mem[redacted]culpat: nimirum hoc vitio dat quod erat laudi [redacted]rtendum. Agitur de humando cadavere: Archytas fortem suam lamentatur: an non ista decet oratio tenuis? An magniloquentia hic congrueret? An insurgit ille porro: *quid quod sibi Poëta contradicit?* &c. Vide infra v. 23.

Te maris & terræ, &c.] Alloquitur Poëta Archytam; siccine deest sat pulveris ad operiendum totum cadaver: idque fata negant tibi, qui Geometra egregius Astrologusque & in Pythagoricâ disciplinâ perfectus fuisti? Aiunt apud Ægyptos inventam primùm Geometriam. Cum enim singulis annis exundaret Nilus, & limo cuncta coæquaret, ut illo abeunte nulli agrorum limites, nulla discrimina apparerent, atque lites hinc frequentes orirentur; tum demum per lineas & mensuras agri notati sunt; curaque illa sacerdotibus demandata. Hanc porro scientiam ad Græcos transtulisse Pythagoras fertur. Vide Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 34.

Numeróque carentis arenæ Mensorem.] Ecclesiastici cap. 1. *Arenam maris quis dinumeravit?* Pindar. Olymp. Od. 2. in fine, ψάμμος ἀριθμὸν περιπέφευγε, *arena fugit numerum. Mensorem,* Hyperbole. Scilicet, quod erat innumerabile cæteris, ipse numerare potuit. An respicit Horatius ad Oraculum Apollinis, quo numerum arenæ sibi notum esse gloriatur; οἶδα ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης: an ad librum, ab Archimede compositum, cui titulus ψαμμίτης, in quo initur ratio arenam numerandi, si mundus eâ foret oppletus? Vide Turneb. lib. 26. c. 1. Hyginus lib. de Limitibus: *Archimedem præclari virum ingenii ferunt scripsisse quantum arenarum capere mundus queat, si eâ repleretur.*

2. *Archytæ.*] Cruquius perperam intelligit

 Pulveris

modici pulveris donum tenue coërcet juxta oram Matinam. Nil ergo profuit tibi [illegible], quod cœlestes regiones lustrâsti, ambitum [illegible] orbis [illegible] te circuisti. Sic & [illegible] obiit pater, Numinum conviva: Tithonus etiam in cœlum sublatus;

Pulveris exigui prope littus parva Matinum [107]
Munera; nec quidquam tibi prodest
Aërias tentâsse domos, animóque rotundum
Percurrisse polum, morituro.
Occidit & Pelopis genitor, conviva Deorum,
Tithonúsque remotus in auras, [108]

ANNOTATIONES.

quendam Archytam Firmanum Horatio coævum, Geometricis & Astronomicis observationibus nimis indulgentem, de quo Cicero de Divin. 2. *O vim magnam erroris!* &c. Juvat cum cæteris omnibus accipere hîc Archytam Tarentinum, Platonis familiarem & à Dionysii crudelitate vindicem, siquidem illum ob verba quædam de tyrannide liberius prolatâ neci addictum per epistolam eripuit. Diogen. Laërt. l. 3. & 8. Is præfuit septies suæ civitati, cum tamen imperandi tempus anno esset uno aliis definitum: idem ibidem. Honorificam Archytæ mentionem habet Tullius de Senectute c. 12. *Virumque magnum in primis & præclarum* nominat, dicere quidem egregiè solitum: *Capitaliorem hominibus pestem nullam esse à naturâ datam, quam corporis voluptatem, cujus avidæ libidines temerè & effrænatè ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ proditionis,* &c. Is Pythagorica in Philosophis, Platonica in Geometricis præcepta hauserat. Mathematicis & Mechanicis artibus excellens, columbam ligneam *libramentis suspensam, & aurâ spiritûs inclusâ atque occultâ concitam fecerat volantem.* Gell. lib. 10. cap. 12. Cubum primus invenit, Platone teste in Republ. Diogen. Laërt. cit. lib. 8.

3. *Pulveris exigui.*] Te dignum insigni mausoleo, nempe tot meritis præstantem, heu! cohibet ac tegit pulvesculus marinis undis advolutus.

Prope littus Matinum.] Ad oram Apuliæ: ubi in Lucaniæ confinio populi degunt Matini; sunt & saltus buxetis abundantes, de quibus Lucanus lib. 9. v. 185.

. . . . . *Calidi lucent buxeta Matini.*

4. *Nec prodest Aërias tentâsse domos.*] Quî factum, ut mortis hoc genus miserandum ab astris tibi parari non intellexeris, ne effugeres, eruditus apprimè astronomiâ & mathesî? Quin præscisti & eluctatus es fatum, O Archyta? Sic Astrologos futura prævidere & prædicere tentantes datâ semper occasione sugillat Horatius. *Aërias tentâsse domos.*] Planetarum domicilia, siderum affectiones, virtutes, situs, aspectus contemplatum fuisse: *Animoque rotundum Percurrisse polum,*] sphæram, sphæræque inclinationes; orbis varia climata, diversasque regiones cognovisse.

6. *Morituro.*] Est qui vocem hanc jungat cum præcedente *animo*, ut ex opinione Epicuri (cujus egregiè Horatius) mortales animi asserantur. Ita Plutarch. de Placitis Philosophorum, lib. 4. cap. 7. Ἐπίκουρος τὴν ψυχὴν φθαρτὴν τῷ σώματι συνδιαφθειρομένην.

7. *Occidit & Pelopis genitor.*] Hæc verba quidam & sequentia usque ad ista, *Me quoque devexi,* &c. nautæ esse continua, pronunciant: alii attribuunt Archytæ ad nautam respondenti sic: quid miraris quod interierim, cum nemo summorum virorum huc usque mortem effugerit? En Pelopis genitor occidit, Tantalus ipse Deorum conviva, &c. Pindar. Olymp. Od. 1. canit, si quem mortalium honorârunt Dii, maximè Tantalum.

Pelopis genitor, &c.] Tantalus Phrygiæ rex, Agamemnonis & Menelai proavus Deos convivio excepit, utque eorum divinitatem experiretur, Pelopem filium iis epulandum apposuit: quas illi dapes exhorruere, detrusúsque ad inferos Tantalo facinus vindicavere. Diod. Sicul. lib. 6. cap. 11. ait, Tantalum Jovis filium divitiis & gloriâ insignem, regnasse apud Asiæ partem quæ Paphlagonia dicitur, Diis etiam carum ob generis claritatem: postea vero felicitate insolentiorem evulgasse hominibus immortalium secreta, quæ mensæ communione & consuetudine cum Diis noverat: cujus criminis pœnas solvit ad inferos detrusus; ut usque ad mentum insurgant aquæ, & ad labia usque poma dependeant: & tamen in magnâ siti & fame nec bibere liceat, nec edere. Pindar. modo cit. addit, Tantalum suam felicitatem utpote nimiam concoquere non potuisse, sed saturitate damnum tulisse immensum ab ipso Jove patre irrogatum.

8. *Tithonúsque remotus in auras.*] Quin & Tithonus Auroræ maritus, quanquam ab uxore cœlesti succo perfusus, atque ita vivax effectus, fatis tandem concessit. *Remotus in auras,*] ab Aurorâ adamatus, & hinc in cœlum raptus. Insuper fabulantur Tithonum senectutis incommoda pertæsum in cicadam optavisse converti, sicque adeo transformatum in aëre suspensum in canistro fuisse. Eustath. ad Iliad. penult. Athen. lib. 3. & lib. 22. cap. 12.

Et Jovis arcanis Minos admiſſus; habentque
Tartara Panthoïden iterum Orco
Demiſſum; quamvis clypeo Trojana refixo
Tempora teſtatus, nihil ultra
Nervos atque cutem morti conceſſerat atræ;
Judice te, non ſordidus auctor
Naturæ, verique. Sed omnes una manet nox; [109]
Et calcanda ſemel via lethi.
Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti:
Exitio eſt avidis mare nautis.
Miſta ſenum ac juvenum denſantur funera; nullum
Sæva caput Proſerpina fugit.

nec non Minos ſecretorum Jovis particeps: Panthoi filius quoque rurſum ad Inferos truſus ibidem tenetur; quanquam detracto ſcuto res Trojanas teſtificatus, præter nervos & pellem nigro letho nihil tradiderat, te arbitro, non ignobilis teſtis naturæ & veritatis. Verum nox eadem cunctos expectat; ſemelque mortis iter peragendum eſt. Quoſdam Furiæ præbent ludum atroci Marti: perniciosum mare eſt nautis cupidis. Confuſæ vetulorum ac juvenum mortes conglobantur: caput nullum eripitur crudeli Proſerpinæ.

ANNOTATIONES.

9. *Et Jovis arcanis Minos admiſſus.*] Pariter & Minos Jovis familiaritate inſignis, tamen mortuus eſt. Is apud Homer. Odyſſ. 12. Διὸς μεγάλου ὀαριστής. Plato in Min. hunc affert Homeri locum, ſcribitque Minoëm à Jove eruditum & nono quoque anno cum eo verſari ſolitum & colloqui. Aiunt nempe Minoëm regem Cretenſibus dare leges volentem in antro ſeſe condidiſſe, ubi ſe cum Jove ſermocinantem prædicavit, atque ex ejus conſilio cuncta ſtatuiſſe: porro juſtitiæ famâ clarum apud Inferos judicem à Plutone conſtitutum. Hinc non abs re credunt aliqui per *Jovem* hic ſignificari Plutonem, qui quidem *Jupiter Stygius* à Virgilio dicitur. Æneid. 4. v. 638.

10. *Habentque Tartara Panthoïden.*] Ex hâc etiam vitâ denuo ceſſit, jamque in Inferis degit celebratiſſimus ille tranſmigrationis animarum auctor Pythagoras, qui ſe fuiſſe jactabat Euphorbum Panthoi filium apud Trojam, atque à Menelao interfectum, ſubinde revixiſſe, ac factum Pythagoram; idque intellexiſſe agnito clypeo quem geſtarat olim in Trojano bello, dum Euphorbus eſſet. Clypeus autem ille repertus in templo ſive Apollinis apud Cariæ oppidum, ſive Junonis apud Argos. Prius illud refert Diogen. Laërt. lib. 8. Hoc vero poſterius Ovid. Metamorph. 15. fab. 3. Ex his habes explicata quæ ſequuntur, *Iterum Orco demiſſum.* Item, *Quamvis clypeo Trojana refixo Tempora teſtatus.* Ovid. cit. 158. ſic loquentem inducit Pythagoram:

Morte carent animæ: ſemperque, priore relicta
Sede, novis domibus vivunt habitantque receptæ.
Ipſe ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam
Hæſit in adverſo gravis haſta minoris Atridæ.
Cognovi clypeum lævæ geſtamina noſtræ
Nuper Abanteis templo Junonis in Argis.

12. *Nihil ultra Nervos, &c.*] Animo ſemper vivens, corpore duntaxat mortuus, non ſemel. Sic palingeneſiam & metempſychoſin Pythagoræ explodit noſter Poëta. Vide Perſ. Sat. 6. v. 11. ubi & annotavi non pauca. Cic. 1. de Nat. Deorum. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 7. &c.

15. *Sed omnes una manet nox.*] Omnes perinde mortales ſerius ocyus hinc migrare debent & vitam exuere. Catull. 5. 5.

Nobis, cum ſemel occidit brevis lux,
Nox eſt perpetua una dormienda.

16. *Calcanda ſemel via lethi.*] Apoſtolus ad Heb. cap. 9. v. 27. *Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori.* I. Reg. 3. cap. 2. David morti proximus ita loquitur: *Ego ingredior viam univerſæ terræ:* pariter & Joſue, c. 23. art. 14. Propertius, 3, 18, 22.

Sed tamen huc omnes; huc primus & ultimus ordo
Et mala, ſed cunctis iſta terenda via eſt.

17. *Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti.*] Quoſdam Furiæ mactant, & quaſi ludum Marti dant: id eſt, alios ad mortem trahit bellandi ardor, alios navigandi, negotiandi, lucrum faciendi cupiditas.

26. *Nullum Sæva caput Proſerpina fugit.*] Nullum caput fugit ſævam Proſerpinam; id eſt, Mortem eluctatur nemo. Proſerpina uxor Plutonis credebatur morituris capillos reſecare; ac velut primitias inferis ſacras præmittere; nec aliàs potuiſſe animam corpore exſolvi. Ad hanc ſuperſtitionem reſpicit Horatius hic: pariter & Virgil. Æneid. 4. v. 698.

Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.

Alluſit & Martial. lib. 3. Epigram. 43.

Non omnes fallis. Scit te Proſerpina canum,
Perſonam capiti detrahet illa tuo.

Vide Macrob. Saturn. lib. 5. cap. 19. ubi quædam habet eximia de illo crinis abſcindendi ritu.

Me

Sic etiam me Illyricis fluctibus submersit Auster declivis Orionis assecla praeceps. Tu verò nauta, ne improbus mihi sis, neve te *pigeat errantis sabuli portionem injicere ossibus & capiti insepulto. Ita quicquid Eurus minitabitur Italico mari,*

Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis. [110]
At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
Ossibus & capiti inhumato 24
Particulam dare. Sic quodcunque minabitur Eurus [111]

ANNOTATIONES.

21. *Me quoque devexi, &c.*] Ne mirare igitur nauta, quod interii, inquit Archytas: sicut illi suo quisque modo obiere mortem; ita ego submersus Illyrico mari.

Devexi.] Sive quod Australis est Orion, adeoque in parte cœli devexâ, sicut opposita Borealis est subvexa & superior: seu quod Orionis figura statuitur prona in phænomenis: unde & *Pronus Orion*, lib. 3. Od. 27. v. 18. vel denique notatur occasus hujus sideris: quod ad rem certè magis videtur. Nam tempestates tunc maximè excitat Orion, cum oritur vel occidit. Hinc *comes* ejus dicitur *Notus* ventus meridionalis valdè nebulosus; *νότις, humor*: unde nomen. Gell. lib. 2. cap. 22.

Orionis.] De Orione viro multùm fabulantur quæ ad rem præsentem non attinent. De sidere agitur stellis continente plurimas; quæ dum refulgent, serenitatem; sin minùs, tempestates minantur: jugula vocantur Latinis. Plaut. Amphitr. Act. 1. Scen. 1.

22. *Illyricis Notus obruit undis.*] Obrutus aquis perii in sinu Illyrico (Dalmatico, Hadriano, hodie *Veneto)* tempestatem cientibus Austro pariter & Orione. Sic & jungit utrumque Virgilius Æneid. 1. v. 539.

Cum subitò assurgens fluctu nimbosus Orion
In vada cæca tulit, penitusque procacibus Austris, &c.

Æneid. 4. v. 52. *aquosus Orion.* Noster Epod. 10. v. 9.

Nec sidus atrâ nocte amicum appareat,
Quâ tristis Orion cadit.

Epod. 15. v. 7.

—Nautis infestus Orion.

Illyricis.] Illyricus olim sinus dicebatur universum illud mare, quod est Italiam inter & Illyricum. Postea Adriaticum mare continebatur ab Epidamno ex parte Illyrici, ad Garganum montem ex parte Italiæ: reliquum autem mare ad sinûs fauces Ionium vocatum est: Adriaticum verò Dalmatici nomen accepit. Tandem sinus universus hodie Venetus appellatur.

23. *At tu, nauta, vagæ ne parce, &c.*] Hic gravem Horatio dicam dicit, magnamque litem movet magnus Scaliger tanquam contraria loquenti. Quid enim, inquit, rogat nautam *ut pusillam fieri terram injiciat inhumato, quem in ipso statim Odes initio, pulvere contectum ait? Satis erat quippe vel minimâ terrâ partem quampiam corporis tegi.* Scilicet arenam mare advolverat aliquantulam, & corpus utcunque texerat. At nunquid hæc erat legitima sculptura? Talem verò poscit Archytas.

—Quis solus bonos Acheronte sub imo est.

ex Virgil. Æneid. 11. v. 23. Eâ porrò qui carebant, annos centum errare veterum superstitio existimabat. Virgil. Æneid. 6. v. 325.

Hæc omnis, quam cernis, inops inhumataque turba est:
Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda, sepulti.
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Transportare prius, quam sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos, volitantque hæc littora circum;
Tum demum admissi stagna exoptata revisunt.

Adde quod habet Alex. ad Alex. lib. 5. cap. 26. ubi sic scribit: *Ludi ad Tarentum Seculares dicti, qui singulis centum annis ex præcepto Sibyllinorum carminum fiebant ad placandos Manes; quorum auctor Valer. Publicola . . . . Proditur decretum inter Pontifices, ut si defuncto cadaveri justa quispiam exhibere velit, & an humatum esset, in dubium veniret, satis haberent si quibusdam sacris precationibusque exhibitis glebam absenti cadaveri, aut terram injicerent, terque injecto pulvere à labe erroris cadaver manesque expiatos ducerent: at si operto humo cadavere, os exceptum fuisset, donec purgetur, inhumatum videri.* Hæc ille. Atqui hic *inhumato capiti arenæ dari particulam* orat Archytas. Ergo caput opertum non erat; quâ corporis præcipuâ parte non contectâ; insepultum censeri debet corpus. Quod quidem intelligitur ex sententiâ jurisconsultorum, apud quos sacrum habetur sepulchrum in quo conditum sit caput hominis, etiamsi reliqua absint membra: item offenso capite, violatum habetur sepulchrum, quoniam arx sensuum & rationis caput est, eoque amoto cætera prorsus ignota omnique decore jacent exuta; & quicquid honoris contribuitur capiti, universo planè corpori attributum existimatur: quæ Ambrosii sententia est. Hæc appositè Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 19.

25. *Sic quodcunque minabitur, &c.*] Sic te pietas numinum ab omni vindicet malo, teque bonis cumulet, ut erga me pius fueris, & quæ

Fluctibus Hesperiis, Venusinæ
Plectantur sylvæ, te sospite: multáque merces,
Unde potest, tibi defluat æquo
Ab Jove, Neptunóque sacri custode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Postmodo te natis fraudem committere forsan:
Debita jura vicesque superbæ [112]
Te maneant ipsum. Precibus non linquar inultis;
Téque piacula nulla resolvent.
Quanquam festinas, (non est mora longa) licebit,
Injecto ter pulvere, curras.

luant silvæ Venusinæ, te incolumi: præmium quoque multiplex undecunque fas erit, tibi conferatur à Jove justo, & à Neptuno sacrati Tarenti defensore. Quod si *fortè spernis admittere delictum posteris innocentibus exitio futurum: ipsi tibi jus acquisitum ac vices arrogantes reddantur. Haud* ego *destituar votis inutilibus: te verò nullæ purgabunt expiationes.* Itaque *licet properes, non diu tardabis; ter injecto pulvere, transgredi fas erit.*

ANNOTATIONES.

justa peto concesseris. Ergo si me sepelieris, avertant Dii à te pericula tempestatum, ventorumque furorem, mari, quod navigas, minantium, in sylvas propinquas depellant: insuper autem & quæstum lucrumque tuum promoveant: adeoque exigui laboris pro me sit tibi *merces multa ab Jove Neptunoque* concessa.

Eurus.] Synecd. pro quolibet vento. Ille dicitur ab ἠὼ ῥέων, ab *oriente fluens*; alio nomine ἀπηλιώτης; Romanis autem nautis Subsolanus. Gell. lib. 2. cap 22.

26. *Fluctibus Hesperiis.*] Italiam Græci Hesperiam dixere, quod sit ipsis ad occasum: hos imitati Poëtæ Latini pariter vocavere. Virgil. Æneid. 1. v. 534.

Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt.

Vel sic appellata est Italia ab Hespero, qui regionem istam à fratre Atlante pulsus adiit: vel etiam ab Hespero stellâ quæ Vesper dicitur, & ad occasum apparet. Postremam hanc originem asserit Macrob. Saturn. l. c. 3. ita scribens: *Italia dicta est Hesperia, quod occasui subjecta sit.*

Venusinæ silvæ.] Metonym. Venusia & Venusium est urbs Apuliæ in Lucaniæ confinio: continetur hodie Basilicata Neapolitani regni provincia ad radices Apennini montis sita; parva quidem, sed principatûs titulo nobilitatur, vernaculè *Venosa.*

26. *Neptunóque sacri custode Tarenti.*] Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *Datum est Neptuno alteri Jovis, ut volunt, fratri, maritimum omne regnum: nomenque productum, ut Portunus à portu, sic Neptunus à nando, paulum primis literis immutatis.* Porrò sacrum illi Tarentum dicitur, quod in ejus sit tutelâ, eumque præcipuè colat: sive quod aiunt Phalantum Herculi & Neptuno templa ibi erexisse: vel quod ea urbs à Tarente Neptuni filio condita atque nominata: olim magnæ Græcia fuit in Salentinis; hodie verò in terrâ Hydruntinâ, arcem habet portumque & principatûs insignia,

30. *Negligis immeritis nocituram, &c.*] Id est, Si mihi suprema & justa persolvere parum curas, sic per socordiam admittes piaculum tibi posterisque tuis nociturum. Semper enim grande nefas habitum est, insepultum relinquere obvium cadaver: quique id neglexisset, piacularis existimabatur. Athenis autem Buzyges ejusmodi reum criminis etiam execrabatur.

31. *Fraudem.*] Nam debito defraudat officio mortuum, qui inhumatum negligit.

Forsan.] Legunt alii *forsit*, vel *forset:* alii *fors, &c.*] junguntque cum sequentibus. Sed quid inde?

32. *Debita jura vicesque, &c.*] Par tibi sors contingat jure merita, tuæque superbiæ & socordiæ debita: sic tu quoque inhumatus aliquando projiciare. *Superbæ.* Passeratius legit, *superbè.* Alii per *superbas vices* intelligunt graves atrocesque pœnas, ex Prisciano.

33. *Precibus non linquar inultis.*] Dii certè meas preces exaudient justi justas: nec inultum me, nec te impunitum dimittent. Plaut. Captivi, 2, 63.

Et profectò Deus, qui, quæ nos gerimus, auditque & videt.

34. *Teque piacula nulla resolvent.*] Nullius sacris tantum scelus eluere unquam licebit. Nimirum execrationes veteribus credebantur inexpiabiles. Nam alicui præcidaneâ porcâ expiari consueverat, qui insepultum reliquerat fortè obvium cadaver, nec glebâ operuerat. Festus.

36. *Injecto ter pulvere, curras.*] Hæc est illa tandem, quam à nautâ petit Archytas, humatio legitima; glebæ injectio scilicet; sive ut quis mortalium cadaveri ter injiciat pulverem. Rem totam explicat Tullius de Leg. 3. n. 56. *Antiquissimum sepulturæ genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur: redditur enim terræ corpus, & ita locatum ac situm quasi operimento matris obducitur.* Et n. 57. *Siti dicuntur ii, qui conditi sunt. Nec tamen eorum ante sepulchrum est, quam justa facta & corpus*

ODE

incensum est. Et quod nunc communiter in omnibus sepultis penitus, humati dicuntur: id erat proprium tum in iis, quos humus injecta contegeret: eumque morem Jus Pontificale confirmat. Nam priusquam in eos injecta gleba est, locus ille, ubi crematum est corpus, nihil habet religionis. Injectâ glebâ tum & illic humatus est, & gleba vocatur: ac tum denique multa religiosa jura complectitur. Igitur hoc est quod istic Archytas deposcere putandus est, tum ne religioso isto careat honore, tum ne centum annos errans ab Elysio diutius arceatur, quemadmodum ante annotavit. Sic & Palinurus item insepultus rogat Æneam, apud Virgil. Æn. 6. v. 365.

Eripe me his, invicte, malis; aut tu mihi terram
Injice; namque potes.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 20.

ODE XXIX. Ad ICCIUM.

Miratur illum relicto Philosophiæ studio militiam sectari.

O Icci, jam ergo felices Arabum Thesauros æmularis, atque grave bellum moliris tyrannis Sabæ nondum subactis, & Medo formidabili vincula fabricas. Quæ verò puellarum barbararum, occiso suo sponso, obsequetur tibi? Quis puer ex aulâ crinibus unguento perfusis ad pocula præficietur,

ICCI, beatis nunc Arabum invides [113]
Gazis, et acrem militiam paras
Non ante devictis Sabææ
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas. Quæ tibi virginum,
Sponso necato, barbara serviet? [114]
Puer quis ex aulâ capillis
Ad cyathum statuetur unctis,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *Icci.*] Sunt qui legi velint *Iti*, quod familia fit Itia, nusquam autem Iccia. Is fuisse dicitur Agrippæ in Siciliâ Procurator, ab eoque optimis ibidem agris donatus.

Beatis nunc Arabum invides Gazis.] Grandes igitur accumulare thesauros statuisti? Tantane est avaritiæ vis, divitiarum cupiditas tanta, ut faciat te sapientiæ desertorem? *Beatis.*] Ex opinione vulgi, nemo felix nisi dives.

Arabum.] *Felix appellatur Arabia, falsa & ingrata cognominis, quæ hoc acceptum superis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria . . .*

Verùm Arabiæ etiamnum felicius mare est: ex illo namque margaritas mittit: minimaque computatione millies centena millia sestertium annis omnibus India, & Seres, peninsulaque illa imperio nostro adimunt. Tanto nobis deliciæ & fœminæ constant. Plin. lib. 12. cap. 18.

Gazis.] Persica vox. Virgil. Æneid. 1. & 2. *Troia Gaza.* Tull. pro Leg. Manil. c. 23. *Qui ab auro gazâque regiâ manus cohibere possit.*

2. *Acrem militiam paras Non ante devictis Sabææ Regibus.*] Acer habendi ardor, ac ditescendi, acrem militandi animum creat scilicet. *Non ante devictis:* victis olim ab Alexandro, sed nondum à Romanis. Ex Dione lib. 53. Ælius Gallus Ægypti præses in Arabiam cum exercitu venit, multasque urbes cepit. Plin. l. 6. c. 31. Hard. *Romana,* inquit, *arma solus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equestri ordine. Nam C. Cæsar Augusti filius prospexit tantùm Arabiam. Gallus oppida diruit . . . . retulit Sabæos ditissimos sylvarum fertilitate odoriferâ, auri metallis, agrorum riguis, mellis ceræque proventu.* Porrò *Saba* felicis Arabiæ civitas in monte, perampla & regia Sabæorum; ubi thus, myrrha, casia, cinnamomum abundè proveniunt. Vide infra Od. 35. Annot. ad. v. 31.

8. *Horribili Medo.*] Medi terribiles Romanis ob cæsum ab eis Crassum, fugatumque Antonium. At post bella civilia missis ad Augustum legatis mitiores se ostenderunt. Vide supra Od. 2. v. 51. Græcis etiam infestus dicebatur Medorum exercitus. Theogn. Στρατὸν ὑβριστὴν Μήδων.

7. *Puer quis ex aulâ, &c.*] Tit. Liv. lib. 45. *Pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad ministerium regis electi.* Ita veteres opulenti pueros egregiæ formæ ministros sibi conquirebant, item generis claritate conspicuos. Patet ex Daniel. cap. 1. Athen. lib. 10. cap. 6. *Capillis unctis.*] Ad majorem lasciviam & luxuriam. Vide lib. 2. Od. 7. v. 8. Annotat. *Ad cyathum statuetur,*] pocillator, qui epulanti tibi vinum fundat. Nota fabula de Ganymede Jovi ad cyathos. Sueton. Jul. Cæs. c. 49. *Sed C. Memmius etiam ad cyathum & vinum Nicomedi stetisse objecit, cum reliquis exoletis, pleno convivio, &c.*

Doctus

Doctus sagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis
Pronos relabi posse rivos
Montibus, et Tiberim reverti:
Cùm tu coëmptos undique nobiles
Libros Panæti, Socraticam et domum
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora, tendis? [115]

arcu patrio tela Serum vibrare peritus? Ecquis modò inficiabitur fluvios affluentes retro ferri ad altos montes, ac Tiberim regredi posse, quando tu comtos undequoque Panætii codices eximios, & familiam Socratis universam *permutare studes thoracibus Hispanicis?* certè *laudabiliora promiseras.*

ANNOTATIONES.

8. *Doctus sagittas tendere Sericas, Arcu paterno?*] More patrio eruditus sagittas arcu torquere, perinde ac Parthi, Medi, alliique orientales, inter quos Seres numerantur. Vide supra Annot. Od. 12. v. 56. ad vocem *Seres.*

10. *Arduis Pronos relabi posse rivos Montibus.*] Sursum fluere ad montes, è quibus defluunt. Proverb. Gr. Ἄνω ποταμῶν, quo significatur naturæ ordinem inverti. Initium autem est versus Euripidis in Medea: qui sic habet; Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωρῦς παγαί *Sursum fluminum sacrorum feruntur fontes.* Ovid. Ep. 5, 31.

Xanthe, retro properas; versæque recurrite lymphæ.

13. *Cùm tu coëmptos, &c.*] Cùm tu repentè mutatus deseras Philosophiæ studium, quod fueras amplexus, atque longè contrariam, militiæ nempe, viam ineas.

14. *Panæti.*] Is natione Rhodius, instituto Stoicus, Scipionis Africani ac Lælii præceptor fuit. Scripsit libros tres περὶ τοῦ καθήκοντος, quos laudat, citatque, atque est imitatus Cicero suis lib. de Officiis. A. Gellius lib. 13. cap. 27. *Legebatur*, inquit, *Panætii Philosophi liber de Officiis secundus, ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere æmulatus est.* Tum ex multis ab eo sapienter scriptis & *ad bonam frugem ducentia*, eam affert ejus sententiam, quâ præcipit, exemplo Pancratiastarum ad vitandos ictus in certaminibus, omni se ratione præmunientium, debere viri prudentis mentem adversus injurias semper esse paratam, *erectam, arduam, septam, solidam, expeditam.*

Socraticam domum.] Socraticæ disciplinæ antesignanos & coryphæos, Platonem, Xenophontem, aliaque Academiæ lumina.

15. *Loricis Iberis.*] Hæc ferebantur optimæ, ob eximiam ferri temperaturam, inquit Torrent. & Plinius auctor est lib. 34. cap. 14. ubi ita scribit: *Ferri metalla ubique propemodum experiuntur . . . . differentia ferri numerosa . . . . fornacum maxima . . . . summa autem in aquâ est, cui subinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicuti Bibilin in Hispania, &c.* Idem lib. 7. cap. 56. ait loricam inventam à Midia Messenio. Porro nomen à loris, è quibus primum confecta, quod postmodum longè alia tamen retinuit.

Iberis.] Hispania ex Strabone & Plinio dicta est Iberia, sive ab rege, sive à flumine Ibero. Hoc enim affatim rigatur atque scinditur regio Tarraconensis. Scaturit in Castellâ veteri, perfusisque variis terris in mare Mediterraneum delabitur.

16. *Pollicitus meliora.*] Meliorem sane de te spem concitaveris. Certe militiâ quam assumpsisti, relictum à te sapientiæ studium, quod multò melius fuit.

Tendis.] Quidam legunt *temnis.*

ODE

ODE XXX.

Rogat Venerem ut veniat in sacellum à Glycerâ ipsi dedicatum.

O Venus, Cnidi & Paphi domina, contemne caram Cyprum & migra in exornatum Glyceræ sacellum, te plurimo thure invitantis. Veniant tecum flagrans tuus filius, & Charites cingulis

O Venus, regina Cnidi Paphique;
Sperne dilectam Cypron, et vocantis [116]
Thure te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem.
Fervidus tecum puer, et solutis 6

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 2.

1. *O Venus.*] Glyceræ se amore torreri scribebat supra Od. 29. ejusque animum reddere mitiorem mactatâ hostiâ satagebat. Jam voti reus Veneri μέλος ἐπιβώμιον canit in dedicatione ædiculæ quam in suo larario Glycera ei consecrârat. Simile carmen & Epigramma scribit Paci Tibullus lib. 1. Eleg. 10.

Regina Cnidi Paphique.] Æschyli circumfertur hic versiculus de Venere.

Κύπρου Πάφου τ' ἔχουσα πάντα κλῆρον.

Scilicet in istis urbibus sanctiùs illa colebatur, ex Pausan. in Atticis, Strab. Plin. &c.

Cnidus.] Urbs Cariæ portu duplici insignis, magis autem natalibus Eudoxi Mathematici Platonis condiscipuli; Agatharchidis, tempore Strabonis historici; (quem tamen Samium Plutarchus facit) Theopompi Jul. Cæsari familiaris, atque Artemidori ejus filii: Ctesiæ rerum Syriacarum & Persicarum scriptoris, ex Strabone l. 14. at maximè Veneris statuâ; quod Praxitelis opus tam admirabile videndi causâ multi Cnidum navigârant. Auctor est Plin. lib. 76. cap. 5. ubi & addit; *Voluit eam à Cnidiis mercari rex Nicomedes, totum æs civitatis alienum dissolvere promittens. Omnia perpeti maluere, nec immeritò: illo enim signo Praxiteles nobilitavit Cnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conspici possit undique effigies Deæ, favente ipsâ, ut creditur, facto. Noc minor ex quacunque parte admiratio est.*

Paphus.] Urbs Cypri portum habens, & templa egregiè structa, Strabo. Plinius autem lib. 2. cap. 96. ita scribit: *Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quandam aram* (al. *aream*) *non impluit.* Cornel. Tacit. Histor. lib. 2. c. 2. idem refert. *Vespasianum cupido incessit adeundi visendique templum Paphiæ Veneris inclytum per indigenas advenasque . . . &c.* 3. *Certissima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ effundere vetitum: precibus & igne puro altaria adolentur, nec ullis imbribus, quanquam in aperto, madescunt.*

2. *Sperne dilectam Cypron.*] Cypro tibi licet tot nominibus dilectæ, præfer tamen, obsecro, Glyceræ sacellum. Quamvis enim tot sacras ædes illic habeas, universaque insula tibi devota sit; at apud Glyceram quoque dominaris; novamque possidebis ædem, quam magnâ curâ, summo studio exornavit, & tibi paravit. Illùc insuper thure te plurimo invitat. Veni ergo ad ejus consecrationem. De Cypro Strabo lib. 14. Plinius lib. 5. cap. 31. *quondam tibi novem regnorum sedem* fuisse scribit. Vide & supra Od. 19. Annotationes.

3. *Thure te multo.*] Floribus enim & thure, potius quam victimis, placari Venus & coli amabat. Virg. Æneid. 1. 419.

Ipsa Paphum sublimis adit, sedesque revisit
Læta suas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, sertisque recentibus halant.

Vide Annot. ad. Od. 19. v. 16.

4. *Transfer.*] Propria vox, & solemnis, è Jure Pontificio arcessita, cum ædes sacratur. At contra, cum locus è sacro privatus redditur, *evocari sacra dicuntur.* Plin. lib. 10. Epist. 58. Trojano Pontif. Max. sic ait; *Ego quum quærerem num aliqua lex dicta templo, cognovi alium hic, alium apud nos esse morem dedicationis. Dispice ergo, Domine, an putes ædem salvâ religione posse transferri, &c.* Vide & Epist. 73. & 74. ejusdem libri.

5. *Fervidus tecum puer.*] Solitus Veneris comitatus pariter ab Horatio invocatur; atque in dedicatum à Glycera sacellum invitatur; imprimis autem Cupido filius ejus. *Fervidus,*] quia πυρφόρος, & facem gestat, quâ indicatur, ea, quâ pollet vis accendendi animos & amore inflammandi. *Puer* vero dicitur, ut significetur stulta & puerilis libidinosorum cupiditas, eo studio turpia consectantium, quo pueri solent crepundia.

Solutis Gratiæ zonis.] Plin. lib. 35. cap. 11. *A Nicearcho picta Venus inter Gratias & Cupidinem* (al. *Cupidines*) *celebratur.* Apul. Met. 2. p. 44. *Venus omni Gratiarum choro stipata.* Hesiod. in

Gratiæ

Gratiæ Zonis properèntque Nymphæ
Et parùm comis sine te Juventas,
Mercuriusque.

[117] *laxatis, & Nymphæ, & Juventas absque te minimum suavis, & Mercurius.*

ANNOTATIONES.

Theogon. tres Charites nominat, Aglaiam, Euphrosynen, Thaliam; pariter & Pindarus Olymp. Ode ultimâ, ubi & ait: *Per eas omnibus mortalibus fieri dulcia, si quis vir sapiens, si pulcher, si splendidus; sed nec Deos sine Charitibus, in cœlo quidquam moliri.* Πάντων ταμίαι ἔργων ἐν οὐρανῷ, *Omnium dispensatrices in cœlo operum.* Seneca de Benefic. lib. 1. cap. 3. *Nunc dicam quare tres Gratiæ, quare sorores, quare implexis manibus, quare ridentes, juvenes & virgines, solutâque ac pellucidâ veste.* Et paulo post: *Hesiodus Aglaiam maximam natu appellavit, mediam Euphrosynen, tertiam Thaliam. Homerus nomen uni mutavit: Pasitheam appellavit* (nempe Iliad 14.) *Mercurius unà stat.* Gratiæ porro *solutis zonis* pinguntur ac pellucidis vestibus, quia amicorum animi sibi invincem debent esse aperti, sine fuco, sine ambagibus.

6. *Nymphæ.*] Et hæ comitatum Veneri præstant, quia matres amorum, illa vero unius mater Cupidinis fertur: ex Philostrato. Claudian. de nuptiis Honor. & Mar. v. 73.

. . . . *Gens mollis amorum,*
Has Nymphæ pariunt, illum Venus aurea solum
Edidit.———

Nymphæ aliæ maris, quæ Nereides, fontium ac fluminum Naïades, sylvarum Dryades, Hamadryades, quæ cum arboribus oriuntur & cadunt, Oreades montium, Napeæ florum.

7. *Parum comis sine te Juventas.*] Hæc juventutis Dea, Græcis Hebe, etiam Veneri comes additur, ut apud Homer. in Odyss. Ἥβη τε δῖα θυγάτηρ τ' Ἀφροδίτη. Quoniam verò ii qui à Venere abhorrent, etsi juvenes, solent esse morosi, severi, tristes, difficiles, quod senum est proprium, hinc *parum comis sine Venere Juventas* dicitur. Vel Horatium ex Horatio interpretari licet hoc modo: *Juventas parum comis*, decora, gratiosa, *sine Venere*, id est, sine venustate. Epist. ad Pisones, v. 42.

Ordinis hæc virtus erit, & Venus, aut ego fallor.

Juventas.] Tit. Liv. lib. 5. cap. 54. *Cum augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminusque, maximo gaudio patrum nostrorum, moveri se non passi sunt.*

8. *Mercuriusque.*] Denique Veneri Mercurius adjungitur, sermonis nempe Deus. Seu quod amor disertos faciat, seu quia per disertam & facundam orationem solet amor conciliari. Unde Ovid. Art. Amat. 2. 123.

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses:
Et tamen æquoreas torsit amore Deas.

Hinc etiam Veneri πάρεδρος & σύνεδρος celebratur ille, & ejusdem cum eâ ædis, sedis ac religionis consors. Plutarch. in præceptis connubialibus scribit, juxta Venerem in eodem sacello veteres collocâsse Mercurium συγκαθιδρύσαν, inquit, rationemque ibid. subjungit, eò quod sermone blando, non jurgiis aut contentione à se mutuò, quod cupiunt conjuges, debeant obtinere.

ODE XXXI.

Quid petat ab Appolline, explicat.

QUID dedicatum poscit Apollinem
Vates? Quid orat, de paterâ novum

[118] *Quid Poëta petit à Phœbo consecrato? Quid precatur re-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9.

Longè se alienum ab omni avaritiâ declarat Horatius hac Ode, cum summa votorum ejus sit, ut ab Apolline Vatum Patrono nihil aliud exposcat præter mentem sanam in corpore sano, quod ait Juvenalis unicè postulandum à Diis, Sat. 10. 356. Vide Pers. 2. Lucian. in Icaromenippo.

1. *Dedicatum.*] Vel ab ipso Poëta consecratum Phœbo sacellum suis in ædibus intelligit; vel ab Augusto post Actiacam victoriam templum Appollini in Palatio dedicatum.

2. *De paterâ novum Fundens liquorem.*] Tunc cum vini primitias libat & sacrificat Apollini Palatino. Hoc intelligi potest ab Horatio factum inter epulas; nam supra notavimus id observatum ab Antiquis, ut in mensâ aliquid vini defunderetur ac Diis libaretur. Hinc Æneid. 1. v. 740.

Dixit, & in mensam laticum libavit honorem.

ceus vinum effundens è craterâ? haud arva pinguia Sardiniæ fertilis: haud pulchros greges ferventis Calabriæ: haud aurum, vel ebur Indiarum: haud agros, quos undis lentè fluentibus *lambit Liris silens fluvius.* Ii *quibus sors donavit Calenas vineas,* eas *cultro reprimant. Opulentus etiam negotiator vina Syriis mercibus commutata bibat poculis ex auro.*

Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniæ segetes feracis;
Non æstuosæ grata Calabriæ
Armenta: non aurum, aut ebur Indicum; [119]
Non rura, quæ Liris quietâ
Mordet aquâ taciturnus amnis,
Premant Calenâ falce, quibus dedit
Fortuna vitem; dives & aureis
Mercator exsiccet cullulis
Vina Syrâ reparata merce,

ANNOTATIONES.

Et Æneid. 8. v. 279.

In mensam læti libant, Divosque precantur.

Vide. J. Lipf. antiq. lect. lib. 3. ubi morem hunc in omni convivio religiosè servatum pridem asserit, tum ex Homero, tum ex allatis modo Virgilii locis, tum ex Dione Cassio: additque: *Ergo aut amatores Veneri, bellatores Marti, quidni Musis & Apollini studiorum præsidi rite libemus nos eorum alumni?* vel Poëta de Vinalibus prioribus dixit in quibus gustabantur vina, novumque vinum libabant; nempe 9. Calend. Maii: nec enim antea censebant prisci vinum deferbuisse, nec purum aut sacris idoneum. Vide Varron. 5. de Ling. Latin. Plin. lib. 18. cap. 29. Festum, in voce *Calpar*; quo nomine vocabatur patera, quâ vinum novum libabant. Huic interpretationi posteriori favet quod ait Horatius, *novum, &c.*

Sardiniæ.] Hæc insula, inter mare Tyrrhenum ac Balearicum sita, tritici feracissima, à Sardo Herculis filio dicta est Sardinia. *Segetes.*] Ex Varrone de Re Rust. lib. 1. cap. 29. *Seges est quod aratum & satum est: arvum, quod aratum necdum satum.*

5. *Calabriæ.*] Italiæ regio est inter mare Tyrrhenum & Ionium, ubi olim Brutii populi & magna Græcia; hodie pars est regni Neapolitani versus austrum ac Siciliam porrecta.

Æstuosæ.] Solis ardoribus valde expositæ & æstuantis.

6. *Armenta.*] Laudantur equi Calabri in eâ regione abundantes; ficut & in Apulia quæ proxima est Calabriæ. Vide Varronem de Re Rust. lib. 2. cap. 7. Ibidem & pascua erant optima, quorum mentio est Epod. 1.

Aurum aut ebur Indicum.] Ab Indo flumine dicta eâ Orientis ampla regio; auri & argenti metallis, gemmis quoque dives est. Ebur quoque præ cæteris habet. Hinc Virgil. Geor. 1. 57. *India mittit ebur.* Vide Plin. &c.

7. *Non rura quæ Lyris, &c.*] Non agros peto in Campaniâ fertiles.

Liris.] Hic fluvius aliis vocatur *Liternus*, supra Soram scaturit, & ad Minturnas labitur in mare Tyrrhenum. Ejus meminit Martial. lib. 13. Epig. 83.

8. *Taciturnus amnis.*] Leniter fluens ac tacitè, non rapido cursu, aut ingenti murmure.

9. *Premant Calenâ falce, &c.*] Non aliis invideo vites optimas ac generosa vina. De Caleno supra Od. 20. v. 9.

Falce.] Cultello incurvo falcis instar.

Premant.] Scindant racemos è vite, vel ipsam vitem putando, luxuriantem coërceant. Vel, uvas à Calenis vitibus in torculari calcent ac premant. Virgil. Georg. 1. v. 156.

. . . . *Ruris opaci*
Falce premes umbras.——

10. *Dives & aureis Mercator, &c.*] Per me licet, fruantur alii suâ felicitate, suis opibus, suis deliciis: ego vero tenui meâ sorte victuque contentus sum.

11. *Culullis.*] Fictilibus calicibus, qui cululli dicti sunt, Vestæ ac Diis libabant Vestales: inquit. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 12. significatur hic quodlibet poculi genus. A culeo, inquiunt, quod ingens est vas, seu maxima liquorum mensura, fit culeolus, & inde culullus, quod poculum fuit sat capax, quo usi Pontifices olim in sacris, & reges in conviviis. De his rursum ad Pisones, v. 434.

12. *Vina Syrâ reparata merce.*] Vina exquisita empta per commutationem pro mercibus è Syria advectis, nardo, balsamo; unguentis, odoribus, &c. Syria Asiæ provincia, hodie, *la Saurie*, continet Palæstinam, Phœniciam, & Syriam propriè dictam: Euphrate rigatur. Cic. pro domo. *Illa opima fertilisque Syria.* Paul Pandect 18. ter. 1. *Non aliud olim merx, aliud pretium vocabatur; sed quisque secundùm necessitatem, utilibus inutilia permutabant; quando plerumque evenit, ut quod alteri superest, alteri desit. Sed quia non semper nec facile concurrebat, ut cùm tu haberes quod ego desiderarem, invicem haberem ego quod tu accipere velles; electa materia est, cujus publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subveniret. Ea materia formâ publicâ percussa, &c.*

Diis

Diis charus ipsis; quippe ter et quater
Anno revisens æquor Atlanticum [120]
Impunè. Me pascunt olivæ,
Me cichorea, levésque malvæ.
Frui paratis et valido mihi, [121]
Latoë, dones; et precor, integrâ

ipsis Numinibus gratiosus, siquidem ter & quater annis singulis sine infortunio lustrat mare Occiduum. Me nutriunt olivæ, me cichorea, & malvæ tenues. O Latonæ fili, da mihi valere, & potiri acquisitis;

ANNOTATIONES.

13. *Diis charus ipsis.*] Castori & Polluci, & Neptuno, quorum favor est navigantibus optabilis.

14. *Æquor Atlanticum.*] Quod Africam alluit ad occasum, ita dictum ab Atlante Mauritaniæ monte. Virg. Æneid. 4. 480.

Oceani finem juxta, Solemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

15. *Impunè.*] Ironicè dictum volunt quidam in mercatorem fraudibus & avaritiæ obnoxium, qui tamen mare quodlibet anno toto quæstui inhians percurrat, citra ullum naufragii periculum, Diis ad ejus crimina connîventibus, certè nequaquam vindicantibus. Interim verò ille merces ab Oriente advectas in Occidente commutat, Syriis unguentis vina comparat generosa, lætus *bibit, ac fruitur Diis iratis,* non secus ac Marius apud Juvenal. Sat. 1. v. 49. At cùm iste mihi locus objicitur, *Cynthius aurem vellit, & admonet* parum solerter sed naviter illum à me haud ita pridem explanatum, imo vim & lucem diminutam eximiæ alioqui Satirici sententiæ: Fatebor ego quod res est candidi semper ingenii, mens enim tum læva dormitavit. Enimvero illic Juvenalis non modò significatè vult Marium impunem ferre sua furta, & raptis frui, ut ibidem annotâram, sed et de exilio suo lætari, in quo à curis Reip. expeditus genio liberiùs indulget, *ab Octavâ horâ* suaviter *bibit,* etiam epulatur, atque adeo ex infensis Diis capit emolumentum, ex irâ Numinum sibi quasi delicias facit. Vide ad Pis. v. 445, ibique Annot.

Me pascunt olivæ, &c.] Ego verò me feliciorem illis hominibus existimem, modico & parabili cibo victitantem, si modò largiantur Dii bonam valetudinem, fortunæ tenuis usum tranquillum, ac poëseos oblectamenta.

Olivæ.] Plin. lib. 13. cap. 3. *Olivæ in Ægypto carnosissimæ, olei tamen habent exiguum: in Syria parvæ nec cappari majores, carne commendantur. Quam ob causam Italicis transmarina præferuntur in cibis, cum oleo vincantur: & in ipsâ Italiâ cæteris Picenæ & Sidicinæ. Sale illæ privatim condiuntur, & ut reliquæ, amurcâ,* (muria) *sapâve: necnon aliquæ oleo suo . . . . herbarumque viridium sapore condiuntur,* præcipuè fœniculi in Narbonensi Gallia, inquit Dalecamp.

16. *Cichorea.*] Κιχώρια, κιχόρεια, & κιχόρεια pluralis, nempe numeri, quæ agrestes herbæ sicut & *malva,* inter cibos & edulia veterum, pariter & *olivæ,* recensentur à Jul. Polluce lib. 6. cap. 9. Vide Casaubon. in cap. 32. lib. 2. Athen. ubi Alexidis versum ita corrigit Τῶν γῦν κιχορίων ὐκ ἐπεράσα σ' ὐδὲ ἕν. Porro quâ ratione coqui veteres olera ista pararent & condirent, edisserit Galenus ex Erasistrato lib. de Sectione venæ ad Erasistrateos. Id Casaub. Ibid. Latinis vocatur ambubeia, intybus, & intybum. Non. Marcell. ex Lucil. Sat. lib. 5. Virgil. Georgic. 4. 120.

Quoque modo potis gauderent intyba rivis.

Pomponius in Placenta, *Rustici edunt libenter utros intybos.*

Levesque malvæ.] Quæ ventrem levant gravem atque emolliunt. Apud Athen. lib. 2. cap. 18. Diphilus tradit, malvam esse boni succi: arteriam lenire, acres in corporis superficie succos educere, renum & vesicæ irrationibus prodesse, excerni facilè, mediocriter alere, hortensique silvestrem esse meliorem. Ibidem Hermippus Callimach. *malvam utilissimam* appellat. Quo autem modo in cibum paretur, docet Dioscorid. lib. 2. cap. 144. Tzetzes ad hunc Hesiodi versum 41. Oper.

Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε κ' ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ,
neque nôrunt quam magnum sit bonum in malvâ & asphodelô.

17. *Frui paratis.*] Ecclesiastæ cap. 5. *Cui dedit Deus divitias atque substantiam, potestatemque tribuit, ut comedat ex eis, & fruatur parte suâ, & lætetur de labore suo, hoc donum Dei est.*

18. *Latoë.*] Apollo filius Latonæ, inde Latous & Latonius dictus, sicut & Diana ejus soror, eodem cum ea partu edita.

Et precor.] Non absurdè Theod. Marcilius quovis pignore certet, fuisse à manu Horatii, *Adprecor integrâ cum mente:* sicut Ode 4. 15. 28. *Ritè Deos prius apprecati.* Sacerdos nimirum precatur, adprecatur populus, id est, verba precantis sacerdotis iterat; quod *Favete linguis,* dicebatur. Ita ille.

Cum

cent vinum effundens è craterâ? haud arva pinguia Sardiniæ fertilis: haud pulchros greges ferventis Calabriæ: haud aurum, vel ebur Indiarum: haud agros, quos undis lentè fluentibus *lambit Liris silens fluvius. Ii quibus sors donavit Calenas vineas,* eas *cultro reprimant. Opulentus etiam negotiator vina Syriis mercibus commutata bibat proculis ex auro.*

Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniæ segetes feracis;
Non æstuosæ grata Calabriæ
Armenta: non aurum, aut ebur Indicum; [119]
Non rura, quæ Liris quietâ
Mordet aquâ taciturnus amnis,
Premant Calenâ falce, quibus dedit
Fortuna vitem; dives & aureis
Mercator exsiccet cullulis
Vina Syrâ reparata merce,

ANNOTATIONES.

Et Æneid. 8. v. 279.

In mensam læti libant, Divosque precantur.

Vide. J. Lipf. antiq. lect. lib. 3. ubi morem hunc in omni convivio religiosè servatum pridem asserit, tum ex Homero, tum ex allatis modo Virgilii locis, tum ex Dione Cassio: additque: *Ergo aut amatores Veneri, bellatores Marti, quidni Musis & Apollini studiorum præsidi rite libemus nos eorum alumni?* vel Poëta de Vinalibus prioribus dixit in quibus gustabantur vina, novumque vinum libabant; nempe 9. Calend. Maii: nec enim antea censebant prisci vinum deferbuisse, nec purum aut sacris idoneum. Vide Varron. 5. de Ling. Latin. Plin. lib. 18. cap. 29. Festum, in voce *Calpar*; quo nomine vocabatur patera, quâ vinum novum libabant. Huic interpretationi posteriori favet quod ait Horatius, *novum, &c.*

Sardiniæ.] Hæc insula, inter mare Tyrrhenum ac Balearicum sita, tritici feracissima, à Sardo Herculis filio dicta est Sardinia. *Segetes.*] Ex Varrone de Re Rust. lib. 1. cap. 29. *Seges est quod aratum & satum est: arvum, quod aratum necdum satum.*

5. *Calabriæ.*] Italiæ regio est inter mare Tyrrhenum & Ionium, ubi olim Brutii populi & magna Græcia; hodie pars est regni Neapolitani versus austrum ac Siciliam porrecta.

Æstuosæ.] Solis ardoribus valde expositæ & æstuantis.

6. *Armenta.*] Laudantur equi Calabri in eâ regione abundantes; sicut & in Apulia quæ proxima est Calabriæ. Vide Varronem de Re Rust. lib. 2. cap. 7. Ibidem & pascua erant optima, quorum mentio est Epod. 1.

Aurum aut ebur Indicum.] Ab Indo flumine dicta eâ Orientis ampla regio; auri & argenti metallis, gemmis quoque dives est. Ebur quoque præ cæteris habet. Hinc Virgil. Geor. 1. 57. *India mittit ebur.* Vide Plin. &c.

7. *Non rura quæ Lyris, &c.*] Non agros peto in Campaniâ fertiles.

Liris.] Hic fluvius aliis vocatur *Liternus*, supra Soram scaturit, & ad Minturnas labitur in mare Tyrrhenum. Ejus meminit Martial. lib. 13. Epig. 83.

8. *Taciturnus amnis.*] Leniter fluens ac tacitè, non rapido cursu, aut ingenti murmure.

9. *Premant Calenâ falce, &c.*] Non aliis invideo vites optimas ac generosa vina. De Caleno supra Od. 20. v. 9.

Falce.] Cultello incurvo falcis instar.

Premant.] Scindant racemos è vite, vel ipsam vitem putando, luxuriantem coërceant. Vel, uvas à Calenis vitibus in torculari calcent ac premant. Virgil. Georg. 1. v. 156.

. . . . *Ruris opaci*
Falce premes umbras.——

10. *Dives & aureis Mercator, &c.*] Per me licet, fruantur alii suâ felicitate, suis opibus, suis deliciis: ego vero tenui meâ sorte victuque contentus sum.

11. *Culullis.*] Fictilibus calicibus, qui cululli dicti sunt, Vestæ ac Diis libabant Vestales: inquit. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 12. significatur hic quodlibet proculi genus. A culeo, inquiunt, quod ingens est vas, seu maxima liquorum mensura, fit culeolus, & inde culullus, quod proculum fuit sat capax, quo usi Pontifices olim in sacris, & reges in conviviis. De his rursum ad Pisones, v. 434.

12. *Vina Syrâ reparata merce.*] Vina exquisita empta per commutationem pro mercibus è Syria advectis, nardo, balsamo; unguentis, odoribus, &c. Syria Asiæ provincia, hodie, *la Saurie*, continet Palæstinam, Phœniciam, & Syriam propriè dictam: Euphrate rigatur. Cic. pro domo. *Illa opima fertilisque Syria.* Paul Pandect 18. ter. 1. *Non aliud olim merx, aliud pretium vocabatur; sed quisque secundùm necessitatem, utilibus inutilia permutabant; quando plerumque evenit, ut quod alteri superest, alteri desit. Sed quia non semper nec facile concurrebat, ut cùm tu haberes quod ego desiderarem, invicem haberem ego quod tu accipere velles; electa materia est, cujus publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subveniret. Ea materia formâ publicâ percussa, &c.*

Diis

Diis charus ipsis; quippe ter et quater
Anno revisens æquor Atlanticum [120]
Impunè. Me pascunt olivæ,
Me cichorea, levésque malvæ.
Frui paratis et valido mihi, [121]
Latoë, dones; et precor, integrâ

ipsis Numinibus gratissus, siquidem ter & quater annis singulis sine infortunio lustrat mare Occiduum. Me nutriunt olivæ, me cichorea, & malvæ tenues. O Latonæ fili, da mihi valere, & potiri acquisitis;

ANNOTATIONES.

13. *Diis charus ipsis.*] Castori & Polluci, & Neptuno, quorum favor est navigantibus optabilis.

14. *Æquor Atlanticum.*] Quod Africam alluit ad occasum, ita dictum ab Atlante Mauritaniæ monte. Virg. Æneid. 4. 480.

Oceani finem juxta, Solemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

15. *Impunè.*] Ironicè dictum volunt quidam in mercatorem fraudibus & avaritiæ obnoxium, qui tamen mare quodlibet anno toto quæstui inhians percurrat, citra ullum naufragii periculum, Diis ad ejus crimina conniventibus, certè nequaquam vindicantibus. Interim verò ille merces ab Oriente advectas in Occidente commutat, Syriis unguentis vina comparat generosa, lætus bibit, ac fruitur Diis iratis, non secus ac Marius apud Juvenal. Sat. 1. v. 49. At cùm iste mihi locus objicitur, *Cynthius aurem vellit, & admonet* parum solerter sed naviter illum à me haud ita pridem explanatum, imo vim & lucem diminutam eximiæ alioqui Satirici sententiæ: Fatebor ego quod res est candidi semper ingenii, mens enim tum læva dormitavit. Enimvero illic Juvenalis non modò significatè vult Marium impunem ferre sua furta, & raptis frui, ut ibidem annotâram, sed et de exilio suo lætari, in quo à curis Reip. expeditus genio liberiùs indulget, *ab Octavâ horâ* suaviter *bibit*, otiosè epulatur, atque adeo ex infensis Diis capit emolumentum, et irâ Numinum sibi quasi delicias facit. Vide ad Pis. v. 445, ibique Annot.

Me pascunt olivæ, &c.] Ego verò me feliciorem illis hominibus existimem, modico & parabili cibo victitantem, si modò largiantur Dii bonam valetudinem, fortunæ tenuis usum tranquillum, ac poëseos oblectamenta.

Olivæ.] Plin. lib. 13. cap. 3. *Olivæ in Ægypto carnosissimæ, olei tamen habent exiguum: in Syria parvæ nec cappari majores, carne commendantur. Quam ob causam Italicis transmarina præferuntur in cibis, cum oleo vincantur: & in ipsâ Italiâ cæteris Picenæ & Sidicinæ. Sale illæ privatim condiuntur, & ut reliquæ, amurcâ,* (muria) *sapâve: necnon aliquæ oleo suo . . . . . . berbarumque viridium sapore condiuntur,* præcipuè fœniculi in Narbonensi Galliâ, inquit Dalecamp.

16. *Cichorea.*] Κιχόρια, κιχόρεια, & κιχόρειμ pluralis nempe numeri, quæ agrestes herbæ sicut & *malva*, inter cibos & edulia veterum, pariter & *olivæ*, recensentur à Jul. Polluce lib. 6. cap. 9. Vide Casaubon. in cap. 32. lib. 2. Athen. ubi Alexidis versum ita corrigit Τῶν γῦν κιχορίων οὐκ ἐπράξά σ' οὐδὲ ἕν. Porro quâ ratione coqui veteres olera ista pararent & condirent, edisserit Galenus ex Erasistrato lib. de Sectione venæ ad Erasistrateos. Id Casaub. Ibid. Latinis vocatur ambubeia, intybus, & intybum. Non. Marcell. ex Lucil. Sat. lib. 5. Virgil. Georgic. 4. 120.

Quoque modo potis gauderent intyba rivis.

Pomponius in Placenta, *Rustici edunt libenter utros intybos.*

Levésque malvæ.] Quæ ventrem levant gravem atque emolliunt. Apud Athen. lib. 2. cap. 18. Diphilus tradit, malvam esse boni succi: arteriam lenire, acres in corporis superficie succos educere, renum & vesicæ irrationibus prodesse, excerni facilè, mediocriter alere, hortensique silvestrem esse meliorem. Ibidem Hermippus Callimach. *malvam utilissimam* appellat. Quo autem modo in cibum paretur, docet Dioscorid. lib. 2. cap. 144. Tzetzes ad hunc Hesiodi versum 41. Oper.

Οὐδ᾽ ἴσασιν ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ᾽ ὄνειαρ,
neque nôrunt quam magnum sit bonum in malvâ & asphodelâ.

17. *Frui paratis.*] Ecclesiastæ cap. 5. *Cui dedit Deus divitias atque substantiam, potestatemque tribuit, ut comedat ex eis, & fruatur parte suâ, & lætetur de labore suo, hoc donum Dei est.*

18. *Latoë.*] Apollo filius Latonæ, inde Latous & Latonius dictus, sicut & Diana ejus soror, eodem cum ea partu edita.

Et precor.] Non absurdè Theod. Marcilius quovis pignore certet, fuisse à manu Horatii, *Adprecor integrâ cum mente:* sicut Ode 4. 15. 28. *Ritè Deos prius apprecati.* Sacerdos nimirum precatur, adprecatur populus, id est, verba precantis sacerdotis iterat; quod *Favere linguis,* dicebatur. Ita ille.

 Cum

necnon cum sanâ mente senectutem ducere, haud fœdam, quæso & lyrâ non destitutam.

Cum mente, nec turpem senectam
Degere, nec citharâ carentem.

ANNOTATIONES.

19. *Nec turpem senectam.*] Non corporis infirmitatibus aut animi gravem & molestam; non languidam, inermem, imbecillam, non delirantem, non querulam, morosam, anxiam, sed vegetam, honoratam, jucundam. Cicero de Senect. c. 8. ex Cæcilio: *Tam equidem in senectâ hoc deputo miserrimum, sentire eâ ætate esse se odiosum.* Plin. lib. 7. cap. 50. *In senectute,* inquit, *hebescunt sensus, membra torpent, præmoritur visus, auditus, incessus, dentes etiam ac ciborum instrumenta.* Vide & cap. 41. ejusdem libri, ubi mentio de Gorgiâ Leontino, qui centum & septem complevit annos: interrogatus autem quâ ratione tamdiu esset robusto corpore, sensibus integris, memoriâ firmâ, ingenio vegeto, prosperâ denique valetudine, respondit: οὐδὲν πώποτε ἡδονῆς ἕνεκα πράξας. *Nihil unquam voluptatis causâ faciens.* Is Empedoclis fuerat discipulus; præceptor autem Periclis, Isocratis, aliorumque. Cic. de Senect. & alibi. Philostrat. Pluto, &c.

20. *Nec citharâ carentem.*] Poëseos facultate, quæ solet in senibus senescere; vel suavitate musicæ & cantûs, quâ Solon narratur senectutis mala temperâsse ac levâsse, & Socrates ætate provectus citharæ operam dedisse. Sic & Achilles apud Homer. Iliad. 9.

ODE XXXII.

Ad Lyram suam, quam commendat.

Deposcimus, si quidpiam privatim otiosi tecum cecinimus, quod vigeat & hunc in annum, & in alios multos: heus recita poëma Latinum, ô testudo, quam Lesbio primùm civi modulos dedisti:

POscimus, si quid vacui sub umbrâ [222]
Lusimus tecum, quod et hunc in annum
Vivat, et plures: age, dic Latinum,
Barbite, carmen,
Lesbio primùm modulate civi;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 2.

1. *Poscimus, si quid, &c.*] Suam ipse lyram compellat: quod Poëtis familiare est. Sic Virg. Eclog. 8.

Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.

Sic & Pindar. Olymp. Ode 2. ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι, & Pyth. Od. 1. χρυσέα φόρμιγξ Ἀπόλλωνος. Sic etiam regius Psaltes Ps. 107. *Exurge Psalterium & Cithara.*

Poscimus.] Placet sane quorumdam lectio, *poscimur.* Hoc sensu; à Mæcenate poscimur, si quid dignum memoriâ *sub umbrâ,* secessu & inter privatos parietes scripsimus, ut id in lucem edamus & in publicum; utque palam omnibus fiant nostri versus, solis prius amicis duntaxat auditi.

Vacui.] Curis soluti.

2. *Lusimus.*] Animi relaxandi causâ lyram pulsantes, & Lyricos versus conscribentes. Vel potius ex more Poëtarum, carmina sua studio quamvis & arte elaborata, lusus vocat.

Tecum.] Modo voce tantùm, modo fidibus & voce simul canebant veteres: modo alternatim ac vicissim fidibus ac voce. Ammiam. Marcel. lib. 15. *Bardi* (Gallorum vates) *fortia virorum illustrium facta heroicis composita versibus cum dulcibus lyræ modulis cantitârant.* Tibull. lib. 3. Eleg. 4. 39.

Hanc primùm veniens plectro modulatus eburno,
Felices cantus ore sonante dedit.
Sed postquam fuerant digiti cum voce locuti,
Edidit hæc tristi dulcia verba modo.

Quod & hunc in annum vivat, & plures.] Non *metuentia scombros carmina, nec thus*; sed *digna cedro,* id est, Immortali hominum memoriâ. Pers. Sat. 1. v. 43.

3. *Dic Latinum, Barbite, carmen.*] Latini carminis Lyrici auctor ac princeps Horatius, sicut Alcæus Græci.

4. *Barbite.*] Βάρβιτον musicum instrumentum pluribus intentum chordis; unde Theocrit. πολύχορδον. Supra Od. 1. *Lesboum barbiton.*

5. *Lesbio primùm modulate civi.*] Celebrata imprimis ab Alcæo, duce poëtâque eximio, Mitylenis oriundo, in Lesbo insulâ, de quâ ante.

Modulate.] In modulis obsecute, id est, Qui modulatus es, modulos reddidisti, ad Alcæi arbitrium. Alii passivam hìc significationem notant; sicut in Arte Poët. v. 263. *Immodulata poëmata.* Quod autem ait Horatius, *primum,* Videtur Alcæum facere barbiti inventorem, quod quidem Anacreonti ipso posteriori tribuitur apud Athen. l. 4. c. 23. Verum ibid. c. 25. Euphorion ait, barbiti meminisse tum Sapphonem tum Anacreontem, novumq; non esse instrumentum. Dicendum igitur antiquius videri ipso Alcæo, sed ab eo

Qui ferox bello, tamen inter arma
Sive jactatam religarat udo
Littore navim,
Liberum, et Musas, Venerémque, et illi
Semper hærentem puerum canebat;
Et Lycum nigris oculis, nigroque
Crine decorum.
O Decus Phœbi, et dapibus supremi
Grata testudo Jovis, ô laborum

[123] *qui militiâ* licet *efferatus, tamen* seu *in bello, seu navem agitatam* in *humidâ ripâ alligaverat, cantabat Bacchum, atque Musas, & Venerem, puerumque semper eam comitantem, necnon Lycum oculis & capillis nigris conspicuum.* [124] *O lyra, Apollinis ornamentum, summique Jovis epulo jucunda, ave, ô ærumnarum levamen suave*

ANNOTATIONES.

modulis novis auctum ac perfectum duntaxat, vel quod primus Odas Alcaicas barbiti fidibus cecinerit, hinc ejus inventionem ipsi adscribi. Ex Lilio Gyraldo, Attilio Donatiano, & aliis, in Musicis & in arte modulandorum carminum peritissimus Alcæus, & Athen. lib. 14. cap. 5. *Alcæus poëta si quis alius, musices erat scientissimus.* Floruit ante Christum annis sexcentis.

6. *Qui ferox bello, tamen inter arma, &c.*] Qui seu in castris, seu à bello & navigatione quiesceret, citharæ studium & oblectationem non omittebat. Athen. lib. 5. Alcæus dicitur fortissimus ac belliger poëta. Et lib. 14. cit. pugnacem strenuitatem anteposuisse poëticæ, plus æquo bellicosum; ibidemque refertur ejus carmen, quo suas ædes omni genere armorum splendidas & ornatas ostentat & gloriatur; illaque fusè describit. Cic. Tuscul. 4. n. 71. *Fortis vir,* inquit, *Alcæus in sua Republicâ cognitus.* Pittacum nempe tyrannum Mitylenis expulit; aliosque armis persecutus est, Athenienses quoque & Tyrrhenos bello fatigavit. Strabo. Laërt. Suidas. Quintil. lib. 10. cap. 1. sic scribit: *Alcæus in parte operis aureo plectro meritò donatur, quia tyrannos insectatur: multum etiam moribus confert: in eloquendo quoque brevis, & magnificus, & diligens, Homero similis; sed & in lusus & in amores descendit, majoribus tamen aptior.* Dionys. Halycarnass. *Alcæi,* inquit, *ingenium considera spiritum, & brevitatem, & suavitatem cum vehementiâ: præterea figuratam orationem cum perspicuitate . . . . ante omnia vero politicorum negotiorum affectus;* lib. de Structurâ orationis. Vide & lib. 2 Od. 13.

9. *Liberum.*] Apud Athen. lib. 1. cap. 19. Alcæus Mitylenæus ita canit: Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, &c. *Riga pulmones vino,* & alibi: μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρον ἀμπέλω, *nullam aliam plantaveris arborem prius vite.* Quod imitatus Horatius, Od. 18. supra. Ejusdem sententiæ carmina perlegas apud eundem Athen. variis locis, quibus Alcæus ad bibendum largius invitat, quod *vinum inducat dolorum oblivionem, quod sit remedium mœroris præstantissimum, à Jovis ac Semeles filio hominibus datum, &c.*

Veneremque, &c.] Amatoria namque scripsit etiam carmina. *Sed & in lusus & in amores descendit Alcæus.* Quintil. paulo ante citatus. Apud Arist. Rhet. 1. Alcæus ita loquitur: Θέλω τι εἰπεῖν, ἀλλά με κωλύει αἰδώς. *Volo tibi aliquid dicere, sed me probibet pudor.* Cui respondit Sappho; Si res honestas ac bonas animo ac desiderio concepisses, nec trepidaret lingua, nec pudor oculos occupâsset. Vide Athen. lib. 13. c. 8. ubi de *Alcæo Sapphûs amorem citharâ canente.*

10. *Semper hærentem illi puerum.*] Veneri filium Cupidinem appingi semper, & comitem addi solitum, notavimus ante, ad Od. 30. v. 5.

11. *Lycum.*] Dilectum Alcæo puerum. Cic. Tuscul. 4. n. 71. *Quæ non juvenum amore scripsit Alcæus?* & de Nat. Deor. lib. 1. n. 79. *Nobis, qui concedentibus Philosophis antiquis, adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpe jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus: illi tamen hoc lumen videbatur.*

Nigris oculis nigroque Crine decorum. Sic ad Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

Ita nimirum formosi pridem commendabantur. Pindar. init. Pyth. nigrum Musis capillitium cum laude assignat; ἰοπλοκάμων. Apud eundem alibi, pariter & Homer. Iliad. pulchra ea celebratur, quæ ἑλικῶπις; quod etiam epithetum Veneri tribuitur.

13. *O Decus Phœbi.*] Citharam enim ipse dicitur invenisse, lyram vero sibi concessam à Mercurio velut propriam usurpâsse. Quod fusius supra monui, Od. 10.

Dapibus supremi Grata testudo Jovis.] Jovis epulum summâ lætitiâ, adeoque non sine Musicæ ac citharæ jucunditate, celebrabatur. Athen. lib. 14. c. 6. ex Homero ait: *citharam epularum sociam à Diis factam:* quoniam utilis convivantibus ars Musica, tum quod temulentorum petulantiam mitiget & cohibeat: tum quod tristitiam discutiat, liberalemque pariat lætitiam. Quapropter Homerus in primâ Iliade, post ambitiosam illam de Achille contentionem, fingit Musicâ Deos recreari, Apolline citharam pulsante, Musis autem dulci voce accinentibus. Et paulo post subjungit; Priscos statuisse Deorum hymnos in conviviis cantari, ut reverentiâ numinum graviores fierent epulantium mores, &c.

mihi quandocunque bene advocanti.

Dulce lenimen, mihi cunque salve
Rite vocanti.

ANNOTATIONES.

14. *Dulce lenimen.*] Athen. modò cit. ibid. *Fortissimi quidem Lacedæmonii cum tibiâ sub signis sunt; Cretenses cum lyrâ, cum fistulis & tibiis Lydi, ut scribit Herodotus. Ex barbaris autem multi legatos ad hostes cum tibiis & citharâ mittunt, ut eorum infestas mentes emolliant.* Theopompus lib. 46. histor. *Tradit Getarum legatos citharas pulsantes advenire.* Hæc ille. Constat certè musicis modulis ac citharæ cantu leniri anxietates animi, ac discuti mœstitiam: patet ex sacris etiam codicibus, lib. 1. Reg. cap. 16. ubi Saul, malo vexatus spiritu, citharam pulsante Davide, recreatur ac levius habet. Horatius Ode præcedenti senectam exoptat citharæ oblectamento non carentem.

Cunque.] Expletiva solum & inanis videtur quibusdam ista vox: sed non vacat ornatu, eamque non rarò adhibere amavit noster Poëta nusquam vanus. Sic Terent. *adesdum*, pro *ades*. Sic πῶς neque Græcis, nec aliis hactenus παρέλκον existimatum est.

Salve.] Videtur hic significare, saluti sis, fave, lenimen, & auxilium præsta.

ODE XXXIII.

Albium Tibullum consolatur, quòd à Glycerâ non redametur.

Tibulle, ne plus quàm decet mæreas, revolvens animo crudelem Glyceram: neve lugubres elegias recites, quod fractâ fide, præ te fulgeat adolescentior. Ecce amor Cyri adurit Lycoridem fronte exili decoram: Cyrum autem fertur erga Pholoën immitem. At capræ

ALbi, ne doleas plus nimio memor
Immitis Glyceræ; neu miserabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læsâ præniteat fide.
Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor: Cyrus in asperam
Declinat Pholoën. Sed prius Appulis

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 6.

1. *Albi.*] Hic ille est, cujus Elegiæ manibus omnium tantâ cum voluptate teruntur, *Tersus ac elegans Tibullus*, ut ait Quintil. lib. 10. cap. 1.

Plus nimio.] Ad Attic. lib. 10. Epist. 8. *Te nimio plus diligo*, inquit Ciceroni Antonius.

2. *Immitis Glyceræ.*] Ejus enim ipse noverat ingenium intractabile, & in ejus protervium impegerat haud secus ac Albius Tibullus. Vide infra lib. 3. Od. 19. v. 28. Sunt qui fictum *Glyceræ* nomen hic poni velint, pro Delia vel Nemesi, quas Tibullus amavit; nominare verò noluerat Horatius, seu ob verecundiam, seu metu legis Juliæ; de quâ dixi, ad Juvenalis Sat. 1. v. 22. & Sat. 2. 37.

Miserabiles elegos.] Rebus mœstis aptum carminis genus: ab ἔλεος *miseratione*, vel ἒ ἒ dolentis particulâ factum nomen. Ad Pisones v. 75.

Versibus impariter junctis querimonia primum,
&c.

?. *Læsâ præniteat fide.*] Pulchrior videatur in amore, præferatur junior amasius, non habitâ ratione fidei, quam tibi dedit Glycera. Vide Tibull. passim. Ita vero scribit, lib. 3. 7. 17.

Nulla fides inerit: perjuria ridet amantum
Jupiter, & ventos irrita ferre jubet, &c.
. . . .
Perfida, sed quamvis perfida cara tamen.

5. *Insignem tenui fronte Lycorida, &c.*] Affert exempla aliorum infeliciter amantium, quibus eum consoletur. Lycoris amorem suum defert Cyro: hic vero illam spernit, & aliam amore prosequitur, à quâ redamari nulla spes est.

Tenui fronte.] Sunt qui interpretentur tenuem & pellucidam cutem in fronte. Alii angustam & parvam frontem in pulchritudine commendari asserunt; uno tamen refragante Scaligero, qui hunc Horatii locum vellicat suo more. Noster lib. Epist. 7. v. 25.

. . . . *Reddes*——
Forte latus, nigros angustâ fronte capillos.

7. *Sed prius Appulis, &c.*] Ἀδύνατον. Sic Virgil. Eclog. 1, 60.

Ante leves ergo pascentur in æthere cervi, &c.

Jugentur capreæ lupis,
Quàm turpi Pholoë peccet adultero. [126]
Sic visum Veneri; cui placet impares
Formas atque animos sub juga ahena
Sævo mittere cum joco.
Ipsum me melior cùm peteret Venus,
Gratâ detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Adriæ
Curvantis Calabros sinus.

lupis Apuliæ antea sociabuntur quam Pholoë amatori fœdo morem gerens delinquat. Ita placitum Veneri, quæ gaudet dissimiles formas ac mores subjicere jugo ineluctabili, non sine gravi ludibrio. Memet, cum requireret amasia præstabilior, jucundis vinculis innexuit Myrtale libertina, asperior Adriatico mari Calabriæ sinus inflectente.

ANNOTATIONES.

Et Eclog. 8. 27.

Jungentur jam gryphes equis, &c.

Appulis.] Synec. pro quibuslibet aliis. De Apulii Italiæ regione jam ante non semel.

9. *Quam turpi Pholoë peccet adultero.*] Id est, nunquam Pholoë redamabit Cyrum, à quo perdité amatur: ejus nullis flectetur officiis.

Turpi.] An quod sine ratione Lycoridis amari digna oblatos amores contemnat Cyrus? An quòd Pholoi nequaquam Cyrus placeat, nec amabilis sed turpis videatur; quamvis Lycoris formosum existimet? An quod fidem alteri dederit Pholoë, quam violare nefas putet?

10. *Cui placet impares, &c.*] Delectatur Venus sibique ludum parat, faciendo ut quis deperéat omnino disparem ætate, naturâ, moribus, conditione, neque adeo frui possit unquam cupitis. Euripides, *Stulta*, inquit, *mortalibus proponit Venus.* Τὰ μῶρα παρέχει Ἀφροδίτη βροτοῖς.

11. *Sub juga ahenea Sævo mittere, &c.*] Duro & insuperabili amoris nexu devincire, atque addicere alterum alteri nequaquam redamanti.

Ahenea.] Sic alibi noster, nempe Epist. 1, 160.

——Hic murus aheneus esto.

12. *Sævo mittere cum joco.*] Interpretentur licet quidam Cupidinem Veneris perpetuum comitem, quæ mater sæva Cupidinum, &c. at cum aliis malim intelligere sicut Fortunæ, quando res humanas disturbat ac vertit, sic Veneri ludum esse, quoties, ut dixi, quis amore uritur ac languet infelici, suumque nunquam finem assecuturo. Infra lib. 3. Od. 27. *Perfidum ridens, &c.*

13. *Ipsum me, &c.*] Sui dat ipsius exemplum, ut magis persuadeat.

Melior Venus.] Puella, amica, vel pulchrior, vel nobilior, vel facilior, quæ me ipsa expetebat amatorem. Virgil. Eclog. 3. 68.

Parta meæ Veneri munera.

14. *Gratâ detinuit compede, &c.*] Ita suam amant servitutem Veneris & Cupidinis mancipia, licet duram ac molestam.

15. *Libertina.*] Iis nata qui servierant, & in libertatem asserti fuerant.

Fretis acrior Adriæ.] Maris fluctibus instabilior, vehementior, ac perfida magis.

Adriæ.] Sinus ille est amplissimus Mediterranei maris, inter Italiam hinc, & Illyricum atque Græciam inde protensus. Hodie The Gulph of Venice.

16. *Curvantis Calabros sinus.*] Fluctuum impetu atque æstu ripas diruentis, in terras se insinuantis, sinusque efficientis. Calabriam veterem notat, quæ erat velut peninsula inter mare Adriaticum & sinum Tarentinum, ubi nunc terra Hydruntina, urbes verò præcipuæ Tarentum, Brundusium, Hydruntum, Gallipolis, &c. Sinus autem ac portus multiplex, inter quos Tarrentinus famâ super æthera notus, Ionii maris undas amplo at sinuoso inflexu recipit affusas.

ODE XXXIV.

Arguit seipsum quod Epicureos secutus cultum Deorum neglexerit.

Numinum rarus & remissus venerator quidem; *dum vesanâ Philosophiâ eruditus aberro; jam verò contra velificari adigor & dimissam viam relegere. Enimvero Jupiter qui nubilo cœlò coruscare plerumque consuevit,*

PARCUS Deorum cultor et infrequens [127]
Insanientis dum sapientiæ
Consultus erro; nunc retrorsùm
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos. Nâmque Diespiter
Igni corusco nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes [128]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *Parcus Deorum.*] Quoniam de religione & cultu numinium agit, περὶ θεῶν, ὡς περὶ θεῶν locuturus, undique congerit & cumulat quicquid gravitatis esse potest in verbis, in figuris, in sententiis. Eas passim attende, lector, & consectare.

2. *Insanientis sapientiæ.*] Ὀξύμωρον. Sic in Ajace Sophocles ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα. S. Gregor. Nazianzen. ἄσοφος σοφία. Tull. Philip. 1. n. 5. *Insepultam sepulturam.* S. Aug. de Civit. Dei, lib. 17. cap. 13. *Insipienter sapere.*

3. *Erro.*] Ex Epicuri disciplinâ, omnes spernens religiones in gravissimum errorem impegi. Cic. 1. de Nat. Deor. n. 121. *Epicurus ex animis hominum extraxit radicitùs religionem, cum Diis immortalibus & opem & gratiam sustulit. . . . . . Tollit id, quod maximè proprium est optimæ præstantissimæque naturæ. Quid enim melius, aut quid præstantius bonitate & beneficentiâ? Quâ cum carere Deum vultis . . . . . neminem ab eo amari, neminem diligi vultis . . . . . Quanto Stoici melius, qui à vobis reprehenduntur!* Et. n. 122. *At etiam liber est Epicuri de sanctitate. Ludimur ab homine non tam faceto, quam ad scribendi licentiam libero. Quæ enim potest esse sanctitas, si Dii humana non curant? &c.*

Nunc retrorsùm Vela dare.] Metaph. à nautis, qui à recto se aberrasse cursu intelligentes, in contrarium jam convertuntur.

4. *Iterare cursus Cogor relictos, &c.*] Fateri cogor hunc à Diis orbem regi, resque humanas ab iis curari: adeoque Stoicam disciplinam amplexus, Epicuri dogmata erroresque abjicio. Namque video non solùm coactis & collisis nubibus fulgura & tonitrua fieri, sed puro etiam cœlo; quod cum præter naturam sit, divinum esse oportet: hinc ergo sapientior effectus Jovis potentiam, numen, iramque revereri disco. Vide Cic. 2. de Divinat. n. 43. & 44. Lucret. lib. 6. paulo post initium, &c.

5. *Diespiter.*] Jupiter, diei pater dictus. Varro de L. L. 4. A. Gell. lib. cap. 5. 12. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 15. *Jovem lucis auctorem accipiamus: unde & Lucetum Salii in carmine canunt: & Cretenses Δία τὸν ἡμέριον vocant: ipsi quoque Romani Diespitrem appellant, ut diei patrem.*

6. *Igni corusco nubila dividens.*] Cic. de Divin. lib. 2. n. 42. *Nonne perspicuum est ex primâ admiratione hominum, quod tonitrua jactusque fulminum extimuissent, credidisse ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem.* n. 44. *Placet Stoicis eos anhelitus terræ qui frigidi sunt, cum fluere cœperint, ventos esse; cum autem se in nubem induerint, ejusque tenuissimam quamque partem cœperint dividere atque disrumpere, idque crebrius facere & vehementius; tum fulgura & tonitrua existere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen, &c.*

7. *Per purum.*] Sic opinati veteres ea tonitrua quæ sereno aëre fierent, esse portentosa, & tristia minari hominibus; taliaque in libro Augurum notabantur velut ominosa & à Jove aliquid monstrante immissa. Quare hæc ab Horatio afferuntur ut certum divinitatis argumentum. Hom. Odyss. 20. 123. ex eo quod stellis micante cœlo, tonitrue factum erat, monstri quidpiam alicui à Jove ostendi, conjicitur & infertur:

Ζεῦ
——μεγάλ' ἐβρόντησας ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος.
Οὐδέ ποθι νέφος ἐστί. τέρας νύ τεῳ τόδε φαίνεις.

Jupiter graviter è cœlo tonuisti stellato,
Neque usquam nubes est: ostentum hoc certè
alicui præbes.

Virgil. Georgic. 1. 487.

Non aliàs cœlo ceciderunt plura sereno
Fulgura.——

Cic. 1. de Divin. n. 18.

Aut cum terribili perculsus fulmine civis,
Luce serenanti vitalia lumina liquit.

Egit

Egit equos volucrémque currum;
Quo bruta tellus et vaga flumina,
Quo Styx, et invisi horrida Tænari
Sedes, Atlantéusque finis
Concutitur. Valet ima summis
Mutare, et insignem attenuat Deus,
Obscura promens. Hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit; hîc posuisse gaudet.

nunc tonantes equos et velocem currum per purum impulit; quo terra gravis, errantesque fluvii, quo Styx atque odiosi Tænari aspera domicilia, terminusque Atlantis quassantur. Potest numen infima supremis commutare: excellentem etiam deprimit, attollitque humilia. Inde rapida sors culmen aufert, cum strepitu resonante: hîc verò deposuisse delectatur.

ANNOTATIONES.

Plin. lib. 2. cap. 51. *M. Herennius Decurio sereno die fulmine ictus est.* Sueton. Tit. cap. 10. *Sabinus petit aliquanto tristior, quod sacrificanti hostia aufugerat: quodque tempestate serenâ tonuerat.* Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. & Turneb. lib. 9. c. 9. & 13.

Tonantes Egit equos, &c.] Secundum vulgi opinionem, fulmen erat ac tonitru, Jove currum cum impetu per aërem agente. Supra Od. 12. in fine. Hinc Græcis dictus καταιβάτης *descensor*; & Latinis Elicius: quòd putaretur curru suo invectus in nubes descendere, unde gravi sonitu fulgura & tonitrua eliceret; ac fulmen jacularetur.

5. *Quo bruta tellus, &c.*] Fulminante Jove summa & infima commoventur. Servius in v. 102. Æneid 6. *Et tremefacta solo tellus, &c.* ita scribit; Loquente Jove stupor elementorum ostenditur. Nam quod in motu est, quiescit; & contra terra movetur quæ est immobilis; ibidemque locum hunc Horatii affert. Cæl. Rhodig. lib. 7. cap. 29. ait fulmine mox petenda prius hebetari. Potest igitur *bruta tellus* explicari, hebes, immobilis, sine sensu, stupens, iners.

10. *Styx, & invisi horrida Tænari Sedes.*] Ipsi quoque inferi, tonante Jove, obstupescunt. *Styx.*] palus aut flumen Inferorum. *Tænarus.*] Laconiæ promontorium, ubi per specum & hiatum ingentem descensus est ad inferos, si Poëtis fides.

11. *Atlanteus finis.*] Limites Occidentis ad mare Atlanticum, Atlantemque montem. Vide supra Od. 31. v. 14. ibique Annot.

12. *Valet ima summis Mutare.*] Stoicum planè agit. Apud Laërt. lib. 1. Chilon. interrogatus, quid egerit Jupiter; respondit: *Deprimit excelsa, attollit abjecta.* Senec. Thyest. 598.

Ima permutat brevis hora summis.

13. *Insignem attenuat Deus.*] Ex Hesiod. Op. Init. per Jovem mortales sunt obscuri, clarique, nobiles & ignobiles; alius extollitur, alius deprimitur elatus: præclarus minuitur, obscurus augetur, superbus desiccatur, &c.

Βριάει, βριάοντα χαλέπτει,
Ἀρίζηλον μινύθει, ἄδηλον ἀέξει, &c.

14. *Obscura promens.*] Eos qui latebant ignoti & abjecti, erigens, provehens, jamque nitescere ac fulgere imperans. Psalm 75. *Hunc humiliat, & hunc exultat.* Senec. Thyest. 612.

Omne sub regno graviore regnum est.
Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.

. . . .
Res Deus nostras celeri citatas
Turbine versat.

Hinc apicem rapax Fortuna, &c.] Opes, dignitates, diadema, summum imperium ab isto aufert, & alteri tradit.

Apicem.] Propriè est insigne sacerdotum apex, ex Festo. Valer. Maxim. *Sulpicio inter sacrificandum apex capite prolapsus eidem sacerdotium abstulit.* Ovid. ex Pont. 4. 3. 49.

Ludit in humanis divina potentia rebus.

Item, 36.

Et subito casu, quæ valuere ruunt.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 604. & seq. Item Sat. 10. v. 56. & seq.

15. *Cum stridore acuto.*] Volubilis fortunæ rotam, ejusque rapidæ conversionis stridorem notat. Et quidem non sine gravi mortalium concussione, perturbatione, querimoniâ, fiunt illæ mutationes, quibus imperia ab his ad illos transferuntur.

ODE XXXV. Ad FORTUNAM.

Ut servet Cæsarem in Britannos profecturum.

O Dea, quæ charo dominaris Antio, parata hominem morti obnoxium aut ex infimo loco erigere, aut arrogantes victorias mutare in clades: tibi votis anxiis supplicat inops agricola: Te maris potentem orat quisquis mare Carpatium fatigat navi Bithynâ.

O Diva, gratum quæ regis Antium, [130]
Præsens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit sollicitâ prece [131]
Ruris colonus: te dominam æquoris
Quicumque Bithynâ lacessit
Carpathium pelagus carinâ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *O Diva.*] Fortuna, quam nos imprudentes facimus Deam, tametsi nullum numen habet, ut ait Juvenalis in Sat. 10. 365. & Sat. 14. 315. huic tamen omnia stulti assignant; atque ut ait Plin. lib. 2. cap. 7. *Toto mundo, & locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus, Fortuna sola invocatur; una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conviciis colitur volubilis, & cæca etiam existimata, inconstans, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: & in totâ ratione mortalium sola utramque paginam facit. Adeoque obnoxiæ sumus sortis, ut Sors ipsa pro Deo sit, quâ Deus probatur incertus.*

Gratum quæ regis Antium.] Equestri Fortunæ templum erat Antii, & valde quidem famosum, tum ob multa principum virorum dona, quibus erat exornatum; tum præcipuè ob Antianas Sortes, de quibus Sueton. Caligul. cap. 57. *Monuerunt & Sortes Antianæ, ut à Cassio caveret.* Macrob. lib. 1. cap. 25. *Videmus apud Antium promoveri simulacbra Fortunarum ad danda responsa, &c.* Alii *gratum* dici volunt, ob amœnum adeo secessum, ut eo cogitârit Nero sedem transferre Imperii. Vide Strab. lib. 5. Cic. ad Attic. lib. 4. Epist. 8. scribit, *Antio nihil quietius, nihil altius, nihil amœnius.*

Antium.] Urbs fuit Latii maritima, Volscorum caput, Neronis patria, classe potens: nam cùm interdictum mari esset Antiati populo, sæpius rebelli, *Naves Antiatium partim in navalia Romæ subductæ, partim incensæ, rostrisque earum suggestum in foro extructum adornari placuit: Rostraque id templum appellatum.* Tit. Liv. l. 8. cap. 14. In tutelâ Fortunæ erat, quæ ibi religiosè colebatur. Quo pertinere non abs re videatur quod narrat Tit. liv. lib. 6. cap. 9. *Animus Camilli, rei majori, Antio imminebat .... sed quia nisi magno apparatu, tormentis, machinisque, tam valida urbs capi non poterat; relicto ad exercitum collegâ, Romam est profectus, ut Senatum ad excidendum Antium hortaretur. Inter sermonem ejus (credo rem Antiatem diuturniorem manere Diis cordi fuisse) legati ab Nepete ac Sutrio auxilium adversus Etruscos petentes veniunt, brevem occasionem esse ferendi auxilii memorantes. Eo vim Camilli ab Antio Fortuna avertit, &c.*

2. *Præsens vel imo tollere de gradu, &c.*] Potens & parata derepentè ac subitò *ima summis mutare, insignem attenuare, obscura promere, apicem inde rapere non sine strepitu ac stridore acuto, atque illic ad arbitrium ponere:* ut est in Ode superiore, quem locum cum isto confer, studiose lector. Vide & Macrob. lib. 5. cap. 16. ubi sic habet: *Fortunam Homerus nescire maluit, & soli deo, quam μοῖραν vocat, omnia regenda committit; adeo ut hoc vocabulum τύχη in nullâ parte Homerici voluminis nominetur. Contra Virgilius non solum novit & meminit, sed omnipotentiam quoque eidem tribuit: quam & Philosophi, qui eam nominant, nihil suâ vi posse, sed decreti sive providentiæ ministram esse voluerunt.*

5. *Te pauper ambit, &c.*] Nemo non tuam opem invocat; tuum ambit favorem agricola, nauta, mercator, miles, &c. Vide Pindar. Olymp. Od. 12. ubi Σώτειρα Τύχα, τὶν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνῶνται θοαὶ νᾶες, ἐν χέρσῳ τε λαιψηροὶ πόλεμοι, κ' ἀγοραὶ βουλαφόροι. *O servatrix fortuna, à te in mari gubernantur celeres naves, in terrâ vero rapida bella, & conciones consilium ferentes.*

7. *Bithyna.*] Metonym. pro quâlibet aliâ navi. Seu quod Bithyni rei nauticæ peritissimi, ναυτικώτατοι, apud Eustath. it. Dionys. seu quod frequens erat negotiatio ad eam Asiæ Minoris regionem Euxino mari circumfusam, Propontidi vicinam, Thraciæ adversam, &c. Similiter pro quolibet mari ponitur *Carpathium* dictum ab Insulâ Carpatho, Cretam inter & Rhodum, hodie *Scarpanto.*

Te

Te Dacus asper, te profugi Scythæ,
Urbèsque gentèsque & Latium ferox,
Regúmque matres barbarorum, &
Purpurei metuunt tyranni:
Injurioso ne pede proruas [132]
Stantem columnam; neu populus frequens
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet, imperiúmque frangat.
Te semper anteit sæva necessitas,
Clavos trabales & cuneos manu
Gestans ahenâ; nec severus

Te ferox Dacus, te errantes Scythæ, civitates etiam & nationes; nec non Latium bellicosum, & matres regum barbarorum, atque tyranni purpurati venerantur. Ne pede noxio subvertas columnam subsistentem; neve plebs aggregata ad arma quietos, ad arma provocet, ac imperium labefaciat. Te nunquam non præcedit dura necessitas ænea manu ferens clavos prægrandes, & cuneos;

ANNOTATIONES.

9. *Te Dacus asper, &c.*] Te nationes omnes, O Fortuna, colunt. *Daci*, gens bellicosa, ad Istrum seu Danubium fluvium. Transylvaniâ, Moldaviâ, Valachiâ hodie continentur.

Profugi Scythæ.] In plaustris vagantes nullam habentes sedem fixam & stabilem. Justin. lib. 38. 7. de illis: *Ne spes quidem præmii foret, ex hoste vago, nec tantum pecuniæ, sed etiam sedis inope.* Infra. lib. 3. Od. 24, 9.

—*Campestres melius Scythæ,*
—*Quorum plaustra vagos rite trahunt domos,*
Vivunt, &c.

10. *Latium ferox.*] Bellis inclytum, ac vel unâ Româ Gentium & Orbis dominâ superbum. Virgil. Æneid. 5 v. 730.

. . . . *Gens dura atque aspera cultu*
Debellanda tibi Latio est.——

11. *Regúmque matres barbarorum, &c.*] Sic Od. 1. dixit, *Bella matribus detestata.* Metuunt nempe filiis matres nunquam non, deprecanturque mala quævis humanitùs accidentia.

12. *Purpurei metuunt tyranni.*] Et benè quidem, memores hunc esse fortunæ ludum alta deturbare, humilia sublevare. Et, quod ait Juvenalis Sat. 10. v. 112.

Ad generum Cereris sine cæde ac vulnere pauci
Descendunt reges, & siccâ morte tyranni.

14. *Stantem columnam.*] Ne subruas imperium Romanum jam stabilitum, vel imperatorem feliciter omnia moderantem. Neve facias ut seditiones populus movens quietas res perturbet, atque ita pessum eant ea quæ videbantur modo firma & ære perenniora.

17. *Te semper anteit sæva necessitas.*] Quidam legunt *serva necessitas.*] quasi Fortunæ famula. Sed apage. Sic enim & lib. 3. Od. 39. 49. *Fortuna sævo læta negotio.* Et Od. 24. v. 6. ejusdem libris, *Dira necessitas.* Ita Sophocles in Ajace, ἀναγκαίαν τύχην vocat. Et Laberius apud Macrob. lib. 2. cap. 8. Necessitatem Fortunæ pariter adjungit, his versiculis:

Necessitas, cujus cursus transversi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quo me detrusit penè extremis sensibus?
. . . .
Fortuna immoderata in bono æque atque in malo.
. . . .
Nunc me quo dejicis? &c. . . .

Huc & facit quod Aristot. rerum causas enumerat hasce quatuor, Naturam, necessitatem, fortunam, mentem.

18. *Clavos trabales & cuneos manu Gestans ahenâ, &c.*] Talem Antii referunt in Fortunæ templo fuisse picturam, quâ exhibebantur varia illa instrumentorum genera, clavi, cunei, unci, plumbum liquidum, &c. seu cruciandis reis, seu rebus firmandis, ac stabiliter defigendis idonea. *Clavos trabales*, hi ferrei sunt, ingentes & validi, quibus trabes finguntur: unde proverb. *Trabali clavo figere*, pro *firmiter stabilire*, Cic. 7. in Verrem, n. 32. Erasm. Chiliad. *Herculeanus nodus*, & noster cit. lib 3. Od. 24. *Clavos adamantinos* eodem sensu, *figi* à necessitate, ait. Item pali sunt lignei præacuti, quibus olim & modo apud immanem Turcam homines transadacti perimuntur. Ammian. Marcell. lib. 16. *Trabalibus telis capita discissa quorundum*, nimirum ut ait paulò ante, *cum flexis ensibus feriendi non suppeterent instrumenta, ipsis barbaris tela eorum vitalibus immergebant.* Itaque trabalia illa tela stipites erant acuti per suffixi corporis caput eminentes.

Cuneos manu Gestans ahenâ.] Stabilitatem ac firmitatem notat *manus ahena*, item *cuneus* ferreus, quo solebant stringi compedes, manicæ & pedicæ. Duobus etiam cuneis simus adactis aliquid magis adstringitur, Unde Plaut. Stich. Scen. 9. *Vel inter cuneos ferreos*, scilicet in arcto parasitus ait accumbere se posse. Cuneis præterea res finduntur ac scinduntur; his etiam rei velut clavis affinguntur cruci. Sic apud Cicer. Tuscul. 2. n. 23. Prometheus à Vulcano se affixum Caucaso quæritur.

Uncus

Uncus abest, liquidúmque plumbum. [133]
Te spes, & albo rara Fides colit
Velata panno, nec comitem abnegat,
Utcunque mutatâ potentes
Veste domos inimica linquis:
At vulgus infidum, & meretrix retrò
Perjura cedit; diffugiunt, cadis
Cum fæce siccatis, amici
Ferre jugum pariter dolosi.
Serves iturum Cæsarem in ultimos [134]
Orbis Britannos, & juvenum recens

adest etiam uncus, & liquefactum plumbum. Te reveretur spes, & fides infrequens, candido panno cooperta: neque recusat tibi *adhærere, quandocunque mutato pallio ædis magnatum adversa deseris: plebs autem instabilis, & meretrix perfida contra fugit: amici* quoque *falsi jugum simul portare nolentes abscedunt*, post *exhausta ad fæcem* usque *dolia*. O Fortuna *incolumem præsta Cæsarem proficisci meditantem adversus ultimos terræ Britannos:* serves eti*am novum agmen adolescentium*,

ANNOTATIONES.

Jovisque numen Mulcibri ascivit manus.
Hoc ille cuneos fabricâ crudeli inserens,
Perrupit artus: &c.

Clavi nimirum ad crucem ligneam, cunei ad lapideam: inquit, Theodor. Marcilius.

20. *Uncus.*] Seu quo rei trahebantur ad scalas Gemonias; seu quo annecti ac teneri firmiter aliquid solet.

Liquidumque plumbum.] Hoc notum est & affuso cruciatos aliquando reos; & ferreas manus, uncos, cuneos arctius alligari, tenaciusque adhærere. Arnob. 6. contra gentes: *Quid miserius aut infelicius his esse poterit, quam si eos in basibus ita unci retinent, & plumbeæ unctiones?*

21. *Te spes, &c.*] Hæc solent afflictos sustentare, & solari adversis pressos. Hi enim sperantes meliora, Fortunamque rotæ conversione benigniorem fore præsentes ærumnas æquiori ferunt animo.

Et albo rara fides colit Velata panno.] Licet enim rari sint in adversis amici, aliqui tamen reperiuntur interdum fideles usquequaque. Sic *fides colit* Fortunam, *nec* adversanti refragantique *se comitem negat.* Et ob hoc fortasse dicitur *albo velata panno*; id est, simplex, sincera, non fallax: vel quod albo velabant panno caput, qui fidei sacrificabant. Alii locum hunc interpretantur de candidatis, adeptâ dignitate parum curantibus ea persolvere, quæ tum maximè promiserant, cùm magistratum ambirent. Quod mihi quidem longè petitum videtur. Tuum esto judicium, lector sagax & erudite. Virgil. Æn. 1. v. 296.

* *Cana fides.*

Quo tamen loco significare videtur antiquam fidem.

22. *Nec comitem abnegat, Utcunque mutata, &c.*] Id est, Non deserit fides amicos, etiam cùm ab eis recedit Fortuna, *mutatâ* cum vestibus mente: quando miseros reddit eos, qui beati erant; & facta jam *inimica linquit domos potentium*, & aliò migrat.

25. *At vulgus infidum, & meretrix, &c.*] Veri quidem amici in adversis perinde ac in secundis manent fidi, & juvare perseverant. At hæc paucorum virtus est. Alii enim è multis & è vulgo, amicum fovent quamdiu felix est: reflante verò Fortunâ protinus avolant: in primis autem meretrix datæ fidei immemor abscedit: & quanquam utriusque status, calamitosi nimirum & fortunati, *jugum ferre pariter* spoponderant, *dolosi* tandem apparent. Nam *diffugiunt siccatis cum fæce cadis*, ubi quæstûs nulla spes amplius; atque ut est in Proverb. *Fervet olla, vivit amicitia.* Et Ovid. de Pont. 2. *Vulgus amicitias utilitate probat*, Ecclesiastici cap. 6. *Est amicus socius mensæ; & non permanebit in die necessitatis.*

29. *Serves iturum Cæsarem, &c.*] Antii fortasse tum diversantem Antiati Fortunæ commendat, tumque, ut videtur, illic meditantem eam *in Britannos* expeditionem, de quâ Dio. lib. 53. *Ultimos orbis.* Virgil. Eclog. 1. 67.

Et penitus toto divisos orbe Britannos.

Vide infra, lib. 3. Od. 4. 35.

30. *Et juvenum recens Examen, &c.*] Appositè Marcilius observat duplicem hic ac diversum Augusti consulatu belli apparatum notari: alterum in Britanniam (majorem nempe, sive Angliam) ductu & auspiciis ipsius Augusti: alterum in Arabiam Felicem ductu Ælii Galli; ex Dione cit. lib. 53. Plin. l. 6. cap. 28. &c. Strab. lib. 2. & 16. &c. Sensus est: Conscriptum in illâ priori expeditione *juvenum examen*, seu *novum exercitum*, ob Romani famam nominis jam tum *Eois timendum partibus*, ac paulò post terrorem illaturum esse Parthis, Medis, Persis; *Oceanóque Rubro*, Arabibus nimirum illi proximis. Nam *ipsa peninsula Arabia inter duo maria Rubrum Persicumque procurrit*: ex Plin. modò cit. Ergo perperam alii interpretantur Oceanum Britanniæ majori vicinum occidentis solis rubescentem radiis: accipe verò sinum Arabicum, seu ipsum Mare Rubrum, quod Græci Erythræum vocant

Examen

Examen, Eois timendum
Partibus Oceanóque Rubro.
Eheu, cicatricum & sceleris pudet,
Fratrúmque. Quid nos dura refugimus
Ætas? Quid intactum nefasti
Liquimus? Unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris? O utinam novâ
Incude diffingas retusum in
Massagetas Arabásque ferrum.

formidandum quidem *orientalibus regionibus, ac mari Erythæo. Heu pudet vulnerum criminisque, & fratrum* à fratribus interfectorum. *Ecquid exhorruimus nos homines sævi: quid impii dimisimus non violatum? à quo manum cohibuerunt adolescentes ob reverentiam Numinum? Quæ non altaria polluerunt?* O Fortuna *hebetatos* male nostros *enses, utinam novâ incude fabrices contra Massagetas & Arabas*, bene

ANNOTATIONES.

quoniam ἐρυθρὸς vel ἐρυθραῖος rubrum significat, scilicet ob terram rubram, sive miniatam aquæ substratam, vel ab imminentibus ejusdem coloris montibus; unde Sole affulgente species rubra præbetur mari: Aliis ab Erythræo rege factum nomen placet. Eustath. in Periegef. Dionys.

33. *Eheu, cicatricum & sceleris pudet.*] Inhonesta quippe sunt vulnera in bellis civilibus accepta: & quicquid adversus cives perpetratur; flagitiosum est ac pudendum. *Pudet* igitur & *fratrum*, in contrariis ut fit, militantium partibus, atque ita sæpius à consanguineis trucidatorum.

34. *Quid nos dura refugimus Ætas? &c.*] Nos hâc ætate ferreâ odiisque plusquam civilibus infestâ viventes, armaque in propinquorum corpora immaniter exacuentes, quid mali ac scelesti patrare detrectavimus? quid infandi non attentavimus?

35. *Nefasti.*] Execrandi, conscelerati, nefarii. Cic. 2. de Legib. n. 21. *Quæque augur injusta, nefasta, vitiosa, dira defixerit, irrita, infestaque sunto.*

36. *Unde manus juventus Metu Deorum continuit, &c.*] Legunt alii *manum*. Quos religio cohibuit ab audendo scelere, à violandis sacris, à templis atque aris violandis, impièque diruendis?

31. *O utinam nova Incude diffingas retusum, &c.*] Quidam legunt *distringas*, & *recusum*. Sensus est: O Fortuna, finge de novo & fabrica nobis gladios, gloriosè quidem in hostes Imperii Romani stringendos: nam illi prius à nobis male *retusi* sunt adversus fratres, cives, propinquos: civiles discordias extingue semper funestas, ut externa duntaxat bella deinceps moliamur, signaque Romana cum decore & gloriâ inferamus in Scythiæ populos, (ubi nunc pars Australis Tartariæ:) Paludem Mœoticam incolentes, *Massagetes* quasi *graves Getas* appellatos: *massa* enim Scythica lingua, grave significat, ex Isidoro Origin. 9. Priscianus in Perieg. 718.

. . . . *Massagetæ* ——————
Hospitibus sævi cunctis, belloque feroces.

Item in Arabes gazis ac divitiis famosos. Arabia inter præcipuas Asiæ partes censetur. Terminos habet à Septentrione Syriam, & fluvium Euphratem; ab Oriente sinum Persicum, ab Occidente sinum Arabicum, à Meridie mare Arabicum, sive partem Indici Oceani. Porro ad rem præsentem facit quod habet Strab. l. 7. *Eo tempore*, inquit, *Byrebistas Getarum tenebat Imperium, adversus quem Cæsar instruxit exercitum.* Et quod Ammian. Marcell. *Arabiam* vocat *Getarum desertum.*

ODE XXXVI.

Faustum ex Hispaniâ reditum Numidæ gratulatur.

Et thure, & fidibus juvat
Placare, & vituli sanguine debito

Et thure, & Lyricis carminibus, & debito cruore vituli expedit litare Numinibus

Glyconian and Choriambic Asclepiadean

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 3.

Ad Plotium, vel, ut aliis placet, Pomponium inscribitur Ode hæc. *Numida* verò cognominari videtur ab illâ regione Africæ Lybyæ interiori & Mauritaniæ finitimâ, in quâ militaverat.

1. *Et thure, & fidibus juvat, &c.*] Æquum

Custodes

servatoribus Numidæ; qui jam incolumis ab extremâ rediens Hispaniâ dilectis sociis oscula plurima, at nemini plura quam suavi Lamiæ partitur, recordatus adolescentiæ non alio ductore transactæ, & mutatæ pariter togæ. Ne lætæ diei signum desit Cretense; neve prolato cado parcatur; neque sit pedum cessatio ad ritum Saliorum:

Custodes Numidæ Deos;
Qui nunc Hesperiâ sospes ab ultimâ [136]
Caris multa sodalibus,
Nulli plura tamen dividit oscula,
Quàm dulci Lamiæ; memor
Actæ non alio rege puer'tiæ,
Mutatæque simul togæ.
Cressâ ne careat pulchra dies notâ:
Neu promptæ modus amphoræ, [137]
Neu morem in Saliûm sit requies pedum:

ANNOTATIONES.

est sacrum Diis facere, adhibitis, ex more veteri, thure, & musicâ, vitulumque mactare Diis ex voto pro felici reditu facto ab amico nostro Numidâ.

3. *Custodes.*] Castorem & Pollucem navigationis, vel Mercurium peregrinationis præsides. Unde hic sub nomine ἐνοδίου colebatur, teste Hesychio.

4. *Qui nunc Hesperiâ sospes ab ultimâ.*] Qui salvus rediit à bello Cantabrico. In eâ Hispaniæ regione, Oceano Septentrionali proximâ, ab Augusti ducibus gestum est non semel, nec valdè feliciter bellum. Quo magis nimirum, inde sospitem Numidam rediisse. *Hesperiâ ab ultimâ.* Quod addit, *ultimâ*, Hispaniam clarè designat: alias enim Italiæ quoque Hesperia dicitur; ut supra notavi ad Od. 28. v. 26. Vide ibi annot. Strabo lib. 1. Hispani ad occidentem vergunt maximè, μάλιστα ἑσπέριοι, inquit.

6. *Dividit oscula.*] Quotidiana quidem obviis familiaribus dabantur: at præcipuè vel proficiscentibus, vel è peregrinatione redeuntibus. Cic. Ep. Fam. 16. 27. ita scribit Tironi suo: *Oculos tuos, etiamsi te veniens in medio foro videro, dissuaviabor.* Sueton. Tiber cap. 10. *Paucos in digressu osculatus.* Et cap. 34. *Quotidiana oscula prohibuit edicto.* Neron. cap. 37. *Certè neque adveniens, neque proficiscens, quemquam osculo impertivit, ac ne resalutatione quidem.* Sic & sacræ literæ; *Salutate invicem in osculo sancto.* De Paul. Rom. cap. 16. v. 7. 1. ad Cor. cap. 16. D. Petr. 1 Epist. cap. 5. v. 14.

7. *Lamiæ.*] De Ælio Lamia supra, Od. 26.

Memor actæ non alio rege puer'tiæ, &c.] Magnam animorum conjunctionem parere hæc solent. Lamia & Numida eodem Pædogogo seu rectore usi, pueritiam simul exegerant; prætextam quoque deponentes pariter circa annum 17. togam virilem una sumpserant, tum, ex more, tandem custodi remoto; ut ait noster ad Pisones Epist. Sunt qui *pueritiæ regem* interpretantur patronum potentem; sed quid hoc ad pueros? Alii creatum forte regem inter pueros colludentes in βασιλίνδα, de quâ Plato in Theæteto, Jul. Pollux lib. 9. cap. de convivalibus ludis, & nos postea Epist. 1, 159. ubi.

. . . *At pueri ludentes, rex eris, aiunt, &c.*

Melius certè alii intelligunt, magistrum, sive inspectorem & curatorem, qui duobus aut pluribus pueris nobilibus instituendis præficiebatur: παιδώναξ, quasi παίδων ἄναξ.

Puer'tiæ.] Syncope. Sic *lamnæ* pro *laminæ*. Sic *porgite* pro *porrigite*: Virgil. Æneid. 8. v. 274. *surpite* pro *surripite*: infra lib. 2. Sat. 3. & lib. 4. Od. 13. *Porgam* pro *porrigam*, teste Festo; & Sil. lib. 9.

10. *Cressâ ne careat, &c.*] Dies ista, quâ redditus mihi es, notetur læto signo, vel cretâ, albo nempe lapillo, seu Cretensi; ex more apud Thracas instituto lætos dies ac felices candido notandi calculo. Plin. lib. 7. cap. 40. Hinc legendum quidam putârunt *Thressâ*; sed malè, ut notavi ad Pers. Sat. 2. v. 1. Nec enim de consuetudine Thracum hic agitur, sed de Cretensi notâ felicitatis indice, candidâ nimirum. Sic postea Sat. 2, 3. v. 346.

. . . . *Cretâ an carbone notandi?*

Et Pers. Sat. 5. v. 108.

Illa priùs cretâ, mox hæc carbone notâsti?

11. *Neu promptæ modus amphoræ.*] Ad plenæ significationem lætitiæ, large bibendum ait: simul & veterum tangit morem, quo amicos vel proficiscentes, vel è peregrinatione revertentes convivio excipiebant. Quæ quidem epulæ dicebantur viaticæ, & adventitiæ.

12. *Neu morem in Salium sit requies pedum.*] Nec omittantur tripudia & saltationes iis similes, quas exercent Salii Martis sacerdotes à Numa Pompilio instituti, numero duodecim, è Patriciis electi; à Tullo deinde Hostilio duplicati. Hi æneâ galeâ, baltheo, ac thorace armati, per urbem incedebant, gradu composito, atque ad tibiæ modulos subsilientes; unde nomen. Sacra illa cœnis quoque sumptuosis, cantibus, & symphoniâ opiparè celebrabant. Vide plura apud

Neu

Neu multi Damalis meri
  Bassum Threïciâ vincat amystide;
Neu desint epulis rosæ,
  Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalim putres [138]
  Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
  Lascivis hederis ambitiosior.

Neve Damalis plurimi vini bibax certet cum Basso poculis Thracibus: neve convivium rosis careat, nec apio constanti, nec fugaci lilio. In Damalin cuncti defigent aspectus lascivos: at Damalis ab novo non abstrahetur amatore, hederis hærentibus tenacior.

ANNOTATIONES.

Liv. lib. cap. 20. Jul. Poll. lib. 4. cap. 14. maximè verò Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26. &c. Dionys. Halicarn. lib. sic habet: *Hi autem Salii omnes saltatores sunt, & laudatores armatorum Deorum, &c.* Varro 4. de Ling. Lat. sic habet: *Salii à saltando, quòd facere in comitiis quotannis in sacris solent & debent.*

13. *Neu multi Damalis meri Bassum, &c.*] Ad convivium amica Numidæ Damalis invitata cum novo sic amatore consuescat, ut relictâ veteris amici familiaritate, Bassi videlicet, non amplius cum eo certet bibacitate vinosa mulier.

Multi meri.] Tull. Fam. 9. 26. *Non multi cibi hospitem accipies, sed multi joci.* Alii sic interpretantur: Bassus & Damalis certent poculis, nec in pergræcatione huic ille cedat.

14. *Bassum.*] Is fortasse est Iambicus ille Poëta ad quem est Propertii Eleg. 4. lib. 1. & Eleg. 10. ib. 4. Trist. Ovidii. At malè, *Battus* legitur; Bassus enim vocatur apud antiquiores vitæ Ovidii scriptores. Testis Scaliger.

Threïciâ amystide.] Vel poculo valdè capaci, vel bibendi genere apud Thracas & Scythas usitato ἀμυστί, sine respiratione, ἀμυστί, hiante & patenti ore & rictu: unde ἀμυστίζειν dicitur is qui sic vinum ingurgitat, largo haustu, ductim, confertim & confestim; non autem sorbillando, vel lento ductu. Vide Plutarch. Sympos. Cæl. lib. 4. cap. 26. & lib. 15. cap. 6. Turneb. lib. 11. cap. 27.

15. *Neu desint epulis rosæ.*] Ad corollas nempe texendas ex epulantium more veterum tum ad delicias, tum ebrietatis coërcendæ causâ, ut notavi jam alibi, & mox dicam Ode 38.

16. *Neu vivax apium.*] Diu virens, quodque μένει, propterea dicitur, ac inter coronarios flores censetur apud Athen. lib. 15. Vide lib. 2. Od. 7. v. 24.

Neu breve lilium.] Brevi durans.

17. *Omnes in Damalin putres Deponent oculos.*] Omnes in Damalin oculos amore languentes defigent, condent, ac veluti sepelient. At illa contemptis amatoribus cæteris quidem omnibus, uni se addicet Numidæ.

Putres.] Lascivos, libidine fractos, Pers. Sat. 5. v. 57.

> . . . . *Hunc alea decoquit: ille*
> *In venerem est putris.*——

Deponent.] Timentium & languentium oculi dejecti ac depositi; contra securorum elati & recti. Pronert. lib. 1. v. 3.

> *Tum mihi constantis dejecit lumina fastûs,*
> *Et caput impositis pressit Amor pedibus.*

18. *Nec Damalis novo Divelletur, &c.*] Damalis in amore constans & fida non recedet ab unius Numidæ complexu, ei tenacius adhærens quam hedera muro vel arbori.

ODE XXXVII.

Sodales hortatur ad lætandum, extinctâ Cleopatrâ.

NUNC est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus; nunc Saliaribus [189]
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, sodales.
Antehac nefas depromere Cæcubum
Cellis avitis; dum Capitolio
Regina dementes ruinas
Funus & imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium

Jam compotandum est, O socii; jam plantâ levi terra percutienda est: jam tempus adest epulis Saliaribus decorare Numinum lectos. Non licebat antea Cæcubum vinum *proferre è cellis vetustis, dum Capitolio eversionem, & exitium Imperio* Romano *moliebatur regina insaniens cum turmâ fœdâ homi-*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 6.

1. *Nunc est bibendum, &c.*] Post insignem illam ad Actium Augusti victoriam, superatumque Antonium cum suâ Cleopatrâ, quæ Romanis dominari stultè appetebat; liberè jam tripudiandum, hilariter epulandum est. De his Flor. lib. 4. cap. 11. Liv. lib. 132. & 133. Plutarch. in vitâ Antonii, Sueton. Oros. &c. Scilicet Imperio Romano Triumviris partito, Augusti sorori Octaviæ, quam duxerat uxorem, repudio remisso, Cleopatræ se amoribus immersit Antonius. Hinc iratus Cæsar bellum ei molitus, in Epirum copias transportavit, navalique prælio ad Actium Epiri promontorium commisso, Antonium & Cleopatram tam gloriosè icit, ut victos ad fugam, indeque ad ultimam rerum ac ipsius vitæ desperationem adegerit. Ob res tam præclarè gestas, supplicationes etiam, ut videtur, ad pulvinaria Deorum institutas, indictaque lectisternia, gratulatur Augusto Romanisque Horatius hac Ode, ut et Epod. 9. Vide ibi.

2. *Nunc Saliaribus Ornare pulvinar Deorum, &c.*] *Tempus erat*: vel enallage; pro, *tempus est*: vel, destinatum fatis hoc erat tempus, ad gratias Diis agendas, nostramque lætitiam exhibendam, tum lectos ac pulvinos in templis Numinibus sternendo, tum opiparas celebrando cœnas & epulas, qualis Saliis consuetæ & solennes, ut locum dederint proverbio, *Saliares cœnæ*, id est, sumptuosæ. Vide supra Annot. Od. 36. ad vocem *Salium*, Turneb. lib. 7. cap. 17. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Tit. Liv. passim de lectisterniis, quorum superstitionem insectatur Arnob. lib. 7. contra gentes, his verbis; *Lectisternium Cereris erit Idibus proximis. Habent enim Dii lectos, atque ut stratis possent mollioribus incubare, pulvinorum tollitur atque excitatur impressio.*

5. *Antehac nefas depromere, &c.*] Laborante civilibus discordiis antea republicâ, & feminâ jugum Romanis intentante, lætari non licebat, nec è cellis promere vina generosa, quale Cæcubum è Campaniæ fertilibus agris, prope Fundos & Amyclas urbes. Martial. lib. 13. Epig. 115.

Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis.

6. *Dum Capitolio Regina, &c.*] Dum Romano Imperio cladem molliretur Cleopatra Ægypti regina, furiosa, ambitione acta, solitis cubiculariis stipata, eunuchis nimirum, omnia sibi spondens, atque ob aspirantem fortunam animo impotenter elata.

7. *Regina dementes ruinas Funus & Imperio parabat, &c.*] Rectè observant docti interpretes, mentionem hîc Antonii fieri nullam, sed Cleopatræ duntaxat; tum quòd è civili bello nulla triumphi manet gloria; tum quia vulgo dicebatur mulier Ægyptia Romanum affectare Imperium. Flor. lib. 4. cap. 11. ita scribit: *Furor Antonii, quatenus ambitu non interiret, luxu & libidine extinctus est. Quippe post Parthos, cum exosus arma in otia ageret, captus amore Cleopatræ, quasi benè gestis rebus, in regio se sinu reficiebat. Hæc mulier Ægyptia, ab ebrio Imperatore, pretium libidinum Romanum Imperium petit, & promisit Antonius: quasi facilior esset Parthis Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacitè: sed patriæ, nominis, togæ, fascium oblitus, totus in monstrum illud ut mente, ita animo quoque, & cultu descivarat, &c.*

9. *Contaminato.*] Ex Donato, *contaminare* est, rem rei sic miscere, ut corrumpatur utraque, neutra permaneat: quod quidem spadonibus competit. Nam ex Greg. Nazien. in Epitaph. Basilii magni, inter mulieres viri esse videntur, inter viros autem sunt mulieres, ad obscœna verò quælibet paratissimi. Hinc sequitur, *Cum grege turpium morbo.* Quidam legunt *congrege.* Porrò *contaminati, turpesque morbo*, seu ob emasculationem, seu ob cinædicam fœditatem. Juvenal. Sat. 2. 50.

Hispo subit juvenes, & morbo pallet utroque.

Morbo

Morbo virorum; quidlibet impotens
Sperare, fortunâque dulci
Ebria. Sed minuit furorem
Vix una sospes navis ab ignibus:
Mentémque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Cæsar ab Italiâ volantem,
Remis adurgens, (accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Æmoniæ) daret ut catenis
Fatale monstrum; quæ generosiùs
Perire quærens nec muliebriter
Expavit ensem, nec latentes
Classe citâ reparavit oras.

[140] *num lue inquinatorum, nihil non sibi temerè promittens, fortunâ favente dementatâ. Verum fastum ejus imminuit unica navicula vix ab incendio salva: & animum Mareotico furentem ad veros metus compulit Augustus, quando fugientem ab Italiâ persecutus est remigatione, (tanquam accipiter teneras columbas, aut leporem velox insecutor per agros Æmoniæ nivosæ) ut in vincula conjiceret funestum portentum. Illa verò strenuè* [141] *mori volens, haud gladium exhorruit more fœmineo, nec reconditas celeri navigio terras requisivit.*

ANNOTATIONES.

10. *Quidlibet impotens sperare.*] Sunt qui interpretantur, valde potens: sed alii melius; impar & impotens ambitionem frænare, quidlibet temerè sperabat. Sic enim qui se continere ab illicitis nequit, sui dicitur non compos, & animi impotens: quoniam affectus, motus, cupiditates non valet coërcere, imo ab iis victus, huc illuc ut servus trahitur.

12. *Sed minuit furorem Vix una, &c.*] Bene scripsit quidam: *Fortuna vitrea est: cum splendet frangitur.* Itaque spes insanas, superbós fastus, & arrogantes animos tandem Cleopatra fregit, quando è classe tam numerosâ, vix ab incendio Romanorum navim unam eripuit, quâ fugerit. Subtiliter hic â nonnullis intelligitur Augustus, qui fuerit unus sospes ab impuris illis Cleopatræ ardoribus quibus deflagarânt Julius quidem Cæsar primùm, ac subinde Antonius. Flor. *Prima dux fugæ Regina, cum aureâ puppe, veloque purpureo, se in altum dedit. Mox secutus Antonius: sed instare vestigiis Cæsar . . . . propè manu tenebatur. Prior ferrum occupavit Antonius. Regina ad pedes Cæsaris provoluta tentavit oculos ducis, frustra. Nam pulchritudo intra pudicitiam Principis fuit.*

14. *Lymphatam Mareotico Redegit, &c.*] Vel exquisitio vino ex illâ Ægypti regione, Mareotidi paludi vicinâ, apud Alexandriam; quod laudant Columella, Athenæus, Strabo, &c. & meminit Virgilius Georgic. 2. 91.

Sunt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ.

Eo nempe, cum suo Antonio, frequenter epulata, animum exhilarabat. Vel regni *Mareotici*, id est, Ægyptii opibus nimium confisa, indeque velut cæco animi impetu abrepta ad quandam insaniam, cum jam sibi arrogarat aliena, de propriis laboravit, sibique timuit, ne hostium præda fieret; quod reverà contigit.

16. *Ab Italiâ volantem Remis adurgens, &c.*] addente alas timore fugiebat celeriter Cleopatra: sed institit Augustus (teste Floro cit.) navibus Liburnis, quæ velocissimæ sunt, ut postea dicetur: hinc accipitri citoque venatori comparatur. *Ab Italiâ.*] Porro illa abhorrebat, ea timens abduci ad hostilis triumphi pompam suo dedecore exornandam.

20. *Æmoniæ.*] Vel Thraciæ: sic dictæ ab Æmo, seu Æmone nivoso monte; vel potius, Thessalicæ regionis Macedonibus proximæ ab Æmone Deucalionis filio nuncupatæ.

Daret ut catenis Fatale monstrum.] Ut captivam aveheret Cleopatram Reipublicæ Romanæ fatalem & exitiosam, vel suæ gloriæ ac triumpho fatis reservatam. Addunt alii, thesauris ejus potiundi spem insequendi causam fuisse.

21. *Quæ generosius Perire quærens, &c.*] Haud muliebrem animum, sed virilem potius gerens in copore muliebri, nequaquam more fœminarum ensis aciem expavit. Nimirum cum Augustus Alexandriam, obsessosque ibi Antonium & Cleopatram redegisset in suam potestatem; se quidem interemit Antonius: arripuit & Cleopatra gladium, quo sibi mortem inferret: sed prohibita est à Proculeio, intra sepulchrorum claustra, misso à Cæsare, qui vivam servare ad sui triumphi decus exoptabat. Plutarch. in vitâ Antonii. Tit. Liv. lib. 133. cit.

23. *Nec latentes Classe citâ reparavit oras.*] Nec in remotas Ægypti regiones clam aufugit, aut usquam latere voluit, sed Alexandriam recto cursu contendit.

Latentis.] Cic. Agrar. 2. n. 43. *Quid Alexandria, cunctaque Ægyptus? ut occultè latet, ut recondita est?* Suum tamen postea damnavit errorem: intellexitque satius futurum fuisse cedere tempori, & in tutum aliquem locum se recipere,

Sed fronte lætâ desperatum etiam regnum adire non verita est: & constans sævas aspides attrectavit, ut nigrum virus corpore hauriret; morte constitutâ audacior. Nempe fœmina haud ignobilis ad magnificum Augusti triumphum Liburnis ferocibus velut *privata devehi abhorrebat.*

Ausa et jacentem visere regiam
Vultu sereno fortis, et asperas
Tractare serpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum;
Deliberatâ morte ferocior:
Sævis Liburnis scilicet invidens
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

ANNOTATIONES.

dum bellum repararet: conspirante præsertim in ejus auxilium totâ Ægypto. Vide Virgil. Æn. 8. v. 707. & seq. & Servium in eum locum. Vide & Plutarch. Dionemque, tentatam ab eâ fugam per sinum Arbicum, contrà narrantes.

25. *Ausa & jacentem visere regiam, &c.*] Desperatum licet regnum ingressa nihil de superbiâ remisit: *vultu sereno* regiam adit, ibique in omni luxu versatur; teste Plutarcho.

26. *Fortis & asperas Tractare serpentes.*] Cùm in victoris potestate esset, morique constituisset, secretum mortis genus tentavit. Flor. 4. 11. 10. *Cleopatra*, inquit, *non jam de vitâ, quæ offerebatur sed de parte regni laborabat. Quod ubi desperavit à Principe, servarique se triumpho vidit, incautiorem nacta custodiam, in Mausoleum se (sepulchra regum sic vocant) recepit: ubi maximos, ut solebat, induta cultus; in differto odoribus solio, juxta se suum collocavit Antonium: admotisque ad venas serpentibus, sic morte quasi somno soluta.* Similiter Plutarchus refert: omnium genera venenorum in damnatis expertam: anxiam autem fuisse, quæ cito extinguerent, quæ crearent dolorem: quæ verò sine dolore essent, quæ celeritate carerent: tandem vero deprehendisse aspidis morsum & cito & sine dolore enecare, gravato ex somno capite, & lenisudore per vultum diffuso. Cæterum nemini compertum est, quo mortis genere Cleopatra obierit; puncturas tantum in brachio constat exiguas apparuisse. Hinc Augustus ejus simulachrum in triumpho duxit, admorso aspidibus brachio. De quo Propert. lib. 3. 11. 53.

Brachia spectavi sacris admorsa colubris,
Et trahere occultum membra soporis iter.

29. *Deliberata morte ferocior.*] Eo ferocior, quod mori quoquo modo statuerat. Adverte pluribus extolli Cleopatræ generositatem supra muliebrem sexum; ut hinc victori accedat & crescat gloria. Aliàs enim habere locum potuisset, quod scribit Virgil. Æneid. 4. 93.

Egregiam verò laudem . . .
. . . Si fœmina victa est.

30. *Sævis Liburnis.*] Non parum juverunt Augustum in reportandâ navali victoriâ Liburni Illyrici populi, Liburnæque naves celeritate insignes. Ex quo patet non cymbas quasdam aut naviculas bello ineptas fuisse, ut putârunt quidam; Suidas certè rostratas & constratas extitisse tradit, aliâ tamen quam triremes formâ. Vide Veget. lib. 4. de re Milit. Appian. lib. 4. &c.

Sævis.] Si quidem Romam deportâssent vivam ad hostis triumphum.

Scilicet invidens Privata deduci superbo Non humilis mulier triumpho.] Dio. cit. lib. 51. ita scribit; *Tantas inter calamitates regni memoriam retinebat, ut mallet nomine & ornamentis ejus retentis mori, quam privatâ vitâ frui.* Nihil itaque magis Cleopatra formidabat, quam triumphari, invidens Augusto illum quem tantopere anhelebat, honorem, victam & vinctam scilicet Reginam per Urbem Italiamque circumducendi in suo triumpho. Hinc aiunt, cum capta ab Augusto clementiùs de industriâ tractaretur, quâ vero mente & consilio satis intelligeret, dicere solitam: *Non triumphabor.*

ODE

ODE XXXVIII.

Parvo gaudere se in conviviis apparatu.

PErsicos odi, puer, apparatus;
Displicent nexæ philyrâ coronæ;
Mitte sectari, rosa quo locorum [143] [144]

O Famule, aversor Persarum sumptus. Non placent corollæ philyrâ colligatæ: Omitte perscrutari quibus in regionibus durent rosæ

Sapphic & Adonian

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

1. *Persicos odi, puer, apparatus.*] Persarum luxus passim famosus ex Herodoto, Xenophonte, Plinio, Athenæo. Illi nempe vasa pretiosa in conviviis, lectos etiam discubitorios aureos & gemmeos requirebant. Patet ex Herodot. lib. 9. quòd unguenta & odores amabant. Testis Plin. lib. 13. cap. 1. quòd opsonia exquisita, tibicines, ministros succinctos adhibebant. Ex Plutarcho. novæ alicujus voluptatis inventoribus præmia dabant. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 2. &c. *Persæ & Medi omnium hominum maximè voluptatem ac delicias colere* & paulò post, *Omnium primi luxu celebres fuisse Persæ* referuntur ab Athen. lib. 12. cap. 1. & lib. 4. cap. ex Theophrasto; *Persarum reges luxu effeminati ingentem pecuniæ summam per præconem iis pollicentur, qui novum voluptatis genus excogitârint.* Item ex Heraclide Cumano, *qui cœnanti regi Persarum ministrant, loti omnes, pulchris induti vestibus assistunt, ac diei parte dimidiâ circa cœnæ apparatum occupantur.* Denique ex Xenophonte in Agesilao, sub finem; *Apud Persas sunt qui totum orbem circumeant quæritantes quid regi sit potu gratissimum; alii solerter inquirunt quid libenter edant; ubi & quomodo suaviter dormiant. Neque est facile dictu, quàm anxiè talia procurent.*

2. *Displicent nexæ philyrâ coronæ.*] Coronatos epulas veteres assuetos constat, sed & luxum in texendis arte & labore corollis istis fuisse non minus certum est. Ait verò Horatius odisse se sumptuosas ac operosas has etiam coronas, quæ vel texerentur è floribus ac foliis inventu difficilibus; vel necterentur magno labore & apparatu.

Philyrâ.] Tenui membranâ, quæ corticem inter & lignum tiliæ arboris succrescit. Hac utebantur tum ad nectendos flores, tum ad lemnisca appendendos. Plin. lib. 16. cap. 14. *Inter corticem & lignum tenues tunicæ, multiplici membranâ, è quibus vincula tiliæ vocantur: tenuissimæ earum philyræ, coronarum lemniscis celebres, antiquorum honore,* & lib. 12. cap. 3. *Crassus Dives primus argento auroque folia imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesserunt & lemnisci, quos adjici ipsarum coronarum honos erat . . . . Claudius Pulcher bracteas etiam Philyræ dedit.* Angl. Politian. Miscel. cap. 72. ita scribit: *Philyræ usus percelebris olim in texendis coronis: è Philyris etiam fiebant lemnisci, id est, fasciolæ è coronis pendulæ.*

Coronæ.] Hæ fiebant è frondibus ac floribus hederæ, rosæ, violæ, lauri, lilii, narcissi, myrti, &c. hisque discuti ebrietatem, & capitis dolores credebant seu constringendo, seu refrigerando. Plutarch. Sympos. lib. 3. quæst. 1. An inter potandum, coronis floreis, ac sertis utendum sit, multi disputant: ait vero *Hederâ crapulam restingui . . . . . amethysto herbâ sicut & gemmâ vinolentiam retundi . . . . vinum si quando caput tentaverit, florum auram auxiliari, & munire adversus crapulam; eo quod flores calidè leniter spiramenta laxantes spiraculum vino præstant: frigidi vero modicè stringendo repellunt inhibentque evaporationes: ceu viola & corona ex rosis, &c.* Et ex his aliisque ibidem compluribus concludit, coronis floreis inter pocula usos propterea veteres. Athen. lib. 3. cap. 21. jubet ex Archestrato, *Perpetuò coronis inter cœnam caput omnifariis redimiri.* lib. verò 15. cap. 5. ex Aristotele & Aristone, affirmat; *Antiquos ob capitis gravitatem & dolorem à vini potu vinculum temporibus adhibuisse, quòd eam ligaturam prodesse crederent: posteros autem, ornatûs & oblectamenti gratiâ, coronas in compotationibus excogitâsse.* Et paulò post ait: *Capitis dolori florum fasciculos ac serta mederi suo compressu & vinculo,* Plin. lib. 21. cap. 3. jam cit. sic habet: *Apud Græcos de coronis scripsere Mnestheus & Callimachus Medici, quæ nocerent capiti: quoniam & in hoc est aliqua valetudinis portio; in potu atque hilaritate præcipuè odorum vi surrepente fallaciter, &c.* ubi etiam refert Cleopatram per illas veneratas coronas Antonio insidiatam. Ex illis verò quæ ante dicta sunt, Ovidius ita canit, Fast. 5. 337.

Ebrius incinctis philyrâ conviva capillis
Saltat, & imprudens vertitur arte meri.

3. *Mitte sectari, rosa quo, &c.*] Ne labores ad investigandas rosas extra tempus, texendasve è raris floribus coronas. Athen. cit. in con-

serotinæ. In primis studeo, ne quidquam laboriosè adbibeas ad myrtum solam. Neque erit tibi famulo myrtus indecora, nec mihi subter densam vitem perpotanti.

Sera moretur.
Simplici myrto nihil allabores,
Sedulus curo: neque te ministrum [245]
Dedecet myrtus, neque me sub arctâ
Vite bibentem.

ANNOTATIONES.

viviis roseas coronas commendat. At eas, cum natura negat, luxuriosè sectantes ita corripit Seneca, Epist. 122. An vivunt contra naturam, qui hyeme concupiscunt rosam? Et qui aquarum fomento calentium, & calorum aptâ mutatione (vel potius *imitatione*, id est, imitando calorem æstivum, qui à naturâ est, ex Lipsio ibid.) brumâ, lilium, florem vernum, exprimunt?

5. *Simplici myrto nihil allabores, &c.*] Nihil volo præter myrtum, itaque ne quid ultra quærere ad convivii hilaritatem satagas. Intelligit autem vel myrti ramum, quem olim convivæ alter alteri porrigebant, suam quisque edendo cantilenam: ex Plutarcho, in Sympos. & Victorio lib. 16. cap. 2. ubi sic scribit: *Qui in conviviis olim carmina cantabant, myrtum laurumve manu tenebant: laurum, qui versus Homericos recitarent; myrtum qui Æschyli, Simonidis, Stesichori.* Vel implexam simpliciter è myrti surculo coronam. Athen. cit. lib. 15. cap. 5. *Jam inde voluptatibus illecti homines, præter eam vim quâ ebrietatis incommodis medetur corona è floribus, oculorum quoquem & narium delectatione expetiverunt: ac tum maximè coronam myrteam, quæ astringit, & vini arcet exhalationes; tum etiam è rosis, quæ gravitatem capitis sedat, & æstuantes potione refrigerat, usurpàrunt.* Et cap. 6. *Herostratus myrtos extemplò virentes consecravit in æde Veneris, ejusque dicatâ imagine, spectatissimos civium ad epulam vocavit in delubrum, eorumque singulos coronâ donavit myrteâ, quam Naucratitem appellarunt.* Additque, nihil aliud esse coronam illam ab Anacreonte gestatam, præter myrteam adjectis rosis: utrumque se arbitrari, quod prodidit Philænides: è myrto coronam superi vapores prohibere; è rosis autem, refrigerando vim habere leniendi capitis dolores.

6. *Neque te ministrum Dedecet myrtus.*] Tu quoque satis decorus & ornatus mihi videberis simplici myrto, cùm mihi potanti ministrabis. Persæ contra, more suo luxuriosi, pueros seu ministros in conviviis optabant succinctos & lemniscatis coronis exornatos. Alex ab Alex. lib. 5. cap. 21. ait pariter; *Festis diebus coronatos cum lemniscis veteres epulari consuevisse; fercula quoque lautiora à coronatis item ministris afferri solita cum cantu & tibicine.* Athenæus autem lib. 5. cap. 10. ex Philoxeno sic refert: *Aqua lavandis manibus alla est: mollisculus puellus argenteo gutto, quem tenebat, affudit; deinde coronas advexit tenues è puris myrti ramis, magno labore contextas.*

7. *Neque me sub arctâ Vite bibentem.*] Mihi pariter sufficiet myrtus simplex confidenti quidem, & hilariter bibenti, non ut Persæ sub lacunari splendido, sed sub vitis umbraculo, sub humili & arctâ vite, id est, sub palmitibus & pampinis pergula intextis & suffultis: *Sous la treille. Angl.* Under an Arbour made of a Vine.

Q. HO

Q. HORATII FLACCI CARMINUM SEU ODARUM,

LIBER SECUNDUS.

ODE I.

C. Asinium Pollionem monet ne bella civilia describere intermittat: tum laudat ejus scripta.

MOTUM ex Metello consule civicum, [146]
Bellique causas, & vitia, & modos,

Bella civilia à Metelli consulatu, & discordiarum origines, criminaque, & rationes, &

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. 1.

1. *Metello consule.*] Plures hujus nominis cum fuerint Consules, ambigitur sanè, de quo potissimum loquatur, Horatius. Verùm ex adjunctis tamen intelligendus maximè videtur Q. Metellus Celer, qui consulatum gessit cum L. Afranio anno ab urbe conditâ 690; vel ut aliis placet, 693. Sub his enim bellum exarsit Cæsarem inter & Pompeium, ut fusê narrat Florus, lib. 4. cap. 2. Res itaque per annos circiter viginti, civilibus dissidiis gestas, hoc est, ab eo, quod notavi tempore, ad suum usque consulatum Pollio persequebatur. Sed Pollionis historiam altius repetitam volunt alii, nempe à consulatu Q. Metelli Numidici, qui fuit Consul cum M. Junio Silano, an. U.C. 641, vel 644, secundùm alios: afferuntque testimonium vetustissimi codicis, in quo sic annotatum legitur: *ex Metelló*, id est, ex eo tempore quo Metellus fuit Consul contra Jugurtham. Sed quæ si es? Certè negotium mihi facessit majus eorum sententia, qui Torrentio duce, intelligunt Q. Metellum Scipionem à Pompeio tertium Consule in Collegam adscitum, anno U.C. 701, quoniam lata est tunc ea lex, quâ à petitione Magistratuum absentes arcebantur, ne excepto quidem Cæsare: Sueton. Jul. Cæsar. cap. 28. num. & cap. seq. *Commotum bis Cæsarem.* & paulò post, *Prætextam quidem illi civilium armorum hoc fuisse*, idem testatur. Non moror Q. Metellum Pium cum Syllâ Consulem, an. 673. quem afferunt quidam nullo certè, aut levi admodùm fundamento.

3. *Bellique causas.*] Aliæ fuerunt simulatæ, aliæ veræ: hæ profectò erant odium & invidia partium, Ducum autem superbia, avaritia, ambitio, dominandi cupiditas. Lucan. 1. 126.

Nec quenquam jam ferre potest Cæsarve priorem,
Pompeiusve parem.——

Alias verò Principes ipsi obtendebant. Pompeius defensionem libertatis publicæ; Cæsar factam sibi contumeliam, &c. Vide Soet. Jul. Cæsar. cap. 28, 29, 30. Flor. lib. 3. cap. ult. & l. 4. c. 2. & seq. Plutarch. Appian. Oros. Dion. Cæsar etiam de Bell. Civil. lib. 1. c. 4. ubi sic habet: *Ipse Pompeius ab inimicis Cæsaris incitatus, & quòd neminem dignitate secum exæquari volebat, totum se ejus amicitiâ averterat, & cum communibus inimicis in gratiam redierat; simul infamiâ legionum permotus quas ab itinere Asiæ Syriæque ad suam potentiam dominatumque converterat, rem ad arma deduci studebat, &c.* De

& fortunæ jocum, & ducum consensiones reipublicæ damnosas, & arma nondum lustrato sanguine conspersa describis; argumentum sanè periculosum & lubricum:

Ludúmque fortunæ, gravesque [147]
Principum amicitias, & arma [148]
Nondum expiatis uncta cruoribus;
Periculosæ plenum opus aleæ

ANNOTATIONES.

seipso verò scribens, c. 7. ita queritur: *Novum in republicâ introductum exemplum, ut Tribunitia intercessio armis notaretur atque opprimeretur, quæ superioribus annis esset restituta*, & c. 9. *sibi semper reipublicæ primam dignitatem, vitâque potiorem: doluisse se quod populi Romani beneficium sibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur ereptoque semestri imperio in urbem retraheretur, &c.*

Et vitia, & modos.] Vitiosos modos, improbas agendi rationes. *Jus datum sceleri*, quod ait Lucanus 1, 2. Florus cit. 4. 2, 2. Marianam Cinnanamque rabiem, Syllanamque tempestatem; Cæsaris furorem atque Pompeii vocat. Et paulo post. *Non rectè tantum civile, nec sociale aut externum* dici bellum opportere ait, *sed commune quoddam ex omnibus & plusquam bellum. Quippe si duces ejus inspicias, totus senatus in partibus: si exercitus, hinc undecim legiones, inde decem & octo, flos omnis & robur Italici sanguinis: si auxilia sociorum, hinc Gallici Germanique delectus; inde Dejotarus, Ariobarzanes, &c. . . . si moram belli, quatuor anni, & pro clade rerum breve tempus; si locum & spatium ubi commissum est; intra Italiam, inde se in Galliam Hispaniamque deflexit, reversumque ab occasu, totis viribus in Epiro Thessaliâque consedit: hinc Ægyptum subito transiliit: inde respexit Asiam: inde Africæ incubuit: postremo in Hispaniam remigravit, & ibi aliquando defecit. Sed non & odia partium finita cum bello. Non enim priusquam in urbe ipsâ, medio Senatu, eorum, qui victi erant, odio, victoris sese cæde satiarent, &c.* & hi quidem *modi*, hæc belli *vitia*. Ducum autem pravas affectiones quis non intelligebat? Flor. 4, 2, 14. *Pompeio suspectæ Cæsaris opes, Cæsari vero Pompeiana dignitas erat gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille superiorem. Nefas! sic de principatu laborabant, tanquam duos tanti Imperii fortuna non caperet, &c.* & 4, 2, 21. *Pompeius ab Italiâ, quàm Senatus ab urbe, fugatur prior. Quam pœne vacuam metu Cæsar ingressus, Consulem se ipse facit. Ærarium quoque sanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, jussit effringi: censumque & patrimonium Populi Romani ante rapuit quam Imperium.* Hisce tamen tam violentæ cupiditatis conatibus Juris speciem pretexebat Cæsar. de Bell. Civil. lib. 1, 22. scribens: *Se non maleficii causâ ex provinciâ egressum, sed uti se â contumeliis inimicorum defenderet, ut Tribunos plebis ex civitate pulsos in suam dignitatem restitueret: ut se & Populum Romanum paucorum factione oppressum in libertatem vindicaret.* Et apud Suet. Jul. cap. 30. Asinius ipse Pollio testatur Cæsarem Pharsalicâ cæsos acie cernentem adversarios, in hæc erupisse verba: *Hoc voluerunt: tantis rebus gestis C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petissem.*

3. *Ludumque fortunæ.*] Quæ gaudet res quietas miscere: hos attenuare, illos imo toller[e] de gradu; vertere funeribus triumphos. Vide supra lib. 1. Ode 34. & 35. & Flor. ante cit. *Turpe dictu: modo princeps patrum, pacis bellique moderator, per triumphatum â se mare, lacerâ & inermi nave fugiebat.*

Gravesque Principum amicitias.] Triumviratum nempe, quo nihil unquam fuit bonis ac reipublicæ gravius. Cato dicebat non ex inimicitii[s] Cæsaris & Pompeii sed ex ipsorum & Crassi societate & amicitiâ provenisse omni Reipublica[e] mala. Hos igitur *Principes* intellige: vel Augustum, Lepidum, & Antonium: qui certè omne[s] rem suam, non publicam, quærentes, Imperi[um] Populique Romani libertatem pessundedere. Lucan. 1. 98.

Tempus ad Augusti mansit concordia discors:
Paxque fuit non sponte ducum.——————

4. *Arma Nondum expiatis uncta cruoribus.*] Bella vix dum benè sopita, recrudescentes quotidie dissensiones, *nec finita cum bello partium odia*, ut ait Flor. cit. Theodorus Marcilius explicat, cives armi lustrio nondum expiatos, nondum acto censu, nec lustro conditio; tunc nimirùm cives omnes in Campum Martium armati conveniebant, ibique sacrificiis, sive suovetaurilibu[s] lustrabantur. Dionys. Halicarn. lib. 4. Antiq. Rom. scribit. *Servium Tullium cives omnes i[n] maximum ante urbem campum in armis conveni[re] jussos & in suos quosque ordinibus constitutos expi[] asse, tauro, ariete, & hirco, ter exercitum circum ductis, moxque immolatis: atque censu p[] eam purgandi rationem apud Romanos ha[] observatam ab iis, qui sacratissimum obtinent mag[i]stratum. Lustrumque appellatam.* Hæc verò j[am] potitus rerum Augustus religiosè præstitit an[no] sui regni 16, cum anno præcedenti, celebri tri umpho Romam ingressus, Cleopatræ liberos an[te] currum duxisset: atque Nicopoli juxta Acti[um] conditâ, ibidem agonem Actiacum instituiss[e]. Euseb. Chron. Vide Varronem lib. 5. de Lin[g]. Lat. Tit. Liv. lib. 1. cap. 28. & 44. Festum [in] Armilustrio; Asconium, Alex. ab Alex. lib. cap. 27. Horat. Od. 1, 2, 29.

Cui dabit partes scelus expiandi
Jupiter?—————

6. *Periculosæ plenum opus aleæ Tractas.*] M[]

Tract[]

Tractas: & incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.
Paulùm severæ Musa Tragœdiæ
Desit theatris: mox ubi publicas [149]
Res ordinâris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
Insigne mœstis præsidium reis,
Et consulenti, Pollio, curiæ;
Cui laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho. [150]

& ambulas per ignes sub fallaci latentes favillâ. A scenâ tantisper absit austeræ Musa Tragœdiæ: deinde cum belli civilis descripseris historiam, resumes stylum Tragicum, ô præclarum solatium tristibus reis & Senatui consilium exposcenti, Pollio; cui laurea immortale paravit decus in *triumpho Dalmatico.*

ANNOTATIONES.

net Pollionem Horatius, ne properet suum de bellis civilibus opus, seu poëma, seu historiam evulgare; sed potius exspectet donec compositæ res fiant, cum metuenda non erit amplius cujusdam offensio.

7. *Incedis per ignes Suppositos cineri doloso.*] Recenti nempe injuriarum memoriâ flagrantibus adhuc discordiis, posset res ex fide historiæ narrare & persequi, citra plurimorum offensionem. Certè ut è scintillis sub cinere latentibus incendium; ita è potentium vituperatione suboriuntur iræ, odia, ultio.

9. *Paulùm severæ Musa Tragœdiæ Desit theatris.*] Seu Tragœdia, cui præest Melpomene, seu historia bellorum civilium res Tragicas complectens, cui præsidet Clio, ne proferatur in lucem ante commodum tempus. At ubi pro Consulis auctoritate & diligentiâ res turbatas pacaveris, tum vero edes quæ à te gravi stylo scripta sunt. Certè Pollionem Tragœdias scripsisse, & bellè quidem, satis indicat Virg. Ecl. v. 9. ubi ait:

En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem,
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

Nec enim de Augusti Ajace imperfecto intelligunt ea verba docti, sed Pollionis Tragœdiis: sicut & Dalmaticum ejusdem triumphum notant apertè quæ sequuntur & præcedunt.

Sive oram Illyrici legis æquoris
. . . .
—— hanc sine tempora circum
Inter victrices hederam tibi serpere laurus.

Horat. Sat. 1, 10, 42

—— Pollio regum
Facta canit pede ter percusso:

Id est, Senariis versibus Iambicis, quorum usus est in Tragœdiis. Servius autem in Eclog. 3. ad v. 86. *Pollio & ipsa facit nova carmina*, citat hanc Horatii Oden, ut Tragœdiarum scriptorem probet fuisse Pollionem.

12. *Cecropio cothurno.*] Cothurnus Tragœdarum altus & sublimis calceus poni solet pro excelsâ & magnificâ oratione, qualis decet Tragœdiam, cujus origo ex Athenis, ubi regnavit Cecrops: claruerunt autem primi Tragœdiarum scriptores Thespis, Æschylus, Sophocles, Euripides.

13. *Mœstis præsidium reis.*] Seu quod dicendi facultate clarissimus multos in foro defenderat; seu quod Senatores aliique proceres, qui contra Augustum steterant ad Pollionis confugientes patrocinium, in Cæsaris gratiam redire, veniamque impetrare satagebant: quibus ille opitulari, ut & Horatio, Virgilioque, præsidiumque salutis esse non detractabat, perinde ac Mæcenas Od. 1. lib. 1.

14. *Consulenti curiæ.*] Tum quia dare consilia laboranti curiæ Pollio Consul debebat; tum verò maximè quod ob summam prudentiæ laudem, nec minorem apud viros principes gratiam, de constituendæ Reipublicæ rationibus, rebusque componendis à Patribus enixè consulebatur.

Pollio.] Is orator, poëta, & historicus non vulgaris, exercituum etiam ductor non inglorius, consulatum laudabiliter gessit cum Cn. Domitio Calvino, an. U. C. 713. Ejus meminere Quintil. pluribus in locis; Sueton. tum in Cæsare, cap. 30. & 55. tum de illustr. Gram. cap. 10. Dio. lib. 37, 49, 55. Tacit. lib. 6. Seneca lib. de Tranquill. Animi, sub finem; & Epist. 100. Vell. Paterc. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30. & alibi: Plut. in vitâ Cæs. &c. Virgilium autem Bucolica Pollioni inscripsisse non dubitant eruditi, ut Mæcenati Georgica, Æneida Augusto.

15. *Cui laurus æternos honores Dalmatico peperit triumpho.*] Qui laudem & gloriam nactus es nunquam intermorituram tum cum lauro, ex more coronatus, triumphasti de Salonâ Dalmatiæ urbe à te expugnatâ. Inde Salonium vocavit illi natum eo tempore filium, cujus Genethliacon canit Virgil. Eclog. 4. Fueritne Pollio Consul antequam triumpharet, an triumphum duxerit ante consulatum, disputant aliqui, sed quid hæc ad nos, & ad hunc Horatii locum?

Jamjam aures verberas minaci tubarum sonitu: jam clangunt litui: jam splendor armorum perculit equos fugientes, & equitum faciem. Jam videor audire summos principes glorioso pulvere squalidos, omnemque terrarum orbem domitum, excepto Catonis animo invicto.

Jam nunc minaci murmure cornuum
Perstringis aures: jam litui strepunt:
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitùmque vultus.
Audire magnos jam videor duces, [151]
Non indecoro pulvere sordidos;
Et cuncta terrarum subacta,
Præter atrocem animum Catonis.

ANNOTATIONES.

17. *Jam nunc minaci murmure cornuum, &c.*] Belli tumultum, prælii strepitum, clangentium & increpantium tubarum quasi minas ac terrorem sic depingis, O Pollio, ut his adesse videatur sibi quisquis tua scripta perlegit. Quod fit per hypotyposin, quam & hîc Horatius præbet egregiam, tam graphicè exprimens ea ipsa quæ laudat in Pollione, ut ea veluti ponat ob oculos, rerumque atrocitate mentem concutiat.

Cornuum.] Varro, lib. 4. de Ling. Lat. *Cornua dicuntur, quod ea quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.*

Murmure cornuum Perstringis aures.] Cæsar Bell. Civil. lib. 3. cap. 92. *Neque frustra antiquitùs constitutum est, ut signa undique concinerent, clamoremque universi tollerent: quibus rebus & hostes terreri, & suos incitari existimaverunt.* Contra tamen alii sensere, teste Gell. Noc. Attic. lib. 1. cap. 11. ex Homero: *Ast ibant taciti spirantes robur Achivi.* Additque: *Quid ille vult ardentissimus clamor Romanorum militum, quem in congressibus præliorum fieri solitum scriptores annalium memoravere? Contrane institutum fiebat antiquæ disciplinæ? Utrumque probabile. Nam tum etiam gradu clementi & silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem: Cùm verò prope ad manus ventum est, tum jam è propinquo hostis & impetu propulsandus, & clamore terrendus est? &c.*

19. *Fugaces Terret equos, equitùmque vultus.*] Cæsar. de Bell. Civil. lib. 3. cap. 49. *Cum recentes atque integri defessis successissent, alii autem à tergo adorirentur, sustinere Pompeiani non potuerunt, atque universi terga verterunt . . . . . . Primum equitatus est pulsus . . . . . Pompeius ut equitatum suum pulsum vidit, cui maximè confidebat . . . . . protinus se in castra equo contulit, &c.* Quare verò tacet hîc Cæsar suum illud stratagema, quo mox mè hostium fuga, & strages, sibique victoria contigit? Nimirùm ex Plutarcho, Appiano, Lucano, alisque, cohortibus suis mandaverat Cæsar, ut adversariorum ora, oculos, vultusque gladiis peterent. Flor. lib. 4. cap. 2. *Obequitantis Cæsaris exceptæ voces, altera cruenta, sed docta, & ad victoriam efficax: MILES, FACIEM FERI: altera ad jactationem posita; PARCE CIVIBUS.* Dolus an virtus quis in hoste requirat? Sua certè Cæsarem non fefellit callida mens. Enimvero sciebat Pompeianos omnes ferè nobiles, ætatis flore orisque venustate nimium quantum affectos, nunquam laturos impetum & ignominiam istam, atque eâ vultûs deformatione, à quâ abhorrebant, in fugam avertendos. Flor. cit. *strages fugientis equitatûs levis armaturæ ruina completa est. Tunc terrore latius dato, turbantibus invicem copiis, reliqua strages quasi unâ manu facta est.*

21. *Audire magnos jam videor duces.*] Utriusque partis imperatores ante prælium orationes incitantes militum animos virtutemque acuentes, pollicitis etiam & obtestationibus adhibitis. Suet. Jul. Cæs. cap. 33. *Pro concione fidem militum flens, ac veste à pectore discissâ invocavit. Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis, per quos dignitatem suam defensurus esset, &c.* Vel *audire videor duces* victæ partis subactam deflentes causam meliorem, atque pessumdatam libertatem & Rempublicam.

Magnos duces.] Pompeium in acie Pharsalicâ profligatum: Labienum, Afranium, Jubam, in Africâ: Pompeium filium in Hispaniâ ad Mundam urbem: ejusque fratrem Sextum Pompeium, qui Cordubâ in Siciliam, & hinc in Asiam fugientes tandem ab Antonianis ibi cæsus est.

22. *Non indecoro pulvere sordidos.*] In ipso conflictu, mediâque acie per singulos ordines discurrunt interdum duces, hos illosque ad strenuè pugnandum adhortantur, non verbis solùm, sed & exemplo, glorioso proinde ipsi pulvere conspersi. Apud Livium passim. Flor. cit. de Pharsalico certamine. *Multus in eo prælio Cæsar fuit, mediusque inter imperatorem & militem. Voces quoque obequitantis exceptæ, &c.* Apud Mundam verò idem Cæsar, *ablegato equo, similis furenti primam in aciem procurrit. Ibi prensare fugientes, confirmare: per totum denique agmen, oculis, manibus, clamore volitare.* Vel si referas ad posteriorem interpretationem mox allatam, *pulverem* accipe, in quo volutantur occumbentes pro patris & libertate civium. Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. Od. 15. v. 20.

24. *Præter atrocem animum Catonis.*] Cato apud Uticam interire maluit, quam hostis

Junq

Juno & Deorum quisquis amicior
Afris, inultâ cesserat impotens
Tellure, victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthæ.

[152] *Juno aliique Dii qui Africanis faventes demigrarant impares, terrâ illâ non vindicatâ; victorum posteros Jugurthæ immolarunt inferias.*

ANNOTATIONES.

patriæ, quâ jam vicerat atque omnia pæne tenebat, faciem videre. Plutarch. De eo Cæsar dixisse narratur; *Tuam ego tibi mortem invideo, Cato, quia tu mihi salutem tuam invidisti.*

Lucan. 1. 28. *Victrix causa Deis placuit; sed victa Catoni.*

Flor. cit. *In Africâ cum civibus multo atrocius quam in Pharsaliâ . . . . . satis amplè sonabant in Pompeiani nominis locum Cato & Scipio. Accessit copiis Mauritaniæ rex Juba, videlicet ut latius vinceret Cæsar. Nihil ergo inter Pharsaliam & Thapsum, nisi quod amplior, eoque acrior, Cæsarianorum impetus fuit, indignantium post Pompeium, crevisse bellum . . . . . . Cato non interfuit bello: positusque apud Bagradam castris Uticam velut altera Africæ claustra servabat. Sed acceptâ partium clade, nihil cunctatus, ut sapiente dignum erat, mortem etiam lætus accivit . . . . perlecto nocte ad lucernam Platonis libro qui immortalitatem animæ docet, paululum quievit: tum circa primam vigiliam stricto gladio revelatum manu pectus semel iterumque percussit,* &c. Benè ergo Poëta ait *cuncta terrarum subacta,* sed non subactam Catonis animum *atrocem,* id est, invictum, intrepidum, flecti nescium, denique Portiâ gente ac severitate superbum.

25. *Juno & Deorum quisquis amicior Afris, &c.*] Dii qui Numidis in bello Jugurthino favebant, cum tunc eos defendere non possent, urgentibus nimirùm fatis, cumque amicam ulcisci terram ac gentem non liceret, suum in Romanos odium distulerunt, tandemque expleverunt, quando victores ipsos, aut eorum nepotes velut hostias mactarunt, atque inferias Jugurthæ & Afrorum manibus in Africâ ipsâ dederunt ac retulerunt; tum nempe cùm ad Thapsum urbem Africæ maritimam quinque hostium myriadas interfecit Cæsar, adnitente quidem Asinio Pollione uno die tribus exercitibus superatis, consularibus ac prætoriis viris compluribus, aut captis, aut cæsis, aut ad voluntariam necem adactis; victis denique Scipione, Afranio, Jubâ, Catone. Plutarch. in vitâ C. Cæsaris, Florus, &c.

Juno.] Virgil. Æneid. 1. v. 16. Carthaginem Junoni dilectam ostendit eis verbis.

Carthago . . . .
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Posthabitâ coluisse Samo. Illic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus esse,
Si qua fata sinant, jam tum tenditque fovetque.

26. *Cesserat.*] Demigrârat inde, velut resistere fatis impotens. Ex veteri porrò consuetudine Romanorum evocabatur ex obsessis urbibus Dii earum Tutelares. Solenne illud evocationis carmen refert Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 9. *Si Deus, si Dea est, cui populus civitasque Carthaginiensis est in tutelâ; tuque, maximè ille, qui urbis hujus populique tutelam recepisti, precor venerorque, veniamque à vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginiensem deseratis; loca, templa sacra, urbemque relinquatis, absque his abeatis: eique populo civitatique metum, formidinem, oblivionem injiciatis: proditique Romam ad me, meosque veniatis: nostraque vobis loca, templa sacra, urbs acceptior probatiorque sit: mihi quoque, populoque Romano, militibusque meis præpositi sitis, ut sciamus intelligamusque. Si ita feceritis, voveo vobis templa ludosque facturum.*

27. *Victorum nepotes.*] Scipionis Africani, qui victo Annibale vectigalem populo Romano fecerat Carthaginem, nepos Q. Scipio primo quidem in Cæsarianos bellum non infeliciter gerens, ab iis demum profligatus occubuit, ut ante dixi, Appian. lib. 2.

27. *Rettulit inferias.*] In mortuorum sacris olim juvenes inferebantur mactabanturque ad placandos horum sanguine illorum manes: postea gladiatores introducti ad tumulos defunctorum pugnantes. Cùm verò dux in acie cæsus esset, captis ex hostibus ad ejus sepulchrum immolabantur, ac velut inferiæ ei mittebantur. Iliad. 23. v. 175. Achiles Patrocli manibus placandis duodecim Trojanos mactat, atque in ejus pyram injicit. Virg. Æneid. 10. v. 517.

. . . . Sulmone creatos
Quatuor hic juvenes, totidem quos educat Ufens,
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captivoque rogi perfundat sanguine flammas.

Jugurthæ.] Is rex Numidarum, acri vir impigroque ingenio, manu promptus, & gloriæ militaris appetens, magnum & atrox variâque victoriâ cum populo Romano bellum gessit, donec missus in Numidiam Marius Jugurthæ fregit opes, ipsumque ad extrema compulit. Is enim ad Bocchum Mauritaniæ regem fugere coactus; ab ipso proditus, ac Syllæ traditus est, à quo, perductus ad Marium, hujus triumphum decoravit: denique trusus in carcerem, illic mærore contabuit. Sallust.

Quis ager pinguior Latinorum cruore non exhibet tumulis infanda certamina, & cadentis Italiæ fragorem Medis auditum? Quæ vorago, quive fluvii non noverunt pugnas funestas? Et cujus maris colorem non mutârunt Italicæ strages? Quæ regio non imbuta nostro sanguine? Verùm ô Musa audacior, ne dimissis ludis, Ceios luctus reponas: mecum potiùs *sub Dionæo specu tenta modulos pectine leviori,*

Quis non Latino sanguine pinguior [153]
Campus sepulchris impia prælia
Testatur, auditûmque Medis
Hesperiæ sonitum ruinæ?
Qui gurges, aut quæ flumina lugubris
Ignara belli? Quod mare Dauniæ
Non decoloravere cædes?
Quæ caret ora cruore nostro?
Sed ne relictis musa procax jocis,
Ceæ retractes munera næniæ; [154]
Mecum Dionæo sub antro
Quære modos leviore plectro.

ANNOTATIONES.

29. *Quis non Latino sanguine pinguior Campus*] Istum Poëtæ nostri à Pollionis laudatione ad civilium bellorum deplorandas clade & ærumnas transitum non probat Scaliger, cùm tamen Pindarus aliique insignes Poëtæ frequentius nihil habeant, nihilque ornatius quam ejusmodi digressiones; iisque summam artem exhibere soleant.

31. *Auditûmque Medis Hesperiæ sonitum ruinæ.*] Tantam Romanorum cladem, & tam famosam, ut remotissimis usque ad orientem populis audita sit. De *Medis* & *Hesperiâ* dixi lib. 1.

34. *Dauniæ.*] Id est, Apuliæ, ut notavi lib. 1. Hanc verò memorat Horatius, eo quod per Adriaticum, mare Cæsar Brundusio profectus Pompeium insecutus sit. Vide Comment. Cæsar, de Bell. Civil. lib. 1. cap. 27. & seq. & lib. 3. cap. 2. & seq. ubi hoc habetur. *Dictaturâ se abdicat Cæsar, ab urbe proficiscitur, Brundusiumque pervenit. Eò legiones duodecim, equitatum omnem venire jusserat. Sed tantum navium reperit, &c. . . . . . gravis autumnus in Apuliâ circumque Brundusium . . . . . &c.*

35. *Decoloravere cædes.*] Lucanus 2, 714.

Hîc primùm rubuit civili sanguine Nerius,

36. *Quæ caret ora cruore nostro?*] Vide supra Annot. ad v. 2. ubi è Floro verba hæc retuli: *Bellum intra Italiam, inde se in Galliam, Hispaniamque deflexit; reversumque ab occasu, totis viribus in Epiro Thessaliâque consedit: hinc in Ægyptum, inde in Asiam, rursumque in Africam, postremo in Hispaniam remigravit, &c.*

37. *Sed ne relictis Musa procax jocis, &c.*] Ad seipsum convertitur Horatius: Quo verò progrederis, mea Musa? inquit. Quidve refricas obducta vulnera? Et cur ab instituto recedimus? Ne relictis jocis mihi familiaribus, & cantilenis facetis & amatoriis, ad graviora pariter ac tristiora deflectamus: Ergo tenuiores potius modolos atque jocularia carmina more nostro consectemur. Certè leviora ista minori periculo tractabimus.

38. *Ceæ munera næniæ.*] Luctuosos versus velut inditos à Næniâ Deâ; de quâ Cœl. Rhodig. lib. 29. cap. 3. vel lugubre carmen, quod primus invexit Lyricus Poëta Simonides, è Ceâ insulâ oriundus; quæ una è Cycladibus est. Ovid. Ep. 20, 222.

Cingitur Ægeo nomine Cea mari.

Doricam ille secutus est Dialectum. Quintil. lib. 10. cap. 1. sic habet: *Simonides tenuis, alioqui sermone proprio, & jucunditate quadam commendari potest: præcipua tamen ejus in commovendâ miseratione virtus, ut quidam in hâc eum parte omnibus ejusdem operis auctoribus præferant.* Hoc idem testatur Dionys. Halicarnas. Refert Suidas Stesichoro posteriorem, Melicerten cognominatum ob suavitatem; Threnos, Encomia, Tragœdias, & alia scripsisse, &c. Meminit & alterius Simonidis Ceii, qui prioris fuerit è filiâ nepos, & scripserit quædam ante bellum Peloponnesiacum.

Nænia.] Ex Non. Marcello carmen est inconditum, quod mulier, dicta præfica, exhibit his, quibus mortuis propinqui non essent. Ex Varrone 4. de vitâ populi Romani, ad tibias fides cantari solebat. Cic. de Leg. 2. n. 61. *Honoratorum,* inquit, *virorum laudes in concione memorantur; easque ad cantus & tibicinem prosequuntur, cui nomen Næniæ: quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant.*

39. *Mecum Dionæo sub antro.*] Dionæa modulemur carmina, id est, Amatoria & Venerea, ut dixi, vel fortassè in honorem Augusti, qui ducit genus à Venere, cujus matrem Dionem celebrat Homer. Iliad. 5.

40. *Leviore plectro.*] Stylo mediocri. Pollio quidem sublimi, & heroico versu. Tragica describit: nos autem leviori decet canere Lyrica.

ODE II. Ad C. SALLUSTIUM CRISPUM.

Divitiarum non possessio, sed contemptus ac laudabilis usus beatum facit.

NULLUS argento color est, avaris
Abditæ terris, inimice lamnæ,
Crispe Sallusti, nisi temperato [155]
Splendeat usu.
Vivet extento Proculeius ævo,
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget pennâ metuente solvi
Fama superstes.
Latiùs regnes, avidum domando [156]

O Salusti Crispe, qui aversaris laminas terris avaris conditas, certè pecunia non habet ullum splendorem, nisi usu fulgeat moderato. Proculeius vigebit ætate prorogatâ, conspicuus ob animum erga fratres paternum: illum fama perennis vehet alâ dissolvi refugiente. Amplius dominaberis, cupidam vincendo

Sapphic & Adonians

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2. lib. 1.

1. *Nullus argento color est, &c.*] Si quid habet pecunia nitoris, id omne mutuatur à recto usu. Quapropter, O Sallusti, jure inimicus es iis, qui opes suas terræ infodiunt & abscondunt, auro & argento non utentes, quæ tamen sunt duntaxat ad usum facta. Aristot. Ethic. 4. Ὁ πλοῦτος δ' ἐστι τῶν χρησίμων. Cyrus apud Xenophont. *Pecuniis utimini. Nam in terram satis sit corpora defodi, cum quisque diem obierit.* Cassiod. lib. 4. Epist. 34. *Divitis auri vena similis est reliquæ terræ, si jaceat: usu crescit ad pretium.*

2. *Abditæ.*] Alii legunt *abdito.* Sed quorsum tanta eâ de lectione contentio, cùm par utrinque sensus exoriatur à *Abditæ* verò seu in fodinis à naturâ, seu in cavernis & terræ latebris, ab hominibus avaris, thesauros ut plurimum defossos custodientibus.

Lamnæ.] Lamina, & per Syncopen lamna, item lamella, bractea est seu crusta exilis ex auro, argento, aliove metallo; ponitur hîc pro pecuniâ. Sunt qui putent alludi ad *Æs Sallustianum in Centronum Alpino tractu* à Sallustio primùm effossum. Plin. lib. 34. cap. 2. Argentum in laminis servari pridem solitum innuit Seneca de Vitâ Beatâ, cap. 21. scribens; *Sæculum illud, in quo Censorium crimen erat, paucæ argenti lamellæ.*

3. *Crispe Sallusti.*] C. Sallustium Crispum rerum Romanorum scriptorem intellexere hactenus omnes ferè post Acronem interpretes: verùm bene Torrentius temporum rationem haud convenire subodoratus est. Enimvero de restituto in regnum Phraate mox Horatius; quod aliquot post Actiacam victoriam annis contigit. Non igitur scripta est hæc Ode ad illum Sallustium, qui *diem obierat quadriennio ante Actiacum bellum,* teste Eusebio in Chron. Quem igitur hic compellat Horatius? Accipe ex Annal. 3. Cornel. Tacit. *Crispum equestri ortum loco Sallustius rerum Romanarum florentissimus auctor sororis nepotem in nomen ascivit.* Hunc igitur laudat quod avaritiæ sordes aversetur; solerter autem, occultè, ac velut aliud agens docet (quod infra declaro) ne impingat in majoris avunculi vitia. Is enim inter alia, ut lurco, popino, & decoctor notatus. Vide Sueton. de illust. Gram. cap. 15.

5. *Vivet extento Proculeius ævo, &c.*] Nunquam peribit aut deficiet memoria viri liberalitate & pietate conspicui; qualis Proculeius, ille Romanus Eques; Augusto sic gratiosus, ut ei filiam nuptui dare meditatus sit. Sororem habuit Terentiam Mæcenatis uxorem: fratres autem Scipionem & Murænam, qui Pompeianas secuti partes, victoris Cæsaris offensionem incurrerunt, publicatoque patrimonio ad inopiam redacti. At Proculeius iis sese velut patrem exhibens, divisâ, quæ sua erat, hæreditatis parte, quâ victitarent ac sustentarentur, reconciliationem insuper & veniam procuravit. Vide Dion. lib. 54. Plutarch. in vitâ Antonii. Plin. lib. 7. cap. 45.

7. *Illum aget pennâ, &c.*] Traducet fama nomen Proculeii gloriamque ad posteros; *Pennâ metuente solvi,* nunquam dissolvendâ celebritate. Sic alibi, *Culpari metuit fides,* id est, cavet culpari, ita ut nunquam culpetur. Quintil. declam. 6. *In Ipsa astra sublimem pennata virtus feret.* Sidon. Appollinaris lib. 8. Epist. 11. *Eum jure censeres post Horatianos & Pindaricos cycnos, gloriæ pennis evolaturum.*

9. *Latius regnes, &c.*] Cornel. Tacit. lib. 3. Annal. de C. Sallustio Crispo: *Ille quanquam prompto ad capessendos honores aditu Mæcenatem æmulatus, sine dignitate Senatoriâ multos triumphalium consulariumque potentiâ anteiit: diversus à veterum instituto, per cultum & munditias*

Spiritus,

mentem quàm si Lybiam addas longinquis Gadibus, atque uni subjiciatur gemina Carthago. Sæva hydropisis sibi largiens ingravescit, neque sitim compescit, donec è venis origo mali, & aquea ægritudo pallente corpore depellatur. Virtus populo dissentiens è numero felicium expungit Phraatem.

Spiritum, quàm si Libyam remotis
Gadibus jungas, et uterque Pœnus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, et aquosus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri solio Phraatem

ANNOTATIONES.

copiâque & affluentiâ luxi propior, &c. Hunc itaque monet Poëta, ambitionem frænare, avidum seu pecuniæ seu honoris spiritum domare, gloriosius esse quam dissitas regiones sub jugum mittere. Ut ergo Sallustius ille prior quanquam Numidiæ præfectus, nequaquam inde beatior fuit, sic nec posterior ab ipso adoptatus, quamvis Libyiam Africæ, & Gades Hispaniæ provincias domet, non proinde felix habendus: etsi ei *uni serviat* ac subjiciatur *uterque Pœnus*, utraque Carthago, Africana quàm Dido, & Hispanica quàm Asdrubal condidit.

11. *Gadibus.*] Gadira Ptolemæo, Gaddir seu Gadir apud Pœnos, hodie *Cadix* insula & urbs Hispaniæ Beaticæ à Tyris condita. Ferrar. Γάδειρα, quasi γᾶς δείρα, *Terræ cervix.* Eustath. in Dionys. Veriorem tamen etymologiam expiscatus videtur, qui sic canit:

Gadir prima fretum solidâ supereminet arce,
Attollitque caput geminis inserta columnis.
Hæc Cotinusa prius fuerat sub nomine prisco:
Tartessumque dehinc Tyrii dedere coloni.
Barbara quinetiam Gades hanc lingua frequentat;
Pœnus quippe locum Gadir vocat undique septum.

Idem testatur Plin. lib. 4. cap. 22. & Hesych. Γάδειρα, inquit, Phœnices vocant τά περιφράγματα, *septa.*

13. *Crescit indulgens sibi dirus hydrops, &c.*] Trita similitudo, quam eleganter adhibit Poeta, at sine apodosi, ut alias sæpe. Hanc vero sic licet supplere. Hydropisis non curatur, imo irritatur aquarum potu: sic avaritia & cupiditas augescit, nedum satiatur, opum accessione. Juvenal. Sat. 14, 193.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Ovid. Fast. 1, 211.

Creverunt & opes, & opum furiosa cupido:
Et, cum possideant plurima, plura volunt.
Sic quibus intumuit suffusâ venter ab undâ,
Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

Hydrops.] Metonymia pro hydropicus. Nomen à Græco ὕδωρ, *aqua* ὑδρωψ, morbus, Latinis aqua intercus; ejus non una species: leucophlegmatian indicant hæ voces: *Aquosus albo Corpore languor.*] quando nempe corrupto jecore, vel splene, non convertitur chylus in sanguinem, sed humore aqueo replentur venæ aliaque minora spatia corporis, quod eo morbo albescit, Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 3. *Hydropiseos tertiam speciem Celsus leucophlegmatian vocat: nos albam pituitam dicere possumus,* inquit, &c. ubi & cæteras ejus morbi species, variasque affectiones fusè juxta & doctè persequitur. Pariter & Sammonicus ritè canit:

Corrupti jecoris vitio vel splenis, acerbus
Crescit hydrops: aut cum siccatæ febre medullæ
Atque avidæ fauces gelidum traxêre liquorem,
Tum lympha intercus vitio gliscente tumescit,
Secernens miseram proprio de viscere pellem.

17. *Redditum Cyri solio Phraatem, &c.*] Ut porro ostendat non eos omnes regnare, aut beatos esse, qui populis præsunt & imperant, affert exemplum Phraatis, qui licet in regnum sit restitutus, tamen quia sceleribus inquinârat sese, minimè censendus in beatorum numero. Atque hinc virtutis documenta instillat Crispo, ne propter summam apud Cæsarem gratiam, plusculum fortunæ credat, minus autem virtuti innitatur. De eo Cornel. Tacit. Annal. 1. *Sallustius Crispus particeps secretorum, &c.* Lib. 2. *Tiberius ancipiti curâ distractius postremo dat negotium Sallustio Crispo,* scilicet coërcendi Clementem servum Agrippæ nomine habituque assumpto res novas molientem. lib. 3. cit. *Sallustius incolumi Mæcenati proximus, mox præcipuus, cui secreta Imperatorum innitterentur; & interficiendi Posthumi Agrippæ conscius; ætate provectâ speciem magis in amicitiâ Principis, quam vim tenuit. Idque & Mæcenati acciderat fato potentiæ raro sempiternæ.*

Cyri solio.] Metonym. totum pro parte. Parthiæ regno, quod tenuit etiam Cyrus subacto toto Oriente. Phraatis historiam narrat integram Justinus lib. 42. sub finem. *Fatum Parthiæ fecit, in quâ jam quasi solenne est reges parricidas haberi, ut sceleratissimus omnium, & ipse Phraates nomine, rex statueretur. Itaque statim quasi nollet mori patrem interfecit: fratres quoque triginta trucidat. Sed nec in filiis cessant parricidia. Nam cum infestos sibi optimates propter assidua scelera videret, ne esset qui nominari rex posset, adultum filium interfici jubet . . . cum multa crudeliter consularet, in exilium à populo suo pellitur. Itaque cum magno*

Dissidens

Diffidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus, populúmque falsis
Dedocet uti
Vocibus, regnum et diadema tutum
Deferens uni, propriámque laurum,
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

[158] *throno Cyri restitutum; atque emendat plebem fallaci utentem sermone, securum principatum, & imperium, atque specialem gloriam attribuens ei soli, quicunque grandes cumulos rectis oculis intuetur.*

ANNOTATIONES.

tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur, &c. Phraatem ab Augusto restitutum alii referunt. Vide Dion. lib. 51. & seq. Strabonem, &c.

18. *Numero beatorum.*] Versus hypermeter, cujus ultima syllaba, ad sequentem versum pertinet. *Eximit virtus.* Beatum plebs imperita vocet & dicat Phraatem, quod regno potitur; at virtus aliud omnino decernit, *eximit* enim & expungit, è *numero beatorum* sceleratos quosque licet opulentos.

19. *Populumque falsis Dedocet uti Vocibus.*] Laborat & satagit, ut errorem hunc plebis excutiat, quo dives quisque ab eâ existimatur ac prædicatur beatus: Stoicum verò dogma asserit, *Solum sapientem beatum esse, regem, &c.* ipsa enim virtus propriam sibi *laurum* & gloriam, proindeque *tutum diadema regnumque,* veram denique felicitatem ei *defert uni,* qui opes contemnit, oblatisque auri argentique acervis adeo non movetur, ut nec oculos convertat. Sic Curius Samnitum & Pyrrhi sprevit dona. De quo lib. 2. Od. 12. v. 41.

23. *Oculo irretorto.*] Rectis oculis, non obliquis, strabis, invidis, adeoque non sæpe ad id quod concupiscitur, retortis. Græci, Ὀρθοῖς ὄμμασι προσβλέπειν. Ov. Met. 2. 776. describens Invidiam, ait,

Nusquam recta acies———

Facit ad rem quod Nonius Marcellus in voce *Strabones,* refert ex Varone, περὶ ἐπαρχιῶν *Multi enim qui limina intrarunt integris oculis, strabones sunt facti: habet quiddam enim ἐλκυστικὸν provincialis formosula uxor.* Lucil. l. 27. *Nulli me invidere, non strabonem fieri sæpius deliciis me istorum.* Vel, *oculo irretorto,* id est, aspectu simplici, nec iterato; quod contemptum indicat, sensumque nostri Poëtæ planè assequitur, sine tot ambagibus, quibus non rarò interpretes auctoris sententiam involvunt impediuntque, dum expedire & explanare satagunt. Vox tamen sequens *spectat,* aliquid amplius innuere videatur; eum nempe qui ingentes acervos contemplatur fixis, immotis, constantibus oculis, aut auri fulgore acies oculorum non præstringatur, aut retorqueri ac reflecti cogatur. Seneca beatum asserit *cui non magis auri fulgor, quàm gladii perstringat oculos.*

ODE III. Ad DELLIUM.

Nec adversis frangi, nec prosperis extolli debet moriturus, sed moderatè lætari.

Æquam memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis,
Ab insolenti temperatam
Lætitiâ, moriture Delli;

[159] *Inter adversa pariter & prospera stude animum æqualem custodire à lasciviente gaudio moderatam, O Delli moriture;*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. lib. 1.

1. *Æquam.*] Nec superbiâ elatam in secundis rebus, nec mœrore fractam in adversis. Aristot. Εὐτυχῶν μέτριος, ἀτυχῶν μεγαλόψυχος, ad Tr. c. 1. Euripid. autem monet: Εἰδέναι πάντων πρῶτον εἰδέναι ταῦτα φέρειν, τὰ συμπίπτοντα μὴ παλγοῦντας. *Primum omnium scire decet casus adversos non ægrè excipere.*

3. *Ab insolenti temperatam Lætitiâ.*] Est enim temperantia *commotionum omnium moderatrix; quæ tum à libidine avocet, tum insolenti alacritate gestire non sinat.* Cic. Tuscul. 5. n. 42. *In alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio.* 2. de Invent. n. 164.

4. *Moriture Delli.*] Quoniam ineluctabilis est fati vis mortisque necessitas, certè non decet eum superbire, qui se novit morti obnoxium; sed nec debet animo cadere, cum ei quidpiam humanitùs accidit: quique humani nihil à se alienum existimat, is profectò æquus est.

Delli.] Frustra quidam *Aul. Gellium* hîc comminiscitur. Intelligendus certè est Q. Dellius

sive tristem semper egeris vitam, sive genio indulseris in feriis. bibens Falernum reconditioris tituli, recumbens in herbâ semotâ, ubi alta pinus & candida populus gaudent umbram ramis conjungere hospitibus amœnam, & aqua saliens obliquo nititur alveo perfluere. Illuc vina & unguenta & valdè fluxos rosarum flores, gratos tamen, *oportari cura: dum sinunt res ac tempus, & nigra stamina trium Sororum.*

Seu mœstus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum beâris
Interiore notâ Falerni; [160]
Quà pinus ingens, albáque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis; et obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, et unguenta, et nimiùm breves
Flores amœnæ ferre jube rosæ;
Dum res, et ætas, et sororum
Fila trium patiuntur atra. [161]

ANNOTATIONES.

vel Dellius, qui primum sub Cassii militavit signis, ab hoc deinde transfugit ad Antonium, tantâque apud eum gratiâ valuit, ut Cleopatram, quod Cassium in bello juvisse accusaretur, judicium subituram per ipsum accersiverit: Plutarcho teste in vitâ Antonii. Is demum rebus suis maximè studens, paulo ante bellum Actiacum relicto Antonio se contulit ad Augustum, à quo benignè exceptus. Cæsaris familiaritate opibusque floruit. Vide Dion. Plut. cit. Sen. &c. ita sentit Torrent. ac Theod. Marcil. contra Cruq. &c.

5. *Seu mœstus omni, &c.*] Quandoquidem mori necesse est, sive mœstus vixeris, sive lætitiæ te dederis; juvat, dum licet, indulgere genio, neque prætermittenda ætas & occa sio voluptatibus opportuna. Ergò *vina & unguenta afferri jube, &c.*

6. *In remoto gramine.*] In loco herboso ab hominum frequentiâ ac tumultu separato.

Per dies Festos.] Quibus feriari inpensiùsque lætari apud veteres institutum erat.

8. *Interiore notâ Falerni.*] Epulando cum amicis, & animum exhilarando exquisitissimi vini potu, quod quidem in cellâ interiore condi solebat; quod erat autem minoris pretii & quotidiano usui destinatum, magis ad manum ponebatur. Porro vini cadis inscribi solitam epigraphen ac titulum, quibus quo loco natum, quoque tempore conditum esset, maximè per nomen Consulis notabatur, nec sciolis latet. Indicat Tull. in Bruto 286. *Si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut proximis Consulibus natum velit; nec rursus ita vetere ut Opimium aut Aniciam Consulem quærat. Atqui eæ notæ sunt optimæ. Credo: sed nimia vetustas nec habet eam quam quærimus suavitatem, nec est jam sanè intolerabilis.* Vide Plin. lib. 23. c. 1. Nos etiam pridem annotavimus ad Juvenal. Sat. 5, 33.

Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
Setinis, cujus patriam, titulumque senectus
Delevit multa veteris fuligine testæ,

Hic itaque *nota interior* excellentiam vini designat, seu ob vetustatem, seu ob patriam; vel utramque.

9. *Quà pinus, &c.*] Descriptio amœni loci, seu villæ Delii peramœna.

Albaque populus.] Plin. lib. 16. cap. 23. *Populi arboris tria genera, alba, nigra, & quæ Libyca appellatur, minima folio, ac nigerrima... Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiore parte viridi.*

10. *Umbram hospitalem consociare amant.*] Ramis amanter junctis, insertis, consociatis, umbram præbent ac velut hospitium parant eò venientibus, sedentibus, epulantibus.

11. *Obliquo laborat Lympha fugax trepidare rivo.*] Ubi rivus sonorum edit murmur ob frequentiorem aquarum ad ripas & lapides collisionem & conflictum, quod obliquus & flexuosus facit alveus.

12. *Trepidare.*] Quasi strepitare; à strepitu pedum subito currentium: unde significat *metuere, & festinare.* Ex non. Marcello.

13. *Huc vina & unguenta, &c.*] Ista ad lætitiam adhiberi consueta, fuse docuimus lib. 1. Od. 36, 31. & alibi.

Nimium breves flores, &c.] Elegans Epigramma:

Quàm longa una dies, ætas tam longa rosarum,
Quas pubescentes juncta senecta premit.
Quàm modo nascentem rutilus conspexit Eôus,
Hanc radians sera vespere vidit anum.

15. *Dum res, & ætas, &c.*] Dum licet per tranquillum rerum statum, per juventutem, per vitæ usuram, quam largiuntur ac prorogant Parcæ. De his lib. 1.

16. *Fila trium patiuntur atra, &c.*] Clotho, Lachesis, Atropos, sorores tres mortâlium vitam & fata regere superstitiosis veteribus creditæ: prima colum gestare, pensumque velut materiam vitæ hominum; altera nere, at stamen ducere

Cædes

Cedes coëmptis saltibus, et domo,
Villâque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes; et extructis in altum
Divitiis potietur hæres.
Divésne prisco natus ab Inacho
Nil interest, an pauper, et infimâ
De gente sub Dio moreris,
Victima nil miserantis Orci.
Omnes eòdem cogimur: omnium [152]
Versatur urna, seriùs, ocyùs
Sors exitura, et nos in æternum
Exilium impositura cymbæ.

Relinques enimvero tandem *nemora pretio comparata, & ædes, & villam quam rigat flavus Tiberis, binc demigrabis, hæres autem fruetur opibus in acervum à te congestis. Nullum discrimen* est; *sive opulentius* fueris *antiquo ab Inacho oriundus, sive inops atque ignobili de stirpe, sub Jove* frigido *maneas*; perinde fies *victima Plutonis nulli parcentis. Cuncti* locum *in eundem compellimur. Communis agitatur sors, tardè vel citò, ex urnâ proditura, nosque navigio transvehet in perpetuum exilium.*

ANNOTATIONES.

seu atrum seu album, prout bona vel mala dispensantur; tertia denique filum abrumpere, vitæque terminum definire. Hinc nomen vel à partiendâ, vitâ, vel à non parcendo per antiphrasin. Quid igitur Scaliger in Horatium excandescit, quod *atra* dicat fila, vitæ lucisque seriem trahentia, quæ candida potius, inquit ille, dici oportuit? At enim Ovid. in Ibin. 246. de Clotho,

Nevit & infestâ stamina pulla manu.

Ego vero *atra fila sororum* interpretor fila Parcarum, quæ atræ morti præsunt, ipsæque dicuntur atræ, Erebo & Nocte videlicet natæ, ex Tullio 4. de Naturâ Deorum, n. 44.

17. *Cedes coëmptis saltibus.*] Tandem amœna villa, nemus, ædes opulentæ ac splendidæ sunt deserenda ac hæredi relinquenda.

18. *Tiberis lavit.*] Alluit, rigat, humectat, ex Prisciano pro, *lavat*. Dixere passim veteres *lavere & lavare* Non. Marcell. Ennius. *Lavere lacrymis vestem sordidam*. Virgil. Georgic. 3. 221.

Lavit ater corpora sanguis.

21. *Inacho.*] Is Argivorum primus rex, floruit temporibus Abrahæ & Isaac ejus filii, circa annum mundi his millesimum contesimum. Virg. Æneid. 7. v. 371.

Et Turne, si prima domûs repetatur origo,
Inachus Acrisiusque patres.———

23. *Sub Dio moreris*] Sive tam pauper fueris ut sine lare, sine foco, sine tecto, sub dio & aperto cœlo maneas & cubes, nihilominus te prædam Orcus suam faciat: à morte victus, O Deli, victima Plutoni mactaberis: *Victis hostibus victima propriè cæditur*, *Festus*. Ovid. Fast. 1. 335.

Victima, quòd dextrâ cecidit victrice, vocatur:
Hostibus amotis hostia nomen habet.

24. *Nil miserantis Orci.*] Tullius 3. de Nat. Deor. n. 43. *Age porro, Jovem, & Neptunum, Deos numeras. Ergo etiam Orcus, frater eorum, Deus, et illi qui fluere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus. Styx, Pyriphlegeton: tum Charon, tum Cerberus, Dii putandi.* Quem verò nihil miserantem hic appellat, illachrymabilem dicit Od. 14. seq. Virgil. Georgic. 4. v. 489.

Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere manes.

Est & Proverb. *Orco implacabilior.*

25. *Omnes eòdem cogimur.*] Ovid. ad Liviam, 359.

Tendimus huc omnes: metam properamus ad unam
Omnia sub leges mors vocat atra suas.

Omnium versatur urna.]. Illa nempe fatalis urna; in quam omnium mortalium nomina & sortes conjiciuntur, versantur; atque ut cujusque nomen & sors educitur, ita & mortis præda existit, fatique legem, volens nolens, subit. Lib. 3. Od. 1. v. 16. *Omne capax movet urna nomen.* Virgil. Æneid. 6. 432.

Nec vero hæ sine sorte datæ, sine judice sedes.
Quæsitor Minos urnam movet.———

27. *Nos in æternum exilium impositura cymbæ.*] Sors educta vitæ finem imponit, ex hoc orbe ablegat animam in perpetuum, atque ad inferos transmittit, traducente eam per Acherontem fluvium Charonte in suâ naviculâ, de quâ Propertius, 3. 18. 24.

Scandenda est torvi publica cym' a senis.

vide lib. 1. Od. 4. & hujus lib. Od. 14.

28. *Exilium.*] Sunt qui legant *exitium*. Exules, inquit Nonius Marcellus, dicuntur extra solum. *Virgil. Georgic.* 3. 225.

—Longeque ignotis exulateris.

Et post v. 228.

. . . Regnis excessit avitis.

ODE

ODE IV. Ad XANTHIAM PHOCEUM.

Ancillam ab eo sine notâ posse adamari.

Ne pudeat te servam diligere, Xanthia Phoceu: ante te Achillem superbum Briseïs ancilla perculit candore suo: *perculit* etiam *Ajacem Telamonis filium pulchritudo captæ Tecmessæ*, licet ejus *dominum:* *Agamemnon* pariter *inter ipsam victoriam adamavit puellam aris abstractam:*

NE sit ancillæ tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu: priùs insolentem [163] haughty
Serva Briseïs niveo colore fair complexion
Movit Achillem:
Movit Ajacem Telamone natum
Forma captivæ dominum Tecmessæ;
Arsit Atrides medio in triumpho [164]
Virgine raptâ;

Sapphic & Adonian

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. lib. 1.

1. *Ne sit ancillæ, &c.*] Xanthiam Phoceum Phyllidis genere servili natæ amoribus irretitum consulatur Horatius; atque heroum exemplis expugnat eam vulgi opinionem, quâ servilem conditionem sic aspernatur, ut Plautus Amphitr. scripserit: *Quem Jupiter odit, servum hunc primum facit:* & Romani per ludibrium *ancillariolos* appellabant eos, qui ancillas sectarentur, ac diligerent. Hinc dicaciter Martialis lib. 12. Epigram. 58. ad quendam nomine Alaudam;

Ancillariolum tua te vocat uxor: at ipsa
Lecticariola est: estis, Alauda, pares.

2. *Prius insolentem.*] Interpretari quibusdam placuit: non antea suetum amare: quasi non meminissent Deidamiæ Lycomedis filiæ, susceptique ex eâ Pyrrhi, qui Trojæ fatum adolescentulus implevit. Videtur itaque melius, *insolentem* vocari Achilem, id est, *ferocem*; siquidem ad Pisones scribens Horatius 821. ita vult ut pingatur,

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, &c.

3. *Serva Briseïs, &c.*] Hippodamia à patre Brise sic dicta, quæ, Lymesso urbe captâ, in prædæ partem cessit Achilli victori, cui postea ab Agamemnone erepta grave peperit dissidium, quòd Trojæ fatum remoratum est, ut fusè explicui ad finem Odes 15. lib. 1.

Serva.] Jure belli capta, adeoque in servitutem redacta.

Niveo colore.] Colore candido, qui in formosis spectatur. Homerus Junonem λευκώλενον, Virgilius niveos lacertos Veneris, Propertius niveum Adonin laudat.

4. *Movit.*] Ita quidem, ut ob eam sibi ereptam à bello recessert, vixque ut alibi dix mus, redierit. Homer. Iliad. 2. Ovid. Epist. 3. quæ est Briseïdis ad Achillem. Vide & Dictyn. Cretensem lib. 2 ubi scribit: *Lyrnessum ab Achille paucis diebus pugnando captam: & properè inde expugnatam Pedasum, Lelegum urbem, ubi rex Brises; abductamque filiam regis Hippodamiam.* Dares autem Phrygius ita describit *Achillem pectorosum, ore venusto, membris valentibus & magnis, bene crispatum, elementem, in armis acerrimum, vultu hilari, largum, dapsilem, capillo myrteo.* Briseïdem porro *formosam, altâ staturâ, candidam, capillo flavo & molli, superciliis junctis, oculis venustis, corpore æquali, blandam, affabilem, verecundam, animo simplici, piam.*

5. *Movit Ajacem Telamone natum, &c.*] Dictys citatus, *Ajax*, inquit, *Telamonius iter ad Phrygas convertit, ingressusque eorum regionem, Teuthrantem dominum locorum solitario certamine interficit, ac post paucos dies expugnatâ atque incensâ civitate, magnam vim prædæ trahit, abducens Tegmessam filiam regis.* Et postea, *Ajaci ob egregia laborum ejus facinora, Teuthrantis filiam Tegmessam concedunt*, Græci nempe, reliquam prædam inter se partientes. Dares item cit. ita describit *Ajacem Telamonium valentem, voce clarâ capillis nigris, in hostem atrocem.* Ovid. de Arte Amandi: lib. 3. v. 517.

Odimus & mœstas: Tecmessam diligat Ajax.
. . . & v. 523.
Scilicet Ajaci mulier mœstissima dixit;
Lux mea; quæque solent verba juvare viros.

7. *Arsit Atrides, &c.*] Agamemnon Atrei ex Aërope, vel Plisthenis, ut scribunt alii, filius, Mycenarum & Argivorum rex, Græcorum in expeditione Trojanâ summus Imperator, in ipso urbis excidio, mediâ in victoriâ, Cassandræ Priami filiæ amore incensus captusque, in prædæ partem eam depoposcit, quæ tamen rapta ab Ajace Oilei & vitiata fuerat in ipso Minervæ templo. Hinc Virgil. Æneid. 2. v. 403.

Ecce trahebatur passis Priameïa virgo
Crinibus à templo Cassandra, adytisque Minervæ.

Dictys Cretensis, lib. 5. *Priamus ad arma Jovis confugit, Cassandra in ædem Minervæ, multique ad reliqua Deorum templa . . . Cæterum Cas-*

Barbaræ

Barbaræ postquam cecidere turmæ
Thessalo victore, et ademptus Hector
Tradidit fessis leviora tolli
Pergama Graiis.
Nescias an te generum beati
Phyllidis flavæ decorent parentes:
Regium certè genus, et Penates
Mœret iniquos.

postquam Phrygiæ cohortes profligatæ Thessalico victore fuerant, Hectorque interemptus pertæsis Græcis dimisit Trojam everti facilem. Quid si genero tibi aureæ Phyllidis parentes [165] *opulenti decus afferant? Origo profecto regia* est; & quidem *infestos Penates lamentatur.*

ANNOTATIONES.

sandram Ajax Oilei è sacro Minervæ captivam abstrahit . . . Agamemnoni Cassandra datur, postquam ejus formâ captus, quin palam desiderium fateretur, dissimulare nequiverat. Dares jam cit. refert *Cassandram mediocri staturâ, ore rotundo, rufam, oculis micantibus futurorum præsciam:* & paulo post, *Agamemnonem albo corpore,* magnum, *membris valentibus, facundum, prudentem. nobilem.*

9. *Barbaræ postquam cecidere turmæ, &c.*] Post victos ac profligatos Trojanos ab exercitu Græcorum, maximè verò ab Achille è Larissâ urbe Thessaliæ oriundo.

Barbaræ.] Hoc nomîne vocabantur à Græcis omnes aliæ gentes, imprimis autem Phryges & Trojani. Patet ex Dicty Cretensi passim. Plutarch. de audiendis Poëtis, disparitatem Græcorum & Trojanorum commemorans, ait: *Probatam esse Græcorum providentiam, ferociam verò Barbarorum vitiosam:* & paulo post: in potestatem hostium Trojanos vivos complures venisse, Achæorum verò neminem; atque illorum nonnullos fuisse hostibus supplices, ut Adrastum, Antimachi filios, Lycaònem, ipsumque Hectorem, qui Achillem de sepulturâ exoravit: horum verò, neminem: *Quòd Barbarorum sit supplices esse in conflictibus, & summittere se ad pedes; Græcorum autem vincere dimicantem, aut occumbere, &c.* Itaque vox *Barbarus,* aliquando nihil aliud sonat quam extraneus & peregrinus. Vide Turneb. lib. 6. cap. 18. ubi è Tuscul. 1. n. 85, verba ista, *Astante ope barbaricâ,* de Priamo, & regno Phrygum florente, bene interpretatur, &c.

10. *Thessalo victore.*] Quanquam à Paride jam interfectus erat Achilles, antequam Troja caperetur, is tamen rectè victor dicitur, sine quo capi non potuisset, ita volentibus fatis. Vide lib. 1. Od. 15. in fine.

Ademptus Hector Tradidit fessis, &c.] Postquam ab Achille peremptus Hector, adeoque Trojanis ademptus veluti suus clypeus, qui solus robore ac virtute singulari Græcos terrebat, ex Homero. *Quo stetit stante Ilium.* Senec. Troad. initio. Et postea chorus ejus sic luget interitum: *Columen patriæ, mora fatorum, tu præsidium Phrygibus, tu murus eras, humerisque tuis stetit illa decem fulta per annos. Tecum cecidit: summusque dies Hectoris idem patriæque fuit.*

11. *Tradidit fessis leviora tolli Pergama Graiis.*] Sublato scilicet Hectore jam capi evertique Troja facile potuit à Græcis decennali quamvis obsidione fessis. Virgil. Æneid. 2. v. 108.

Sæpe fugam Danai Trojâ cupière relictâ
Moliri, & longo fessi discedere bello.

Et Æneid. 9. v. 155.

——Decimum quos distulit Hector in annum.

Leviora tolli.] Translatum ex ultimo Iliados, v. 243. ubi Priamus sic alloquitur Trojanos de amisso Hectore: Jupiter mihi dolores dedit, filium ut optimum perderem: quod & vos sentietis. *Deinceps enim Achivis faciliores eritis tolli eo mortuo.* Ῥηΐτεροι γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσθε κείνου τεθνειῶτος ἐναιρέμεν.

Pergama.] Arces erant Trojanæ ex Servio: synecdochicos Trojam ipsam significant.

13. *Nescius an te generum, &c.*] Per Prolepsin ingeniosè occupat Horatius id quod objici poterat puellas ante memoratas licet captivas, è regiâ tamen stirpe; non ita vero Phyllida; respondet igitur; An vero quis eam humili sorte ac genere credat, quæ tam nobilem præfert indolem?

16. *Regium certè genus.*] Hinc igitur honos tibi & decus accedat, si talem tibi despondens; ejusque parentes familiam tuam illustrabunt potius quam dedecorent.

Penates Mœret iniquos.] Sententiam hanc vulgò jungunt cum præcedenti, eo sensu: Phyllis certè cum suam dolet vicem, regio se ortam genere lamentatur ad servitutem redactam, indeque Penates accusat, qui tutelæ suæ fidentem tam miserum in statum labi permiserint. Placuit tamen interpungere, atque sententias separare, non sine aliquâ venustate, ut visum est. Suus tamen sit honos antiquitati, Lectori verò judicandi jus atque arbitrium.

Penates.] Qui dicantur, Macrob. lib. 5. Saturn. cap. 4. fusè docet. Hyginus Deos patrios, alii domesticos, quibus in penetralibus domûs litari solebat, interpretantur; alii etiam aliter.

Crede

Sic habe non eam infelici de plebiculâ tibi electam: nec ita fidam, ita quæstûs aspernatricem turpi matre gigni potuisse. Cæterùm intactus laudo brachia, & faciem, & tibias rotundas illius. Noli suspectum habere me cujus ætas properavit octavum lustrum finire.

Crede non illam tibi de scelestâ [166]
Plebe delectam; neque sic fidelem,
Sic lucro aversam potuisse nasci [167]
Matre pudendâ.
Brachia et vultum, teretesque suras
Integer laudo. Fuge suspicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere lustrum.

Lustrum was the space of five years. hence octavum lustrum. 40 years

ANNOTATIONES.

17. *Crede non illam tibi, &c.*] Nequaquam credenda est è fæce plebis illa, quæ nihil habet sordidum ac vile. Plebeiæ animæ lucro sese vendunt ultro ac sponte; meretrices in primis infidæ ac perjuræ, lucri verò perquam avidæ. lib. 1. Od. 35. *Vulgus infidum & meretrix perjura.* At Phyllis mirum quantum *fidelis*, tum quæstui & *lucro aversa*. Honestam igitur educationem generosus animus; nobilis autem institutio originem haud vulgarem indicat certè & arguit.

De scelestâ Plebe.] Vel impurâ & sceleri pravisque affectionibus ut plurimùm obnoxiâ; vel, infortunatâ, & paupertatis incommodis ac ludibriis damnatâ, velut & conspurcatâ. Hinc non abludit quod Plaut. Mosteil. 3. 1. 1. scribit.

Scelestiorem ego annum argento fœnori (locando)
Nunquam ullum vidi, quà hic mihi annus obtigit.

18. *Delectam.*] Alii legunt *dilectam.*

19. *Aversam.*] Alii *adversam*, perinde est, & par utrobique sensus.

Fidelem.] Castitatis amantem, honesti propositi tenacem, quam à fide non facilè dimoveas, nec oblato quæstu corrumpas.

30. *Matre pudendâ.*] Improbis ac flagitiosis moribus turpificatâ; vel inope, & abjectâ, cujus nomen ac memoria pudorem & verecundiam facere queat. Ex moribus natales posse ac debere æstimari, ostendit Juvenalis, Sat. 6. v. 238.

Scilicet expectas, ut tradat mater honestos,
Aut alios mores, quam quos habet? utile porro
Filiolam turpi vetulæ producere turpem.

22. *Integer laudo.*] Cæterum, O Phoceu, si laudo tuam illam Phyllidem, noli me arbitrari specie illius captum. *Integer* ego castusque laudo *brachia* torosa & candida, *vultum* speciosum, *suras teretes*, totamque formosam. Itaque ne zelotypus inde fias neque suspiceris rivalem me tuum quoquo modo esse.

23. *Cujus octavum trepidavit ætas Claudere lustrum.*] Nimirum deferbuit ardor ille primus adolescentiæ, nec ita me jam, ut olim, cruciat amor. Annum ætatis quadragesimum prætergressus æstus illos priores evasi.

24. *Lustrum.*] Ex Varrone, Festo, & aliis dictum à luendo, id est, solvendo; pendebantur enim vectigalia quinto quoque anno. Est igitur annorum quinque spatium: adeoque *lustrum octavum* annos quadraginta *claudit* impletque. Cic. ad Attic. 2. 6. *Populi autem, nullo gemitu publicanis, quibus hoc ipso lustro nihil solverant etiam superioris lustri reddiderunt.* Ovid. in Ibin. v. 1. sic orditur:

Tempus ad hoc lustris mihi jam bis quinque peractis.

Martial. lib. 4. Epigram. 45.

Ut qui prima novo signat quinquennia lustro.

ODE V.

Coërcendus amor intempestivus virginis haud maturæ.

Nequit adhuc portare jugum submisso collo, nec assequi officia conjugis, nec sustinere impetum tauri Venerem appetentis.

NONDUM subactâ ferre jugum valet [176]
Cervice, nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. 1.

1. *Nondum subactâ.*] An amicorum aliquem, an seipsum admoneat Horatius, planè incertum est. Rem vero cæteroqui turpiculam allegoriâ multiplici contexit ac prope honestavit. Cupiditatem virginis intempestivæ indicat per appetentiam uvæ nondum maturæ. Puellæ vero junioris indolem bellè notat per juvencam cum vitulis exultantem in campo, jugum portare aut Venerem sequi adhuc ignorantem.

2. *Munia comparis Æquare.*] Onera conjugii sustinere, æqualem operam præstare marito, puellula ante pubertatem, nondum viro matura.

Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ, nunc fluviis gravem
Solantis æstum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto
Prægestientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ: jam tibi lividos
Distinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore.
Jam te sequetur, (currit enim ferox
Ætas, et illi, quos tibi dempserit,
Apponet annos) jam protervâ
Fronte petet Lalage maritum;
Dilecta, quantum non Pholoë fugax,
Non Chloris; albo sic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet

Circa virides agros versatur mens buculæ tuæ, modò fluminibus temperantis molestos Solis *ardores, modò gaudentis colludere tum vitulis inter humidas salices. Cohibe desiderium uvæ acerbæ. Mox Autumnus varietate gratus pinget colore purpureo* [158] *tibi racemos liventes. Mox curret post te. Nam properat ætas vehemens: atque illi addet annos, quos tibi detraxerit. Mox audaci vultu Lalage virum quæret, amata plus quam Pholoë* viros *abhorrens, vel Chloris splendens humero candido, non secus*

ANNOTATIONES.

5. *Circa virentes est, &c.*] Aliud nihil amat aut cogitat virgo ea ætate teneriore, quam ludere cum pueris aut puellis æqualibus. Animusque illius totus est in campis, in lusibus, &c. sic Terent. Eunuch. 4. 7. 46.

Animus est in patinis.
Horat. lib. 3. Od. 11. v. 9.
Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.

6. *Prægestientis.*] Summoperè cupientis. Ex Prisciano, & Festo, *gestire*, est rem aliquam tam vehementer appetere, ut corporis gestus ejus desiderium exprimentes continere non valeamus.

Tolle cupidinem Immitis uvæ.] Desine amare, aut saltem concupiscere puellam impuberem, immaturam, atque ut Varro appellavit, acerbam; utens eâdem, quâ Poëta noster, metaphorâ, ab uvâ immiti ductâ. Exspecta donec illam ætas idoneam fecerit ac nubilem. Tull. de Senect. n. 53. *Uva primo est peracerba gustu, deinde matura dulcescit.*

10. *Jam tibi lividos Distinguet, &c.*] Autumnus varietate fructuum abundans, & eorum multiplici diversitate utilis pariter & jucundus, liventes ante immitesque uvas purpureo statim colore pulchras, simul & maturitate gustui dulces facit. Sic tibi paulo post maturam ac tempestivam licebit sectari Lalagen. Imo ipsa ætate jam perfectâ virum petet: sicut uva planè matura carpi desiderat.

12. *Purpureo varius colore.*] Is color in racemo propinquam notat maturitatem. Hinc Virg. *rubentes uvas*, Ovid. *purpureas* laudat: Horatius autem Epod. 2. 20. *Certantem & uvam purpurâ* dixit. Theophrast. de Caus. Plant. lib. 3. cap. 22. ὅταν ἄρχωνται περκάζειν οἱ βότρυες. *Cum incipiunt uvæ nigrescere*, seu *nigris distingui maculis*. Propert. 4. 2. 13.

Prima mihi variat liventibus uva racemis.

13. *Jam te sequetur.*] Lalage, quæ te sequentem nunc fugit, postmodo vel fugientem te prosequetur, ubi ferventis æstu juventutis agitari cœperit. Quod quidem brevi fiet. *Currit enim ferox ætas.* Labitur celeriter imo *volat*, ut ait Tull. Tusc. 1. n. 76.

Ferox Ætas.] Juventus, quæ valens, acris, ardens, vehemens, petulans, elata, superba, nisi libidinis stumulos tum maximè prurientis virtute fregerit, etiam ferox, indomita, & impotens. Apage vero Cruquium dubitantem, numquid transposita sint Epitheta ista; ut legendum sit: *Ætas fugax, & Pholoë ferox.*

14. *Illi, quos tibi dempserit, Apponet annos.*] Dum tu annis decresces, & imminueris viribus, illa crescet atque augescet. Tu enim ab ætate perfectâ vergis ad senium: illa ad annorum ætatisque firmitatem, quam nondum attigit, properat.

16. *Lalage.*] Eam ipsam ætatis flore decoram laudat lib. 1. Od. 22. quo patet Oden istam ab Horatio post hanc esse scriptam.

17. *Dilecta quantum, &c.*] Cùm verò Lalage juventutis pariter ac formæ perfectionem adepta fuerit, tum certè multos amatores habebit quos nunquam *Chloris* pulcherrima, vel speciosa *Pholoë* Chloridis filia, quæ tamen eò diligitur amplius, quò magis amantes fugit aspera & repellit. De hac Cyro adamatâ, ipsumque spernente; lib. 1. Od. 33.

19. *Ut pura nocturno renidet Luna mari.*] Tam nitens, quam Luna nullis infuscata nebu-

ac Luna clara noctu micat in mari, aut Gyges Cnidus: quem si misceas cœtui virginum, advenas maximè perspicaces deciperet incerta differentia, passis capillis, dubiâque facie.

Luna mari, Cnidiúsve Gyges;
Quem si puellarum insereres choro, [169]
Mirè sagaces falleret hospites
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus, ambiguóque vultu.

ANNOTATIONES.

lis, sudo cœlo, noctu splendet ac mari navigantibus formosa apparet.

20. *Cnidiusve Gyges.*] Vel ut formosus ille puer Gyges, virgineâ specie inclytus, oriundus à Cnido, urbe Cariæ maritimâ, hodie *Cabo di Chio*: ubi Veneris effigies valde celebris. Vide lib. 1. Od. 30. formosos olim pueros in deliciis fuisse, vel è Virgil. notum. Bucol. Eclog. 2. 1.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini. ———

21. *Quem si puellarum insereres, &c.*] Gygis nempe vultus lævis, tener, candidus, venustus, adeo virginis speciosæ pulchritudinem refert, ut vix internosci queat, *Si puellarum choro inseratur*: puellam etenim non puerum Gygen affirmaverit hospes.

22. *Falleret hospites.*] Nos quidem cives, qui eum cognoscimus, fortasse non falleret Gyges: hospites autem & peregrini nequaquam à puellis puellum hunc discernerent. Tam enim *obscurum* est *discrimen.*

23. *Solutis Crinibus.*] Prolixis & passis more scilicet virginum; at contra nuptæ capillos religabant.

24. *Ambiguoque vultu.*] Ut sexum non distinguas. Sic Juvenalis Sat. 15. v. 136. de pupillo à tutore defraudato,

. . . . . *Cujus manantia fletu*
Ora puellares faciunt incerta capilli.

Ovid. Metam. 8. 323.

Talis erat cultus: facies quam dicere verè
Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.

Idem lib. 6. 711.

Cultus erat pueri: facies quam sive puellæ,
Sive dares puero, fieret formosus uterque.

Auson. Epigram. 107.

Dum dubitat natura marem, faceretne puellam?
Factus es, O pulcher, pene puella, puer.

ODE VI. Ad TIT. SEPTIMIUM.

Apud amœnum Tiburtinæ vel Tarentinæ regionis secessum, tandem eum eò quietam degere senectutem exoptat.

O Septimi, perrecture mecum ad Gades & Cantabros nobis servire nescios, atque ad Syrtes

SEPTIMI Gades aditure mecum, et [170]
Cantabrum indoctum juga ferre nostra, et

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. lib. 1.

1. *Septimi.*] Tit. hic Septimius, Romanus Eques, Poeta etiam Lyricus & Tragicus, cum Horatio diuturnâ familiaritate conjunctus, imo & commilito. Hujus meminit lib. 1. Epist. 3. 5. 9. fertur & Augustus ad Horatium ita de eo scripsisse: *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio nostro cognoscere, &c.*

Gades aditure mecum, &c.] Hoc interpretes huc usque fere omnes intellexerunt de magnâ Horatii Septimiique consensione: quasi paratus esset alter alteri comes ire ad ultimas usque orbis plagas: quemadmodum Catullus Carm. 11. Furium & Aurelium sibi spondet comites, *Sive in extremos penetrarit Indos, &c.* Et Propert. lib. 1. Eleg. 6. Tullo sese offert, ut cum eo *Rhiphæos etiam montes* superare non vereatur, & *Ægæo ducere vela mari.* Cruquius autem opinatur hæc ab Horatio scripta, *Cum Augustus esset in expeditione Cantabricâ, quinto vix anno peractâ, quo Septimius Eques invitabat Horatium*, inquit ille; non malè quidem ariolatus: credo tamen hæc scripta esse cùm Cæsar expeditionem illam molliretur, & ad eam Horatius pariter ac Septimius sese accingerent. *De Gadibus* supra, Od. 2. v. 11.

2. *Cantabrum.*] Cantabri Hispaniæ Tarraconensis populi ad Oceanum Borealem, qui & inde Cantabricus vocatur: *Biscaia.*

Indoctum juga ferre nostra.] *Serâ* nempe *domitum catenâ*, ut ait Od. 8, lib. 3. ab Augusto tandem, sive ab Agrippa Augusto auspiciis Cantabri devicti sunt; teste Suet. Octav. cap. 20. & 21. Dio. lib. 51. & seq. Strab. lib. 3. &c. Flor. lib. 4. cap. 12. *Duæ validissimæ gentes, Cantabri & Astu-*

Barbaras

Barbaras Syrtes, ubi Maura semper
Æstuat unda:
Tibur Argæo positum colono
Sit meæ sedes utinam senectæ;
Sit modus lasso maris, et viarum,
Militiæque.
Unde si Parcæ prohibent iniquæ;
Dulce pellitis ovibus Galesi
Flumen, et regnata petam Laconi [1.2]

[1.1] *feras, ubi mare Mauritaniæ nunquam non fervet: faxint Dii ut Tibur ab Argivo colono conditum, meæ sit domicilium senectutis: sit requies pertæso maris, itinerumque, & belli. Hinc vero si Parcæ me arcent improbæ; adibo fluvium Galesum ovibus pelle coopertis jucundum, agrosque ubi rex fuit Pha-*

ANNOTATIONES.

res, immunes Imperii agitabant. Cantabrorum & pejor, & altior, & magis pertinax in rebellando animus fuit, qui non contenti libertatem suam defendere, proximis etiam imperitare tentabant, &c. Cæsi vero *fugiunt in eminentissimum Vinnium montem, quo maris priùs Oceani, quàm arma Rom. ascensura esse crediderant.* Et pauld post: *Ipse præsens hos deduxit montibus: hos obsidibus astrinxit; hos sub coronâ jure belli venundedit, &c.* Sil. Ital.

Cantaber ante omnes hyemisque, æstûsque, famisque Invictus. ——

Observandum porro, sic sub jugum mitti solitos olim victos hostes: hastæ duæ interjecto spatio in terram defigebantur, terrâ superimpositâ atque hinc & inde alligatâ. Sub hanc igitur inermes & discincti transire coacti, jugum subire, victique esse censebantur. Vide Tit. Liv. lib. 9. cap. 6. ubi Rom. Coss. & legiones turpiter ad furculas Caudinas sub jugum mittuntur.

3. *Barbaras Syrtes*] Inhospitas, inaccessas, sævas, ob æstus ac motus maris dubios.

Ubi Maura semper Æstuat unda.] Ubi mare Mauritaniæ seu Africæ crebris æstuariis fervet, vadosum passim & scopulosum. Vide Plin. lib. 2. cap. 97. & Epod. 9. sub finem, ibique Annot.

Tibur Argæo, &c.] Detur utinam mihi lætam agere senectutem apud Tibur Latii oppidum ædificatum à Tiburno Argivo, ibique quietem nancisci, post labores ac tædia navigationis, itinerum ac militiæ. Tiburtinâ suâ villâ imprimis se delectari jam indicavit lib. 1. Od. 7. & 18. Vide ibi Annot.

7. *Lasso maris, & viarum, Militiæque.*] Ex Suetonio cit. bellicam in Cantabros expeditionem suscepit Augustus devicto jam Antonio: in bellis antecedentibus militaverat Horatius ut patebit ex Ode sequenti: ad hoc etiam, ut dixi, sese accingebat: Deos itaque rogat, ut sibi fortunatam dent quietamque senectam, postquam eas iterum ærumnas exantlârit.

9. *Unde si Parcæ prohibent.*] Quod si fatis ita volentibus, non liceat apud Tibur conquiescere; apud Tarentum saltem detur mihi secedere, ubi Galæsus leniter fluit, rigatque istam regionem Calabriæ, in quâ pascuntur oves exquisito vellere ac lanâ, &c.

10. *Pellitis ovibus.*] Vel eximias pelles, eximium vellus, habentibus, per antonomasiam: vel potius quæ ob lanam præ cæteris exquisitam adversus aëris injurias integuntur pellibus, ad conservationem excellentis earum velleris, tenuioris, mollioris; neve illud inquinetur. Hinc Plin. *tectas*, Varro & noster *pellitas* nuncupat Tarentinas illas oves, quas & Græcas alii vocant. Vide Columell. lib. 7. cap. 4. *Græcum pecus, quod & Tarentinum plerique nominat, nisi cum domini præsentia est, vix expedit haberi, &c. ex omnibus est mollissimum, &c.* Polybius μαλακὰ πρόβατα similiter appellat. Varro Rei Rust. lib. 2. cap. 2. 18. *Pleraque similiter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem (ut sunt Tarentinæ & Atticæ) pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus vel infici rectè possit, vel lavari ac parari. Harum præsepia ac stabula, ut sint pura, majorem adhibent diligentiam, quam hirtis;* id est cæteris ovibus, quæ, & hirtæ, & montanæ, & salaces dicebantur, &c. Plin. lib. 8. cap. 47. *Ovium summa genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in pascuo delicatius; quippe cum tectum rubis vescatur:* (colonicum vero solo gramine) *operamenta eis ex Arabicis præcipua.*

Galesi flumen.] Quidam legunt *Galæsum.* Sic & lib. 4. Od. 4. *Metauri flumen*, ubi plures tamen, *Metaurum flumen.* Galæsus vel Galesus hodie *Galeso*, Calabriæ fluvius agrum Tarentinum rigat, ac in sinum defluit lento cursu; umbris arborum, & pascuorum copiâ circum amœnus. Hinc Propert. lib. Eleg. 34. v. 67.

Tu canis umbrosi subter pineta Galesi.

Et Virgil. Georg. 4. 126.

Quo piger (al. niger) *humectat flaventia culta Galesus.*

11. *Regnata petam Laconi Rura Phalanto.*] Virgil. Æneid. v. 14.

—— *Acri quondam regnata Lycurgo.*

Et Æneid. 6. 793.

—— *Regnata per arva Saturno.*

Sic Tull. pro Muræna, *Pugna cum rege commissa*

lantus Lacedæmonius. Illa mihi regio præ cæteris placet, in quâ mel cùm Hymetto, & olivæ cum Venefranis bonitate *contendunt. Illic ver diuturnum, & hyemes temperatas dat Jupiter; atque Aulon abundanti vino ferax nequaquam desiderat racemos Falernos. Terra hæc & fortunatæ arces, me teque excipiant. Illic tu cineres*

Rura Phalanto.
Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet; ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridíque certat
Bacca Venafro;
Ver ubi longum, tepidásque præbet
Jupiter brumas; & amicus Aulon [17]
Fertili Baccho minimùm Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus, & beatæ
Postulant arces; ibi tu calentem

ANNOTATIONES.

missa est, & summâ contentione pugnata. Porro sensus Horatii est hic: Si negetur mihi secessus Tiburtinus, ibo Tarentum, quam urbem Taras Neptuni filius olim condiderat. Phalantus autem Lacedæmonius cum Partheniis Spartâ profectis & sedes quærentibus instauravit, ibique regnavit. Justin. lib. 3. ubi *Partheniæ vocati, cum ad annos triginta pervenissent, metu inopiæ . . . ducem Phalantum assumunt, filium Araci . . . ad sedes inquirendas proficiscuntur . . . tandem in Italiam delati, occupatâ arce Tarentinorum, & expugnatis veteribus incolis sedes ibi constituunt, &c.* Vide & Pausan. lib. 10. in Phocaïcis.

14. *Angulus.*] Scilicet urbs ea Calabriæ in extremâ peninsulâ sita est ad maris littus.

Ubi non Hymetto Mella decedunt.] In Tarentinâ regione mel optimum est, nec bonitate concedit ei quod provenit apud Hymettum, huncque Atticæ regionis collem excellentiâ suâ celebrem toto orbe fecit: sicut & Hybla Siciliam pariter melle inclytam reddidit.

15. *Decedunt.*] De viâ decedit, qui honorem alicui defert, & primus fatetur deberi.

Viridíque certat Bacca Venafro.] Ibi quoque crescunt olivæ Venafranis adeo non deteriores ut cum eis de excellentiâ contendant & certent.

Certat.] Virgil. Eclog. 5. v. 8.

Solus tibi certet Amyntas.

16. *Venafro.*] Urbs hæc Campaniæ in Samnii confinio sita, olearum optimarum laude præcelluit. Plin. lib. 15. cap. 2. *Principatum in hoc quoque bono* (oleo) *obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafrano, &c.* Martial. Epigram. 12. 94. 1.

Uncto Corduba lætior Venafro.

Et lib. 13. Epigram. 98.

Hoc tibi Campani sudavit bacca Venafri.

17. *Ver ubi longum.*] Ubi verna temperies perdurat. Ita Servius explicat Virg. Georg. 2. v. 149. *Hic ver assiduum*; citatque hunc locum Horatii.

Tepidásque præbet Jupiter brumas.] Hybernis etiam mensibus nulla ibi est aëris inclementia. *Bruma*, solistitium hybernum, quod sic Ovid. explicat, Fast. 1. 163.

Bruma, novi prima est, veterisque novissima Solis.

18. *Et amicus Aulon Fertili Baccho, &c.*] Est & proximus collis Aulon, in quo vinum provenit Falerno minimè inferius; proindeque non ei invidet, à quo superari nequaquam timet. In agris Tarentinis vinum crescere generosum, testis Plin. lib. 14. cap. 6. ubi vina recenset exquisita: *Verum & longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloriâ, Tarentina, & Servitiana, &c.* Martial. lib. 13. Epigram. 125.

Nobilis & lanis, & felix vitibus Aulon,
Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.

Strabo lib. 6. Aulonia quasi Vallonia à vicinâ convalle nominata, inquit: Hanc autem urbem ab Aulone monte, vel potius promontorio, puto dici, in Tarentino tractu sitam. Porro textûs Horatiani ordo hic est. Aulon fertili Baccho amicus minimum Falernis, &c. Sic apud Tibull. 1. 9. 34. dicitur.

———*Bacchi cura Falernus ager.*

21. *Ille te mecum locus, &c.*] Tam lætus & amœnus videlicet secessus te mecum invitat.

Beatæ arces.] Explicant alii, *editi colles optimis uvis beati:* quia edita quæque loca arces vocantur. Ego malim de urbe Tarento intelligere, ubi fuit arx munitissima ex Polybio lib. 8. Tit. Liv. lib. 25. *Beatæ* vero *arces*, & felix Tarentum satis exprimitur apud L. Florum lib. 1. c. 18. his verbis: *Tarentus Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam & Apuliæ, totiusque Lucaniæ caput, cum magnitudine, & muris portuque nobilis tum mirabili situ: quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita, in omnes terras, Istriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam, vela dimittit. Imminet portui ad prospectum maris positum, majus theatrum, &c.*

22. *Ibi tu calentem Debitâ, &c.*] Ibi tu mihi

Debitâ sparges lacrymâ favillam
Vatis amici.

tepidos familiaris poëtæ justo luctu persequêris.

ANNOTATIONES.

justa & extrema persolves officia, cum fatis & vitâ functus fuero: cremato nempe cadavere calentibus adhuc cineribus lachrymas impendes, infundes, ac velut immiscebis: mortuum recens amicum luctu prosequêris, vatem vates, & decorabis. Ennius vero contra, & arrogantius paulo:

*Nemo me lachrymis decoret: neque funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.*

Miserrimum etenim ac velut infaustum veteribus putabatur, si sine lachrymis humatio fieret, & funebri isto honore privaretur. Virgil. Æneid. 11. v. 372.

Nos animæ viles, inbumata, infletaque turba.

Hinc & præficas accersebant olim, quæ luctum facerent. Imo & exiguam ampullam lachrymis plenam urnæ ferali inferebant, sepulchroque inferebant: ut benè Torrentius observavit.

24. *Vatis amici.*] Horatii tui.

ODE VII.

Pompeio Varo felicem ex infelici militiâ reditum gratulatur.

O Sæpe mecum tempus in ultimum [174]
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Diis patriis, Italóque cœlo,
Pompei, meorum prime sodalium?

O Vare meorum prime commilitonum, mecum frequenter ad extremum diem redacte, Bruto belli principe, ecquis Romanum te reddidit numinibus patriæ, atque Italico aeri?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quid Od. 9. Lib. 2.

Athenis versabatur Horatius, Philosophiæ dans operam sub Academico preceptore, cum ad militiam est pertractus à Bruto tum Achaiam atque Athenas tenente, ut ait vetus interpres. Hæc ipse de se testatur Epist. 2. lib. 2. v. 43. & seq. Deinde & Tribunus legioni Romanæ præfuit: quod declarat lib. 1. Sat. 6. v. 48. interfuitque demum ei pugnæ, Philippicis in campis, quâ Brutus cæsus tandem ac fusus est. In eâ vero militiâ sodalem habuit Pompeium Varum qui post cladem Philippicam, non, ut Horatius, armis valedixit, sed Brutianis reliquiis novoque bello se implicuit. Quibus extinctis, salvus tamen rediit Varus; quapropter incolumitatem ei gratulatur Horatius, ac Soteria canit hac Ode, atque ad convivium invitat.

1. *Sæpe mecum tempus in ultimum Deducte.*] Qui toties vitæ periculum adiisti mecum in eo fatali bello, in quo Cassius & Brutus Julii Cæsaris interfectores adversus Augustum atque Antonium pro libertate publicâ dimicârunt; sicuti antea Cn. Pompeius contra Jul. Cæsarem.

3. *Quis te redonavit Quiritem.*] Quis te patriæ restituit, vel Deus propitius, vel patronus apud victorem Augustum potens & gratiosus?

4. *Diis patriis.*] Dii patrii vocantur qui singulis præsunt urbibus, suntque illarum propugnatores; atque à civibus honore præcipuo coluntur eximiè: ut Mars Romæ; Athenis Apollo & Minerva; Apollo Delphis & Rhodo; Bæotiis Hercules & Bacchus, Juno Carthagini, Samo, Spartæ, Mycenis, Argis; Diana Cretensibus; Venus Cypro, Papho, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Fortasse Horatius hic Penates Deos intelligit, ut gratuletur Varo, quod redux iterum videat suam domum ac Penates. *Extat Quinti Ennii carmen, Deorum continens Penatium nomina, quos patrios alli, Varro Terentius etiam urbanos nuncupat:*

*Juno, Vesta, Minerva, Ceresque, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jupiter, Neptunus, Vulcanus, Apollo.* Cœl. Rhodig. lib. 15. cap. 30.

Italoque cœlo.] Cœlum pro aëre, & climate poni constat, vel ex hoc Horatii Epist. 1. 11. 26.

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.

5. *Meorum prime sodalium.*] Vel amicissimè: patet in fine hujus Odes. Vel, cum quo militavi

 Cum

Cum quo non semel bibendo *vino interrupti tardantem diem, redimitos* habens *crines unguento Syrio nitidos. Tecum expertus sum Philippos, & fugam præcipitem, abjecto indecorè clypeo; quando virtus debilitata est, & terræ mentum fœdè ap-*

Cum quo morantem sæpe diem mero [175]
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos, & celerem fugam
Sensi, relictâ non bene parmulâ;
Cùm fracta virtus, & minaces [176]

ANNOTATIONES.

primum: sic & condiscipulus in Philosophiæ studio videatur fuisse Varus Horatii, & cum eo ad civile bellum Athenis evocatus. Epist. 2. 2. 47.

Civilisque rudem belli tulit æstus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.

6. *Morantem diem.*] Vel æstivum, reipsa longiorem; vel morari visum præ tædio civilium tumultuum, ac laborantis Reipublicæ, itemque ærumnarum bellicarum, quæ Horatio quidem ad studia literarum Musarumq; otium magis quam ad strepitus militares nato, graves erant ac molestæ.

7. *Fregi.*] Per intervalla tecum potando rupi, transegi; atque ita solicitudines ac dolorem fefelli utcunque, pertuli, superavi.

Coronatus nitentes Malobathro Syrio capillos.] Floreis quidem coronis inter epulandum solitos uti veteres ostendimus Od. 38 lib. 1. unguentis etiam perfudisse caput, notum fere, & ex dicendis patebit. Ab Ionibus primum ad feminas Rom. delicatiores translatus iste mos coronarum in conviviis, atque unguentorum, maximè verò malobathri, quod & foliatum dicebatur: testis Galenus. Observa porro corollas istas unguentis interdum fuisse delibutas. Athenæus item lib. 15. Plin. lib. 21. cap. 3. *Lautissimum*, inquit, *dari coronas è nardi folio, aut versicolores unguentis madidas.*

8. *Malobathro Syrio.*] Malobathrum, sive malabathrum, unguentum erat exquisitum è folio quod gignunt Indicæ paludes, in regione Malabar, & vernaculè *bathrum* vel *betlrum* vocant Indi. Nomen hinc factum satis apparet. In Syriam apportabatur ex India: illinc autem Romani mercatores deferebant: unde Syrium Romæ vocabatur. Galen. cit. Diescorid. Plin. lib. 13. cap. 1. lib. vero 12. cap. 26. ita scribit: *Dat malobathrum Syria arborem, folio convoluto, arido colore: ex quo paratur oleum ad unguenta: fertilior ejusdem Ægypt. Laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo,* (lenticulæ palustris modo aquis innatare. Dalecamp.) *odoratius croco nigricans scabrumque, quodam salis gustu . . . . ejus sapor nardo similis esse debe sub linguâ: odor autem in vino subfervefacti antecedit alios. In pretio quidem prodigio simile est, &c.*

9. *Tecum Philippos, &c.*] Adfui tecum in campis illis prope Philippos urbem Macedoniæ in Thraciæ confinio, ad Pangæi montis radices: quam Philippus Alexandri Magni pater instauravit, ac de suo nomine appellavit. Ibi nimirum commisso duplici prælio Augustus atque Antonius Cassii & Bruti exercitus fuderunt, viceruntque eos qui triumphum ante victoriam & pugnam cecinerant. Vide infra.

10. *Relictâ non bene parmulâ.*] In eâ clade fugam suam non dissimulat hîc Horatius, insuper & clypei projectionem: quod ad primum attinet non semper caret excusatione. Nam fortis est non modo resistere, sed & sapienter cedere ac fugere. Sic Homerus Æneam laudat velut metuendi fugiendique peritum: & hanc ei laudem justè dari agnoscit Plato in Lachete. Vide & initium vitæ Pelopidæ apud Plutarch. Alterum vero culpâ nunquam vacare creditum est. Unde apud Germanos sacris interdictum est ei, qui in acie scutum amisisset. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. apud Spartanos autem capite luebat. Idem lib. 2. cap. 12. Vide Aristot. lib. 2. Rhetoric. Modestin. Jurisc. lib. 3. de Re Militari. Hinc teste Ammiano Marcell. lib. 25. paulo post initium: *Epaminondas ille dux inclytus lethaliter apud Mantinæam saucius, reversus ex acie, scutum solicitè conquirebat: quod cùm vidisset propius, lætior vi vulneris interiit; & qui animam intrepidus amittebat, jacturam clypei formidavit.* Quod idem ita refert Justinus lib. 6. *Relatus in castra semianimis Epaminondas, ut vocem spiritumque collegit, id unum à circumstantibus requisivit, num cadenti sibi scutum ademisset hostis: quod ut servatum audivit, allatumque velut laborum gloriæque socium osculatus est.* Apud Plutarch. Apophthegm. Lacon. Demaratus interrogatus, cur dedecus, & probrum sit clypeum abjicere, non ita vero galeam aut gladium, respondit, quia hæc suâ ipsorum causâ sumunt, clypeum autem communis aciei gratiâ.

11. *Cùm fracta virtus.*] Cùm Bruti pars & virtus victa est, fatis adversantibus & Augusto imperium orbis destinantibus. Tum enim in summâ rerum desperatione ille apud suos conquestus fertur; *Frustra coluisse se virtutem, quæ inane esset nomen, & fortunæ serviret.* Plutarch. in Bruto. Dio. lib. 47. Appian. lib. 4. Tit. Liv. Epitome lib. 124. *C. Cæsar & Antonius apud*

Turpe solùm tetigere mento.
Sed me per hostes Mercurius celer
Denso paventem sustulit aëre:
Te rursus in bellum resorbens
Unda fretis tulit æstuosis.

plicuerunt qui minas jactabant. [177] *At velox Mercurius tremebundum me per hostes aëre spisso rapuit: te mare fremens & æstuans retraxit, iterumque ad militiam deduxit.*

ANNOTATIONES.

Philippos vario eventu contra Brutum & Cassium pugnaverunt; ita ut utriusque patris cornua dextra vincerent ..... Sed inæqualem fortunam partium mors Cassii fecit, qui cum in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus & ipse vitam finivit, annorum circiter quadraginta; exorato Stratone fugæ comite, ut sibi gladium adigeret. Xiphilinis in Augusto sic rem describit: *Si Brutus cum Antonio decertasset, & Cassius cum Augusto Cæsare; ipsi pares inter se fuissent: sed dum Brutus Cæsarem imbecillum vicit: Antonius autem Cassio, qui par ei bellicis in rebus non erat, superior fuit; victores quodammodo victi discesserunt, &c.*

Minaces.] Milites Bruti scilicet ac eorum duces arrogantius jactabant minas in Cæsarianos, quos priori certamine superaverant, tam apertâ quidem victoriâ, ut *castra Cæsaris & Antonii, quæ quibus castris erant, omnia capta sint: ac Cæsar ipse mirabiliter salvus evaserit.* Ex Xiphil. loco modo cit. item ex Appiano lib. 4. Civ. Bell. Rom. Brutus ipse hostes retrocessisse accipiens, sic illudit; *Hi ut defessos nos provocantes minimè experiri ausi sunt.* Cum autem Cæsarianos intelligeret inediâ & fame prope enectos, ac morando citra suorum periculum conficere vellet, *Conquerebantur milites, mulierum more intra vallum se contineri: excandescebant etiam eorum duces ..... hostesque ab exercitu prompto & parato facillimè vinci posse existimabant ..... tandem exercitus per cohortes, ac deinde per concursus, apertius conqueritur: quid tandem Imperator noster meditatur? In quo nuper victoriam adepti deliquimus? ..... Instantibus denique pertinaciter ducibus ac primoribus Brutus indignatus, eorum temeritati, proprioque discrimini assensus est.* Xiphil. ibid.

12. *Turpe solùm tetigere mento.*] Id est, victi procubuere, non sine gravi turpitudinis notâ, ob priorem arrogantiam ac minas: at enim meminisse oportebat, quod scribit Cic. ad Attic. lib. 7. Ep. 4. *Armorum exitus incertos esse semper:* atque *Ancipitem fortunam belli*, pro M. Marcello. Alii explicant *turpe solum*, terram cruore fœdatam, quam qui vulneribus confecti cadunt, dentibus solent apprehendere; aut saltem labra mordicùs premere; seu dolore & irâ adacti, seu ne quam emittant vocem querelarum, suâ virtute & existimatione indignam,

Tetigere mento.] Pronâ in terram facie, in pulvere volutati. Virgil. Æneid. 11. v. 418.

Procubuit moriens, & humum semel ore momordit,

Et. v. 669, ibid.

Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensque suo se in vulnere versat.

13. *Sed me per hostes Mercurius celer, &c.*] Metaph. Tum verò fuso exercitu nostro, furtim me proripui, ac celeriter fugi, duce Mercurio, qui alatus fingitur & furti Deus. Od. 10. l. 1. in cujus etiam tutelâ sunt docti, qui idcirco *Mercuriales* vocantur. Od. 17. libri hujus. Ingeniosè porro fuæ fugæ alioquin indecoræ ac turpi colorem dat Horatius subtractum se discrimini, protectumque à Mercurio dicens: id nempe fingens sibi accidisse, quod Priamo scribit Homerus. Vide Annot. lib. 1. Od. 10. v. 14. quodque Paridi; Od. 15. lib. 1. Item Hectori, quem Apollo pari modo servat ἠέρι πολλῇ. Iliad. 20. Sic & Virgil. Æneam à Neptuno de Achillis manibus ereptum inducit. Æneid. 5. v. 809.

..... *Pelidæ tunc ego forti*
Congressum Æneam, nec diis, nec viribus æquis,
Nube cava eripui.———

14. *Denso aëre.*] Nube, quâ densatus est aër. Homer. Iliad. 3. de Paride ab impetu Menelai per Venerem exempto: τὸν δ' ἐξήρπαξ' Ἀφροδίτη, ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῇ.

Te rursus in bellum resorbens, &c.] Me quidem Horatium paventem Mercurius sublimem rapuit, ac nebulâ protexit: te verò, Pompei, Martis ardor in nova pericula conjecit, ac recrudescenti bello implicuit, semper intrepidum ac publicæ libertatis pertinaciter vindicem.

Resorbens Unda fretis tulit æstuosis.] Sicuit in fretis æstuosis unda recedens iterumque accedens ea resorbet, quæ evomuerat, ac in littore reliquerat: sic bellum, cæsis Cassio Brutoque, quasi profligatum ejecerat te, Vare, non secus ac me, & modo non liberum fecerat: verùm exardescens porro tumultus civilis in arma te rursus abripuit. Hi Horatii verbis non abs re volunt quidam alludi ad prælium Sextii Pompeii in Siculo freto commissum: adeoquè ad illum cum aliis Varum confugisse, post cladem Brutianam: unde tandem salvus ille, Romam redierit, & Augusto reconciliatus sit. Æstus illos marinos egregiè describit Virgil. Æneid. 11. v. 624.

Debitum igitur epulum Jovi persolve: & corpus diuturno fatigatum bello reclina sub meâ lauro: neque doliis abstine tibi servatis. Polita vasa reple, Massico oblivionem malorum afferente: & unguenta de amplis vasibus effunde. Quis verò

Ergo obligatam redde Jovi dapem;
Longâque fessum militiâ latus [178]
Depone sub lauru meâ, nec
Parce cadis tibi destinatis.
Oblivioso lævia Massico,
Ciboria exple; funde capacibus
Unguenta de conchis. Quis udo [179]

ANNOTATIONES.

17. *Ergo obligatam redde Jovi dapem.*] Pro incolumitate istâ tuâ post tot labores & pericula, tu Vare, grates Diis persolve, fac sacrum Jovi Servatori, Dapali; de quo M. Cato de Re Rust. cap. 132. *Obligatam dapem*, sacrificum inter discrimina promissum ac votum à Pompeio Varo, interpretari licet, ex Prisciano lib. 7.

18. *Longâque fessum militiâ.*] Multo longiori quam mea, inquit Horatius; nempe sub Cassio & Bruto, deinde sub Sexto Pompeio in Siciliâ, ut dictum est. Ergo tot ærumnis vires exhaustas recrea, epulare mecum, quiesce apud me; *sub lauru meâ* tutus; patrocinio meo confisus, adeoque omni depositâ solicitudine. Spondet nempe Varo Horatius fortasse nondum perfectè ab Augusto veniam consecuto, favorem Mæcenatis, per quem ipse cum illo victore metuendo jam re[illegible]iliatus fuerat. Cum enim proscriptione bonorum, cum aliis partes adversas secutis, mulctatus esset, inops rerum coactus est faciendo versus victum quæritare. Quod ita narrat Epist. 2. 2. 49.

Unde simul primum me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris & fundi, paupertas impulit audax
Ut versus facerem.——————

Itaque Mæcenatis primum animum demeruit, perque hunc Augusti placare iram aggressus est: & quod scribit ad Pisones v. 404. quanquam alio ibi proposito:

. . . . . . *Gratia regum*
Pieriis tentata modis: ludusque repertus,
Et longorum operum finis. ——————

Mæcenatem autem potentem fuisse & idoneam laurum ad averruncandum Augusti fulmen, patet ex Xiphilino cit. qui in Augusto scribit: *Mæcenati tantam à Cæsare delatam potestatem in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel ad alios mitteret, ipse prius legere posset, & ex eis quæ vellet immutare.* Et postea: *Cæsari Mæcenatem profuisse tum cæteris in rebus, tum verò quoties vehementius irascebatur, quod ejus iram leniebat: & quod in multos alioqui mortis dicturus sententiam, à Mæcenate corruptus nemine capitis condemnato statim surrexerit, &c.*

22. *Oblivioso lævia Massico Ciboria exple.*] Largè pota vinum è Campaniâ melioris notæ, quod oblivisci faciat ærumnas priores, omnemque mentis ægritudinem detergeat & discutiat. De *Massico* Od. 1. lib. 1. *exple*, vel imple, vel exhauri & sicca scyphos & calices. Utrumque enim significat ea vox, apud Ennium, Terent. Vide Donat. Nonium Marcellum.

22. *Ciboria.*] Vasa seu pocula satis capacia ex Athen. l. 3. & l. 11. c. 7. quem in locum Casaubonus ita scribit: *Græcis peregrinum poculum opinor & nomen, etsi potest videri derivatum, unde & κιβωτός. Sed constat in Ægypto primum cœpta fieri ciboria ex Ægyptiæ fabæ ciboriis, [deinde ex aliâ materiâ, figurâ eadem. Hesychius disertè,* Κιβώριον Ἀιγύπτιον ὄνομά ἐςι ποτήριο, *Ecclesia usu fecit suum hoc nomen, &c.* Dalecamp. in Athen. cit. τὰ κιβώρια & κιβώτια, id est, arculos in hujus fabæ capite vocabant eos loculos, quibus semen continetur: inquit. Fabæ istius descriptionem hic attexere non piget. *In Ægypti lacubus & stagnantibus aquis faba nascitur, scapo amplissima, longitudine ad cubitos quatuor surrecto, digiti crassitudine, arundinaceo, nisi non geniculato, qui totus rimis intrinsecùs pertusus atque distinctus est, ut in lilio. Huic insidet caput rotundo vesparum favo simile. Fabæ in singulis veluti nucamentorum loculis, aliquantulum prominent, ad summum numero triginta. Flos duplo major quam papaveris, rosæ color. Extat caput super aquam. Singulis fabarum plantis adnascuntur folia magnitudine pilei Thessalici: quorum caulis idem qui fabarum, &c.* Ex Theophrasto apud Athen. init. lib. 3.

Funde capacibus Unguenta de conchis.] Ne quid hilaritati desit, adhibe unguenta & copiosè quidem. Vide supra Annot. ad v. 7. hujus Odes. Idem quæ postea mox.

23. *Conchis.*] Vel accipe pro quolibet vase ex alabastro: vel simpliciter intellige reposita pridem in *conchis unguenta*: quæ sunt odorum permistio cum oleo vel balsamo, ad delicias, vel ad sanitatem etiam corporis. Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 26. Cur autem in compotationibus ungerent caput veteres, explicatur apud Atheneum l. 15. c. 13. nempe quod *vini vim imbecilliorem fore crederent, si eo pacto quasi diluer*e-

Depro-

Deproperare apio coronas
Curátve myrto? Quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? Non ego saniùs
Bacchabor Edonis: recepto

[120]

texet diligenter corollas ex apio humido vel myrto? Quem potandi magistrum creabit Venus? Ego certè non moderatius agam quam Edoni:

ANNOTATIONES.

tur, &c. De unguentorum luxu & mollitie, Plin. lib. 13. cap. 3. & Plutarch. Apophthegm. Lacon. ubi scribit, *Unguentariis aditum Spartæ præclusum à Lycurgo, ungentaque vel corruptelam & perniciem omninò proscripta atque amandata.* Cœl. Rhodig. cap. 24. lib. 27. ex Xenophonte & Socrate, refert; cum bellariis corollisque in secundas mensas venisse unguenta, profligatis congrua moribus atquè impudicis.

23. *Quis udo Deproperare apio, &c.*] Ad famulum hæc. Quis protinus texet nobis corollas ex apio vel myrto, quibus ex more inter epulas caput exornemus? *Udo*, vel recenti, vel potius quod humidis in locis crescit affatim & colligitur. *De myrto* lib. 8. Od. 38.

24. *Apio.*] Plin. lib. 20. cap. 11. *Apio gratia vulgo inest. Namque rami largis portionibus per jura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Honos ipsi in Achaia coronare victores sacri certaminis Nemeæ.* Hæc posteriora addit idem Plin. lib. 19. cap. 8. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Athenæus lib. 15. cap. 10. inter flores coronarios apium ita recenset ex Pherecrate. *Age tu, qui malvam intueris, hyacinthum spiras, melilotum loqueris, rosas distractis labiis rides, amaracum oscularis, dimoto corpore apium oles, cosmosandalum incedis, vinum affunde, & acclama tertium Pæana, ut est lege sancitum.* Sunt qui apio dicant ebrietatem impediri, ideoque veteres eo se coronare in conviviis. At repugnant botanici doctores; id verò hederæ quidem, non apio tribuunt.

25. *Quem Venus arbitrum Dicet bibendi?*] Quis erit & fiet convivii rex, jactu Venereo in talis felici? Horat. Od. 4. lib. 1. *Nec regna vini sortiere talis.* Vide & quæ ibi annotavimus. Ad intelligendum sensum Horatii duobus istis locis observa 1. In compotationibus veterum creari solitum Regem, à quo poculorum leges aliaque in convivio observanda præscriberentur; eum porrò Græcis appellatum συμποσιαρχὸν, βασιλέα, στρατηγὸν; Latinis autem convivii Dictatorem, Plaut. Modimperatorem, Varro. Arbitrum, Horat. Vulgo Convivii Magistrum, Regem, Ducem, Symposiarchum. Strategum, etiam dixit Plautus, & Dictatricem. 2. Consuetum id fortè fieri, & quidem talorum vel tesserarum summo jactu, qui Venus dicebatur; eratque cum tali quatuor diversâ facie cadebant: in tesseris autem quando ter senarius contingebant. De his ludis plura ad Persii Sat. 5. annotavimus. Vetus interpres hic ita scribit; *ἀρχιποσίαν significat, id est, tesserarum jacta datum in bibendo primatum. Veneris autem jactus lætissimus dicitur, qui numerorum habet ter senarium.* Sic enim legendum est, non autem, *tricenarium*, cum insanientibus librariis quibusdam Acronis, Porphyrionis & aliorum. Quod optimè sensit pridem & correxit Hadrianus Junius, Animadvers. Hesychius τρὶς ἓξ νικητήριος βόλος. Quo pertinent etiam Prov. ἢ τρὶς ἓξ, ἢ τρεῖς κύβοι, cujus & meminit Jul. Pollux, lib. 9. cap. 7. id est, felix vel infelix jactus, senio, vel canis; seu, tres senarii, vel tres unitates. Nam κύβος idem sonat, interdum quod μονὰς, sive κύων, & χῖος: quod fefellit nonnullos malè feriatos interpretes. De talis autem Lucian. in Amor. Μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι καλεῖται Ἀφροδίτη.

Venus.] Is jactus dicebatur & Basilicus. Plaut. Curcul. Act. 2. Scen. 3. Vide Eustath. ad Il. 22. & Odyss. 1. Cic. de Divinat. 1. & 2. Martial. lib. 14. Epigram. 12. Propert. lib. 4. Eleg. 9. Isidor. Origin. lib. 18. cap. 65, & 60, &c.

26. *Dicet.*] Designabit, præficiet, decernet, creabit velut edicto. Solenne verbum juris.

Arbitrum bibendi.] Is Convivii Moderator ubi creatus erat, pro arbitrio condebat leges: quales expressas legere est apud Lipsium, antiq. Lect. lib. 3. capite unico. Unde & multa ad rem præsentem spectantia hausimus: ergo & hæc accipe. Quindecim illic statuta præscribuntur; quorum præcipua sunt ista:

Vinum purum putum, puer infundito.
A summo ad imum more majorum bibunto.
Decem cyathi summa potio sunto.
Musis nonum, decumum Apollini libanto.
Dominam si quis habessit, indicium facito.
Rixæ, clamor, contentio, ad Thracas
Ablegantor: eorum vicem carmen,
Aliudve quid Musæum proferunto, &c.

Non ego saniùs Bacchabor Edonis, &c.] Adeo me afficit, ac quasi extra me rapit, ingens lætitiâ ob receptum præter spem Pompeium Varum mihi dilectissimum, ut mihi temperare nequaquam possim; nullumque gaudio modum adhibere queam. Itaque desideratissimê illius præsentiâ fruens totum me hilaritati tradam. Hinc & bibam largius, & saltabo, discurram instar Bacchantium; & quamvis *furere*, & insanire videar, hoc etiam *dulce* mihi futurum est.

27. *Edonis.*] Edon Servio, Edonus Plinio lib. 14. cap. 11. Mons Thraciæ à quo Thraces

Dulce

Nam & mihi furere est insanire amico recuperato.

Dulce mihi furere est amico.

ANNOTATIONES.

Edoni vel Edonii: Bacchus etiam Edonius, Bacchantes quoque Edonides & Edonæ cognominantur. Propert. 1, 3, 5.

Nec minus assiduis Edonis fessa choreis
Qualis in herboso concidit Apiano.

Porrò cum Edoni, tum Thraces universi bibacitate ac petulantiâ famosi noscuntur. De quibus & supra ad Od. 27. lib. 1.

Natis in usum lætitiæ scyphis
Pugnare Thracum est.

ODE VIII. Ad BARINEN.

Juranti licet ei non esse cur credatur, quoniam amantium perjuria à Diis non plectuntur.

O Barine, siqua tibi punitio aliquando contigisset, ob fidem violatam: si deformior esses effecta atro dente, vel ungue uno, crederem. Verùm simul ac promissis fallacibus caput obstrinxisti, longè formosior splendes, sisque adolescentium communis sollicitudo. Ergo *juvat fraudare sepultos cineres genitricis,*

ULLA si juris tibi pejerati [181]
Pœna, Barine, nocuisset unquam;
Dente si nigro fieres, vel uno
Turpior ungui;
Crederem. Sed tu simul obligâsti [182]
Perfidum votis caput, enitescis
Pulchrior multo, juvenúmque prodis
Publica cura.
Expedit matris cineres opertos

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. lib. 1.

1. *Ulla si juris.*] Si non impunè toties fregisses fidem, si vel semel pœnam inde aliquantulam pertulisses, atque ultores perjuriorum Dii tantulo deformiorem effecissent, dente vel ungue uno denigratam; (quo quidem gravius nihil accidere tibi posse existimo) tibi juranti, Barine, crederem, ratus nimirùm formidaturam ne deinceps ulterius mulcteris, si iterum pejeraris. Alii interpretantur, *crederem* vindices adesse Deos fidem violantibus. Ea nempe apud antiquos inoleverat opinio, mentientes quâdam parte corporis illico pœnam ferre, seu pustulam naso, aut linguâ, seu notam vultu, oculis, dentibus, manibus, alibive, nigram ac deformem, &c. Hinc. Theocrit. Idyll. 9.

Μηκέτ' ἐπὶ γλώσσας ἄκρας ὀλοφυγδόνα φύσῃς.

Nec amplius in linguâ extremâ pustulam produxeris.

Et Iyll. 12.

—Ἐγὼ δέ σε τὸν καλὸν αἰνέων,
Ψεύδεα ῥινὸς ὕπερθεν ἀραιᾶς οὐκ ἀναφύσω.

Ergo verò te pulchrum prædicans, mendacia super summum nasum non produxero; id est, nihil falsi edidero. Hinc Ovid. Amor. 3. Eleg. 3. de amicâ quæ pejeraverat quasi admirans ait:

Esse Deos credamne? Fidem jurata fefellit:
Et facies illi, quæ fuit ante, manet.
Quam longos habuit nondum perjura capillos,
Tam longos, postquam Numina læsit, habet.
Candida candorem roseo suffusa rubore
Ante fuit: niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis est aptissima forma,
Longa decensque fuit, longa decensque manet.
Argutos habuit, radios ut sidus, ocellos.
Per quos mentita est perfida sæpe mihi.

2. *Barine.*] Julia Barine, formâ spectabilis adolescentula; Romana, ut habent codices quidam, quanquam nomen istud Romani, Latini, Græcive nihil habet. Non absurde igitur *Earine*, legendum suspicantur viri certè eruditi, ab ἔαρ, quod ver sonat.

3. *Dente si nigro, &c.*] Dentes albos ad pulchritudinem pertinere nemo nescit.

Vel uno turpior ungui.] Vel parte minimâ corporis mutilâ vel deformatâ.

5. *Sed tu simul obligâsti, &c.*] At ubi malum omne ipsa tibi, si fallas, impercata es, fallis tamen mali nihil metuens, mali nihil ferens: imo verò pulchrior evadis, pluresque nanciseris amatores.

6. *Perfidum votis caput.*] Virg. Æn. 9. 300.
Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat.

9. *Expedit matris cineris, &c.*] Ergo si è perjuriis causcuntur emolumenta, nedum incom-

Fallere,

Fallere, & toto taciturna noctis
Signa cum cœlo, gelidâque Divos
Morte carentes.
Ridet hoc, inquam, Venus ipsa; rident
Simplices Nymphæ, ferus & Cupido,
Semper ardentes acuens sagittas
Cote cruentâ.
Adde quòd pubes tibi crescit omnis,
Servitus crescit nova; nec priores
Impiæ tectum dominæ relinquunt
Sæpe minati.
Te suis matres metuunt juvencis

astraque noctis silentia, Olympumque universum, atque Numina frigida mortis expertia. Id, inquam, ipsa ridet Venus: rident faciles Nymphæ, imò [185] *& sævus Cupido ignitas assiduè sagittas exacuens cote sanguinolentâ. Præterea juventus tibi cuncta adolescit, totidemque captivi parantur novi: veteres autem irreligiosæ dominæ domum, frequenter minati licet, haud deserunt. Te matres suis adolescentibus,*

ANNOTATIONES.

moda vel pœnæ subeantur, certè expedit religionem omnem flocci facere; adeoque promissa matri jam sepultæ non valdè refert implere, imò juvat non persolvere, & *fallere*. Flagitium tamen ac nefas maximum, parentum cineres violare, veteres crediderunt. Virgil. Æneid. 4. v. 427.

Nec patris Anchisæ cineres manesve revelli.

10. *Et toto taciturna noctis Signa cum cœlo, &c.*] Expedit, inquam fallere, mentiri, perfidè testari ac jurare sidera. Deos immortales, totumque cœlum. Virgil. Æneid. 6. v. 458.

——Per sidera juro,
Per Superos, &c. ———

Taciturna noctis Signa.] Hypallage: sidera nocte tacenti lucentia. Cæsar. lib. 7. de Bello Gall. *Id silentio noctis conati*. Et postea: *Silentio noctis Cæsare castris egressus*. Virgil. Æneid. 4. v. 524.

. . . . Cum medio volvuntur sidera lapsu:
Cum tacit omnis ager, ———
. . . .
. . . . sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

13. *Ridet hoc, inquam, Venus, &c.*] Non offenditur, imò delectatur Venus perjuriis ejusmodi inter amantes frequentibus. Quarè verò? Quoniam pejerantes in rebus amatoriis, similes pueris, minimum mentis habent. Ὡς καθάπερ παίδων, τῶν ἡδονῶν ὐδὲ τὸν ὀλίγιστον κεκτημένων. *Voluptates*, id est, qui eas cæco impetu sectantur, *velut pueri minimum rationis possident*, adeoque vix intelligunt quid agant; quo levius fit quod peccant. Plato in Philebo. Ov. Amor. 2, 3, 11.

Scilicet æterni falsum jurare puellis
Dii quoque concedunt.———

Et Art. Am. 1. 633.

Jupiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet Æolios in freta ferre Notos.

Tibul. 1, 4, 21.

Nec jurare time: Veneris perjuria venti
Irrita per terras & freta summa ferunt.

Hinc & Proverb. *Aphrodisium juramentum*, pro vano & futili.

14. *Simplices.*] Mites, benignæ, indulgentes, ad ignoscendum *faciles*, ex Virgil, Eclog. 3. v. 9.

Et quo, sed faciles Nymphæ risere, sacello.

Nymphæ.] Asseclæ comitesque Veneris, Jocus, Risus, Gratiæ, &c.

Ferus & Cupido.] Necnon ipse, qui videtur *ferus*, Cupido ridet perjuria istiusmodi, quamvis ad vindictam parata semper gerat arma, arcum, *sagittasque*, easque, *ardentes & acutas cote cruentâ*. Nimirùm quas pugnas, quæ vulnera, quas cædes amor non gignit?

17. *Pubes tibi crescit omnis, &c.*] Impuberes crescere, adolescere videntur ad tibi serviendum, augendumque captivorum tuorum numerum. *Nec priores* tamen *amatores relinquunt* te, licet experti perfidiam tuam; quamvis etiam relicturos te, aliamque fideliorem amicam quæsituros, non semel ante *minati* fuerint. Verùm *fixus his est apud te animus* eorum *clavo Cupidinis*, ut est apud Plaut. Asin. 1, 3, 4. Tibull. 2, 6, 13.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cùm bene juravi, pes tamen ipse redit.

Propert. 2, 3, 49.

Sic primo juvenes trepidant in amore feroces,
Dehinc domiti post hæc æqua & inqua ferunt.

Vide Pers. Sat. 5. v. 161. & seq.

21. *Te suis matres metuunt juvencis.*] Ne capti illecebris tuis adolescentes, meretriciisque amoribus innexi, pessundato pudore, *siccis dedecus sint cognatis*. Pers. modò cit. *Te senes parci*, timent pariter; ne juvenes illi *rem patriam rumore sinistro limen ad obscænum frangant*, ibid. id est, patrimonium dilapident in impurâ consuetudine. Meretricem esse quasi voraginem nihil non absorbentem, alibi notavimus. Itaque filiis suis parentes metuunt te velut scopulum, ad quem rerum imperiti illidantur, faciantque naufragium honoris ac fortunarum.

te senes avari timent: puellæ quoque recens matrimonio junctæ metuunt, *ne viros* suos *remoretur fulgor tuus.*

Te senes parci, miseræque nuper
Virgines nuptæ, tua nec retardet
Aura maritos.

ANNOTATIONES.

22. *Miseræque nuper Virgines nuptæ, &c.*] Puellæ denique recens nuptæ metuunt, ne maritos suos à se abalienet, abducat, ac detineat *aura tua*, favor, odor, fragantia, venustas arte conquisita; sicque *miseræ* ipsæ fiant, parum dilectæ, spretæ, neglectæ, dum tuis blanditiis occupantur.

ODE IX. Ad VALGIUM.

Ut desinat tandem lugere Mysten puerum.

Amice Valgi, haud perpetuo fluunt è nebulis pluviæ in campos asperos: nec variæ tempestates agitant semper mare Caspium: nec per menses singulos pigrum gelu manet in Armeniæ regionibus: nec Gargani quercus vexantur Septentrionalibus ventis; *& frondibus spoliantur fraxini.*

NON semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros; aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ
Usque; nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, stat glacies iners
Menses per omnes; aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. 1.

Inscripta est Ode hæc ad Valgium, Poëtam certè haud ignobilem, ipsius Horatii judicio; quippe illum nobilioris notæ vatibus accenset. Sat. 1, 10, 81.

Plotius, & Varius, Mæcenas, Virgiliusque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuscus, & hæc utinam Viscorum laudet uterque.

Tibullus quoque eum ita commendat, lib. 4. Eleg. 1. v. 179.

Est tibi, qui possit magnis se accingere rebus,
Valgius: æterno propior non alter Homero.

Consularem virum produnt aliqui, quod non ita certum est: Romæ verò fuisse hujus nominis illustres constat vel ex Comment. lib. 6. de Bello Civili, seu de Bello Hispaniensi, ubi sic habetur: *A. Valgius Senatoris filius, cujus frater in castris Pompeii fuisset, &c.* T. Valgii carmina quædam affert Servius in Æneid.

Sed nos ante casam tepidi mulctralia lactis
Et sinum vini cessamus fundere Baccho.

Isidorus, ex Annotatione Lilii, hæc etiam citat.

Hic mea me longo succedens prora remulco
Lætantem gratis sistit in hospitiis.

1. *Non semper imbres.*] Vide Ovid. ex Ponto, lib. 4. Eleg. 4. *Hispidos agros* vel spicis ac frugibus maturis hispidos & hirsutos; vel potius hyemis asperitate horridos ac deformes. Ovid. Metam. 2. 30.

Et glacialis hyems canos hirsuta capillos.

2. *Mare Caspium.*] Hoc & Hyrcanum dicitur ab Hyrcaniâ regione proximâ, quam alluit, ut & Mediam, Albaniam, Margianam, Sogdianam, Scythiam. Hodie *Mer de Sala*, vel *Mer de Baccu*, &c. *Hoc sævum & procellis undique expositum* Mela refert: & proinde nominari illud potissimum hîc dixeris. Adverte conglobatam figuram speciei pro genere, *Mare Caspium, Armeniis in oris, Aquilonibus querceta Gargani, orni*, pro quolibet mari, Boreali terrâ, vento, sylvâ, arbore, monte: quâ non mediocris carmini venustas & elegantia comparatur.

3. *Inæquales procellæ.*] Inæquale reddentes æquor, seu mare antea pacatum turbantes, fluctusque varios modo tollentes, modo deprimentes.

4. *Armeniis oris.*] Hæc Asiæ regio duplex est, utraque Turcis nunc paret: Major, quæ hodie *Turcistan & Turcomania*; & Minor, quæ *Aladulia* vocatur. Inter montes Taurum & Caucasum sita est.

5. *Glacies iners.*] Aqua nimirùm congelata cursum non habet, vel quod pigros & inutiles agros faciat.

7. *Querceta Gargani.*] Altæ quercus in Gargano, Apuliæ monte, qui vetus nomen hodie servat, & dicitur etiam Mons Sancti Angeli. De Gargano promontorio Lucanus, lib. 5. 380.

Apulus Hadriacas exit Garganus in undas.

Tu semper urges flebilibus modis
Mysten ademptum; nec tibi Vespero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.
At non ter ævo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum senex
Annos; nec impubem parentes
Troilon, aut Phrygiæ sorores
Flevere semper. Desine mollium
Tandem querelarum; & potiùs nova
Cantemus Augusti trophæa

Tu verò modulis tristibus ereptum tibi *Mysten continuò prosequeris: neque tui desinunt amores exorto Vespere, neque cedente* illo *Soli rapidè* exurgenti. [136] *Atqui* Nestor *vetulus triplici ætate exactâ, haud cunctis annis deflevit Antilochum dilectum: neque Troïlum impuberem indefinenter luxerunt parentes vel sorores Trojanæ. Aliquando cessa in teneris querimoniis; magis autem celebremus recentes Augusti Cæsaris victorias;*

ANNOTATIONES.

9. *Tu semper urges, &c.*] Haud hyems perpetuò sævit, non imbres semper decidunt, non continuæ sunt in mari procellæ, &c. Tu verò non desinis lachrymari, ac lugere tuum *Mysten* morte ablatum.

Flebilibus modis.] Elegiacis versibus luctui accommodatis. Vide Epist. ad Pisones v. 75. Tull. Tusc. 1. n. 106. *Hæc cum pressis & flebilibus modis, qui totis theatris mæstitiam inferant, concinuntur, &c.*

10. *Mysten.*] Alicujus numinis initiatum sacris, è nomine conjiciunt & augurantur aliqui. At puerumne dilectum Valgio, an ejus filium, quis asserat? Filium sanè fuisse indicare videntur exempla modo allata, quæ singula sunt parentum filios lugentium.

Nec tibi Vespero Surgente, &c.] Nec cessas desideria & lamenta iterare, sive cum stella Veneris exoritur, serò nempè, & Vesper appellatur; sive cum occidit, & surgentem Solem fugit, manè scilicet, & Lucifer dicitur. Cic. de Nat. Deorum, n. 53. *Infima est quinque errantium, terræque proxima, stella Veneris, quæ φωσφόρος Græcè, Lucifer Latinè dicitur, cùm antegreditur Solem; cum subsequitur autem, Hesperus.* Plin. lib. 2. cap. 8. *Infra Solem ambit ingens sidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter diem maturans; contra ab occasu refulgens, nuncupatur Vesper, ut prorogans lucem, &c.* Ovid. Metamorph. 2, 112.

. . . Ecce vigil nitido patefecit ab ortu
Purpureas aurora fores, & plena rosarum
Atria: diffugiunt stellæ, quarum agmina cogit
Lucifer, & cœli statione novissimus exit.

11. *Decedunt amores.*] Virg. Georg. 4. v. 466.

Te veniente die, te decedente canebat.

13. *At non ter ævo functus, &c.*] Verùm, O Valgi, considera Nestorem sentu & annis gravem, amisso perquam amabili Antilocho filio suo, modum tamen aliquem posuisse fletibus & lachrymis: pariter & Priamum, &c.

Ter ævo functus.] *Tertiam enim jam ætatem hominum vivebat,* inquit Tull. de Nestore, in Catone Majore, n. 31. Porrò trecentis licet annis illum vixisse Poëtæ narrent, tresque ætates totidem seculis definiant; melius tamen hominis ætas triginta duntaxat annos complecti, & Nestor annos vixisse nonaginta dicatur; ut optimè probat Lambinus è Plutarcho in Catone Seniore: ubi is Servilium Galbam accusâsse nonaginta annos natus refertur, suæque patriæ, non secus ac Nestor, dum tertiam ætatem viveret, utilem operam navâsse. Vide Ovid. 12. Metamorph. cap. 3. Juvenal. Sat. 10. v. 246. & seq. Plin. lib. 7. cap. 38. Cæl. Rhodig. lib. 19. cap. 21. Apud Athen. lib. 10. cap. 9. Nestor ter senex, ὁ τριγέρων dicitur.

Amabilem.] Seu valdè dilectum patri natu minimum; seu quòd saucio parenti & in acie periclitanti adversus Memnonem impigram operam tulit, ac demum pro patre tuendo occubuit. Ut est apud Pindar. Pyth. Od. 6. *Ploravit Antilochum,* ab Hectore occisum.

15. *Nec impubem.*] Neque imberbem *Troilum* ab Achille interemptum sine modo *flevere parentes,* Priamus & Hecuba; *aut Phrygiæ sorores,* Polyxena, Cassandra, Lycaste, Creüsa, Ilione, &c. Virgil. Æneid. 1. 478.

Parte aliâ fugiens amissis Troilus armis.

Infelix puer, atque impar congressus Achilli.

17. *Desine mollium tandem querelarum.*] Phrasis Græca, Homer.

Ἀλλ' ἄγε λῆγ' ἔριδος.

18. *Et potiùs nova cantemus Augusti trophæa.*] Quasi aliud agens, nobili quâdam arte Cæsaris Augusti laudationem molitur Horatius. Hoc certè jucundius, quam si statim celebrandas ejus victorias assumeret & exequeretur.

19. *Trophæa.*] Victoriæ monumenta à τρέπειν, *vertere in fugam.* Olim enim eo in loco quo fugere hostes cœperant ac vinci, detracta

Cæsaris

dicamus & rigentem Niphatem, fluviumque Medum subactis nationibus adjunctum, fluctus minores agere: atque Scythas angustis jam agris nec ultra definitos limites excurrere.

Cæsaris, & rigidum Niphaten;
Medúmque flumen gentibus additum [17]
Victis, minores volvere vortices:
Intràque præscriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

ANNOTATIONES.

illis arma & spolia ramis arborum victores suspendebant. Postea verò in montibus & locis eminentioribus trophæa constituta sunt ad posteritatis documentum. Sallust. victis Hispanis trophæi in jugis Pyrenæi Montis à Pompeio erecta commemorat.

20. *Rigidum Niphatem.*] Vel fluvium, vel montem potiùs nivibus rigentem. Pars Tauri Montis, inter Armeniam Majorem & Mesopotamiam, Niphates appellatur; unde & manat fluvius ejusdem nominis, Armenios rigans, Medos, & Mesopotamios; dein in Tigrin allabitur. Lucan. lib. 3. 445.

Armeniusque tenens volventem saxa Niphaten.

21. *Medúmque flumen, &c.*] Medus fluvius à quo Media nomen accepisse creditur, in Araxem influit. Strab. lib. 15. Alii interpretantur Tigrin. Araxem, Euphratem. Virg. Georg. 4. 560.

. . . . . Cæsar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura.———

21. *Gentibus additum victis.*] Armenis, Parthis. Ovid. Trist. 227.

Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus
Parthus equos, timidâ captaque signa manu.

Vide Virgil. Æneid. 1. in fine. Et quæ annotavi, lib. 1. Od. sub finem: Od. 19. v. 12. & Od. 35, in fine . . . . . . Quibus adde quæ narrat Xiphilinus in Augusto: *Phraates per id tempus metuens ne Cæsar contra se exercitum duceret, captivos ad eum remisit; & signa militaria, quæ à Crasso ademerat. Quâ ex re Cæsar gloriâ efferebatur, quod sine labore recuperâsset ea, quæ alii magnis præliis amisissent. Ob eam causam sacra fecit, atque sedens in equo urbem ingressus est . . . . Cum esset in Asia, regnaque & principatus partim aliis confirmâsset, partim ad alios transtulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis & in amicitiam receptis, quam plurimæ legationes ad eum venerunt. Nam & Indi, qui antea quoque legatos miserant, tum amicitiam confirmaverunt, datis muneribus, &c.* Et postea, *Phraates, Parthorum rex, de Armeniâ jussus decedere, Augusto sine regis nomine rescribenti paruit.* Ibid. Vide & Luc. Florum, lib. 4. cap. ult. sub finem; ubi Armenios subactos, Parthos rapta clade Cassianâ signa referentes ultro, tandemque clausum tertiò Jani templum ab Augusto Cæsare observabis.

22. *Minores volvere vortices.*] Eleganter attribuit Poëta fluviis, quod gentium est. Niphates & Medus minores jam æstus agunt, non ita fluctus tollunt, id est, minus superbire didicerunt: quo fracta populorum audacia & arrogantia designatur. Sic Virgil. Æneid. 8. v. 560.

. . . . Euphrates ibat jam mollior undis.

23. *Intraque præscriptum, &c.*] Referamus etiam & canamus debellatos *Gelonos*, Scythiæ Europæ populos; id est, Scythas Armeniæ vicinos, ab Augusto Cæsare intra certos fines compulsos, ut non liceret deinceps excurrere *equitando* ultra *præscriptum* sibi terminum, nec, ut antea, quolibet vagari, & prædas agere. Virgil. Æneid. 8, 725.

Hic Lelegas, Carasque, sagittiferosque Gelonos.

ODE X. Ad LICINIUM.

Servandam esse animi æquabilitatem in utrâque fortunâ.

Rectiùs vives, Licini, neque altum [18]
Semper urgendo, neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimiùm premendo
Littus iniquum.
Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti; caret invidendâ
Sobrius aulâ.
Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus; & celsæ graviore casu

O Licini, melius ages, neque semper altum petendo, neque ripam plus quam decet stringendo haud tutam, dum tempestates solicitus fugis. Quicunque amat pretiosam mediocritatem, securus, & immunis est à squalore domûs vetustæ; pariter *temperans abstinet aulâ invidiæ obnoxiâ. Frequentiùs excelsa pinus ventis concutitur, & turres editæ*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. lib. 1.

1. *Rectiùs vives, &c.*] Tritam hanc sententiam non uno tractat Horatius loco, sed novâ quidam ratione, novo semper ornatu: ut novum quid ubique esse videatur; nimirùm præstat ipse quod in Arte Poëticâ præcipit eleganter, ac difficile esse fatetur: v. 128. *Propriè dicat communia.* Hic allegoriis conglobatis ostendit, extrema semper fugienda: ne quod aiunt, incidas in Scyllam cupiens vitare Charybdim.

Licini.] Quis ille, magna lis. Plerique M. Licinium Crassum prætorem intelligunt, qui cum ad Consulatum aspiraret, tum spei frustrationem impatienter & ægrè ferens, ritè ab Horatio sit monitus. Is verò postea consulare munus adeptus est, gessitque cum Augusto, anno U. C. 723. Ita Acron. Porphyrio Lubin. Cruq. &c. Verùm hos expugnat Epigraphe hujus Odes vetus, Cod. MS. quæ sic legitur: *Ad Licinium Murænam:* optimum esse medium vitæ statum. Quæ cum ita sint, cum Torrentio & aliis intelligo Licinum Varronem Murænam, qui frater erat Proculeii, ac Terentiæ uxoris Mæcenatis. Is ambitione raptus, & cupiditati frænum laxans adversus Augustum cum Fannio Cæpione conspiravit, tristemque merito suo nactus exitum est; de quibus Dio lib. 54. &c. Vide supra Od. 2. v. 5. Annot. Benè itaque, licet frustra, Licinius ille Muræna docebatur ab Horatio, ut sibi temperaret, nec rapido huic & cæco indolis impetui obsequendum; mediocritatem verò esse tutiorem, aurοque præferendam.

Neque altum Semper urgendo.] In alto mari semper navigando, id est, summa quæque semper appetendo; altas dignitates quærendo, altamque fortunæ statum.

2. *Urgendo.*] Assiduè, vehementer, & avidè prosequendo.

Neque, dum procellas Cautus horrescis, &c.] Neque decet, ut timidus plus æquo pusillusque animus deprimat te, & adigat ad infima nimis ac sordida.

3. *Premendo Littus iniquum.*] Legendo littus semper, quod tamen ob scopulos & vada non caret periculis. Pythagoræ monitum erat; ἐπὶ γῆς μὴ πλεῖν, *circa terram non navigandum*; quo docebat terrestribus haud sic adhærendum ut non ad sublimia assurgeretur. Cic. ad Q. fratrem l. 2. Epist. 1. *Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas aut demittas animum, neve te obrui tanquam fluctu, & magnitudine negotii sinas: contraque erigas, ac resistas, etiamque ultro occurras negotiis.* Vide supra Od. 3.

5. *Auream quisquis mediocritatem diligit, &c.*] Medii status ac mediocris fortunæ demonstrat emolumenta: quod nec paupertatis malum habeat, e. g. obsoletum domicilium, vetustate labens ac deforme, vel sordibus putidum; nec summæ conditionis comitem invidiam: ac proinde curas & labores. Hesiodus vult ut sapiens sectetur μέτρια *mediocria*: quod καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος. *Mediocritas in omnibus optima sit.* Hinc Proverb. Μηδὲν ἄγαν, *Ne quid nimis.* Et Solomon ipse rex sapientissimus sic Deum optimum precabatur: *Divitias & paupertatem ne dederit mihi.*

6. *Obsoleti Sordibus tecti.*] Horat. Epist. 2, 2, 99.

Pauperies immunda domûs procul absit.——

7. *Invidendâ aulâ.*] Martial. *Invidiosa regis atria,* dixit.

9. *Sæpiùs ventis agitatur ingens Pinus, &c.*] En summarum dignitatum mala & incommoda! O Licini, tibi cave. Ovid. Art. Am. 369.

Summa petit livor; perflant altissima venti:
Summa petunt dextrâ fulmina missa Jovis.

Decidunt

majorem trahunt ruinam, ac tonitrua verberant altos montes. Animus ritè præmunitus spem non abjicit in *adversis*, in *prosperis* autem *contrariam timet fortunam. Hyemes horridas revocat Jupiter, idemque pellit. Si modo* res se habent *malè, non etiam post ita se habebunt. Musas dudum silentes* aliquando *lyrâ Phœbus excitat, nec arcum semper intendit. Mœstis rebus generosum te & constantem exhibe: aurâ verò propitiâ, ipse prudenter constringes vela plusculum inflata.*

Decidunt turres, feriùntque summos
Fulmina montes.
Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem benè præparatum [190]
Pectus. Informes hyemes reducit
Jupiter: idem
Summovet: non, (si malè nunc) & olim
Sic erit. Quondam citharâ tacentem
Suscitat Musam, neque semper arcum
Tendit Apollo.
Rebus angustis animosus atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento nimiùm secundo
Turgida vela.

ANNOTATIONES.

Juvenal. Sat. 10. v. 105.

. . . *Numerosa parabat,*
Excelsæ turris tabulata, unde altior esset
Casus, & impulsæ præceps immane ruinæ.

Claudian. in Ruf. 22. . . *Tolluntur in altum,*
Ut lapsu graviore ruant.——

13. *Sperat infestis.*] Jam monet quid in utrâque fortunâ cavere oporteat virum prudentem; nempe ne frangatur ac deficiat animo in adversis, neve prosperis infletur, ac benignæ nimium credulus auræ, supra se rapiatur. Quæ quidem Licinius cùm nequaquam servasset, immodicæ cupiditatis ac superbiæ pœnas luit. Sapientis est præceptum: *In die malorum, ne immemor sis bonorum: &*, vicè versa, *In die bonorum, ne immemor sis malorum.* Menander apud Stobæum:

Ἐν ἐλπίσι χρὴ τὰς σοφὰς ἔχειν βίον.
Ἄνθρωπος ἀτυχῶν σώζεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος.

In spe decet sapientes agere vitam,
Vir infelix servatur spe.

Hinc & apud Pindar. spes γηροτρόφος dicitur.

Metuit secundis.] Horatius, Lib. 1. Epist. 10. v. 30.

Quem res plus nimio delectavere secundæ.
Mutatæ quatient.——

Sapienter itaque Philippus Macedo, cùm tres uno die lætos accepisset nuncios, exclamasse fertur: *Magne Jupiter, pro his tantis bonis modicum reponas mali.*

13. *Benè præparatum Pectus.*] Virtutis ac sapientiæ documentis instructus animus.

15. *Informes hyemes reducit Jupiter, &c.*] Non ergo desperandum, desperatis etiam rebus: quandoquidem quotidianæ vices abjectum sæpe erigunt; summovetque tandem *Jupiter hyemes*, & ærumnas, quas invexerat. Hinc Cic. ad Brutum Epist. 17. *Rempublicam desperatam quoque sanari puto posse*, inquiebat.

17. *Non, si malè nunc, & olim sic erit.*] Sophocl. in Electrâ: *fortasse cras erit melius.* Τάχ' αὔριον ἔσσεται ἄμεινον. Tibull. 2, 6, 19.

. . . . . *Credula vitam*
Spes fovet, & fore cras semper ait melius.

18. *Quondam citharâ tacentem suscitat Musam, &c.*] Armatus ipse arcu & sagittis Apollo, hæc ponit interdum, & ad hilaritatem provocat Musas, citharam prior accipiens & pulsans. Pæan à παίειν, *ferire*, dictus; ex Festo. *Neque semper arcum tendit*: non semper nocet. Macrob. Saturn. lib. cap. 17. *Apollinem adorantes*, inquit, *cognominibus, modo sospitatem, modo pestem significantibus.* Vide lib. 1. Od. 12. v. 23. Pingebatur olim Apollo dextrâ Gratias, lævâ sagittas & arcum tenens: quòd modò radiis & calore Naturam recreet ac beet universam: modò æstus immodicos, morbos, luem, gignat.

23. *Contrahes vento nimiùm secundo Turgida vela.*] Si prospero fortunæ utaris statu, ait Tullius, si res fluant ad arbitrium, ne superiora semper & ulteriora prosequere: imò & ambitionem coërce & arrogantiam, unde tibi fit ruinæ causa. Quemadmodum nautæ, cum remittit ventus, expansis velis captant auram: at si vehementior evadat, vela contrahunt; ne validiore abrepti impetu, navim haud possint regere, atque in scopulos impellantur, illidanturque. Ovid. Trist. 3, 4, 31.

Tu quoque formida nimium sublimia semper:
Propositique precor contrahe vela tui.

Isocrates ad Demonicum, Οὔτ' εὐτυχῶν περιχαρὴς, οὔτε δυστυχῶν περίλυπος ἔσο. Neque beatus supra modum exultes; neque infortunatus sine modo mœreas & contristeris.

ODE

ODE XI. Ad Q. HIRPINUM.

Hilariter vivendum, omissis curis.

QUID bellicosus Cantaber, & Scythes,
Hirpine Quinti, cogitet, Adriâ
Divisus objecto, remittas
Quærere: nec trepides in usum
Poscentis ævi pauca: fugit retro
Levis juventas et decor, aridâ
Pellente lascivos amores
Canitie, facilémque somnum.
Non semper idem floribus est honos
Vernis, neque uno Luna rubens nitet
Vultu: quid æternis minorem
Consiliis animum fatigas?

O Quinti Hirpine, desine percontari quid meditetur bello strenuus Cantaber, ac Scytha, separatus interposito mari *Adriatico: neque solicitus sis utilium vitæ modica requirenti. Abit retrorsùm polita juventus ac pulchritudo, siccâ senectute amovente amores luxuriosos ac soporem facilem. Haud eadem semper dignitas manet floribus vernis: nec pari facie micat Luna rubicundula. Quare mentem crucias semper æternis propositis inferiorem?*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. 1.

1. *Quid bellicosus Cantaber, &c.*] Ne tam anxiè quæras, O Hirpine, quid moliantur exteri populi contra Rempublicam Imperiumque Romanum, neve metuas plus æquo, ne in Italiam irrumpant agrosque devastent eæ nationes, quas mare à nobis disjungit. De *Cantabris* vide Annot. Od. 6. v. 2. De *Scythis* lib. 1. Od. 35. v. 9. Hic verò per *Scythas* intellige Illyrios, Dalmatas, Pannonios, Dacos. Eos enim, ut & omnes Septentrionales, Scytharum nomine veteres indigitabant: hos vero tunc bello fatigabat Tiberius Nero Drusi Neronis frater, qui consulatum gessit cum T. Quinctio Crispino, ut observat Cruq. unde & Crispinum pro Hirpino hic legendum ac substituendum opinatur. Pavet etiam quod inter Quinctiæ gentis cognomina haud *Hirpinus* recenseatur: quod acutè suo more Torrentius indicat. Verum enimvero nullus non codex habet Hirpinum. Vide paulo post. Vide & Epist. 16. lib. 1. huic eidem inscriptam.

2. *Adria.*] Sinus est ingens Illyricum inter atque Italiam, hodie *Sinus Venetus.* De eo plura lib. 1. Od. 16. v. 4.

4. *Nec trepides in usum, &c.*] Hinc videtur habuisse prædia Quinctius noster, quibus calamitatem aut vastitatem metueret ab hostibus supra memoratis, si in Apuliam venirent; ubi fortasse & sita erant illa, & ipse fortasse natus, aut diu commoratus cognomen sortitus erat. Nam Hirpini Apuliæ populi. Saltem id conjicere liceat, dum certi nihil aliunde suppetit.

5. *Poscentis ævi pauca.*] Consolatur itaque Horatius Hirpinum, quod, etsi detrimentum capiat res sua familiaris, satis ipsi superfuturum sit unde sustentet vitam, quæ quidem brevis, & parvo contenta est. Unde postea rectè infert Poëta, præsentibus utendum hilariter, ac jucundè vivendum, quandiu sinunt fata.

Fugit retro Levis juventas, &c.] En vides abiisse dudum juventutem nostram: instare jam canitiem ac senii incommoda: ergo carpamus diem & oblectamenta, cum licet adhuc.

6. *Levis.*] Lævis, imberbis, polita, λεῖα.

Aridâ Pellente lascivos, &c.] Tum ob caloris naturalis, tum humidi radicalis diminutionem ac defectum. Valeant qui aridos senes hic interpretantur parcos & miserè victitantes. Parum enim ad rem.

9. *Non semper idem floribus est honos, &c.*] Nec miremur, aut conqueramur de prioris ætatis amisso decore: eum nec ver sit perpetuum, aut vernis floribus perennis nitor: nec Luna suum servet integrum semper splendorem ac speciem. Ovid. Art. Am. 2. 115.

Nec semper violæ, nec hiantia lilia florent,
Et riget amissâ spina relicta rosâ.

Propert. 1. 10. 8.

Et mediis cœlo Luna ruberet equis.

Cave autem ne *rubens Luna,* tibi aliter intelligatur, quam nitida, & rubore quodam interfuso pulchra.

11. *Quid æternis minorem Consiliis, &c.*] Cum fluxa ætas brevi prætereat, morsque advolans hominum consiliis finem citò imponat, cur æterna struis, & infinita consilia meditaris? Quare animum discrucias istis longioribus propositis & curis; cum mens humana sit imbecillior quàm ut valeat consulere, providere, statuere aliquid

Quin sub hac procerâ vel pinu vel platano, ut casus tulerit, prostrati bibimus, quamdiu per vitam licet, albescentibus capillis odoriferâ rosâ, & nardo Syriâ delibutis. Bacchus sollicitudines discutit mordaces. Quis servus calidi Falerni vasa quam primum refrigerabit aquâ defluente? Quis ædibus evocabit Lyden meretricem à viâ remotam? Heus jube cum eburneâ citharâ huc *festinet capillos* habens *incomptos, sicut Laconica* mulier, *nodo collectos.*

Cur non sub altâ vel platano, vel hâc
Pinu jacentes sic temerè, et rosâ
Canos odorati capillos,
(Dum licet,) Assyriâque nardo
Potamus uncti? Dissipat Evius
Curas edaces. Quis puer ocyùs
Restinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lymphâ?
Quis devium scortum eliciet domo
Lyden? Eburnâ dic age cum lyrâ
Maturet, incomptum Lacænæ
More comam religata nodo.

ANNOTATIONES.

æternum: *Vel* quàm ut æterna Dei consilia possit comprehendere: quod minus placet. Aristot. Θνατὰ χρὴ τὸν θνατὸν, οὐκ ἀθάνατα θνατὸν φρονεῖν, *Mortalia mortalem, non immortalia decet cogitare.*

13. *Cur non sub altâ vel platano, &c.*] Cur genio non indulgeamus, posthabitis omnibus curis, in umbrâ procumbentes?

14. *Temerè.*] Sine ullis ceremoniis, Gall. *sans façon; à la negligence.* Angl. at random, without order, carelessly.

Rosâ Canos odorati capillos, &c.] Perfusis succo rosæ capillis, aliisque pretiosis unguentis. Hoc enim pertinebat ad hilaritatem & læta veterum convivia, ut annotavi fusè lib. 1. Od. ult. & alibi.

15. *Canos.*] Hinc liquet Horatium Hirpinumq; tum senes fuisse, cum hæc ab illo scriberentur.

16. *Assyriâque nardo.*] Nardino unguento, de quo Plin. lib. 13. cap. 1. *Nardinum sive foliatum constat omphacio, balanino, junco costo, nardo, amomo, myrrhâ, balsamo.*

Assyriâ.] Pro Syria: non quod in Syriâ nardus crescat; sed quod ibi mercatores comparabant, indeque Romam advehebant nardum, quæ ad Syros deferabatur ex Indiâ, ubi copiosè provenit. Sic & malobathrum Syrium vocatur supra Od. 7. v. 8. Plin. cit. mox loco *nardum Indicum*, appellat. Et lib. 12. cap. 12. *In nostro orbe laudatur Syriacum*, inquit. Et paulo post: *De folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi & crassâ radice, sed brevi & nigrâ, fragiliq; quamvis pingui .... folio parvo densoque, cacumina in aristas se spargunt, ideoque geminâ dote nardi spicas ac folia celebrant.* Hinc patet cur spicatum & foliatum appelletur nardinum unguentum, Marci cap. 14. v. 3. *Venit mulier habens alabastrum nardi spicati pretiosi.* Nardini velut exquisiti meminit Athen. lib. 15. cap. 12. & 13. Cœl. Rhodig. lib. 50. cap. 24.

17. *Dissipat Evius Curas.*] Cur Evius dicatur Bacchus, vid. Annot. lib. 1. Od. 18. v. 9. quod animo pellat curas & solicitudines, lib. 1. Od. 7. 18. 27.

18. *Edaces.*] Curas, quasi cor urentes dixi aiunt.

Quis puer ocyùs.] Quasi sit jam in convivio, sic ista profert: quis vini ardorem aquâ temperabit? vel potius, quis largenas, pocula, vasa, refrigerabit aquis immersa?

20. *Prætereunte lymphâ.*] In fonte qui frigidus præterit, ac in rivos defluit.

21. *Quis devium scortum eliciet.*] Lyden fidicinam, citharâ canendo quæstum facere solitam? quæ non se vulgare quibusvis consuevit, nec per vias oberrare. Hinc *devium* vocat. Locum hunc amplius explanare nec licet, nec libet. Addam tamen fortasse commissatum vocari, atque hinc duntaxat *scortum* dici.

23. *Incomptam Lacænæ More comam religata nodo.*] Habens comam nodo religatam tantùm, parum vero comptam, more puellarum Laconicarum, quæ non eleganti corporis ornatui studebant, sed ad palæstram, venationem, & alia ejusmodi, neglecto cultu, exercebantur. Itaque vetat ne dum crines nodarentur in aurum, ac studiosè comerentur, expectantes fatiget mora. Legunt quidam *incomptam*, &, *nodo*, alii; *incomptum*, &, *nodum*; alii *incomptum*. Varièque se torquent ut perturbata satis verba ordinent. Verum cum eodem recidat sensus utrobique non obscurus; non est ita de cætero laborandum.

ODE

ODE XII. Ad MÆCENATEM.

Lyræ suæ haud convenire res graves: Mæcenas Augusti bello scribat, dum à se cantabuntur Liciniæ laudes.

NOLIS longa feræ bella Numantiæ, [194]
Nec dirum Hannibalem, nec Siculum mare
Pœno purpureum sanguine, mollibus
Aptari citharæ modis;
Nec sævos Lapithas, et nimium mero [195]
Hylæum, domitósque Herculeâ manu
Telluris juvenes; unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Túque pedestribus
Dices historiis prælia Cæsaris,

Ne carmine Lyrico leniori decantari jubeas à me diuturna prælia ferocis Numantiæ, vel sævum Hannibalem, vel mare Siciliæ Carthaginiensium cruore rubicundum, vel immanes Lapithas, & Hylæum vino immoderatum, & subactos Herculis dextrâ filios terræ, à quibus cladem timuit domus splendens antiqui Saturni. Tu verò, Mæcenas, solutis narrationibus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Nolis, &c.*] Ne à me exigas, inquit Horatius, quod tu longè melius exequere, O Mæcenas: pergè Augusti bella describere, & quod jam feliciter auspicatus es, confice. Ego vero Liciniæ tuæ laudes persequar.

Longa feræ bella Numantiæ.] Longa quæ per annos tot exarsêre; Strabo 20. Polyb. 18. Florus & Orosius 14. numerant. Confecta tandem sunt ab Æmiliano Scipione Africano, qui urbem istam octo jam annis obsessam cepit ac delevit: imo fame ad extrema compulit: Indeque Numantini cognomen alterum consecutus est. L. Flor. lib. 2. c. 18. *Numantia, quantùm Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine ac honoris par omnibus; summumque, si vires æstimes, Hispaniæ decus. Quippe quæ sine muro, sine turribus, modicè edito in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum, quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim sola sustinuit, nec sustinuit modo sed sæviùs aliquando perculit, pudendisque fœderibus affecit, &c.* Et postea, *exitu denique deplorato, in ultimam rabiem furoremque conversi . . . duces suos, seque, patriamque ferro & veneno, subjectoque undique igne peremerunt, &c.* Idem memorant Oros. lib. 5. cap. 6. Vide & Strabon. Polyb. lib. 1. Valer. Maxim. lib. 7. cap. 6. Eutrop. Plin. Tit. Liv. D. August. de Civit. Dei, lib. 3. cap. 21.

2. *Dirum Hannibalem.*] Romanorum hostem per annos septemdecim infestissimum. Alii legunt *durum*, id est, *indefessum*. Vid. Tit. Liv. lib. 21. cap. 4. ubi sic scribit: *Annibali plurimum audaciæ ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat: nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat, &c. . . . . . . virtutes æquabant vitia; inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica; nil veri nil sancti, &c.*

Siculum mare Pœno purpureum sanguine.] C. Duilius Consul in mari Siculo primus omnium Carthaginienses navali prælio superavit, captis navibus triginta, mersis tredecim, tribus hominum cæsis millibus, captis septem. Unde perpetuus illi honos habitus est, ut revertenti à cœnâ tibicines præcinerent, & funale præferretur. Aurel. Victor. de viris illust. Oros. lib. 4. cap. 7. Flor. lib. 2. cap. 2. &c.

5. *Sævos Lapithas.*] Vide lib. 1. Ode 18. v. 8. Metamorph. Ovid. lib. 12.

Nimium mero Hylæum.] E Centauris unum vini potu nimio ebrium, petulantem, superbum, libidinosum. Virgil. Georg. 2. 557.

Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

6. *Domitosque Herculeâ manu Telluris juvenes.*] Gigantes, terræ filii dicti ob ingentem corporis molem, γηγενεῖς, Homer.

7. *Unde periculum Fulgens contremuit domus Saturni veteris.*] A quibus periculum timuerunt Dii totumque cœlum *contremuit*, cum illi bellum moverunt; at Herculis auxilio domiti ac debellati sunt. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. & postea Od. 19. hujus libri.

9. *Saturni veteris.*] Quia primus ante Jovem regnavit. Hinc & Virgil. Æn. 7. 180.

Saturnusque senex.

Tuque pedestribus.] Et certe ipse tu, Mæcenas, meliùs & ornatiùs referes egregia Cæsaris facinora & triumphos.

Pedestribus historiis.] Prosâ oratione; quam Græci πεζὸν λόγον dicunt, contra Poësim ἔποχον, orationem equo velut insidentem; solitamque recitari ἐξ ἁμάξης, ἐξ ἅρματος, *è curru, è plaustro*

referes convenientiùs bella Cæsaris, ac reges superbos domitâ *cervice per vias* Romæ *tractos.* At *Musa me celebrare jussit amicæ* tuæ *Liciniæ suaves modulos, oculos admodum nitentes, animumque amori* tuo *æque & fideliter respondentem; quam decuit & choris interesse, & facetiis contendere, & saltantem cum puellis ornatis brachia jungere, in religioso celebratæ Dianæ festo.* Enimverò.

Mæcenas, meliùs, ductáque per vias
Regum colla minacium.
Me dulces dominæ Musa Liciniæ [196]
Cantus, me voluit dicere lucidùm
Fulgentes oculos, et benè mutuis
Fidum pectus amoribus;
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare joco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus sacro
Dianæ celebris die.
Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,

ANNOTATIONES.

& quadrigis velut invectam. Unde Cic. ad Quinctum fratrem, lib. 2. Epist. 14. *Quoniam in isto homine colendo tam indormivi diu, te mehercule sæpius excitando, cursu corrigam tarditatem, tum equis, tum vero (quoniam scribis poëma ab eo nostrum probari) quadrigis poëticis, &c.* Pindar. Ἀναγῖσθαι ἐν μοισᾶν δίφρῳ. *Tolli in curru Musarum.* Porro Mæcenatem constat fuisse literarum peritum, & plura composuisse carmina. *Nam & Augusti Cæsaris gesta descripsit*, inquit Servius ad 2. Georg. v. 42.

Non ego cuncta meis amplecti versibus opto.

Ubi & affert locum hunc Horatii. Ne vero quis inde arbitretur scriptam versibus à Mæcenate Cæsaris historiam.

11. *Ductaque per vias Regum colla minacium.*] Reges in Triumpho ab Augusto circumductos per mediam urbem, & Velabrum, perque Sacram viam ad Capitolium. Quo vero id fieret: apparatu, quâ pompâ, fusè narrat Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6. De triumphis Augusti, Sueton. in Octav. cap. 22. *Bis ovans ingressus est urbem, post Philippense, & rursus post Siculum bellum. Curules triumphos tres egit. Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum: continuo triduo omnes.* Anno scilicet U. C. 724. *Jamque tantus erat Cæsar, ut posset triumphos contemnere*, inquit L. Flor. lib. 4. 12. 53. Adde quod ait Eutrop. 7. 10. *Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur: & habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt.*

13. *Me dulces dominæ, &c.*] Dum tu Italiæ bella, & Augusti bellicas laudes magnificâ oratione celebrabis: ego dilectæ tibi Liciniæ tuosque amores carmine Lyrico molli & dulci decantabo. Dicam quàm illa suaviter canat, quàm *fulgentes* habeat *oculos*, quàm fideliter te redamet, quàm molliter ac decorè saltet, quàm scitè & ingeniosè cavilletur, ac sales jactet, &c.

Liciniæ.] Quidam *Lycymniæ.* Ea vero Terentia sive Licinia fuit soror Licinii, cui est inscripta Od. 10. hujus libri. Vide ibi Annot. Mæcenati verò, cum scriberit hanc Oden Horatius, nondum erat nupta Licinia. Patet ergo quod virginum choris Dianam colentium in ejus festo inserta dicatur mox; inde enim arcebantur nuptæ. Accedit quod *bene mutuis fidum pectus amoribus* hîc laudatur: ac longe aliter fuit posteaquam nupta est. Senec. de Provid. cap. 3. refert, *Mæcenati amoribus anxio, & morosæ uxoris quotidiana repudia deflenti somnum per symphoniarum cantum ex longinquo lenè resonantium, quæsitum fuisse.* Ubi J. Lipsium anxium fuisse Mæcenatem dicit quòd uxorem amabat, nec fortasse solus. Additque: Cæsarem Augustum eâ suspicione aspergit Dio. lib. 54. *Quòd creditus Gallicanam peregrinationem suscepisse, ut liberiùs & procul à vulgo sermonibusque, frueretur Terentiâ Mæcenatis.* Itaque & ob hanc causam occultè infensus Cæsari Mæcenas: quod idem scriptor lib. 55. tangit, in Mæcenatis obitu. Potes tamen angorem hunc, fateor, aliò referre, & ad nudum ipsum amorem, qui semper querulus & anxius, præsertim ubi non respondetur. Hæc Lips. cit. Idem Seneca Epist. 114. iterum de Mæcenate: *Hunc esse qui uxorem millies duxit, cum unam habuerit:* Terentiam nempe suam, cum quâ assidua jurgia, divortia, iterumque conjugia, inquit Lips. ibid.

18. *Certare joco.*] Scitè gesticulari, ut quidam interpretantur: vel potius, ut alii, faceta, lepida, acuta jactare dicteria, sive breves & salsas cavillationes. Quo quidem in certamine qui vicisset, olim eum coronari institutum fuit.

20. *Sacro Dianæ celebris die.*] In frequenti ac celebri Dianæ festo, cujus sacra virginum choris ac religiosis tripudiis peragi solita, Idibus Augusti. Vide Od. 1. 21. 1. ubi.

Dianam teneræ dicite virgines.

21. *Achæmenes.*] Rex Persarum primus, à quo Persiæ Reges ad Darium usque sunt omnes orti ac denominati Achæmenidæ, Herodot. l. 1. & alibi.

Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes
Permutare velis crine Liciniæ,
Plenas aut Arabum domos;
Dum fragrantia detorquet ad oscula
Cervicem, aut facili sævitiâ negat,
Quæ poscente magis gaudeat eripi;
Interdum rapere occupat.

[197] *tune Liciniæ capillum mutare consentias opibus quas possedit Achæmenes vel divitiis Mygdoniis opimæ Phrygiæ, vel refertis Arabum ædibus? quando collum flectit ad basia suaveolentia vel molli asperitate denegat, quæ plus lætetur à petente surripi, nonnunquam ipsa præripit.*

ANNOTATIONES.

22. *Pinguis Phrygiæ Mygdonias opes.*] Fertilem & opulentam ignorat nemo Phrygiam extitisse. Hujus rex Midas ille pecuniæ & auri tam avidus quàm dives, vel unus testis fuerit locupletissimus. Adde Priami gazas, ac Trojanorum opes. Mygdonia porro Phrygiæ finitima erat regio; ex Plin. lib. 5. &c. Mygdones autem populi è Macedoniæ parte Thraciæ proximâ in Asiam venisse, Phrygiæ quandam regionem occupasse, nomenque suum indidisse, ibidem referuntur.

23. *Permutare velis crine Liciniæ.*] Sic quale placet dat pretium rebus amor, non quantæ sunt, sed quantus ipse est

24. *Arabum domos.*] Plenas opibus & aromatibus exquisitis. Vide supra lib. 1. Od. 29. v. 1.

25. *Fragrantia.*] Alii legunt *flagrantia*, id est, amoris ardore ferventia.

26. *Facili sævitiâ negat.*] Fictâ nimirum sævitiâ, quæ facilè vincatur: & postquam paulisper irritavit amorem, amanti sponte cedat: interdum etiam ultro occurrat & occupet. Terent. Eunuch. 4. 7. 43.

Nolunt ubi velis; ubi nolis cupiunt ultrò.

Ovid. Art. Amat. 3. 579.

Quod datur ex facili, longum male nutrit amorem.
Miscenda est lætis rara repulsa jocis.

Cæterùm Oden hanc allegoricè interpretari fine licet. Itaque per Gigantes & Lapithas, Thessaliæ quidem populos, junctis viribus in Deos bellum moventes ad Hercule vero domitos, intellige Brutum & Cassium in campis Philippicis ab Augusto victos ac debellatos. Hylæus mero nimius, ab Atalantâ interfectus, Antonium Cleopatræ amoribus & immodicis cum eâ conviviis perditum, Bacchi insuper nomen & insignia affectantem optimè designat. Denique sicut Gigantes & Lapithæ domum Saturni pavore concusserunt: ita Brutus & Cassius, atque Antonius totam commoverunt Italiam, ipsamque Romam, eâ sitam regione, quæ Saturnia dicta est, à Saturno, postquam à Jove pulsus est, eo confugiente. Hæc recens auctor & Gallicus interpres ingeniosè, ut cætera sagaciter & eruditè.

ODE XIII.

In arborem, cujus casu penè est oppressus.

ILLE & nefasto te posuit die
Quicunque primùm, et sacrilegâ manu

[198] O arbos, quisquis ille fuit qui olim plantavit te, & infausto *die & impiâ dextrâ protulit ad*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Ille & nefasto, &c.*] Deambulantem in agro suo Sabino Poëtam nostrum cadens inopinatò fere oppressit arbos atque, ut ait Od. 17. seq. *Truncus illapsus cerebro sustulerat, nisi Faunus ictum dextrâ levasset.* Hinc illius beneficii memor, & quod *prope funeratus arboris ictu*, ac tantum non exanimatus fuerat, erga Deos gratus, *anno redeunte, die* ipsi quidem *festo* Calendis Martiis sacrificium parat, ac festivas epulas, Od. 8. lib. 3. Hic autem ominosam illam arborem tanquam infauspicatò satam duntaxat execratur: ac velut œstro quodam percitus in abruptas indignationis voces erumpit. Rem verò totam mirâ expolitione amplificat. Tum de variis humanæ vitæ casibus bellè differit. Denique velut ἐν παρέργῳ & παρόδῳ, occasionem arripit Alcæi & Sapphonis versus extollendi: et omnia quidem non sine mirabili artificio. Valeat ergo Scaliger, qui & in hanc eximiam Oden stylum suum strinxit, ut dicetur ad calcem.

Nefasto.] Quid propriè sit nefastus dies, in quo nimirum Prætor Jus non dicebat, Gall. *Jour non plaidoyable*; Ang. No Court-day, docet. Ovid. Fast. 1. 47.

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur.

ruinam posterorum, ac vici dedecus. Eum etiam patris sui guttur praefocasse crediderim, atque domûs interiora sanguine hospitis, noctu polluisse; Is toxica Colchidis, & quodcunque uspiam flagitium animo volvitur, praeparavit, qui in agro meo collocavit te, lignum infelix, te ruinosum in caput domini innocui. Nunquam satis homo providere potest, quid horis singulis sibi fugiendum sit. Nauta Carthaginiensis Bosphorum formidat, nec amplius occulta fata aliunde metuit.

Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi;
Illum et parentis crediderim sui
Fregisse cervicem, et penetralia [99]
Sparsisse nocturno cruore
Hospitis: Ille venena Colchica,
Et quicquid usquam concipitur nefas,
Tractavit, agro qui statuit meo
Te, triste lignum, te caducum
In domini caput immerentis.
Quid quisque vitet, nunquam homini satis
Cautum est in horas. Navita Bosphorum
Pœnus perhorrescit, neque ultrà
Cœca timet aliundè fata;

ANNOTATIONES.

Scilicet, do, dico, addico. Contra dies fastus, Gall. *Jour d' Audience.* Angl. a Court-day, Ovid. Ibid.

Fastus erit per quam lege licebit agi.

At praeterea *nefastus dies*, ut & hoc Horatii loco, significat infortunatum & male omniatum; Graeci ἀποφράδας ἡμέρας *dies infandos & consceleratos*, dicere. Romani pariter, quosdam atros & nefastos habuere, eo quod in iis clades acceperant; in primis postriduanos, seu qui sunt postridie Calendas, Nonas, Idus; Item alios aliquot: de quibus fuse Macrob. mox citand. Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 26. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 16. *Dies postriduanos ad omnia majores nostri cavendos putarunt: quos etiam atros velut infaustâ appellatione damnârunt.* Gellius lib. 4. cap. 9. item lib. 5. cap. 17. *Religiosos seu tristi omine infames* nuncupat: additque, *Quos vulgus pravè, perperam, & imperitè nefastos dicit.* Non Marcell. *Atri dies dicuntur*, inquit, *quos nunc nefastos vel posteros vocant.* Afranius Fratriis: *Septembris heri Calendae, hodie ater dies.* Claudet scenam Cicero ita scribens, 2. de Leg. 8. n. 21. *Quae augur injusta, nefasta, vitiosa, dirave dixerit, irrita infectaque sunto.*

5. *Illum & parentis, &c.*] Epod. 3. 1.

Parentis olim siquis impiâ manu.
Senile guttur fregerit, &c.

6. *Penetralia sparsisse nocturno cruore Hospitis.*] Jus hospitale violasse, hospite noctu interfecto, in aedium penetralibus, ubi colebantur Penates Dii, quod sceleri scelus addere est. Virgil. Æneid. 1. v. 735.

Jupiter, hospitibus nam te dare jura loquuntur.

A. Gell. lib. 5. cap. 13. *Primum juxta parentes locum tenet pupilli: secundum clientes; tertium hospites; postea cognati, affines, &c.*

8. *Venena Colchica.*] Colchis Asiae regio ad oram Euxini maris, Ponto vicina, hodie *Mingrelia*, estque pars Georgiae. Venenis autem eas regiones famosas reddidit vel una Medea regis Colchorum filia veneficiis suis inclyta; vel quod *nascantur plurima Ponto*, ut canit Virgil. Eclog. 8. Adde Mithridatem Ponti regem, qui venenis etiam impunè vescebatur.

Colchica.] Quidam legunt *Colcha*, ut opus non sit ultimam hujus versûs syllabam rejicere ad sequentem versum.

11. *Triste lignum.*] Infelices arbores qui dicantur, enarrat Plin. lib. 13. c. 21. & lib. 16. cap. 26.

Caducum.] Quod minatur casum & ruinam: hìc vero significat quod jam cecidit; quo sensu fulmen etiam caducum vocatur.

13. *Quid quisque vitet, &c.*] Egregiè divertit ad locum communem de periculis & casibus improvisis, quibus ut plurimùm ad mortem abripimur. Alius, inquit, maris, alius belli solùm cavet discrimina: uterque verò quod non timet, subit genus mortis; v. g. morbo extinguitur.

14. *Bosphorum.*] Angustas fauces quaslibet designat, per quas nemo sine periculo ac formidine navigat. Duplex autem Bosphorus celebratur; Thracius inter Pontum Euxinum & Propontidem, seu Thraciam inter & Asiam Minorem, quatuor stadiis patens: & Cimmerius, inter Maeotidem Paludem & Pontum Euxinum: hodie *Fretum Caffa.*

15. *Pœnus.*] Pro quolibet nautâ ponitur per synecdochen; vel antonomasticos *Pœnum* dicit; tum quod emporium orbe toto celeberrimum erat Carthago: tum quia ejus urbis cives navigatione longinquâ clari. Quam inclytus fuerit Hanno dux ille Carthaginiensium, docet Mela, lib. 3.

16. *Timet aliundè.*] Observa vel caesuram brevem licenter productam vel tribrachyn pro dactylo.

Miles

Miles sagittas & celerem fugam
Parthi; catenas Parthus, et Italum
Robur: sed improvisa lethi
Vis rapuit rapiétque gentes.
Quàm pæne furvæ regna Proserpinæ;
Et judicantem vidimus Æacum,
Sedésque discretas piorum, et
Æoliis fidibus querentem

Miles Parthorum spicula & fugam velocem: Parthi vincula & potentiam Romanorum reformidant. At mortis inopinatæ violentia populos abstulit, & aufert. Quam prope aspexi imperium nigræ Proserpinæ: & judicem Æacum; &, bonorum domicilia separata; & Sappho chordis Æoliis expostulantem de vir-

ANNOTATIONES.

18. *Parthi.*] De Parthis eorumque certandi ratione, lib. 1. Od. 19. ad v. 12.

21. *Quam pæne furvæ regna Proserpinæ, &c.*] Quantulum à morte absui!

Furvæ.] Ex Varrone *fur* dicitur ex eo quod *furvum* atrum appellarent, & fures atrâ nocte faciliùs furentur, Nonius Marcellus. Contra tamen de eâ etymologiâ sentit A. Gellius lib. 1. cap. 18. vultque deduci ab antiquâ voce φὼρ: quanquam aptius fortasse, furem à furvo, id est, nigro, dici putarit vir excellentis doctrinæ, Varro scilicet, inquit ille, ibid.

Proserpinæ.] De eâ lib. 1. Od. 28. v. 20.

22. *Æacum.*] Ex eo quod Plato, in Gorgiâ, Rhadamanthum Asianorum, Europæorum vero Judicem Æacum scribit; inde convenientiùs hunc quam illum ab Horatio quidem Europæo nominari, eruditè nonnulli observant. Ego tamen crediderim respexisse potius nostrum Poëtam ad id quod lib. de Luctu, Lucianus refert: *In Orci aditu portâque adamantinâ fuisse custodem Æacum Regis patruelem; atque juxta eum canem tricipitem.* Bene igitur Horatius, qui morti proximus fuerit, ait se prope salutâsse Æacum, Orci janitorem, perinde ac judicem cum Minoe ac Rhadamantho, ob insignem justitiæ famam, à Plutone constitutum.

23. *Sedésque discretas piorum.*] Elysios campos, quos describit & laudat Virg. Æneid. 6. v. 638. Legunt alii *discriptas*, alii *descriptas*, id est assignatas ac notatas; *discretas* habent tamen optimi codices: & vox illa pulchrum sane ac nobilem sensum efficit, ut boni designentur à reliquis, & à vulgo segregati. Sic Virgil. Æn. 5. v. 734.

. . . . . . Non me impia namque
Tartara habent tristesque umbræ; sed amœna piorum
Concilia, Elysiumque colo. ———

24. *Æoliis fidibus querentem Sappho, &c.*] De popularibus puellis, quas amabat, Sappho conquerentem, quod in amore sibi non responderent. Tres vero potissimum Suidas recenset ab eâ dilectas, Atthin, Telesillam, Megaram; plures Ovidius aliique numerant. Vel zelotypiâ Sappho percita de virginibus æmulis suis querebatur, quod Phaoni, quem ipsa deperibat, adhærerent, ejusque amorem retardarent. Ovid. Epist. 15, 15. Sapphus ad Phaonem:

Nec me Pyrrhiades Methymniadesve puellæ,
Nec me Lesbiadum cætera turba juvant.
Vilis Anactorie, vilis, mihi candida Cydno;
Non oculis grata est Atthis, ut ante, meis.
Atque aliæ centum quas non sine crimine amavi,
Improbe, multarum quod fuit, unus habes.

Narrat Plinius lib. 22. cap. 8, in Phaonis amorem Sappho incidisse per herbam, centum capita, nuncupatam, cujus radix, rara quidem inventu, quibus contigerit, amabiles facit. Porro ex Suida, item ex Æliano duplex Sappho fuit, utraque è Lesbo insula: prior Eresia, Alcæi, Stesichori, & Pittaci coætanea, quæ tres habuisse fertur sodales seu amicas ante memoratas, plectrum invenisse, scripsisse vero Lyricorum carminum libros novem, Epigrammata, Elegias, Iambos, & Monodias. Posterior Mitylenæa, quæ psaltria fuerit, Lyrica scripserit etiam, atque ob amorem Phaonis Mitylenæi, à quo spernebatur, de Leucate promontorio in mare se præcipitem dederit. De quo vide quæ annotabo lib. 1. Epist. 19. v. 28. ad has voces *mascula Sappho.* Utut sit, quemadmodum unum Herculem, etsi plures extiterunt, nominant; & quod multorum est, eidem tribuunt, ut alibi notavimus: ita unam Sappho vulgo celebrant, Sapphici carminis auctorem, tam venustam & elegantem, ut decimam Musæ cognomen obtinuerit. *Veris nuntiam, blandiloquam lusciniam*, vocat Sophoclis Scholiastes. Floruit Alcæo cum & Stesichoro, annis ante Christum circiter sexcentis. Ejus (quæ temporum injuria est) apud varios auctores sparsas quasdam poëmatum reliquias duntaxat veneramur: & mirè laudant Strabo, Aristot. Socrates, Dionys. Halicarn. Plutarch. Longinus, &c. Catullus Carmen suum LII. quod est ad Lesbiam, transtulit è Sapphûs Græco, quod Longinus lib. de Sublimi genere dicendi, sic habet:

φαίνεταί μοι κεῖνος ἴσος θεοῖσιν
Ἔμμεν' ἀνὴρ ὅστις ἐναντίον τοι
Ἰζάνει, καὶ πλασίον ἀδὺ φωνούσας ὑπακούει,
Καὶ γελώσας ἱμερόεν, &c.

Æoliis fidibus.] Æolicâ nempe dialecto usa est

 Sappho

ginibus patriæ suæ; necnon te, ô Alcæe, aureâ citharâ canentem altiùs molesta navigationis, mæsta exilii, gravia militiæ incommoda! Manes autem admirantur ambos loquentes religioso dignas res silentio: verùm turbæ scapulis confertæ libentius excipiunt auribus prælia & expulsos tyrannos. Quid mirum? Ubi attonita cantilenis istis bestia centum

Sappho puellis de popularibus; [201]
Et te sonantem pleniùs aureo,
Alcæe, plectro, dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli!
Utrumque sacro digna silentio
Mirantur umbræ dicere; sed magis [202]
Pugnas & exactos tyrannos
Densum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum? ubi illis carminibus stupens
Demittit atras bellua centiceps

ANNOTATIONES.

Sappho. Æoles Græciæ populi cum eam Asiæ Minoris regionem, quæ ante Mysia dicebatur, invasissent, quasdam insuper Lesbi insulæ tenuere civitates, ac in primis aliarum caput Mytilenen Sapphûs patriam. Hinc noster lib. 4. Od. 9. v. 12. *Æoliæ fidibus puellæ.* Et Ovid. Epistola Sapphonis ante citatâ. v. 200.

Lesbides, Æoliâ nomina dicta lyrâ.

26. *Et te sonantem plenius aureo, Alcæe, plectro.*] Ovid. Epist. modò cit. v. 29.

Nec plus Alcæus, consors patriæque lyræque,
Laudis habet: quamvis grandiùs ille sonet.

Herodot. lib. 5. de Alcæo multa refert, quæ redarguuntur à Plutarcho, in suo de Herodoti malignitate libello. Vide quæ de illo ampliùs annotavi lib. 1. Od. 32. v. 5. & seq. Item, lib. 4. Od. 9. v. 7. ubi *Alcæi minaces Camœnæ* appellantur.

27. *Dura navis, Dura fugæ mala, dura belli.*] Ea videlicet quæ pertulit Alcæus atque exantlavit pericula, mala, difficultates, ærumnas, cum navigando fuere, patriâque exulare coactus est, eò quod civibus, ut aiunt, suis amorem libertatis suaderet, invisus Tyrannis: quos tandem collectâ exulum manu Mitylene exegit, patriamque vindicavit.

29. *Utrumque sacro digna silentio Mirantur umbræ dicere.*] Alcæum & Sappho *umbræ mirantur* canentes *digna* silentûm concilio, de quo Virgil. Æneid. 6. v. 432. Vel Ditis digna secrariis, quæ asserit idem Virgil. Æneid. 12. v. 199. vel auscultari digna cum eo *silentio*, quod adhibetur in sacris. Vel denique, *Sacro digna silentio*, id est, non profanis revelanda, nec evulganda quibuslibet, veluti quædam mysteria. Huc facit μυςοφιῶδες ἡ σιγή, apud Plutarch. lib. de Garrulitate.

30. *Sed magis pugnas & exactos tyrannos.*] Quamvis autem uterque admiranda loqueretur, & ab ore utriusque penderent umbræ; hoc tamen erat discrimen, quod amatoria quidem Sapphûs carmina eximia prorsus atque divina vulgus admirans auscultaret; at longè tamen attentiùs, cupidiùs, jucundiùs audiebat *pugnas* ab Alcæo descriptas, & quâ ratione *exactos tyrannos* Pittacum, Myrsilum, Megalagirum insectari non destiterat, donec omnino exterminaret.

32. *Densum humeris, &c.*] Consertum, turmatim aggregatum, contentè & certatim appropinquans, auresque arrigens, præ aviditate capiendi quæ dicebantur de expulsis tyrannis, quos odit *vulgus* maximè & de restitutâ civibus libertate, quam omnibus antefert, ipsiusque interdum vitæ periculo redimit ac vindicat. Virgil. Æneid. 10. v. 361.

Concurrunt: hæret pede pes, densusque viro vir.

Bibit aure vulgus.] Hunc locum imitatus Persius, Sat. 4. 50.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.

33. *Quid mirum? Ubi illis carminibus stupens, &c.*] Neque vero mirandum, quod ita curiosè umbræ affluant, audiantque versus Alcæi & Sapphonis; siquidem iis etiam oblectatur terribilis inferorum canis Cerberus, atque voluptatem suam præ se fert *demissis auriculis*, quibus depositam iram ac furorem indicat. Contrarium ostendunt *sublatæ aures*, Epod. 6. Lactant. de Irâ Dei, 7. *Risus homini proprius est* inquit, *& tamen videmus in aliis quoque animalibus signa quædam lætitiæ, cum ad lusum gestiunt, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem serenant, oculos in lasciviam resolvunt.*

34. *Bellua centiceps.*] *Canis apud inferos fabulosus*, ut ait Suidas: *immanis trifauci latratu tria pandens guttura, horrentia colubris colla exerens*: Virgil. Æneid. 6. v. 417. & seq. *Plutonis canem æreâ voce* πεντηκοντακέφαλον *quinquaginta capitum, crudivorum, impudentemque fortemque* appellat Hesiodus in Theogonia: τρίκρανον ἅδου σκύλακα *tricipitem orci canem*, Sophocles in Trachiniis. Cerberus quasi κρεοβόρος, *carnivorus*, Mythol. terram designat cadavera consumentem. Quoniam vero mortales universi triplici extinguuntur mortis genere, naturali, violento, & fortuito, quæ tria rursus infinita sunt; hinc Cerbero quidam tria capita, alii quinquaginta,

Aures:

Aures; & intortî capillis
Eumenidum recreantur angues.
Quin & Prometheus, & Pelopis parens
Dulci laborum decipitur sono;
Nec curat Orion leones,

[203] *capitum, nigras deprimit auriculas, atque demulcentur serpentes Furiarum crinibus implexi. Imò etiam Prometheus, & Pelopis pater suavi cantu captus, ærumnas obliviscitur, nec Orion satagit venari leones, vel lynca*

ANNOTATIONES.

nonnulli denique centum affinxerunt. Sic Horat. *bellua centiceps.*

35. *Intorti capillis Eumenidum recreantur angues.*] Eumenides per antiphrasim dictæ, quia nequaquam benignæ, tres censentur, Alecto, Megæra, Tisiphone. Sensus est: Infernales illæ Furiæ ejusmodi carminibus placari, imò & serpentes earum crinibus intorti iis recreari pariter ac demulceri videbantur. Virg. Georgic. 4. v. 482.

. . . . . *Cæruleosque implexæ crinibus angues Eumenides.*————————
Hæ quidem scelerum ultrices multiplici colubrorum morsu bellè exprimunt conscientiæ stimulos, quibus scelerati vellicantur intus, semperque plectuntur.

36. *Recreantur angues.*] Propriè dictum. Nam cantu delectari naturaliter serpentes aiunt: & Plinius auctor est lib. 8. cap. 16.

37. *Quin & Prometheus, &c.*] Prometheus quoq; item Tantalus suum uterq; laborem ac supplicium non sentit, velut raptus extra se, & deceptus amœnitate carminum Alcæi & Sapphonis. Illum ignis cœlestis raptorem, in furti pœnam, aquilæ rostro jecur depascentis excruciari Caucaso affixum vulgo fabulantur: in inferis tamen collocat Aristot. Poëtices, cap. 17. quod idem facit hic Horat. De Prometheo jam lib. 1. Od. 3. & 16. *Pelopis parens.*] Tantalus *Deorum conviva*, ut est lib. 1. Od. 28. v. 7. qui sciant ac possint numina, ausu temerario expertus, filium suum Pelopem coctum iis apposuit. Tanti verò sceleris pœnam luit apud Inferos detrusus ubi perpetuâ fame ac siti cruciatur, ita ut aquis Eridani mento tenus immersus, & poma cernens ex arbore capiti impendentia, nec tamen hæc neque illas capere queat. Cic. Tus. 1. n. 10. *Mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus.* Ovid. Met. 4. 458.

————————*Tibi, Tantale, nullæ Deprenduntur aquæ: quæque imminet, effugit arbos.*

38. *Laborum decipitur.*] Græca dictio ἐπιλανθάνεται πόνων. Sic & supra Od. 9. *Desine querelarum.* Od. seq. 14. *Damnatus longi laboris Sisyphus.* Lib. 3. Od. 27. *Abstineto irarum calidæque rixæ.* Od. ult. ejusdem libri: *Regnavit populorum.* Nec Horatius verò solus ejusmodi locutionibus atque Hellenismis usus. Plaut. Mercat. *Animi pendeo.* Virg. Æneid. 1, 219.

Implentur veteris Bacchi, pinguisque ferinæ.
Et Æneid. 11, 126.

Justitiæne prius mirer, belline laborum?
Unde igitur hoc dicendi genus tam novum aliquibus visum? Et quæ mens læva doctos alioqui viros impulit, ut aut lectionem comprobatam, aut sensum perverterent? Porphyrione duce, quidam legunt *laborem*, & *decipitur* accipiunt pro *decipit.* Quorsum verò tam audax figura atque mutatio? Turnebus Alcæi labores intelligit, ut sit sensus, Prometheum ac Tantalum proprias oblivisci pœnas, delinitos scilicet ac veluti deceptos suavi cantu & narratione laborum Alcæi: de quibus supra. Verùm de Promethei Tantaliq; laboribus hic sermo est apertus quidem & manifestus; sensusque est: *Prometheus & Pelopis parens dulci sono* & modulatione Alcæi carminum & Sapphûs uterque adeo *capitur* & fallitur, ut quasi sensum atque memoriam amittat *laborum* & cruciatuum suorum.

39. *Nec curat Orion leones, &c.*] Denique Orion cum aliis ad audiendum properat, abjectâque venandi curâ, quâ solet occupari, ad dulces cantus accurrit. Aiunt nimirùm eadem apud Inferos umbris inesse ac vigere studia, quibus viventes tenebantur. Virgil. Æneid. 6. v. 653.

Quæ gratia currûm
Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
Pascere equos; eadem sequitur tellure repostos.
Ovid. Metamorph. 4, 433.
Errant exangues sine corpore & ossibus umbræ:
Parsque forum celebrant, pars imi tecta tyranni,
Pars aliquas artes, antiquæ imitamina vitæ,
Exercent.————————
Vide & Odyss. 11. & Macrob. in Somn. Scip. l. 1. c. 9, &c. In Horatium verò bellum movet Scaliger hoc etiam loco: *Nondum*, inquit, *apud Inferos hæc inveni, aut Prometheum tormentis addictum, aut Oriona venantem.* Ergone vir perspicax, quicquid rerum ibi geritur perspexisti? an illic diversatus aliquando singula otiosè tamque luculenter indagasti, ut asseveranter dicas, scribasque, hæc à te tibi minimè visa aut reperta; quæ tamen, ex Aristotelis citati, item ex Homeri mox citandi fide, inveniri ego credam; tuque exploso credent alii.

Orion.] De eo variè fabulantur: illum constat, acrem & strenuum venatorem extitisse. Homer. Odyss. λ. paulò ante finem, narrat hunc *apud Inferos etiam visum Ulyssi per floridum pratum feras persequentem, in desertis autem montibus clavâ ferreâ occidentem, &c.*

Aut

auriculosos. Aut timidos agitare lyncas. [201]

ANNOTATIONES.

30. *Lyncas.*] Lynx animal pardo non prorsus absimile, ex Gesnero de quadrup. perinde maculosum. Virgil. Æn. 1. v. 327. acutissimi visûs, ex Plutarch. Plin. lib. 28. cap. 8. &c.

ODE XIV. Ad POSTUMUM.

Vitari mortem non posse.

Heu, Posthume, Postume, anni cito prætereunt. Neque religio rugas, & urgens senium, fatumque ineluctabile retardabit: nec si tauros quotidie trecentos immoles Plutoni inexorabili, qui ter magnum Ge-

EHEU, fugaces, Postume, Postume,
Labuntur anni; nec pietas moram [205]
Rugis & instanti senectæ
Afferet, indomitæque morti.
Non si trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places illacrymabilem
Plutona tauris; qui ter amplum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. lib. 1.

1. *Eheu, fugaces.*] Dolet vitæ brevitatem, mortisque duram necessitatem. Virg. Georg. 3. 284.

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus. Ovid. Met. 15. 383. *Tempora sic fugiunt.* Perf. 5, 151. *Fugit hora.*

Postume.] Parvi refert seu legas, *Postume*, quo significatur ultimo loco natus; sive *Posthume*, id est, qui post humatum patrem in lucem editus. Hoc cognomen est, ut volunt quidam, parvo certè nixi fundamento, Julii Flori, ad quem Horatius inscribit Epist. 3. lib. 1. & secundam secundi. Conjectori tamen danda venia, cum certi nihil aliundè suppetat Virgil. Æneid. 6. v. 763. Aul. Gell. lib. 2. cap. 16, &c.

2. *Nec pietas moram, &c.*] Et si Deos colas religiosissimè, haud proinde vita continget tibi diuturnior. Ita quidem Ethnicus de falsis Numinibus non falsò. At sacris nos codicibus instructi multis dilatam ope Dei præpotentis mortem non ambigimus, Exod. cap. 20. & Deuteron. cap. 5. *Honora patrem & matrem, ut longo vivas tempore, ac benè tibi sit in terrâ, &c.* lib. 4. Reg. cap. 20. Ezechias usque ad mortem ægrotans, sanitatem oratione piisque lachrymis obtinet, mereturque audire Deum ita pollicentem; *Vidi lacrymas tuas: ecce servavi te: & addam diebus tuis quindecim annos, &c.*

3. *Rugis & instanti senectæ.*] Deficientibus in senectute humoribus subtilioribus, paulatim arescit corpus ac durescit, & cutis in rugis contrahitur.

5. *Non si trecenis.*] Etiamsi tribus quotidie Hecatombis Plutonem satagas placare: non litabis tamen, & mortem frustra deprecabere. Æschyl. Μόνος θεῶν γὰρ θάνατος ὐ δώρων ἐρᾷ, ὐδὲ θύων ἐπ' ἐπισπένδων ναοῖς, &c. *Sola Deorum mors non capitur muneribus, nec si sacrifices in templis.*

Trecenis.] Perperam aliqui, *tricenis* cujus prima syllaba, cum sit longa, metri lege arcetur.

6. *Illacrymabilem.*] Lacrymabiles dicuntur ii, qui ad misericordiam facilè moventur per lacrymas & preces: è contrario Pluto vocatur illacrymabilis, quia nunquam flectitur. Sic Erasm. ἀδακρυς *implacabilis*, cujus ob inexorabilem sævitiam illacrymemus, inquit Torrentius.

7. *Plutona.*] Inferorum & mortuorum Deum. Is Saturni filius, frater autem Jovis ac Neptuni. Hi tres ita paternum regnum divisêre. Jupiter quidem Orientalis plagæ sortitus est imperium; & cum inde lux oriatur, Cœlum dictus est occupâsse. Neptunus insulas habuit, unde & Maris Dominus ac Deus appellatus est. Pluto natu minimus Occidentalem obtinuit regionem, secus inferum mare. Hinc fabula dominari inferis ait: & quoniam terræ visceribus conduntur metalla auri & argenti, Divitiarum Deus existimatus est, & Dis & Plutus dictus. Lactant. lib. 1. Divin. Institut. Neque verò prætermittendum quod testatur Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 21. Eorum quæ ad defunctorum spectant cultum Plutonem fuisse auctorem primum. Quo nomine creditum, modò vitâ functis præsidere.

Qui ter amplum Geryonem, &c.] Qui potentes quosque & magnos domat, v. g. Geryonem & Tityum, scil. ut scribit Juvenal. Sat. 10, 172.

. . . . *Mors sola fatetur*
Quantula sint hominum corpuscula. ——

Ter amplum Geryonem vocat Horatius; *tergeminum* Virgil. Æneid. 8. v. 202. ex eo quod fabulantur, triplex ei corpus fuisse. Hinc Virgil. Æn. 6, 219.

——————*Forma tricorporis umbræ.*

Geryonem,

[105] Geryonem, Tityónque tristi
Compescit undâ, scilicet omnibus,
Quicunque undâ, scilicet omnibus,
Quicunque terræ munere vescimur,
Ena vigandâ; sive reges,
Sive inopes erimus coloni,
Frustra cruento Marte carebimus,
[107] Fractísque rauci fluctibus Adriæ;
Frustra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.

ryonem & Tityum cöercet fluvio lethali, nempe tranando cunctis, quotquot nutrimur frugibus telluris, seu principes, seu egeni agricolæ fuerimus. Abstinebimus incassum sanguinolento Marte, & illisâ undâ maris *Adriatici frementis. Incassum cavebimus Notum corporibus noxium Autumnali* tempestate.

ANNOTATIONES.

Fingendi porrò ansam præbuit triplex regnum, sive triplicis circa Hispaniam insulæ dominium; vel potiùs trium fratrum corporis robore præstantium concordia, quæ tanta erat, *ut uno regi animo viderentur*, inquit Justin. ad calcem libri ultimi. Quod idem ferè narrat Diodor. Sicul. lib. 5. c. 2. ubi decimum Herculis laborem in debellando Geryone exponit. Porrò valde arridet sententia Palæphati asserentis, è Tricareniâ ad Poetum Euxinum insulâ Geryonem fuisse, adeòque Tricarenum; & ex ambiguâ vocis significatione tricipitem ac proinde tricorporem dictum.

8. *Tityon.*] Is mole corporis plus quam Gigantæâ fertur, et quòd Latonæ vim inferre tentâsset, ab Apolline sagittis trusus ad inferos, ubi vulture jecur perpetuò renascens exedente & laniante torquetur. Virgil. Æneid. 6, 595.

Necnon & Tityon, terræ omniparentis alumnum
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; rostroque immanis vultur adunco
Immortale jecur tundens, fæcundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulis, habitatque sub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.

9. *Compescit undâ tristi.*] Detinet in Inferis, & cöercet *undâ* Stygiâ, seu palude illâ horridâ & irremeabili, de quâ Virgil. Æn. 6, 436.

. . . . Quàm vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem & duros perferre labores.
Fata obstant, tristique palus inamabilis undâ
Alligat, & novies Styx interfusa cöercet.

10. *Terræ munere vescimur.*] Plin. lib. 2. c. 63. *Terra, quæ hominum, ut cælum Dei, nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper . . . . sola quæ nunquam irascitur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus præcipitantur in torrentes. Aer densatur in nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, ususque mortalium semper ancilla. Quæ coacta generat! Quæ sponte fundit! Quos odores saporesque! Quos succos! Quàm bonâ fide creditum fœnus reddit! Quæ nostri causâ alit! &c.* quæ lege.

11. *Enavigandâ.*] Mors omnibus subeunda; mortali cuilibet *calcanda est semel via lethi*, ut est in Ode 28. l. 1. Styx tranandâ & *enavigandâ* vectore & portitore Charonte, qui *ferrugineâ subvectat corpora cymbâ.* Virgil. Æn. 6. Vide locum à v. 295. ad 317.

Sive reges, sive inopes.] Vide lib. 1. Od. 4. & 28.

13. *Frustra cruento Marte carebimus, &c.*] Nihil secius moriemur, etsi abstinuerimus bello, mari, &c. frustra cavebimus pericula militiæ & navigationis, aut pestiferi Austri flatus, in Autumno præsertim. Quamvis enim mortis unum aliquod spiculum eluctemur, at altero percussi occumbemus. *Improvisa lethi vis rapuit rapietque gentes:* ut est in Ode superiori.

14. *Fractis fluctibus.*] Virg. Æn. 1, 165.

. . . . . . Omnis ab alto
Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos.

Adriæ.] Supra Od. 11. v. 2.

Rauci.] Horrendùm frementis quando tumentes fluctus ad scopulos illiduntur ingenti sonitu & fragore.

15. *Per Autumnos nocentem Corporibus Austrum.*] *Autumno* quidem morbi semper acutissimi & exitiales, ex Hippocrat. lib. 5. Aphor. 9. Hinc Juvenal. Sat. 4. v. 56. *letiferum* appellat: & Sat. 10. v. 221.

Quot Themison ægros Autumno occiderit uno. In causâ sunt inæqualitas caloris & frigoris eodem sæpius die ingruentium. Deinde æstati successio; in quâ biliosi humores accumulati dein facilè computrescunt. Adde cutis constipationem à frigore, per quam tetri halitus retinentur intus, & morbos creant. Denique debilitatæ per æstatem vires corporis, fructuumq; copia noxiorum humorum colluviem gignens, Autumnum verè θηριώδη *ferinum* ab Hippocrat. dici fecerunt. Causas afferunt istas quinque Galen. aliique, necnon Plutarch. Sympos. lib. cap. ult.

16. *Austrum.*] Hujus natura cum calida sit & humida, valet ad procreandas ægritudines, replendumque caput, indeque ad gravedinem inducendam, sensus torpore inficiendos, viresque dissolvendas & enervandas. Hippocrat. lib. 3. Aphorismo 3. *Auster auditum hebetat, caliginem offundit, caput gravat, pigros & languidos facit.*

Visendus

Adeundus niger Cocytus lentâ fluens aquâ, Danaïque stirps conscelerata, & Sisyphus Æoli filius æternæ pœnæ addictus. Deserenda terra, & domicilium, & grata conjux. Et harum, quas educas, arborum, nulla te comitabitur hauddiuturnum possessorem, præter ferales cupressos.

Visendus ater flumine languido
Cocytus errans, & Danaï genus
Infame, damnatúsque longi [202]
Sisyphus Æolides laboris.
Linquenda tellus, & domus, & placens
Uxor; neque harum, quas colis, arborum,
Te, præter invisas cupressos,
Ulla brevem dominum sequetur.

ANNOTATIONES.

17. *Visendus ater flumine languido.*] Id est, migrare tandem ad Inferos opportebit; illicque visere Cocytum, &c. Vide lib. 1. Od. 28.

Flumine languido.] Virgil. ante cit. *tardam* Stygem vocat.

18. *Cocytus.*] Ejus derivatur nomen, à *κωκύω*, *lamentor.* Macrob. in Somn. Scip lib. 1. cap. 10. Quicquid homines in luctum lacrymasque compellit, *Cocytum:* quod in gurgite mergit odiorum, *Stygem* interpretati sunt, inquit. Sic & ipsas pœnas, quas apud Inferos memorant. Vulturem jecur immortale tundentem, intellige tormenta conscientiæ indefessâ sceleris admissi admonitione lanianis, &c. Vide cætera ibidem.

Danaï genus Infame.] Danaus Argis regnavit an. M. 3716. Euseb. Chron. hujus filiæ quinquaginta suos, unâ exceptâ, viros jugulavere, patris mandato nefario obsequentes: quam ob noxam pertusum aquis implere dolium in Inferis coguntur. Vide lib. 3. Od. 11. Virgil Æn. 10, 497.

. . . . . . Unâ sub nocte jugali
Cæsa manus juvenum fœdè, thalamique cruenti,

Tibull. 1, 3, 79.

Et Danai proles, Veneris quæ numina læsit,
In cava Lethæas dolia portat aquas.

19. *Damnatusque longi, &c.*] Ellipsis, supp. pœnâ.

20. *Sisyphus Æolides.*] Latrociniis, ut aiunt, infamis à Theseo est occisus: alii dicunt virum fuisse rerum multarum notitiâ pollentem; & cum immortalitatem sibi parare attentâsset, longo isto labore damnatum, ut ad apicem montis portaret saxum inde relapsurum. Vide Epod. ult. Ovid Metamorph. 4, 460.

Aut petis. aut urges ruiturum, Sisyphe, saxum.

Virgil Georgic. 3, 39.

———Non exsuperabile saxum.

Lucret, Lib. 3. 1013.

. . . . . Nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à summo jam vertice rursum
Volvitur, &c.———

Vid. & Odyss. 11. ubi Sisyphi labor graphicè describitur ac pingitur, ut observari oculis videatur Sisyphus trudens saxum, connitens, totoque sudans corpore.

21. *Linquenda tellus.*] Supra Od. 3. 17.

Cedes coëmptis saltibus, & domo,
Villâque, &c.

Et placens uxor] Vel decora & pulchra, vel *benè conveniens*, ut apud Sueton. Tiber. cap. 7. & hinc viro dilecta & omninò placens.

22. *Quam colis, arborum.*] In colendis arboribus luxum atque delicias Romanorum alibi notavi. Vino etiam platanos irrigâsse Q. Hortensium, testis Macrobius lib. 3. cap. 13. Valer. Max. lib. 9. cap. 1. art. 4. de Cn. Domitio, & Luc. Crasso altercantibus: *Uter luxuriosior?* inquit Crassus: *Egone qui decem columnas centum millibus nummûm emi: an tu qui decem arbuscularum umbram tricies sestertiûm summâ compensas?* Idem ferè narrat Plin. lib. 17. Vide seq. Od. Annot. initio.

23. *Cupressos.*] Funebres arbores, ideòque *invisas* appellat Horatius: Proserpinæ Ditique sacras, ex Servio, Festo, Plinio. Hic lib. 16. cap. 33. ita scriptum reliquit: *Natu morosa, fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratiosa.*

24. *Brevem dominum sequetur.*] *Sequetur,* foribus tuis ex amore apposita, cum vitâ excesseris.

Brevem.] Paucis annis usum possessione, *ὀλιγοχρόνιον.* Valeant qui ad tumuli vel urnæ angustias redactum interpretantur. Quæ si cui placeat explicandi ratio, lucem huic afferet Juvenal Sat. 10. v. 168. & quinque sequentibus.

Dominum.] Te potentem ac divitem. Plin. modò cit. *Cupressus,* inquit, *Diti sacra, & ideò funebri signo ad domos posita;* adde *nobilium*, ex Lucano.

Et don plebeios luctus testata cupressus.

Ad rem præterea faciunt, quæ de cupresso scribunt. Præciso capite moritur, & subacta non renascitur, sicut ex mortuis nihil speratur: Servius. Rogis adhibetur, & cremandis utilis est cadaveribus, ob gravem ustrinæ nidorem; quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris sui jucunditate lenit. Ita Varro. Leges publicas & sacrorum ritus, ob æternam firmitatem, in tabulis cupressinis describi Plato jubebat. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 2.

Absumet

Absumet hæres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus; & mero
Tinget pavimentum superbum
Pontificum potiore cœnis.

[20] 26 *Hæres dignior consumet vina Cæcuba centenis clavibus custodita: superbumque pavimentum asperget vino meliore Pontificum epulis.*

ANNOTATIONES.

15. *Absumet hæres Cæcuba dignior, &c.*] Hæres dignior te, quia liberalior, & sciens uti iis, quæ ad usum sunt facta, quibus improbè avari velut sacris parcunt. Quæ verò tu parcè nimis servâsti vina exquisita, hæc ille absumet, & sine modo fundet.

Cæcuba.] Lib. 1. Od. 20. Vinum optimum profundet disperdetque.

26. *Mero Tinget pavimentum.*] Cic. Philipp. 2. *Natabant pavimenta vino.* Porro in deliciis fuisse olim respergi pavimentum vino fragrantissimo, auctor est Athen. lib. 15. Alii referunt ad cottabismum; quo veteres inter potandum usi, non siccantes omninò calicem, sed arte quâdam vini reliquias in terram elidentes, ut sonus inde redderetur. Ita J. Lips. antiq. lect. lib. 3. de eo more & joco à Siculis invento. Hesychio teste. Suidas paulò aliter, in κοτταβίζειν. Athen. variis locis, maximè verò lib. 15. Jul. Pollux, lib. 6. cap. 19. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 26, &c.

27. *Pavimentum superbum.*] *Marmoreum solum* vocat Tibull. lib. 3. Eleg. 3. & Cic. Parad. 6. de pavimentis arte & picturâ elaboratis, deque lithostrotis ac vermiculatis, Plin. lib. 36. c. 25. Quidam legunt *superbo*, referuntque ad vocem, *mero*; ut per Hypallagen significetur hæres superbus vinum pretiosum effundere. Alii *merum superbum* aiunt, quòd non ampliùs clavibus inclusum jam marmoreo liberè decurrat pavimento. Sed vix id venisse in mentem Horatio, si dicam; plus credat mihi quisque cordatus injurato, quam juratis illis.

28. *Pontificum potiore cœnis.*] Meliore, pretiosiore; quam illud quod adhibetur in sumptuosis illis Pontificum cœnis: quando novi quidam inaugurabantur, & in eorum collegium admittebantur. Varro, lib. 3. cap. 6. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 13. Chiliad. 3. Centur. 2. Adag. 36. lib. 1. Od. 37. v. 2.

ODE XV.

Immoderatum sui seculi circa ædificia luxum reprehendit.

JAM pauca aratro jugera regiæ
Moles relinquent: undique latiùs
Extenta visentur Lucrino

[210] *Regales deinceps substructiones modicam terram relinquent arandam. Undequaque venient spectatum stagna magis*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 1. lib. 1.

1. *Jam pauca, &c.*] Hæc Ode superiori juncta legitur in quibusdam exemplaribus: sed perperam: ut satis ostendit argumentorum diversitas.

Pauca aratro jugera regiæ Moles relinquent.] Occupantibus ferè omnia ædificiis sumptuosis, operosis, rege dignis. Cic. pro Milone, *Insanas substructiones.* Et posteà, *Substructionum insanas ædes* vocat.

2. *Undique latius extenta visentur, &c.*] In illis ædibus magnificè structis visentur piscinæ, vivaria, stagna, Lucrino lacu ampliora; qui tamen ingens & spatiosus. V. Max. lib. 1. cap. 1. *C. Sergius Orata, ne gulam Neptuni arbitrio subjectam haberet, peculiaria sibi maria excogitavit, æstuariis intercipiendo fluctus, pisciumque diversos greges separatos, molibus includendo; ut nulla tam sæva tempestas incideret, quâ non Oratæ mensæ varietate ferculorum abundarent. Ædificiis etiam spatiosis & excelsis deserta ad id tempus ora Lucrini lacus pressit, &c.*

3. *Lucrino lacu.*] Hic & Baianus appellabatur, inter Puteolos & Baias situs, ac inter Avernum Lacum & Mare Tyrrhenum: maximè piscosus, & proindè afferens lucrum: hinc nomen. Ita quidem olim: at anno 1538, terræ motus novum excitavit extulitque Montem Cinereum dictum: nihilque reliquit è Lacu Lucrino præter cœnosam paludem cum arundineto, quod quidem in suo Lexico affirmat Michael Anton. Baudrandus rerum Geographicarum studiosissimus, testisque oculatus. Strabo, lib. 5. stadiis octo longum fuisse refert. Suet. Aug. cap. 11. *Portum Julium apud Baias immisso in Lucrinum & Avernum Lacum mari, effecit.* Virgil. Georgic. 2, 111.

An memorem portus Lucrinoq; addita claustra?
Atq; indignatum magnis stridoribus æquor, &c.

Stagna

spatiosa, quàm sit *Lacus Lucrinus. Platanus quoque sterilis ulmos excludet. Dein violaria, myrteta & uberes odoratûs opes afflabunt suavitatem per loca oleis* antè *consita*, quæ *priori possessori fructum dabant. Mox densa laurus ardentes* Solis *radios ramis arcebit. Non sic erat licitum per leges Romuli & Ca-*

Stagna lacu: platanusque cœlebs
Evincet ulmos; tum violaria, & [211]
Myrtus, & omnis copia narium,
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori.
Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli
Præscriptum, & intonsi Catonis [212]

ANNOTATIONES.

4. *Platanusque cœlebs evincet ulmos.*] Arbores ad umbrarum delicias, sed ad mollitiem duntaxat utiles, frugiferis arboribus præferentur. Plin. lib. 12. cap. 1. *Quis non miretur arborem umbræ gratiâ tantùm ex alio petitam orbe? Platanus hæc est, per Mare Ionium in Diomedis insulam ejusdem tumuli gratiâ primùm invecta; inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiæ . . . in tantumque posteà honoris increvit, ut mero infuso enutriatur. Compertum id maximè prodesse radicibus: docuimusque etiam arbores vina potare.* Platani folia latissima, umbramq; peramœnam alibi notat. Vide apud Herodot. lib. 4. Xerxem cum ingenti exercitu in Lydiam pergentem platani pulcherrimæ admiratione captum, circa illam stantem, aureo monili donantem, ejus denique curam viro immortali committentem. Decem erant nempe millia virorum selectorum è Persicâ militiâ, qui dicebantur immortales: quoniam uno moriente, statim alter substituebatur, ut completus esset semper ille numerus. Horum meminit Q. Curtius, lib. 3. Porrò platanum auream sibi fundi jussit Xerxes, quæ supra memoratam exprimeret, ejusque leniret desiderium, & regiæ mentis ob ejus absentiam æstuationem. Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 1. Vide supra Od. 14. sub finem Annot. ad ea verba, *quas colis arborum*.

Platanus cœlebs.] Martial. lib. 3. Epigram. 57. *viduam* appellat: intellige sterilem, vel non vitibus, ut solet ulmus, maritatam. Vide Plin. lib. 16. cap. 17. Senec. Lib. 5. Epist. 6.

5. *Evincet ulmos.*] Expellet, quasi dimovebit loco, earumque plantaria occupabit.

Tum violaria, &c.] Similiter & flores odoriferi exterminabunt fructuosas arbores, hisque neglectis & ejectis, excolentur. Quidam legunt, *myrtusque & omnis, &c.* ut metri constet ratio. Alii volunt hic *myrtus* 4. declin. esse, & num. plural. adeòque ultimam syllabam produci. Plin. lib. 21. cap. 11. *In Italiâ violis succedit rosa: huic intervenit lilium: rosam cyanus excipit, cyanum amarantus.* De myrto plura lib. 1. annotavi ad Od. 38. v. 5.

6. *Omnis copia narium.*] Abundantia florum & odorum, qui sunt odoratûs opes quasi ac divitiæ, voluptas ac delectatio. Est qui *dormitâsse* hîc Horatium cavilletur, nec satis *intendisse animum*. Quasi verò temerè quidquam scribere soleat tantus Poëta. Imò feliciter *intendebat animum*, forsan *vivos & roserat ungues*; *& in versu faciendo sæpe caput* jam *scaberat*, atque, ut ait etiam Persius, *Pluteum ceciderat*; cum scripsit: *Omnia copia narium*: dictio sanè tam grandis quàm insolens, tam pulchra & dives, quàm audax & nova.

7. *Spargent olivetis odorem fertilibus domino priori.*] Odoriferæ omnis generis plantæ diffundent fragrantiam iis in locis, quæ prius olivis consita uberem domino proventum afferebant.

9. *Tum spissa ramis laurea fervidos Excludet ictus.*] Seu quod adversus fulmen ejusque ignitos ictus valere laurus dicatur ex Plino, lib. 15. cap. ultimo. Sueton. Tiber. cap. 69, &c. Sive quod arte quâdam laurus apud Romanos veluti silvescebat, ramosque tam altè latèque extendebat, ut spissam & opacam umbram prætexeret, Solisque ardorem arceret, *ictusque fervidos*; qui Lucretio *verbera Solis* nuncupantur. *Spissam* quoque *ramis lauream* referunt aliqui ad hortos operis topiarii. De quibus omnibus Plin. citato loco. Laurus nempe aliique frutices gradatim modicis intervallis inflecti, annectique, & cancellatim pingi possunt, inquit hîc Cruq.

10. *Non ita Romuli Præscriptum, &c.*] Non ita majores nostri: nec ista grassabatur luxuria temporibus *Romuli*; qui singulis civibus duo tantum agri jugera distribuit, aut *Catonis* Censorii, Portiæ familiæ principis, luxuriæ hostis infensissimi: qui Dux, Orator, ac Senator præclarus, frugalitate & continentiâ longè clarior, quater & quadragies accusatus, toties est absolutus. Plutarch, in ejus vitâ. Plin. lib. 7. cap. 27. Valer. Maxim. lib. 3. cap. 7.

11. *Intonsi.*] Nimirum Romani usi tonsoribus anno ab urbe conditâ 454. *anteà* verò *intonsi fuere*: quod ex Varrone asserit Plin. lib. 7. cap. 59. Vide Gell. lib. 3. cap. 4. Quod si Catonem intelligere Uticensem placet: hic etiam intonsus, quia ex quo civilia bella exarsere, tonderi nunquam voluit: Lucan. 2, 372.

Auspiciis

Auspiciis, veterúmque normâ.
Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton;
Nec fortuitum spernere cespitem
Leges finebant, oppida publico
Sumptu jubentes, & Deorum

tonis criniti, vel priscorum instituta. Res familiaris aderat eis exigua, publica autem *dives. Nemini privato porticus mensa decem pedum perticâ colligebat auram Septentrionalem umbrosam. Neque fas erat contemnere* [213] *glebam obvenientem: urbes* autem *communibus impensis, ac*

ANNOTATIONES.

Ille nec horriferam sancto dimovit ab ore
Cæsariem, duróque admisit gaudia vultu:
Ut primùm tolli feralia viderat arma
Intonsos rigidam in frontem descendere canos
Passus erat, mœstámque genis increscere barbam.

13. *Privatus illis census erat brevis.*] Exiguæ tunc erant privatorum opes: nec dives esse quisquam satagebat: at universi Reipublicæ decus, gloriam, potentiam augere & amplificare studebant. Vide paupertatem laudatam apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. ubi inter exempla non pauca, hæc affert: Valerii Poplicolæ, *Cui mortuò lectus funebris & rogus defuit: exequiæ verò pecuniâ publicâ ductæ sunt.* Agrippæ Menenii, *qui publicæ salutis arbiter ita pecuniæ inops decessit, ut sepulturæ honore caruisset, nisi à populo collatis in capita sextantibus funeratus esset.* Et paulò post, idem sic scribit: *Imò verò quos pericula Reipublicæ Imperatores afferebant, angustia rei familiaris (quid cesso proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebat.* Et posteà: *Quid Ælia familia, quam locuples? Sexdecim eodem tempore Ælii fuerunt, quibus una domuncula erat eodem loci, quo nunc sunt Mariana munimenta: & unus in Agro Veiente fundus minus multos cultores desiderans, quam dominos habebat, &c.*

14. *Commune magnum.*] Τὸ κοινὸν apud Cicer. Sensus est; magni putabatur publica res, salus, auctoritas: commodo privato Reipublicæ utilitas anteponebatur. Cic. pro Flacco n. 28. *In privatis rebus minimo contenti erant majores nostri: in imperio & publicâ dignitate omnia ad gloriam splendorémque revocabant.*

Nulla decempedis Metata privatis, &c.] Privatorum nemini porticus erat pluribus metata decempedis, adeoque valdè longa, ex arte, & magno proindè sumptu extructa.

15. *Opacam excipiebat Arcton.*] Quæ porticus Septentrioni obversa, apta esset ad captandum æstate frigus plurimum, & ad amœnam ambulationem, fervente etiam die. *Arctos* Græcis Ursa, Latinis sidus Boreale, polo Arctico nomen fecit: regionem septentrionalem designat, unde frigidæ & salubriores spirant auræ. *Porticus* definiri potest ambulacrum columnis septum, Gall. *une Gallerie.* Ang. a Cloyster. Aliæ centenariæ, aliæ milliariæ dicebantur à longitudine & numero passuum, quos continebant. Sueton. Vitruv. lib. 5. cap. 9. & 11. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22. & 23. ubi & multiplex porticus recensetur: præ cæteris autem Porticus Claudia, in quâ subdiales ambulationes, miro ingenio elaborata: item Porticus Augusti, in Palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore per symmetriam extructa, &c. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 39. Juv. Sat. 7, 182.

Parte aliâ longis Numidarum fulta columnis
Surgat, & algentem rapiat cœnatio Solem.

17. *Nec fortuitum spernere cespitem Leges finebant, &c.*] Legum pœnis erat obnoxius, quisquis operosas ædes sibi molitus esset è saxo quadrato; quæ quidem structura templorum erat. At privatis vel crudo cespititio solo, aut coctis tantùm lateribus ædificare licebat. Turneb. lib. 10. cap. 21. Itaque nemo spernebat casam hæreditate sibi obvenientem, agellum, prædiolum. Neminem pigebat habitare domunculas,

Pauperis & tuguri congestum cespite culmen.

Virg. Eclog. 1, 69. vel, passim, & sine discrimine cibum aut quietem captabant majores nostri ubicunque fors tulerat. Ovid. Fast. 1, 205.

Nec pudor in stipulâ placidam cepisse quietem,
Nec fœnum capiti supposuisse, fuit.

Tibull. 2, 5, 99.

At sibi quisque dapes & festas extruet altè
Cespitibus mensas, cespitibúsque thorum.

Huc facit quod de Tibero Sueton. ait, cap. 18. *Trans Rhenum verò eum vitæ ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet: sæpe etiam sine tentorio pernoctaret.*

Fortuitum.] Hujus vocis penultimam corripit Juvenalis Sat. 13. v. 225. hic verò productam vides, à *fortunâ & ire.* Servius in Æneid. 6. v. 179.

18. *Oppida publico Sumptu jubentes & Deorum Templa, &c.*] Hinc Ædiles, seu publicarum ædium, totiusque urbes curatores. Hoc & ad Augusti laudem scripsisse Horatius creditur. Sueton. August. cap. 30. *Spatium urbis in regiones*

numinum fana lapidibus novis exornare præscriptum erat. Templa novo decorare saxo.

ANNOTATIONES.

vicosque divisit: instituitque ut illas annui magistratus sortitò tuerentur . . . Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas, refecit: easque & ceteras opulentissimis donis exornavit, &c.

20. *Novo saxo.*] Vel secto, quadrato, & polito; vel è longinquis terris Romam advecto; quale est marmor ex Armenia, Paro, Chio, Ægypto, Numidia, &c. Juvenal. Sat. 14. v. 86. & seq.

Ædificator erat Centronius . . . .
. . . . . . Alta parabat
Culmina villarum, Græcis, longèque petitis
Marmoribus, &c.

ODE XVI. Ad GROSPHUM.

Animi tranquillitatem non nisi cupiditates coërcendo parari.

O Grosphe, quietem à numinibus petit quilibet in aperto mari Ægæo deprehensus, simul atque nigra nubila texerunt Lunam, neque apparent nautis astra non dubia. Quietem Thracia bello efferata; Parthi insignes pharetrâ quietem po-

OTIUM Divos rogat in patenti [21;]
Prensus Ægæo, simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis:
Otium bello furiosa Thrace,
Otium Medi pharetrâ decori, [21;]

Sapphic & Adonian

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. lib. 1.

Ad Grosphum.] Hunc Pompeium Grosphum nobilem & Magistratibus perfunctum innuit, quod in fine hujus Odes purpurâ vestiri scribit. Siciliensem aiunt nonnulli, eo quod ibidem Horatius Siculis gregibus & armentis opulentum notat. Virum autem frugi celebrat Epist. 1.12.22.

Utere Pompeio Grospho; & si quid petet ultro
Defer: nil Grosphus, nisi verum orabit, &
æquum.

1. *Otium Divos rogat, &c.*] Otium poscunt omnes, & tamen omnes avaritiam & ambitionem colunt, per quas assiduis laboribus & periculis exercentur, atque otio frui prohibentur. Sic impiger ad Indos, quæstus causâ currens mercator, cum se jactatum tempestatibus, & mortis discrimini proximum sentit, tum mare & navigationem detestatur, otiumque rogat à Castore & Polluce: at ultra pergit tamen, urgente avaritiâ, cum primum periculum præteriit. Od. 1. 1. 15.

Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens otium & oppidi
Laudat rura sui.

2. *Ægæo.*] Quod mare altum & scopulosum, & multis adeo naufragiis infestum. Unde Proverb. Τὸ Αἰγαῖον πλεῖν, ab Ægâ insulâ, vel ab Ægis Eubœæ insulæ oppido, ut Straboni placet, Ægæum mare dictum est. Alii alia fabulantur. Situm est Græciam inter & Asiam, plures habet insulas quasi passim disseminatas; hodie Archipelagus nominatur.

5. *Neque certa fulgent Sidera.*] Cum ortis nubibus obducta cœli facies, non ostendit ea sidera certâ semper regione apparentia, quibus dirigi navigantes solent, & tutus esse cursus ac non dubius. Æneid. 1. 92.

Eripiunt subito nubes cœlumque diemque
Teucrorum ex oculis. Ponto nox incubat atra.

Lucan.

—Miseros fallentia nautas
Sidera non sequimur.

5. *Otium bello furiosa Thrace.*] In mediis belli periculis & ærumnis, fatigatæ gentes etiam maximè bellicosæ otium desiderant: vix tamen postea bello abstinent, prædâ alliciente.

Furiosa Thrace.] An quod atris infuscati sagulis (qui furiarum color est) ad bellum procedunt Thraces? An quod terribili specie? Sic apud Plutarch. in vitâ Pauli Æmilii, *Pugnantium Thracum aspectu Nasica maximè exhorruit. Erant nempe in acie primâ, homines proceris corporibus: albis ac lucentibus scutis, ocreis armati, tunicas induti nigras; graves enses & rectos à dextro humeris quatientes.*

6. *Medi pharetrâ decori.*] Parthos indicat Medorum victores: de quibus lib. 1. Od. 12 & 19. arcubus armatos in Xerxis exercitu: testis Herodot. lib. 7. Sagittas ab inguine jaculari seu torquere solitos, annotavi ad Pers. Sat. 5. v. 4. ex Casaubono

Grosphe, non gemmis, neque purpurâ ve-
nale, nec auro.
Non enim gazæ, neque consularis
Summovet lictor miseros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.
Vivitur parvo benè, cui paternum
Splendet in mensâ tenui salinum,
Nec leves somnos timor aut cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul

scunt *nec lapillis, nec purpurâ nec auro venalem: enimvero divitiæ vel Consulis apparitor haud pellunt graves animi turbas ac sollicitudines circa palatia laquearibus ornata volitantes. Is felix est è modicâ vitâ, cui majorum salinum rutilat in frugali mensâ, neque tranquillum soporem metus adimit* [216] *vel turpis cupiditas. Exiguo tempore valentes cur plura intendimus? Cur petimus regiones diverso calefactas Sole? Ecquis*

ANNOTATIONES.

7. *Non gemmis, neque purpurâ, &c.*] Non emitur aut venditur ullo pretio liberalis illa animi pax & tranquillitas, imò generosa virtus, quam movere aut concutere nihil potest. Eam vero sibi parat, quisquis affectus atque appetitus cogit rationi morem gerere & obtemperare.

9. *Non enim gazæ, &c.*] Nec divitiæ, nec dignitates conferunt immunitatem à curis & sollicitudinibus.

Consularis lictor.] Minister publicus ante Consulem aliosq; magistratus tum honoris causâ, tum summovendæ turbæ gratiâ præcedens, Imperiique insignia, fasces & secures, præferens. Tit. Liv. lib. 3. cap. 48. *Illictor, summove turbam.*

10. *Miseros tumultus Mentis.*] Animi pertubationes, metum, iram, cupiditatem, quibus miser homo afficitur, quando se illis huc illuc distrahi patitur, & discruciari. Tumultus quasi timor multus.

11. *Curas laqueata circum Tecta volantes.*] Palatia divitum curis obsidentur: & quo majores adsunt opes, eo plures & graviores comitantur atque urgent curæ, quasi cor urentes dictæ. Cornel. Tacit. *Invidia summa quæque appetit.* Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis, curâ majore, metuque
Servantur. Misera est magni custodia censûs.

Tull. 2. de Legib. *Magnificas villas, pavimenta marmorea, & laqueata tecta contemno.*

12. *Volantes.*] φροντίδες. πτερὰ ἔχουσαι, *Alas habentes curæ.* Theognis.

13. *Vivitur parvo bene, cui, &c.*] Contra verò lætam ducit ille vitam, qui parvo contentus, modicam supellectilem & mensam satis habet, gaudetque suâ conditione mediocri. Unde pacatum capit somnum, quem non interrumpit vel habendi cupiditas, vel timor perdendi.

Paternum Splendet in mensâ tenui salinum.] Egregie locum hunc illustrat Turneb. lib. 10. cap. 22. Insulsus, inquit, videatur sensus, nisi intelligas salis olim quondam in mensâ religionem fuisse, unde ἱερὰς ἅλας Græci dicunt: & appositus sal mensam consecrare videbatur. Arnob. lib. 2. *Sacras facitis mensas salinorum appositu, & simulacris Deorum.* Sed tamen potissimùm tenuem & parcum pauperemque victum Horatius significat hominum pro obsonio salem lingentium, quod pauperes olim faciebant, ut apud Pers. Sat. 5.

Raro regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages?

Huc usque Turnebus. Salinum verò præcipuè memorat Horatius tum quia primo loco solet apponi; tum præsertim quod veteres poculo & salino à majoribus accepto libenter utebantur. Et quibus nullum erat argenteum vas, salinum tamen ex argento habebant. Ex quibus intelliguntur hæ voces, *splendet, & paternum.*

15. *Leves somnos.*] Dulces, molles, placidos, & tranquillos; vel solvi faciles.

Cupido sordidus.] Amor pecuniæ sordidus, turpis avaritia. *Sæva cupido indomiti censûs.* Juvenal. Sat. 14. v. 175.

17. *Quid brevi fortes jaculamur ævo Multa?*] Cum sciamus paucis nos annis esse victuros, cur tam multa & magna prosequimur & captamus? Lib. 1. Od. 4.

Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare
longam.

Et Odd. 11.

Spatio brevi spem longam reseces.

13. *Quid terras alio calentes Sole mutamus?*] Cur, patriâ relictâ, pergimus in aliâ plane climata, remotasque valde regiones, alio veluti Sole calescentes; Virgil. Georg. 2. v. 511.

Exilioque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt sub sole jacentem.

Contra Juvenalis, Sat. 12. 103.

Nostro sub sidere.

19. *Patriæ quis exul Se quoque fugit?*] Translata sententia è Græco; Τίς πατρίδος φυγὰς ὢν καὶ

Se quoque fugit?
Scandit æratas vitiosa naves [214
Cura: nec turmas equitum relinquit,
Ocyor cervis, & agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præsens animus, quod ultra est
Oderit curare; & amara lento
Temperet risu. Nihil est ab omni
Parte beatum.
Abstulit clarum cita mors Achillem:
Longa Tithonum minuit senectus:
Et mihi forsan, tibi quod negàrit,
Porriget hora.
Te greges centum, Siculæque circum [215]

extorris à patriâ, procul est etiam à seipso? Naves ære munitas ingreditur prava sollicitudo, nec deserit equitum cohortes, velocior cervis, & Euro nubes discutiente rapidior. Mens præsentibus contenta caveat inquirere quidquam ulterius: molesta verò quâdam lætitiâ moderetur. Non est aliquid omni ratione perfectum. Achillem gloriosum sustulit mors repentina: Tithonum debilitavit senecta prolixior. Mihique forsitan indulgebit tempus id quod tibi non concesserit. Greges numerosi &

ANNOTATIONES.

ἑαυτὸν ἔφυγε; id est, Quis paternum deserens solum, pravam simul indolem pravosque affectus relinquit? Imo se quisque secum defert, id est, animum suum seu probum seu improbum. Senec. de Tranquill vit. *Hoc se quisque modo semper fugit. Sed quid prodest, si non effugit? Sequitur seipsum, & urget gravissimus comes.* Sic mercator avarus, quolibet peregrinatus fuerit, avaritiam circumfert. Horat. lib. 1. Epist. 11. v. 27.

Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

Epist. 14. v. 13.

In culpâ est animus, qui se non effugit unquam.

Lucret. lib. 3. sub finem.

Hoc se quisque modo fugit. At quam scilicet, ut fit,
Effugere haud potis est, ingratis hæret & angit.

Varro & Petronius *longè fugit, qui suos* (id est se) *fugit.*

21. *Scandit æratas, &c.*] Seu navim seu equum conscendas, ut effugias curam, hæc te facilè consequetur, utpote cervis pernicior & ventis. Horat. lib. 3. Od. 1.

Sed timor & minæ
Scandunt eodem quo dominus, neque
Decedit æratâ triremi, &
Post equitem sedet atra cura.

23. *Ocyor Cervis.*] Cervorum pernicitas cuivis nota.

24. *Euro.*] Ab ortu flat iste ventus. Ovid. Metamorph. 1. cap. 2.

Eurus ad auroram Nabathæaque regna recessit,
Persidaque, & radiis juga subdita matutinis.

25. *Lætus in præsens animus, &c.*] In diem vivos *Dona præsentis rape lætus horæ*, lib. 3. Od. 8. utere presenti fortunâ: quod ultra præsens tempus est, ne cura, neque futuro te distorque.

27. *Amara lento Temperet risu.*] Si quid ingruit adversi & amari, id animo læto perfer. Nam *levius fit patientiâ quicquid corrigere est nefas.* Lib. 1. Od. 24.

Lento risu.] Moderatâ lætitiâ. Alii legunt *læto*.

27. *Nihil est ab omni Parte beatum.*] Cic. 1. de invent. *Nihil omni ex parte perfectum atque beatum.* Οὐδεὶς πάντ' ἐςὶ πανόλβιος, *Nemo per omnino felix & beatus.*

29. *Abstulit clarum cita mors Achillem.*] Quod modo protulit, exemplis comprobat Poëta. Fuit illustris *Achilles*, at paucis annis inclaruit, & cita mors finem gloriæ subitum imposuit. E contrario *Tithonus* diu vixit quidem, sed incommoda senii persensit adeo, ut vitæ pertæsus fuerit, optâritque in cicadam mutari, quod & à Diis obtinuit. Vide lib. 1. Od. 28. De Achille verò eodem lib. Od. 6. v. 6. Od. 8. sub finem, Od. 15. ad finem, lib. 2. Od. 4. v. 3. lib. 4. Od. 6. Epod. 13.

31. *Et mihi forsan, tibi quod negàrit, Porriget hora.*] Parvo mihi fortasse vitam dabit longiorem, tibi verò diviti negabit.

32. *Hora.*] Vel, tempus: sic Pers. Sat. 5. 14. *Fugit hora.* Vel horoscopus: Idem Pers. ibid. v. 48.

Seu nata fidelibus hora
Dividit in geminos concordia fata duorum.

33. *Te greges, &c.*] Tu te beatum existimas gregibus & armentis abundans, & optimâ purpurâ vestitus. At ego mihi videor æque ac tu fortunatus, tenuibus prædiis victitans & contentus, poeticâ gaudens facultate, & vulgi spernens rumores. Divites Homero πολύῤῥηνες ἠ πολυβοῦται, *agnis & bobus affluentes*; Hesiodo πολύῤῥηνοι, *ovibus abundantes* nuncupantur.

Siculæ vaccæ.] Opimis è Siciliæ pascuis, valde pingues.

Mugi

Mugiunt vaccæ: tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa: te bis Afro
Murice tinctæ
Vestiunt lanæ: mihi parva rura, &
Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ
Parca non mendax dedit, & malignum [219]
Spernere vulgus.

boves è Siciliâ circa te mugitum edunt, hinniunt tibi equi trahendis curribus idonei. Te operiunt panni è *lanâ semel atque iterum Africano murice imbutâ. Mibi Parca verax largita est agellum, & aliquantulam Græcæ Musæ facultatem, necnon contemnere improbum vulgus.*

ANNOTATIONES.

34. *Tibi tollit hinnitum, &c.*] Equorum etiam greges tibi adsunt, hinnitu generositatem exhibentium. Æneid. 3. v. 672. *Clamorem immensum tollit.* Cic. ad Q. fratrem Epist. 1. lib. 2. *Clamorem satis magnum sustulerunt.*

35. *Apta quadrigis equa.*] Curulibus & circensibus ineundis certaminibus hoc aptior, quo velocior. In illis bigæ, trigæ, quadrigæ: sive currus duobus, tribus, quatuor equis tracti. Vide lib. 1. Od. 1. Annot. ad hæc verba: *Sunt quos curriculo, &c.* Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. &c.

Te bis Afro Murice tinctæ Vestiunt lanæ.] Pretiosæ nobilesque te operiunt & decorant vestes ex optimâ purpurâ, seu è panno sanguine muricis piscis semel atque iterum imbuto: sic enim purpureus color efficitur exquisitus, præsertim cum murex est è mari Africano, vel Tyrio. Testis Plinius lib. 9. cap. 36. ubi *murices & purpuræ,* inquit, *colorem illum tingendis expetitum vestibus in mediis habent faucibus. Liquor is nimirum est in candidâ venâ, unde pretiosus ille bibitur nigricantis rosæ color sublucens . . Præcipuus hic in Meninge Africæ & Getulo littore Oceani . . . . Huic fasces & secures Romanæ viam faciunt, idemque pro Majestate pueritiæ est. Distinguit ab Equite Curiam, in triumphali miscetur auro, &c.*

Bis tinctæ.] Dipapham purpuram vocant, Plin. lib. 9. cap. 39. *Huic successit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi . . . dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta esset, veluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes pene commodiores purpuræ tinguntur.* Cic. lib. 2. Epist. 16. *Curius noster dibaphum cogitat: sed eum infector moratur.*

38. *Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ.*] Lyricæ poëseos ab Alcæo aliisque Poëtis Græcis desumptæ facultatem, quâ *sublimi feriam sidera vertice,* tribuit mihi.

Camœnæ.] Quasi Canenæ à canendo dictæ, teste Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 5. Vide lib. 4. Od. 6.

Spiritum Phœbus, mihi Phœbus artem
Carminis nomenque dedit Poëtæ.

39. *Parca non mendax.*] Pers. Sat. 5. v. 48. *Parca tenax veri.* Immutabile fatum. Hujus intelligentia loci pendet è vetere ritu. Ultimâ scilicet hebdomadis die, quâ quis in lucem editus erat, fata vocabantur, quæ scriberentur: quòd eo die viderentur Parcæ in totam statuere vitam, quâ fortunâ futurus quis esset. Tertullianus; *Dum per totam hebdomadam Junoni mensa proponitur: dum ultimâ die fata scribenda advocantur:* Hæc Turneb. lib. 10. cap. 22. Credebant veteres nascenti cuilibet adnasci genium: deinde verò septimo, à quo natus erat die, Parcas statuere, quâ ille par totam vitam fortunâ usurus esset.

Et malignum Spernere vulgus.] Populi malignitatem, invidiam, opinionem, favorem etiam & applausum. Quæ qui non spernit, is nunquam beatè vixerit.

ODE XVII. Ad MÆCENATEM, ægrotum.

Superstitem ei se non futurum.

CUR me querelis exanimas tuis?
Nec Dîs amicum est, nec mihi, te prius

Quare mibi vitam aufers per querimonias tuas? Neque numinibus placet, neque mibi,

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Cur me querelis, &c.*] Vix è pertinaci morbo convalescentem inviserat Mæcenatem Horatius, atque seu affectæ valetudinis tædio seu integræ salutis desperatione, graviores in querelas erumpentem, ærumnosæ etiam isti vitæ mortem præoptantem audierat. Quo ipse dolore perculsus Oden hanc ei scribit.

Exanimis.] Mærore conficis ac perimis, Cic. pro Milone. *Me quidem exanimant & interimunt hæ voces Milonis.* Virg. Æn. 4. v. 360.

Desine meque tuis incendere teque querelis.

2. *Dîs amicum.*] Dictio Græca θεοῖς φίλον Epod. 1. ad eundem Mæcenatem.

ut prior moriaris, ô Mæcenas, insigne ornamentum ac tutela rerum mearum. Ah! si promptior mors aufert te, dimidium vitæ meæ, quorsum ego restabo dimidium *alterum, haud pariter dilectus, neque remanens totus? Dies iste feret ambobus exitium. Haud falsum juravi: pergemus* unà, *quocunque modo anteibis, pergemus ultimam inire viam expediti socii. Neque me separabit unquam à te Chimæra flammas spirans, neque redivivus Gyas centum manus habens. Ita decretum Themidi prævalenti & Fatis. Sive Libra, sive Scorpius si-*

Obire, Mæcenas mearum,
Grande decus columenque rerum.
Ah! te meæ si partem animæ rapit [220]
Maturior vis, quid moror altera.
Nec charus æquè, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes, supremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam: sic potenti [221]
Justitiæ, placitumque Parcis.
Seu Libra, seu me Scorpius aspicit

ANNOTATIONES.

Quid nos, quibus te vita sit superstite
Jucunda; si contra gravis?

4. *Grande decus columenque.*] Vide Od. 1. lib. 1. *Partem animæ.* lib. 1. Od. 3. *Animæ dimidium meæ.* Pythagoras aiebat amicum esse animam unam duobus in corporibus.

6. *Maturior vis.*] Celerior quàm ferat naturæ lex.

7. *Nec charus æque.*] Vel populo Romano non perinde charus, ut Mæcenas; vel ipsi sibi molestus, ablato amico.

Nec superstes integer.] S. Aug. Conf. lib. 4. cap. 6. *Sensi ego*, inquit, *animam meam & animam illius* (amici) *unam fuisse . . . . ideoque eo morte sublato, mihi horrori vita erat; quia nolebam dimidus vivere, &c.* S. Gregorius Naz. suam cum D. Basilio animi conjunctionem & amicitiam συμψυχίαν vocat, *eandem animam.*

8. *Ille dies utramque Ducet ruinam.*] Qui te dies vivis auferet, is & me videbit morientem. Hoc fere ita contigit: nam obiit Mæcenas ann. U. C. 746. Horatius verò anno præcedenti, qui Imperii Augusti 34. erat. Dio. Euseb. Chron.

9. *Non ego perfidum Dixi sacramentum.*] Non temerè, aut fallaciter, sed ex animo & sincerè spondeo fore me tibi vitæ mortisque comitem, atque devoveo. Itaque Horatius ostendit esse se ex eorum numero, qui Principibus devoti appellabantur. Cæsar de Bell. Gall. lib. 5. cap. 23. *Aliâ ex parte oppidi Adcantuanus, qui summam Imperii tenebat, eruptionem facere conatus est cum sexcentis devotis; quos illi Soldurios appellant, quorum hæc est conditio, ut omnibus in vitâ commodis unà cum his fruantur, quorum se amicitiæ dediderunt: si quid eis per vim accidat, aut eundem casum unà ferant, aut sibi mortem consciscant: neque adhuc hominum memoriâ repertus est quisquam, qui, eo interfecto, cujus se amicitiæ devovisset, mori recusaret.* Dio lib. 53. morem istum fluxisse ab Hispanis ait, favetque Sallustius: *Hispani se regibus devovent, & post eos vitam recusant.* Et Valer. Max. lib. 2. cap. 6. *Celtiberi nefas esse ducebant prælio superesse, cùm is occidisset, pro cujus salute spiritum devoverant.*

11. *Supremum Carpere iter.*] Discessum è vitâ hâc ad inferas regiones, mortisque imperium.

13. *Me nec Chimæræ, &c.*] Non divellar ego à te ullâ re quantumvis terribili. De Chimæra lib. Od. 27. Πῦρ πνέουσα, *Ignem spirans* dicitur Pindaro.

14. *Nec si resurgat, &c.*] Epod. 1.

Et te vel per Alpium juga,
In hospitalem & Caucasum,
Vel occidentis ad usque ultimum sinum
Forti sequemur pectore.

Centimanus Gyas.] Is unus è natis cœlo terrâque, de quibus Appollodorus. Legunt alii, *Gyges*; alii *Gigas*. In scirpo est nodum quærere. De nomine controversia est. Designatur certè Gigas aliquis, qualis Briareus, de quo Virgil. Æn. 10. v. 565.

——Centum cui brachia dicunt,
Centenasque manus; quinquaginta oribus ignem
Pectoribusque arsisse.

15. *Sic potenti Justitiæ placitumque Parcis.*] Has cum illâ jungit, quasi justæ Deorum ac fatorum legis ac decreti vindices & administras.

17. *Seu Libra, seu me, &c.*] Quodcunque nascenti mihi sidus affulsit, ac dominatum vitæ meæ obtinuit; eundem affirmaverim tuis natalibus horoscopum fuisse. Adeo comparabant evenire nobis paria. Enimvero tu emergis vix è periculosâ ægritudine; ego prope casu sum arboris oppressus. Scilicet ex eâ parte Zodiaci, quæ nostræ geniture tempore in hemisphæriam no-

Formi-

Formidolosus, pars violentior
Natalis horæ, seu tyrannus
Hesperiæ Capricornus undæ;
Utrumque nostrûm incredibili modo
Consentit astrum. Te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucrisque fati
Tardavit alas, cùm populus frequens

mundus mihi dominatur, pars temporis natalitii periculosior; sive Capricornus occidentalis Oceani potens: vix credibili ratione convenit sidus nostri amborum. Te à crudeli Saturno defendit Jovis fulgor propitius: atque fati præcipitis volatum remoratus est, quando plebs

ANNOTATIONES.

strum assurgit, natalitias suas prædictiones colligunt Astrologi; quarum tamen vanitatem suggillat Juvenalis Sat. 6. v. 552. & seq.

Libra.] Septimum hoc est è duodecim Zodiaci signis, quod Sol ingressus circa diem 20 Septembris, equinoctium Autumnale facit. Vide Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 18. Virgil. Georgic. 1. v. 208. Manil. lib. 2.

Quique dabunt chelæ (Libra) *& quos dat*
Aquarius ortus,
Unum pectus habent, fideique immobile vinclum.

Et Liv. 5.

Felix æquato genitus sub pondere Libræ.

Pers. Sat. 5.

Nostra vel æquali suspendit tempora Libra,
Parca tenax veri.

Scorpius.] Octavum est hoc Zodiaci Signum, tunc oriens cum Orion occidit. Hinc fabula, interemptum Scorpionis aculeo Orionem, qui juvenili robore ferox nullam esse feram jactaret, quàm conficere non posset. Ejus vero superbiam ultus Jupiter mortales docere voluit, non plus æquo viribus suis fidere. Hygin. lib. 6. de Sign. Celest.

18. *Formidolosus, pars violentior Natalis horæ.*] Nempe sidus hoc ad Martem pertinet, qui & inclemens, maleficus, horribilis. Unde referri hoc potest Horatii in Philippensi clade periculosa fuga, de quâ supra Od. 7. Vide Cic. 2. ad Nat. Deor. n. 113. Virgil. Georg. 1. v. 38. Manil. lib. 4.

Scorpius armatâ violentâ cuspide caudâ,
In bellum ardentes animos, & Martia castra
Efficit, &c.

Hinc & Arat.

Scorpius infestus præportans flebile acumen.

Quidam codices habent, *lethalis horæ*. Sed apage. Aiunt porro sub hoc nàtis astro & horoscopo vitam esse breviorem.

19. *Seu tyrannus Hesperiæ Capricornus undæ.*] Sive prodii in lucem sub Capricorni sidere quod, cùm Saturnus obtinet, graves excitat pluvias atque tempestates in mari præsertim occiduo; teste Servio in Georgic. 1. cit. Et Manil. lib. 4.

Te, Capricorne, regis quicquid sub Sole cadente, &c.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Lotus & Hesperiâ quid Capricornus aquâ?

Decimum hoc signum Zodiaci solstitium Decembri mense facit hypernum: Unde Cic. 2. de Nat. Deor.

Tum gelidum valido de pectore frigus anhelans
Corpore semifero, magno Capricornus in orbe.
Quem cum perpetuo vestivit lumine Titan,
Brumali flectens contorquet tempore currum.

21. *Utrumque nostrum incredibili modo consentit astrum.*] Sensus est; etsi non est idem mihi, qui tibi horoscopus; at certè magna & incredibilis inter meum natalitium sidus ac tuum consensio est, convenientia, similitudo: quapropter ut mutuus dudum coaluit inter nos amor, ut etiam mortis pariter effugimus periculum, istâ quidem efficiente cœlestium vi; sic licet spondere, alterum ab altero nec in morte sejungendos aut divellendos. Persius Horatii perpetuus imitator huc loco videatur superâsse, Sat 5. v. 45.

Non equidem hoc dubites, amborum fœdere certo
Consentire dies, & ab uno sidere duci.

22. *Te Jovis impio Tutela, &c.*] Benignus Jovis aspectus Saturni (ut fit) malignitatem correxit infregitque, contra fulgendo, in horâ natali. Pers. cit. mox. v. 50.

Saturnumque gravem nostro Jove frangimus unà.

Impio Saturno.] Fabulantur nimirum Saturnum proprios devorasse filios: hinc & aiunt sub ejus sidere genitos sævos & impios effici. Propertius & Pers. cit. Saturnum *gravem*, Juvenalis *tristem* appellat.

24. *Eripuit.*] E gravi morbo incolumem præstitit, ac veluti rapuit violentiæ Saturni falcem jam tibi suam intentantis advitam intercidendam.

Volucrisque fati Tardavit alas.] Advolantem properè, ut solet, mortem retardavit.

25. *Cùm populus frequens, &c.*] Istam Jovis tutelam animadvertit, ac celebravit; teque sibi redditum Populus Romanus gratulatus est, Jovique gratias retulit, sublatâ in lætitiæ signum triplici acclamatione & plausu, quando te post morbi periculum, melius habentum in theatrum adventare conspexit. Vide lib. 1. Od. 20.

numerosa ad aetrem ter sustulit acclamationem in theatro. Me decidens in caput arbor oppressisset, nisi manu eam avertisset Faunus, tutor clientium Mercurii. Cura ut offeras victimas, & promissum templum: ego parvulam agnam immolabo.

Lætum theatris ter crepuit sonum:
Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat, nisi Faunus ictum [223]
Dextrâ levâsset, Mercurialium
Custos virorum. Reddere victimas,
Ædemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

ANNOTATIONES.

27. *Me truncus illapsus cerebro, &c.*] Ut te Jupiter, sic me Faunus imminenti exitio subtraxit, cum *triste lignum* declinavi *caducum in domini caput immerentis*; ut est in Od. 13. hujus libri. Vide ibidem.

28. *Nisi Faunus ictum dextrâ levasset.*] Perieram, nisi subvenisset Faunus Mercurii amicus, & secundùm aliquos, idem Deus: certè literatorum uterque patronus. De Mercurio dictum jam non semel, maximè verò supra Od. 7. Porro quod ruri beneficium, servatam nempe salutem, acceperit, bene refert ad ruris sylvarumque Deum. Porro dicitur Faunus doctorum virorum *custos* ac tutor, vel ob hoc quod studiosi secessum & quietem, ac liberale otium ruri conquirunt & captant, quæ quidem in urbibus, ac inter populares strepitus, obtinere vix possunt.

29. *Mercurialium.*] Viros eruditos Mercuriales nuncupat: eo quod illi clientes habeantur Mercurii. Hic enimvero disciplinarum & artium repertor asseritur à Diodoro Siculo lib. 2. cap. 1. & lib. 1. cap. 2. inventor literarum, vocum, palæstræ, numerorum, lyræ, medicinæ, astronomiæ, denique interpretationis verborum, unde cognominatus Hermes. Idem affirmat Plinius lib. 7. cap. 56 et Gellius. Mercurio sacras esse linguas ob eloquentiam, refert Athenæus lib. 1 cap. 14. et lib. 15. cap. 1. statuis Mercurii tanquam orationis & facundiæ præsidis ornata fuisse Gymnasia. Quod & testatur Tullius ad Attic. ut observat Casaubonus in citatum Athenæi locum.

Reddere victimas, &c.] Votivas offer victimas Jovi Servatori: ædem quoque seu templum, quod æger vovisti, si convalesceres, jam voti reus. Saluti ædifica & persolve.

32. *Nos humilem feriemus agnam.*] Jovi tauri aliæque id genus majores hostiæ cædebantur; minores autem cæteris Diis. Hinc Horatius, non pro suâ præ Mæcenatis opulentiâ tenuitate, ut garriunt aliqui: sed more majorum & ex solenni instituto scribit, & spondet Fauno *humilem* ferire *agnam*. Sic lib. 1. Od. 4.

Nunc & in umbrosis Fauno decet immolare lucis
Seu poscat agnam, sive malit hædum.

ODE XVIII.

Mediocri se fortunâ beatum esse: desipere eos qui luxui & avaritiæ student, mortis immemores.

Nec ebur nec aurum splendet in laqueari ædium mearum:

NON ebur, neque aureum [224]
Mea renidet in domo lacunar:

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Metrum dicitur vel Hipponactium, ab auctore; vel Euripideum, quod eo frequenter usus sit Euripides.

Primus versus est Trochaicus dimeter catalecticus; ubi deest una syllaba ad perfectionem: & scanditur hoc modo;

Nōn ĕ | būr nĕ | que aūrĕ | ūm.

Alii volunt esse Iambicum Archilochium dimetrum acatalectum; qui constat Amphimacro, & duobus Iambis; hac ratione:

Nōn ĕbūr | nĕque aū | rĕūm,

Alter versus est Iambicus Archilochius trimeter catalecticus, constans quinque Iambis & unâ syllabâ: admisso locis imparibus Spondæo; & sic scanditur.

Mĕā | rĕnī | dĕt īn dŏmo | lăcū | nar.

1. *Non ebur neque, &c.*] Opes & divitias nec possideo, nec cupio, quæ omnibus appeti solent; at ea quæ paucorum sunt habeo; indeque me beatum existimo. Fide integer, ingenio valens, cuilibet me ostento & præfero.

Neque aureum Meâ renidet in domo lacunar.] Domus non habito magnificas, ebore & auro exornatas, marmore peregrino ædificatas & fulgentes. Arnob. lib. 6. *Laquearibus renideant aureis.* Lucret. libr 2. sub init.

Non

Non trabes Hymettiæ
  Premunt columnas ultimâ recisas [22;]
Africâ. Neque Attali
  Ignotus hæres regiam occupavi:
Nec Laconicas mihi
  Trahunt honestæ purpuras clientæ.
At fides & ingenî [22']

Haud Hymettiæ trabes innituntur columnis extremâ in Africâ excisis. Neque Attali hæres incognitus, regalem potentiam invasi. Nec clientæ haud viles nent mihi purpuram Laconicam. Verum fidelitas adest & copiosus inge-

ANNOTATIONES.

Nec domus argento fulgens, auroque renidens:
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa.

3. *Non trabes Hymettiæ Premunt columnas, &c.*] In meis ædibus non sunt pretiosæ ex Hymetto trabes, columnis exquisiti marmoris sustentatæ. Hymettus, Atticæ mons regionis, melle quidem abundans, insigni vero marmore clarus. Plin. lib. 17. cap. 1. columnas quatuor Hymettii marmoris ad scenam ornandam advectas refert. Has porro centum millibus nummûm emptas ait Valer. Max. Idem Plin. lib. 36. cap. 3. ita scribit; *L. Crassus orator primus pergrini marmoris columnas habuit in eodem palatio Hymettias.* Valer. Max. lib. 9. cap. 1. *Cn. Domitius L. Crasso collegæ suo, altercatione ortâ, objecit, quod columnas Hymettias in porticu domûs haberet.* Magna porro lis, fuerintne trabus illæ ligneæ, an mermoreæ. Verùm enim è ligno potius Hymettio, quam è marmore crediderim: quanquam & ex lapide trabes extitisse clarè docet Plin. lib. 36. cap. 8. ubi sic habet *Circa Syenen vero Thebaidis Syenites, quem anti Pyrropœcilon vocabant. Trabes ex eo fecere Reges quodam certamine, obeliscos vocantes, Solis numini sacratos.* Vide Strabon. lib. 9. ubi ex Hymetto advectas trabes longas & densas commemorat.

4. *Ultimâ recisas Africâ.*] Columnas intelligit è marmore Numidico, cujus pretium ingens, fuisse testatur Plinius lib. 36. cap. 6. his verbis. *M. Lepidus Catuli in Consulatu collega, primus omnium limina è Numidico marmore in domo posuit magnâ reprehensione.* Numidia Africæ regio ultima, & maximè occidentalis.

5. *Neque Attali Ignotus hæres regiam occupavi.*] Nec divitis cujusquam hæreditatem captavi, ullave fraude & arte malâ invasi, opulentus quoquo modo esse volens: sicut Aristonicus (quem fane respexit hoc loco Horatius) regnum Asiæ sibi vindicavit. Duo fuerunt Attali Pergami Reges; prior, Eumenis frater, posterior autem filius. Hic Attalo patruo successit in Asiæ Imperium. Post annos verò quinque instare sibi mortem sentiens, Populum Romanum opum suarum regniq; hæredem nuncupavit. Quod ut accepit Aristonicus Eumenis ex pellice filius, regiam stirpem ostentans, conscripto exercitu, Pergamum invasit, & principatum ac dominationem Asiæ obtinuit. Crassi verò à Romanis missi Prætoris fractis viribus & auctoritate, post annos ferè quatuor debellatus à Perpenna, moxque ab Aquilio Consulibus, planè extinctus est. Justinus lib. 36. sub finem: *In Asiâ Rex Attalus florentissimum & ab Eumene patruo acceptum regnum, cædibus fœdabat . . . . . morbum ex Solis fervore contraxit, & septimâ die decessit. Hujus testamento hæres Populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesiâ citharistæ cujusdam filiâ genitus, qui post mortem Attali velut paternum regnum Asiam invasit, &c.* Vide & Luc. Florum Histor. Rom. lib. 2. cap. 20. ubi *Aristonicus,* inquit, *regii sanguinis, ferox juvenis, urbes regibus parere consuetas partim solicitat: paucas resistentes vi recepit: Crassi quoque Prætoris cecidit exercitum . . . . . mox à Perpennâ domitus & captus . . . Aquilius Asiatici belli reliquias confecit; mixtis (nefas!) veneno fontibus ad deditionem quarandam urbium, &c.*

7. *Nec Laconicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.*] Nec habeo clientes, quos soli divites ac potentes habent: nec adeo clientium uxores nent mihi lanas, è quibus pannus confectus, imbutus humore piscis muricis ad Tænarum Laconicæ promontorium capti, suppeditet mihi vestes purpureas, easque valde exquisitas, quæ ad solos nobiles, Patricios, ac Magistratus pertinent. Cic. Ver. n. 59. *Ipse dabat purpuram tantum, amici operam.* Laconia Peloponnesi regio purpuræ excellentiâ nobilis. Plin. lib. 21. cap. 8. *Unguento naturam vicisse gaudens luxuria, vestibus quoqu provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco, qui in rosis micat. Gratius nihil aspectu, Trahitur in purpuras Tyrias, dibaphasque & Laconicas, &c.* Et lib. 35. cap. 6. *Et liquidis coloribus, quos à dominis dari diximus proter magnitudinem pretii, ante omnes est purpurissum . . . . . . laudatur Laconicum unde pretiosissimæ purpuræ.* Vide supra Od. 16. sub finem Annot. ad has voces: *Te bis Afro murice tinctæ vestiunt lanæ.*

9. *At fides & ingeni Benigna vena est.*] Quòd si desint opes, at opibus quidpiam melius ac præstantius habere contigit, nimirum fidei virtutem, nec non ingenii lumen & facultatem.

Benigna vena.] Metaphora à terræ venis, è qui-

nii fons. Et exiguum me opulentus requirit. Nihil præterea à Numinibus efflagito: neque ab amico divite majora posco, contentus ad modum agro tantum Sabino. Urgetur dies die: & novæ Lunæ properant deficere. Tu morti vicinus incidenda marmora paciſceris: & tumuli oblitus ædificas: atque ſatagis extendere littus mars ad Baias

Benigna vena eſt: pauperemque dives
Me petit. Nihil ſupra
Deos laceſſo, nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novæque pergunt interire Lunæ.
Tu ſecanda marmora [221]
Locas ſub ipſum funus, & ſepulchri
Immemor ſtruis domos;
Mariſque Baiis obſtrepentis urges

ANNOTATIONES.

bus fontes promanant uberes: deſignat optimè diſcendi ſcribendique facilitatem, quâ qui deſtitutus fuerit, is invitâ Minervâ, invitis Apolline ac Muſis, literarum ſtudium capeſſit, hoc eſt, oleum & operam perdit. Epiſt. ad Piſones, v. 385.

Tu nihil invitâ dices facieſve Minervâ.

Et v. 408.

Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt. Ego nec ſtudium ſine divite venâ,
Nec rude quid proſit video ingenium.

10. *Pauperemque dives me petit.*] Me diligit, ac familiaritatem meam petit Mæcenas, tum ob fidem, cum propter ingenium ad artes liberales idoneum. Epiſt. ad Piſones, v. 405. *Gratia regum Pieriis tentata modis.* Quoties vero Doctores & Sapientes à Principibus viris ſunt honorati ac accerſiti!

11. *Nihil ſupra Deos laceſſo.*] Ut largiantur quidquam præter iſta, non importunis Deos precibus fatigo, non urgeo, non efflagito. Sed nec Mæcenantem *amicum*, plura ſi rogitem, dare paratum ac *potentem*, nequaquam ego laceſſo, nec ampliora flagito, quam quæ jam donavit, videlicet agrum in *Sabinis*, quo victito beatus & contentus. Sic cupiditatem adverſatur omnem ac libidinem, ut vocat Tullius. Hanc ferocienti equo ſimilem aiebat Plato in Phædro. Diogenes autem Cynicus *arcem omnium malorum* vocitabat.

13. *Flagito.*] Quid valeat iſta vox docet Cic. lib. 9. Epiſt. 9. ad Varronem: ubi ſic ſcribit; *Metuo ne te forte flagitent: ego autem mandavi ut rogarent.*

15. *Satis beatus unicis Sabinis.*] Prædio in Sabinis, quo donatus ſum à Mæcenate, ſatis me locupletem exiſtimo, nec ab eo quidquam ultra peto, vel cupio. Vide lib. 3. Od. 13. v. 1. ibique Annot. Item Epiſt. 16. initium, ubi ſuam ipſe villam deſcribit Poëta.

15. *Truditur dies die.*] Epod. 17.

Urget diem nox, & dies noctem.

Senec. Epiſt. 24. *Nullius rei finis eſt. Sed in orbem nexa ſunt univerſa. Fugiunt ac ſequuntur. Diem nox premit, dies noctem. Æſtas in Autumnum deſinit. Autumno Hyems inſtat, quæ Vere compeſcitur. Omnia tranſeunt, ut revertantur.* Sic ferè ad rem noſtram Eccleſiaſtes cap. 1. *Oritur Sol & occidit, & ad locum ſuum revertitur: ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem.* Vide Perſ. Sat. 5. v. 66. ſeq.

16. *Novæque pergunt interire Lunæ.*] Ita labuntur menſes annique: novæ Lunæ complentur: tum decreſcunt, ac intereunt, rurſumque renaſcuntur, & creſcunt, perpetuis vicibus. Ita fugit tempus, ita fluit ac perit ætas & vita noſtra. Tu tamen, O ſuperbe & ambitioſe, quaſi vitæ ſit tibi ſecuritas, & immunitas à morte, inſanas moliris ſubſtructiones.

17. *Tu ſecanda marmora Locas.*] Mercede conducis ſectores marmoris & ſculptores: vel redemptori negotium das ſecandorum marmorum, ad extruendas domos ſuperbas.

20. *Mariſque Baiis obſtrepentis urges Summovere littora.*] Molibus in mare jactis extendis littus, ut ibi ædifices, amœno, loco, ad Baias, ubi fluctus marini ventis agitati fremunt & obſtrepunt vehementer: quaſi non ſufficiat continens terra ad conſtruendas ædes. Salluſt. *Divitias profundunt in extruendo mari, & montibus æquandis.* Senec. Controverſ. 5. *Maria ſummoventur projectis molibus.* Vide ſupra Od. 15. init. ibique Annot. Item poſtea, lib. 3. Od. 1. v. 33. & Od. 24. v. 2.

Baiis.] Baiæ civitas Campaniæ, à Baio Ulyſſis ſocio ibi ſepulto nominata; ſita Puteolos inter & Cumas, in eo ſinu qui nunc dicitur *Golfo di Puzzuolo & di Napoli:* calentibus aquis ad ſanitatem valde utilibus, cœli temperie, amœno receſſu, Romanorum Procerum nitidas illic ædes habentium frequentiâ, perquam felix: ut etiam vitanda, velut occaſio luxuriæ dicatur à Seneca ad Lucil. Epiſt. 52. *Illic,* inquit, *tanquam loco debeatur licentia, magis luxuria ſolvitur. Non tantum corpori, ſed etiam moribus ſalubrem locum eligere debemus.*

Summovere littora,
  Parùm locuples continente ripâ.
Quid, quòd usque proximos
  Revellis agri terminos, & ultra
Limites clientium
  Salis avarus? Pellitur paternos [228]
In sinu ferens Deos
  Et uxor & vir, sordidosque natos:
Nulla certior tamen
  Rapacis Orci fine destinatâ
Aula divitem manet
  Herum. Quid ultrà tendis? Æqua tellus
Pauperi recluditur,
  Regumque pueris; nec satelles Orci
Callidum Promethea
  Revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum, atque Tantali

frementis, non sat dives stabili terrâ. Quid dicam, *quòd vicinos etiam agri limites removes, & clientium terminos transilis,* per *avaritiam? Ejicitur & maritus, & conjux portans in gremio Penates, & pueros squalidos. Attamen potentem dominum haud expectat ulla basilica melior paratâ sede Inferorum* omnia *absorbentium. Quid ampliùs quæris? Terra pariter inopi* sinum *aperit, atque principum filiis: neque Inferorum custos, auro corruptus, astutum Prometheum reportavit. Ille Tantalum,*

ANNOTATIONES.

23. *Quid, quòd usque proximos, &c.*] Quin etiam sacrilegâ ratione rem augere non vereris; tum vicinorum, tum etiam clientium terminos removendo. Duo sunt itaque delicta, alterum contra fidem clientibus debitam, alterum contra justitiæ & religionis virtutem. Quod ad primum attinet: illatam clienti injuriam eo constat graviorem esse, quod post parentes & pupillos fidei tutelæque nostræ creditos proximum obtineant locum clientes, qui sese pariter in fidem patrociniumque nostrum dederunt; ut asserit A. Gellius. lib. 5. cap. 13. & lex 22 xii. Tab. hæc est: *Si clienti patronus fraudem fecerit, sacer esto.*

26. *Revellis agri terminos.*] Hoc alterum est peccati genus, & sacrilegum quidem, ex istâ Numæ Pompilii lege, quæ jubebat ut qui terminum exarâsset, ipse & boves Deo sacri fierent. Eodem pertinet, quòd Terminum Deum consecrabant colebantq; veteres. Translator etiam terminorum damnatus lege divinâ noscitur, Deuteron. cap. 19. v. 14. Proverb. cap. 22. v. 28. &c.

26. *Pellitur paternos, &c.*] Expositio ad augendam invidiam. Sic possessione legitimâ deturbatur cliens à te, & ad inopiam redactus abit cum uxore gemebundâ, sed religiosâ, quæ portat *in sinu Deos* familiares, puerosq; ob egestatem *sordidos.*

29. *Nulla certior tamen, &c.*] Quòd si opibus mortem eluctari liceret, aut si potiorem apud Inferos sedem opulentus quisque occuparet; libens ego tibi sanè condonarem, quòd quo jure, quâ injuriâ, divitias accumules. Verùm non ita se res habet; nec enim *divitem manet herum ulla certior aula aut finis,* quàm quæ *Orco destinata* est. Non sors ibi aut conditio melior opulento cuilibet quàm inopi. *Quid* ergo *ultrà tendis,* quàm sancitum decretumq; tibi est fatorum ac Numinum lege immutabili? Horat. Lib. 2. Epist. 2.

Quid vici prosunt, aut horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cùm parvis non exorabilis auro?

32. *Æqua tellus pauperi recluditur, &c.*] Lib. 1. Od. 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turres.

34. *Nec satelles Orci, &c.*] Nec mors muneribus ac donis corrumpitur, ut suam dimittat prædam; omnes mortales rapit, Æschyl. Μόνος θεῶν θάνατος ου δώρων ἐρᾷ, *Inter Deos sola mors non capitur muneribus.* Theognis: Ουτις ἄποινα διδὺς θάνατον φύγοι. *Nemo pretium offerens sese à morte redemit.* Vide supra Od. 3. & 14.

Satelles Orci.] Charon, de quo supra Od. 3. adv. ult. & alibi.

35. *Callidum Promethea.*] De eo, Lib. 1. Od. 3. v. 27. & Od. 16. v. 13. Sensus est: nec Charon oblato captus auro transvectum in alteram Cocyti ripam Prometheum revexit ad vivos rediturum. Et Prometheus, quantumvis sagax, qui hominem sapienter è luto finxerat, qui cœlestem ignem ferulâ ad Solis currum extensâ callidè suffuratus in terras detulerat, is tamen nec astu nec pretio Satellitem Orci vicit, ut mortem evadere posset. Lib. 2. Epist. 2. mox cit.

Metit Orcus.
Grandia cum parvis non exorabilis auro.

36. *Hic superbum Tantalum, &c.*] Hic ipse Charon neque superbos veretur, imò domat, & in Inferis coërcet. De Tantalo supra Od. 12. ad finem.

37. *Tantali genus.*] Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Orestem.

Genus

Tantalique posteros tenet. Ille ipse egenum ærumnas perpessum sive rogatus, sive non rogatus, auscultat levatque.

Genus coërcet: hic levare functum [123]
Pauperem laboribus,
Vocatus, atque non vocatus, audit.

A N N O T A T I O N E S.

38. *Hic levare functum Pauperem, &c.*] Idem ille pauperi præsto est; atque laboriosâ & ærumnosâ defunctum vitâ ultrò sublevat, cymbâ excipit, & transfert in sedes quietas. Cic. Catilin. 4. n. 7. scribit, *Mortem à Diis Immortalibus non esse supplicii causâ constitutam, sed aut necessitatem Naturæ, aut laborum ac miseriarum quietem esse.*

40. *Vocatus, atque non vocatus.*] Alludit ad Oraculum Lacedæmoniis redditum; Καλούμενος κ'ἀκλητος θεὸς παρέςαι, *Vocatus & non vocatus Deus aderit.*

O D E XIX.

Bacchi laudes eò canit aptiùs, quod ejus Numine est plenus.

Bacchum versus dictantem in secretis aspexi cautibus, & Nymphas auscultantes, arrectasq; aures Satyrorum caprinos pedes habentium. Fidem habete, nepotes. Euboë, timore nuper incusso agitatur animus, & ob repletum Baccho pectus, non

BACCHUM in remotis carmina rupibus
Vidi docentem (credite posteri) [230]
Nymphasque discentes, & aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Evœ! recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum

A N N O T A T I O N E S.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 1.

1. *Bacchum in remotis, &c.*] Festum Poëtis Bacchi idem, epulumque tum poëticum esse sacrumque celebre, & hymnum solemnem decantari solitum constat: auctoresque sunt Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 4. & Propert. lib. 4. Eleg. 6. sive quod Liber & Apollo Deus idem est, ut pluribus asserit Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 18. ac evincunt Æschyli Euripidisque testimonia ibidem allata. Æschyl. Ἄπολλον ὦ Βάκχε ὦ Μάντις. Euripid. φιλόδαφνε, Βάκχε, Παιὰν, Ἄπολλον, Εὔλυρε. Sive quòd Bacchus, id est, vinum, scribendis versibus ingenium exacuat. Unde,

—Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus, &c.

Ut noster egregiè docet, lib. Epist. 19. Istius igitur generis hymnus est Ode hæc elegantissima, & quæ sanè probet *benignam ingenii venam*, quâ gloriabatur Poëta Ode superiori. Talis etiam Od. 25. lib. 3. Et Propert. Eleg. 16. lib. 3.

In remotis carmina rupibus.] Longè à strepitu tumultuque populari, urbano, forensi. Nam

Carmina secessum scribentis & otia quærunt.

2. *Vidi docentem.*] Sic & apud Virgil. Eclog. 6. Silenus in antro à pueris Nymphisque deprehensus petita dudum carmina tandem pangit;

Satis est potuisse videri
Carmina quæ vultis cognoscite, &c.

3. *Nymphasque discentes.*] Musas intellige. Sic Eclog. 7. v. 21.

Nymphæ noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite.

Aures Capripedum Satyrorum acutas.] Vel in acumen factas & formatas: tales enim habere dicuntur Satyri; vel ad audiendum erectas, paratas, avidas. Lucian. Οἱ δὲ σάτυροι ὀξεῖς τὰ ὦτα, καὶ αὐτοὶ φαλακροί. Et alibi: ὦτα μεγάλα ὄρθια, dicit habuisse unum è Bacchici exercitûs ducibus, *magnas aures rectas.* Dialog. cui tit. *Bacchus.* Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 3.

Fer, bone Liber, opem: &
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava juventus
Adsit; & attonito non taceare sono.

Vid. lib. 1. Od. 1. De Satyris plura ad v. 31.

5. *Evœ.*] Vel, Euhoë; ut doctiores aliqui volant: quâ voce Bacchantes in sacris divino se furore concitabant, ut aiunt, Juv. Sat. 7. v. 62.

Satur est, cum dicit Horatius, Euhoë.

Vide lib. 1. Od. 18. ibique Annot.

Recenti mens trepidat metu, &c.] Enthusiasmum sibi affingit Poëta, quem semper comitatur sacer quidam ac religiosus horror, ob Numinis præsentis agentisque reverentiam vehementemque vim, quâ turbatur nonnihil simulque lætatur mens divinitùs afflata, extra se posita & alienata, superiorisque potentiæ arbitrio mota.

6. *Plenoque Bacchi pectore turbidum Lætatur.*] Numine incidente correptus de divino gaudet

Lætatur,

Lætatur. Evœ: parce, Liber,
Parce, gravi metuende thyrso.
Fas pervicaces est mihi Thyadas,
Vinîque fontem, lactis & uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapsa cavis iterare mella,
Fas & beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Disjecta non levi ruinâ,
Thracis & exitium Lycurgi.

sine gaudio conturbatur. Euboë: indulge, Bacche, indulge, verende thyrso formidande. Licet mihi cantare Baccbantes [131] *protervas, & vinum defluens, & lac copiosè manans, & mel ex cavatis arboribus stillans, celebrare; necnon felicis uxoris ornamentum astris insertum: Pentheique domum gravi deturbatam casu & Lycurgi Thracii mortem.*

ANNOTATIONES.

consortio, non tamen sine perturbatione.

7. *Parce, Liber, parce.*] Indignum tali se visitatione professus veniam rogat, ne in ultionem visi Numinis id sibi contingat mali, quod Actæoni, Pentheo, Lycurgo, aliisque acciderat. Deprecatur & vehementiorem Dei agitationem, quâ de suâ sede mens omninò dejiciatur.

8. *Gravi metuende thyrso.*] Quò tòt adversarios perculisti ac perdidisti.

Thyrso.] Hasta erat hederis & pampinis intecta, quibus obvoluta etiam cuspis inopinatos ictus certumque exitium inferebat.

9. *Fas pervicaces, &c.*] Divino itaque spiritu correptus Poëta, vinque Numinis sentiens, rectè ait, fas mihi esse Dei laudes exequi.

Pervicaces.] Concepto furore petulantes & protervas. Pervicacia interdum est bonarum rerum perseverantia, pertinacia semper malarum; inquit Non. Marcell. Acciique ad Myrmidones verba hæc affert: *Tu pertinaciam, Antiloche, esse banc prædicas: ego pervicaciam aio . . . . Tu addis quod vitio est: demis quod laudi datur.*

Thyadas.] A θύω, *sacrifico, feror impetu quodam furibundo.* Thyadas appellatæ sunt Bacchi sacrificulæ seu Bacchantes.

10. *Vinique fontem, lactis & uberes, &c.*] Licet mihi referre & cantare patrata Baccho prodigia & miracula. Perperam, ut videtur, afferunt hic aliqui morem veterem Baccho seu Dionyso in spelæis sacrificandi vino, lacte & melle. Sanè respexit, ea scribens, Horatius Euripidis locum, in Bacchis Act 3. in quo *Baccharum una thyrso dicitur petram verberâsse, & mox inde profiluisse aquæ fons; alia ferulam projiciente in terram, rivum Deus emisisse; quæ verò candidi potus cupidæ fuerunt, summis digitis terram scalpentes, lactis flumina statim elicuisse: è thyrsis autem hederaceis flava mella guttis dulcibus stillâsse.*

13. *Fas & beatæ conjugis additum Stellis honorem.*] Dicam & Ariadnes coronam nuptialem inter sidera relatam. Hujus meminit Virgil. Georgic. 1. v. 222. Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Sic micet æternum, vicinaque sidera vincat
Conjugis in cælo clara corona tuæ.

Quomodo verò desertam à Theseo Adriadnem sibi in uxorem adoptârit Liber, coronamque in cœlum transtulerit, canit idem Ovid. lib. 8. Metam. cap. 2.

Desertæ & multa querenti
Amplexus & opem Liber tulit; utque perenni
Sidere clara foret, sumptamde fronte coronam
Immisit cœlo. Tenues volat illa per auras
Dumque volat, gemmæ nitidos vertuntur in ignes;
Consistuntque loco; spetie remanente coronæ:
Qui medius nixique genu est anguemque tenentis.

14. *Tectaque Penthei Disjecta.*] Et hic alludit ad Euripid. cit. loc. ubi Penthei palatium brevi subvertendum minatur Bacchus: Διατιναξατος Βαχχίω δῶμα Πενθέως. Pentheus rex Thebarum Bacchantes noctu discurrentes, quod nefas, spectans, iram in se Numinis concitavit, unde & ab ipsâ matre suâ Agave sociisque Bacchantibus discerptus, miserè periit. Ita Pausan. in Corinth. Euripid. cit. &c. Hyginus autem à Libero patre insaniâ & furore perculsum violentas ipsum sibi manus intulisse refert. Vide Ovid. Metamorph. lib. 3. cap. 7. & seq. Pers. Sat. 1. v. 100. Diodor. Sicul. lib. 4.

15. *Non levi ruinâ.*] Legunt alii, *non leni ruinâ*, id est, sævâ. Alii *non levi*, seu *lævi*, id est, asperâ.

16. *Thracis & exitium Lycurgi.*] Referam quoque vindicatum Bacchi Numen, prostratis quotquot huic adversari refragarive ausi sunt: quales Pentheus, de quo mox; & Lycurgus, qui spreto illo pœnas luit, seu à Jove privatus oculis vitâque ipsâ, ut scribit Homerus; seu ab ipso interfectus Baccho, ut volunt alii. Is Thracum rex multa per temulentiam pravè committi videns, excidi vineta jussit omnia, vinumque aboleri: hinc porrò fabulati sunt, ultore Baccho, versum in furorem crura sibi amputâsse, falce vinitoriâ. Hygin. & Plutarchus, aliter paulò, quod nimirùm in carcerem Bacchas & Satyros

Tu domas fluvios, & mare longinquum. Tu secretis in montibus Thraciarum mulierum capillos nodo serpentino citra periculum constringis, vino *madens. Cùm* verò *scelerata Gigantum turma per sublime appeteret imperium* Jovis *patris* tui, *tu Rhœcum dejecisti leonis unguibus, ac terribili maxillâ: quamvis saltationibus, cavillationibus, lusibusque habebaris magis idoneus, nec ita ad certamina habilis: veruntàmen paci atque bello communis eras. Innoxius te Cerberus aspexit*

Tu flectis amnes, tu mare barbarum: [232]
Tu separatis uvidus in jugis
Nodo coërces viperino
Bistonidum sine fraude crines.
Tu, cùm parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhœcum retorsisti leonis
Unguibus, horribilique mala;
Quanquam choreis aptior & jocis [233]
Ludoque dictus, non sat idoneus
Pugnæ ferebaris: sed idem
Pacis eras mediusque belli.
Te vidit insons Cerberus aureo

ANNOTATIONES.

conjecisset. Lycurgo exitium accidisse narrant Apollodorus, lib. 3. & Euripides antea citatus, Ovid. Trist. 5. Eleg. 3.

Ossa bipenniferi sic sint malè pressa Lycurgi;
Impia nec pœnâ Pentheos umbra vacet.

Propert. lib. 3. Eleg. 16.

Vesanumque nova nequicquam in vite Lycurgum;
Pentheos in triplices funera grata greges.

17. *Tu flectis amnes.*] Gangem & Indum fluvios intelligunt quidam: alii Hydaspen & Orontem, quos Bacchus transiit in Indiam pergens. Alii Strymonem Thraciæ fluvium, cujus accolæ Edoni cum suo rege Lycurgo primùm reluctati, posteà verò domiti à Baccho, ejus se legibus ac disciplinæ subdiderunt. Favet Ovid. mox cit.

Nec patria est habitata tibi: sed ad usque nivosum
Strymona venisti, Marticolamque Geten.
Persidaque, & late spatiantem flumina Gangem,
Et quascunque bibit decolor Indus aquas.

Tu mare barbarum.] Indicum mare, populosque Indos sub jugum tuum misisti. Ex Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Triumphator Bacchus est appellatus, quoniam ille primus de Indis cum spoliis opimis in patriam reversus triumphavit.

18. *Tu separatis uvidus in jugis, &c.*] Per te fit, ut Bacchantes viperis ac serpentibus implicitos habeant crines, sine ullo damno suo. Scribit Plutarchus in Alexandro, mulieres istas Orgia Baccho celebrantes impunè serpentes tractâsse; volunt alii alludi ad fabulam, quâ Bacchus infans anguibus à Parcis cinctus fertur, qui nihil intulerint mali, sed ora pueri lamberent.

20. *Bistonidum.*] A Bistone stagno vel lacu dicti Bistonii & Bistones Thraciæ populi; & Bistonides mulieres ibidem sacra Baccho facientes. Est & Bistonia urbs propè mare, hodie *Buron* dicta.

21. *Tu cum parentis, &c.*] Quin & præclarè à te in bello gesta celebrabo. Tu enim, Bacche, opem Jovi patri tuo egregiam operamque navâsti, quando impiè tentarunt Gigantes cœlum scandere montes montibus imponendo. Tum siquidem assumptâ leonis specie, unguibus & dentibus decertando, Rhœcum aliosque vicisti, dejecisti, profligâsti. Leonis pelle indutum pugnâsse Bacchum aiunt alii, leonâque audaciâ: quòd quidem minus fabulosum. Diodor. verò pardorum pellibus usum refert.

25. *Quanquam choreis aptior, &c.*] Duo extitere Dionysii, inquit Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Prior senex promissâ barbâ, ex veteri more. Alter juvenis, speciosior, & deliciosus. Is Satyrorum saltatione, risu & joco delectabatur. Omnes etiam qui in exercitu musicis exercerentur, immunes fecit. Hæc Diod. ex quibus mollities Bacchi notatur, qui etiam in Indiam duxerit exercitum mulierum & delicatorum hominum tripudiis & cantionibus operam dantium. Lucian. in Dial. cui titulus, *Dionysius*. Diodor. cit. &c.

Aptior & jocis, Ludoque dictus.] Huc pertinet quod vulgo circumfertur adagium: *Sine Cerere & Baccho friget Venus.*

27. *Idem pacis eras mediusque belli.*] Ad utrumque pariter, seu ad pacem sanciendam, seu ad bellum movendum paratus & accommodatus, Diodor. cit. loco; *Quidam duplicem ei formam attributam volunt, quoniam ebrietas & iracundos efficiat & hilares.* Medium belli pacisque, communem interpretatus sum.

29. *Te vidit insons Cerberus.*] Cùm ad Inferos denique descendisti, Semelen matrem, vel, ut alii narrant, Ariadnen conjugem inde reducturus, Cerberus, ultrò tuum Numen reveritus est, caudâ leniter motâ blandiens, tibias etiam & pedes lambens. De Cerbero plura ad Od. 13. hujus libri, sub finem.

Aureo cornu decorum.] Cornua tribuuntur Baccho, quòd immoderatè bibentes quemlibet obvium ferire soleant. Unde & tauro similem faciunt, quòd, perindè ut ille, bibaces sint, iracundi, petulci: teste Athenæo, lib. 1. Non ita videtur ad rem quod ex eodem Athenæo affe-

Cornu

Cornu decorum, leniter atterens
Caudâm, & recedentis trilingui
Ore pedes, tetigitque crura.

[234] *aureo cornu insignem, movens caudam leviter, & regredientis*
31 *pedes cruraque triplici linguâ & ore delixit..*

ANNOTATIONES.

runt quidam, cornua pro poculis fuisse olim; nec quòd, ex Diodoro, lib. 4. primus ille terram junctis bobus exercuerit: multò minùs quod idem alibi ait, cornutum dici Bacchum, ob acumen in excogitandis rebus ad vitam utilibus.

Cæterùm sacros Moysis libros haud Ethnicis auctoribus incognitos fuisse alibi quidem annotavimus: inde verò pleraque veri Dei miracula expiscatos imitatosque fabulatores falsis Numinibus & heroibus suis affinxisse, sciolus quilibet vix ignorat. At cùm id abundè probet & ostendat vel una hæc Ode, non est leviter prætermittenda, quin rem penitùs excutiamus, atque paulò otiosius inspiciamus & perscrutemur. Enim verò quanta & quot attribuuntur Baccho, quæ vel Noachi sunt, vel ipsius Moysis? Singula perstringamus; quorum plurima tamen alii non absurdè jam protulerunt, occuparuntque. Bacchus inventor vini vitesque plantare docuisse jactatur. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Atqui hoc longè verius Noacho vindicatur. Genes. cap. 9. v. 20. ubi & inebriatus ille & nudatus in tabernaculo suo, necnon majori filio ludibrio habitus refertur; quæ ad Bacchum transtulere ferè omnia.

Bacchus ut in sylvis & rupibus Satyris & Musis, sic documenta varia tradidit Noachus post diluvium, devastatâ ac in solicitudinem redactâ terrâ, & de cultu Dei præcepta hominibus sedulò inculcavit.

Bacchus amnes & mare flexit; Noachus aquarum eluvionem arcâ evasit, separavitque.

Bacchus Gigantes Jovi bellum moventes expugnavit: Noachus Chamo filio impiè se colendum Numinis instar exhibenti, posterisque ejus idololatris vel atheis fortiter repugnavit.

Bacchus pacis bellique medius & arbiter extitit: Noachus sequester & conciliator Deum inter & homines, audire meruit; *Non erunt ultra aquæ diluvii, ad delendum universam carnem:* item, *Ponam arcum meum in nubibus, eritque signum fœderis inter me & inter terram.* Genes. cap. 9. cit.

Quod si Moysen, Josuen, & quæ ad eos pertinent, conferamus cum iis quæ Baccho assignat Horatius, eadem propriè esse agnoscemus. Moyses in Monte Sinà acceptas Dei leges populo Hebræo perfert. *Bacchus in rupibus Satyros & Nymphas docet.*

Bacchi *thyrsus*, quid aliud quam virga Moysis? Per hanc patrata certè prodigia, per illum similiter facta mentiti sunt.

Vini fontem, lactis rivos, mel stillans, quis non intelligat ficta, vel ex promissâ Hebræis terrâ lacte & melle manante; vel ex erutis è silice per Moysen aquis? Virga Moysis in serpentem versa, & sine damno apprehensa, serpens item æneus in deserto jussu Moysis erectus, Exod. 4. &c. nonnè locum dederunt *viperis* & anguibus Baccharum *crines* implicandi *sine fraude* quidem & *coërcendo?* Jam domita Baccho *flumina* ipsumque *mare*, vel lippientibus ostendunt Jordanis Marisque Rubri sicco vestigio transitum, ducibus Moyse & Josue. *Disjecta* verò *Penthei tecta. Licurgique* fatale *exitium*, adumbrant satis clarè urbes deletas, reges victos, gentesque fractas ab Israëlitis, Deo suffragante & opitulante. Denique Gigantes & potentes à seculo viri famosi, Genes. cap. 6. & monstra filiorum Enochi de genere giganteo. Num. cap. 13. v. 34. necnon turris Babel, Genes. c. 11. gigantomachiam, cœlique per arduum oppugnationem fabulosam peperere.

Cornutum verò Bacchum dexere, juxta id quod Exodi cap. 34. v. 29. & seq. legitur de cornutâ Moysis facie, seu duplici luminis radio conspicuâ, ex consortio sermonis Domini, quem Israëlitæ non sine metu ac stupore animadverterunt.

Adde, si lubet, Bacchi descensum ad Inferos, ac reditum incolumem, imaginem videri genuinam Moysis in monte nebuloso dies quadraginta commorantis, quem omnium opinione mortuum cum rursus viderunt Israëlitæ, velut ab Inferis reducem redivivum exceperunt.

ODE

ODE XX. Ad MÆCENATEM.

Famam sui nominis semper & ubique celebrem futuram.

Nec solitâ nec levi per aëra fluentem alâ vehar ego Poëta duplici formâ pollens. Nequaquam in terris manebo diutiùs: invidiâque superior deseram civitates. Ego proles majorum inopum, ego quem appellas, charissime, O Mæcenas, haud moriar, nec Stygiâ palude coërcebor. En modo tibiis increscunt pelles scabræ, atque in avem candidam transformor secundùm *superiores* partes; *& plumæ tenues exoriuntur in brachiis & scapulis.*

NON usitatâ nec tenui ferar [335]
Pennâ, biformis per liquidum æthera
Vates: neque in terris morabor
Longiùs; invidiâque major,
Urbes relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
Dilecte, Mæcenas, obibo,
Nec Stygiâ cohibebor undâ. [336]
Jamjàm residunt cruribus asperæ
Pelles, & album mutor in alitem
Supernè, nascunturque læves
Per digitos humerosque plumæ.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. 1.

1. *Non usitatâ, &c.*] Scaliger, lib. 6. Poët. Oden hanc ait *magni spiritûs, & tanto dignam ingenio.* Se suosque versus immortales futuros præsagit Horatius, atque suo nomine & famâ implendum orbem totum gloriatur. Quo si quis offendatur, summis quibusque Poëtis magna de se, nec omninò sine causâ, jactare solitis, succenseat necesse est. Paulò certè audaciùs canebat & vaticinabatur Ovidius, in fine Metamorph.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Nec tenui ferar Pennâ.] Non tenui aut fragili volatu, qui dissolvatur, & brevi cadat, famamque meam perire sinat. Ovid. mox. cit.

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar: nomenque erit indelebile nostrum.

2. *Penna.*] Alæ naturam, commune quidpiam cum Deo habere, asserit Plato in Phædro.

Biformis.] Lyricus vates atque Satyricus, inquiunt plerique. At videntur alii sapere plusculum, sic interpretantes: paulò antè homo, jam verò cycnus: binâ formâ præditus, humanâ & cycneâ.

4. *Invidiâque major, &c.*] Plutarch. de Invidiâ & Odio: Ut Sol, inquit, supra verticem extans aut umbram adimit, aut certè parvam facit; ita summa felicitas comprimit invidiam, quasi supra caput ejus consistens.

5. *Pauperum Sanguis Parentum.*] Obscuro loco natus, avo nempe liberto, patre libertino.

6. *Quem vocas, Dilecte.*] Sic interpunge sedulo: id est, quem tibi dilectum voca, pro tuâ in me animi propensione, O Mæcenas, quâ me ignobilem & humilem prosequeris, exornas, beas. Mæcenatis in Horatium morte sublatum næniola erat:

Lugens te, mea vita, nec smaragdos,
Beryllos neque, Flacce, pernitentes,
Nec mî candida margarita quæro, &c.

8. *Nec Stygiâ cohibebor undâ.*] Id est, non moriar, nec proindè in Inferis detinebor aut coërcebor. Ovid. cit.

Quâque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi; perque omnia secula famâ,
Si quid habent veri vatum præsagia, vivam.

Vide supra Od. 14. v. 8. De *Styge* dixi lib. 1. Od. 34. v. 10.

9. *Jamjàm residunt cruribus, &c.*] Sentio me transformari in cycnum: jamque meis tibiis, humanâ carne & cute spoliatis, succrescunt pelles asperæ, quales sunt in cruribus cycnorum.

10. *Album mutor in alitem.*] Ex Pythagoræ sententiâ loquitur Horatius. Aiebat ille Poëtarum animas transire in canoras aves: ac vicissim lusciniarum ac cycnorum animas Poëtis immitti. Porrò cycnos, ut & Poëtas, in tutelâ esse Apollinis creditum est. Unde cycni appellantur boni Poëtæ, mali autem anseribus comparantur. Cic. Tusc. 1. n. 73. *Cycni non sine causâ Apollini dicati sunt; sed quòd ab eo divinationem habere videantur, quâ providentes quid in morte boni sit, cum cantu & voluptate moriantur.* Virg. Eclog. 9.

—Vare, tuum nomen——
Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.

Infra noster de Pindaro, Od. lib. 4.

Multa Dircæum levat aura cycnum.

Jam

Jam Dædaleo ocyor Icaro
Viſam gementis littora Boſphori,
Syrteſque Getulas, canorus
Ales, Hyperboreoſque campos.
Me Colchus, & qui diſſimulat metum
Marſæ cohortis Dacus, & ultimi
Noſcent Geloni: me peritus
Diſcet Iber, Rhodanique potor.
Abſint inani funere næniæ,
Luctuſque turpes, & querimoniæ:
Compeſce clamorem, ac ſepulchri
Mitte ſupervacuos honores.

Nunc ad littus Boſphori frementis, & Libycas Syrtes, regioneſque Boreales pergam, factus avis canens ſuavitèr, velocior autem Icaro Dædali filio. Me Colchus, [237] Dacuſque Italum exercitum ſimulans non timere, atque extremi celebrabunt Geloni. Me cognoſcet doctus Hiſpanus, & qui bibit aquas Rhodani. Apage cantus lugubres inutilibus exequiis, fletuſque indecoros, & querelas. Comprime ejulatus, & prætermitte vana tumuli ornamenta.

ANNOTATIONES.

13. *Dædaleo ocyor Icaro.*] Id eſt, non ego temerè volatum tentabo, velut Icarus, neque pennas aſſumam fictitias & adſcitias. De *Icaro* ejuſque patre *Dædalo*, lib. 1. Od. 3. ſub finem.

14. *Viſam gementis littora Boſphori, &c.*] Barbaris etiam populis, & regionibus innoteſcam; meaque poëſis ad remotiſſimas orbis partes celebris erit. De *Boſphoro*, ſupra Od. 13. v. 14.

Gementis.] Illic enim horrendum ſtridet ac fremit mare, anguſto coarctatum ſpatio, & ad comprimentes ripas fluctus alliduntur ac gemunt.

15. *Syrteſque Getulas.*] Ad Africæ littora. Vide lib. 1. Od. 22. v. 5. *Getulia* regio Libyæ circa Syrtes; de quâ lib. 1. Od. 23. v. 10.

Canorus ales.] Cycni more, canens dulcitèr. Sitne verò fabuloſus iſte cantus, diſſerui ad Juvenalem.

16. *Hyperboreoſque campos.*] Ad polum Arcticum, ultimumque Septentrionem, quaſi ultra Boreæ flatus & originem. Vide lib. 1. Od. 12. ad penultimam ſtrophen annot.

17. *Me Colchus.*] Aſiæ populus ad oram Euxini Maris Orientalem. Ea regio vocatur hodiè *Mingrelia*.

Qui diſſimulat metum.] Iſtâ periphraſi videtur Horatius indicare Parthos, de quibus vide annot. lib. 1. Od. 19. v. 12. Quidam tamen referunt ad ſequentem vocem *Dacus*.

18. *Marſæ cohortis.*] Vel per ſynecdochen Marſos pro Italis ponit; vel potiùs illos præ cæteris nominat, quod in bello erant *genus acre virûm*, ut vocat Virg. Georg. 2. v. 167. Marſi Italiæ populi fuere, ubi nunc eſt pars Aprutii ulterioris, juxta lacum Fucinum; nomenq; regiuncula conſervat adhuc Marſi ducatûs titulo inſignita.

Dacus.] Gens vicinam Danubio regionem incolens, Tranſylvani, Moldavi, &c.

19. *Geloni.*] Scythiæ populi ad fluvium Boryſthenem, à Gelono Herculis filio cognominati. De illis jam ſupra Od. 9. v. penult. Intelligi poſſunt etiam Scythæ remotiſſimi, de quibus lib. 1. Od. 19. v. 10.

Peritus Iber.] Hiſpaniæ populus ab Ibero, ſeu Rege, ſeu fluvio, dictus.

Peritus.] Literarum ſtudioſus, variâque inſtructus doctrinâ. Alii referunt ad navigandi peritiam.

20. *Rhodanique potor.*] Lugdunenſes Gallos innuit & deſignat, apud quos facundiæ certamen erat: cujus meminit Juvenalis Sat. 1. v. 44. *Palleat*, inquit,

Ut Lugdunenſem rhetor dicturus ad aram.

Rhodanus fluvius Galliæ præcipuus, apud Helvetios ſcaturiens, per lacum Lemanum tam rapidè fluens, ut ſuas non coïnquinet aut permiſceat aquas: Genevam alluit: Galliam à Sabaudia, Delphinatum à Breſſiâ diſcernit; ad Lugdunum excipit Ararim amnem, Iſaram autem ad Valentiam & Vivarium; Occitaniam inter & Provinciam, ad Avenionem perlabitur: inde verò non procul, Druentiâ fluvio auctus Arelatem adit. Demùm oſtiis quinque Mare Mediterraneum ingreditur. Rhodani magnitudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Iſtro prædicat, Apud Aul. Gell. lib. 10. cap. 7.

21. *Abſint inani funere næniæ, &c.*] Funus, velut inane; nænias, luctus & querimonias, ut turpes viris; denique ſepulchri honores tanquam ſupervacuos reſpuit, quippe vivens immortaliſque futurus; quibus expreſſit Ennii Epitaphium ita de ſe ominati;

Nemo me lacbrymis decoret, nec funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Næniæ.] De his ſupra Od. 1. ad finem.

23. *Sepulchri Mitte ſupervacuos honores.*] Planè loquitur ex mente ipſius Mæcenatis, cujus hæc apud Senec. Epiſt. 92. refertur ſententia.

Nec tumulum curo: Sepelit Natura relictos.

Q. HORATII

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM SEU ODARUM,

LIBER TERTIUS.

ODE I.

Non opibus aut honoribus, sed mediocri fortunâ, vitâque tranquillâ constat felicitas.

Imperitum vulgus aversor atque amoveo. Obsecundate ore: Musarum ego *antistes in-*

ODI profanum vulgus, & arceo; [238]
Favete linguis! carmina non priùs [239]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Odi profanum.*] Quod Persius sub finem Satiræ primæ, hoc odes hujus initio præstat Horatius. Nimirùm quibus scribat, & quos lectores velit, uterque imperiosè statuit. Est igitur prima strophe velut prooemium gravissimi carminis gravissimè quidem tractati, documenta pleraque ad mores pertinentia continentis. Certè in hujus & sequentis libri carminibus potissimum enitescit illa, quam laudat Petronius, *Horatii curiosa felicitas.* Audiatur hic Scaliger hypercritic. tertii libri Ode prima *magnifico dicendi genere structa est.* Et posteà; *Sequuntur carmina plena sapientiæ, numerosa, ardua.* Secunda Ode paritèr altiloqua: tertia gravissima: quarta nec Pindaro cedit ac ne quinta quidem. Sexta altissimè sonat, &c. Hæc ille.

Profanum vulgus.] Orphæus: *φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστὶ, θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις, Loquar, quibus fas est, at fores occludite profanis.* Arcet vulgus indoctum & rude, utpote Musarum sacris haud initiatum. Solennis erat sacrorum formula, quam habet Virgil. Æneid. 6. v. 258.

——*Procùl, ô procùl este, profani.*

Callimach. Ἑκὰς, ἑκὰς ἐστὲ βέβηλοι.

In Petronii Satyrico, Eumoplus ita præcipit: *Effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate: & sumendæ voces à plebe summotæ, ut fiat, Odi profanum vulgus, & arceo:* quibus verbis explicari, quid voluerit Horatius per *vulgus profanum,* benè monet Cruq. A. Gell. ad finem lib. ult sic ait; *Commentariis his legendis dabo legem, ut ne eam attingat, neve adeat profestum & profanum vulgus à ludo musico diversum.* Apud Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 2. Philosophia ex fabulis quædam abs se abdicat, ac *velut profana ab ipso vestibulo sacræ disputationis excludit.*

2. *Favete linguis.*] Vox in sacris olim usitata, quâ silentium imperabatur. Et certè nihil est, quo reverentiam Numinis aptiùs aut ampliùs liceat declarare, quàm profundâ illâ taciturnitate atque attentione animi ad divina quasi stupentis. Hùc facit Psal. 64. v. 1. Interpretatio sancti Hieronymi ex Hebræo: *Tibi silentium laus, Deus, in Sion.* Aristophanes, *Linguis faveat omnis populus ore clauso, ædes enim ingressus est Musarum coetus.* Senec. de Vitâ Beat. c. 27. *Hoc verbum, Favete linguis; non, ut plerique existimant, à favore trahitur; sed imperatur silentium, ut ritè peragi sacrum possit, nullâ voce malâ obstrepente.* Quæ postrema verba favent iis, qui interpretantur; benè precamini; cavete ne quidquam loquamini infaustum, & mali ominis. Cicero. 1. De Divin. n. 102. *Non solùm Deorum voces Pythagoræi observaverunt, sed etiam hominum, quæ vocant, omina. Quæ majores nostri, quia valere censebant, idcirco omnibus rebus agendis, quod bonum, faustum, fortunatumque sit, præfabantur: rebusque divinis, quæ publicè fierent, ut faverent linguis, imperabatur.* Festus: *Faventia bonam ominationem habet: nam præcones clamantes populum sacrificiis favere jubebant. Favere est bona fari.*

Carmina non priùs Audita.] Nova, Lyrica, sci-

Audita

Audita, Musarum Sacerdos
  Virginibus puerisque canto,
Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipsos imperium est Jovis, [240]
  Clari Gigantæo triumpho,
    Cuncta supercilio moventis.
Est, ut viro vir latiùs ordinet
Arbusta sulcis; hic generosior
  Descendat in campum petitor:
    Moribus hic meliórque famâ
Contendat: illi turba clientium

auditos antea versus cano puellis ac juvenibus. Reges metuendi potestatem habent suos in populos, ipsos autem *in reges* potestatem habet *Jupiter victis gigantibus inclytus, omnia nutu concutiens. Fit ut alius alio spatiosius disponat arbores scrobibus. Ille candidatus in campum* Martium *nobilior veniat, iste virtutibus & existimatione potior concertet. Huic adsit amplior clientium numerus e*

ANNOTATIONES.

tet, à nemine Latinorum hactenus saltem exactè, facta. In hujus libri ultimâ Ode pariter gloriatur. *Princeps Æolium carmen ad Italos deduxisse modos.*

3. *Musarum Sacerdos.*] Bonus omnis Poëta Musarum & Apollinis antistes & Sacerdos audit. Virgil. Æneid. 6. v. 645. de Orpheo.

Necnon Threïcius longâ cum veste Sacerdos.

Ovid. Amor. lib. 3. Eleg. 8. v. 23.

Ille ego Musarum purus Phœbique Sacerdos.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Phœbe fave, novus ingreditur tua templa Sacerdos,
Huc age cum citharâ carminibusque veni.

4. *Virginibus puerisque canto.*] Velut castis & docilibus, proindeque idoneis tum ad sacra, tum ad præcepta morum capessenda. Sic & in carmine seculari ait à Sibyllis moneri, *Virgines lectas puerosque castos Diis dicere carmen.* Et lib. 1. Od. 21.

Dianam teneræ dicite virgines:
Intonsum, pueri, dicite Cynthium.

5. *Regum timendorum, &c.*] Docet in primis in quo non sit felicitas statuenda; & quam aberrant, qui supremâ potestate præditum censeant beatum, quòd ab aliis timeatur, nullum verò timeat. Enim vero mortalium nemo quantumvis potens ejusmodi est; cum supra se Deos habeat æqui & iniqui vindices, & regum perinde, ut hi populorum, cervicibus incubantes. Plaut. Captiv. 25, 26. *Quasi tu nescias repentè, ut emoriantur humani Joves,* Id est, Reges & Principes.

In proprios greges.] Sunt Reges quasi pastores populorum. Psal. 76. *Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysis & Aaron.* Et Psal. 77. *Abstulit sicut oves populum suum, & perduxit eos tanquam gregem.*

6. *Reges in ipsos imperium est Jovis.*] Sueton. Jul. Cæsar, cap. 6. *Est in genere & sanctitas Regum, qui plurimum inter homines pollent; & ceremonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.*

7. *Clari Gigantæo triumpho.*] Apparuit satis quantum Dii hominibus prævaleant, cùm Gigantes immani robore superbientes Jupiter debellavit. Vide l. 1. Od. 11. & 19. & Od. 4. hujus libri.

8. *Cuncta supercilio moventis.*] Orbem universum nutu unico quatientis. Virg. Æn. 9. v. 106.

Annuit: & totum nutu tremefecit Olympum.

Egregia divinæ Majestatis declaratio: ex Homeri Iliad. 1. Ἦ' καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων, *Superciliis annuit Saturnius*, id est, Jupiter; hinc & concussis comis cœlum concussisse ibidem dicitur. Quibus è versibus Phidias aiebat Jovis sui Olympi simulachrum mirâ arte effinxisse. Plin. lib. 2. cap. 37. ita scribit: *Superciliis negamus, annuimus. Hæc maximè fastum indicant.* Ibid. *Frons severitatis index ut & clementiæ.* Ammianus Marcell. *Supercilia velut cornua erigi*, dixit. Vide Cœl. Rhodig. l. 3. c. 26.

9. *Est ut viro vir, &c.*] Nec eos esse felices putâris, qui ingentibus prædiis, magistratibus, palatiis fruuntur. Nam sint quidem alii opulentiores aliis, nobiliores, potentiores, famâ celebriores, at nemini propterea mors parcit; omnes æquat, & pariter aufert. Quæ sententia variis est locis apud Horatium variâ ubique dictione expolita. Lib. 1. Od. 1. &c.

Latius ordinet Arbusta sulcis.] Vineta vel arbusta plantet agro ampliora, spatiosiora.

10. *Hic generosior descendat, &c.*] Ille claritate generis fretus ambiat magistratum, proindeque veniat, *in Campum* Martium, quo ad ferenda suffragia Populus Romanus conveniebat.

Descendat.] Erat campus ille inferior urbe in collibus ædificatâ. Adde quod in edito colle spectandum se populo præbebat candidatus antequam in campum descenderet. Vide Alex. ab Alex. l. 4. c. 3. ubi fusè de comitiis, & de ratione creandorum apud Romanos magistratuum.

12. *Moribus hic meliorq; famâ Contendat.*] Alius accedat minus fortasse domi nobilis, sed virtutum gloriâ conspicuus; & de eodem honore & magistratu capessendo adversus alterum contendat.

13. *Illi turba clientium Sit major.*] Alius potentiam ostentet numerosâ clientium turbâ stipatus, ut ad munera publica evehatur.

M Sit

at p ri jure magnos & par-vos regit mors: quodlibet no-men urna complectitur & ver-sat. Cui supra sceleratum ca-put strictus gladius impendit, gustum suavem haud compa-rabunt epulæ Siculæ: nec so-porem revocabit volucrum aut æ modulatio. Quietus sopor haud aspernatur ab-jectas hominum agrestium ca-sas, & littus umbrâ amœ-num, nec Tempe Zephyris af-flata. Qui cupit dumtaxat quod sufficit, hunc *nec angit mare procellosum, nec violen-tia occidentis Arcturi, vel*

Sit major. Æquâ lege necessitas
Sortitur insignes et imos; [241]
Omne capax movet urna nomen.
Districtus ensis cui super impiâ
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharæque cantus
Somnum reducent. Somnus agrestium
Lenis virorum non humiles domos
Fastidit, umbrosámque ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem quod satis est, neque [242]
Tumultuosum sollicitat mare,
Nec sævus Arcturi cadentis

ANNOTATIONES.

14. *Æquâ lege necessitas, &c.*] Numinis voluntas, æternum decretum, fatum, sine delectu summos æque ac infimos complectitur, movet, amovet, absumit. Benè apud Suidam, *Lex quidem similis est Tyrannidi: terrore enim & vi cuncta perficit.*

16. *Omne capax movet urna nomen.*] Omnium perinde mortalium nomina fatalis urna continet; donec suo quæque tempore educantur. Atque ita cuncti seriùs ocyùs ultimæ necessitati mancipantur & traduntur. Vide lib. 2. Od. 3.

16. *Districtus ensis cui super, &c.*] Quod si legitima dominatio non reddit fortunatum, ut initio asseruit, multo minus tyrannica & per scelus occupata. Nam, ex Tullio mox citando, *Cui semper aliquis terror impendeat, nihil ei beatum:* is nec epularum nec somni dulcedinem experitur. Quod sanè Damocles impius ille Dionysii Syracusiorum Tyranni assentator intellexit, vel ab ipso Tyranno edoctus. Cùm enim regiam experiri fortunam ab eo petiisset, aureo lecto, strato pulcherrimo textili stragulo, magnificis operibus picto, collocatus est. Aderant unguenta & coronæ: odores incendebantur: mensæ conquisitissimis epulis extruebantur: ad mensam eximiâ formâ delecti ministrabant pueri. Jamque fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc autem medio apparatu fulgentem gladium è lacunari setâ equinâ appensum demitti jussit Tyrannus, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pompam, nec dapes, nec pueros aspiciebat. Jam ipsæ defluebant coronæ. Denique exoravit Tyrannum, ut sibi abire liceret, quòd jam beatus esse nollet. Hæc Cicero Tuscul. 5. n. 61.

18. *Siculæ dapes.*] Harum ut lautissimarum meminit Plato 3. de Rep. Tullius 2. de finibus, & Tuscul. 5. n. 100. Athenæus lib. 1. cap. 59. Coquos item Siculos velut ciborum optimè condiendorum artifices eximios laudat l. 14. cap. 23.

21. *Somnum reducent.*] Quem abstulit mortis pavor imminentis.

Somnus agrestium Lenis virorum, &c.] Rusticis contra viris somnus adest ultro suavis & placidus, seu in agresti tugurio, seu ad fluminis ripam sub arboribus, frigus, umbram, & amœnitatem prætendentibus. Virgil. Georgic. 2. v. 467.

At secura quies . . . . .
Speluncæ, vivique lacus; ac frigida Tempe
. . . *mollesque sub arbore somni*
Non absunt. . . . . .

24. *Tempe.*] Accusativus est pluralis neutrius generis. Nomen erat vallis amœnissimæ in Thessalia, Peneo irrigatæ fluvio, montibus Ossâ, Pelio, Olympo circundatæ. Pro locis quibuslibet amœnis usurpari solet. Vide lib. 1. Od. 7. v. 4.

Zephyris agitata.] Leniter aspirante eo vento, qui *genitalis spiritus mundi* appellatur à Plinio l. 16. c. 25. *Flat ab Æquinoctiali occasu, ver inchoat, aperitque terras tenui frigore saluber. Favonius* Latini à favendo vel fovendo: *Zephyrus Græcis nominatus, quasi ζωηφόρος, vitam ferens.* Id. Plin. lib. 18. cap. 34.

Agitata.] *Incertas Zephyris motantibus umbras,* ut canit Virgil. Eclog. 5. Quæ quidem omnia somnos dulces faciunt.

25. *Desiderantem quod satis est, &c.*] Qui parvo contentus agit, & necessaria tantùm desiderat, is pecunias augendi parum cupidus, longinquam negotiationem minimè suscipit, adeoque maris pericula declinat; nec ille angitur valde si quando calamitatem grando, aut agrorum sterilitas annonæ penuriam invehat. Senec. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

26. *Tumultuosum mare.*] In fine Odes 29. hujus libri *Ægæos tumultus,* vocat.

27. *Sævus Arcturi cadentis impetus.*] Arcturus sive Arctophylax, quòd Ursam sequatur

Impetus

Impetus, aut orientis Hœdi:
Non verberatæ grandine vineæ,
Fundúsque mendax; arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hyemes iniquas.
Contracta pisces æquora sentiunt, [243]
Jactis in altum molibus. Huc frequens
Cæmenta remittit redemptor
Cum famulis, dominúsque terræ
Fastidiosus. Sed timor et minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit æratâ triremi, et
Post equitem sedet atra cura.

Caprorum surgentium; neq; vineæ per grandinem percussæ, vel ager fallax, arboribus modo pluvias accusantibus, modo constellationes arva exurentes, modo frigoris sævitiam. Aquas molibus in mare projectis coarctatas sentiunt pisces. Illuc cæmenta sæpius immittit operum conductor cum servis, necnon possessor terram contemnens. At metus & formido eodem quo dominus ascendunt: neque triremem ære munitam deserit molesta sollicitudo, imo equitanti assidet.

ANNOTATIONES.

velut custodiat dicta constellatio, magnas tempestates movet, præsertim cùm occidit, videlicet Octobri ineunte. Vide Plaut Rudent. Prolog. v. 69. ubi sic loquens inducitur illud sidus.

Increpui hybernum, & fluctus movi maritimos.
Nam Arcturus signum omnium sum acerrimum;
Vehemens sum exoriens; cum occido, vehementior.

28. *Orientis Hœdi.*] Pro *hœdorum*. Sunt enim duæ stellæ in sinistrâ manu Aurigæ, quibus orientibus sævit mare: tum scilicet cùm Sagittarium Sol decurrit. Virgil. Georg. 1. v. 204.

Præterea tam sunt Arcturi sidera nobis
Hœdorumque dies servandi, &c.

30. *Fundúsque mendax.*] Ager infructuosus, spemque & laborem agricolæ destituens, *Spem mentita seges*, ut ait Epist. ad Mæcen. Petronius ait similiter, *Fundos mendaces*. Et Psal. 32. *Fallax equus ad salutem.*

Arbore nunc aquas culpante, &c.] Arbore sterilitatem suam quasi excusante, tres ejus afferente causas, culpamque derivante vel in *aquas* & imbres nimios, quibus putrefactio generatur; vel in *torrentia agros sidera*, æstus nimirum & calores immoderatos, qui succum & humorem absumunt omnem; nam calor, qui ex humido & calido attemperatus est, fructum ac fœtum quemlibet producit & procreat: vel in asperitatem denique hyemis, & immodicum gelu, quod nimis astringit, fruges adurit, arboresque enecat, dum vegetandi vim prorsus extinguit. Lucet. 5, 214.

Et tamen interdum magno quæsita labore,
Cum jam per terras frondent, atque omnia florent;
Aut nimiis torret fervoribus ætherius sol,
Aut subiti perimunt imbres, gelidæque pruinæ.

33. *Contracta pisces æquora sentiunt, &c.*] Increpitur modò in insanas substructiones inque stultam ædificandi in mari libidinem, de quibus jam lib. 2. Od. 14. & 18. Item postea Od. 24. hujus libri. Petronius in Satyrico: c. 120.

. . . . . . *Aspice latè*
Luxuriam spoliorum, & censum in damna furentem.
Ædificant auro, sedesque ad sidera mittunt.
Expelluntur aquæ saxis; mare nascitur arvis;
Et permutatâ rerum statione rebellant.
En etiam mea regna petunt: perfossa dehiscit
Molibus insanis tellus, jam montibus haustis
Antra gemunt, &c.

Sall. Bell. Cat. c. 13. *Nam quid ea memorem, quæ nisi his qui videre, nemini credibilia sunt? à privatis compluribus subversos montes, maria constrata*, alii legunt, *constructa, &c.* Sueton. Caligul. c. 37. *In exstructionibus Prætoriorum atque villarum, omni ratione posthabitâ, nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod posse effici negaretur. Et jactæ itaque moles infesto ac profundo mari: excisæ rupes durissimi silicis: & campi montibus aggere æquati: & complanata fossuris montium juga incredibili quidem celeritate; cùm moræ culpa capite lueretur.*

34. *Huc frequens Cæmenta demittit, &c.*] Variam è rudi saxo lapidumque cæsorum frustis & fragmentis materiam in mare dejecit, ut substratis mollibus positoque fundamento ædificium superstruat ille fabricæ susceptor, ἐργολάβος, manceps apud Cicer. Item *redemptor*, qui nempe quodlibet opus suo periculo, certâ mercede faciendum assumit.

36. *Dominúsque terræ Fastidiosus.*] Superbus & ambitiosus dominus fastidiens ædes habere in terrâ, jamque novi quidpiam moliri volens, in mari ædificat.

37. *Sed timor & minæ scandunt eodem, &c.*] Verùm sive ille dives & luxuriosus habitet in ædibus ejusmodi maritimis; sive naves & triremes; sive equum inscendat, non effugiat usquam solicitudines & metus. Vide lib. 2. Od. 16.

 Quòd

Quod si male se habentem haud sublevat Phrygium saxum, nec vestis purpurea astris splendidior, neque vinum Falernum & unguentum Persicum; quare celsas ædes construam postibus invidiam cientibus, & ratione singulari? Quare vallem Sabinam commutem opibus nimium laboriosis?

Quòd si dolentem nec Phrygius lapis, [244]
Nec purpurarum sidere clarior
Delenit usus, nec Falerna
Vitis, Achæmeniúmque costum;
Cur invîdendis postibus, et novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabinâ
Divitias operosiores?

ANNOTATIONES.

41. *Quòd dolentem nec, &c.*] Quòd si magnifica palatia, si vestes molles & nitidiæ, si lautæ dapes, si odores & unguenta nihil prosunt ad levandam corporis aut animi ægritudinem, cur fortunam ego meam tenuem, sed tranquillam & felicem non anteferam opibus summis, quas magni perinde labores & curæ nunquam non comitantur?

Phrygius lapis.] Innixæ & exornatæ basilicæ columnis è marmore Phrygio rubris inspersis maculis. Tibull. lib. 3. Eleg. 3. v. 13.

Quidve domus prodest Phrygiis innixa columnis?

44. *Achæmeniumque costum.*] Unguentum pretiosum & exquisitum è costo frutice, cujus *radix gustu fervens, odore eximio*; proveniente in Persia; ubi regnavit Achæmenes. Vide Plin. lib. 12. cap. 12. Dioscorid. &c.

45. *Invidendis postibus.*] Invidiæ expositis ob luxum & pompam. Sic lib. 2. Od. 10. dixit *aulam invidendam*. Et Martiel. Spectac. Epigr. 2. *invidiosa atria*.

47. *Cur valle permutem Sabinâ, &c.*] Cur præ majoribus possessionibus curarum feracibus, præ basilicis atque divitiis Regum, non amem & colam prædiolum meum, in Sabinis, amœni situm valle, unde mihi quod satis est suppeditatur; & quo valde contentus & quietus victito, Regibus proinde beatior?

ODE II.*

Pueros ob ineunte ætate assuefaciendos esse rei militari & vitæ laboriosæ.

O amici, puer gravi bello fortis discat tolerare arctam

ANgustam, amici, pauperiem pati [245]
Robustus acri militiâ puer

Jun. Jrav[...]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 8.

1. *Angustam, amici, &c.*] Horatii mentem & propositum in hac Ode præ cæteris expiscatus est Theod. Marcilius. Hujus itaque non solùm interpretandi rationem, sed ipsa verba libet afferre. *Tria*, inquit, *Reipublicæ quasi membra complexus est* Poëta: *artes belli, artes pacis, religionem*: in tribus nempe hujus Odes partibus. In primâ laudat *disciplinam militarem*: in secundâ *virtutem*, quam *ad forum & campum refert*; in tertiâ denique *silentium, quod ad religionem*. Tribus istis sanè tota Respublica continetur.

Amici.] In quibusdam codicibus legitur, *amice*, in nonnullis etiàm adverbialiter, *amicè*; quod ita explicant: tam libenter amanterque colendam esse paupertatem, ut jam gravis non sit, aut videatur, toleranti.

Pauperiem pati.] Id est, ut miles Romanus fiat robustus ac strenuus, assuescat puer militiæ laboribus; discatq; in primis ferre *pauperiem*, quâ prisci inclaruere tum Romani cum Græci. Apuleius in Apolog. *Paupertas*, iniquit, *populo Romano imperium à primordio fundavit*. Et paulo ante, *Hæc in Aristide justa, in Phocione benigna, in Epaminondâ strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta*. Vide Valer. Maxim. lib. 2. cap. 5. & [...] lib. 3. cap. 3. lib. 4. cap. 4. Plutarch. in vit[...] Phocionis; ubi Dux ille eximius Atheniensi[...] refertur nudus semper fuisse pedibus cùm ruri t[...] militiæ, nisi ad calceos impulisset hyems atroci[...] Unde jocantes milites asperum & [...]dele frig[...] arguebant, ex eo quod calceatus esset Phoci[...] Cicero Tusc. 2. n. 34. *Cretum leges . . . itemque Licurgi, laboribus erudiunt juventu[...] venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algend[...] æstuando*. Theocrit. Idyll. 22. init. Πενία μ[...]να τὰς τέχνας ἐγείρει· αὐτὰ τῶ μόχθοιο δι[...]δάσκαλ☉. *Paupertas sola artes excitat: ipsa laboris magistra est*. Menander: Πενία γὰρ ἐσ[...] τρόπων διδάσκαλ☉. *Paupertas morum est magistra*. Paupertatis è contrario incommoda, si vac[...] & libet, vide apud Juvenal. Sat. 3. v. 143. & [...]

Condisca[...]

* This ode, says Gibbon, has every merit, except that of order. — Gibb. Crit. Obs. on 6th En[...]

Condiscat, et Parthos feroces
Vexet eques metuendus hastâ:
Vitámque sub dio, & trepidis agat
In rebus: illum ex mœnibus hosticis
Matrona bellantis tyranni
Prospiciens, et adulta virgo
Suspiret, Eheu! ne rudis agminum
Sponsus lacessat regius asperum
Tactu leonem, quem cruenta
Per medias rapit ira cædes.
Dulce et decorum est pro patriâ mori.
Mors et fugacem persequitur virum:
Nec parcit imbellis juventæ
Poplitibus, timidóque tergo.
Virtus repulsæ nescia sordidæ
Intaminatis fulget honoribus:

inopiam; quæ bellicosos Parthos urgeat equitans, telo formidabilis. Sub aperto cœlo [246] *degat etiam inter pericula. Illum è muris hostium videns uxor Regis præliantis, & grandior puella, ingemat: Heu! ne maritus regalis certaminum imperitus incurrat in istum leonem conflictu sævum, quem furor sanguinolentus agit in medias strages. Jucundum atque gloriosum est occumbere pro patriâ. Fugientem etiam hominem mors consectatur; nec indulget ignavis adolescentibus genu trementibus & dorsum* vertentibus. [247] *Virtus turpem repulsam ignorat; puris honoribus decoratur;*

ANNOTATIONES.

3. *Parthos feroces Vexet eques metuendus hastâ.* Equitando jaculandoq; se valde exerceat, ut par evadat propulsandis Romani nominis hostibus, præcipuè verò Parthis equitandi & sagittandi solertiâ pollentibus. Vide lib. 1. Od. 8. De Parthis autem jam ante sæpius.

5. *Sub dio.*] Sub ardoribus Solis, sub imbri, sub frigore, ut quamlibet aëris inclementiam æquo animo ferat, robusto corpore perferat. Lib. 1. Od. 1. *Sub Jove frigido.*

Trepidis agat in rebus.] Inter belli tumultus, perpetuamque trepidationem versetur, ut fiat intrepidus impavidusque: nam, ex Philosophis, assuetis parum aut nihil movemur & afficimur.

6. *Illum ex mœnibus hosticis, &c.*] Egregiè instructus per prosopopœiam locus; in quo virtutem Romanam facit exhibetque hosti admirabilem, quo eam Romanis juvenibus amabilem reddit. Tam acer, inquit inter dimicandum appareat, ut eum in acie decertantem è muris aspiciens Tyranni contra pugnantis uxor aut filia, cum puella statim exclamet: Heu! de viro eo, vel sponso conclamatum est, si in talem incidat adversarium. Hic enim in præliis exercitatus; ille rudis agminum, scilicet instruendorum ac ducendorum. Romanus iste quasi leo ferox & sævus quidquid objicitur & dejicit vastat: sponsus autem meus nihil par habet isti bellico ardori.

13. *Dulce & decorum est pro patriâ mori.*] Mortis pavorem & metum adimere etiam Poëta liberè conatur, gloriam certam generosis, meticulosis autem nihilo secius instare exitium asseverans. Cic. 1. Offic. n. 57. *Pro patriâ quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus?* Ad Atticum lib. 8. Epist. 2. *Pro patriâ mori præclarum est.* Quam sententiam Tyrtæus carm. de virtute bellicâ non uno loco jactitat: occumbere pro patriâ *pulchrum est*, inquit, καλὸν ἐςι, *honorabile & splendidum*, τιμῆν τε καὶ ἀγλαόν, &c.

14. *Mors, & fugacem persequitur virum.*] Per prolepsin diluit quod objici posset: satius esse fugâ saluti consulere, quam se prædam instanti morti dedere. Atqui ingloriam velle vitam protrahere, stultum est & vanum, inquit: nam *mors apprehendit eum quoque qui pugnam refugit*, ex Simonide: Θάνατ☉ ἔφικε καὶ τὸν φυγομάχον. Et Tyrtæus modo cit. ait: *Eum qui è prælio telisque sæpe elapsus est, domi à morte corripi.*

15. *Nec parcit imbellis juventæ Poplitibus, timidoque tergo.*] Huc revocari possunt & debent plures & variæ fugacium & delinquentium in bello punitiones, quas fusè refert Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 15.

17. *Virtus repulsæ nescia sordidæ, &c.*] Hæc secunda pars est Odæ, in quâ Stoïcè prorsus omnia. Virtus, inquit, purus fruitur honoribus; proprios in semet ipsâ fulgores habet, quos ei vel auferre vel obscurare nihil potest. Contra honores à populi arbitrio pendentes, ambitionis, largitionum; corruptelæ sordibus contaminantur: abjectarum prensationum adulationumque maculis fœdantur, turpis etiam repulsæ ignominiâ dehonestantur. Quot & quàm indecoris artibus uterentur candidati ad plebeculæ favorem aucupandum, vide apud Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3.

Repulsæ nescia sordidæ.] Cato cùm peteret magistratum, repudiatus, populi judicium contempsit, aiebatq; familiaribus perperam & incassum pudibundis, non sibi qui rectè petiisset, sed populo, qui malè judicâsset, ignominiosum illud esse.

neque accipit vel deponit fasces ad voluntatem plebis faventis. Virtus Olympum aperiens dignis immortalitate, ſemitas init arduas: vulgi turbam deſpicit, ac terram humidam linquit, *alâ fugari* aſſurgens. *Fidæ taciturnitati ſecurum quoque conſtat præmium. Qui revelârit ſecreta myſteria Ce-*

Nec ſumit, aut ponit ſecures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negatâ tentat iter viâ:
Cœtúſque vulgares, & udam [248]
Spernit humum fugiente pennâ.
Eſt et fideli tuta ſilentio
Merces. Vetabo, qui Cereris ſacrum

ANNOTATIONES.

Vide Plutarch. Cicer. Tuſc. 5. n. 54. *Si in virtute ſatis eſt præſidii ab benè vivendum, ſatis eſt etiam ad beatè . . . . . Cùm ſapiens & bonus vir ſuffragiis præteritur; populus à bono Conſule potius, quàm ille à vano populo repulſam fert.*

19. *Nec ſumit aut ponit ſecures Arbitrio popularis auræ.*] Inſignia magiſtratûs faſces & ſecures extitiſſe, & pro eo ſæpius uſurpari, nemo qui vel primoribus labiis litteras attigit aut delibavit, ignorat. Craſſus petens conſulatum, populo blandiri & ſupplicare noluit, coram ſocero ſuo Scævolâ viro graviſſimo. Apud Græcos autem Phocioni minimè plebem palpitanti, imo ejus voluntatibus ſæpe acriter & mordaciter reluctato, comitiis etiam adeſſe recuſante, honores delati ſunt. Plutarch. cit. &c. Adeo verum eſt quod canit Claudianus; Carm. xvii.

Ipſa quidem virtus pretium ſibi ſolaque latè
Fortunæ ſecura nitet, faſcibus ullis
Erigitur, plauſuve petit clareſcere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Divitiis animoſa ſuis, immotaque cunctis
Caſibus ex altâ mortalia deſpicit arce.
Attamen invitam blande veſtigat, & ultro
Ambit honor. Docuit toties à rure profectus
Lictor, & in mediis Conſul quæſitus aratris.

20. *Popularis auræ.*] Favor populi vento levioris benè ſic appellatur: Virg. Æn. 6. v. 815.

. . . . . *Jactantior Ancus,*
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.

21. *Virtus, recludens immeritis mori Cœlum.*] Iis qui ſemper vivere digni forent, cum urgente fati neceſſitate cedunt hâc vitâ, nominis immortalitatem æternumque decus virtus confert: cœleſtes etiam honores tribuit heroibus inter Deos relatis. Apud Senec. Trag. Herc. Oet. v. 1943. Hercules de ſe ita jactat:

. . . . . . *Virtus mihi?*
In aſtra, & ipſos fecit ad Superos iter.

22. *Negatâ tentat iter viâ, &c.*] Contendit ad cœlum per excelſa facinora ignavis haud conceſſa: vel ſimpliciter, per *liquidum aëra* ſubvolat, *in terris non morando*, ut eſt in Ode ult. lib. 2. Quæ *negata* eſt hominibus *via*, quippe non volucribus, aut alis à naturâ donatis. Sic. lib. 1. Od. 6. dicitur.

Expertus vacuum Dædalus aëra,
Pennis non homini datis.

At virtus ſupra vulgares ſenſus plebeioſque affectus aſſurgens, *pennâ*, id eſt, alto ſpiritu & generoſo, *udum ſpernit* & fugit *humum*, quaſi cœnoſam & lutoſam, id eſt, cupiditates ſordidas, in quibus vulgi mens demerſa hærere ſolet.

26. *Eſt & fideli tuta ſilentio merces.*] Pars hæc eſt Odes tertia, in quâ ſilentii laudationem agnoſcit vulgus Interpretum. Verum non tam ſilentii religio, quàm religionis ſilentium & ſanctitas hîc commendatur. Errant ergo qui Horatium ab inſtituto vel aberrare vel digredi exiſtimant. Imo ut Deorum cultum univerſè perſuadeat, ſacra Eleuſinæ Cereris religioſo quidem ſilentio peragi ſolita, velut ſpeciem pro genere, aſſumit; eorumq; violationem pro quolibet ſacrilegio affert. Quæ quidem ſagaciter obſervarunt tum Parthenius, tum Marcilius jam citatus. Vide apud Valer. Maxim. initio lib. 1. emolumenta obſervatæ religionis, neglectæ verò pœnas & mala. Tertull. Apologet. cap. 7. *Vel ex formâ omnibus myſteriis ſilentii fides debetur.* Et contra Valentin. cap. 1. *Eleuſinia Valentiniani fecerunt lenocinia ſancta ſilentio magno ſola taciturnitas cœleſtia.* Vide S. Auguſt. de Civit. Dei, lib. 7. cap. 20. Arnob. lib. 5. &c.

Fideli tuta ſilentio merces.] Grande ſemper credidere piaculum, tacenda effutire, ſeu Reipublicæ arcana, ſeu privatæ fidei commiſſa evulgando. Unde vindices perfidiæ aut temerariæ loquacitatis Deos ſemper jactarunt. Servius in Georg. 1. ſub finem ſcribit Tribunum in Crucem actum, quod urbis nomen, quod nefas erat nominari, enunciaſſet. Euripides ait, κόσμον σιγῆς στέφανον ἀνδρὸς ὦ καλῶ, pulchram ſilentii coronam viri boni. Et ex Simonide, *nulli unquam tacuiſſe nocet, nocet eſſe locutum.* Vide Plutarch. de garrulitate.

26. *Vetabo, qui Cereris ſacrum, &c.*] Si quis arcena ſacrorum Eleuſinorum myſteria revelârit, adeoque ſancti ſilentii religionem violaverit, ejuſmodi hominem qui tantum crimen admiſit procul arcebo, ne, ſi contubernalis fuerim cum eo, plectar ab ultoribus violatæ religionis Diis. Itaque ſub eodem tecto manere, ut ſimul navigare, fugiam. Proverb. eſt: Cum viro ſceleſto ne viæ comes fueris:

Κακῷ σὺν ἀνδρὶ μηδ' ὅλως ὁδοιπόρει.

Vulgârit

Vulgârit arcane, sub iisdem
Sit trabibus, fragilémque mecum
Solvat phaselum. Sæpe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum
31 Raro antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

reris, probibebo ne sub eodem tecto maneat, neve cymbam levem impellat mecum. Etenim *haud rarò Jupiter spretus innocentem scelerato junxit : & vix unquam flagitiosum fugientem dimisit punitio lento gressu* insequens. [219]

ANNOTATIONES.

Æschyl. in septem ad Thebas;

Ἢ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀνὴρ,
Ναύταισι θερμοῖς ἐν πανουργίᾳ τινὶ,
Ὄλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεοπτύστῳ γένει.

Ingrediens navim pius quispiam, nautis improbitate ferventibus, cum hominum gente Diis invisâ perit.

29. *Phaselum.*] Navis erat oblonga & velox, quæ tam velis, quàm remis agi poterat, myoparoni non absimilis. Erat fluviale navigium. Virgil. Georgic. 4. v. 288.

Et circum pictis vehitur sua rura phaselis.

Sæpe Diespiter, &c.] Dieipater, scilicet Jupiter iratus repertum cum nocente innocentem simul plectit, & quasi participes ejusdem improbitatis utrumque mulctat. Hesiod. Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ. *Sæpe civitas universa viri improbi pœnas luit.* In sacris etiam codicibus ob unius peccata in omnes exarsisse divina ultio legitur, lib. 4. Reg. cap. 21. *Quia fecit Manasses Rex Judæ abominationes illas . . . ecce ego inducam mala super Jerusalem & Judam, &c.*

31. *Raro antecedentem, &c.*] Pœna licet *clauda*, id est, tardo *pede* gradiens, *scelestum* assequitur tandem, nec inultum *deserit*, quamvis ille fugâ evadere malum speret. Huc pertinet quod ex adagio feruntur. *Dii laneos habere pedes.* Vide Plutarch. de serâ Dei vindictâ. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. *Lento gradu ad vindictam sui divina procedit ira : tarditatem vero supplicii gravitate compensat.* Quam sententiam prior extulit Homerus Iliad. 4. v. 160. Tibull. lib. 1. Eleg. 9. v. 4.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus,

Juvenal. Sat. 13. v. 100.

Ut sit magna, tamen certè lenta ira Deorum est.

ODE III.

Virum justum nihil extimescere. Item de non reparandâ Trojâ.

JUstum & tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,

Virum integrum & in sententiâ constantem de firmo proposito non dimovet vehementia [220]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Justum & tenacem, &c.*] *Non usitata profecto nec tenui pennâ* hæc Ode scripta est, in quâ cæco velut impetu fertur vates, ac certe divino : divino, inquam, ubi graves prorsus ac sublimes sunt cùm res, tum dictio; cæco tamen, ut videtur; quandoquidem temerè quolibet abripitur, atque à viri justi laudatione subito digressus, longiusque evagatus ad canenda Trojæ fata prorumpit; ipse *propositi* parum tenax, ac immemor sui ad Pisones v. 242. moniti, quod ibi præcipit :

. . . *Tantum series juncturaque pollet!*

Quid ergo navus Poëta? Quid interpretes? Horum plerique obvia certatim explicant, finem vero & propositum Odes satis abstrusum, minimè scrutati, quod præcipuum est, omittunt. Nonnulli Oden hanc nec inscriptione, nec literis à præcedenti sejunctam in antiquis codicibus legi duntaxat admonent. Quidam Apotheosim Romuli, alii Augusti laudationem esse volunt. Verum quò tam accurata illa Junonis oratio Trojam restitui vetantis? Hoc summâ suâ felicitate Romani tunc fortasse moliebantur, inquit Georg. Fabritius. At Fabritio sagacior Faber, non in paucis eruditus vir acrisque judicii, mentem Horatii subodoratus, aut feliciter indagavit, aut certe conjecturam omnino vero similem, pulchram sane protulit. Is ita rem statuit. Ex Sueton. Jul. c. 79. Cæsar Ilium migrare, eoque Imperii opes transferre cogitaverat. Atque ne Augustus Julii hæres idem moliretur, non abs re trepidatum est; quo Roma dubio procul extincta foret. Itaque solerter quidem, obliquè & arte singulari, ut tale consilium discutiat Horatius, exhibet ac minatur Junonis iram, quam jam tum à primordiis suis gravem experti fuerant Romani.

2. *Prava jubentium.*] *Velitis, jubeatis, Quirites?* verba Tribuni solemnia. *volumus jubemusque*, populi erant legem sancientis.

civium improba præscribentium, nec facies tyranni urgentis, neque Notus turbator Adriatici maris *procellosi, nec potens dextra Jovis fulmen vibrantis. Si ruat mundi soluta* compages, *intrepidum opprimet casus. Istâ pollens virtute Pollux, & errabundus Hercules, ædes ad ignitas ascendit: inter quos Augustus sedens ore roseo nectar potat. Istâ clarum te, Liber pater, traxere tuæ tigres indomitâ cervice jugum ferentes. Per istam Romulus Martis equis effugit inferos; Junone apud Deos concilium habentes di-*

Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solidâ, neque Auster
Dux inquieti turbidus Hadriæ:
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.
Hâc arte Pollux et vagus Hercules
Innixus arces attigit igneas: [2;1]
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hâc te merentem, Bacche pater, tuæ
Vexere tigres indocili jugum
Collo trahentes: hâc Quirinus
Martis equis Acheronta fugit;
Gratum elocutâ consiliantibus

ANNOTATIONES.

9. *Non vultus instantis tyranni.*] Ita Q. *Scævola truculentus sibi minitanti Syllæ; Licet, inquit, mihi agmina militum, quibus Curiam circumsedisti, ostentes, licet mortem miniteris, nunquam tamen efficies, ut propter exiguum senilemque sanguinem meum, Marium, à quo urbs atque Italia conservata est, hostem judicem.* Alia vides exempla apud eundem Valer. Maxim. lib. 3. cap. 8.

4. *Auster Dux inquieti turbidus Adriæ*] Lib. 1. Od. 3.

. . *Nec timuit præcipitem Africum*
. . . . . *nec rabiem Noti,*
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.

7. *Si fractus illabatur orbis.*] Alludit ad veterum quorundam opinionem, cœlum constare lapidibus, & aliquando ruiturum. Vide Aristot. Metaphys. 5. Diog. Laert. lib. 2. in Anaxagora. Celtæ quærenti Alexandro, quid potissimum formidarent, hoc responderunt, ne cadente cœlo opprimerentur. Quint. Curt. Est & proverb. apud Erasm. *Quid si cœlum ruat?*

9. *Hac arte Pollux, &c.*] Eâ virtute, æquitate, & constantiâ heroes immortalitatem adepti, divinosque honores sunt consecuti, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus, de quibus lib. 1. Od. 12.

Vagus Hercules.] Qui varias Orbis regiones peragravit, et multa passim, monstris etiam domitis, virtutis suæ monimenta reliquit.

10. *Arces attigit igneas, &c.*] Adiit cœlum sideribus micans & ardens.

11. *Quos inter Augustus, &c.*] Deorum epulis accumbens nectar potat, jam tum cùm in terris degeret, factus Divus; nimirum post debellatum omnino Sext. Pompeium. De quo vide Appian. lib. 5. de Bell. Civil. antea tamen quoque, sed per adulationem, in Virgilio appellatus, deus, Ecloga 1.

——— *Deus nobis hæc otia fecit.*

12. *Purpureo bibit ore.*] Deorum statuis os seu vultus minio pingebatur. Quo respexisse Horatium non dubitaverim.

Nectar.] Vide quæ mox annotabo ad eas voces, *ducere nectaris succos.*

13. *Hâc te merentem, Bacche, &c.*] Istâ pariter virtute clarus, O Bacche, meruisti divinos honores, ferasque intractabiles ad currum tuum junxisti, ac numine tuo domitas jugum ferre docuisti naturâ suâ indociles. Tigres ebriosorum feritatem optimè designant: unde iis Bacchi currum trahi dixere; sed quod nullum sit tam ferox ingenium, quod non vino mansuescat & circuretur.

15. *Hâc Quirinus Martis equis Acheronta fugit.*] Romulus etiam virtute bellicâ insignis, veluti Martis patris sui equis invectus ad Superos evasit, adeoque infernales effugit lacus. Vide Cic. de Leg. l. 1. n. 3. Ovid. Fast. 2.

Fit fuga: Rex patriis astra petebat equis.
. . . . *Quirites*
Thura ferant: placentque novum pia turba Quirinum.
. . . .
Templa Deo fiunt: collis quoque dictus ab illo est.

17. *Gratum elocuta consiliantibus Junone Divis.*] Junone in Deorum consilio elocutâ rem Marti aliisque gratam: scilicet non prohibere se, quominus immortalibus accenseatur Romulus, quòd graves iras adversus Trojanos eorumque posteros Paridis causâ dudum conceptas ipsa ex animo jam deposuerat.

Consiliantibus.] Deliberantibus de recipiendo in cœlum Romulo, deque fato Imperii Romani. Cic. ad Attic. lib. 15. Epist. 10. *Difficili ad consiliandum legatione.* Cornel. Tacit. Histor. 2. *Redire omnes Bononiam consiliaturi.*

Junone Divis: Ilion, Ilion
Fatalis incestúsque judex,
Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo destituit Deos
Mercede pactâ Laomedon, mihi
Castæque damnatum Minervæ,
Cum populo et duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ splendet adulteræ
Famosus hospes; nec Priami domus
Perjura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Nostrísque ductum seditionibus
Bellum resedit. Protinus et graves
Iras, et invisum nepotem,
Troïa quem peperit sacerdos,
Marti redonabo. Illum ego lucidas

cante rem jucundam: funestus (dixit) *& flagitiosus arbiter, & barbara fœmina in*
[252] *favillas redegit Trojam, mihi*
21 *& pudicæ Palladi cum plebe & rege fallaci addictam, ex quo tempore Laomedon numina defraudavit promisso stipendio. Non amplius mœchæ Lacedæmoniæ fulget hospes infamis; neque Priami gens fraudulenta Græcos feroces expugnat viribus Hectoris; quievitque bellum nostris discordiis protractum. Ergò etiam deinceps grandes inimi-*
30 *citias, & nepotem odiosum,*
[253] *quem genuit sacrificula Trojana, Marti remittam. Hunc ego finam ingredi domicilium*

ANNOTATIONES.

18. *Ilion, Ilion.*] Motum animi gravem indicat geminatio vocis, veteremque iram exprimit. Porro sicut à Troë rege Troja & Troas; sic ab Ilo ejus filio Ilium & Ilienses nomen sortiti sunt; cum hic eam ampliâsset urbem, quam priores condiderant reges, aut exornârant.

19. *Fatalis incestusque judex, &c.*] Ilium, inquit Juno, perdidit Paris inter Deas de pulchritudine contendentes malo suo patriæque *fato, judex electus*, cum Junone & Minervâ posthabitis, Veneri primas detulit.

Incestus.] Qui Helenam Menelai conjugem, violatâ hospitii sanctitate, *rapuit*. Vide lib. 1. Od. 15.

20. *Et mulier peregrina vertit In pulverem.*] Helena Spartana, à Paride è Græcia in Phrygiam abducta, causa fuit, cur Græci injuriam ulturi conjurârint in Trojanos, Trojamque decennali bello captam ferro flammâque devastârint. Vide Senec. Trag. Troad.

21. *Ex quo Laomedon, &c.*] Hic declaratur prima exidi Trojani origo, nimirum fraus Laomedontis patris Priami. Is enim Trojæ muros ædificans, Neptuni & Apollinis operâ usus, eos *mercede pactâ* defraudavit. Quo Jupiter offensus regni istius perniciem & ruinam decrevit. Tam notæ fabulæ dedit locum, quòd rex ille cùm extruendis urbi muris vel reparandis pecunia deesset, Deorum istorum thesauros accepit, repositorum sacramento se obligans. Quod tamen postea minimè præstitit. Homer. Iliad. 21. paulo ante finem.

22. *Mihi Castæque damnatum Minervæ, &c.*] Addictum, damnatum, traditum ad quamcumque perniciem in ultionem injuriæ judicio Paridis nobis illatæ. Loquitur Horatius ex more Romanorum, debitores qui non erant solvendo, creditoribus obnoxios facere, addicere, tradere, consuetorum.

24. *Cum populo & duce fraudulento.*] Apud Homerum Iliad. modo cit. Neptunus Apollini exprobat, quòd pro Trojanis fœdifragis militat, immemor superbiæ & injuriæ Laomedontis, qui locatæ in annum operæ pactam mercedem nedum persolvisset, sed etiam minis sibi & Diis intendisset. Virg. Æneid. 5. v. 810.

Cuperem cum vertere ab imo
Structa meis manibus perjuræ mœnia Trojæ.

25. *Jam nec Lacenæ splendet, &c.*] Non vivit amplius Paris, nec jam speciosum ac splendidum. Helenæ se ostentat, ut in adulterium pellicl. c.

26. *Famosus hospes.*] Impurus. Vide lib. 3. Od. 15. v. 3. Annot.

Nec Priami domus, &c.] Nec Trojani Græcis jam repugnant, Hectoris ferè unius virtute nixi. Vide lib. 2. Od. 4. v. 10. ibique Annot.

29. *Nostrisque ductum seditionibus bellum resedit.*] Tandemque finitum est illud bellum, quod nostris erat discordiis ad annos decem productum & dilatum. Pro Trojanis videlicet stabant Apollo, Mars, Diana, Latona, Venus; pro Græcis autem Neptunus, Mercurius, Vulcanus, Juno, Minerva, Homer. Iliad. 20.

30. *Resedit.*] Quievit, paccatum est bellum. Cic. ad Famil. lib. 8. Epist. 2. *Marcelli impetus resederunt, non inertiâ, sed (ut mihi videbatur) consilio.* Tuscul. 3. *Timor animi resedit.* Tit. Liv. *Postquam iræ resedissent.*

Protinus & graves Iras, &c.] Deinceps igitur condonabo priores inimicitias, & Marti concedam, ut in cœlum admittatur Romulus ejus filius, meus

Inire

splendens, bibere nectaris liquores, atque numinum felici numero accenseri. Dummodo Trojam inter & Romam ingens mare fremat; quácumque in regione imperent fortunati extorres. Modò super sepulchrum Priami & Paridis greges lasciviant, & belluæ illæsæ fœtus suos *abscondant, stabile floreat Capitolium, & Roma bellicosa leges imponat victis Medis.* Illa *formidibilis procul ad extremas* orbis *partes famam propaget*; five *ubi mare interfusum separat Europam ab Africâ*; five *ubi Nilus intumescens agros perfundit:*

Inire sedes, ducere nectaris
Succos, et adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter sæviat Ilion
Romámque pontus; qualibet exules
In parte regnanto beati:
Dum Priami Paridísque busto [154]
Insultet armentum, et catulos feræ
Celent inultæ; stet Capitolium
Fulgens, triumphatísque possit
Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda latè nomen in ultimas
Extendat oras, quà medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Quâ tumidus rigat arva Nilus:

ANNOTATIONES.

Verò *nepos* eo mihi *invisus* quòd è stirpe Trojanâ sit, matre scilicet Iliâ, seu Rheâ Numitoris filiâ, Vestæ Sacerdote: Virg. Æneid. 1. v. 278.

. . . . Donec Regina Sacerdos
Marte gravis, geminam partu dabit Ilia prolem

Et Æneid. 7. v. 293.

Heu stirpem invisam, & fatis contraria nostris
Fata Phrygum.

At cit modò Æneid. 1. v. 213. Veneri prædicit Jupiter meliora, & sic spondet:

. . . . Quin aspera Juno,
Quæ mare nunc terrasque metu cœlumque fatigat,
Consilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos rerum dominos, gentemque togatam, &c.

34. *Ducere nectaris Succos.*] Cœlesti cibo potuque, adeoq; immortalitate frui; Deorum consortem esse. Apud Pindar. dicitur Tantalus Deorum furatus nectar & ambrosiam, in quibus Dii immortalitatem posuerunt. Vide Lucian. in fabulosis, Dialog. 25. cui titul. *Deorum consilium:* ubi facetè & lepidè nectar & ambrosia deficere dicuntur ob multitudinem bibentium, sic ut non jam constet sextarius: unde & statuitur animadvertendum in falso ascriptos, & nescio quomodo existimatos Deos.

35. *Qui tis Ordinibus Deorum.*] Apud Boetium Deus stabilis *Immotusque manens dat cuncta moveri.* Virgil. Æneid. 4, 379.

Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
Solicitat.

Nempe solius divinitatis est quies.

37. *Dum longus inter, &c.*] Dummodo Ilium inter & Romam magnum interfluat mare, quo Romani à restituendâ Trojâ repetendâque vetere patriâ deterreantur, arceanturque: *quâlibet in* orbis *parte* sint *beati*; quin & *regnent*, ac dominentur; at *exulent* procul à regione & solo patrio.

40. *Dum Priami Paridisque busto, &c.*] Modo tam deserta sit Trojana terra, ut gramen producat armentis pascendis idoneum; sit & lustrum ferarum, ubi impunè illæ catulos eniti & educare queant sine ullo metu. Eâ conditione *stet Capitolium, Roma* floreat, atque *nomen*, famam, Imperiumque *ad ultimas extendat oras.* Ad Orientem *det jura Medis*; ad Occidentem Hispanis, *quà medius liquor, &c.* ad Meridiem Afris; *quâ tumidus rigat, &c.*

44. *Dare jura Medis.*] Ubi regnum aliquod in provinciam redegerant victores Romani, eo statim mittebant viros, qui jus & leges præscriberent.

Medis.] Id est Parthis, ut jam non semel annotavi.

46. *Quà medius liquor secernit Europen ab Afro.*] Ad fretum usque Gaditanum. Solin. *Oceanus ab occasu irrumpens lævo latere Europam radit, Africam dextro; scissis Calpe & Abylâ montibus, quos dicunt columnas Herculis; inter Mauros funditur & Hispaniam.*

48. *Quà tumidus rigat arva Nilus.*] Per Africam, Æthiopiam, Ægyptum, Cic. de Nat. Deorum, 1. n. 130. *Ægyptum Nilus irrigat, &, cùm totâ æstate obrutam, oppletamque tenuerit, tum, recedit, mollitosque, & oblimatos agros ad serendum relinquit,* Plin. lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus it per deserta & ardentia, immenso longitudinis spatio ambulans . . . observatum est, prout in Mauritaniâ nives imbresve satiaverint, ita Nilum increscere . . . . . . Africam ab Æthiopiâ dispescens, feris & belluis frequens . . . . . medios Æthiopas secat . . . . . Insulas innumeras*

Aurum

Aurum irrepertum, et sic melius situm [255]
Cùm terra celat, spernere fortior,
Quàm cogere humanos in usus,
Omne sacrum rapiente dextrâ.
Quicumque mundi terminus obstitit,
Hunc tangat armis; visere gestiens,
Quâ parte debacchentur ignes,
Quâ nebulæ pluviique rores.
Sed bellicosis fata Quiritibus
Hâc lege dico, ne nimiùm pii,
Rebúsque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Trojæ. [256]
61 Troja renascens alite lugubri

Generosior contemnendo aurum nondum inventum, atque ita convenientiùs positum, dum terra contegit; quàm addicendo illud usui hominum, manu quodlibet sanctum deprædante. Quisquis mundi finis impedivit, hunc bello obtineat, cupiens investigare, quo loco æstus, quo nubila & imbres sæviant. Verum fata sancio Romanis militiâ inclytis, eâ conditione, ut, non plus quàm fas est pii, neve opibus innixi satagant antiquæ Trojæ domos instaurare. Namque *sors Trojæ resurgens*

ANNOTATIONES.

spargit . . . . certis diebus auctu magno per totam spatiatus Ægyptum, fœcundus innatat terræ. Causas incrementi varias prodidere . . . . incipit crescere Lunâ novâ, quæcunque post solstitium est, sensim modicèque, Cancrum Sole transeunte, abundantissimè autem Leonem. Residit in Virgine iisdem quibus accrevit, modis. In totum autem revocatur intra ripas, in Librâ, ut tradit Herodotus, centesimo die. Justum incrementum est cubitorum sexdecim. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardius recedendo . . . . . in duodecim cubitis famem sentit Ægyptus; in tredecim esurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim securitatem, sedecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum octodecim, Claudio principe, &c. Nili aquas laudant Arist. Galen. &c. originem nuper inquisivit Isaacus Vossius. De eo multa Herodot. lib. 2. Senec. nat. qu. lib. 4. A. Gell. lib. 10. cap. 7. &c.

49. *Aurum irrepertum, &c.*] Ordo est: Roma fortior spernendo aurum, quod è fodinis nondum erutum est, quam illud inde eruendo, & ad usum fabricando, nummosque cudendo. De contemptu divitiarum apud priscos Romanos usitato Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. De Curio, Fabricio, Camillo, aliisque diximus lib. 1. ad Od. 12. & alibi.

Sic meliùs situm, cùm terra celat.] Seu quòd raptoribus non est expositum, dum latet in visceribus terræ; seu potius, quòd tunc avaritiam & cupiditatem non accendat, nec ad scelus impellat, aut ad explendas libidines fomitem præbeat & facultatem. Ovid. Metam. 1, 140.

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

51. *Cogere, &c.*] Vis siquidem inferri metalis videtur, cùm è terræ visceribus extrahuntur.

52. *Omne sacrum rapiente dextrâ.*] Duplici hoc sensu potest accipi: vel quòd à Romanis spernatur aurum, cujus rapiendi causâ nec sacris parcunt homines: vel quod ipsi Romani, prisci nempe, fortiores & nobiliores, aurum contemnendo se præbuerint, quam posteri illud ab exteris nationibus devictis auferendo, sacra etiam è templis ac pretiosa quælibet ornamenta vi armorum & jure belli diripiendo. Dionys. Tyrannus Syracusanus Jovi Olympio detraxit amiculum aureum, addito etiam ludibrio, quod æstate gravius, hyeme frigidus esset. Val. Maxim. 1. 1. ext. 3.

53. *Quicumque mundi terminus obstitit, &c.*] Si quis ante orbis angulus Romanis haud patuit, deinceps pateat, eoque victricia inferant arma; seu ad Zonam torridam, ubi *debacchantur ignes*, sævitque æstus: seu ad mundi polos, ubi *nebulæ*, glacies, caligo perpetua, *pluvii rores*, imbres. Vid. lib. 1. Od. 22. Lucert. Lib. 1. ponit etiam *rores* pro imbribus & aquis pluviis.

57. *Sed bellicosis fata Quiritibus, &c.*] Bis jam dixi, & tertiùm repeto, me Romanis indulgere, ut sint orbis domini, sed eâ tantum lege, ne præposterâ moti pietate in patriam avorum suorum Trojam, ejus muros & *tecta velint reparare*, neve suis opibus ac *rebus* prosperis *fidentes* id unquam moliantur. Quod si fecerint, malis auspiciis & *alite lugubri* faxint: enimvero *tristi clade* iterum subvertetur Troja, quamvis *muris ahenis*, *auctore* etiam *Apolline*, stabiliatur.

Avitæ.] Æneas cum Trojanorum coloniâ, *Ilium in Italiam portans victosque Penates.* Æn. 1.

60. *Tecta velint reparare Trojæ.*] Patriæ certè charitatis in illum antiquæ suæ originis locum Romani sensum habere se testati sunt non semel: Nam deletum à C. Fimbriâ, Cinnæ legato, Ilium restaurarunt. Vide Tit. Liv. Epit. 83. Appian. Sueton. Claud. cap. 25. *Iliensibus quasi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit, recitatâ vetere epistolâ Græcâ Senatûs Populique Romani Seleuco Regi amicitiam & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset.*

61. *Alite lugubri.*] *Malâ ave*, lib. 1. Od. 15.

 Fortuna,

infaustis auspiciis, repetetur, casu iterum luctuoso, triumphantis exercitûs ductrice me Jovis uxore & sorore. Si ter ex ære mœnia reparentur, favente Apolline, ter quoque diruta prosternantur à Græcis mihi dilectis: ter captiva conjux plangat maritum ac filios. At ludenti citharæ ista minimè congruunt. Quo pergis, ô Musa? cessa audax Deorum verba narrare, atq; humili carmine diminuere grandia.

Fortuna, tristi clade iterabitur,
 Ducente victrices catervas
  Conjuge me Jovis & sorore.
Ter si resurgat murus aheneus,
Auctore Phœbo; ter pereat meis
 Excisus Argivis; ter uxor
  Capta virum puerósque ploret.
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.
Quò, Musa, tendis? Desine pervicax
 Referre sermones Deorum, et
  Magna modis tenuare parvis.

ANNOTATIONES.

Ex avium aspectu, volatu, cantu, auspicia captari solita, notum est.

64. *Conjuge me Jovis & sorore.*] Virgil. Æneid. 1. v. 50.

Ast ego, quæ Divum incedo Regina, Jovisque
Et soror et conjux.

Servius ibid. *Physici,* inquit, *ætherem Jovem, id est, ignem volunt intelligi, Junonem vero aërem: & quia tenuitate hæc elementa paria sunt, dixerunt esse germana: & quoniam Juno, id est aër, igni subjectus est, jure superposito elemento mariti nomen traditum.* Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *Aër, ut Stoici disputant, interjectus inter mare & cælum Junonis nomine consecratur; quæ est soror & conjux Jovis; quod & similitudo est ætheris, & cum eo summa conjunctio. Effæminârunt autem eum, Junonique tribuerunt, quod nihil est eo mollius.* Macrob. in Scnan. Scip. lib. 1. cap. 17. *Apud Theologos,* inquit, *Jupiter est mundi anima; hinc illud,*

Ab Jove principium, Musæ: Jovis omnia plena.

Quod alii Poëtæ sunt mutuati ab Arato, qui de sideribus locuturus, à Cælo, in quo sunt sidera, exordium sumendum esse decernens, ab Jove incipiendum memoravit. Hinc Juno & soror ejus & conjux vocatur. Est autem Juno aër, diciturque soror, quia seminibus iisdem, quibus cœlum, etiam aër est procreatus: conjux, quia cœlo subjectus est aër.

66. *Auctore Phœbo.*] Hunc impensè Trojanis favisse compertum est. Legunt quidam, *ductore.*

Ter Pereat.] Allusum videtur ad triplex Ilii excidium, primo ab Hercule, deinde à Græcis, postea à C. Fimbriâ, Syllanis temporibus, ut ante annotavi. Vide Appianum.

Meis Excisus Argivis.] Argivos Juno fovebat maximè, quod ipsa præcipuè Argis colebatur; quæ urbs Argiæ Peloponnesi regionis princeps & caput erat. In eâ sedebat Rex Agamemnon Græcæ in Trojanos expeditionis Dux & Imperator. Virgil. Æneid. 1. v. 27.

. . . . . . Memor Saturnia belli.
Prima quod ad Trojam pro charis gesserit Argis.

67. *Ter uxor Capta, &c.*] Vel Trojanæ mulieres quælibet cæsos aut captos lugeant & ipsæ captivæ, aliæ viros suos, aliæ filios. Vel, *uxor capta virum,* Hecuba Priamum, Andromache, Hectorem, *puerósque ploret,* hæc Astyanacta, illa vero Hectorem, Parin, Deiphobum, Troilum, &c.

69. *Non hæc jocosæ conveniunt lyræ, &c.*] Egregiè se Poëta comprimit in ipso Poëtici ardoris impetu, quasi tam grave argumentum haud Lyricis versibus bene conveniat: ipse tamen ad Pisones ita docet:

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Et Pindarus aliique res quasque graves lyrâ graviter cecinerunt. Verum bellè Horatius tum desinit, cum ultra vix sine offensione Augusti progredi se posse intelligeret.

ODE

ODE IV.

Musarum se præsidio tutum semper & ubique fuisse, gratus profitetur.

DESCENDE cælo, & dic age tibiâ,
Regina, longum, Calliope, melos,
Seu voce nunc mavis acutâ
Seu fidibus citharâve Phœbi.
Auditis? An me ludit amabilis
Insania? Audire, et videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos et aquæ subeunt et auræ.
Me fabulosæ Vulture in Appulo,

O Princeps Calliope, veni ex Olympo; & cantionem longiorem cane fistulâ, sive places magis, voce clarâ, vel chordis vel lyrâ Apollinis. An *auditis? An me decipit jucundus furor? Videor audire &* cernere illam *ambulantem in sacris nemoribus, per quæ rivi penetrant ac venti. Me pue-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 1.

Oden hanc inter eximias censet eruditus quisque: respondere superiori, imo & continuari, placuit nonnullis; sed perperam. Musis accepta refert Horatius pleraque, id vero potissimum, quod redierit in gratiam cum Augusto, contra quem militaverat. Hanc ejus Principis moderationem & clementiam extollit egregiè: eoque duntaxat spectâsse non immeritò videatur.

1. *Descende cælo.*] Gravis & solemnis invocatio res graves notat, gravemque enthusiasmum præsagit.

Cælo.] Illic etiam Musis sua sedes est. Hesiod. init. Theogon. nec semel, Musas nuncupat *Olympiades Jovis filias*; pariter & Homer. Hymn. in Mercur. &c. Iliad. vero 2. in cœlo domos habere scribit.

Ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι
Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι,

Ennius similiter.

Musæ quæ pedibus magnum pulsatis Olympum. Vide & Macrob. in Som. Scip. lib. 2. cap. 3.

2. *Regina Calliope.*] Musarum princeps vel cantu aliis præstans: Regum etiam comes. Hesiod. Theogon. Ἁπασῶν προφερεστάτη, *Omnium excellentissima*, Βασιλεῦσιν ὀπηδεῖ, *Reges comitatur.* Diod. Sicul. lib. 3. cap. 1. *Musis nomina, cuique è proprio munere tribuerunt. Clio propter gloriam, &c. . . . . Calliopen quod cantûs suavitate cæteris antecedens magni ab auditoribus æstimatur.*

Longum melos.] Certè est Ode hæc è longioribus. Vide A. Gell. lib. 16. cap. 18.

5. *Seu voce, Seu fidibus, &c.*] Istis nempe constat exerceturque Musica, voce, lyrâ, tibiâ. De citharâ ab Apolline inventâ, lib. 1. Od. 21.

5. *Auditis? An me ludit, &c.*] O sodales, an mecum auditis Calliopen canentem, meisque jam votis respondentem?

Amabilis Insania.] Voluptatem sane maximam præstat ardor poëticus iis, qui divinâ illâ facultate sunt donati.

6. *Audire, & videor pios Errare per lucos.*] Veluti præsentiam numinis sentiat, atque enthusiasmo correptus ita loquitur.

7. *Lucos.*] In solitariis maxime locis delubra statuebant veteres; ibiq; Deos credebant libentiùs habitare, ubi quies & silentium, ubi nullæ turbæ aut strepitus mentium integritatem labefactarent; ubi *Sapientiæ Gymnasium, ubi mores boni instituuntur, & animi virorum diriguntur.* Hæc enim solitudo præbet, ex Plutarcho.

8. *Quos & aquæ subeunt & auræ.*] Perfluentes aquæ, & aspirantes seu perflantes auræ ac Zephyri amœnos faciunt in primis lucos.

9. *Me fabulosæ, &c.*] Hæc strophe magnam interpretibus crucem fixit hactenus. Etenim quo referenda vox *fabulosæ?* Deinde, quid ait Poëta de *Vulture Appulo, extra Apuliam?* Quod primum spectat; sunt qui Apuliam dici fabulosam velint, ac de insulis etiam Diomedeis Apuliæ proximis meras ipsi fabulas texunt. Quidam nutricem Horati Apuliam vocari, quæ fabulosa narrare solita sit, comminiscuntur, nec cudere se anile figmentum advertunt. Verum enim, an palumbes (quod restat) fabulosas dicat poëta, quando rem ut verè gestam commemorat? Ita sane melioris notæ interpretes. Imo *palumbes fabulosæ*, inquam ego; sicut *Hydaspes, fabulosus,* lib. 1. Od. 22. v. 8. Et apud Plin. lib. 5. c. 1. Atlas *mons Africæ vel fabulosissimus:* nimirum quod de illis valde multa scribunt, dicunt, fabulantur; præsertim vero poëtæ. Sic palumbes currui Veneris trahendo jungunt; eique numini sacras, atque, ut in hoc loco, ministras faciunt.

Vulture in Appulo Altricis extra limen Apuliæ.] Est Vultur mons in Apuliæ Lucaniæque confinio, quemadmodum & Venusia Horatii patria & *altrix.* Itaque nullo negotio omnis solvetur, si quis est, nodus. Erat *in Appulo Vulture* poëta, ibique ob-

rum defessum ludendo, somnoque oppressum *celebratæ palumbes recentibus foliis cooperuere in vulture Appulo extra fines Apuliæ nutricis meæ. Quæ res admirationem cunctis faceret, quotquot sublimis Acherontiæ domos incolunt, & Bantiæ campos, agrosq; opimos Ferenti depressi: quo pacto somnum caperem securo corpore à nigris viperis atque ursis: quâ* etiam *ratione contectus essem sacratâ lauro & myrto congestâ, puerulus* ego *non sinè numinum* tutelâ *impavidus. Vester, ô Musæ, vester* sum; *seu vehor ad Sabinos asperos: sive algidum Præneste, seu declive Tibur, seu Baias amœnas* adire *libuerit. Vestros fontes & choros amantem haud me vitâ privavit actus in fugam exercitus apud Philippos, neq; arbor execranda, neq; Palinurus* in *mari Siciliæ. Quandocunq; mihi post aderitis, ultrò*

Altricis extra limen Apuliæ, [259]
Ludo fatigatúmque somno,
Fronde novâ puerum palumbes
Texere: mirum quod foret omnibus,
Quicumque celsæ nidum Acherontiæ,
Saltúsque Bantinos, et arvum
Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem et ursis; ut premerer sacrâ
Lauróque collatâque myrto,
Non sine Diis animosus infans.
Vester, Camœnæ, vester in arduos
Tollor Sabinos; seu mihi frigidum [260]
Præneste, seu Tibur supinum,
Seu liquidæ placuêre Baiæ.
Vestris amicum fontibus et choris,
Non me Philippis versa acies retro,
Devota non extinxit arbor,
Nec Siculâ Palinurus undâ.
Utcumque mecum vos eritis, libens
provided

ANNOTATIONES.

dormivit puer; extra fines tamen Apuliæ tum fuit: siquidem versabatur in istius latere montis ad Lucanos respiciente & pertinente. Sic de seipso ait, Sat. 1. lib. 2. v. 34.

Lucanus, an Appulus, anceps:
Nam Venusinus arat finem sub utrumq; colonus.

12. *Fronde novâ puerum palumbes Texere.*] Jam tum suam mihi tutelam obtulere Dii, quam postea abundè expertus sum.

Palumbes.] Columbæ silvestres.

14. *Nidum Acherontiæ.*] Acherontia est urbs Lucaniæ in montis vertice, ut nidus in arboris fastigio, posita. Cicero 1. de Orat. n. 196. *Tanta vis patriæ est ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulam affixam sapientissimus vir immortalitati anteponerit.*

15. *Saltusque Bantinos.*] Bantia, oppidum est Apuliæ in Lucaniæ confinio, pascuis abundans. Venusiæ proxima.

16. *Humilis Ferenti.*] Hæc etiam urbs Apuliæ, Lucaniæ fines attingit inter Venusiam & Acherontiam sita.

17. *Ut tutò ab atris, &c.*] Circumstantibus nempe istarum urbium incolis mirum visum est, quî fieret, ut puer ego dormirem tutus illic cùm à viperarum venenis, tum & ab ursorum voracitate. Quo etiam præsagio obtectus essem laureâ Apollini, myrtoque Veneri consecratâ. Illic autem ostensum est Poëtam me fore, hinc vero ad canendas res amatorias destinari.

20. *Non sine Diis.*] Pindar. Pyth. Od. 5. ἄ θεῶν ἄτερ. Virg. *Non sine numine Divûm.* Sallust. *Tanta repentè mutatio non sine Deo videretur.*

21. *Camœnæ.*] A cantu Servius, à castitate mentis Festus nomen hoc factum ait.

In arduos Tollor Sabinos.] Sive quando montosam Sabinorum regionem scando, pergens ad prædium meum ibi situm. Supra, in fine primæ Odes hujus libri.

22. *Frigidum Præneste.*] Latii oppidum frigidas habens & salubres aquas. Strabo lib. 5.

23. *Tibur supinum.*] In montis ascensu ædificatum. De eo lib. 1. Od. 7. & 18.

24. *Liquidæ Baiæ.*] Urbs Campaniæ maritima, calidis aquis, aëre puro, secessu grato celebrata, Lib. 2. Od. 18.

25. *Vestris amicum fontibus, &c.*] Ope vestrâ & patrocinio quoties salvus fui? Primo non perii in cæde ac fugâ exercitûs Bruti & Cassii ad Philippos urbem Thessaliæ, Lib. 2. Od. 7. Deinde me non oppressit arbor *cerebro* prope *illapsa*, de quâ lib. 2. Od. 13. & 17.

27. *Devota.*] Diris nempe, sacra, detestabilis. Postea cùm à Philippensi bello redirem in Italiam, periclitatus sum graviter quidem, at naufragium tamen non feci, ad promontorium Lucaniæ, nominatum à Palinuro Æneæ nauclero illic merso, quod mari Siculo profunditur.

29. *Utcumque mecum vos eritis.*] Vestram ergo tutelam sæpe expertus, nihil est quod usquam formidem, nullum certe non periculum intrepidus adibo, vestrâ fretus ope & præsidio.

Insani-

Insanientem navita Bosphorum
Tentabo, et arentes arenas
Littoris Assyrii viator.
Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum:
Visam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Cæsarem altum, militiâ simul
Fessas cohortes reddidit oppidis,
Finire quærentem labores,
Pierio recreatis antro. —
Vos lene consilium et datis, et dato

Bosphorum æstuosum navigabo, & peragrabo sicca sabula finium Syriæ: pergam ad Britannos advenis crudeles, atque ad Concanos cruoris equini potu gaudentes: [261] *Gelonos pharetram gestantes, atque fluvium Scythiæ adibo illæsus. Vos magnum Augustum finem laboribus petentem oblectatis in specu Pierio, quando fatigatas bello turmas in urbibus collocavit. Vos mansuetum animum & donatis, & donato* [262]

ANNOTATIONES.

30. *Insanientem Bosphorum.*] Æstuosas ac frementes maris angustias, Lib. 2. Od. 13. v. 14. Virgil. Eclog. 9. v. 43.

Huc ades, insani feriant, sine, littora fluctus.

31. *Arentes arenas Littoris Assyrii.*] Quidam legunt *urentes.* Intellige Syriæ seu Assyriæ, vel fines extremos; nam veteribus quælibet regionum & agrorum extremitates, littora vocabantur: vel solitudines arenosas & ferventes, in quibus viatores æstu soluti nonnunquam intereunt. Ab Assur filio Sem dicta Assyria, Asiæ regio, Mesopotamiæ affinis, ab eâ, Tigri flumine distincta. Isidor. Etym. S. Aug. Quod si placet Assyriam poni pro Syriâ, hæc certe ad mare extenditur, ejusque tenet littus. Plin. 5. cap. 12. *Juxta Syria littus occupat, quondam terrarum maxima, & pluribus distincta nominibus . . Assyria ante dicta, &c.*

33. *Britannos hospitibus feros.*] Ab his olim hospites immolari solitos aiunt; sicut apud Tauricæ regionis populos id factum constat. Vide Euripid. Iphigen. in Taurid.

33. *Lætum equino sanguine Concanum.*] Concani, Cantabrorum pars, apud Hispaniam Tarraconensem, Massagetarum colonia fuere; quædam habuere communia cum Thracibus & Scythis, quod spectat ad crudelitatem belluinumque ritum, ex Strabone lib. 5. Istis omnibus, sicut et Sarmatis mos erat, è pedis vel cruris equini venis eductum sanguinem lacti permixtum potare. Plin. lib. 18. cap. 10. *Pulte aluntur, & crudâ etiam farinâ, equino lacte, vel sanguine è cruris venis admisto.* Virgil. Georg. 3 v. 460.

. . . . *Inter*
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Martial. Spectac. 3. n. 4.

Venâ & epoto Sarmata pastus equo.

Sil. Italic. lib. 3. 360.

Nec, qui Massageten monstrans feritate parentem,
Cornipedis fusâ satiaris, Concane, venâ.

35. *Pharetratos Gelonos.*] Scythiæ populos, de quibus Lib. 2. Od. 9. & 20. Virgil. Æneid. 8. *Sagittiferos.*

36. *Scythicum amnem.*] Tanaim fluvium (vernac. *Don*) inter Europam & Asiam limitem celeberrimum. Lucan. lib. 3. v. 272.

. . . *Vertice lapsus*
Riphæo, Tanais diversi nomina mundi
Imposuit ripis, Asiæque & terminus idem
Europæ, mediæ dirimens confinia terræ.

37. *Vos Cæsarem, &c.*] Vos etiam, O Musæ, Augustum Cæsarem, post bellicos labores, recreatis cantionibus vestris ac modulis poeticis; *in antro Pierio*, secessu & otio liberali.

Militiâ simul fessas cohortes abdidit oppidis.] Cùm in urbibus copias, hyemandi causâ, seu in hybernis collocavit.

39. *Finire quærentem labores.*] His quidam alludi volunt ad id quod refertur Augustus quietem optâsse & vacationem à Republicâ petivisse. Vide Sueton. Octav. cap. 28. Sed potius notatur Augusti consuetudo per hyemes vacandi literarum studio, ingenii deliciis, carminum scriptioni. Sueton. Octav. cap. 84. *Eloquentiam studiaque liberalia ab ætate primâ & cupidè & laboriosissimè exercuit, &c.* cap 85. *Multa varii generis prosâ oratione composuit . . . Poeticam summatim attigit. Unus liber extat scriptus ab eo hexametris versibus, cujus & argumentum & titulus est,* Sicilia. *Extat alter æque modicus Epigrammatum, quæ fere tempore balnei meditabatur. Tragœdiam magno impetu exorsus, non succedente stylo abolevit.* De Ajace illa erat, &c.

40. *Pierio recreatis antro.*] Pierius mons est Thessaliæ, Musis sacer. Inde Pierides illæ dictæ sunt, & quicquid ad eas pertinet Pierium vocari, notum est ac tritum. Cicero de Naturâ deorum, à Pierio patre nomen desumit: at Pomp. Festus à dicto monte, cujus amœnitas & solitudo opportuna est & gratâ studiosis.

41. *Vos lene consilium & datis.*] Humanæ literæ, quæ ad humanitatem & lenitatem instituant.

Gaudetis

benignæ lætamini. Novimus quomodo sceleratos Gigantes, ac ferocem phalangem misso fulmine profligârit is, qui terram immobilem, qui mare ventis obnoxium moderatur, atque oppida, mæstásque regiones, Deósque & homines solus gubernat potestate legitimâ. Jovi metum ingentem incusserant immanes illi juvenes, lacertis confisi, & fratres Pelion superaddere conati Olympo umbroso.

Gaudetis almæ. Scimus ut impios
  Titanas, immanémque turmam
    Fulmine sustulerit caduco,
Qui terram inertem, qui mare temperat
    Ventosum, et urbes, regnáque tristia,
  Divósque, mortalésque turmas
    Imperio regit unus æquo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi [*61]
  Fidens juventus, horrida brachiis,
  Fratrésque tendentes opaco
    Pelion imposuisse Olympo.

ANNOTATIONES.

Sueton. Octav. cap. 51. *Clementiæ civilitatisque ejus multa et magna documenta sunt, &c.* Vide cap. seq. ibid. Erga literatos & ingeniosos benignitare ac liberalitate summâ usum, nemo nescit. Sueton, cap. 89. *Ingenia sui seculi modis omnibus fovit. Recitantes & benignè & patienter audivit, &c.*

Consilium.] Adverte duas breves pro unâ longâ: sic & postea Od. 6.

Hinc omne principium.

Dato Gaudetis.] Non vos penitet datæ Cæsari humanitatis, quâ vestros clientes fovet. Sueton. modo citatus.

42. *Scimus ut Impios Titanas, &c.*] Clarè patet per Jovem designari Augustum, per Titanas & Gigantes omnes Augusti adversarios, quibus sublatis, ac virtue domitis rerum potitus est. Mirè vero Augusto blanditur, dicens pro eo stetisse Palladem, id est, sapentiam cum virtute conjunctam; Bruto vero & Cassio fuisse vim consilii expertem, quæ propriâ mole corruerit. Porro ista Cæsaris elogia allegoricis ambagibus ingeniosè exornat.

Impios Titanas.] Terræ ac Titanis filios Gigentes, qui Deos lacessere ausi, Jovemque cœlo pellere moliti sunt; quasi patris ulciscendi causâ, cujus hæreditario jure cœli regnum erat, utpote fratrem Saturni natu majorem. Vide lib. 2. Od. 12 & 19. Virgil Æneid. 6. v. 580.

. . . *Genus antiquam terræ, Titania pubes,*
Fulmine dejecti.

Diodor, Sicul lib. 4 cap. 3. scribit Cœlum è Titæâ uxore decem & septem filios procreâsse, proprioque nomine singulos, communi autem omnes à matre Titanas appellâsse.

Impios.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 20. *Quid Gigantes aliud fuisse credendum est, quàm hominum impiam quandam gentem, Deos negantem; & ideo existimatum Deos pellere de cælesti sede voluisse? Horum pedes in draconum volumina desinebant, quod significabat nihil eos rectum, nihil superum cogitâsse, totius vitæ eorum gressu atque processu in inferna mergente.*

45. *Terram inertem.*] Lib. 1. Od. 34. *Bruta tellus.*

46. *Regnaque tristia.*] Inferos. Nec enim credendum Cruquio interpretanti, Tyrannidem, ob vocem, *urbes*, Inferis haud convenientem, inquit ille: quasi vero jungenda essent hæc, *urbes regnaque tristia.* Imo Jovis imperium extendit Poëta ad Superos Inferosque, & orbem hunc seu mare, terramque, in quâ urbes. Quæ omnia complectitur his vocibus. *Divosque mortalesque turmas regit unus,* scilicet Jupiter. Virgil. Æn. 1, 65.

. . . . *Divûm pater, atque hominum rex.*

49. *Magnum illa terrorem intulerat Jovi, &c.*] Illa Gigantum turma immani robore prædita Jovem, cæterosque Deos terruit, ac *periculum* [illegible] *fulgens contremuit domus Saturni veteris:* [illegible] lib. 2. Od. 12. Vide Hesiod. Theogon. Ovid. Metamorphos. lib. 5. v. 321.

Emissumque imâ de sede Typhoëa terræ
Cœlitibus fecisse metum; cunctosque dedisse
Terga fugæ: donec fessos Ægyptia tellus
Ceperit, &c.

50. *Fidens juventus horrida brachiis.*] Virgil. Æneid. 6. v. 582.

. . . . *Immania vidi*
Corpora: qui manibus magnum rescindere cælum
Aggressi, superisque Jovem detrudere regnis.

51. *Fratresque tendentes, &c.*] Intelligunt nonnulli Otum & Ephialtem, *Aloidas geminos,* quos memorat Virgil. mox. cit. sed Gigantes omnes eodem patre, vel eadem matre genitos, adeoque fratres, melius est accipi. De his Virgil. Georgic. 1. v. 280.

Et conjuratos cœlum rescindere fratres.
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
Scilicet, atque Ossæ frondosum involvere Olympum:
Ter Pater exstructos disjecit fulmine montes.

52. *Pelion imposuisse Olympo.*] Montes montibus aggerere.

Pelion.] Mons Thessaliæ, Olympo, & Ossæ conti-

Sed

Sed quid Typhoëus et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhœcus, evulsisque truncis
Enceladus jaculator audax,
Contra sonantem Palladis ægida
Possent ruentes? Hinc avidus stetit
Vulcanus; hinc matrona Juno, et
Nunquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos; qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.
Vis consili expers mole ruit suâ:
Vim temperatam Dii quoque provehunt
In majus: idem odêre vires
Omnes nefas animo moventes.

[254]

Verùm quid Typhon & fortis Mimas, vel quid Porphyrion staturâ terribili, quid Rhœcus & Enceladus eradicatas arbores torqueri nisus, valent adversus crepantem Minervæ clypeum irrumpentes? Ex hâc parte certabat ardens Vulcanus, & domina Juno, necnon Phœbus arcum semper humeris gestans, qui Castalii fontis *aquâ liquidâ passos capillos perfundit, qui Lyciæ nemora & silvam natalem obtinet, Patareus atque Delius* hinc dictus. *Robur sine prudentiâ proprio cadit pondere. Moderatum robur ipsa numina promovent ad amplius; vires autem quodlibet scelus machinantes aversantur.*

ANNOTATIONES.

[illegible] *Olympus*, Thessaliam à Macedoniâ dirimit, nubes attingit vertice. Unde pro Cœlo ponitur sæpius apud Poëtas. Sunt & alii montes ejusdem nominis tres, primus in Mysiâ, alter in Lyciâ, tertius in Cypro. Sed de his non agitur.

53. *Sed quid Typhoëus.*] Quid gigantum vis, [illegible], temeritas, adversus Deos? Ne legas [illegible] vulgo *Typhæus*. Τυφωεύς qui & Τυφώς vel [illegible], à τῦφος *arrogantia* duplici fuisse na[illegible] humanâ & ferinâ, dicitur ab Apollodoro, [illegible] & à Jove perculsus, eminùs quidem ful[illegible], cominùs autem adamantinâ falce.

[illegible] *validus Mimas.*] Hic totam Lemnon insu[illegible] jaculari in Deos nisus dicitur apud Claudia[illegible]: at ipse Prochytæ Tyrrheni maris insulæ [illegible] subjectus. Sil. Ital. lib. 12. v. 147.

Apparet Prochyte sævum sortita Mimanta.

54. *Minaci Porphyrion statu.*] Ingenti staturâ insolens & minax. De eo Claud. in Gigantomach.

55. *Rhœcus.*] Is & *Rhetus*, Lib. 2. Od. 19.

56. *Enceladus jaculator audax.*] Tam robustus ut evulsas arbores intorqueret; omnibus Gigantum audacius fuisse perhibetur. De eo postea ad versum, *Nec peredit Impositam celer ignis Ætnam.*

57. *Palladis ægida.*] Iste Palladis clypeus, quo dicitur Jupiter Gigantum repressisse audaces conatus, significat sapiens consilium virtutis comes & præsidium, sine quo ipsa parum valet. Utrumque verò Augusto adfuisse, ut ante jam annotavi, Horatius indicat. De *Ægide*, lib. 1. Od. 15.

58. *Hinc avidus stetit Vulcanus, &c.*] Pro Jove dimicavit *Vulcanus*; *avidus*, seu, quòd ignis omnia corripiat & depascatur; seu quòd ille pugnæ avidus, præliumque ardens capesseret.

50. *Matrona Juno.*] Ovid. Fastor. 6. v. 33.

Si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis.

60. *Et nunquam humeris positurus arcum, &c.*] Apollo pharetrâ semper & arcu instructus, quæ sunt ejus arma & insignia, de quibus vide Macrob.

61. *Qui rore puro Castaliæ, &c.*] Cui sacer fons Castalius ad radices Parnassi. lib. 4. Od. 6.

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines.

64. *Qui Lyciæ tenet Dumeta.*] Sacrum erat Phœbo delubrum in silvâ Lyciæ, Asiæ Minoris provinciæ, cujus civitas insignis Patara, in quâ & ille præcipuè colebatur, & oracula edebat: hinc dictus *Patareus*. Strab. lib. 14. A Pataro Apollinis filio Pataram nomen habuisse scribit Stephanus.

63. *Natalemque silvam, Delius.*] Apud Delum insulam & Cynthi montis nemora, natus Apollo fertur: sexque ibi mensibus æstivalibus responsa dabat; sex autem hyemalibus, apud Pataram, teste Servio. Ovid. de Arte Amandi, 2. v. 80.

. . . . Clario Delos amata Deo.

65. *Vis consili expers mole ruit sua.*] Robur quantum fuerit, nisi consilio & prudentiâ temperetur & regatur, parum juvat aut proficit: quin potiùs ut plurimum nocet, ex Euripide,

Ῥώμη δ' ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βλάβην.

Sic Bruti virtus & Cassii Romanæ juventutis ac nobilitatis delectu & robore quamvis stipata ad irritum cecidit, quia consilio caruêre: suâque illi clade & ruinâ totam prope rempublicam implicuere. Contrà Augusti virtutem sapientiâ temperatam Dii provexêre ad Romani clavum Imperii, & ad orbis universi dominationem. Ipsi

Dicta mea manifeste comprobat Gyas centum manus habens, pariter & Orion oppugnator castæ Dianæ hujus Virginis telis confossus. Terra suis portentis imposita ægre fert; atque filios ad fœtida Tartara fulmine detrusos dolet. At vorax flamma non absumit Ætnam injectam; neque libidinosi Tityi hepar dimittit vultur luxuriæ vindex appositus: amantem verò Pirithoum trecenta coërcent vincula.

Testis mearum centimanus Gyas [265]
Sententiarum notus, et integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virgineâ domitus sagittâ.
Injecta monstris terra dolet suis;
Mœrétque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Impositam celer ignis Ætnam:
Incontinentis nec Tityi jecur
Relinquit ales, nequitiæ additus [266]
Custos: amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ.

ANNOTATIONES.

verò Dii omnibus iis adversantur, qui suâ fortitudine abutuntur ad scelus.

69. *Gyas.*] Vel *Gyges*, Briarei frater, vel ipse Briareus, aut Gigantum quispiam ad Tartara cum aliis deturbatus. Vide lib. 2. Od. 17.

70. *Integræ Tentator Orion Dianæ.*] Hanc ille ausus interpellare de stupro, ejus sagittis est confossus ac peremptus. De eo tamen longè aliter alii fabulantur. Vide lib. 1. Od. 28. v. 21. & lib. 2. Od. 13. v. penultimo.

73. *Injecta monstris terra dolet suis.*] Monstrosis filiis, nempe gigantibus fulminatis, terra dolet quòd etiam pœnæ ac supplicio illorum servire, eosque premere cogatur ipsis injecta: unde & in ultionem suique doloris qualecunque solatium, famam, quæ Deorum probra evulgaret, dicitur genuisse, *irâ irritata Deorum*, ut canit Virgil. Æneid. 4. v. 178.

Injectam.] Gigantes præcipui variis sunt insulis obruti, Otus Cretâ: Prochytâ Mimas ex Silio ante cit. vel Typhoëus, ut aliis placet: insulâ Co, Polybœtes; Siciliâ Enceladus, vel ut alii scribunt, Typhon seu Typhoëus. Virgil. Æneid. 3. v. 578.

Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
Urgeri mole hâc: ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam expirare caminis:
Et fessum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cœlum subtexere fumo.

Ovid. Metamorphos. 5. 346.

Vasta Giganteis ingesta est insula membris
Trinacris: & magnis subjectum molibus urget
Æthereas ausum sperare Typhoëa sedes.
Nititur ille quidem, pugnatque resurgere sæpe:
Dextra sub Ausonio manus est subjecta Peloro,
Læva, Pachyne, tibi: Lilybæo crura premuntur.
Degravat Ætna caput, sub quo resupinus arenas
Ejectat, flammasque fero vomit ore Typhoëus,
&c.

74. *Luridum.*] Plumbei coloris, lividum pallore & nigrore mixtum.

75. *Nec peredit Impositam celer ignis Ætnam.*] Neque tamen ignis per Ætnæ hiatus è Gigantis suppositi ore prorumpens absumit eum montem: adeoque non minuuntur ejus cruciatus. Vide Lucret. lib. 6. Ætnæ descriptionem.

77. *Incontinentis nec Tityi jecur Relinquit.*] Vultur Tityi jecur vellicans haud illum unquam patitur interquiescere; quòd Latonæ vim inferre tentaverit. Vide lib. 2. Od. 14.

78. *Nequitiæ.*] Libidinem non rarò notat vox. Cic. in Verrem: *Vestigia libidinis & nequitiæ.* Tuscul. 3. n. 17. *Frugalitatis est motus animi appetentis regere & sedare, semperque adversantem libidini, moderatam in omni re servare constantiam, cui contrarium vitium nequitia dicitur, frugalitas à fruge . . . nequitia ab eo quod ne quidquam est in tali homine: ex quo idem nihili dicitur*, Gell. lib. 7. cap. 11. *Nequam hominem Græci dicunt ἀκόλαστον, libidinosum; vel μοχθηρόν, scelestum, &c.* Vide Macrob. Saturnal. lib. 2. in fine.

79. *Amatorem trecentæ Pirithoum cohibent catenæ.*] Amator ille temerarius Proserpinæ, ut raperet ad Inferos profectus, ibi catenis constrictus pœnas luit graves ac diuturnas suæ intemperantiæ.

OD

ODE V.

Augusti laudes: Crassi vituperium: Reguli virtus, fides, constantia.

CŒLO tonantem credidimus Jovem
Regnare: præsens divus habebitur [257]
Augustus, adjectis Britannis
Imperio, gravibúsque Persis:
Miléſne Craſſi conjuge barbarâ

Non dubitavimus Jovem Cœlo dominari, quando intonuit: & Augustus vivens censebitur numen, additis Imperio Romano *Britannis, & Persis terribilibus.* Ergo *ne Crassi miles uxoris peregrinæ*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. lib. 1.

1. *Cælo tonantem, &c.*] Quando potentiam suam Jupiter ostendit fulgoribus ac tonitruis, tum credidimus eum in Cœlo regnare; sic Augustum degentem in vivis ac nobis præsentem nemo dubitavit inter numina recensere, & colere, qui facinora plusquam humanæ virtutis ediderit; reparans gloriam nominis Romani per Crassum ejusque milites obscuratam & infractam. Porrò quas gentes & quot Augustus subegerit, vide apud Sueton. L. Flor. lib. ult. Sext. Aurel. Victor. Oros. lib. 6. &c.

Tonantem credidimus Jovem regnare.] Cic. de [illegible] Deor. 2. *Nonne perspicuum est ex primâ ad[illegible] hominum, quod tonitrua jactusque ful[illegible] extimuissent, credidisse ea efficere rerum [illegible] præpotentem Jovem?* Sueton. Octav. 29. [illegible] *Jovi ædem consecravit liberatus periculo, [illegible] expeditione Cantabricâ per nocturnum iter, [illegible] ejus fulgor perstrinxisset, servumque præ[illegible] exanimasset.* Lucan. lib. 3. v. 319.

. . . . . *Per fulmina tantùm*
Sciret adhuc solum Cælo regnare tonantem.

2. *Præsens divus habebitur.*] Non à Romanis [illegible] sed & ab exteris nationibus. Nam ex [illegible] *Pleraque provinciarum templa & aras [illegible], quod aliis non nisi post mortem con[illegible].* Id factum Pergami in Asiâ. Nicomediæ in Bithyniâ refe[illegible]. [illegible] 51. Virgil. Eclog. 1.

. . O [illegible], Deus [illegible] hæc otia fecit,
Namque [illegible] mihi [illegible] Deus: illius aram
[illegible] tener nostris [illegible] imbuet agnus.

3. *Adjectis Britannis Imperio.*] Ille tamen ipse [illegible] *Britannis*, Epod. 7. & *post Divum Julium nulli tentatus*, nec nisi ab Imperatore Claudio triumphatus dicitur. Sueton. Claud. 17. Tacit. in vitâ Agricolæ, &c. Ergo quasi futuræ victoriæ præsagium scripta est hæc Ode proficiscenti ad bellum Britannicum Augusto, unde tamen revocatus est motibus ac tumultibus Dalmaticis & Pannonicis, ex Dione, lib. 49. vel eos quasi victos Poëta canit, qui ad Augustum aliquot post annos arma rursum eò parantem inferre, jamque *iturum Cæsarem in ultimos orbis Britannos*, legatos de pace miserunt: quâ impetratâ, Capitolio dona intulerunt, suamque Romanis insulam prope totam addixerunt. Testis Strabo, lib. 4. Οἰκείαν σχεδὸν παρεσκεύασαν τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον, &c. Alii; quod per Drusum Augusti privignum sint superati, ejus nempe felicibus auspiciis. Vide lib. 4. Od. 14. ad finem.

4. *Gravibusque Persis.*] Graves Persas quidam intelligunt, quia gravis armaturæ: meliùs alii ob Crassi gravissimam certe cladem, de quâ mox. Hi porrò, qui pro Parthis pountur sine dubio, dicuntur Subacti, quod *Armeniam vindicanti Augusto facilè cesserunt: obsides obtulerunt.* Jus creandi regis permiserunt: adempta denique M. Crasso & M. Antonio signa militaria remiserunt. Sueton. Octav. cap. 2. Eutrop. Flor. Aurel. Victor, &c. Vide etiam quæ annotavi lib. 1. Od. 19. ad v. 12. Adde Xiphilinum, in Augusti Monarchiâ: *Phraates per id tempus metuens ne Cæsar contra se exercitum duceret, captivos ad eum remisit, & signa militaria, quæ à Crasso acceperat: quâ ex re Cæsar gloriâ efferebatur, quòd sine labore recuperasset ea, quæ alii magnis præliis amisissent: ob eam causam sacra fecit, atque sedens in equo urbem ingressus est. Tum laudabatur, quod sibi nihil præterea: acquirendum esse putaret . . . cum esset autem in Asiâ, regnaque & principatus partim aliis confirmâssent, partim ad alios transtulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atque in âmiciatiam receptis, quum plurimæ legationes ad eum venerint, &c.*

5. *Milesne Crassi conjuge barbarâ, &c.*] Auget Poëta invidiam ac turpitudinem Crassiani exercitûs, ut hinc majorem paret Augusto gloriam, qui dedecus illud absterserit, eos vincendo qui anteà victores, & *clade Crassianâ alitùs animos erexerant*, ex Flor. lib. 4. cap. 9. exinde Romanis formidabiles: ut dixi lib. 1. ad Od. 19. cit.

Crassi.] Luc. Flor. lib. 3. cap. 11. *Cupiditas Consulis Crassi dum Parthico inhiat auro, undecim strage*

 Turpis

ver infamis extitit? Etiamne Marsus & Appulus in agris hostium socerorum consenuit sub principe Medo, Anciliorum, nominis, togæque, & perennis Vestæ immemor, stante Jove & civitate Romanâ? O Senatus & corrupti Mores! Reguli prudens animus id præsenserat, cum refragatus est ignominiosis legibus & exemplo in posterum damnoso, nisi juvenes bello capti interire sinerentur, sine miseratione.

Turpis maritus vixit? Et hostium [268]
(Proh Curia, inversique mores!)
Consenuit socerorum in armis
Sub rege Medo, Marsus & Appulus,
Anciliorum, nominis, et togæ
Oblitus, æternæque Vestæ,
Incolumi Jove et urbe Româ?
Hoc caverat mens provida Reguli
Dissentientis conditionibus [269]
Fœdis, et exemplo trahenti
Perniciem veniens in ævum:
Si non periret immiserabilis

ANNOTATIONES.

legionum & ipsius capite mulctata est . . . Filium ducis penè in conspectu patris telis operuêre hostes. Reliquiæ infelicis exercitûs, quo quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque distractæ, vix nuntium cladis retulerunt. Caput ejus recisum cum dextrâ manu ad Regem repertatum, ludibrio fuit, nec indignè. Aurum enim liquidum in rictum oris infusum est; ut cujus animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum & exangue corpus auro ureretur.

Conjuge barbarâ Turpis maritus vixit?] In eâ nimirùm clade Romani exercitûs ad viginti millia desiderati sunt, ad decem verò millia capti, turpitudine barbararum conjugum vitam redemerunt, imò & consueverunt cum hostibus soceris, et in eorum castris militârunt. Appian. lib. 2. de bello Parthico: Plutarcho, &c.

6. *Turpis maritus.*] Justum enim matrimonium est inter cives tantùm, sic Jurisc. In eo prætereà turpitudo, quod uxores ducerent filias Parthorum, qui inter Assyrios, Medos, ac Persas obscurissimi; quique Scytharum ferebantur exules ac profugi, quod sonat vocabulum; denique, quod conscripti in eorum exercitu, qui totus penè è servis constaret. Nam & cùm M. Antonio occurrissent millia Panthorum equitum quinquaginta: quadringenti ad summum fuerunt ingenui.

7. *Proh Curia inversique mores!*] O Senatûs infracta majestas Consulis turpi cæde! O mores corrupti militum Crassianorum, qui contra nominis Romani honorem serviant hostibus; Orodi Parthorum Regi fidem & sacramentum præstare non erubescant *Marsus & Appulus*, optimi Italiæ bellatores, ut alibi jam annotavi.

10. *Anciliorum, nominis, & togæ Oblitus, &c.*] Dignitatem nominis Romani, sacra & religionem pessumdantes. *Ancilia* scuta erant brevia duodecim, *dicta ab Ancisa, quod ea arma ab utrâque parte, ac peltæ Thracum, incisa*, ex Varrone 6. de Ling. Lat. Horum unum cœlo emissum ibi fore imperium spondebat; quod ne dignosceretur vel surriperetur, undecim ei similia fabricari Numa jussit, simulque omnia in æde Martis con[illegible] & servari. Dionys. Halic.

11. *Æternæque Vestæ.*] Ignis illius æterni, qui in Vestæ templo debebat à Virginibus Vestalibus custodiri, ut Imperium Romæ staret perpetuum. Dionys. Halic. lib. 2. Cic. 2. de Legibus; *Virgines Vestales in urbe custodiunto ignem foci publici sempiternum.* Virg. Æneid. 4. v. 200.

. . . . . *Vigilemque sacraverat ignem*
Excubias Divûm æternas———

12. *Incolumi Jove & urbe Româ.*] Si quidem Roma non fuisset ampliùs, culpandi sanè non essent, qui apud exteros sedem & familiam figerent. At stante Urbe & Capitolino Jove Ro[illegible] nos protegente, barbaris nomen & manus [illegible] hoc certè probrosum Romanis militibus.

13. *Hoc caverat mens provida Reguli.*] [illegible] grande malum præcavebat M. Attilius ille Re[illegible]lus, *primi Punici belli gloria cladesque maxim[illegible]* ait Valer. Maxim. lib. 5. cap. 4. quando re[illegible] pro se captivos Carthaginiensium vetuit: tim[illegible] nempè ne spem vitæ milites ignavi ponerent in captivitate, adeóque remissius in acie dimicarent, ac mortis metu ad fugam, abjiciendave arma incitarentur. Noluit itaque perniciosum de se exemplum posteris relinqui, quo disciplina militaris, ipsaque subinde Respublica deperiret.

17. *Si non periret i[illegible]bilis Captivus pubes.*] Ut ergo totam d[illegible]ntaxat in [illegible]te & armis [illegible] spem collocare[illegible] milites, v[illegible] eos, qui [illegible] dedentes vitam [illegible] hoste prec[illegible]ent, ei necandos permitti, n[illegible]quemqua[illegible]dimi: quod quidem sanxerat & [illegible] de Rep. Cic. 3. Offic. n. 114. *Octo hominum millia tenebat Hannib[illegible] non quos in acie cepisset, aut qui periculo m[illegible] diffugissent, sed qui relicti in castris fuissent [illegible] Paulo & Varrone Consulibus: eos Senatus [illegible] censuit redimendos, cum id parvâ pecuniâ fieri p[illegible]tuisset; ut esset insitum militibus nostris, aut vincere, aut emori. Quâ quidem re auditâ fract[illegible] animus Hannibalis, quòd Senatus P.Q.R. re[illegible] afflictis tam excelso animo fuisset.*

Captiv

Captiva pubes. Signa ego Punicis
 Affixa delubris, et arma
  Militibus sine cæde, dixit,
Direpta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
 Portásque non clausas, et arva
  Marte coli populata nostro.
Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit! Flagitio additis
 Damnum. Neque amissos colores
  Lana refert medicata fuco:
Nec vera virtus, cùm semel excidit,
Curat reponi deterioribus.
 Si pugnat extricata densis
  Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se credidit hostibus:
Et [illegible] Pœnos proteret altero,
 Qui lora restrictis lacertis
  Sensit iners timuítque mortem.

Ego, inquit ille, templis Carthaginiensibus appensa conspexi vexilla Romana, *atque arma militibus haud repugnantibus adempta. Ego civium* Romanorum *conspexi manus post dorsum ingenuum inversas; & portas apertas: & agros arari nostris armis* [270] paulò ante *devastatos. Nimirum redemptus auro miles animosior fiet! Imò crimini jungitis detrimentum. Nec deperditum colorem lana reparat fuco tincta: nec sincera virtus, si quando fuerit labefactata, satagit restitui depravatis.* Si quidem *cerva strictis retibus expedita, dimicat, erit* etiam *strenuus is qui perjuris hostibus se commisit: atque in alio certamine Carthaginienses conculcabit, qui ligatis retro brachiis vincula tulit ignavus, ac mori formidavit!*

ANNOTATIONES.

18. *Signa ego Punicis, &c.*] Hæc Reguli verba sunt, illum cum hostibus pactum dissuadentis in Senatu: ostensâque militum inertium [illegible] & honoris Romani labe, omnem erga [illegible] misericordiæ sensum ex animo Senatorum [illegible] satagentis. Ego vidi, inquit signa Romana hostium delubris affixa, vidi arma ignavis [illegible] militibus erepta, per quæ tamen vitam servare & tueri debuissent: vidi cives Romanos [illegible] post tergum manibus fœdam servitutem [illegible] morti, quod nefas ingenuis, anteposuisse.

19. *Affixa delubris.*] Ex more veteri, qui [illegible] viget apud varias nationes: ut sic [illegible] Deo victoria referatur.

23. *Portasque non clausas, &c.*] Vidi & Carthaginis portas præ securitate non clausas, velut in media pace; adeò procul aberat omnis metus hostilis, post cla[illegible] exercitûs, agrósque [illegible] arari, c[illegible] paulò ante armis [illegible] fuer[illegible]. 2. *M. Attilio* [illegible] *duce j*[illegible] *navigabat bellum* . . . . *ventis* [illegible]*ratum est; tantusque terror bellici adv*[illegible] *Pœnis fuit, ut apertis pæne portis Carthago caperetur* . . . . *nec cum* [illegible], *sed cum monstris quoque dimicatum* [illegible] . . . . . . *Sed omnium victor Regulus cùm terrorem nominis sui latè circumtulisset,* . . . . . . [illegible] *belli caput urgebat obsidio, ipsisque portis inhærebat.*

25. *Auro repensus scilicet, &c.*] Ironicè. Redemptus scilicet miles in altero certamine fortior & acrior erit! Quisquis hoc sperat, quanto versatur in errore? & pretium disperdere est, & ignaviam augere atque infamiam. Enim vero sicut *lana fuco medicata* genuinum & nativum colorem seu candorem amissum nunquam recuperat; ità virtus semel deformata & detrita ad pristinum splendorem nunquam redit, nac reparatur in iis, qui per inertiam & socordiam deteriores facti fuerint. Virgilius tamen contra scribit Æn. 2. v. 367.

Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.

Repensus.] Æs olim non numerabatur ut nunc, pendebatur verò.

28. *Fuco.*] Fucus herba est marina vestibus tingendis idonea. Plin. l. 26. c. 10. *Tria sunt genera: latum, & alterum longius, quadantenus rubens; tertium crispis foliis, quo in Cretâ vestes tinguntur; omnia ejusdem usûs*; cap. 12. *fucum maris* appellat.

31. *Si pugnat extricata, &c.*] Altera similitudo. Si vidistis aliquando cervam plagis extricatam in venatorem insurgere, & animosè aggredi, videbitis quoque militem è captivitate redemptum ad hostes majori animo debellandos ire. Atqui cerva retibus expedita meticulosior: sic & miles. *Vulpes quæ plagas effugit, non rursum irretitur.* Plutarch. & Horat. lib. 2. Sat. 7. v. 70.

. . . . *Quæ bellua ruptis*
Cum semel effugit, reddit se prava, catenis?

33. *Perfidis hostibus.*] Adag. *Punica fides*, pro perfidiâ. Pœnos etiam Tit. Liv. hac aspergit labe.

Ignorans ille unde vitam acciperet, pacem cum bello confudit. Proh dedecus! O gloriosa Carthago turpibus Italiæ cladibus excelsior! Regulus *velut capite diminutus, à se dicitur repulisse suavium castæ uxoris, atque filiolos, & faciem generosam ferox in terrâ defixisse, usque dum vacillantes Senatores suasor confirmaret monitione haud unquam datâ;*

Hic unde vitam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit. O pudor!
O magna Carthago probrosis
Altior Italiæ ruinis!
Fertur pudicæ conjugis osculum,
Parvósque natos, ut capitis minor,
Ab se removisse, et virilem
Torvus humi posuisse vultum;
Donec labantes consilio patres
Firmaret auctor nunquam alias dato,

ANNOTATIONES.

37. *Hic unde vitam sumeret, inscius,* [illegible] iners & ignavus iste miles velut ignorans armis non precibus, non cedendo sed reluctando fortiter, vitam esse duntaxat tuendam: *pacem duello miscuit,* unius ab altero discrimen male statuens, utrumque confudit: nam in medio bello abjecit arma in pace tantùm deponenda; & in ardentissimo conflictu segnis fuit: seque tum hosti dedidit, cùm maximè repugnandum fuisset.

39. *Magna Carthago.*] Carthago æmula urbis orbis dominæ, cujus tanta fuit olim potentia, ut totâ Africâ cultiore potiretur: In Hispaniâ verò ab Herculis columnis, ad usque Pyrenæos Montes maximis civitatibus imperaret. Polybius, Strabo. Ab Æmiliano Scipione tandem bello Punico tertio excisa & *finita est:* ut ait L. Flor. lib. 2. cap. 15. *Quanta verò urbs deleta sit,* inquit ille ibid, *ignium morâ probari potest: quippe per continuos decem & septem dies vix potuit incendium extingui.*

40. *Altior Italiæ ruinis!*] Post fusum Romanum exercitum, captumque Imperatorem Regulum, *spirantibus altius Pœnis,* ut ait Luc. Flor. lib. 2. cap. 2. ubi & sic habetur: *Tam fœda clades, Romanisque usu incognita. Vivus in manus hostium venit fortissimus imperator, &c.*

41. *Fertur pudicæ conjugis, &c.*] Attilius ille Regulus *nec uxori suæ loqui voluit, nec intrare urbem, quasi exul esset.* Dio Reguli conjux Martia dicebatur ex Silio lib. 6. v. 403.

Ecce trahens geminum natorum Martia pignus,
Infelix nimiâ magni virtute mariti,
Squalentem crinem & tristes lacerabat amictus,
. . . .
Atque ea postquam habitu juxta & velamine Pœno
Deformem aspexit, fusis ululatibus ægra
Labitur, & gelidos mortis color occupat artus.
. . . .
. . . . *me voce quietâ*
Affatus, jubet & vestros, & conjugis unà
Arcere amplexus. Patet impenetrabilis ille
Luctibus, &c.

42. *Ut capitis minor.*] Capite diminutus, id est, mutatâ sorte & conditione: Jam non civis Romanus, nedum Senator; scilicet factus è libero servus, ex Imperatore & Duce captivus Carthaginiensium. Capitis diminutio vocatur prioris status mutatio. Caput enim statum significat. Cic. Top. *Si mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit,* id est, quæ per conjugium in viri manum non convenit. Paul. Jurisc. *Tria sunt,* inquit, *quæ habemus, libertatem, civitatem, familiam. Cùm hæc amittimus maxima est capitis diminutio. Cùm amittimus civitatem, & libertatem retinemus, media est diminutio. Denique cùm libertatem & civitatem retinemus, familia verò sola mutatur,* (potà per adoptionem) *est diminutio capitis minima.* Ex his intelligitur cur servi non habere caput, nec diminui capite dicantur; quia nullum statum habent, videlicet, neque libertatem, neque civitatem, nec familiam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 23.

45. *Donec labantes consilio patres Firmaret, &c.*] Incertos etenim quid statuerint Senatores ipse *firmavit auctor,* & compulit traduxitque in utilissimam Reipublicæ, quamvis sibi gravem, sententiam. Cic. 3. Offic. n. 99. *Cum Regulus iterum Consul in Africâ ex insidiis captus esset, juratus missus est ad Senatum, ut nisi redditi essent Pœnis captivi nobiles quidam rediret ipse Carthaginem . . . Is cum Romam venisset, ... in Senatum venit; mandata exposuit: sententiam ne diceret recusavit: quamdiu jurejurando hostium teneretur, non esse Senatorem: reddi captivos negavit esse utile, illos enim adolescentes esse & bonos duces; esse se jam confectum senectute. Cujus cum valuisset auctoritas, captivi retenti sunt: ipse Carthaginem red[illegible] . . . n[illegible] [illegible]natam nisi ipse auctor fuisset, c[illegible]ivi profe[illegible]nis redditi essent; incolumnis in patriâ R[illegible] restituisset.*

Consilio nunquam alias dato.] In propriam nempe sui perniciem, solius utilitatis publicæ habitâ ratione: piâ etiam fraude usus, ut pacem & captivorum permutationem dissuaderet. Nam affirmavit, *Venenum sibi Carthaginienses dedisse, non præsentaneum, sed ejusmodi, quod mortem in diem proferret; eo consilio ut viveret quidem tantisper, quoad fieret permutatio: post autem grassante sensim veneno, cor tabesceret.* Gellius auctor est lib. 6. cap. 4.

Intérque mœrentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui sciebat quæ sibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen [273]
51 Dimovit obstantes propinquos
Et populum reditus morantem,
Quàm si clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

& per medios familiares dolentes illustris exul abiret. Noverat tamen quæ sibi statuerat immanis carnifex. At nihilominus cognatos dehortantes, plebemque discessui obsistentem amolitus est, non secus ac si post litem decisam negotia prolixa dimitteret, in campos Venafri properans, vel Tarentum Spartanum.

ANNOTATIONES.

48. *Egregius properaret exul.*] Egregius sanè & singularis exul, qui patriâ carere consenserit, caritatis patriæ gratiâ, quique ultro sua omnia deseruerit, salutis publicæ causâ. Ad cujus exemplum illustre postea decem nobilissimi captivi ab Hannibale ad Senatum missi, post Cannensem pugnam, jurati se redituros, nisi de redimendis captivis impetravissent, re non impetratâ reversi sunt. De quibus non omnes uno modo. Nam Polybius bonus auctor in primis scribit, novem ex iis revertisse: unum verò per fraudem & stultam calliditatem quasi jurejurando liberatum Romæ remansisse: quem deinde senatus vinctum ad Hannibalem duci jussit. Hæc & alia Cic. 3. Offic. n. 113. Florus jam cit. lib. 2. cap. 2. *Sed ille quidem par tantæ calamitati fuit. Nam nec Punico carcere infractus est; nec legatione susceptâ. Quippe diversa quàm mandaverant hostes, censuit, ne pacem fieret, nec commutatio captivorum reciperetur. Sed nec voluntario ille ad hostes reditu, nec ultimo sive carceris sive crucis supplicio deformata majestas; imo his omnibus admirabilior, quid aliud quàm victus de victoribus, atque etiam, quia Carthago non cesserat, de fortunâ triumphavit?*

49. *Atqui sciebat quæ, &c.*] Cic. Epist. ad Famil. lib. 6. epist. 6. de seipso ita scribit: *Ut in fabulis Amphiaraus, sic ego prudens & sciens ad pestem ante oculos positâ sum profectus.* De Regulo verò cit. Offic. 9. *Neque verò tum ignorabat, se ad crudelissimum hostem, & ad exquisita supplicia proficisci.* Valer. Max. lib. 1. cap. 1. *Regulus ex victore [illegible] ad miserabilem captivi fortunam deductus . . . . . Carthaginem repetiit, non ignarus ad quam crudeles, quamque merito sibi infestos Deos reverteretur.*

Quæ sibi barbarus Tortor pararet.] Tullius in Pisonem, n. 43. *M. Regulum illigatum in machinâ resectis palpebris Carthaginienses vigilando necaverunt.* Valer, Maxim. lib. 9. cap. 2. *Regulum palpebris resectis, machinâ, in quâ undique præacuti stimuli eminebant, inclusum vigilantiâ pariter & continuo tractu doloris necaverunt.* Tertull. ad Martyres, cap. 4. *Maluit hostibus reddi, & in arcæ genus stipatus, undique extrinsecùs clavis confixus tot cruces sensit.* Aurel. Vict. de Viris illustr. *In arcam ligneam conjectus, clavis introrsum adactis vigiliis ac dolore punitus est.* Ex Appiano, positus in caveâ stimulos undique habente. Sen. de Tranquil. Animi, lib. 1. cap. 15. *An fleam Regulum, quòd tot clavis configitur?* Suidas. *Regulus Carthaginem reversus omni suppliciorum genere conficitur. Nam præter cæteros cruciatus, domunculâ angustâ inclusus, quæ magnitudini corporis ejus responderet, intus crebris clavis ferreis transfixa, periit: cùm nec immotus stare posset & quieturus statu corporis utcunque inclinato, in ferreas cuspides incideret.* Gell. cit. lib. 6. cap. 4. *In atras & profundas tenebras Regulum includebant: ac diu post, ubi erat visus sol ardentissimus, repentè educebant: & adversus ictus solis oppositum continebant, atque intendere in cœlum oculos cogebant. Palpebras quoque ejus, ne connivere posset sursum ac deorsum diductas insuebant.* Ex Tuberone hæc. Tuditanus autem, *somno diu prohibitum, atque ita vitâ privatum,* refert: *idque ubi Romæ cognitum est, nobilissimos Pœnorum captivos liberis Reguli à Senatu deditos, & ab iis in armario muricibus præfixo destitutos, eâdemque insomniâ cruciatos interiisse.* Gell. ibid.

Barbarus Tortor.] Apud Fest. & Non. Marcell. Ennius Annal.

Nam Pœni soliti suos sacrificare puellos.

51. *Dimovit obstantes propinquos.*] Cic. jam cit. *Neque eum patriæ caritas retinuit, nec suorum.* Suidas. *Lacrymis & lamentationibus suorum invicto animo neglectis.*

54. *Tendens Venafranos in agros, &c.*] Quasi post forenses strepitus, post litium & negotiorum ambages ac tædia, relaxandi causâ animi otiique captandi, pergens Venafrum, in urbem Campaniæ deliciis accommodatam. Vide lib. 2. Od. 6. v. 16.

56. *Lacedæmonium Tarentum.*] Civitatem è Phalanto Lacedæmonio conditam: de quâ lib. 1. Od. 28. sub finem, & lib. 2. Od. 6. v. 12.

ODE VI. Ad ROMANOS.

E religionis contemptu, & depravatione morum, fluxisse Italiæ calamitates.

O Romane, solves pœnas quas non es meritus, ob peccata patrum, donec resarcieris fanna & delubra Numinum decidentia, atque imagines atro squalore deformatas. Regnas, quia te præstas inferiorem Numinibus. Inde omne primordium: illuc finem reduc.

DELICTA majorum immeritus lues, [274]
Romane, donec templa refeceris
Ædésque labentes Deorum, et
Fœda nigro simulacra fumo.
Diis te minorem quod geris, imperas, [275]
Hinc omne principium, huc refer exitum. 6

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. 1.

1. *Delicta majorum, &c.*] Quanquam pœnas debet luere solus peccans, tamen ad quarti gradûs posteros peccatorum pœnas interdum vel extendi vel reservari existimabat Plato. Quod dubio procul hauserat è notitiâ sacrorum codicum. Exod. cap. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.* Idem reperitur cap. 34. seq. & Deuteronom. cap. 5. &c. posteriorem istam sententiæ partem videtur quoque expressisse Aristoteles Rhetor. ad Alex. c. 3. ubi scribit, æquum esse ut benevolentiores Dii sint in eos, à quibus magis coluntur.

Delicta.] Is peccare dicitur, qui viam rectam delinquit, & à legis præscripto recedit.

Immeritus lues.] Deuteron. 24. v. 16. *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus; sed unusquisque pro peccato suo morietur.* Id habetur 4. Reg. cap. 14. v. 6. *Non morientur filii pro patribus, &c.* Ezekiel cap. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris .... Anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* Et paulò ante; *Quid est quòd inter eos parabolam vertitis in proverbium istud, in terrâ Israel dicentes; Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt? &c.* ubi Chald. *Patres peccaverunt, & filii vapulant.* Sic & Jerem. 31. v. 29. *In diebus illis non dicent ultra, Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt. Sed unusquisque in iniquitate suâ morietur: omnis homo qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.*

2. *Donec templa refeceris.*] Seu vetustate collapsa, seu bellorum civilium incendio correpta, labefactata, fœdata, absumpta; quin et victorum avaritiâ direpta. Quò spectat id quod est in Od. 34. lib. 1.

Quid intactum nefasti
Liquimus? Unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris?

Porrò quod hîc, itemque sub finem Od. 15. l. 1. dixit Horatius, totum vergit in laudem & commendationem Augusti, qui non modo sacras ædes ipse multas exstruxit, sed cæteros principes viros hortatus est, ut pro facultate quisque reficerent, excolerent, adornarent: ut *jure gloriatus sit urbem se marmoream relinquere, quam lateritiam accepisset.* Sueton. cap. 28, & 29.

5. *Diis te minorem quod geris, imperas.*] Quoniam pius es in Deos, quos, ut decet, observas & colis; idcirco imperium orbis tibi donant illi. Hæc ad Augustum sanè pertinent, de quo jam lib. 1. Od. 12.

Te minor latum reget æquus orbem.

6. *Hinc omne principium.*] Cicer. de Haruspic. Respons. n. 18. & 19. *Ego vero primum habeo auctores ac magistros religionum colendarum majores nostros ..... Quis tam vecors, qui aut cum suspexerit in cœlum, Deos esse non sentiat; ..... aut cùm Deos esse intellexerit, non intelligat eorum numine hoc totum Imperium esse natum, & auctum, & retentum? Quam volumus licet ipsi nos amemus, tamen nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipso hujus gentis ac terræ domestico nativoque sensu Italos ipsos ac Latinos, sed pietate ac religione, atque hâc unâ sapientiâ, quod Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perspeximus, omnes gentes nationesque superavimus.*

Principium.] Ut suprà Od. 4. *Vos lene consilium:* utrobique in cæsurâ accipe vel duas breves pro unâ longâ, vel Crasin, vel conversionem vocalis in consonantem, quemadmodum fieri solet in *ariete, abiete, genua, &c.*

Huc refer exitum.] Diis accepta refer tum Imperii primordia, tum propagationis & amplificationis incrementa, & felicem quarumcumque rerum exitum. Nam sicut à religione imperii hujus fundamenta locata sunt, ita quoque per eandem in Deos pietatem illud retinebis exornabisque. Tit. Liv. *Invenietis omnia prospera evenire colentibus Deos, adversa spernentibus.* Vide Dion. Halicarn. l. 3. ubi à Martio Rege instaurata diligenter sacra, quæ ante neglecta aut pravè culta.

Dii

Dii multa neglecti dederunt
 Hesperiæ mala luctuosæ.
Jam bis Monæses, et Pacori manus
Non auspicatos contudit impetus
 Nostros, & adjecisse prædam
 Torquibus exiguis renidet.
Pæne occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus et Æthiops;
 Hic classe formidatus, ille
 Missilibus melior sagittis.

Spreta Numina plures calamitates intulerunt afflictæ Italiæ. Jam semel atque iterum Monæses & Pacori exercitus repulit nostros conatus inauspicatos: gaudetque nostra spolia [276] *addidisse torquibus* suis *minoribus. Civitatem dissensionibus detentam prope modum extinxit Dacus & Æthiops, hic navibus potens, ille telis jaciendis peritus.*

ANNOTATIONES.

7. *Dii multa neglecti &c.*] Religio Deorum neglecta causa fuit calamitatum, quas tulit Italia, quæ *Hesperia* dicitur, ut notavi lib. 2. Od. 1. Plurima tum observatæ tum neglectæ religionis exempla pete è Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Pariter & bona ingentia promittit sua præcepta servantibus, negligentibus autem mala gravia minitatur Deus Opt. Max. Levit. cap. 26. Deuter. cap. 28.

9. *Jam bis, Monæses, &c.*] Jam bis victi sumus à Parthis contra auspicia scilicet dimicantes. Impetus nostros contudit Monæses apud Parthos insignis vir potentiâ & opibus, qui fortasse idem ac Surena, à quo deletus cum exercitu Crassus. Appian. lib. de Bellis Parthicis. Iterum profligati sumus à Pacoro Orodis Parthorum Regis majore natu filio: quem tamen paulò post Ventidius Antonii legatus, universamque simul Parthorum manum delevit; ut ait Justin. lib. 42. Vide & Dion. lib. 48. & 49. Tit. Liv. lib. 127. Flor. lib. 4. cap. 9. & 10. &c.

10. *Non auspicatos.*] Cic. de Divin. 1. n. 28. *Nihil ferè quondam majoris rei, nisi auspicatò; ne privatim quidem gerebatur: quod etiam nunc nuptiarum auspices declarant* . . . . . Ubi multis exemplis auspiciorum contemptum aut vitium, magnarum populo Romano calamitatum fuisse causam ostendit. *Quid vetera?* inquit, *M. Crasso quid acciderit, vidimus, dirarum obnuntiatione neglectâ, &c.* De Harusp. resp. cit. *Majores nostri rerum benè gerendarum auctoritatem, augurio* . . . . . *contineri putârunt.* Vide Valer. Maxim. lib. 1 cap. 4. & seq. cap. 6. *Crassus inter gravissimas nostri Imperii jacturas numerandus, plurimis & evidentissimis ante ruinam monstrorum pulsatus ictibus* . . . . . *Sic Dii spreti excandescunt. Sic humana consilia castigantur, ubi se cœlestibus præferunt.* De Crasso vide & Appian. Dion. lib. 40. Oros. lib. 6. Flor. lib. 3. cap. 11. & quæ annotavi superiori Od. v. 5.

11. *Et adjecisse prædam Torquibus exiguis renidet.*] E spoliis nostris, detractoque nobis auro auxêre Parthi suos torques, majoresque fecêre eos, qui ante erant exigui. *Torques* nimirùm colli erant ornamenta, seu aurea, seu argentea, iis etiam in præmium dari solita, qui strenuam in bello operam navârant. His insignibus ornabant se pridem Parthi, Galli, aliique, etiamnum verò Germani.

12. *Renidet.*] Quidam interpretantur, splendet: meliùs alii gestit, lætitiam præ se fert.

13. *Pæne occupatam seditionibus, &c.*] Bellis civilibus distractam ac laceram urbem & Rempublicam Romanam propè delevit exercitus è Dacis atque Æthiopibus conflatus. Ex illis nempe constabant terrestres Antonii copiæ; ex Ægyptiis verò Cleopatræ navales & maritimæ. *Daci*, seu Scythæ sagittas mittere periti, cum ad Cæsarem missis legatis non impetrâssent quæ petebant, ad Antonium se converterunt. Dio. lib. 51. *Daci* propriè sunt hodie accolæ Danubii fluminis, Moldavi, Transilvani, Valachi.

14. *Æthiops.*] Populus Ægypto conterminus. Æthiopia, regio Africæ perampla, duplex est: Una inferior, ultra Æquatorem, veteribus incognita; superiori autem seculo detecta Lusitanis & perlustrata. De hâc itaque non agitur nunc; sed de alterâ, quæ superior, & sub Ægypto appellatur, proque illâ nonnunquam sumitur: Abyssiniam continet ad sinum Arabicum porrectam.

15. *Hic classe formidatus.*] Plutarchus in Anton. refert ejus classem octingentas habuisse naves cum onerariis, quarum Cleopatra ducentas Ægyptiis militibus armatas contulit, quæ magna pars maritimarum copiarum; Cæsarem auditâ celeritate Antonii & magnitudine exercitûs, vehementer trepidasse; nimirùm Augusto naves duntaxat adfuisse ducentas & quinquaginta, Antonio verò bellicas quingentas, easque tam firmas & ligneis turribus instructas, ut tanquam è terrâ pugnaturi essent; atque una earum tres & quatuor hostium naves decertando occuparet, &c. Flor. lib. 4. cap. 11. *Hostium naves turribus atque tabulatis allevatæ, castellorum &*

Fœcunda

Ævum delictis fertile primò fœdavit conjugia, & stirpem, & familias. Ex istâ origine manans calamitas in patriam & populum grassata est. Nubilis puella studet ediscere saltationes Ionum, & jam formatur membris: atque flagitiosos amores cogitat ab ætate molliori. Deinde mœchos adolescentiores sectatur

Fœcunda culpæ sæcula nuptias
Primùm inquinavêre, et genus, et domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populúmque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, et fingitur artubus
Jam nunc, & incestos amores
De tenero meditatur ungui.
Mox juniores quærit adulteros.

ANNOTATIONES.

urbium specie, non sine gemitu maris & labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit. . . . Nec ullâ re magis hostilium copiarum apparuit magnitudo, quam post victoriam. Quippe immensa classis, naufragio belli facto, toto mari ferebatur: Arabumq; & Sabæorum, & mille aliarum gentium Asiæ spolia, purpuram, aurumque in ripam assiduè mota ventis maria removebant. Vide Epod. 9.

17. *Fœcunda culpæ sæcula*, &c.] In depravatis istis sæculis crebra perpetrata sunt adulteria, quibus inquinatæ sunt familiæ: quin & inde *clades in patriam fluxit*. Nam procreati sunt degeneres, imbellesq; homines à priscâ Romanorum indole ac virtute prorsùs alieni. Hinc vitia grassata in populum: hinc ignaviâ militum exercitus profligati: hinc prima Reipublicæ gloria multùm defloruit. Hinc deniq; violatâ sanctitate nuptiarum, & Pronubâ Junone illarum præside, aliisq; numinibus graviter læsis, *in populum derivatæ clades*, calamitates, pestilentiæ, ab iratis atque ultoribus Diis immissæ.

Nuptias Primùm inquinavêre.] Tanta verò fuit aliquando Romæ ea licentia, ut lege Juliâ coërceri opportuerit. Vide lib 4. Od. 5. ver. 21.

21. *Motus doceri gaudet Ionicos Matura virgo.*] Unde porrò tot adulteria, totque flagitiorum infamia & pravitas? Nimirum quod nubiles puellæ ad impuras artes formantur, Ionicis indulgent saltationibus, quibus mens pariter & corpus corrumpuntur. Hoc fonte manant tot mala. Nam primò incestos amores adolescentula meditatur, antequam nubat; nupta mœchos sectatur: demum lenocinante marito palàm servit meretricio quæstui. Animadverte gradus ad summam impudicitiæ labem.

Motus Ionicos.] Lascivas saltationes ab Ionibus inventas Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 25. *Ionicam mollitiem, & choreis mancipatos animos* vocat. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 25. *Saltationis genera, & motus Ionicos ediscere Romanam juventutem aliquando mos fuit*, inquit: *siquidem Iones psallendi normam, & molles saltus primi invenisse traduntur.* Plut. Stich. sub. finem. *Quis Ionicus aut cinædicus, qui hoc tale facere possit?* Apud Aristophan. Ἰωνικῶς ponitur pro ἁβρῶς, *molliter, delicatè, fastiosè*. Athen. lib. 2. cap. 5. *Iones, molles, delicatis amicti vestibus, voluptate diffluentes*, appellantur, Ibid. ex Theophrasto. Ionum luxus immodicus in proverbium abiisse dicitur, ad suum usque seculum, lib. 14. cap. 5. *Ionum mores deliciis perditissimi, cantus à vetusto longè diversus, harmonia remissior* nuncupatur cap. 7. Ἐν δέ τις ἢ Ἰωνικὰ ὀρχήσεις παροίνιος, *Ionica saltatio inter vina.*

Ionicos.] Iones in Asiâ Minori, ab Ionibus Græciæ populis oriundi, regionem tenebant Æolidis & Cariæ mediam, cœli clementiâ & bonitate, soli etiam amœnitate & ubertate præstantem.

22. *Fingitur artubus.*] Alii *artibus*: eodem certè recidit sententia; id est, secundum artem moveri & saltare docetur. Quidam, *frangitur artubus*, Mollia studet membra ad motus quoslibet efficere. Macrob. lib. 3. cap. 14. *Saltandi cura non inhonesta, dummodo non curiosa & usque ad artis perfectionem. Quid enim Sallustius psallere, saltare elegantiùs quàm necesse est probæ?* nimirùm matronæ, aut virgini. Addit ille; *Nobilium verò filios, & (quod dictu nefas est) filias quoq; virgines inter studia numerâsse saltandi meditationem, testis est Scipio Æmilianus, qui in oratione contra legem judicariam Tib. Gracchi sic ait: docentur præstigias inhonestas: cum cinædulis . . . . discunt cantare: cum sambucâ & psalterio eunt, &c. quæ majores nostri ingenuis probro duci voluerunt. Eunt, inquam, in ludum saltatorium, inter cinædos, virgines puerique ingenui . . . In eo ludo vidi plus pueris & virginibus quingentis: in his vero unum (quo me maximè Reipublicæ misertum est) puerum bullatum petitoris filium, non minorem annis duodecim, cum crotalis saltare: quam saltationem impudicus servulus honestè saltare non posset, &c.*

23. *Incestos.*] Non castos, impuros.

24. *De tenero meditatur ungui.*] A teneris, ut Græci dicunt, unguiculis, ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων Cic. ad Famil. Ep. 6. lib. 1.

25. *Mox juniores*, &c.] Cùm verò nupta est, marito suo juniores mœchos quærit, vel inter ipsas nuptiales epulas, vel dum ille amicos convivio excipit, vel cùm *ingurgitavit se se in cœnd plusculum, atque appotus probè est*, quod ait. Plaut. Amphitr.

Inter

Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis,
Sed jussa coràm non sine conscio
Surgit marito, seu vocat institor,
Seu navis Hispanæ magister,
Dedecorum pretiosus emptor.
Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor sanguine Punico;
Pyrrhúmque, et ingentem cecîdit
Antiochum, Hannibalémque dirum:

inter viri sui convivia: nullumque delectum adhibet, cui voluptates haud licitas furtim indulgeat, extinctis lucernis. Sed præsente & consentiente viro pergit vocata, sive petit negotiator, sive dominus navis Hispanicæ flagitia remunerans ingenti mercede. [279] *Non ejusmodi parentibus nati juvenes mare tinxerunt cruore Carthaginiensium: & profligavêre Pyrrhum, magnumque Antiochum, & sævum Hannibalem:*

ANNOTATIONES.

26. *Neque eligit Cui donet, &c.*] Eò tandem impudentiæ progreditur, ut non clàm, raptim, furtim, aut per tenebras noctis, remotisque lucernis, adulteria perpetret; mœchisque indulgeat; sed palam, & quod turpius, *conscio marito*, quemlibet vocantem sequitur, ac sine ullo discrimine obvio cuivis pretium offerenti, non secùs ac publicum & vile scortum, venalem se prostituit.

29. *Non sine conscio Surgit marito.*] Vidente & sciente marito, surgit è triclinio, & ad mœchum accersentem pergit: sive ille conniveat & mercede corruptus uxoris flagitiis annuat, inde lucrum faciens. Juvenal. Sat. 1. v. 56.

. . . . . Doctus spectare lacunar,
Doctus & ad calicem vigilanti stertere naso.

Sive ille imperiosæ non ausit petulantiam uxoris coërcere. Juv. Sat. 6. v. 135. & seq. Item. v. 269.

Tunc gravis illa viro, tunc orbâ tigride pejor.
. . . .
. . . . olim convenerat, inquit,
Ut faceres tu quod velles; necnon ego possem
Indulgere mihi. Clames licet, & mare cælo
Confundas, homo sum. Nihil est audacius illis
Deprensis. Iram atque animos à crimine sumunt.

30. *Institor.*] Gall. *Facteur de Marchand.* dictus quod instet gerendo negotio. Angl. A factor.

31. *Navis Hispanæ magister.*] Seu nauclerus, seu navis dominus, seu mercator & negotiator. Hispani frequentes in Italiam negotiaturi commeabant & navigabant, vina scilicet advehebant, alias autem reportabant merces. Vide lib. 1. Od. 31.

32. *Dedecorum pretiosus emptor.*] Quovis pretio emens & remunerans stupra & adulteria Italicarum mulierum.

33. *Non his juventus orta, &c.*] Non talibus effœminatis & corruptis orti parentibus fuerant ii milites, qui præclaros Populo Romano triumphos pepererunt; qui navali certamine vicerant Carthaginienses, & *Siculum mare Pœno purpureum sanguine* reddiderunt: ut est in Od. 12. lib. 2. Vide ibi Annot. qui Pyrrhum, qui Antiochum, qui Annibalem superaverunt, ac ceciderunt.

35. *Pyrrhum.*] Is Epirotarum rex, paternum genus ad Herculem, maternum ad Achillem, referebat. Imperium orbis animo versans, de bello Romanis inferendo Apollinis oraculum cosuluit, delususque est ancipiti responso: *Aio te, Æacida, Romanos vincere posse.* Itaque Tarentinis ferens auxilium adversus Romanos, ingenti quidem apparatu, à Curio Fabricioque Consulibus profligatus est, L. Flor. lib. 1. cap. 18. ita scribit: *Quinam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo prælio obtritos accepimus? Omnium vulnera in pectore: quidam hostibus suis immortui, omnium in manibus enses: & relictæ in vultibus minæ, & in ipsâ morte ira vivebat. Quod adeò miratus est Pyrrhus, ut diceret: O quàm facile erat orbis: Imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me Rege Romanis, &c.*

Ingentem Antiochum.] Commune regum Syriæ nomen hoc erat, teste Appiano. Hîc apertè designatur Antiochus cognomento Magnus. Bellum movit impellente Annibale, qui *victus & profugus hostem populo Romano toto orbe quærebat.* Acilio Glabrione Consule debellatus est, cæsis quadraginta millibus, captus ad quinque millia. Tullius pro Sexto: *Antiochum illum Magnum majores nostri magnâ belli contentione, terrà marique superatum, intra montem Taurum regnare jusserunt.* Et pro Dejotaro: *Antiochus magnus ille rex . . . cùm omnem hanc Asiam, quæ nunc est nostra provincia, amisisset; dicere est solitus, benignè sibi à populo Romano esse factum, quod nimis magnâ procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur.* Vide Oros. lib. 4. cap. 20. Flor. lib. 2. cap. 8. Justin. lib. 31. T. Liv. 46. Appian. &c.

36. *Hannibalémque dirum.*] Vide Annot. lib. 2. Od. 12.

Sed

Sed strenui filii militum agrestium, assueti terram colere bipalio Sabino, & ad austeræ matris voluntatem amputata referre ligna, cum montium vertit umbras & juga fessis bobus detrahit Sol, horam adducens jucundam recedente curru. Quid tempus edax non corrumpit? Ævum patrum nostrorum avis deterius produxit nos pejores, deinde prolem edituros etiam *improbiorem.*

Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus [210]
Versare glebas, et severæ
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes; Sol ubi montium
Mutaret umbras, et juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens, abeunte curru.
Damnosa quid non imminuit dies?
Ætas parentum pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos [211]
Progeniem vitiosiorem.

ANNOTATIONES.

37. *Sed rusticorum mascula militum Proles.*] Sed filii virorum rustico labore & militiâ robustorum, & ipsi pariter agresti vitâ indurati, diuturnoque operi assueti; proindeque virili animo justà & forti corpore, non molles & voluptatibus fracti.

38. *Sabellis docta ligonibus Versare glebas.*] Jam notavimus alibi optimos Italiæ bellatores existimatos pridem Appulos & Samnites, qui & Sabelli, à Sabinis orti, ex Strabone, lib. 5. & Plin. lib. 3. cap. 12.

39, 40. *Et severæ Matris ad arbitrium, &c.*] Qui & matris imperio & severâ disciplinâ facti ad virtutem laboriosam: nam jubebat illa post diuturnum opus, ligna etiam cædere, atque in usum domesticum reportare.

41. *Sol ubi montium Mutaret umbras.*] Vesperi, cùm vergens Sol ad occasum auget umbras aut convertit ad orientem, quæ mane ad occidentem fuerant. Prior interpretatio magis arridet. Virgil. Eclog. 1. v. 84.

Majoresque cadunt altis de montibus umbræ.

Eclog. 2. v. 67.

Et Sol crescentes decedens duplicat umbras.

Sol.] Cicer. de Nat. Deorum, n. 68. *Sol dictus vel quia solus ex omnibus sideribus est tantus: vel quia cum est exortus, obscuratis omnibus solus apparet.*

42. *Et juga demeret Bobus fatigatis.*] Quo tempore demitur jugum bobus arando fatigatis, solutique ab aratro domum reducuntur. Virgil. modò cit.

Aspice aratra jugo referunt suspensa juvenci;
Et Sol crescentes decedens duplicat umbras.

43. *Amicum Tempus agens, abeunte curru.*] Adducens tempus optimæ & jucundæ post laborem quieti destinatum, *Sol se convolvens, dabitur atque abit*, ut ait Cicer. 1. de divinat. n. 46. Virgil. Æneid. 2. v. 9.

. . . . Et jam nox humida cælo
Præcipitat; suadentque cadentia sidera somnos.

Georgic. 3. v. 358.

Nec cum invectus equis (Sol) *altum petit æthera, nec cum*
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.

45. *Damnosa quid non imminuit dies?*] Quid non absumit tempus, rebus omnibus ferens damnum interitumque? Cic. pro Marc. *Nihil est opere aut manu factum, quod non aliquando conficiat & consumat vetustas.*

46. *Ætas parentum pejor avis, &c.*] Avis pejores fuêre patres nostri: nos patribus deteriores sumus: nobis etiam vitiosiores posteros relinquemus: Homer. Odyss. 2.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται,
Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

Pauci enim filii similes patri;
Plerique pejores, pauci verò patre meliores sunt.

ODE

ODE VII.

Asterien consolatur de Gygis Absentiâ, & ad Fidem hortatur.

QUID fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii
Thynâ merce beatum,
Constanti juvenem fide
Gygen? Ille Notis actus ad Oricum, [282]
Post insana Capræ sidera, frigidas 6
Noctes non sine multis
Insomnis lacrymis agit.

O Asterie, quare ploras Gygen, stabili fidelitate adolescentem, quem boni Zephyri initio verni temporis tibi reddent Bithynis mercibus opulentum? Hic ad Oricum ab Austris pulsus, post violentum Capræ astrum, noctes algentes ducit non dormiens, & abundè plorans.

Asclep. Pherecrat. & Glicon.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Od. 5. lib. 1.

1. *Quid fles, Asterie, &c.*] Accommodata valdè apostrophe ista cum leni increpatione, principio consolatorii sermonis, & ad demulcendùm mulierem animum idonea. Propert. l. 2. Eleg. 20.

Quid fles abductâ graviùs Briseide? Quid fles
Anxia captivâ tristius Andromache? &c.

Asterie.] Amica, vel uxor Gygis: ab ἀστὴρ stella factum nomen.

Quem tibi candidi, &c.] Paulò post frueris tuo Gyge; cùm primùm licebit navigare, ad te advolabit cupientem & ipse cupiens.

2. *Primo vere.*] Cùm flare ob occasu incipiunt Zephyri, seu *Favonii: candidi*, sereni, mites, propitii, faventes. Plin. lib. 2. cap. 47. *Ver aperit navigantibus maria, cujus in principio Favonii hybernum molliunt cœlum.* Vid. lib. 1. Od. 4. initio.

Favonii.] Plaut. Mercat. 5, 2. 35. *Hic Favonius serenus est, istic Auster imbricus: hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.* Vide lib. 3. Od. 1.

3. *Thynâ merce.*] Vel annulis Thynicâ limâ perpolitis, quorum mentio est in næniolâ de morte Horatii, apud Isidor. lib. 19. cap. 32. vel cultellis Bithynicis, de quibus Non. Marcell. ex Varrone, in Satyr. seu γεροντοδιδάσκαλος: fortasse & thynnis piscibus, qui bene multi capiuntur à Thynis populis, inde etiam adepti nomen; ut placet quibusdam, Pers. Sat. 5. v. 183.

. . . *Rubrumque amplexa catinum*
Cauda natat thynni.

Ex Ammiano Thynia pars est Bithyniæ. Plin. lib. 5. cap. 32. *Thyni ex Europâ transiêre, a quibus appellantur Bithyni.* Et paulò post: *Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiæ est*, &c. ibid. cap. 27. *Est etiam Thynos oppidum Ciliciæ.* Et lib. 4. cap. 11. *Thyni sunt Thraciæ populi.* De his Claudian.

Thyni Thraces erant, quæ nunc Bithynia fertur.] Vide lib. 1. Od. 35. v. 7.

4. *Constanti juvenem fide.*] Hâc lectione vulgatâ memoriam vetustatis aboleri quidam indignantur: leguntque ex vett. codd. *constantis juvenem fide*, pro *fidei* nimium: quod ita pridem usurpatum docent Priscianus, A. Gellius lib. 2. c. 14. Virgil. Georgic. 1. v. 208.

Libra die (id est diei) *somnique pares ubi fecerit horas.*

5. *Ille Notis ad Oricum, &c.*] Cùm Italiam adpeteret Gyges, reditumque maturaret, prohibitus est ventis ab Austro flantibus, actusque ad Oricum; quæ prima est Epiri civitas à Colchis condita; ex Plin. cap. 23. lib. 3. urbs illa ad uram maris Ionii in Epiro sita, ad radices montis Acroceraunii, cum portu satis amplo, Orcum Strabone, Horicum Ptolemæo, Orcha Nigro dicitur. Multa de illâ Tit. Livius.

6. *Post insana Capræ sidera.*] Postquam ille jactatus fuit magnis tempestatibus, quas excitavit sidus Capræ, quæ est in humero Aurigæ sinistro, sicut in manu sunt Hœdi. Hygin. Capram Amaltheæ, cujus lacte nutritus est Jupiter, ab eo inter astra collocatam fabulantur. Oritur sub finem Septembris: pariter & Hœdi: de quibus Ode 1. hujus libri. Pluvialem Capram vocat Plinius. Ex Arato, Capra & Hœdi jactatas in mari naves, & pavidos homines frequenter viderunt.

Frigidas Noctes, non sine lacrymis, &c.] Coactus hyemare Orici Gyges, Asteriæ desiderio contabescit, somno caret, lacrymatur ubertim, aliis mulieribus friget, etiam tentatus non cedit. Adverte singulas voces amoris significationem habentes, à Poëtâ coacervatas. Quid verò jucundius seu amicæ seu uxori proferri poterat? Quid efficacius ad leniendum vel abstergendum dolorem; imò & ad excitandam fidem?

Atqui

Verùm internuncius hospitæ anxiæ declarans afflictam Chloen ingemiscere, tuisque flammis ardere, variis illum rationibus astutè sollicitat. Exponit quemadmodum infidelis fœmina levem Prætum injustis calumniis excitavit mortem accelerare Bellerophonti nimium pudico. Refert Peleum tantùm non interfectum, cum temperans eluctatur Hippolyten è Magnesiâ. Quin etiam deceptor narrat historias crimen admittere suadentes. Sed incassum. Etenim rupibus Icarii maris durior ista verba excipit hucusque incorruptus. Tibi verò cave nè, plusquam par est, arrideat Enipeus vicinus.

Atqui sollicitæ nuntius hospitæ,
Suspirare Chloën, et miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.
Ut Prœtum mulier perfida credulum
Falsis impulerit criminibus nimis [283]
Casto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat pæne datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens:
Et peccare docentes
Fallax historias monet.
Frustra. Nam scopulis surdior Icari
Voces audit adhuc integer. At tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus justo placeat, cave.

ANNOTATIONES.

6. *Atqui sollicitæ nuncius hospitæ, &c.*] Interea verò Chloë, apud quam diversatur & manet Gyges, ejus animum solicitat interposito nuntio, qui *mille vafer modiis* suadere conatur, ut obsequatur amori hospitæ suæ.

10. *Chloën.*] χλόη, *viriditas*, adolescentiæ florem vox designans.

Tuis dicens ignibus uri.] Tui Gygis amore incensam, adeòque tuo flagrantem igne, quo tu nempe ureris & flagras ipsa. Virgil. Eclog. 3.

At mihi sese offert ultrò meus ignis Amyntas.

13. *Ut Prœtum mulier, &c.*] Pluribus exemplis Gygen movere incusso metu nititur Chloes nuntius. Narrat Bellerophontem simili causâ & occasione prope interemptum. Scilicet is Glauci Regis Ephyræ filius apud Prœtum Regem Argivorum hospes erat. Antea ex Homero, ex aliis Sthenobœa ejus uxor, Bellerophontis amore capta stuprum obtulit. Hic respuit. Tum illa perfidiæ suæ crimen in eum conjecit, innocentem criminata apud Prœtum; qui credulus irâ exarsit. Cùm tamen hospitii jura violare, hospitemque ipse perimere nollet, ad alios occidendum transmisit. Vide Homer. Iliad. 6. Apollodor. lib. 2. &c.

14. *Impulerit Maturare necem.*] Ne temporis morâ & cunctatione, Bellerophontis innocentia, à se verò cogitati facinoris infamia detegeretur, tandemque non sine gravi dedecore à viro ipsa mulctaretur. De Bellerophonte jam lib. 1. Od. 27. in fine.

17. *Narrat pæne datum Pelea Tartaro, &c.*] Refert etiam quemadmodum erepta fere sit vita Peleo Achillis patri, dum castus amantem fugit ac repulit Hippolyten. Hæc enim excandescens velut insidiatum suo pudori juvenem detulit viro suo. Jovis quidem Hospitalis iram veritus ille, Centauris inermem, atque procul interficiendum tradere cogitavit. At innocenti opem tulerunt Dii, misso Vulcano; à quo accepto Peleus gladio Centauros debellavit, mortemque evasit. Vide Pindar. Nem. Carm. 4. & 5. Ovid. Metam. 11. Apollodor. lib. 3. &c.

18. *Magnessam Hippolyten.*] Uxorem Acasti Regis Magnesiæ, quæ Thessaliæ regio. Hinc cognomen, quo distinguitur ab Hippolytâ Amazonum Reginâ.

19. *Peccare docentes Fallax historias monet.*] Quoniam periculi mortisque metus parum valuit, aliâ jam ratione Gygis animum impellit Chloës internuntius. Affert historias & exempla eorum, qui rejectis prioris amoribus, novos non injucundè nec infeliciter admiserunt. Ipsum Jovem commemorat Alcmenæ, Danaës, & aliarum amores consectatum, &c. Fortasse addit Paridem & Helenam, &c. *Peccare docentes.* Certè nihil magis, quam exemplum, vitium suadet. Viam enim ostendit quasi tritam & facilem, atque à notâ criminis prope immunem. Apud Cicer. *Historia Magistra Vitæ.* Sunt qui legunt, *Historias movet*, nec absurdè.

21. *Scopulis surdior Icari Voces audit, &c.*] At Gyges *adhuc integer*, *voces* internuntii Chloes sollicitantis *audit* immotus, veluti scopulis maris surdior. *Icarium* mare, hodie *Nicarium*; pars est Ægæi, versus Icariam insulam: frequentes habet scopulos. Nomen ab Icaro in illud lapso, cùm volare tentâsset. De eo lib. 1. Od. 1. v. 15. lib. 2. Od. 20. v. 13. lib. 4. Od. 2. v. 2.

22. *At tibi ne vicinus, &c.*] Tu vero, Asterie, fac ut æque fidelis tuo Gygi permaneas. Cave itaq; ne vincaris aut indulgeas amoribus Enipei vicini, etiamsi habeat unde amari possit.

2 Quamvis

Quamvis non alius flectere equum sciens [284]
Æquè conspicitur gramine Martio:
Nec quisquam citius æquè
Thusco denatat alveo.
Primâ nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulæ despice tibiæ:
Et te sæpè vocanti
Duram, difficilis mane.

Tametsi nemo tam peritus equum regendi in Campo Martio spectatur: nullusque tam expeditè flumen Hetruscum tranat. Ædes occlude nocte incunte: nec in vias deorsum aspice ad sonitum canoræ fistulæ: & crudelem frequenter appellanti, crudelis persiste.

ANNOTATIONES.

25. *Quamvis non alius, &c.*] Quamvis Enipeus equitandi peritiam in Campo Martio, in Tiberi verò solertiam natandi & agilitatem præ cæteris ostentet. Vide lib. 1. Od. 8.

28. *Thusco alveo.*] Tiberino fluvio, qui Hetruriam ad Umbriâ, Sabinis, & Latio disterminat, Romam interluit, in mare Tyrrhenum delabitur.

29. *Primâ nocte domum claude.*] Ne irrumpat Enipeus, noctis umbrâ & silentio abusus. T. Livius *primas tenebras*, dixit, pro *noctis initio*.

Neque in vias Sub cantu querulæ despicæ tibiæ.] Ne per fenestram in vias despecta, neve sic videaris Enipeï respondere amoribus, cùm ille, ex more amantium, ante fores tuas noctu canet tibiâ. Vide lib. 1. Od. 25. & hujus libri Od. 10. ibique annot.

30. *Querulæ.*] Suaviter lubentis ac resonantis; vel molliori sono exprimentis amorem Enipei & ejus querimoniam, quòd erga ipsum dura sis.

31. *Vocanti duram, difficilis mane.*] Licet ille te incuset velut ferream, quæ laborantis ægritudine parum movearis; inexorabilis tamen & inexpugnabilis persevera libidinosam Enipei contentionem eluctari.

ODE VIII.

XII. Ad MÆCENATEM.

Reddit rationem cur Martiis Calendis sacrificet.

Martiis cœlebs quid agam Calendis [285]
Quid velint flores, et acerra thuris
Plena, miraris, positúsque carbo in
Cespite vivo,
Docte sermones utriusque linguæ.

O Mæcenas, callens utramque linguam, demiraris quid ego sine uxore faciam Calendis Martiis, quid denotent flores, & vasculum thure refertum, atque prunæ constitutæ in gramine virenti.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 2. lib. 1.

1. *Martiis cælebs quid agam, Calendis, &c.*] Miraris quòd ego cœlebs diem hunc festum habere videar solis conjugibus celebrari solitum. Singulorum mensium Calendæ, precipuè verò Martiæ Junoni dicatæ erant: dictaque Mattonalia, quoniam pro conjugii felicitate matronæ sacrificabant. Adde quod eâ die coli cœpta est ædes Junonis, quæ conjugio præsidet. Macrob. lib. 1. c. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Belli etiam per Sabinas mulieres compositi memoria tunc colebatur. Ovid. Fastor. 3. Hinc *fœmineas* vocat has Calendas Juvenalis Sat. 9, v. 53. At mariti quoque Junoni supplicabant, ut uxorum pudicitiam tueretur. Porrò quod primus anni mensis apud Romanos erat Martius, & inde Calendæ appellatæ, disce ex Macrob. lib. 1. cap. 12. & 15.

Cælebs.] Romani cœlibem dicebant quasi cœlitem, qui vitam ageret in terris cælesti similem. Donat. in Terent.

2. *Quid velint flores, &c.*] Omnia nempe Horatius ad sacrificium persolvendum comparabat, tanquam voti reus.

Acerra.] Vas fictile seu patera, in quâ ponebatur thus adolendum.

3. *Positúsque carbo, &c.*] Ignis in arâ è vivo cespite, seu virenti gramine structâ. Vide lib. 1. Od. 19.

5. *Docte sermones utriusque linguæ.*] Qui libros tam Græcos quàm Latinos cognitos habes. Cic. Offic. initio. *Et ipse ad meam uti-*

Voveram

Scilicet arboris ego lapsu fere exanimatus lautas dapes & hædum candidum Baccho promiseram. En *dies iste lætus anno vertente* recurrens *corticem pice affixum auferet dolio quod fumum contrahere cœpit* sub *Consulatu Tulli. O Mæcenas, accipe centenos scyphos,* ob *amicum incolumem, & lychnos*

Voveram dulces epulas, et album
Libero caprum, propè funeratus
Arboris ictu.
Hic dies, anno redeunte, festus
Corticem astrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere institutæ
Consule Tullo.
Sume, Mæcenas, cyathos amici
Sospitis centum; et vigiles lucernas

ANNOTATIONES.

ltatem semper cum Græcis Latina conjunxi; neque id in philosophiâ tantùm, sed etiam in dicendi exercitatione feci: idem tibi censeo faciendum, ut par sis utriusque orationis facultate.

5. *Voveram dulces epulas, &c.*] Graviorem itaque cæteris habeo causam celebrandi Martias Calendas, in quibus mortis evasi periculum; unde & sacrificium vovi & sacras epulas.

Album Libero caprum.] Albæ victimæ Diis Superis, nigræ Inferis mactabantur; Arnob. l. 7. &c. Baccho præsertim caper, qui vitibus infestus, eas arrodendo. Virgil. Georg. 2. v. 380.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur.

Ovid. Fastor. lib. 5. v. 357.

Rode, caper, vitem; tamen hinc cùm stabis ad [aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxæ tibi deditus hostis
Spargitur affuso cornua, Bacche, mero.

7. *Propè funeratus Arboris ictu.*] Cadente arbore propemodum oppressus & extinctus. Vide l. 2. Od. 13. & 14.

9. *Hic dies, anno redeunte, festus, &c.*] Anniversarius adest iste dies festivis epulis mihi ducendus: quare vinum vetustate præcipuum hodie promam.

Anno redeunte.] Ita cum Græcis Horatius. Virgil. *Volventem annum.* ait. Cic. *Vertentem annum,* Somn. Scip. 17. *Cum ad idem unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eandemque totius cæli descriptionem, longis intervallis, retulerint, tum ille verè vertens annus appellari potest.*

10. *Corticem astrictum pice dimovebit, &c.*] Resignabit, relinet operculum amphoræ, è subere vel cortice, pice quidem astrictum. Cato. *In amphoram mustum indito, & corticem oppicato.* Tibull. l. 2. Eleg. 1. v. 28.

. . . *Chio solvite vincla cado.*

11. *Fumum bibere institutæ.*] Fumo dudum expositæ, unde contentum in eâ vinum jam maturum & lene prorsùs.

Ovid. Fast. 5.

Fumea vina.

Martial. l. 3. Epigram. 81.

Cocta fumis musta Massiliana.

Idem lib. 10. Epigram. 35.

Improba fumaria dicit; &,
Accipit ætatem quisquis ab igne cadus.

Tibull. modò cit.

Nunc mihi fumosum veteris proferte Falern[um]
Consulis.

Columell. l. 1. cap. 6. apothecæ superponuntu[r] locis, unde plerumque fumus exoritur: quoni[am] vina fumo celeriùs vetustescunt: ejus teno[ris] præcocem maturitatem trahunt, &c. Plin. l. 2[3] cap. 1. *Minus infestat nervos, quod vetustate d[ul]cescit . . . Nos fumi amaritudine vetus[ta]tem indui persuasum habemus,* Meminit & C[œl.] Rhodig. l. 26. cap. 21.

12. *Consule Tullo.*] Consulum nomine solebant notari vina, ut alibi ampliùs dixi. Vide l. [1.] Od. 20. & l. 2. Od. 3. Hic certum nomen p[ro] quolibet incerto poni, vinumque vetus dunta[xat] commendari crediderim. Quòd si vinum illud conditum fuerat sub L. Volcatio Tullio, Urb.Con[] ditæ 687, prolatum verò est ab Horatio pa[ulo] post subjugatos ab Agrippâ Cantabros, de qui[]bus sub hujus finem Odes, anno scilicet 73[] ut ait Cruquius, vinum illud vetus fuisset an[nos] 47. Intereà meminisse oportet, quod scribit Pli[n.] modò cit. *Falernum nec in novitate, nec in ni[mia] vetustate corpori salubre est. Media ejus ætas [a] 15 anno incipit. . . Si sit fumo inveterat[um] insalubre est. Mangones ista in apothecis excogit[a]vêre. Jam & patres familias ætatem adamêre h[is] quæ per se cariem traxêre. Quo certe vocabulo [...]tie consilii dedêre prisci:* nempe vina ad extrem[am] senectutem, quæ cariosa est, non esse recondenda. Dalecamp.

13. *Sume cyathos centum.*] Ob lætitiam d[e] amici sospitis incolumitate, seu de Horatii [] salute, bibe centum cyathos, id est, plures [&] plures, & totâ nocte mecum perpota. Numerus finitus pro infinito.

14. *Vigiles lucernas Profer in lucem.*] Prandium ignorabant veteres: at cœnam maximè, no[n]

Perse-

erfer in lucem: procul omnis esto
'Clamor et ira.
Mitte civiles super urbe curas.
ccidit Daci Cotisonis agmen:
ledus infestus sibi luctuosis
Diffidet armis.
ervit Hispanæ vetus hostis oræ
antaber, serâ domitus catenâ;
am Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.
egligens, ne quâ populus laboret

lychnos accensos produce usque *ad diem. Longè absit vociferatio quælibet & rixa. Dimitte solicitudines de civitate. Deletus est exercitus Cotisonis Daci.* [258] *Medus sibimet adversarius bello fatali distrahitur. Cantaber Hispaniæ fines* incolens *antiquus* noster *inimicus, subactus est,* quamvis *tarda profligatus victoriâ. Jam Scythæ arcu remisso incipiunt agris discedere.*

ANNOTATIONES.

n quidem ut nos ad candelas, sed ad lychnos lucernas, producebant usque ad lucem poste- n, pergræcando, id est, ritu Græcorum totâ cte computando. Plaut. Menæch. 1, 2, 62. *le usque ad diurnam stellam crastinam potabi- m.* Horat. Od. 3. 21, 23.

Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

pert lib. 4. Eleg. 6. v. 85.

Sic noctem paterâ, sic ducam carmine, donec
Injiciat radios in mea vina dies.

t etiam olim perpotandi certamen, proposi- que victoribus bibonibus prœmium placenta, mplius exponam, Epist. 19. ad hæc verba. *diurno certare mero.* Nocturnas autem cœnas iores esse corpori, ob Lunæ sidus vim habens efaciendi, adeoque cibos concoquendi; crede, bet, afferenti Athenæo, l. 7. c. 1. Quin s ausculta Casaubono eò loci, concoctionem putrefactione confundi perperam, Athenæ- Philologiæ quam Philosophiæ sacris au- m initiatum, bene docteq; redarguenti.

15. *Procul omnis esto Clamor & ira.*] Ebrie- incommoda & vitia Horatius arcet à suis s: quo fortasse etiam notat bonitatem & m vini sui, cujus cyathos queat Mæce- tum bibere, citra noxam; ut nec ad vo- ndum nec ad rixandum impellatur. Vide 1. Od. 27.

Mitte civiles super urbe curas.] His verbis bis præfecturam tunc gessisse Mæcena- ; qui si *privatus* mox appellabitur, ne ac- liter quam par est, & illic explicabo.

18. *Occidit Daci Cotisonis agmen, &c.*] O Mæ- , omitte paululum curas & solicitudines, bus civitati provides sedulus: en hostes populi mani jam domiti sunt: nec ab ullo quidquam endum. *Cotison* Dacorum Rex ab Augusto us L. Flor. lib. 4. cap. 12. *Daci montibus rent: Cotisonis Regis imperio, quoties con- gelu Danubius junxerat ripas, decurrere & vicina populari. Visum est Augusto gentem aditu difficilimam submovere. Missi igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam; citraq; præsidia constituit. Sic tunc Dacia non victa, sed summota atque dilata est.* Illud vero postea factum est. Sueton. Octav. cap. 21. *Coercuit & Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magnâ copiâ cæsis,* &c. cap. 63. *M. Antonius scribit, primum eum Antonio filio suo despondisse Juliam, dein Cotisoni Getarum regi: quo tempore sibi quoque invicem filiam Regis in matrimonium petiisset.* De *Dacis* jam lib. 2. Od. 10. Hos porro eosdem esse ac Getas, certum est. Plin. lib. 4. cap. 12. *Getæ, Daci Romanis* Xiphillin. in Domitiano ita scribit, *Per id tempus bellum fuit populo Romano cum Dacis . . . Porro eam gentem Dacos appello. Nam ita se ipsi nominant: eodemque nomine à Romanis appellantur: etsi non ignoro eos à quibusdam Græcis Getas esse dictos. Quod an recte factum sit, nescio: illud quidem scio Getas trans Hæmum apud Danubium incolere.*

19. *Medus infestus sibi, &c.*] Medi seu Parthi bellis civilibus occupati sunt. Vide Strabonem lib. 10. & quæ antea nec semel de iis annotavi lib. 1. Od. 26. v. 5. & alibi.

21. *Servit Hispanæ, &c.*] Cantabria ab Agrippa, sero licet, fracti & subacti sunt. Vide lib. 2. Od. 6. Sueton. Octav. cap. 20. Augustus *externa bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc, & Antonio devicto, Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, &c.*

23. *Jam Scythæ laxo, &c.*] Scythæ armis depositis cedunt. Vide lib. 2. Od. 9. in fine ibique annot. Sueton. Octav. cap. 22. *Ea virtutis moderationisque fama, Indos ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam suam Populique Romani ultro per legatos petendam.*

25. *Negligens, ne quâ populus, &c.*] Dum mei sacrificii particeps sacras mecum epulas carpes, ita lætitiæ vaca, ut si privatus esses. Ergo paululum abjice omnem curam urbis, & solicitudines de Republicâ.

Tu quasi privatus omitte curare, & plusculum contulere ne quid detrimenti capiat populus: atque temporis præsentis usurâ fruere, genio indulgens, & molesta absint.

Parce privatus nimiùm cavere:
Dona præsentis rape lætus horæ, et
Linque severa.

ANNOTATIONES.

26. *Privatus.*] Quidam explicant, inter privatos parietes, genio indulge. Alii interpretantur absolutè: quandoquidem non geris magistratum: volunt nimirum urbis præfecturam esse officium duntaxat, nec inter magistratus censeri: Ex Sueton. Octav. cap. 37. *Quo plures administrandæ Reipublicæ partem caperent, nova officia excogitavit: curam operum publicorum . . . præfecturam urbis, &c.* Quod minimè placet. Sic igitur intelligo: tu *linque severa* tantisper, i. e. serias & graves occupationes intermitte: *præsentis horæ dona*, seu gaudia *rape*, cape, animo plane tranquillo, teque privatum hoc nocturno saltem convivio finge & cogita.

ODE IX.

Dialogus Horatii & Lydiæ.

Hor. Quamdiu charus tibi extiti, neque alius præstantior adolescens brachia referebat collo tuo candido, felicior ego vixi Rege Persarum. Lyd. *Quamdiu non alteram plus dilexisti, nec Lydia postbabita est Chloë.* Ego *Lydia magnæ famæ, illustrior florui* quam *Ilia Romana.* Hor. *Mihi jam dominatur Chloë è Cretâ.*

Hor. DONEC gratus eram tibi,
Nec quisquam potior brachia candidæ
Cervici juvenis dabat;
Persarum vigui Rege beatior.
Lyd. Donec non aliâ magis
Arsisti, neque erat Lydia post Chloën;
Multi Lydia nominis
Romanâ vigui clarior Iliâ.
Hor. Me nunc Cressa Chloë regit,

Glyconian and Asclepiadean.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. lib. 1.

1. *Donec gratus, &c.*] Amœbæum carmen est, cujus hæc lex est, ut qui posterior dicit, priorem vincat, majus aliquid subjiciendo. Ode porro hæc tanti æstimatur à Scaligero, ut ejus describere sententiam non pigeat. Sic ait lib. 6. Poet. *Omnes Horatii Odæ tantæ sunt venustatis, ut & mihi, & aliis prudentioribus omnem ademerit spem talium studiorum. Inter cæteras vero, duas animadverti quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est tertia quarti libri.* Quem tu, Melpomene, semel, &c. *Altera est nona tertiæ:* Donec gratus eram tibi, &c. *Quarum similes à me compositas malim, quam Pythionicarum multas Pindari & Nemeaconicarum: quarum similes malim composuisse, quam esse totius Tarraconensis Rex.* Vide in Virgil. Eclog. 3, & 7. Hic zelotypiam uterque suam belle exprimit, restituendisque amoribus prioribus viam sternit.

2. *Nec quisquam potior, &c.*] Dum non amplexus tuos alteri concessisti, nec alium mihi prætulisti in amore.

4. *Persarum vigui rege beatior.*] Antiqui Persarum Reges, Cyrus, Darius, ad summas opes elati proverbio locum dedere. Illorum quisque Regem Regum se jactabat. Quin & Persarum montes pro montibus aureis dicti, Plaut. Stich. 1. 1, 14.

Neque ille mereat Persarum sibi
Montes, qui esse perhibentur aurei.

5. *Non aliâ magis Arsisti.*] Alii legunt, alia. Æque eleganter utrumque.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.

Virgil. Ecl. 2. v. 1.

6. *Neque erat Lydia post Chloën.*] Dum mihi amâsti Chloën præ Lydia. De hâc jam, lib. 1. Od. 8, 3, 25.

8. *Romana vigui clarior Iliâ.*] Ego me fortunatiorem existimabam, quam fuit unquam Ilia, seu Rhea, quæ Marte gravida Romulum Romanæ gentis auctorem protulit. De illa lib. 1. Od. 2.

9. *Me nunc Cressa Chloë regit.*] Nunc ego servio amoribus Chloës, quam præter formam commendat Vocis & Musicæ suavis modulatio. Quidam legunt *Thressa*, i. e. è Thracia; verum lectioni nostræ favet quod Cretes Musicæ valde studiosos refert Ælianus.

Dulce

Dulces docta modos et citharæ sciens; [290]
Pro quâ non metuam mori,
Si parcent animæ fata superstiti.
Lyd. Me torret face mutuâ.
Thurini Calais filius Ornithi;
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata superstiti.
Hor. Quid si prisca redit Venus,
Diductósque jugo cogit aheneo?
Si flava excutitur Chloe,
Rejectæque patet janua Lydiæ?
Lyd. Quanquam sidere pulchrior
Ille est; tu levior cortice, et improbo
Iracundior Adriâ;
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

perita suavium modulorum, ac pulsandæ lyræ: pro quâ non verebor vitam profundere, si fata indulgeant animæ residuæ. Lyd. *Me urit mutuo amore Calais filius Ornithi è Thurio, pro quo bis mortem oppetam ultro, si juveni vivo fata indulgeant.* Hor. *Quid si vetus amor reviviscat, & divulsos copulet æreo vinculo? Si formosa Chloë rejicitur, & ostium* meum *aperitur pulsæ Lydiæ?* Lyd. *Tametsi est ille astro splendidior; tu* vero es *levior subere, atque Adriatico* mari *procelloso ferocior; tecum vivere cupiam, tecum gaudeam mori.*

12. *Si parcent animæ fata superstiti.*] Moriar ego libens ad redimendam Chloës vitam; ut illa superstes vivat, quæ est altera pars mei. De superstitione veterum pro alterius salute sese devoventium, alibi dixi.

13. *Me torret face mutuâ,* &c.] Mutuo me amore detinet Calais adolescens pulcherrimus. Alludi volunt aliqui ad nomen Callaidis lapilli, quem Sapphiri æmulum dixit Plin. 37. cap. 10.

14. *Thurini.*] Thuria, sive Thurium, civitas erat in Sinu Tarentino.

16. *Si parcent puero.*] Pro Calai bis ego mortem oppetere velim.

17. *Quid si prisca redit Venus?*] Quid faceres, O Lydia, si Horatii vetus in te amor denuò accendatur; nosque dissociatos reconciliet, arctiusque jungat quam olim, imo constringat *jugo aheneo,* seu ære firmiori & nunquam dissolvendo. Vide lib. 1. Ode 23.

22. *Levior cortice.*] Ode superiori, *corticem adstrictum pice:* pro subere nempe ponitur cortex, teste Plinio, lib. 16. cap. 8. Proverbium est in inconstantes, *Cortice levior;* suber enim naturali suâ levitate super aquas fertur & natat.

23. *Iracundior.*] Hoc sibi vitium imputat Horatius non semel. Epist. 1, 20, 25.

Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.

Adria.] De eo lib. 1. Od. 33.

24. *Tecum vivere amem,* &c.] Ita facile reconciliantur discordiæ amantium. E verè dixit Terentius Andria 3, 3. 23.

Amantium iræ amoris integratio est.

Plaut. Amphitr. Act. 3, 2. 59.

Iræ interveniunt: redeunt rursum in gratiam;
Verum Iræ, si quæ forte eveniunt hujusmodi,
Inter eos, rursum si reventum in gratiam est,
Bis tanto amici sunt inter se quam prius.

ODE X.

Lycen admonet, ut paullum mansuescat erga se.

O Lyce, si potares ultimum Tanaim marito juncta barbaro, nihilominus fleres me ante januam tuam duram extensum exponere ventis Septentrionalibus illic habitantibus. Nonne *audis quo murmure* tuæ *fores, quo nemus in ædibus magnificis consitum resonet ventis* perflantibus? *utque Jupiter puro numine constringat nives demissas? Abjice fastum Veneri odiosum,*

EXtremum Tanaim si biberes, Lyce, [241]
Sævo nupta viro; me tamen asperas
Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis quo strepitu janua, quo nemus
Inter pulchra situm tecta remugiat [232]
Ventis? Et positas ut glaciet nives
Puro numine Jupiter?
Ingratam Veneri pone superbiam,

3 first Asclepiadean — 4r Glyconian

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 6. lib. 1.

1. *Extremum, &c.*] Ejusmodi cantiones & querelas noctu canebant amantes ad fores meretricum aliarumque mulierum quas deperibant, ut sic eas demererentur, atque ab iis tandem suâ patientiâ victis admitterentur in domum antea sibi clausam. Vide quæ annot. l. 1. Od. 25. Plura verò dixi ad Perf. Sat. 5. v. 165. ubi sic habetur.

Limen ad obscœnum . . . dum Chrysidis udas
Ebrius ante fores extinctâ cum face canto.

Extremum Tanaim si biberes.] Si nata in Scythiâ in remotissimis illis & frigidissimis partibus ubi scaturit Tanais: si barbaro proinde, & *sævo* quoque *viro nupta* esses, quem vereri deberes; te tamen opporteret moveri meis amoribus, cum ante fores tuas excubantem cerneres in istâ aëris intemperie.

Tanaim.] Fluvius iste notissimus, è Riphæis montibus vel è Caucaso monte fluere dictus, Asiam ab Europâ dividit: hodie *Don* vocatur. Est maxime Septentrionalis, et qui Nomades Tanaïm accolebant, erant agrestiores, ex Strabone lib. 11. De eo jam antea Od. 4. hujus libri, ubi *Scythicum amnem* appellat Horatius.

2. *Me tamen asperas, &c.*] Non tamen tam dura esses ut me jacentem super limen Januæ tuæ, frigidissimâ & molestissimâ tempestate, videres sine ullo humanitatis sensu Ovid. A. Am. 2, 237.

Frigidus inque udâ sæpe jacebis humo.

3. *Objicere incolis Plorares Aquilonibus.*] Dolores, ægre sineres me objici noctu ventis istis à Scythiæ regione flantibus, ac velut incolis. Ovid. Met. 1. 64.

. . . . . *Scythiam septemque trionem*
Horrifer invasit Boreas.———

4. *Plorares objicere.*] Sic & locutus Plaut. Aul. 2, 4, 29. *Aquam hercle plorat, cùm lavat, profundere.*

5. *Audis quo strepitu, &c.*] Quam vehemens sæviat ventus, judica è concussione tuæ januæ, & è murmure arborum viridarii tui graviter stridentium.

Nemus Inter pulchra situm tecta.] In septis domorum nemora etiam habebant veteres, quorum struendorum rationem docet Vitruv. l. 5. c. 11. *Sit,* inquit, *inter duos Porticus situs, & in his perficiantur inter arbores deambulationes,* &c. Sueton. Oct. c. 72. *Prætoria sua quamvis modica non tam statuarum tabularumque pictarum ornatu, quam xystis & nemoribus excoluit,* &c. Tibull. lib. 3. Eleg. 3. v. 15.

Et nemora in domibus sacros imitantia lucos.

Cic. ad Quintum fratrem, l. 5. Ep. 1. *Nunc domus suppeditat mihi hortorum amœnitatem.* Vide Senec. Epist. 122. Item supra l. 2. Od. 3. & Epist. 1, 10, 20.

Nempe inter varias nutritur sylva columnas.

7. *Et positas ut glaciet nives Puro numine Jupiter.*] Æstimare potes etiam quantum frigus perpetiar, ex eo quod purum sit cœlum, æther sudus ac serenus, quo nives gelu concrescunt & constringuntur; quia tunc facilè diffunditur, quando scilicet in aëre nihil est quo repimatur frigus: contra nebuloso æthere coërcetur ne ad nos usque perveniat, ut docet Aristot. in Problem.

Positas.] E cœlo delapsas & humi jacentes.

Glaciet.] Per licentiam poëticum usurpatur hoc verbum activè, quod tamen absolutè poni solet, pro *coalescit, concrescit.* Cic de Nat. Deor. 2. n. 26. *Tum aquæ declarat effusio, quæ neque conglaciaret frigoribus, neque nive, pruinâque concresceret, nisi eadem se admisto calore, liquefacta & dilapsa diffunderet. Itaque & Aquilonibus, reliquisque frigoribus adjectis durescit humor,* &c.

8. *Puro numine Jupiter.*] Bene sic legito; alii, *Puro lumine,* vel *limine*; sed perperam. Jovem pro æthere non raró usurpari, notum: huic ergo respondet vox *numine.* Pro lumine Sol quidem dicatur; at non Jupiter, præsertim concubiâ nocte, quâ Lyces januam occentabat, de more, Poëta noster.

9. *Ingratam Veneri pone superbiam.*] Venus enim jocis, gratiis, amoribus stipata ubique memoratur, quibus adversatur omnino superbia, lib. 1. Od. 2. v. 33.

. . . . . . *Erycina ridens,*
Quam Jocus circumvolat & Cupido.

Ne

Ne currente retro funis eat rotâ.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus violâ pallor amantium,
Nec vir Pieriâ pellice saucius
Curvat; supplicibus tuis
Parcas, nec rigidâ mollior æsculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.

ne funiculus retorsum abeat rotâ versatâ. Tyrrhenus pater haud procreavit te Penelopen amantibus intractabilem. [2,3] *O licet te nec dona flectant, nec vota, nec violaceus pallor amore* tabescentium, *neque maritus tuus amore pellicis Pieriæ vulneratus, indulge supplicantibus tibi,* quæ hactenus es *durâ quercu non flexibilior neque mansuetior serpentibus Mauritaniæ.*

ANNOTATIONES.

10. *Ne currente retro funis eat rotâ.*] Ne offensa Venus iram in te suam stringat: tuque favore ejus destituta contemnaris, ut nunc me contemnis. Time ergo sapienter fortunæ vices. Tibull. lib. 1. Eleg. 5. v. 67.

Heu canimus frustra: nec verbis victa patescit
Janua, sed plenâ est percutienda manu.
At tu, qui potior nunc es, mea fata caveto:
Versatur celeri sors levis orbe rotæ.

Illo tamen loco metaphora videtur esse ducta non à rotâ fortunæ volubili & instabili: sed potius à rotis & trochleis, quibus circumvolutus funis ingentia sublevat & trahit pondera, si bene teneatur: at si dimissus fuerit, & rota & funis & pondus in partem contrariam feruntur, currunt, fugiunt, deturbantur. Sensus itaque Horatii erit: O Lyce, ne Veneris tu vincula, nexusque sperne, quæ si dimiseris, cave ne res tuæ retro & pessum eant ac dissolvantur. Virg. Ecl. 8, 78.

. . . . *Veneris dic vincula necto.*

11. *Non te Penelopen difficilem, &c.*] Non es ut Penelope Spartana, nec educata instructaque duris moribus austeràque vivendi ratione; imo venustam, lepidam, tractabilem genuit te pater Hetruscus. Hetruscos ludorum ac voluptatum amatores nemo nescit, ut refert Cœl. Rhodig. l. 15. c. 11. atque à Lydis traxisse originem suspicatur.

Penelopen difficilem procis.] Hæc Ulyssis uxor viro suo fidem servans viginti annos absenti, procos bene multos acriter solicitantes, patrem etiam novas nuptias suadentem eluctata est. Homer. Odyss. 2. 6. 7.

12. *Tyrrhenus.*] Tyrrheni Hetruriæ populi. Tyrrhenia Straboni eadem regio ac Thuscia. Ovid. Metam. 14. v. 452.

Concurrit Latio Tyrrhenia tota.——

Pro synecdochicas illi pro Italis universis vel Romanis accipi possunt.

14. *Tinctus violâ pallor.*] Color vultûs mei pallidus instar violarum, quo etiam pallentes vocavit Virgil. Ecl. 2. Sunt etiam aliæ purpureæ, aliæ luteæ, aliæ albæ; ex Plin. lib. 21. c. 6. Quanquam duo tantum genera violarum agnoscit Nicander, pallidum & luteum: apud Athenæum lib. 15. cap. 9. *Pallor amantium.* Ovid. Art. Amat. lib. 1. v. 729.

Palleat omnis amans: hic est color aptus amanti.

Nimirum recurrente ad cor amoris centrum calore naturali, & quoniam intensior in amantibus est, utpote spiritus vitales magis dissipante, in vultu pallor efficitur.

15. *Nec vir Pieriâ pellice saucius.*] Quanquam nec offensa viri tui pellicem Pieriam depereuntis injuriâ, ad me amandum non inclinaris. Hoc certe est irritamentum uxoris maximum, ut inducatur in alterius amorem. Ex Euripide, quædam alia minus gravatè fert uxor; at si à marito fallatur, quicquid est in vitâ jucundi perdit. Ovid. Art. Amat lib. 2. v. 373.

Sed neque fulvus aper mediâ tam sævus in irâ est.
. . . .
Nec lea, ...
Fœmina quam socii deprensâ pellice lecti
Ardet, &c.——

Pieriâ.] Vel nomen factum à solo natali, ad augendam invidiam, quasi diceret, peregrina, & ex eâ Macedoniæ regione: vel notat fidicinam, psaltriam, ob Pierium montem Musis sacrum; cujusmodi mulieres ut plurimum exercebant meretriciam artem.

16. *Supplicibus tuis Parcat.*] Indulge aliquid supplicanti etiam apud te. Quis enim supplices unquam acerbè repulit, nisi qui humanitatem exuit? Ex sententiâ veterum, qui talem hominem velut exercrabilem aversabantur: cum & natura supplicibus parcere doceat.

17. *Æsculo.*] Arbor est glandifera, quam pro duritie ponit Horatius. De eâ Plin. lib. 16. & nos jam lib. 1. Od. 22.

18. *Mauris.*] Mauritania Africæ regio ab ortu in occasum extensa, ubi nunc Barbaria Occidentalis. Arenosa ista loca aquarum penuriâ & Solis æstu arentia & fervida, omne genus serpentum alunt etiam sævissimorum.

Latus istud haud semper erit tolerans liminis & pluviæ.

Non hoc semper erit liminis, aut aquæ [291]
Cœlestis, patiens latus.

ANNOTATIONES.

19. *Non hoc semper erit liminis, &c.*] Amores meos tibi sponte oblatos ne sperne: nec enim ero semper eâ robustâ & ferventi ætate, quâ tui gratiâ possim & velim pernoctare ante januam, & cubarè super durum limen ædium tuarum, Epod. 11. v. 30.

Ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi postes, & heu
Limina dura quibus
Lumbos & infregi latus.

19. 20. *Aquæ Cœlestis patiens.*] Imbres aliaque hyemalis tempestatis incommoda perpeti non semper libebit. Certe contra in Lycen jam vetulam acriter scripsit Ode 13. lib. 4. Ovid. A. Am. 2. 237.

Sæpe feres imbrem cælesti nube solutum
Frigidus, inque udâ sæpe jacebis humo,

ODE XI. Ad MERCURIUM.

Ut sibi dictet cantus quibus Lyde flectatur.

O Mercuri, (siquidem te præceptore Amphion saxa cantu movit) & tu, lyra, chordis septenis resonare perita; neque cantra pridem neque jucunda, jam verò familiaris tum opulentorum mensis, tum fanis Deorum, *numeros ede, quibus pervicaces auriculas admoveat Lyde.*

MERCURI (nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo)
Túque, testudo, resonare septem
Callida nervis:
(Nec loquax olim, neque grata,) nunc et [295]
Divitum mensis et amica templis, 6
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Applicet aures.

Sapphic and Adonian

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. Lib. 1.

1. *Mercuri.*] De eo multa Lib. 1. Od. 10.

2. *Movit Amphion lapides canendo.*] Jovis ille ex Antiopâ filius suavi lyræ sono dicitur movisse lapides, ut ipsis inter se compositis & superstructis, Thebarum muri atque urbs ædificata fuerint. Vide. Epist. ad Pisones, ver. 394. Plutarch. de Musicâ. Propert. Lib. 3. Eleg. 2, v. 5.

Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem
Sponte suâ muri membra coisse ferunt.

3. *Testudo, resonare septem Callida nervis.*] E testudine lyra per Mercurium facta atque exornata, ut annotavi, lib. 1. Od. 10. Tribus primò chordis, deinde quatuor, tum septem, postea novem instructa; demum etiam pluribus. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 19. Diodor. Sicul. lib. 1. Pindar. φόρμιγγα ἑπτάγλωσσον, id est, ἑπτάφωνον, vocat. Virg. Eclog. 2. v. 36.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula. ———

Et Æneid. 6. v. 646.

Obloquitur numeris septem discrimina vocum.

Porro septenas diapason species seu modos, quos nunc tonos appellant, debere intelligi locis istis singulis, non abs re contendit Glareanus.

5. *Nec loquax olim, neque grata.*] Prius muta & sine ullo pretio; at postquam in lyram est concinnata, gratum edidit sonum, dulcesque modos ac numeros expressit; ut requisita & adhibita sit in divitum conviviis & Deorum sacris.

6. *Divitum mensis.*] Quod vini vim fervidiorem elidere valeat Musica, hanc ideo prisci adhibebant in suis conviviis. Testis Plutarch. lib. de Musicâ: & Homer. Odyss. ubi Cithara convivii sodalis nuncupatur.

Et amica templis.] Vide T. Liv. lib. 9. cap. 30. ubi de tibicinibus ad præcinendum in sacrificiis Deorum solerter revocatis, historiam narrat sat lepidam.

7. *Dic modos, Lyde, quibus obstinatas Applicet aures.*] Cantûs dulcedine contumacem Lydes animum flecte, per aures delinitas ad cor penetra, demulce, viam sterne, sensimque meos amores insinua. Ex Plutarcho, Musica concinno suo temperamento corpora mentesque revocat & emollit. Et lib. de Superstit. ait ex Platone, Musicam non deliciarum causâ, & pruritûs aurium datam, sed ut animi motiones improbè lascivientes decenter reducat.

Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuítque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.
Tu potes tigres comitésque silvas
Ducere, et rivos celeres morari.
Cessit immanis tibì blandienti
Janitor aulæ
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter saniésque manet
Ore trilingui.
Quin et Ixion, Tityúsque vultu
Risit invito: stetit urna paulùm
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus atque notas
Virginum pœnas, et inane lymphæ

quæ sicut equa trium annorum exultat & ludit per apertos agros; fugitque attrectari: à nuptiis immunis, necdum petulanti viro idonea. Tu vales trahere tigres silvasque simul, & rapidos tardare fluvios. Tibi demulcenti morem gessit [296] *Cerberus crudelis aulæ janitor: licet caput illius furiale stipent serpentes multi, & ex ore tres linguas habente halitus pestilens & tabum fluat. Quinetiam Ixion & Tityus facie prætulerunt hilaritatem non sponte: stetit dolium tantisper aridum, dum suavi cantu Danai filias detineres. Discat Lyde crimen & supplicia famosa puellarum, & vacuum aquâ*

ANNOTATIONES.

9. *Quæ, velut latis equa trima campis, Ludit.*] Velut equa non domita juveniliter lascivit & ludit per campos discurrendo & exiliendo: sic Lyde juveniles sectatur cum æqualibus ludos, à virili autem consortio hactenus abhorret. Lib. 2. Od. 5. v. 5.

Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ, &c.

10. *Ludit exultim.*]

Πῶλε Θρηϊκίη, τί δή με
. . . .
Καλῶς φυγεις
. . . .
Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι,
Κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις, &c.
Equulea Threïcia quid me
Crudeliter fugis?
At nunc prata depasceris,
Et agiliter exiliens ludis.

13. *Tu potes tigres, &c.*] Nota est Orphei fabula feras & arbores trahentis ad lyræ dulces modos; Vide lib. 1. Od. 12. & Epist. ad Pisones v. 393.

14. *Rivos celeres morari.*] Virgil. Eclog. 8. v. 3.

Quorum stupefactæ carmine lynces,
Et mutata suos requierunt flumina cursus.

15. *Cessit immanis tibi blandienti, &c.*] Et hoc ad Orpheum pertinet, qui profectus ad Inferos ut reduceret inde dilectam Eurydicen, Cerberum demulsisse lyrâ fertur. De eo jam lib. 2. Od. 13. & Virgil. Georg. 4. v. 481.

Quin ipsæ stupuere domus, atque intima lethi
Tartara cæruleósque implexæ crinibus angues
Eumenides; tenuitque inhians tria Cerberus ora;
Atque Ixionei vento rota constitit orbis.

21. *Quin & Ixion, Tityúsque vultu Risit.*] Pulsante citharam Orpheo recreari visi sunt illi, suasque pœnas oblivisci; ut vultu quædam signa lætitiæ dederint.

22. *Invito.*] Ob acerbitatem supplicii, tristitiam exigentis. De Tytio Od. 4. hujus libri sub finem. Ixion Junoni stuprum inferre conatus ad inferos pulsus est, & rotæ inter serpentes alligatus assiduè circumvolvitur. Tibull. lib. 1. Eleg. 3. v. 73.

Illic Junonem tentare Ixionis ausi
Versantur celeri noxia membra rotâ.

Vide Pindar. Pyth. Od. 2. ubi refert. Ἰξίονα ἐν πτερόεντι τροχῷ πάντα κυλινδόμενον. *Ixionem in alatâ rotâ circumquaque versatum.*

Stetit urna paulùm Sicca, &c.] Danai Agrivorum Regis filiarum diri cessaverunt cruciatus paululum, dum caneret Orpheus. Vide lib. 2. Od. 14. Lucert. lib. 3. v. 1021.

Hoc (ut opinor) id est, ævo florente puellas
Quod memorant, laticem pertusum congerere in vas,
Quod tamen expleri nullâ ratione potestur.

Hinc Proverb. apud Plaut. Pseud. 1. 3. 135. *in pertusum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.*

25. *Audiat Lyde scelus, &c.*] Discat Lyde quas pœnas Dii attribuant mulieribus in suos amatores crudelibus: hincque desinat mihi durà esse.

26. *Virginum.*] Danaidum.

Inane lymphæ Dolium, &c.] Vide supra.

vas evanescente ex imo fundo, pereuntemque sortem delictis etiam apud Inferos reservatam. Sceleratæ (quid enim pejus valuerint?) Sceleratæ, inquam, illæ *sævo gladio perimere sponsos valuerunt.* At *è pluribus, una tædis nuptialibus idonea, egregiè fraudulenta erga patrem fallacem, & in cuncta secula illustris virgo extitit: Quæ ait adolescenti sponso, Exurge, ne diuturnus tibi sopor unde non metuis comparetur: socerum & impias sorores effuge; quæ tanquam leænæ vitulos adeptæ totidem, (heu!) discerpunt. Ego illis clementior neque te percutiam, neque detinebo intra septa. Me parens duris vinculis obruat,*

Dolium fundo pereuntis imo, [297]
Seráque fata,
Quæ manent culpas etiam sub Orco,
Impiæ, (nam quid potuere majus?)
Impiæ sponsos potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendidè mendax, et in omne virgo
Nobilis ævum:
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge; ne longus tibi somnus, unde
Non times, detur: socerum et scelestas [298]
Falle sorores;
Quæ velut nactæ vitulos leænæ,
Singulos (eheu!) lacerant: ego illis
Mollior, nec te feriam, neque intra
Claustra tenebo.
Me pater sævis oneret catenis,

ANNOTATIONES.

28. *Seraque fata.*] Vel, longa et diuturna; vel tardè venientia, eoque graviora.

33. *Una de multis, &c.*] Hypermnestra Lynceo sponso pepercit, salvumque abire & fugere jussit; dum sorores jussu patris suos sponsos nefariè jugularent; at ipsa noluit exequi impiè præscripta; unde & nomen sibi fecit immortale. Quidam scribunt duas fuisse quæ sponsis vitam adimere non sustinuerunt. Hypermnestram & Bebrycen. Eustath. in Dionys. Alex.

Face nuptiali Digna.] Honore matrimonii digna. Quod noctu seu vesperi nuptæ deducebantur domum sponsi, hinc fax præferebatur. Festus. *In nuptiis*, inquit, *facem præferebant in honorem Cereris, & aquâ spargebatur nova nupta, sive ut casta puraque ad virum perveniret, sive ut ignem & aquam cum viro communicaret.*

34. *Perjurum in parentem Splendè mendax.*] Rectè fallens patrem Danaum, qui Ægyptum fratrem ejusque filios generos suos impiâ & cruentâ fraude circumveniebat. Ægyptus quinquaginta filiis suis Danai fratris totidem filias in matrimonium poposcit. Hic recusavit, quod ex Oraculo accepisset à genero sibi mortem inferendam. At cum instaret ille, fraudulenter annuit filias monens, ut ipsâ nocte nuptiarum, sponsos vino luxuriâque sopitos cultro singulæ conficerent. Itaque patri contra fas morem gerentes, captatâ horâ viros enecarunt, exceptâ Hypermnestrâ, quæ Lynceum servavit. Hic verò postea Danao interempto Argivum regnum invasit, atque Oraculi fidem implevit.

35. *In omne virgo Nobilis ævum.*] Hypermnestram virginem mansisse, hocque pactum cum Lynceo sponso, nonnulli tradunt. Vide Pausan. in Corinthiacis. Pindar. Nem. Od. 10. &c.

38. *Ne longus tibi somnus, &c.*] Ne tibi mors afferatur à Danao patre sororibusque meis: Ægypti enim patris tui stirpem extinguere conjurârunt. Ovid. Epist. 14. 73.

Surge age, Belide, de tot modò fratribus unus:
Nox tibi, ni properas, una perennis erit.

Apud Hesiod. *Somnus mortis frater*; apud Virg. *Consanguineus, lethi sopor*, dicitur Catull. Eleg. 5. v. 6.

Non est perpetuò una dormienda.

39. *Scelestas Falle sorores.*] Celeriter fugiendo, prava sororum mearum consilia elude.

45. *Me sævis oneret catenis, &c.*] Observa quam artificiosè Poëta amplificet ac laudet fidem & lenitatem Hypermnestræ, ut ejus exemplo Lyden impellat ad sibi amanti favendum. Vide Ovid. Epist. 14. v. 3. ubi Hypermnestra Lynceo ita scribit:

Clausa domo teneor, gravibusque coercita vinclis,
Est mihi supplicii causa, fuisse piam.
. . . .
Me pater igne licet, quem non violavimus, urat,
. . . .
Aut illâ jugulet, quem non bene tradidit ense,
Ut quâ non cecidit vir nece, nupta cadat.

Quod

Quòd viro clemens misero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I, pedes quò te rapiunt et auræ,
Dum favet Nox et Venus: I secundo
Omine, et nostri memorem sepulchro
Sculpe querelam.

quoniam sponsum infelicem benigna servavi: me navi amandet ad ultimos etiam Numidarum campos. Abi quo te ferent pedes & venti, dum nox et Venus obsecundant: abi faustis auspiciis, & tumul inscribe querimoniam, quâ nostri recordatio permaneat.

ANNOTATIONES.

47. *Extremos Numidarum in agros.*] Me in barbaras nationes exulem mittat, etiam trans mare. Numidia propriè litoralis Africæ pars erat ubi nunc regnant Algerii. Hic verò non ita strictè sumitur. Ex Plin. lib. 5. cap. 3. Numidia præter marmor & feras nihil habet insigne; Masinissæ nomine tantum clara. Hodie *Biledulgerid* quibusdam vocatur.

49. *I, pedes quo te rapiunt & auræ.*] Seu terri seu mari fuge quamprimùm: *dum favet nox & Venus, id. e.* amor in te meus.

51. *Nostri memorem sepulchro Sculpe querelam.*] Cum me à patre morti addictam acceperis, Epitaphium scribe, quo discat posteritas meam in te Pietatem Danai crudelitate male pensatam. Pausan. in Corinth. refert Hypermnestram in judicium vocatam à patre, quod Lynceo salutem dederit sibi perniciosam, &c. Ovid. Epist. 14.

Et sepeli lacrymis perfusa fidelibus ossa;
Scriptaque sint titulo nostra sepulcra brevi:
Exul Hypermnestra pretium pietatis iniquum,
Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.

ODE XII. Ad NEOBULEN.

Hebri Amore contabescentem.

MIserarum est neque amori dare ludum [299] *Ærumnosarum est, nec amori*

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos tristrophos: Metrum singulare. Sotadicum vocant aliqui, quod sæpe à Sotade usurpatum. Alii Rythmicum, quod ferè nullus pedum numerus insit.

Primi quique duo versus tribus constant Ionicis à minore, tertius vero quatuor: hoc modo;

Mĭsĕrārūm ēst | nĕquĕ ămōrī dărĕ lūdūm.

Alii longè aliter, volunt carmen esse tricolon tetastrophon; ut duos priores versus sint Sapphici trimetri acatalecti; tertius Anacreonticus dimeter catalecticus: quartus Adonicus: sicque scribunt,

Miserarum est neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere aut ex-
animari metuentes patruæ
Verbera linguæ, &c.

1. *Miserarum est, &c.*] Magna dissensio de metro, de ordine versuum, deque fine & proposito hujus Odes. De carmine diximus, de versuum serie, vide annot. ad v. 9. denique quid velit Poëta, & quâ mente scribat, haud liquet. Quidam putant hortatoriam esse Oden, quâ Neobulen in Hebri amore confirmet adversus patrui seu cujuslibet censoris reprehensiones. Alii ironicam arbitrantur, nec absurdè; ut Horatius irrideat muliierculam adolescentis amore perculsam, opus diurnum deserentem, ac præ animi impotentiâ desidem.

Miserarum est neque amori dare ludum, &c.] Sane puella & mulier omnis misera est, quæ nullam carpit hilaritatem & gaudium, vel ex amore vel è vino, quæque ita metuit reprehensiones & castigationes hominum, ut nihil genio quidquam indulgere ausit. Pessimi profecto exempli monitum, nisi sarcasmi sale condiatur, & corrigatur, ut ante dixi.

Amori dare ludum.] Ita Plaut. Bacchid. 4. 10. 7.

Ego dare me ludum meo nato institui, ut animo obsequium
Sumere possit, æquum esse puto: sed nimis nolo desidiæ
Ei dare ludum.——

Theophrast. apud Athen. l. 13. *Quis negabit eos solos vivere qui amant?* &c. Theophil. ibid. *Qui amantes amentes esse putat, ipse desipit,* &c.

Neque

Indulgere, nec mærores diluere vino suavi, vel discruciari, metuentes ictus linguæ patruæ. At tibi calathum, ô Neobule, filius pennatus Veneris, tibi telas & laboriosæ Minervæ opus excutit pulchritudo Hebri Liparensis; qui eques scelerior ipso Bellerophonte, nec pugillatu nec tardo cursu superatus,

Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
animari metuentes patruæ verbera linguæ.
Tibi qualum Cythereæ puer ales, [300]
Tibi telas operosæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparæi nitor Hebri:
Eques ipso melior Bellerophonte, [301]
Neque pugno neque segni pede victus,

ANNOTATIONES.

2. *Neque dulci mala vino lavere.*] Vino pelli curas jam dictum alibi sæpius, eoque exhilarari animum testis etiam sacer codex.

Lavere.] Ita veteres; *lavo, lavis*; & *sonere* pro *sonare*, &c.

3. *Exanimari metuentes.*] Metu reprehensionis prope mori.

Metuentes patruæ verba linguæ.] Pater filio semper indulgens, at patruus severior: & hinc proverbio locus, *Patrua lingua, sapere patruum.* Pers. Sat. 1. v. 11. *Cum sapimus patruos.* Noster postea l. 2. Sat. 3. *Ne sis patruus mihi.* Cic. pro Cælio; *Qui in reliquâ vitâ mitis esset. . . . fuit in hâc causâ pertristis quidam patruus, censor, magister: objurgavit M. Cælium, sicut neminem unquam parens.* Et de Quinto fratris filio, Cicero patruus ad Atticum ejus avunculum, Lib. 10. Epist. 6. *Vellem suscepisses juvenem regendum; pater enim nimis indulgens quicquid ego astrinxi, relaxat. Si sine illo, possem regere quod tu potes.*

4. *Tibi qualum Cythereæ, &c.*] At tu, Neobule, quid valeat amor, experiris: ipsius imperio domita, sponte obtemperas: ipsi tota vacas lanificio & quotidiano opere prorsus abjecto.

Qualum.] Quasillum, calathum, in quo reponunt mulieres pensum, filum, stamen, fusos, forficulas.

Cythereæ.] Ita dicta Venus, vel à Cythero Cypri insulæ oppido; vel potius à Cytheriâ insulâ, hodie *Cerigo*, contra Cretam, in mari Ægæo ipsius nomini sacrâ; in quam & dicitur primum advecta marinâ conchâ. Ovid. Fast. 4. v. 286.

. . . . . Veneri sacra Cythera petit.

Puer ales.] Cupido Veneris filius, cui alas affingunt & appingunt. Vide apud Athen. l. 13. cap. 2. de alato Cupidine versus plane lepidos. Eubulus quidem hoc fere sensu ibi scribit: *Quisquis mortalium primus alatum Amorem pinxit aut cerâ finxit, is hujus Dei ingenium ignorabat; levis enim minimè est aut facilis; imo gravis supra modum. Quorsum ergo illi penna? &c.* Alexis ibid. *Aiunt vulgo non volare Deum Amorem, sed illos qui amant; aliâ vero de causâ alas affingi,* Arist. ibid. *Amor, apud Superos perturbans omnia, è Deorum est ejectus concilio, & huc ad nos exilio depulsus. Audaci autem & petulanti præcisæ alæ ne revolare in cœlum possit: ablatas vero pennas dederunt Victoriæ gestandas, præclara hostis spolia, &c.*

5. *Operosæ Minervæ Studium.*] Lanificio textrinisque artibus præest Minerva. Hesiod. oper. dier. v. 63.

Ἀθην[illegible]
Ἔργα διδασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἱςὸν ὑφαίνειν.
Minervam
Opera docere, ingeniosam telam texere.

Virgil. Æneid. 5. v. 284.

. . . . . Operum haud ignara Minervæ.

Æneid. 7. v. 805.

Bellatrix, non illa colo calathisve Minervæ
Femineas assueta manus.——

6. *Studium aufert, &c.*] Sic amor die noctéq; rem amatam animo duntaxat objicit, aliarum omnium rerum cogitationem & curam aufert. Sappho.

Γλυκεῖα μῆτερ, ὂ τοι
Δυναμαι κρεκειν τὸν ἱςὸν,
Πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς,
Βραδινὰν δι' Ἀφροδίταν.
Dulcis mater haud possum ordiri telam,
Correpta amore pueri per lentam Venerem.

Apud Virgil. Dido, amore capta Æneæ, cætera negligit omnia. Æneid. iv. 86. Vide lib. 1. Od. 8. ibique annot.

Neobule.] Νέα βουλὴ *juvenile consilium*: vel νέος βῶλος *nova gleba.*

Liparæi nitor Hebri.] Species & decor adolescentis Hebri è Liparâ oriundi: quæ præcipua est inter Æolias insulas, in mari Tyrrheno; hodie *Lipari*; pendet à Sicilia; nunc bene culta, & arce munita est.

7. *Eques ipso melior Bellerophonte, &c.*] In Campo Martio passim victor.

Bellerophonte.] Hujus inventum esse, equo vehi, affirmat Plin. lib. 7. cap. 56. Vide lib. 1. Od. 27. in fine, ibique annot.

8. *Neque pugno neque segni pede victus, &c.*] Exercebat se Romana juventus pugilatu, cursu pedestri, equitando, natando, &c. lib. 1. Od. 8.

Simul

Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis:
Catus idem per apertum fugientes
Agitato grege cervos jaculari, et
Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum.

simul humeros oleo perfusos abluit in flumine Tiberi, atque peritus etiam configere cervos ex agitato agmine fugientes patenti campo, *atque velox opprimere aprum denso virgulto abditum.*

ANNOTATIONES.

9. *Simul unctos Tiberinis humeros, &c.*] Hunc versum interserunt aliqui septimo loco, planiori quidem sensu, verum præterquam quod repugnat carminis lex, & instituta versuum series; siquidem hoc pacto duo tetrametri continui ponerentur; id insuper rectum perturbaret ordinem exercitationem Romanis usitatarum. Nam post decursionem in Campo Martio duplicem, equo nempe & pedibus, postq; luctam, seu pugilatum, sequebatur natatio in Tiberi, ad detergendum sudorem ac pulverem: quod Horatius bellè hic expressit. Vide Veget, de re milit. lib. 1. cap. 10.

10. *Catus idem, &c.*] Hebrus non tantùm campestri victoriâ insignis, sed & venandi solertiâ.

11. *Agitato grege cervos.*] Turmatim cervi per silvas & campos vagari solent. Virg. Georg. 3. v. 369.

. . . . . *Confertoque agmine cervi.*

12. *Alto latitantem fruticeto.*] Quidam legunt *arto* sive *arcto*, id est, denso. Videtur tamen Horatius Homerum secutus, Iliad. 11. circa medium, *de apro.*

Ὁ δὲ τ' εἶσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο.

Ille vero prodit è profundo fruticeto, seu *loco arboribus condenso.*

Excipere.] Incautum & ex insidiis capere.

ODE XIII.

Ad FONTEM BLANDUSIÆ.

O Fons Blandusiæ splendidior vitro,
Dulci digne mero, non sine floribus,
Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, et Venerem, et prælia destinat
Frustra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi soboles gregis.

O Fons Blandusiæ, vitro lucidior, digne vino suavi, cum floribus: cras tibi mactabo capreolum, cui frons tumet cornibus novis; quique *lasciviam & certamina incassum præparat; nam proles gregis luxuriosi tibi tinget frigidas aquas rubro cruore.*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod supra Od. 5. Lib. 1.

1. *O fons, &c.*] Hîc fontis Blandusiæ apotheosim quandam agnoscunt nonnulli. At saltem notare licet, ex mente veterum fontes sacros fuisse, & aliquid numinis habuisse: quare illis sacrificabant, ut & Horatius præstat Lib. 1. Od. 1. *Aquæ caput sacræ.* Vide ibi annot.

Fons Blandusiæ.] Is apud Sabinorum fines, ad Mandelam pagum, situs erat in prædio nostri Poëtæ, de quo l. 2. Od. 18. v. 14. & Ep. 16. init. ubi.

Fons etiam rivo dare nomen idoneus.

2. *Dulci digne mero.*] Digne sacrificiis, in quibus adhibetur vinum ac libatur.

Non sine floribus.] Libantes vina coronabant. Virg. Georg. 2. 5. 528.

. . . . *Socii cratera coronant,*
Te libans, Lenæ, vocat.——

Et Æneid. 1. v. 728.

Crateras magnos statuunt, & vina coronant.

Tibull. lib. 1. Eleg. 5. v. 98.

. . . . *Coronatus stabit & ipse calix.*

Ex Homer. Iliad. 9.

Κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Quidam flores istos referunt ad hœdum mactandum. Nam mos erat coronari victimas. Alii, eò quod floribus spargebantur fontes.

3. *Cras donaberis hœdo.*] Immolabitur tibi hœdulus tener cui erumpere cornua incipiunt. Is ergo frustra meditatur prœlia in alios hœdos Ovid. Fastor. 5. v. 300.

. . . *Fonti Rex Numa mactat ovem,*
Plenaque odorati dispenit pocula Bacchi.

5. *Venerem, & prælia destinat.*] Lascivum & petulans animal hœdus. Sic & Od. 22. seq. v. 7.

Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

Te

Asclep- Pherecrat. and Glyconian —

Te minime attingit asperum tempus ardentis Caniculæ. Tu amœnum frigus suppeditas tauris aratro fatigatis atque erranti gregi. Tu censeberis etiam inter illustres fontes, cùm prædicavero ilicem extensam super rupibus excavatis è quibus defluunt aquæ tuæ leniter strepentes.

Te flagrantis atrox hora Caniculæ
Nescit tangere: tu frigus amabile [308]
Fessis vomere tauris
Præbes, et pecori vago.
Fiés nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis: unde loquaces
Lymphæ desiliunt tuæ.

ANNOTATIONES.

9. *Te flagrantis atrox, &c.*] Diebus etiam Canicularibus æstum nequaquam sentis; tuque vel tuam umbram & frigus præbes, cum Sol primam partem Leonis ingreditur, mense Julio; quando per dies multos sævit *insana Canicula & siccas messes coquet*; ut ait Pers. Sat. 5. v. 5. Vide lib. 1. Od. 17. v. 17. annot. Plin. 2. cap. 40. *Caniculæ exortu accendi Solis vapores quis ignorat? Cujus sideris effectus amplissimi in terrâ sentiuntur. Fervent eo exoriente maria, fluctuant in cellis vina, moventur stagna* .... Eodem. lib. cap. 47. *ardentissimo æstatis tempore exortum Caniculæ sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente, qui dies 13. ante Augusti Cal. est* .... *Solis vapor geminatus ardore sideris.* Idem. lib. 9. cap. 17. *totum mare sentit exortum hujus sideris* ..... lib. 18. cap. 28. *Canis ortum vocamus, Sole primam partem Leonis ingresso. Hoc fit post Solstitium* xxiii. *die. Sentiunt id maria & terra* .... *accenditque Solem; & magnam æstûs obtinet causam.*

13. *Fies nobilium tu quoque fontium.*] Tu eris unus è fontis nominatissimis me celebrante amœnitatem tuam, aquarum perspicuitatem ac suave murmur, loquacitatem umbræ tuæ, aliaque quæ hinc enascuntur commoda: *cavis impositam ilicem saxis* innatam saxis quercum: & ex iis desilientes cum jucundo strepitu aquas: unde

..... Quercus & ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvat umbrâ.
. . . .
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ.
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.

Epist. 1, 16, 9.

ODE XIV. Ad POPULUM ROMANUM.

De Augusti Reditu ex Hispaniâ, Cantabris devictis.

O Populo Romane, *Augustus quem paulò ante dicebamus quæsivisse laurum morte emendam, instar Herculis,* jam *ex Hispanâ regione domum redit triumphans.* Ergo *fœmina, singulari*

HERCULIS ritu, modò dictus, ô plebs, [324]
Morte venalem petiisse laurum
Cæsar, Hispanâ repetit Penates
Victor ab orâ.
Unico gaudens mulier marito.

Sapphic & *ANNOTATIONES.* Adonian

Metrum est idem quod Od. 2. lib. 1.

Herculis ritu, &c.] Horatius hac Ode Augusto gratulatur incolumi tum è morbo sat diuturno, tum è periculis belli difficilimis. Nimirum ex Sueton. cap. 20. *Externa duo bella per se gesta Dalmaticum adolescens adhuc, & Antonio devicto Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam,* &c. Porro ad expeditionem Cantabricam profectus Cæsar Tarracone detentus est morbo pertinace, è quo tamen convaluit; rebusque per legatos feliciter confectis Romam rediit Cantabrorum victor: quanquam illi subinde rebellarunt. Vide lib. 2. Od. 6. init. ibique annot.

Dictus Morte venalem petiisse laurum, &c.] De Augusto ægrotante dicebamus nuper illum periculo vitæ comparandam sibi quæsivisse laurum & gloriam; nobis verò pacem: sicut Hercules orbem suscepit monstris liberandum, non sine gravi discrimine. At ecce victor & salvus rediit ad nos ex Hispaniâ, ut Hercules olim profligato Geryone.

5. *Unico gaudens mulier marito Prodeat, &c.*] Ergo singuli gratias Diis agant pro salute Impe-

Prodeat

Prodeat, justis operata Divis;
Et soror clari ducis, et decoræ
Supplice vittâ
[305] Virginum matres juvenúmque nuper
Sospitum. Vos ô pueri, et puellæ
Jam virum expertæ, malè nominatis
Parcite verbis.
Hic dies verè mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæsare terras.
I, pete unguentum, puer, & coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli:
[306] Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.

læta viro procedat, sacro facto æquis numinibus: nobilis etiam Imperatoris soror; atque matres puellarum & adolescentium haud ita pridem salvorum, ornatæ tæniâ supplicanti. Vos ô juvenes & adolescentulæ marito junctæ, abstinete vocibus inauspicatis. Ista lux mihi sanè festiva depellet molestas sollicitudines. Ego neque bellum civile formidabo, neque interire per vim hostilem, *Augusto orbis domino. Perge, famule, affer unguentum & coronas, atque amphoram testem belli Marsorum, si forte aliquod fictile dolium potuit latere Spartaco grassanti.*

ANNOTATIONES.

mariti optimi; præ ceteris autem Livia Drusilla Augusti conjux amantissima, eique pariter dilectissima, & formâ ac pudicitiâ perinde insignis. De eâ quædam satis singularia narrat Dio. lib. 58. v. 9. illam obvios forte nudos habuisse, quos majestatis reos agi intelligens, periculo exemerit, dicendo; apud castas illos nihil à statuis differre, &c. Vix ad rem attinet quod aliqui hic observant monogamiam pudicitiæ esse notam; atque eas coronâ solitas honorari castimoniæ, quæ uno contentæ matrimonio fuerant, ex Valer. Maxim. lib. 2. Quidam legunt *Unice.*

6. ***Prodeat.***] Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata Divis.] Facto prius ex more domi sacrificio, placatisque Diis domesticis, *Justis,* qui Imperatoris virtuti ac merito debitam felicitatem & incolumitatem præstitere. Quidam pro *Divis,* legunt *sacris.*

7. ***Et soror clari ducis.***] Pariter etiam Octavia Augusti soror, Antonio nupta: procedant & matronæ Romanæ, *matres juvenum,* qui ex eo bello salvi redierunt. *Decoræ supplice vittâ;* qui vestitus & ornatus matronarum erat proprius; in primis autem supplicantium & sacrificantium. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27.

16. ***Vos ô pueri, & puellæ.***] Hoc in sacris adhiberi patet ex Ode primâ hujus libri. Quidam legunt, *virûm expertes.*

11. ***Malè nominatis Parcite verbis.***] Et hæc intelliguntur facilè ex dictis in Ode mox cit. *malè nominatis,* quæ nefas est nominari, quæque malum omen afferrent. Non absurdè legunt aliqui, *male ominatis.*

12. ***Parcite verbis.***] Favete linguis, ne sacra violate; silentio potius & mente attentâ juvate.

14. ***Ego nec tumultum,*** &c.] Dum rerum potietur Augustus, nec ullas civiles turbas metuam, nec hostiles impetus & incursiones.

Tumultum.] Cic. Philip. 8. n. 3. *Potest esse bellum sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest. Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum, est tumultus.*

15. *Nec mori per vim metuam, tenente Cæsare terras.*] Sueton. Octav. cap. 22. *Janum Quirinum semel atque iterum à conditâ urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terrâ marique pace partâ, ter clausit.* Lib. 4. Od. 5. v. 25.

Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæsare? Quis feræ
Bellum curet Iberiæ?

Et Od. 15. v. 17.

Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium, &c.

17. *I, pete unguentum, puer,* &c.] Lætitiæ signa plurima; epulæ, & in his vinum vetustate exquisitum, unguenta, flores, coronæ, musica. Vide lib. 1. Od. 9, 38, &c.

18. *Cadum Marsi memorem duelli.*] Vinum diffusum & in cellâ conditum tempore belli, quod Marsicum, Italicum, Sociale, nuncupatum est; nimirum ante annos plus sexaginta. Tum *ab omni parte Italiæ, duce & auctore belli discursante Popedio,* qui Marsos sub signis habebat, *diversa per populo, & urbes signa cecinere.* Tandem *Marsos Gabinius discussit.* Vide L. Flor. lib. 1. cap. 18.

19. *Spartacum si qua potuit vagantem Fallere testa.*] O Puer, quære nobis vinum Marsici belli notam habens; si quiddam ex eo super-

Dic

Jube quoque Neæræ canoræ ut festinet in nodum colligere capillos myrrheos. Quod si impediaris ab importuno januæ custode, abscedito. Canescentes crines mitigant animum appetentem jurgiorum ac petulcæ contentionis. Id verò minime toleràssem juventute fervidus, sub Munatii Consulatu.

Dic et argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per invisum mora janitorem
Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus [10.]
Litium et rixæ cupidos protervæ. 26
Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
Consule Planco.

ANNOTATIONES.

fuit, & effugit Spartaca visitationem & depopulationes, quæ annis circiter sexdecim grassatæ sunt post bellum Marsicum. Luc. Flor. lib. 3. cap. 30. *Bellum Spartaco duce concitatum quo nomine appellem nescio,* inquit, *quippe cùm servi militaverint, gladiatores imperaverint,* &c. . . . . . *Spartacus, Crixus, Oenomaus, effracto Lentuli ludo, cum triginta aut amplius ejusdem fortunæ viris eruperunt Capuâ: servisque ad vexillum & ad auxilium vocatis, cum statim decem amplius millia coissent hominum, non modo effugisse contenti, jam vindicari volebant. . . . . . totam pervagantur Campaniam . . . . terribili strage populantur. Affluentibus in diem copiis, cùm jam esset justus exercitus, è viminibus pecudumque tegumentis inconditos sibi clypeos, à ferro ergastulorum recocto gladios ac tela fecerunt,* &c. . . . . *Ille* Spartacus *de stipendiario Thrace miles, de milite desertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator . . . . Consulares quoque aggressus in Apennino Lentuli exercitum percecidit: apud Mutinam C. Cassii castra delevit. Quibus elatus victoriis de invadendâ urbe Roma deliberavit. Tandem totis Imperii viribus contra mirmillonem consurgitur: pudoremque Rom. Licinius Crassus asseruit . . . . . Spartacus, in primo agmine fortissimè dimicans, quasi imperator, occisus est.* Vide Plutarch. in Vitâ Crassi Appian. Lib. 1. Bell. Civil. Oros. lib. 5. cap. 26, &c.

21. *Dic & argutæ properet Neæræ, &c.*] Adduc, ô puer, & Neæram voce ac fidibus canoram, ad plenam hilaritatem convivii nostri. Veniat autem protinus vel incompta, & collectis tantum in nodum capillis. Nam *dum comuntur annus est:* repentinum vero gaudium nostrum haud fert moram. Vide Lib. 2. Od. 11. in fine.

22. *Myrrheum crinem.*] Vel myrhino unguento delibutum; vel, subflavum & myrrhei coloris. Quibusdam placet legere *myrtium,* id est, medium inter flavum & nigrum.

23. *Si per invisum mora janitorem Fiet, abito.*] Redi vero quamprimum, si non statim admittaris, sique moram faciat custos januæ ædium Neæræ. Ovid. Amor. Lib. 1. Eleg. 6.

Janitor, indignans durâ religare catenâ,
Difficilem moto cardine pande forem!
. . . .
Aspice ut invideas, inimicaque claustra relaxa.
. . . .
Non te formosæ decuit servare puellæ
Limina: solicito carcere dignus eras.

Et Lib. 2. Eleg. 2.

Quem penes est dominum servandi cura, Bagoë.
. . . .
. . . .
Si sapis, ô custos, odium (mihi crede) mereri
Desine.——————

25. *Lenit albescens animos capillus.*] Jam nempe deferbuit prima ætas & ardor juvenilis, injuriæ ac repulsæ impatiens. At, si olim simile quid contigisset, continuò exarsissem irâ, & mox vecte, armis, vi, effractum fores properassem: quando Munatius Plancus consulatum gerebat anno U. C. 711. ego verò Horatius annum ætatis agebam vigesimum quartum. Vide postea Od. 26. v. 7. Annotat.

ODE

ODE XV.

In Chlorin jam Vetulam.

Uxor pauperis Ibyci,
  Tandem nequitiæ fige modum tuæ,
Famosísque laboribus,
  Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines,
  Et stellis nebulam spargere candidis.
Non si quid Pholoën satis,
  Et te, Chlori, decet. Filia rectiùs
Expugnat juvenum domos, [308]
  Pulso Thyàs uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
  Lascivæ similem ludere capreæ.
Te lanæ prope nobilem
  Tonsæ Luceriam, non citharæ, decent,
Nec flos purpureus rosæ,
  Nec poti vetulam fæce tenus cadi.

Tu conjux Ibyci egeni, impone finem aliquando tuæ libidini & infami operæ. Jam propinqua morti festinanti cessa colludere cum adolescentulis, atque pulchris sideribus caliginem inspergere. Si quidpiam Pholoë convenit, haud etiam tibi, O Chlori. Nata tua aptius aggreditur ædes adolescentium velut Baccha pulsato tympano concitata. Eam Nothi amor adigit lascivire capræ instar petulantis. Tibi exoletæ convenit lana ad celebrem Luceriam detonsa, minime verò lyra, aut sertum è rosis rubicundis, vel amphora ad fundum exhausta.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. lib. 1.

1. *Uxor.*] Cùm meretricem appellet, abutitur hoc nomine; siquidem dignitatis est, non autem voluptatis, ut aiebat Commodus imperator. Porrò solebant exoletæ meretrices pauperibus nubere: Ita Chloris vetula Ibyco.

2. *Nequitiæ.*] Luxuriæ & lasciviæ. Vide annot. supra Od. 3. in fine.

3. *Famosísque laboribus.*] Quæstui meretricio: nec plurac ommnisci decet nos cum nonnullis gravi quidem pudoris injuriâ. Cic. de Rep. l. 4. apud Non. Marcell. *Si qua erat famosa, ei cognati osculum ferebant.* De Orat. 2. n. 277. *Ad famosas vetuit me mater accedere.* Plaut. Fragm. 3, 15. *Miserum me famosum facit suis flagitiis.*

4. *Maturo propior desine funeri ludere.*] Publ. Syrus ad rem prorsus ita scribit, *Anus cum ludit, morti delicias facit.* Cic. Offic. 1. n. 123. *Luxuria cum omni ætate turpis, tum senectuti fœdissima est. Sin autem libidinum intemperantia accesserit, duplex malum est, quod & ipsa senectus concipit dedecus, et facit adolescentium impudentiorem intemperantiam.* Ovid. *Turpe senilis amor.*

10. *Thyas.*] Bacchi sacerdos, à θύειν Unde & Thyonæus dicitur Bacchus. Vide lib. 2. Od. 12. v. 6. annot.

Concita tympano.] Furore percita. Vide lib. 1. Od. 18. sub finem, ibique annot.

11. *Nothi.*] Hoc amatoris nomen erat.

Te lanæ, &c.] Te lanificium decet jam ad senium vergentem; non autem lascivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*] Ea civitas Apuliæ Dauniæ, quibusdam Nuceria dicitur, hodie *Lucera*, sita est in planitie pascuis abundante, in quâ educantur multi ovium greges, quarum lanæ in primis laudantur. Columell lib. 7. cap. 2. *De ovibus generis eximii, Calabras Appulasque milites nostri existimabant* Plin. lib. 8. cap. 48. *Lanæ Appulæ laudatissimæ . . . villo breves, penulis celebres, &c.* Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

In eâ quoq; urbe templum erat sacrum Minervæ ex Strab. l. 6. quod ad sem facit; nam illi curæ fuisse lanificium, fusè dixi ad Od. 12. præced.

Non citharæ decent.] Alibi notavi citharistrias ut plurimùm fuisse meretrices: patet è Terentio aliisque passim.

15. *Nec flos purpureus rosæ.*] Coronæ & serta è rosis in conviviis usitata tibi minimè conveniunt: siquidem ætati solùm florenti flores idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*] Quidam legunt *sed* pro *nec*; ut bibacis Vetulæ vitium notetur. Sed Poëta voluit magis indicare vetulam Chlorim minus jam bibacitati aptam: meretricum porro id proprium fuisse constat. Vide lib. 1. Od. 36. v. 13. & seq. Contra honestis mulieribus, & quidem *matronis Romanis usus vini*

ODE

pridem ignotus; ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit: Inquit Valer. Max. lib. 2. cap. 1. Idem testatur Polybius l. 6. Plut. Athen. l. 10.

Vetulam fæce tenus, &c.] Quidam legunt *vetula, fæce tenus,* voluntque designari vetus vinum: sed O nugæ; tu lector adverte potius expressam Theocriti sententiam Idyl. 7. 70.

Πίομαι. . . . .
. . . κυλίκεσσι καὶ ἐς τρύγα χεῖλος ἐρείδων.
Bibam,
. . . *Calicibus ad fæcem labrum infigens.*

ODE XVI. Ad MÆCENATEM.

Auro expugnari omnia: se tenui Re contentum ac beatum vivere.

Turris ex ære, & validæ januæ, necnon vigilantium canum mœsta custodia clausam Danaën abundè tuebantur noctu à mœchis, nisi Jupiter & Venus irrisissent Acrisium inclusæ puellæ meticulosum observatorem: quippe viam fore securam opertamque numini in aurum mutato. Aurum solet pervadere medios custodes, ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici

INclusam Danaën turris ahenea, [309]
Robustæque fores, et vigilum canum
Tristes excubiæ, munierant satis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pavidum Jupiter et Venus
Risissent: fore enim tutum iter et patens
(Converso in pretium Deo.)
Aurum per medios ire satellites, [310]
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. Concidit auguris
Argivi domus ob lucrum,

Asclepiadean and Glyconian.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Ode 6. lib. 1.

1. *Inclusam Danaën, &c.*] Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, & gravia adversus avaros axiomata, quibus vix acrius aut sanctius quiddam habet aut pronunciat Schola Christianorum.

Danaën, turris ahenea, &c.] Danaës pater Acrisius Rex Argivorum, cum ex oraculo accepisset se occisum iri ab eo qui è filiâ suâ nasceretur, eam tenebat arctâ custodiâ inclusum. At Prœtus Acrisii frater auro primum custodes, dein ipsam Danaën corrupit, ex eaque Perseum suscepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illam venisse in aureum imbrem versum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12. Ovid. Amor. 3. Eleg. 4. v. 29.

Jupiter admonitus nil esse potentius auro,
Corruptæ pretium virginis ipse fuit.

Turris ahenea, &c.] Validissima, firmissima.

2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes illi ingentes custodiendis ædibus abducebantur, præsertim è Laconiâ & Arabicâ regione. Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 28. Plin. lib. 8. cap. 40. ubi de canum fide pluribus disserit, vocatque *fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga.*

3. *Tristes excubiæ.*] Latratu & ululatu tristitiam ingenerantes. Adde carceris horrorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimum noctu grassantur, quasi sua flagitia tenebris occultare cupientes. Nam *qui malè agit, odit lucem, ut non arguantur opera ejus.*

5. *Si non Acrisium, &c.*] Si libido auro munita inanem Acrisii diligentiam non reddidisset.

6. *Custodem pavidum.*] Qui suæ vitæ timebat, ob Oraculi responsum, de quo ante.

9. *Aurum per medios ire satellies, &c.*

Χρυσὸς ἀνοίγει πάντα, κ' ἀΐδου πύλας.

Aurum aperit omnia, etiam inferorum portas. Apul. lib. 9. auro solent adamantinæ etiam perfringi fores. Huc facit epithetum εὐρυσθενὴς, *viribus latè potens,* quod Plutoni tribuitur, Homer. Odyss. v. Pindar. Pyth.

11. *Concidit Auguris Argivi, domus, &c.*] Adrastus Argivorum Rex Polynici genero suo Thebarum regnum asserere armis suscepit; ad bellum autem trahere voluit Amphiarum vatem. Hic auguriis suis doctus malè cessuram in Thebanos expeditionem, avertere illam frustra conatus est; ipse vero fugit, & latuit, una consciâ Eriphyle uxore suâ. Cum ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum sibi dandum ab Argiâ uxore Polynicis, Adrasti filiâ; quod olim summâ arte Vulcanus fabricarat gemmisq; exor-

Demersa

Demersa exitio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, et subruit æmulos
Reges muneribus: Munera navium [311]
Sævos illaqueant duces.
Crescentem sequitur cura pecuniam,
Majorúmque fames. Jure perhorrui
Latè conspicuum tollere verticem,
Mæcenas equitum decus.
Quanto quisque sibi plura negaverit,
A Diis plura feret. Nil cupientium
Nudus castra peto; et transfuga divitum
Partes linquere gestio;

familia interiit propter quæstum. Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidos profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Augescentes opes comitatur solicitudo, & cupiditas ampliorum. O Mæcenas, equitum gloria, non sine causâ timui caput erigere valde splendidum. Quò majora sibi quisque ademerit; eò ampliora consequetur à Numinibus. Pauper transeo ad partes nihil appetentium, atq; opulentiorum castra fugitivus deserere aveo;

ANNOTATIONES.

narat. Tractus itaque est Amphiarus ad id bellum, exitium in eo sibi suisq; impendere non ignarus. Porro cum didicisset se ab Eriphyle proditum, filio Alcmæoni, ut matrem interficeret, mandavit. Quòd cum præstitisset, Furiis agitatus periit. Amphiarus in primo belli Thebani conflictu dehiscente terrâ cum suo curru & aurigâ absorptus est: Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota *concidit* ejus domus ob *lucrum demersa excidio*; vel, ut legunt alii, *exitio*. Vide Stat. Thebaid. l. 6. Cic. l. 6. Epist. 6. ad Cæcinam ita scribit: *Veritus jam defuisse Pompeii saluti, cum ille aliquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel famâ bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiarus, sic ego prudens & sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus.* Et in Verrem lib. 4. n. 39. *Eriphylen accepimus in fabulis eâ cupiditate, ut cum vidisset monile (ut opinor) ex auro & gemmis, pulchritudine ejus incensa salutem viri proderet.* Et de Invent. lib. 1. n. 94. *Eriphyle auro viri vitam vendidit.* Ejus quoque meminit Plato 9. de Republ. quod in perniciem viri monile aureum acceperit. Virg. Æneid. 6. v. 445.

. . . . Mæstamque Eriphylen
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium Portas vir Macedo.*] Philippus, Macedoniæ rex, Alexandri Magni pater, urbium custodes pecuniâ solebat corrumpere: cum expugnari vix posse nunciaretur arcem quandam undique præmunitam, respondit, annon asellus auro onustus in eam penetrare posset? Hinc dicebatur non Philippus, sed ejus aurum Græciam subegisse. Plut. in Pauli Æmilii vitâ, & Valer. Max. l. 7. c. 2. ait *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ quam victorem*; à Juvenale Satyr. lib. 2. appellatur *Callidus emptor Olynthi*. Porro id faciebat, ex Pythii Apollinis Oraculo, quod ita consulenti responderet:

ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα κρατήσεις,

Argenteis hastis pugna, & omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.*] Vel sibi invidentes Græciæ imperium, vel inter se de eo contendentes. Certe, cum infirmiores juvaret semper donec mutuis contentionibus omnes conciderent, omnium tandem factus est dominus. Vide Justin. lib. 8 & 9. Oros. lib. 3. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.*] *Cura* servandi, & *majorum fames*, seu desiderium & cupiditas quam esse infinitam asserit Aristot. de Rep. 6. unde & ait, avaris pecuniam esse τέλος *finem*, non πέρας *terminum*, Juv. Sat. 14. v. 139.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit.
Et minus hanc optat qui non habet.———

18. *Jure perhorrui Latè conspicuum tollere verticem.*] Meritò abhorrui à magnis opibus nimiâque potentiâ; quia noveram in his curas & solicitudines certas esse & molestas; contra, in mediocri fortunâ inesse felicitatem.

21. *Quanto quisq; sibi plura negaverit.*] Quanto paucioribus quisque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, negansque ambitioni quod petit: tanto plura obtinebit à Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis ditesceret, respondit: non pecuniæ suæ apponens, sed multa de rebus necessariis amputans, Stob. Serm. 39.

22. *Nil cupientium Nudus castra peto, &c.*] Malo nihil habere: seu omnibus nudari & nihil cupere quam dives esse & solicitus. Democritus aiebat: *Si multa non desideres, pauca tibi multa videbuntur.* Juvenal. Sat. 14. v. 311.

Sensit Alexander, testâ cùm vidit in illâ
Magnum habitatorem, quanto felicior hic, qui
Nil cuperet, quàm qui totum sibi posceret orbem,
Passurus gestis æquanda pericula rebus.

23. *Transfuga divitum Partes linquere gestio.*] Ratus divites esse miserrimos, ab his libens transfugio ad eos qui beatiores sunt nihil cupiendo parvo contenti.

bonorum spretorum possessor magis illustris, quam si meis granariis conderem id omne quod colit Appulus laboriosus; ego interim egens summis in divitiis. Rivus aquæ liquidæ, & silva paucorum jugerum, messisque meæ spes secura, est ignota illi qui fœcundæ Libyæ dominatur: ejusque *fortunâ melior* est. *Licet mibi neque apes Calabricæ mel producant, neque vinum* apud me *senescat in cado Formiano, neque lanæ pretiosæ crescant in Galliæ pascuis: at gravis egestas non adest: sique majora cuperem, tu donare minimè recusares. Exigua tributa solvam faciliùs refrænatâ cupiditate,*

Contemptæ dominus splendidior rei,
Quàm si, quidquid arat impiger Appulus, [112]
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, silváque jugerum
Paucorum, et segetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit, sorte beatior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læstrigonia Bacchus in amphorâ
Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
Crescunt vellera pascuis;
Importuna tamen pauperies abest: [113]
Nec, si plura velim, tu dare deneges.
Contractâ, meliùs parvà cupidine
Vectigalia porrigam,

ANNOTATIONES.

25. *Contemptæ dominus splendidior rei.*] Quia imperiosè dominor exiguis meis bonis, & majora despicio, mihique ipsi ea denego: hinc splendidè me ostento. Contra dives avarus velut mancipium servit opibus, sordidèque vivit: estque *inter opes inops.* Senec. Epist. 73. *occurrunt (quod genus egestatis gravissimum est) in divitiis inopes.* Nam *deest avaro tam quid habet, quam quod non habet.* Clauoian. in Ruf. lib. 1. v. 200.

Semper inops quicunque cupit.——

20. *Puræ rivus aquæ, &c.*] Est mihi apud Sabinos in valle amœnissimâ prædiolum, ubi è fonte Blandusiæ Digentia rivus limpidissimus in fluvium Farsarum dimanat: de quo supra Ode 13. Est *silva paucorum jugerum,* sed ad necessitatem usumque foci sufficiens: est *seges certa* & fundus non mendax ad panem. Hæc, inquam, pauca habens, *sorte beatior* sum eo, qui *fulget* imperio fertilis Africæ, & *condit horreo Quidquid de Libycis verritur areis,* lib. 1. Od. 1. Mea tamen felicitas illum *fallit*: id est, nescit me beatum, seque infelicem & miserum esse, quod & parta servandi, & majora acquirendi nunquam non curâ discrucietur.

33. *Quànquam nec Calabræ, &c.*] Etsi nihil exquisitum possideo, nec mel Calabriæ, quâ in regione sunt flores apibus gratissimi: unde & optimum conficiunt mel: nec vetus vinum ac delicatum; nec lanas maxime laudatas: at res habeo necessarias ad victum: neque mala paupertatis sanè importuna experior.

34. *Nec Læstrygoniâ Bacchus in Amphorâ Languescit mibi.*] Nec domi habeo vinum Formianum quod reservem donec vetustate pretiosum fiat. Læstrygones, qui & Cyclopes, olim Siciliam, dein Formias Campaniæ urbem, incoluerunt. Vide lib. 1. Od. 20. in fine, ubi de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Languescit.*] Sic. Od. 21. seq. *languidiora vina* ponit pro exquisitis, ob maturitatem quam vetustas attulit.

Nec pinguia Gallicis crescunt vellera pascuis.] Nec mihi sunt greges lanigeri in præpinguibus Galliæ pascuis, lanam afferentes laudatissimam. Columell. lib. 8, de ovibus emendis scribit: *generis eximii Calabras Appulasque nostri existimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallicæ pretiosiores habentur, earumque præcipue Altinates.* Altinum urbs olim præclara. Venetiæ, quæ regio Galliæ Transpadanæ erat. Istius regionis atque urbis lanas commendat Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. 8. cap. 48. idem testatur; additque *alba Circumpadanis nulla præfertur.*

38. *Nec, si plura velim, tu dare deneges.*] Maecenati gratias agit, laudemque tribuit egregiè Poëta, accepti beneficii memor & praeco. Vide lib. 2. Od. 18. v. 12. & Epod. sic eidem scribit:

Satis superque me benignitas tua
Ditavit.

39. *Contractâ meliùs parva cupidine, &c.*] Vitam faciliùs sustentabo, & exigua pendam vectigalia, paucâ possidens, quam si ingentes haberem divitias magna perinde tributa essent exsolvenda.

Quàm

Quam si Mygdoniis regnum Alyattei
Campis continuem. Multa petentibus
Desunt multa. Bene est cui Deus obtulit
Parcâ quod satis est manu.

quàm si Lydiæ ditionem agris Phrygiis adjungam. Plurima cupientes egent plurimis. Felix est is cui manu contractâ Dii dederunt quantum sufficit.

ANNOTATIONES.

41. *Quàm si Mygdoniis regnum, &c.*] Quàm si totas Phrygiæ Lydiæque opes possiderem. Vide lib. 2. Od. 12. sub finem.

Regnum Alyattei.] Aylattes Crœsi pater fuit: uterque rex fuit Lydiæ, & divitiis celebratus, quas è Lydiæ metallis hauserant. Vide Herodot. lib. 1. Strabo lib. 9. 14. 15.

42. *Multa petentibus Desunt multa.*] Vide lib. 9. cap. 8. *Verum profectò est,* inquit, *quod observato rerum usu sapientes viri dixere, multis egere eum qui multa habeat.... & minus habendum esse, ut minus desit, &c.*

43. *Bene est cui Deus obtulit Parcâ, &c.*] Sapientissimus Regum ita Deum optimum maximum rogabat; *Divitias & paupertatem ne dederis mihi: sed tantum victui meo tribue necessaria.*

ODE XVII.

Ad ÆLIUM LAMIAM.

Ejus Nobilitatem commendat: deinde monet ut Diem crastinum hilariter agat.

ÆLI vetusto nobilis ab Lamo, [314]
(Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastos;
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, et innantem Maricæ
Litoribus tenuisse Lirim

O Æli illustris ab Lamo antiquo, (quandoquidem aiunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac universam posterorum familiam in annalibus mentionem eorum *facientibus, genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluisse Formiarum civitatem;* & circa *Lirin, Maricæ ripas alluentem,*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Æli.*] Ælia gens, etsi plebeia, Romæ inclaruit honoribus & præclare gestis. Variis cognominibus totidem illustres habuit familias, in quibus Tuberones, Pœti, Galli, Sejani, Ligures, Lamiæ, &c. nec omittendus est ortus ex eâ stirpe Antoninus Imperator. Lamiarum porro tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. 6. v. 384. scripserit; *quædam Lamiarum,* pro unâ matronarum summâ nobilitate superbarum. Hinc intelligendus videtur idem, qui lib. 1. Od. 26. designatur, scilicet Q. Ælius Lamia, bello Augusti Cantabrico præfecturâ & bellicis rebus insignis.

Nobilis ab Lamo.] Nobilitatem trahens & appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege & conditore Formiarum. Has tamen à Laconibus ædificatas alii contendunt. Eustath. Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, ut existimavere, antiqua Læstrigonum sedes.* His vero Lamus imperavit.

2. *Hinc Lamias ferunt Denominatos.*] A Lamo tamen Lamides, ut Priamides à Priamo rectiùs efferatur.

4. *Fastos.*] Annalium libros in quibus totius anni fit descriptio, atque nomina Consulum, & res egregiè confectæ annuatim & breviter notantur. Fest.

6. *Qui Formiarum, &c.*] Urbs illa pridem in litorali orâ Campaniæ inter Cajetam & Minturnas, ubi nunc Mola pagus elegans; à Saracenis excisa est anno Domini 956.

7. *Innantem Maricæ Litoribus tenuisse Lirim.*] Liris fluvius, qui & Liturnus Appiano, Latium separat à Samnio & Campaniâ, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marcia Nympha uxor Fauni colitur, vel, ut placet quibusdam, Venus marina, cui sacellum erat ad ripam Liris. De eo flumine jam lib. 1. Od. 31. v. 7.

Maricæ.] Illa antedicta Circe, ut Quirinus ante Romulus; ex more veterum mortuis nomina mutantium. Lactant. Institut. lib. 1. cap. 21. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. ita scribit: *ob æter-*

longe regnasse,) crastinâ die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani algâ consperget; si me non decipit cornix longæva, pluviam præsagiens: sicca ligna congere, dum licet; cras genium placabis vino & porcello duorum mensium, cum servis à labore vocantibus.

Latè tyrannus), cras foliis nemus [315]
Multis, et algâ litus inutili,
Demissa tempestas ab Euro
Sternet: aquæ nisi fallit augur
Annosa cornix. Dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero [316]
Curabis, et porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

ANNOTATIONES.

nam gloriam Dii Indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, novis & cooptatis: si quidem Romulus Quirinus, Juno Matuta . . . . Circe Marica, &c. Virg. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum Regem *Fauno & Nymphâ genitum Laurente Maricâ.* Fuit & Marica silva in Latio novo, & Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, à Nymphâ Maricâ denominata. Martial. lib. 13. Epig. 83.

Liris quem silva Maricæ
Protegit.——————

9. *Tyrannus.*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, discrimen nullum: vox tamen odiosa cœpit esse ob aliquorum sævitiam. Senec. de Clementiâ, lib. 1. cap. 2. *Tyrannus factis à Rege distat, non nomine . . . . species ipsa fortunæ, ac licentia par est: nisi quod tyranni ex voluptate sæviunt; Reges ex causâ & necessitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere solent? Sed quoties utilitas suadet: Tyrannis sævitia cordi est.*

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempestas erit, quæ arborum folia decutiet, & agitato mari algas ad littus bene multas aggeret, nec proinde licebit in agris versari & operi rustico incumbere; ergo interim hilaritati & genio indulge, & ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Algâ.*] Herba est marina ad nihil utilis.

11. *Euro.*] Plin. lib. 2. cap. 47. *flat ab Oriente brumali Vulturnus,* quem *Eurum Græci appellant.* Epod. 16. v. 54.

. . . . Ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus.

12. *Aquæ nisi fallit augur annosa cornix.*] Pluvium autem fore cœlum ac fœdam tempestatem, auguror è cornice crocitante. Hæc si ter aut quater liquidâ voce crocitet, serenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. 1. v. 410.

Tum liquidas corvi presso ter gutture voces
Aut quater ingeminant.——

At si plenâ voce & raucâ, diuque, pluviam. Ibid. v. 388.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce.

Ex Plin. lib. 18. cap. 35. hyemem præsagiunt terrestres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes sese: sed maxime cornix.

13. *Annosa cornix.*] De hujus vivacitate Hesiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu. Hesiodi versus ita Latinè vertit quidam:

Secla viri novies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis cervus quater; at tria cervi
Tempora corvus agit, quem deinceps Indicus phœnix,
Egreditur novies, &c.

Quos si mavis ex Ausonio, vide Idyll. 18.

Dum potes, aridum Compone lignum, &c.] Igne frigus, mœstitiamq; ex aëris intemperie nasci solitam, hilari convivio propulsa. Certe cœlo male affecto, affici pariter corpus nostrum & ingravescere, non raro experimur. Contra id incommodi valet focus luculentus, & *lætitiæ Bacchus dator.*

14. *Genium mero Curabis, & porco bimestri.*] Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnulli perperam commenti sunt hîc. Imo verba ista contrarium ostendunt. Nam quo die hauserant vitales auras, eo vitam adimere victimæ religioni ducebant veteres; nec proinde sanguinem fundebant, aut mactabant hostias, ut annotavi, ad Pers. Sat. 2. v. 3. Suadet igitur duntaxat Horatius epulas & hilaritatem, curandamque cuticulam. Quod quoties faciebant, curare genium et placere sibi existimabant. Unde manarunt istæ loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut bene observat Casaubonus.

15. *Porco bimestri.*] Porcellus tener etiam priscis exquisitum ferculum. Varro de Re Rustic. lib. 2. cap. 4. *Suillum pecus donatum à naturâ dicunt ad epulandum: iis itaque animam esse datam proinde ac salem, quæ servaret carnem.* Hinc Juvenal. Sat. 1. v. 14 vocat.

. . . Animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*] Familiares adhibebant in epulis placandi Genii causâ celebratis. Hunc vero ita curabant non in natali solùm, sed quolibet anni die.

ODE

ODE XVIII.

Ad FAUNUM.

Ut sibi suisque propitius sit.

FAUNE Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprica rura
Lenis incedas, abeásque parvis [217]
Æquus alumnis:
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina crateræ; vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,
Cùm tibi Nonæ redeunt Decembres;
Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus.

Faune amans Nymphas fugientes, transi benignus per meos limites agrosque Soli expositos, ac discede propitius tenellis fœtibus; siquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copiosum in paterâ Veneri amica, atque ara antiqua plurimo thure incenditur. Quoties Nonæ Decembris tibi sacræ recurrunt, pecudes cunctæ lasciviunt in pratis: vicus festum celebrans herboso campo requiescit cum bobus non laborantibus.

Sapphic and Adonian.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2. Lib. 1.

1. *Faune.*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus ex Varrone, 6. de Ling. Lat. quod *solet fari in silvestribus locis:* unde & silvarum & agrorum Deus habitus est. Huic Romæ sacra fiebant his anno, ineunte vere, ut novam sementem servaret ac foveret; & Nonis Decembribus, cum jam conditæ sunt omnes fruges: utque pecori sanitatem & fœcunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Oden hanc, & in sacris decantatam patet. De eo jam l. 1. Od. 4. & 17.

Nympharum fugientum amator.] Faunis, Silvanis, Satyris affingebant Prisci caprorum pedes & salacitatem. Hinc invisi erant Nymphis, castisque Dryadibus & Hamadryadibus, quas silvis & arboribus præesse ethnici credebant. De lasciviâ & agrestium illorum numinum S. Augustin. de Civit. Dei lib. 15. cap. 33. Virg. Georg. 1. v. 10.

Et vos agrestûm præsentia numina Fauni,
Ferte simul Faunique pedem, Dryadesq; puellæ:
Munera vestra cano.——

3. *Lenis incedas.*] Optat hunc lenem & placidum habere; etenim iracundus putabatur & pestilens, utpote infernus Deus: ex Theognide Theocrit. Idyll. 1. πικρὸς *amarulentus* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu insomnia & terriculamenta immitti credita. Unde *Panici terrores* nominati, vani scilicet & inanes.

Abeásque parvis Æquus alumnis.] Quoniam ea erat superstitio veterum, ut à quibusdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, pestilentem Deum, ne agnis & Capreolis noceat, qui aluntur in agris & villis. Frustra nonnulli interpretati sunt vernas, famulos, pueros, per vocem *alumnis*.

5. *Si tener pleno, &c.*] Si tibi ritè quotannis sacrifico, vel, quemadmodum pius in te sum, ita mihi propitius sis.

6. *Larga nec desunt, &c.*] In sacris anniversariis hœdum tibi immolo tenerum; vinumque copiosè libo.

Veneris sodali crateræ.] Scilicet absque Baccho friget Venus. Ex Aristophane apud Athen. lib. 10. cap. 12. Οἶνος Ἀφροδίτης γάλα, *Vinum lac Veneris.* Ovid. Art. Amat. 1. v. 237.

Vina parant animos Veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quod ab Horatio dudum erecta; vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit rusticis istis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenso thure bene olentem fumum tulit odoremque Superis gratum.

9. *Ludit herboso, &c.*] Cum Faunalia celebrantur Nonis, seu die quintâ mensis Decembris, tum ex more pecus otiosum aratro omnique opere solutum quiescit & ludit in campis; ut & pagani ipsi festa hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certe ritum deprompserant è sacris codicibus. Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei est. Non facies omne opus in eo, tu & filius, & filia, & servus, & ancilla, & jumentum tuum:* & cap. 23. *Septimo die cessabis, & requiescent bos & asinus tuus, &c.*

Pecus omne.] Fauno rei pecuariæ præsidenti ædes Romæ ædificatæ pridem è multatitiis pecuariorum pecuniis.

Lupus vagatur inter agnos nihil timentes: nemus sternit folia in tuum honorem: agricola humum molestam ter plantâ ferire lætatur.

Inter audaces lupus errat agnos: [318]
Spargit agrestes tibi silva frondes;
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

ANNOTATIONES.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*] Tunc agni tuam custodiam & tutelam quasi sentientes in lupum audacter incurrunt, seu nil mali ab eo metuunt.

14. *Sargit agrestes tibi silva frondes.*] Velut in honorem tuum arbores suis se foliis exuunt, atque humi spargunt; nimirum sub Autumni finem. Hoc enim pertinet ad rusticum solenne. Virgil. Eclog. 5. v. 40.

Sargite humum foliis.——

15. *Gaudet invisam pepulisse fossor, &c.*] Choreas & saltationes in festis celebrari mos erat.

16. *Ter pede.*] Hinc *tripudiare* factum videtur. Turneb.

Invisam terram.] Cujus opere & culturâ quotidie fatigatur. Itaque agricola, vinitor, fossor, intermisso diurno labore, tunc otio, quieti & hilaritati indulget. Lucret. lib. 5. v. 1393. rusticam festivitatem & saltationem ita describit:

Non magnis opibus jucundè corpora habebant.

. . . .

. . . .

Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni
Consuerant: agrestis enim tum musa vigebat.
Tum caput, atq; humeros plexis redimire coronis,
Floribus, & foliis lascivia læta monebat:
Atque extra numerum procedere membra moventes
Duriter, & duro terram pede pellere matrem,
&c.

Ovid. Fast. 2. lib. 6. v. 293.

His ludunt: hos somnus habet; pars brachia nectit,
Et viridem celeri ter pede pulsat humum.

ODE XIX. Ad TELEPHUM.

Quod veteres Historias curiosius sectetur; Voluptatem vero negligat.

Quàm longè remotus ab Inacho sit Codrus, pro patriâ occumbere non veritus, refers, atque stirpem Æaci.

QUantum distet ab Inacho [319]
Codrus, pro patriâ non timidus mori,
Narras, et genus Æaci.

Glyconian and Choriambic Asclepiadean.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quantùm distet, &c.*] Telephus Poëta Horatii familiaris, & ejus certe rivalis in amore Lydiæ, ex Ode 13. Lib. 1. Is Græcorum antiquas historias evolvere & eloqui amabat. Ejusmodi itaque res intempestivè & prolixè narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio: ad sermones traducit loco & tempori magis congruos; invitatque ad lætitiam pleniorem, ob factum Augurem Licin. Murenam utriusque amicum.

Quantùm distet ab Inacho Codrus.] O Telephe, diligenter numeras quot anni effluxerint ab Inacho Argivorum primo Rege ad Codrum Atheniensium Regum ultimum: verum nunc quærendum est potius unde & quo pretio mercemur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus.] Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahæ Patriarchæ. Ex. Euseb. Chron. ann. M. 3344. Ex Beda ann. M. 2508. Alii etiam aliter. De illo Apollod. Lib. 2. Inter Inachum & Codrum intercesserunt anni septingenti & septuaginta quinque, aut non multo secùs.

2. *Pro patriâ non timidus mori.*] Codrus Rex Atheniensium, cum ex Oraculo didicisset eos fore victores in eo bello quod cum Doriensibus sui gerebant, quorum Dux cecidisset, hostium castra vili habitu adiit, militem jurgio lacessivit, atque vulneratum ad sui cædem provovit. Quod ubi Dorienses accepere, sponte se victos confessi abscesserunt. Vide Justin. Lib. 2. Valer. Maxim. lib. 5. cap. 6. &c. Ex Euseb. Chron. ann. M. 4130. *Codrus juxta responsum seipsum morti tradens interimitur bello Peloponnesiaco, in quo Heraclidarum regnum destructum est, quod 381 annis perseveraverat.*

3. *Genus Æaci.*] Narras quæ pertinent ad

Et

Et pugnata sacro bella sub Ilio.
Quo Chium pretio cadum [320]
Mercemur; quis aquam temperet ignibus 6
Quo præbente domum, et quotâ
Pelignis caream frigoribus, taces.
Da Lunæ properè novæ,
Da noctis mediæ, da, puer, auguris 10
Murenæ; tribus aut novem
Miscentur cyathis pocula commodis. [321]
Qui Musas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet

& certamina commissa ad Trojam sacratam. Siles autem quo pretio emamus amphoram vini *Chii; quis calefaciat aquam: quis domum suppeditet & quâ* ho*râ frigus Pelignum repellam. Da cito, famule,* poculum *novæ Lunæ, da noctis mediæ, da Murenæ Auguris, Tribus aut novem scyphis aptè pocula miscentur. Qui colit Musas impari* numero, *poëta stupescens novem poscet scyphos.*

ANNOTATIONES.

Jovem Æaci patrem, vel quæ ad ipsum Æacum, ejusque posteros Pelea, Achillem, Pyrrhum, &c. Apollodor. lib. 3.

4. *Pugnata sacro bella sub Ilio.*] Bis capta fuit Troja: primum ab Hercule: deinde Græcis, quinquaginta post annis.

Sacro.] Vel quod urbis ejus muri à Diis sunt ædificati. Supra Od. 3. v. 21. Vel quod multa illic erant templa. Vel potius ex Homeri sententiâ, apud quem non semel ἱερὸν Ἴλιον, leg. Alii *sacrum* pro execrabili hîc sumunt, at existimo, absurdè.

5. *Chium.*] In Græcis vinis, Chium excellebat, ut Falernum in Italicis. Ex Athen. lib. 5. cap. 20. Chii vites severunt primi. Ex Plin. lib. 14. 7. *In summâ gloriâ fuit Chium.*

6. *Quis aquam temperet ignibus.*] Quis paret balneum; quod veteres semper ante convivium inibant. Alii interpretantur de Thermopolio seu de potione calidâ, quam quidem in deliciis apud veteres fuisse multis probavi ad Juvenal. Sat. 5. v. 64.

7. *Quo præbente domum, &c.*] Quis nobis domum præbebit, seu apud quem epulabimur, dum in Pelignis versabimur. Nam vel eo erant profecturi, vel ibi jam erant, cum hæc Horatius scribebat: vel certe Pelignum frigus metonymicè dicit: speciem pro genere. *Quotâ* horâ mensæ accumbam, & cum quibus: in cujus domo luculentus accendetur mihi focus ad propellendum frigus, quod riget in Pelignorum regione, ob montes plurimos: et nunc *Valva* civitas, atque in Aprutio; olim in Samnitio.

9. *Da Lunæ properè novæ.*] Invitat, imo tradacit Telephum ad hilaritatem ex tempore Horatius, jubens affundi vinum copiosè, ipseque prior arripit scyphum & propinat. *Lunæ novæ* poculum petit, vel quod oriente Lunâ & vesperi convivia adibant veteres: vel quia festiæ erant Calendæ & epulis vespertinis celebrabrantur.

10. *Noctis mediæ.*] Ad id tempus producebatur Cœna.

Da, Puer, auguris Murenæ.] Propter novæ dignitatis accessionem optimo & amico viro factam, impensè lætemur; nec vino temperemus. Auguratus in primis honoribus Romæ censebatur, solusque erat perpetuus. Augures auspiciis, ut Pontifices sacris, præfuere: velut interpretes internunciique Deorum tantæ dignationis habiti sunt, ut qui aruspicinam fecerat, in Senatum ascribi & inter Patres legi fas esset. Et à primâ urbis origine iidem Reges & Augures, ipseque Romulus hoc munere est functus. Fab. Maximus proditur duobus & sexaginta annis summâ cum laude Auguratum gessisse ad ultimam senectam. Horum proprium fuit ex avibus vaticinia observare; à Diis monita contemplari: de somniis, auguriis, oraculis, extis, portentis, responsa dare: prodigia procurare & expiare, vatum libros explanare, &c. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 19. nec non lib. 2. cap. 8.

11. *Murenæ.*] Is putatur fuisse L. Licinius Varro Murena Terentiæ Mæcenatis uxoris frater de quo lib. 2. Od. 10. Non moror quod somniarunt aliqui, ab Horatio indicari, ad mane posterum cœnam esse protrahendam: nimirum quia mane Auguria captari consueverant, & sub ortum Solis. O sagax nimis commentum!

Tribus aut novem, &c.] Cuique fas est tres aut novem cyathos poscere: nimirum qui demereri volet Charites seu Gratias, ob ternarium earum numerum, tria sibi pocula misceri jubebit: qui vero colit Musas novenas Poëta, is novies bibet in honorem illarum. Auson.

Ter bibe, vel toties ternos: sic mystica lex est.

2. *Commodis.*] Justæ magnitudinis, inquiunt aliqui; alii, plenis & perfectis; alii contra; minoribus & ebrietatem non inducentibus: optimè convenientibus; ut sit sensus: commodè & convenienter quisque impari numero vel ter vel novies potat.

14. *Ternos ter cyathos attonitus, &c.*] Etiamsi inde fieri debeam attonitus è vino, novies at-

Gratia nudis sororibus comitata contentiones timens vetat sumere plusquam tria pocula. Placet furere. Quare tacet sonus fistulæ Phrygiæ? Quare tibia cum citharâ pendens non resonat? Manus ego cessantes aversor. Sterne rosas puer. Strepitum insanum audiat Lycus invidus, necnon vicina Lyco vetulo minimè idonea. O Telephe, nubilis Chloë quærit te densis capillis splendidum, te nitido parem Vespero: me incendit lentus amor Glyceræ meæ.

Vates. Tres prohibet supra
Rixarum metuens tangere Gratia,
Nudis juncta sororibus.
Insanire juvat. Cur Berecynthiæ
Cessant flamina tibiæ?
Cur pendet tacitâ fistula cum lyrâ?
Parcentes ego dexteras
Odi. Sparge rosas. Audiat invidus [III]
Dementem strepitum Lycus,
Et vicina seni non habilis Lyco.
Spissâ te nitidum comâ,
Puro te similem, Telephe, Vespero,
Tempestiva petit Chloë:
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

ANNOTATIONES.

tamen ego Poëta bibam, tum ob Musarum numerum, tum quod hilaritatis modum nesciam in istâ Murenæ honoris amplitudine. Auson. *Propter mediam noctem, & novam Lunam, & Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petit Vates.*

15. *Tres probibet supra, &c.*] Charites rixarum metuentes, quæ ex ebrietate & nimio vino sæpius excitantur, amantes autem pacem & animi tranquillitatem, tria tantum pocula indulgent, plura vero prohibent.

17. *Nudis.*] Sine dolo, fraude, fuco.

Sororibus.] Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphrosyne. Vide lib. 4. Od. 27. v. 5. ibique annot.

18. *Insanire juvat.*] Lib. 1. Od. 27. de insaniâ ex immodicâ compotatione. *Verecundum Bacchum sanguineis probibere rixis, &, impium clamorem lenite, sodales.* De liberiore paulo animi gestientis lasciviâ, lib. 2. Od. 7. v. 26.

Non ego sanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

18, 19. *Cur Berecynthiæ Cessant flamina tibiæ?*] Cur non jam inflantur & insonant tibiæ & citharæ, ad integram convivii hilaritatem? Illæ adhibebantur in Sacris Cybeles, quæ à Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta est. Alii dicunt tibias inventas primùm in Phrygia & Lydia; ac præterea Berecynthias hic vocari, Lydias autem lib. 4. Ode ult. in fine. Porro harum modus & numerus concitatior, proindeque bacchantibus Matris Deûm sacrificulis magis etiam permovendis (de quibus lib. 1. Od. 18.) quibusvis epulantibus etiam & compotantibus plusculum excitandis accommodatus. Contra, Doricus modus, ut gravis ac sedatus, eum, docendos pueros præcipit Arist. Polit. 8. Æolius, saltationi aptus. Ionius vetus asperior, novus mollior.

21. *Parcentes dexteras.*] Vel parcè vinum ministrantes, vel à cantu pulsandisque instrumentis Musicis cessantes, torpentes, otiosas.

22. *Sparge rosas.*] Ut nihil lætitiæ desit, O puer, etiam floribus sterne mensam ac triclinium.

22, 23. *Audiat invidus Dementem strepitum Lycus.*] Clamor ac strepitus noster ebriosis consuetus & hilaritatis index, Lyci vicini nostri, capularis, morosi, auribus obstrepat, bilemque & invidiam moveat.

24. *Vicina seni non babilis.*] Quippe junior adolescentula. Ergo & ipsa, quæ tristiori seni nubere voluerit, nostram audiat lætitiam, quo perperàm se fecisse non sine dolore agnoscat.

25. *Spissâ te nitidum comâ.*] Densi capilli juvenem indicant; nam in senibus caloris defectus calvitiem gignit.

26. *Vespero.*] Sideri Vespertino.

27. *Chloë.*] Alias *Rhode.*

28. *Me lentus Glyceræ, &c.*] Contabescere facit, languore afficit, & consumit; *lentis penitùs macerat ignibus,* ut est in Od. 13. lib. 1.

ODE XX.

Ad PYRRHUM.

Ne à Puellâ Nearchum dilectum conetur abstrahere.

NON vides quanto moveas periclo,
 Pyrrhe, Getulæ catulos leænæ ?
Dura post paulò fugies inaudax
 Prælia raptor :
Cùm per obstantes juvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum :
Grande certamen, tibi præda cedat
 Major, an illi.
Interim, dum tu celeres sagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos :
Arbiter pugnæ posuisse nudo
 Sub pede palmam
Fertur, et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis ;

O Pyrrhe, an non agnoscis quàm periculosè Getulæ leænæ [323] *fœtus auferas ? Paulò post tu prædo timidus sæva certamina detrectabis, quando per turmas adolescentum obsistentes pergit* illa *excellentem Nearchum requirens. Magna contentio* utrum *præda tibi potior an illi eveniat. Interea, dum tu velocia tela educis, illa verò dentes formidandos exacuit : dicitur controversiæ judex collocasse victoriam sub nudâ plantâ ac levi aurâ oblectare crines odoribus perfusos, in scapulam pendentes :* [324]

ANNOTATIONES.

Metrum id. quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Non vides quanto, &c.*] Missis figmentis ad somniatores quosdam, qui hic commenti sunt nescio quam allegoriam de Pyrrho Epirotarum Rege pro Tarentinis adversus Romanos bellante, & per *leænam* urbem Romam, per *catulos* Rom. principes interpretati sunt ; explosis etiam aliis, qui M. Antonii res gestas metaphoricè hic notari, perperam dixere ; tu, Lector emunctæ naris, intellige simpliciter Pyrrhum Horatii quendam sodalem mulieri amanti puerum Nearchum eripere atque sibi addicere nitentem : quem à tali consilio dimovere conatur Poëta.

Quanto moveas periclo, &c.] Nimirum tam periculosè amasium suum puellæ abstrahis quam leænæ catulos rapere. Vid. Plin. l. 8. cap. 16.

2. *Getulæ.*] Getulia Africæ regio, leonum aliarumque ferarum nutrix : de quâ jam. l. 1. Od. 22. v. 10. & l. 2. Ode 29. v. 15.

3. *Dura post paulò fugies, &c.*] Nil enim acrius irritatâ muliere, præsertim sibi quod amat eripere laboranti. Senec. Herc. Oet. v, 233.

Crescens fœminas stimulat dolor . . . .

Scylla & Charybis Sicula contorquens freta
Minus est timenda. Nulla non melior fera est.

Inaudax.] Vox nova ab Horatio uno usurpata. De jure voces novas fingendi ipse ad Pisones disserit v. 46. & seq. ubi, inter alia, hæc exhibit.

. . . . . . Ego cur acquirere pauca
Si possum, invideor ; cùm lingua Catonis & Enni
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit ? licuit semperque licebit
Signatum præsente notâ producere nomen, &c.
. . . . si volet usus
Quem penes arbitrium est, & jus & norma loquendi.

5. *Cùm per obstantes juvenum catervas.*] Observa, lector, quam eleganter in allegoriâ suâ persistat. Sensus est : cum illa, spretis amatoribus bene multis, unum quærit Nearchum.

6. *Insignem.*] Præclarum semper videtur quodcunque amatur.

7. *Grande certamen, tibi præda, &c.*] An tibi potius quam illi cedat Nearchus, quem uterque ardetis ac deperitis.

9. *Dum tu celeres sagittas Promis.*] Dum tu artes omnes infumis ad puerum tibi afferendum : illa iram, odium, probra, vindictam in te raptorem comparat, omnique ope suum sibi vindicat.

11. *Nudo sub pede.*] Nearchus, citra periculum, imo cui cedat parum solicitus, vos de se contendentes otiosè, & frigidè spectat, suosque duntaxat curat capillos comere & odoribus aspergere.

14. *Sparsum odoratis, &c.*] Vide Lib. 2. Ode 11. v. 15.

Qualis,

similis vel Nireo, vel Ganymedi *ex Idâ aquis abundante subtracto.*

Qualis aut Nireus fuit, aut aquosâ
Raptus ab Idâ.

ANNOTATIONES.

15. *Nireus.*] Hic Naxi Rex, Graecorum post Achillem formosissimus; de quo Hom. Iliad. 2. Propert. lib. 3. Eleg. 18.

Nirea non facies, non vis exemit Achillem.

16. *Raptus ad Idâ.*] Ganymedis Trois regis filius, ob pulchritudinem à Jove aquilæ speciem induto raptus, cum in Idâ monte puer venaretur: atque in conviviis Deorum factus pocillator. De eo vide Luciani Dialogum; & Metam. lib. 10. cap. 4. Hac porro fabulâ indicatur sapientem virum luminibus & claritate virtutum refulgentem Dei consuetudine dignum effici, atque ad Deum per sapientiam rapi & sublevari. Vide Cic. Tuscul.

Idâ.] Mons duplex hujus nominis; alter apud Cretam insulam, de quo non [illegible]; alter in Troade apud Phrygiam Asiæ Minoris regionem; Paridis judicio famosus, omnium qui circa Hellespontum sunt, altissimus. Diodorus Siculus, lib. 6. cap. 15. & lib. 17. cap. 1.

Aquosâ.] Ex illo Troadis monte dicuntur manasse pridem flumina quindecim: at eorum plurima suo tempore jam exaruisse. [illegible] Apud Athen. lib. 15. cap. 2. vocatur [illegible] λυπιδάκυ Ἴδης, *Mons Idæ plures habens fontes.* Præ cæteris autem fluviis ibi scaturientibus nominatur Xanthus seu Scamander, Simois, &c. Hom. Iliad. 4.

ODE XXI.

Ad AMPHORAM.

Monet eam facetè, ut Vinum fundat optimum in Corvini gratiam.

O bona amphora, sub Manlii Consulatu mecum facta, sive querimonias, sive risus, sive jurgia & dementes amores, sive placidum soporem producis, quocumque titulo condis exquisitum Massicum, digna proferri celebri die; veni fundere vina senescentia volente Corvino. Hic

O Nata mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos,
Seu rixam, et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum;
Quocumque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *O nata mecum.*] Vina impleta & condita in horreo tum cum ego natus sum Venusii in urbe Apuliæ; Consulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aureliâ Cottâ, anno Urbis conditæ 688. Vide Epod. 13. v. 8. ubi hunc Torquatum vocat suum Consulem.

2. *Seu tu querelas, sive geris jocos, &c.*] Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones bellè exprimit. Nam qui à naturâ biliosus, vino fit iracundior; qui libidinosus, lascivior, petulantior, &c. Quidam jocosi post vinum, alii somniculosi, &c.

5. *Quocumque lectum nomine, &c.*] Cujuscumque nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur vini quod contines. Vide l. 2. Od. 3. v. 8. annot. De Massici bonitate & patriâ, lib. 1. Od. 1.

6. *Bono die.*] Festivum mihi fortunato & honorabili, cum dignatur Corvinus divertere apud me, cœnare domi meæ, & poscere si quod habeo melioris notæ vinum.

7. *Descende.*] Ex istâ voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis, sed in editioribus apothecis atque horreis collocari solita, ut fumosa indeque matura fierent; quod jam alibi notavi, iterumque Poeta noster innuit frequenter. Vide Ode 28. v. 7. et supra Od. 8. hujus libri.

Corvino jubente.] M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. ubi et de Gallis quatuor post annis triumphavit. Is est quem suis carminibus adeo celebrat Tibullus, l. 1. El. 3. et lib. [illegible] sic incipit:

Te Messala canam; quanquam tua cognita virtus Terret, ut infirmæ valeant subsistere vires.

8. *Promere,*] Hoc jungunt alii cum voce *descende*; alii cum *jubente*. Quicquid sentiant aliqui, parvi refert ad utrum referas.

Languidiora vina.] Senectute seu vetustate matura, mitiora, salubriora. Vide supra Od. 16. v. 35. ibique annot.

Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus.
Narratur et prisci Catonis [326]
Sæpe mero incaluisse virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves [327]

licet imbutus sit Socraticis disciplinis, haud austerus te aspernabitur. Refertur antiquè virtus Catonis etiam vino frequenter calefacta fuisse. Tu dulcem vim adhibes

steeped ... tinctured with Socrates's philosophy

ANNOTATIONES.

9. *Non ille, quanquam Socraticis,* &c.] Etsi refertus, id est, apprimè instructus est Corvinus Socraticâ & Academicâ Philosophiâ, non te despicit, O pia testa: & tanquam madet totus placitis ejusmodi severioribus, haud tamen refugit interdum madere etiam vino, ad diluendas curas levandosque animi labores suos pro Republicâ: nam & hoc novit sapientissimo cuique usurpatum. Plato scribit vinum hominibus à Deo contributum velut remedium adversus senectutem, ut redire ad juventutem videantur, & mœstitiæ eos capiat oblivio. Seneca Stoico supercilio mirè gravis aiebat nonnunquam usque ad ebrietatem veniendum, non quæ mergat nos, sed deprimat curas. Vide Cœl. Rhodig. Lib. 21. cap. 32. & alibi.

Socraticis Sermonibus.] Socrates hominum sapientissimus Apollinis Oraculo declaratus est. Ejus dogmata amplexi sunt præ cæteris bene multi, illustriores isti, Plato, Xenophon, Antisthenes. Diogen. Laert. Lib. 2. &c. Cic. Tusc. ... 3. ait ab eo *omnem, quæ de vitâ & moribus ..., Philosophiam manasse:* Tusc. 5. n. 10. *Primum illum devocasse Philosophiam è cœlo . . . . & ...isse de vitâ, moribus, rebusque bonis & malis quærere.* Noster ad Pison. v. 310.

Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.

11. *Narratur & prisci Catonis,* &c.] Ipse Cato ... insignia narratur vino liberaliùs hausto ... incaluisse. Hic vero quæri potest, an vino ... incalescat, ut calido medicamento? Re... Galenus Constat. 3. non incalescere nisi ... corpori accommoda. Nam sicut ... congruens materia incendium facit majus, ... corporibus simile alimentum quæ naturâ ca... ..., & robur adjicit, & calorem auget, &c. ... Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 29. ... explicat cur prosit senibus vinum.

Catonis.] Quis ille, an Major, an Uticensis & ...? De uticensi proditur sane, integras du... perpotando noctes. Testis Plutarchus, alii... Et, cum Memmius quidam in conventu di... Catonem totas noctes in vino permanere ebrium esse, suscepto sermone Cicero respon...: quin addis etiam totos dies aleâ ludere? Seneca de Tranq. cap. 15. *Cato,* inquit, *vino ... animum curis publicis fatigatum.* Ubi ... de Uticensi disertè explicat, huncque ... Horatii locum: quem jam tractamus. Idem Cato mensam maximè amicorum parentem & procreatricem existimavit, idem solitus erat dicere Cæsarem sobrium accessisse ad evertendam Rempublicam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 8. & 32. At duo tamen arguunt Catonem hunc juniorem minimè hic ab Horatio indicari. Alterum est vox *narratur,* quæ nequaquam adhiberetur à Poëtâ, si innueret Catonem illum Uticensem cum quo vixerat, quemque florentem viderat; siquidem Horatius annos ætatis habebat viginti, quando se Cato Uticæ interemit. Alterum est epithetum *prisci,* quæ omnino Porcio Catoni, non ita vero Uticensi congruit. Nec enim satisfaciunt qui priscam virtutem pro solidâ, verâ, severâq: poni obtendunt. Ergo Cato Major accipiendus. Quamvis etenim valde sobrium fuisse constet: at ei nihilominus ebrietas seu vinositas ab æmulis & adversariis objecta est; ad quod allusit Poëta. Adde quod apud Ciceronem de Senectute, n. 46. ille ipse Cato Major profitetur ita de se: *Ego propter sermonis delectationem tempestivis quoque conviviis delector, nec cum æqualibus solùm, qui pauci admodum restant, sed cum vestrâ ætate etiam atque vobiscum; habeoque senectuti magnam gratiam, quæ mibi sermonis aviditatem auxit, potionis & cibi sustulit. Quod si quem delectant, (ne omnino bellum indixisse videor voluptati, cujus est etiam fortasse quidam naturalis modus,) non intelligo, ne in istis quidem voluptatibus ipsis carere sensu senectutem. Me vero delectant & sermo in poculis, & pocula . . . . . conviviumque vicinorum quotidie compleo, quod ad multam noctem quàm maxime possumus vario sermone producimus.* Huc etiam facit quod scribit Plin. lib. 14. cap. 1. *Catonem, ille primus,* inquit, *triumpho, & censurâ insignis, magis tamen claritate literarum, præceptisque . . . . agrum colendi . . . . . de vitibus uvisque ita prodidit; qui locus vine optimus,* &c.

13. *Tu lene tormentum,* &c.] Per te leniter ingenia torquentur, & qualia sint explorantur: severiora mitigantur, duriora molliuntur, &c. Plato de Legibus ait vinum esse tormentum minimè sumptuosum aut periculosum ad explorandos hominum affectus. Theognis dicebat aurum & argentum igne probari & dignosci, at vino mentem hominis quamlibet sapientis. Vide Ep. ad Pison. v. 434. Non abludit adagium, *In vino veritas,* & Persæ cujusdam apophthegma,

Plerumque

animo interdum asperiori: tu sapientum intimas & anxias cogitationes revelas per vinum festivum. Tu reddis fiduciam & robur solicito ingenio: dasque animos inopi post te nec timenti Regum diademata nec bellatorum tela. Te producent Bacchus, & Venus si favens adfuerit, necnon Charites vinculum laxare tardiores, atque ardentes lychni, donec Sol reversus expellat sidera.

Plerumque duro: tu sapientium
Curas et arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo.
Tu spem reducis mentibus anxiis,
Virésque; et addis cornua pauperi,
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, et si læta aderit, Venus,
Segnésque nodum solvere Gratiæ [21]
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus

ANNOTATIONES.

Nequaquam opus tormentis esse ad exquirendum verum, vino eam rectius elici. Vide Erasm. Sunt qui putent hic alludi ad arietes aliasque machinas ejusmodi bellicas, quibus admotis urbium muri concutiuntur, dejiciuntur, expugnanturque: pace tamen illorum, prior interpretatio non est posthabenda, multo minus, ut sanciunt, explodenda.

14. *Tu sapientium Curas, &c.*] Graviores cogitationes reconditaque consilia hilari compotatione in lucem aliquando proferuntur.

16. *Lyæo.*] Unum est è Bacchi cognominibus à λύειν, quòd solvit & discutit ægritudines & curas.

17. *Tu spem reducis.*] Apud Athen. Lib. 2. cap. 1. ex Diphilo, *Bacchus, cordatis & prudentibus viris amicus, ipseque sapiens æque ac suavis abjectos & humiles facit assumere magnos spiritus, superciliosis ac tetricis persuadet ut rideant, ignavis ut audeant, timidis ut fortes sint.* Ex Chæremone, *per vinum conciliantur bibentibus risus, sapientia, docilitas, bona omnia.*

11. *Addis cornua pauperi.*] Baccho veteres affingebant cornua, quoniam è nimio vino truces fiunt ebriosi instar belluarum, inquit Festus. Vide supra lib. 2. Ode 19. in fine Ovid. Art. Amat. l. 1. v. 239.

Tunc veniunt risus: tunc pauper cornua sumit,
Tunc dolor & curæ, rugaque frontis abit.

Per cornua designantur audacia, confidentia, robur, superbia, temeritas etiam & petulantia. Athen. lib. 10. cap. 14. τῶν ἀγαθῶν βασιλεὺς οἶνος, *Bonorum omnium rex vinum.* Lib. 2. cap. 1. Ἰσχὺν δίδωσι ταῖς ψυχαῖσι καὶ τοῖς σώμασι, *Robur & vires dat animis & corporibus.* Eodem lib. cap. 2. Ἐσθλὸν ἀλεξίκακον πᾶσι δόσις, *Potum remedium adversus omnem tristitiam.*

19. *Post te neque iratos trementi, &c.*] Vino sumpto roboratus inops & timidus quisque, jam nec iratos Regum vultus aut minas expavescit nec militum arma.

21. *Te liber, &c.*] O Testa, amphora, O lenum vinum, te in convivio *producent Bacchus, Venus læta, Gratiæ, lucernæ* accensæ.

Liber.] Cur pater Liber dicitur? An quod bibenti sit causa libertatis? Fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bœotia depugnavit? Plutarch. Probl.

Læta Venus.] Mitis, bella, propitia, placida, non miscens contentiones & rixas, aut etiam prælia, ut sæpius fit.

22. *Segnésque nodum solvere Gratiæ.*] Detrectantes, nolentes separari, distrahi, abalienari quos junxerunt: concordiæ tenaces, amantesque, insolubiles. Unde illæ implexis & consertis inter se manibus pingi solent. Vide l. 4. Ode 4. & 30.

ODE XXII.

In DIANAM.

Ei consecrat pinum Villæ suæ.

MOntium custos nemorùmque virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque letho,
Diva triformis;
Imminens villæ tua pinus esto, [323]
Quam per exactos ego lætus annos 6
Veris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

O Virgo præses montium & silvarum, Dea formæ triplicis, quæ ter invocata subvenis mulieribus parturientibus, & eas morti eripis; sit tibi sacra pinus fundo meo impendens; quam ego singulis annis evolutis gaudens aspergam cruore porci transversum morsionem tentantis.

Sapphic and Adonian *ANNOTATIONES.*

Metrum idem quod supra Od. 2. Lib. 1.

1. *Montium custos, &c.*] Venatrix incola silvarum. Adde quod herbis, plantis, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2. *Quæ laborantes utero, &c.*] Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem: quæ & tuum fratrem Apollinem parturienti opem & munus obstetricis exhibuisti. Luna scilicet poros & meatus corporis tempestivè relaxans dat facilitatem partui & salubritatem. Cic. de Nat. Deor. 2, n. 69. *Adhibetur ad partus, quod ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut ut plerumque novem Lunæ cursibus, qui quia mensa spatia conficiunt menses vocantur.* Idem fere Varro 4. de Ling. Lat. ubi *Luna nascentium dux . . . . . parientes eam invocant.* Diodor. Sicul. lib. 6. Plutarch. Sympos. 3. Probl. 1. &c.

3. *Ter vocata.*] Ternarius numerus religione consecratus Lib. 1. Ode 28. v. ult.

Audis, adimisque, letho.] Terent. And. act. 3. sc. 1. v. 15.

Juno Lucina, fer opem, serva me obsecro.

Catull. Carm. 32. v. 13.

Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis.

Ovid. Fast. lib. 2. v. 451.

Parce, precor, gravidis, facilis Lucina, puellis;
Maturumque utero molliter aufer onus.

Dionys. Halicarnass. lib. 5. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina ætatemque referri solita testatur. Cic. ante cit. *ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant.* Ne, Lector, mirere quod videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referri, egregiè docet Macrob. Saturnal. Lib. 1. cap. 17. & seq.

4. *Diva triformis.*] Triplex quasi numen habens: Luna in cœlo, Diana in terris, Proserpina apud inferos. Virg. Æneid. 4. v. 511.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

Hinc illud,

Terret, lustrat, agit, Proserpina, Luna, Diana,
Ima, superna, feras, sceptro, fulgore, sagittâ.

Alii quod modo gibbosa, modo dimidiata, modo plena.

5. *Imminens villæ tua pinus esto.*] Volo tibi sacram esse pinum meæ villæ imminentem; & ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6. *Per exactos annos.*] Completo & finito unoquoque anno.

7. *Obliquum meditantis ictum.*] Qui licet junior jam ex suâ naturâ meditatur oblique dentium exertorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem sævire & transversum ictum meditari: alii in ipsum illam pinum dentes intentasse: nonnulli ab apri sævitie Poëtam nostrum Dianæ patrocinio servatum, comminiscentur: sed gratis & perperàm.

ODE

ODE XXIII.

Ad PHIDYLEN.

Puris tantum Manibus Deos placari.

O Agrestis Phidyle, si manus supplices ad cælum tollas Lunâ incipiente; si Lares placaveris thure & hornotinis frugibus atque sue edaci: neque fertilis vinea experietur Africum perniciosum, neque spicæ rubiginem sterilitatis causam, nec teneri fœtus noxiam tempestatem anni parte fructiferâ. Etenim hostia Diis *destinata, quæ in Algido nivoso educatur inter quercus & ilices, vel crescit in Albano gramine,*

COELO supinas si tuleris manus [11°]
  Nascente Lunâ, rustica Phidyle;
Si thuro placâris et hornâ
  Fruge Lares, avidâque porcâ;
Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
  Rubiginem, aut dulces alumni
    Pomîfero grave tempus anno. [11']
Nam quæ nivali pascitur Algido
Devota, quercus inter et ilices,
  Aut crescit Albanis in herbis,

G. I. A. Arch. L. D. A.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra, Od. 9. Lib. 1.

1. *Cælo supinas, &c.*] Si Deos ritè colueris & piè supplicaveris, licet modica offerens munera, placatus illos habebis.

Supinas.] Versis ad cœlum palmis; quæ contra invocando Inferos Deos ad terram vertebantur.

2. *Nascente Lunâ.*] In novilunio & Calendis solebant rusticæ mulieres sacra Lunæ facere plantarum matri, altrici, custodi.

Phidyle.] Hæc videtur fuisse villica, seu Horatianæ villæ procuratrix: convenit nomen, sive proprium fuerit, seu factum sit à Poëtâ φειδύλη, *Parca.* Gall. *Menagere.* Angl. *Thrifty.*

3. *Hornâ Fruge.*] Vino vel spicis novellis atque hujus anni. Diis enim primitias & quod novum optimumque, offeri æquum est.

4. *Porcâ.*] Hâc utpote fœcundâ placabantur Dii Lares & domestici ad fœcunditatem familiæ ac rei domesticæ impetrandam.

5. *Pestilentem Africum.*] Ventum humidum & calidum adeoque pestilentem & noxium frugibus ac vitibus Italiæ. Plin. l. 2. cap. 47. De eo jam lib. 1. Od. 1.

7. *Rubiginem.*] Gall. *la Nielle. Ang. Blasting* alias *Smut*, quâ nigrescunt spicæ & sterilescunt. Oritur ex pluviâ vel rore, si quando non decussa fuerint è spicis, sed Sole superveniente calefacta computrescant. Ita Scaliger. Plin. lib. 18. c. 17. *Cœleste frugum vinearumque malum nullo minus noxium est rubigo. Frequentissima hæc in roscido tractu, convallibusque ac perflatum non habentibus. E diverso carent ea ventosa, & excelsa.* Et cap. 28. in fine. *Alia sunt* mala, *quæ silente cælo serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente nisi cum facta sunt* . . . . . *Aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus vero sterilitatem.* Hinc Romæ ad eam pestem avertendam colebatur Rubigus Deus: & agebantur Rubigalia festa sub finem Aprilis. Plin. cit. l. 18. c. 29. *Robigula Numa constituit anno regni sui 11. quæ nunc aguntur ad 7. Calend. Maii, quoniam tunc fere occupat segetes rubigo: quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente.* Ex Plutarchi Quæst. Natural. post init. Rubigo hamescentia occupat semina. Theophrast. de Caus. Plantar. l. 4. c. 15. & alibi, &c.

Dulces alumni.] Dulces & charos filios interpretantur aliqui, magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agni, capreoli, &c. ut supra Od. 11. v. 4.

8. *Pomifero grave tempus anno.*] Grave pestilensq; cœlum: adeoq; morbos haud sentient greges eâ anni tempestate quâ fructus colliguntur, scilicet Autumno, quem *letiferum* vocat Juven. Sat. 4. v. 55. Vide & supra l. 2. Od. 14. v. 15.

9. *Nam quæ nivali, &c.*] Pontificum est in sacris publicis immolare victimas sumptuosas: at te, Phidyle, rusticam & privatam muliërculam decet offerre Diis familiaribus minuscula quæque dona & sacrificia.

Quæ nivali pascitur Algido.] Pascebantur olim greges ad sacrificia publica destinati ac devoti.

Algido.] De eo monte l. 1. Od. 21. v. 6.

11. *Albanis in herbis.*] In pascuis Albani montis, qui ab urbe Româ distat 12 mill. pass. ortum versus. Martial. Lib. 4. Epig. 64.

Albanos quoque Tusculosque colles.

Arnob. Lib. 2. *In Albano antiquitùs monte nullas*

Victima,

Victima, Pontificum secures
Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multâ cæde bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos fragilíque myrto.
Immunis aram si tetigit manus,
Non sumptuosa blandior hostia
Mollibit aversos Penates
Farre pio et saliente micâ

cultros Pontificum collo imbuet. Te verò Deos exiguos rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat solicitare plurimo cruore pecudum. Etsi manus sine munere tenuerit aram, [312] *offensos Penates haud placabit efficacius per majorem victimam, quam per religiosum ador & sal crepitans.*

ANNOTATIONES.

alios licebat quam niveoi tauros immolare candoris; nunc ipsum morem religionemque mutastis? &c.

13. *Te nihil attinet, &c.*] Tuum non est mactare pecudes: Deos perfectè coles & placabis, nectendo tantum & adornando serta & corollas ex herbis & floribus, quæ illis dones.

14. *Bidentium.*] Nonius Marcellus ita dictas oves, quod duos dentes habeant, mordicus negàt: asserit vero dici quasi biennes, auctoritate Pomponii in Attellanâ. Vide Macrob. lib. 7. cap. 9. & Gellium lib. 16. cap. 6. ubi uterque idem affirmant, contenduntque, *Non oves solas, sed omnes bimas hostias bidentes appellari.*

15. *Parvos deos.*] Lares, Penates, quorum imagines *parvæ* scilicet in privatis ædibus: in locis autem ac templis majores Deorum statuæ, majora simulacra habentur & coluntur.

Coronantem marino Rore, fragilique myrto.] In sacrificiis multiplices adhibebantur ejusmodi coronæ. Ipse sacrificans coronabatur, hostia quoque, imago Deorum & ara, &c.

Marino Rore.] Plin. lib. 24. cap. 11. *Est & rosmarinus . . . . . foliis odor thuris, &c.* De Myrto, lib. 1. Od. 38.

17. *Immunis.*] Innocens, à scelere vacua & immunis, ex quibusdam: alii aliter & melius, ut existimo, hoc sensu: etiamsi non offeras Diis ingentia munera, tam litabis, tamque obtinebis quod postulas, exiguo quovis sacrificio, quam magno & sumptuoso, si modo vitæ innocentiam & pietatem & religionem erga eos exhibeas. Luc. cap. 21. Christus paupercula viduæ minuta duo laudat præ ingentibus divitum muneribus in gasophylacium missis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus, cur vilia & parva constituisse sacrificia? respondit; Ut nunquam desinamus Deos venerari. Vide Pers. Sat. 2. in fine; ubi

Dicite, Pontifices, in sacris quid facit aurum?
. . . . farre litabo.

Aram si tetigit manus.] Ara quasi ansa dicta pridem, quoniam eam tenebant seu tangebant quicumque vel sacris operabantur, vel jurabant, vel preces & vota faciebant. Varro, Macrobius, Saturnal. lib. 3. cap. 2. &c. Vide & Plin. lib. 2. cap. 7.

20. *Farre pio & saliente micâ.*] Molâ salsâ quæ constabat ex aquâ, farre, & sale. Seneca Epist. 114. *Crepacem molam.*

ODE

ODE XXIV.

Ad AVAROS.

Quamvis totum mare Tyrrhenum atque Apulicum tuis ædificiis teneas, ditior nondum tentatis gazis Arabum ac Indiæ opulentæ, si fatum sævum clavos adamantinos excelsis culminibus infigit, neque mentem formidine, neque caput mortis retibus liberabis. Felicius in campis degunt Scythæ; quorum

INtactis opulentior
  Thesauris Arabum, et divitis Indiæ,
Cæmentis licèt occupes [333]
  Tyrrhenum omne tuis et mare Apulicum;
Si figit adamantinos
  Summis verticibus dira necessitas
Clavos; non animum metu,
  Non mortis laqueis expedies caput.
Campestres meliùs Scythæ, [334]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. lib. 1.

1. *Intactis*, &c.] Sui vitia seculi hâc Ode proscribit. Animadverte, quæso, Lector studiose, quam variè quamque feliciter idem sæpiùs ita retactet argumentum, ut novum quid semper esse videatur. Et hoc est quod ipse præcipit ac docet ad Pisones Epist. v. 128. et 240. quæ duo loca spectant eodem, et egregiè declarant rerum communium et cuivis notarum novam dispositionem ex arte atque ingenio, scitamque et callidam tractationem longe præstare rerum novarum inventioni. Quod quidem literatores ac de trivio homines et sciolos latet, nôrunt verò sentiuntque quotquot sano et sagaci pollent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur.

Intactis opulentior Thesauris Arabum.] Ipsis opulentior Arabibus, quorum adeo jactatur opulentia. Vide lib. 1. Ode 29. et lib. 2. Od. 12. Stroph. penult.

Intactis.] Vel Thesauris nondum effossis, vel Arabibus bello nondum petitis ac subactis populo Romano. *Ælius* enim *Gallus ex Equestri Ordine, solus Romana arma in eam terram intulit . . , oppida diruit, &c.* Plin. lib. 6. c. 28. Strabo. lib. 6. *Recens Romæ expeditio nostro tempore duce Ælio Gallo in Arabiam facta.* Missus ille cum exercitu ab Augusto decimum Consule, Arabes tentaturus. Propert. lib. 2. Eleg. 10. v. 15.

India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho,
  Et domus intactæ te tremit Arabiæ.

2. *Divitis Indiæ.*] Hæc enim Asiæ regio dives est auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo lib. 16, &c.

3. *Cæmentis licèt occupes*, &c.] Licet præclaras ædes habeas maris littoribus extructas, quid hoc ad vitam beatam? An sic effugies curas et mortem? Vide Od. 1. hujus lib. Stroph. 9. ibique annot.

4. *Tyrrenum mare.*] Idem est quod Thuscum et Inferum: pars est Mediterranei, Thusciam alluens, Ditionem Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, à fluvio Macrâ ad Fretum Siculum.

Et mare Apulicum.] Omnes fere codices habent *Ponticum*, id est, Euxinum: Quidam *Punicum*, id est, Africanum; et hanc lectionem defendunt eo quod mare Punicum seu Africanum continetur cum Tyrrheno, quod nunc nominatur. Verum enimvero quid hoc ad Italiam et Romanos? An ut notetur vesania ædificare cupientium non modo in littoribus maris proximi sed et longinqui; Longe sane petita reprehensio, Lectori tamen judicandi sit plena libertas: ut fuit hactenus. Alii etiam *Publicum* absurdè quidem legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primum, sed gravibus viris pridem ante nos: ut denotetur utrumque Italiæ littus maris: per *Apulicum* superi sive Adriatici, inferi vero per *Tyrrhenum*.

5. *Si figit adamantinos*, &c.] Si magnificas illas ædes mors etiam obsidet ingrediturque et habitatores earum non mitius tractat quam infirmos et egentes, et in illis ædium *summis verticibus clavos figit adamantinos*, id est, imperii ac dominatûs sui jura exercet; metaphora ducta ab annali clavo, qui in parietibus ædium sacrarum figebatur singulis annis ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. passim. Alii sic explicant; si summos etiam apices seu capita virorum principum spiculis suis durissimis transfigit mors, et enecat.

Adamantinos.] Adamante firmiores, lib. 1. Od. 35. *trabales clavos.* Sic belle exprimit Poëta fatum ineluctabile, mortis necessitatem, et nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum, Pindar.

Τις κλιδυνος χαλεποις ἀδαμαντος δησεν ἁλοις.

6. *Campestres melius Scythæ*, &c.] Avaris divitibus sapientiores ac beatiores sunt ii populi

2

Quorum

Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos,
Vivunt, et rigidi Getæ,
Immetata quibus jugera liberas
Fruges & Cererem ferunt;
Nec cultura placet longior annuâ,
Defunctúmque laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus [335]
Priviginis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Conjux, nec nitido fidit adultero.

incertas habitationes carpenta circumferunt, nec non asperi Getæ, quibus arva minimè circumscripta producunt communes segetes ac messes; neque exercetur cultura diuturnior uno anno; atque alter vices assumens pari fortunâ quietem tribuit alteri *laboribus exsoluto. Ibi fœmina innoxia parcit privignis matrem non habentibus, neque uxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat mœcho.*

ANNOTATIONES.

qui inopes quidem, at fine curis vivunt. Scythæ nullas domos extruunt, per campos vagantur, modò in his pascuis, modò in illis subsistentes, suamque secum familiam plaustris vehunt, hinc *ἁμαξόβιοι* & *ἁμαξοφόρητοι* dicti; quibus *plaustra sedes sunt,* inquit Sallust. Vide l. 1. Od. 19. v. 10. & Od. 35. v. 9. & l. 2. Od. 9. in fine: ibique annot. Justin. l. 2. sub initium: *Scythis inter se nulli fines, nec enim agrum exercent, nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta & pecora semper pascentibus & per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hyemisque causâ tectis pro domibus utuntur. Justitia gentis ingeniis culta non legibus . . . . aurum & argentum non appetunt. Lacte & melle vescuntur. Lanæ iis usus ac vestium ignotus . . . . pellibus vestiuntur ferinis. Hæc continentia illis morum quoque justitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus . . . . utinam reliquis mortalibus similis moderatio . . . . . prorsùs ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longâ sapientium doctrinâ præceptisque philosophorum consequi nequeunt; cultosque mores incultâ barbarie superari, &c.* Hinc apud Homerum Iliad v. *δικαιότατοι, justissimi,* vocantur Scythæ. De his Strabo. 7. Herodot. l. 4. Virgil. Georgic. 3. &c.

11. *Rigidi Getæ, &c.*] Et hi Scythis affines eandem pariter vitam agunt, frigidissimâ regione. Ex Strabone, ad Pontum, Orientem versus, circa ostium Danubii sedes habent. Plin. l. 4. c. 12. *Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes; variæ tamen litori apposita tenuère: alibi Getæ, Daci Romanis dicti, &c.*

12. *Immetata quibus, &c.*] Scythis nimirùm atque Getis agri nullis definiuntur limitibus neque sunt cuiquam proprii; omnes omnibus communes vicissim coluntur ab aliquibus duntaxat quantum satis est ad annonam et victum unius anni.

15. *Defunctùmque laboribus, &c.*] Alii post annuam culturam agrorum, sationem ac messem curant, et quiescunt; atque ad annuum opus ac laborem alii aliis succèdunt. De Suevis idem propè refert Cæsar de bello Gallico, initio lib. 4. *Gens maxima & bellicosissima Germanorum, Suevi: centum pagos habent, ex quibus quotannis singula millia armatorum, bellandi causâ suis è finibus educunt. Reliqui domi manent: pro se atque illis colunt. Hi Rursus invicem anno post in armis sunt; illi domi remanent . . . . . privati ac separati agri apud eos nihil est: neque longius anno remanere uno in loco incolendi causâ licet, &c.*

17. *Illic matre carentibus, &c.*] Ubi nulla est cupiditas, illic nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia: nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa insolensque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18. *Privignis mulier temperat innocens.*] Noverca non sævit in *privignos,* id est, mariti sui è priori conjuge filios, nec eos veneno tollere meditatur; quod Romæ non infrequens. Juven. Sat. 6. v. 152.

Hippomanes, carmenque loquar, coctûmque venenum,
Privignoque datum?

19. *Nec dotata regit virum.*] Plaut. Aulul. in fine scen. 17. *Quæ indotata est, ea in potestate est viri: dotatæ mactant & malo & damno viros.* Et Asinar. Scen. 1. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* Juvenal. Sat. 6. v. 223. *Imperat ergo viro.* Vide ibid. in superbiam mulierum plurima. Et Justino l. 3. Lycurgus apud Spartanos *virgines sine dote nubere jussit; ut uxores eligerentur, non pecuniæ: severiusque matrimonia sua viri coërcerent, cùm nullis dotis frænis tenerentur.*

20. *Nec nitido fidit adultero.*] Non sinit se in adulterium pertrahi ab adultero bene compto; vel, amatori et mœcho potenti non confidit post flagitia sperans ab eo defendi tum adversus leges adulterium punientes, tum adversus maritum suum vindictam meditantem.

Illic maxima dos æstimatur virtus parentum, & pudicitia insolubili pacto alterum virum abhorrens. Illic non licet delinquere, vel merces est mors. O quicunque voluerit scelератas strages furoremque civilem abolere, si cupiet imagini subscribi parens civitatum, is infrænatam coërcere cupiditatem suscipiat à posteris celebrandus; quandoquidem (pro scelus!) viventem virtutem adversamur invidentes, ereptam verò aspectui desideramus. Quorsum mæstæ querelæ, si pœnâ non crimen amputatur? Quid leges prosunt absque moribus inutiles, si negotiatorem haud deterrent vel orbis regio æstu ferventi præclusa, nec pars Aquiloni proxima, nivesque humo constrictæ.

Dos est magna parentium
  Virtus, et metuens alterius viri
Certo fœdere castitas;
  Et peccare nefas, aut pretium est mori.
O quisquis volet impias
  Cædes, aut rabiem tollere civicam;
Si quæret pater urbium [336
  Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrænare licentiam,
  Clarus postgenitis: quatenus (heu nefas!)
Virtutem incolumem odimus,
  Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid tristes querimoniæ,
  Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
  Vanæ proficiunt; si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
  Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Durátæque solo nives

ANNOTATIONES.

21. *Dos est magna parentium Virtus, &c.*] In deligendis uxoribus ibi non sperantur opes, sed virtus majorum et parentum, ac puellæ castimonia. Plaut. Amphitr. Act. 2. Scen. 2. sub finem.

> *Non ego illam mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur:*
> *Sed pudicitiam, & pudorem, & sedatum cupidinem,*
> *Deûm metum, parentum amorem, &c.*

Repete modò allatum Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum. Juvenal. Sat. 6. v. 169.

> *Malo Venusinam, quàm te, Cornelia, &c.*

23. *Certo fœdere castitas.*] Fides conjugalis, quam illic violare *nefas*, aut peccanti *mors* certa est, certumque *peccati stipendium*, quod ait Paulus Apostolus.

25. *O quisquis volet impias, &c.*] Profectò cupiditas tollenda, si quis bonus Princeps velit seditiones tollere, tumultus, cædes, bella civilia, aliasque civitatum pestes. His videtur Augustum respicere: nam sic ei posteà gratulatur, lib. 4. Od. 15. v. 9.

> *——— Ordinem*
> *Rectum & vaganti fræna licentiæ*
> *Injecit, amovitque culpas,*
> *Et veteres revocavit artes, &c.*

27. *Si quæret pater urbium Subscribi statuis.*] Si volet dignus esse, cui statua erigatur cum hâc epigraphe, *pater patriæ*. Quæ quidem appellatio honorifica contigit Camillo, Ciceroni, Julio Cæsari, Augusto, aliis item posteà bonis Imperatoribus. Tit. Liv. Appian. Flor. Suet. &c. Hic Octav. cap. 51. *Senatus te consentiens cum Populo Romano consalutat* Patriæ Patrem. *Cui Augustus . . . compos factus votorum meorum, P. C. quid habeo aliud Deos immortales precari, &c.* Juv. Sat. 8. v. 244.

> *Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.*

30. *Clarus postgenitis.*] Quidem legunt chari Lib. 1. Od. 28. *Post modo te natis.*

Quatenus (heu nefas!) Ea siquidem est pravitas morum nostrorum, ut invideamus virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui nobiscum vivunt: mortuis autem gloriam sponte deferimus & laudationem. Egregiè Vel. Paterc. *Præsentia invidiâ, præterita veneratione prosequimur. Et his nos obrui, illis instrui credimus.*

32. *Sublatam ex oculis quærimus.*] Sic fic vivitur. Homines quæ habent præ bus bona vix antè cognoscunt, aut ut p æstimant, quum ea amiserint. Quam se tiam expolitam efferunt, inter tot alios, phocles in Ajace, Plaut. Captiv. Cic. in post reditum, ad Quirites.

34. *Si non supplicio culpa reciditur?*] culpæ non puniuntur; vel si non cessant probi crimina perpetrare, quamvis ea p interdum cernant.

35. *Quid leges sine moribus Vanæ proficiunt*] Quid prosunt leges, si non observentur, si earum amussim mores non fingantur?

36. *Sic neque fervidis Pars inclusa calor &c.*] Si homines lucri causâ nihil non tent

Mercatorem abigunt? horrida callidi [337]
Vincunt æquora navitæ?
  Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis et facere et pati,
  Virtutísque viam deserit arduæ.
Vel nos in Capitolium,
  Quò clamor vocat et turba faventium,
Vel nos in mare proximum
  Gemmas et lapides, aurum et inutile,
Summi materiam mali,
  Mittamus. Scelerum si bene pœnitet,
Eradenda cupidinis
  Pravi sunt elementa; et teneræ nimis [338]
Mentes asperioribus
  Formandæ studiis. Nescit equo rudis

& solertes nautæ maria formidabilia exsuperant? Inopia dedecus ingens impellit quidlibet & moliri & perferre; atque iter asperæ virtutis relinquit. Ergo *nos aut deferamus in Capitolium, ad quod invitat applausus & concursus* populi *acclamantis, aut in mare vicinum* projiciamus *gemmas & lapillos, atque aurum exitiale, omnis mali causam. Si verè crimina detestamur, extirpanda sunt improbæ cupiditatis principia; animique molliores quam oportet durioribus instituendi* sunt *exercitationibus. Nobilis adolescens ignorat equo*

ANNOTATIONES.

& ad præclusas veluti à naturâ partes mundi contendunt; ad Zonam torridam, atque ad frigidam & glacialem, ubi *nives* asperitate ac diuturnitate frigoris *duratæ* sunt instar lapidis, vel, *solo* astringuntur. Vide lib. 1. Od. 22. sub finem. Et hujus lib. Od. 3. Stroph. 12.

40. *Mercatorem.*] Qui quærit opes, ac paupertatem fugit per mare, per saxa, per ignes.

Horrida callidi Vincunt æquora navitæ?] Ut Mare Glaciale, sic Bonæ Spei quod vocant promontorium, ubi horrorem faciunt omnia, quotidiè tamen tentatur atque superatur.

42. *Magnum pauperies opprobrium, &c.*] Ex opinione vulgi scilicet. Nam longè aliter sentiunt vel Ethnicorum sapientes. Vide Apuleii Apolog. ubi, *Paupertas,* inquit, *etiam Populo Romano Imperium fundavit, &c.*

44. *Arduæ.*] Hesiodus ait viam ad virtutem longam esse & arduam, satisque asperam, Deosque velle eam sudore parari.

45. *Vel nos in Capitolium, &c.*] Ex ante dictis rectè concludit: si opes non juvant, imò impedimento sunt bonis moribus, certè debemus eas abjicere: itaque, ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, ad ornatum templi. Ac si minus movet nos religio Deorum, at moveat saltem honos & gloria nominis nostri. Nam huc vocat & prosequetur nos *clamor & turba faventium.* Istæ nempè donationes magno populi applausu fiebant, quasi triumphum pararent ei qui cupiditates subegisset. Petron. *Ipse nuper recti bonique præceptor mille pondo auri inferre solet Capitolino.* Sueton. Octav. cap. 30. *In cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties H. S. unâ donatione contulit.*

47. *Vel nos in mare proximum, &c.*] Sic Crates Philosophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejiciens aiebat: Abite pessum, malæ cupiditates; vos eò mergam, ipse ne mergar à vobis.

48. *Gemmas & lapides.*] Gemmæ pellucent, lapides minimè, margaritæ nec inter gemmas, nec inter lapillos censentur.

Aurum inutile.] Vel nihil juvans ad beatè vivendum: vel quo non utimur, per avaritiam defraudentes genium.

49. *Materiam mali.*] *Lycurgus aurum argentumque velut omnium scelerum materiam sustulit.* Justin. lib. 3. Ovid.

Opes irritamenta malorum.

51. *Eradenda cupidinis, &c.*] Tull. Tusc. 4. n. 24. *Cum est concupita pecunia, nec adhibita continuo ratio, quasi quædam Socratica medicina, quæ sanet eam cupiditatem, permanat tunc in venas & inhæret in visceribus illud malum, existitque morbus & ægrotatio, quæ avelli inveterata non possunt; eique morbo nomen est avaritiæ.*

Cupidinis Pravi.] Pravè quidam legunt *pravæ.* Cupidinem pro cupiditate in genere masculino usurpat Horatius, lib. 2. Od. 16. v. 15.

Cupido sordidus, & Satir. 1. v. 61.

Pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit.

52. *Elementa.*] Primordia, Juv. Sat. 14. v. 123.

Sunt quædam vitiorum elementa.

52, 53, 54. *Teneræ nimis Mentes asperioribus Formandæ studiis.*] Vel à teneris, ut aiunt, unguiculis: vel ad laborem resque duras & asperas *formandæ* sunt mentes nimis effœminatæ & delicatæ. Vide Oden 2. hujus libri.

54. *Nescit equo rudis Hærere, &c.*] Generosus ac nobilis puer (proh dedecus!) nescit equitare timétque venari: scit verò & amat

Hærere

Hærere ingenuus puer,
  Venaríque timet; ludere doctior
Seu Græco jubeas trocho,
  Seu malis vetitâ legibus aleâ.
Cùm perjura patris fides
  Consortem socium fallat et hospites:
Indignóque pecuniam [139]
  Hæredi properet. Scilicet improbæ
Crescunt divitiæ; tamen
  Curtæ nescio quid semper abest rei.

insistere haud assuetus, ac venari fugit; peritior ludere, seu jubeat trocho Græco sive magis placuerit aleâ legibus prohibitâ; dum parens fide perjurio fractâ defraudat consortem socium & hospitem; atque divitias accumulat hæredi immerito. Nimirùm iniquæ augescunt opes: veruntamen aliquod semper deest angustis bonis.

ANNOTATIONES.

ludere mollioribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenuo juvene dignis, vide lib. 1. Ode 8. De venatione lib. 1. Epist. 18. v. 49. ita canit;

Romanis solemne viris opus, utile famæ,
Vitæque, & membris.———

57. *Græco trocho.*] Duplex fuit trochus: alter dicebatur turbo, eratque *buxum volubile* scuticâ agitari à pueris solito; de quo Virg. Æneid. 7. v. 378. Alter ludus trochi erat, circuli cujusdam ferrei vel æneï impulsio, artem requirens ac studium; neque solis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui noster hîc ut & ad Pisones Epist. v. 380. ubi rem vide fusiùs explicatam in annotationibus nostris.

58. *Vetitâ legibus aleâ.*] In Saturnalibus permittebatur alea, mense Decembri: reliquis anni mensibus probrosa erat; puniebaturque legibus Corneliâ, Publiâ, Titiâ. Ædilibus ea cura incumbebat. Cicer. Philip. 2. *Licinium de aleâ condemnatum collusorem suum restituit.* Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. & quæ annotabo ad lib. 1. Epist. 18. v. 21. ad has voces:

Quem præceps alea nudat.

59. *Cùm perjura patris fides, &c.*] Dum puer indulget mollibus & futilibus studiis, interim pater ei congerit opes per fas & nefas, quas malè partas malè dilapidet. Nam ille societatis fidem atque hospitii jura violare non dubitat.

60. *Consortem socium.*] Has voces alii separant explicantque *consortem* cohæredem: *socium* qui negotiationis societatem ac fœdus inito contractu fecit. Alii jungunt & ad unam posteriorem sententiam referunt. Nempè consors vocatur, qui tantumdem sortis ad mercaturam confert. Nam prima pecunia in societatem, ut lucrum inde fiat, collata sors & caput nuncupatur: quod verò ex illâ per communem negotiationis laborem accedit accrescitque, corpus societatis vocitant. Itaque ille fallit consortem socium, cum subtrahit quidpiam è lucro, & in privatam rem convertit id quod esse commune oportuit. Cicero pro Sexto Roscio; *Recte majores nostri eum, qui socium fefellisset, in bonorum virorum numero habendum nullo modo putaverunt.* Vide eundem pro Publio Quinctio. Animadverte porrò quot & quanta mala committat ille avarus pater. 1. Periculis & laboribus se conficit. 2. Paupertatem esse malum stultè credit. 3. Omne fas violat quæstûs causâ. 4. Pravo exemplo filium corrumpit. 5. Seipsum defraudat victu necessario, *inter opes inops.*

64. *Curtæ nescio quid semper abest rei.*] Nam *multa petentibus desunt multa* Supra Od. 16. in fine. Benê Seneca in Hercule Oetæo, v. 625.

Cupit hic gazis implere famem:
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Istri; nec tota sitim
Lydia vincit; nec quæ Zephyro
Subdita tellus, stupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum:
Nec si totus serviat Hebrus,
Ruraque dives cingat Hydaspes;
Intráque suos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.
Avidis, avidis Natura parum est.

ODE XXV.

Ad BACCHUM.

Se afflatu ejus de Augusto eximia dicturum.

QUO me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quæ nemora aut quos agor in specus, [340]
Velox mente novâ? Quibus
Antris egregii Cæsaris audiar
Æternum meditans decus
Stellis inserere et concilio Jovis?
Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio. Non secus in jugis
Exsomnis stupet Evias,
Hebrum prospiciens, et nive candidam
Thracen, ac pede barbaro
Lustratam Rhodopen; ut mihi devio [341]

Quò me agis, Bacche, te repletum? Quas in silvas atque antra præceps rapior spiritu insolenti? Quibus speluncis meditabor immortales honores Augusti, ut audiar inserens illum sideribus ac Jovis concilio? Canam splendores novos, necdum ab aliis celebratos. Haud aliter attonita est Baccha, in montibus expergiscens, cùm cernit Hebrum & Thraciam nivibus albecentem, atque Rhodopen pedibus barbarorum peragratam. Quam placet mihi longè aberranti

Glyconian and Asclepiadean.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Quo me, Bacche, rapis, &c.*] Ad quid me rapis, meque suprà me tollis? Instruis me scilicet ad canendas Divi Augusti laudes; quod sine divinâ ope nequaquam tentarem. De Baccho vide lib. 2. Od. 19. ibique annot. Augusti elogia persequitur Horatius lib. 1. Od. 12. l. 3. Od. 5. 14. l. 4. Od. 5. 14. 15. l. 2. Ep. 1.

2. *Quæ in nemora.*] Lib. 2. Epist. 2. v. 77.
Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbes
Rite cliens Bacchi.——— [urbes
Item,
Carmina secessum scribentis & otia quærunt.

3. *Mente novâ.*] Divino instinctu, dicendi facultate plusquam humanâ. Adverte, studiose Lector, incisam passim orationem. Talis enim entheum decet.

Quibus Antris, &c.] Quibus in locis à turbâ semotis, sacrisque, animo soluto meditabor dignos Augusto versus; quibus illum cœlo consociem? Vide suprà Od. 5. Stroph. 1. ibique annot.

6. *Concilio Jovis.*] Deorum cœtui. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare & consulere. Vide Homer. Iliad. 20.

8. *Indictum ore alio.*] Seu quod primus Latinorum Horatius Lyrica scripserit, seu quia Augusti gesta & virtutes sunt quid novum ac inauditum, adeoque mortalium nemini cognita aut relata sunt adhuc ejus insignia.

Non secus in jugis, &c.] Tantus me stupor divina Cæsaris encomia canendi meditantem corripit, quantus invadit Bacchas è furore divino & somno exsolutas. Vel tanto ardore aggredior Augusti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9. *Evias.*] Bacchi sacrificula, ab Evio Bacchi cognomine, de quo lib. 1. Od. 18. v. 9. *Exsomnis*, vel, excitata ab eo somno, qui post divinum furorem occupare solet, animoque tranquillitatem reddit. Vel, pervigil; noctu enim celebrantur Orgia, in Thraciæ præsertim montibus. Unde & mox Hebri Rhodopesque mentio.

10. *Hebrum.*] Hic Thraciæ fluvius oritur è monte Rhodope non procul Adrianopoli, labitur in Ægeum mare è regione insulæ Samothraciæ, volvens aureas arenulas. Solin. lib. 15. De eo jam lib. 1. Od. 25. v. ultimo.

Nive candidam Thracen.] Regio hæc frigidissima nunquam non habet nives, *nec cœlo læta, nec solo*, ex Pomp. Melâ. Inter alios montes tollit *Rhodopen*, incoliturque gente, cui velut insita à naturâ barbaries. Vide lib. 1. Od. 27.

11. *Pede barbaro Lustratam Rhodopen.*] Hic subtiliores aliqui afferunt Orpheum *pede barbaro*, id est, carminibus, illustrantem Thraciam suam patriam, & in eâ montem Rhodopen: eo sensu, ut tam sit omnibus admirabilis Horatius Augusti laudes celebrans, quam Bacchis Thrax Orpheus canens, & ob cantum toto orbe nominatus. Sed O commentum, quod nostrum etiam Poëtam latuisse credendum est!

12. *Ut mihi devio, &c.*] Afflatus numine Horatius duntaxat ea loquitur, quæ meditabundum juvant Poëtam, desertas regiones, specus, rupes, nemora.

Rupes et vacuum nemus
Mirari libet! O Naïadum potens,
Baccharúmque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos;
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
O Lenæe, sequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

admirari cautes & silvam desertam! O Rex Naïadum & Bacchantium altas fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum aut vile, nihil humanum canam. Suave est periclitari, O Bacche, sequendo numen quod circumdat caput virenti palmite.

ANNOTATIONES.

13. *Rupes*] Sic appositè Muretus doctis visus correxisse, quia *rupes* ad rem convenientiores: cum tamen plerique codices habeant *ripas*; nec ita absurdè, ut quidam volunt. Nam & flumina & fluminum ripæ ad solitarium & cogitabundum pertinent.

14. *O Naïadum potens, &c.*] Quòd aquis vinum est potentius ac validus, hinc veteres Naïadum, id est, Nympharum fluminibus præsidentium Regem finxêre Bacchum.

15. *Baccharûm.*] Bacchi sacerdotum. Quod additur, *valentium Proceras manibus vertere fraxinos*, videtur allusisse Horatius ad id quod scribit Euripides in Bacchis Act. 4. cùm evasisset in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eò statim accurisse illas omnes, ac duce Agave saxa primùm molitas in eum contorsisse, posteà verò ipsam arborem radicitùs concussisse, ac tandem prostravisse.

17. *Aut humili modo.*] Quidam legunt *humile modo*.

18. *Dulce periculum est.*] Scio me periculosum tentare opus & arduum; at, duce Deo, non indignum immortali Cæsare carmen edam.

19. *Lenæe.*] Unum est è Bacchi cognominibus, ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, *torculari*, in quo vinum exprimitur. Ex Diod. Sic. lib. 4. cap. 5. & lib. 5. cap. 1. Donatus perperàm Latinam commentus est originem, à *leniendo*. Cui & refragatur Servius in Virgil. Georg. 2. 4.

20. *Cingentem viridi tempora pampino.*] Hoc & suos clientes, & seipsum coronare amat Bacchus. Infra lib. 4. Od. 8.

Ornatus viridi tempora pampino.

ODE XXVI.

Ad VENEREM,

Ut Chloës arrogantiam coërceat.

VIXI puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloriâ.
Nunc arma, defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,

Haud ita pridem vigebam aptus virginibus, nec inglorius bellavi. Jam arma & perfunctam militiâ istâ lyram tenebit murus ille, qui stipat latus

Greater Dactylic Alcaic, Archilochian Iambic & Less. Dact. Alc.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 9. Lib. 1.

1. *Puellis nuper idoneus.*] Jam verò annos quadraginta natus ab eis contemnor; quare ab istâ militiâ cessare debeo in posterum. Vide lib. 1. Od. 9. lib. 4. Od. 1.

2. *Militavi.*] Ovid. Art. Am.

Militat omnis amans: & habet sua castra Cupido.

3. *Nunc arma, &c.*] Jam abjicienda mihi sunt arma, a quæ ex more suspendenda in templo Veneris, funalia, vectes, arcus.

4. *Barbiton.*] Versus lyricos & amatorios. De hoc instrumento musico, lib. 1. Od. 1.

4, 5, 6. *Paries habebit, Lævum marinæ qui Veneris latus Custodit.*] Quia fortunatus fui in eâ Veneris militiâ, hinc volo suspendi arma mea congruo loco & meæ felicitatis indice. Videlicet statuæ Deorum meridiem aspiciebant, proindeque occasum habebant ad dextram, ortum ad sinistram: porrò ex Etruscâ disciplinâ pars orientalis boni ominis erat, ideoque fausta quælibet ad ortum auguria & auspicia habebantur. Unde Virg. *intonuit lævum*, ad quod ea erat Horatii dextra ad Veneris imaginem conversi, & pars quoque templi dextra: quæ quidem semper felix censetur. Hinc igitur ad lævum simulacri

Lævum marinæ qui Veneris latus
Custodit. Hic, hic ponite lucida
Funalia, et vectes, et arcus
Oppositis foribus minaces.
O, quæ beatam, Diva, tenes Cyprum, et [343]
Memphim carentem Sithoniâ nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel arrogantem.

sinistrum Veneris maritimæ; Istic, istic deponite faces accensas & vectes, & arcus præclusis januis minitantes. O Dea, quæ fortunatam obtines Cyprum, atque Memphim nivibus Sithoniis immunem regis, semel feri superbam Chloën elato flagello.

ANNOTATIONES.

Veneris latus, hoc est, ad dextrum fani parietem arma collocat, quibus non sine gloriâ, militârat.

5. *Marinæ Veneris.*] E maris spumâ genitæ: ut fabulantur. Hesiod. Theogon. Inde Græcum nomen Ἀφροδίτη, nam ἀφρος, *spuma* dicitur.

7. *Funalia.*] Noctu amatores ad amicarum fores, accensis facibus pergebant, atque illas, his demum extinctis, occentabant, Pers. Sat. 5. v. 166.

Chrysidis . . . . . ante fores extincto cum face canto.

Vide suprà Od. 10. hujus libri.

Vectes, & arcus, &c.] His scilicet armis atque instrumentis quatiebant effringebantque fores meretricum occlusas. Vide supra Ode 14. sub finem. Et lib. 1. Ode 25. Apud Terent. in Eunucho, Thraso Thaidis ædes expugnaturus, *Procede*, inquit, *huc cum vecte*. Bellè Cato vecticulariam appellat vitam furum, qui vecte parietes domorum soleant perfodere.

4. *Beatam Cyrum.*] Insulam, de quâ lib. 1. Ode 3.

Beatam.] Vel opibus, vel patrocinio Veneris.

10. *Memphim.*] Ægypti urbem, in quâ celebre Veneris templum, teste Strabone, lib. 17.

Carentem Sithoniâ nive.] Ea regio utpote fervida non habet nives, ut Sithon Thraciæ mons. Virg. Eclog. 10.

Sithoniasque nives hyemis subeamus aquosæ.

11. *Regina.*] Mentium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.] Ictu vehementiori percute; fastidium Chloës & superbiam tibi ingratam ulciscere: ferociam elide. Animadverte porrò amantium levitatem ac stultitiam. Videbatur Horatius primò velle amores abjicere, ecce verò, seu amans, seu iratus, supplicat Veneri, ut frangat Chloës arrogantiam eamque tangat, à quâ ipse spernebatur.

ODE XXVII.
Ad GALATEAM.

Eam à navigando deterret, præsertim exemplo Europæ.

IMPIOS parræ recinentis omen
Ducat, et prægnans canis, aut ab agro [344]

Sceleratos deducat augurium parræ cantum iterantis, & canis gravida, vel lupa rufa

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. lib. 3.

1. *Impios parræ, &c.*] Hæc Ode præ cæteris involuta, multum negotii semper Interpretibus facessivit; multum quoque habet gravitatis & elegantiæ. Quæ & qualis sit Galatea illa, & cur tam studiosè ad eam scribat Horatius, haud notum est.

Impios parræ recinentis omen Ducat, &c.] Impii iter facturi triste quodlibet auspicium habeant, pro suo malo merito: tibi verò, Galatea, fausta quæcumque adsint.

Parræ.] Ingrata & infausta fuit vocis parra avis; quæ verò fuerit, illa, niminè liquet. Quibusdam *mesange*, aliis *vanneau*, aliis aliter appellatur, Angl. a Jay. Plin. lib. 11. 37. init. *volucribus apices diversi quidem generis: Phœnici plumarum serie . . . . Phasianæ corniculis: præterea parræ* (alii tamen legunt, *parvæ*) *quæ ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico vocabulo etiam legioni nomen dedit alaudæ. Dedit cirros Pico quoque Martii, &c.* Lib. verò 18. cap. 29. manifestè ac disertè scribit, *avem parram, oriente Sirio, ipso die non apparere, donec occidat.*

Recinentis.] Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctua, corvus, cornix, picus, parra; hinc oscines, quasi oricines: aliæ volatu & aliis, unde alites ac præpetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus, accipiter, aliæque altum volantes. Virg. Æneid. 3. v. 361

Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.

2. *Prægnans canis, aut, &c.*] Veteres superstitiosi multa quidem ominosa existimabant

veniens ab agro Lanuvino. & vulpes catulos *enixa. Anguis quoque viam inceptam remoretur, cum velut sagitta è transverso equis pavorem injecit. Ego cui metuam augur prævidens* futura?

Ravâ decurrens lupa Lanuvino,
Fœtáque vulpes:
Rumpat et serpens iter institutum,
Si per obliquum similis sagittæ
Terruit mannos. Ego cui timebo
Providus auspex?

ANNOTATIONES.

nullâ aut levi ratione; ut si quid male cesserat, cùm v. g. prægnans canis occurrisset, inde talem occursum deinceps habuerunt infelicem & mali ominis. Ejusmodi plurima profert hîc Poëta noster. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. &c.

3. *Lanuvino.*] Pro quolibet positum quibusdam videtur; non ita verò aliis, eo quod per illum ad viam Appiam oppidulum iter erat Galateæ Brundusium pergentis ad conscendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5. *Rumpat & serpens, &c.*] Græcis ἀκοντίας, Latinis *jaculus*, serpentis genus est, ex arboribus in prætereuntes sese vibrantis ad modum sagittæ. Æliian. l. 6. hist. animal. c. 18. Plin. l. 8. c. 23. *Vulgatum est*, inquit, *jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantum cavendas serpentes, sed & missili volare tormento.*

6. *Similis sagittæ.*] Nolunt hîc intelligi missilem ex arcu sagittam; quanquam nihil vetat, ut patet ex annot. præced. At placet indicari eam surculi partem in vitibus postremam & superiorem quæ incurva & contorta serpentem refert, vocaturque sagitta. Columell. l. 3. c. 17. Plin. l. 17. c. 21. *Sagittæ vocantur* surculi, *cùm intorti panguntur . . . sagittas serere minus utile, quoniam in transferendo facile rumpitur quod intortum fuit.*

7. *Terruit mannos.*] Exterruit equos currum trahentes, in eos insiliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manus facilis & obsequens. Torrentio est gradarius equus, tolutim & sine equitis molestiâ decurrens.

Ego cui timebo Providus auspex?] Ita ferè omnes codices. Sensus est; non est quod timeam tibi, Galatea: cùm nullo sis crimine obstricta, felici exitu ut & auspicio fluent tibi omnia: nec non faustum tibi augurium & ego precabor navigare cupienti; sis ubique felix. Quòd si liceat aperire quod sentio, malim certe, cum eruditis nonnullis, interrogationis notam expungere, & continuato sensu & oratione, jungere cum sequentibus hoc sensu: Ego Horatius, si cui timebo auspex providus (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea) huic *prece suscitabo oscinem ab ortu Solis corvum*, quo deterreatur à conscendendo mari, isto scilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

8. *Auspex.*] Is augurium captans sedebat capite velato: lituum sine nodo tenens aduncum, quo cœli regiones & certa spatia notabat, quibus videnda ad se pertinere designabat, &c. Alex. ab Alex. ante cit. Quam verò mundi partem spectabat augur? hinc enim pendet multarum solutio quæstionum, nimirum ubi dextra pars, ubi læva constituenda; adeoque quod felix, quod infelix omen. Primi Rom. Augures orientem spectârunt ab Albanis et Latinis edocti. Patet ex Virg. Æn. 8. v. 61. Æn. 12. 172. Subinde verò, ex Hetruscâ disciplinâ, ad meridiem conversi omen capiebant & auspicium. Vide Varron. lib. 6. Plin. lib. 1. c. 54. Quæ cùm ita sint, ortus Solis erat eis ad lævam, occasus ad dextram: ergo quod mox ait Horatius, *Corvum ab ortu Solis oscinem*, sinistrum infelixque augurium denotet. Adde quòd vulgò putabantur auspicia corvi dextri fausta, lævi infelicia: cornicis contra. Plaut. Asinar. infra citand. Item Aulul. Scen. 20. *Non temere est quod corvus cantat mihi nunc ab lævâ manu, &c.* Cic. de Divin. 1. *Quod augurium à dextrâ corvus, à sinistrâ cornix faciat ratum?* Et antea. *Panætius requirit Jupiterne cornicem à lævâ, corvum à dextrâ canere jussisset?* Et de Divin. 2. v. 81. *Cur aliis à dextrâ aliis à lævâ datum est avibus, ut ratum auspicium, facere possint?* Verum enimvero *magna hujus observationis vanitas*, ut ait ipse Plin. modò cit. Et Cic. de Divin. 2. n. 82. *Quæ autem est inter Augures conveniens & conjuncta constantia? Ad nostri augurii consuetudinem, dixit* Ennius.

Cum tonuit lævum bene tempestate serenâ.

At Homericus Ajax, apud Achillem querens de ferocitate Trojanorum, nescio quid hoc modo nunciat:

Prospera Jupiter his dextris fulgoribus edit.

Ita nobis sinistra, Graiis & Barbaris dextra meliora esse videntur. Quanquam haud ignoro quæ bina sint sinistra nos dicere, etiamsi dextra sint. Sed certè nostri sinistrum nominaverunt (quod à finendo dictum putant) *exterique dextram, quia plerumque melius id videbatur.* Vide Just. Lips. Elect. 2. c. 2. Ex his, lector, vides non absurdam quoque sententiam priorem illorum, qui corvum oscinem ab ortu felix augurium fuisse scripserunt, tametsi ad lævam esset: ubi & distinguendam aiunt inter Auguris dextram manum lævamque, & mundi partem dextram ac sinistram, cum Poëtæ nunc hoc nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum in quæst. Centur. Rom. ita scri-

Antequàm

Antequàm stantes repetat paludes
Imbrium divina avis imminentûm,
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas;
Téque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? Ego quid sit ater
Adriæ novi sinus, et quid albus
Peccet Iapyx.
Hostium uxores puerique cæcos
Sentiant motus orientis Austri, et
Æquoris nigri fremitum, et trementes
Verbere ripas.

[345] *priusquàm avicula pluviæ* [346] *proximæ prænuncia redeat ad paludes minimè fluentes, votis vocabo corvum ab oriente canentem. Esto fortunata ubicumque volueris, ô Galatea, & vive nostri memoriam servans: & te nec pergere impediat sinister picus, nec cornix vagabunda. At cernis quanto fragore properet Orion declivis? Ego scio quàm periculosum sit Adriaticum mare, neque fallit Iapyx serenus. Conjuges & filii* [347] *hostium experiantur occultos motus Austri surgentis, & tumultus atri maris, ac litera ictibus* fluctuum *concussa.*

ANNOTATIONES.

bentem: *Cur avis sinistra est secunda? . . . . Nam sinistrum lævum significat. Potest etiam deduci à verbo sinere. Eam igitur rem quæ sinit avem . . . vocat vulgus sinistram. Cur vero? An quod Æneæ in acie contra Mezentium stanti fulgur à sinistrâ victoriæ index micasset, in augurium id verterunt; ac deinceps ita observant? Etenim Thebani cum sinistro suo cornu ad Leuctra hostem profligassent, deinde observârunt ut in omnibus conflictibus sinistro cornu imperium tribuerent. An potius, ut auctor est Juba, respicientibus orientem Aquilo ad sinistram est, quam mundi partem dextram & supremam habent . . . An quia terrestria & caduca cælestibus & divinis cum sint opposita, putabant nobis ea quæ sinistra sunt, Deos à dextrâ ostendere?* Vide & Arnob. l. 4. paulò post init. ubi *læva naturâ esse ulla* negat egregiè. Nec omitte quod Non. Marcell. docet aliquando etiam *lævum* in bonam partem, & à levando dici.

9. *Antequàm stantes repetat paludes; &c.*] Antequam tempestatem denunciet cornix ad paludes suo more volitans ac sedens: ibique præsentiens imbrem divinánsque & voce indicans. Supra Ode 17. *aquæ augur cornix* dicitur. Vide ibi annotata.

11. *Oscinem corvum, &c.*] Ore futura præcinentem, Vide Gell. l. 6. c. 6. Plin. l. 10. c. 12. *Pessima corvorum significatio, cum glutiunt vocem velut strangulati.* Et l. 18. c. ult. *corvi singultu quodam latrantes, séque concutientes, si continuabunt, ventos; si vero carptim vocem resorbebunt, ventosum imbrem præsagiunt.* Contra si ab ortu clarè vocem ediderit corvus, felix auspicium fuisse narrant quidam. Vide supra annot.

15. *Nec lævus vetet ire picus, Nec vaga cornix.*] Plaut. Asinar. Scen. 4. *Picus et cornix ab lævâ est: corvus porro* (aliàs parra) *à dextrâ; consuadent.* Plin. lib. 10. c. 12. *Cornix inauspicatæ est garrulitatis, à quibusdam tamen laudata.* Id. eod. l. c. 18. *Pici* (Gallicè *piverts*) *Martio cognomine, insignes & magni in auspiciis . . . . Ipsi, principales Latio sunt in auguriis à Rege qui nomen huic avi dedit. Unus eorum in capite Prætoris urbani L. Tuberonis in foro jura pro tribunali reddentis, sedit ita placidè, ut manu prehenderetur. Respondêre Vates, exitium Imperii portendi, si dimitteretur; at, si exanimaretur, Prætori. At ille avem protinus concerpsit; nec multò post implevit prodigium.* C. Cœlio sive Lælio id tribuit Frontinus in Stratagem.

17. *Sed vides, quanto, &c.*] Attamen ô Galatea, ne temerè te perfido committas mari: animadverte imminentem ab Orione tempestatem.

18. *Pronus Orion.*] Devexus, ad occasum vergens. De eo lib. 1. Ode 28. v. 21. lib. 2. Ode 23. in fine.

Ego quid sit ater Adriæ novi sinus, &c.] Cave etiam & time Adriatici maris navigationem. Hujus ego pericula sum expertus, inquit Horatius, cùm Athenas profecturus, conscendi mare Brundusii. Tunc etiam intellexi *quid albus peccet Iapyx*, quàm sæpe fallat & decipiat ventus ille flans ex Apuliâ, in Græciam pergentibus initio propitius, ac repentè è cœlo sereno procellas ciens, & naufragia parans. De eo lib. 1. Od. 3. v. 4.

21. *Hostium uxores, &c.*] In hostes vertantur & irruant mala quæque: à Galateâ avertantur.

Cæcos Sentiat motus orientis Austri.] Meridianum hunc ventum ignorat nemo valdè esse procellosum.

Cæcos motus.] Quidam interpretantur, nocturnos, eo quod *noctu Auster, interdiu Aquilo vehementior . . . . & Austro majores fluctus*

Sic

Ita etiam Europa fallaci tauro commisit latus candidum; atque mare belluis refertum & apertos dolos expavit antè imperterrita. Paulò antè flores in pratis colligens texensque corollas Nymphis meritas, nocte parum lucidâ nihil aspexit nisi sidera & aquas. Cum verò pervenit ad Cretam centenis urbibus validam, irâ percita ait: O parens, nomen à filiâ neglectum, & pietas etiam *relicta! Unde & quo deveni? Unica mors pœna est minor flagitio virginum. An experrecta fleo crimen fœdum? An scelere immunem* me *decipit species inanis, quæ dilap-*

Sic et Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, et scatentem
Belluis pontum mediásque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis studiosa florum, et
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte sublustri, nihil astra præter
Vidit et undas.
Quæ simul centum tetigit potentem [348]
Oppidis Creten: pater ô relictum
Filiæ nomen, pietásque! dixit
Victa furore;
Unde? Quò veni? Levis una mors est
Virginum culpæ. Vigilánsne ploro
Turpe commissum? An vitio carentem
Ludit imago

ANNOTATIONES.

eduntur, Plin. lib. 2. cap. 47. in fine. Alii legunt *orientis Hœdi*. De Hœdorum exortu tempestuoso, vide annot. hujus libri Od. 1. Stroph. 7. Nunquàm verò sagax Poëta junxisset Hœdorum ortum cum occasu Orionis, quem modo attulit: Hic siquidem longè est post illum. Verumtamen quid vetat Horatium Galateæ interminari Orionis, hostibus verò Hœdorum malignitatem?

25. *Sic & Europe, &c.*] Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc mansuetum & amabilem taurum conspicata, non est verita ejus tergo insidere, atque etiam maris inire fluctus & inambulare. At pœnituit seriùs, cum se avectam longiùs sensit. Sic tu, Galatea, placidum nunc mare ultro conscendis: at mox pœnitebit te, cum turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa à Jove in tauri formam converso decepta, avecta, vitiata est: tu ab Iapyge Austróque, ventis, & ab Orione Hœdóque sideribus noxiis poteris falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 15. Ovid. Metamorph. 2. Fab. ult. & Fast. 5. Apollodor. lib. 3.

Niveum latus.] Candore insignis Europa celebrata est.

27. *Mediásque fraudes Palluit audax.*] Quæ audacter ac sine ullo metu tauri dorsum inscenderat, tum expalluit cùm in alto mari nil præter undas & marina monstra aspexit. Hæc & quæ sequuntur è Moscho transtulit Horatius, pariterque Ovidius, aliique. Scripsit Theod. Marcilius è Theocrito, quoniam inter hujus opera, Eidyll. 19. reperitur inscriptum *Europa*; quod tamen Moschi esse non est ambigendum.

29. *Nuper in pratis, &c.*] Legentem pariter flores, cùm rapta est à Dite, Proserpinam exhibent. Ovid. Metamorph. 5. item Lucanus.

33. *Centum potentem Oppidis Creten.*] Homer. ἑκατόμπολιν. Hinc Vir. Æn. 3. d Cretensibus,

Centum urbes habitant magnas.

Plin. lib. 12. cap. 1. *Est Gortynæ in insulâ Cretâ juxta fontem platanus, insignis utriusque linguæ monumentis, & nunquam folia dimittens: statimque ei Græciæ fabulositas adfuit, Jovem sub eâ cum Europâ concubuisse.*

34. *Pater ô relictum, &c.*] Tandem planè deceptam se intelligens Europa, sic ingemuit: Miseram me, quæ insano tauri amori obsecuta patris domum reverentiamque deserui!

37. *Levis una mors est Virginum culpæ.*] Scilicet irreparabilis est jactura virginitatis. Catull. Carm. 60. v. 45.

. . . . *Virgo dum intacta manet, dum cara suis est:*
Cum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.

40. *Imago Vana, quæ portâ fugiens eburnâ.*] Post Homer. Odyss. 19. v. 562. alii Poëtæ fabulati sunt, duas esse somniorum portas, alteram corneam, eburneam alteram: per hanc falsa, per illam vera emitti somnia. Vide Virg. Æneid. 6. v. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter investigant. Quidam in etymologiâ rem versari opinantur: ἐλεφαίρω, inquiunt, est *decipio*: hinc vanum est insomnium è portâ, quæ *candenti nitens elephanto*, ut ait Virgil. illud autem est verum quod è cornuâ portâ. Nam à κέρας *cornu* κραίνω indeque κραίνω, *effectum reddo*. Alii, quòd ebur densum nihilque dat oculis pervium; at contrà pellucidum cornu est; hinc illud nihil ostendit, hoc verò aliquid exhibet & indicat. Aliis

Vana

Vana, quæ portâ fugiens eburnâ
Somnium ducit? Meliúsne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?
Siquis infamem mihi nunc juvencum
Dedat iratæ; lacerare ferro, et
Frangere enitar modò multùm amati
Cornua tauri.
Impudens liqui patrios Penates!
Impudens Orcum moror! O Deorum
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones.
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque succus
Defluat prædæ, speciosa quæro
Pascere tigres.
Vilis Europe, pater urget absens:
Quid mori cessas? Potes hâc ob orno
Pendulum zonâ bene te secutâ e-
lidere collum.
Sive te rupes et acuta leto
Saxa delectant; age, te procellæ
Crede veloci: nisi herile mavis
Carpere pensum,

sa per januam eburneam insomnium emittit? An satius fuit longa tranare maria, an flores novos colligere? Si aliquis modò tradat iratæ mihi [149] *taurum flagitiosum, conabor ferro discerpere ac rumpere cornua juvenci prius dilecti nimium. Sine verecundiâ deserui paternam domum: sine pudore cunctor Inferos. O si quis Deorum audis ista, faxis nudâ ambulem inter leones. Priusquam fœda tabes invadat pulchras genas, ac delicatæ prædæ succus dilabatur, cupio formosa tigres satiare. Infamis Europa, absens pater instat: quorsum mori differs? Frangere cervicem potes ab istâ orno suspensam obsequente tibi cingulo. Seu magis placent cautes & scopuli ad mortem expediti; age, committe te celeri tempestati, nisi pensum dominæ* [150] *trahere vis tu Regis filia,*

ANNOTATIONES.

per ebur, quod dens est elephanti, significari os putatur; per cornu verò oculos, quia prima oculi tunica ejus speciem refert; ac proinde hoc aliquid certi continet, illum autem non ita; nam quæ oculis videntur, manifesta sunt; ac incerta quæ alieno ore famâque percipiuntur. Vide Eustath. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 3.

42. *Meliúsne fluctus Ire, &c.*] Id est, potuitne igitur vigilanti mihi melius videri tauri dorso marisque longi fluctibus me credere, quàm in pratis otiosè ludendo flores colligere? Vix sanè opinionem somnii excutere possum, inquit stupens Europa.

47. *Multù amati tauri.*] Huic divinum odorem spiranti, aut, ut ait Moschus, miti, formoso, blandienti libens collusit Europa; contrectat, manibus spumam ab ore abstergit, osculatur, dein & dorso insidet. Taurus Europæ lambit collum, ad demulcet puellam. Apud Ovid. autem Metamorph. 2. Fab. 13. ori flores porrigit, cornua sertis exornat, pectus manu plaudit: gaudet amans. Meminit quoque Cic. de Nat. Deor. 1. n. 79. *Non audeo dicere pulchriorem esse me quam ille fuit Taurus, qui vexit Europam.*

50. *Orcum moror.*] Mori differo, morórque debitam Orco prædam tradere.

51. *Utinam inter errem Nuda leones.*] Jam Europa non somniasse, sed re ipsâ flagitium perpetrâsse se agnoscens iram in taurum primò, deinde verò in seipsam vertit.

55. *Speciosa quæro Pascere tigres.*] A feris cito devorari exoptans, nuda & formosa illis cupit objici; fortasse & pœnas luere vult eam, quæ culpæ & turpi commisso ansam præbuerat, formam nempè & pulchritudinem. Porro tigres ac leones memorat, quales omnino belluas Creta non habet aut nutrit: verùm attonitæ, idque citra notam ignoranti, virgini non est indecorum.

57. *Pater urget absens.*] Conscia mens exprobrantem scelus patrem flagitiosæ mihi exhibet durum perinde at justum vindicem: eaque me imago urget & torquet.

58. *Potes hâc ab orno, &c.*] Vitam infamem potes finire laqueo & suspendio vel præcipitio, seu in scopulos acutos.

63. *Nisi herile mavis Carpere pensum.*] Nisi mavis servire, & lanam in fila ducere ab herâ certo pondere traditam ad opus diurnum, tu regio sanguine prognata: nimirum Agenoris Phœnicum Regis filia: quæ mater fuit Minois ac Rhadamanthi.

Regius

atque dari pellex heræ barbaræ. Lugenti astabat Venus improbè ridens, natusque laxato arcu: postquam verò satis ludificata est, ait: Modum pone furori & ardenti jurgio, quando tibi juvencus odiosus cornua dabit frangenda. Ignoras te esse conjugem supremi Jovis? Omitte querimonias. Disce altam fortem sustinere, ut decet; divisus mundus tuam feret appellationem.

Regius sanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidùm ridens Venus, et remisso
Filius arcu.
Mox ubi lusit satìs, abstineto
(Dixit) irarum, calidæque rixæ,
Cùm tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis esse nescis?
Mitte singultus: bene ferre magnam
Disce fortunam: tua sectus orbis
Nomina ducet.

ANNOTATIONES.

66. *Pellex.*] Mariti concubina.

Aderat querenti Perfidùm ridens Venus.] Dum in has querelas erumperet Europa, propè stans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam suis ac filii Cupidinis, qui cùm sat vulnerum intulisset, arcum remiserat.

69. *Abstineto* (*Dixit*) *irarum, &c.*] Tota hæc strophe ironiam complectitur falsissimam.

73. *Uxor invicti Jovis esse nescis?*] Apud Moschum antè cit. Jupiter ipse se Europæ, qualis sit, aperit, & consolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74. *Bene ferre magnam Disce fortunam.*] Vel tolerare gravem animi dolorem; vel regiam fortunam sustinere ac tueri. Nam scribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nave, cui taurus appellatio & insigne fuit, Europam rapuisse, atque ex Phœniciâ in Cretam abductam uxoris loco habuisse. Alii paulò aliter, à Cretensi Rege nomine Tauro, illatis in Phœniciam armis, victore, Europam regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam esse transportatam. Vide Euseb. &c. Cæl. Rhodig. lib. 16. cap. 17. Apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud est quàm ταυρόμορφον τύπωμα, id est, tauri formâ præsigne navigium.

75. *Tua sectus orbis Nomina ducet.*] Orbis in duas vel tres divisi portiones (nam olim alii aliter senserunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgatâ opinione. Nam alioquin Herodot. scribit, *Nemini mortalium constare unde Europa nomen adepta sit, nisi dicatur ab Europâ Tyria (aliis Syriâ) nomen accepisse regionem antea nomine carentem; illam porrò ex Asiâ certe fuisse*, in hanc verò minimè *commeâsse terram, quæ nunc à Græcis vocatur Europa, sed à Phœnice tantum in Cretam, & è Cretâ in Africam.* Apud Moschum anteà cit. Idyl. initio, refertur, dum adhuc virgo in Phœniciâ versaretur Europa, in somnis sibi videre visa terras duas, Asiam, & alteram ei oppositam, de se contendentes; muliebri formâ erant: harum altera peregrino vultu & habitu; altera similis erat indigenæ, atque, ut filiam magis vindicabat, quòd eam genuisset ac nutrivisset; verum altera validis contendens manibus trahebat non invitam, quòd ea sibi fato destinata esset, &c.

Sectus orbis.] Fama fuit orbem quondam totum continentem extitisse; at irrumpente subinde ad Herculis columnas Oceano sectum ac divisum? & hinc mare Mediterraneum esse. Plin. lib. 2. cap. 90. *Oceanus in totum abstulit terras. Primùm omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio.* Et l. 3. Proœm. *Africæ Abyla, Calpe Europæ claustra, laborum Herculis metæ. Quam ob causam columnas ejus Dei vocant indigenæ: creduntque perfossas exclusa anteà admisisse maria, & rerum naturæ mutâsse faciem.* Et cap. 1. rursùm *Oceanus*, inquit, *hoc quod dictum est spatio Atlanticum mare infundens, & avido meatu terras, quæcunque venientem expavêre, demergens, resistentes quoque flexuoso litorum anfractu lambit, Europam vel maximè, recessibus crebris excavans.*

ODE

ODE XXVIII.

Ad LYDEN.

Diem Neptuno sacrum hilariter esse transigendum.

FESTO quid potiùs die
Neptuni faciam? Prome reconditum [351]
Lyde strenua, Cæcubum,
Munitæque adhibe vim sapientiæ.
Inclinare meridiem [352]
Sentis? ac, veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo
Cessantem Bibuli Consulis amphoram?
Nos cantabimus invicem
Neptunum et virides Nereïdum comas:
Tu curvâ recines lyrâ
Latonam, et celeris spicula Cynthiæ:
Summo carmine, quæ Cnidon
Fulgentésque tenet Cycladas, et Paphon

Quid melius agam die Neptuno sacrâ? Profer, Lyde cita, Cæcubum remotum, atque severitati obfirmatæ vim infer. Vides mediam diem recedere: & tamen cunctaris detrahere ex apothecâ inutilem cadum Bibulo Consule conditum; *quasi consistat tempus fugax. Age alternis canemus Neptunum, & cæruleos Nereïdum capillos. Tu citharâ incurvâ sæpiùs cantabis Latonam, atque tela Dianæ velocis. Ultimo cantu* dicetur Venus, *quæ Cnidum obtinet & Cycladas emicantes, atque junctis*

Gliconian and Asclepiadean

ANNOTATIONES.

Metrum idem Od. 3. Lib. 1.

1. *Festo quid potiùs die, &c.*] Quid aptius & convenientius diei festivo, quam genio indulgere?

2. *Neptuni.*] Hujus festum agebatur Romæ die Julii vicesimâ tertia. Meminit Plin. lib. 18. cap. 12. Athenis autem dies octava cujuslibet mensis erat Neptuno sacra. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 18.

Reconditum.] Ideoque pretiosum & optimum.

3. *Lyde.*] Eadem fortasse quæ suprà Od. 11. Stroph. 7. ubi quidem *obstinata*, hîc verò facilis & amica.

Cæcubum.] Vinum eximium, de quo lib. 1. Od. 20. v. 9.

4. *Munitæque adhibe vim sapientiæ.*] Animo à naturâ serio & à nugis voluptatibusque alieno vim adhibe; remitte aliquid de tuâ indole severiori; mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

5. *Inclinare meridem Sentis.*] Vides Solem jam descendere, & peracto medio cursu vergere ad occasum. Dies jam media abiit; cœnæ hora carpenda est.

7. *Horreo.*] Græcè ὡρεῖον Ita vocatur locus rebus condendis & servandis idoneus. In superioribus apothecis condi solere vasa vinaria jam dixi Od. 8. & 21. hujus libri.

8. *Cessantem amphoram.*] Satis veterem.

Bibuli Consulis.] Sub consulatu Bibuli anno U. C. 604. in horreo conditam: quo quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debebat esse maturum. Jam notavi nec semel veteres consuevisse ætatem vini designare nomine Consulis tunc Rempublicam administrantis. Sunt qui Horatium velint hic jocari, ac per vocem *cessantem* alludere ad Bibulum cum Julio Cæsare Consulem, nihil verò Consulis agentem: quemadmodum narrat Suetonius Jul. cap. 20. vide locum, & in eam rem Epigramma ibi relatum.

10. *Neptunum.*] Quandoquidem ejus festo epulabimur; hunc sanè celebrare æquum fuerit, Deum maris, marinásque Nymphas pariter *Nereïdes*, Nerei filias. Harum nomina recenset ad triginta tria Homerus Illad. Σ. non longè ab initio.

Virides Nereïdum comas.] Ob maris colorem.

11. *Tu curvâ recines lyrâ, &c.*] Tu, Lyde, cantabis Deas partui præsidentes.

Curvâ lyrâ.] Vide lib. 1. Od. 10.

13. *Latonam.*] Dianæ & Apollinis matrem.

Celeris spicula Cynthiæ.] Celebrabis Dianam venatricem, spiculis feras configentem, & celeri cursu assequentem: quæ à Cyntho Deli insulæ monte *Cynthia* dicta est. Lib. 1. Od. 21.

13. *Cnidon.*] Cariæ urbem, de quâ l. 1. Od. 30.

14. *Cycladas.*] Ægæi maris insulas, in orbem dispositas; unde nomen. Vide lib. 1. Od. 14. v. ult.

Paphon.] De eâ urbe Cypri clarissimâ l. 1. Od. 30.

cygnis adit Paphum. Nox etiam canetur apto carmine.

Junctis visit oloribus :
Dicetur meritâ nox quoque næniâ.

ANNOTATIONES.

15. *Junctis oloribus.*] Trahere currum Veneris dicuntur aliquando Cygni : sic lib. 4. Od. 1. *Purpureis ales oloribus :* aliàs columbæ. Propert. lib. 3. Eleg. 3. 31. & Apul. Metam. lib. 6. paulo post initium : interdum passeres. Ita Sappho, Καλοὶ δέ σ' ἆγον στρουθοὶ.

16. *Dicetur meritâ nox quoque næniâ.*] Nox etiam cantabitur *meritâ næniâ :* vel quod in eâ epulis, lætitiæ, voluptati operam dabimus ; vel quod carmen erit lugubre, nocti tenebrosæ ac tristi idoneum. De *næniâ* lib. 2. Od. 1.

ODE XXIX.

Ad MÆCENATEM.

Invitat eum ad frugalem cœnam : & opum contemptum laudat.

O Mæcenas, proles Hetrusca Regum, jam pridem apud me tibi est dulce vinum in amphorâ non hactenus inversâ, cum floribus rosarum, & balanus expressa tuis crinibus. Subtrahe te cunctationi : ne continuò spectes humidum Tibur, & pronos agros Esulæ, collésque Telegoni parricidæ. Relinque abundantiam fastidium afferentem,

Tyrrhena Regum progenies, tibi [353]
Non antè verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum, &
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. Eripe te moræ,
Neu semper udum Tibur, & Esulæ
Declive contempleris arvum, &
Telegoni juga parricidæ.
Fastidiosam desere copiam, & [354]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. 1.

1. *Tyrrhena Regum progenies.*] Inter eximias Poëtæ nostri Odas hanc censebis, Lector, seu versus ac poësin, seu res & materiam perpendas. Dictio grandis ; Stoicæ mentis ac disciplinæ explicatio gravis. Tuum, lector, ingenium, tua sagacitas cætera non sine voluptate loquetur.

Tyrrhena Regum progenies.] Ab Hetruscis Regibus oriunde. Vide lib. 1. Od. 1. & 20. ibique annot.

2. *Non antè verso lene merum cado.*] Plenus vini cadus nec delibatus, nec resignatus, necdum suo loco motus.

3. *Cum flore rosarum.*] Serta & corallas è floribus, ad convivia semper adhibuisse veteres, fusè dixi lib. 1. Od. ult. & alibi.

4. *Pressa tuis balanus capillis.*] Et unguenta pertinuisse ad hilaritatem pompamque convivii notum est ex dictis ibid.

Balanus.] Myrobalanum, unguentum balaninum è glande unguentariâ, non absimili nucis avellanæ, quam ferebat quædam arbuscula. Glans Latinis, βάλανος Græcis Vide Plin. lib. 12. cap. 21. lib. 13. cap. 1. & 4. & alibi Pers. Sat. 4. lib 37. *Balanatum Gausape* nuncupat balano defusum capillitium.

5. *Apud me est.*] Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te moræ.] Excute quælibet impedimenta ; nihilque te remoretur, quo minus apud me cœnatum venias.

6. *Ne semper udum, &c.*] Relinque tantulum sedes tuas excelsas, è quibus prospicis Tibur, Esulam, &c.

Udum Tibur,] Aquis abundans. Vide lib. 1. Od. 7. & 11. & lib. 2. Od. 6. init.

Esulæ Declive, &c.] Vicinum Tiburi oppidum, in declivi seu latere montis ædificatum.

8. *Telegoni juga parricidæ.*] Tusculum Latii urbem duodecim millibus passuum à Româ distantem, à Telegono Ulyssis è Circe filio, qui patrem imprudens occidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jugo amplissima eminerent ædificia : vulgo, *Frascati.* Ibidem etiamnum extant magnificæ procerum villæ Romanorum, & palatia bene multa.

8. *Fastidiosam desere copiam.*] Ad modicum tempus desere rerum omnium copiam, quam domi habes. Abundantia satietatem parit, hæc autem fastidium generat.

Molem propinquam nubibus arduis,
Omitte mirari beatæ
Fumum & opes ſtrepitúmque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo ſub lare pauperum
Cœnæ, ſine aulæis et oſtro,
Sollicitam explicuêre frontem.
Jam clarus occultum Andromedæ pater
Oſtendit ignem : jam Procyon furit,
Et ſtella veſani Leonis,
Sole dies referente ſiccos.
Jam paſtor umbras cum grege languido [355]
Rivúmque feſſus quærit, et horridi
Dumeta Silvani : carétque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat ſtatus,
Curas; et urbi ſollicitus times,
Quid Seres et regnata Cyro

& ædes excelſis nubibus proximas. Intermitte admirari fumum, & potentiam, tumultuſque Romæ felicis : Non rarò jucunda opulentis varietas & nitidæ cœnæ in exiguâ domo pauperum, ſine tapetibus & purpurâ, vultum anxium porrexerunt. Jam lucidus parens Andromedæ promit ardorem abſconditum, Jam ſævit Anticanis, ac ſidus Leonis furioſi, Sole reducente dies aridos. Nunc paſtor æſtu fatigatus cum grege languente petit umbras, & amnes, atque denſa nemora Silvani hirſuti; et littus ſilens leves non habet auras. Tu laboras quis urbi ſtatus conveniat, ac mentis anxius quid adverſus Rempublicam moliantur Seres, & Bactriani Cyro ſubjecti,

ANNOTATIONES.

10. *Molem propinquam nubibus arduis.*] Vel ſublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mæcenas in Eſquilino monte, è quâ Nero ſpectâſſe dicitur incendium urbis. Sueton. Neron cap. 38. *incendium è turri Mæcenatianâ proſpectans, latus flammæ, ut aiebat, pulchritudine.*

12. *Fumum.*] Auram popularem, ambitionem, honores, vanam gloriam.

13. *Plerumque gratæ divitibus vices.*] Natura diverſo gaudet.

14. *Mundæque cœnæ.*] Paratum *non ampliter, ſed munditer* convivium ; ut habet Comicus.

16. *Sollicitam explicuêre frontem.*] Frontem ſcilicet mœſtitia in rugas contrahit, hilaritas vero ſolvit & explicat.

17. *Jam clarus occultum, &c.*] Æſtivos ardores adducit ac notat ſidus Cephei, quod oritur 7. Id. Jul. ex Columell. lib. 12. Cepheus Æthiopum Rex inter ſidera relatus cum Caſſiope uxore, Andromede filiâ, & Perſeo ejus liberatore ac ſponſo.

Occultum ignem.] Tum quòd Cephei ſidus penè minorem Urſam collocatum eſt : tum quia circulo Arctico magnâ ex parte obtegitur : Hygin. l. 1. Apollodor. Arat. &c. vel potius, quod ante non apparebat, jamque ortum oſtendit ſe.

18. *Procyon.*] Latinè Anticanis, ſidus quod ante Caniculam oritur, Idibus Julii. Columell. &c. ex Arato, Cicer de Nat. Deor. 2.

————Geminis eſt ille ſub ipſis
Anticanis Graîo Procyon qui nomine fertur.

19. *Stella veſani Leonis.*] Quintum eſt hoc Zodiaci ſignum, quod ingrediente Sole, incipit ſævire Canicula *inſana* dicta Perſio Sat. 3. v. 5. fortaſſe & alludit Horatius ad ſtellam quæ in pectore Leonis oritur 9. Cal. Auguſti. Columell. &c.

20. *Sole dies referente ſiccos.*] Scaliger offenſus epitheto, *ſiccos*, in fine verſûs, mallet, *Sole graves referente luces.* Age, vir gravis ; æſtivos dies & calores Poëta vult indicare : at hyemis graves perinde luces ac æſtatis. O hypercritici conatus ingenii !

21. *Jam paſtor, umbras, &c.*] Priore ſtrophe anni tempeſtatem æſtivam ; hâc autem diei horam ferventiſſimam deſignat, nempe meridiem, quo ſolebant paſtores & greges *umbras & frigora captare.* Virgil. Eclog. 2.

25. *Dumeta.*] Silvas ſuâ denſitate umbram & frigus ſuppeditantes.

Silvani.] Dei ſilvarum.

Horridi.] Caprinis pedibus, cornuto capite, corpore hirto & villoſo. Vide ſuprà Od. 18. v. 1. ibique annot.

Caretque Ripa vagis taciturna ventis.] Nulla eſt aura, ne levis quidem ſpirat ventus ad ripas fluminum.

25. *Tu civitatem quis deceat ſtatus, &c.*] Dum quieſcunt omnia, tu etiam laboras de ſtatu Reipublicæ conſtabiliendo. Atqui otium carpe tantillum, ô Mæcenas, urbis Præfecte. De hâc Mæcenatis Præfecturâ Dio l. 49. & 35. Vid. & Vell. Paterc. l. 2. Senec. Epiſt. 94. Cornel. Tacit. Annal. 6. Suprà noſter Od. 8. v. 17.

Mitte civiles ſuper urbe curas.

27. *Seres.*] Aſiæ populi ultra Sinas, à Serâ

atque Tanais seditiosus. Dii sapientes obscuris tenebris involvunt venturi ævi sortem: deridéntque si homo plus quàm decet angatur. Satage bene moderari præsentia. Reliqua dilabuntur instar fluvii Tiberis *modò intra ripas quietè defluentis in mare Thuscum, modò saxa corrosa evulsasq; stirpes, & greges, atque ædificia simul abripientis, haud sine sonitu montium & silvæ proximæ; quando immanis eluvies solicitat fluvios tranquillos. Is compos sui est, vivetq; hilaris, qui diebus singulis dicere potest, Vixi:*

Bactra parent. Tanaïsque discors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosâ nocte premit Deus:
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. Quod adest, memento
Componere æquus. Cætera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruscum
In mare, nunc lapides adesos,
Stirpésque raptas, et pecus, et domos
Volventis unà, non sine montium
Clamore, vicinæque silvæ;
Cùm fera diluvies quietos
Irritat amnes. Ille potens sui
Lætúsque deget, cui licet in diem

ANNOTATIONES.

urbe dicti. Regio illorum Serica, hodie *Cattay*, serico opere inclyta. Vide lib. 1. Od. 12. sub finem.

Regnata Cyro Bactra.] Hæc urbs primaria Bactrianæ, Regionis Asiæ, inter Parthiam ad Occasum & Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat imperii Persarum.

Cyro.] Hic filius Cambysis, Persarum ac Medorum, subindeque totius Orientis Rex, profanis imò & sacris literis celebratus, à Tomyri Scytharum Reginâ cum suo exercitu contrucidatus. Vide Justin. l. 1. &c. Paralipomen. Esdr. Daniel. maximè verò Isaiæ, c. 45. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, & dorsa Regum vertam—— Ego ante te ibo——Dabo tibi thesauros absconditos & arcana secretorum, ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel—— accinxi te, & non cognovisti me, &c.*

28. *Tanaïsque discors.*] Populi ad Tanaim quietis impatientes, ad bellum proclives Interque se frequentiùs dimicantes, Parthi, Scythæ, Sarmatæ. De illo flumine Asiam ab Europâ disterminante jam dixi. Vide Od. 4. hujus lib. stroph. 9.

29. *Prudens futuri temporis, &c.*] Sapienter Dii hominibus cognita esse futura noluerunt, sive ne malis ante tempus torqueantur; sive ut incertâ rerum expectatione penduli ad ipsos recurrere ac vereri moneantur.

31. *Ridétque, si mortalis ultra Fas trepidat.*] Lib. 2. Od. 16. v. 25.

Lætus in præsens animus quod ultra est
Oderit Curare.

32. *Quod adest, memento componere æquus.*] Præsentibus utere prudenter, rectè, justè.

33. *Cætera fluminis Ritu feruntur.*] Futurum tempus fluit, & sensim elabitur, rebus modò pacatis, modò turbidis.

36. *Nunc lapides adesos, Stirpésque, &c.*] Exundans rapit omnia, cursu rapidiori lapides arrodit & excavat, arbores extirpat, &c. Vid. Homer. Iliad. 11. v. 285. Lucret, l. 1. v. 285.

Fragmina dejiciens silvarum, arbustáq; tota,
Dat sonitu magno stragem, volvitq; sub undis
Grandia saxa, &c.

Virgil. Æneid. 2. v. 305.

Rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata læta, boúmq; labores:
Præcipitésq; trahit silvas: stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

40. *Cùm fera diluvies quietos Irritat amnes.*] Amnes scilicet in Tiberim influentes, ipsúmque augentes supra modum exundatione suâ: illi sunt Tinia, hodie *Topino*, Nar, hod. *Teverone* flu. Sabinorum. Pellia flu. Hetruriæ, hod. *Paglia*. Lege Plin. l. 8. epist. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis ita scribit: *Tiberis alveum excessit, & demissioribus ripis altè superfunditur——premit valles, innatat campis——Inde quæ solet flumina accipere & permista devehere, retro cogit, atque ita alienis aquis operit agros. Anio delicatissimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentúsque, magnâ ex parte nemora quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit tecta, ac se super ruinas evexit atque extulit, &c.*

Dixisse,

Dixisse, vixi: cras vel atrâ
  Nube polum pater occupato,
Vel Sole puro; non tamen irritum
Quodcunque retrò est, efficiet; neque
  Diffinget, infectúmque reddet,
    Quod fugiens semel hora vexit.
Fortuna sævo læta negotio, et
Ludum insolentem ludere pertinax,
  Transmutat incertos honores,
    Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem. Si celeres quatit
Pennas, resigno quæ dedit, et meâ
  Virtute me involvo, probámque
    Pauperiem sine dote quæro.
Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces
  Decurrere, et votis pacisci,
    Ne Cypriæ Tyriæque merces
Addant ovaro divitias mari.

[357] *crastinâ die Jupiter cælo producat vel obscura nubila, vel serenam diem: at nequaquam rescindet quicquid actum est, neque mutabit ac destruet quod semel attulit fluxum tempus. Fors gaudens rebus adversis, & obstinata ludere ludum petulantem, subvertit dignitates caducas, jam mihi, mox alteri propitia. Laudo stantem.* Quid *si leves alas movet, reddo quæ donavit: at meâ me virtute protego; atque honestam paupertatem indotatam peto. Si navis gemat Africis tempestatibus, non ad me attinet confugere ad vota luctuosa, & precibus* [358] *obtinere, ne Cypriæ vel Tyriæ merces mari avido opes adjungant.*

ANNOTATIONES.

43. *Vixi.*] Vox contemnentis mortem, inquit disertè, suo more, Marcilius: sic Æneid. 4.

Vixi: & quem dederat cursum natura, peregi.

Posset etiam jungi cum vocibus præcedentibus *in diem*, eo sensu; is beatus semperq; *lætus deget*, qui in diem vixerit, id est, qui præsenti tempore, hodiernâq; die utetur, futuri & crastini minimè anxius. *Sufficit diei malitia sua*, inquit Christus in Evangelio.

49. *Fortuna sævo læta negotio, &c.*] Vide lib. 1. Ode 34. in fine. Juvenal. Sat. 3. v. 39.

Quales ex humili magna ad fastigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna jocari.

Et Sat. 6. v. 604.

Stat fortuna improba, &c.
Secretumque sibi minum parat, &c.

53. *Laudo manentem.*] Quamdiu stat & manet mecum fortuna, laudo: quod si recedat & aufugiat, minimè indignor. Illâ instabili, firmus ego meâ virtute haud moveor; meâ tranquillitate non dejicior. Testibus oculis, extant [illegible] Commodi Imperatoris (non autem Hadriani, ut scripsit nonnemo) numismata ænea & argentea, quorum pars altera effigiem habet fortunæ sedentis, dextrâ fugitivi frænum equi, [illegible] copiæ cornu tenentis, tum hac epigraphe:

FORTVNAE MANENTI.

[illegible] in cimeliarchio Ludovici magni.

55. *Probámque Pauperiem sine dote quæro.*] Vulgatum erat de bonâ conjuge inter probos effatum: Satis dotata, si bene morata: Sic Horatius pauperiem ait se expetere velut felicis vitæ ducem: sibique videri satis dotatam, utpote *probam*. Vide supra Oden 16. à medio ad finem.

57. *Non est meum, si mugiat, &c.*] Qui opes avidè quærunt ac paupertatem velut summum fugiunt malum, ii medio mari & naufragii discrimine cum Diis paciscuntur, ne suæ pereant merces; at ego, tametsi talibus in angustiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere satagam, atq; divitiarum neglectu, paupertatisque honestæ amplexu, tutus ero ac lætus. Vide hujus libri Ode 3. init.

Si mugiat Africis Malus procellis.] Si navis malus vel quassatus vel excussus fuerit seu Africo vento, seu fluctibus maris Africam alluentis.

59. *Votis pacisci, Ne Cypriæ Tyriæq; merces, &c.*] Diis vota nuncupare, & dona polliceri, si salvas præstent merces, impediantque naufragium. Plin. lib. 8. cap. 16. *Tunc præcipuus votorum locus est, cum spei nullus est.* Pers. Sat. 2. v. 3.

Non tu prece poscis emaci, &c.

60. *Cypriæ Tyriæqus merces.*] Emporia scilicet erant orbe toto celeberrima, *Cyprus*, insula maris Mediter. de quâ l. 1. Ode 3. & *Tyrus* Syriæ urbs maritima, portu commoda, olim quidem probè munita & dives, claritate & magnitudine urbium Phœniciæ præstantissima, nunc in ruinis ferè jacet, & paucos habet incolas. Insula prius erat freto quatuor stadiorum divisa;

Tum etiam me securum ventus lenis ac geminus Pollux per fluctus Ægæos vehet ope naviculæ duos remos habentis.

Tunc me biremis præsidio scaphæ
Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret, geminúsque Pollux.

ANNOTATIONES.

ab Alexandro Magno continenti juncta est. Quint. Curt. lib. 4. Hujus populi navigârunt primi, ex Tibullo lib. 1. Eleg. 7. v. 20.

Prima ratem ventis credere docta Tyrus.

Idem scribit Pompon. Mela.

62. *Tunc me biremis, &c.*] Tum ego fractâ navi perditisque omnibus, biremi tantummodo scaphâ vectus, nihilominus pacatâ mente constabo perinde ac si Castor & Pollux duces effulgeant.

63. *Ægæos tumultus.*] Lib. 2. Ode 16, v. 2.

64. *Geminusque Pollux.*] Separati dicuntur nocere fratres illi gemini: ambo verò simul propitia sunt & *lucida sidera*. Vide L. 1. Ode 3. v. 2. & Ode 12. v. 25. Sunt qui allegoriam hic somniant, putantque Horatium alludere ad id quod sibi contigerat: adeoque per *Ægæos tumultus* significare bella civilia, è quibus evaserat *biremi scaphâ*, id est, virtute & innocentiâ subnixus, aspirante *aurâ* & favore *gemini* sideris, Mæcenatis nimirum Augusti.

ODE XXX.

Carminum suorum gloriam æternam fore.

Absolvi opus ære stabilius, atque pyramidum constructione sublimius, quod neq. pluvia corrumpens, nec Boreas vi-

EXEGI monumentum ære perennius, [39]
Regalíque situ pyramidum altius;
Quod non imber edax, non Aquilo impotens

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Od. 1. Lib. 1.

1. *Exegi monumentum, &c.*] Carminum volumen ingenii sui monumentum perenne jactat, quo posteritati æternæq; memoriæ commendetur. Vide l. 2. Oden ult. hanc cum illâ confer; & eundem utriusque scopum, eandemq; sententiam variâ dictione tantùm distinctam animadverte. Sanctus Hieron. Epitaphium Paulæ sic concludit: *exegi monumentum ære perennius, quod nulla destruere possit vetustas, &c.*

Monumentum ære perennius.] Ita durant monumenta literarum plus quam æreæ statuæ ad memoriam collocatæ. Nam Mariana de Cimbris trophæa potuit quidem abolere Sylla: Maronis autem & Livii scripta, quantumvis nixus sit, Caius Princeps absumere ac delere non valuit.

2. *Regalíque situ pyramidum altius.*] Ægyptiorum Regum opus & sepulchra fuêre pyramides; quarum nonnullæ inter orbis miracula numeratæ. *Tres orbem terrarum implevêre famâ: Regum Ægyptiorum pecuniæ otiosa stultaque ostentatio*, inquit Plin. l. 36. c. 12. prope Memphim erant sitæ; unde Martial. Epigram. 1.

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis.

Herodot. lib. 2. eas describit accuratè: Unam, ait, quinq; stadiis longam, decem annis elaboratam, in aliam vero annos viginti absumptos, &c. Ammian. Marcell. l. 22. *Pyramides ad miracula septem provectæ, quarum diuturnas surgendi difficultates scriptor Herodotus docet, ultra omnem omnino altitudinem, quæ hominibus confici potest; erectæ sunt turres ab imo latissimæ, in summitates acutissimas desinentes: quæ figura apud Geometras ideo sic appellatur, quod ad ignis speciem, τοῦ πυρὸς, ut nos dicimus, extenuatur in conum; quarum magnitudo, quoniam in celsitudinem nimiam scandens gracilescit paulatim, umbras quoque mechanicâ ratione consumit.* Vide Strabonem L. 17 & Diod. Sicul. lib. 2. cap. 2. Hic pyramidem ad maximam à Chemmi Rege extructam artificio & opere mirabili, quæ *quatuor erat laterum, quorum quodlibet ab inferiori parte jugera septem continebat. Altitudo amplius quam jugera sex tolleret . . . fermè annis mille, ut referunt quidam; ut alii tradunt, amplius tribus millibus quadringentis, ad nos usque ea moles integra permansit; ex Arabiâ longo admodum itinere advectis lapidibus constructa.* Istam se vidisse adhuc stantem anno 1638, in suæ peregrinationis narratione testatur Joannes Greaves Astronomiæ Professor Anglus, eamq; tam interiorem quam exteriorem egregiè describit, qualem inspexit ac dimensus est, vix paululùm deformatam; altamq; dicit pedes fere septingentos; & convenientem Diodori mensuram seu metiendi rationem asserit, &c.

3. *Quod non imber, &c.*] Imitatio est Pindaricæ dictionis, Pyth. Ode 6. ubi Xenocrati paratus dicitur laudum thesaurus, quem dira ore seu auferre nequeat vel hybernus imber aut ventus, aut series annorum et lapsus temporum.

Poss

Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, et fuga temporum.
Non omnis moriar; multáque pars mei
Vitabit Libitinam. Usque ego posterâ
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacitâ virgine Pontifex.
Dicar, quâ violens obstrepit Aufidus,
Et quà pauper aquæ Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens
Princeps Æolium carmen ad Italos,
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quæsitam meritis, et mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

[360] *olentus destruere queat, vel temporum lapsus & longinquitas. Haud totus interibo: & portio mei plurima mortem effugiet. Ego semper novus posterorum laudatione augebor, quamdiu summus Sacerdos ascendet Capitolium cum silenti virgine. Ubicunque rapidus Aufidus murmurat, vel Daunus aquarum egens rusticis gentibus dominatus est; ego clarus è tenui* [361] *memorabor Alcaïcos versus primus transtulisse ad Latinum carmen. Age, Melpomene, partam virtutibus magnitudinem assume, capillosque meos circumda ultrò laureâ Delphicâ.*

ANNOTATIONES.

6. *Non omnis moriar, &c.*] Non tam animæ, quàm sui nominis immortalitati & memoriæ velificatur Poëta noster.

7. *Vitabit Libitinam.*] Superstes erit, æternùm durabit. Libitina feretrum significat. Est etiam funerum Dea, in cujus æde vendebantur & locabantur quæcumque ad sepulturam pertinebant. A *libendo* dicta, ex Varrone, eadem quæ Proserpina: nec etiam alia quàm Venus antiquis existimata, ut eadem natalibus & morti Dea præsideret, atque principium finemque vitæ in potestate haberet; quo fragilitatis humanæ mortalium quisque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numâ & in Problem. Vide Cœl. Rhodig. lib. 29. cap. 18.

Usque ego posterâ Crescam laude recens.] Novis indies laudibus cumulabor à posteris; sicque velut innovata mei memoria semper inclarescet, occidet nunquam, aut senescet.

8. *Dum Capitolium Scandet, &c.*] Dum sacra Romæ fient in Capitolio, ac proinde quamdiu stabit urbs illa æterna. Virg. Æneid. 9. v. 448.

Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

9. *Cum tacitâ virgine.*] Quamdiu & Vestales illæ silentium observantes operabuntur sacris, æternumque ignem fovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quam sibi suoque spondet nomini. Comminiscuntur hîc nonnulli Nympham illam, quam Numa colendam Tacitamque appellandam sanxerat, teste Plutarcho; alii Edulia sacra offerunt, ad quæ singulis mensibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Imò quælibet sacra intelligi par est, in Capitolio peragi consueta: nec præ ceteris Angeronalia, quæ obtrudit Marcilius Angeronæ silentii Deæ, urbis etiam intet tutelaria numina, ex Macrob. lib. 7. cap. 9.

10. *Quà violens obstrepit Aufidus, &c.*] In Apuliâ, suâ nempe patriâ, maximè cupit celebrari Horatius. Est enim *Aufidus* Apuliæ amnis, hodie dicitur *Ofanto*, ex Apennino defluit in Adriaticum mare.

11. *Daunus.*] Hic Turni avus regnavit in Apuliâ, quæ ab eo Daunia vocata est. Fuit etiam fluvius eo nomine appellatus.

Pauper aquæ.] In Apuliâ nimirùm fervent æstus & calor, hincque est arida valde regio, ac penuriâ aquæ laborat: unde *siticulosam Apuliam*, vocat noster Epod. 3. Vide lib. 1. Od 14.

12. *Regnavit populorum.*] Phrasis Græca ἐβασίλευσε τῶν λαῶν. Legunt alii ex Manuscriptis plerisque codicibus, *regnator populorum*. Quod referendum est ad vocem *Daunus*.

Ex humili potens.] Libertini scilicet generis Horatius, ex humili fortunâ in summam famæ claritatem & nominis amplitudinem evasit, per ingenii opes ac *benignam venam*, de quâ lib. 2. Od. 18.

13. *Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos.*] Vel inde nominabor passim, quod primus Alcaïcos versus Latinè scripserim, ad imitationem Alcæi è Lesbo insulâ, in quâ regnavit Æolus. Vide lib. 2. Od. 13.

14. *Sume superbiam, &c.*] Suam alloquitur Musam Poëta ut se metipsum ostendat. Grandes assume spiritus, inquit; ostende tuam nobilitatem: mihique texe & impone coronam è lauro sacrâ Apollini, qui colitur editque oracula apud Delphos, urbem Achaiæ, ad Parnassum montem.

Q. HORATII FLACCI
CARMINUM, SEU ODARUM,
LIBER QUARTUS.

ODE I.
Ad VENEREM.

Ætate suâ se jam rebus Veneris haud esse idoneum.

INTERMISSA, Venus, diu,
Rursus bella moves? Parce, precor, precor.
Non sum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ. Desine, dulcium
Mater sæva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Jam durum imperiis. Abi
Quò blandæ juvenum te revocant preces.
Tempestiviùs in domo
Pauli, purpureis ales oloribus,

Interrupta dudum Venus, iterum prælia indicis. Abstine, oro obtestorque. Non sum qui eram sub dominio benignæ Cynaræ. Crudelis parens amorum suavium, parce me intractabilem subjicere dulcibus imperiis, circa decem lustra. Ito quò invitant te vota adolescentium amore plena. Opportuniùs lascivies in ædibus Pauli Maximi; illuc velox cycnis purpureis,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Intermissa.*] Suetonius in vitâ Horatii ita scribit; *Scripta quidem ejus usque adeo probavit mansuraq; perpetuò credidit* Augustus *ut non modo seculare carmen componendum injunxerit, sed & Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum: eumque coëgerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* In hoc tamen libro quarto nonnullæ sunt Odæ, quas constat esse factas ante quasdam prioribus libris contentas; v. g. 12. hujus libri ante tertiam l. 1. Intelligendus fortasse est Suetonius de edito in lubem potius, quàm de conscripto post alios tres quarto hoc libro.

2. *Parce, precor.*] Per ætatem se excusat, abiisse juveniles nimiùm ludos & artes, quibus pollebat, dum amabat Cynaram meretricem speciosam in primis, & ab eâ diligebatur maximè; illam vocat *protervam* lib. 1. Epist. 7. *rapacem* Epist. 14. Hic appellat *bonam*, vel significans formâ egregiam & perfectam; vel quia immunis ei placuerat, ut scribit ipse citato loco, id est, fine ullâ præmiorum spe, ceterisq; amatoribus antepositus fuerat.

5. *Mater sæva Cupidinum.*] Hunc versiculum jam posuit l. 1. Od. 19. Vide ibi annot.

6. *Circa lustra decem.*] De lustro annot. l. 2. Ode 4. in fine. Est spatium quinque annorum: hinc annum ætatis suæ quinquagesimum notat Poëta. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 25. Just. Lipf. Elect. l. 1. c. 27.

10. *Pauli Maximi.*] Paulus Fabius Maximus Consul Romæ fuit anno urbis cond. 743. cum Julio Antonio, ad quem est inscripta sequens Ode. Vetus codex titulum quarto huic libro præfert; *Ad Fabium Maximum* Torrentio teste.

Purpureis ales oloribus.] Venus curru vecta ab oloribus tracto, atque alitis modo volans & celeriter decurrens. Vide lib. 3. Ode 1.

Purpureis.] Magna est contentio de istâ voce

Comessaberi

Comissabere Maximi,
Si torrere jecur quæris idoneum.
Namque et nobilis, et decens,
Et pro sollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Latè signa feret militiæ tuæ.
Et, quandoque potentior
Largis muneribus riserit æmuli,
Albanos prope te lacus
Ponet marmoream sub trabe citreâ.
Illic plurima naribus
Duces thura: lyræque et Berecynthiæ
Delectabere tibiæ
Mistis carminibus, non sine fistulâ.

si cupis aptum hepar inflammare. Is enim juvenis & nobilis, & pulcher, & pro reis anxiis haud mutus, ac multiplici industriâ præditus, longè portabit vexilla tuæ militiæ. Et, cum rivalis donis amplis superior, ut *victor gaudebit,* [364] *prope lacus Albanos te è marmore effectam locabit sub trabe è citro. Ibi thus multum naso hauries, & recreaberis carminibus junctis citharæ, & tibiæ Berecynthiæ & fistulæ.*

ANNOTATIONES.

cum cycni planè sint candidi, non purpurei. Vel, purpureus vocabatur omnis color valdè nitens, qualis est cycnorum candor; unde & nix purpurea dicitur ab Albinovano; vel, quòd purpura etiam alba quædam erat. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram annis fermè ducentis repositam suum adhuc colorem servâsse; cujus hæc afferebatur ratio, quòd rubræ tinctura melle, candidæ autem oleo albo confecta esset. Xenophon Pædiæ lib. 8. Cyro fuisse ait tunicam è purpurâ semialbam vel albo distinctam: χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον. Forsitan & color purpureus attribuitur cycnis Venerem trahentibus, qui ipsius Veneris est: per hypallagen. Apud Anacreontem Ἀφροδίτη πορφυρῆ.

11. *Comissabere.*] Comissari proprè est post cœnâm & equlas jocari, ludere, lascivire: quanquam & significat post cœnam luxuriosè iterum epulari. Sueton. Vitell. c. 13. *Epulas quadrifariam dispertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, comissationes.*

12. *Jecur.*] In jecore sedes amoris ac libidinis. Vide. l. 1. Od. 13. & 25.

13. *Nobilis.*] Fabiæ gentis claritatem omnes fasti loquuntur: Vel hoc fidem non modò facit, sed prope superat, quod plus trecenti ex eâdem hâc familiâ unâ die pro Republicâ ceciderint; cum sibi unis Veientium expugnationem demandari petiissent. Ovid. Fast. 1.

Una dies Fabios ad bellum miserat omnes
Ad bellum missos perdidit una dies.

14. *Pro sollicitis non tacitus reis.*] In foro sese, ex laudabili nobilium adolescentium more, exercens agendis causis, defendendis reis, de bonis, de vitâ periclitantibus, adeoq; solicitis: disertè perorans, bonis artibus abundè instructus.

16. *Latè signa feret militiæ tuæ*] Ovid.
Militiæ species amor est, ...
. . . . sævique labores
Mollibus his castris & dolor omnis inest.

17. *Et, quandoq; potentior, &c.*] Ille verò Paulus, si quando per tuum, ô Venus, favorem apud amicam plus valuerit, quàm suus rivalis muneribus pugnans, tum eriget tibi statuam è marmore in æde constructâ è lignis pretiosis, *prope lacus Albanos* ubi prædia ille habet.

19. *Lacus Albanos.*] Non procul erant urbe Româ civitas, mons, & lacus Albani. Cic. de Divin. 1. n. 100. *Veienti bello cum lacus Albanus præter modum crevisset*, responsum est, Dum is lacus redundaret, *si in mare fluxisset, Romam perituram; si repressus esset, Veios. Inde admirabilis illa Albanæ aquæ facta deductio est.* Et de Divin. 2. n. 69. *ad utilitatem agri suburbani Albana aqua deducta est.*

20. *Sub trabe citreâ.*] Duplex citrus arbor: altera humilis & fructifera: altera silvestris & infructuosa, sed grandis; è quâ fiebant opera magni pretii, lecti, mensæ, trabes, &c. Vide Plin. l. 13. c. 16. Pers. Sat. 1. v. 53. &c. Quidam legunt, *sub trabe Cypriâ*, quod multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præsertim fabricandis, idoneæ, in insulâ Cypro Veneri sacrâ, ut dictum est l. 1. Ode 1. & 2.

21. *Illic plurima naribus Duces thura.*] In eo templo, quod tibi, consecrabitur, thus plurimum incendetur tibi, hymnusq; cantabitur musicis instrumentis. Lib. 2. Ode 15. *copia narium.*

22. *Lyræque, &c.*] Lyra ab Apolline vel Mercurio, fistula à Pane, tibia à Marsya fertur inventa. In Berecyntho vero Phrygiæ monte matris Deûm sacra celebrabantur variis instrumentis, tibiâ præsertim quæ inde cognomen habuit. Vide l. 1. Ode 16. & 18. sub finem, & l. 3. Ode 19. v. 18. & seq.

Ibi pueri cum puellis numen tuum bis in die collaudantes albis pedibus terram pulsabunt ter, ritu Saliorum. Nunc me neque mulier, neque puer, neque faciles spes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput coronare. At quare, Ligurine, eheu! quare per malas meas fluunt aliquot stillæ? quare lingua diserta in vocibus hæsitat silentio non decenti? Ego te nocte in somnis modò prehensum amplector, modò te per herbam campi Martii, te per undas fluentes, ô crudelis, fugientem prosequor.

Illic bis pueri die,
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Saliûm ter quatient humum.
Me nec fœmina, nec puer [165]
Jam, nec spes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero,
Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur, heu! Ligurine, cur
Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parùm decoro
Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis te ego somniis
Jam captum teneo, jam volucrem sequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

ANNOTATIONES.

25. *Bis die.*] Manè & vesperi tuas laudes canent *pueri cum teneris virginibus*. Vide lib. 1. Od. 21. init.

28. *In morem Saliûm ter quatient humum.*] Choreas etiam in sacris adhibitas annotavi tum alibi, tum lib. Od. 36. ubi & de Saliis Martis Sacerdotibus.

29. *Me nec fœmina, nec, &c.*] Vergens ego ad senium minùs aptus sum amoribus, imò nec jocis & certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronari inter epulandum, ex more, de quo lib. 1.

33. *Sed cur, heu! Ligurine, &c.*] Me verò eâ ætate cur tamen amore tuo incendis, ô Ligurine, puer formâ conspicue? Cur ô Venus, *rursus bella moves*, post acceptam rudem & vacationem à tuâ militiâ? Siquidem annos quinquaginta natus sum, cur ad juvenilem me lasciviam revocas.

34. *Manat rara meas lacryma per genas.*] Amor elicit lacrymas; paucas tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. 1.

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

35. *Cur facunda parùm decoro, &c.*] Quod etiam indicium amoris est ardentissimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbaque intercepta præfocantur; quod sane indecorum mihi est. Virg. Æneid 4. v. 76.

Incipit effari, mediâque in voce resistit.

37. *Nocturnis te ego somniis, &c.*] Inter somniandum te mente verso. Modò mihi videor amplecti te, modò te fugientem persequi.

39. *Per gramina Martii Campi, &c.*] In campo Martio exercebat se juventus cursu, luctâ, equitatione, deinde natatione in Tiberi proximo post exercitationem, ad pulverem sudorémque detergendum, ut annotavi fusè lib. 1. Od. 8.

ODE II.

Ad ANTONIUM IULUM.

Laudat Pindarum

Pindarum quiſquis ſtudet æmulari [366]
Iule, ceratis ope Dædaleâ
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem ſuper notas aluëre ripas,
Fervet, immenſúſque ruit profundo
Pindarus ore;
Laureâ donandus Apollinari, [367]
Seu per audaces nova dithyrambos

O Iule, quicunque vult imitari Pindarum, ſublevatur alis cerâ compactis auxilio Dædali, & mari pellucido cognomen præbebit. Pindarus abundans alto ſermone volvitur, & rapidè fertur inſtar fluminis è monte labentis, quod pluviæ ſupra conſuetas ripas extulerunt. Lauream Apollinis meretur, ſive profert voces inſolitas in dithyrambis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Pindarum, &c.*] Laudaverat Horatium Iulus Antonius, æmulúmq; Pindari dixerat. Reſcribit hanc Oden Horatius quâ mirè Pindarum extollit ſupra ſe, paritérq; facundiam & modeſtiam expromit ſuam.

Pindarum.] Is Lyricorum anteſignanus Thebis in Bœotia natus, *auræ Bœoticæ*, id eſt, craſſi, ſtupidi, inſulſique Bœotiorum ingenii famam & proverbium abſterſit. Floruit circa Olympiadem 75. ſeu annis ante Chriſtum 476 quo tempore Æſchylus, & Anacreon. Doricè ſcripſit. Threnos ejus, Dithyrambos, & alia quædam ſubtraxit nobis injuria temporum: reſtant encomia, ſeu Olympia, Pythia, Iſthmia, Nemea. Ælianus l. 12. refert idem Pindaro contigiſſe, quod Platoni, nimirùm infantem expoſitum melle ab apibus nutritum: & alibi quinquies in Poëtarum commiſſionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorum quidem inſcitiâ. Memoria porrò ejus tam venerabilis, ut Lacedemonii, Beotiam vaſtantes, propter Pindarum, Thebis pepercerint. Alexander verò Magnus, cùm eam urbem expugnâſſet, domum Pindari intactam ſervari juſſerit. Vide Valer. Maxim. Plin. lib. 7. cap. 20. Plutarch. in Alexandro. Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 44, &c.

Quiſquis ſtudet æmulari, &c.] Qui Pindarum contendit imitatione aſſequi, is eandem habebit ſortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cerâ pennis volare tentans in mare decidit, ac de ſuo nomine Icarium fecit appellari. Vide lib. 1. Ode 3. lib. 2. Ode 20.

2. *Iule.*] Diſſyllabam alii faciunt iſtam vocem, alii cum Paſſeratio ſynalœpham ponunt ex primâ vocali vel ſyllabâ hujus nominis cum primâ precedentis verſûs: quemadmodum lib. 1. Ode 2. in voce *uxorius*. Vide infrà ad vocem *Antoni*.

3. *Vitreo.*] Non abs re interpreteris, cæruleo.

5. *Velut amnis.*] Copioſa Pindari oratio ſimilis eſt fluvio exundanti.

7. *Immenſuſque ruit profundo Pindarus ore.*] Quintil. l. 10. cap. 1. *Novem Lyricorum Pindarus longe princeps, ſpiritûs magnificentiâ, ſententiis, figuris, beatiſſimâ rerum verborumq; copiâ, & veluti quodam eloquentiæ flumine. Propter quæ Horatius eum meritò credidit nemini imitabilem.*

9. *Laureâ Apollinari.*] Vid. l. 3. Od. ult. in fine.

10. *Dithyrambos.*] Hymnus ſeu carmen erat in honorem Bacchi, qui & ipſe dictus eſt Dithyrambus, quaſi δὶς θύρας ἀμείβων, vel ἀμείβων, *bis vitæ portas tranſiens*, quia primùm natus ex utero Semeles matris, deinde è Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in merè Græcâ voce expiſcantur. Ingenioſè verò Moſes, eruditis idem qui Bacchus intelligitur hâc appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quaſi matres habuerit, ab alterâ genitus, aquis et morti ereptus alterâ, atque educatus, ſcilicet à filiâ Pharaonis. Vide Suidam. Scalig. Poët. lib. 1. c. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici carminis ſtylum tumidum eſſe, plenumq; Bacchò, numeris, & vocibus compoſitis, quas vocant ampullas & ſeſquipedales voces; atq; idcirco *audaces* ab Horatio dici dithyrambos: ab Æſchylo verò carmen tumens, exultans, totum Bacchicum. Ibidemque ille affert Hegeſandri Epigramma adverſus Philoſophus, ejuſmodi vocabulis inflatum: ſic incipit:

Ὀφρυανασπάσιδαι, ῥινοσκαλαμυξολογοι, &c.

audacibus, scribitque metris liberis: sive canit Divos, ac Reges Deorum filios, à quibus Centauri legitimâ cæde prostrati sunt, atquè extinctus est ignis Chimæræ horrendæ: sive laudat eos, qui domum redeunt Eleâ victoriâ gloriosi, canitque vel pugilem vel equitem, & donum eis tribuit excellentius statuis centenis: sive deflet adolescentem morte *ablatum nuptæ mœstæ,* illiusque *virtutem animumque ac bonos mores extollit* usque *ad cœlum, atrisque inferis eximit.*

Verba devolvit, numerísque fertur
Lege solutis;
Seu Deos, Regésque canit, Deorum
Sanguinem; per quos cecidêre justâ
Morte Centauri, cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ:
Sive quos Elea domum reducit [168]
Palma cœlestes, pugilémve equúmve
Dicit, et centum potiore signis
Munere donat:
Flebili sponsæ juvenémve raptum
Plorat, et vires animúmque moresque
Aureos deducit in astra, nigróque
Invidet Orco.

ANNOTATIONES.

Et Athenæo lib. 14. cap. 6. non semper veteres, cum libarent, usi sunt dithyrambis, versibus tumultuosis, vehementibus, concitatis; sed duntaxat vino madidi, & Liberum patrem si invocarent: sin Apollinem, placidè canebant. Unde Epicharmus lepidè ibid. οὐκ ἔστι διθύραμβος, ἂν ὕδωρ πίνῃς, *Nullus est dithyrambus, aquam si bibas.* Cic. 3. de Orat. n. 181. *Inde ille licentior & divitior fluxit dithyrambus cujus membra & pedes sunt in omni locuplete oratione diffusa.* Pindarus Olymp. Od. 13. Corinthis tribuit dithyramborum inventionem.

11. *Numerísque fertur Lege solutis.*] Non quòd in dithyrambis nulla esset lex aut mensura pedum, sed quia magna erat metrum variandi licentia; & quod in his Poëtæ vehementiam impetumque animi potissimùm sequerentur magisque attenderet modulationem carminis, quàm pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex lib. 4. cap. 17. sub finem.

13. *Seu Deos, Regésque canit Deorum Sanguinem.*] Pindarus enim Pæanas cecinit, seu hymnos in honorem Apollinis. Porrò notat hic Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut & ad Pisones Epist. v. 83.

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Regésque.] Hieronem Syracusanum. Olymp. Od. 1. &c. *Deorum sanguinem.* Reges Deorum filii appellantur. Vel designat Poëta noster Herculem Jovis, & Theseum Neptuni filios, item Pirithoum à Marte genus trahentem, *Per quos Centauri cecidêre.* Vide l. 1. Ode 11. lib. 3. Ode 4. De *Chimæra* per Bellerophontem à Neptuno adjutum deletâ, lib. 8. Ode 27 Pindarus autem Olymp. Ode 13.

17. *Sive quos Elea, &c.*] Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponnesi regionem, seu pugilatu, Pindar. Olymp. Ode 7. 10. 11. seu equorum cursu, ibid. Ode 1. & alibi multis locis. Virgil. Georg. 1. v. 59.

Eliadum mittit *palmas Epirus equarum.*

Georgic. 3. v. 202.

Ad Elei metas & maxima campi
Sudabit spatia, & spumas aget ore cruentas.

Elis, & Pisa quæ & Olympia, urbes sunt Elidis regionis: ibidem fanum Jovis Olympii, & ludorum Olympicorum celebritas. Vide l. 1. Ode 1. v. 3. & seq. annot.

18. *Cœlestes.*] Ode 1. *Palmaque nobilis evehit ad Deos.* Gloriâ sublimes quasi cœlum Deosque attingunt.

Equúmve.] Equus ipse, qui velociore cursu ac pernicitate suâ victoriam pepererat, coronabatur etiam, nec non carmine pariter, ut eques, celebrari consueverat. Pindar. Olymp. Ode 1. Pyth. Ode 3.

19. *Potiore signis.*] Vide postea, Ode 8. hujus libri.

21. *Flebili sponsæ juvenémve raptum Plorat.*] Seu cum struit & componit Epitaphium sponsi morte prematurâ extincti, sponsæque luctum describit.

22. *Mores aureos.*] Castos, sanctos, antiquos, quales ætate aureâ.

24. *Invidet Orco.*] Oblivioni præripit, immortali memoriæ consecrat.

Multa

Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus. Ego apis Matinæ
More modòque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimùm, circa nemus uvidíque
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poëta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroces
Per sacrum clivum, meritâ decorus
Fronde, Sicambros:

[269]

O Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum, quotiescunque assurgit in superas cæli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino monte *maximâ sedulitate colligit,* sic *ingenti labore condo versus, prope silvas & fontes Tiburis humidi.* Tu *vates* eximius *celebrabis Augustum carmine sublimiori, quoties debitâ insignis coronâ ducet Sicambros immanes per collem sacrum.*

ANNOTATIONES.

25. *Multa Dircæum levat aura cycnum.*] Pindarum altè volantem & suavè canentem instar cycni idem semper vigor, eadem vis sublevat & sustinet.

Cycnum.] Vide lib. 2. Ode 20.

Dircæum.] Dirce fons Bœotiæ, itum fluvius Thebas alluens in Ismenium devolvitur, Strabo, &c. Hinc Dircæus pro Thebano.

26. *Antoni.*] Iulus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius, post cæsum extinctumque patrem, Augusti gratiam nactus ejus etiam neptem duxit. Romæ Consulatum gessit anno urbis cond. 743, cum Paulo Maximo, cui prior Ode est scripta. Dio lib. 51.

27. *Ego apis Matinæ More, &c.*] Ego Horatius non ita celsa peto, sed, velut apis inferiora circumvolo, & flores humiles carpo: *Matinus* Calabræ mons thymo abundat, è quo mel optimum apes conficiunt. Eam porrò memorat Horatius regionem, quod non longè ab eâ natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidi Tiburis.*] Vide lib. 1. Ode 7. & 18. lib. 2. Od. 6. l. 3. Od. 29. Od. verò seq. *Tibur aquæ perfluunt.*

31. *Operosa parvus Carmina fingo.*] Scilicet opus accuratum sine magno labore nullum. Deterere multa ac recidere, imò & recudere, stylumque sæpius vertere oportet, sæpè caput etiam scabere, vivosque ungues rodere; ut planè docet noster lib. 1. Sat. 10. At poëtastri carmen contrà, ut canit Pers. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.

Parvus.] Animadverte, Lector, quàm se deprimat istic Horatius, aliàs certè non mediocriter extollens sese. Vide Ode ult. lib. 2. & 3. Etenim præ Pindaro se parvum dicit, & operosa carmina vix fingere, fortasse quod inops Latinus sermo multoque inferior ubertate & copiâ cedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

33. *Concines majore poëta plectro Cæsarem.*] Tu Iule, scribes elogia Cæsaris, grandiori stylo, carmine heroico. Iulius Antonius heroicis versibus Diomedeas conscripsit duodecim libris.

34. *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cùm subactos hostes in triumpho ducens, ascendet Capitolium, per viam sacram clivo Capitolino adhærentem, pergens, &c.

36. *Sicambros.*] Hos leviter si præteriero, piaculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nosque Francos ab eis ortos. Illorum Regi Clodovæo cùm ad sacrum baptisma accederet, Remigius Rhemensis Præsul sanctissimus ita locutus fertur: *Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorâsti.* Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant, Rheni accolæ, hodie *Gheldrenses.* Strabo lib. 7. &c. *Feroces* non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fusos, tantumque terrorem incussum, ut adversus eos Augustus profectus sit, & quos dare obsides, re compositâ, adegerit: unde seq. Od. 15.

Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

Addunt præterea Centuriones Romanos ad exigenda tributa missos cruci ab eis suffixos: eorum vero mulieres, cum deessent lapides jacendi, filios etiam parvulos humi allisos in hostium ora contorquere non veritas. Vide Oros. &c. Tandem Sicambros tamen subegit Augustus, ac *dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit:* Sueton. Octav. c. 21. L. autem Florus cap. ult. sic testatur: *Validissimas nationes Cheruscos, Suevos, Sicambros pariter aggressus est, qui viginti Centurionibus crematis, hoc velut sacramento bellum sumpserant, adeò certâ victoriæ spe, ut prædam in antecessum dividerent. Cherusci equos, Suevi aurum & argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorsum. Victor namque Drusus equos, pecora, torques eorum, ipsosque in prædam divisit ac vendidit.*

Quo Cæsare grandius aut pretiosius nihil fata & numina propitia terris donaverunt, aut donabunt, etiamsi revocetur seculum vetus aureum. Cantabis festos dies & communem lætitiam civitatis, forumque contentionibus vacuum, ob reditum invicti Augusti à Diis *concessum. Tunc, si canam aliquid auditu dignum, cantûs mei maxima pars adjicietur: & beatus dicam, O læta, O celebris dies,* quâ *Cæsar* nobis *est redditus. Dum verò progrederis, Iö triumphe, sæpius repetemus, Iö triumphe, omnisque urbs* pariter; *& adolebimus thura numinibus propitiis. Te decem tauri & vaccæ totidem* promissis *liberabant: me juvencus matri subtractus, qui crescit* in *abundanti gramine propter meum votum* exolvendum. *Is fronte æmulatur Lunam incurvam tertiâ* ab *ortu* die *ardescentem: eâ* parte insuper *contraxit notam,* quæ *spectatur nive* candidior, *in reliquis rufus.*

Quo nihil majus meliusve terris [170]
Fata donavêre boníque Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.
Concines lætósque dies, et urbis
Publicum ludum, super impetrato
Fortis Augusti reditu, forúmque
Litibus orbum.
Tum meæ (Si quid loquar audiendum)
Vocis accedet bona pars: et, O Sol
Pulcher, O laudande, canam, recepto
Cæsare felix.
Túque dum procedis, Iö triumphe,
Non semel dicemus, Iö triumphe,
Civitas omnis, dabimúsque Divis [171]
Thura benignis.
Te decem tauri totidémque vaccæ,
Me tener solvet vitulus relictâ
Matre, qui largis juvenescit herbis
In mea vota;
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunæ referentis ortum,
Quà notam duxit, niveus videri,
Cetera fulvus.

ANNOTATIONES.

43. *Augusti reditu.*] Ex Hispaniâ, & ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat. Lib. 1. Od. 12. sub finem, lib. 3. Od. 5. & 14. hujus etiam libri Od. 15. &c. reditum Augusti ex Galliâ, cum Sicambros profligâsset, hìc intelligunt alii. Suet. c. 20. Octav. *Reliqua* bella *per legatos administravit, ut tamen quibusdam Pannonicis atque Germanicis aut intervenivet, aut non longè abesset.*

Forum Litibus orbum.] Ferias, justitium, seu vacationem à litibus dirimendis & à forensi strepitu, mos erat indîci in ludis, festis, triumphus, supplicationibus, adeoque in omni publicâ lætitiâ, vel etiam luctu.

45. *Tum meæ, si quid, &c.*] Tum verò sublimibus tuis carminibus, O Antoni, meos etiam qualescunque versus adjungam in tam solemni occasione, reverso incolumi è belli periculis Augusto, exoptato jam diu. Suet. Octav. c. 47. *Revertentem ex provinciâ non solum faustis ominibus, sed & modulatis carminibus, prosequebantur.*

49. *Tuque dum procedis, Iö triumphe, &c.*] Hoc referunt alii ad Iulum Antonium vel Prætorem vel Consulem designatum; leguntque, *Duxque dum procedis,* sed absurdè; alii ad Augustum triumphantem. Verùm ipso duce contextu, sanè referes, ingeniose lector, ad ipsum triumphum, quem sic interpellat Horatius procedentem: O triumphe, dum procedes, Iö sæpiùs, Iö repetemus, &c.

53. *Te decem tauri.*] Tu, Antoni, summe vir, pro Cæsaris felici redditu à Diis impetrando, vovisti grandes victimas, quas voti reus mactabis; ego verò tenuis, immolato juvenco quem promisi, voto solvat.

57. *Fronte curvatos, &c.*] Describit juvencum, quem parat sacrificio quod vovit. Lunæ paulo post novilunium similem dicit ob parvula cornua: & in fronte notam habere candidam stellæ ad instar conspicuam. Sic Hom. Iliad. ψ. Diomedis equum toto rufum corpore, candidâ in fronte notâ ad modum Lunæ plenæ rotundâ, insignem exhibet. Et Moschus, in Idyll. quod Theocrito malè ascribitur, ut alibi annotavi, Europæ taurum similiter flavum reliquo fuisse corpore, at in fronte mediâ orbem argenteum refulsisse commemorat.

ODE III.

Ad MELPOMENEN.

Se Poeticâ Facultate ab eâ donatum immortalem fore.

QUEM tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem; non equus impiger
Curru ducet Achaïco

[372] *O Melpomene, quem tu nascentem aspexeris semel oculis benignis, eum non athletam nobilitabit Isthmium certamen, non equus acer victorem curru vehet Achaïco;*

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Quem tu, Melpomene, &c.*] De hujus Odes eximio lepore insigne est Scaligeri judicium, quod retuli ad init. Od. 9. lib. 3. Vide ibi annot.

Melpomene.] Pro quâlibet Musarum hanc promit. De eâ lib. 1. Od. 24. v. 3.

2. *Nascentem placido lumine videris, &c.*] Desumpta ab Hesiodo aliisque Græcis sententia. *Placido lumine*, εὐμενέσι ὄμμασιν. Sic & Tibull. lib. 2. Eleg. 4. in fine.

Si modo me placido videat Nemesis mea vultu.

Huc facit quod scribit Juvenal. Sat. 7. v. 195.

. . . . distat enim, quæ
Sidera te excipiant modo primos incipientem
Edentis vagitus, &c.

3. *Illum non labor Isthmius, &c.*] Quem facili & benevolo Musa vultu nascentem viderit, is quidem non illustris erit pugilatu, quadrigali cursu, aut alio Isthmiorum ludorum certamine: non etiam bello clarus evadet: sed nobilis erit poëta, ubique celebrior quam sint illi Isthmicâ vel militari victoriâ. Eam verò sibi gloriam à Musis concessam prædicat Horatius.

Labor Isthmius.] Certamen & victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, totius Achaiæ concursu, fiebant in Isthmo prope Corinthum, de quo lib. 1. Od. 7. v. 2. Ibidem erat sacrum Neptuno fanum. Ludos illos instituit Sisyphus Rex Corinthiorum, ut scribunt aliqui, in honorem Melicertæ seu Palæmonis, aut Portuni marini Dei; vel, ut alii referunt, Theseus in honorem Neptuni æmulatione quidem Herculis qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Plut. in Thesei vitâ. Strab. Geo. lib. 8. Tit. Liv. lib. 33. cap. 32. *Isthmiorum*, inquit, *statum ludicrum aderat . . . . . . quo certamina omnis generis artium viriumque ac pernicitatis visuntur . . . . propter opportunitatem loci per duo diversa maria omnium Græcorum undique conventus erat.* In iis victores pino coronabantur, ex Plin. lib. 15. cap. 10. Contra Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 10. Coronam Isthmiacam contexi ex apio consuêsse scribit. Et lib. 13. cap. 17. in Olympicis cotino (seu oleastro) in Pythiis lauro, in Nemeis selino virenti, id est, apio, in Isthmiis selino item sed arescente solitos coronari. Archias Poëta Epig. lib. 1. de quatuor Græciæ certaminibus ita canit.

Ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

4. *Clarabit.*] Pro *declarabit*, inquiunt; nam voce præconis victorum nomina declarabantur & pronunciabantur. Illud quoque verbum usurpârunt apud Tull. de Divin. 1. n. 21. Poëtæ.

Jupiter excelsâ clarabat sceptra coronâ.

Lucret. lib. 4. Virgil. Æneid. 11. v. 407. ait,

——Crimen acerbat.

Pugilem.] Vide annot. Ode superiori, strophe 5.

4. 5. *Non equus impiger Curru ducet Achaïco.*] De curuli certamine, lib. 1. Od. 1. v. 4. Non videtur facere ad rem quod nonnulli afferunt hîc, in Achaia sacros agonas celebrari consuevisse, in quibus qui vicerant, Hieronicæ dicti, in patriam reducebantur curru quasi triumphali equis albis quatuor tracto. Apud Diod. Sicul. lib. 13. Exænetus Agrigentum invehitur: comites sunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. lib. 9. proœm. *Nobilibus athletis, qui Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent, Græcorum majores ita magnos honores constituêrunt, uti non modo in conventu stantes cum palmâ & coronâ ferant laudes, sed & cùm revertantur in suas civitates, cum victoria triumphantes quadrigis in mœnia invehebantur, èque Republicâ, perpetuâ vitâ, constitutis vectigalibus fruantur.* Sueton. Neron. cap. 22. *Mox et ipse aurigare, atque etiam spectari voluit . . . . .* tum etiam *in circo maximo . . . nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam petiit.* Cap. 23. *Certamina deinceps obiit omnia.* Cap. 24. *Aurigavit plurifariam, Olympiis etiam decemjugem . . . . sed excussus curru . . . nec eo secius coronatus est . . . . Decedens deinde provinciam universam libertate donavit simulque judices civitate Romanâ, & pecuniâ grandi. Quæ beneficia à medio stadio, Isthmiorum die,*

Victorem;

Achaïco; nec militare facinus imperatorem ostentabit Capitolio, frondibus Apollinaribus coronatum, eò quòd superbas Regum minas fregerit: Verùm aquæ fœcundum Tibur irrigantes & silvarum densa folia Æoliis clarum versibus efficient. Proles Romæ, civitatum Reginæ, inter claros Poëtarum cœtus me collocare dignatur; jamque minus æmulorum morsibus vellicor. O Musa, quæ suavitatem eximiæ lyræ meæ sonum moderaris! O quæ mutis etiam piscibus cycni cantum dare potes, si velis, illud omne ex dono tuo est.

Victorem; neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed quæ Tibur aquæ fertile perfluunt,
Et spissæ nemorum comæ,
Fingent Æolio carmine nobilem. [374]
Romæ principis urbium
Dignatur soboles inter amabiles
Vatum ponere me choros:
Et jam dente minùs mordeor invido.
O, testudinis aureæ
Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas!
O mutis quoque piscibus
Donatura cycni, si libeat, sonum!
Totum muneris hoc tui est,

ANNOTATIONES.

suâ ipse voce pronunciavit. C. 25. *reversus è Græciâ Neapolin . . . . albis equis introiit, disjectâ parte muri, ut mos hieronicarum est; simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam . . . . veste purpureâ . . . . coronam capite gerens Olympiacam, dextrâ manu Pythiam, &c.*

6. *Neque res bellica Deliis Ornatum foliis, &c.*] Nec fortiter in bello gestis triumphans coronabitur laureâ sacrâ Apollini apud Delum insulam nato & eximiè culto. Vide l. 1. Ode 21.

9. *Ostendet Capitolio.*] Triumphans quisque inaurato curru per viam sacram vehebatur ad Capitolium, seu arcem Romanam, in monte Tarpeio extructam, ob inventum ibi caput humanum sic appellatum. Illic Jovi Diisque gratias referebat, spoliaque de hostibus relata consecrabat.

10. *Sed quæ Tibur aquæ, &c.*] Sed insignem eum facient carmina in amœno Tiburis secessu condita, vel ejus loci descriptionem & amœnitatem continentia. De Tribure aquis udo l. 1. Ode 7. l. Ode 29. Quòd eo secedere amaret Poëta l. 1. Ode 18. l. 2. Ode 6.

12. *Æolio carmine.*] Lib. 2. Ode 13. *Æoliis fidibus.* Vide ibi annot. Alcaicos versus designat Latinè primùm à se factos, ad imitationem Alcæi, de quo l. 1. Ode 32. & l. 3. Ode 30.

13. *Romæ principis urbium Dignatur soboles.*] Intelligunt vulgò Romanorum posteros, vel Augusti privignos; sed eruditus non nemo sensit dictionem esse à Græcis Hebræisque ductam; ut enim hi filium hominis dicunt pro homine; sic noster Romæ sobolem dicit, pro Româ, urbium & orbis dominâ, atque ut Martialis ait, *Terrarum gentiumque Deâ.*

14. *Amabiles Vatum choros.*] Vel poëtas excellentes & amari dignos, vel de rebus amabilibus carmine lyrico scribentes, puta de laudibus Divorum, de Heroum præclarè gestis, de vitâ seu hilariter exigendâ, seu laudabiliter instituendâ, &c.

16. *Et jam dente minùs mordeor invido.*] Ex quo me Roma universa judicio suo probavit vatemque sanxit, jam mihi obtrectare æmuli desinunt: atque adeò virtute invidiam superâsse mihi videor. Vide l. 2. Ode ult.

17. *O, testudinis aureæ, &c.*] O musa, hoc beneficium cum aliis bene multis tibi acceptum refero.

18. *Pieri.*] Pierides Musæ dicuntur vel à Pierio Thessaliæ monte illis sacro; vel ob filias Pieri novem devictas, cum ausæ essent ad cantum Musas provocare: quapropter in picas mutatæ temeritatis pœnas exsolverunt.

19. *Mutis quoque piscibus.*] Utpote carentes vocalibus instrumentis, pulmone, arteriâ, gutture, muti sunt pisces. Arist. de animal. Hinc proverb. *Pisce magis mutus:* ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων Lucian. in Gallo, &c.

19. *Cycni sonum.*] Plato in Phædone testatur Cycnos mortis tempore esse maximè canoros: idem Aristoteles quoque refert. Hinc Ovid.

Dulcia defectâ modulatur carmina linguâ
Cantator cygnus funeris ipse sui.

Plin. contra lib. 10. cap. 23. *Olorum,* inquit, *morte narratur flebilis cantus, falsò, ut arbitror, aliquot experimentis.* Vulgari pariter opinioni refragatur Athenæus lib. 9. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 5. scribit hæc: *Canentem cycnum pauci audivêre, etiamsi vulgatior fama tenet ingruente*

Quòd

Quòd monſtror digito prætereuntium [375]
Romanæ fidicen lyræ:
Quòd ſpiro, & placeo (ſi placeo) tuum eſt.

quòd manu prætereuntium oſtendor Latinæ lyræ auctor; quòd vivo, & probor, ſi tamen probor, à te eſt mihi datum.

ANNOTATIONES.

fatali momento εὐφωνότατον, καὶ ᾠδικώτατον, *voce cantuque in primis valere:* auctor tamen, variæ narrationis Ælianus eſt, audiſſe quandoque ſe canentem cycnum. Sic enim ait: ἐγὼ δὲ ᾄδοντος κύκνου ἤκουσα, De cycnis jam l. 2. Ode ult.

22. *Quòd monſtror digito prætereuntium.*] Cicero Tuſc. 5. n. 103. *Leviculus ſanè Demoſthenes, qui illo ſuſurro delectari ſe dicebat aquam ferentis muliercula, ut mos in Græciâ eſt, inſuſurrantiſque alteri. Hic eſt ille Demoſthenes. Quid hoc levius?* Perſ. Sat. 1. v. 29.

At pulchrum eſt digito monſtrari, & dicier, Hic eſt.

Tertullianus huc alludens de velandis virginibus c. 14. ſcribit. *Periclitari virginitatem, cum digitis demonſtrantium titillatur.*

23. *Romanæ fidicen lyræ.*] Lyrici apud Romanos carminis auctor atq; princeps l. 3. Od. ul. jam. cit.

24. *Quòd ſpiro, &c.*] Non tantum poëſeos facultatem, ſed & vitæ uſuram Muſis debere ſe profitetur. Vide l. 3. Ode 4. Strophe 7.

Quòd placeo.] Quod Auguſto & Mæcenati præcipuè, tum etiam aliis probentur mea carmina, quod *invidiâ* ſim *major*, l. 2. Ode 20. quod *uſq; ego poſterâ creſcam laude recens*, &c. l. 3. Ode 30.

Si placeo.] Ita modeſtiæ velificatur Poëta, quaſi ſubdubitans adeo poſſe ſe *principibus placuiſſe viris*, quæ *laus eſt non ultima.*

ODE IV.

DRUSI LAUDES.

Earum partem maximam Auguſti inſtitutioni attribuit.

QUALEM miniſtrum fulminis alitem,
(Cui Rex Deorum regnum in aves vagas
Permiſit, expertus fidelem,
Jupiter in Ganymede flavo)
Olim juventas et patrius vigor [376]
Nido laborum propulit inſcium;
Vernique, jam nimbis remotis,

Qualem volucrem fulminis adminiſtrum, (cui ſummus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probatâ ejus fide in Ganymede flavo) aliquando juventus & paterna virtus ignarum laboris expulit nido, vernique venti jam tranſactis imbribus

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. lib. 1.

1. *Qualem miniſtrum, &c.*] Druſi Neronis Auguſti Cæſaris privigni celebrat victoriam de Rhætis ac Vindelicis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam fere totam derivat in Auguſtum, cujus educatione & inſtitutione Iam omnis ea Druſo acceſſerit accreveritque. Ode perelegans, & regali mandato compoſita: ſtylus & dictio grandis, à capite ad calcem elaborata: initium eo ſublimius, quod videtur aliquanto perturbatius. Ordo eſt: *Druſum ſub Alpibus bella gerentem Rhæti & Vindelici* talem *vidère, qualem miniſtrum fulminis . . . . . Juventas & patrius vigor nido propulit . . . mox in ovilia demiſit hoſtem vividus impetus*, &c. *qualemve caprea leonem vidit, dente novo periturа*, &c. Senſus autem eſt; Rhæti ac Vindelici cum Druſo bellantes talem eum conſpexêre juvenili ardore ac paterno robore invictum ac formidabilem, qualis eſſe ſolet aquila rex avium, cùm jam nido exire audet, primoſque niſus ac impetus exerit, agnos mox & dracones rapiens & expugnans. Idem Princeps adoleſcens tantâ vi Rhætos & Vindelicos aggreſſus eſt, atque oppreſſit, quantâ leo capram aggreditur paſcentem & dilaniat.

Miniſtrum fulminis alitem.] Plin. l. 2. c. 55. *Solam è volucribus aquilam fulmen haud percutit: quæ ob hoc armigera hujus teli fingitur.* Et lib. 10. cap. 3. in fine: *Negant unquam ſolam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Jovis conſuetudo judicavit.* De rapto Ganymede per aquilam, ſeu per ipſum Jovem aquilæ ſpecie, ut quidam volunt, vide annot. l. 5. Ode 23. in fine.

timidum docuêre conatus insuetos; mox autem vis acerrima infestum in ovilia perpulit; deinde prædæ ac certaminis aviditas incitavit adversus dracones repugnantes: & qualem leonem jam à lacte & uberibus fulvæ parentis remotum capra amœnis occupata pascuis aspexit recenti dente lanianda: talem *ad Alpes bella facientem Drusum vidêrunt Rhæti atque Vindelici;*

Insolitos docuêre nisus
Venti paventem: mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnæ:
Qualêmve lætis caprea pascuis [377]
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura, vidit:
Vidêre Rhæti bella sub Alpibus
Drusum gerentem, et Vindelici; quibus

ANNOTATIONES.

3. *Insolitos docuêre nisus.*] Volatum docent venti *insolitum* hactenus & nondum tentatum; hinc ad primos illos *nisus* acri se committere expavescit pullus aquilæ alitumque cæterorum.

9. *Mox in ovilia Demisit hostem vividus impetus.*] Cum primùm vires suas expertus est in ovilia devolat agnumque rapit. Plin. modò cit. lib. 10. *Adultos pullos aquila persequitur, & longè fugat, æmulos scilicet rapinæ; & alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu indiget, ut satietur . . . . . rapta non protinus ferunt; sed primo deponunt; expertæque pondus tunc demum abeunt.* Idem scribit Aristot. Hist. animal. cap. 32.

11. *Nunc in reluctantes dracones, &c.*] Plin. cit. lib. 10. cap. 34. *Acrior est cum dracone pugna, multoque magis anceps, etiamsi in aere. Ova hic consectatur aquilæ aviditate maleficâ: at illa ob hoc rapit ubicumque visum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita se implicans, ut simul decidant.* Plutarch. de Invid. & ait, tam grave esse aquilis & draconibus odium inter se, ut ne quidem interfectorum sanguis commisceatur, ac si confuderis, dissociet sese, ac seorsim fluat. Ejusmodi certamen bellè describit Hom. Iliad. μ v. 201. Virgil. Æneid 11. v. 751.

Utque volans altè raptum cum fulva draconem
Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæsit:
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque horret squamis, & sibilat ore,
Arduus insurgens: illa haud minus urget adunco
Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.

17. *Vidêre Rhæti.*] Rhæti appetentem se armis infestis Drusum vidêrunt aquilæ instar pugnacem, at leonis robore, audaciâ, ferocitate præditum.

Rhæti.] Hodie *les Grisons* vernac. Alpes Tridentinas occupant: Helvetiis & Boiis finitimi, ex Strabone lib. 4. qui & ibid. Drusi victoriam de illis prædicat. Vide. Flor. lib. 4. cap. 12. & Dionem. lib. 54.

18. *Vindelici.*] Hi Borealem Alpium regionem tenebant, sicut Australem Rhæti, utrique æquè bellicosi. Hodie Suevi, & Bavari Vindelitiam incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhætis confundunt: sed errorem manifestè ostendit Vell. Pater. lib. 2. cap. 97, & 29. ita referens: *Tib. Claudius Nero. . . . . . innutritus cœlestium præceptorum disciplinis juvenis, genere, formâ, celsitudine corporis, optimis studiis maximoque ingenio instructissimus, qui protinus, quantus est sperari potuerat, visusque prætulerit Principem; Quæstor undevicesimum annum agens capessere cœpit Rempublicam, &c.* Et paulò post, *Reversum ex Armeniâ in potestatem Populi Romani redactâ, Neronem Cæsar haud mediocris belli molem experiri statuit, adjutore operis dato fratre ipsius Druso, quem intra Cæsaris penates enixa erat Livia. Quippe uterque divisis partibus Rhætos Vindelicosque aggressi, multis urbium & castellorum oppugnationibus, nec non directâ quoque acie feliciter functi, gentes locis tutissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitûs, plurimo cum earum sanguine perdomuêrunt.* Sueton. Octav. cap. 21. *Rhætiam & Vindelicos . . . . . gentes Inalpinas, coërcuit.*

Drusum bella gerentem.] Claudius Drusus Tiberii Neronis ac Liviæ filius anno 23. natus, Rhætos ac Vindelicos expugnavit an. U.C. 738. citatus Flor. lib. 4. cap. 12. *Noricis animos dabant Alpes atque nives, quo bellum non posset ascendere: sed omnes, illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos per privignum suum Claudium Drusum perpacavit.* De eo sic scribit Vell. Patercul. lib. 2. cit. *Curâ deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum,*

Mos

Mos unde deductus per omne
Tempus Amazoniâ securi
Dextras obarmet, quærere distuli;
Nec scire fas est omnia. Sed diu
Latèque victrices catervæ
Consiliis juvenis revictæ
Sensêre, quid mens ritè, quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus et bonis:
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Utcumque defecere mores,

[378] *quibus mos omni ævo manus armandi securi Amazonum unde fluxerit, investigare omisi; neque omnia cognosci possunt. Verùm diu lateque victrices turmæ adolescentis superatæ industriâ expertæ sunt, quid ingenium, quid animus in felici domo institutus, quidque Cæsaris erga Nerones juvenes paterna mens valeat. Strenui gignuntur strenuis atque generosis. In juvencis & in equis patrum virtus residet.* [379] *Nec aquilæ producant columbam minimè bellicosam. At eruditio virtutem ingenitam provebat, & bona disciplina reddit animum fortem: quandocumque disciplina deest, vitia*

ANNOTATIONES.

quæ & quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit: cujus ingenium utrum belli magis operibus, an civilibus, suffecerit artibus in incerto est. Morum certè dulcedo & suavitas, atque adversus amicos æqua & par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. Pulchritudo oris proxima fraternæ fuit. Sed illum magnâ ex parte domitorem Germaniæ . . . . . fatorum iniquitas Consulem, annum agentem tricesimum rapuit.

19. *Mos unde deductus, &c.*] Hæc ironiam sanè continent in quosdam eo tempore de nugis ejusmodi acriùs & perperam disputantes. Nam alioqui non est obscurum aut valdè incertum, Rhætos & Vindelicos ab Amazonibus oriundos; atq; ab his Scythicis mulieribus accepisse morem illum pro armis securim habendi.

20. *Amazoniâ.*] Strabo, l. 2. de Amazonibus fide majora referri ait. Vide Justin. l. 2. Oros. l. 1. c. 15. nec non eruditam dissertationem seu disquisitionem de Amazonibus scriptam à Petro Petito, viro non Medecinæ solùm, sed rerum omnium scientissimo, nuper editam.

Securi.] Hæc σάγαρις dicta propriè, Xenoph. πέλεκυς μονόςομος erat, seu unicum habens ςόμα, unâ tantum parte secans; contrà bipennis utrinque. Hesych.

23. *Diu Latèque victrices catervæ.*] Rhæti sæpiùs anteà victores. Strabo lib. 4. Luc. Flor. & Vell. Paterc. antè citati.

24. *Juvenis.*] Claudii Drusi, de quo ante.

25. *Sensêre quid, &c.*] Intellexêre quid & quantum valeret institutio & educatio Augusti Cæsaris, qui *paternum* exhibuit *animum* & affectum ergo pueros *Nerones*, Tiberium ac Drusum, quos adoptârat, & bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero, Liviæ Drusillâ uxore suâ tum etiam prægnante, Augusto petenti concessa, paulò pòste vivis excessit: eundem verò Augustum scripserat tutorem filiorum suorum, nempe Tiberii quatuor fere annos nati, ac Drusi quem enixa est Livia, mensibus tribus post suum cum Augusto conjugium. Hinc ergo *paternus Augusti animus in pueros Nerones*: tum quod eorum matrem duxerat; tum quod eorum tutor esset à Tiberio patre nuncupatus. Sueton. Octav. c. 6. & 36. Vell. Patercul. jam cit. Cornel. Tacit. Annal. 1. &c.

29. *Fortes creantur fortibus.*] Ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθοί, Aristot. contrarium tamen evenit non rarò: nam & *filii heroum noxii* interdum. Sic degeneres extitêre filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionysii, Periclis, Socratis, Ciceronis, &c. Porrò vice versâ è malis & ignavia aliquando exorti sunt boni & fortes, testibus historiarum monumentis. Vide Valer. Max. lib. 3. cap. 4. & 5.

Et bonis.] Hæc aliqui jungunt cum sequentibus, nec absurdè.

33. *Doctrina sed vim promovet insitam.*] Bona educatio & studiosa institutio promovet εὐφυΐαν seu naturæ bonitatem; sustinet, excolit, auget.

35. *Utcunque defecêre mores, &c.*] Si quando non aderit bona disciplina & morum institutio, tum corrumpitur optima quælibet indoles, continuò perit, & in pravitatem defluit. Cic. Tuscul. 3. c. 2. *Natura parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibusq; depravatis sic restinguimus, ut nusquàm naturæ lu-*

Dedecorant

deturpant naturæ bonitatem. O Roma, quantum debeas Neronibus testatur Metaurus fluvius, atque Asdrubal profligatus, & dies ille Italiæ caligine depulsâ lætus qui primus victoriâ gloriosâ resplenduit, quando crudelis Africanus per Italiæ civitates discurrebat velut ignis per tedas, vel Eurus per mare Siciliæ. Exinde Romana juventus semper felicibus expeditionibus inclaruit: & templa scelerato Carthaginiensium bello diruta stantes habuerunt Deos.

Dedecorant bene nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, et Asdrubal
Devictus, et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus almâ risit adoreâ; [13]
Dirus per urbes Afer ut Italas,
Ceu flamma per tedas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas:
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, et impio
Vastata Pœnorum tumultu
Fana Deos habuêre rectos.

ANNOTATIONES.

men appareat. *Sunt enim ingeniis nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem simul ac in lucem editi sumus, in omni continuò pravitate, & in summâ opinionum perversitate versamur . . . . tum variis inbuimur erroribus, ut vanitati veritas, ut opinioni confirmatæ natura ipsa cedat, &c.*

37. *Quid debeas, ô Roma, Neronibus.*] Scilicet *Claudius Nero advenientem ex Hispaniâ cum ingentibus copiis Asdrubalem, priusquam Annibali fratri conjungeretur, oppressit.* Sueton. Tiber. c. 2. opportunè quidem: nam actum erat de Imperio Romano, si cum Annibale fratre novum ac integrum exercitum Asdrubal junxisset.

Nero.] Sabina vox significans strenuum ac fortem.

38. *Metaurum flumen, &c.*] Hoc Umbriæ flumen, hodie *Metro*, labitur in Adriaticum mare. Strabo. l. 6. Plin. l. 3. illic vero Claud. Nero Consul junctis celeriter copiis cum suo collegâ M. Livio Salinatore, ivit obviam Asdrubali, cum millibus hominum quinquaginta sex adventanti, ut dictum est, ac divicit, an. U. C. 526. ejusq; caput præcissum ad Annibalis castra perlatum & ad pedes cùm esset projectum, hunc tanto pavore ac stupore concussit, ut infelicitatem Carthaginis agnoscens incusansq; de fugâ deinceps tantummodo cogitaverit. Valer. Maxim. lib. 4. c. 1. Oros. lib. 4. cap. 18. Tit. Liv. lib. 27. c. 28. Luc. Flor. lib. 2. cap. 6. &c. Adverte Drusum ac Tiberium oriundos ab illis Consulibus; & paternum genus duxisse à Claudio Nerone, maternum autem à Livio Salinatore.

Asdrubal Devictus.] Is nimirùm qui Sciopiones in Hispaniâ profligârat.

39. *Pulcher fugatis ille dies Latio tenebris.*] Tit. Liv. lib. 28. cap. 9. *Omni multitudine obviam effusâ . . . . non salutabant modò universi circumfusi* (circa Claudium & Salinatorem Coss) *sed & contingere pro se quisque victrices dextras Consulum capientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quod eorum operâ incolumis Respublica esset. In Senatu quoque, &c.*

41. *Adoreâ.*] Victoriâ, laude, gloriâ. Fest. adoream, laudem seu gloriam dicebant, quia gloriosum putabant eum, qui farris copiâ abundaret: meliùs alii, quia strenuis & iis qui fortiter dimicâssent militibus farris mensura distribui solita erat. Unde & *adorea* pro laude bellicâ. Nam far seu frumentum appellatum est *ador*, ab edendo, vel adurendo. Plaut. Amphitr. Act. 1. *Qui multâ prædâ atque adoreâ affecit populares suos.* Plin. lib. 18. cap. 3. *Gloriam denique ipsam à farris honore adoream appellabant.* Apuleius lib. 3. *Possum istam virtutis adoream mibi numerare.*

42. *Afer.*] Annibal, de quo lib. 2. Od. 12.

44. *Ceu flamma.*] Omnia igni ferroque vastans.

Tedas.] Arbores ignem facilè concipientes, ob resinam quam continent: è genere sunt pinuum. De iis Plin. lib. 16. cap. 10. & seq.

Eurus.] Ventus ab ortu flans, pro quolibet vento: & *undæ Siculæ*, pro quolibet mari. Synecdoch.

45. *Post hoc secundis usque laboribus, &c.*] Cæso Asdrubale, Annibale vero & Pœnis ex Italiâ exterminatis, indies magis ac magis prospera gessêre bella Romani; increvit inclaruitque *pubes* & virtus *Rom.* imo belli incendia in Africam & Carthaginem ipsam transmissa sunt. Vide Flor. lib. 2. cap. 6.

48. *Fana Deos habuere rectos.*] Quidam explicant *rectos* æquos & vindices in impium Annibalem: alii stantes, ac in suâ basi restitutas Deorum imagines, quas impiè deturbarat

Dixitque

Dixítque tandem perfidus Hannibal;
Cervi, luporum prœda rapacium,
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere et effugere est triumphus.
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio
Jactata, Tuscis æquoribus, sacra
Natósque maturósque patres
Pertulit Ausonias ad urbes;
Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cœdes ab ipso
Ducit opes animúmque ferro.
Non Hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monstrúmve summisêre Colchi
Majus, Echionicœve Thebæ.

Tandemque perfidus Annibal dixit: Nos tanquam cervi, præda luporum rapacium, [381] *sponte sequimur* Romanos, *quos declinare & evitare insignis est triumphus.* Illa *natio, quæ ab incensâ Trojâ ad Italiæ civitates, Etrusco exagitata mari, fortiter transportavit sacra, liberos, & senes grandævos; sicut ilex durâ securi attonsa in Algido umbrosarum frondium fertili, jacturas inter & cædes, potentiam ac virtutem depromit ab ipso ferro. Non hydra amputato corpore vegetior repullulavit contra Herculem superari haud æquo animo ferentem: neque gravius* [382] *portentum invexêre Colchi, vel Thebæ Echionis opus.*

ANNOTATIONES.

Pœni, sine ullâ Numinum reverentiâ. T. Liv. lib. 26. c. 11. *Ad lucum Feroniæ . . . . templum eâ tempestate inclytum divitiis, ... his omnibus spoliatum est.*

49. *Perfidus Annibal.*] T. Liv. l. 21. c. 24. vivam Annibalis imaginem graphicè delineatum exhibet. *Plurimum audaciæ . . . . plurimum consilii . . . . nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat . . . . Inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica: nihil sancti, nullas Deûm metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

Dixit: Cervi, luporum, &c.] Bella hæc laus ex hostium ore profecta. Aristoteles eum asserit verè bonum, quem pariter inimici & improbi adeoque universi laudant.

50. *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos Carthaginienses, tanquam *cervi* imbelles, *ultro sectamur* Romanos, quorum veluti *luporum rapacium* futuri sumus *præda*; *quosque* proinde *fallere*, seu evitare contra debemus: nam hos *effugere opimus* nobis *est triumphus.* Scilicet fortiorem declinare hostem, species est quædam victoriæ.

53. *Gens, quæ cremata, &c.*] Romana gens à Trojanis oriunda. Vide Justin. l. 43. item Carmen Seculare post Epodos.

54. *Sacra, Natósque, &c.*] Æneid. 1. v. 10.

Inferretque Deos Latio.

Et Æneid. 2. v. 747.

Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates.

55. *Maturos.*] Ætate & virtute.

56. *Ausonias.*] Synecdoch. pars pro totâ Italiâ. Nam Ausonia regio est Campaniæ.

57. *Duris ut ilex, &c.*] Sicut ilex & alia quælibet arbor resecatis ramis uberius pullulat & crescit: ita Romani adversis casibus attriti invalescunt magis ac magis. Certè quamvis Annibal maximè Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen summittebant in Hispaniam, Siciliam, Sardiniam: adeoque locis quatuor uno eodemque tempore depugnabant. Vide Æneid. 2.

58. *Algido.*] Hic mons agri Tusculani pro quolibet alio ponitur. De eo l. 1. Ode 21.

61. *Hydra.*] Portentosa serpens, pluribus horrida capitibus, quorum uno abscisso aliud renascebatur, imò septem alia succrescebant. Ita fabulatores. At constat Hydram fuisse locum aquas evomentem copiosiores, in intimo sinûs Argolici recessu, & quæ, uno meatu obstructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circum vastantes; tamen adhibito incendio Hercules exsiccavit eam paludem, Lernam nomine: unde Lernæum monstrum ab illo domitum inter alia celebratur. Palæph. Hygin. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. Virg. Æneid. 8. v. 300.

Lernæus turba capitum circumstetit anguis.

Firmior.] Suppl., quàm fuit Romana gens & excrevit invaluitque in nos Pœnos: sicut hydra adversus Herculem ubiq; vincere assuetum, proindeq; nec semel vinci patientem.

63. *Monstrúmve summisêre Colchi.*] Loquitur de dracone insomni ac terribili velleris aurei custode, cujus è dentibus seminatis armati homines exorti Medeæ carminibus ad mutuam internecionem incitati periêre: vel de ipsis illis prodigiosis hominibus. Vide Metamorph. lib. 7.

Colchi.] Hi populi Asiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mingrelia, pars Georgiæ regionis.

64. *Echionicœve Thebæ.*] Cadmus Rex Thebarum seminatis pariter, ut de Jasone sup à dictum, draconis dentibus, repentè nasci vidit exercitum ad

S Merses

Si mari demergas, clarior redit: si oppugnes, cum summâ gloriâ debellabit victorem integrum, ac certamina matronis prædicanda conficiet. Non ultra ego nuntios arrogantes mittam ad Carthaginem. Certè spes omnis, & fortuna nostræ gentis interiit, Asdrubale interfecto. Claudiæ stirpis potentia quidlibet molietur. Hanc & tuetur Jupiter Numine propitio, & liberat solers consilium inter militiæ difficultates.

Merses profundo, pulchrior evenit:
Luctêre, multâ proruet integrum
Cum laude victorem, gerêtque
Prælia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit
Spes omnis, et fortuna nostri
Nominis, Hasdrubale interempto.
Nil Claudiæ non perficient manus:
Quas et benigno Numine Jupiter
Defendit, et curæ sagaces
Expediunt per acuta belli.

ANNOTATIONES.

arma mutuamque cædem paratum. Inde verò superfuit Echion, posteà Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65. *Merses.* Ab inusitato *merso, as.*

68. *Conjugibus loquenda.*] Inter conjuges & quaslibet mulieres sermone celebranda prælia; seu viri illarum aut filii vel cognati victi victorésve fuissent.

69. *Carthagini jam non ego nuntios Mittam, &c.*] Non deinceps mittam Carthaginem superbos victoriarum mearum nuntios, inquit Annibal, quales post Cannensem cladem, &c. Vide T. Liv. l. 23. c. 11, & 12.

73. *Claudiæ manus, &c.*] Vires, consilia, solers industria Neronum Claudiâ gente oriundorum. Sueton.

76. *Acuta belli.* Belli subita pericula, doli, insidiæ, stratagemata.

ODE V.

Ad AUGUSTUM

Ut suum in Urbem reditum acceleret.

O Populi Romani tutor præstantissime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu absens fuisti; revertere, qui promisisti sacro Senatorum cœtui celerem reditum. Optime Princeps, restitue lumen patriæ tuæ. Nam quando facies tua tanquam vernum tempus apparuit, jucundiores fluunt horæ, & dies clarius fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus expetit filium, quem Auster adversis flatibus removet à dulci domo, plus annuo intervallo morantem.

DIVIS orte bonis, optime Romulæ
Custos gentis, abes jam nimiùm diu;
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ:
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit populo, gratior it dies,
Et soles meliùs nitent.
Ut mater juvenem, (quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem spatio longiùs annuo

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 6. Lib. 1.

1. *Divis orte, &c.*] Senatûs populique Romani amorem erga Cæsarem Augustum vivis pingit coloribus.

2. *Abes jam nimiùm diu.*] Tribus annis Româ Cæsar abfuit, in Gallias profectus, an. U.C. 737.

3. *Maturum reditum pollicitus, &c.*] Seu antequam abiret, seu per literas, seu legationibus, à Senatu populoq; Romano ad Augustum missis. Cunctanti verò hanc Oden scripsit Poeta.

9. *Ut mater.*] Nil suavius istâ comparatione.

10. *Carpathii.*] De eo mari l. 1. Ode 35. v. 8.

Dulci

Dulci distinet à domo,
Votis omnibus hunc et precibus vocat,
Curvo nec faciem littore demovet.
Sic desideriis icta fidelibus [384]
Quærit patria Cæsarem.
Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit culta Ceres, almàque Faustitas:
Pacatum volitant per mare navitæ:
Culpari metuit fides.
Nullis polluitur casta domus stupris;
Mos ex lex masculosum edomuit nefas:
Laudantur simili prole puerperæ:
Culpam pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæsare? Quis feræ [385]
Bellum curet Iberiæ?

ultra mare Carpathium: neque vultum avertit ab incurvâ ripâ: ita patria desideriis accensa fidelibus exoptat Augustum. Nam bos securus per campos vagatur: agros fovet Ceres & abundans felicitas: nautæ mari tranquillo navigant: fidelitas cavet vituperari: nullis flagitiis contaminantur familiæ pudicæ: disciplina & leges vicerunt turpe crimen: matres laudantur ob filios similes; pœna sequitur & plectit scelus. Augusto salvo quis timeat Parthos? Quis Scythas frigidos? Quis homines quos gignit immanis Germania; Quis expavescat bella Hispaniæ ferocis?

ANNOTATIONES.

13. *Votis omnibus hunc.*] Legunt plerique *votis ominibusque*, hoc sensu; mater anxia non tantùm vota precesque Diis nuncupat pro filii reditu & incolumitate, sed & omina quævis arripit, quasi totidem præsagitiones.

14. *Nec faciem littore demovet.*] Observans adventantes undequaque naves, præ desiderio filii absentis, quem singulis horis redeuntem expectat & expotat. Sic Tobiæ mater *quotidie exiens circumspiciebat, & circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem . . . Et sedebat secus viam quotidie, in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo. Et dum specularetur adventum filii* jam dudum absentis, *vidit à longè, & illum agnovit venientem, currensque nuntiavit viro suo, &c.* cap. 10. & 11. Tob.

16. *Quærit patria Cæsarem.*] Vota publicè suscepta pro reditu Augusti, refert Dio lib. 54. Vide Sueton. Octav. c. 57. Huc & referri potest eusem numisma ex unâ parte continens Epigraphen, *S. P. Q. R. Cæsari Augusto:* ex alterâ verò, *Vota publicè suscepta pro salute & reditu.*

17. *Tutus bos etenim, &c.*] Rationes affert ob quas Romani tantopere Augustum diligant: nimirum tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Augustum ubique firmata pax, terrâ marique securitas, leges constitutæ, nefas quodvis edomitum, repressi hostes, &c. Vide Oden 14. & 15. hujus libri.

22. *Mos & lex.*] Lib. 3. Od 24. *Quid leges sine moribus vanæ proficiunt?* Vide Sueton. Octav. c. 34. ubi mentio legis Juliæ *de coërcendis adulteriis & de pudicitiâ, &c. . . . cumque vim legis eludi sentiret crebrâ matrimoniorum mutatione, &c. tempus sponsas habendi coarctavit: divortiis modum imposuit.*

23. *Laudantur simili prole puerperæ.*] Martial. lib. 6. Epigram. 27.

Est tibi, quæ patris signatur imagine vultûs,
Testis maternæ nata pudicitiæ.

Catull. in Nuptiis Juliæ & Manlii Torquati. Car. 62.

Torquatus volo parvulus
. . . .
Sit suo similis patri
Manlio, & facile insciis
Noscitur ab omnibus:
Et pudicitiam suæ
Matris indicet ore.

24. *Culpam pœna premit comes.*] Frustra lex vetat scelus, nisi in sceleratos animadvertatur. At *pœna comes* coërcet peccandi libidinem. Plato de leg. 5. τιμωρία ἀδικίας ἀκόλουθος.

25. *Quis Parthum paveat, &c.*] Vide lib. 1. Od. 12. sub finem Od. 19. v. 12. Lib. 3. Od 5.

Quis gelidum Scythen.] Lib. 1. Od. 19. & 35. lib. 2. Od. 9. in fine. Lib. 3. Od. 24. v. 9.

26. *Quis Germania quos, &c.*] Vide Flor. l. 4. c. 12. *Domuit Usipetes, Tenctheros, Cattos . . . inde validissimas nationes, Cheruscos, Suevos, Sicambros, &c. . . . Ea denique in Germaniâ pax erat, ut mutati homines, alia terra, viderentur.*

Horrida.] Sive ob mores barbaros, sive ob prægrandes viros & ingentia corpora Germanorum. Cæsar. Comment. Cornel. Tacit. de moribus Germanorum. Plutarch. &c.

28. *Iberiæ.*] Ab Ibero flu. Iberia dicta: est

Unusquisque diem finit in suis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus: inde hilaris revertitur ad cœnam, teque numen invocat mensis secundis; te pluribus votis, te vino de crateribus fuso colit, & numen tuum adjungit Laribus; quemadmodum Græcia Castoris & magni Herculis, erga illos grata. O utinam, bone Princeps, Italiæ dones festos diuturnos. Hoc *precamur sobrii primo diluculo:* Hoc & *repetimus benè poti, quando Sol occidit sub Oceano.*

Condit quisque diem collibus in suis
Et vitem viduas ducit ad arbores.
Hinc ad vina redit lætus, et alteris
Te mensis adhibet Deum.
Te multâ prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; et Laribus tuum
Miscet numen, utì Græcia Castoris
Et magni memor Herculis.
Longas, ô utinam, Dux bone, ferias
Præstes Hesperiæ, dicimus integro
Sicci manè die: dicimus uvidi, [185]
Cùm Sol Oceano subest.

ANNOTATIONES.

Hispaniæ pars, & per Synec. tota sic vocatur. Vide l. 2. Od. ult. v. 29. Flor. mox cit. *Pacata fere omnis Hispania, &c.* Et postea: *Hic finis Augusto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hispaniæ, &c.*

29. *Condit quisque diem, &c.*] Arat colitque agros suos quisque, & operi vacat rustico, à mane ad vesperam, sine ullo metu hostili. Virgil. Eclog. 9. v. 52.

Cantando puerum memini me condere soles.

31. *Alteris Te mensis adhibet Deum.*] Ex Senatusconsulto cautum fuit, ut in conviviis, tum publicis, tum privatis, Augusto ab omnibus libaretur. Dio. lib. 50. is nempe mos apud veteres, ut remotâ primâ mensâ, quæ ciborum seu carnium erat, secunda adhiberetur fructibus & bellariis onusta cum exquisitissimo vino, è quo fiebant libationes adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vid. Virg. Æneid. 1. v. 727. & 735. & Æneid. 8. v. 283. nec non Georgic. 2. v. 101.

34. *Laribus.*] Diis Imperii Tutelaribus perinde ac ædium privatarum.

Tuum Miscet numen.] Teque adeo venerantur, ut numen aliquod, Romanis rebus propitium. Non absurdè legunt quidam, *meum.*

36. *Memor.*] Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Hercules enim à monstris & aliis incommodis vindicavit multas ac diversas Græciæ regiones. Castor autem & Pollux mari piratas exegerunt, navigationemque ideo juvare tanquam numina quædam benigna existimati sunt; imò velut maris Dii coluntur, &c.

37. *Ferias.*] Dies festos lætosque; diuturnum otium, securitatem perpetuam.

38. *Hesperiæ.*] Italia sic appellata. Vide lib. 1. Od. 28. ubi, *fluctibus Hesperiis.* Et l. 2. Od. 1. sub finem, ubi, *Hesperiæ sonitum ruinæ.* Nec non l. 1. Od. 36. v. 4.

Integro.] Vixdum incœpto.

39. *Sicci.*] Sobrii, abstemii, jejuni.

Uvidi.] Vino profusi, cœnati.

40. *Cùm Sol Oceano subest.*] Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

ODE

ODE VI.

Ad APOLLINEM et DIANAM.

DIVE, quem proles Niobæa magnæ
Vindicem linguæ, Tityósque raptor
Sensit, et Trojæ propè victor altæ
Phthius Achilles:
Cæteris major, tibi miles impar, [317]
Filius quamvis Thetidos marinæ 6
Dardanas turres quateret tremendâ
Cuspide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulsa cupressus Euro, 14
Procidit latè, posuítque collum in
Pulvere Teucro.

O Deus, quem superbi sermonis ultorem experti sunt filii Niobes, ac Tityus raptor, atque Phthius Achilles famosæ Trojæ propemodum expugnator; aliis quidem *fortior, te verò inferior miles; quanquam Thetidis marinæ filius Trojanas arces impugnaret hastâ tremendâ certans. Is, sicuti pinus edace securi percussa, vel cupressus Euro dejecta, late procubuit, cervicemque demisit in pulvere Trojano.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Dive, &c.*] Carmen hoc, ut & 21. lib. 1. Seculare inscribi solet, ut annotavi ibidem: neutrum tamen propriè titulum hanc meretur, sed illud tantùm quod habetur post Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobæa, &c.] Apollo, qui honorem Latonæ matris tuæ vindicâsti adversus arrogantiam Niobes, quæ se ausa est jactare fœcundiorem ac feliciorem partubus ac sobole, præ ipsâ Latonâ duos tantum enixâ, cùm ipsa numerosam pulchramque genuisset prolem. Gell. l. 20. c. 6. *Mira*, inquit, *& propè adeò ridicula diversitas fabulæ apud Græcos poetas deprehenditur super numerum Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellasque ejus senos fuisse dicit, Euripides bis septenos, Bacchylides & Pindarus bis denos. Quidam alii tres fuisse solos scripserunt.* Porrò filios Niobes omnes Apollo, filias Diana, sagittis confixos peremêrunt: Niobe verò in saxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Metam. 6. cap. 3. Diod. Sicul. l. 5. c. 11. Juvenal. Sat. 6. v. 173. & seq. Auson. Epitaph. 27. de Niobe.

Bis septem natis genitrix læta, atque superba,
Tot duxi mater funera, quot genui.
Nec satis hoc divis; Duro circumdata saxo
Amisi humani corporis effigiem, &c.

Niobe Tantali filia, uxor verò Amphionis Thebarum regis.

2. *Tityósque raptor.*] Vide lib. 2. Od. 14. lib. 3. Od. 4.

3. *Trojæ propè victor.*] Qui, interfecto Hectore Trojæ defensore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem: quam certè accelerâsset nisi à Paride fuisset interemptus, ut mox dicetur.

4. *Phthius Achilles, &c.*] Oriundus è Phthiâ urbe Thessaliæ.

5. *Impar tibi.*] Achilles Græcorum fortissimus, Trojanorum terror, haud verò par tibi, Phœbe, qui sub figurâ Paridis latens eum occidisti. Hygin. &c. aut, quod scribit Virgil. Æneid. 6. v. 57.

Dardana qui Paridis dirêxti tela manusque
Corpus in Æacidæ.

6. *Thetidos marinæ.*] Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. L. 1. Od. 8.

7. *Dardanas turres.*] Dardanus Jovis filius, ex Electrâ Atlantis filiâ, ab Africâ venit in Asiam, consediteque in regione Hellespunto vicinâ. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ postea Troja à rege Troë dicta. Virgil. Æn. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor.

Tremendâ cuspide.] Ex Homeri Iliad. 19. sub finem; hastam Achilles paternam gerebat gravem & ingentem, quam crispare aut vibrare solus noverat, à Chirone incisam, ad cædem heroum.

9. *Ille, mordaci velut, &c.*] Casus Achillis gravis & magnus, quemadmodum corpus & animus magna fuerunt. Sic de Entello Virg. Æneid. 5. v. 447.

Ipse gravis graviterque ad terram pondere vasto
Concidit: ut quondam cava concidit, aut Erymantho,
Aut Idâ in magnâ radicibus eruta pinus.

10. *Impulsa cupressus Euro.*] Velut ingens arbos vi ventorum prostrata.

11. *Posuitq; collum in Pulvere Teucro.*] Lib. 2. Od. 7. v. 12. similem dictionem vide, ibiq; annot. Hic noster indicat Achillem cecidisse in Trojano campo & certamine: qui

Ille non clausus equo sacra Palladis simulante decepisset Trojanos perperam otiantes, & aulam Priami saltationibus gaudentem: sed aperte in expugnatos immitis, heu nefas, heu! infantes cremasset ignibus Græcis, nec non ventre materno inclusos: nisi Deorum pater tuis ac Veneris jucundæ precibus exoratus concessisset Æneæ laboribus mœnia felicioribus auspiciis extructa. O Apollo citharista, Thaliæ bene canentis.

Ille non inclusus equo Minervæ [388]
Sacra mentito, malè feriatos
Troas et lætam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palam captis gravis, heu nefas, heu!
Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo:
Ni, tuis victus Venerisque gratæ
Vocibus, Divûm pater annuisset
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ, [389]

ANNOTATIONES.

idem scribit Ovid. Metamorph. l. 12. v. 604. ubi Apollo Paridi.

Ostendens sternentem Troica ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certâque lethiferâ direxit spicula dextrâ.

Itaque *non indecoro pulvere sordidus* occubuisset. Alii verò, cùm ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis sagittâ in calce percussum à Paride post illius Dei simulacrum latente.

12. *Teucro.*] Pro *Teucris.* Teucri dicti sunt Trojani, & Troas ac Troja Teucria, à Teucro (non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cujus filiam duxit Dardanus, eique in regnum successit.

13. *Ille non inclusus, &c.*] Adverte quàm extollat Achillis fortitudinem, ut eo majorem paret gloriam victori ejus Phœbo. Quod si, inquit Poëta noster, vixisset Achilles, nequaquam opus Græcis fuisset machinâ illâ, seu equo ligneo, quem placandæ Minervæ causâ fabricatum illi mentiti sunt; sed aperto Marte, sine dolis aut insidiis, Trojam ac Trojanos debellasset. Vide Virg. Æneid. 2. v. 17.

Votum pro reditu simulant.———

14. *Malè feriatos.*] Imprudenter ac intempestivè abjectis armis festa celebrantes, dum suis adhuc cervicibus incubaret hostis. Virg. Æn. 2. v. 15.

Nos abiisse rati, & vento petiisse Mycenas.
Ergo omnis longo solvit se Teucria luctu.
Panduntur portæ, &c.

15. *Lætam choreis, &c.*] Aulam regis totamque urbem choreis & lætitiæ vacantem, cùm tamen extrema instarent fata. Virgil. Æneid. 2. v. 234.

Dividimus muros, & mœnia pandimus urbis.
. . . . Scandit fatalis machina muros
Fœta armis: circùm pueri innuptæque puellæ
Sacra canunt, &c.

v. 248.

Nos delubra Deûm miseri, quibus ultimus esset
Ille dies, festâ velamus fronde per urbem.

17. *Sed palam captis, &c.*] Sic bellè exprimit Horatius indolem Achillis, ut & Epist. ad Pisones, v. 122.

Si forte reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.

19. *Etiam latentes Matris in alvo.*] Apud Homer. Iliad. Agamemnon præcipit Menelao, ne parcat cuiquam Trojanorum, neque ipsis infantibus materno utero inclusis.

21. *Ni, tuis victus, &c.*] Apollo & Venus Trojanis faventes Jovi supplicarunt, ut, quoniam in fatis erit Trojam exscindi, saltem, perempto inexorabili Achille, liceret Æneæ ac sociis aliquot è Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbemque feliciori augurio condere in Italiâ. Vide Æneid. 1. v. 233. & seq. v. 260. & seq.

23. *Potiore alite.*] Ex alitum aspectu captari auspicia, alibi notavi. Huc verò spectat quod æternam fore Romam credebant Romani, & apud Virgil. Æneid. 1. v. 279. ita spondet Jupiter:

Imperium sine fine dedi.———

25. *Doctor argutæ, &c.*] Placet quibusdam *ductor*, ut reddatur illud Græcorum μουσηγέτης. Veruntamen nihil mutabit lector sagax.

Thaliæ.] Pro quâlibet Musarum hæc ponitur, quæ dicta ἀπὸ τοῦ θάλλειν *florere*; quòd Poëtas faciat gloriâ & famâ florentes.

Phœbe

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camenæ
Lævis Agyieu.
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, noménque dedit poëtæ.
Virginum primœ, puerìque claris
Patribus orti,
Deliæ tutela Deœ, fugaces
Lyncas et cervos cohibentis arcu,
Lesbium servate pedem, meíque
Pollicis ictum :

eruditor, qui Xantho flumine laves capillos; imberbis Agyieu, tuere gloriam Musæ Appulæ. Apollo mihi, ingenium, Apollo facultatem poeseos & vatis appellationem tribuit. [39°] *O puellæ primariæ, & pueri illustribus parentibus nati, clientes Deæ Deliæ, quæ timidos lyncas & cervos arcu prosternis, custodite mensuram Sapphicam, & pollicis mei sonum:*

ANNOTATIONES.

26. *Qui Xantho lavis amne crines.*] Vid. l. 3. Ode. 4.

Qui rore puro Castaliæ lavit,
Crines solutos.

Capillos antiqui in fluviis aut fontibus lavabant, seu munditiei, seu nitoris augendi causâ. Sensus itaq; est; qui dominaris iis regionibus, quas rigat Xanthus. Porro Xanthus duplex: alter in Troade, ex Idâ monte in Hellespontum defluens, qui & Scamander appellatur à nonnullis. Neque hunc intelligere istic licet: siquidem in eâ regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lyciâ, è monte Cadmo scaturiens, Xanthumque urbem interfluens, Glaucus Plinio, Straboni Sirbis dictus, vulgo etiam *Sirbi*; quem sane designat hic Horatius, qui loco suprâ citato de eodem Apolline dixit: *qui Lyciæ tenet dumeta.* Sunt qui alludi putent ad vocem ξανθός *flavus*, eo quod Apollinis flava cæsaries celebretur.

27. *Dauniæ defende decus Camenæ.*] Mihi patrocinare: cui *spiritum & carminis artem dedisti, nomen & decus* tribue, defende, amplifica; pariterque gloriam Latinæ poëseos.

Dauniæ.] Vel, per synecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars est Daunia, sive Apulia à Dauno rege appellata; hodie, *la Capitanata.* De eâ jam. l. 1. Od. 1. 22. & l. 2. Od. 1. vel respexit noster poeta suam patriam, adeoque suam Musam Apollini commendat. Sic *Calabras Pierides* pro Ennianâ poësi; *Ceam Camenam* pro Simonideâ; *Teiam Musam* pro Anacreonticâ antè dixit. Ergo & hic *Dauniam Camenam* pro Venusinâ; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Dauniæ, quâ in urbe natus Horatius.

28. *Lævis.*] Sive *levis*; λεῖος, *politus, imberbis*, utpote juventute florens perpetuâ. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu.] Ἀγυιὰ *vicus, via.* Hinc Apollo Ἀγυιεὺς, eo quòd in viis coleretur, & columnæ Apollini sacræ præ foribus starent. Eustath. Sive Dorico isto vocabulo significantur columnæ in coni formam desinentes. Apollini vel Baccho sacræ, quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suidâ. Macrob. l. 1. Saturn. c. 2. *Apud Græcos Apollo* ἀγυιεὺς *nuncupatur, quasi viis præpositus urbanis: illi enim vias quæ intra pomærium sunt,* ἀγυιὰς *appellant.*

29. *Spiritum Phœbus, &c.*] Hactenus poëta laudat invocatque Apollinem; jam quæ ab illo afflatus condit carmina, prædicat, ac ritè & religiosè canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem, Ep. ad Pison. *artem carminis*, ingenium non rude, sed arte excultum, ibid. vocat.

31. *Virginum primæ, &c.*] Julia Augusti filia, Marcella Marcelli & Octaviæ sororis Augusti filia: vel Julia & Agrippina neptes ex Agrippâ & Juliâ.

Puerique, &c.] C. & L. nepotes Augusti. Hæc Lambinus certè dormitans. Imò compellat Horatius virgines quasq; nobiles, ac pueros prætextatos, à quibus ex more carmen seculare concinendum erat; ut ampliùs deinde suo loco dicam, nimirum in Carmine Seculari, post Epodos.

33. *Deliæ tutela Deæ.*] Hujus enim erant in clientelâ seu tutelâ, ejusq; laudes celebrare consueverant. Vide. l. 1. Ode 21.

Deliæ.] A Delo insulâ, ubi nata & præcipuè observata Diana. Vide l. 3. Ode 4. v. 64. Catull. 22.

Dianæ sumus in fide
Puellæ & pueri integri.

34. *Lyncas & cervos cohibentis arcu.*] Venatione gaudenti, ferasq; sagittis & arcu vulnerantis occidentisque. *Lynx*, accutissimi visûs animal, instar leopardi distinctum maculis, vernaculè the Ounce vocatur. Lupum cervarium aliqui dicunt; jure an injuriâ? Vide Gesn. de quadruped. Plin. l. 28. &c. De iis jam. l. 2. Ode 15. v. ult.

35. *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphici mei carminis observate mensuram, & ad meæ lyræ sonum voces & cantus vestros aptate diligenter. Sappho, è Lesbo insulâ, nomen dedit & originem Sapphico carmini. Vide l. 2. Od. 13. cit. ibique annot.

3, 6. *Meique pollicis ictum.*] Quasi pul-

ritè celebrantes filium Latonæ, ritè Dianam lumine augescentem, frugibus propitium, fluxis mensibus evolvendis promptam. Aliquando connubio juncta dices: Ego poetæ Horatii versibus erudita cecini carmen gratum Numinibus, quando seculum reduxit dies solemnes.

Ritè Latonæ puerum canentes,
Ritè crescentem face noctilucam;
Prosperam frugum, celerémque pronos
Volvere menses.
Nupta jam dices: Ego Diis amicum, [39]
Seculo festas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horatî.

ANNOTATIONES.

sasset ipse citharam, hæc ait, ac veluti chorodidasculus, exemplo Græciæ Lyricorum. Theod. Marcil.

37. *Ritè.*] Ex ritu antiquo & solemni.

38. *Crescentem face noctilucam.*] Diana eadem quæ Luna, nocte lucens, νυκτιλαμπὴς Simonidi apud Dionys. Hal. Incrementa lucis ac decrementa singulis mensibus habere cognoscitur: orbem suum conficit diebus circiter 28. unde *menses pronos celeriter volvere* dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 68. *Luna à lucendo nominata, eadem Lucina: ut apud Græcos Diana eaque Lucifera invocatur à parentibus, sic apud nostros Juno Lucina. Eadem Diana omnivaga dicitur, non à venando, sed quod in septem numeratur tanquam vagantibus. Diana dicta quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quod ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut plerumque novem Lunæ cursibus: qui, quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur.*

39. *Prosperam frugum.*] Frugibus vegetandi vim humore suo impertit Luna.

41. *Nupta jam dices, &c.*] Cùm nupta olim eris, tum non sine gaudio dices: Ego pridem, adolescentula & virgo, carmen seculare ab Horatio compositum recitavi cum meis æqualibus. Hoc ideò ait, quod ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, à quibus seculare carmen, in bonorem scilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuisset in ludis secularibus.

42. *Seculo festas referente luces.*] Quanto apparatu, quantâ lætitiâ celebrarentur ludi seculares, dicam in carmine seculari. Tunc feriari omnes, & hilaritati sacrisque operam dare jubebantur.

ODE VII.

Ad TORQUATUM.

Vita hilariter ducenda, quia res omnes diffluunt.

Abiêrunt nives, jam agris herbæ renascuntur, & frondes arboribus. Terra mutat conditionem: atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas,

Diffugêre nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribúsque comæ.
Mutat terra vices, et decrescentia ripas
Flumina prætereunt.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus, alter est dactylicus archilochius diameter, constans duobus dactylis & unâ syllabâ.

1. *Diffugêre nives.*] Hæc Ode simile prorsus argumentum habet atque quarta l. 1. dictiones pares, ingenii tamen Horatiani fœcunditate gratum varietatem indutas. Scripta est ad Manlium Torquatum, qui fuit Consul A. U. 689. atque sub eo natum volunt poetam nostrum..

3. *Mutat terra vices.*] Terra prius hyemali constricta gelu mœstaque, jam *solvitur gratâ vice veris & Favoni,* jucundamque experitur amœnitatem.

3, 4. *Decrescentia ripas Flumina prætereunt.*] Salmasius legit *recrescentia:* alii *decrescentia* explicant, valdè crescentia, scilicet liquatis nivibus; sicque ripas suas transiliunt ac superant: quoniam, inquiunt, hyemis nives ineunte vere liquescunt & fluveus augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc verius quò simplicius, nec lector refragabitur, ut spes est. Sensus est; flumina, antè nivium aquis aucta & ripas supergressa jam ad eas rediêrunt, euntque & fluunt præter, id est, secundum ripas, nec ultra suum alveum feruntur, aut exundant.

 Gratia

Gratia cum Nymphis geminísq; sororibus audet [392]
Ducere nuda choros.
Immortalia ne speres, monet annus, et almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris: ver proterit æstas
Interitura, simul
Pomifer autumnus fruges effuderit: et mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cœlestia Lunæ:
Nos, ubi decidimus
Quò pius Æneas, quò Tullus dives, & Ancus;
Pulvis et umbra sumus.
Quis scit an adjiciant hodiernæ crastina summæ [3,3]
Tempora Dii superi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo.
Cùm semel occideris, et de te splendida Minos
Fecerit arbitria;
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Restituet pietas,
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum;

Gratia cum Nymphis ac binis sororibus non veretur nuda choreas celebrare. Annus, & hora, quæ gratum diem aufert, immortalitatem sperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempestatem absumit æstiva similiter *peritura, posteaquam autumnus fruges produxerit: statimque pigra redeunt frigora. Lunæ tamen citò resarciunt detrimenta cœli:* at *nos, simul ac devenimus eò, quò bonus Æneas, Tullus opulentus, atque Ancus,* deciderunt, *sumus* duntaxat *cinis & umbra. Quis novit utrum cœlestia Numina diem crastinam hodiernæ sint additura? Quæ genio benignè indulseris,* hæc *avaras manus hæredis effugient: postquam interieris, & Minos de te judicium ultimum pretulerit; nec stirps* nobilis, *nec eloquentia, nec pietas reparabit te, ô Torquate. Enimverò neque Diana castum Hippolytum eximit Infernorum tenebris,*

ANNOTATIONES.

5. *Gratia cum geminis sororibus.*] Gratiæ tres, Aglaia, Thalia, Euphrosyne.

6. *Nuda.*] Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide l. 1. Ode 4. & 20. Item l. 3. Ode 19.

7. *Monet annus, &c.*] Tempus fluxum vitam nostram pariter effluere & absumi docet; l. 2. Ode 18. *Truditur dies die.*

9. *Zephyris.*] Ventis tepidis, *veris comitibus.* Vide l. 3. Ode 1. v. 24. & infrà Ode 12. hujus l. 4.

13. *Damna tamen celeres, &c.*] Luna quidem suum orbem novo curriculo remetiens reparatur, fitque iterum plena, quæ interierat: cit. lib. 2. Od. 18. *Novæque pergunt interire Lunæ.* At nos mortales, cum semel interiimus, haud amplius reparamur aut reviviscimus. Moschus Idyll. 3. Bionis deflens interitum, Hei, hei, *malvæ in hortis, apium, anethum, cum interiere, tamen renascuntur posteà,* inquit: *nos vero, qui magni, fortes, sapientes, ubi primum mortui sumus, obscuri in terrâ somnum dormimus longum, infinitum,* μάλα μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγρετον ὕπνον, &c.

15. *Quò pius Æneas.*] Ad inferos nempe. Sensus est, non pietas Æneam non opes Tullum Hostilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo à morte vindicârunt: quis ergo sibi spondeat immortalitatem? *Æneas* famâ super æthera per Virgilium notus. *Tullus & Ancus,* ille tertius, hic quartus Rex Roman. T. Liv. lib. 1. Dionys. Halic. lib. 3. &c.

16. *Pulvis & umbra sumus.*] Eurip. Ἄνθρωπός ἐστι πνεῦμα καὶ σκιὰ μόνον, *Homo est flatus & umbra tantum.* Sophocles in Ajace, Εἴδωλα καὶ κούφην σκιάν. *Simulacra & levem umbram* homines appellat: Anac. Ὀλίγην κόνιν *Exiguum pulverem.* Jac. Apost. Epist. c. 4. v. 14. Ἀτμὶς πρὸς ὀλίγον φαινομένη, καὶ ἔπειτα ἀφανιζομένη. Vita, est, *vapor modicè apparens, & mox evanescens.*

17. *Summæ.*] Numero dierum quos viximus. Quidam leg. *vitæ.*

22. *Splendida arbitria.*] Non malè Heins. interpretatur; gravia, majestatis plena: vet. interpretes æquè bene, vera & manifesta.

Minos.] Apud inferos judex. Vide l. 1. Ode 28. l. 2. Ode 15.

25. *Infernis neque enim, &c.*] Morte nec liberant Dii sibi dilectos. Diana non inferis eripit Hippolytum, castitatis famâ inclytum. Vide Ov. Metamorph. 15. Senec. Tragœd. Hippolyt. &c. Hic Thesei & Hippolytæ Amazonis filius, cœlibem vitam ac venationis studium colens, & hinc Dianæ charus, interpellantem de stupro Phædram novercam strenuè repulit. Hæc illum apud Theseum

Nec

nec Theseus dilecti Pirithoi catenas infernales potest solvere.

Nec Lethæa valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

ANNOTATIONES.

detulit, quasi ipsam ad flagitium pellexisset. Hippolytus fugiens iratum patrem currum conscendit: at equi phocis exterriti currum & ipsum aurigam per devia trahentes discerpsêrunt, nomenque fecêrunt Hippolyti, ab ἵππ☉ *equus* & λύω, *dissolvo.* Extinctum tamen Dianæ precibus incolumitati pristinæ restituit Æsculapius: unde Virbium se voluit appellari, quasi bis virum. At demum fato, omnibus communi, functus decessit. Quapropter ab inferis minimè liberatum dicit Horatius. Vide Gell. l. 10. c. 16.

27. *Lethæa.*] Lethe fluvius inferorum prò ipsis inferis ponitur frequenter.

Theseus.] Hic filius Ægæi regis Athenarum tot egregiis facinoribus insignis, ut pro Hercule habitus sit: Pirithoum præcipuâ coluit amicitiâ, comitemque assumpsit ad Inferos profectus rapiendæ Proserpinæ causâ. Porrò ab Hercule ex Inferis ereptus secum voluit Pirithoum attrahere. Hic verò superveniente terræ motu ab eo distractus ac diremptus, ibidem vinculis constrictus mansit. Plutarch. in vitâ Thesei. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 5. &c.

38. *Pirithoo.*] Ixionis ille filius, ope Thesei Centauros vicit, &c. Vide lib. 3. Ode 4. in fine, ibique annot.

ODE VIII.

Ad MARTIUM CENSORINUM.

Nihil præter carmina dare posse: at illa rebus omnibus esse præferenda.

O Censorine, crateras & jucunda ex ære vasa ultro darem sociis meis; darem tripodas, Græcorum strenuorum munera. Tu verò non minima acciperes, si opulentus forem artibus, quas provexit vel Parrhasius vel Scopas;

DOnarem pateras gratáque commodus, [594]
Censorine, meis æra sodalibus;
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum: neque tu pessima munerum
Ferres; divite scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas;

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod, Ode 3. Lib. 1.

1. *Donarem pateras, &c.*] Non abs re Theodorus Marcilius existimat Oden hanc munus esse Saturnalitium, sive Saturnalibus, missum Censorino, quo tempore amici munera invicem missitabant, C. Martius ille Censorinus Consul fuit cum Asinio Gallo anno U. C. 746.

Pateras.] Varro 4. de Ling. Lat. *In poculis sunt pateræ*, inquit, *à patendo dictæ.* Anglicè. Goblets. Ejusmodi pocula argentea in sacris adhibebantur: dono etiam dabantur. Plaut. Amphitr. Scen. 1.

Post ob virtutem hero Amphitruoni patera
donata aurea est,
Quâ Pterela potitare rex solitus est.

2. *Æra.*] Vasa ex ære capacia, lebetas, Ang. Chaultrons, quæ multiplici erant usu.

Commodus.] Benignus, facilis, liberalis. Quidam legunt, commodis, sed perperam.

3. *Tripodas.*] Mensas vel sellas aliqui dicunt fuisse: alii, ansatas ollas: tripodas certè appellarunt, quòd ternis pedibus infima pars sustineatur, inquit Athen. mox citandus. Cæterùm apud priscos tripodum genera duo fuere, quæ ambo lebetas aliquando nominârunt: alterum caldarium, quod igni admovebatur, ideoque dicebatur, ἐμπυριβήτης, & λοετροχό☉, quo utebantur, ad calefaciendam aquam loturis: alterum fuit, poculum, genus tripodis, de quo Homerus:

Ἐπτ' ἀπύρους τρίποδας.

In his miscebatur vinum, ac temperabatur. Utiles erant etiam adornandis ædibus: & quia non igni adhibebantur, ἄπυροι dicti: atque horum auriti quidam exitêre. Athen. l. 2. c. 2. ubi & ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuisse. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter gestæ ac virtutis, constat ex Homero variis locis: fortasse quia, velut symbolum, firmitudinem animi ac robur corporis stabilitate suâ tripus exhibebat Virg. Æneid. 9. v. 263.

Bina dabo argento perfecta atque aspera signis
Pocula . . . .
. . . .
Et tripodas geminos.———

Vide Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 15.

6. *Parrhasius.*] Florebat hic anno ante Christum 400. Pictor insignis Zeuxidi coætaneus, *quorum prior luminum umbrarumque invenisse rationem, secundus examinâsse subtilius*

Hic

Hic ſaxo, liquidis ille coloribus [395]
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non hæc mihi vis, nec tibi talium
Res eſt, aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina poſſumus
Donare, et pretium dicere muneris.
Non inciſa notis marmora publicis,
Per quæ ſpiritus et vita redit bonis
Poſt mortem ducibus; non celeres fugæ, [396]
Rejectæque retrorſum Hannibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ,

alter lapide, coloribus alter peritus, effingere modò virum, modò Deum. At mihi facultas iſta non adeſt; *nec res tua* familiaris, *vel animus* tuus *indigent iſtis deliciis. Verſibus delectaris: verſus dare poſſumus,* & *doni æſtimationem eloqui. Non* ſtatuæ *marmoreæ publicis inſcriptionibus inſculptæ, per quas bonis imperatoribus fato functis redditur ſpiritus* & *vita; non Annibalis fuga præceps, minæque retro pulſæ, nec ſceleratæ Carthaginis incendia magis declarant virtutes*

ANNOTATIONES.

lineas traditur, inquit Fab. Quintil. 12. cap 10. Plinius autem lib. 35. cap. 10. *Parrhaſius deſcendiſſe in certamen cum Zeuxide traditur. Et, cùm ille detuliſſet uvas pictas tanto ſucceſſu, ut in ſcenam aves advolarent; ipſe detuliſſe linteum pictum ita veritate repræſentatâ, ut Zeuxis alitum judicio tumens flagitaret tandem remoto linteo oſtendi picturam, atque, intellecto errore, palmam concederet, ingenuo pudore, quoniam ipſe volucres feſelliſſet, Parrhaſius autem ſe artificem . . . . . Parrhaſius Epheſi natus, primus ſymmetriam picturæ dedit: primus argutias vultûs, elegantiam capilli, venuſtatem oris, confeſſione artificum, in lineis extremis palmam adeptus,* &c. Vide Athenæum lib. 12. cap. 11. & lib. 15. cap. 10.

Scopas.] Eximius ille ſtatuarius vixit anno ante Chriſtum 430. aut circiter. Pauſanias in Corinth. ait Parium fuiſſe Scopam, & ſinei Herculis meminit ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus & Phaëton, quæ imagines apud Samothraciam religiosè ſervatæ. Plin. lib. 36. cap. 5 multa alia ab eo ſigna egregiè facta memorat.

9. *Non tibi talium Res eſt, aut animus deliciarum egens.*] Domus tua non eget, imò abundat talibus ornamentis, nec plurimum cupidus eſt tuus animus. Tabulas pictas & ſigna apud Romanos in deliciis fuiſſe nemo neſcit. Cicero in Verrem teſtis locupletiſſimus, &c.

12. *Pretium dicere muneris.*] Eruditus quiſque legit *muneri:* atque interpretatur, pretium facere, ponere, conſtituere. Quod hic facit poeta, cùm carmen rebus omnibus antefert: dicitque plus valere ad memoriam viri magni propagandam, quàm tabulas, ſigna, ſtatuas, & publica monimenta.

13. *Inciſa notis marmora publicis.*] Imagines ære vel marmore inciſæ, cum epigraphe honorificâ in baſi, quæ breviter & compendiosè elogia contineat.

Publicis.] Quæ in loco publico & à publicâ auctoritate erectæ & poſitæ.

Notis.] Διὰ σημείων: prioribus duntaxat & majuſculis literis aſcriptus, ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populuſque Romanus, &c. poni vel ponendum curavit. Obſerva intelligendas hic ſtatuas mortuo Scipioni erectas. Nam vivus repudiaverat, & ex Africâ reverſus Populo Romano erigere volenti obſtitit ipſe per modeſtiam.

14. *Per quæ ſpiritus* & *vita redit bonis,* &c.] Cic. de Haruſp. reſp. *Statuæ* & *imagines non animorum ſimulacra ſunt ſed corporum.* At carmen anim. virtutes exhibet & repræſentat. Hinc Ovid.

Scindentur veſtes, gemmæ frangentur & *aurum,*
Carmina quam tribuent fama perennis erit.

Et noſter infrà lib 2. Epiſt. ad Auguſtum:

Nec magis expreſſi vultus per ahenea ſigna,
Quàm per vatis opus mores animiq; virorum
Clarorum apparent.

15. *Celeres fugæ, Rejectæque retrorſum Hannibalis,* &c.] Quando Annibal *incubans Italiæ,* ejúſque *viſceribus inhærens, ſummotus* tandem & coactus eſt citò in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quatiebat Scipio; qui ſic ad hoſtes traduxit *rejectáque minas* & belli mala atque incommoda, quibus ſui cives antea vexabantur. Vid. T. L. l. 28. 29, 30. Flor. l. 2. c. 6.

17. *Incendia Carthaginis impiæ.*] Pub. Scipio Africanus id nominis prior eſt adeptus, quod Annibale devicto Carthaginem tributariam feciſſet. Fuit poſtrà Scipio *Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis aſſumptus, hoc ſcilicet fato, ut quam urbem concuſſerat avus, nepos everteret . . . . . per continuos decem* & *ſeptem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis ſuis ſponte hoſtes immiſerant,* &c. Flor. lib. 2. cap. 15. Porrò, ut vides, lector, utrumque hîc per

Ejus

Illius qui reversus est adeptus titulum ab Africâ devictâ, quàm Musæ Calabræ. Ac, si taceant scripta, nihil præmii haberes, ex eo quod laudabiliter gesseris. Quid esset filius Iliæ & Martis, si invidiosum silentium obrueret laudes Romuli? Vis & gratia & facundia Poëtarum valuit Æacum liberare Infernorum fluminibus, & consecrare beatis insulis. Viro laude digno Musa confert immor-

Ejus qui domitâ nomen ab Africâ
Lucratus rediit, clariùs indicant
Laudes, quam Calabræ Pierides; neque
Si chartæ sileant quod benè feceris, [115]
Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ
Mavortísque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, et favor, et lingua potentium
Vatum, divitibus consecrat insulis.
Dignum laude virum Musa vetat mori.

ANNOTATIONES.

licentiam poeticam Horatius confudit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginis impiæ.] Quæ scilicet contra jus & fas bellum renovârat. *Pudebat nobilem populum (ablato mari, captis insulis) dare tributa, quæ jubere consueverat. Hinc . . . . . Annibal causas novorum motuum quærens, Saguntum Hispaniæ civitatem opulentam, fidei erga Romanos magnum sed triste monimentum evertit; ut Italiam sibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio est, &c.* Flor. cit. lib. 2. cap. 6.

18. *Ejus qui domitâ nomen ab Africâ Lucratus rediit.*] Vide Cic. lib. 3. de Offic. initium.

20. *Calabræ Pierides.*] Versus Ennii è Calabriâ oriundi, Rudiis nimirùm nati. *Ennio cive nobiles Rudiæ*, ait Mela. Is natus Q. Valerio & C. Manilio Consulibus, inquit Gellius ex Varrone, atque septimum & sexagesimum annum agens scripsit duodecimum annalem. Ex Eusebio Tarenti natus à Catone Quæstore Romam translatus, habitavit in monte Aventino, parco admodum sumptu, atque unius ancillæ ministerio contentus; septuagenario major articulari morbo periit; sepultusque est in Scipionis monumento, viâ Appia, infra primum ab urbe milliarium. De eo Quintil. lib. 10. cap. 1. *Ennium sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia & antiqua robora jam non tantam speciem habent quam religionem.* Cic. Pro Archiâ Poëta, sic habet: *Carus fuit Africano superiori noster Ennius. Itaque etiam in sepulcro Scipionum putatur is esse constitutus è marmore . . . . Rudium hominem majores nostri in civitatem receperunt.* Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non fine Populi Romani decore, famâ, gloriâ, ut asserit ibid. Tullius.

Calabræ.] Calabria est hodie ampla regio regni Neapolitani versùs Austrum ad Siciliam. De eâ jam l. 1. Od. 31. Martialis lib. 5. Epigram. 31. Horatianam *lyram Calabram* appellat, quia Venusium Horatii patria, Calabriæ vicinum. *Pierides* unde dictæ dissertum suprà, Od. 3.

22. *Quid foret Iliæ Mavortisque puer, &c.*] Ipse Gentis Romanæ conditor Romulus vix hodie notus esset, *si chartæ sileant*, si nemo scripsisset quæ ad illum pertinent, quasi invidens ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia ipsius merita *jacerent in tenebris, nisi literarum lumen accessisset*, quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti sententiam expressisse, scribentis: *Quis Priami filios nôsset, nisi bella superiora cecinissent Poetæ?* Vide Idyll. 16. & Pindar. Od. 7. Nem. ait, *Maximas virtutes tenebris obscurari, si hymnis & præconiis destituantur*, &c. *laborum vero & præclari gestorum summam remunerationem esse inclytus carminum cantus.*

Iliæ Mavortisque puer.] De *Iliâ* matre Romuli, l. 1. Od. 2. stroph. 5. de Romulo eod. Od. 12. stroph. 6. *Mavors* quasi *magna vertens* dicitur Mars, ex Cic. de Natur. Deorum 3. Græcis Μάμεϱτος, Sabinis *Mamers*, ex Varrone.

25. *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, &c.*] Per carmina Poëtarum Æacus, oblivioni adeóque inferis ereptus ad posteros memoriam transmisit suam. De *Æaco* lib. 2. Od. 13. De *Styge*, lib. 1. Od. 34. v. 10.

27. *Divitibus consecrat insulis.*] Μαϰάϱων νήσους, *beatorum insulas* Græci vocant, insulas fortunatas, ex Strabone, sitas ad finem Mauritaniæ, Latini dicunt; & in iis quidam statuunt Campos Elysios: quos describit Virgil. Æneid. 6. v. 640. *Lætas sedas* Horatius appellat lib. 1. Od. 10. infra, Epod. 16.

arva, beata
Petamus arva, divites & insulas.

Insula dicitur quasi in salo posita. Fest. Isidor. &c.

28. *Dignum laude virum Musa vetat mori.*] Theocrit. Idyll. cit. 16. *à Musis illustrem venire famam*, asserit.

Cœlo

Cœlo Musa beat. Sic Jovis interest
Optatis epulis impiger Hercules: [398]
31 Clarum Tyndaridæ sidus ab infimis
Quassas eripiunt æquoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus,

talitatem; Musa cœlis inserit. Ita Jovis conviviis accumbit fortis Hercules. Ita filii Tyndari, lucida sidera, è mari profundo vindicant naves labefactas. Ita Bacchus pampino virenti coronatum habens caput, felicem dat eventum precibus mortalium.

ANNOTATIONES.

Ovid. 4. de Ponto, Eleg. 8.

Carmine fit vivax virtus, experſque ſepulchri
Notitiam seræ posteritatis habet.
Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona nosti, &c.

Non mirum ergo puod Alexander ille Magnus, cum ad Achillis ſepulchrum devenisset, beatum eum pronunciavit, cui rerum gestarum contigisset eximius præco, ſcilicet Homerus.

26. *Sic Jovis interest Optatis epulis impiger Hercules.*] A Poëtis & carminibus habet Hercules, quod inter cœlites credatur Jovis mensæ & epulis adesse & accumbere, nectareque & ambrosiâ veſci. Vide l. 3. Od. 3. ſtroph. 3. Homer. Odyſ. λ. Pindar. Nem. Idyll. 1. Ovid. loco modò cit.

Dii quoque carminibus (si fas est dicere) fiunt
Tantaque majeſtas ore canentis eget.

31. *Clarum Tyndaridæ, ſidus, &c.*] Sic etiam Castor & Pollux habentur Dii, putanturque periclitantes in mari juvare. Lib. 1. Od. 3. v. 2. & Od. 12. ſtroph. 7.

33. *Ornatus viridi, &c.*] Hâc denique ratione Bacchus inter Deos numeratur, creditùrque hominum vota ſuſcipere, & optata largiri. Vide lib. 3. Od. 25. ibique annot.

Quantâ demum varietate longam narrationem Poeta distinguat & exornet, obſerva, lector ſtudioſe.

ODE IX.

Ad M. LOLLIUM.

Res ob eo geſtas ſuis carminibus oblivione ſe vindicaturum.

NE fortè credas interitura, quæ
Longè ſonantem natus ad Aufidum,
Non antè vulgatas per artes
Verba loquor ſocianda chordis.
Non, ſi priores Mæonius tenet [399]
9 Sedes Homerus, Pindaricæ latent,

Ne fortè existimes perituros ſermones, quos ego natus ad Aufidum late reſonantem loquor per artes novas fidibus jungendos. Etsi Homerus Mæonius primas obtinet partes, haud tamen obſcura eſt Muſa Pindari,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Ne forte, &c.*] Artificium ſingulare exhibet hæc Ode, argumentum verò par cum ſuperiori.

2. *Natus ad Aufidum.*] Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus altè ſtrepit, & murmurat. Vide lib. 3. Od. ult.

3. *Non ante vulgatas per artes.*] Lyricis verſibus, à me primo Latinè compoſitis lib. 3. Ode ult. & lib. 4. Od. 3. in fine.

4. *Socianda chordis.*] Lyræ aptanda, voce pariter & fidibus canenda.

5. *Non, ſi priores, &c.*] Etſi primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorii, qui poſt illum ſcripſere. Vide Gell. lib. 3. cap. 11. ubi refert dubitatum à multis, uter ætate prior, Heſiodúſne an Homerus, & l. 17. c. 21. aſſerit eos ætatem ſimul egiſſe, vel Homerum aliquantò eſſe antiquorem.

Mæonius.] Mæonis filius: vel natus in Mæoniâ ſeu Lydiâ, Scilicet è Smyrnâ urbe, quanquam

Septem urbes certant de ſtirpe inſignis Homeri,
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athenæ.

6. *Homerus.*] Hic ingeniorum & omnis doctrinæ fons dictus. De quo vide Suidam, &c. Plutarchus ſcribit nomen à cæcitate Homero inditum, quoniam à Cumæis & Ionibus ὅμηροι vocantur qui oculis capti ſunt, eo quod egeant ductoribus, ὁμηρευόντων: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. l. 2. ait Homerum annis ante ſe quadringentis extitiſſe. Cornel. Nepos Chron. & Gell. lib. 17. cap. 21. aliique, annis ante Romam conditam centum & ſexaginta; pariter vet. Schol.

Ceæque,

Simonidis, Alcæi minacis, ac Stesichori gravis. Neque tempus abolevit id quod Anacreon olim cecinit. Vivit etiamnum amor, ac spirant ardores mandati chordis Æoliæ virginis. Non una Helene Spartana adamavit pexos mœchi capillos, admirata vestes auro distinctas, ornatum

Ceæque, et Alcæi minaces,
Stesichoríque graves Camenæ.
Nec, si quid olim lusit Anacreon, [400]
Delevit ætas: spirat adhuc amor,
Vivúntque commissi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non sola comptos arsit adulteri
Crines, et aurum vestibus illitum
Mirata, regalésque cultus,

ANNOTATIONES.

Juvenal. ad Sat. 7. v. 30. Alii aliter. Ad verum accedere propiùs videntur, qui scribunt, floruisse circiter annis centum quadraginta post bellum Trojanum. Appollodor. &c. Cic. de clar. Orator. *Etsi Homeri incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum*, & de Orat. n. 135. *Pisistratus*, inquit, *Homeri libros antea confusos sic disposuisse dicitur, ut nunc babemus.* Quintil. l. 10. c. 1. ut fluviis & fontibus initium dat Oceanus, sic omnibus eloquentiæ partibus exemplum & ortum dedit Homerus. *Nemo*, inquit, *magnis in rebus sublimitate, in parvis proprietate illum superavit. Idem lætus ac pressus, jucundus & gravis, tum copiâ, cum brevitate mirabilis, &c.* Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregié Plinius explicat lib. 7. cap. 29. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 1. ubi inter mulieres doctrinâ celebres numerat Daphnen Tiresiæ filiam, apud Delphos condendis versibus præcellentem, unde multa ad sui poematis cultum Homerus transtulisse creditur. Cæterùm velut numini cuidam etiam fana & sacella Homero fuisse erecta multis in locis constat, ut Smyrnæ, Alexandriæ, & alibi.

Pindaricæ.] De Pindaro fusè suprà, Od. 2. hujus libri.

7. *Ceæque.*] Simonides Ceius, Pausaniæ Lacedæmonum Principi, valdè honoratus, perinde ac Hieroni Siciliæ Tyranno, floruit circa Olympiad. 65. Aliter alii; sed non mirum: vixit enim ille perdiu. Divinum hunc Poetam nuncupare divinus ipse Plato, & aliquot ejus versus afferre non dubitavit. Præclarum ex illius Threnis fragmentum exhibit Dion. Halic. ubi Danae ab Acrisio fluctibus maris ad certum naufragium exposita suum deflet infortunium. Vide quæ de eo jam annotavi l. 2. Od. 1. in fine. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 7. & 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces.] Scilicet is Tyrannis infestus, quosdam etiam suis versibus exterminari fecit. De eo non semel antea, lib. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

8. *Stesichorique graves Camenæ.*] Quintil. cit. *Stesichorum, quàm sit ingenio validus, materiæ quoque ostendunt, maxima bella & clarissimos canentem duces, atque Epici carminis onera lyrâ sustinentem. Reddit enim personis in agendo simul & loquendo debitam dignitatem: ac, si tenuisset modum, videtur æmulari proximus Homerum potuisse: sed redundat atque effunditur: quod ut est reprehendendum, ita copiæ vitium est.* Is erat ex Himerâ urbe Siciliæ. Florebat Olympiade 42. ante Christum annis decem & sexcentis. Ejus pauci admodum versus ad nos usque pervenêrunt. Non prætermittam quod aiunt, proscissâ carmine Helenâ, immissam ab iratis ejus fratribus Castore & Polluce Stesichoro cæcitatem, quanquam palinodiam canenti. Dictus quod Ἔστησεν χορὸν πρῶτος ἐν κιθαρῳδίᾳ, *fuerit chorum primus in citharæ cantu*: nam antea Tisias vocabatur. Suidas. Ei statuam elegantem fuisse positam, quæ summo fuerit propter ingenium honore & nomine, testis Cicero in Verrem. Vide Plin. lib. 10. cap. 29. ubi ait, *suavitatem præmonstratam esse eo auspicio, cum in ore Stesichori infantis luscinia cecinit.*

9. *Anacreon.*] *Lusit*, inquit propriè Horatius: is enim amatoria præcipuè scripsit Ionicam secutus dialectum, quippe in media natus Ioniâ, Teio civitate. Floruit ante Christum annis prope quingentis. Ei Suidâ, scripsit vitiosa carmina, Iambos, item quosdam versus metri peculiaris, qui ab eo Anacreontici nuncupati sunt. Hos venustos, dulces, ac lepidissimos appellat Gellius l. 19. c. 9. De eo jam l. 1. Od. 17. stroph. 5. ad has voces, *fide Teiâ*. Vide Epod. 14.

12. *Æoliæ puellæ.*] De Sappho Æolia sive Lesbiâ lib. 2. Od. 13.

13. *Non sola comptos arsit, &c.*] Exemplis conglobatis probat, si desit poeta, res quasque laudabiliter confectas interire: ante Helenam, inquit fuerunt & aliæ mulieres bellorum causæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus scriptor ea literis commendavit. Vide Athen. l. 13. c. 1. ubi multa præter Trojanum bella propter mulieres exarsisse adductis exemplis ostendit.

Et comites, Helene Lacæna:
Primúsve Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non semel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthenelúsve solus
Dicenda Musis prælia: non ferox
Hector, vel acer Deiphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus puerísque primus.
Vixêre fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illacrymabiles
Urgentur ignotíque longâ

regium ingentémque *comitatum. Nec Teucer primus sagittas contorsit arcu Cretensi.* [401] *Haud unâ vice Troja* fuit *expugnata. Non solus audax Idomeneus aut Sthenelus pugnas confecit à Musis cani dignas. Non primus Hector acer, aut strenuus Deiphobus ingentes plagas tulit pro suis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generosi fuêre complures.* [402] *Verùm cuncti indefleti & obscuri premuntur oblivione sempiternâ,*

ANNOTATIONES.

16. *Helene Lacæna.*] De hâc, ejusq; adultero Paride, l. 1. Od. 15. & l. 3. Od. 3. *Mirata virum, &c.* Insolitus nempe Spartanis cultus & luxus. At contrà Phrygii acu vestes pingere auroque exornare primi instituêrunt. Hinc Helena corporis neglectui & parsimoniæ innutrita Paridis ejusque comitum regalem pompam demiratur. Ovid. Epist. Paridis ad Helenam:

O quoties dices: quam pauper Achaia nostra est!
. . . .
Parce sed est Sparte: tu cultu divite digna:
Ad talem formam non facit iste locus.
Cùm videas cultus nostrâ de gente virorum,
Quales Dardanias credis habere nurus?

17. *Primúsve Teucer, &c.*] Telamonis ille filius, Ajacis frater, ab Homero tam celebratus ob artem & peritiam jaculandi, non tamen fuit primus eâ solertiâ insignis: eximii extitêre ante illum jaculatores. At hi minimè sunt clari, quia præcone & vate caruerunt. Homer. Iliad. θ. primos quosque Trojanorum heros Teucer perdidit, ibique octo nominantur ejus sagittis prostrati. Vide & lib. 1. Ode 7. sub finem.

Cydonio arcu.] Apud Cydonem Cretæ insulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant: aptæ quoq; ibidem ad sagittas cannæ nascebantur. Virgil. Eclog. 10. v. 59.

18. *Non semel Ilios Vexata.*] Arx illa Trojæ sæpiùs pro ipsâ urbe usurpatur. Expugnata fuit Troja primò ab Hercule, deinde ab Amazonibus, deniq; à Græcis. Priora tamen ea bella & excidia vix nota sunt: posteriùs verò quam celebre per Homeri carmen? Vide lib. 3. Ode 3. stroph. 6.

20. *Idomeneus.*] Filius Deucalionis ille, Rex Cretensium, Minois nepos: armatus fulguri, pugnans apro comparatur ab Homero Il. ν.

Sthenelus.] Is *impavidus & pugnæ sciens* dicitur l. 1. Ode 15. Vide ibid annot.

22. *Hector.*] Hunc Trojanorum fortissimum Homerus Marti & *igni* cuncta devastanti similem dicit. De eo jam l. 3. Ode 3. stroph. 7. frater ejus fuit *Deiphobus*, post illum virtute præcipuus. De his, deq; totâ excidii Trojani serie multiplicique historiâ, consule Dictyn Cretensem, & Daretem Phrygium. Hic refert *Priamum regem Trojanorum* (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumque plurium, ex Cic. Tusc. 1.) *vultu pulchro, magnum, voce suavi, aquilino corpore. Hectorem blæsum, candidum, crispum, strabonem, pernicibus membris, vultu venerabili, barbatum, decentem, bellicosum, animo magnum, civibus clementem, dignum & amori aptum. Deiphobum similem patri, dissimilem naturâ, fortem. Alexandrum, sive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli & flavo, ore venusto, voce suavi, velocem, cupidum imperii.*

Graves Excepit ictus, &c.] *Hector* enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Trojæ ter ob eo raptatus est. Homer. Iliad. 23. Virgil. Æneid. 1.

Deiphobus.] Helenâ post mortem Paridis in uxorem assumptâ, ejus dolo Græcis proditus est, atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulsis, Virg. Æn. 6. v. 495.

25. *Vixere fortes ante Agamemnona Multi.*] Ut apud Trojanos præter Hectorem, Deiphobum, aliosque aliquot; sic etiam apud Græcos præter et ante Agamemnonem & quosdam alios, multi fortissimé dimicarunt, laudeque bellica inclaruêrunt: omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnon.] Exercitûs Græcorum princeps & coryphæus, à Darete suprà cit. describitur, *alto corpore, magnus, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.*

Nocte,

quoniam ſanctum poëtam non habuêre. Virtus incognita parum differt ab ignaviâ deſpectâ. O Lolli, ego te non relinquam ſine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas ſinam injuſtè ſepeliri invidâ oblivione. Mens tibi eſt rerum ſciens, æqua in proſperis & adverſis, avaritiæ datis inimica, & ſpernens, pecuniam ad ſe omnia trahentem: non unius anni Conſul, ſed quotieſcunque judex innocens & fidelis honeſtum utili antepoſuit atque fronte excelsâ repudiavit munera improborum, ſuaque arma triumphans protulit per turmas impedire volentes. Non rectè appellaveris felicem eum, *qui multa habet: rectiùs autem felicis titulum meretur, qui bene uti donis Deorum,*

Nocte, carent quia vate ſacro.
Paulùm ſepultæ diſtat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum ſilebo,
Tótve tuos patiar labores
Impunè, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Eſt animus tibi
Rerúmque prudens, et ſecundis
Temporibus dubiiſque rectus;
Vindex avaræ fraudis, et abſtinens [401]
Ducentis ad ſe cuncta pecuniæ:
Conſúlque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honeſtum prætulit utili, et
Rejecit alto dona nocentium
Vultu, et per obſtantes catervas
Explicuit ſua victor arma.
Non poſſidentem multa vocaveris
Rectè beatum. Rectiùs occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus ſapienter uti,

ANNOTATIONES.

28. *Vate ſacro.*] Seu quod inſtinctu divino afflatur Poëta, *Sacer* vocatur: ſeu quia *Muſarum* myſta, & *Sacerdos*, lib. 3. Od. 1. init. ſeu quia *poëtæ veluti Deorum aliquo dono & munere commendati nobis eſſe videantur*: quod ait Cicer. de Aruſp. reſp. 18. ex Ennio Ovid. 3. de Arte.

Eſt Deus in nobis, ſunt & commercia cœli,
Sedibus æthereis ſpiritus ille venit.

Et alibi

At ſacri vates & Divûm cura vocantur,
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

29. *Paulùm ſepultæ diſtat inertiæ Celata virtus.*] Virtus, quæ non eſt conſpicua, nihilo felicior eſt, quam inertia & deſidia, quam omnes aſpernantur.

32. *Tótve tuos patiar labores.*] Lollius gravia geſſit bella, in Germaniâ, Thraciâ, Galatiâ. Vide Dion. lib. 54.

33. *Lolli.*] M. Lollius Conſul fuit cum Q. Æmilio Lepido. A. U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipſe indicat lib. 1. Ep. ult. in fine, ubi ſcribit:

Forte meum ſi quis te percontabitur ævum,
Me quater undenos ſciat impleviſſe Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ad hunc binæ ſunt Horatii Ep. 2. & 18. l. 2. in quorum priore *Maximum* eum appellat.

34. *Eſt animus tibi Rerum prudens.*] Philoſophiæ notitiâ, vel uſu & prudentiâ inſtructus, ſagax, judicii & conſilii vim habens. Non ergo mirum, ſi Auguſtus Caio Cæſari filio in Armeniam proficiſcenti moderatorem cuſtodemque Lollium dedit.

35, 36. *Secundis Temporibus dubiiſque rectus.*] Æquam ſervas mentem arduis in rebus, non ſecus ac in bonis temperatam, Lib. 2. Ode 3.

37. *Vindex avaræ fraudis, & abſtinens.*] Laus hæc minimè Lollio idonea, quem pecuniæ quâm rectè faciendi in omnia cupidiorem teſtatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cum ſcriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ poſteà innotuit: vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. Lib. 8. Epiſt. 10. *Ut vera laus ornat, ita falſa caſtigat.* Conſtat ſubinde Cæſarem Lollio offenſum, ſeu quod Orientis provincias expilâſſet, ſeu aliâ de causâ. Velleius lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 13. Plin. lib. 9. cap. 35, &c.

39 *Conſúlque non unius anni.*] Reipublicæ conſuluiſti quidem anno uno, ut alii Conſules: at ipſe tibi ſemper dominaris, cupiditateſque frænas & coërces, imò paſſim de illis triumphas, exerens arma tua ubique victricia, ſcilicet abſtinentiam, juſtitiam, &c. optima certè allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

Durámque

Durámque callet pauperiem pati,
Pejúsque letho flagitium timet:
Non ille pro caris amicis,
Aut patriâ timidus perire.

molestamq; egestatem ferre: & plus horret scelus quam mortem. Is pro familiaribus & patriâ occumbere non veretur.

ANNOTATIONES.

49. *Durámque callet pauperiem pati.*] Vide lib. 3. Ode. 2.

50. *Pejúsque letho flagitium timet.*] Juvenal. Sat. 8. v. 38.

Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere causas.

51. *Non ille pro caris amicis, &c.*] Lib. 3. Od. 2. & 19.

ODE X. Ad LIGURINUM.

O Crudelis adhuc, et Veneris muneribus potens, [404]
Insperata tuæ cùm veniet pluma superbiæ,
Et, quæ nunc humeris involitant deciderint comæ,
Nunc et qui color est puniceæ flore prior rosæ,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam:
Dices: heu (quoties te in speculo videris alterum)
Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit? [405]
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

O dure hactenus, & Veneris donis superbe, quando inexpectata penna accesserit tuæ arrogantiæ, atque defluxerint capilli, qui nunc per humeros diffunduntur, & qui nunc rosâ purpureâ micantior est color deperditus Ligurinum mutarit in vultum hirsutum; tunc *quandocunque te diversum aspexeris in speculo, dices: Eheu, qui nunc adest animus, quare idem non adfuit juveni* mihi? *vel quare huic menti non revertuntur integræ malæ?*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 11. Lib. I.

1. *O crudelis adhuc, &c.*] Speciosi istius pueri amore captum se declarat Horatius hujus libri Od. 1. v. 33. Hinc patet vel constantem in tuendâ pudicitiâ Ligurinum exitisse; vel Poetæ nostro non respondisse.

Veneris muneribus potens.] Pulchritudine, gratiâ, ætatis flore, spectabilis.

2. *Insperata tuæ cùm veniet, &c.*] Cùm juventutis ac pueritiæ flos abierit, quod nunc non cogitas.

Pluma.] Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de crescente barbâ, sed de senescente Ligurino locum hunc intelligendum, citatque Ovid. Trist. 4. Eleg. 18.

Jam mea cycneas imitantur tempora plumas.

Novus interpres sanè audacior veteres omnes proscindens, imò inquit, Horatius Græcorum ritu locutus est, qui alas venisse rei alicui dicunt ad significandum illam periisse ac velut avolasse: sensusque est, cùm superbia Ligurini abscesserit, vel perierit forma quâ superbus erat, tum demum fore ut prioris arrogantiæ pæniteat. Acuta sanè interpretatio, cui non dubitarim refragari, & potius ab omnium antiquorum partibus stare.

3. *Deciderint comæ.*] Hæc verba stabiliunt opinionem Marcilii, quam modò retuli. Id est, cùm jam pauci per tempora capilli cani superfuerint cumque μεσαιπόλιος, Hom. Il. 13. 36. vel σπαρτοπόλιος, erit Ligurinus, qui nunc spissâ gloriatur cæsarie. Vid. l. 2. Od. 5, in fine: & l. 3. Od. 20. sub finem. Alii tamen explicant de pubertate: eo quod apud veteres comam tondendi mos esset puberibus saltem honestis & castis, qui sic ab effeminatis & delicatis distinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam studiosè nutriebant: unde comati & capillati nuncupabantur. De more præcisam eâ ætate cæsariem Diis, præsertimque Apollini, qui comatus fingebatur, consecrandi, dixi alibi.

5. *Ligurinum.*] Quidam legunt *Ligurine*, voluntque verbum *vertere* absolutè poni ut apud Virgil. Æneid. 1. *Tum prora avertit.* Sed vulgatam lectionem præferendam censeo.

6. *Speculo.*] Velut effeminato quod feminis est tribuit speculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in castris, speculum circumferentem. Sat. 2. v. 99. and 803. *Consilium formæ* speculum bellè vocat Martialis.

Alterum.] Longè mutatum, è lævi & polito hispidum, pilosum, horridum.

7. *Quæ mens est hodie, &c.*] Dum annis & pulchritudine florebam, cur non ego quæstum meretricium feci?

8. *Vel cur his animis, &c.*] Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cùm jam tempore didici ætatem labi, et formam perire?

Incolumes.] Colore & juventute nitentes, nullis tum rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

ODE XI.

AD PHYLLIDEM.

Diem natalem Mæcenatis invitat eam ad convivium.

O Phylli, [illegible] Nitent [illegible] vasis: ara [illegible] coronata optat [illegible] cruore agni mactati. [illegible] omnium strenue laborant: famulæ servis junctæ hùc illùcq; discurrunt. Ignis tremit atrum fumum [illegible] in apicem. [illegible] ut sciás ad quam [illegible] invitaris, celebrandæ tibi sunt

EST mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederæ vis
Multa, quâ crines religata fulges.
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis avet immolato [406]
Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc et illuc
Cursitant mistæ pueris puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen nôris, quibus advoceris
Gaudiis: Idus tibi sunt agendæ;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2. Lib. 2.

1. *Est mihi, &c.*] Natalem Mæcenatis celebraturus Poëta noster, Phyllidem ad epulas invitat, lautaque spondet fore omnia; ne verò illa Telephi amore retineatur, multis conatur efficere. Virgil. Eclog. 3. v. 76.

Phyllida mitte mihi, meus est natalis, Iola.

Nonum superantis annum Plenus Albani cadus.] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi & boni.

2. *Albani.*] Quod ex Italicis suavissimum & gratissimum asserit Athenæus, lib. 1. cap. 25. idem testatur Plin. lib. 14. cap. 2. & 6. & alibi. Martial. lib. 13. Epigram. 109.

3. *Phylli.*] De eâ jam lib. 2. Od. 4.

Apium.] Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri aiunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. l. 20. c. 11. & l. 19. c. 8. sub finem. Vide & l. 1. Od. 36. & l. 2. Od. 7. v. 24. annot.

4. *Hederæ.*] Hæc Baccho sacra, atq; ebrietatis antipharmacum. Apud Theocrit. Idyl. 3. pastor coronam ex hederâ & apiô implexam gestat Amaryllidis suæ gratiâ.

6. *Ridet argento domus.*] Non displicet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: Ædes meæ nitent quasi argentum; munda passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento reverà domus colluceret; ut eruditè & sagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causâ nomino.

Ara castis Vincta, &c.] E vivo cespite structa ara, puris ex more herbis coronata, mox imbuetur mactati agni sanguine.

7. *Verbenis.*] Vide lib. 1. Od. 19. annot. ad v. 24.

Immolato.] Cædendæ victimæ caput aspergebatur molâ salsâ, id est, farre tosto & sale commixtis: hinc vox, *immolare.*

9. *Cuncta festinat manus, &c.*] Cuncti elaborant, ancillæ famuliq; & simul diligenter parant quæcumq; sunt ad convivium necessaria.

11. *Sordidum flammæ, &c.*] Culinæ mea focus plurimum habet ignis, è quo flammæ sursum feruntur in verticem, & rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13. *Ut tamen, noris, &c.*] Ut intelligas quid sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco: Idus sunt Apriles, in quibus natalem celebro Mæcenatis, meo natali jure mihi potiorem.

14. *Idus.*] Macrob. lib. 1. 1. Saturnal. cap. 15. *Nonnullis placet Idus vocatas ἀπὸ τοῦ εἴδου quod eâ die plenam speciem Luna demonstret. Sunt qui existiment Idus ab ove eduli dictas; quæ hoc nomine vocant Tusci, & omnibus Idibus ei immolatur à flamine. Nobis illa ratio nomini vero proprior existimatur, ut Idus vocemus diem qui mensem dividit. Iduare enim Hetruscâ lingua dividere est: unde & vidua, quasi valde idua, id est, valde divisa, vel à viro divisa*

Qu

Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem:
Jure solennis mihi, sanctiórque
Penè natali proprio, quòd ex hâc
Luce Mæcenas meus affluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
(Non tuæ sortis juvenem) puella
Dives et lasciva, tenétque gratâ
Compede vinctum.
Terret ambustus Phaëton avaras
Spes; et exemplum grave præbet ales
Pegasus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,
Semper ut te digna sequare; ut ultrà

Idus, qui dies Aprilem dividit Veneri maritimæ sacrum: merito mibi festivus, [407] *atque sacratior ferè meo natali, quoniam ab eâ die Mæcenas amicus accrescentes annos computat. Telephum* porro, *nequaquam tuæ conditionis adolescentem, quem concupiscis, cepit virgo opulenta & protervat, retinetque jucundis vinculis astrictum.* Cæterum *Phaeton concrematus desideria cupida comprimit: volucris autem Pegasus graviter ferens* [408] *Bellerophontem equitem terrestrem, insigne documentum præstat, ut nunquam non sectere tibi convenientia;*

ANNOTATIONES.

Hinc patet cur Aprilem findere, id est, quasi medium secare ab Horatio dicatur. Idus enim fiunt decimâ quintâ die mensium Martii Maii, Julii, Octobris: in reliquis autem mensibus fiunt die tertiâ decimâ.

15. *Mensem Veneris marinæ, &c.*] Aprilis secundus anni Romanorum mensis ab aperiendo dictus, quasi aperilis, quod eo temporem arbores & plantæ aperire se in germen incipiant. Alii dictum putant quasi Aprilem cum aspiratione ab ἀφροῦ maris spuma, è quâ Venus orta creditur, quæ & Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porro ut primum mensem à patre suo Marte, ita secundum ab Æneæ matre Venere nominavit Romulus: & in eo Veneri sacrum fieri à matronis, posteà constitutum. Hæc Macrob. l. 1. Saturnal. c. 12. & ejusdem l. c. 1. *Cum Sol vernalis Æquinoctii transgreditur ..., augendo diem, tunc & Venus læta, & pulchra virent arva segetibus, prata herbis, arbores ... Ideo majores nostri Aprilem mensem Veneri ...averunt.* Lege ibid. alia quædam scitu non indigna. Vide & suprà lib. 3. Od. 26. v. 5. ...not.

18. *Quòd ex hac Luce Mæcenas, &c.*] Ibibus Aprilis natus Mæcenas prodiit in lucem, Mæcenas, inquam, *præsidium & dulce decus meum,* dies natali proprio mihi sanctior! Nam & ...us vitam meæ longè antepono.

19. *Affluentes Ordinat annos.*] Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. ...tà Consulibus publicè, si privatim à natali ...o quisq; annos computabat, inquit Torrent.

21. *Telephum.*] De eo jam lib. 1. Od. 13. & l. 3. Od. 12. hic *spissâ nitidus comâ puroque ... vespero* commendatur: illic *rosea cervix ... cerea brachia* laudantur.

22. *Non tuæ sortis.*] O Phylli, ne differ ad me proficisci tui percupidum: nec, te remoretur Telephi amor. Hunc enim omninò excutere animo tuo debes, tum quod tibi est is dispar valdè; tum quia occupatus est puellâ sua sortis, divite scilicet, ut ipse, & ingenuâ, non meretriciæ conditionis, ut tu.

23. *Puella Dives & lasciva.*] An illa Chloe, de quâ lib. 3. Od. 19.

Tenetque gratâ Compede vinctum.] Suis amoribus suæque velut servituti prorsus addictum habet.

25. *Terret ambustus Phaëton avaras Spes.*] Exemplis probat Horatius non esse id appetendum quod est supra nos, quodq; vix sperare aut assequi fas videatur. Nota est cuilibet historia & casus Phaetontis, qui cùm Solis currum equosque regere cupiisset, *currûs auriga paterni* temerarius, *magnis excidit ausis,* in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo. Ovid. Metam. 2. Lucret. l. 5. &c.

26. *Ales Pegasus, terrenum equitem gravatus, &c.*] De Pegaso alato equo, inter sidera relato, dixi lib. 1. Od. 27. *Terrenum equitem,* mortalem, nempè *Bellerophontem,* qui à Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum sortitus est, Hipponomus anteà dictus. Quod verò pertinet ad rem præsentem, dicitur is post occisam auxilio Pegasi Chimæram secundis rebus elatus, tentasse in cœlum etiam ejusdem Pegasi ope ascendere, ut quid ageret illic Jupiter perspiceret. At œstro à Jovi immisso Pegasus furibundus sessorem excussit, qui membris confractis decidens curiosæ ambitionis pœnas exsolvit. Vide l. 1. Od. 27. cit & l. 3. Od. 7. & 12.

29. *Ut te digna sequare, &c.* Ut virum conditione tibi similem sequare: qualis Horatius: disparem verò, qualis Telephus, non tantum non speres aut sequaris, sed vites. Alias malè

ODE XI.

Ad PHYLLIDEM.

Die natali Mæcenatis invitat eam ad convivium.

O Phylli, amphoram habeo plenam Albani vini *nonum annum transgressi: habesi in horto apium ad corollas texendas: habeo magnam hederæ copiam, quâ vinctis capillis resplendes. Nitent ædes argenteis* vasis: *ara verbenis puris coronata optat respergi* cruore *agni mactati. Manus omnium strenuè laborant: famulæ servis junctæ huc illucq; discurrunt. Ignis tremit atrum fumum circumvolvens in apicem. Attamen ut scias ad quam lætitiam invitaris, celebrandæ tibi sunt*

EST mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Est hederæ vis
Multa, quâ crines religata fulges.
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis avet immolato [406]
Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc et illuc
Cursitant mistæ pueris puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen nôris, quibus advoceris
Gaudiis: Idus tibi sunt agendæ;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2. Lib. 2.

1. *Est mihi, &c.*] Natalem Mæcenatis celebraturus Poëta noster, Phyllidem ad epulas invitat, lautaque spondet fore omnia; ne verò illa Telephi amore retineatur, multis conatur efficere. Virgil. Eclog. 3. v. 76.

Phyllida mitte mihi, meus est natalis, Iola.

Nonum superantis annum Plenus Albani cadus.] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi & boni.

2. *Albani.*] Quod ex Italicis suavissimum & gratissimum asserit Athenæus, lib. 1. cap. 25. idem testatur Plin. lib. 14. cap. 2. & 6. & alibi. Martial. lib. 13. Epigram. 109.

3. *Phylli.*] De eâ jam lib. 2. Od. 4.

Apium.] Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri aiunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. l. 20. c. 11. & l. 19. c. 8. sub finem. Vide & l. 1. Od. 36. & l. 2. Od. 7. v. 24. annot.

4. *Hederæ.*] Hæc Baccho sacra, atq; ebrietatis antipharmacum. Apud Theocrit. Idyl. 3. pastor coronam ex hederâ & apiô implexam gestat Amaryllidis suæ gratiâ.

6. *Ridet argento domus.*] Non displicet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: Ædes meæ nitent quasi argentum; munda passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento reverà domus collucerct; ut eruditè & sagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causâ nomino.

Ara castis Vincta, &c.] E vivo cespite structa ara, puris ex more herbis coronata, mox imbuetur mactati agni sanguine.

7. *Verbenis.*] Vide lib. 1. Od. 19. annot. ad v. 24.

Immolato.] Cædendæ victimæ caput aspergebatur molâ salsâ, id est, farre tosto & sale commixtis: hinc vox, *immolare.*

9. *Cuncta festinat manus, &c.*] Cuncti elaborant, ancillæ famuliq; & simul diligenter parant quæcumq; sunt ad convivium necessaria.

11. *Sordidum flammæ, &c.*] Culinæ meæ focus plurimum habet ignis, è quo flammæ sursum feruntur in verticem, & rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13. *Ut tamen, noris, &c.*] Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco: Idus sunt Apriles, in quibus natalem celebro Mæcenatis, meo natali jure mihi potiorem!

14. *Idus.*] Macrob. lib. 1. 1. Saturnal. cap. 15. *Nonnullis placet Idus vocatas ἀπὸ τοῦ εἴδους, quòd eâ die plenam speciem Luna demonstret. Sunt qui existiment Idus ab ove eduli dictas; quam hoc nomine vocant Tusci, & omnibus Idibus ei immolatur à flamine. Nobis illa ratio nominis vero proprior existimatur, ut Idus vocemus diem qui mensem dividit. Iduare enim Hetruscâ lingua dividere est: unde & vidua, quasi valde idua, id est, valde divisa, vel à viro divisa.*

Qu

Qui dies menſem Veneris marinæ
 Findit Aprilem :
Jure ſolennis mihi, ſanctiórque
Penè natali proprio, quòd ex hâc
Luce Mæcenas meus affluentes
 Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
(Non tuæ ſortis juvenem) puella
Dives et laſciva, tenétque gratâ
 Compede vinctum.
Terret ambuſtus Phaëton avaras
Spes ; et exemplum grave præbet ales
Pegaſus, terrenum equitem gravatus
 Bellerophontem,
Semper ut te digna ſequare ; ut ultrà

Idus, qui dies Aprilem di-vidit Veneri maritimæ ſacrum : merito mihi feſtivus, [407 *atque ſacratior ferè meo natali, quoniam ab eâ die Mæcenas amicus accreſcentes annos computat. Telephum* porro, *nequaquam tuæ conditionis adoleſcentem, quem concupiſcis, cepit virgo opulenta & protervat, retinetque jucundis vinculis aſtrictum.* Cæterum *Phaeton concrematus deſideria cupida comprimit : volucris autem Pegaſus graviter ferens* [408] *Bellerophontem equitem terreſtrem, inſigne documentum præſtat, ut nunquam non ſectere tibi convenientia ;*

ANNOTATIONES.

Hinc patet cur Aprilem findere, id eſt, quaſi medium ſecare ab Horatio dicatur. Idus enim fiunt decimâ quintâ die menſium Martii Maii, Julii, Octobris : in reliquis autem menſibus ſunt die tertiâ decimâ.

15. *Menſem Veneris marinæ, &c.*] Aprilis ſecundus anni Romanorum menſis ab aperiendo dictus, quaſi aperilis, quod eo temporem arbores & plantæ aperire ſe in germen incipiant. Alii dictum putant quaſi Aprilem cum aſpiratione ab ἀφρῷ maris ſpuma, è quâ Venus orta creditur, quæ & Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porro ut primum menſem à patre ſuo Marte, ita ſecundum ab Æneæ matre Venere nominavit Romulus : & in eo Veneri ſacrum fieri à matronis, poſteà conſtitutum. Hæc Macrob. l. 1. Saturnal. c. 12. & ejuſdem l. c. 21. *Cum Sol vernalis Æquinoctii transgreditur fines, augendo diem, tunc & Venus læta, & pulchra virent arva ſegetibus, prata herbis, arbores foliis. Ideo majores noſtri Aprilem menſem Veneri dicaverunt.* Lege ibid. alia quædam ſcitu non indigna. Vide & ſuprà lib. 3. Od. 26. v. 5. annot.

18. *Quòd ex hac Luce Mæcenas, &c.*] Ibibus Aprilis natus Mæcenas prodiit in lucem, Mæcenas, inquam, *præſidium & dulce decus meum*, dies natali proprio mihi ſanctior! Nam & ejus vitam meæ longè antepono.

19. *Affluentes Ordinat annos.*] Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut à Conſulibus publicè, ſi privatim à natali ſuo quiſq; annos computabat, inquit Torrent.

21. *Telephum.*] De eo jam lib. 1. Od. 13. & lib. 3. Od. 12. hic *ſpiſſâ nitidus comâ puroque ſimilis veſpero* commendatur : illic *roſea cervix & cerea brachia* laudantur.

22. *Non tuæ ſortis.*] O Phylli, ne differ ad me proficiſci tui percupidum ; nec, te remoretur Telephi amor. Hunc enim omninò excutere animo tuo debes, tum quod tibi eſt is diſpar valdè; tum quia occupatus eſt puellâ ſua ſortis, divite ſcilicet, ut ipſe, & ingenuâ, non meretriciæ conditionis, ut tu.

23. *Puella Dives & laſciva.*] An illa Chloe, de quâ lib. 3. Od. 19.

Tenetque gratâ Compede vinctum.] Suis amoribus ſuæque velut ſervituti prorſus addictum habet.

25. *Terret ambuſtus Phaëton avaras Spes.*] Exemplis probat Horatius non eſſe id appetendum quod eſt ſupra nos, quodq; vix ſperare aut aſſequi fas videatur. Nota eſt cuilibet hiſtoria & caſus Phaetontis, qui cùm Solis currum equoſque regere cupiiſſet, *currûs auriga paterni* temerarius, *magnis excidit auſis*, in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo. Ovid. Metam. 2. Lucret. l. 5. &c.

26. *Ales Pegaſus, terrenum equitem gravatus, &c.*] De Pegaſo alato equo, inter ſidera relato, dixi lib. 1. Od. 27. *Terrenum equitem*, mortalem, nempè *Bellerophontem*, qui à Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum ſortitus eſt, Hipponomus anteà dictus. Quod verò pertinet ad rem præſentem, dicitur is poſt occiſam auxilio Pegaſi Chimæram ſecundis rebus elatus, tentaſſe in cœlum etiam ejuſdem Pegaſi ope aſcendere, ut quid ageret illic Jupiter perſpiceret. At œſtro à Jovi immiſſo Pegaſus ſuum ſeſſorem excuſſit, qui membris confractis decidens curioſæ ambitionis pœnas exſolvit. Vide l. 1. Od. 27. cit & l. 3. Od. 7. & 12.

29. *Ut te digna ſequare, &c.* Ut virum conditione tibi ſimilem ſequare : qualis Horatius : diſparem verò, qualis Telephus, non tantum non ſperes aut ſequaris, ſed vites. Alias malè

fugiasque dissimilem, nefas existimando petere plus quam dicet. Heus amorum terminus meorum deinceps (nam in posterum alteram mulierem non amabo) disce numeros quos suavi moduleris voce. Cantu mulcebuntur ægritudines importunæ

Quàm licet ſperare, nefas putando,
Diſparem vites. Agè jam meorum
Finis amorum;
(Non enim poſthac aliâ calebo
Fœminâ) condiſce modos, amandâ
Voce quos reddas. Minuentur atræ
Carmine curæ.

ANNOTATIONES.

tibi cedet; quemadmodum ceſſit peſſimè Phaëtonti ac Bellerophonti altiora ſe quærentibus.

31, 32. *Meorum Finis amorum.*] Age, Philli, quam conſtanter amare conſtitui, Telephi oblita confer te ad me. Propert. lib. 1. Eleg. 2. v. 30.

Me neq; amare alium, neq; ab hac deſiſtere fas eſt,
Cynthia prima fuit, Cythia finis erit.

34. *Condiſce modos, &c.*] Vel diſce cantilenas quas in convivio amabili voce decantes ad diei jucunditatem & hilaritatem: vel è Lyricis meis carminibus diſce aliquid, quo in amorem meum alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35. *Minuentur atræ Carmine curæ.*] Meos etiam modulando verſus, pelles ægritudinem illam curaſque illas, quas Telephi tibi amor invexit.

ODE XII. Ad VIRGILIUM.

Vernam Tempeſtatem deſcribit: tum invitat eum ad epulas & ad hilaritatem.

Nunc auræ Thraciæ verum tempus comitantes, & mare tranquillum reddentes, vela pulſant. Jam neque prata ſunt gelu conſtricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflata. Nidum ſtruit avis

JAM veris comites, quæ mare temperant [48]
Impellunt animæ lintea Thraciæ;
Jàm nec prata rigent, nec fluvii ſtrepunt
Hibernâ nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 6. Lib. 1.

1. *Jam veris, &c*] Egregiè Parthenius more ſuo, in hac eleganti Ode, notat verba lectiſſima, & dictiones haud vulgares: atque merito dignam videri, quæ ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipſum tot coloribus, tot florum varietatibus efflorescere. Valeant ergo qui adulterinum neſcio quem titulum huic Ode præfixum, è veteribus nonnullis codicibus eruunt perperam, quaſi Horatius ſcripſerit ad Virgilium quendam myropolum ſeu unguentarium. Certè enim intelligendus hic eſt Virgilius Poeta, qui rectè *cliens nobilium juvenum*, non alter quiſquam cenſeatur. Vide infrà annot.

Veris comites, &c.] Zephyri procul dubio, quicquid alii ſentiant; hi enim ver comitari duntaxat, & maria temperare dici poſſunt. At cur *Thraciæ animæ* vocantur, nam propriè Boreas è Thraciâ in Italiam ſpirat à Ita, l. 1. Od. 25. v. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet ſedes & officina eſt, teſte Euſtathio ad Iliad. 9. vel potius, noſter Homerum, ut alibi ſæpè, inſecutus, minus accuratè locutu eſt. Bene citato loco Homerus Boream & Zephyrum è Thraciâ flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic ſiquidem Italus, ille verò è partibus Minoris Aſiæ. Atqui diverſi planè venti è Thraciâ Italiam Aſiamque perflant, inter hanc & illam ferè mediâ.

Quæ mare temperant.] De Zephyris maria ſob- ventibus ac ver parturientibus, l. 3. Od. 7. initio.

2. *Animæ.*] Alluſio ad Græcam vocem ... *ventus*, Virgil. Æneid 8. v. 403.

Quantum ignis animæque valent.——
Lucret. Lib. 5. v. 237.

Aurarumque leves animas.——

Impellunt lintea.] Ad navigandum utili ſunt.

3. *Nec fluvii ſtrepunt.*] Qui nivibus liquefactis intumuerant paulo ante, ac vehementiori curſu ſtrepitum edebant, jam nunc imminuti haud ampliùs ſtrepunt.

5. *Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens, &c.*] Hirundo jam nidificat.

Ityn.] Homero *Itylum.*

Infeli

Infelix avis, et Cecropiæ domûs
Æternum opprobrium, quòd male barbaras [412]
Regum est ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistulâ, 10
Delectántque Deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxêre sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, juvenum nobilium cliens, [411]
Nardo vina merebere, 16
Nardi parvus onyx eliciet cadum,

infortunata, Ityn lugens miserabiliter, ac sempiterna ignominia Atheniensis familiæ, quia scelerate vindicavit immanem regis lasciviam. Pastores ovium in herbâ molli cantilenas resonant fistulâ, atque recreant numen, quod gregibus gaudet & umbrosis collibus Arcadiæ. O Virgili, tempus advexit sitim: at si cupis bibere vinum Calibus expressum, tu, cliens illustrium adolescentum, accipies vinum dato *unguento. Exiguum vas unguenti amphoram*

ANNOTATIONES.

6. *Infelix avis.*] Progne & Philomela Pandionis Atheniensium regis filiæ erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta, Ityn communem filium marito epulandum apposuit, ultura sororem suam ab eo constupratam. Tereus utramque stricto pugione ad necem persequitur. Ecce verò Progne in hirundinem, Philomela in lusciniam, Itys in phasianum, vel ut alii volunt, in carduelem, Tereus denique in upupam transmutantur. Ita fabulatores. Vide Ovid. Metamor. Fab. 7. &c.

Cecropiæ domûs Æternum opprobrium, &c.] A Cecrope Atheniensium primo rege denominatur quicquid ad Athenas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hîc Pandionis familia, etsi minimè Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium* quia *malè* & injustè mactato Ity filio, *libidinem* ejus patris Terei ulcisci voluit ipsa mater *Progne*.

6. *Dicunt in tenero, &c.*] Pastores ludunt fistulâ in gramine sedentes, canuntque laudes Panis gregibus præsidentis & collibus Arcadiæ. Vide lib. 3. Od. 18. Virgil. Eclog. 2. 5. 32.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit; Pan curat oves, oviumq; magistros.

Et Eclog. 4. & 10.

Pan Deus Arcadiæ.

11. *Nigri Colles.*] Vel, umbriferi ob sylvas; vel fertiles, nam Virgil. Georgic. 2. v. 203.

Nigra ferè & presso pinguis sub vomere terra
Optima frumentis.

12. *Arcadiæ.*] Peloponnesi regio est mediterranea, ab Arcade Jovis & Callistûs filio nuncupata, montanis pascuis amœna, & hinc gregibus educandis, colendoque Pani devota: poetis passim decantatissima.

13. *Adduxêre sitim tempora.*] Adultum ver ac jam provectum (in Italiâ videlicet calidius quàm apud Borealiores) adduxit æstum ac *sitim*, proinde suadet pocula. Quidam putant potari horam diei cœnæ destinatum, puta nonam vel octavam: quo sensu Virg. Georg. 3. v. 327.

Inde ubi quarta sitim cœli collegerit hora.

14. *Pressum Calibus Liberum.*] Cur Liber nominetur Bacchus, & pro vino ponatur, vel sciolis compertum. De *Calibus* urbe Campaniæ deque vini Caleni bonitate dixi l. 1. Od. 20. v. 9. ubi, *prælo domitam Caleno uvam*; item Ode 31. *premant Calenâ falce vitem, &c.*

Liberum.] Seneca de Tranquil. c. 15. *Non ob linguæ licentiam dictus Liber, sed quia liberat servitio curarum animum, vegetioremque & audaciorem in omnes conatus facit Bacchus, inventor vini.*

15. *Juvenum nobilium cliens.*] O Publi Virgili Maro, qui colis Tiberium Drusumque Nerones, Liviæ filios, Marcellum Augusti generum atque adoptione filium, aliosque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16. *Nardo vina merebere.*] Affer unguentum è nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio & naturâ, l. 2. Od. 11. v. 16. annot. Catullus è contrario Ode 13. ita præscribit ad Fabullum:

Cœnabis benè, mi Fabulle, apud me,
Si tecum attuleris bonam atque magnam
Cœnam . . . .
Sed contra accipies meos amores,
Seu quid suavius elegantiusve.
Nam unguentum dabo, &c.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, &c.*] Modicum unguenti a te collatum à me compensabitur integro vini optimi cado, quod ego petam & mercabor ex horreis publicis.

Onyx.] Græca vox unguem significans pariter & alabastriten, i. e. lapidem colore similem humano ungui. De eo Plin. l. 36. c. 7. *Onychen etiamnum in Arabiæ montibus, nec alibi usquam nasci putavere nostri veteres.* Et c. seq. *Hunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optime ibi servari incor-*

Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ si properas gaudia, cum tuâ
Velox merce veni.. Non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis, [411]
Plenâ dives ut in domo.
Verùm pone moras, et studium lucri,
Nigrorùmque memor, dum licet, ignium,
Misce stultitiam consiliis brevem.
Dulce est desipere in loco.

trahet, quæ nunc conditur apothecis Sulpitiis, spem novam dare liberalis, & molestam ægritudinem discutere idonea. Quod si ad istam bilaritatem festinas, accede protinus cum tuâ merce. Scyphis ego meis rigare te nihil conferentem nolo, quasi opulentus in ædibus refertis. Sed abjice retardationem & quæstûs curam: atque dum potes recordatus atri rogi brevem insaniam admisce sapientiæ. Tempestivè insanire suave est.

ANNOTATIONES.

ruptaq; nardus dicitur. Addit & alia quædam lib. 37. cap. 6. in fine. Dioscorid. l. 5. cap. 153. meminit etiam ejus lapidis, è quo facta vasa ὄνυχες dicebantur, Isidor. lib. 16. cap. 15. *Alabastrites,* inquit, *lapis candidus, interstinctus variis coloribus, è quo fuit vasculum unguenti evangelici. Cavant enim hunc ad vasa unguentaria.* Martial. lib. 7. Epigram. 93.

Unguentum fuerat, quod onyx modo parva gerebat.

18. *Sulpitiis accubat horreis.*] Quædam erant horrea seu apothecæ in urbis regionibus variis, in quibus venalia seu vina seu fruges condebantur, donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificârat Sulpitius Galba, & de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19. *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini est virtus & proprietas, ut audaciam timidis donet, anxiis solicitudines eximat, &c. Vide lib. 3. Ode 21. strophe 5. Hinc & lib. 2. Ode 7. *Massicum* vocat *obliviosum,* id est, curarum oblivionem inducens.

21. *Ad quæ properas gaudia, cum tuâ, &c.*] Ergo si cupis mecum jucundè epulari, atque è meo vino bibere, quasi mercator accede, & affer quod commutes, redones, remuneres. Ne asymbolus aut immunis venias: para nimirum quæstiones eruditas, lepidasque argutiolas, florentem vino animum lacessentes, quæ sint veluti secundarum mensarum tragemata seu bellaria: de quibus Aul. Gell. lib. 6. cap. 13. & hâc quidem *merce* instructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

23. *Immunem.*] Apud Erasmum proverbium est, *immunem venire.* Quædam olim erat cœna ex communi collecta, in quam suam quisque symbolam afferebat. Vide lib. 3. Ode 23. v. 17.

24. *Plenâ dives ut in domo.*] Ut facere posset dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25. *Studium lucri.*] Jocus admodum facetus, quo Virgilium abstrahit à musæo, & à condendis assiduè carminibus ipsi profectò quæstuosis: nam pro iis sat liberaliter donatus ab Augusto aliisque proceribus jam fuerat.

26. *Nigrorùmque memor, dum licet, ignium, &c.*] Mortis memor, tristisque ac funebris rogi, in quo cremabantur cadavera: quamdiu licet ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere festina.

27. *Misce stultitiam consiliis brevem.*] Severitatem aliquantulâ hilaritate tempera: intermitte seria, jocis paululùm voca. Qui relaxandi animi gratiâ ludendo lasciviunt, quasi insanire videntur. Hinc Poeta *brevem stultitiam* appellat: Anacreon verò σώφρονα λύσσαν, *sapientem furorem.*

28. *Dulce est desipere in loco.*] Congruo tempore & loco animi severitatem abjicere expedit, Senec. de Tranquil. lib. 1. c. ult. *Si Græco Poetæ credimus,* inquit, *interdum & insanire jucundum est.* Menander in Comœdia cui titulus πωλούμενοι, *venales,* οὐ πανταχοῦ τὸ φρόνιμον ἁρμόττει παρὸν, καὶ συμμανῆναι δ' ἐνίοτε δεῖ. *Non semper sapientiam decet adesse, & insanire cum aliis quandoque oportet.* Ubi vulgò συμβῆναι legi perperam, sententiæ proferendæ ratio luculenter evincit.

ODE XIII.
IN LYCEN VETULAM.

AUDivêre, Lyce, Dii mea vota; Dii
Audivêre Lyce: Fis anus, et tamen
Vis formosa videri, [413]
Ludísque, et bibis impudens;
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum sollicitas. Ille virentis et
Doctæ psallere Chiæ
Pulchris excubat in genis.
Importunus enim transvolat aridas
Quercus, et refugit te, quia luridi
Dentes, te quia rugæ
Turpant et capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
Nec clari lapides tempora, quæ semel [414]

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii exaudiverunt. Jam vetula es, ac nihilominus cupis apparere speciosa: & jocaris & potas sine pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria. At ille vigilat in malis formosis Chiæ ætate *florentis & scientis psallere. Nam quercus arescentes deserit, inquietus, avolatque; quoniam te dentes lividi, te rugæ & canities capillorum fœdant. Neque verò purpureæ* vestes *Coæ, nec lapilli splendentes nunc reddunt tibi*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 5. Lib. 1.

1. *Lyce.*] Hujus olim juventute & formâ splendidæ amores arrogantiamq; persecutus fuerat Horatius, l. 3. Ode 10. Eidem nunc senio deturpatæ insultat. Sic et Lydiæ quondam pulcræ, jam verò deformatæ illudit l. 1. Od. 25.

4. *Bibis impudens.*] Vinosas semper fuisse mulieres impudicas, notum est: contra, pudicæ vino abstinebant. Vide lib. 3. Ode 15. in fine: ibique annot.

5. *Cantu tremulo.*] Hoc referunt quidam ad vitium ingravescentis ætatis, sed melius alii ad animum libidinosum, vocemque ad mollitiem inflexam. Sic Persius Sat. 1. v. 21.

——cum carmina lumbum
Intrant, & tremulo scalpuntur ubi intima versu.

7. *Doctæ psallere Chiæ.*] Meretrices ut plurimum psaltriæ erant, id est, cantare simul & citharam pulsare noverant. Hæc nomen habebat ab insulâ maris Ægæi, Chio dictâ, hodie *Scio*, ann. 1565. à Turcis per nefas & contra fidem occupata: vino optimo celebrata quondam. Vide lib. 3. Ode 19. v. 5.

8. *Excubat.*] Viget, agit in juvenili facie, in senili verò quasi sopitus elanguescit, segnis, emortuus.

9. *Importunus.*] Levis, mobilis, inconstans: alii perperam; non benè conveniens.

Aridas Quercus.] Sic lib. 1. Ode 25. De Lydiâ, *aridas frondes*, id est meretrices vetustate deformes, in quibus nec succus, nec color, nec species, ut olim.

12. *Capitis nives.*] Velut duriusculam hanc translationem ac metaphoram, atque à longinquâ ductam similitudine notat Quintilianus, l. 8. c. 6. Verùm talia Poetis quidem, non ità vero prosæ convenire ibid. subjungit.

13. *Nec Coæ referunt, &c.*] Præteritos annos, formam pristinam non reducunt seu vestes pretiosæ seu gemmæ & lapilli, nec quivis corporis cultus & ornatus. Auson.

Dicebam tibi, Galla, senescimus: effugit ætas.
Nec revocare potes qui periêre dies.

Coæ purpuræ.] Cos Asiæ insula versus oram Cariæ littoralem, hodie *Lango*; valdè ferax, ut proverbio diceretur, *quem Cos non nutrit, hunc neq; Ægyptus*, in eos quibus vix maxima satisfaciunt. Eustath. Iliad. 14. Appellis eximii illius pictoris patria fuit. In ea texebantur panni subtilissimi è bombyce: non procul autem purpura fiebat exquisita. Ergo vel de purpureis reipsa vestibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore eximio nitentibus. V. annot. ad v. 10. Od. 1. hujus lib. Lege & Plin. l. 11. c. 22. ubi, *Telas araneorum modo texunt ad vestem luxumque fœminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri rursusque texere invenit in Co mulier Pamphila, &c.* & cap. 23. *Bombycas & in Co insulâ nasci tradunt . . . fieri autem primo papiliones parvos nudosque mox frigorum impatientia villis inhorrescere, & adversum hyemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi subigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique ceu pectine, &c.* Falli porrò Plinium constat: nec enim è foliis, quibus insidet papilio, sed ex alvo suâ promit tenuem istam lanuginem, filaque ac totum opus.

annos, quos fluxum tempus condidit inclusos annalibus publicis. Eheu, quò venustas, quò nitor, quò agilitas abiit? Ecquid tibi restat ejus, ejus inquam, quæ amores exhalabat, quæ mihi me abstulerat? post Cynaram felix, & famosa, vultu artificiosè & bellè composito? At Cynaræ non longam vitam sors indulsit; diu conservatura Lycen longævæ cornici ætate æqualem, ut adolescentes callidi queant videre facem in favillas redactam haud sinè ludibrio.

Notis condita fastis
Inclusit volucris dies.
Quò fugit Venus? heu! Quóve color? decens
Quò motus? Quid habes illius, illius,
Quæ spirabat amores,
Quæ me surpuerat mihi:
Felix post Cynaram, notáque et artium
Gratarum facies? Sed Cynaræ breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem [45]
Cornicis vetulæ temporibus Lycen:
Possent ut juvenes visere fervidi,
Multo non sinè risu,
Dilapsam in cineres facem.

ANNOTATIONES.

15. *Notis condita fastis.*] In fastis perscribebantur nomina anni, facta magnorum virorum: seu, fasti libri erant, in quibus cujusque diei annique gesta notabantur ad memoriam posterorum. Ciceron. Epistol. *Decrevi ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur . . . . Quod cum ego dabam Bruto, notam esse in fastis gravissimæ victoriæ memorem volebam.* Sensus Horatii est: sicut non redeunt anni Consulum aliorumve in fastis & annalibus scripti; sic prior ætas Lyces famosè transacta non redibit. Juventus, forma, gratia, dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18. *Quò motus?*] Ubi decorus ille pridem incessus, gestus, & in saltando agilitas, quæ te spectabilem faciebant.

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes residuum è pristinâ tuâ pulchritudine, quâ fueram captus & mihimet ereptus? Virgil. Eclog. 8. v. 41.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!

19. *Spirabat amores,*] Anacreon scripserat παῖδα Κύπριν πνέουσαν, *Puellam quæ Venerem spirat.* Acta Apostolorum, cap. 9. Ὁ δὲ Σαῦλος ἐμπνέων ἀπειλῆς ϗ φόνε. *Saulus spirans minarum & cædis.*

21. *Felix post Cynaram.*] Uni cedens Cynaræ, elegantiâ scilicet & venustate: post Cynaram secunda. Vel, post mortuam Cynaram mihi tum demum adamata. Vide supra hujus lib. Ode. 1. v. 4.

Notáque & artium Gratarum facies?] Artificiosè composita, fucis exornata: vel iis à naturâ dotibus instructa, quæ amorem excitant & pelliciunt, quales frons hilaris & aperta, oculorum fulgor, superciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore distinctus. Quidam legunt *facie*; nec malè.

24. *Parem Cornicis vetulæ, &c.*] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annosa lib. 3. Ode 17. Vide ibi annot.

26. *Possent ut juvenes, &c.*] Ad hoc, ô Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus te videntibus mutatam & depravatam senio, ac velut extinctam & in viles *cineres dilapsam*; instar facis, postquam ingens lumen splendoremque emisit, tempore consumptæ & in favillas tenues & siccas redactæ.

ODE XIV.

Ad AUGUSTUM.

Sat magnos honores ei tribui non posse.

QUÆ cura patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos, memoréſque faſtos
Æternet? O, quà Sol habitabiles
Illuſtrat oras, maxime principum,
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicêre nuper
Quid Marte poſſes. Milite nam tuo
Druſus Genaunos, implacidum genus,
Brennoſque veloces, et arces
Alpibus impoſitas tremendis
Dejecit acer plus vice ſimplici.
Major Neronum mox grave prælium
Commiſit immanéſque Rhætos
Auſpiciis pepulit ſecundis;
Spectandus in certamine Martio,

Quod Senatorum, vel quod Populi Romani ſtudium amplis honorum donis tuas, Auguſte, virtutes in ſempiternum propaget per inſcriptiones & faſtos memoriam cuſtodientes? O maxime [426] *Principum, quacunque Sol habitabiles terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum ſubditi ſenſerunt quantum re militari valeas. Tuis enim exercitibus Druſus non ſemel ſtrenuè profligavit Genaunos, immanem gentem, & Brennos celeres, caſtellaque Alpibus horrificis extructa. Deinde Neronum major* natu *acriter depugnavit, & felicibus auſpiciis* tuis *repreſſit Rhætos feroces: ſpectari dignus in prælio*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Quæ cura, &c.*] Præclarum & luminoſum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantia dictionum & ſublimitate materiæ, ſic & arte & ingenio par omninò eſt quartæ hujus libri. Hic Tiberii, ſicut illic Druſi virtutes celebrat Poëta, utrobique verò gloriam omnem in Auguſtum confert, ſingulari prorſus induſtriâ & artificio.

2. *Honorum muneribus.*] Publicis monumentis, ſtatuis, inſcriptionibus honorificis, &c.

4. *Memores faſtos.*] Commentarios publicos, quibus virorum illuſtrium nomina & facinora inſcribuntur cum laude, ac poſteritati commendantur, rebus per annos & tempora digeſtis & conſignatis.

5. *Æternet.*] Non. Marcel. ex Varrone, Rer. Human. l. 2. *Literiſque ac laudibus æternare.*

O, qua Sol habitabiles, &c.] Auguſte, maxime Principum, qui habitabili terrâ quâcunque ſunt ac dominantur.

8. *Vindelici.*] Suprà Ode 4.

9. *Milite nam tuo, &c.*] Tuis nimirum auſpiciis, tuâ felicitate hoſtes devicit Druſus.

10. *Genaunos, Brennos.*] Alii fruſtra, *Geraunos, Tenaunos*; item *Brennos, Brencos, &c.* ex Strabone, diſertè Genauni & Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis et Vindelicis habitabant. Unde noſter mox, *arces Alpibus impoſitas.* Vide Flor. lib. 4. & Vell. Patercul. anteà cit. Ode 4. hujus libri.

Implacidum genus.] Ex Strab. cit. cùm illi urbem expugnarent non viros occidebant ſolùm, ſed infantes etiam maſculos, imò mulieres prægnantes, ſi maſculis gravidas vates reſpondiſſent.

12. *Alpibus tremendis.*] Ob nives & præruptas cautes aditu difficillimas, neque, ut ait Florus, *quo bellum non poſſe aſcendere videbatur.* Adde *Gentes numero frequentes, feritate truces, &c.* quod habet Vell. Patercul.

13. *Plus vice ſimplici.*] Nonnulli ſic interpretantur: Non ſimpliciter vices reddens hoſtibus, ſed multò acceptis majora iis mala & damna invehens.

14. *Major Neronum.*] Claudius Tiber. Nero, de quo ſuprà, Ode 4. Is Druſo fratri datus adjutor ac in ſubſidium miſſus præclarè bellum confecit, ut fusè narrat Vell. Patercul.

15. *Rhætos.*] Suprà Ode 4.

16. *Auſpiciis pepulit ſecundis.*] Auſpiciis Auguſti fretus.

Pepulit.] Rectè & ex fide hiſtoriæ. Nam quos perdomitos adulatoriè Velleius ſcribit, veriùs coërcitos duntaxat ait Suetonius, Octav. c. 21. V. & Euſeb. Chron. ad Olympiad. 193.

Martis, quàm magnis cladibus vexaret corda neci pro libertate addicta; acer exagitare hostium catervas, & agere frendentem equum per medias flammas, ferè quomodo Notus agitat mare turbatissimum, Vergiliis nubes rumpentibus. Aufidus tauri formam habens & Dauni Appuli regionem irrigans sic fluit rapidè, quando grossatur & magnam eluvionem parat agris cultis; ut Tiberius Nero Barbarorum copias armis instructas ingenti strage cecidit, atque primos & ultimos sternens terram operuit cadaveribus, *victor sine damno; te milites, te consilium, te Deos tuos suppeditante. Enimverò quo die*

Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis;
Indomitas propè qualis undas
Exercet Auster, Pleïadum choro [417]
Scindente nubes, impiger hostium
Vexare turmas, et frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Quí regna Daunî perfluit Appuli,
Cùm sævit horrendámque cultis
Diluviem meditatur agris:
Ut barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primósque et extremos metendo
Stravit humum, sine clade victor;
Te copias, te consilium, et tuos
Præbente Divos. Nam tibi, quo die [418]

ANNOTATIONES.

18. *Devota morti pectora liberæ.*] Mori paratos potius libertate fruentes, quàm vivere serviendo.

20. *Indomitas propè qualis, &c.*] Similitudine conglobata rem illustrat, & mirum quantum auget. Nec leviter præteri, lector, istas ingenii opes.

21. *Auster.*] Ventus Meridianus excitandis tempestatibus famosus, ut alibi fusius annotavi.

Pleïadum.] Septem stellæ sunt inter arietis caudam & tauri collum, quarum ortus occasusque nimbos ac tempestates ciet. *Choro.* Ex Hygino. Astron. lib. 2. cap. 22. *Pleïades choreas ducere existimantur.* Ita dictæ, vel quasi πλείονες, *plures*; vel potiùs à πλέω, *navigo*; quia navigandi tempus indicant ortu suo matutino, scilicet circa æquinoctium vernum: hinc et Latinis Virgiliæ dicuntur à vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deor. 2.

24. *Medios per ignes.*] Per medium pugnæ fervorem, hostium cuneos perrumpendo: vel, per accensos reverà hostibus ignes, per incensa castra, &c.

25. *Tauriformis Aufidus.*] De eo flumine lib. 3. Ode ult. & hujus lib. Ode 9. *Tauriformis*, quia rapido cursu, & allisis ad ripas aquis ingens murmur edat, quasi tauri mugitum. Hinc nomen & fabula. Alias alii, sed longiùs & perperam etymologias petunt.

26 *Daunî Appuli.*] Lib. 1. Ode 22. stroph. 4. l. 2. Od. 1. sub finem. Item. Od. 6. hujus lib.

27. *Cùm sævit.*] Quando exundat, agrisque infert vastitatem, & *sternit sata læta boumque labores*; quod canit Virgil. Æneid. 2.

28. *Meditatur.*] Dictio perelegans pro quâ ineptè alii, *minitatur*.

29. *Barbarorum.*] Rhætorum.

Claudius.] Tiberius Nero, de quo ante.

32. *Sine clade victor.*] Ex Velleio Paterc. cit. ad Oden 4. hujus libri, *sine ullo detrimento commissi exercitûs: quod præcipuè huic duci semper curæ fuit, &c.*

33. *Te copias, te consilium, &c.*] Omnis ergo laus & gloria victoriæ cessit Augusto; cujus auspiciis Tiberius victor extiterat. Nam solius Imperatoris etiam absentis valere auspicia ad gerenda bella veteres existimabant. Et hinc ad eum semper victoriam referebant, cujus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav. c. 21. *Domuit partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam . . . . . Item Rhætiam, & Vindelicos, &c.*
Ovid. Trist. 2.

> *Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas*
> *Auspicium cui das grande, Deosque tuos.*

34. *Nam tibi, quo die, &c.*] Quo die captam Alexandriam victor intrâsti, eodem die post annos quindecim per Tiberium Rhætos debellâsti, secundosque exitus & optatum decus habuisti.

Quo die.] Ultimo die Sextilis mensis, ann. U. C. 723. prior illa de Antonio & Cleopatrâ victoria Augusto contigerat; posterior autem de Rhætis, Vindelicis, &c. ann. U. C. 738. Clemens Alexandrinus Stromat. l. 1. post medium, hunc Horatii locum affert. Vide Eușeb. Chron. Sueton. Vel. Patercol. Flor. &c.

Portus

Portus Alexandria supplex
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudémque et optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non antè domabilis,
Medúsque, et Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela præsens
Italiæ dominæque Romæ!
Te, fontium qui celat origines, [419]
Nilúsque, et Ister, te rapidus Tigris,
Te belluosus qui remotis

Alexandria supplicans tibi portus & aulam desertam aperuit, post tertium lustrum fortuna obsecundans prosperum militiæ finem præbuit, & honores expetitamq; gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber anteà invictus, & Medus atque Indus, te Scytha vagus reverentur, ô Cæsar, *certum columen Italiæ ac Romæ Principis! Te Nilus aquarum scaturiginem abscondens, te Danubius, te vehemens Tigris, te Oceanus belluas educans qui se-*

ANNOTATIONES.

35. *Portus.*] Quidam legunt *portas.*

Alexandria.] Alexandri opus, ab eo magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portum habet commodissimum emporiumque celebre.

36. *Vacuam paterfecit aulam.*] Cùm in eam urbem confugissent Antonius & Cleopatra, invadentibus Romanis domum, ille sibi manus attulit violentas, deportarique semianimis voluit in Mausoleum à Cleopatrâ conditum, quo & hæc se recepit. *Vacuam* ergo *aulam* victor Augustus reperit.

39. *Peractis Imperiis, &c.*] Confecto jam bello Rhætico & Vindelico, item Pannonico atque Germanico: finitis expeditionibus, feliciterque orbe pacato. Vide Oden seq.

Optatum decus.] Hoc alii referunt ad Tiberium, qui, ob res bene gestas & confectas, ovans urbem ingressus est: melius alii ad Augustum; cui decreti tum demum sunt honores divini, dominatusque perpetuus.

41. *Te Cantaber, &c.*] Adverte, studiose lector, amplificandi ubertatem & felicitatem verborum dictionumque copiam & lumen. De Cantabris l. 2. Ode 6. init. l. 3. Ode 1. ubi,

Servit Hispanæ ventus hostis oræ,
Cantaber serâ domitus catenâ.

42. *Medúsque & Indus.*] L. 1. Od. 12. l. 3. Od. 8.

Scythes.] Lib. 1. Od. 19. & 35. lib. 2. Ode 9. in fine, Lib. 9. Od. 8. & 24.

43. *Tutela præsens Italiæ.*] Lib. 3. Ode 5.
Præsens divus habebitur Augustus.
Virgil. Eclog. 1. v. 42.
. . . . . *neque servitio me exire licebat*
Nec tam præsentes alibi cognoscere Divos.

46. *Nilus.*] Metonym. pro Ægypto devictâ, quam rigat & fœcundam reddit exundatione suâ fluvius ille vel solo notus nomine. De eo plura l. 3. Od. 3. stroph. 12. *fontium qui celat origines,* Plin. lib. 5. c. 9. *Nilus incertis ortus fontibus, &c.* Ita quidem veteres: at modò compertus est oriri duobus è fontibus in Æthiopiâ superiori regnoque Abissinorum, in terrâ Sachalâ, inter excelsos montes: augetur verò primum fluviis Gema Kelti, Branti, aliisque subinde compluribus. De Nili origine nuper disseruit eruditè Isaacus Vossius; nec non Michael Ant. Baudrandus in suo Lexico seu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Ister.] Seu Danubius, fluvius Germaniæ maximus, pêr ostia sex aut septem in Euxinum mare labitur. Ammian. Marcell. Ptolem. &c. Synecd. pro Germaniâ, quam *sic perdomuit* Tiberius Nero, *ut in formam pœnè stipendiariæ redigeret provinciæ:* quare *tum alter triumphus cum altero consulatu ei oblatus est.* Vell. Paterc. lib. 2. jam sæpè citato. Vel potius intelligendi sunt devicti populi ad Istrum usque, scilicet Vindelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris.] Is Armeniæ fluvius oritur è montibus Ararat, Euphratem recipit, in sinum Persicum effunditur. Supra omnes Asiæ fluvios rapidus, nomen adeptus est; eo quod tam velox esse videatur quàm sagitta, quæ Tigris appellatur apud Medos. Vide Plin. l. 6. c. 27. Porrò indicantur hîc Parthi, qui Armeniâ quam tenebant, Augusto jubente, cesserunt, imò signa victis Romanis erepta ultrò remiserunt, ut dictum est Ode 5. lib. 3.

47. *Te belluosus qui, &c.*] Oceanus Britannicus pro ipsâ Britanniâ majore, quæ nunc Anglia nuncupatur; nam ab hujus insulæ primoribus ad Augustum missæ sunt legationes ad amicitiam ejus deposcendam: ut annotavi ad Oden. 5. lib. 2.

Belluosus.] Novum epithetum, sed aptissimum: quod ut intelligas, lector, consule Plin. lib. 9. c. 5. ubi sic habet: *D. Augusto legatus Galliæ scripsit, complures in littore apparere ex-*

Obstrepit

paratis Britannis obmurmurat, te regio Galliæ mortem haud timentis, atque Hispania ferox veneratur. Tibi crudeles Sicambri conditis armis obtemperant.

Obstrepit Oceanus Britannis,
Te non paventis funera Galliæ, [140]
Duræque tellus audit Iberiæ;
Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

ANNOTATIONES.

animusNereidas . . . . Tiberio Principe contra littus insularum Lugdunensis provinciæ belluas amplius trecentas simul reciprocans destituit Oceanus, miræ varietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore: interque reliquas, elephantos & arietes . . . . . expulsam belluam in littora Gaditana, cujus inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita sexdecim fuissent, dentes ejusdem centum & viginti, maximi dodrantium mensurâ, minimi semipedum. Belluæ cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ apportata ex oppido Judææ Joppe, ostendit inter reliqua miracula in Ædilitate suâ M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.

48. *Britannis.*] De adjectis Augusti Imperio hisce populis dixi lib. 3. Ode 5. v. 3. Jam qui sint illi dicendum. Insula est in Oceano Septentrionali maxima, olim Albion dicta, Galliæ obversa, Britannis pridem habitata. Hos avitis sedibus expulerunt Angli, Germanica natio, circa Annum Christi 441. In Cismarinam porrò migrantibus illis regionem, quæ primum Armorica dicebatur, exinde Britannia Minor vocata, & nunc pars est regni Francorum.

49. *Non paventis funera Galliæ.*] Galli præferocitate mortem spernebant adeo, ut imminens evidensque vitæ periculum declinare cum possent, minimè tamen vellent: fortasse quod metempsychosin à Druidis edocti spem reviviscendi conciperent. Hinc & coronati pugnabant. Testis Ælianus, Var. Histor. lib. 12. cap. 18. Cæsar Bell. Gall. lib. 6. cap. 13. *In primis Druides hoc volunt persuadere non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto, &c.*

50. *Dura tellus Iberiæ.*] Hispani labore & militiâ indurati. Vide suprà annot. hujus libri Ode 5. v. 28.

51. *Sicambri.*] Suprà hujus libri Ode 2. v. 26. annot.

ODE XV.

AUGUSTI LAUDES.

Meditantem me canere certamina & urbes expugnatas Apollo citharâ objurgavit, ne vela exigua committerem Tyrrheno mari.

PHOEBUS volentem prœlia me loqui,
Victas et urbes, increpuit lyrâ,
Ne parva Tyrrhenum per æquor

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Phœbus volentem, &c.*] Perperam certè nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent & continuam. Imò Poëta in Augusti laudes passim effusus, ut annotavi antea, cùm cæteris omnibus ipsique Augusto satisfaceret, ipse verò sibi nunquam satisfacit. Hinc est quod istic à Phœbo se ait monitum atque objurgatum, quod laudandum Cæsarem pro meritis singularibus assumeret, qui omni esset laude major: sicque novum laudis genus contexit. Lib. 3. Ode 3. similiter,

Quo, musa, tendis? Desine pervicax
Magna modis tenuare parvis.

2. *Increpuit lyrâ.*] Vulgò jungunt vocem lyrâ cum verbo *loqui:* sed perfectò duriusculus foret contextus: nec tam disjuncta opus est connectere ad optimum sensum. Arbiter esto lector emunctæ naris.

3. *Ne parva Tyrrhenum, &c.*] Ne vellem exiguâ cymbâ navigare ingens æquor; id est, ne tenui facultate dicendi præditus ad magna Augusti merita laudibus extollenda me accingerem infelici exitu. Ita modestiæ suæ quidem Horatius, Augusti verò magnitudini disertè velificatur. De mari Tyrrheno lib. 1. Ode 11. v. 6. & alibi. Hic verò pro quolibet vasto mari ponitur, per metonymiam.

Vela

Vela darem. Tua, Cæsar, ætas
Fruges et agris rettulit uberes
Et signa nostro restituit Jovi,
Direpta Parthorum superbis
Postibus: et vacuum duellis
Janum Quirini clausit, et ordinem
Rectum et vaganti frœna licentiæ
Injecit; emovitque culpas,
Et veteres revocavit artes,

[241] *Tuum, Auguste, ævum revocavit agris messem fæcundam, nostroque Jovi reddidit vexilla arrogantibus Parthorum valvis ablata: obseravit Janum Quirini bellis vacuum: justas etiam leges & modum imposuit* [422] *licentiæ effrænatæ: abstulitque flagitia: nec non antiquas reparavit disciplinas;*

ANNOTATIONES.

4, 5. *Tua, Cæsar, ætas Fruges & agris rettulit uberes.*] Hâc ætate tuâ cultos videmus agros, uberesque messes habemus per providentiam tuam; cùm anteà bellis civilibus aut hostilibus sterilitas & vastitas rura deformarent atque depopularentur. Supra Od. 5. hujus libri.

6. *Signa nostro restituit Jovi*] Reposita sunt in Jovis Capitolini templo signa Romana, ibidem servari solita; quæ quidem profligatis Crasso Antonioque Parthi ademerant, templorumque suorum parietibus & columnis suspenderant velut ἀναθήματα, non sine ingenti suâ superbiâ, parique ignominiâ Romani nominis. Verùm illi Augusto obsequentes restituerunt vexilla nostra. Lib. 3. Od. 5. V. Justin. l. 42. in fine, Sueton. Octav. c. 21, &c. necnon Pers. Sat. 6. v. 45. Memineris autem hæc à Poetâ non temerè Augusto sæpius occini, quòd nôsset perquam grata esse: nam & cusi sunt nummi cum hac epigraphe, SIGNIS RECEPTIS, & Marti Vindici fanum Cæsar ædificavit. Testis Dio.

9. *Janum Quirini clausit.*] Templum scilicet Jano conditum & consecratum à Quirino seu Romulo Augustus finitis bellis clausit. De Jano fusè differit Macrob. 1. Saturn. cap. 9. *in sacris*, inquit, *invocamus Janum geminum . . . Janum, patrem quasi Deorum Deum . . . Janum Quirinum, quasi bellorum potentem ab hastâ quam Sabini curim vocant. Janum Patulcium, & Clusium; quia bello valvæ ejus patent, pace clauduntur.* Causam porrò & originem istius ritûs petit à bello Sabino; quo, irruentibus in urbem *per patentem portam Janualem* hostibus, *ex æde Jani magna torrentium vis erupit*, hostesque *undis scatentibus fervent aquâ, rapidâq; vertigine*, aut excussit, aut devoravit. *Eâ re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo fores reserarentur.* Sed & facile est augurari, ideò Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota precesque deferrent, quem *bellorum potentem* credebant. Ita Macr. modò cit.

Clausit.] Suet. Oct. c. 22. *Janum Quirinum semel atque iterum à conditâ urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terrâ marique pace partâ ter clausit.* Orosius l. 6. c. 20. & seq. distinguit tempora; *Primo post Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris.* (Et de hâc secundâ Jani templi clausurâ loquitur istic Horatius, qui tertiam minimè vidit, jam tum fato functus) *tertiò gentibus omnibus terrâ marique pace compositis.* Dio pariter l. 53. & 54. ubi clausum ab Augusto Janum notat, primo in quinto suo consulatu: secundò, in consulatu decimo: tertio, consulatu undecimo: ex apide qui Emeritæ in Hispaniâ:

IMP. CÆS. DIVI.
F. AUGUSTUS PONT. X. MAX.
COS. XI.
TRIBUNIC. POT. X. IMP. VIII.
ORBE MARI ET TERRA
PACATO. TEMPLO JANI CLAUSO.

Vide Just. Lipf. Elect. 1. c. 20. ubi luculenter redarguit eos, qui ex Livio & Plutarcho, *quasi rem confessam sumunt* incassum quidem. *Janum non ter ab Augusto, sed tantum semel clausum, idque post Actiacum bellum.* Unde & Glareanus perperam emendat Suetonium cit. *Tertio clausit*, pro, *Ter clausit.* Quibus egregie occinit Lipf. ibid. *Parcite boni manes, non ego vos solicito: tamen hic largiter errastis.*

10. *Et vaganti.*] Quidam legunt, *evaganti*, junguntque sic priores voces cum sequentibus: *Ordinem rectum evaganti frœna licentiæ injecit.* De coërcitis grassatoribus ab Augusto, Suet. 32.

11. *Emovitque culpas.*] Suetonius Octavio, cap. 34. *Leges retractavit & quasdam ex integro sanxit: ut sumptuariam; de adulteriis, de pudicitiâ, de ambitu, de maritandis ordinibus . . . . . . divortiis modum imposuit, &c.* Vide & cap. 42, &c.

12. *Veteres revocavit artes; Per quas, &c.*] Priscas virtutes, Religionem, Fidem, Justitiam, Temperantiam, Patientiam, per quas primi Romani hostibus formidabiles perinde atque admirables amabilesq; extiterunt. Vell. Paterc. *Finita vicesimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubiq; armorum furor, re-*

Per

quibus nomen Romanum opesque Italiæ amplificatæ sunt, atque Imperii gloria potentiaque ab Occasu ad Orientem est propagata. Augusto Rempublicam tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fabricat & civitates efficit adversas ac miseras: Julias leges haud frangent, qui altum Danubium potant, non Getæ, non Seres, aut Persæ fallaces, nec nati ad amnem Tanaim. Nos autem diebus tam festis quam profestis inter dona hilaris Bacchi, cum liberis & conjugibus nostris, numinibus antea ritè invocatis, more majorum,

Per quas Latinum nomen et Italæ
Crevêre vires, famâque et imperî
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis exiget otium;
Non ira quæ procudit enses,
Et miseras inimicat urbes. [413
Non qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia; non Getæ,
Non Seres, infidíve Persæ,
Non Tanaim prope flumen orti.
Nósque et profestis lucibus, et sacris
Inter jocosi munera Liberi,
Cum prole, matronísque nostris
Ritè Deos priùs apprecati,

ANNOTATIONES.

stituta vis legibus, judiciis auctoritas, Senatui majestas, & priscâ illâ & antiquâ Reipublicæ formâ revocatâ: rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, certa cuiq; rerum suarum possessio: leges emendatæ utiliter, latæ salubriter, &c.]

14. *Imperî Porrecta majestas ad ortum, &c.*] *Augustus ab Oriente in Occidentem, à Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus unâ pace compositis, Jani portas tertiò ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim ferè annos quietissimo semper obseratas otio ipsa etiam rubigo consignavit.* Oros. lib. 6. cit.

15. *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili.*] Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, & quasi requiescit *cubili*; quod *Hesperium* dicitur ab Hespero stellâ, quæ vesperi ad Occidentem apparet; unde & Hesperiæ ultimæ nomen datum Hispaniæ, eo quod ultima sit ad occasum regio. Cùm verò simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam ab Hespero, Atlantis fratre, qui eò se ex Africâ contulit, sic nominatam.

20. *Inimicat.*] Quintus Cicero de petitione consulatûs, n. 37. *Sin autem neges, statim sese alienant, & inimicantur.* Alii tamen codices aliter, nec habent vocem *inimicantur*: sed tantùm: *Sin autem id neges, certè abalienes & statim & plures.*

21. *Qui Danubium bibunt.*] Accolæ Danubii fluminis, nempè Suevi, Norici, Vindelici, Daci, Pannonii, Germani; de quibus ante. De Danubio sive Istro, præced. Od. 14. Vide & Od. 5. hujus libri.

22. *Edicta Julia.*] Suprà ad voces, *emovitq; culpas*. Ex Sueton. Octav. 34. Dion. l. 53. & 54. Vide et Carmen seculare post Epod.

Getæ.] Et hi Danubium prope habitant ac bibunt, hodie Moldavi; Scythis vicini sunt, & inter Dacos numerantur.

23. *Seres.*] Scythæ, Indi, &c. Vide plura de his lib. 1. Od. 12. v. sub finem.

Infidíve Persæ.] Parthi regionem Persidis comprehensam incolentes, de quibus l. 1. Od. 12. & 19. & lib. 3. Od. 5. *Infidi*, qui Crassum simulatâ pace occiderunt.

24. *Tanaim prope flumen orti.*] Scythæ, de quibus lib. 1. Od. 19. lib. 2. Od. 9. lib. 3. Od. 24. De Tanai, quem *Scythicum amnem* vocat. Horat. lib. 3. Od. 4. v. 36. Od. 10. v. 1. Od. 29. v. 28. Vide ibi annot.

25. *Nosque & profestis, &c.*] Nos Romani tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsum ejusque majores canere non intermittemus, tam *profestis lucibus*, quam *sacris*: atque adeo quotidie, in conviviis publicis privatisque, honorem Augusto deferemus per libationes, etiam & vota precationesque. Vide annot. suprà Od. 5. stroph. 8 & seq.

Profestis lucibus, & sacris.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 16. ita scribit: *Festi Diis dicati sunt, profesti hominibus ob administrandam rem privatam publicamque concessi, &c.* Et postea, *profesti & qui ex his procedunt, sunt fasti, comitiales, comperendini, stati, præliares.* Hos deinde singulos explicat, ibid.

26. *Jocosi munera Liberi.*] Vina sunt Bacchi munera: is verò *lætitiæ dator*, Virgil. Æneid. 1. v. 738.

28. *Rite Deos prius apprecati.*] Inter libationes Dii invocabantur.

Virtute

Virtute functos more patrum duces,
Lydis remisto carmine tibiis,
Trojámque et Anchisen, et almæ
Progeniem Veneris canemus.

adjuncto carmine Lydiis fistulis, celebrabimus duces [424] *virtute insignitos, atque* 31 *Trojam & Anchisen, sobolemque jucundæ Veneris.*

ANNOTATIONES.

29. *Virtute functos.*] Cic. Tuscul. 1. n. 109. *Nam parum diu vixit, qui virtutis perfectæ perfecto functus est munere.*

Duces canemus Lydis remisto carmine tibiis.] Cic. modò cit. Tusc. 1. initio. *Est in originibus*, inquit, *solitos esse in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* De legib. 2. n. 62. *Honoratorum virorum laudes ad cantus & ad tibicinem prosequuntur.* Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. in fine. *Majores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera carmine comprehensa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent.*

30. *Lydis.*] Modis ac numeris hilarioribus. Nam tibiarum modi varii; Doricus gravis; Ionicus floridus; Phrygius religiosus: at *Lydius* mollis & suavis. Sicut *Lydi* Asiæ Minoris populi Ionibus Phrygibusq; affines ac medii, malè semper audierunt, velut effeminati, & cupediarum, voluptatum, deliciarumque sectatores. Proverb. *Lidio more*, apud Herodotum, Suidam, Athenæum, Lib. 12.

31. *Trojam & Anchisen, &c.*] Canemus Trojam, Anchisen, Æneamque ejus & Veneris filium, totamque gentem Juliam inde ortam. Julium Cæsarem, Augustum in Juliam familiam ascitum, Tiberium, Drusum. Lucret. l. 1. v. 1.

Æneadum genitrix, hominum Divumque voluptas,
Alma Venus, ————————

March 29th 1802

Examination 21st

Q. HORATII FLACCI

EPODON LIBER; SIVE ODARUM.

LIBER QUINTUS.

ODE I.

Ad MÆCENATEM.

Cui ad Bellum Actiacum ire paranti obtulit se comitem.

Navigabis, O amice, Liburnicis navibus inter excelsa navium munimenta,	IBIS Liburnis inter alta navium, [425] Amice, propugnacula;

Metrum est Iambicum. Prior quisque versus est trimeter; alter quisque dimeter.

De hujus libri titulo primùm dicam pauca. Illum Horatius non inscripsit unquam: excogitavere enim Grammatici, multis pòst annis, imò post aliquot secula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, & eo ordine quem modò videmus, digerentes. Unde verò Epodos commenti sunt? certant etiamnum eruditi. An quòd ultimus sit Odarum liber, & quasi post Odas? At levicula ratio. An quòd Odæ istæ sint post alias factæ? Imò verò pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. g. Epod. 9. manifestè antecedit Oden 37. l. 1. An quod longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in cæteris libris; & in hoc ipso libro ultima & penultima est monocolos & ejusdem metri. Quid quod doctus & sagax Muretus ingenuè fatetur, non satis intelligere se cur Epodon liber hic vocetur: Fabricius autem scribit in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum & Sapphonem; in isto verò Archilochum atque Lucilium. Certè Martius Victorinus l. 3. sic habet: *Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis & formandis novis metris primusque Epodos excogitavit; alios breviores, alios longiores, detrahens [illegible] pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quod ex ipso detractum esse videbatur . . . Horatius ejus exemplum secutus est in eâ Ode,*

> *Solvitur acris hyems gratâ vice veris &*
> *Favoni,*
> *Trahuntque siccas machinæ carinas.*

Ergo 'Επωδῶν librum hunc inscripsere Grammatici, seu quòd Archilochi & Lucilii exem[illegible] maledictis conferta pleraque carmina conti[illegible] seu quod Iambicis trimetris subtexantur a[illegible] dianturque dimetri, longioribus, quibuscunq[illegible]

Paratu

Paratus omne Cæsaris periculum
Subire, Mæcenas, tuo?
Quid nos, quibus te vita sit superstite
Jucunda, si contrà, gravis? 6
Utrumne jussi persequemur otium
Non dulce, ni tecum simul?
An hunc laborem mente laturi, decet

[426] *Augusti discrimen quodlibet promptus obire tuo* periculo. [427] *Quid* agemus *nos, quibus vita te vivente grata fuerit; si secus, molesta? An ex mandatis otio fruemur minimè jucundo, nisi unà tecum? An* verò *istum laborem toleraturi* sumus eo *animo, quo*

ANNOTATIONES.

versibus breviores. Et hæc mea quidem sententia. Enimverò parum satisfacit quod aiunt alii, quoniam Epodus est velut Odes clausula, additurque post strophen & antistrophen, hinc ἐπωδὰς vocari eos versus minores, qui subjecti longioribus sensum finiunt & concludunt. Contrarium siquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoscitur. Vide Marium Victorinum l. 1. Galenum de usu partium, Epilogo l. 17. Diomedem l. 3. cap. 4. Isidorum l. 1. c. 38. Terentianum Maurum l. de metris. Scaligerum Poet. l. 1. c. 44. &c.

1. *Ibis Liburnis, &c.*] Ergone ibis hinc procul sine me, qui te carere vix queo? Ibis, Mæcenas ad bellum cum Augusto adversus Antonium & Cleopatram, nullum non paratus subire periculum pro Cæsare tuendo.

Liburnis.] Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Augustus Antonianas mole graviores facilè profligavit, fugentumque persecutus debellavit Antonium. Nomen à Liburnis, hodie Croatis, populis Illyrii; qui, piraticæ causâ faciendæ genus illud navium invenerant sibi percommodum. Vide Veget. de Re Milit. lib. 4. cap. 28. & seq.

Inter alta navium propugnacula.] Naves Antonii designat ingentes quidem, extructis in prorâ & puppi tabulatis turrium instar, Cæsarianis terribiles. L. Flor. l. 4. c. 11. *Nobis quadringentæ amplius naves, ducentæ non minus hostium: sed numerum pensabat magnitudo. Quippe à senis in novenos remorum ordinibus: ad hoc turribus atque tabulatis allevatæ castellorum & urbium specie, non sine gemitu maris & labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit . . . . Immensa classis naufragio belli facto, toto mari ferebatur, &c.* Plutarchus in Anton. similiter refert, Cæsaris naves Brundusii & Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris ostentationem: Antonianas contrà ligneis turribus excelsas, è quibus in hostem catapultas emittebat. Plin. l. 32. c. 1. *Armatæ classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut è muris. Heu vanitas humana . . . . . Fertur Actiaco Marte tenuisse prætoriam navim Antonii pisciculus . . . . . Ideoque Cæsariana classis impetu majore protinus venit.* Vide Veget. lib. 4. c. 44. nec non Dionem Nicæum, sive Joan. Xiphilinum in Augusto, ubi scribit: *Pugnatum est apud Actium, ubi nunc Nicopolis . . . . Naves Antonii erant navibus hostium longe majores, deciremes complures . . . . In his altissimas turres ædificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus jusserat . . . . De superiore loco hostes obruebant atque submergebant lapidibus aliisque machinis, &c.*

3. *Paratus omne Cæsaris periculum subire.*] Teste Appiano, secutus est Augustum Mæcenas cum M. Agrippâ, in Siciliam adversus Sext. Pompeium, item contra M. Antonium & Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æneid. 8. præsertim à versu 675 ad 695. Actiacæ victoriæ descriptionem: ubi egregia Agrippæ quidem laudatio: at mirum quod ibidem Mæcenatis nulla mentio. Contra Xiphilinus mox citatus alterum ab altero non separat, ita scribens: *Cæsar eo prælio navali superior . . . . Agrippa in eo bello Cæsari magno usui fuit. Nam & Antonii quasdam urbes evertit, in quibus habebant bellicos apparatus, & ejus adversarios crebrò vicit. Quas ob res ei atque Mæcenati tantam potestatem detulit Cæsar in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel alios mitteret, ipsi prius legere possent, & ex eis quæ vellent immutare: cujus rei causâ annulum ab eo acceperunt, quo literas obsignarent.* Et postea, *de Imperio deponendo Cæsar deliberationem habuit cum Agrippâ & Mæcenate, cum quibus communicabat omnia arcana consilia. Ex his Agrippa consulebat justius . . . . Mæcenas majorem utilitatis habebat rationem . . . . . Cæsar Mæcenati assensus est, sumpsitque nomen Imperatorium, &c.*

5. *Te vita si superstite Jucunda: si contrâ, gravis.* Vide lib. 2. Od. 17. Al. leg. *sit.*

7. *Utrumne jussi persequemur otium, &c.*] An dum laborabis & periclitaberis tu, otium ego persequi potero? Certè quantumvis jubeas, parere hâc in re & morem tibi gerere haud valeo.

9. *An hunc laborem, &c.*] Prolepsis, quâ ipse sibi Horatius objicit: at militiæ ærumnas

tolerare debent viri non segnes? Tolerabimus certè, *atque te sectabimur generosâ mente per altas Alpes, & Caucasum inhabitabilem, & ad extrema Occidentis maria. Quæres, quid tuum labore meo juvem ego non aptus militiæ, minimèque strenuus?* Scilicet te *comitans minorem habebo* pro te *timorem, qui gravius angit absentes: veluti avis incubans pullis implumibus, plus* iis *relictis metuit incursiones anguium; majorem opem non præstitura, etiamsi præsentibus astiterit. Hanc &* aliam *quamlibet militiam obibo amicitiæ tuæ gratia: nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra portentur; aut greges è pascuis Lucanis transeant in in Calabra, ante ardens ostrum.*

Quâ ferre non molles viros?
Feremus. Et te vel per Alpium juga,
Inhospitalem et Caucasum,
Vel Occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore.
Roges, tuum labore quid juvem meo, [42*]
Imbellis ac firmus parùm?
Comes minore sum futurus in metu,
Qui major absentes habet:
Ut assidens implumibus pullis avis
Serpentium allapsus timet
Magis relictis: non ut adsit, auxilî
Latura plus præsentibus.
Libenter hoc et omne militabitur
Bellum in tuæ spem gratiæ:
Non ut juvencis illigata pluribus
Aratra nitantur mea:
Pecúsve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascua:

ANNOTATIONES.

ferre minus sum idoneus: respondet verò, sibi cum Mæcenate quælibet tolerabilia videri. Cit. Ode lib. 2.

Me nec Chimæræ spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam.

11. *Per Alpium juga.*] Quæ quidem superasse tanti stetit ipsi Annibali aliisque. Vide Tit. Liv. lib. 21. cap. 36. & seq. istos montes quibus Italia quasi vallatur, *transcendisse quoque mirum fuit, atque in portento prope majores habuere.* Plin. Proœm. lib. 36.

12. *Inhospitalem & Caucasum.*] Montem Asiæ altissimum, ubi glacies & nives perpetuum horrorem faciunt. Vide lib. 1. Ode 22.

13. *Occidentis usque ad ultimum sinum.*] Ad Gaditanum usque Oceanum, ultra Columnas Herculis, quem mundi finem statuebant Romani, versus Occidentem. Vide lib. 2. Ode 2. v. 11. annot.

18. *Qui major absentes habet.*] Ita est; rei amatæ, quando abest, plus timetur, & mille falsa pericula amans sibi fingit, illique formidat semper.

19. *Ut assidens implumibus, &c.*] Non quidem præsens ego te juvare plurimùm sperem: sicut avis, etsi pullis assideat, parum eos defendit à serpentibus: attamen iis relictis absens magis timet.

23. *Libenter hoc, &c.*] Hoc igitur bellum quantumvis grave adibo intrepidus, ut te præsente fruar, ô Mæcenas; tibique meum amorem testificer.

25. *Non ut juvencis, &c.*] Neque verò inde velim à te mereri vel consequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cupiam agri jugera, ad quæ aranda pluribus juvencis ac bobus mihi opus sit. Neque talia à te peto.

27. *Pecusve, Calabris, &c.*] Neque pariter numerosiores greges habere exoptem, vel diversa pascua in diversis regionibus: ut secundum varias cœli affectiones, commodè semper illi pascantur, modò in his, modo in istis. Varro de Re Rust. lib. 3. cap. ult. in fine; Appuli solent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet pascua.] Pro *Calabra pascua*, ubi æstus fervidior, *mutet Lucanis*, ubi cœlum magis est temperatum: *mutet* inquam, & ab illis in hæc deducatur, *ante sidus fervidum*, id est, ante Caniculam, cujus ardor nimius pecori est noxius & infestus. De *Calabriâ* lib. 1. Ode 31. De Caniculâ, lib. 1. Ode 17. v. 17. & lib. 3. Ode 13. v. 9.

21. *Lucana.*] Lucania Italiæ regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrrheni maris: continetur in ea quæ *Basilicata* provincia nunc dicitur. Plin. lib. 14. cap. 6. vina Lucana commendat his verbis: *Verum & longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloriâ, Tarentina . . . . . . Lucanaque.*

Nequ

Neque superni villa candens Tusculi [429]
Circæa tangat mœnia.
Satis supèrque me benignitas tua
Ditavit. Haud paravero,
Quod aut avarus ut Chremes terrâ premam;
Discinctus aut perdam, ut nepos.

neque ut villa candida vicina alti Tusculi pertingat muros Circæos. Imò tua munificentia locupletavit me sufficienter & abundè. Absit ut accumulem quæ vel terræ infodiam, velut Chremes avarus, vel dilapidem sicut helluo dissolutus.

ANNOTATIONES.

29. *Neq; ut superni, &c.*] Neque ut villa mea in agro Tusculano sita, prædiumque quod ibi habeo à te mihi donatum, magis ac magis amplificetur, extendaturque ad usque Tusculum, urbem in edito colle exstructam.

Villa candens.] E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quasi verò villula Horatii, quâ licet modicâ contentum se pluribus locis apertè jactitat, fuisset marmorea. Ergò, vel splendidulam, vel è candenti lapide exstructam intellige. Plin. l. 36. c. 22. *In Liguria, Umbria, & Venetica albus lapis dentatâ serrâ secatur.*

30. *Circæa mœnia*] Tusculana; quippe Tusculum condiderat Telegonus Circes & Ulyssis filius, lib. 3. Od. 29. v. 8. *Telegoni juga parricidæ.* Vide ibid. annot.

31. *Satis superque me benignitas, &c.*] Horatius à Mæcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi; iis verò se planè contentum esse, nec plura flagitare prædicat. l. 2. Od. 18. v. 12. quanquam plura donare paratum sciret Mæcenatem, ut declarat, l. 3. Od. 16. strophe penultimâ. Si vacat, lector, lege etiam annot. l. 3. Od. 13. v. 1. & inst. Epist. 16. ubi suam ipse villam describit Horatius.

32. *Haud paravero, Quod, &c.*] Nolim insanire divitias accumulando stultè & infodiendo occultandoque in terrâ, sicut Chremes ille senex avarus apud Terent. comœd.

34. *Discinctus aut perdam ut nepos.*] Absit etiam ut opes habeam, quas malè perdam ac prodigè effundam.

Discinctus.] Mollis, iners, ignavus, luxuriosus: contra *cinctus* vocatur gnavus ac fortis. Apud Romanos discinctum seu non cinctum prodire in publicum, dissoluti ac perditi luxuriâ hominis nota erat. Proverb. *Discincta vestis, discinctus animus.* Pers. Sat. 3. v. 21.

Non pudet in morem discincti vivere Nattæ?

Nepos.] Ita vocatur luxuriosus, quod ei non major cura sit rei suæ familiaris, quàm solet esse juveni, cujus pater et avus adhuc vivant, quos sibi novit opes congerere, & opimam hæreditatem comparare. Festus.

ODE II.

VITÆ RUSTICÆ LAUDES.

BEATUS ille qui procul negotiis, [430]
Ut prisca gens mortalium,

Felix ille, qui longè à negotiis, & liber ab usuris omnibus,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Beatus ille, &c.*] Hæc Ode, vel confitente Hypercritico, *jam longè pulcherrima.* Inducitur fœnerator Alphius vitam rusticorum ita laudans, ut videatur jamjam, abjecto, fœnerandi studio, illam amplexurus: qui tamen ad solitam quæstûs curam mox abripitur, & ad suos mores redit: adeò valet consuetudo inveterata.

Beatus ille, qui procul negotiis, &c.] Pleraque hujus Odes lumina mutuatus est Horatius à Virgilio Georgic. 2. sub finem. Quæ verò hic ille extulit, ille sedulò perstrinxit: & contrà, quæ Virgilius contractè dixerat, Horatius dilatare & explicare curavit. Virgil. Georg. l. 2. v. 458. sic rusticæ vitæ laudes auspicatur;

O fortunatos nimium, sua si bona nôrint,
Agricolas; Quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum justissima tellus.

2. *Ut prisca gens mortalium.*] Primis seculis nempe aureis mortales in agris degebant, felices terram exercebant, innocentem & beatam agebant vitam. Vide Plin. l. 18. init. Val. Max. l. 7. c. 1. Virgil. antè cit. v. 532.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus & frater; sic fortis Etruria crevit:
Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma.
. . . .
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

agros paternos colit propriis bobus, sicut homines antiqui: neque bellator excitatur gravi sono tubæ, nec timet procellosum mare: fugit lites & domos superbas opulentiorum civium. Itaque vel palmites vitium crescentes alligat excelsis populis,

Paterna rura bobus exercet suis
 Solutus omni fœnore:
Neque excitatur classico miles truci, [431]
 Nec horret iratum mare:
Forùmque vitat, et superba civium
 Potentiorum limina.
Ergo aut adultâ vitium propagine
 Altas maritat populos,

ANNOTATIONES.

3. *Paterna rura bobus exercet suis.*] Non ingentia prædia usuris comparata, sed modica à parentibus sibi relicta. Ode 1. l. 1. *Gaudentem patrios findere sarculo Agros.* Vide Tit. Liv. l. 3. c. 26. ubi *L. Quinctius Cincinnatus, spes unica Imperii Pop. Rom. quatuor jugerum colens agrum, à legatis* ad Dictaturam vocatur, inventus *seu fossam fodiens, bipalio innixus, seu cum araret; operi certè, id quod constat, agresti intentus.*

4. *Solutus omni fœnore.*] Qui nequaquam fœnori operam dedit unquam, nec dare velit: avaritiæ & cupiditatis labe nullâ aspersus. Fœnus sive usuram prohibent leges divinæ & humanæ. Deuteron. c. 23. *Non fænerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Cato, *Majores nostri sic habuerunt, & in legibus posuerunt: furem dupli condemnari, fæneratorem quadrupli; quanto pejorem existimaverunt fæneratorem quàm furem.* Cic. Offic. 1. n. 150. *Primum improbantur ii quæstus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum & fæneratorum.* Vide Alex. ab Alex. l. 1. c. 7. &c.

5. *Nec excitatur classico miles.*] Dormit somnum pacatum et placidum: nec, ut miles, tubæ sonitu excitatur.

Truci.] Quicquid ad arma bellumque attinet, truculentum est & horribile. Porrò, *classica sunt cornua, quæ convocandi causâ, fuerunt facta: & à calando classicum quasi calassicum dicitur.* Isidor. l. 18. c. 4. Vide infra versus Virgilii mox afferendos, huc & ad sequentia pertinentes.

6. *Nec horret iratum mare.*] Nec, ut negotiatores ac mercatores, navigationis fert incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juv. Sat. 12. Item quæ anotavi l. 1. Od. 3. v. 9.

7. *Forumque vitat.*] Strepitus forensis caret molestiâ. Litigandi quantus sit furor, quantus & labor, noverat Plutarchus, qui l. de fœnore asserit, forum esse *impiorum regionem.* Anacharsis scribit, *locum esse ad fallendum invicem, atque ad dandas avaritiæ manus destinatum.* Columella ait, exerceri *in foro caninum quoddam allatrandi, & contra innocentes, & pro nocentibus studium:* atque videri *concessum intra mœnia latrocinium;* additque; ibi, *nisi dorophagos expleas sordidosque ac nummarios, profusa ludi operam.*

7, 8. *Superba civium Potentiorum limina.*] Profectò gravis erat servitus clientium superbo capiti quotidiana officia præstantium: primâ luce salutabant, deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adesse per urbem currentibus cogebantur, &c. Vide Juv. Sat. 3. v. 124. & seq. Virgil. Geor. l. 2. v. 461.

Si non ingentem foribus domus alta superbis
Manè salutantum totis vomit ædibus undam.

Et postea, v. 502.

. . . .
Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca; ruuntque
In ferrum, penetrant aulas & limina regum,
 &c.

9. *Ergo aut adultâ, &c.*] Postquam ostendit agricolas esse immunes à malis, quæ conflictari solent varias hominum conditiones, v. g. fœneratorum, militum, mercatorum, causidicorum, clientium; jam exponit rusticæ vitæ emolumenta, & voluptates singulis anni tempestatibus proprias. Ver habet amœnitatem: æstas hortorum, frugum, & pecoris fœcunditatem: autumnus fructuum multiplicem proventum: hyems aucupium & venationem.

Propagine.] Plin. l. 17. c. 10. *Arbores aut semine proveniunt, aut plantatâ radice, aut propagine, aut avulsione, aut surculo, aut insito & consecto arboris trunco.*

10. *Altas maritat populos.*] Plin. l. 17. c. 23. scribit longo usu compertum, *Nobilia vina non nisi in arbustis gigni, & in his quoque laudatiora summis, sicut uberiora imis: adeo excelsitate proficitur. Hac ratione & arbores eliguntur. Prima omnium ulmus . . . deinde populus . . . minus densa folio, &c.* Varro de Re Rust. l. 1. c. 8. ita scribit: *Vineæ aliæ humiles, ut in Hispania: aliæ sublimes, ut pleræque in Italia, &c.* & in fine: *ubi natura terræ humida, ibi vitis altius tollenda, quod in partu & alimonio vinum non ut in calce, quærit aquam, sed solem: itaque ideo, ut arbitror, primum è vineâ in arbores ascendit vitis.* Vide lib. 4. Od. 5. v. 30.

Inutilêsque falce ramos amputans,
Feliciores inserit:
Aut in reductâ valle mugientium
Prospectat errantes greges;
Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves.
Vel cùm decorum mitibus pomis caput
Autumnus agris extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpuræ,
Quâ muneretur te, Priape, et te, pater
Sylvane, tutor finium!
Libet jacere modò sub antiquâ ilice,
Modò in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ;
Queruntur in sylvis aves;
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leves.
At cùm tonantis annus hybernus Jovis

[432] *atque steriles surculos falce resecans, fertiliores inserit: vel in remotâ valle pascentes mugientium greges contemplatur; vel extracta favis mella recondit in vasis mundis: vel tondet oves imbecilles. Cum vero autumnus campis crexit caput dulcibus fructibus ornatum, quàm lætatur colligens pyra insitiva, & uvas purpuræ æmulas, quas tibi offerat, O Priape, tibique, Sylvane parens, agrorum custos! Nunc placet recumbere sub* [433] *annosâ quercu, nunc super herbam virescentem. Intereà dum amnis defluit ripis sublimibus, canunt aves in nemoribus; rivulique murmurant undis aquis loquentibus; quod placidum conciliet soporem. Quando autem tempestas hyemalis Jove*

ANNOTATIONES.

11. *Inutilesque falce ramos amputans.*] Plin. modò cit. *Arbusta arari quam altissimè desiderant, etsi tantum frumenti ratio non exigit . . . Deputantur cum vite pariter interculatâ densitate ramorum, qui sunt supervacui & absumunt alimenta.*

12. *Feliciores inserit.*] Vide Plin. l. 17. c. 14, ubi geminam insitionis affert rationem: altera fit trunco leniter fisso: altera est inoculatio: fitque exciso cortice, & aperiendo in arbore oculum, semenque illic includendo. Hanc docuere aves & natura. *Tradunt monedulam*, inquit ille, *condentem semina in thesauros cavernarum, ejusdem rei præbere causas.* Et paulò antè: *Inserere quoque natura docuit, semine ventis sæpe translato in aliquas corticum rimas: unde vidimus cerasum in salice, platanum in lauro, &c.*

14. *Prospectat errantes greges.*] Greges pastoresque invisit, & an rectè se habeant cuncta, considerat.

15. *Pressa puris mella condit amphoris.*] Virg. Geor. lib. 4. v. 140.

. . . . . *Spumantia cogere pressis*
Mella favis. ———

Vide Columell. l. 9. c. 15. Plin. l. 11. c. 12. & seq.

16. *Infirmas oves.*] Delicatas, morbis obnoxias.

17. *Decorum pomis caput, &c.*] Ita nempe solet pingi autumnus.

19. *Insitiva pyra.*] Proprio labore insita & educata, & hinc longè jucundiora.

20. *Certantem & uvam purpuræ.*] Maturam scilicet, & purpureo colore gratam.

21. *Priape.*] Hortorum Deus & Tutor.

22. *Sylvane.*] Agrorum præses & custos, Virg. Geor. l. 2. v. 493.

Fortunatus & ille Deos qui novit agrestes,
Panaque Sylvanumque senem, &c.

Et posteà: v. 416.

Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi.
. . . .
Et varios ponit fœtus autumnus: & altè
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.

23. *Libet jacere modò.*] Hoc frustra putant aliqui novæ Odes initium: Virg. v. 469.

Speluncæ, vivique lacus; at frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
Non absunt: illic saltus ac lustra ferarum.

25. *Labuntur altis interim ripis aquæ.*] Vel ex alto quodam loco defluunt; vel, profundo currunt alveo. Virg. Geor. lib. cit. v. 485.

Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes.

27. *Lymphis obstrepunt.*] Avibus quasi accinunt, suo murmure ac strepitu avium cantus provocant.

29. *At cum tonantis, &c.*] Hyemalis tempestas ubi cœpit ingruere, venationi datur opera.

Jovis.] Jam alibi diximus Jovem poni pro aëre; *tonantis*, tempestuosi, pluvii, pruinosi. Virgil. Georgic. lib. 2. v. 519.

Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.

 Imbres

Markland leg. "Frondes"

sæviente pluvias & nives procreat: vel plurimis canibus apros feroces undequaque propellit in retia opposita; vel perticâ lævigatâ plagas haud strictas expandit turdis voracibus insidiosus: ac timidum leporem, gruemque transmarinam prædam jucundam captat. Inter ista quis recordatur molestiarum quas amor gignit? Quod si casta uxor ex parte *suâ curans familiam dilectosq; natos (velut Sabina vel conjux Appuli velocis, adusta solis ardore) è lignis aridis componat sacratum focum, pau-*

Imbres nivésque comparat:
Aut trudit acres hinc et hinc multâ cane
  Apros in obstantes plagas:
Aut amite levi rara tendit retia,
  Turdis edacibus dolos;
Pavidúmve leporem, et advenam laqueo gruem,
  Jucunda captat præmia. [534]
Quis non malarum, quas amor curas habet,
  Hæc inter obliviscitur?
Quod si pudica mulier in partem juvans
  Domum, atque dulces liberos;
(Sabina qualis, aut perusta solibus
  Pernicis uxor Appuli)
Sacrum vetustis exstruat lignis focum

ANNOTATIONES.

At Georgic. 1. v. 305.

Sed tamen & quernas glandes tum stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta:
Tunc gruibus pedicas, & retia ponere cervis,
Auritosque sequi lepores . . . . . .
Cum nix alta jacet, glaciem cum flumina tradunt.

31. *Multâ cane.*] Canes fœminino genere poni solent, cum de venatione agitur, ut volunt; quoniam, inquiunt nonnulli, velociores & sagaciores ut plurimum sunt canes fœmininæ.

33. *Amite.*] Ames est fercula seu pertica, quâ rete suspenditur aut tenditur ad captandas aves.

34. *Turdis.*] Qui præcipui sunt saporis, Gall. *Grives.* Ang. Thrushes. De his Varro de Re Rust. l. 3. c. 5. Athen. l. 2. c. 24.

35. *Advenam gruem.*] Varro modò cit. *Volucres partim advenæ sunt, ut hirundines & grues: partim vernaculæ, ut gallinæ & columbæ. De illo genere adventitio, sunt turdi ac in Italiam quotannis trans mare advolant ad æquinoctium autumnale, & eodem revolant ad æquinoctium vernum.* Cic. de Nat. Deor. 2 n. 125. *Grues, cum calidiora loca petentes maria transmittunt, trianguli formam efficere animadversum: ejus autem summo angulo aer ab iis adversus pellitur: deinde sensim ab utroque latere tanquam remis ita pennis cursus avium levatur. Basis autem trianguli, quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi ventis adjuvatur: hæque in tergo prævolantium colla & capita reponunt.* Vide & Plin. l. 10. c. 23.

37. *Quis non malarum, &c.*] Phrasis Græca, pro, quis non obliviscitur malarum curarum, quas amor habet?

39. *Quod si pudica, &c.*] Vir. Geor. 2. v. 524.
Interea pendent dulces circum oscula nati:
Casta pudicitiam servat domus.———

Ecclesiasticus cap. 26. *Mulieris bonæ beatus vir: numerus annorum illius duplex: annos vitæ in pace implebit.*

41. *Sabina qualis.*] Juvenal. Sat. 6. v. 162.
Intactior omni Sabinâ.

42. *Uxor Appuli.*] Appulæ, ut & Sabinæ mulieres, castitatis & frugalitatis laude florebant. Juvenal. modò cit.

Malo Venusinam, quam te, Cornelia, mater Gracchorum, &c.

Sabini ab Apennino ad Tiberim & Anienem fluvios extendebantur olim: Velino autem flumine media regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars Umbriæ orientalis, & Aprutii ulterioris portio non modica. Apulia duplex, Daunia, & Peucetia; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia hodie *Capitanata*, est admodum fertilis, sita est inter Aufidum & Tiphurnum fluvios. Peucetia hodie *Terra di Barri*, continet Barianam provinciam, & partem Basilicatæ: lætissimis abundat pascuis.

Perusta solibus.] Tum quod ea regio calidior, tum quod eæ mulieres rei domesticæ curam etiam apud villas & agros gerentes, æstum non rarò tolerabant, solisque ardoribus torrebantur.

43. *Sacrum vetustis, &c.*] E lignis dudum congestis adeoque siccis focum exstruat, ad ignem accendendum adventanti viro diurnis laboribus defesso.

Sacrum.] Tum ob Lares ac Penates Deos, tum ob Vestam. Vide Macrob. l. 3. Saturn. c. 4. &c.

Lassi sub adventum viri:
Claudènsque textis cratibus lætum pecus
Distenta siccet ubera;
Et horna dulci vina promens dolio [435]
Dapes inemptas apparet:
Non me Lucrina juverint conchylia,
Magísve rhombus, aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hyems ad hoc vertat mare:
Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, quàm lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum; [436]
Aut herba lapathi prata amantis, et gravi
Malvæ salubres corpori,

sò ante reditum mariti fatigati; & caulis includens gregem saturum, mulgeat plena ubera; atque vinum hujus anni educens ex amphora non insuavi-habet cœnam non aliunde *quæsitam:* hæc inquam si adsint, *non prætulerim ostrea Lucrina, vel rhombos, vel scaros, si aliquos* ex *Orientali mari in hoc* Italicum *protrudat sæva tempestas: nec volucris Africana veniat in meum ventrem, vel attagen Asiana gratior, quàm oliva decerpta è ramis arborum pinguissimis; vel folia rumicis prata amantis, & malvæ salutares ægro corpori,*

ANNOTATIONES.

47. *Horna dulci vina promens dolio.*] Hornum vinum vixque maturum viro laborioso dulce videtur, nec requirit vina vetustate delicatioria. Lib. 3. Ode 23. *Hornam frugem.*

48. *Dapes inemptas.*] Non aliunde pretio comparatas; sed domi quæsitas, seu ex horto, seu è caulis, &c.

49. *Lucrina conchylia.*] Ostrea exquisita è Baiano seu Lucrino lacu. Strabo lib. 5. Val. Maxim. lib. 9. cap. 1. Plin. lib. 9. cap. 54. Juvenal. Sat. 4. v. 141.

50. *Rhombus.*] De eo pisce vide Juven. mox cit. Sat. 4. v. 39. & seq. Plin. &c. Galli ut & Ang. *turbot* appellant, omnes pretium norunt.

Scari.] Scaros pisces interdum in mare Tyrrhenum adigit tempestas. Huic pisci tributum esse principatum, scribit. Plin. l. 9. c. 17. *Nunc scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare, herbisque vesci, non aliis piscibus: mari Carpathio frequens,* &c. Et lib. 11. cap. 37. *Dentes piscibus omnibus serrati, præter scarum: huic uni aquatilium plani.* Et lib. 32. cap. 2. ait, *Scarum nassis inclusum non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inserere; sed aversum caudæ ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorsum erumpere. Quem luctatum ejus si fortè alius scarus videat extrinsecus, apprehensâ mordicus caudâ, adjuvat nisus erumpentis.* Inde verò nomen factum aiunt, à *σκαίρω. salio.* Athen. l. 7. c. 20. similia refert ex Aristotele. Multa verò Casaubonus eruditè ibidem emendat de eo pisce jactari solita. Epicharmus eo loci apud Athen. *Nos piscamur scaros, quorum nec stercus fas est Diis rejicere.* Quod ideò dictum asserit Casaubonus, quia solius hujus piscis intestina comedebant gulæ proceres. Vide Macrob. l. 3. Saturnal. cap. 16. ubi scribit, scaros adeo Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piscis nomen habeamus; magno numero illuc advectos ac in mari Ostiam inter & Campaniæ littora sparsos, ac velut in terra fruges aliquas fuisse seminatos.

53. *Afra avis.*] Gallina Africana, aliis Numidica, vel Garamantica. Juvenal. Sat. 11. v. 142. ejus meminit, item Martial. lib. 13. Epigr. 73. Varro de Re Rust. cap. 9. ait, *Meleagrides Græcis vocari, novissimas in triclinium ganearium introisse ac magno vendi propter hominum fastidium.*

54. *Attagen Ionicus.*] Perdix Asiana, quibusdam: est enim Ionia minoris Asiæ regio. Plin. lib. 9. cap. 48. *Attagen maximè Ionicus celebratur, vocalis aliàs, captus verò obmutescens, &c.* Athen lib. 9. cap. 8. & 9. ex Aristophane, *Attagen carnis suavissimæ:* Ex Alexandro Myndio, *Paulò major perdice, variis notis dorso distinguitur, colore fictilium, magis tamen subrubescente, &c.* S. Hieron. ad Salvinam: *Procul sint à conviviis tuis phasides aves, crassi turtures, attagen Ionicus.* Martial. lib. 13. Epigram. 61.

Inter sapores fertur alitum primus
Ionicarum gustus attagenarum.

57. *Herba lapathi.*] Λαπαθον Græcis, Rumex Latinis. Gall. *oseille, vinette, patience,* Ang. Sorrel, ex Dioscoride stomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum restituit. Ex Plin. lib. 20. c. 21. lapathum excellentes habet effectus: aliud sativum, aliud sylvestre: *in palustribus nascitur: foliis acutis, colore betæ candidæ, radice minima: nostri verò rumicem vocant, &c.*

58. *Malvæ.*] Plin. modò cit. *In magnis est laudibus malva utraque, sativa, & sylvestris. Omne solum, in quo seruntur, pingue faciunt, &c.* Nos de eâ jam. lib. 1. Ode 31. sub finem.

aut agna immolata in *sacro die Terminalium, aut hœdus lupo detractus. Inter istam cœnam, quàm jucundum est cernere oves saturas domum revertentes, intueri boves fatigatos languenti cervice inversum aratrum ducentes, & servulos opulentæ familiæ* adjunctos velut *examen, circa Lares splendentes,* ordine *dispositos! Posteaquam Alphius fœnerator ista dixit,* quasi *mox rura habitaturus, universam pecuniam Idibus collegit, Calendis* verò *quærit collocare* ad fœnus.

Vel agna festis cæsa Terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat pastas oves
Videre properantes domum!
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahentes languido;
Positósque vernas, ditis examen domûs,
Circùm renidentes Lares!
Hæc ubi locutus fœnerator Alphius, [437]
Jamjam futurus rusticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam;
Quærit Calendis ponere.

ANNOTATIONES.

59. *Terminalibus.*] In festo Dei Termini, quem prisci velut agrorum limites custodientem ac tuentem colebant; ita Festus. Ejus sacra peragebantur die 21 Februarii, ex Numæ instituto. Dion. Hal. lib. 2. Ovid. Fast. 2. Juvenal. Sat. 16. v. 39.

60. *Hædus ereptus lupo.*] Sicut venatori sua præda in primis grata est; ita rustico quicquid è lupi gulâ eripuit. Volunt aliqui cum Mureto, hic alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sympos. scilicet *earum pecudum, quas lupus momorderit, carnem effici teneriorem, lanam verò corrumpi, &c.*

65. *Positósque vernas.*] Servarum filios heris accedere & apponi, seu accrescere, non secus ac apum examen, nemo ignorat.

66. *Circum renidentes Lares.*] Columel. lib. 12. de villico, *consuescat rusticos circa Larem domini focumque familiarem semper epulari.* De *Laribus* lib. 1. Od. 12. stroph. 11. & lib. 2. Ode 18. ad hæc verba: *Paternos in sinu ferens Deos.*

67. *Hæc ubi locutus, &c.*] Satiricè hæc & sarcasticè in avarum fœneratorem.

69. *Relegit.*] Al. *redegit*, quæ quidem vox Ciceroni aliisq; usitatior. In Verr. *Bona vendit, pecuniam redigit.*

Idibus.] Mense dimidio. Vide lib. 4. Ode 11. strophe 4. Is erat mos, creditam pecuniam, vel fœnus è credito Idibus repetere. Cic. Catilin. 1. *Prætermitto ruinas fortunárum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties.*

70. *Quæret Calendis ponere.*] Quas Idibus pecunias à debitoribus collegit, has Calendis sequentibus ad fœnus rursum collocare satagit, usuras usuris accumulans. Non abs re novus Interpres & Criticus existimat Alphium solitum exigere fœnus bis in mense, adeo ut contra fas omne, ad Idibus ad Calendas, & à Calendis ad Idus fœneraretur. De *Calendis* lib. 3. Ode 8. v. 1. Macrob. lib. Saturnal. 1. cap. 15, &c.

ODE III.

Ad MÆCENATEM.

Detestatur allium, quod apud ipsum cœnans comederat.

Si deinceps aliquis manu scelerata ruperit cervicem patris vetuli,

PARENTIS olim si quis impiâ manu
Senile guttur fregerit,

ANNOTATIONES.

Metrum id. quod Epod. 1.

1. *Parentis olim, &c.*] Vel ex Ode hâc intellige, studiose lector, nullum esse adeo exile & sterile argumentum, quod vena dives non dicatur amplificare & locupletare. Sic *Nucem* Ovidius, *Culicem* Virgilius, Homerus *pugnam ranarum ac murium*: Horatius verò *casum arboris*, lib. 2. Ode 13. hic autem *allium*, eleganti carmine prosecuti sunt.

Si quis impiâ manu, &c.] Si quis parricidio inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicutâ, sed allio plectatur.

Edat

Edat cicutis allium nocentius.
O dura messorum ilia! [438]
Quid hoc veneni sævit in præcordiis?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? An malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas præter omnes candidum
Medea mirata est ducem,
Ignota tauris illigaturum juga [439]
Perunxit hoc Jasonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem

comedat allium cicutâ perniciosius. O viscera rusticorum prædura! Quale toxicum istud in meis intestinis æstuat? An viperarum sanguis istis immistus herbis decepit me? Numquid Canidia noxios hosce cibos contrectavit? Certè quando Medea adamavit Jasonem Argonautarum Principem, præ cæteris pulchrum, isto illum tinxit, insueto juga tauros indomitos *subjecturum: isto* etiam *infecit munera*, quibus cùm *se de pellice vindicasset*,

---

ANNOTATIONES.

3. *Edat.*] Quidam legunt, *edit.* Sic *duit*, *prodet*: *faxit*, &c. Lib. 2. Sat. 8. ad finem:

Quam si cum lumbis quis edit:

Cicutis allium nocentius.] Cicuta enim frigore quidem suo nativum calorem sine dolore extinguit: at allium torquet, adurit, enecat. Cicutæ succum morte damnati bibere cogebantur apud Athenienses. Plin. lib. 25. c. 13. *Cicuta*, inquit, *venenum est, publica Atheniensium pœna invisa.* Ita Socrates extinctus. Vide Perf. Sat. 4. v. 2.

Allium.] Sunt qui per unicum L scribant *alium*, & dictum volunt quod oleat: alii ab *halando halium* scribunt. Alii ab ἄλλεσθαι, quod exiliendo crescat, allium deducunt. Melius alii à voce ἄγλιθες, alliorum capita significante.

4. *O dura messorum ilia!*] Quod videlicet impunè devorent & concoquant allium, quod meis in præcordiis ita sævit. Galen. Therapeut. lib. 12. allium vocat *rusticorum theriacam*. Virgil. Eclog. 2. v. 11.

Allia, serpyllumque, herbas contundit olentes.

5. *Quod hoc veneni, &c.*] Quod genus est illud veneni, quo sic discrucior? Allium sanè utpote callidum, acre, grave olens, coctu etiam difficile, stomacho delicatiori ac temperamento fervidiori & πικροχόλῳ, seu amariori bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave esse debebat: at contrà homini frigidiori vel robustiori salubre est. Suidas ait, *Thraces alliis delectari, nec immeritò*, inquit: *allia quippe calida sunt: illi verò frigidam incolunt regionem.*

6. *Num viperinus his cruor, &c.*] An verò allium istud incoctum fuerat in viperino sanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide lib. 1. Ode 8. v. 9. Plin. lib. 11. cap. 53. Cœl. Rhodig. l. 23. cap. 11.

7. *An malis Canidia, &c.*] An dapes quas cœnavi, infecit veneno Canidia venefica illa insignis? De eâ posteà fusè in seq. Epod.

9. *Ut Argonautas, &c.*] Crediderim sanè non alio medicamento instructum à Medeâ Jasonem fuisse, adversus tauros formidabiles; nec alio pariter usam veneficio ipsam Medeam, ad perdendam invisam sibi pellicem. Insurgit hîc suo more Scaliger in nostrum Poetam hypercriticè: *Non est illud*, inquit, *supino aut oscitanti judicio admittendum. Quippè ait Jasonem à Medeâ perunctum allio, scilicet ut eo medicamento esset à tauris tutus. At enimvero eodem unxit vestem, quâ Creüsa flagraret?* Æquus arbiter esto, lector, nec supinus, nec oscitans. Medea vestem pellici mittendam allio quasi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jasonem tutum præstitit adversus tauros, nempe tauri allii odore gravi & tetro perdomiti sunt. Glauce vi mortifera allii enecta est & conflagravit. Quid hic abhorret à vero & ratione? Quid ita reprehendendum in hac utrâque sententiâ? Adde quod, per idem venenum vario modo dilutum, variisque pharmacis admixtum ac temperatum diversa effici, nihil vetat.

Argonautas.] Jason Æsonis Thessaliæ regis filius, cum sociis plus quinquaginta fortibus sanè viris profectus est Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod fama celebrabatur. Ibi à Medeâ Colchorum regis filiâ adamatus, ab eâ veneficiis pollente edoctus est, quâ ratione posset domare tauros æripedes & ignivomos, jugoque submittere; draconem etiam pervigilem sopire & profligare: ac demum vellus aureum auferre. *Argonautæ* porrò dicti ab Argo navi, quâ ad expeditionem Colchicam vecti sunt. Præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Castor, Pollux, Telamon, Zethus, Calais, Theseus, Typhis, &c. Ipsa verò navis appellata est Argo vel ab artifice & fabro vel ab Argivis seu Græcis heroibus; vel à celeritate; ἀργος, *velox*. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13. *Hoc delibutus, &c.*] Eodem Medea infecit munera quæ misit ad Glaucen, vel, ut scribunt alii, Creüsam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cum Jason superinduxisset pellicem, iram dissimulavit Medea

Serpente

aufugit curru alatis draconibus tracto. *Nunquam tantus astrorum calor incendit Appuliam siccam. Neque donum fatale vehementius inflammavit humeros Herculis laboriosi. Verum enimvero, si quidpiam ejusmodi ultra appetas, ô Mæcenas, jocis gaudens, velim adolescentula objiciat manum osculo tuo, atque in remotam* lecti *partem recedat.*

Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosæ Appuliæ;
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit æstuosius.
At si quid unquam tale concupiveris, [40]
Jocose Mæcenas, precor,
Manum puella suavio opponat tuo,
Extremâ et in spondâ cubet.

ANNOTATIONES.

Jasonis uxor. Itaque tempus nacta venenatam ei vestem dedit; quam cum Glauce induisset, fatali incendio consumpta est. Vide Epod. 5. post medium.

Donis.] Non vestem, sed alia quæpiam dona in scrinio missa, venenis quidem tincta, scribunt alii; aperto autem scrinio pellicem cum totâ regiâ conflagrâsse.

14. *Serpente fugit alite.*] Irati scilicet & vindictam anhelantis. Jasonis, Creontisque iram Medea fugit, per aërem asportata curru pennatis vecto serpentibus. Vide Euripid. Medeam, in fine. Ovid. Metamorph. 7. & 9. &c.

15. *Nec tantus unquam, &c.*] Non majoribus Apulia ardoribus torretur, quam mea viscera nunc uruntur calore & vi funestâ alii, quod comedi. *Siderum*, dum sævit Canicula & fervet. De eâ lib. 1. Od. 17. & lib. 3. Od. 13. De *Apulia* ejusque cœlo torrido, lib. 3. Ode 30. v. 11. & Epod. præced. v. 42.

17. *Nec munus humeris, &c.*] Nessus Centaurus ab Hercule vulneratus sui ulciscendi hanc iniit rationem; Deianiræ suasit, posse sibi amorem Herculis asserere, induendo illum tunicâ aspersâ sanguine suis è vulneribus profluente. Itaque illâ videns subinde Herculem Ioles amore irretitum, quod Nessus improbè & fallaciter præceperat, effecit; sicque illum interemit. Nam tanto est ardore correptus, ut suos ipse artus dilaniaret, ac demum incensâ pyrâ se confecerit. Vide Senecæ Herculem Oetæum. Et postea Epod. 17. v. 31. Cic. Tusc. 2. n. 20. ex Sophocl. Trachin. ita scribit: *Cum Deianira sanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induisset, inhæsissetque ea visceribus*, ait ille: . . . . . .

Hæc me irretivit veste furiali inscium
Quæ lateri adhærens morsu lacerat viscera,
Urgensque graviter pulmonum haurit spiritus.
. . . .
Ipsa alligatus peste interimor textili, &c.

Idem Philip. 13. *Non tamen Deianira voluit Herculi nocere, cum ei tunicam sanguine Centauri tinctam dedit.*

19. *At si quid unquam, &c.*] Quod si, ô Mæcenas unquam allium comedere concupiveris, in pœnam cupio, ut te abhorreat amica, seu Terentia tua: similiter &, si quis vir fætidum ac pestilentem ejusmodi cibum appetierit, precor ut ipsius uxor ejus oscula repellat, & seorsim cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

20. *Jocose Mæcenas.*] Jocari familiariter cum Mæcenate solebat Horatius: Hinc Persius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit: & admissus circum præcordia ludit:
Callidus excusso populum suspendere naso.

22. *Sponda.*] Lecti pars ultima, vel etiam exterior. Isidor. lib. 20. cap. 11.

ODE

ODE IV.

Ad MENAM POMPEII MAGNI LIBERTUM.

Ejus ex mutatâ conditione superbiam insectatur.

LUPIS et agnis quanta sortitò obtigit,
Tecum mihi discordia est,
Ibericis peruste funibus latus [441]
Et crura durâ compede.
Licèt superbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.
Vidésne, sacram metiente te viam, [442]

Quanta naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita est, tanta mibi inest contra te, O Mena, qui habes *latus concisum flagellis sparteis, & crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus* propter *opes, fortuna non mutat originem. Quando* autem *pergis per viam sacram,*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Lupis & agnis, &c.*] Habes, lector, in hâc Ode exquisitam servi descriptionem, & acrem asperamque ejus arrogantiæ insectationem.

Quanta sortitò obtigit.] Quantum inter se odium naturâ partiente veluti & dante, sortiuntur & obtinent. Plin. l. 10. c. 74. agit de naturali quorundam animalium dissidio.

2. *Tecum mibi discordia est.*] Ego enim fidem observantissimè & religiosissimè colo: tu perfidiam. Nempè Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus ab eo magnis muneribus locupletatus, quin & classi præfectus est contra Cæsarem Augustum. Ad hunc verò subinde transfugit, & ab ipso mox equestri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompeium, relicto Augusto. Posteà Sextum rursus prodens ac deferens ad Augustum reversus, ab eo tandem, quod pridem concupiverat, Tribunus militum factus est. At isto insignis honore quî fit ut tam liberè ab Horatio proscindatur? Tum nempe rerum atque temporum cogente difficultate ac necessitate, prudens Cæsar proditoris sceleratâ operâ utebatur quidem, ejus verò proditiones ac perfidiosum animum detestari non latebat. Vell. Patercul. l. 2. Appian. Bell. Civ. l. 5. Dio. l. 48. Sueton. Octav. c. 47. ubi scribit: *Neminem unquam libertorum adhibitum cœnæ ab Augusto, excepto Menâ, sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sexti Pompeii classem.* Idem Menas anteà Augustum perdere simul & Antonium cogitaverat. Testis Plutarchus in Antonio Sic habet: *Tenebat Sextus eâ tempestate Siciliam; & prædatoria classe, cui Menas pirata præerat, Italiæ oras & omne circum pelagus infestabat . . . . fœdera cum Pompeio facta . . . . Post hæc mutuò se ad cœnam invitant,* nimirum Augustus Antonio junctus, & Sextus Pompeius. *Huic forte evenit, ut illos primus convivio exciperet in prætoriâ navi, ... fervente convivio, ferventibus & jocis, Menas pirata Pompeio adhærens clam ei insusurravit: Visne, Sexte, anchoras succidam, & te Romani Imperii faciam dominum? Hæc cum Sextus paulisper secum agitâsset: Oportuit, inquit, ô Mena, hæc per teipsum, me inscio, fecisse: nunc vero quod est, eo contenti simus. Et enim pejerare nequaquam meum.* Porrò, ne cum nonnullis arbitrere, lector, hunc Menam, eundem esse ac Vulteium Menam, cujus mentio est in Epistolâ 7. l. 1. alter enim ab altero longè diversus.

3. *Ibericis peruste funibus latus.*] Corpus habens notatum plagis & flagellis servilibus.

Ibericis.] Hispanicis. Metonym. Species pro genere. Flagella fiebant è funibus; funes autem è sparto, cujus in Hispaniâ magna copia. Plin. lib. 19. cap. 2.

Peruste.] Propriè & signanter. Nam flagra à flagrando dicta. Certe repetitis flagris calor in cute, carne, sanguine, inflammari cognoscitur. Inde flagriones dicti sunt servi quoniam flagris erant subditi. Festus, Vossius, &c.

4. *Crura durâ compede.*] Compede stricta membri pars induresçit.

5. *Superbus pecuniâ.*] Menas locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captârat, jam liber, mox eques, denique tribunus.

6. *Fortuna non mutat genus.*] E liberto nobilem haud faciunt opes. Humilis, sordidus, vafer, nequam, servilis animus semper manet.

Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret, Inquit noster. l. 1. Epist. 10. 24. Vide Pers. Sat. 5. v. 70. deinceps.

7. *Vidésne, sacram, &c.*] Scilicet ignoras quantâ indignatione homines obvii te aspiciant superbè & arroganter incedentem, qui genus servile nôrunt. An ergo, inquiunt, more nobilium jactabit se Menas hodie libertus, paulo antè servus?

Sacram metiente te viam.] Hæc urbis via, quà ibatur in Palatium & Capitolium, valdè frequentabatur; per eam triumphalis quæque

Cum

indutus togâ sex ulnarum, an non animadvertis quomodo ira maximè aperta reflectat vultum ambulantium ultro citroque? Hic, inquiunt, cæsus flagris Triumvirorum usque ad Præconis tædium, colit mille jugera agri Falerni; atque viam Appiam equis calcat; nec non insignis eques primis in subselliis sedet, Othone spreto. Quid juvat ærata rostra tot navium

Cum bis ter ulnarum togâ,
Ut ora vertat huc et huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus
Præconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi jugera;
Et Appiam mannis terit;
Sedilibúsque magnus in primis eques, [443]
Othone contempto, sedet.
Quid attinet tot ora navium gravi . .

ANNOTATIONES.

pompa procedebat; *Sacra* dicta; seu quod per eam sacra in arcem quot mensibus ferebantur, indeque auguria captarent augures; seu quod in eâ fœdus olim sanxerant Romulus ac Tatius. Varr. Alex. ab Alex. l. 2. c. 18. &c. Hinc ergo Menas *viam sacram* metiebatur sæpius, tum ad palatium crebrò pergens, tum se ostentans insigni togâ splendidum, & composito gradu conspicuum. Hinc & Sacravienses dicti nobiles, qui per viam sacram frequenter ambularent.

8. *Cum bis ter ulnarum togâ.*] Amplam gerebant nobiles togam & laxissimam; contrà angustam & arctam pauperes. Quidam hîc volunt significari latum clavum, quæ vestis sex ulnarum esset, ac propria Tribunorum, ut & aliorum magistratuum. Luxum in laxis vestibus ita reprehendit Cic. Catilin. 2. *Quos pexo capillo nitidos videtis, imberbes, aut benè barbatos; manicatis & talaribus tunicis, velis amictos, non togis.*

9. *Vertat.*] Vox ista duo significare potest; vel *convertat*, ad hominem subsannandum; vel *avertat*, præ indignatione. Est autem indignatio, justus dolor ex secundis rebus ejus qui illis indignus videtur.

10. *Liberrima indignatio.*] Tanta est animorum ob arrogantiam tuam offensio, ut non clam solùm, sed & apertè ac liberè indignentur, & sarcasmos, dicteria, scommata palam jaculentur.

11. *Sectus flagellis, &c.*] Hæc populi indignantis verba in Menam; scilicet iste paulò antè servilibus pœnis obnoxius, jam se magnum ostentat.

Triumviralibus.] Abjectæ conditionis homines, fures, servi, peregrini, non apud Prætorem, ut cives, judicabantur, sed apud Triumviros. *Fures ac servi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Meniam puniri solent,* inquit Asconius.

12. *Præconis ad fastidium.*] Non Triumviri tantum, sed & iis absentibus Præco servos jubebat plecti, & flagris cædi à dictore. *Fastidium* tamen *Præconis* libet magis intelligere ex crebrâ repetitione, altâ quidem voce, tituli sive Elogii, v. g. *Hic reus, ac nocens flagris cæditur, quia neglexit edictum, &c.*

13. *Falerni.*] Agri optimi & pretiosissimi, l. 1. Ode 20.

13. *Mille jugera.*] Atque cives olim honoratissimi non plus quàm septem agri jugera possidere ex lege poterant.

1. *Appiam.*] *Appia* via publica ducebat ad agrum Falernum; ab Appio Claudio Tribuno plebis lapidibus strata, indeque nomen sortita.

Mannis.] Equis gradariis, nullâ vectoris molestiâ incendentibus, Gall. *Hequenées*, Angl. Palfreys, Nags. Dicti sunt quod manus mansuetudinem sequantur. Hos inequitabant proceres duntaxat; Menas autem fortasse & curruî junctos adhibebat, singulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15. *Sedilibusque magnus in primis eques.*] In Amphitheatro Rom. sedentibus ad spectandum distincti erant gradus, pro diversâ cujusque dignitate. Orchestram Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant destinati; quorum primo Tribuni excepti. In his itaque sedendi jus habebat Menas, reclamante quamvis lege, de quâ mox dicam. Dio. l. 36.

19. *Othone contempto.*] L. Roscius Otho Tribunus plebis legem tulerat, quâ Nobiles in Theatro à Plebeiis separati sederant. Hinc Juvenal. Sat. 3. v. 159.

Sic libitum vano qui nos distinxit Othoni.

Porro lex eadem vetabat Equitem fieri, ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim sedere eum, cui vel patri ejus avoque non adfuisset equestris census, id est, quadringenta sestertium millia. At nihilo tamen minus ita jubente Principe tempori quidem serviente, ut dixi, Menas nequaquam ingenuus, jam opulentus, contemptâ Othonis lege, Eques factus, imo & Tribunus, prima sedilia in spectaculis occupabat; quanquam ab iis dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17. *Quid attinet, &c.*] Ergone contra servorum & prædonum exercitum instruere copias navales oportet Menam, qui & ipse prædo & servus à naturâ factus, non ita pridem cecurrit

Rostrata

Rostrata duce pondere
Contra latrones atque servilem manum,
Hoc, hoc, Tribuno militum?

ingenti magnitudine dirigi adversus prædones & servorum turmas, isto, isto, inquam, militum Præfecto?

ANNOTATIONES.

dux fuit? Sunt qui existiment loqui Horatium de fugitivis quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, & quibus Tribunum Menam præfecerat. At alii meliùs intelligunt reliquias exercitûs Sexti Pompeii, quas Menæ ductu & operâ jam victor Augustus persequebatur.

Nevium gravi pondere.] Vide Epod. 1. v. 1. ibique annot.

2. *Hoc, hoc, Tribuno militum.*] Plutarchus antè citat. ubiq; piratam vocat Menam. *Tribuni militum* officium erat milites in castris continere, & ad exercitationem producere; claves portarum suscipere; vigilias interdum circumire; frumentationibus commilitonum interesse; frumentum probare; fraudem mensorum coërcere; militum querelas audire, delicta castigare, &c.

ODE V.

IN CANIDIAM VENEFICAM.

AT, ô Deorum, quicquid in cœlo regit [444]
  Terras et humanum genus,
Quid iste fert tumultus? Aut quid omnium
  Vultus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus
  Lucina veris affuit;
Per hoc inane purpuræ decus precor,
  Per improbaturum hæc Jovem,
Quid ut noverca me intueris, aut uti
  Petita ferro bellua?
Ut hæc trementi questus ore, constitit [445]

Sed, ô Numina, quotquot in cœlo gubernatis hunc orbem atque homines, quid sibi vult ille strepitus? Vel quorsum facies omnium istarum apparent terribiles adversus me solum? Te oro per filios, si Diana adfuit veris partubus invocata: per vanum istud insigne purpuræ: per Jovem talia condemnaturum: quare me aspicis quasi noverca, vel ut fera telo confixa? Postquam puer ore trepidanti

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *At, ô Deorum.*] Julius Scaliger, vir alioqui summus (quis credat?) hanc Oden pessimè intellexit, pessimè carpsit. Singulas ejus cavillationes, lector, cognosce, & judica, ad loca singula relatas, ac, ni fallor, probe dilutas. At ...m totam diligenter antè accipe: nec enim ...ret difficultatibus, & quædam sanè supplenda ...r magorum institutis. Hæc summa est. Conveniunt ad veneficium quatuor sagæ, quarum Canidia princeps, quæ Varum, suos amores ...ementem, ulcisci, illumque ad se trahere per incantamenta satagebat. Itaque primum ex ...ratis tum herbis, tum aliis rebus unguentum ...a pharmacum conficit: illudque adhibet ad ...ream Vari imaginem, quam de more illic ...tuit supponendam: rata nimirum perinde in ...arum agere, ac si adesset, & unguento illo se perfunderetur. At cum animadvertit Canidia prius hoc minùs valuisse incantamentum, quod Varus contrariis se pharmacis præmuniret; tum verò alterum parat efficacius, ac ...lut extremum remedium, scilicet philtrum seu potionem amatoriam è medullis & jecore pueri terræ infossi, quem ex inediâ contabescere & expirare faciunt. Hæc omnia porrò mirè describit ac variè exornat Poëta. Jam singula inspiciamus.

2. *Quid iste fert tumultus, &c.*] Inducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum terræ infodere parant, ad conficiendum ex ejus intestinis philtrum, seu amoris poculum. Truculentas verò facies expavescens ista profert.

5. *Si vocata partubus Lucina veris affuit.*] Hæc ait, quoniam suppostitios fœtus alebant interdum veneficæ, ad sua scelerata consilia utiles. Vide Epod. 17. annot. ad eas voces, *venter partumeius.*

6. *Lucina.*] In partu invocabatur Diana, ut adesset tum parturienti, tum prodeunti in lucem infantulo. Hinc cognomen. *Lucina.* Vide l. 3. Ode 22.

7. *Inane purpuræ decus.*] Quippe quo non deterremini ab inferendâ mihi nece.

8. *Improbaturum hæc Jovem.*] A juvando Jupiter dictus, scelerum vindex est omnium.

bas fudit querelas, ornamentis exutus est. Corpus erat sine pube, quod possit flectere corda Thracum ferocia. Tum *Canidia exiguis viperis implexos* habens *capillos, & incompositum caput, mandat caprificos evulsas tumulis, mandat ferales cupressos, & fædæ rubetæ cruore aspersa ova, plumasque strigis nocturnæ, & herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles, & ossa erepta ex ore canis famelicæ, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana succincta per totas ædes inspersit Avernales aquas,*

Insignibus raptis puer,
Impube corpus, quale posset impia
Mollire Thracum pectora:
Canidia brevibus implicata viperis
Crines et incomptum caput,
Jubet sepulcris caprificos erutas,
Jubet cupressos funebres,
Et uncta turpis ova ranæ sanguine,
Plumámque nocturnæ strigis,
Herbásque, quas Iolcos atque Iberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ab ore rapta jejunæ canis, [446]
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas,

ANNOTATIONES.

12. *Insignibus raptis.*] Detractis prætextâ & bullâ quæ nobilitatis ac ætatis istius erant insignia. *Custos purpura* nuncupatur à Pers. Sat. 5. v. 30. *quod prætexta infirmitatem pueritiæ sacram fieri & venerabilem*, non secùs ac sacerdotem vestibus suis existimarent veteres, teste. Quintil. ex Macr. l. 1. Saturn. c. 6. Tarq. Priscus instituit prætextam, simul & bullam cordis effigie collo appendi solitam, quâ pueri *corde præstare* monerentur: utque *communiret pectus puerile*, inquit Asconius. Plura de istis annotavi ad prædictum Persii locum, & ad Juv. Sat. 5. v. 164.

14. *Impube corpus.*] Nondum scilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeoque sine pube, sine pilis.

14. *Thracum.*] Qui barbari & inhumani valdè. Vide l. 1. Ode 18.

15. *Implicata viperis.*] Furiarum instar.

17. *Caprificos.*] Silvestres ficus & cupressi arbores sunt funestæ & ferales. Vide l. 2. Ode 14.

Erutas.] Nec enim amputari, sed erui oportebat ad usum magicum.

19. *Ranæ sanguine.*] Ranarum aliæ sunt aquatiles, minores, innoxiæ: aliæ terrestres, majores, turpiores, desides, venenosæ, aliter rubetæ dicuntur. Gall. *Crapaud.* Angl. a Toad. Et hæ ad veneficia adhibebantur. Plin. l. 32. c. 5. Juv. Sat. 1. v. 70. Sat. 3. v. 44. Sat. 6. v. 658.

At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ,

20. *Plumamque nocturnæ strigis.*] Rubetæ viscera pariter & strigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propert. etiam testis l. 3. El. 6. v. 27.

Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lecta exsectis unguibus ossa trahunt,
Et strigis inventæ per busta jacentia plumæ, &c.

Strigis.] Strix avis, noctu volans tantum, à stridore vocis dicta, mali ominis olim habita est, sicut hodie noctua, cui certè similis. Plin. l. 11. c. 39. ita scribit: *Esse in maledictis jam antiquis strigem convenit; sed quæ sit avium, constare non arbitror.*

21. *Iolchos.*] Est urbs Thessaliæ ad sinum Pelasgicum, ad radices Pelii monti. Quidam legunt, *Colchos*, sed perperam: nam propè sequitur vox *Colchicis*. Et sic ruit prima Scaligeri querela. in 5. Epod. *Loca sunt minus ingenua*, inquit, *anxia dico, neque libero spiritu edita, qualis ille versus,*

Herbasque, quas & Colchos atque Iberia.

Est sonus insuavis, que, quas. Priorem lectionem ex manuscriptis codicibus tuentur Cruquius, & alii.

Iberia.] Regio Pontica (non Hispanica) apud Asiam Minorem, hodie Georgia. vern. *Gurgistan:* Moschicis montibus separatur à Colchide.

23. *Ossa ab ore rapta jejunæ canis.*] Per hæc amoris quasi famem gigni credebant superstitiosè.

24. *Flammis aduri Colchicis.*] Simul hæc omnia igne coqui seu elixari jubet Canidia; ad ritum Medeæ Colchicæ, de quâ postea. Colchis hodie Mingrelia, Asiæ Minoris regio, ad oram Euxini maris. In ea regnavit Æeta Medeæ pater.

25. *Sagana.*] Altera hæc venefica operam confert Canidiæ, & magico ritu spargit aquas ex *Averno*. Is Companiæ lacus apud antrum Sibyllæ Cumanæ percelebris: ac per eum ad Inferos descensum esse fabulati sunt. Vide Virg. Æneid. 4. v. 511. & Æneid. 6. v. 126. De Sagana iterum l. 1. Sat. 8.

Horret

Horret capillis, ut marinus, asperis
  Echinus, aut currens aper.
Abacta nullâ Veia conscientiâ,
  Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus;
  Quo posset infossus puer
Longo die bis térve mutatæ dapis
  Inemori spectaculo:
Cùm promineret ore, quantum extant aquâ [447]
  Suspensa mento corpora:
Exucta uti medulla et aridum jecur
  Amoris esset poculum,
Interminato cum semel fixæ cibo
  Intabuissent pupulæ.
Non defuisse masculæ libidinis
  Ariminensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,

habens crines rigidos velut echinus marinus aut aper currens. Inde *Veia nullis conscientiæ* stimulis *absterrita labore ingemiscens, duro bipalio effodiebat terram, in quâ puer immissus diuturno tempore mori posset, aspectu ciborum bis aut ter immutatorum; sic quidem capite extabat quantum corpora mento suspensa eminent super aquam, ut arescens medulla & b par exsiccatum fieret armoris pharmacum, postquam contabuissent pupillæ semel infixæ cibo interdicto.* Porrò *& otiosa Neapolis & urbes vicinæ omes crediderunt* istis veneficiis *adfuisse Foliam Ari-*

ANNOTATIONES.

28. *Echinus.*] Gall. *herisson.* Angl. a Hedge-hog, alter est terrestris, qui & hermaceus: alter aquatilis seu marinus. Uterque spinis inhorrescit. Plin.

Aper currens.] Tunc enim apri dorso rigescunt setæ, cùm currit, seu venatorem fugit, seu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29. *Abacta nullâ Veia conscientiâ.*] Veia tertia est venefica, quæ scrobem facit, humumque egerit infodiendo puero. Quid vero Scaliger? *Imò malâ conscientiâ,* inquit, *multorum sibi facinorum consciâ. Sed intelligendum est non fuisse abactam seu distractum à malis facinoribus: omnino durum est: & sonus quanquam dispar temporibus, tamen idem plebeius.* Si quid durum, egregiè exhibet ferream Veiæ mentem. Nec plebeia dictio est, quin potius elegans & nobilis; indicatque mulierem sceleribus adeo assuetam, ut sine ullo metu ea perpetret. Perditam ejusmodi conscientiam exprimit Pers. Sat. 3. v. 32.

. . . . . . Fibris increvit opimum
Pingue: caret culpâ, &c.

33. *Bis terve mutatæ dapis Inemori spectaculo.*] Nimirum puer infossus duos tresve dies vivere poterat, capite extans, mutatos subinde cibos prope os habens, augescente eorum appetitu & fame diversarum dapum, quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aspectum, & sic tandem emoriens. Existimabant nempe hominis in eâ aviditate mortui jecur & medullas vim habere existimulandi amoris.

35. *Cum promineret ore, &c.*] *Non intelligo,* inquit Hypercriticus, *quid sit,* quantum extant aquâ suspensa mento corpora. *Quænam in patibulo suspensa extant ab aquâ?* Quæso, lector, an hæc non facilè tu intelligis? Non ita certè capies, quod Scaliger velit per suum *patibulum,* de quo hic nulla mentio; cùm sit collatio natantis, atque adeo aquâ mersi & suspensi, extante ab aquâ solo capite, cum puero terrâ cooperto & ore duntaxat prominenti.

37. *Aridum jecur.*] *Jecur* amoris sedes.

Aridum.] Deficiente succo, & subtracto cibo, cujus appositi & præsentis desiderium majus fuerit.

39. *Interminato cum semel, &c.*] Et hæc sibi ignota Scaliger proclamat. *Nam interminatus est infinitus,* inquit, *at ille finitum ostendit, cùm dixit, bis terve mutatam dapem.* Et hæc nunquem scripserit, cui *mens non læva fuisset,* inquam ego. *Interminatus* idem est ac minando vetitus, uno verbo prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porrò addit ille tam ineptè, quam prius: *& quâ naturâ doctus scripsit fixas esse pupulas, ab inedia?* Ohe, magne Juli, infixas cibo apposito pupulas, inediâ verò intabescentes scribit Horatius, totâ acclamante naturâ.

42. *Ariminensem Foliam.*] Quarta est hæc venefica, ex Arimino urbe, hodie *Rimini,* in Romandiola provincia, in ora maris Hadriatici; prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43. *Otiosa Neapolis.*] Hæc urbs Italiæ clarissima, ad delicias, secessum, & otium amœno situ comparata; olim dicta Parthenope, Virg. Georg. lib. 4. v. 563.

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, studiis florentem ignobilis oti.

minensem nefandâ libidine famosam, quæ verbis Thessalicis incantata astra & Lunam cœlo detrabit. Tum verò ferox Canidia dente livido rodens unguem pollicis non amputatum, quid locuta est? vel quid non dixit? O rebus meis, inquit, *testes faventes, nox & Diana silentium facientes, quando secreta peraguntur mysteria, jam, jam adjuvate: jam in ædes inimicorum convertite iram & potestatem divinam Interim dum belluæ abscunduntur silvis formidinem creantibus pacato somno vacantes, canes Suburanæ allatrent mœchum senem (quod cunctis ludibrio sit) perfusum unguento, quo præstantius nullum*

Et omne vicinum oppidum;
Quæ sidera excantata voce Thessalâ [448]
Lunámque cœlo deripit.
Hìc irresectum sæva dente livido
Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitræ,
Nox, et Diana, quæ silentium regis,
Arcana cùm fiunt sacra;
Nunc, nunc adeste, nunc in hostiles domos
Iram atque numen vertite.
Formidolosis dum latent silvis feræ,
Dulci sopore languidæ,
Senem (quod omnes rideant) adulterum
Latrent Suburanæ canes
Nardo perunctum, quale non perfectius [449]

ANNOTATIONES.

Ovidius *in otia natam Parthenopen dixit.* Cerutus *otiosa*, interpretatur, *Neapolitani minus curiosi.*

44. *Omne vicinum oppidum.*] Fredericus Cerutus intelligit Puteolanam civitatem: alii vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, Baias, Nolam, Atellam, &c.

45. *Voce Thessalâ.*] More & ritu vocibusque Thessalorum, qui arte magicâ præstabant. Vide Ode 27. stroph. ult.

46. *Lunamque cœlo deripit.*] Virg. Eclog. 8.

Carmina vel Cœlo possunt deducere Lunam.

Ita veteres credebant, cum Luna deliquium pateretur, tum magorum incantationibus vexari, & hinc rubescere, quod reluctaretur ne in terram devocaretur invita, ut in herbas despumaret ad veneficia conficienda profuturas. Quin eò superstitio invaluerat, ut laboranti Lunæ subvenire se crepitu cymbalorum arbitrarentur. Unde apud Senec. Trag. Hyppolyt. Act. 2. Chorus ita loquitur de Lunâ:

Et nuper rubuit: nullaque lucidis
Nubes sordidior vultibus obstitit.
At nos solliciti lumine turbido,
Tractam Thessalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus.

Huic vulgi opinioni prima locum dedit Aglaonice Hegetoris filia quæ astrologiæ perita, cùm Luna esset in defectu seu eclipsi se eam incantare & deducere simulavit. Plutarch. lib. de orac. defectu post init. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. & 2.

47. *Irresectum.*] Sordes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48. *Rodens pollicem.*] Altâ cogitatione defixum & percitum furore animum exhibet.

51. *Nox, & Diana.*] Noctem & tenebras amant tenebriones. Christus in Evangelio, *Qui male agit odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Magi & venefici sua flagitia noctu semper exequi aggrediuntur: Porrò sacra plerumque nocturna celebrabant Ethnici, affulgente Luna, & quasi silentium imperante, ut existimabant, & favente.

53. *In hostiles domos.*] In Varum atque pellices, quibus ille detinetur, & à me avertitur.

57. *Senem, quod omnes rideant, adulterum.*] Juvenis instar lascivientem. Ovid.

Turpe senex miles: turpe senilis amor.

58. *Suburanæ canes.*] Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domicilia: illuc ventitabat noctu Varus, parum memor Canidiæ, hinc amore illinc dolore tabescentis, proindeque vindicationem ac vindicias petentis quacunque viâ, seu, per fas & nefas.

59. *Nardo perunctum.*] Unguentum è nardo pretiosum absurdè explicant ferè omnes: & hinc Gratidiam Neapolitanam unguentariam sub nomine Canidiæ vellicari perperam comminiscuntur; absurdiusque delibutum eo Varum senem ad meretricios amores captandos aiunt. Cerutus *unguento venefico ad amorem conciliandum efficaci Varum senem perunctum* interpretatur. Sed nihil minus certè ad sensum Horatii quàm ista ἀφροδίσια. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia suum illud eximium pharmacum, de quo ante, magicum, summâ curâ perfectum & quo perfectius nullum unquam elaboravit, ut ipsa ait. Eo verò perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per istius unguenti vim reddatur ipse Varus pellicibus quibusvis odiosus, atq; Suburanis canibus horribilem in modum allatrantibus Suburâ deterreatur, & ad se tandem redire co-

Me

Meæ laborárunt manus.
Quid accidit? Cur dira barbaræ minùs
Venena Medeæ valent,
Quibus superba fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Cùm palla, tabo munus imbutum, novam [450]
Incendio nuptam abstulit?
Atque nec herba, nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah, ah, solutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus,
O multa fleturum caput!
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.

elaborárunt meæ manus. Verum *quid evenit? Quare acria* hæc *pharmaca minus pellent* venenis *barbaræ Medeæ, quibus superbiens aufugit, sumptâ ultione de pellice, magni Creontis filiâ; quando chlamys, donum toxico infectum, novam sponsam incendio extinxit? At nec herba nec radix crescens in arduis locis me effugit.* Nimirum *Varus cubat* in *lectis cunctarum pellicum inunctis oblivione. Ah, ah, liber* ille *incedit per pharmaca veneficæ* cujuspiam me *doctioris.* Atqui per *insolita medicamenta* faciam ut *ad me redeas,* ô *Vare, homo plurima perpessure: neque animus tuus Marsis incantamentis restituetur aut curabitur.*

ANNOTATIONES.

tur. Qui attentiùs leget Virgilii Pharmaceutriam Ecl. 8. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos sensus hujus Odes paululùm abstrusos, & quos expiscati sunt hucusque pauci.

61. *Cum dira barbaræ, &c.*] Hæc loquitur stupens Canidia: unde verò fit ut mea veneficia minùs valeant? Enimverò similia sunt iis, quibus usa est Medea ad perdendam Creusam pellicem. Nam exquisitas herbas quasque novi & adhibui. Cur ergo Varus liber ac solutus ut ante pergit ad pellicum mearum cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scaliger. Hunc, lector, si vacat, audi: *Hæc diligentius inspicienda,* inquit. *Namque accipit ut sua venena, quæ ait efficacia fuisse Medeæ, sibi minus valere. At quæ venena? Quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adversus Varum: sed philtris tantum egit. Itaque ait hic:* amoris esse poculum: & Non usitatis, Vare, potionibus ad me recurres: *Ego potius dicerem: Cur dira barbaræ magis venena Medeæ valent, scilicet quàm nostra.* Canidia adversus Varum non exercuit Medeæ veneficia: nec enim eum cremare & occidere cupiebat: sed pari virtute & situ paravit pharmaca ad illum ad se revocandum; quæ quidem nihil effecisse obstupescit primò: deinde verò agnoscit causam cur non valuerint. Quod verò Hypercriticus subjungit, Canidiam philtris tantum egisse, omninò refellitur ex lectione textûs Horatii, quem fusè explicavi initio hujus Odes, seu in primâ annotatione meâ. Unguentum primò quidem ac posteâ philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminisse porrò debebat vir omni literaturâ perpolitus, voces istas, *venena, pharmaca, potiones, incantamenta,* sæpè usurpari promiscuè pro quolibet veneficio. Servius in Georg. 1. ad eas voces *ille malum virus* v. 129. testatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, sive occidendo sive sanando; Græci pharmacum, Latini venenum aut virus, appellitant.

63. *Ulta pellicem, Magni Creontis filiam.*] De Medeâ, deque ejus ulciscendi ratione, vide Epod. 3. ibique annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.*] Tranquillè fruitur amoribus pellicum mearum, mei planè oblitus. Vel quiescit in quibus vult cubilibus, ungendo illa magico unguento, omnium aliarum mulierum oblivionem procurante. *Ah, ah, scientoris* me *veneficæ* arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar *non usitatis potionibus* & pharmacis, ut ad me recurrat vel invitus, inquit Canidia.

76. *Marsis vocibus.*] Marsi Italiæ populi in Latio inter continua Appennini montis juga, á Marso, Circes veneficio insignis, filio dicti, & veneficia incantationesque edocti, teste Solino. Apud Non. Lucil. Satir. lib. 20.

Jam disrumpetur medius; jam ut Marsus colubras
Disrumpit cantu, &c.

Virgil Æneid. 7. v. 758.

Marsis quæsitæ in montibus herbæ.

Vid. Plin. l. 28. c. 13. & l. 21. c. 2. & 3. Item Gell. l. 26. c. 11. scribit. *Gens in Italiâ Marsorum orta fertur à Marso Cimes filio: propterea Marsis . . . . . vi quadam genitali datum, ut serpentium virulentorum domitores sint & incantationibus herbarumq; succis faciant medelarum miracula.*

Scilicet *parabo pharmacum potentius, quod tibi me aspernanti adhibibo. Et certe infra mare cadet cælum, terrâ superjectâ, potius quàm non exardescas amore meo, sicuti bitumen nigris ignibus. Post hæc puer, nequaquam, ut prius, blandimentis mulcere scelerataś* mulieres tentans, *sed, anceps quid primùm diceret, emisit execrationes Thyestis. Veneficia* inquit, *magnum fas ac nefas* confundant licet, at *nequeunt immutare sortem mortalium. Persequar vos execrationibus. Dira detestatio nullo sacrificio purgatur. Imò, postquam* à vobis *coactus interiero, adero furor nocturnus, atque umbra facies* vestras *curvis unguibus invadam* (nam *hæc potestas est Deorum Manium*)

Majus parabo, majus infundam tibi
Fastidienti poculum.
Priùsque cœlum sidet inferius mari,
Tellure porrectâ super,
Quàm non amore sic meo flagres, utì [451]
Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, jam non, ut antè, mollibus
Lenire verbis impias:
Sed, dubius unde rumperet silentium,
Misit Thyesteas preces.
Venena magnum fas nefasque, non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira detestatio
Nullâ expiatur victimâ.
Quin ubi perire jussus expiravero,
Nocturnus occurram furor,
Petamque vultus umbra curvis unguibus, [452]
(Quæ vis Deorum est Manium)

ANNOTATIONES.

77. *Majus parabo, &c.*] Jam Canidia puerum infodere statuit, & inediâ interficere: ad parandum Varo philtrum è pueri exsuctis medullis & arefacto jecore; eoque pervincendam Vari quantamlibet obstinationem sibi spondet.

81, 82. *Uti Bitumen atris ignibus.*] Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignibus, atraque inde flamma accenditur. Quippe & hoc intelligendum & supponendum hìc. Quod quidem, ut & alia benè multa, Dacerius acutè & eruditè more suo observavit.

86. *Misit Thyesteas preces.*] Diras execrationes & imprecationes emisit in Canidiam ejusquè socias, quemadmodum olim Thyestes in Atreum fratrem, cùm jugulatos filios, in frustra dissectos, coctos, edendósque sibi ab eo fuisse appositos, accepit. De his l. 1. Ode 6. v. 8. & Ode 16. v. 17. Vide Senec. Tragœd. Thysten. Cicer. Tusc. 1. n. 107. *Execratur luculentis sanè versibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus, &c. . . . Neque sepulcrum, quo recipiatur, habeat, portum corporis: ubi remissâ humanâ vitâ, corpus requiescat à malis.* Et in Pisonem. n. 43. *Thyestea ista execratio est Poëtæ, vulgi animos, non sapientum, moventis:* ut tu naufragio expulsus uspiam saxis fixus asperis, eviscerata latere penderes *(ut ait ille)* saxa spargens tabo, sanie, sanguine atro.

87. *Venena magnum fas, &c.*] Veneficis fas nefasque confundant, pervertant, violent licet: at rerum humanarum vicissitudines non sistent aut mutabunt. Itaque vos scelestæ ac detestabiles veneficæ, quæ me sic improbè occiditis, vicem vestram expectate. Nam certè peribitis tandem miserabili modo, ac insepultas laniabunt feræ, &c.

89. *Detestatio nullâ expiatur victimâ.*] Sic putabant veteres non posse averti aut expiari mala, quæ quis ardens justâ irâ, cùm gravi fuerat injuriâ læsus, ei qui læserat imprecatus esset. Huc pertinet quod scribit Plin. 28. c. 2. *Desigi diris detestationibus nemo non metuit.*

92. *Nocturnus occurram furor, &c.*] Sic Virgil. Æneid. 4. v. 386. Dido ad Æneam:

Omnibus umbra locis adero: dabis, improbe pœnas.

Ovid. in Ibin: v. 157.

Insequar & vultus essea forma tuos
Me vigilans cernes; tacitis ego noctis in umbris
Excutiam somnos, visus adesse, tuos.

94. *Quæ vis Deorum est Manium.*] Ut se ulciscantur de morte injustè illatâ, vim & potestatem habent animæ à corpore solutæ. Hæ scilicet, *Manes, & Dii,* honoris causâ, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur. Virg. Ecl. 5. v. 66. Daphnidi mortuo aræ duæ. Æneid. 3. v. 63. Polydori animæ pariter: *stant manibus aræ,* inquit, & v. 305. animæ Hectoris Andromache *sacraverat aras.* Et v. 303. *Manesque vocabat.* Quid propriè sint Manes, & variæ ejus vocis acceptationes explicat luculenter ac disertè Apuleius lib. de Deo Socratis, *Animam humanum,* inquit, *emeritis vitæ stipendiis corpore suo*

Et

Et inquietis assidens præcordiis,
Pavore somnos auferam.
Vos turba, vicatim hinc et hinc saxis petens,
Contundet obscœnas anus.
Post insepulta membra different lupi,
Et Esquilinæ alites.
Neque hoc parentes, heu! mihi superstites,
Effugerit spectaculum.

atque præcordiis inhærens minimè quiescentibus, formidine eripiam somnum. Deinde plebs per singulos vicos undique lapidibus vos incessens, execrabiles vetulas obruet. Denique membra vestra insepulta discerpent lupi & volucres Esquilinæ: illud verò spectaculum videbunt parentes mei (heu!) post me viventes.

ANNOTATIONES.

abjurantem, vetere Latinâ Linguâ reperio Lemurem dictitatum. Ex hisce Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato & quieto numine domum possidet, Lar dicitur familiaris. Qui verò ob adversa vitæ merita, nullis bonis sedibus, incertâ vagatione seu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, cæterùm noxium malis; id genus plerique Larvas perhibent. Cùm verò incertum est quæ cuique eorum sortitio evenerit, utrum Lar sit, an Larva, nomine Manem Deum nuncupant. Animadverte has voces postremas ad rem præsentem maximè facientes.

95. *Assidens præcordiis.*] Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit & vellicat. lib. 2. Od. 13. v. 37.

99. *Insepulta membra.*] Hoc apud antiquos gravissimum malorum æstimabatur; quòd errare anima, donec sepulchro corpus esset conditum, putaretur. Vide lib. 1. Od. 28. Item Sophocl. Ajac. Act. ult.

100. *Esquilinæ alites.*] Esquiliæ, unus è Romæ collibus. Accipitres circa Esquilias volitabant frequenter, quia illic erant sepulchreta; imo & reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi subodorabantur & quæritabant.

101. *Neque hoc parentes, &c.*] Hócque illis qualecunque solatium.

Posteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insulsa, ut illa describere etiam pigeat. Ne tamen ea desideres, Lector, en ita ille:

Indormit unctis omnium cubilibus Oblivione pellicum. *Neque structura placet: & hæc hiant, disjuncta à superioribus, & verbum* indormit *insuave est.*

Ad me recurres: nec revocata mens tua Marsis redibit vocibus. *Si fiat amens, quomodo fastidiat poculum quod mox minatur? & omnino illa sunt durissima,* venena magnum fas nefásque, &c.

Profectò si jam lapidibus insectata est plebs, si interemptæ anus, si insepultæ à lupis, & avibus laceratæ, quid addit? neque hoc parentes effugerit spectaculum, *Quid enim agant parentes tunc?*

Animadverte vocem hanc, alites, *multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeo amavit, ut maluerit hic, quàm, quod potuit,* vultures: *& fugisset licentiam neglectæ collisionis.* Hactenus Jul. Scaliger.

1. Nec structura, nec verbum *indormit,* insuavia videntur nisi hypercritico. Quod à superioribus disjunctum est, non hiatum facit, sed impetum animi Canidiæ audaciâ & scelere furentis optimè depingit, quæ res non pacatè cogitat, aut loquitur contextè & continenter, sed profert salutatim.

2. Dormitabat sanè bonus Scaliger, cùm ista culpabat. Imò si Varus fiet amens, non nisi post & per *poculum* quod mox ei *majus* Canidia minatur.

Porrò hæc, *venena, magnum fas, &c.*] Durissima omninò sint, vix tamen satis, ad rerum duritiam quas indicant, & parum ad frangendum veneficæ improbitatis adamantem.

3. Profectò nihil agendum parentibus; sed tali fruendum spectaculo, ad mœstitiam utcunque leniendam, prædicit puer.

4. *Vultures* placeant homini carpendi & vellicandi avido; at æquum æstimatorem non offendent *Æsquilinæ alites:* quin collisio, & ipsa vox, *alites,* pulchra sanè, vel *decies repetita* oblectabit.

ODE VI.

In CASSIUM SEVERUM.

QUID immerentes hoſpites vexas, canis, [453]
Ignavus adverſum lupos?
Quin huc inanes, ſi potes, vertis minas, [454]
Et me remorſurum petis?
Nam qualis aut Moloſſus, aut fulvus Lacon,
Amica vis paſtoribus,
Agam per altas aure ſublatâ nives,
Quæcumque præcedet fera.
Tu cùm timendâ voce complêſti nemus,
Projectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos aſperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ ſpretus infido gener,

Quare exteros nihil mali meritos exagitas, ô canis iners contra lupos? Cur non iſtuc vanas minas convertis ſi vales, ac laceſſis me par pari redditurum? Etenim velut Moloſſus vel Lacedæmonius canis *rufus*, quæ eſt *defenſio grata paſtoribus, per excelſas nives erectis auribus perſequar quamcunque feram fugientem. Tu verò, poſtquam formidabili latratu implevisti ſilvam, olfacis dapes objectas. Cave, cave: nam ego adverſus improbos acerrimus dirigo ſtatim cornua; non ſecus ac gener contemptus* à *Lycambe perfido,*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Epod. 1.

1. *Quid immerentes, &c.*] Hâc Ode volunt notari Caſſium Severum, oratorem petulantiſſimum, accuſationibus in Senatu quanquam exitu ſemper infelici, & conatibus vanis famoſum, item ſcriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certè Aſprenatem, Auguſto licet *arctius junctum*, veneficii reum agere non dubitavit. Teſtes ſunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin lib. 35. cap. 12. Is ob libellos famoſos in vulgus ſparſos, ad inſulam Cretam primum, deinde in Seriphum eſt deportatus. Ejus meminit pluribus locis Corn. Tacitus, item Quintilianus. Ille ſic habet in Dialogo de Oratoribus: *Caſſium Severum affirmant primum flexiſſe ab illâ vetere dicendi viâ directâ, non infirmitate ingenii, nec inſcitiâ literarum; ſed judicio & intellectu. Vidit namque cum conditione temporum ac diverſitate aurium formam atque ſpeciem orationis eſſe mutandum, &c.* Et poſteà: *Equidem non negaverim Caſſium Severum oratorem vocari, quanquam in magnâ parte librorum ſuorum plus vis habeat, quam ſanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omiſſâ modeſtiâ & pudore verborum, ipſis etiam quibus utitur armis incompoſitus, & ſtudio feriendi plerumque dejectus, non pugnat, ſed rixatur. Cæterùm varietate eruditionis & lepore urbanitatis, & ipſarum virium robore multùm cæteros ſuperat.* Fab. autem Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Caſſius*, inquit, *Severus, ſi cum judicio legatur multa dabit imitatione digna. Quod ſi cæteris virtutibus colorem & gravitatem orationis adjeciſſet, ponendus inter præcipuos foret. Nam & ingenii plurimum eſt in eo, & acerbitas mira, & urbanitatis, & vis ſumma; ſed plus ſtomacho quam conſilio dedit: præterea ut amari ſales, ita frequenter amaritudo ipſa ridicula eſt.* Ejus ſcripta ex Senatuſconſulto abolita ſunt, teſte Suetonio.

Canis ignavus adverſum lupos.] Acer in ignavos, ignavus in fortes; quod argumentum ſocordiæ eſt.

3. *Quin huc inanes, &c.*] Quin me laceſſis meique ſimiles acriter remorſuros te mordentem, vel potius allatrantem?

5. *Moloſſus.* Canis ingens & validus, Gallicè *dogue*. Ang. a Maſtiff. Ex Epiro, ubi populi fuêre quondam Moloſſi, Strabo lib. 7.

Fulvus Lacon.] Canis agilitate commendatus ſimul & robore, Gall. *levrier:* Ang. Greyhound. Laconiâ Peloponneſi regione, ſeu ex urbe Spartâ. Virg. Georg. 3. v. 405.

Veloces Spartæ catulos, acremque Moloſſum.

6. *Amica vis paſtoribus.* Ad arcendos à grege lupos aliaſque feras. Theocrit. κύων φιλοποίμενος, *canis Paſtorum amans.*

7. *Agam per altas.*] Expeditus ego ſum ad inſectandos quoſcunque mihi injuriam facientes. Pergit ſcilicet noſter in metaphorâ.

9. *Tu, cum timendâ, &c.*] Tu vero cùm ingenti latratu maximè terribilis viſus fuiſti, repentè mitis & imbellis appares, objecto pretio ſedatus: quemadmodum canis iners, antea horrendum latrans, projectum cibum arripiens, mutus ſubitò fit.

12. *Tollo cornua.*] Vires exero, animos & bilem accendo, graviterque ulciſcor.

13. *Qualis Lycambæ, &c.*] Sicut Poëta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulen

Aut

Aut acer hostis Bupalo.
An si quis atro dente me petiverit, [455]
Inultus ut flebo puer?

vel inimicus Bupalo infensissimus. Quod si me quisquam dente nigro laceravit, numquid plorabo velut puer imbellis?

ANNOTATIONES.

aliam anteâ desponsatam, fractâ fide, illi negavit uxorem, generúmque habere sprevit. At Archilochus Iambicos versus à se inventos tam acerbos & amarulentos scripsit in Lycamben ut eum ad desperationem, tandemque ad suspendium adegisse referatur. Vide Epist. ad Pisones, v. 79.

14. *Acer hostis Bupalo.*] Hipponax Poëta circa Olympiadem sexagesimam florebat, quinque circiter ante Christum seculis. Staturâ parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offensi duo fratres Bupalus & Anthermus, sive pictores, sive sculptores, ejus imaginem omnino ridiculam effinxêrint, populique ludibrio exposuerint: verùm non impunè. *Hipponacti notabilis fœditas vultûs erat. Quamobrem imaginem ejus lasciviâ jocorum ridentium circulis in promptu fecêre* (alii proposuêre.) *Quod Hipponax indignatus, amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compulisse. Quod falsum est. Complura enim in finitimis insulis simulacbra postea fecêre.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 5. Alii scribunt Epheso urbe duntaxat cedere coactos præ pudore & irâ, propter acerbitatem versuum Hipponactis. Ex Dionys. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut graviùs feriret. Cic. de nat. Deorum. 3. *[illegible] quem Hipponactis Iambus læserat, aut qui erat Archilochi versu vulneratus, &c.*

15. *An si quis atro dente, &c.*] Si verò me quisquam impetat convitiis, an ad lachrymas, pueri more, confugiam? imò ut vir ad arma & ultionem convolabo: persequar adversarium usquequâque, dònec graviores acceptis plagas infligam.

ODE VII.

Ad POPULUM ROMANUM.

Detestatio bellorum civilium.

QUO, quò scelesti ruitis? Aut cur dexteris
Aptantur enses conditi?
Parúmne campis atque Neptuno super [456]
Fusum est Latini sanguinis?
Non ut superbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut descenderet

Quò, quò, scelerati properatis? vel cur inclusi vaginâ gladii dextris inseruntur? An non satis Latini sanguinis effusum est terrâ marique? non quidem ut Romani incenderent excelsa castella æmulæ Carthaginis, vel ut Britanni hactenus *indomiti*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quò, quò, &c.*] Ambigitur quod civile bellum hic Poëta execratur: an illud quod gestum est hinc Bruto & Cassio, illinc Augusto, M. Antonio & M. Lepido ducibus; an bellum Actiacum, cujus finem & exitum Augusto felicem celebravit Epod. 9. an potiùs illud, quod post cladem Philippensem Sextus Pompeius reparabat? Vide lib. 1. Od. 14. lib. 2. Od. 7. lib. 3. Od. 4. & 6. Denique Epod. 16. ibique annot.

Scelesti.] In cives & patriam injuriosi & furientes.

2. *Enses conditi.*] Pax enim facta fuerat, aliquanto post dimicationem Philippensem, Pompeianos inter & Augustum atque Antonium.

3. *Campis atque Neptuno super.*] In *campis* Philippensibus & in mari Siculo. De hoc; Epod. 4. de illis lib. 2. Od. 7. *Neptunus* maris deus pro ipso mari.

5. *Non ut superbas, &c.*] Enimverò tantum sanguinis Romani nuper fusum non est pro defensione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta & incensa Carthago est. Tunc certè gloriosè pugnatum est: at certârunt nuper cives in seipsos impiè, ut & nunc armantur.

Invidæ Carthaginis.] Carthago Romæ æmula quamdiu stetit, fuit. Vide lib. 3. Od. 5. Vell. Patercul. lib. 1. & 2.

7. *Intactus aut Britannus.*] Neque tunc fusus

Sacrâ

per viam sacram vincti traherentur: Sed ut juxta Parthorum optata destrueretur hæc civitas per vires proprias. Atque *nec lupis hæc consuetudo, nec leonibus unquam fuit, sævire, nisi contra dissimile* animal. *An cæca rabies agit* vos, *an vis superior, an crimen* aliquod? *Respondete. Silent: atque pallidus color vultum tingit; animique attoniti obstupescunt. Ita est, Romanos exagitat sors inimica, & crimen cædis fraternæ; ex quo effusus est humi sanguis Remi innocentis posteris luendus.*

Sacrâ catenatus viâ:
Sed ut, secundum vota Parthorum, suâ
Urbs hæc periret dexterâ.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam, nisi in dispar, feris.
Furòrne cæcus, an rapit vis acrior? [457]
An culpa? Responsum date.
Tacent, & ora pallor albus inficit,
Mentésque perculsæ stupent.
Sic est. Acerba fata Romanos agunt,
Scelúsque fraternæ necis;
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

ANNOTATIONES.

est Latinus sanguis, ut Britanni nondum subacti Romani imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per Viam Sacram. Vide Sueton. Octav. c. 25. Dion. lib. 40. init. Cæsaris Comment. lib. 5. item annot. lib. 3. Ode 5. & lib. 4. Ode 14.

Descenderet.] Declivis nempe ad forum usque Romanum erat *Via Sacra*; de quâ. Epod. 4. v. 7. at à foro Rom. ad Capitolium postea ascendebatur.

2. *Sed ut, secundum vota Parthorum, &c.*] Hoc scilicet habebant in votis hostes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. 16. v. 2.

Suis & ipsa Roma viribus ruit,
Quam nec finitimi valuerunt perdere Marsi, &c.

de Parthis Romæ semper infestis, lib. 1. Ode 12. & 19.

11. *Neque hic lupis mos, &c.*] Feræ non sæviunt in sui similes; quare ergo homo est homini lupus? ut habet adagium. Plin. Proem. lib. 7. *Cætera animantia in suo genere probe degunt. Congregari videmus & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentes. Nec maris quidem belluæ nisi in diversa genera sæviunt. At hercule homini plurima ex homine sunt mala.* Senec. Epist. 104. *ab homine homini quotidianum periculum. Adversus hoc te expedi, &c.* Et de Clement. lib. 1. cap. 26. *Apud homines tantum, nec à necessariis quidem rabies temperat sibi.* Sanctus Augustinus de Civ. Dei lib. 15. *neque enim unquam inter se leones, aut inter se dracones qualia inter se homines bella gesserunt.* Juvenal. Sat. 15. v. 159.

Sed jam serpentum major concordia: parcit
Cognatis maculis similis fera. Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris agit rabidâ cum tigride pacem
Perpetuam. Sævis inter se convenit ursis.
Ast homini ferrum lethale incude nefandâ
Produxisse parum est.

12. *In dispar feris.*] Al. *in dispar genus*

13. *Furone cæcus, &c.*] Quid vos rapit ad bellum tam tetrum? An furor; an fatalis quædam necessitas; an culpa, propter quam Dii infensi, vestris vos manibus plectant? Cicero pro M. Marcello. n. 13. *omnes qui ad illa arma fato sumus nescio quo Republicæ misero funestoque compulsi, etsi aliquâ culpâ tenemur erroris humani, à scelere certè liberati sumus.*

15. *Tacent, & ora pallor, &c.*] *Silentium & pallor* arguunt sceleris conscientium; *stupor* verò notat immissam à Diis offensis pœnam.

17. *Sic est, &c.*] Itâ sanè Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant sæviantque. Nimirum luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. Ode 6. lib. 3.

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, &c.

19. *Remi sacer cruor.*] Jus naturale violant Romulus, dominandi causâ, fratrem innoxium & immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis & conditoris scelus in nepotes aspersum identidem immissis malis vindicatur. De nefandâ illâ Remi cæde variè scribunt. Flor. lib. 1. cap. 1. *Ad tutelam novæ urbis sufficere vallum videbatur: cujus dum irridet angustias Remus, idque increpat saltu, dubium an jussu fratris, occisus est. Prima certè victima fuit: munitionemque urbis novæ sanguine suo consecravit.* Tit. Liv. lib. 1. cap. 6. Romulus ac Remus, certatim nomen & auspicia daturi novæ urbi, auguria captant. *Intervenit avitum malum, regni cupido, atque inde fœdum certamen coortum à satis miti principio;*

principio; quoniam gemini essent, nec ætatis verecundia discrimen facere posset; ut Dii, quorum tutelæ ea loca essent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, conditam imperio regeret: Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vultures: jamque, nunciato augurio, cùm duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumque Regem sua multitudo consalutaverat, tempore illi præcepto; at hi numero avium regnum trahebant. Inde cum altercatione congressi, certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turbâ ictus Remus cecidit. Vulgatior fama est, ludibrio fratris Remum novos transiluisse muros: inde ab irato Romulo interfectum: ita solus potitus imperio Romulus, &c. Vide & Aurel. Victorem. Plut. in Romulo. Oros. lib. 2. S. August. lib. 3. de Civitat. Dei. cap. 6. Ovid. Fastor. 4.

ODE VIII.

In VETULAM.

ROGARE longo putidam te sæculo, [458]
  Vires quid enervat meas?
Cùm sit tibi dens ater, et rugis vetus
  Frontem senectus exaret;
Hiétque turpis inter aridas nateis
  Podex, velut crudæ bovis.
Sed incitat me pectus, et mammæ putres,
  Equina quales ubera;
Ventérque mollis, et femur tumentibus
  Exile suris additum.
Esto beata: funus atque imagines
  Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita, quæ rotundioribus
  Onusta baccis ambulet.
Quid, quod libelli Stoici inter sericos [459]
  Jacere pulvillos amant,
Illiterati num minùs nervi rigent?
  Minùsve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
  Ore allaborandum est tibi.

Te diuturno ævo fœtentem decétne quærere quid exhauriat vires meas? Licet nigri sunt tibi dentes & frons sulcata rugis senii *

Sis opulenta: & imagines triumphales decorent exequias tuas: nullaque sit matrona quæ incedat ornata rotundioribus margaritis: tu tamen mihi sordescis *

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Rogare, &c.*] Ellipsis & Aposiopesis indignationi serviens. *Putidam te* non pudet, &c.

11. *Funus atque imagines, &c.*] In funere nobilium præferebantur imagines majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cicer. 2. de Orat. & pro Milone, Plin. l. 35. c. 2. Lips. Elect. 1. c. 29.

13. *Rotundioribus.*] Rotunditas uniones commendat. Plin. lib. 9. cap. 35. *Margaritarum dos tota constat in candore, magnitudine, orbe, lævore, pondere.* Erant tamen etiam oblongæ in pretio margaritæ, dicebantùrque elenchi, & auribus appendebantur. Juvenal. Sat 6. v. 458.

Auribus extensis magnos commisit elenchos,

Sat. 2. v. 61. *cylindros* vocat,

Tu nube, atque tace. Donant arcana cylindros.

14. *Onusta.*] Plin. modo cit. *Uniones digitis suspendere & binos ac ternos auribus fœminarum gloria est.* Petron. *Tribaccam margaritam* appellat. Sen. de Benefic. l. 7. c. 9. *Video uniones non singulos singulis auribus comparatos. Jam enim exercitatæ* mulieres *oneri ferendo sunt. Junguntur inter se; & insuper alii bini superimponuntur. Nec satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.*

Baccis.] Baccæ propriè sunt fructus lauri, oleæ, &c. ob similitudinem verò pro unionibus ponuntur. Pers. Sat. 2. v. 66. ambitio & mollities, inquit, docuit *baccam conchæ rasisse.*

15. *Quid, quod libelli Stoici, &c.*] At dices te esse imbutam literis & Philosophiâ Stoicorum. Scilicet hoc lenocinio, hâc illecebrâ captas me studiosum: verum nihil proficis: inquit Horatius. De Stoicorum placitis agam ad Sat. 3. l. 1. & 2, &c.

Inter

Inter pulvillos.] Super pulvinos scilicet lectuli tricliniaris, accubitorii, lucubratorii; in quo veteres lectioni & scriptioni vacabant. Pers. Sat. 1. v. 53.

Quidquid denique lectis scribitur in citreis.

Cætera hujus Odes absit ut explanare aggrediar, aut alia multis locis similia. Quintiliano morem geram libens, lib. 1. cap. 8. sic scribenti. *Horatium in quibusdam nolim interpretari.* Pudor nempe vetat. Quin & Scaliger Hypercrit. ita censet: Epod. 8. & 12. *Nebulonis & nequam esse oportuit, non Horatii.*

ODE IX.

Ad MAECENATEM.

Præsentii voluptatem mox futuram ex Augusti ad Actium Victoriâ.

Ecquando vinum *Cæcubum ad solemnes epulas reservatum, lætus ego ob victoriam Augusti, potabo tecum, O felix Mæcenas, in ædibus magnificis, canente cum fistulis citharâ, hâc Dorium modum, illis Phrygium?* Sane *ita placet Jovi. Haud jam pridem sic* fecimus, *quando Neptunius Imperator*

QUANDO repôstum Cæcubum ad festas dapes [460]
Victore lætus Cæsare,
Tecum sub altâ (sic Jovi gratum) domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonante mistum tibiis carmen lyrâ
Hâc Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cum freto Neptunius [461]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quando repôstum, &c.*] Vel ex istâ Ode liquet nec libros nec Odas Horatii eo dispositas ordine, quo factæ sunt: siquidem hîc lætitia expromitur de futurâ mox Victoriâ Actiacâ quæ jam consummata celebrabatur in Od. 37. lib. 1. Hic, inquam, poëta scribens ad Mæcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc versantem, gaudium suum exprimit ex primo nuncio fugæ Antonii & Cleopatræ.

Cæcubum.] Vinum optimum, de quo plura Lib. 1. Od. 20. v. 9.

Ad festas dapes.] In sacris & festis, in honorem Deorum, instruebantur epulæ opiparæ, & ponebantur vina melioris notæ.

2. *Victore Cæsare.*] Xiphilin. in Augusto, *Cæsar superior fuit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembris conflicto; quem diem propterea notavi, quòd eo penes unum Cæsarem summa rerum fuit, ut ex eo anni principatûs ejus numerentur. Cæsar urbem ædificat eo loco, in quo sibi victoriam pepererat, eamque Nicopolim appellavit, &c.* Ibidem quoque ludos Quinquennales instituit, & Apollini templum dedicavit, ut tam insignis in Epiro victoriæ dignum Augusto monimentum permaneret. Vid. Epod. 1. init. & totam Oden 37. lib. 1. ibique annot.

3. *Sub altâ domo.*] Altis columnis ex marmore adornatâ, Lib. 3. Od. 29.

Molem propinquam nubibus arduis.

Sic Jovi gratum.] Jovi Diisq; fore gratum ait gaudium ob victoriam Augustum, quippe cui ex voluntate Numinum orbis Imperium destinatum erat: quod quidem asseruit, lib. 1. Od. 2. & alibi.

6. *Hâc Dorium illis barbarum*] Lyrâ sonante Dorium carmen seu modum; tibiis verò canentibus barbarum sive Phrygium. Tres erant vulgares modi, Ionius sive Lydius in *Ut*; Dorius in *Re*; Phrygius in *Mi*, de quibus fusè Glareanus in hunc locum. Primus acutus rebus lætis serviebat; secundus gravis & sedatus, rebus seriis; tertius medius, rebus sacris. Vide Athen. lib. 14. c. 5. Item Cœl. Rhod. lib. 9. c. 3. ubi ex Cassiodoro sic scribit: *Dorius prudentiæ largitor est, & castitatis effector: Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit: Lydius intellectum obtusis acuit; & terreno desiderio gravatis cælestium appetentiam inducit, bonorum operator eximius.* Hinc apparet cur pueros Doricam in primis harmoniam edocendos moneat Aristoteles, Polit. 8.

Barbarum.] Asiatici omnes à Græcis vocabantur Barbari: hinc barbarum dicitur quicquid est à Phrygiâ Asiæ regione, l. 2. Od. 4. v. 9.

Barbaræ postquam cecidere turmæ.

Barbaricum aurum, Æneid. 2. v. 504. & *barbara crurum tegmina*, Æn. 11. v. 777. quæ Phrygia erant acu picta & elaborata. Athen. cit. lib. 14. c. 5. *Tres sunt Harmoniarum differentiæ quot & Græciæ nationes; Æolica nempe, Dorica, Ionica. Phrygiam autem ac Lydiam Græci didicerunt à Lydis ac Phrygibus, qui cum Pelope venerunt in Peloponnesum.*

7. *Ut nuper.*] Sicut liberaliter sanè bibimus nuper, seu ante anno quinque cum Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Augusto est, ad fretum Siculum, indeque pulsus fugit.

Dux

Dux fugit ustis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
Servis amicus perfidis:
Romanus (eheu posteri negabitis) [462]
Emancipatus fœminæ
Fert vallum & arma miles, & spadonibus
Servire rugosis potest.
Interque signa (turpe!) militaria
Sol aspicit conopium.
Ad hoc frementes verterunt bis mille equos

freto Siculo *pulsus fugam arripuit, post incensas naves; minatus civibus* injicere *catenas, quas detraxerat servis infidelibus. Romanus (eheu nepotes haud creditis) mulieris factus mancipium, miles portat palum atque arma, nec erubescit servire eunuchis rugosis. Interque vexilla bellica* (proh *fœdam* rem!) *Sol videt conopium. Ad hoc* Spectaculum *Galli indig-*

ANNOTATIONES.

Neptunius Dux.] *Sextus Pompeius ruptis ergastulis mare obsedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit; &, cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est:* Aurel. Vict. de Viris Illustribus, c. 7. Alii scribunt, eum, cùm ejus pater Magnus Pompeius exactis piratis & hostibus mari dominatus esset, hinc se Neptuni filium dixisse, & cæruleâ veste indutum juveniliter superbiendo depugnasse. Appian. Bell. Civil. l. 5. Dio. l. 48.

8. *Fugit.*] Aur. Vict. cit. *Sextus ab Augusto per Agrippam navali prælio victus in Asiam fugit ubi ab Antonianis militibus occisus est.* Florus, l. 4. c. 8. Sextus Pompeius *perditis rebus profugit; Asiamque velis petit, venturus ibi in hostium manus & catenas . . . . . Non alia post Xerxem miserabilior fuga. Quippe modò trecentarum quinquaginta navium dominus, cum sex septemve fugiebat, extincto prætoriæ navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens ac respectans, & tamen non timens ne periret.*

Ustis navibus] M. Agrippæ operâ, scilicet à quo fugatas Sexti Pompeii naves scribit Suet. Oct. c. 16. T. Liv. Epit. l. 129. *Adversus Sext. Pompeium,* inquit, *vario eventu navalibus certaminibus pugnatum est; ita ut ex duobus Cæsaris classibus, altera cui Agrippa præerat vinceret; altera quam Cæsar duxerat deleta . . . . victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.* (Hæc prior fuga; postrema illa de quâ paulò antè dixi ex Floro) *M. Agrippa navali coronâ à Cæsare donatus est, qui honos ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincla, quæ detraxerat, &c.*] Servos ad arma Pompeius ille Sextus & magno quidem numero vocârat. Testes Dio. & L. Flor. cit. *Cum ergastula armâsset, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam & classe medium mare infederat. O quam diversus à patre! Ille Cilicias extinxerat: hic secum piratas navales agitabat.* Vide & annot. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*] Fugitivis nempe & erga dominos perfidis libertatem & arma dabat, benignè excipiens & amicè, in quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*] Antonius ejusque asseclæ Romanorum permulti.

12. *Fœminæ.*] Cleopatræ, de quâ l. 1. Od. 37.

13. *Fert vallum, &c.*] Virg. Georg. 2. v. 25. *Quadrifidasque sudes & acuto robore vallos.*] Ubi Servius monet, bis idem dictum: nam & valli & sudes idem sunt: Gall. *des Pieux*, Angl. Palissades. Vegetius l. 3. cap. 8. ita rem explicat: *Super aggerem valli, hoc est, sudes, vel tribuli lignei, digeruntur,* nimirùm ad munienda castra. Porro Romanus quisque miles debebat ferre secum duodecim sudes, arma, viaticum, ollam, veru, securim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus servire.] Cleopatram illi comitabantur, adeoq; imperabant Romanis militantibus sub ejus vel Antonii signis: quod eis turpe & indignum. Vid. l. 1. Od. 37. v. 6. *Spado* à σπᾶν, *evellere*, dictus. *Rugosis* quia plurimæ illis rugæ ob virilitatis adeoque caloris amissionem.

16. *Conopium.*] Alias scrib. *Conopeum* penultima longa; κωνωπεῖον, tentorii genus, quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices; qui κώνωπες nuncupantur à Græcis. Hi sunt enim illic frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quod muliebre tabernaculum erat pro Prætorio seu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hoc frementes, &c.*] Adversus Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, scilicet indignati quòd servire juberentur fœminæ, & effœminatis *spadonibus rugosis.*

Veterunt bis mille equos.] Scaliger, suo more, *illa,* inquit, *ferre nequeo: nam & insuavia sunt, nec conveniunt pugnæ navali.* Imo Gallorum fremitum & morum asperitatem belle exprimunt. Deinde an Hypercriticus nesciebat præter navales copias, ad littus adfuisse terrestres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terrestri Antonii ad Cæsarianum transiisse illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæsaris promoverunt: ut testatur Servius ad Æn. 6. & Plutarchus in Antonio: *Terrestribus copiis ab Antonio Canidius præerat; à Cæsare*

Galli

Galli, canentes Cæsarem:
Hostiliùmque navium portu latent
Puppes sinistrorsùm citæ.
Io triumphe, tu moraris aureos [41]
Currus, et intactas boves.
Io triumphe; Nec Jugurthino parem
Bello reportâsti ducem;
Neque Africanum, cui super Carthaginem
Virtus sepulchrum condidit.
Terrâ maríque victus hostis punico [164]
Lugubre mutavit sagum:

nantes, Augustum inclamando, converterunt duo millia equorum: & puppes navium hostium ad sinistram fugientes in portu delitescunt. Io triumphe, tu retardas auratos currus & juvencas integras. Io triumphe, non revexisti Imperatorem talem seu in bello Jugurthino, seu in Africano cum cui sua virtus tumulum erexit super Carthaginem. Hostis superatus in terrâ & mari sagulum purpureum mutavit lugubre:

ANNOTATIONES.

Taurus: qui utrinque instructâ acie in littore quiescebant, eventum navalis pugnæ expectantes.

18. *Canentes Cæsar m.*] Nos vernaculè diceremus, Crying, God Save the King.

19. *Hostiliùmque navium portu latent Puppes.*] Continuò excandescens Julius Scaliger, *Si latent Puppes, proræ non latent*, inquit. Egregiè admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obversæ. Ergo male redarguitur iste locus. Horatius notat sexaginta naves Cleopatræ post classem Antonii collocatas, sublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capessendam, & vela facienda in Ægyptum. Plutarch. modò cit.

20. *Sinistrorsùm citæ.*] Hostiles naves è portu Actiaco prodeuntes ad sinistram habebant Peloponnesum, quo fugerunt, & inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio; *Naves sexaginta Cleopatræ, quæ post magnas naves erant sitæ, velis sublatis per medios pugnantes fugam arripiunt, suosque perturbant. Cæsariani non sine admiratione spectant fugientes naves in Peloponnesum conversas: nec quâ de causâ id fieret intelligebant.* Additque Antonium non viri aut ducis consiliis usum, sed amantis; tractum scilicet à muliere, & posthabitis omnibus Cleopatram insecutum.

21. *Io.*] Vox lætitiæ index, quâ triumphanti duci milites acclamabant.

Triumphe.] Triumphum alloquitur & compellat veluti Deum. Sic lib. 4. Od. 2.

Tuque dum procedis, Io triumphe.

22. *Aureos Currus.*] Triumphales Augusto debitos. Horum formam describit Zonaras his verbis; Τὸ δὲ δὴ ἅρμα ὔτε ἀγωνιςηρίῳ, ὔτε πολεμιςηρίῳ ἦν ἐμφερὲς. ἀλλ' εἰς πύργου περιφερῶς τρόπον ἐξείργαςο. *Currus autem*, triumphalis scilicet, *neque Circensi neque bellico similis; sed in turris rotundæ modum factus erat.*

23. *Intactas boves.*] Qui triumphabat juvencas *intactas*, id est, vel tauro vel jugo nondum subditas immolabat. Virg. Georg. 4. v. 543.

Delige & intactâ totidem cervice juvencas.

24. *Nec Jugurthino parem.*] Non parem sed longè Augusto inferiorem Marium Jugurthæ victorem. Vide lib. 2. Od. 1. stroph. 7. ibique annot. ad vocem *Jugurtha*.

25. *Neque Africanum.*] Nec Cæsari parem Scipionem, quanquam diruit hic Carthaginem Imperii æmulam: ita ut ejus urbis ruinæ fint illustre veluti mausoleum P. Cornel. Scipionis, ob ejus virtutes planè singulares quæ in Africano bello & triumpho eluxerunt.

26. *Sepulchrum.*] Vetus interpres hîc sic annotat; *Tangit historiam, in quâ scriptum est, ex Oraculo, ad compescendos Afros debere sepulcrum Scipioni Africano ita constitui, ut Africam intueretur. Hoc autem Deorum monitu positum est inter Ostiam & portum.* A contra Plutarchus scribit sepulcrum Scipionis Linterni extare. Mancinello teste, apud Caietam in marmore sepulcro æneâque urnâ hæc leguntur:

Devicto Annibale, & capta Carthagine, & aucto
Imperio, hos cineres marmore tectus habes:
Cui non Europe, non obstitit Africa quondam,
Respice res hominum, quam brevis urna premit!

27. *Terrâ marique victus hostis.*] Antonius, post cujus fugam in Ægyptum, terrestris ejus exercitus duce Canidio ad Augusti partes transit.

Punico Lugubre mutavit sagum.] In signum mœroris, exuit sagum puniceî, coccinei, purpurei, rubei coloris; induitque aliud pallium, atrum, lugubre. *Phœnicius seu puniceus color exuberantiam splendorémque significat ruboris*, inquit Gellius, l. 6. c. 26. *Sagum* vestis erat in bello usitata, brevior, subnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt sagum habuisse manicas instar tunicæ. Erat porrò coloris rubei, tum quod is Marti conveniret; tum ut cruor è vulneribus manans ob similem colorem minùs appareret.

Aut

Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
  Ventis iturus non ſuis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
  Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, ſcyphos,
  Et Chia vina aut Leſbia;
Vel, quod fluentem nauſeam coërceat,
  Metire nobis Cæcubum.
Curam metúmque Cæſaris rerum juvat
  Dulci Lyæo ſolvere.

Nunc *ille vel in Cretam centum urbibus claram fugit adverſis ventis; vel ad Syrtes Auſtro vexatas: vel errat anceps per maria. Famule, huc affer cyathos majores, & vina Chia, vel Leſbia: quin* potiùs *infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauſeam fluitantem.* Certè *decet abſtergere ſollicitudinem ac formidinem* pro *rebus Auguſti* bibendo *ſuave vinum.*

ANNOTATIONES.

29. *Aut ille, &c.*] Quo tenderit Antonii claſſis, ignorabatur: Sciebatur tamen versùs Peloponneſum navigaſſe; ut antè dixi ex Plutarcho. Poſteà verò cognitum eſt Cretæ oram legiſſe; at in Ægyptum pergeret.

Cretam.] De eâ inſulâ, lib. 3. Od. 27. ſtroph. 9.

30. *Ventis non ſuis.*] Sibi non propitiis.

31. *Noto.*] Vento Meridionali.

Syrtes.] In Lybico mari ſunt eæ, vulgo *Secbes de Barbarie*, à *σύρω, trabo*, quòd in eas maris partes arenæ cumulos, limum, & ſaxa aggerant & trahunt fluctus. Vide lib. 2. Od. 6. v. 3.

32. *Fertur incerto mari.*] Quo fugiat incertus, rebus deſperatis.

33. *Capaciores affer, &c.*] In feſtis, & in magnâ lætitiâ, Græco more, majoribus poculis & largiter bibebatur.

34. *Chia vina aut Leſbia.*] Tranſmarina vina, ideoque pretioſa: è Chio & Leſbio inſulis maris Ægei. Plin. lib. 14. cap. 7. & 14. De Chii vini bonitate, lib. 3. Od. 19. v. 5. De Leſbio, lib. 1. Od. 17. ſtroph. 6.

36. *Cæcubum.*] Vinum generoſum è Cæcubo, Latii monte: de illo lib. 1. Ode 20. habet virtutem coërcendi nauſeam, inquiunt; quòd auſterum ſit & pungens, adeóque fluxum ſiſtat aut reſtringat phlegmatis. Porrò ejuſmodi vinum petit Horatius, ut poſſit affatim bibere ſine nauſeâ & vomitu.

37. *Curam metúmque Cæſaris.*] Magno ſe fuiſſe in metu pro Cæſare indicat; neque vero Romæ tunc fuiſſe trepidationem parvam refert Dio: at, hoſte in fugam verſo, jam lætus, vino ſe diſcuſſurum ait quicquid pavoris & curæ animo diu inſedit.

38. *Lyæo.*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, à λύειν *ſolvere*, ut jam notavi, lib. 1. Od. 7.

ODE X.

In MÆVIUM POETAM.

Ei Naufragium imprecatur.

MAlâ ſoluta navis exit alite
  Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus

[465] *Navis abit ſoluta* portu *infelici auſpicio, vehens fœtentem Mævium. Auſter fac*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Malâ ſoluta, &c.*] Amico Virgilio & bono Poëtæ fauſtam navigationem eſt apprecatus. Ode 3. lib. 1. at Mævio contraria omnia hîc.

Malâ alite.] Sunt qui *alitem* fœminino genere poni velint pro malo ſemper augurio. Lactant. in Papin. Stat. Thebaid. 3.

2. *Olentem Mævium.*] Is obſoletarum vocum ſectator, bonorúmque Poëtarum inſectator, duobus iſtis vitiis duntaxat famoſus Poëta, Virgilii atque Horatii temporibus tam invisus bonis quàm invidus. Virg. Eclog. 3. 90.

> *Qui Bavium non odit amet tua carmina, Mævi,*
> *Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.*

Auctor lib. de cauſ. corrupt. eloq. ita præcipit: *Quædam arceantur ut jam obliterata & olentia*, id eſt, nimiam vetuſtatem ac veluti ſitum redolentia.

Auſter

ut tetris fluctibus vexes utrumque latus navis. Eurus ater mari perturbato dispergat funes & remos disruptos. Exsurgat Aquilo tam vehemens, quàm cum frangit illices in excelsis montibus concussas. Nec propitium ullum affulgeat astrum nocte obscurâ quâ Orion cecidit. Nec tranquilliore mari naviget quàm exercitus Græcorum victor, quando Minervæ ab incensâ Trojâ iram convertit in sceleratam Ajacis navim. O quantus sudor imminet tuis nautis; tibi verò pallor flavus, atque ejulatio viro indigna, & vota ad Jovem surdum; cum murmurans Ionium mare fregerit navim Austro humido! Quod si tu in curvo littore jacens pascas mergos, opimum spolium, à me procellis sacrificabitur lascivus hircus, & nigra ovicula.

Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,
  Fractósque remos differat.
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
  Frangit trementes illices.
Nec sidus atrâ nocte amicum appareat
  Quâ tristis Orion cadit,
Quietiore nec feratur æquore, [466]
  Quàm Graia victorum manus.
Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
  In impiam Ajacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
  Tibíque pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
  Preces et aversum ad Jovem:
Ionius udo cùm remugiens sinus
  Noto carinam ruperit!
Opima quòd si præda curvo littore
  Porrecta mergos juveris:
Libidínosus immolabitur caper,
  Et agna tempestatibus.

ANNOTATIONES.

4. *Auster memento, &c.*] *Austrum* à meridie flantem & in Ionio mari valdè sævientem primùm invocat adversus Mævium navigantem: deinde *Eurum* ab Oriente: tum Boream seu *Aquilonem* à Septentrione; ut colluctantes mare subvertant, Mæviumque fluctibus obruant. Virgil. Æneid. 1. 89.

Unà Eurúsque Notúsque ruunt, creberque procellis
Africus.

10. *Orion.*] De hujus sideris occasu procelloso & navigantibus tristi, lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine, lib. 3. Od. 4. sub finem, &c.

12. *Graia victorum manus.*] Ad Caphareum Eubœæ promontorium disjecta classis Græcorum tempestatibus tantum non tota periit, cùm reverterentur post expugnatam Trojam.

13. *Cùm Pallas usto vertit iram ab Ilio.*] Offensa primùm illa fuerat judicio Paridis, adeoque Trojanis infesta: deinde Græcis etiam; tum quod Ulysses & Diomedes è suo templo Palladium rapuissent? tum ut canit Virgilius; Æneid. 1. v. 45.

Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei.

14. *Impiam Ajacis ratem.*] Impius ce[...] Ajax Oileus & sacrilegus, qui Cassandram [...] ipsas Palladis aras violârat. Unde navis ej[...] diffracta; ipse verò mox in saxum enat[...] fulmine pariter percussus.

18. *Aversum ad Jovem.*] Preces & vo[...] minimè audientem, scilicet improbo iratum.

19. *Ionius.*] Ionium mare inter Epirum [...] Peloponnesum ab ortu, & magnam Græci[...] Siciliàmque ab occasu porrigitur.

21. *Opima quòd si præda.*] Quod si tu[...] cadaver in littore pascat avas marinas, [...] spondeo tempestatibus.

23. *Caper.*] Quia Mævius petulans & ole[...] ut caper.

24. *Agna.*] Virgil. Æneid. 3. *nigram hy[...] mi pecudem.* Æneid. 5. *tempestatibus agnam.*

Tempestatibus.] His quoque templum [...] Romæ dedicatum olim à Scipione. Ov. Fast. [...] v. 193.

Te quoque, tempestas, meritam delubra fatem[...]

Cic. de Nat. Deor. 3. n. 51. asserit in Deor[...] numerum referendas esse tempestates, q[...] *populi Romani ritibus consecratæ sunt . . .* [...] *nostri quidem duces mare ingredientes immol[...] hostias fluctibus consueverunt.*

ODE XI.

Ad PETTIUM.

Amore se Lycisci occupatum non posse versibus condendis vacare.

PETTI, nihil me, sicut antea, juvat [467]
Scribere versiculos amore percussum gravi;
Amore, qui me, præter omnes, expetit
Mollibus in pueris, aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti
Inachiâ furere, silvis honorem decutit.
Heu me! per urbem (nam pudet tanti mali)
Fabula quanta fui! conviviorum et pœnitet, [468]
In queis amantem et languor et silentium
Arguit, et latere petitus imo spiritus!
Contráque lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium querebar, applorans tibi;
Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero arcana promôrat loco.

O Petti, nequaquam placet ut prius, versus facere, quia *amore gravi occupor; amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December spoliat arbores foliis, ex quo desii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem! (Nam pudet* me *tanti mali) pœnitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat se languore, taciturnitate, & suspiriis è profundo pectore deductis!* Tum verò *simul ac ardente vino incalueram, & numen pudore carens secreta* mea *dimoverat loco* suo; ego *flens apud te conquerebar,* quod *sincera mens pauperis non prævaleret quæstui.*

ANNOTATIONES.

Hanc Oden aliqui faciunt dicolon distrophon, cujus primus quisque versus fit Iambicus Hipponacteus trimeter acalectus, ut Epod. 1. *Ibis Liburnis, &c.*

Secundus Sapphicus, constans penthemimeri heroicâ, & dimetro Iambico; id est, duobus dactylis, & syllabâ; deinde quatuor Iambis; excepto tamen imparibus locis spondæo.

Aliis placet, esse tricolon tristrophon; ut primus quisque versus fit Iambicus trimeter, ut suprà dictum est. Alter quisque Dactylicus dimeter, ut lib. 4. Od. 7. *Arboribúsque comæ.*

Tertius Iambicus dimeter, ut Epod. 1, *Amice propugnacula.*

1. *Petti, nihil me, &c.*] Apud Pettium sive Pectium contubernalem suum queritur, quòd per amorem nunquam sibi liceat interquiescere, modò puellam modò puerum aliquem deperenti.

Nihil juvat Scribere versiculos Amore percussum gravi.] Contra Propertius amore se ait incitari ad condendos versus lib. 2. Eleg. 1.

Quæritis unde mihi toties scribantur amores?
Unde meus veniat mollis in ora liber?
Non mihi Calliope, non hæc mihi cantat Apollo:
Ingenium nobis ipsa puella facit.
Seu vidi ad frontem sparsos errare capillos,
Invenio causas mille, poëta, novas, &c.

5. *Tertius December.*] Tertius itaque annus est.

8. *Fabula quanta fui.*] Quot rumores, quot sermones vagati de me, ob Inachiæ amorem, imò furorem!

11. *Contraque lucrum, &c.*] Adversus rivalium ditiorum munera opima nihil me posse ac proficere apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt, *Contranè lucrum nil valere candidum Pauperis ingenium.*

Candidum pauperis ingenium.] Candidos mores, ingenii vim & acumen sapientiam, eruditionem, aliásque animi dotes eximias.

13. *Simul calentis, &c.*] Quoties verò Bacchus, id est, vinum, me ebrium fecerat, atque adeò loquacem & inverecundum: toties *applorans tibi* nudabam mentis meæ vulnera, amoris tormenta & cruciatus.

Addebam porrò: *Quod si libera indignatio cor meum inflammet, et in auras dissipet molesta hæc pabula nequaquam sublevantia dolorem improbum*; protinus *abjecta verecundia cessabit pugnare adversus inæquales*. At *postquam ista coram te graviter statueram, accepto mandato discedendi in ædes* meas, *dubio gressu ibam ad fores eheu mihi non propitias & dura eheu vestibula*, in *quibus rupi lumbos & latus. Jam me occupat amor Lycisci gloriantis omnem fæminam superare molitiâ: Quo me exsolvere non possint sincera amicorum monita vel objurgationes acerbæ*;

Quòd si meis inæstuet præcordiis
Libera bilis, ut hæc ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia;
Desinet imparibus certare summotus pudor.

Ubi hæc severus te palam laudaveram, [45]
Jussus abire domum, ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi postes, et heu
Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.

Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitie amor Lycisci me tenet;
Unde expedire non amicorum queant
Libera consilia, nec contumeliæ graves;

ANNOTATIONES.

15. *Quod si meis, &c.*] Ex contemptu sui amoris oriebatur indignatio & ira adversus Inachiam; & ninc comminatio se eam oblivioni daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem: quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

16. *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*] Ut procul expellat, & penitus ex animo excutiat ac deleat ista amoris *fomenta* alimentáque, nempe suspiria, silentium, lacrymas, querimonias, anxias animi secum luctationes; quæ omnia accendunt potiùs amorem & augent cruciatum, quàm levant aut sedant.

18. *Desinet imparibus certare summotus pudor.*] Alii aliter locum hunc intelligunt. Suum cuique sit arbitrium expiscandi sensus novos; ego interpretor cum Pulmanno: non ampliùs Inachiæ procaci me summittam pudens nimiùm: sed eam aspernabor, desinámque sectari imparem, id est, amori meo non respondentem. Vel sic: cum *imparibus*, id est, rivalibus me potentioribus certare desinam, iisque sine pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quàm sinceri & candidi ingenii amantem; adeoque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horatius lib. 1. Ode 33. Veneri placere interdum jungere *impares formas atque animos, &c.* lib. 4. Ode 11. v. 31.

Disparem vites. Age, jam meorum
Finis amorum.

Denique Epod. 15. v. 14.
Et quæret iratus parem.

19. *Ubi hæc severus, &c.*] Postquam ego constanter & magnificè apud te dixeram, me abjecturum occupationes ejusmodi vanas & importunas; atque à te, Petti amice, jussus eram abire domum, & propositâ quiete frui; contrà subitò redeunte & trahente amore Inachiæ, ad ejus ædes ferebar. Tibull. Lib. 2. Eleg. 6. v. 13.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cum benè juravi, pes tamen ipse redit.

22. *Limina dura.*] Vel propter immitem dominam, vel potiùs quòd in iis jacens pernoctánsque lumbos & latus infregerat; ex more amantium, de quo fusè lib. 3. Od. 10. Ovid. Remed. Amor. 508.

Nec latus in duro limine pone tuum.

23. *Mulierculam vincere mollitiâ.*] Ludus est in voce *mulier*, quasi *mollier* à mollitie dicta Isidor. lib. 11. cap. 11. Præclare Petrus Blesensis serm. 1. in Adven. Angelicam salutationem explicans; *ave benedicta inter mulieres*, inquit, *id est, sola robusta inter molles.*

26. *Libera consilia.*] Amicè data, sine ulla adulatione, vel offensionis metu.

26. *Contumelliæ graves.*] Jactata scommata ab amicis objicientibus mihi amorem probrosum. Alii explicant; injuriæ ab Lycisco vel meretrice quâlibet irrogatæ; minùs ad rem, ut mihi quidem videtur.

Sed

Sed alius ardor aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri, longam renodantis comam.

sed tantùm alius amor, sive adolescentulæ speciosæ, sive rotunduli pueri prolixos capillos nodo colligentis.

ANNOTATIONES.

27. *Sed alius ardor, &c.*] Cicer. Tuscul. 4. n. 75. *Etiam novo quodam amore veterem amorem tanquam clavo clavum ejiciendum putant.* Ovid. Remed. Annot. 462.

Successore novo tollitur omnis amor.

28. *Teretis.*] Habentis membra succi plena, solida, polita, obesula.

28. *Longam renodantis comam.*] Catamiti illi seu pueri meritorii capillos instar mulierum alebant, & in nodum colligebant. Vide lib. 2. Ode 5. in fine. Et lib. 4. Ode 10.

ODE XII.

IN ANUM FŒTIDAM.

QUID tibi vis, mulier, nigris dignissima barris? [470]
Munera cur mihi, quídve tabellas
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesæ?
Namque sagaciùs unus odoror,
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quàm canis acer ubi lateat sus.
Qui sudor vietis & quàm malus undique membris
Crescit odor! cùm pene soluto
Indomitam properat rabiem sedare; nec illi
Jam manet humida creta colórque

Quid petis, fœmina, atris barris digna? Quare dona, quare literas mittis mihi, nec valido adolescenti, nec hebetis nasi? Ego quippe subtiliùs olfacio utrum sit tibi polypus, an olens caper resideat in axillis pilosis, quàm sagax canis ubi aper delitescat. At, at *quantus sudor, & quam teter odor undique emanat è membris flaccidis!* * * * * * * * * * * * *neq; ei stat uda creta, & color*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 7. lib. 1.

1. *Quid tibi vis?*] Vide annot. ad calcem pod. 8.

Dignissima barris.] Digna mulier amatoribus sordidis ac deformibus, quales barri, seu juli sole adusti, stupidi, impoliti: vel similibus elephantis, qui *odore graves, formâ truces, mole terribiles.* Vide lib. 1. Sat. 4. annot. l istas voces: *Barrus inops.* Porro elephas citur barrus ob gravitatem, Græcè *βάρος*; um inter quadrupedes mole præstat: vel à ce *bar*, quæ peregrinum significat: vel à ce *beira* quæ idem quod *behemoth* Hebraicè nificat, scilicet ingentem bestiam.

3. *Naris obesæ.*] Ex Aristot. Physiogn. c. 6. ui *nasum habent in summo crassum, ii stupidi* r.

5. *Polypus.*] Est morbus narium fœtidus: e est caruncula in naso putida, respirationem obstruens, & tetrum emittens anhelin.

Hircus in alis.] Fœtens humor in axillis, n grave olens quàm hircus.

7. *Quis sudor, &c.*] Loquitur Horatius: quàm gravis odor, & fœtens sudor exit è mbris unûs putidæ!

9, 10. *Nec illi Jam manet humida creta.*] Cum olenti sudore defluit pariter fucus ille, quo faciem incrustârat: quippe rugas cretâ seu gypso obduxerat, obtexerat. Plin. lib. 35. cap. 16. *Est in medicaminibus & Chia terra candicans, usus ad mulierum maximè cutem:* Idem, ibid. cap. seq. *Cretæ plura genera . . . candidum & ad purpurissum inclinans, vis utrisque naturâ ad discutiendos tumores . . . Refrigerandis quoque natura cretæ est: sudoresque immodicos sistit illita, &c.* Petronius, c. 23. *Perfluebant per frontem sudantis acaciæ rivi, & inter rugas malarum tantum erat cretæ, ut putares detectum parietem nimbo laborare.*

10, 11. *Colorque Stercore fucatus crocodili.*] E terrestris crocodili fimo cerussâ admixto, fit medicamentum ad extenuandam cutim, nitidamque reddendam. Plin. lib. 28. cap. 8. *Alter* crocodilus (cordylum vocant) *ei similis, multùm infra magnitudinem, in terrâ tantùm, odoratissimisque floribus vivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore farta.* Ejus stercus *crocodileam* appellant: quæ illita *ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit: ex aquâ verò morbos omnes, quorum natura serpit,*

fucatus fimo crocodili * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *

Cui verò parabatur lana bis tincta purpuræ Tyriæ? Nimirùm tibi: ut nullus esset contubernalis inter socios, quem plus amaret sua mulier, quàm *ego te. O ego minime fortunata, quam tu fugis non secus ac agna lupos, & capra leones validos expavescit!*

Stercore fucatus crocodili, jamq; subando [471]
Tenta cubilia tectáque rumpit.
Vel mea cùm sævis agitat fastidia verbis;
Inachia langues minùs ac me:
Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum
Mollis opus: pereat malè, quæ te,
Lesbia, quærenti taurum, monstravit inertem;
Cùm mihi Cous adesset Amyntas,
Cujus in indomito constantior inguine nervus,
Quàm nova collibus arbor inhæret.
Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
Cui properabantur? Tibi nempe;
Ni foret æquales inter conviva, magis quem
Diligeret mulier sua, quàm te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
Agna lupos, capreæque leones!

ANNOTATIONES.

in facie; nitoremque reddit: lentigines tollit ac varos, omnesque maculas. Clemens Alexandrin. Pædagog. lib. 3. cap. 2. Ex Antiphane Comico, ita refert: *Ter, non semel, digna sunt perire, quæ crocodilorum excrementis utuntur, & spuma sepiarum unguntur, & supercilia fuligine illinunt, & fuco genas terunt.*

21. *Muricibus Tyriis, &c.*] Tibi parabatur cum magnâ curâ, diligentiâ, celeritate, vestis purpurea, bis tincta muricis pisciculi sanguine, qui frequens & optimus in eâ maris Mediterranei parte, quæ proxima est Tyro urbi Phœniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpurâ dibapha, iterata, seu iterùm tinctâ, lib. 2. Od. 16. & 18. De Tyro urbe lib. 3. Od. 29. in fine. Vide Plin. lib. 9. cap. 36.

OD

ODE XIII.

Ad AMICOS.

Ut genio indulgeant, omni solicitudine posthabitâ.

HOrrida tempestas cœlum contraxit, et imbres [472]
Nivésque deducunt Jovem:
Nunc mare, nunc silüæ
Threïcio Aquilone sonant: rapiamus, amici,
Occasionem de die:
Dúmque virent genua,
Et decet, obductâ solvatur fronte senectus. [ ]
Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.
Cætera mitte loqui: Deus hæc fortasse benignâ
Reducet in sedem vice.

Ater nimbus obduxit cœlum, & pluviæ nivesque demittunt Jovem: Jam mare & silvæ strident boreâ Thracio: O sodales, ne omittamus opportunitatem temporis: & quamdiu valent genua, dumque convenit, explicetur frons genio contracta. Tu profer vina calcata sub *Consule meo Torquato: omitte verba facere de aliis* quibuslibet. *Ea forsan Deus restituet in* pristinum *statum, mutatione propitiâ. Jam ex-*

ANNOTATIONES.

Quibusdam hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroicus: alter quisque est Archilochius constans dimetro Iambicho, ac duobus dactylis cum unâ syllabâ.

Aliis, &. meliùs quidem, est tricolos tristrophos. Primus versus est heroïcus hexameter catalecticus, ut iste, Od. 7. lib. 1.

Laudabunt alii claram Rhodon, &c.

Secundus est Iambicus Archilochius dimeter acatalecticus, ut Epod. 1.

Amice propugnacula.

Tertius est Dactylicus Archilochius dimeter hypercatalecticus, ut Ode 7. lib. 4.

Arboribusque comæ

1. *Horrida tempestas.*] Vel hyems, vel nimbosum cœlum, vel utrumque.

Cœlum contraxit.] Contractis & condensatis nubibus cœlum obtexit & obscuravit. Non desunt qui allegoricè locutum velint Poëtam de nescio qui civili tumultu, vel hostili incursu, vel clade & calamitate quâpiam. Nonnihil ejusmodi videtur innuere, ubi ait, v. 10.

Cætera mitte loqui: Deus hæc fortasse benignâ
Reducet in sedem vice.

2. *Imbres Nivesque deducunt Jovem.*] Quoniam, ut alibi dixi, Jupiter est aër, hinc & in terram descendere ac deduci putabatur, cùm solvitur in pluvias aut nives decidentes. Virgil. Eclog. 7, 60.

Jupiter & læto descendet plurimus imbri.

3. *Silüæ.*] Diæresis, per quam vox ista fit trium syllabarum.

4. *Threïcio Aquilone.*] Flante è Thraciæ partibus Aquilone vento, qui est inter Septentrionem & ortum solstitialem. North North-East. De eo jam lib. 1. Ode 25. v. 11.

5. *Occasionem.*] Cic. de Inv. 1. n. 40. *Occasio autem est pars temporis, habens in se alicujus rei idoneam faciendi aut non faciendi opportunitatem.*

De die.] De tali die pluvio, nimboso, tristi sumamus occasionem compotandi. Alii melius sic: dum per diem ac tempus licet, dumque sinunt ætas & vires, vitæ gaudia carpamus.

6. *Dumque virent genua.*] Theocrit. Idyl. 14. v. 69.

. . . . Ἕρπει
Λευκαίνων ὁ χρόνος. ποιεῖν τι δεῖ οἷς
. . . γόνυ χλωρόν
——*Serpit*

Canos faciens tempus, gerere aliquid oportet eos
quibus est genu viride.

Genu viret, i. e. juventus viget, ex Erasmo, *Genibus inest vitalitas. Namque in ipsâ genu utriusque commissurâ dextrâ lævâque, à priore parte gemina quædam buccarum inanitas inest, quâ perfossâ, ceu jugulo spiritus fugit,* Plin. l. 11. c. 45.

7. *Obductâ solvatur fronte senectus.*] Vel, pellatur recordatio senectutis, quæ rugosâ & tristi fronte depingitur; vel potius, solvatur & porrigatur læta frons, quæ senili morositate contrahi solet atque obduci. Procul hinc à nobis ea severitas ac tristitiâ, quam affert senium.

8. *Vina Torquato, &c.*] Diffusa in cados vina sub Consulatu L. Manlii Torquati, adeòque mihi coœva: nam eo anno prodii in lucem: proindéque *meum* [illegible]*sulem* eum appello. Vide l. 3. Ode 21. ubi.

O nata mecum Consule Manlio Amphora.

10. *Cætera.*] Quæ mœrorem nobis creare possent, ex animo & memoriâ deleantur; ut hilaritati vacemus, *Deus hæc* mala *fortasse* in

pedit ungi nardo Persicâ, & curas molestas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illustris Centaurus admonebat alumnum generosum: Vir insuperabilis, fili Deæ Thetidis, expectat te regio Assaraci, quam rigant fluvii, Scamander exiguus, & Simoïs rapidus; unde regressum tibi intercluserunt Parcæ terminato filo: neque parens marina te domum reducet. Ibi ergo *quasvis ærumnas mitiga* per *vinum & carmina*, quæ duo sunt *grata remedia horridæ ægritudinis.*

Nunc et Achæmeniâ
Perfundi nardo juvat, et fide Cylleneâ
Levare diris pectora
Sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Deâ
Nate puer Thetide, [474]
Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina,
Lubricus et Simoïs:
Unde tibi reditum certo subtemine Parcæ
Rupêre; nec mater domum
Cœrula te revehet.
Illic omne malum vino cantúque levato,
Deformis ægrimoniæ
Dulcibus alloquiis.

ANNOTATIONES.

...tellus mutabit. Ex his, ut dixi initio, suspicari licet, tunc, cum hanc Oden scriberet Poëta, intervenisse quandam tristitiæ causam, quæ certè nobis comperta non est.

12. *Achæmeniâ nardo.*] Unguento è Perside, ubi regnavit Achæmenes. Vide l. 3. Ode 1. sub finem, annot. ad has voces *Achæmenium costum.* Optimum fiebat unguentum è frutice seu herbâ cui nomen nardus, de quâ Dioscorid. l. 1. c. 6. &c. Plin. l. 12. c. 12. ita scribit: *De folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi & crasso radice, pingui, situm redolente . . . . Apud Gangem nascens, &c.* Vide l. 2. Ode 11. ibique annot.

13. *Fide Cylleneâ.*] Lyrâ, cujus auctor fertur Mercurius, à Cyllene Nymphâ suâ matre, vel à Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatusque est, dictus Cyllenius. Vide l. 1. Ode 10.

16. *Centaurus alumno.*] Chiron Achilli, quem educavit, docuitque citharam pulsare: meminit Juv. Sat. 7. v. 210. Centauri Thessaliæ populi, de quibus l. 1. Ode 28. Inter eos verò quidam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycus, Rhœtus, Lycidas, Eurytus, Pholus, & alii; quorum facilè Princeps Chiron, cui ob insignem sapientiæ famam traditi sunt in disciplinam Æsculapius, Hercules, Jason, Achilles.

17. *Invicte mortalis.*] Achilles solâ quidem eâ pedis parte vulnerabilis, quâ tenebat eum sua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalem faceret. De Achille l. 1. Ode 6. & 15. l. 2. Ode 4. l. 4. Ode 6. Vide ibi annot.

18. *Nate puer Thetide.*] Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ seu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabitur *Cærula.*

19. *Te manet Assaraci, &c.*] Ibis ad expeditionem Trojanam, quippe sine te Troja nunquam expugnari potest ex oraculo.

Assaraci tellus.] Phrygia Troas, ubi regnavit Assaracus Trois filius, Ili frater.

20. *Scamandri.*] Scamander aliàs Xanthus, ex Idâ monte, parvo fonte scaturit. Hinc epithetum *parvi*: quod somniatores explicant, quoniam is fuerat è fluviis, qui ab exercitu Xerxis poti defecisse narrantur.

21. *Simoïs.*] Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur: uterque Homero, Virgilioque aliisque nominatissimus.

22. *Unde tibi redditum, &c.*] Achilli prædicit Chiron prænaturam apud Trojanos mortem: quod nôrat, seu ex Astrologiâ, cujus erat peritissimus; seu à Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum ipsius prænunciat. Ibidem verò describitur ipse se consolari *vino & cantu* heroicarum virtutum. Quod nunc Poëta noster est imitatus hac Ode.

Subtemine.] Subtemen filum est, quod stamini subtexitur. Catull. Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis,

Currite ducentes subtemina, currite fusi.

De parcis fata nentibus, volventibus dispensantibúsque annos vitæ mortalium, vide lib. 2. Ode 3.

26. *Deformis ægrimoniæ.*] Deformes reddit ægritudo animi. Ciceron. l. 12. ad Attic. Epist. 7. *Egerem graviter, si novæ ægrimoniæ locus esset.*

27. *Dulcibus alloquiis.*] Vide, lector, ut has voces velut appositas ad præcedentia *vino cantúque* intelligas. *Alloquia* veteribus solatia & levamina dicebantur, Græc. παραμύθια.

Vari...

Varro de Ling. Lat. lib. 5. circa medium, *Allocutum mulieres ire, aiunt, cum eunt ad aliquem locum consulendi causâ.* Valer. Max. lib. 2. cap. 7. art. 6. *Incerta gratulandi prius, an alloquendi officio fungeretur.* Sapient. cap. 8. art. 9. *Sapientia mecum communicabit de bonis: & erit allocutio cogitationis ac tædii mei.*

ODE XIV.

Ad MÆCENATEM.

Phrynes Amore se impediri, ne promissos Iambos absolvat.

MOllis inertia cur tantam diffuderit imis [475]
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim;
Candide Mæcenas, occidis sæpè rogando.
Deus, Deus nam me vetat,
Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo [476]
Anacreonta Teïum,
Qui persæpe cavâ testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser. Quòd si non pulcrior ignis

Optime Mæcenas, interficis me, *quærendo sæpius quare otiosa ignavia intimis præcordiis induxerit talem oblivionem, velut si gutture sitibundo hauserim aquas Lethæas soporèm conciliantes. Enimverò Deus, Deus,* inquam, *me prohibet inchoatum carmen Iambicum jam pridem tibi promissum ad finem perducere. Simili modo narrant Bathylli Samii* amore *intentum fuisse Anacreontem Teïum qui sæpe lyrâ amores cecinit ad metrum facile. Ipse verò* tu amore *cruciaris. Quod si* non *formosior ignis*

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter: secundus est Iambicus dimeter.

1. *Mollis inertia cur, &c.*] Non desidiâ sed amore se detineri air.

3. *Pocula Lethæos, &c.*] Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpe. Sensus est, videor nempe tibi hausisse magnus poculum è Lethe fluvio inferorum, qui rerum omnium oblivionem induxerit: vel soporiferas quasdam potiones bibisse; vel laborare veterno seu lethargiâ, adeò ut somno inexpugnabili correptus sim.

6. *Deus.*] Amor, magnus Deus & maxime imperiosus. Ex S. Hieron. lib. 2. adversus Jovianum, *Amor rationis oblivio est, turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit; insaniæ est proximus.* Plaut. Cistell. 2, 1. 5.

. . . . . . ita nubilam mentem
Animi habeo: ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.

Deus me vetat.] Vide Perelegantem Paulini Epist. 1. ad Auson. ubi.

Nunc alia mentem vis agit, major Deus.

8. *Ad umbilicum adducere.*] Græci dicunt, Colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere; id est, ultimam manum admovere. Inde verò fluxit iste loquendi modus, quòd solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburnea, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumenti extantia. Erasm. Illa Eustathius bullas interpretatur. Martial. Epigr. 1, 67, 11. dicit librum *umbilicis cultum.* lib. 3. Epigr. 2. v. 9. *pictis luxuriantem umbilicis.* lib. 5. Epigram. 6. *umbilicis crescentem,* lib. 4. Epigram. ult.

Obe jam satis est obe libelle;
Jam pervenimus usque ad umbilicum.

9. *Samio.*] Oriundo è Samo insulâ.

Bathyllo.] Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, describit verò ac pingit Od. suâ 29.

10. *Anacreonta Teïum.*] Hic Poëta erat è Teo Ioniæ civitate litorali, vel è Teïo Paphlagoniæ urbe, in orâ maris Euxini; ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos, & alia quædam. Nonnulla verò intercidisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persæpe* illum *flevisse amorem:* de Bathyllo enim duas tantùm Odas habemus Anacreontis. De eo vide annot. lib. 4. Od. 9.

12. *Non elaboratum ad pedem.*] Sunt qui interpretentur versus facili venâ effusos: melius alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam [illegible]nem. Nec absurdus in eo fuit Poëta plus amori indulgendo & affectibus, quàm syllabarum dimensioni.

13. *Ureris ipse miser.*] O Mæcenas; tuâ pro-

cremavit Trojam oppugnatam, lætare de tuâ conditione. Nam *urit me Phryne libertina, uno* amatore *minimè contenta.*

Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tuâ; me libertina, neque uno
Contenta, Phryne macerat.

ANNOTATIONES.

priâ experientiâ nôsti satis, quid amor possit; debes ergo mihi condonare.

Quòd si non pulchrior ignis.] Atqui Helena, quæ causa fuit excidii & incendii urbis Trojæ, non erat nobilior aut pulchrior eâ muliere, quam tu deperis: (Terentia nempe, quæ & Licinia) unde tibi gratulor. Virg. Ecl. 3, 66.

Meus ignis Amyntas.

16. *Phryne.*] Hujus nominis apud Græcos plures fuere meretrices. Una præ cæteris laudatur Athen. lib. 13. cap. 6. quæ multorum criminum quæ admiserat rea, tamen absoluta est? Judicibus, ejus pulchritudine singulari captis.

ODE XV.

Ad NEÆRAM.

Non servatam ab eâ fidem queritur.

Nox erat, & Luna micabat inter astra minora, sudo aëre: quando tu violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis complexa me *strictiùs quàm hedera altæ ilici adhæret; dum lupus* insidiaretur *ovibus, atque Orion nautis inimicus subverteret mare hyemale; & ventus moveret capillos Phœbi prolixos; hunc amorem fore parem. O Neæra, dolebis* aliquando *plurimùm meâ virtute! Etenim si aliquid est roboris in Horatio,*

NOX erat, et cœlo fulgebat Luna sereno [47]
Inter minora sidera;
Cùm tu, magnorum numen læsura Deorum,
In verba jurabas mea,
Arctiùs atque hederâ procera astringitur ilex,
Lentis adhærens brachiis:
Dum pecori lupus, & nautis infestus Orion
Turbaret hybernum mare,
Intonsósque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura meâ multùm virtute, Neæra! [47]
Nam, si quid in Flacco viri est,

Metrum idem quod Epod. anteced.

1. *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, Sidera, testes adhibet perjurii Neæræ. Juven. Sat. 8. v. 150.

. . . *Sed Luna videt; sed sidera testes*
Intendunt oculos——

2. *Inter minora sidera.*] Sic. lib. 1. Od. 82.

. . . *Inter ignes*
Luna minores.

3. *Magnorum Deorum.*] Veneris & Cupidinis, aiunt quidam: meliùs alii, Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque quos Æneas detulit in Italiam: ex Virg. Æneid. 3, 11.

. . . . *Feror exul in altum*
Cum sociis, natoque, Penatibus, & magnis
Divis.

Vide Macrob. Saturnal. l. 3. cap. 4.

4. *In verba jurabas mea.*] Ego verba concipiebam juramenti, tibique dictabam: tu sequebaris me verba præeuntem, & suggesta repetebas.

7. *Orion.*] Sidus tempestates ciens. De eo lib. 1. Ode 28. v. 21. lib. 2. Ode 13. in fine. lib. 3. Ode 4. sub finem.

9. *Intonsósque, &c.*] Dum intonsus foret; id est, quamdiu radii à sole non poterunt avelli: ex Macrob. Saturn. lib. 1. c. 17. Vide lib. 1. Ode 21. v. 2. annot.

10. *Fore hunc amorem mutuum.*] Ita solent amantes invicem conjurare; solus soli. Vide Plaut. Mercat. Act. 3. Sc. 1.

11. *O dolitura, &c.*] Exclamatio hæc omninò appositè subjungitur prædictis. Sensus est: O Neæra, pœnitebit aliquando istius perjurii, & offensæ: nec dum satis virtutem meam & firmitudinem nosti: sed brevi senties & dolebis.

12. *Si quid viri.*] Herodot. lib. 7. ait, multos quidem esse homines, at viros paucos.

Non feret assiduas potiori te dare noctes,
Et quæret iratus parem;
Nec semel offensæ cedet constantia formæ,
Si certus intrârit dolor.
At tu quicunque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo;
Sis pecore & multâ dives tellure licebit,
Tibíque Pactolus fluat;
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formâque vincas Nirea,
Eheu translatos aliò mœrebis amores! [479]
Ast ego vicissim risero.

nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri quem præfers: *atque irritatus quæret fidelem* amicam; *sique verus dolor corripiat,* mea *firmitudo non vincetur* tuâ *pulchritudine semel invitâ. Tu verò quisquis es* nunc *potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus & agris sis locuples, tibique non lateant mysteria Pythagoræ redivivi, ac Nireum superes oris specie; Eheu* brevi *dolebis amores alteri datos! ego verò* tum *ridebo meâ vice.*

ANNOTATIONES.

13. *Potiori.*] Rivali meo, cui plura das, quàm mihi, amoris testimonia.

14. *Parem.*] Quæ respondeat amori meo.

15. *Semel offensæ.*] Quæ semel offenderit me, vel cui semel offensus fuero & iratus.

16. *Si certus intrârit dolor.*] Id vulgò referunt ad Horatium: non absurdè quidam ad Neæram: hoc sensu; Tanta est iræ meæ constantia, inquit Flaccus, ut si tibi, Neæra, semel irascar, etsi te pœniteat me offendisse, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut veniam dem.

17. *Quicunque es felicior.*] Quicunque es meus rivalis, & potior apud Neæram, mihique proinde insultas, quòd illa, me spreto, indulgeat atque obsequatur tibi.

19. *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas, sapientiâ inclarescas, venustate conspicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem excitare consueta. Sic. Virg. Eclog. 2.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
. . . .
Canto quæ solitus . . . Amphion,
. . . .
Nec sum adeo informis, &c.

20. *Tibique Pactolus fluat.*] Licet te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Crœsus rex sum dicitur auro abundâsse. Is propterea, Chrysorrhoas etiam appellatus; hodiè *Sarbat.* Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis & arenis volvisse prædicantur; Tagus in Hispaniâ, Padus in Italiâ, Hebrus in Thraciâ, Pactolus in Asiâ minori, Ganges in Indiâ. Plin. lib. 33. cap. 4.

21. *Nec te Pythagoræ, &c.*] Et fueris sapiens ut Pythagoras. De eo Gell. lib. 1. cap. 9. Suidas quoque, *quod non minùs verum diceret, quàm Apollo Pythius,* nomen ejus interpretatur. Philostratus, Deorum usum consuetudine affirmat, & ab eis accepisse quatenus hominibus delectentur, & quatenus eos aversentur, ex eoque de naturâ disseruisse. Porrò tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus, templi instar, ipsum verò tanquam numen, haberent.

Renati.] Scilicet ille sapientiæ quasi antistes, multa tamen deliravit de animarum in aliud & aliud corpus transmigratione: ac seipsum aiebat primum Otheladium fuisse, deinde Euphorbum, denique Pythagoram. Vide lib. 1. Ode 28. v. 10. annot.

22. *Nirea.*] Nireus inter Græcos, qui ad Trojanam expeditionem profecti sunt formosissimus, uno excepto Achille. Homer. Iliad. 2. De illo jam lib. 3. Ode 20. in fine.

23. *Translatos aliò mœrebis amores.*] Tu quoque Neæræ levitatem & inconstantiam experiere: tum verò tibi ego insultabo vicissim; & affatim gaudebo, sicut tu modò gaudes malo meo, quod ab illâ contemnar. Ex Aristot. Rhet. 2. *Iram semper comitatur voluptas de spe puniendi. Nam jucundum est putare id eventurum, quod exoptamus.*

ODE XVI.

Ad ROMANOS.

Bellorum civilium finem nullum esse conqueritur.

Secunda jam ætas absumitur bellis civilibus, & Romam propria disperdit potentia. Quam labefactare nequiverunt Marsi vicini, vel Thuscus exercitus superbi Porsenæ; nec invida Capuæ vis; nec ferox Spartacus; atque Allobroges perfidi, rebus novis studentes,

ALTERA jam teritur bellis civilibus ætas;
Suis et ipsa Roma viribus ruit.
Quam neq; finitimi valuerunt perdere Marsi, [40]
Minacis aut Etrusca Porsenæ manus;
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer
Novisque rebus infidelis Allobrox,

ANNOTATIONES.

Ode hæc est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter. Alter quisque est Iambicus trimeter è puris Iambis: quod non alibi fecisse Horatium reperies. Bene Scaliger: *Sexta decima,* inquit, *elaborata est alternis Iambis puris: idcirco, & factu difficilis, & em nantu.*

1. *Altera jam, &c.*] Quàm variè & quàm irritis & cassis ictibus hanc Oden petit Scaliger hic saltem plusquam Hypercriticus! Tuam fidem, tuum judicium, lector, rogo: an *durissima multis locis,* an *tota inepta?* Imò durum & ineptum censebis esse cavillatorem, quisquis Poëtam emunctæ naris ita calumniatur. Ad singula veniamus.

Altera jam teritur bellis civilibus ætas.] Unum prope sæculum consumptum fuerat bellis civilibus Syllæ & Sulpitii; Octavii & Cinnæ; Marii & Syllæ; Pompeii & Cæsaris; denique post interfectum Julium hunc Cæsarem, bello Mutinensi, adversus Marcum Antonium; Perusino contra L. Antonium Marci fratrem; Siciliensi in Sextum Pompeium, præsertim verò Philippensi, adversus Brutum & Cassium Augusto dimicante. Huc usque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam statuit Horatius. Cùm verò exardesceret novum Bellum Augustum inter atque Antonium & Cleopatram, de quo antea Epod. 1. & 9. & lib. 1. Ode 37. tam diuturni mali pertæsus in has erumpit voces: Ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis ipsa viribus Roma destruetur? Et quam hostes nulli diruere valuerunt, ipsi perdent ac pessumdabunt Romani cives? Vide anteà Epod. 7.

2. *Suis & ipsa Roma viribus ruit.*] Magnitudine laborat suâ, ut ait T. Livius. Et Propertius: 3, 13, 60.

Frangitur ipsa suis Roma superba bonis,

3. *Marsi.*] Italiæ populi fuêre sub Samnitibus juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi:* olim pugnacissimi, *de quibus nunquam triumphus visus. Nec enim sine Marsis, nec de Marsis hactenus triumphatum,* quod testatur Appian. bel. civil. lib. 1. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omnesque Italiæ nationes ad arma concitârunt. Supra l. 3. Ode 14. strophe 5. Oros. l. 5. c. 18. Flor. l. 3. c. 18. cum *omne Latium atque Picenum, Etruria omnis atque Campania, postremò Italia contra matrem ac parentem suam urbem consurgerent, ... auctore belli discursante Popedio, diversa per populos & urbes signa cecinere. Nec Annibalis nec Pyrrhi fuit tanta vastatio.*

4. *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus.*] *Porsena Rex Etruscorum ingentibus copiis aderat, & Tarquinios manu reducebat,* inquit L. Flor. l. 1. c. 10. *Non unquam aliàs ante tantus terror Senatum invasit: adeo valida res tum Clusina erat, magnumque Porsenæ nomen, &c.* quæ habet T. Livius l. 2. c. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*] Æmula Romæ non Carthago tantùm, ut dictum est l. 3. Ode 5. sed & Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc *pelago, cultuque, penuque potentem, deliciis, opibus, famâque,* scribit Ausonius; *alteram Romam* vocat ipse Tullius Philip. 12. & alibi *superbiæ domicilium.* Tum verò præsertim Capuenses Italiæ imperium sibi pollicebantur, cùm Romanas vires ab Annibale imminutas cernerent. Nam & eam ob rem secundo bello Punico à Romanis defecére, & societatem iniêre cum Annibale & Pœnis, *ut videretur jam deletum Romanum nomen,* inquit Livius l. 23. V [...] & Flor. l. 2. c. 6. &c.

Spartacus acer.] Hujus tanta fuit audacia, [...] *fuderit imbelles aquilas servilibus armis,* ita ca[...] nit Claudianus de bell. Gett. Vide l. 3. Ode 14 v. 19.

5. *Novisque rebus infidelis Allobrox.*] Allobroges (qui sunt hodie Sabaudi atque Delphinat[...] accolæ Rhodani fluvii populi rebus novis stu[...] duêre semper, nemini fidem, nec suis quidem ducibus servire assueti; conjurationem Cati[...]

Nec fera cæruleâ domuit Germania pube, [481]
Parentibúsque abominatus Hannibal;
Impia perdemus devoti sanguinis ætas:
Ferísque rursus occupabitur solum.
Barbarus, heu, cineres insistet victor & urbem
Eques sonante verberabit ungulâ.
Quæque carent ventis et solibus ossa Quirini,
(Nefas videre) dissipabit insolens.
Fortè, quid expediat, communiter, aut melior pars, [482]
Malis carere quæritis laboribus;
Nulla sit hâc potior sententia: (Phocæorum

nec vicit trux Germania juvenibus cæruleis; & Annibal parentibus execrabilis; stili hanc pessumdabimus ipsi nos homines conscelerati, quorum addictus est cruor: atque terra hæc à bestiis iterùm tenebitur. Eheu victor barbarus stabit super favillas urbis & equorum pedibus strepentibus conculcabit. Et, quod *horrendum visu, ossa Romuli solis ac venti expertia disperget superbus. Forte universi vel pars major interrogabitis, quid utile sit ad evitandas* tales *ærumnas? Nulla videatur sententia melior* quàm

ANNOTATIONES.

Ciceroni tùm Consuli patefecêre, quamvis cum Lentulo priùs consensissent. Vide Cic. Catil. 3. Sallust. bell. Catil. L. Flor. l. 3. c. 2. præsertim vero l. 4. c. 1. Quidam volunt ab Horatio hîc Gallos omnes significari; nec absurdè.

7. *Cæruleâ Germania.*] Germanis *truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora.* Corn. Tacit. Non est dubium quin hîc notentur Cimbri, Teutonesque, Italiam invadentes armis tam sævis, ut pronunciârit de eo bello Florus, *actum erat nisi Marius illi sæculo contigisset. Ille tamen non ausus congredi statim . . . . barbari verò non segnius quam minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id est, claustra Italiæ ferebantur.* Nimirùm cùm terras eorum inundâsset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant, &c. quæ describit Flor. l. 3. c. 3.

8. *Parentibusq; abominatus Annibal*] Ut l. 1. Ode 1. *Bella matribus detestata.* Sic & hoc loco *parentibus*, quorum filii periere tot bellis ab eo motis, *abominatus Annibal* dux Carthaginiensis exercitûs, vel unâ clade Cannensi Romanis formidolosus adeo, ut nihil magis Romæ quàm Annibal timeretur: unde proverb. *Annibal ad portas,* ad significandum extremum quodvis periculum. Vide T. Liv. Valer. Max l. 9. c. 4. Plutarch. Flor. &c. & quæ nos l. 2. Ode 12. annotavimus.

9. *Devoti sanguinis ætas.*] Noster enim sanguis, sacer, addictus, & destinatus videtur esse placandæ iræ Numinum: *Majorum delicta immeriti luemus:* quippe ut ait suprà Epod. 7, 17.

. . . . acerba fata Romanos agunt,
Scelúsque fraternæ necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

Vide ibi annotationem.

10. *Ferisq; rursus occupabitur solum.*] Dirutâ urbe, antiqua ibi erit solitudo, virgulta & silvæ nascentur in quibus, ut olim, stabulentur & pascantur feræ. Virg. Æn. 8. v. 348. *Capitolia,* inquit,

Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.

Et antea ibidem. v. 314.

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.

11. *Barbarus victor.*] Barbaris populis quibuslibet Roma cedet in direptionem, prædam & ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quod in exercitibus Augusti atque Antonii militarent barbari complures in subsidium vocati.

13. *Quæque carent ventis, &c.*] Ossa Romuli sepulchro condita, adeòque nec vento commota nec sole adusta extrahet *victor insolens, & dissipabit* impiè. Erat opinio quorundam, raptum in cœlos Romulum esse: alii verò cum Varrone afferebant sepultum Romæ post Rostra, vel in suo templo.

17. *Nulla sit hæc potior sententia.*] Excandescit Scaliger ad hunc modum, exclamatque: *Quis paululum modò pudens ausit hortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deserendam?* Ohe vir salsissime, *Pictoribus atque Poëtis Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.* Porrò quid absurdum cives Romanos in eas insulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipse Cæsar, earum amœnitate illectus; in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum desiderium. Testis Plutarchus in Sertorii vitâ, ubi & egregiè describit earum insularum felicitatem. Vide infrà.

Phocæorum velut profugit execrata civitas.] Phocæi Ioniæ populi ab Harpago Cyri Regis præfecto obsidione pressi non aliam invenere viam & rationem vitandæ hostium servitiæ ac servitutis, quàm ut cederent fortioribus, desertâque urbe suâ, alias sedes quærerent. Hæc narrat Herodot. sect. 42. Inde venisse in Galliam, & Massiliam urbem condidisse aiunt. Vide Strab. l. 4. Justin. l. 43.

Velut profugit execrata civitas,
Agros atque Lares proprios, habitandáque fana
Apris reliquit et rapacibus lupis)
Ire pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit, aut protervus Africus.
Sic placet? An melius quis habet suadere? Secundâ
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed juremus in hæc; simul imis saxa renârint
Vadis levata, ne redire sit nefas:
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando [43]
Padus Matina laverit cacumina;
In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novâque monstra junxerit libidine
Mirus amor; juvet ut tigres subsidere cervis,
Adulteretur et columba milvio,
Credula nec flavos timeant armenta leones,
Amétque salsa lævis hircus æquora.

hæc: oportet *abire quocunque ferent pedes, quocunq; per mare impellet Auster vel Africus vehemens: quemadmodum Phocæorum urbs post execrationes abscessit, suas domos agros; & templa dimittens occupanda apris & lupis voracibus. Ita censeo. Habetne quispiam melius* aliquid *proferre? Quid tardamus navim conscendere faustis avibus? At* priùs *jurejurando nos obstringamus, in hæc* verba: *nec reverti liceat,* nisi *cùm emergent lapides aquis profundis elati: neve displiceat vela facere versus patriam, quando Padus rigabit verticem Matini* montis, *aut altus Apenninus in mare proruet; atque amor prodigiosus insolitâ libidine copulabit feras,* adeò *ut tigrides cupiant jungi cervis, & columba milvio; atque greges sine metu credant se leonibus fulvis, glaberque* fiat *caper, & gaudeat mari salso.*

ANNOTATIONES.

18. *Execrata civitas.*] Execrationes ante discessum jaculati Pocæi in regionem quam deserebant. Vel potiùs, ut refert Herodot. modo cit. communi consilio mutuis execrationibus dirisque devotionibus sese astrinxerunt jurantes nunquam alios ab aliis discessuros, aut patriam Phocæam repetituros.

23. *Notus, Africus.*] De his ventis meridionalibus, l. 1. Ode 1. & 3. *quocunque vocabit,* sive in Cycnum insulam, sive Rhegium, sive in Galliæ oras. In eas enim regiones migraturus Notus & Africus venti utiles erant.

25. *Sed juremus in hæc, &c.*] Antequam hinc demigremus, nos oportet solemnî sacramento obligari, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis saxa renârint Vadis levata.] Ex Herodoto cit. Post execrationes, Phocenses in mare demerserunt saxum ingens, seu candens ferrum ut alii contendunt; & juramento confirmant non priùs de repetendâ Phocæâ cogitaturos, quàm massa illa sive ferrea, sive saxea emergeret, & super aquas nataret. Ad hunc jurandi ritum pertinet, quod Helvetii demigraturi moenia sua incenderint, quod *sacramentum* esset, *ne redirent.* Teste L. Floro.

27. *Quando Padus Matina laverit cacumina.*] Adynaton multiplex aggregat & accumulat hîc Horatius stylo juveniliter lascivienti: quod si reprehendisset Jul. Scaliger, ex judicii legibus fecisset. Hoc certè notare debuerat potiùs, quam tricari circa *cæruleam Germaniam,* velut durum epithetum; circa vocem *carent,* quasi antiquè nimis usurpatam & *perprimat* velut fœtentem. Sensus hujus loci est: tum ne pigeat Romam redire quando Padus fluvius Matinum montem supergredietur, ejus cacumen ascendens ac decurrens.

28. *Padus.*] Qui & Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus scaturit in limite Galliæ, rigat Pedemontium, Mediolanensem, Placentinam, Mantuanam, Ferrariensem, aliasque regiones; denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Cisalpinam divisit olim in Cispadanam & Transpadanam.

Matina.] Saltus & mons Matinus erat in Apuliæ Lucaniæq; confinio. De eo jam l. 1. Ode 28. v. 3.

2. *In mare seu celsus procurrerit Apenninus.*] Sive cùm mari submergetur Apenninus mons altissimus, Italiam secans longo & continuo tractu & jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios & Salentinos.

30. *Novaq; monstra, &c.*] Monstrum sane foret, si cervi suâ naturâ timidi jungantur tigribus feritate horribilibus, Plin. l. 8. si columba item mansueta copuletur milvio inter accipitres rapacitate & magnitudine præcipuo. Plin. l. 10. c. 10.

33. *Credula nec flavos, &c.*] Cùm greges & armenta sponte se offerent leonibus devorandos, amissâ naturali ab his fugâ & metu.

34. *Ametq; salsa lævis hircus æquora.*] Quando hircus habebit duo naturæ & indoli suæ

Hæc

Hæc, et quæ poterunt reditus abscindere dulces,
Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege: mollis et exspes
Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Hetrusca præter et volate littora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
Petamus arva, divites & insulas;
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret usque vinea;

Posteaquam *ista & quæcunque valebunt tollere* spem *gratam remigrandi adjuraverimus, proficiscamur omnes, aut pars melior plebe indocili.* Pars autem *iners & spe carens occupet semper hæc domicilia inauspicata. Vos præditi virtute, fœmineo abstinete ejulatu, & properate ultra Thuscum littus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram felicem & insulas beatas, ubi solum incultum fert messem annis singulis, & vitis non recisa nihilominus florescit;*

ANNOTATIONES.

contraria, primùm ut setis ac pilis carens fiat lævis; alterum ut aquas frequenter & innatare amet: quandoquidem amat potiùs montes & arduos saltus, estque hirsutus valdè ac pilosus. Audite verò Scaligerum: *Ubi*, inquit, *reperit hircum, quem hîc poneret abhorrentem à mari? nam nullum est animalium, quod magis amet sal. Quare non aut simiam aut felem dixit potius, quibus bestiis nulla pejus odit aquas?* Mirari certè libet gravis alioqui viri tantam hîc levitatem. Verùm & mox profert aliquid multò magis absurdum, suoque prorsus ingenio indignum. Legit enim paulò post: *Aut pars indocili melior grege; mollis.* Et nescio quid de apibus comminiscitur, quod ne cogitavit quidem Horatius. Ergone dormitasse bonum Homerum dicemus, an Hypercriticam bilem ita inflammatam, ut mentem alias bonam malitiosâ & pravâ caligine asperserit, vel atro quodam humore depravârit?

37. *Pars indocili melior grege.*] Civium pars sapientior saniórque adeóque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo & perverso impetu: illa autem rectâ ducitur ratione.

Mollis & exspes Inominata, &c.] Permaneat hîc, si volet, vulgus ignavum, eâque generosâ spe carens, quam viri magnanimi concipiunt, cùm ad grandia quædam suscipienda accenduntur. Alludit Poëta ad id quod refert Herodotus ante citatus, Phocæorum partem dimidiam patrii solii captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigrâsse: at alios jurejurando satisfacientes Cyrnum seu Corsicam rectà navigâsse, ibique communiter per quinque annos cum prioribus colonis habitâsse, *&c.*

39. *Muliebrem tollite luctum.*] Ne mulierum more lugete amissam patriam sedesque assuetas; imò tanquam viri tollite animos ad meliora quærenda: ac mementote, *ibi esse patriam ubicunque benè:* vel totum orbem terrarum viro forti patriam existimari.

40. *Hetrusca præter & volate littora.*] Quamprimùm ultra maria nota contendite, ac Tyrrheno prætenavigato, festinate ad felices insulas in Oceano positas.

41. *Circumvagus.*] Vel circumfusus orbi universo, vel insulis fortunatis. Vide l. 4. Od. 8. sub. finem.

43. *Reddit ubi Cererem, &c.*] Beatas insulas describit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georgic. 2. v. 140. & seq. Italiæ laudes persequentem.

Sed gravidæ fruges, & Bacchi Massicus humor
Implevêre: tenent oleæque, armentaque læta.
. . . .
Hic ver assiduum, atq; alienis mensibus æstas.
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos, &c.

Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis insulis, quas vocant Beatas, ita scribit. *Duæ sunt parvo mari divisæ inter se: decem millibus stadiorum distant à Libyâ. Imbres illic rari mediocresque, venti suaves plurimum ac roriferi: solum pingue, nec arari modò plantarive facile; sed etiam ex se sine ullâ humanâ industriâ & labore, fructum produci . . aër sincerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbuerit fides, Elysios ibi esse campos, & beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cùm audisset Sertorius, mirabilis eum cupido cepit eas insulas adeundi incolendique & illic quietè vivendi sine magistratuum atque bellorum curis. At Cilices pacis & quietis impatientes, rapinarumque avidi, Sertorii animum frustrati sunt, & in Libyam statim navigârunt.*

44. *Imputata floret usque vinea.*] Vitis etsi non putata, floret tamen & fructum affert. Non. Marc. *Putare dicitur purgare, rarefacere,* inquit affertque illud è 2. Georg. *fingitque potando.* Aul. Gell. l. 6. c. 5. sic scribit: *Putare veteres dixêre, vacantia ex quâque re ac non necessariâ, aut etiam obstantia & aliena auferre & excidere: & quod esse utile & sine vitio videretur, relinquere. Sic arbores & vites, sic & rationes putari dictæ.* Originem deducit Festus à voce *putum*, quæ idem quod *purum* significet.

Germinat

Germinat et nunquam fallentis termes olivæ, [45]
Suámque pulla ficus ornat arborem;
Mella cavâ manant ex ilice; montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic injussæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertque tenta grex amicus ubera:
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile
Nec intumescit alta viperis humus:
Pluráque felices mirabimur; ut neque largis [46]
Aquosus Eurus radat imbribus,
Pinguia nec siccis urantur semina glebis;
Utrumque rege temperante cœlitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem:
Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,
Laboriosa nec cohors Ulyssëi.
Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
Gregem æstuosa torret impotentia.

atque ramus oleæ nunquam non germen & fructum producit, & ficus matura proprium arborem exornat: vel fluit è cavatâ quercu: aqua leniter obmurmurans dimanat è montium cacumine. Ibi capræ sponte veniunt ad mulctram, & grex benignus reportat plena ubera: non ursus vespere fremit circum caules: nec terra viperarum latebris *assurgit aut sit tumida. Plura verò beati cum admiratione* videbimus *ut* quòd *Eurus nimbosus agros non infestet nimiis pluviis, neque semina optima urantur, vel arescant glebæ*; quippe *cœlitum rex utrobique temperiem dat. Illuc non accessit navis remigibus Argois; nec obscœna Colchis gressum infixit. Eò non appulerunt Sidonii, vel ærumnosi comites Ulyssis. Ibi nulla gregem lues infestat, nec adurit æstus vehementior ullius sideris.*

ANNOTATIONES.

45. *Termes.*] A terminandis agris dictus termes: eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in summitate; reliquis ferme excussis; quem in divisore agrorum figebant, priusquam metæ ponerentur. Festus.

Nunquam fallentis olivæ.] Sic. l. 3. Od. 1. *fundum mendacem* vocat, qui fructum non afferens spem agricolæ frustretur.

46. *Suamque pulla ficus ornat arborem.*] Ficus gignitur è surculo naturali & non insito.

48. *Levis crepante lympha desilit pede.*] Cum leni murmure decurrit. Alludit Poeta ad Nympham Deam fontis præsidem, eleganter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger, *Epitheton*, levis, inquit, *non convenit*; *desilit enim quia gravis.* Sic & paulò ante: *Quid vinea quæ semper floret? puto eam nullam unquam fructum laturam.* O meras nugas! sanè dices, lector æquissime.

49. *Ad mulctra.*] Mulctrum, mulctrale, & mulctra,—æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

52. *Nec intumescit alta viperis humus.*] Nullæ ibi venenatæ serpentes. Ibi terra non tumet foraminibus & cavernis viperarum. Propriè: nam terrâ condunt se viperæ: aliæ autem serpentes saxorum aut arborum cavis. Virg. Georg. 2. 151. Italiam sic laudat:

At rabidæ tigres absunt . . . . .
Nec rapit immensos orbes per humum, neque tanto
Squameus in spiram tractu se colligit anguis.

De *viperis* quædam annotavi l. 1. Od. 8. De *Euro* l. 1. Od. 28.

Radat.] Devastet abradendo & auferendo segetes.

56. *Utrumque rege temperante cœlitum.*] Jove omnia temperante, hyemem juxta ac æstatem, frigus, & calorem.

57. *Non huc Argoo, &c.*] Terram hanc non adierunt Argonautæ velleris aurei prædatores: nec Medea Jasonis amoribus, patrisque & patriæ proditione, totque veneficiis famosa. De *Colchide* l. 2. Od. 13. De Argonautis, deque Medeâ regis Colchorum filiâ, Epod. 3. Virg. Georg. 2. 140. ita canit.

Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
Invertêre, satis immanis dentibus hydri:
Nec galeis densisq; virûm seges horruit hastis.

59. *Non huc Sidonii, &c.*] Eò non appulêre Sidonii, Phœniciæ maritimam oram urbesq; incolentes, navigatione & mercaturâ celeberrimi: ac proinde non intulerunt illuc fraudes & avaritiam, familiaria negotiatoribus vitia.

Torserunt cornua.] Virg. Æn. 3. v. 549.
Cornua velatarum obvertimus antennarum.

60. *Nec cohors Ulyssëi.*] Neque illuc corruptelam invexerunt homines libidinosi, sordisque cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulyssis comites, de quibus l. 1. Epist. 2. v. 24.

Laboriosa.] Ob longos per maria errores & labores. Epod. seq. v. 16.
Laboriosi remiges Ulyssis.

Jupiter

Jupiter illa piæ secrevit littora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum:
Ære, dehinc ferro duravit sæcula: quorum
Piis secunda vate me datur fuga.

Scilicet *Jupiter eas insulas reservavit piis hominibus, ex quo ætatem auream ære fœdavit, ac deinde ferro sæcula induravit. Istorum* malorum *fuga prospera bonis conceditur, me vaticinium edente.*

ANNOTATIONES.

64. *Ut inquinavit, &c.*] Ex quo Jupiter aureum sæculum mutavit in æreum, ac deinde ferreum. Ovid. Metamorphos. 1. cap. 3. &c.

66. *Vate me.*] Non temerè, sed numinum instinctu, sic vobis suadeo ego Phœbi & *Musarum sacerdos* ac mystes.

ODE XVII.

Ad CANIDIAM.

Veniam ab eâ petit ironicè; & hoc graviùs illam accusat.

JAM jam efficaci do manus scientiæ; [487]
Supplex et oro, regna per Proserpinæ,
Per et Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cœlo devocare sidera.
Canidia, parce vocibus tandem sacris, [488]
Citúmque retro solve, solve turbinem.

Jam cedo potenti scientiæ; veniam peto, & oro per regna Proserpinæ, & per numen Dianæ minimè lacessendum, & per codices incantationum vim habentium deducendi in terram *astra cœlo abstracta. O Canidia, tandem abstine verbis execrantibus: quam primum converte retrorsùm, con-*

ANNOTATIONES.

Carmen monocolon ex Iambicis versibus senariis.

1. *Jam jam efficaci, &c.*] Læserat Canidiam Horatius, ac laceraverat Iambis, qui quidem ad nos usque non pervenêrunt. Hoc verò carmine dum fingit se illam exorare, acerbiùs vellicat & insectatur. *Non est palinodia, ut scripsêre; sed simulata recantatio, in quâ apparent opprobria manifesta.* Scaliger Hippercritic. Porrò si vis, lector, hoc carmen seu Epod. ult. intelligere, evolve priùs attentè Epod. 5. ac deinde Sat. 8. lib. 1. cum annotationibus: tum demum non sine voluptate hanc Oden capies.

Efficaci do manus scientiæ.] Efficaciam agnosco scientiæ magicæ, cujus vanitatem ante derideram. Vide Plin. l. 30. c. 1. alibi: *Fraudulentissima hæc artium in toto terrarum orbe plurimùm valuit . . . sola tres artes alias imperiosissimas humanæ mentis complexa. . . . Nata primum è medicinæ specie salutari . . . . blandissimis promissis vires religionis addidit, atque admiscuit artes Mathematicas; nemine non avido futura de se sciendi, eaque de cœlo peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici vinculo, in tantum adolevit, ut hodieque etiam in magnâ parte gentium prævaleat & in Oriente regum regibus imperet, &c.* Vide Cœl. Rhodig. l. 9. 2. 23.

2. *Regna per Proserpinæ.*] Per Deas tibi maximè venerandas; per Proserpinam Inferorum Deam; Dianam seu Lunam veneficiis præsidentem.

3. *Dianæ non movenda numina.*] Illa quippe *iracunda*, ut est in epist. ad Pisones & ad se ulciscendam parata, patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes ejusque filiorum, l. 1. Ode 12, & 21. l. 3. Ode 22. Item suprà Epod. 5. huc pertinet quod lunatici vocantur, quos illa percusserit, dementesque fecerit.

4. *Libros Carminum, &c.*] Libros continentes disciplinam magicam, Plin. loco modo cit. *orta sine dubio in Perside à Zoroastre ut inter auctores convenit. . . Hermippus de eâ ante scripsit diligentissimè, &c. . . . Democritus illustravit. . . . Est & alia magices factio à Mose, & Janne, &c.* Hic unus è magis Pharaonis.

5. *Cœlo devocare sidera.*] Vide Epod. 5.

6. *Parce vocibus sacris.*] Desine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7. *Retrò solve, solve turbinem.*] Legunt alii, *volve*. Sensus est: in contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea à te impulsa, jam solvatur ac libera fiat. Is turbo seu trochus æneus, ferreus, ligneusve erat.

Movit

verte rhombum, Telephus exoravit nepotem Nerei, contra quem Mysorum exercitum superbus instruxerat, & sagittas acutas vibrârat. Trojanæ matronæ sepeliêrunt Hectorem bellicosum feris volucribus & canibus damnatum, postquam rex urbe discedens advolvit se pedibus Achillis, heu inexorabilis. Remiges Ulyssis laboribus exerciti setosos artus exuerint duris pellibus, concedente Circe: ac tum restituta sunt ratio, sermo, & pristinus faciei decor. Abundè & plus æquo jam à te sum punitus, ô dilecta valde nautis & negotiatoribus. En juvenilis abiit vigor, & color purpureus deseruit ossa cooperta cute tabidâ.

Movit nepotem Telephus Nereïum,
In quem superbus ordinârat agmina
Mysorum, et in quem tela acuta torserat.
Unxêre matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
Postquam, relictis mœnibus, rex procidit
(Heu!) pervicacis ad pedes Achilleï.
Setosa duris exuêre pellibus [49]
Laboriosi remiges Ulyssei,
Volente Circe, membra; tunc mens et sonus
Relatus, atque notus in vultus honor.
Dedi satis supérque pœnarum tibi,
Amata nautis multùm & institoribus.
Fugit juventas, & verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta luridâ.

ANNOTATIONES.

Illum ad arbitrium agitabant mari, rati à se pariter hominis cujuslibet animum flecti quocumque vellent. Sic apud Theocrit. Idyl. 2. Phamaceutria, *ut æneus iste rhombus,* inquit, *volvitur, ope Veneris, ita ille vir ad nostras fores vertatur.* Martial. lib. 9. Epigr. 30.

Quæ nunc Thessalico Lunam deducere rhombo,
Quæ scit? &c.

Meminit & Lucretius.

Traxerunt torti magicâ vertigine fili.

Et Propertius, 3, 6, 26.

Stamineâ rhombi ducitur ille rotâ.

8. *Movit nepotem,* &c.] Exemplis ostendit pervicacissimos exorari à supplicantibus.

Nepotem Nereïum.] Achillem filium Thetidis filiæ Nerei.

Telephus.] Rex ille Mysorum Græcos ad expeditionem Trojanam euntes prohibere voluit aditu ac transitu regni sui. Itaque ad arma & manus ventum est. Ab Achille verò graviter vulneratus medelam non inveniebat; donec oraculum consuluit; responsumque tulit, inde petendum remedium unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem se contulit, & ab eo sanatus est seu hastæ cuspidis limaturâ, seu herbâ quâdam ab Achille inventâ. Plin. l. 25. c. 5. *Invenit Achilles discipulus Chironis, quâ herbâ vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hâc sanasse Telephum dicitur. Alii primùm æruginem invenisse, utilissimum emplastris, ideoque pingitur ex cuspide decutiens eam gladio in vulnera Telephi. Alii utroque usum medicamento volunt.*

11. *Unxêre matres Iliæ,* &c.] Alii legunt, *luxere*; eodem propè sensu; id est, quamvis interfectum Hectorem canibus & accipitribus dare insepultum Achilles statuisset; Priamo tamen supplicanti indulsit, concessitque illius cadaver, quod quidem matronæ Trojanæ ex more unxerunt, sepeliêrunt, luxerunt, ac supremis honoribus decoraverunt.

12. *Homicidam Hectorem.*] Qui multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. ἀνδροφόνος, vel ἀνδροφόντης. Iliad.

13. *Postquam relictis mœnibus rex procidit,* &c.] Cùm digressus Trojâ Priamus ad Achillem supplex cum magnis muneribus accessit, impetravitque ab eo, ut filii sui Hectoris condonaret sibi cadaver terræ mandandum. Vide lib. 1. Od. 10. v. 14. ibique annot.

15. *Setosa duris,* &c.] Ulyssis comites in porcos transformârat Circe per veneficia: at Ulyssis precibus exorata in pristinam formam illos restituit. Itaque exuerunt pelles setosas, ac resumpsêrunt humanum statum, vultum, sermonem, rationis usum, Homer. Odyss. 10. Virg. Eclog. 8. & Æn. 3. Ovid. Metam. 14. S. Chrysost. ait *maleficam Circen ita brutis voluptatibus inescasse Ulyssis comites, ut si fuissent porci.* Vide lib. 1. Epist. 2. v. 23. ibique annot.

17. *Circe.*] Hæc filia Solis ac Perses Nymphæ veneficiis inclyta, herbarum peritissima, *Diis etiam ascripta,* ex Plin. l. 25. c. 2.

20. *Amata nautis,* &c.] Adeóque vile scortum, sordidis hominibus expositum, & obviis quibuscunque.

21. *Fugit, juventas,* &c.] En per tuas vexationes amisi juvenile robur ac decus.

Verecundus color.] Ingenuis proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, *placere sibi juvenes, qui moniti erubescerent, non qui pallescerent.* Scaliger hallucinatur turpiter, ita scribens: *ruborem juvenilem in veneficâ minus prudenter appellat verecundum.* Imò de seipso loquitur Horatius, nequaquam de Canidiâ, ut probat contextus.

Tuis

Tuis capillus albus est odoribus,
Nullum à labore me reclinat otium:
Urget diem nox, & dies noctem: neque est
Levare tenta spiritu præcordia.
Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,
Capútque Marsâ dissilire næniâ.
Quid amplius vis? O mare, & terra, ardeo [450]
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicanâ fervida
Furens in Ætnâ flamma: tu, donec cinis
Injuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quæ finis? Aut quod me manet stipendium?
Effare: jussas cum fide pœnas luam;
Paratus expiare, seu popósceris
Centum juvencos, sive mendaci lyrâ
Voles sonari. Tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenæ Castor offensus vice,
Fratérque magni Castoris, victi prece,
Adempta vati reddidêre lumina.
Et tu (potes nam) solve me dementiâ, [491]
O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulchris pauperum prudens anus

Crines mei per tua pharmaca cani sunt facti: *nulla me quies relaxat à pœnis: Nox premit diem, & dies noctem: neque licet recreare præcordia respiratione impeditâ. Itaque miser cogor credere quod negaram,* nempe *Sabellis incantationibus mentem dimoveri, & Marsorum carminibus caput disrumpi. Quid ultra petis? O mare, ac terra, flagro plusquam Hercules inunctus putrido Nessi sanguine, &* plusquam *Siculus ignis in ardente Ætnâ sæviens.* Ergòne *tu fervebis officina venenorum Colchicorum, donec ego, sicca favilla, abripiar ventis injuriam facientibus? Quis terminus? vel quæ mulcta expectat me* denique? *Loquere: fideliter exsolvam pœnas quascunque imperaveris; expeditus ad satisfaciendum, sive petieris centum juvencos, seu volueris mendaci lyrâ à* me *decantari. Tu casta, tu bona inter sidera fulgebis astrum insigne. Castor & magni Castoris frater* ob *Helenæ infamiâ notatæ contumeliam irati ademerant Poëtæ visum,* quem *ei restituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) insaniam depelle à me. O nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres novendiales in sepulchris*

ANNOTATIONES.

23. *Tuis, capillus, &c.*] Ante tempus senex factus sum per tua veneficia.

28. *Sabella pectus, &c.*] Sabelli sive Samnites artis magicæ & incantationum periti. Plin. l. 3. c. 12. *Samnitium, quos Sabellos dixêre.*

29. *Marsâ næniâ.*] De *Marsis* veneficiorum magistris dixi in Epod. 5. De *næniâ*, l. 2. Od. 1. in fine. Hîc verò næniam usurpat Horat. pro incantatione.

41. *Delibutus Hercules Nessi cruore.*] Vide Epod. 3. sub finem, ibique annot.

42. *Sicanâ fervida furens Ætnâ flammâ.*] Quidam legunt *virens*, aliqui *Urens*. De *Ætna* Siciliæ monte, *monte Gibel*; ejusque incendiis sane prodigiosis, Just. l. 4. Gell. l. 17. c. 10. Virgil. Geor. 1. v. 472. Æn. 3. 555, 570, & alibi. Lucret. l. 6. fusè. Plin. l. 2. c. 103. *Ætna in tantum flagrat, ut ad quinquagena & centena millia passuum arenas eructet et flammarum globos.*

33. *Tu, donec cinis, &c.*] Donec ego in cinerem redactus fuero, non desines me incendere, & Colchicis ignibus me urere.

35. *Cales venenis officina Colchicis.*] Parandis venenis ferves, ut Medea illa quondam insignis in Colchide venefica. Vide lib. 2. Od. 13. & suprà Epod. 3, & 5.

36. *Quod me manet stipendium?*] Quid tandem persolvendum est à me tibi, ad placandum tuum animum? profectò solvam.

39. *Centum juvencos.*] Hecatomben, non secus ac Proserpinæ vel Plutoni. lib. 2. Od. 14.

Sive mendaci lyrâ, &c.] Sive jubeas ut mentiens te laudem quasi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42. *Infamis Helenæ, &c.*] Stesichorus Pœta (de quo lib. 4. Od. 9.) maledicis versibus ignominiam inusserat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Castor & Pollux Helenæ fratres (de quibus l. 1. Od. 3.) eam ulti, injurioso vati oculos ademerant. Visum tamen ei reddiderunt veniam postulanti, & palinodiam seu carmen alterum ad Helenæ laudem canenti.

46. *Paternis obsoleta sordibus.*] Sive ex adulterio nata, sive è vili & ignobili stirpe propagata.

47. *In sepulchris pauperum, &c.*] Divitum se-

Novendiales

pauperum! Tibi cor benignum; & manus innoxiæ; uterusque tuus partui aptus; atque obstetrix lavit pannos tuo sanguine rubros, quoties exurgis puerpera minimè debilis.

Novendiales dissipare pulveres!
Tibi hospitale pectus, et puræ manus;
Tuusque venter partumeius, et tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exilis puerpera.

ANNOTATIONES.

pulchris custodes adhibebantur adversus magos & veneficos. Virg. Æneid. 11, 200.

. . . . *Semiustaque servant busta.*

Illi verò pauperum cineres eruebant ac dissipabant sua veneficia peracturi.

48. *Novendiales,*] Sepulturæ jam datos, Servius ad Virg. Æn. 5. v. 64. *Apud majores* inquit, *ubicunque aliquis extinctus fuisset, ad domum suam referebatur; ibique septem erat diebus: octavo die incendebatur: nono sepeliebatur. Unde Horatius.*

Noviendales dissipare pulveres.

Vide l. 1. Sat. 8.

49. *Puræ manus.*] Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. 5. tum in Sat. 8. lib. 1.

50. *Partumeius.*] Fœcundus; vel propriè, pariens quasi meiat sine labore aut doloribus. Vox ad ludibrium, per quam exprobrat Canidiæ fictos partus, unde & *puerperam* mox vocat *fortem*, id est, minimè debilitatam. Quamobrem verò fœtus à se editos mentirentur veneficæ, dixi in Epod. 5. nimirùm alienos infantes surreptos alebant, quibus ad sua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Pactumeius*, & comminiscuntur Canidiæ filium hunc fuisse ita nominatum, vel quasi ex pacto datum. Commentum, inquam, id habetor. Sed Bentl. aliter censet.

Tuo cruore rubros,] Quasi revera pepereris. Ironiam salsissimam singulæ voces olent.

ODE XVIII.

CANIDIÆ RESPONSIO.

Quorsum vota facis ad aures clausas? Mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat scopulos surdiores erga nautas nudos. Scilicet impunè tu deriseris Cotyttia mysteria revelata, amori, libero consecrata? Et tanquam *pontifex Esquilini*

QUID obseratis auribus fundis preces? [462]
Non saxa nudis surdiora navitis
Neptunus alto tundit hybernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotyttia
Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?
Et Esquilini pontifex venefici

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. antecced.

1. *Quid obseratis.*] Canidiam respondentem sibi Horatius facit, novo ludibrio.

2. *Non saxa nudis, &c.*] Saxa non surdiora sunt clamoribus naufragorum ac nautarum, rebus omnibus jam perditis, egentium, quando hyemalibus ventis ac tempestatibus subvertitur mare, & scopulos fluctibus tundit. Sicut, inquam, naufragi opem frustrà tunc à rupibus implorant, sic tu à me modò.

Nudis.] Scaliger *nudos in hyeme nautas* ab Horatio poni, reprehendit; sed perperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, & vitam duntaxat incolumem petentes rectè Poëta exhibet.

3. *Solo.*] Σαγύειν, *agitare*, item, *fluitare*, σάλος, *agitatio*, *mare*, *&c.*

4. *Tu riseris Cotyttia Vulgata.*] Pleræque membranæ habent *Cocythia*, id est, infernalia à Cocyto inferorum fluvio, quâ voce venefici belle significantur. Quod verò additur, *sacrum liberi Cupidinis*, movit Angelum Politianum, ut corruptum hunc locum putaret, adeòque restituendum; primusque legendum censuerit, *Cotyttia*, id est, flagitiosa sacra, promiscuâ libidine turpia, Bacchi Orgiis similia, quæ à veneficis celebrabantur. Cotytto Dea spurcitiæ & impudentiæ ab Atheniensibus, Corinthiis, Thracibus, aliisque colebatur nocturnis sacris omni libidinum genere infamibus, meminit Juvenalis Sat. 2. v. 92.

5. *Vulgata.*] A te cum ludibrio divulgata: vel quæ ego piè tibi patefeci, tu impiè derisisti: nempe Epod. 5. & Sat. 8. lib. 1.

6. *Et Esquilini pontifex venefici, &c.*] Quasi summus arbiter, sacerdos, ac censor, jus habens, cognoscendi & judicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeòque de sacris illis ac veneficiis, quæ fiunt à me extra portam Esquilinam, vel in Esquiliis, de quibus Epod. 5. in fine.

Esquilini.] Quia sepulchretum illic erat, hinc locus erat ad veneficia idoneus, nimirùm ossibus

Impunè

Impunè ut urbem nomine implêris meo?
Quid proderit ditâsse Pelignas anus,
Velociúsve miscuisse toxicum,
Si tardiora fata te votis manent?
Ingrata misero vita ducenda est in hoc,
Novis ut usque suppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus semper dapis;
Optat Prometheus obligatus aliti;
Optat supremo collocare Sisyphus
In monte saxum: sed vetant leges Jovis.
Voles modò altis desilire turribus,
Modò ense pectus Norico recludere;
Frustráque vincula gutturi innectes tuo,
Fastidiosâ tristis ægrimoniâ.

[493] *incantamenti impleveris civitatem meo nomine? Quid juvabit locupletasse vetulas Pelignas, aut violentius venenum parasse, si tibi mors accidit lentior, quàm cupio?* Atqui *vita misera infortunato protrahenda est* tibi *ad hoc* tantùm, *ut diutiùs novas ærumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater semper carens expetito cibo, requiem desiderat: poscit* etiam *Prometheus vulturi addictus. Sisyphus* pariter *cupit reponere lapidem in montis vertice. At non* [494] *sinit edictum Jovis.* Sic & tu *cupies jam te dare præcipitem è celsis turribus; jam pectus confodere gladio Norico: quin etiam ægritudine tædiosâ mœstus collum tuum inseres laqueo,* sed *frustra.*

ANNOTATIONES.

vel cineribus mortuorum legendi, vel evocandis animabus, &c. Vid. super carm. ad finem.

Pontifex.] Ex Dionys. Halicarn. lib. 2. *Pontifices sunt rerum maximarum domini. Etenim dijudicant sacras omnes causas; privatisque & magistratibus & ministris Deorum statuunt, quæcunque sunt sacrorum non scripta atque incognita . . . Sacerdotes etiam omnes recensent, eorumque famulos ac ministros, quibus utuntur ad sacra, observant; ne quis peccet in sacris legibus . . . Et si quos animadvertunt peccantes mulctant, ad unum quodque negotium respicientes.* Hinc Plaut. Rud. 5, 3, 21.

Libet jurare: tun' meo Pontifex perjurio es?

7. *Impunè ut urbem nomine impleris meo?*] Postquam ego te participem feci veneficiorum, & sacrorum in Esquiliis à me peractorum patiar ut ea derideas, divulges, meque plebis fabulam & ludibrium facias? Absit: impunè haud feres: dabis pœnas.

8. *Quid proderit ditâsse Pelignas anus!* Hoc alii referunt ad Horatium, alii ad Canidiam. Prior erit sensus, ut Canidia dicat Horatio: Nihil tibi proderunt aliarum veneficarum incantamenta, quibus te adversus mea tueri voluisti, conductis pretio Pelignis mulieribus. Posteriori sensu, ipsa Canidia de se ait. Ergone frustrà in opem vocarim Pelignas anus, quibus mercedem erogavi? vel, quid proderit mihi Pelignas docuisse artem meam, quâ ditantur passim; si ego ipsa non præsto quod in te molior?

Pelignas.] Peligni populi Marsis & Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

2. *Velociusve miscuisse toxicum.*] Hoc pariter aliâ et aliâ ratione potest accipi. Vel Canidia dicit Horatio: Frustrà est, quod venenum tibi miscui velocius, ad fugienda, per mortem citam, quæ tibi mala & tormenta infero: nam vives, & vives ad ærumnas quaslibet exantlandas, ita me volente. Vel ipsa ait, Quid prodest mihi præsentissimum venenum parare posse cùm libet, si tu vivis? Atqui placet ut vivas, ut longiùs ac diutiùs discruciem.

13. *Pelopis infidus pater.*] Tantalus in Deos perfidus, quorum nempe arcana impiè revelavit. Alii legunt, *infidi.* Pelops enim adversus Oenomaum, deinde Myrtilum infidelis extitit. Vide l. 1. Od. 28. l. 2. Od. 13, & 18. & posteà Sat. 1. lib. 1.

15. *Prometheus.*] De eo l. 1. Od. 3. & 16. l. 2. Od. 13, &c.

16. *Sisyphus.*] Hunc mortalium astutissimum vocat Homerus. Theognis, *Si quis plura nôrit quàm Sisyphus.* Cic. Tusc. 1. n. 98. *Tentarem Sisyphi prudentiam.* Est & Proverb. *Sisyphi artes.* De eo jam. l. 2. Od. 14. v. 20.

Optat collocare In monte saxum.] Cic. Tusc. l. 1. c. 18. *Mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus . . . . Sisyphus versat saxum sudans nitendo, neque proficit hilum.*

17. *Sed vetant leges Jovis.*] Ergo quietem optatam, vetante Jove, minime nanciscentur illi quamvis callidissimi, Tantalus, Prometheus, Sisyphus: ita, me obstante, nec tu, qui ausus es mea sacra deridere, tuamque superbiam venditare.

18. *Voles modò.*] Sæpiùs mortem quæras nec invenies, quamdiu vetabo, inquit Canidia.

19. *Norico.*] E ferro exquisito de Noricis fodinis, lib. 1. Od. v. 9.

Vectabor

Ego verò tum infensis humeris inequitabo: orbisque vincetur audaciâ meâ. Numquid enimverò ego *quæ valeo commovere cereas effigies, quemadmodum ipse curiosus observasti: quæque meis incantationibus devoco Lunam è cœlo; & combustis cadaveribus vitam reddere valeo, atque amatorias potiones conficere;* nimirùm *defleam* vanum *exitum artis adversum te inefficacis?*

Vectabor humeris tunc ego inimicis eques;
Meæque terra cedet insolentiæ.
An quæ movere cereas imagines,
Ut ipse nôsti curiosus, & polo
Deripere Lunam vocibus possum meis,
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderîque temperare pocula;
Plorem artis in te nil valentis exitum?

ANNOTATIONES.

22. *Vectabor, humeris, &c.*] Tibi insultabo, te subactum & calcatum premam.

23. *Meæque terra cedet insolentiæ.*] Insolentem meam potestatem universi verebuntur.

24. *Movere cereas imagines.*] Ex arte magicâ De his jam dixi in Epod. 5. at plura dicam ad Sat. 8. lib. 1. Vide ibi annot.

25. *Ut ipsi nôsti curiosus.*] Quippe adfuisti, teque admisi ad nostra mysteria. Epod. 5. Sat. 8. lib. 1.

26. *Polo deripere Lunam.*] Vide Epod. 5. v. 46. ibique annot.

27. *Crematos excitare mortuos.*] Redacta etiam in cineres cadavera suscitare, animas evocare ab inferis, &c. Virgil. Eclog. 8. 98.

. . . *Sæpe animas imis excire sepulchris.*

Tibull. 1, 2, 47.

Hæc cantu finditque solum, manesque sepulchris
Elicit, & tepido devocat ossa rogo.

Lib. 1. Reg. cap. 28. mulier Pythonem habens suscitat animam Samuelis, jubente Saule rege. Vide Sat. 8. lib. 1.

28. *Desiderîque temperare poculum.*] Ad philtrum Hippomanes adhibebatur: contrà ad odii poculum, fel diversorum animalium. Origen. lib. 7. contra Celsum: *Dæmones invocant ad philtrum vel misetra.*

22. *Plorem artis in te nil habentis exitum?*] Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius. *Nihil habentis* ἰσχύειν, Atticè valere & posse significat, inquit. Joan. cap. 25. *ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδὲν, in me non habet quidquam.*

Alii legunt, *nil agentis*: alii *valentis*: alii verò *plorem artis* (supple, *causâ*, inquiunt) *nullum habentis exitum*: vel, *nil habentis exitûs*: afferuntque illud Virgilii, Æn. 11. v. 126.

Justitiæne prius mirer, belline laborum?

Et ibidem, v. 280.

. . . . *Laterve malorum.*

Ubi certè intelligitur *bona, causâ.*

Q. HORATII FLACCI

CARMEN SÆCULARE.

---

rque Chorus *Pro Imperii Romani Incolumitate.*

PHŒBE, silvarúmque potens Diana,
Lucidum cœli decus, ô colendi [495]

O Apollo, & Diana silvarum domina, illustre cœli ornamentum; O semper be-

ANNOTATIONES.

Carmen sæculare.] Ex Jul. Scalig. lib. Poët. 6. Horatii *Carmen sæculare doctum, plenum, tersum, laboratum, felix.* Anno ab urbe conditâ 736, quintos Augustus sæculares ludos celebraturus, Carmen hocce in iis ex more canendum, ab Horatio scribi jussit. Horatius huic operam sedulò impendit, imò tam feliciter, vel suo ipsius judicio, ut & sibi applaudere, & choros nobiles illud decantaturos ad exequendum diligenter sacrum munus anteà exhortari non veritus sit. Duplici Ode hæc præstat, nimirùm vigesimâ primâ libri primi & sextâ libri quarti; quam vulgus utramque sæculare Carmen nihilominùs huc usque nuncupavit, sed perperàm. Nam in priori monet duntaxat pueros ac virgines, ut ritè canant Apollinis ac Dianæ laudes: in posteriori verò de se ipse & magnificè quidem loquitur Poëta. Quæ planè esse contra rationem hymni, in quo laudari tantùm Deos atque invocari decet, nemo negaverit. ὑβλήτον

Porò quæ ad ludos seculares attinent, paucula saltem hic ascribere non pigebit. Hi centesimo decimo quoque anno peragi solebant, in campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primo quidem Princeps civitatis in Capitolium ascendebat cum quindecim viris istarum ceremoniarum procuratoribus, ibique sacra fiebant. Tum in Theatris omnibus edebantur ludi. Deinde Junoni supplicabant matronæ. Postremò in æde Palatinâ ter novem pueri nobilissimi, totidemque virgines Patriciæ, in ternos utrinque choros divisi, Græcâ Latinâque voce Apollini Dianæque hymnum decantabant, quem vocârunt sæculare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona deposcere, moris erat. Quæ quidem omnia si observarentur, incolumitatem Imperio, & prosperitatem æternam Sibylla suis carminibus spoponderat. Quapropter curandorum istorum causâ Duumviri primùm à Tarquinio Superbo, posteà Decemviri, denique Syllâ Dictatore Quindecimviri creati sunt. Ludos sæculares institutos à Numâ Pompilio alii scribunt, alii à Valerio Poplicolâ, alii verius longè post exactos reges. Neque scriptores consentiunt de tempore quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint post centum annos, alii post centum ac decem. Constat anticipatum aliquando tempus. Cornel. Tacit. Annal. 11, 11. *Iisdem Consulibus ludi sæculares octingentesimo post Romam conditam anno, quarto & sexagesimo quam Augustus ediderat, spectati sunt. . . Domitianus quoque edidit ludos sæculares: iisque intentiùs affui sacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor. Quod non jactantiâ refero: sed quia collegio Quindecimvirûm antiquitùs ea cura, & magistratus potissimum exequebantur officia ceremoniarum.* Sueton. Claud. c. 21. *Fecit & sæculares ludos quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reservatos: quamvis ipse in historiis suis prodat, intermissos eos Augustum multò post, diligentissimè annorum ratione subductâ, in ordinem redegisse. Quare vox præconis irrisa est,* (observa, lector, ritum solemnem) *invitantis more solemni ad ludos quos nec spectâsset quisquam, nec spectaturus esset: cum superessent adhuc qui spectaverant, & quidam histrionum producti olim, tunc quoque producerentur.* Idem Domitian. c. 4. *Fecit & ludos sæculares computatâ ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, sed quo olim Augustus ediderat.* Vide Dion. l. 54. Censorin. c. 5. de die natali.

venerandi & honorati, concedite quæ rogamus diebus solemnibus istis: in quibus carmina Sibyllæ jubent puellas eximias & pueros castos hymnum decantare numinibus, à quibus proteguntur septem colles. Sol omnia *conservans, qui splendido curru, lucem producis & aufers, diversusque & idem oriris,* utinam *nihil queas aspicere excellentius civitate Romanâ. O Ilithyia benignè procurans tempestivos partus*

Semper et culti, date quæ precamur
  Tempore sacro:
Quo Sibyllini monuêre versus
Virgines lectas puerósque castos
Diis, quibus septem placuere colles,
  Dicere carmen.
Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis & celas, aliúsque & idem
Nasceris; possis nihil urbe Româ
  Visere majus.
Ritè maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matrés,

ANNOTATIONES.

Val. Maxim. l. 2. c. 4. Alex. ab Alex. l. 6. c. 19. præ cæteris autem Onuph. Panvin nec non Sibyl. carm. ab Opsopœo edita. Zosim. l. 2. histor. ubi sic etiam scribit: *Eodem sacrificio ad tempus neglecto, cum rursus adversi casus accidissent, Octav. Augustus ludos renovavit, factos antè, L Censorino & Manlio Publio Coss.*

1. *Phœbe, silvarumque potens Diana.*] Dii quidem omnes in ludis sæcularibus coli debebant: præcipuè verò invocabantur isti tanquam ἀλεξίκακοι & averrunci malorum; tum quod annum Sol, menses Luna, regat. Testatur Zosim. cit. ibidemque numina sacris illis solemnibus placanda recensentur, Jupiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proserpina.

Lucidum cœli decus.] Apollinem pariter & Dianam, seu Solem ac Lunam ita compellat.

3. *Colendi semper & culti.*] Hi quippe ab omni ævo Romanis religiosè culti, velut Romani conditores Imperii. Unde posteà *Roma si vestrum est opus, &c.*

4. *Tempore sacro.*] Hisce diebus festis secularibus, quibus sacra fiebant in omnibus fanis, ac populus universus religioni intentus erat.

5. *Sybillini monuere versus, &c.*] Ritus, ut dixi jam, secularium sacrorum Sibyllæ carminibus præscriptus erat. Apud. Zosim. cit. ità canit illa

Μιμνῆσθαι Ῥωμαῖε, καὶ εἰ μάλα λήσεαι αὐτῶν,
Μιμνῆσθαι ταδε παντα θεοις μὲν ἀθανάτοισι
Ῥέζειν ἐν πεδίῳ παρὰ Θύμβριδος ἄπλετον ὕδωρ,
&c.

De Sibyllis ac Sibyllinis versibus fusè disserui ad Juvenal. Sat. 3. init. At prodiêre nuper eruditissimæ de his lucubrationes Petri Petiti Philosophi & Doctoris Medici Parisiensis, Lipsiæ editæ ann. 1686. in quibus egregiè asserit unicam Sibyllam extitisse Erythræam; quæ cùm diutissimè vixerit, & per varias orbis regiones sit peregrinata, atque in singulis commorata & vaticinata, plurium Sibyllarum opinionem vulgo fecerit.

6. *Virgines lectas puerosque.*] Bene vocat *lectas* & eximias. Nam præterquam quòd illi debebant esse in primis nobiles, etiam jubebantur esse patrimi omnes & matrimi, id est, parentem utrumque habere viventem. Quorsum verò? Quoniam Apollinis ac Dianæ laudibus ritè canendis placandisque numinibus parum idonei videbantur ii pueri, quorum parentibus Dii illi velut irati vitam ademissent. Nimirùm ea veteribus insederat opinio, quotquot mortalium interirent, Apollinis aut Dianæ telis perimi. Zosim. cit. Tit. Liv. l. 37, &c. Vide & l. 1. Od. 21. l. 4. Od. 6.

7. *Diis, quibus septem placuere colles.*] Dii tutelares, præsides, custodes urbis ac gentis Romanæ ipsorum auspiciis conditæ. Romam in septem collibus ædificatam esse nôrunt omnes; sive ejus pomœrio colles septem contineri; nempe Aventinum, Esquilinum, Capitolinum, Cœlium, Palatinum, Viminalem, Quirinalem.

9. *Alme Sol.*] Apollo idem qui Sol, Macrob. Saturnal. l. c. 21. Hujus autem in hæc inferiora magna virtus. Scilicet calore producit, alit, fovet, auget; lumine recreat, &c.

Currum nitido diem qui Promis, &c.] Quadrigis vehi sol circa terram poëtis dicitur.

10. *Aliusque & idem Nasceris.*] Idem est sol hodie qui heri: hodiernus tamen dies alius est ab hesterno.

15. *Ilithyia.*] Hæc inter generationis præsides recensetur, imò eadem est quæ Lucina, Dea quæ parientibus opitulatur, seu Diana, seu etiam Juno. Junonis filiam quidam faciunt. Hom. Pauf. Dionys. Halic. Plato. Cœl. Rhodig. l. 28. c. 24. ita scribit: *Ilithyia, sive* Εἰλείθυια *ex Hyperboreis appulsa Delum Latonæ affuit parienti, teste Pausaniâ. Hinc rem divinam Ilithyiæ deunt Delii, à quibus didicerint cæteri. Dictamnum herbam juvare insigniter fœcunditatem atque*

Sive

Sive tu Lucina probas vocari
Seu Genitalis.
Diva, producas ſobolem, patrúmque
Proſperes decreta ſuper jugandis [498]
Fœminis, proliſque novæ feraci
Lege maritâ:
Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus referátque ludos
Ter die claro, totiéſque gratâ
Nocte frequentes.
Vóſque veraces ceciniſſe Parcæ,
Quod ſemel dictum eſt, ſtabiliſque rerum
Terminus ſervat, bona jam peractis
Jungite fata.
Fertilis frugum pecoríſque Tellus
Spiceâ donet Cererem coronâ: [499]

ſeu Lucina, ſeu Genitalis amas nominari, defende matres. O Dea prolem Romanam multiplica, & promove Senatuſconſulta de jungendis connubio *mulieribus, & lege maritali novæ ſobolis fertili. Circulus etiam centum & decem annis evolutus reducat cantilenas ac ludos celebres tribus diebus lucidis totidemque noctibus jucundis. Vos autem Parcæ, quæ ſemel ſtatuta verè prænunciâſtis, & fixus ordo rerum cuſtodit, proſpera fata addite jam tranſactis. Terra frugibus fœcunda & gregibus det Cereri coronam è ſpicis:*

ANNOTATIONES.

ει τεκεῖν, *atque ob id corollas Ilythyiæ ex dictamno contexi ſuetas, obſervatum. Ilythyia multis Luna credita eſt, eamque mitem ac lyſizonon adeſſe parturientes precabantur.* Hæc ille. Ejus meminerunt Heſiod. Pindar. Nem. Od. 7. init. & Theocr. 17, 60.

15. *Lucina.*] Sic dicta quòd prodeuntibus in lucem faveat infantulis.

16. *Genitalis.*] Quòd adjuvet ac promoveat generationem. Et quemadmodum ſolis calore fœtus animatur, ſic nutritur humore Lunæ & gignitur. Ex his intelligitur cur à Poëtâ noſtro dicatur *maturos aperire partus Lenis.* Vide l. 3. Od. 22. & l. 4. Od. 6. ſtroph. penult. annot.

17. *Producas ſobolem.*] Romanam gentem adeóque potentiam auge, amplifica.

18. *Decreta ſuper jugandis Fœminis, &c.*] De connubiis ritè contrahendis ad generandam prolem, ſupplendóſque exercitus. Cenſorum jus & officium erat, cœlibes ad matrimonium cogere.

20. *Lege maritâ.*] Intellige non legem Poppæam, quæ mortuo jam pridem Horatio, & poſt ludos iſtos ſeculares annis 20. lata eſt; ſed Juliam maritalem ſeu de maritandis ordinibus, tunc temporis latam, quæ conjugatis præmia, pœnas autem adverſus cœlibes decernebat; prætereà ingenuis quibuſlibet (exceptis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis) uxores libertini generis ducere permittebat. Vide Gell. l. 1. c. 6. Cicer. de legib. Zonar. Dion. Cornel. Tacit. Annal. Suet. Octav.

21. *Certus undenos, &c.*] Precamur etiam ut poſt evolutum rurſus centum illud ſpatium annorum centum ac decem, quod ſeculum appellatur, referantur & repræſententur iterum ac deinceps ludi iſtis ſimiles, ſemperque adeò floreat urbs & Imperium Romanum. Alii legunt *certus ut denos,* ac centenis duntaxat annis ſeculum definiunt. Quod tamen haud ita probant eruditi, refraganturq; Sibyllini verſus,

'Αλλ' ὁπόταν μήκιςος ἵκῃ χρόνος ἀνθρώποισι
Ζωῆς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων, &c.

23. *Ter die claro, totieſque noctе.*] Ternis diebus ac totidem noctibus agebantur ludi ſæculares, ut ante jam annotavi.

25. *Voſq; veraces ceciniſſe Parcæ.*] Lucinæ ſive Ilithyiæ ſubjungit Parcas. His nimirùm aſſidere Illam ſcribit Pindar. Od. 7. Nem. ante cit. Ἐλείθυια πάρεδρος Μοιρᾶν βαθυφρόνων παῖ Ἥρας, γενέτειρα τέκνων, &c. *Ilithyia aſſidens Parcis profundè cogitantibus, filia Junonis, genetrix liberorum, &c.*

26. *Stabiliſque rerum Terminus ſervat.*] Quidam legunt, *ſervet,* ſed vix contextus eam feret lectionem. Alii, *hæret,* Nihil clarius noſtrâ illâ lectione. Senſus eſt: O Parcæ quæ veraciter protuliſtis ac profertis id *quod ſemel* à Jove *dictum,* fatum & ſancitum eſt præſertim de Imperii Romani æternitate. Virg. *Imperium ſine fine dedi:* quod quidem hactenus *ordo rerum ſtabilis ac terminus ſervat,* conſtitutæ jam Romanorum potentiæ & gloriæ novam ſemper adjungite. Vel ſi mavis generaliter accipere: Parcæ quæ verè ceciniſtis id *quod ſemel dictum,* quodque immutabili neceſſitate fixum oportet ſervari, conceſſam Romanis felicitatem perpetuam facite.

30. *Spiceâ donet Cererem coronâ.*] Hoc debitum & aptum munus pro acceptâ frugum abundantiâ, Tibull. 1, 1, 15.

Flava Ceres tibi ſit noſtro de rure corona
Spicea.——

Et l. 2. Eleg. 1. v. 5.

——*Spicis tempora cinge Ceres.*

Salubres aquæ & aër Jovis alant fœtus. Phœbe sagittis reconditis clemens & benigne, exaudi pueros supplicantes: ô Luna bicornis astrorum princeps, exaudi virgines: Si quidem *Roma est vestrum opus, & ad ripam Italicam felici navigatione appulerunt catervæ Trojanæ, homines jussi mutare domicilia & civitatem; quibus pius Æneas viam tutam*

Nutriant fœtus et aquæ salubres
 Et Jovis auræ.
Condito mitis placidúsque telo
Supplices audi pueros, Apollo:
Siderum regina bicornis audi,
 Luna, puellas:
Roma si vestrum est opus, Iliæque
Littus Etruscum tenuere turmæ,
Jussa pars mutare lares et urbem,
 Sospite cursu;
Cui per ardentem sine fraude Trojam

ANNOTATIONES.

31. *Nutriant fœtuns & aquæ salubres, Et Jovis auræ.*] Aërem & aquas pestilentes deprecatur: oratque ne *tabida membris, Corrupto cœli tractu, miserandaque veniat Arboribusque satisque lues, & lethifer annus:* ut ait Virg. Æneid. 3. v. 138. Hor. l. 1. Od. 21.

Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem
Pestemque à populo & principe Cæsare in
Persas atque Britannos
 Vestrâ motus aget prece.

32. *Jovis auræ.*] Hinc Virg. Eclog. 3. *Jovis omnia plena.* Macrob. in Somn. Scip. c. 17. Jupiter pro cœlo ponitur; & Juno pro aëre, Jovisque conjux; quia aër scilicet inferior, cœlo est subjectus velut aëri superiori. Idem Saturnal. l. 3. c. 4. *Esse autem medium æthera Jovem, Junonem verò imum aëra,* aiunt, &c.

33. *Condito mitis placidusque telo.*] Contrà exerto vel intorto metuendus ac terribilis, l. 2. Od. 10. stroph. penult. Adde quod ante annotavi, ita veteribus superstitiosè existimatum, mortalium neminem interire, aut morte mactari, nisi Apollinis aut Dianæ telis percussum. Vide Macrob. l. 1. Saturn. c. 17. ubi Apollinis arcu & sagittis Solis radios significari, morbosque hinc vel sanitatem ab eo immitti creditum olim, probè asseritur.

34. *Audi pueros, Apollo, &c.*] Apollinem, ut vides lector, pueri invocabant, puellæ verò Dianam, in separatos hinc & illinc choros distributi, & sic jusserat Sibylla:

. . . . Χωρὶς δὲ κόραι χόρον αὐταὶ ἔχοιεν,
Καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην στίχος· ἀλλα λονήων
Παντων ζωόντων' οἷς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη.
Seorsim verò puellæ chorum ipsæ habeant,
Et seorsim puerorum masculus ordo, sed parentum
Omnium viventium, quibus utrinque florens adhuc
 genus extet.

35. *Bicornis Luna.*] Non temerarium hoc epithetum, imò proprium maximè. Nam tempore novilunii agebantur ludi sæculares, & carmen illud sæculare concinendum erat *ad bicornem lunam.*

37. *Roma si vestrum est opus, &c.*] Idcirco Roma dicitur Apollinis opus, quòd Æneas Apollinis oraculo obsecutus, venit cum suis in Italiam, ibique consedit.

38. *Littus Etruscum.*] Italicum, Tiberinum litus.

39. *Jussa pars mutare lares, &c.*] Accepta ab Apolline mandata itemque beneficia non sine grati ac religiosi animi testificatione apud ipsum numen referuntur. Virg. Æneid. 3. v. 88. sic Æneas Phœbo:

. . . *Quove ire jubes? ubi ponere sedes:*

Phœbus autem sic Æneæ respondet:

Dardanidæ duri quæ vos à stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem.
Hîc domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum & qui nascentur ab illis.

Et v. 160. sic monent Penates Dii Apollinis responsa interpretantes:

Mutandæ sedes . . . surge,
age . . . . . .
. . . . Coritum, terrasque require
Ausonias.——

Et postea: v. 354.

Ibitis Italiam, portusque intrare licebit.

39. *Pars.*] Proprie nam & Trojanorum alii Antenore duce in Italiam devenerunt. Virg. Æneid. 1.

41. *Cui per ardentem, &c.*] Illi Trojanorum parti à te, Apollo, jussæ, novas quærere duce Æneâ sedes, is dux, te adjutore, tutum munivit *iter*, longum fugæ laborem ut ipse jussus erat minimè deserens. Virg. Æn. 3. v. 160.

Per ardentem, &c.] Virg. Æneid. 2.

. . . . *flammam inter & hostes*
Expedior: dant tela locum: flammæque recedunt.

Sine fraude.] Impunè, sine noxâ & damno sui aut suorum. Vide l. 2. Od. 19. v. 20.

Castu

Castus Æneas patriæ superstes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis.
Dii probos mores docili juventæ,
Dii senectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date rémque, prolémque,
Et decus omne.
Quíque vos bobus veneratur albis [501]
Clarus Anchisæ Veneríſque sanguis,
Imperet bellante prior jacentem
Lenis in hostem.
Jam mari terrâque manus potentes
Medus, Albanáſque timet secures:
Jam Scythæ responsa petunt, superbi
Nuper, et Indi.
Jam Fides, et Pax, et Honor, Pudórquo
Priscus, et neglecta redire Virtus

paravit inter incensam Trojam illæsis, ipseque *post patriam stans, ampliora donaturus* quàm *relicta* fuerant. *O Numina date bonam indolem juventuti flexibili, tranquillitatem senectuti, populo* denique *Romano divitias, sobolem, gloriam integram. Illustris verò progenies Anchisæ & Veneris, quæ* nunc *juvencis candidis vos colit, regnet superior hoste bellum inferente, mitis autem erga subjectum. Jam terrâ marique Parthus formidat vires magnas atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata expectant Scythæ Indique paulò ante ferociores. Jam Fides, & Pax, & Honor, atque antiquus Pudor, & Virtus contempta remigrare non*

ANNOTATIONES.

43. *Daturus plura relictis.*] Sic enim idem Apollinis oraculum promiserat per Deos Penates, ibid. Æneid. 3. antè cit.

> —*Venturos tollemus in astra nepotes*
> *Imperiumque urbi dabimus; tu mœnia magnis*
> *Magna para . . .*
> *Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt:*
> *Terra antiqua, potens armis atque ubere glebæ.*

Itaque Æneas eo responso fretus, Trojanis militibus spondet majora in Italiâ, quàm quæ in Troade reliquerant & amiserant.

45. *Dii probos mores.*] Vide quam recta & justa petat. Quod autem Romanæ genti precatur *rem* seu opes, meminit eas esse quasi nervum Reipublicæ; quòd *prolem*, Imperii populique perennitatem expotat: quod *decus*, id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil. n. 7. Romanos *semper appetentes gloriæ præter cæteras gentes atque avidos laudis* extitisse.

49. *Quique vos bobus veneratur albis.*] Hæc peculiaria sunt ac sigillatim pro Cæsare Augusto vota. Is nimirùm *Anchisæ Venerisque sanguis:* mater enim Augusti neptis erat Julii Cæsaris sororis, Julius autem ab Iulo prognatus erat, Iulus autem Æneæ filius: Æneas denique Anchise ac Venere natus. Quanquam & hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Æneâ propagatum.

Bobus albis.] Jovi mactari debebant tauri albi; pariter & Phœbo Dianæque, utpote lucidis numinibus, candidæ victimæ; Junoni juvenca nitida; Terræ scrofa nigra: Parcis furvæ agnæ vel capræ. Ità enim jubebant Sibyllina carmina, apud Zosim. Histor. l. 2. jam cit.

Λευκοὶ ταυροὶ δ'ἐς Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγέσθων
Ἤματι μηδ' ἐπὶ νυκτὶ, &c.

51. *Bellante prior, jacentem Lenis in hostem.*] Virg. Æneid. 6. v. 851.

> *Tu regere imperio populos, Romane, memento.*
> . . . .
> *Parcere subjectis, & debellare superbos.*

54. *Medus.*] Vide l. 4. Od. 5. & 14. Dio. l. 54. Paul. Oros. l. 4. c. 21. Sueton. Octav. c. 21.

Albanas timet secures.] Romanorum majores Albæ prius quam Romæ regnârunt. Hinc *Albanas* pro *Romanas*. Virg. Æneid. 1.

> *At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo.*
> . . . .
> . . . *Regnumque ab sede Lavini,*
> *Transferet, & longam multâ vi muniet Albam.*

Et antea: . . . *genus unde Latinum,*
Albanique patres.

Porrò *secures*, insignia Magistratuum, pro potestate ac majestate poni, notum etiam sciolis.

55. *Scythæ responsa petunt.*] Augusti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata, leges. Supra cit. l. 4. Od. 5. & 14. modo cit. Flor. l. 4. ult. &c. De Scythis, l. 1. Od. 19. l. 2. Od. 9. l. 3. Od. 24.

56. *Indi.*] De his anteâ l. 1. Od. 12. &c. Oros. in fine. l. 6.

58. *Neglecta redire virtus Audet, &c.*] Sunt enim quædam *tempora virtuti inimica*, ut ait Cic. in Orat. Eo pertinet etiam quod Poëtæ scribunt, invalescentibus vitiis Astræam terras

dubitat : & abundantia referto cornu felix procedit. Apollo vaticiniis & arcu splendido conspicuus, novemque Musis amicus qui arte medicâ sublevat ægrotantia corporis membra, si placidè intuetur arces Palatinas, in lustrum sequens ac meliorem semper ætatem propaget imperium Romanum, Italiam que prosperet. Diana verò quæ Aventino monti *præsidet, & Algido, suscipiat vota quindecim virûm, atque propitias aures præbeat juvenum precibus.* Ego *chorus peritus canendi laudes Apollinis ac Dianæ, domum refero bonam certamque fiduciam, in talia consentire Jovem & Deos universos.*

Audet, apparétque beata pleno
 Copia Cornu. — Chorus Puerorum

Augur et fulgente decorus arcu [5o.]
Phœbus, acceptúsque novem Camœnis,
Qui salutari levat arte fessos
 Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus arces,
Rémque Romanam, Latiúmque felix,
Alterum in lustrum, meliúsque semper
 Prorogret ævum.
Quæque Aventinum tenet Algidúmque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, et votis puerorum amicas
 Applicet aures.
Hæc Jovem sentire Deósque cunctos, [5o.]
Spem bonam certámque domum reporto,
Doctus et Phœbi chorus, et Dianæ
 Dicere laudes.

ANNOTATIONES.

reliquisse, & in cœlum evolasse. At cum ad meliorem se frugem homines recipiunt, tum dicitur redire virtus, atque iterum ubertatem honorumque omnium copiam secum referre. Ovid. Met. 1. v. 129.

Fugêre pudor, verumque, fidesque, &c.

Quod è Theognide expressum videtur. ᾤχετο μὲν πίστις, *abiit fides, &c.*

61. *Augur.*] Vaticinandi facultatem à Jove Apollo accepit:

Fulgente decorus arcu.] Ἀργυρότοξος, apud Homer, Virgil. Æneid. 12. v. 394.

Ipse suas artes, sua munera lætus Apollo
Augurium, citharamque dabat, celeresque sagittas.

62. *Acceptusque novem Camœnis.*] Utpote musicæ, lyræ, carminumque Inventor ac Deus.

63. *Qui salutari levat arte, &c.*]. Apud Ovid. Met. 1. 521. ita de se jactat Phœbus:

Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, & herbarum subjecta potentia nobis.

Vide & Macrob. lib. 1. 17. antè cit.

65. *Palatinas arces.*] In suo palatio ædem Apollini sacraverat Augustus, cum bibliothecâ & porticu. Vide l. 1. Od. 31. Porrò in hac æde Palatinâ canebatur Sæculare Carmen tertio die ludorum, ut observat Zosim. antè cit.

67. *Alterum in lustrum.*] Vel accipe *lustrum* simpliciter pro spatio quinque annorum, atqui adcò synecdochicus, pro tempore sequenti: vel signanter & præcipuè pro altero sæculo; nam ludis sæcularibus fiebat insignis lustratio. Zosim, cit.

69. *Quæque Aventinum tenet Algidumque.*] Dianæ erant fana, fiebantque sacra, in utroque isto monte. Aventinus unus erat è septem urbis collibus. Algidus ab assiduo frigore dictus, non procul Româ.

70. *Quindecim Diana preces virorum curet.*] Quindecim viri sacerdotes erant, quorum jus, potestas, & officium erat, Sibyllinos libros consulere de rebus gravioribus, ut calamitatibus publicis; de iis responsa dare, placationes & expiationes edicere, sacris faciendis præesse, ceremonias exequi, libros & carmina Sibyllarum tueri; &, quod facit ad rem præsentem, ludorum sæcularium curam gerere. Vide Alex. ab Alex. l. 3. c. 26.

73. *Hæc Jovem sentire, &c.*] His annuere, rata habere vota nostra.

75. *Chorus.*] Licet è multis personis chorus constet, unius tamen partis agit ac sustinet. Epist. ad Pison. v. 193.

Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat.——

APPEN-

APPENDIX

Ad nostras ANNOTATIONES *in Libros* Odarum, *seu* Carminum HORATII.

QUONIAM plerisque locis attulimus Julii Cæsaris Scaligeri censuras, & grave est à tanto viro notari; ne quis forte ob id vel quidquam detrahendum arbitretur de summâ laude, quam per secula meruerunt Odæ Horatii, aut temerè credat Scaligerum, velut quâdam Zoili vesaniâ percitum, adversus Lyricorum Principem debacchatum esse; operæ pretium duximus hîc describere integram illustris Hypercritici sententiam, quâ nemini dubium relinquatur quanti illas ipse æstimârit. Sic habet Poët. lib. 6. *Est Horatius omnium Latinorum Græcorumque Poetarum elaboratissimus. Nam in Lyricis quem sonum, quos numeros, quam majestatem quæsivit, obtinuit, quæ omnia cum in aliis neglexit operibus, omisit sine gloriæ dispendio: quam puritatem, elegantiam, venustatem in utrisque appetiit, consecutus est.* Et postea: *Nunc ad politissima ejus carmina contemplanda transeamus: in quibus considerandis major laudis & admirationis, quam castigationis apparatus erit.*

Carminum igitur libri vel jucundâ inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum tum novitate tum varietate, majores sunt omni non solum vituperatione, sed etiam laude: neque solo dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti; verum etiam sublimi maximè commendandi. Quid enim altius aut præclarius illis?

Post ignem æthereâ domo
 Subductum, macies & nova febrium
Terris incubuit cohors:
 Semotique prius tarda necessitas
Lethi corripuit gradum.

Item istis? Scribêris Vario fortis, & hostium
Victor Mæonii carminis alite, &c.

Item? Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Digne scripserit, &c.

Item? Sub lacrymosa Trojæ
Funera, ne virilis
 Cultus in cædem & Lycias proriperet catervas.

Item? Permitte Divis cætera, qui simul
Stravêre ventos æquore fervido
Deprælliantes: nec cupressi,
 Nec veteres agitantur orni.

Hæc & alia per portiunculas. At illa tota,

Quem virum aut heroa lyrâ, vel acri
Tibiâ sumes celebrare, Clio?
Quem Deum, &c.

Item decima quarta, decima quinta, quarta & vicesima. Tricesima vero prima adeo assurgit, ut facile probet judicium nostrum. Nec inferior tricesima quinta.

Porro 2. Lib. prima Ode est altiloqua, sicut & quinta decima. Par spiritus in undevicesima & in sequenti.

Sed & 3. Lib. prima dicendi genere magnifico structa est, pariter & secunda. Tertia verò gravissima. Quarta nec Pindaro cedit ac ne quinta quidem. Quin sexta quoque altissimè sonat. Haud paulo minor sexta decima. At vicesima nona incipit lenissimè: tum vero semper assurgit eo usque, quo nemo aliorum pervenire possit. Ultimâ ejusdem libri miscuit etiam fastum cum majestate.

Quarta Lib. 4. profecto aliarum nulli cedit magniloquentiâ. Quam quæ sequitur, tametsi eo non aspirat, in eâdem tamen luce versatur; sicut & sexta, quæ simul nitore quodam venustatis perfusa est. Non altior & severior: qualis & quarta decima: nec minor eam sequens.

Quæ recensere coactus sum, ut virum maximum atque etiam dum ipsi Pindaro in hisce conferendum, à calumniâ vindicarem. Nam & Pindaro accuratior est, & sententiis crebrior, neque sibi, ut ille, indulgens: sed non sine auditoris reverentiâ, audax ad eam præstandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, et nobis miraculo sit. In eo nihil laxum est, nihil hiat: omnia coherent, ita et unum tota illa esse videantur.

Cæteræ Cantiones partim in humili dicendi stylo, ut

Vitas hinnuleo me similis, Chloe, &c.

Et Ne sit ancillæ tibi amor pudori: &c.

Aliæ in mediocri, ut illæ:

Mæcenas atavis edite regibus: &c.

Et Otium Divos rogat in patenti, &c.

Omnes, inquam, tantæ sunt venustatis, ut mihi & aliis prudentioribus omnem ademerint spem talium studiorum.

Inter alias vero, duas animadverti, quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est 3. Lib. 4. Quem tu Melpomene, &c. *Altera nona Lib. 3.* Donec gratus eram tibi. *Quarum similes malim à me compositas, quam Pythionicarum multas Pindari & Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse, quam esse totius Tarraconensis rex.*

At tametsi tam magnificè de Horatii Carminibus sentio: tamen dabunt ingenuo nobilique pudori nostro veniam studiosi, sicubi etiam optavimus potiora.

V. Cl.

V. CL. ANDR. DACERII

PRÆFATIO

IN

HORATII SATIRAS

De Origine & Progressu SATIRÆ Romanæ, *& quas Mutationes subierit.*

HORATII *Satiras* duobus Libris comprehensas, nunc *Sermones*, nunc *Satiras*, nullo discrimine appellavit ipse: verùm quum *Ideas* modis quibusdam distinctas animo repræsentent ea vocabula, operæ pretium facturus videor, si; quid antiqui Romani per *Satiram* intellexerint, exponam. Primus doctissimus Casaubonus, atque adeo solus in eo feliciter operam posuit, ut demonstraret quæ & qualis esset Poësis Satyrica Græcorum, quæ Satira Romanorum. Est ille liber quantivis pretii: nec diffiteor me inde plurimum adjutum fuisse.

Hic enim est fructus, quem ex excellentium virorum laboribus percipere debemus: qui ideo nobis præiverunt, ut in spissis antiquitatis tenebris facem succedentibus præferrent. Non tamen in superiores ita oculi defigendi, ut propriis etiam gressibus non attendamus: per illas enim incedunt aliquando semitas, in quibus non tutum sit eos sequi: id quod & ego hîc cavi, sæpe vias parum tritas secutus, ut in progressu patebit.

Est autem Satira quædam Poëseos species aliis quàm Romanis prorsus incognita, nec ullâ cum Satyricâ Græcorum poësi cognatione conjuncta, quæ tamen quorundam doctorum opinio fuit. Quintilianus omnem dubitationem tollit, cum scribit Lib. 1. cap. 10. *Satira quidem tota nostra est.* Inde est quod Horatius Sat. 10. Lib. 1. ver. 66. *Græcis intactum carmen* dixerat.

Ecce tibi germanam hujus vocis Etymologiam: Latini *Saturum* usurpabant pro *pleno*, cui ad perfectionem nihil deesset: hinc *Satur*

color

color cùm lana colorem plenè combibiſſet, nec quicquam ad tincturam adjici potuiſſet. Ex *Satur* factum *Satura*, quod *Satira* etiam per i efferebant, quemadmodum *Maximus* & *Maxumus*, *optumus* & *optimus*. Eſt igitur *Nomen Adjectivum*, quod relationem habet ad *Subſtantivum* intellectum; dicebant enim priſci *Saturam* intelligentes *lancem*. Erat autem *Satura lanx* vas (Gallicè *un baſſin*) omne genus fructibus repletum, quos Cereri quotannis & Baccho, ut totius anni proventuum primitias, offerre ſolebant; cujuſmodi oblationes ex variis generibus inter ſe confuſis non erant Græcis omnino incognitæ, qui eas appellabant πάγκαρπον θυσίαν, πανσπερμίαν, & in leguminibus πανεψίαν. Diomedes Grammaticus accuratè & hunc Romanorum morem & vocis *Saturæ* naturam explicavit his verbis, *Lanx referta variis multiſque primitiis Sacris Cereris inferebatur, & à copiâ &* ſaturitate *rei* Satura *vocabatur. Cujus generis* lancium *& Virgilius in Georgicis meminit, cum hoc modo dicit,*

Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.

Et——*lanceſque & liba feremus.*

Deinceps ad alia miſcellanea tranſlata eſt. Feſt. *Satira cibi genus ex variis rebus conditum.* Migravit inde ad ea, quæ mentis & ingenii ſunt; nam *leges Saturas* nuncupârunt, quæ plura capita, aut plures titulos complectebantur, ut *Legem Juliam*, *Papiam*, *Poppæam*, quæ dicebatur *miſcella* quod idem eſt, ac *Satura*; unde profecta eſt & illa locutio *per Saturam legem ferre*, cùm non rogatis ex ordine Senatoribus, non collectis, nec dinumeratis ſententiis, omnes, ſimul & promiſcuè ſententiam ferebant, quod propriè dicebatùr *per Saturam ſententias exquirere*, quomodo poſt Lælium locutus eſt Salluſtius. Neque hic conſtiterunt; etiam *libros* quoſdam hac appellatione inſigniverunt, ut Peſcennius Feſtus, qui *Hiſtorias Saturas* vel *per Saturam* nobis dedit.

Ex his omnibus exemplis facili quis negotio ſibi perſuadebit Horatii opera hinc traxiſſe nomen, *Satiraſque* appellatas, quod *multis & variis rebus hoc carmen refertum eſſet*, quomodo dicit Porphyrio. Quod quidem ex parte verum eſt: cave enim putes, vocem nullis intercedentibus gradibus, qui tranſitum præberent, ſtatim huc deductam: ejus migrationes antiquiores erant in alias res, quas propinquius *Horatii Sermones* contingerent. Ad quam rem explicandam jam accingimur, eum ſecuturi ordinem, qui ipſi Caſaubono in mentem non videtur veniſſe; quippe rem eâ luce perfundit, ut nulla amplius cuiquam relinquatur ad dubitandum materia.

Romani cum quadringentos circiter annos Scenicos ludos ignorarent, caſu dum dies feſtos per licentiam & laſciviam agitarent, in Verſus Saturnios & Feſcenninos inciderunt, qui poſtea in Scenis per centum & viginti fere annos locum ſuum tutati ſunt.

Fuerunt iſti Verſus impoliti & parum numeroſi, utpote ſubitanei, & à populo fuſi adhuc rudi & agreſti, quique non alium magiſtrum noſſet, quam Cererem & Bacchum. Hoc genus carminis implebant cavillationes & opprobria ruſtica, adhibitis Geſticulationibus & Saltationibus ridiculis,

ridiculis. Rem intelliges, si ob oculos tibi proponas bonos de pago viros rusticorum more saltantes, sese mutuo extemporaneis conviciis insectantes, eaque in vices exprobrantes, quorum alius alii conscii sunt. Hoc est quod Horatius dicit Epist. 1. lib. 2.

Fescennina per hunc inventa licentia morem,
Versibus alternis opprobria rustica fudit.

Infrenam hanc & impotentem licentiam excepit non ita multó pòst alîus generis carmen, castigatius quidem illud, sed refertum etiam dicteriis ad movendum risum comparatis, quod tamen nihil turpitudinis admiserit; comparuit hoc carmen sub Satiræ nomine ob varietatem suam: quæ quidem Satira certos habuit *modos*, i. e. musicum & congruentem motum, relegatis gestibus minus honestis. Titus Livius, lib. 7. c. 2. *Vernaculis artificibus, quia* Hister *Tusco verbo* Ludio *vocabatur, nomen histronibus inditum, qui non, sicut ante, Fescennino versu similem incompositum temerè ac rudem alternis jaciebant, sed impletas modis Saturas, descripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant.* Non abludebat hæc Satira à nostris *Farces* pudentioribus, ubi promiscuè & Spectatoribus & Actoribus Scenico sale defricabantur auriculæ.

Atque ita se habebat res Scenica; cum *Livius Andronicus* ad *Comœdias* & *Tragœdias* ad Græcorum imitationem conscribendas primus animum appulit: quæ cum esset oblectatio & liberalior & absolutior, mox huc undique catervatim concursum est, neglectâ ad tempus *Satirâ*, quam tamen paulo post reprehensam erant qui Comœdiis jam peractis non absurdè subnecterent (quod Galli in suis *Farces* hodieque faciunt) Attellanis certe, mutato tum primum *Satyrarum* nomine in *Exodia*, quod in posterum mansit.

Atque hæc fuit prima & antiquissima Romanæ Satiræ forma. Erant quidem duæ aliæ, quanquam à primâ multum discrepabant, ei tamen quasi enatæ suffragines ortum suum referebant; quod quam brevissimè potero, jam confirmatum dabo.

Uno anno postquam Livius primas dedisset fabulas, natus est in Italiâ Ennius: qui cum adolevisset, & diligentius considerasset, quantopere hujusmodi Satiris delectaretur populus; rectè & id vidit, Poëmata, quæ licet Theatro non destinarentur, suffusos felle sales & dicteria Satirarum mordacia conservarent tamen, non posse non placere populo; periculum fecit atque edidit *Sermones* quos Satiras servato antiquo nomine appellavit. Erant hi Sermones Horatianis, quod ad argumentum & varietatem rerum, per omnia similes: Excepto, quod Ennius ad quorundam Græcorum, ipsius etiam Homeri exemplum, id sibi juris sumpserit, ut plura carminum genera, confusis *Hexametris*, *Iambicis*, *Trimetris*, & *Tetrametris*, *Trochaicis* commisceret, ut ex fragmentis quæ supersunt, satis liquet.

Videtis Tetrametrorum exemplum ab Aulo Gellio conservatum, dignum sane, quod ob eximiam pulchritudinem hic reponatur.

Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm,
Nequid expectes amicos, quod tute agere possis.

Annu-

Annumeraverim porro *Ennii Satiris* alteram illam speciem Versuum, qui eâ sunt venustate, eâ elegantiâ, ut seculum longe superare videantur. Rem non ingratam fecero, si Lectoris oculis subjecero:

Non habeo denique nauci Marsum Augurem,
Non vicanos Aruspices, non de Circo Astrologos,
Non Isiacos Conjectores, non Interpretes somniûm:
Non enim sunt ii, aut scientiâ, aut arte Divini;
Sed superstitiosi vates, impudentesque harioli,
Aut inertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:
Qui sui quæstûs caussâ fictas suscitant sententias,
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam,
Quibus divitias pollicentur, ab iis drachmam petunt;
De divitiis deducant drachmam, reddant cætera.

Plurima ex his Satiris desumpsit Horatius, ut manifestum erit notas nostras consulenti.

Post Ennium ortus Pacuvius, Satiras ipse quoque sive Avunculum, sive Avum ex matre imitatus, scripsit.

Natus est Lucilius eo tempore, quo maxime florebat Pacuvius. Composuit & ille Satiras, sed quibus novam novatâ scribendi ratione gratiam conciliavit, ut qui Antiquæ Comoediæ Græcæ characterem propius exprimere voluerit: ejus admodum imperfecta ex priscâ Latinâ Satiri haberi poterat notitia, quale scilicet faceret carmen, quod sola Natura dictitaverat, antequam injecta esset Romanis Græcos imitandi, eorumque spoliis se locupletandi, cogitatio. Ex quibus facile intelligi potest illud Horatii, Sat. I. Lib. 2.

——*Quid, cum est Lucilius ausus*
Primus in hunc operis componere carmina morem?

Noli putare Horatium voluisse dicere, nullas ante Lucilium Satiras factas: cum Lucilium præcesserint Ennius & Pacuvius, quorum ille exemplum secutus est. Id solum voluit, Lucilium novam faciem huic carmini induisse, quod perpoliverit, & propterea pro primo quasi auctore habendum. In eâdem fuit sententiâ Quintilianus, Lib. 10. Cap. I. *Satira quidem tota nostra est, in quâ primus insignem laudem adeptus est Lucilius.* Cave hîc pedibus in Casauboni sententiam eas, qui Diomedis fide fretus, Ennii & Lucilii Satiras toto genere dissentire credidit. Vide ipsa Grammatica verba, quæ subacti judicii Criticum in errorem induxerunt. *Satira est carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos, maledicum, & ad carpenda hominum vitia, Archææ Comœdiæ charactere compositum, quale scripserunt, Lucilius, & Horatius, & Persius. Sed olim carmen, quod ex variis poematibus constabat, Satira dicebatur, quale scripserunt Pacuvius & Ennius.* Apparet Diomedem distinguere Satiram Lucilii, ab eâ quam scripsit Ennius & Pacuvius. Ridicula autem & omnino falsa est hujus distinctionis ea, quam reddit, ratio. Non satis investigaverat homo simplex naturam & originem utriusque Satiræ, quæ omnino conve-

onveniebant tam materiâ quam formâ. Nam nihil eo attulerat Lucilius præter nitoris & salis plusculum, in summâ rei nullâ insigni variatione factâ. Et quanquam non conjunxerat plura versuum genera in eodem armine, sicut Ennius; fecerat tamen diversa carmina, quorum alia integra Versibus Hexametris, alia Iambicis, alia Trochaicis constabant, ut liquet ex ipsius fragmentis. Ut Verbo dicam, si Lucilianæ Satiræ liversi generis ab Ennianis ideo censendæ sint, quod ille hunc scribendi arte longe superaverit, uti voluit Casaubonus, consequens erit Horatii quoque Satiras à Lucilianis diversi prorsus fuisse generis, quandoquidem Horatius non minus evexit Satiras suas supra Lucilium quam ille suas supra Ennium & Pacuvium evexerat. Douzam quoque fefellit iste Diomedis locus. Hoc non eò dixi quod errorem levem tantorum virorum notare gaudeam, sed solum ut demonstrem, quantâ cum curâ & cautelâ eorum opera legere oporteat, ubi de re agitur obscurâ adeo & antiquâ.

Antiquæ Satiræ ad Scenæ usum compositæ Naturam declaravi; planum feci inde exemplum sibi sumpsisse Ennium: satis denique confirmatum dedi Ennii Pacuviique ejusdem esse generis cum Satiris Lucilii & Horatii, quod tamen carmen non nisi ab Horatio ad supremum fastigium perductum est. Jam ad alterum Satiræ genus, quod recepi exponendum, quod & ipsum quoque ab antiquâ originem duxit, tempus est accedere: ea est quæ appellatur *Satira Varroniana* vel *Menippea*, quod primus ejus auctor esset Varro Romanorum doctissimus, quòdque in eo opere Menippi Gadarensis, Philosophi Cynici, mores imitatus esset.

Nec solâ carminum varietate mista est ista Satira: nam Varro ei interposuerat prosam orationem, promiscuo etiam usu Græci & Latini Sermonis. Quintilianus de Lucilii Satirâ locutus addit, *Alterum illud est & prius Satiræ genus, quod non solum carminum varietate mistum condidit Terentius Varro, vir Romanorum eruditissimus*; cujus loci unica difficultas in eo posita est, quod affirmat Quintilianus hanc Satiram Varronianam fuisse priorem. Quò enim pacto illud fieri potuit, cùm ætate multo posterior Lucilio fuerit Varro; At Satiram Varronis tempore priorem fuisse, ea vero non est Quintiliani mens, quippe qui probe sciret eam multis annis fuisse recentiorem. Id voluit, Satiram hanc ita mistam magis compositam esse ad Ennii & Pacuvii, qui in Satiris suis multa sibi licere voluerunt, quam ad Lucilii exemplum, qui musas coluit severiores.

Nihil nobis restat hodie ex Varronis Satiris, præter fragmenta quædam, eaque maximam in partem corruptissima, titulosque, quorum plurimi sunt duplices, quo indicio sunt, quanta esset varietas materiarum, quas Varro illic tractaverat.

Senecæ Apocolocyntosis, Boëtii de Consolatione Philosophiæ libellus & Petronii Arbitri Satyricon sunt Satiræ Varronianis omnino similes.

Hæc habui de Satiris in genere dicenda: plura in hoc argumento disserere supervacuum esset. In notis nostris commodior erit locus Hora-

Horationarum Satyrarum naturam enarrandi. Interea illud velim animadvertat Lector, Latinum Vocabulum Satiræ tam designare Sermones qui Virtutem commendent, quam qui vitiâ insectentur. Omnino aliter se res habet in linguâ nostrâ, ubi vel nomen ipsum Satiræ terrorem incutit illis, qui se simulant id esse quod non sunt; apud nos enim audito Satiræ nomine *convicium* intelligitur. Eadem tamen utrobique vox est. Sed Latini plerumque in librorum titulis respexerunt vocis ipsius naturam, & integram significationem, quam habet ex etymologiâ, cùm Galli respiciant primum & frequentiorem vòcis usum, tributæ jam inde ab initio dicteriis & obtrectationibus.

Scribenda autem ea vox Latine per *u* vel per *i*, Gallice per *i* simplex. Qui per *y* scripserunt, ii cum *Scaligero*, *Heinsio*, multisque aliis crediderunt, ex Numinibus Rusticis, quos Græci Σατυρȣς, Romani *Faunos* nuncupabant, nomine dicta fuisse ejusmodi poëmata, èque voce *Satyrus* ductam vocem *Satyra*; istas præterea *Satyras* carminibus Græcorum *Satyricis* valde fuisse affines: quod esse falsissimum luculenter demonstravit Casaubonus, ubi docet à *Satyrus* ex analogiâ formari non *Satyra*, sed *Satyrica*, plurimumque interesse inter Græcorum Satyrica, & Romanorum Satiras.

Spanhemius in pulchrâ suâ ad *Juliani Imperatoris Cæsaris* Præfatione, plura de novo observata contulit ad ea quæ ante eâ de re protulerat celeberrimus *Criticus*, descriptis magno cum judicio duorum poëmatum quinque aut sex discriminibus insignioribus, quæ si videre cupias, auctorem adi. Nihil unquam fuit apud Græcos Romanæ Satiræ finitimum præter *Sillos* suos, mordax Poëmatis genus, quod ex fragmentis *Sillorum Timonis* facile colligi potest; ad hoc intereat, quod *Silli* Græcorum meræ essent *Parodiæ*, quod de Romanâ *Satirâ* dici nequit, ubi si forte aliquando in Parodiam incidas, videbis tamen Poëtam cavisse ne abuteretur. Unde liquet Parodiis naturalem esse in Sillis sedem, non item in Satiris.

Expositâ tandem naturâ, origine, & progressu Satiræ, pauca de ipso Horatio mihi sunt dicenda, qui quidem qualis in hoc opere sit, non potest commodius demonstrari, quam si eum Silenorum statuis compares, quibus Alcibiades in Sympolio Socratem comparat, quæ nihil extra habebant pulchri, nihil ornati, at si illas aperuisses, omnium Deorum Dearumque imagines detexisses. Ad eum modum se nobis exhibet in Satiris Horatius, nihil magnum præ se fert, quod nos detinere debeat: dignior videtur esse, qui pueris teratur, quam qui viros occupatos teneat: sed seposito velo, & Horatio propiùs inspecto, omnium illico Divorum oculis se ingerunt imagines, hoc est, omnes virtutes, ad quas assiduè exercendi sunt, qui vitiis suis corrigendis seriò student. Oculis parùm intentis illum adspexere antehac mortales; neque possum non mirari Satiras per tot secula lectas, atque relectas, paucis admodum fuisse intellectas, aut explicatas. Substiterunt in ipso corticè, verbisque interpretandis intenti, nihil ultra petiêre: quod quidem fecerunt ut Grammaticis par erat, non ut Philosophis: plane quasi scripsisset Horatius solum ut verborum con-

onstruendorum rationem videremus, dedissetque nobis librum horis ı Scholâ fallendis, non animis ad virtutem formandis. Prorsus aliud bi in hoc opere proposuerat Poëta. Namque finis verborum est ctio, cujus etiam gratiâ verba ipsa fuerunt reperta, quæ nisi illum as-quantur finem, nihil nisi futiles soni: aures quidem feriunt, ad animum erò non pertinent.

Docere nos voluit Horatius in his Satiris, contra vitia nostra militare, ffectus temperare, naturam in cupiditatibus moderandis ducem sequi, erum à falso, & à rebus ipsis rerum species discernere, præjudicatas mère opiniones abjicere, principia & causas actionum nostrarum erspectas habere, ridiculam denique eorum pertinaciam evitare, qui, uibus à magistellis suis opinionibus imbuti olim fuerunt, iis obstinatè nhærent, nullâ habitâ ratione quibus innitantur fundamentis: uno erbo, in eo elaboravit, ut nos nobis felices, amicis jucundos & fideles, mnibus quibuscum vivimus, commodos, utiles, & benignos præstaret.

Interpretari Auctoris verba, in *Figuras* digitum intendere, Lectores er orationis involutæ labyrinthos, aut parenthescos obscuræ tenebras, ucere, hæc omnia nihil eximium habent, nec ut loquitur *Epictetus*, uidquam pulchri aut sapiente dignum. Ad hoc nobis annitendum st; hoc opus nostrum est palmarium, usum & rationes horum præ-eptorum ostendere, eademque auctoritatibus, fulcire, ut palam om-ibus fiat, eos qui mores suos ad hoc seculum componere negligunt, aria facere ægrotis, qui libros, ubi remedia morbis suis præscribuntur, egere contenti, Medici consilio tantum abest ut utantur, ut ne intelligant uidem ejus utilitatem.

Non quod ego in commentariis meis quicquam sciens volens præter-niserim, quod ad Grammatici officium pertineat. Spero id sensuros sse Lectores, neque jam ullam superfuturam in verbis Horatii difficul-atem: ac in hanc curam præcipue incubui, ut argumenta, quæ tractat, llustratem; rationum, quas adhibet, soliditatem, indigitarem; ut expe-irem circuitus & ambages, per quas nonnunquam incedit ad placita sua onfirmanda, & ad contraria refutanda, vel eludenda: ut veritatem ssertionum ipsius stabilirem; ut vafritiem ejus, ubi quasi ex insidiis git, quæ Lectorem imperitum facilè fugiat, oculis exponerem; ut enique in apricum proferrem ridiculum illud, quod in omnibus quas ppugnat rebus adhibuit. Hæc sunt quæ fecit ante me nemo. Nam t est Horatius verus Proteus, sæpe formas variando, interpretes suos æpe effugit, qui cùm ipsum reprehendere nequirent, stupentes fece-unt, quod potuerunt. Affixerunt ei sæpenumero sensum non solum iversum, sed etiam adversum, quemque ipse eo loco refellere voluit. Non quod ego quicquam detractum eis velim, qui ante me Horatio illu-rando laborem suum contulerunt: laudo conatus illorum, illi mihi iam apperuerunt. Si quâ in re ego illos superavi, omne illud acceptum efero magnis istis ex antiquitate viris, quos majore cum curâ, majore ertè otio, legi, Homerum dico, Platonem, Aristotelem, aliosque tam Græcos, quam Latinos, quos assiduè tero, ut ad eorum gestum refor-nem meum, eorumque fontibus Ingenii & Judicii mei hortulos irrigem.

Non desunt, scio, his temporibus qui magna illa Nomina risu excipiunt, qui reclamant laudibus, quibus per omnia secula celebrati ornatique sunt, quique illos spoliare velint iis coronis, quas tanto suo merito de Tribunalibus adeo augustis reportarunt. At hi, dum nimio efferuntur studio, eam devitandi admirationem, cujus *mater* est *ignorantia*, imprudentes discedunt ab alterâ illâ, quam Plato nuncupat *matrem sapientiæ*, quæque prima oculos hominibus aperuit. Minimè miror pulchritudinem illam divinam, quæ apud Scriptores longè præstantissimos elucet, istos homines non capere, neque trahere: nempe infirmiores sunt, quam ut oculos tantis splendoribus intentos diu tenere queant: ne dicam facilem esse rem Antiquos contemnere, laboriosam verò intelligere.

Quod ad me attinet, Divinos illos Viros ex animo totus admiror veneror que. Eos mihi semper ob oculos pono, velut Judices verendos & incorruptos, apud quos libenter fingo reddendam mihi esse scriptorum meorum rationem.

Magnâ interim ducor Posteritatis reverentiâ: timidior quam fidentior cogito, quale de operibus meis, si bono suo fato eo pervenire possint, judicium latura sit. Non ideo tamen minoris æstimo doctos viros, qui hodie vivunt; multi sunt, fateor, qui seculum nostrum exornant, qui priora potuissent exornare; in quibus tamen ne unum quidem novi, qui non honoret & colat antiquos, cui non idem quod illis sapiat, aut qui eorum præcepta non observet, unde quantum aberraveris, tantum ab ipsâ naturâ & veritate discesseris. Neque verear confirmare, non esse difficilius sine luce oculis objecta perspicere, quàm solidam laudem adipisci, & ingenium excolere aliis rationibus, quam quas Græci & Romani nobis præscripserunt: Sive enim propriis felicis ingenii viribus innixi, sive ab arte & studiis instructi, eorum vestigiis succedimus tamen. Qui autem Antiquos damnant, causâ non cognitâ, non abs re erit, eos semel & simul tanto errore liberare, ut ipsis palam fiat, se, dum nimio in hanc ætatem studio transversi rapiuntur, ejus famæ apud posteros gravissimum vulnus imprudentes infligere. Quodnam enim excogitari potest clarius argumentum ad seculi cujusvis ignorantiam, aut potius barbariem demonstrandum, quam quod ibi Homerus audiat ineptus, Plato ad fastidium prolixus, Aristoteles parum doctus, Demosthenes & Cicero è trivio Oratorculi, Virgilius Poëta nullis gratiis, nullo ornatu, Horatius denique rudis, humilis, & sine nervis? Barbaræ illæ gentes, quæ Græciam & Italiam populantes, tanto furore grassabantur, quid unquam in delendis pulcherrimis vetustatis monumentis tetrius ausi sunt? Quid magis horrendum? Verum spes est non toti seculo imputatum iri quorundam perversum judicium, nec Antiquis fraudi fore.

Frustra Imperator ille arma in Homerum, Virgilium, Titum Livium movit: Incassum cecidere tanti conatus: bellum absolutissimis operibus indictum quid aliud egit, nisi ad numerum ineptiarum accessit, quo laborat ipsius historia, cumulatioremque ipsi invidiam apud posteros conflavit?

Q. HORATII

Q. HORATII FLACCI

SATIRARUM

LIBER I.

SATIRA I.

Adversus hominum inconstantiam, & exinde in avaritiam invehitur.

QUI fit, Mæcenas, ut nemo, quam sibi sortem [505]
Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illâ [505]
Contentus vivat: laudet diversa sequentes?

INTERPRETATIO.

Quomodo fit, ô Mæcenas, ut nullus vivat contentus eâ conditione, quam sibi vel consilium dederit, vel fortuna obtulerit: sed quisque *præferat sectantes diversa* instituta?

ANNOTATIONES.

Duobus Satirarum libris Horatius Stoicè carpit vitia, callidè tamen, atque, ut ait Persius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

Egregiè & appositè Seneca, in lib. quo probat in sapientem non cadere injuriam. *Cæteri sapientes,* inquit, *molliter & blandè ut familiares medici ægris corporibus, non quâ optimum est, medentur; sed quâ licet. Stoici virilem ingressi viam, non ut amœna intuentibus videatur, curæ habent; sed ut quamprimum nos eripiant, & in illum editum verticem educant, qui adeò extra commune teli jactum surrexit, ut supra fortunam emineat.* Horatii Satiras commendat Quintil. l. 10. c. 1. his verbis: *Multo est tersior ac purus magis Horatius; & ad notandos hominum mores præcipuus.* De nomine & origine Satiræ disserui ad Juvenalem, tum in Præfatione, tum v. 30. Sat. 1. ubi admonui non à Satyrorum dicacitate appellatum hoc carmen, sed à saturâ lege, vel lance: quod sicut hæc varios fructus contineret diis agrestibus offerendos, illa verò multa & diversa preferret edicta; ita Satira multiplex argumentum complecteretur, variaque pertractaret. Hancque etymologiam afferunt eruditissimi quique viri. Ad quos, lector, accedes, reclamante licet Julio Scaligero. Poët. lib. 1. cap. 12. Porro ne mirere, quod Sermonum vocem ac titulum, ut in vulgatis plerumque, non inscripserimus. Vetant graves & docti; vetat ratio. Sermones sunt tam Satiræ quàm Epistolæ: in utrisque scilicet reperitur æquè sermo, id est, *oratio remissa & finitima quotidianæ locutioni:* ut definit Cicero ad Heren. 3. n. 23. Quare igitur iste Satiris titulus duntaxat præfigatur?

1. *Qui fit, Mæcenas.*] Non abs re tanti literarum Patroni nomen appositum est ad caput singulorum Horatii operum, Od. Epod. Satir. Epist.

2. *Seu ratio dederit, seu fors objecerit.*] *Ratio,* consilium, voluntas Deorum, ex quâ fieri singula in orbe hoc inferiori, Stoici statuebant.

Fors.] Seu fortuna, ad quam referebant omnia Epicurei.

3. *Diversa.*] Diversa studia, ac vitæ instituta.

 O for-

Miles senior, fractis jam artubus labore diuturno, dicit: ô felices mercatores! è contrario negotiator, cum Notus exagitat navim, ait: melius est bellum. Enimvero confligitur: horæ spatio brevi mors velox accidit, vel felix victoria. Jurisconsultus fortunatos agricolas æstimat, quando consultor januam ejus verberat ad gallicinium. Is verò qui datis sponsoribus rure reductus est in civitatem, solos prædicat beatos in civitate degentes. Reliqua ejusmodi tam multa sunt, ut fatigare queant verbosum Fabium. Ne te retardem, audi quo tendam. Si numen aliquod dicat: Ecce ego jam præstabo quod desideratis: tu qui miles eras anteà, fies mercator: tu jurisperitus, jam eris agricola. Vos illinc,

O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore.
Contrà mercator, navim jactantibus Austris,
Militia est potior. Quid enim? concurritur: horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legúmque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat. [m]
Ille, datis vadibus, qui rure extractus in urbem est,
Solos felices viventes clamat in urbe.
Cætera de genere hoc (adeò sunt multa) loquacem
Delassare valent Fabium. Ne te morer, audi
Quò rem deducam. Si quis deus, En ego, dicat,
Jam faciam quod vultis! eris tu, qui modo miles,
Mercator: tu, consultus modò, rusticus: Hinc vos,

ANNOTATIONES.

6. *Austris.*] Lib. 1. Ode 3. *Rabiem Noti.* Vide & Lib. 3. Ode 3. *Dux inquieti turbidus Adriæ Auster.*

10. *Sub galli cantum.*] Quemque tædet suæ conditionis, dum ejus sentit incommoda: alienam vero laudat, quoniam tum ejus solùm commoda intuetur. Sic jurispertus agricolâ se infeliciorem putat, quandocunque importuni adsunt consultores, & summo mane ostia pulsant, somnum & quietem interturbantes, seu cùm narrationibus vel interrogationibus, seu futilibus & insulsis caput obtundunt.

Galli cantum.] Vide Plin. lib. 10. cap. 21. ubi sic habet: *Hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit. Nôrunt sidera, & ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum sole eunt cubitum, quartâque castrensi vigiliâ ad curas laboremque revocant: nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nunciant cantu.* Cicero de Divin. lib. 2. n. 57. *Democritus quidem optimis verbis causam explicat, cur ante lucem galli canant. Depulso enim de pectore & in omne corpus diviso & modificato cibo cantus edere quiete satiatos: qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, favent faucibus russis cantu, plausuque premunt alas.* Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 13. multa de his.

Consultor.] Cicero pro Murænâ, n. 22. sic artem militarem cum Jure Civili, seu, belli ducem cum jurisperito, confert: *Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas: ille, ut eo, quo intendit maturè cùm exercitu perveniat. Te Gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat.*

11. *Ille, datis vadibus, &c.*] Agricola verò in jus venire coactus, cives in urbe degentes videns non experiri ea quæ sentit incommoda, statim eos judicat beatiores se, suamque detestatur conditionem. *Vades* sunt sponsores qui pro altero se obligant ejusque suscipiunt causam, ac reos se pro eo præstant, sive caput agatur aut crimen, sive pecunia. Nomen factum *vadibus*, ex eo quòd qui eos dederint, vadendi seu discedendi habent potestatem, donec adsit præstitutus ad sistendum se judicio dies. n. 79. Cic. de Finib. 2. *Vadem te ad mortem Tyranno dabis pro amico, ut Pythagoreus ille fecit Siculo Tyranno?* Quod fusè explicat. Offic. 3. n. 45. *Damonem & Pythiam, Pythagoreos, ferunt hoc animo inter se fuisse, ut, cùm eorum alteri Dionysius Tyrannus diem necis destinavisset, & is, qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causâ postulavisset: vas factus sit alter ejus sistendi; ut si ille non revertisset, moriendum esset ipsi. Qui cùm ad diem se recepisset, admiratus eorum fidem Tyrannus, petivit, ut se ad amicitiam tertium adscriberent.*

14. *Fabium.*] Quis ille fuerit, haud planè liquet. Vetus Interpres *Fabius Narbonensis*, inquit, *Equestri loco natus, Pompeianas partes secutus de sectâ Stoicâ nonnunquam cum Horatio acriter contendit: scripsit etiam aliquot libros de Philosophiâ Stoicâ.* Sunt qui clamosum, verbosum, & loquacem caussidicum fuisse dicunt eum quem hîc vellicat Poëta.

15. *Si quis Deus, &c.*] Præclaram huic loco dat lucem Seneca, Epist. 95. ubi sic scribit: *Multa videri volumus velle, sed nolumus . . . sæpè aliud volumus, aliud optamus, id est à Diis petimus; & verum ne Diis quidem dicimus. Sed Dii aut non exaudiunt, aut miserentur. Qui si exaudirent & annuerent, damna nobis sæpe maxima, aut mala, quæ minimè vellemus, darent.*

18. *Mutatis partibus.*] Mutatis vitæ institutis, conditione, officiis.

Vos

Vos hinc mutatis decedite partibus. Eja!
Quid ſtatis? Nolint. Atqui licet eſſe beatis.
Quid cauſæ eſt, meritò huic illis Jupiter ambas
Iratus buccas inflet; neque ſe fore poſthac [508]
Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
Præterea, (nè ſic, ut qui jocularia, ridens
Percurram: quanquam ridentem dicere verum
Quid vetat? Ut pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint ut diſcere prima.
Sed tamen amoto quæramus ſeria ludo.)
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo; miles, nautæque, per omne
Audaces mare qui currunt, hâc mente laborem
Seſe ferre, ſenes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, cùm ſibi ſint congeſta cibaria: ſicut
Parvula (nam exemplo eſt) magni formica laboris
Ore trahit quodcunq; poteſt, atq; addit accervo [509]
Quem ſtruit, haud ignara ac non incuta futuri.
Quæ, ſimul inverſum contriſtat Aquarius annum,

vos iſtinc abite, mutatis vivendi *inſtitutis. Eja! cur cunctamini? At* illi *abnuunt. Verumtamen conceditur* vobis *eſſe fortunatos.* Ergo *quare Jupiter utramque maxillam non inflat* contra *illos & juſtè* quidem: *dicatque, ſe deinceps tam facilem haud futurum, ut poſtulatis aurem det? Porrò ne* jculariter hæc *perſcribam, ſicut* qui *ridicula* proferunt: *tametſi quid prohibet jocosè veritatem loqui? Quemadmodum præceptores aſſentantes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta. Attamen ſecluſo joco ſeria proſequamur. Is qui humum deſudans colit duro vomere, fraudulentus iſte caupo, miles & nautæ cuncta maria intrepidè navigantes affirmant* univerſi, *eo ſe conſilio labores exantlare, ut in ſenectute quietem ſecuram capeſſant, poſtquam ſibi alimenta comparaverint: non ſecus ac exigua formica (nam præbet exemplum) ingenti labore defert ore quicquid poteſt, & adjungit cumulo quem aggerit, præſcia & provida futuræ* hyemis. Verumtamen *illa, ſtatim atq; annum abeuntem vexat Aquarius,*

ANNOTATIONES.

20. *Ambas Iratus buccas inflet.*] Hoc indignationis & gravis iræ indicium eſt & effectus. Tunc enim crebri concitatique ſpiritus ad os prorumpunt, buccaſque diſtendunt: atque animi motum, ſanguiniſque fervorem exprimunt, tum verba concitatiora, tum color tumorque buccarum, tum oculorum denique ignitus ardor, & quaſi fulgurans. Noſter ad Piſones, *tumido delitigat ore,* ait eodem ſenſu. Sic & Græci loquuntur. Demoſthenes de Æſchine, *Ambulat clamitans ſe affectum contumeliâ,* . . . *buccas inflans,* τὰς γνάθους φυσῶν.

24. *Ridentem dicere verum.*] Poſtea Sat. 10. v. 14.

. . . . *Ridiculum acri*
Fortiùs & meliùs magnas plerumque ſecat res.

25. *Cruſtula.*] Fiebant è farinâ, lacte, caſeo, oleo, melle, &c. Quæ placentæ, bellaria, dulciaria dantur pueris interdum, quibus invitentur ad capiendam ſponte diſciplinam, ac libentiùs animum ad diſcenda prima literarum elementa applicandum. Plato 7. de Republ. vetat pueros vi adigi ad diſciplinam, vult autem quaſi ludendo invitari; tum quia ſic appareat, ad quod diſciplinæ genus quiſque ſit aptus: tum quod nulla diſciplina cum vi conjuncta ſtabilis in animo permaneat.

28. *Ille gravem duro,* &c.] In avaritiam deinceps pugnat.

29. *Perfidus hic caupo.*] *Perfidus,* ſeu quòd vinum aquâ mixtum venderent tanquam muſtum purum; ſeu quod iniquis menſuris uterentur. Hinc Ædiles, inter alia ſua officia, in hos animadvertere debebant. Perſ. Sat. 1. v. 130.

Fregerit heminas Areti Ædilis iniquas.

23. *Nam exemplo eſt.*] Sapiens Prov. 6. v. 6. *Valde ad formicam, ô piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam.*

Magni formica laboris.] Phocylides in carmine admonitorio; *Formica,* inquit, *gens exigua, ſed valdè laborioſa eſt:* φῦλον δ' ὀλίγον τελέθει πολύμοχθον. Ib. deſcribuntur formicæ labores; ut & Virg. Georg. 1. v. 186. & 380. Æneid. 4. v. 402. Plin. l. 11. c. 30, &c.

34. *Ore trahit quodcunque poteſt.*] Plin. l. 11. c. 30. *Si quis comparet onera corporibus earum,* (formicarum) *fateatur nullis portione vires eſſe majores. Gerunt ea morſu: majora averſæ poſtremis pedibus moliuntur, humeris obnexæ. Eſt iis Reip. ratio, memoria, cura. Semina arroſa condunt, nè rurſus in fruges exeant è terrâ. Majora ad introitum* (cavernæ) *dividunt. Madefacta imbre proferunt atque ſiccant. Operantur & noctu plenâ lunâ. Eædem interlunio ceſſant. Jam in opere qui labor? quæ ſedulitas?* &c.

36. *Quæ, ſimul inverſum,* &c.] Poëta ipſo formicarum exemplo utitur adverſus avarum, cujus inſatiabilis pecuniæ fames eſt. Atqui formica, inquit, quieſcit aliquando, ceſſatque laborare & congerere, utiturque ſapiens ac victitat congeſtis. At tibi laborandi & quæſtum faciendi nullus eſt finis.

Contriſtat Aquarius annum.] Cum hyems

Non usquam prorepit, et illis utitur antè
Quæsitis sapiens; cùm te néque fervidus æstus,
Demoveat lucro, neq; hyems, ignis, mare, ferrum:
Nil obstet tibì; dum ne sit te ditior alter.
Quid juvat immensum te argenti pondus et auri
Furtim defossâ timidum deponere terrâ?
Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem.
At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?
Millia frumenti tua triverit area centum:
Non tuus hoc capiet venter plus quàm meus: ut si
Reticulum panis, venales inter, onusto
Fortè vehas humero; nihilo plus accipias, quàm
Qui nil portarit. Vel dic, quid referat intra
Naturæ fines viventi, jugera centum an
Mille aret. At suave est ex magno tollere acervo.
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?

non ampliùs foras egreditur, iisque prudens victitat, quæ priùs accumulavit: te verò nec ardens æstus, nec hyems, ignis, mare, ferrum, à quæstu deterret. Nihil te remoratur; modò ut alius nemo te locupletior existat. Quid verò *prodest tibi ingentem auri vel argenti summam humo clam egestâ occultare, non sine metu?* Respondes. *At si detrahatur* quidpiam, *redigetur* acervus *ad parvum assem.*

Repono ego. *Atqui nisi illud agatur, quid præclari habet cumulus congestus?* Etsi *area tua contriverit centies mille tritici* modios, *non proptereà venter tuus plus devorabit quàm meus: sicut si servorum unus* tu *sacculum panis onerato humero forte deferas, nihil* tamen *amplius accipies, quàm qui nihil gestaverit. Aut dic quid intersit victitanti intra naturæ limites,* utrùm *jugera centena colat, an millena. Verùm,* inquies, *jucundum est sumere ex ingenti cumulo.* Imò, *si tantundem relinquas nobis accipiendum è modico, quare tua borrea præferas vasculis nostris?*

ANNOTATIONES.

advenerit, & cùm mense Januario ferè medio Aquarius tristem facit annum, tum verò formica non prodit foras, manet in suâ cavernulâ, ibique vescitur quæsitis æstate cibariis.

Aquarius.] Unum è duodecim signis zodiaci, quod sol ingreditur xvii. Feb. Virgil. Georg. 3. v. 303.

. . . . cum frigidus olim
Jam cadit, extremoq; irrorat Aquarius anno.

38. *Neque fervidus æstus Demoveat lucro.*] Juv. Sat. 14. v. 135.

Sed quo divitias hæc per tormenta coactas?
Cùm furor haud dubius, cùm sit manifesta phrenesis,
Ut locuples moriaris egenti vivere fato?
Intereà pleno cùm turget sacculus ore,
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.
Et minùs hanc optat qui non habet.——

Theognis, *Divitiarum,* inquit, *nullus finis est hominibus. Qui plurimas habent, duplo eas augere conantur. Quis saturaverit eos omnes? Opes quidem mortalibus sunt amentia.*

Πλέτε δ' ἐδὲν τέρμα . . ,
Χρήματά τοις θνητοῖς γίγνεται ἀφροσύνη.

43. *Quod si comminuas, &c.*] Jam per multiplicem prolepsin diluit ac discutit varios prætextus, quibus solent avari sordes suas obvelare. At si de acervo detraham aliquid interdum ac sæpè, inquit ille avarus, brevi ad unum assem acervus redigetur: ego verò mox egestate conflictabor.

44. *At ni id fit, &c.*] Respondet Poëta. At nisi utaris pecuniâ tuâ, quid ex eâ pulchri facies? Quid erit absconditum aurum & argentum? lib. 2. Od. 2.

Nullus argento color est, avaris
Abditæ terris inimice lamnæ,
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.

45. *Millia frumenti, &c.*] Et si agri tibi reddant frumenti modiorum centena millia, non adeò plus devorabis quàm ego qui pauca possideo.

47. *Reticulum panis.*] Sacculum è reticulo, quo panis ferebatur. S. August. de Civ. Dei, lib. 18. cap. 18. *Annona retica dicitur,* inquit, *quoniam ad retia deportatur.*

Venales inter.] Inter venalitios servos, venum expositos.

49. *Intra naturæ fines viventi.*] Senec. Epist. 16. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

50. *Jugera.*] Jugerum agri pedes 240 in longum, 120 in latum continet: sive, quantum uno boum jugo arari uno die potest, Isidor.

Centum, an mille aret.] Aurel. Victor de Manio Curio Dentato sic refert: *Quaterna dena agri jugera viritim populo divisit: sibi deinde totidem constituit, dicens neminem esse debere civem, cui non tantum sufficeret.*

51. *At suave est ex magno.*] Hæc dicit avarus contrà.

52. *Dum ex parvo nobis.*] Avarum Poëta refutat.

53. *Cumeris.*] Vasis fictilibus, viminis,

Ut

Ut tibi si sit opus liquidi non amplius urnâ,
Vel cyatho, et dicas; Magno de flumine mallem
Quàm ex hoc fonticulo tantundem sumere. Eo fit,
Plenior ut si quos delectat copia justo, 57
Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus acer. [511]
At qui tantulo eget, quanto est opus, is neq; limo
Turbatam haurit aquam, neq; vitam amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falso, 61
Nil satis est, inquit; quia tanti quantum habeas, sis.
Quid facias illi? jubeas miserum esse, libenter
Quatenus id facit; ut quidam memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere voces 65
Sic solitus: Populus me sibilat; at mihi plaudo
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arcâ.
Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. Congestis undique saccis 70
Indormis inhians, et tanquam parcere sacris [512]
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Nescis quo valeat nummus, quem præbeat usum?

perinde ac si egeas aquæ urnâ vel cyatho duntaxat, dicasque, Mallem tantundem haurire magno de fluvio, quàm de isto fonte parvulo. Hinc verò fit, ut si qui requirant nimiam abundantiam, hos cum ripâ abreptos auferat Aufidus vehemens. Qui autem tantum desiderat, quantum necesse est, ille nec capit aquam cœno turbidam, nec vitam in fluctibus perdit. Sed magna pars mortalium fallaci cupiditate illusa, ait; Nihil sufficit, quoniam tanti æstimabere, quantum possidebis. Quid huic agas? sine illum *esse infelicem, quandoquidem id sponte agit. Ità quidem narratur Athenis* extitisse *avarus & opulentus, verba plebis aspernari suetus hoc modo: Plebs me sibilat;* ego *verò mihimet domi applaudo, quoties nummos in arcâ conspicio. Tantalus sitibundus appetit fluvios à labiis recedentes. Cur rides? De te, nomine solùm mutato, fabula commemoratur. Dormis avidus super sacculos undequaque accumulatos: & cogeris abstinere velut à* rebus *sacris, vel delectari quasi tabulis* pictis. An *ignoras ad quid pecunia utilis sit ac necessaria?*

ANNOTATIONES.

sparteis, palmeis in quibus tenuiores frumentum suum modicum condebant: at divites in granariis seu horreis. Festus.

58. *Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus.*] Qui plus divitiarum appetunt, quàm par est, sæpe rerum copia illos perdit; sicut qui vult aquam haurire ex ingenti flumine, non raro demergitur ac perit.

Aufidus.] Apuliæ fluvius, pro quolibet alio rapido flumine. De eo lib. 3. Od. 30. ubi, videas Aufidus.

59. *Neque limo Turbatam haurit aquam.*] Plus limi trahunt majores fluvii: contrà fonticulus limpidam habet aquam. Indicat Horatius per similitudinem eos, qui opes magnas avidè quærunt, multis turbari curis, nonnunquam obrui & absumi.

61. *Cupidine falso.*] Cupiditas imagine recti & justi fallit. Nimirùm honestè vivendum, famæ consulendum, &c. Ergo decet opes accumulare ad sumptus necessarios faciendos.

64. *Ut quidam memoratur Athenis.*] Quis sit, ignoratur. Timonem quendam misanthropum perperàm hîc intelligunt interpretes plerique. Divitem ac sordidum hominem exhibet Horatius. Timon ille contrà avaritiæ fuit hostis, aiebatque sapienter *insatiabilem cupiditatem atque ambitionem esse omnium malorum elementa*, apud Stobæum. De eo Diogenes Laërtius, & Lucianus.

66. *Populus me sibilat, &c.*] Solebat populus plausu & acclamationibus excipere viros insignes de Rep. benè meritos, sibique gratiosos, cùm theatrum ad spectacula ingrederentur: at homines sibi infensos & invidiosos, sibilis prosequebatur. Cic. in Pisonem n. 65. *Da te populo, committe ludis, sibilum metuis?* Ad. Attic. lib. 2. Epist. 18. *Fusium clamoribus, & conviciis, & sibilis consectantur.*

68. *Tantalus à labris, &c.*] Egregiam aposiopesin observa, lector: quâ Poëta longiusculam, ut videtur, narrationem exorditur, statimque abrumpit, aitque avaro *Quid rides?* De Tantalo. vide Annot. lib. 1. Od. 28. & lib. 2. Od. 23. Bellè Petronius: c. 82.

Nec bibit inter aquas, nec poma patentia carpit
Tantalus infelix, quem sua fata premunt.
Divitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

72. *Pictis gaudere tabellis.*] Intuendo tantùm, nunquam utendo.

Panis ematur, olus, vini sextarius; adde,
Queis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem noctésque diésque
Formidare malos fures, incendia, servos,
Ne te compilent fugientes; hoc juvat? horum
Semper ego optârim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius casus lecto te affixit; habes qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet, ac reddat natis carísque propinquis.
Non uxor salvum te vult, uon filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri atque puellæ.
Miraris, cùm tu argento post omnia ponas,
Si nemo præstat, quem non merearis, amorem?
At si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, servaréque amicos;
Infelix operam perdas; ut si quis asellum
In campo doceat parentem currere frenis.
Denique sit finis quærendi; cúmque habeas plus,
Pauperiem metuas minùs; et finire laborem
Incipias, parto quod avebas: nec facias quod
Umidius, qui tam (non longa est fabula) dives,
Ut metiretur nummos; ita sordidus, ut se
Non unquam servo meliùs vestiret: ad usque
Supremum tempus, ne se penuria victûs
Opprimeret, metuebat. At hunc liberta securi
Divisit medium, fortissima Tyndaridarum.

Ematur panis, olera, vini sextarius: adjunge illa quibus non concessis ægre se habeat natura humana. Verùm *an expedit vigilare pavidum, & diebus ac noctibus timere improbos prædones, incendia, servos, ne te deprædentur ac fugam arripiant? Ego* certè *ejusmodi bonis carere semper exoptaverim.* Dices verò: *At si corpus algore vexatum ægrotat, aliudve morbi genus affigat te cubili, præsto est qui adsit, medicamenta subministret, medicum precetur ut te sanum præstet ac restituat liberis & dilectis cognatis.* Erras, inquam ego. *Non conjux, non filius, te incolumem cupit; te aversantur vicini cuncti, familiares, pueri & puellæ.*

Scilicet *quando pecuniæ tu postbabes universa,* an *miraris quod nullus exhibeat amorem, quem nequaquam mereris? Quinimò si cupias addictos semper habere eos quos tibi propinquos natura donat sine ullo labore, miser,* sanè *operam perdas; non secus ac si quispiam doceat asinum habenis regi, & per campum decurrere. Tandem sit modus acquirendi: & quandoquidem plusculum possides,* paulò *minus* deinceps *time egestatem, atque incipe* aliquandò *finire laborem, comparatis* facultatibus, q[uas] *petebas. Ne verò* idem *agas quod Umidius; qui adeò opulentus (haud prolixa est narratio) ut pe[cu]niam metiretur; tam parcus, ut nunquam se vestiret meliùs servo.* Is *ad ultimum* vitæ *finem* re[for]*midabat ne periret inopiâ ciborum. At illum securi discidit medium liberta Tyndaridarum forti[ssima].*

ANNOTATIONES.

74. *Vini sextarius.*] Sexta congii pars, continens cyathos duodecim.

76. *An vigilare metu exanimem, &c.*] Urget Poëta, ostenditque gravia divitiarum incommoda, Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parata malis, curâ majore metuque
Servantur. Misera est magni custodia censûs.

83. *At si condoluit, &c.*] Objicit avarus necessitatem pecuniæ. Juvenal. Sat. 14. v. 156.

Scilicet & morbis & debilitate carebis,
Et luctum & curam effugies.

84. *Non uxor salvum te vult, &c.*] Redarguit Poëta: imò verò cùm speras opes intactas servando, subsidia tibi comparare, omnium odium incurris: iis ipsis intolerabilis es, quibus maximè carus esse debueras. Nec mirum, quippe unam pecuniam amas, cætera aspernaris; qua ratione velis à quòquam diligi? huc facit versiculus ill[e]

Θάνοιμ᾽ ἂν εἴ με πάντες εὔχονται θανεῖν.

Mori velim, si me omnes exoptent mori.

90. *Ut si quis asellum, &c.*] Adagium de eo qui operam inanem sumit ac molitur.

95. *Umidius.*] Legunt alii, *Numidius*; *Unidius*, & perinde est.

96. *Metiretur nummos.*] Scilicet num[erus] foret longiùs prope innumerabiles. Petron. 37. *Uxor Trimalchionis Fortunata* ... *quæ nummos modio metitur.* Suidas. ... τ᾽ ἀργύριον ἀπομετρεῖν.

100. *Fortissima Tyndaridarum.*] Velut ... Clytæmnestra Tyndari filia, quæ Agamemn[onem] interfecit ab Ægistho mœcho adjuta. Ju[venal.] Sat. 6. v. 656.

Quid mî igitur suades? Ut vivam Mænius? aut sic,
Ut Nomentanus? Pergis pugnantia secum
Frontibus adversis componere. Non ego avarum
Cùm veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.
Est inter Tanaïm quiddam socerùmq; Viselli;
Est modus in rebus; sunt certi denique fines,
Quos ultrà citrâque nequit consistere rectum.
Illuc, unde abii, redeo. Nemon' ut avarus
Se probet; ac potiùs laudet diversa sequentes?
Quòdque aliena capella gerat distentius uber,
Tabescat? neque se majori pauperiorum
Turbæ comparet; hunc atque hunc superare la-
Sic festinanti semper locupletior obstat: [boret?
Ut cùm carceribus missos rapit ungula currus,

Quid ergo mihi suades? inquis: Vivamne sicut Mænius, aut Nomentanus? Respondeo. *Continuò res oppositas conjungis adversis frontibus. Quando avarum esse prohibeo, non te vo*[illegible] *nequam et perditum. Est aliquod* discrimen *inter Tanaïm & socerum Viselli. Est mediocritas in rebus: adeòque sunt certi limites, ultra vel citra quos rectum stare non potest. Revertor* illuc *unde digressus fui.* Ergone *nullus, perinde ac avarus se probabit: & quisque laudabit sectantes diversa instituta? Et* invidiâ *contabescat, quod capra alterius ferat ubera pleniora? nec se conferat majori numero pauperiorum? illum atque istum supergredi conetur?* profectò *sic properanti semper impedimento erit ditior aliquis: quemadmodum quando ungula abripit currus repagulis emissos,*

ANNOTATIONES.

. . . . *Tyndaris illa bipennem*
Insulsam & fatuam dextrâ lævâque tenebat.

Fortasse etiam libertæ illi nomen erat Tyndaris: luditque Poëta & alludit ad Tyndaridas virorum interfectrices.

101. *Ut vivam Mænius? aut sic Ut Nomentanus.*] Uterque ille bonorum decoctor. Malè quidam legunt *Nævius*, hic enim avarus fuit, de quo lib. 2. Sat. 2. At de Mænio, paternæ maternæque hæreditatis dilapidatore, iterum post Epist. 15. lib. 1. *Nomentanus* à Nomento oppido cognominatus, prænomine Lucius, nomine Cassius, famosus lu[illegible] exti[illegible]

102 *Pergis pugnantia, &c.*] In extrema ruis, cùm eligendum sit amplectendumque medium, in quo virtus quæque consistit. Nec avarum te volo, nec prodigum.

104. *Vappam.*] Nequam, & similem corrupto vino, quod jam bonitatem perdidit. Plin. l. 14. c. 20. *Vitiumque musto quibusdam in locis, iterùm sponte fervere; quâ calamitate deperit sapor; vappæque accipit nomen. Probro sic etiam homini fit cùm degeneraverit animus.* S. Chrysost. οἶνον μὲν ἀρετῆς βλάβη τὸ παρατρέψαι, καὶ εἰς ὄξινον μεταπεσεῖν. Latini, vinum vappescens. Gall. *du vin qui se tourne.*

Nebulo.] Levis instar nebulæ, qui nullo consilio, nullâ ratione ducitur. Vel qui non pluris æstimandus quàm nebula. Quidam deducunt à *ne & obolo*, quasi nec obolo dignus. Non. Marcel. *Nebulones & tenebriones dicuntur, qui mendaciis & astutiis suis nebulam quandam & tenebras objiciunt.*

105. *Tanaïm.*] Libertum Mæcenatis, spadonem.

Socerum Viselli.] Herniosum. Inter utrumque est ille cui integra sunt corporis membra, nihil verè superfluum.

108. *Nemon' ut avarus Se probet?*] Nemone contentus erit suâ conditione & alienam laudabit quisque, sicut avarus satis opum se habere nunquam putat, aliosque se beatiores ac ditiores semper existimat?

111. *Neque se majori pauperiorum Turbæ comparet.*] Hinc mali origo. Plures se pauperiores non considerat avarus: at unum aut alterum opulentiores forte ob oculos semper habet, eosque superare satagit.

113. *Sic festinanti semper locupletior obstat.*] Qui sic affectus est, ut velit opibus omnes vincere, huic semper videbitur aliquis esse locupletior ac felicior: is invidiâ & cupiditate contabescet: nam ejus oculis ac judicio, ut ait Ovidius, Art. Amat. 4. 1, 349.

Fertilior seges est alienis semper in agris;
Vicinumque pecus grandius uber habet.

114. *Ut cùm carceribus, &c.*] Similitudine illustrat quod dixit. Qui quadrigarum cursu in stadio certat, non respicit unquam posteriores, sed despicit; at priores aspicit, ac nititur assequi & antevertere.

Carceribus.] Hi quasi *arceres* dicuntur, quia ibi arceantur equi certo repagulo, ne currant, antequam magistratus signum dederit. Servius ex Varrone. Hinc l. 4. de Ling. Lat. sic scribit. *Circus dictus, quod circum spectaculis ædificatus ubi ludi fiunt; & quod ibi circum metas fertur pompa, & equi currunt . . . . . In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres.* Vide Lib. 1. Od. ubi de

auriga conatur assequi equos, qui præverterunt suos, spernens eum quem præcurrit inter ultimos euntem. Hinc fit ut rarò possimus invenire hominem, qui se dicat beatum vixisse, quique *emenso vitæ spatio decedat contentus, ut conviva satiatus.* At *jam sufficit: nec* ullum *ultrâ verbum adjiciam, ne suspiceris me suffuratum esse commentarios Crispini Lippi.*

Instat equis auriga suos vincentibus, illum [515]
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, ut rarò, qui se vixisse beatum
Dicat, et exacto contentus tempore vitæ
Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.
Jam satis est. Nè me Crispini scrinia lippi
Compilâsse putes, verbum non ampliùs addam.

ANNOTATIONES.

curriculo, pulvere Olympico, metâque fervidis evitatâ rotis.

Ungula.] Pro equo ungulas habente, synecdoche.

Currus.] Bigas, quadrigas.

118. *Exacto contentus tempore vitæ.*] Senec. ad Lucil. Epist. 15. hunc locum videtur interpretari voluisse; ubi, *itaque quam multa sis consecutus recordare. Cum aspexeris quot te antecedant, cogita quot sequantur. Si vis gratus esse adversus Deos, & adversus vitam tuam, cogita quàm multos antecesseris.*

119. *Cedat, uti conviva satur.*] Desumpta sententia è Lucretio, lib. 3. v. 496.

Quid tibi tantopere est, mortalis, quòd nimis ægris
Luctibus indulges? Quid mortem congemis, ac fles?
. . . .
Cur non ut plenus vitæ conviva recedis?

Et v. 270.

Sed quia semper aves quod abest, præsentia temnis;
Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita,
Et nec opinanti mors ad caput astitit ante,
Quàm satur, ac plenus possis discedere rerum.

120. *Crispini.*] Is Stoicus Philosophus valdè loquax fuisse dicitur, & versibus multis & inconditis doctrinam Stoicam complexus. Hinc lepidè noster per hujus spermologi mentionem Stoica dogmata venditare definit.

Scrinia.] Scripta in arculis, capsis, scriniis inclusa.

Lippi.] Vel hoc erat cognomen, vel oculis revera lippientibus ille erat. Absurdè vetus Interpres Crispinum ita vocari scribit *non oculorum ratione, sed mentis; quod fuerit insulsus poëta.* Tales argutiolas non venatur sublimis spiritûs vates, qualis Horatius.

SATYRA II.

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

Tibicinarum cœtus, pharmacopolæ,

AMbubaiarum collegia, pharmacopolæ, [515]

ANNOTATIONES.

1. *Ambubaiarum.*] Jul. Scalig. Poët. lib. 6. cap. 7. de hâc Satirâ; *In secundâ,* inquit, *de morbis exempla usque ad fastidium.* Sanè: & hic scopus esto, flagitiorum nauseam ingerere vel flagitiosissimis. Idem Scaliger alibi loquens de Martiale Poëta sic habet: *alia ejus fœda ne legerim quidem, tantum abest ut ad censuram vocem.* Ego simile quid hîc si dixero vel fecero, condonabis, imò gratulabere, pudens lector. Itaque per salebrosa pedetentim ac suspensô gradu incedenti nihil noxium, fortassis & utile quidpiam occurret.

Ambubaiarum.] Multa nugantur multi de hujus vocis etymologiâ: Syriacam agnosco sponte cum veteri interprete, qui sic scribit; *Ambubaiæ dicuntur mulieres tibicinæ lingua Syrorum. Etenim Syris tibia, sive symphonia ambubaia dicitur.* Gravis doctrinæ & ingenii adstipulatores accedunt non pauci, Angel. Caninius, Isaac Casaubonus, &c. Jos. Scaliger in Varron. de Ling. Lat. ad vocem *simpulum. Syriacum est,* inquit, *nam* ... *Abbub, ambu* αὐλὸς, *ambubaiarum collegia; à copher, camphora; à sadin, sindon; à sambeca, quod est apud Danielem, sambuca; sic sephel, sempel, & inde simpulum fecerunt.* Ergo per *ambubaiarum collegia,* debemus intelligere quot artes exercebant impudicas, lu... cras, parasiticas, &c. Sueton. Neron. c. 27. *Cœnitabat nonnunquam in publico, inter scortorum totius urbis ambubajarumque ministeria*

Mendic

Mendici, mimæ, balatrones; hoc genus omne
Mœstum ac sollicitum est cantoris morte Tigellî:
Quippe benignus erat. Contrà hic, ne prodigus esse
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo durámque famem depellere possit.
Hunc si percontaris, avi cur atque parentis
Præclaram ingratâ stringat malus ingluvie rem,

circulares, mimæ, balatrones, omnes isti homines sunt tristes & anxii ob mortem Tigelli cantoris: nam munificus erat erga illos. E contrario alius timens haberi prodigus, etiam amico egenti nollet tribuere unde arceat frigus & sævam famem. Istum si interroges, quamobrem perperam absumat voracitate injucundâ,

ANNOTATIONES.

Porrò non solùm tibias, aliaque instrumenta musica, sed & tibicines, ac tibicinas corporis quæstu & tibiarum cantu vitam sustentantes, è Syriâ Romam confluxisse docet Juvenalis etiam Sat. 3. v. 62.

Jampridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes,
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, necnon gentilia tympana secum
Vexit, & ad Circum jussas prostare puellas.

Ubi observa, propriè *tympana* vocari *gentilia*, quippe vox est à *tuppin* Syriacâ.

Pharmacopolæ.] Pharmacum & medicamentum, testibus Nonio & Eustathio, sunt mediæ voces, in bonam & malam partem usurpari solitæ: unde & pro veneno non nunquam accipi docuimus alibi. Sic & pharmacopolæ dicti interdum unguentarii, myropolæ, pigmentarii, & quotquot aromata & odores, item qui medicatas potiones quascunque divendebant. Sic etiam appellantur medici illi circumforanei & argyrtæ, qui imperitæ plebi remedia quædam, magis autem verba vendunt, per fora & compita urbium cursitantes. De his Cato apud Gell. lib. 1. cap. 15. *Itaque auditis, non auscultatis, tanquam pharmacopolam. Nam ejus verba audiuntur, verùm ei se nemo committat, si æger est.*

2. *Mendici.*] Circulatores omnes, physiognomi, metoposcopi, chromantici: imprimis autem Isiaci ac Cybelæ sacerdotes, & quicunq; vaticinandi artem professi stipem corrogabant.

Mimæ.] Gesticulatrices, saltatrices, ludiones, histriones, scenici, Ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι *ab imitando*, vocatur mimus vel mima, quisquis dicta vel facta cujusque imitatur, cum lasciviâ, seu voce, seu præcipuè gestu, *nutu manibusque loquax*, ut canit Claudianus.

Balatrones.] De vocis hujus origine & significatione, adhuc sub judice lis est. Vetus Interpres *luxuriosos ac perditos à Servilio Balatrone dictos* vult, additque: *ab hoc similis vitæ homines sunt appellati balatrones: à balatu fortasse dicti, quæ vox intorta est & ridicula. Legitur & barathrones, qui bona sua devorando, quasi in barathrum mittunt. Iidem & blaterones propriè dicti sunt, à blatiendo, id est, vaniloqui.* Triplex hìc etymon vides: quorum tertium mihi magis probaretur. Sunt qui à βαλάζω deducunt balatronem quasi *aquariolum*: vel à βάλλειν & βαλζίειν quasi *saltatorem*: Inde verò non dubitem esse vernacula hæc nostra, *bal, bales, baller.* Cœlius Rhodig. lib. 15. cap. 25. ita scribit: balatronem invenio scurram fuisse virulentum, unde Horatius Sat. 2, 8. 64.

——*Balatro suspendens omnia naso.*

Et S. Hieron. *Ne me putes in modum rustici balatronis cuncta Origenis reprobare.* Constat balatronem dici hominem nihili, nugacem, nequam. Italis *balatroni*, Gallis *belitre*, ut placet nonnullis: quam ego etymologiam explodo.

3. *Tigelli.*] M. Tigellius è Sardiniâ oriundus, moribus haud probis, perinde ac sui populares, malè audiebat. Is tamen ob sales & jocos valdè festivos, præcipuè verò ob eximiam vocem, gratiosus admodum fuit Julio Cæsari, Augusto, Cleopatræ. Ab his remuneratus, in suæ farinæ homines copiosius etiam effundebat ac prodigebat ultrò, quas opes collegerat. Eo nomine ab Horatio carpitur hìc, item Satirâ 3 & 10. seq. quia, ut aiunt, ejus versus parum numerosos ac modulatos dixerat. Ejus meminit Cic. l. 7. Epist. 24. quæ est ad M. Fab. Gallum: *Amoris quidem qui quoque mea verti vestigia: vel proximè de Tigellio . . . Id ego in lucris pono, non ferre hominem pestilentiorem patriâ suam . . . . Ille autem qui sciret se nepotem bellum tibicinem habere, & sat bonum unctorem, discessit à me, ut mihi videbatur, iratior: Habes Sardos venales, alium alio nequiorem,* (Tigellium & ejus nepotem) *cognôsti meam causam, & istius Salaconis iniquitatem.* Salacónem vocant mollem, & propter opes insolentem.

4. *Contrà hic.*] Avarus quispiam longe à Tigellio dissentiens, in contrarium vitium impingit.

8. *Ingratâ stringat malus ingluvie rem.*] Bona sua velut in unam pillulam stricta & compressa deglutiat. Apud Athen. l. 4. c. 18. ex Alexide; *Diodorus lurco patrimonium fecit pilam, adèo celeriter omnia absorpsit.* Σφαῖραν ἐποίησε τὴν πατρῴαν οὐσίαν οὕτω συνεστρογγυλλων ἐπιμελῶς καὶ ταχυ. Ada-

Omnia conductis coëmens obsonia nummis; [51]
Sordidus atq; animi quòd parvi nolit haberi, 10
Respondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius vappæ famam timet ac nebulonis,
Dives agris, dives positis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exsecat; atque 14
Quanto perditior quisque est, tanto acriùs urget:
Nomina sectatur, modò sumptâ veste virili
Sub patribus duris, tironum. Maxime, quis non, [53]

emens dapes quaslibet exquisitas *pecuniâ fœnore comparatâ; respondet: quia timet æstimari* homo *parcus & animi exigui. Laudatur ab quibusdam, reprehenditur ab aliis. Fufidius locuples agris, & pecuniâ fœnori datâ, reformidat existimationem perditi & decoctoris. Is de sorte deducit usuras quinas, & quo luxuriosior quisque est, eo ardentius consectatur: quærit nomina juvenum, qui virilem togam nuper induerunt sub patribus valdè parcis. Quis* autem *audiens talia, non statim*

ANNOTATIONES.

g'um est Græcum; quasi diceret metaphoricè uno bolo, globulo, catapotio, omnia sua devoravit.

Ingratâ ingluvie.] Nam quæ sic gulosè atque instar pilæ sorbentur, sine ullo grati saporis gustu per fauces transmittuntur.

12. *Fufidius.*] Insignis fœnerator, immodicas usuras exigens.

Vappæ & nebulonis.] Has voces excussimus Sat. præced.

14. *Quinas hic capiti mercedes exsecat. Caput* est sors ipsa, seu pecunia fœnori data, Gall. *le principal*; hujus verò fructus, reditus, fœnora, usuras *mercedes* vocat Horatius: Gall. *l'interest, la rente.* Usura centesima dicitur cùm de centum nummis mensibus singulis unus solvitur: adeo ut centesimo mense usura sortem adæquet. At Fufidius iniquior multò, singulis mensibus non simplices, de quibus mox, sed *quinas* usuras accipiebat: quas ut haberet, perditissimo cuique pecuniam suam credere amabat, ut mox dicetur. S. Ambros. in c. 12. Tob. *veniunt Calendæ; parit sors centesimam, veniunt menses singuli, generantur usuræ, crevit centesima: petitur, nec solvitur: applicatur ad sortem. Itaque non jam centesima incipit esse, sed summa, hoc est non fœnoris centesima, sed fœnus centesimæ.*

Exsecat.] Propriè. Nam illi pecuniam tradentes ad fœnus, statim usuram primi mensis demebant è sorte, seu ex ipsâ quam credebant summâ. De usurâ legibus humanis ac divinis prohibitâ dixi in Epod. 2. v. 4.

15. *Quantò perditior, &c.*] Quo magis novit luxuriæ deditum juvenem, adeóque pecuniæ avidiorem, eò diligentius hunc adit, & quærit ei pecuniam credere gravioribus scilicet usuris, ob urgentem inopiam vel habendi cupiditatem.

16. *Nomina sectatur tironum, &c.*] Studet fœnerari adolescentibus, qui nullam à duris patribus pecuniam aut valde exiguam accipientes; quâcunque viâ, quovis fœnore quæritabant ac sumebant, quâ suæ libidini satisfacerent eâ ætate ferventi. Atque id quidem scelus diu grassatum est. At posteà ex Senatusconf. adempta est actio & petitio iis, qui filiis familiâs pecuniam credidissent in mortem patrum: ne vel occasio hinc esset patri necem machinandi, aut per malas artes ac turpes pecuniam quoquo modo reddendam ac persolvendam quæritandi. Senatus illud consultum Macedonianum dictum est à Macedone isto fœneratore. Suet. Vespas. c. 11. *Auctor Senatui fuit decernendi, ne filiorum familiâs fœneratoribus exigendi credita jus esset unquam, hoc est, nè post patrum quidem mortem.*

Nomina.] Sic vocantur tam credita quam debita, eò quòd creditores in commentarios seu tabulas referrent & inscriberent nomina debitorum, seu eorum quibus pecuniam crediderant. Hinc *nomina facere* dicuntur tam debitores quàm creditores.

17. *Tironum.*] Id est adolescentum. Tirones alii militiæ, alii forensis exercitationis & eloquentiæ. Hi circa annum ætatis 17 post pubertatem scilicet, prætextam deponebant. induebant verò togam puram nivei candoris, quæ virilis dicta est, ut ait Alex. ab Alex. l. 5. c. 18. *candidum umbonem* vocat. Pers. Sat. 5. v. 33. Plin. l. 8. c. 48. *Togâ purâ tirones induuntur.* Cœl. Rhodig. l. 14. c. 16. *Quoniam verò,* inquit, *ut in Magiâ Apuleius scribit, eruditissimi juvenes laudis gratiâ, primum hoc forensis operæ rudimentum subibant, ut aliquo insigni judicio civibus suis noscerentur, qui mos in incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenii fuerat apud antiquos fuerat concessus: togam item candidam, qui hoc facerent tirones induebantur ... tirocinii die: sic enim appellabant, cùm eloquentiam auspicarentur in foro. Eam togam Cicero puram vocavit. Scribit enim ad Attic. in tirocinio filii Ciceronis togam illi puram dedisse Arpini.*

Maxime, quis non, &c.] Quis verò non detestetur ejusmodi fœnera ore? Quis avaritiam eorum & nequitiam non abominetur? τόκους usuras Græci appellant, quod ...

Jupiter

Jupiter, exclamat simul atque audivit? At in se
Pro quæstu sumptum facit hic. Vix credere possis
Quàm sibi non sit amicus: ità ut pater ille, Terentî
Fabula quem miserum nato vixisse fugato 21
Inducit, non se pejùs cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quærat: Quo res hæc pertinet? Illuc:
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demissis ambulat. Est qui 25
Inguen ad obscœnum subductis usq; facetus. [525]
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.
Nil medium est. Sunt qui nolint tetigisse, nisi illas

exclamat: Proh summe Jupiter! *Verùm*, inquies, *ille* præclaros *fortassè sumptus facit, secundum* ingens *lucrum*. Quin imò *vix tibi persuadere queas, quantum sibi sit inimicus. Adeò ut non iste crudeliùs sese discruciaverit pater ille, quem Terentii comœdia exhibet infelicem vixisse*, ex quo *filium* à se *fugaverat*.

Quòd *si petat aliquis quorsum hæc spectant? eò nempe: dum insani fugiunt vitia, incidunt in opposita. Malthinus prolixis tunicis incedit.* Alius *est qui succinctis usque ad umbilicum*, se *ridiculum* præbeat. *Rufillus pastillos redolet*; *Gorgonius* verò *caprum*. *Nihil mediocre reperitur. Sunt qui renuant attrectare* mulieres, *præter eas.*

ANNOTATIONES.

& graves debitori dolores pariant. Cic. Offic. 2. n. 89. *Quid fœnerari? Tum Cato, Quid hominem, inquit, occidere?*

20. *Quam sibi non sit amicus.*] Quàm sit sordidè parcus suum defraudans genium, etiam necessaria sibi denegans, ac de se pœnas velut exigens, instar Menedemi apud Terentium.

Terentî Fabula quem miserum, &c.] Heautontimorumenos, ἑαυτὸν τιμωρούμενος, id est, *seipsum discrucians*, titulus est Terentianæ commœdiæ, in quâ filium Cliniam procul in militiam abire, præ parcitate sordidâque avaritiâ, compulit durus pater Menedemus: at postea facti pœnitens sese angebat, quòd tam iniquè à se amandâsset ac fugasset proprium filium senectutis suæ baculum & columen.

22. *Atque hic.*] Quàm fœnerator iste pessimus.

25. *Malthinus tunicis demissis ambulat.*] Vetus quidem lex jubebat: *Demissam ad talos togam quisque in urbe habeto.* Sub Augusto, neque restrictis neque fusis incedere, laudabatur. Quintil. lib. 11. cap. ult. *Cui laticlavi jus non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infrâ genua paulùm; posterioribus ad medios poplites usque perveniant. Nam infrà, mulierum est; suprà, centurionum.* Hinc patet, quod alibi notavimus, discinctum, sive *demissis tunicis ambulare*, mollitiæ atque ignaviæ argumentum fuisse, nec non superbæ & vanæ ostentationis: succinctas autem vestes aut præcinctas viris frugi & virtute claris proprias extitisse. Vide Epod. 1. v. ult. & Epod. 4. v. 8.

Malthinus.] Quis ille? certè haud nobis liquet. Mollis ac effeminatus notatur. Non. Marcel. *Multos appellari molles, antiqui voluerunt, à Græco quasi μαλθακός.* Lucil. l. 27. *Insanum vocant quem maltum ac fœminam dici vident.* Quidam designari volunt Menam illum, de quo Epod. 4. Alii ipsum Mæcenatem. *Hunc esse qui solutis tunicis in urbem semper incesserit:* inquit Seneca Epist. 114. Julius Scaliger, Poët. l. 3. c. 98. ita scribit: *Satirographi ne amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, qui nè a Mæcenate quidem abstinere potuit: si quidem quod aiunt verum est, Malthinum ab eo appellatum, cujus demissas notaret tunicas. Ager enim Sabinus, quo canicula illa à divino viro donata fuerat, tantus tantique erat, ut objectu suo posset malefici oculi visum intercipere, quo minùs tunicarum demissione offenderetur.* Hæc Scaliger invidiâ semper in Horatium hostili. Verùm esto, ipsum Mæcenatem vellicet Poëta, numquid *barbarè & servili animo* id faciebat; Imò *ridenti amico*, quod ait Persius, *vafer tangit vitium, & admissus circum præcordia ludit* festivus & gratus; accepti verò beneficii passim memor.

Est qui, &c.] Aliud aliud omninò vitium habet Agrippa, inquiunt, vestibus ad nates usque decisis & subjectis uti solitus

27. *Pastillos.*] Trochiscos, seu globulos odoratos. A *panis* fit diminut. Paniculus, panicillus, pastillus. Alii deducunt à πάσος, *conspersus*, nempè odoritero pulvere, & similibus.

Gorgonius hircum.] Tetrum odorem, qualem hircus. Gorgonius nimiam negligentiam affectabat: Rufillus nimium cultum & munditiem. Isto versiculo invidiam sibi creatam notat Horatius Sat. 4. v. 93. & seq. unde collegimus adversum nonnullos, Rufillum & Gorgonium nequaquam viles & ignobiles extitisse.

28. *Nil medium.*] Vix reperire est *auream* illam *mediocritatem*, lib. 2. Od. 20.

Sunt qui nolint tetigisse, &c.] Jam demum à flagitiis deterret triplici argumento: quòd rem familiarem exhauriant & perdant; quòd corpus faciant obnoxium multis doloribus; quòd honori & famæ damnum invehant.

Illas Quarum subsuta, &c] Matronas, quæ talares habent stolas, quarum imam partem assuta ambit fasciola, quæ instita dicitur. Synecdoch. Catull. Eleg. 62. v. 308.

. . . . *vestis*
Candida purpureâ talos incinxerat orâ.

2 Quarum

Quarum subsutâ talos tegat instita veste.
Contrà alius nullam nisi olenti in fornice stantem.
Quidam notus homo cùm exiret fornice, Macte [521]
Virtute esto, inquit sententiâ dia Catonis.
Nam simul ac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum est descendere, non alienas
Permolere uxores. Nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis not vultis, ut omni parte laborent;
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter sæpè pericla.
Hic se præcipitem tecto dedit. Ille flagellis
Ad mortem cæsus: fugiens hic decidit acrem [522]

quarum talos operit fascia purpurea stolæ subsuta. Alius è contrario nullam nisi prostantem in fœdo lupanari; sicque se *tuetur: Cùm nobilis quispiam vir è fornice egrederetur, Cato divinus* ita *est effatus: Cresce virtute; quippe cùm fervens ardor libidinem accenderit, istuc venire adolescentes oportet;* non autem *corrumpere aliorum conjuges. Cupiennius* verò *sectator mulierum* vestes *candidas* gestantium, *ait:* Ego quidem *nolim ita commendari.* At vos *qui exoptatis non felicem esse adulteris exitum, non pœniteat attendere, quales ærumnas ferant usquequaque, & quot voluptas eis eveniat anxietatibus perturbata, & quidem infrequens,* ac *sæpiùs non sine gravibus periculis.* Ergo auscultate. *Iste mœchus è tecto se præcipitavit. Hic flagris mulctatus* est ad *necem* usque. *Ille* noctu *fugiens*

ANNOTATIONES.

30. *Olenti in fornice.*] Male olentia, fœtidaque lupanaria notat etiam Juvenalis sarcasticè in Messalinam Claudii Imperatoris uxorem adulteriis famosam, ita scribens, Sat. 6. v. 117.

Ausa palatino tegetem præferre cubili,
Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos.

Et. v. 130.

Obscurisque genis turpis, fumoque lucernæ,
Fœda lupanaris tulit ad pulvinar odorem.

31. *Macte.*] Magis auctus esto.

Sententia dia Catonis.] Hujus viri gravis & censorii auctoritate vult ille libidinosus juvenis flagitia sua defendere. Scilicet Cato videns hominem honestum è lupanari exeuntem aliquatenus laudavit: ut cùm ventitantem illuc sæpius animadvertisset, ita dicitur allocutus: Adolescens, laudavi te, quòd huc interdum venires, non quòd istic habitares.

34. *Descendere.*] Apta vox, Nam sub fornicibus & subterraneis locis erant ganea.

36. *Mirator Cupiennius.*] Cupiennius Libo Cummanus, Augusti familiaritate clarus, cultûs verò corporis nitorisque studiosissimus: sectator erat mulierum veste candidâ indutarum, scilicet matronarum, ut posteà dicemus.

37. *Audire est operæ pretium, &c.*] Ennii sunt hi versus ab Horatio paulum immutati. Sic ille.

Audire est operæ pretium, procedere rectè
Qui rem Romanam Latiumq; augescere vultis.

39. *Corrupta dolore voluptas.*] Ad Epicuri mentem adulteria proscribit non velut turpia, sed quasi remoras voluptatis, scilicet periculis & malis circumsepta. Præclarè Cicero, in Anton. *Libidinosi, avari, facinorosi, veræ laudis gustum non habent.* At debuisset damnare saltem ut iniqua, & lumini naturali adversa: *Quod tibi nolis fieri alteri ne feceris.*

41. *Hic se præcipitem, &c.*] Quoniam, ut modo è Cicerone dixi, luxuriosi non ducuntur amore recti, saltem pœnarum metu nonnunquam deterrentur. Val. Maxim. lib. 6. cap. 1. n. 13. *Sed ut eos,* inquit, *strictim percurram, qui in vindicandâ pudicitiâ dolore suo pro publica lege usi sunt. Sempron. Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius, L. Octavium similiter deprehensum nervis contudit. Carbo Attienus à Vibieno, item M. Pontius à Pub. Cerneio deprehensi, castrati sunt, &c.*

Se præcipitem tecto dedit.] Fugiens vindicem maritum.

Ille flagellis Ad mortem cæsus.] Gellius. l. 17. c. 18. ex Varrone, *C. Sallustius scriptor seriæ illius & severæ orationis, in cujus historiâ notiones censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehensus, ab Annio Milone loris benè cæsus est, & cum dedisset pecuniam dimissus.* Idem refert Asconius. Juvenal. Sat. 10. v. 311.

. . . . . . Fiet adulter
Publicus, & pœnas metuet quascumque maritus
Exigit iratus: nec erit felicior astro
Martis, ut in laqueos nunquam incidat . . .
. . . . Necat hic ferro, secat ille cruentis
Verberibus, quosdam mœchos & mugilis intrat.

Prædonum

Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones: quin etiam illud
Accidit, ut cuidam testes caudámque salacem
Demeteret ferrum. Jure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx est in classe secundâ!
Libertinarum dico: Sallustius in quas
Non minùs insanit, quàm qui mœchatur. At hic si
Quâ res, quà ratio suàderet, quáque modestè
Munificum esse licet, vellet bonus atque benignus
Esse; daret quantum satis esset, nec sibi damno, [523]
Dedecoríq; foret. Verùm hoc se amplectitur uno:
Hoc amat, et laudat. Matronam nullam ego tango.
Ut quondam Marsæus amator Originis: ille
Qui patrium mimæ donat fundúmque laremque,
Nil fuerit mî, inquit, cum uxoribus unquam alienis.
Verum est cum mimis, est cum meretricibus; unde

currit in sævas grassatorum manus. Alius pecuniâ redemit corpus *Meritò* factum *cuncti* dicunt. *Galba* verò *negabat. Sed quàm securior est merx in mediâ conditione! Libertinarum dico* scilicet: *erga quas Sallustius non minùs insanum se præstat, quam qui* matronas *sectatur. Verum enimverò si vellet ille esse munificus ac liberalis, quantum facultates & ratio permitterent, & quatenus decet esse moderatè liberalem; donaret quantum sufficeret, neque sibi detrimentum afferret & probrum. At* contrà *illud solum in se æstimat, prædicat, venditat: Ego nullam tango matronam; si ut olim Marsæus iste Originis amasius, qui mimæ tribuit paterna prædia, & domum; dicitque: Mihi* quidem *nulla* consuetudo *fuerit unquam cum conjugibus aliorum. Atqui est cum mimis, est cum meretricibus;*

ANNOTATIONES.

44. *Calones.*] Servi militum, quòd palos & ligneas clavas gerebant ita dicti, item *clavatores* ob eam causam. Et quilibet servi *calones* vocati sunt à ferendis lignis, quæ Græcè κᾶλα.

46. *Jure omnes.*] Omnes aiunt, jure illos punitos, & dignas flagitio pœnas dedisse.

Galba negabat.] Salsa ironia in Servium Galbam Jurisconsultum, qui cùm esset famosus adulteriis, sui similium libens patrocinium suscipiebat.

47. *Tutior at quanto merx.*] Lex Julia plecti jubebat eos solùm, qui peccâssent in ingenuis, quæ nec quæstum corpore fecissent, nec artem ludicram aut lenocinium exercuissent, nec in scenam operam locâssent.

In classe secundâ.] Tres Poëta classes mulierum statuit: 1. Matronarum. 2. Libertinarum. 3. Meretricum.

48. *Sallustius.*] Is est de quo lib. 2. Od. 2. Nonnulli perperàm intelligunt ejus avunculum C. Sallustium Crispum historiæ scriptorem. At quamvis mores conveniant, non ità ratio temporum, ut observat eruditè Torrentius. Hic à Censoribus in Senatu reprehensus, quòd in libertinas insaniret, respondit se matronas non affectari, quasi se criminis expertem excusans. Ejectus verò est à Senatu. Vide Bell. Catil.

49. *Mœchatur.*] Vox ista propriè hîc ponitur pro eo, qui alienam uxorem ingenuam in adulterium pellicit.

52. *Damno, Dedecorique.*] Damno bonorum, famæ.

53. *Hoc se amplectitur uno.*] Uno libertinarum amore sibi placet, ob hoc unum se laudat & venditat, quod libertinas duntaxat, non autem matronas consectetur.

55. *Marsæus, &c.*] Ignotus ille nobis Originis mimæ & meretricis amator. Tres eo tempore fuerunt insignes meretrices, Origo, Arbuscula, Cytheris. Hanc Lycorim vocat Virgilius Eclogâ ultimâ, Gallo Poëtæ prius dilectam, quæ postea Antonium in castra secuta est.

57. *Nil fuerit mî, inquit, &c.*] Sic Marsæus extenuare nititur suam libidinem flagitiosamque nequitiam.

58. *Verum est cum mimis, &c.*] Respondet Horatius. Esto, nihil tibi sit cum uxoribus alienis; at insanis in mimas & meretrices, à quibus famæ damnum trahis damno rei familiaris gravius: quanquam utrumque inde provenit. Plaut. Trucul. Act. 2, 7. *Meretrix ut mare quod das devorat, nec apparet usquam: miserum infert in pauperiem; privat bonis, luce, honore, amicis.* Sapiens Rex Proverb. 5. *Ne attendas fallaciæ mulieris, favus enim distillans labia meretricis: & nitidius oleo guttur ejus. Novissima autem illius amara quasi absinthium, & acuta quasi gladius biceps. Pedes ejus descendunt in mortem, & ad inferos gressus illius penetrant . . . . longè fac ab ea viam tuam; & ne appropinques foribus domûs ejus, ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei viribus tuis, & labores tui sint in domo alienâ, &c.*

Fama

Fama malum gravius quàm res trahit. An tibi abundè
Perſonam ſatis eſt, non illud quidquid ubique
Officit, evitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum eſt ubicunque.
Quid inter—
Eſt in matronâ, ancillâ, peccéſve togatâ?
Villius in Fauſtâ Sullæ gener, hoc miſer uno [524]
Nomine deceptus, pœnas dedit uſque ſuperq;
Quam ſatis eſt; pugnis cæſus, ferróque petitus,
Excluſus fore, cùm Longarenus foret intus.
Huic ſi mutonis verbis mala tanta videntis (à te
Diceret hæc animus. Quid vis tibi? nunquid ego
Magno prognatum depoſco conſule cunnum,
Velatúmque ſtolâ, mea cùm conferbuit ira?
Quid reſponderet? Magno patre nata puella eſt.
At quanto meliora monet, pugnantiáque iſtis
Dives opis natura ſuæ? Tu ſi modò rectè
Diſpenſare velis, ac non fugienda petendis
Immiſcere; tu vitio, rerúmne labores,
Nil referre putas? Quare, ne pœniteat te, [525]
Deſine matronas ſectarier; unde laboris

à quibus graviorem perniciem depromit exiſtimatio, quàm res familiaris. *Sufficitne tibi fugere perſonam, non* autem *quodcunque ubicunque nocet? Perdere bonam exiſtimationem, dilapidare patrimonium, ſemper malum eſt. Quid refert utrum pecces in matronâ,* an in *libertinâ,* an in *meretrice? Villius Syllæ gener, infelix eo duntaxat nomine illuſus, ob Fauſtam pœnas luit ſecundum & ultra meritum, pugnis contuſus, & ferro appetitus; ejectus domo, cum Longarenus eſſet intus. Qui ſi libidinis tot & tanta incommoda cernentis nomine mens tali* homini *loqueretur iſta: Quid petis? quando meus ardor fuerit accenſus, an ego à te flagito mulierem illuſtri conſule genitam, & ſtolâ veſtitam? Quod reſponſum daret?* nempe *illuſtri patre orta eſt puella. Verùm quanto meliora & his contraria ſuadet natura ſuis opibus locuples! Si modò tu benè uti velis, & non confundere evitanda cum exoptandis; an credis nihil intereſſe utrum egeas, per tuam vitioſam cupiditatem, an per rerum* penuriam? *Quapropter ut non doleas* aliquando, *abſiſte deperire matronas: unde*

ANNOTATIONES.

62. *Quid intereſt, &c.*] Ex opinione Stoicorum paria eſſe quævis peccata dicentium.

63. *In matronâ, ancillâ, peccéſve togatâ.*] Tres gradus peccati ſtatuit Poëta; in matronâ, in libertinâ, in meretrice. Has triplex veſtis coloriſque genus diſtinguebat. Matronæ ſtolâ candidâ induebantur: ancillæ & libertinæ togâ pullâ: meretrices Coâ ſeu pellucidâ. Errat vetus interpres his attribuens quod erat libertinarum; ait nempè meretriciam togam pullam fuiſſe, quod refellitur vel ex frequenti textu id quod modo dixi ſtabiliente. Porrò eſt operæ pretium obſervare matronas, quæ adulterii convictæ à viris repudiabantur, ſtolâ candidâ ſolitas exui, & togâ veſtiri, ignominiæ cauſâ. *Stola plebeiis quamvis boneſtis non dabatur; ſi quidem Patriciæ & grandes natu matres eam deferebant honoris causâ. Erat enim ad imos pedes fluxa, quam inſtita contexta ambibat.* Contrà, *meretrices togam ſubductiorem,* & virili ſimilem geſtabant. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 18. Feſtus. *Matronas appellabant, quibus ſtolam babendi jus erat.* Non. Marcell. ex Varrone, *Toga commune veſtimentum, diurnum & nocturnum; muliebre & virile.*

64. *Villius in Fauſtâ Sullæ gener.*] Villiorum familia Romæ nobilis. Villius iſte non reverà gener, ſed ob frequentiſſimam cum Fauſtâ Sullæ filiâ conſuetudinem, ita vocatur: ſeu quòd eam uxorem ſibi fore ſperaret. Unde ſequitur; *boc miſer uno nomine deceptus.* Grandi ſcilicet nomine, ex antiquâ Scipionum gente: à quorum moribus ac virtutibus degener Sylla, magiſtratus tamen, Quæſturam, Conſulatum, Dictaturam, ac demum tyrannidem, peſſumdatâ Rep. occupavit. Cic. in Verr.

67. *Longarenus.*] Ignobilius quiſpiam, Villio tamen felicior mœchus, & gratioſior Fauſtæ.

68. *Huic ſi mutonis verbis, &c.*] Proſopopœia paulum obſcœna, ſed lepida & elegans.

76. *Tuo vitio rerumne labores.*] Noſtro vitio laboramus, cum dolemus non adeſſe perdicem aut phaſianum: at rerum vitium ſit penuria eſt, ſi deſit panis aut cibus vulgaris quilibet.

78. *Matronas ſectarier.*] Ulpian. *Aliud eſt appellare, aliud ſectari. Appellare eſt blanditione alterius pudicitiam attentare;* aſſectator *qui tacitus frequenter ſequitur: aſſidua enim aſſectatio præbet nonnullam infamiam.*

Phi

Plus haurire mali est, quàm ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niveos viridesq; lapillos,
Sit licet hoc Cerinthe tuum, tenerum est femur aut crus
Rectius; atque etiam melius persæpe togatæ est.
Adde huc quòd mercem sine fucis gestat, apertè
Quod venale habet, ostendit: nec, si quid honesti est,
Jactat, habetq; palàm, quærit quo turpia celet.
Regibus hic mos est: ubi equos mercantur, opertos
Inspiciunt: ne, si facies (ut sæpè) decora
Molli fulta pede est, emptorem inducat hiantem,
Quòd pulchræ clunes, breve quòd caput, ardua cervix
Hoc illi rectè: ne corporis optima Lyncei [526]
Contemplere oculis, Hyspæâ cæcior, illa
Quæ mala sunt spectes, O crus! ô brachia! verùm
Depygis, nasuta, brevi latere, ac pede longo est.
Matronæ præter faciem nil cernere possis,
Cætera, ni Catia est, demissâ veste tegentis.
Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te

plus mœroris percipitur, quàm utilitatis ex re colligitur. Neq; hæc quamvis sit inter lapillos candidos & virides, femur habet mollius aut crus rectius quam tuum, O Cerinthe, imò sæpius pulchrius est plebeiæ. Adde quod hæc *mercem portat haud fucatam: ac si quid est venustum, haud venditat & ostentat:* neque *satagit occultare quod pravum est. Ista est consuetudo divitibus, quando emunt equos, obtectos considerant, ne facies* (*quod non raro* fit) *elegans, si tenerâ ungulâ subnixa fuerit,* in errorem *impellat emptorem avidum; eò quòd* sint *decoræ clunes, breve caput, erecta cervix. Illi rectè* quidem *hoc* faciunt. Tu ergo pariter *ne oculis acutissimis intueare partes corporis formosas; Hypsæâ* verò *cæcior, ea quæ deformia sunt aspicias. O crus* venustum! *ô brachia* concinna! at *** *grandiori est naso, brevi latere, & pede longiori.* Præterea *nihil matronæ præter vultum videre queas, cæteras partes abscondentis prolixâ stolâ; nisi* fortè *Catia est. Quòd si cupias* cernere *denegata,* quasi *munimentis cincta.*

ANNOTATIONES.

80. *Niveos viridisque lapillos.*] Uniones, & smaragdos.

81. *Sit licet hoc, Cerinthe, tuum.*] Is erat amator pariter & deliciæ matronarum mundo muliebri splendentium: singulari formæ gratiâ, præstabat: Sulpitiæ Servii filiæ in primis carus. De eo Tibullus multa.

83. *Mercem.*] Corpus mercenarium, turpi quæstu venale.

86. *Regibus.*] Nobiles ac divites appellantur sæpe reges ob potentiam & auctoritatem, quam eis confert pecunia, cui omnia obediunt.

Opertos inspiciunt.] Pugnant exemplaria. Plura certe *apertos* habent. Sensus est; opertos mercantur equos, ne venustas corporis statim capiat emptorem, faciatque ut vitium pedum non attendat, quod tamen in equo præcipuum est. Zenophon in libello de re equestri docet, in equo primam esse pedum considerationem: quoniam ut parum prodest ædium elegantia, si fundamentis superstructa sint vitiosis: ità equus est inutilis, qui pedibus haud firmis fuerit. Cavendum igitur maxime ne sit ungula mollior ac tenuior, &c. Quidam antiqui codices habent *apertos,* quod placet nonnullis, ob clariorem certe sensum.

88. *Hiantem.*] Præ admiratione partium quarundam valdè concinnarum; præque emendi cupiditate.

89. *Pulchræ clunes, &c.*] Virg. Georg. 3, 79.
. . . . *Illi ardua cervix.*
Argutumq; caput, brevis alvus, obesaq; terga.] Non. Marcell. hunc Horatii locum affert, ut ostendat *clunes* fœminino genere poni, quas Plautus masculinas facit: *clunes infractos gero.*

90. *Lyncei oculis.*] Quales habuit Lynceus Apharei filius, quem fabulati sunt ad terræ centrum pervidisse, eò quòd primus è fodinis metalla eruisset.

91. *Hyspæâ cæcior.*] Hæc ex illustri Plautiorum stirpe vitiosos ut aiunt, oculos habebat. Fortasse notatur ab Horatio, quod invenustum quempiam deperiret.

92. *O crus! ô brachia!*] Quasi diceret Poëta: Dum admiraris crus & brachia tuæ amasiæ, non advertis alia omninò deformia.

93. *Depygis.*] Quasi sine pygâ, πυγὴ, *nates.* Epod. 8. *aridas nates,* additque *femur tumentibus exile suris Additum:* quod hic significat per *breve latus.*

Nasuta. Catull. 41. v. 1.
Salvâ nec minimo puella naso,
Nec bello pede, &c.
Pede longo.] Ovid. Amor. 3. 3. 7
Pes erat exiguus: pedis est aptissima forma.

95. *Catia.*] Hæc domûs nobilis quidem, sed parum casta & pudica, breviori instar meretricum amictu utebatur, ut sui venustatem corporis palam exhiberet.

96. *Interdicta.*] Partes maximè tectas & multiplici tunicâ vallatas.

Hoc

(quippe hoc te insanire facit) plurimæ res tunc impedimento tibi sunt; custodes, lectica, cinerarii, parasitæ, stola ad talos demissa, & palla circumjecta, multa impedientia ne res à te manifestè videatur. Altera nihil impedit. Per *Coas* enim vestes *licet tibi cernere ferè quasi nudam; si pravo sit crure, aut pede: latus oculis dimetiri queas. An* verò *mavis decipi, & mercedem tibi priùs extorqueri, quàm merx exhibeatur:* At enim cantabis? mihi aliquod: *ut venator leporem in celsâ nive prosequitur: appositum* verò *sine labore nec attingere dignatur. Capit* autem; & jucundè tum *apponi. Huic similis est meus amor,* inquis; *contemnit enim in propatulo constituta, ardua verò desiderat.*

Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res;
Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ,
Ad talos stola demissa, & circumdata palla,
Plurima quæ invideant purè apparere tibi rem.
Altera nil obstat. Coïs tibi pœne videre est [52]
Ut nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi;
Metiri possis oculis latus. An tibi mavis
Insidias fieri, pretiúmque evellier ante
Quàm mercem ostendi? Leporem venator ut altâ
In nive sectetur, positum sic tangere nolit:
Captat, et apponit: meus est amor huic similis; nam
Transvolat in medio posita, et fugientia captat.

ANNOTATIONES.

94. *Lectica.*] Clausa sanè & operta. Torrentius hîc acri ut solet judicio contra cæteros interpretes depugnans, non intelligendum vehiculum contendit, sed interius aliquod in ædibus conclave, quo se matronæ continerent; qualis erat lecticula illa lucubratoria Augusti apud Sueton. cap. 78. Ejusmodi quoque lecticulam domesticam agnoscit Just. Lipsius Elect. 1. cap. 19.

Ciniflones.] A flando in cineres dicuntur *ciniflones,* qui calamistra, acus, veruta calefaciebant in calidis cineribus, ad crispandos mulierum crines: item cinerarii: necnon ornatrices, [Gall. *Coeffuses.* Angl. Tire-Woman.

Parasitæ.] Garrulæ quædam & assentatrices mulieres, ad captandum cibum expeditæ.

99. *Palla.*] Amplus & sinuosus amictus tunicæ & stolæ superindui solitus, velut pallium quoddam honestæ mulieri proprium. Non. Marcell. Gall. *Manteau de ceremonie*; simile propè vestimentum hodiè vocant, *un surtout.* Angl. a Morning-Gown.

101. *Cois.*] Vestibus bombycinis, tenuibus, pellucentibus, ex insulâ Co, sive Coo, sitâ in mari Ægæo ad oram Cariæ littoralem, vernae. *Lango*; quæ tam ferax & dives, ut proverbium esset; *quem Cos non nutrit, hunc nec Ægyptus,* Eustath. Coas vestes Juvenalis appellat *multitia:* Galli *de la Gaze.* Horum inventio tribuitur Pamphilæ cuidam mulieri ex insulâ Coo. Aristot. Histor. animal. lib. 6. Tibull. lib. 2. Eleg. 3. v. 57.

Illa gerat vestes tenues, quas fœmina Coa
Texuit, auratas disposuitque vias.

Propert. lib. 2. Eleg. 1. v. 5.

Sive togis illam fulgentem incedere Cois.

Varro *togas vitreas* appellat. S. Hieron. ad Lætam ita scribit: *Talia paret vestimenta, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur.*

Et te monitum velim, lector, in quibusdam vett. codd. legi, *Chlorin,* pro *Cois.* Porrò jam suprà insinuavimus istis vestibus Romæ quidem solas meretrices indui consuevisse.

105. *Leporem venator ut altâ, &c.*] Hi sunt ne Callimacho versiculi, veluti cantiunculæ quædam, quas Horatius ponit in ore sectantis matronas. Sensus est: ut venator leporem per nives sectari & capere gaudet, quem appositum sibi sine ullo labore nec tangere dignetur: captum autem venando & cum difficultate libens apponit sibi & amicis: sic ego, inquit ille, paratas cuivis togatas sperno; at matronas depereo, quibus frui arduum est.

Captat & apponit.] Ingens hîc pugna, inquam dissentio. Sagaciter Lambinus ita correxit. Omnes tamen codices huc usque habuerunt, *cantat.* Interpretes in angustiis constituti venatorios clamores, quibus revocari solent canes, adhibuerunt & Xenophontem afferunt præcipientem varios tonos vocis adhibendos, acutum, gravem, parvum, magnum: & sic vocem *cantat* explicant, seque ut hoc expediunt. Verùm si retinenda vetus lectio, *cantat,* referendum est ad cantilenam quam matronarum sectator canit: & vox apponit explicanda est, *addit,* seu *prosequitur:* ut ingeniosè solerterque Dacerius noster subodoratus est & sensit.

Hiscine

Hiscene versiculis speras tibi posse dolores,
Atque æstus, curásque graves è pectore pelli?
Nonne cupidinibus statuat natura modum quem, [523]
Quid latura sibi, quid sit dolitura negatum,
Quærere plus prodest, et inane abscindere soldo?
Num, tibi cùm fauces urit sitis aurea quæris
Pocula? Num esuriens fastidis omnia præter
Pavonem rhombúmque? Tument tibi cùm inguina, num, si
Ancilla, aut verna est præstò puer, impetus in quem
Continuò fiat, malis tentigine rumpi?
Non ego: namque parabilem amo Venerem facilemque.
Illam, Pòst paulo; Sed pluris; Si exierit vir;
Gallis hanc, Philodemus ait: sibi, quæ neq; magno
Stet pretio, neque cunctetur, cùm est jussa venire;
Candida rectáque sit, munda hactenus, ut neque longa,
Nec magis alba velit, quàm det natura, videri. [529]
Hæc ubi supposuit dextro corpus mihi lævum;
Ilia, et Egeria est: do nomen quodlibet illi.

An igitur *ejusmodi cantilena speras corde tuo abigi posse anxietates, solicitudines, mœroresque molestissimos? Annon satius est investigare quem finem natura ponat cupiditatibus, quid sibi denegatum patienter ferat, & quid doleat; atque inutile amputare à solido? An quando sitis urit tibi fauces, aurea quæris pocula? An fame urgente spernis omnia præter pavonem & rhombum?* *

Non ego certè. *Quippe amo Venerem promptam & expeditam.* Quæ verò dicit; *Paulò post; at majori pretio; si vir discesserit: illam Philodemus ait Gallis* relinquendam; *sibi* autem peti eam, *quæ nec cariori pretio constet, nec moretur venire cùm advocatur: candida sit, & recta, adeò concinna, ut non cupiat apparere grandior, aut candidior, quàm natura concessit,* * * * * * * *hæc* mihi *Ilia & Egeria est: illi tribuo quascunque blanditias.*

ANNOTATIONES.

109. *Hiscene versiculis.*] Horatius ad illum qui cantavit Callimachi versiculos, respondet; hiccine per leviculam cantionem speras eluctari graves curas, & mœrores, aliaque mala, quæ matronarum amorem comitantur? an non satius tibi foret modum sequi à naturâ præscriptum? &c.

113. *Inane abscindere soldo.*] *Inane*, quo sibi denegata natura facilè careat; *soldo*, sive solido & necessario, quod sine dolore nequeat non habere, sibi que negari haud patienter ferat.

114. *Aurea quæris Pocula?* Senec. Epist. 120. *Natura hoc unum jubet, sitim extingui. Utrum sit aureum poculum, an crystallinum, an Tiburtinus calix, manus concava, nihil refert. Itaque Horatius negat ad sitim pertinere, quo poculo aqua, aut quàm eleganti manu, ministretur.*

116. *Pavonem.*] *Pavonem cibi gratiâ Romæ primus occîdit orator Hortensius, augurali cœnâ sacerdotii: saginare primus instituit circa novissimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, exque eo quæstu reditus sestertium sexagena M. habuit*, Plin. lib. 10. cap. 20. Varro, Ælian. Vide Macrob. Saturnal. 3. 9. ubi scribit; *M. Varro de pavonibus in villâ nutriendis loquens, sic ait: Primus hos Q. Hortensius augurali cœnâ dicitur posuisse.* Hinc factum *ut ova eorum denariis veneant quinis, ipsi facilè quinquagenis, &c.*

Rhombum.] Exquisiti saporis piscem. Gall. *turbot*. De eo Epod. 2. v. 50.

121. *Gallis.*] Cybeles sacerdotibus, eviratis, castratis, adeoque moram sponte ferentibus.

Philodemus.] Quis ille, incertum. Afferunt vulgò Poëtam Epicurum patriâ Gadaræum, qui Græcè scripsit quædam Epigrammata. Meminêre Strabo, Asconius, &c.

123. *Neque longa, &c.*] *Adjuta cothurnis*, ut ait Juvenal. Sat. 6. v. 505.

124. *Magis alba.*] Pictis & dealbatis cretâ vel cerussâ genis, *cerussati buccis*, ut loquitur Cicero in Pison. Propert. lib. 3. Eleg. 24. v. 8.

Cùm tibi quæsitus candor in ore foret.

Martial. lib. 7. Epig. 24.

Et Cerussatâ candidiora cute.

126. *Ilia & Egeria est.*] Tanti facio, quanti Iliam Romuli matrem & Egeriam Nympham, cum quâ Numæ consuetudo.

*Nec metuo * * * * ne vir redeat rure; fores effringantur; canis latret; ædes ingenti fragore concussæ undique percrepent: fœmina pallens descendat è cubili; ancilla conscia exclamet se infortunatam; hæc timeat cruribus; deprehensa doti; ego denique mihi. Fugiendum est veste non cinctâ, & pedibus nudis: nè luant nummi, nates, vel demum existimatio. Miserum est deprehendi: vincam etiam Fabio judice.*

Nec vereor, ne, dum futuro, vir rure recurrat:
Janua frangatur: latret canis: undique magno
Pulsa domus strepitu resonet: vel pallida lecto
Desiliat mulier: miseram se conscia clamet:
Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mi.
Discinctâ tunicâ fugiendum est, ac pede nudo;
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel judice vincam.

ANNOTATIONES.

129. *Vel pallida:*] Alii legunt, *væpallida* ut apud Pers. *vægrandis*, augente significationem particulâ: valde pallens & pavens.

130. *Conscia.*] Adulterii conciliatrix, vel simpliciter *conscia*, herilis flagitii particeps ancilla: proindèque metuens ne iratus herus furorem in ipsam vertat, ejusque crura fuste verberet, truncet, frangat.

131. *Doti deprensa.*] Uxor à viro deprehensa in adulterio metuat suæ doti: id est, ne dotem amittat. Hanc enim illi adimebat lex Julia, & marito adjudicabat: interficere vero deprehensam patri quidem permittebat, non autem marito; cui tamen id licuit ante Juliam legem. Ulpian. regul. Tit. 6. Cato apud Gellium, lib. 10. cap. 23. Valer. Max. lib. 8. cap. 2. ubi insigne C. Marii judicium in C. Titinnium Minturnensem, qui cùm Fanniam uxorem in adulterio deprehensam repudiâsset, ac dote spoliare conaretur; Marius Fanniam impudicitiæ ream sestertio nummo, Titinnium autem summâ totius dotis damnavit: præfatus se hanc judicandi rationem secutum, quòd sibi liqueret Titinnium impudicam eo animo duxisse, et ejus doti insidias strueret.

Egomet mi.] Ne verbera, plagas, necem subire cogar, aut saltem pecuniâ me redimere.

133. *Aut pyga.*] Ne mihi perna succidatur: aut raphanismum patiar. De eo Juvenalis [...] citatus.

Aut fama.] Lex enim infamiam adulteri[...] inurebat.

134. *Fabio vel judice vincam.*] Hunc celebrem eo tempore Jurisconsultum falsè notat Horatius: *vincam*, inquiens, *Judice Fabio*, qui in adulterio aliquando deprehensus malo suo expertus est, *miserum* esse *deprehendi*.

SATIRA III.

Aliena quisque peccata videt, ad propria cæcutit. Vitia leviora in amici[...] debent excusari. Male Stoïci asserunt paria esse omnia peccata.

Cunctis hoc inest vitium cantoribus, ut cum familiaribus rogati cantare semper renuant; minime rogati

OMNIBUS hoc vitium est cantoribus, int[er] amicos
Ut nunquam inducant animum cantare rogati,

ANNOTATIONES.

1. *Omnibus hoc.*] Serium nihil præfert ac spondet prima frons hujus Satiræ: at si totam spectes, nihil usquam serium magis. Itaque in hac, ut & in præcedenti, callidus ubique Horatius & summè vafer, ab jocoso exordio quo animum lectoris excitat, ad graviora quæque sensim progreditur, ac morum præce[p]tiones insinuat præstantissimas. *Hic scoptas [...] Virgilium animæ dimidium suæ tueri adver[sus] obtrectatores quosdam, qui ingentis alioqui vir[i] ingenii, ob leviora quæpiam vitia, iniquius [...]cabant.*

njussi nunquam desistant. Sardus habebat
lle Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
i peteret per amicitiam patris, atque suam, non
Quidquam proficeret: si collibuisset, ab ovo
Usque ad mala iteraret, Io Bacche: modò summâ
Voce, modò hac, resonat quæ chordis quatuor
imâ.
Nil æquale homini fuit illi: sæpe velut qui
Currebat fugiens hostem; persæpe velut qui
Junonis sacra ferret. Habebat sæpe ducentos,
sæpe decem servos: modò Reges, atq. Tetrachas,
Omnia magna loquens; modò, Sit mihi mensa
tripes, et

nunquam cessent. Id habebat Tigellius ille Sardus. Augustus, qui cogere potuisset, si rogaret per benevolentiam patris, & suam, nihil obtinebat. Quòd si placeret, ab ovo usque ad poma repetebat, Io Bacche, nunc supremâ voce, nunc infimâ quæ resonat in fidibus quatuor. In illo homine nihil simile erat: qui interdum currebat quasi hostem fugeret, aliàs lentus incedebat, tanquam Junonis sacra portaret. Aliquando famulos habebat ducentos, sæpiùs decem. Nunc jactitans reges & præfectos, cuncta summa: mox verò aiebat: *Adsit mihi* tantùm *mensa tripes, &*

ANNOTATIONES.

3. *Sardus Tigellius.*] Vel nomen est proprium *Sardus*, vel gentile ab Sardiniâ patriâ. Neque certè idem est qui Hermogenes, de quo postmodum. Utrique nomen *Tigellius*: at hic vivebat adhuc dum hæc Poëta scriberet, ut legenti patet: ille verò jam vitâ cesserat: quod quidem perspicuum est ex Satiræ præcedentis initio.

4. *Cogere posset.*] Pro summâ & Imperatoriâ auctoritate.

5. *Patris.*] Patris sui per adoptionem. Julii nempè Cæsaris, à quo Tigellius beneficiis haud mediocribus, & gratiâ singulari honoratus fuerat, ut dictum est in superioribus.

6. *Ab ovo usque ad mala.*] A principio cœnæ ad finem. Poma & bellaria ad secundam mensam pertinere, notum est: initium verò cœnæ duci ab ovis, vel Epistola ad Pætum quæ est 20. lib. 9. Cic. satis ostendit: *integram famem ad ovum affero*, inquit. Hinc & Ausonius ova gustulum cœnæ vocat. Vide Just. Lips. antiq. Lect. lib. 3.

7. *Iteraret, Io Bacche.*] Iteraret carmen ab ipsomet fortasse compositum sic incipiens: *Io Bacche*: vel cujus hoc esset epodium rhythmi, versiculus intercalaris, recantatio, Gall. *refrein, la reprise*. Atqui legunt *Io Bacchæ*, id est, Bacchantes. Te verò, lector, ne moveat brevis syllaba in voce *Bacche*; id enim & concinnum & elegans, cùm ipsa forma citatur.

Summâ voce.] Gravissimâ. Gall. *la basse*.

8. *Imâ.*] Acutissima. Gall. *le dessus*.

Resonat quæ chordis quatuor.] Tigellius voce pariter & fidibus canebat, tetrachordo scilicet, seu instrumento musico quatuor chordarum, modò supremas modò infimas tangens fides, voci nunc summæ nunc imæ accommodans; vel summos imis modulos ac numeros ex arte miscens atque attemperans.

9. *Nihil æquale homini fuit illi.*] Ille homo sibi met ipsi dissimilis erat, varius, inconstans.

Sæpe Currebat, &c.] Sallust. Bell. Catil. c. 15. *citus modò, modò tardus incessus erat.* Cic. Offic. 1. n. 131. *Cavendum est autem, nè aut tarditatibus utamur in gressu mollioribus, ut pomparum ferculis similes esse videamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates; quæ cùm fiunt, anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur: ex quibus magna significatio fit, non adesse constantiam.* Vide Senec. Epist. 22.

10. *Velut qui Junonis sacra ferret.*] Proverbium est Ἡραῖον βαδίζειν, *Junonium, seu Junonis ad instar procedere*: inde natum, quod Junonii incessûs gravitas & majestas celebretur, Virg. Æneid. 1. v. 50. Quapropter etiam boves ad ejus sacra quæsitas idem refert Georg. 3. v. 532. nimiam ob tarditatem. Hinc & virgines dictæ κανηφόροι, quæ gravi & lento gradu procedebant in Junonis sacris, imposita capitibus canistra ferentes, in quibus continebantur res ad illa necessariæ, Cic. in Verrem 4. n. 5. *Erant ænea præterea duo signa, non maxima, verùm eximiâ venustate, virginali habitu atque vestitu, quæ manibus sublatis sacra more Atheniensium virginum reposita in capitibus sustinebant. Canephoræ ipsæ vocabantur.* Ovid. Met. 2. 711.

Illâ forte die castæ de more puellæ.
Vertice supposito, festas in Palladis arces
Pura coronatis portabant sacra canistris.

Ex his patet canephoros fuisse Junoni, Cereri, Palladi. Vide lib. 2. Sat. 8. v. 14.

12. *Tetrarchas.*] Præfectos quartæ regni partis.

13. *Sit mihi mensa tripes.*] Paulò antè grandia & summa quæque in ore habebat: Jam verò ait pauca & parva sufficiunt: modicam & vilem volo suppellectilem; satis mihi est una *mensa tripes*, &c. ut vulgo. Nam magnatibus non

Concha salis puri, et toga, quæ defendere frigus, [552]

Quamvis crassa, queat. Decies centena dedisses
Huic parco paucis contento, quinque diebus
Nil erat in loculis. Noctes vigilabat ad ipsum
Mane, diem totum stertebat: nil fuit unquam
Sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi: Quid tu?
Nullane habes vitia? Imò alia, et fortasse minora.
Mænius absentem Novium cùm carperet. Heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mî ignosco, Mænius inquit.
Stultus et improbus hic amor est, dignusq; notari.
Cùm tua prævideas oculis mala lippus inunctis; [553]

Cur in amicorum vitiis tam cernis acutùm,
Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius? At tibi contrà

concha puri salis, ac toga quantumvis crassa, quæ arcere frigus valeat. Huic autem *parco paucis contento* si *donâsses decies centena, post quinque dies nihil supererat in crumenâ.* *Vigil traducebat noctes usque ad* lucem *matutinam: die* verò *integrâ dormiebat.* *Nihil unquam fuit æque sibi dissimile.* *Jam mihi non nemo dixerit: Tu* autem *quid? nullane habes vitia? imo* habeo *sed diversa, & forsitan leviora.* *Cum* aliquando *Mænius reprehenderet Novium absentem, quidam dixit: Heus tu, non te ipsum nôsti? an velut incognitum nobis imponere contendis?* Tum *Mænius respondit, Ipse mihi indulgeo.* Atqui, retulit alter, *iste amor insanus est & iniquus ac reprehensionem meretur.* Enimverò *quandoquidem tua vitia, parum vides lippiens oculis unctis; quare in peccatis amicorum adeò perspicax es, velut aquila, aut anguis Epidaurius? Verum tibi vicissim accidit*

ANNOTATIONES.

unica, sed plurimæ, eæque uno pede nixæ, saltem quædam. Luxuriam istam proscribit Juvenalis Sat. 11, 122.

. . . . . *latos sustinet orbes*
Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu.

Dio in Nerone refert, Senecæ adfuisse mensas tripedes è cedro quingentas. Just. Lipsius ante cit. rem luculenter exponit: in cænaculo, inquit, mensa collocabatur rotunda, plebeiorum tripes, & è simplici ligno; divitum ac procerum citrea, acerna, aut quam lamina integebat argentea, ac pes eburnus fabrefactus, puta in modum pardi aut leonis, sustinebat.

14. *Concha salis puri.*] Tenue salinum è conchâ: vel merus sal, pro omni obsonio. Vide lib. 2. Sat. 2. v. 17.

. . . . *Cum sale panis*
Latrantem stomachum benè leniet.

Porrò cur assidua veteribus & quasi sacra mentio salini & salis, intelliges, lector, ex Plutarcho Sympos. lib. 5. cap. 10. ubi & citatur Homerus *salem divinum* nuncupans.

Toga crassa.] Juvenal. Sat. 9. v. 28. *pingues lacernas* vocat. Martialis lib. 4. Epigram. 19. *pinguem Sequanicæ textricis alumnam* dicit.

15. *Decies centena.*] Hic ut alibi semper intellige, *millia sestertium*: interdum & *decies* solummodo auctores scribunt, supple, *millia sestertium*, ad significandam ingentem summam. Juvenal. Sat. 10.

—Decies centena dabuntur.

Quæ summa ex Budæi supputatione facit monetæ nostræ Gallicæ 2500 *écus.*

16. *Quinque diebus Nil erat in loculis.*] Hunc Tigellium omnino profusum ac prodigum ostendit Satira præcedens.

19. *Nunc aliquis dicat, &c.*] Prolepsis eximia.

20. *Mænius absentem Novium.*] Mænius ille est de quo jam Sat. præced. V. 101. qui scurrilitate magnus evasit: ac dilapidatis bonis, tandemque divenditâ, quam habebat residuam, ad forum domo, unam sibi columnam excepit, è quâ gladiatores spectaret. Ejus meminit Lucilius: ut notat hîc vetus Interpres. De Novio tanquam homine vitiis perdito dicetur pòst in Sat. 6.

Absentem cùm carperet.] Mænius sic describitur dicax & vorax. lib. 1. Epist. 15.

Quælibet in quemvis opprobria fingere sævus:
Pernicies & tempestas, barathrumque macelli,
Quicquid quæsierat ventri donabat avaro.
. . . .
. . . . . . *Mænius idem,*
Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne
Verterat in fumum & cinerem;

25. *Prævideas oculis mala lippus inunctis.*] Quamvis vix videas tua mala, quasi lippus, habensque oculos mordaci pituitâ suffusos, quâ visûs acies obtunditur & obscuratur.

27. *Aquila.*] Acuto prorsùs visu pollet. Plin. l. 10. c. 3. Vide quæ annotavi. l. 4. Od. 4.

Serpens Epidaurius.] Metonym. pro quolibet serpente, seu potiùs dracone, qui à [illegible] vel δράκειν, *videre*, nomen accepit; quì

Evenit

Evenit, inquirant vitia ut tua rursus et illi.
Iracundior est paulò; minùs aptus acutis 29
Naribus horum hominum: rideri possit, eò quòd
Rusticiùs tonso toga defluit, et malè laxus
In pede calceus hæret. At est bonus, ut melior vir
Non alius quisquam; ac tibi amicus; ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore. Denique teipsum
Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim [53.]
Natura, aut etiam cònsuetudo mala. Namque 36
Neglectis urenda filix innascitur agris.
Illuc prævertamur, amatorem quod amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipsa hæc
Delectant; veluti Balbinum polypus Hagnæ. 40

ut etiam vitia tua alii pariter inquirant. Sic quidam aiunt: *Ad iram ille paululum est pronior: parum idoneus naribus istorum hominum illudi potest quod toga delabitur ei inconcinnè tonso; atque laxior calceus pedi non benè adhæret. Sed probus est vir,* inquam ego adeò, *ut nemo sit probior: sed tibi amicus: sed mens magna tegitur eo corpore non ita bellè composito. Uno verbo temet examina: utrum vitia quæpiam tibi natura ingeneraverit, vel prava consuetudo Etenim filix comburenda crescit in agris incultis. Huc potiùs deveniamus, quòd amatori conniventi vitia amicæ vel maxima non videntur, quin & jucunda sunt: quemadmodum Balbino polypus Hagnæ.*

ANNOTATIONES.

ὀξὺ βλέπων, acutè perspiciens. Hinc thesauris incubantes dracones, causâ custodiæ, antiqui finxerunt. Fest. De *Epidaurio serpente.* Tit. Liv. l. 11. Epitom. Valer. Maxim. l. 1. c. 8. & alii. Nempe cùm peste urb laboraret, ex Sibyllinis libris Romani profecti sunt Epidaurum Peloponnesi civitatem, ubi Æsculapius colebatur. Cúmque numen invitarent ut Romam se conferret, serpens seu Æsculapius anguis specie, conspectus est ad navem Romanorum pergere. Itaque Romam delatus, in insulâ Tiberis cùm triduo visus esset, posteà non comparuit. Illic autem posuerunt illius simulacrum.

29. *Iracundior est paulò.*] His versibus indicari ac velut pingi Virgilium, tradit vetus Interpres.

Minùs aptus acutis Naribus horum hominum.] Parum aptus ad congressus aulicorum hominum, qui solent esse dicaces ac derisores: quales sunt qui *acutis sunt naribus.* Pers. Sat. 1. v. 40.

. . . . . . *Rides (ait) et nimis uncis*
Naribus indulges

31. *Rusticiùs tonso toga defluit, &c.*] Tria scilicet aulici vitia exprobrabant Virgilio, quòd iracundior, quòd morosior esset, quòd corporis nitorem habitûsque concinnitatem haud curaret. In hac porrò cultûs negligentiâ tria hîc notantur: quòd, rusticorum more, barba male tonsa, & capilli inæqualiter decurtati; quòd toga non satis composita; quod calcei pedibus haud benè apti & accommodati. Art. Am. 1. 516.

Nec vagus in laxâ pes tibi pelle natet.

33. *At est bonus, &c.*] Tres virtutes affert conspicuas, quarum splendor leviores nævos debeat obtegere & compensare. Erat enim Virgilius vir optimus: erat fidei in amicos observantissimus; erat ingenio grandi præditus.

37. *Neglectis urenda filix innascitur agris.*] Sicut inutiles & noxiæ herbæ crescunt in agro inculto, sic vitia in animo Philosophiæ documentis ac virtutibus non imbuto

38. *Amatorem quod amicæ Turpia decipiunt cæcum vitia.*] Theocrit. Idyl. 6. 10.

Ἔρωτι πολλάκις τὰ μὴ καλὰ πέφανται.

Amori sæpè non pulchra pulchra videntur: Idem Idyll. 10. *ô Bombyce venusta, omnes te Syram vocant, macram, sole adustam: ego vero solus dico te flavam esse, sicut mel.*

39. *Aut etiam ipsa hæc Delectant.*] Cic. de Nat. Deor. 1. n. 70. *Nobis qui adolescentulis delectamur, etiam vitia sæpè jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus. Illi tamen hoc lumen videbatur. Q. Catulus dilexit municipem tuum Roscium . . . huic Deo pulchrior. At erat, sicut hodie est, perversissimis oculis. Quid refert, si hoc ipsum salsum illi et venustum videbatur?* Huc etiam pertinet quod scribit Lucret. lib. 4. v. 1273.

Nec divinitùs est interdum, Venerisque sagittis,
Deteriore fit ut formâ muliercula ametur.
. . . .
Quod superest, consuetudo concinnat amorem.

Et v. 1147.

Nam faciunt homines plerumq; cupidine cæci;
. . . .
. *Pravas turpesque videmus*
Esse in deliciis.———

40. *Balbinum polypus Hagnæ.*] Hagnæ amicæ polypus licet fœtens delectat Balbinum amatorem. De polypo narium morbo, vide Epod. 12.

 Vellera

Optarem ut *sic deciperemur erga amicos: & virtus decorum nomen imposuisset isti errori. Verum debemus non aspernari vitium amici, si aliquod inest; velut pater filii nævos haud fastidit. Strabonem pater vocat pætum: & pullum dicit, qui filium habet pusionem, qualis abortivus extitit pridem Sisyphus: hunc* qui *distortus* est *cruribus appellat varum: illum verò malè nixum pravis talis, balbutiendo scaurum* nuncupat. Sic igitur si quis amicorum *parcius victitat, appelletur frugalis. Qui nimis importunus atque jactabundus fuerit,* dicamus; *cupit lepidus videri familiaribus: sed est asperior & paulò liberior is æstimetur sincerus & animosus: ferventior est, inter fortes censeatur. Hoc, ut arbitror, & amicos sociat & consociatos retinet. At nos ipsas virtutes malè interpretamur, & vas purum insicere volumus. Si bonus aliquis nobiscum vivit: homo* est *abjectus valde,* inquimus. *Isti lento damus cognomen crassi. Ille dolos omnes eluctatur, & nemini improbo expositum latus præbet,*

Vellem in amicitiâ sic erraremus, et isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At, pater ut gnati, sic nos debemus, amici
Si quod sit vitum, non fastidire. Strabonem
Appellat pœtum pater; et pullum, malè parvus
Si cui filius est, ut abortivus fuit olim
Sisyphus: hunc varum, distortis cruribus: illum
Balbutit scaurum, pravis fultum malè talis.
Parciùs hic vivit; frugi dicatur. Ineptus
Et jactantior hic paulò est; concinnus amicis
Postulat ut videatur. At est truculentior, atque
Plus æquo liber; simplex fortísque habeatur.
Caldior est; acres inter numeretur. Opinor,
Hæc res et jungit, junctos et servat amicos.
At nos virtutes ipsas invertimus, atque
Sincerum cupimus vas incrustare. Probus quis
Nobiscum vivit; multùm est demissus homo ille.
Tardo cognomen pingui damus. Hic fugit omnes
Insidias, nullíque malo latus obdit apertum,

ANNOTATIONES.

41. *In amicitia sic erraremus.*] Amicorum vitia dissimulantes, excusantes, obvelantes.

Isti Errori nomen virtus posuisset honestum.] Quintil. lib. 3. cap. 7. *Quia sit quædam virtutibus ac vitiis vicinitas, utendum proximâ derivatione verborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus: quæ eadem contra valent.*

44. *Strabonem Appellat pætum.*] *Strabo* cujus oculi sunt distorti. Gall. *louche.*

Pætus.] Cujus oculi sunt semiclausi, leviter declinati; item qui tremuli huc & illuc celeriter volvuntur. Talis autem Venerem fuisse non sine aliquâ gratiâ & decore, aiunt.

45. *Pullum.*] Sueton. Calig. cap. 13. *Exoptatissimus erat princeps, ... quod infantem plerique cognoverant; . . . . super fausta nomina, Sidus, & Pullum, & Puppum, & Alumnum appellabant.*

Male parvos.] Nanus, pusio, pumilio: quasi *abortivus,* cui justam magnitudinem natura non tribuit, quam aliis dare solet.

47. *Sisyphus.*] Filius M. Antonii Triumviri, staturâ quidem fuit tantum bipedali, sed ingenio acutissimo; unde nomen, quod perinde callidus esset ac Sisyphus ille fabulosus, de quo Lib. 2. Od. 14. & Epod. ult.

Varum] Qui pedes habet introrsum retortos.

48. *Scaurum.*] Talos habentem extantes, vel inversos ac tortuosos.

Balbutit.] Invidiæ minuendæ causâ balbutiendo Scaulum vocat, l pro r pronuncians: quod familiare est balbis. Porrò nobiles, Romæ fuisse Strabones, Varos, Scauros, Pætos nemo nescit.

49. *Ineptus.*] Cic. de Orat. 2. n. 17. *Qui aut tempus quid postulet non videt; aut plura loquitur, aut se ostentat; aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus aut multus est, is ineptus dicitur.*

50. *Concinnus.*] Commodus, se attemperans moribus & ingenio eorum quibuscum versatur ac vivit. Gall. *de bonne humeur, complaisant, de bonne compagnie.*

52. *Liber.*] Liberè veritatem eloquens.

55. *Invertimus.*] Ipsa bona detorquemus in malum.

56. *Sincerum vas cupimus incrustare.*] Similes sumus ei qui vasi puro tectorium induceret impurum; adeoque inquinaret alioqui bonum & sincerum per sese, male incrustando. Lucil.

. . . regionibus illis
Incrustatu' calix rutâ caulisve bibetur.

57. *Ni Tardo cognomen pingui damus.*] Si quis tardior in deliberando, hunc stupidum vocamus, cum prudens in hoc magis dicendus foret. Cic. Acad. 4. n. 97. *Vide quam sit cautus is, quem isti tardum vocant.*

Cùm

Cùm genus hoc inter vitæ versemur, ubi acris
Invidia, atque vigent ubi crimina: pro benè sano
Ac non incauto, fictum astutúmque vocamus.
Simplicior quis et est (qualem me sæpe libenter
Obtulerim tibi, Mæcenas) ut fortè legentem
Aut tacitum impellat quovis sermone molestus;
Communi sensu planè caret, inquimus. Eheu
Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam!
Nam vitiis nemo sine nascitur: optimus ille est,
Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut æquum est,
Cum mea compenset vitiis bona; pluribus hisce,
(Si modò plura mihi bona sunt) inclinet; amari 71
Si volet hac lege, in trutinâ ponetur eàdem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Postulat; ignoscat verrucis illius. Æquum est, [5'7]
Peccatis veniam poscentem reddere rursus.
Denique quatenus excidi penitùs vitium iræ,
Cætera item nequeunt stultis hærentia; cur non
Ponderibus modulísque suis ratio utitur; ac res
Ut quæque est, ita suppliciis delicta coërcet?
Si quis eum servum, patinam qui tollere jussus
Semesos pisces tepidúmque ligurrierit jus,

quandoquidem conversemur cum iis hominibus, apud quos regnant vehemens invidia & criminationes: hunc *non prudentem & cautum,* sed *versipellem & malitiosum dicimus. Si quis apertior (qualem non rarò tibi me sponte exhibui, ô Mæcenas) ut lectioni vacantem vel cogitabundum casu interpellet quâcunque allocutione importunus; dicimus, sensu communi omnino est* ille *destitutus. Eheu quàm injustam conditionem nobis statuimus imprudenter! nullus enim sine vitiis nascitur:* atque *is qui levioribus premitur, perfectissimus habetur. Benignus amicus, ut par est, meas virtutes, cum vitiis comparet: in illas majores (si quidem majores habeo virtutes* quàm vitia) *propendeat, si diligi cupiat: ac pari conditione in eadem librâ ponderabitur. Quisquis vult amicum non lædere suis tuberibus, parcat ejus verrucis. Justum est, ut qui postulat indulgentiam* suis *delictis, is parem referat. Denique quoniam omninò resecari vitium iracundiæ, aliaque stultis inhærentia minimè possunt; quare non ratio adhibet examen & judicium suum, atque pœnis cohibet peccata, secundum rei cujusque meritum? si aliquis cruce plectat eum famulum, qui jussus auferre catinum, delibârit semisos pisces, & jusculum adhuc tepens:*

ANNOTATIONES.

63. *Simplicior.*] Non dissimulator, aut assentator, qui *tempora fandi mollia,* & commoda non observans amicum interpellet seria quæpiam agentem vel meditantem.

Qualem me sæpe, &c.] Dum ita semetipsum accusat Horatius, callidè removet à se astutiæ & calliditatis opinionem & famam, quâ eum nonnulli aspergebant: atque ipsum Mæcenatem adhibet testem suæ simplicitatis.

68. *Vitiis nemo sine nascitur.*] Demosthen. De coronâ. Μηδὲν ἁμαρτεῖν ἐστι θεῶν, *nihil peccare Deorum est.* Propert. 2, 22. 17.

Unicuique dedit vitium natura creato.

Huc pertinet quod ait Juvenalis, Sat. 14. v. 15.

Mitem animum & mores medicis erroribus æquos
Præcipit.

73. *Tuberibus.*] Vitiis paulò majoribus. Tuber. Gall. *une bosse.* Potest etiam referri huc quod Plinius lib. 19. cap. 2. callum terræ vocat *tubera.* Gall. *des truffes.*

73. *Verrucis.*] Minoribus vitiis. *Verruca,* caruncula callosa. Gall. *un poireau.* A Gell. lib. 3. cap. 7. *Ite jubeas milites ad verrucam illam: sic enim M. Cato locum editum appellat;* nempè ob similitudinem.

78. *Ponderibus modulisque suis.*] Ita exprimitur e regiè animi pars seu facultas æstimatrix rerum, quâ de singulis judicat, & expensis hinc & inde momentis, quæ potiora sint, arbitratur, censet, decernit, statuit. Græcis κριτήριον, *hoc veritas dignoscitur,* inquit Laërt. in Zen.

80. *Si quis eum servum, &c.*] Quamvis in servos jus vitæ ac necis habent domini; nè tamen in eos sæviant quasi tyranni, monet eleganter Macr. Saturn. l. 1. 11. *Non quantum decet, sed quantum libet exercere volumus in servos . . . . virgâ murmur omne compescitur . . . . . . tussis, sternutamentum, singultus magno malo luitur, &c.*]

81. *Ligurrierit.*] A Gr. λείχειν, *lingere.* Gall. *lecher.* vel ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ, quod suave significat. A Liguribus populis, non nisi ineptus quispiam & indoctus crediderit posse deduci. *Ligurrierit jus,* Gall. *qui aura trempè ses doigts dans la sauce.*

 In

In cruce suffigat; Labeone insanior inter
Sanos dicatur? Quanto hoc furiosius, atque
Majus peccatum est? paulum deliquit amicus,
Quod nisi concedas, habeare insuavis acerbus,
Odisti, & fugis, ut Drusonem debitor æris, [531]
Qui nisi, cum tristes misero venere Calendæ,
Mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
Porrecto jugulo historias, captivus ut, audit.
Comminxit lectum potus, mensâve catillum
Evandri manibus tritum dejecit: ob hanc rem,
Aut positum antè meâ quia pullum in parte catini
Sustulit esuriens, minùs hoc jucundus amicus
Sit mihi? Quid faciam, si furtum fecerit, aut si
Prodiderit commissa fide, sponsúmve negarit?
Queis paria esse ferè placuit peccata, laborant,
Cùm ventum ad verum est: sensus moresque repugnant,

Ille dementior Labeone putabitur à sapientibus. At quanto gravius illo & tetrius est delictum istud? amicus peccavit aliquantulum: quod si non ignoscas, censeberis amarior & ferocior: aversaris & fugis non secùs ac Drusonem pecuniæ debitor; qui quoties tristes Calendæ infelici advenerunt, fœnus aut pecuniam creditam undecunque expedit; veluti captivus cogitur auscultare importunas scriptiones, protenso collo. Lectum discubitorium urinâ inquinaverit ebrius, vel mensâ detraxerit catinum Evandri manibus contrectatum; propter hoc vel quòd esuriens præripuerit pullum in meâ parte patinæ constitutum, an amicus idcircò minùs dulcis mihi fuerit? Ergò quid agam si furatus sit quidpiam, vel si credita fidei suæ revelârit, aut promissis non steterit? Qui contendunt paria esse delicta, hærent quando venitur ad inquisitionem veritatis: Sensus communis & mores reclamant,

ANNOTATIONES.

82. *In cruce suffigat.*] Crux differebat à furcâ sive patibulo. Hæc erat stipes rectus habens duo cornua, inter quæ inserebatur cervix facinorosi, manus autem ramis illis seu cornibus alligabantur. Itaque nequàm gestans furcam seu patibulum, virgis cædebatur, à conservis, aut etiam à carnifice: posteà verò in crucem interdum agebatur, clavis in eâ confixus. Isidor. Orig. l. 5. c. 27. *Patibuli minor pœna quàm crucis. Nam patibulum statim appensos exanimat strangulando: crux autem suffixos diu torquet & cruciat.* De his multa eruditè Salmas. En. ad Th. Barthol. item Lips. de cruce.

Labeone insanior.] M. Antistius Labeo, Jurisconsultus, tam petulanti linguâ & pervicaciâ, ut in Augustum multa effutiret, ejusque perperam leges reprehenderet. Sueton. Octav. cap. 54. Dio. lib. 54. Gellius lib. 13. cap. 12. *Agitabat hominem libertas quæ jam nimia atque vecors, usque eo ut, D. Augusto jam principe & Remp. obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet, nisi quod justum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset.*

Inter sanos dicatur.] Vult enim sana mens, ut nec frustrà loquare, quod inutile fore cognoscitur; nec temerè Principem offendas; denique memineris quod docet Cato:

Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

86. *Drusonem.*] Fœnerator ille improbissimus perinde ac ineptissimus historiarum scriptor, solebat à debitoribus exigere, si non solverent, ut se legentem audirent: quod quidem erat pœnæ loco durissimæ.

87. *Tristes Calendæ.*] Quod eo tempore fœneratores usuras colligerent, debitoresque vexarent. Vide annot. Epod. 3. v. ult.

88. *Mercedem aut nummos.*] Fœnus, vel summam creditam.

89. *Porrecto jugulo.*] Vel quasi attentior observantiorque; vel quasi captivus & jugulari paratus. Epist. ad Pisones, v. 474.

Indoctum doctumque fugat recitator acerbus,
Quem verò arripuit, tenet, occiditque legendo.

91. *Evandri manibus tritum.*] Antiquitate pretiosum, fricatum scilicet tempore Evandri, qui ab Arcadiâ profectus, avitoque pulsus regno, in Italiam appulit; ubi debellatis Aboriginibus tenuit ea loca, in quibus Roma nunc est, atque oppidulum in Palatino monte condidit. Virgil. Æneid. 8. Evander Atheniensis plastes à M. Antonio Romam adductus, nihil ad rem.

96. *Queis paria esse, &c.*] Jam transit ad refellenda quædam Stoïcorum placita. Cic. de Fin. 4. Zeno Stoïcæ disciplinæ antistes sic statuit: *æquè miseros esse omnes qui non sunt sapientes*: contrà, *sapientes omnes summè beatos esse: rectè facta omnia æqualia: omnia peccata paria.*

97. *Sensus moresque repugnant.* Cic. modò cit. *Hæc magnificè primò dici videntur; considerata minùs probantur. Sensus enim cujusque, & natura rerum, atque ipsa veritas clamat, quodammodo non posse adduci, ut inter eas res quas Zeno exæquaret, nihil interesset.*

Atque ipsa utilitas, justi propè mater et æqui. [539]
Cùm prorepserunt primis animalia terris, [ter,
Mutum et turpe pecus, glandem atq; cubilia prop-
Unguibus et pugnis, dein fustibus, atq; ita porrò 101
Pugnabant armis, quæ post fabricaverat usus;
Donec verba, quibus voces sensúsque notarent,
Nomináque invenere: dehinc absistere bello, 104
Oppida cœperunt munire, et pònere leges, [540]
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi,

ipsaque utilitas, quæ ferè est parens justi & æqui. Quando è primis terris homines prodierunt, mutum ac vile pecus; pro glande & cubili certabant unguibus & pugnis, tum fustibus, ac deinceps armis, quæ demum indigentia finxerat: donec invenerunt vocabula & appellationes, quibus significarent sermonem & cogitationes suas.

Postcà inceperunt bello abstinere, urbes muniri, leges condere, nè ullus esset fur, latro, mœchus. Etenim ante Helenam mulieres fuerunt causa bellorum funesta: at illi interciderunt obscurâ morte,

ANNOTATIONES.

98. *Utilitas justi mater.*] Ex opinione quorundam arbitrantium ab utilitate profectas leges, nihil autem à naturâ esse justum. Vide Cic. de Leg. 1. n. 19. *Lex est ratio summa, insita in naturâ, quæ jubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria . . . . à lege ducendum est juris exordium. Ea est enim naturæ vis; ea mens ratioque prudentis, ea juris atque injuriæ regula.*

99. *Cum prorepserunt, &c.*] Primos homines è terrâ formatos eductosque vi solis, existimabant Phœnices & Ægyptii.

100. *Mutum & turpe pecus.*] Rudes ac stupidos instar pecudum. Cic. de Invent. 1. n. 2. *Fuit quoddam tempus, cum in agris passim homines bestiarum modo vagabantur; & sibi victu ferino vitam propagabant.* Tusc. 5. n. 5. *O vitæ Philosophia dux. . . . tu urbes peperisti: tu dissipatos homines in societatem vitæ convocasti: tu eos inter se primo domiciliis, deinde conjugiis, cum literarum & vocum communione junxisti: tu inventrix legum, &c.*

Glandem.] Is primus fuit hominum cibus. Plin. lib. 16. cap. 5. Lucret. lib. 5. v. 937.

Glandiferas inter curabant corpora quercus.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 10. & Sat. 13. v. 57.

101. *Unguibus & pugnis.*] Lucret. 5. 1282.

Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt,
Et lapides, & item silvarum fragmina rami.

102. *Armis, quæ post fabricaverat usus.*] Artis ferrariæ antiquitatem probat sacer contextus Genes. 4. v. 22. *Tubal-cain fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri.* Lucret. lib. 5. v. 1285.

Posterius ferri vis est ærisque reperta:
Et prior æris erat quàm ferri cognitus usus:
Quò facilis magis est natura, & copia major.

103. *Donec verba quibus, &c.*] Lucret. lib. 5. v. 1040.

Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
Rebus, & inde homines didicisse vocabula prima,
Desipere est: nam cur hic posset cuncta notare
Vocibus, & varios sonitus emittere linguæ;
Tempore eodem alii facere id non quîsse putentur?

Et paulò pòst: v. 1055.

Postremò, quid in hâc mirabile tantopere est re,
Si genus humanum, cui vox, & lingua vigeret,
Pro vario sensu varias res voce notaret,
Cùm pecudes mutæ, cùm denique secla ferarum
Dissimiles soleant voces variasque ciere,
Cùm metus aut dolor est, & cùm jam gaudia gliscunt?

105. *Oppida cœperunt munire.*] Vide Juven. Sat. 15. v. 151, &c.

Oppida.] Ab ope dicuntur, quod opis causâ, tutionisque habitationis muniantur: ex Varrone lib. 4. de Ling. Lat. Festus autem, ex Cicerone, dici ait, quod opem præbeant, quòdque suas opes illuc conferant homines.

106. *Latro.*] Nomen hoc alii deducunt, seu quòd latenter insidias struat, seu quod à latere adoriatur prætereuntes; Isidor. Fest. Prisc. Alii quod ferrum ad latus habeat, perinde ac satellites Regis aut principis latus stipantes, qui inde *latrones* olim dicti, quasi *laterones*: Varro, Servius. Alii etiam aliter.

107. *Nam fuit ante Helenam, &c.*] De Helenâ Trojani excidii causâ, lib. 1. Od. 15. Sæpius autem fœminas bellis occasionem dedisse, liquet ex Herodot l. 1. Athen. lib. 13. cap. 1. item ex sacris paginis. Genes. cap. 34. Judic. cap. 19, & 20.

108. *Ignotis perierunt mortibus.*] Intercidit eorum memoria, quia defuit qui scriberet historias priorum temporum.

Quos

quos ruentes in libidinem obviam belluarum instar, prosternebat viribus superior, tanquam taurus in armento. Leges institutas contra injustum confiteaaris oportet, si mundi tempora & annales perscruteris. Neque valet natura distinguere æquum ab injusto, sicut discernit bonum à malo & res evitandas ab exoptandis. Nec ratio probabit istud, quòd tam graviter delinquat is qui novellas brassicas disruperit in alterius hortulo, quam ille *qui noctu rapuerit Deorum sacra. Statuatur lex pares delictis pœnas decernens: neque gravibus flagris cædas* eum qui *lorum* duntaxat *meritus est. Etenim haud metuo ne ferulâ* tantùm *plectas graviori dignum castigatione, si quidem asseveras æqualia esse latrociniis furta; & prædicas eâdem te falce amputaturum magna & parva* crimina, *si regnum tibi deferant homines.* At enim *si sapiens* quisque *est opulentus, & peritus sutor, & solus pulcher, imo etiam rex; quare petis* id *quod possides?* Ohe, *respondet* ille; *Nequaquam intelligis quid loquatur magister Chrysippus. Sapiens nunquam sibi facit*

Quos Venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.
Jura inventa metu injusti fateare necesse est,
Tempora si fastósque velis evolvere mundi.
Nec natura potest justo secernere iniquum,
Dividit ut bona diversis, fugienda petendis:
Nec vincet ratio hoc tantundem ut peccet idemq;
Qui teneros caules alieni fregerit horti,
Ut qui nocturnus Divûm sacra legerit. Adsit [51]
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Ne scuticâ dignum horribili sectêre flagello.
Nam, ut ferulâ cædas meritum majora subire
Verbera, nòn vereor; cûm dicas esse pares res
Furta latrociniis, et magnis parvas mineris
Falce recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines. Si dives, qui sapiens est,
Et sutor bonus, et solus formosus, et est rex:
Cur optas quod habes! Non nosti quid pater, inquit,
Chrysippus dicat: Sapiens crepidas sibi nunquam

ANNOTATIONES.

111. *Jura inventa metu injusti.*] Conditas leges ad coërcendas injurias, & injustas actiones, pro publicâ utilitate & societate constabiliendâ.

112.] *Fastos evolvere.*] Evolvere scilicet involutas & complicatas membranas; in quibus scripta ratio temporum historiàque continetur.

113. *Nec natura potest justo secernere iniquum &c.*] Naturaliter enim cognoscimus quid nobis sit bonum, utile, jucundum: quid contrà malum, & adversum: at non ita quid justum, quid injustum. Testis Apostolus ad Rom. Epist. cap. 5. *Peccatum non imputabatur, cum lex non esset*, & cap. 7. *Peccatum non cognovi nisi per legem. Non concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, non concupisces.*

117. *Sacra legerit.*] Sacrilegium perpetrârit.

118.] *Pœnas irrogat æquas.*] Magnas magnis, minores minoribus delictis. At contrà Stoici, apud Cic. pro Muræna, n. 91. *Omne delictum scelus esse nefarium: nec minùs delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cùm opus non fuerit, quàm eum qui patrem suffocaverit.* Istam verò disciplinam austeriorem hauserunt è legibus Draconis cuilibet peccato vel leviori pœnam statuentis mortem: unde non atramento sed sanguine scriptas aiebat Demades. Plutarch. in Solone.

119. *Scuticâ.*] Σκύτος, corium; è quo flagellum levius.

Horribili flagello.] Nimirum è virgis fascibusque magistratuum, *flagellis triumviralibus*, Od. 4. lib. 4. Quod quidem & ignominiam & pœnam atrociorem inurebat.

122. *Furta latrociniis.*] Fures agunt clam, & surripiunt apud incautos: latrones vim apertam adhibent. Quanto verò hi quàm illi nocentiores sint, nemo non sentit: quod tamen Stoici negabant.

123. *Falce simili.*] Æquali severitate pœnam eamdem statuendo, gravem scilicet tam parvis quam majoribus peccatis: quod rationi repugnat, ut antè dictum est.

124. *Si dives qui sapiens, &c.*] Ex occasione deridet aliud Stoicorum placitum, *solum sapientem esse regem & omnia.*

126. *Non nôsti quid, &c.*] Stoicus respondet, mentem & disciplinam nostram parum capis.

Pater.] Sectæ nostræ princeps.

127. *Chrysippus.*] Zenonis discipulus. De quo Laërt. l. 7. *Nisi Chrysippus fuisset, porticus non esset.* Cic. Academ. 4. n. 75. *Fulcire putatur porticum Stoïcorum.* Ibid. paulò ante. *De eo queri solent Stoïci: dum studiosè omnia conquisierit contra sensus & perspicuitatem, contràque omnem consuetudinem, contràque rationem, ipsum sibi respondentem, inferiorem*

Nec

Nec soleas fecit: sutor tamen est sapiens. Qui? [542]
Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atq;
Optimus est modulator; ut Alfenus vafer, omni
Abjecto instrumento artis, clausâq; tabernâ,
Sutor erat: sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex, sic rex solus. Vellunt tibi barbam
Lascivi pueri; quos tu nisi fuste coërces, [543]
Urgeris turbâ circum te stante, miserque
Rumperis, & latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum

crepidas aut soleas; sapiens tamen sutor est. Quâ ratione? Quemadmodum licet taceat Hermogenes, nihilominus est bonus cantor ac musicus: sicut etiam Alfenus vir solers, relicto quolibet artis suæ instrumento, & clausâ tabernâ, erat sutor: ita sapiens artifex est cujusvis operis perfectissimus, ita rex solus. Attamen *barbam tibi vellunt petulantes pueri; quos baculo si non abigas, premeris turbâ circumsistente, & infelix vociferando frangeris, ô magnorum regum maxime. Ne prolixior sim; quamdiu tu lavatum*

ANNOTATIONES.

fuisse; itaque ab eo armatum esse Carneadem. De Nat. Deor 1. *Stoicorum somniorum vaferrimus interpres.* Et postea: *Zeno Chrysippum nunquam nisi Chesippum vocat.* Quintil. lib. 1. cap. 1. & alibi ejus meminit.

Sapiens crepidas sibi, &c.] Explicat mentem Stoicorum.

Crepidas, soleas.] Κρηπὶς, *fundamentum, basis,* Gell. l. 13. c. 21. ait, *soleas* à Romanis, à Græcis autem κρηπῖδας crepidas, seu crepidulas vocari ea calceamenta, quibus plantarum calces tantùm infimæ teguntur, cætera prope nuda, & teretibus habenis juncta sunt. Porrò primam corripi syllabam, certè contra etymon, ut patet. Idem testatur illud calceamenti genus proprium philosophis extitisse, declarat & Persius Sat. 1. v. 127.

Non hic qui in crepidas Grajorum ludere gestit.

126. *Hermogenes.*] Cantor & musicus iste etiam dum tacet peritus est tamen canendi & modulandi; sive canoram habet vocem, atque musicorum solertiam modulorum.

130. *Alfenus.*] Hunc salsê mordet & vellicat, quasi aliud agens. Alfenus olim Cremonæ sutrinam exercuerat; sed quòd valebat ingenio, vilem artem pertæsus Romam venit, ubi factus *Servii Sulpicii discipulus, rerumque antiquarum non incuriosus,* ut habet Gellius l. 6. c. 5. juris scientiâ clarus evasit, summo etiam Consulatûs honore perfunctus,

133. *Sic rex solus.*] Non tantùm sapiens eligi rex potest, sed est solus eo nomine dignus. Cic. 3. n. 75. de Finib. *Rectiùs enim sapiens appellabitur rex, quàm Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit: rectiùs magister populi (is enim est Dictator) quam Sylla, qui trium pestiferorum vitiorum, luxuriæ, avaritiæ, crudelitatis magister fuit: rectiùs dives quàm Crassus, qui nisi eguisset, nunquam Euphratem nullâ belli causâ transire voluisset. Rectè ejus omnia dicentur, qui scit uti solus omnibus. Rectè pulcher etiam appellabitur: animi enim lineamenta sunt pulchriora quam corporis; rectè solus liber nec dominationi cujusdam parens, neque obediens cupiditati: rectè invictus, cujus etiamsi corpus constringatur, animo tamen vincula injici nulla possint, &c.*

Vellunt tibi barbam, &c.] Reponit Horatius: quanquam te jactas regem, ô Stoice, tibi tamen impunè illudunt pueri; sicut solent fatuos sectari, & insultare.

Vellunt barbam.] Barbatos fuisse Philosophos dixi, ad Pers. Sat. 4. v. 4.

. . . . . *Barbatum hæc crede magistrum*
Dicere.———

Barbam autem vellere, dici, pro illudere, pariter ostendi, ad Pers. Sat. 1. v. 133. ubi

Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.

Et Sat. 2. v. 28.

Idcirco stolidam præbet tibi vellere barbam
Jupiter?———

134. *Fuste.*] Hoc velut sceptrum, Cynicis baculum tribuunt Laërt. in Antisthene; Herodian. in Commodo; Apuleius Florid. 4. Auson. Epigram. 52. de Diogene.

Pera, polenta, tribon, baculus, scyphus, arcta supellex
Ista fuit Cynici, &c.

135. *Urgeris turbâ, &c.*] Vix fuste & clamoribus abigere potes urgentem te turbam plebis ac puerorum tibi insultantium molestissimè.

137. *Quadrante.*] Quartâ assis parte, quam plebeii mercedem exiguam solvebant pro balneo publico. Scilicet opulenti balnea domi habebant, ut notavi ad Pers. Sat. 5. v. 126.

Lavatum.] Is erat priscis mos lavandi frequenter, præsertim ante cenam. Plin. Epist. 3, 1, 8. *Ubi hora balnei nunciata est, quæ est hyeme nona, æstate octava . . . . Lotus accubat, & paulisper cibum differt: Interim audit legentem remissius aliquid & dulcius . . . . . . apponitur cœna, &c.*———

Rex

ibis, ô rex, dato quadrante, nec te comitabitur quispiam satelles, nisi fatuus Crispinus; mihi & quamdiu amici sociales indulgebunt. si quid stultus ego admisero delictum; & vicissim illorum peccata facilè tolerabo, & vivam privatus te rege felicior

Rex ibis; neque te quisquam stipator, ineptum
Præter Crispinum sectabitur; et mihi dulces
Ignoscent, si quid peccavero stultus, amici: [140]
Inque vicem illorum patiar delicta libenter,
Privatúsque magis vivam te rege beatus.

ANNOTATIONES. July 29th 18

138. *Neque te quisquam stipator, &c.*] Sensus est: quamdiù inops, abjectus, & despicatissimus cuilibet eris, licet regem te existimes; & quandiu benigni amici mihi condonabunt si quid stultus offendero; non tantùm ego vicissim illorum offensiones facilè tolerabo; sed etiam, quamvis privatus, vivam felicior quàm tu qui regem te esse opinaris.

139. *Crispinum.*] Is est Stoïcus ille, de quo in fine Satiræ primæ.

Mibi dulces Ignoscent si quid, &c.] Vide Plin. Lib. 8. Epist. 22. ubi sic scribit: *Eos etiam qui non indigent clementiâ ullius, nihil magis quam lenitas deceat. Atque ego optimum & emendatissimum existimo qui cæteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet: ita peccatis abstinet, tanquam nemini ignoscat .... Mandemus memoriæ quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maximus Thrasea crebrò dicere solebat:* Qui vitia odit, homines odit.

SATYRA IV.

Refutat nonnullos, qui maledicos vocant eos Poëtas, à quibus justè notantur. Ait verò se in vitiosus stylum distringere, ut & ipsis & sibimet horrorem incutiat vitiorum.

Eupolis, Cratinus, & Aristophanes, aliique

EUPOLIS, atque Cratinus, Aristophanésque poëtæ, [1]

ANNOTATIONES.

1. *Eupolis, &c.*] In hac Satirâ ingeniosè defendit se Horatius contra malevolos qui ipsum & nimis mordacem, & Lucilio inferiorem aiebant.

Eupolis. Cratinus, Aristophanes.] Tres isti Poëtæ eadem ætate vixerunt, annis antè Christum circiter quadringentis. Cratinus primus: post hunc Eupolis, ejus stylum diligenter imitatus: sequitur Aristophanes, quem Plato medium inter illos dicit, nempè Cratino non minus vehementem, minùs tamen acerbum, Eupolidis autem urbanitatem assecutum. Horum meminit Vell. Paterc. lib. 1. *Quis enim abundè mirari possit, quòd eminentissima cujusque professionis ingenia, in idem arctati temporis spatium congregantur .... Una, nec multorum annorum intervallo divisa ætas, per divini spiritûs viros Æschylum, Sophoclem, Euripidem, illustravit tragœdias: una priscam illam, & veterem sub Cratino, Aristophane & Eupolide comœdiam: ac novam comicam Menandrus æqualesque ejus, &c.* Jul. Pollux, Macrob. Plutarch. Athen.

Cratinus.] Is Athenis oriundus, ibidem primus satyricam fabulam produxit in Dionysium: bibacissimus fuit; ad annum centesimum vitam protraxit.

Eupolis.] Fabulas seu comœdias ille septemdecim scripsit, ex quibus septem ei victoriam pepererunt. Nominantur Capræ, Desertor, &c. Periit in navali prælio, quod Athenienses adversus Lacedæmonios commiserunt juxta Hellespontum. Ejus interitum adeò luxerunt sui populares, ut edixerint ne deinceps ullus poëta militaret. Suidas, Macrob. lib. 7. Saturnal. c. 5. *Notus est omnibus Eupolis inter elegantes habendus veteris comœdiæ poëtas.*

Aristophanes.] In hujus corde templum sibi struxisse Gratiæ ait Plato. Is quippe Atticos lepores summè excoluit extulitque. Dubitatur nihilominùs aut fuerit Atheniensis, an Rhodius, an Ægyptius, &c. Fabulas edidit quatuor & quinquaginta, è quibus supersunt nobis undecim: à Suida recensentur. Nec præteribo quod aiunt sancto Johanni Chrysostomo Aristophanem in deliciis atque in manibus assiduè fuisse. Quidni? cùm & Pla-

Atque alii, quorum comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quod malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut ficarius, aut alioqui
Famosus, multâ cum libertate notabant. [545]
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,
Mutatis tantùm pedibus numerisque; facetus,
Emunctæ naris, durus componere versus.
Nam fuit hoc vitiosus. In horâ sæpe ducentos,
Ut magnum, versus dictabat, stans pede in uno:
Cùm flueret lutulentus, erat quod tollere velles:
Garrulus, atq; piger scribendi ferre laborem; [546]
Scribendi rectè: nam ut multum, nil moror. Ecce
Crispinus minimo me provocat. Accipe, si vis,

veteris comœdiæ auctores, si quispiam merebatur notari velut improbus, aut fur, aut adulter, aut homicida, vel qualitercunq; infamis; hunc *carpebant multâ cum libertate. Hos totus Lucilius imitatur & sequitur, mutatis solummodo pedibus ac numeris, perturbanus, acri judicio, durus in condendis versibus. Etenim fuit* in hoc *vitiosus. Unâ horâ sæpè versus ducentos, stans in uno pede (quasi* aliquid *magnum) dictabat: cum flueret cænosus, habebat quod velles delere: verbosus, & segnis exantlare laborem scribendi, rectè* inquam *scribendi; etenim multa* scribere *nihil æstimo. Ecce verò Crispinus me lacessit minimo* digito. Heus tu, *inquit, sume, si lubet.*

ANNOTATIONES.

tum versârit sæpè S. Hieronymus, in mediis Christianarum exercitationum intervallis, ac subcisivis temporibus: quod ipse quidem scribit ad Eustochium.

2. *Comœdia prisca.*] De hâc plura dicam in Epist. ad Pisones. Quintil. lib. 10. cap. 1. *Antiqua illa comœdia tum sinceram illam sermonis Attici gratiam propè sola retinet, tum facundissimæ libertatis: etsi est in insectandis vitiis præcipua, plurimam tamen habet virium in cæteris etiam partibus. Nam & grandis & elegans & venusta: & nescio an ulla (post Homerum tamen, quem ut Achillem semper excipi par est) aut similior sit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus auctores. Aristophanes tamen, & Eupolis, Cratinusque præcipui.*

5. *Multâ cum libertate notabant.*] Pers. Sat. 1. v. 123. *audacem* carpendis vitiis *Cratinum* dicit: ibid: *iratum Eupolidem.* Porrò Socratem ipsum vexare non veritus Aristophanes in Nubibus: in populum autem Atheniensem probra jactavit haud levia: à quo nihilominus plausus & acclamationes consecutus est & laureas. Vide Epist. ad Pisones v. 282. ad ista verba,

. . . *In vitium libertas excidit, & vim*
Dignam lege regi.———

Cic. de Rep. 4. *Quem illa* (vetus comœdia) *non attigit? vel potiùs quem non vexavit? cui pepercit? Esto; populares homines, improbos, in Remp. seditiosos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum læsit: patiamur. Etsi hujusmodi cives à Censore melius est, quàm à poëta notari. Sed Periclem, cùm jam suæ civitati maximâ auctoritate plurimos annos domi & belli præfuisset, violari versibus, & eos agi in Scenâ non plus decuit, quàm si Plautus noster voluisset, aut Nævius P. & Cn. Scipioni, aut Cæcilius M. Catoni maledicere.*

6. *Hinc omnis pendet Lucilius.*] Totus est in illis imitandis: Iambica eorum duntaxat in hexametra commutavit; ex Comœdiâ Satiram fecit: perinde mordax & maledicus in cives: at ego, inquit Horatius, tantùm facetus, homines è vitiis solerter deterreo.

Lucilius.] Is *Auruncæ alumnus*, ex Juvenal. Sat. 1. v. 20. id est, ex Auruncâ Latii urbe oriundus, Romanæ Satiræ ferè auctor, nobiles quosque arripuit, insignem in eo scribendi genere laudem est adeptus: valde tamen negligens pedum ac numerorum. Quintil. l. 10. c. 1. Cic. ad Attic. l. 12. Epist. 5. de Finib. 1. de Orat. 2. Juvenal. Sat. 1. v. 165.

Ense velut stricto quoties Lucilius ardens
Infremuit, rubet auditor, cui frigida mens est
Criminibus, tacitâ sudant præcordia culpâ:
Inde iræ & lacrymæ.———

Pers. Sat. 1. v. 114.

. . . *Secuit Lucilius urbem;*
Te, Lupe; Te, Muti; &c.

10. *Stans pede in uno.*] Brevi tempore, sine magno conatu & labore.

11. *Cùm flueret lutulentus, &c.*] Quum versus profunderet impolitos & inelaboratos.

Quod tollere velles.] Quia ut ait ipse, Sat. 10. v. 51. *Ferebat plura tollenda* relinquendis, & sic hoc & sequentia accepit Quintilianus, l. 10. c. 1.

14. *Crispinus minimo me provocat.*] Id est, non totas vires objicit, sed minimas, ut indicet suum adversarii contemptum.

Accipe, si vis, &c.] Verba sunt Crispini Horatium provocantis ad extemporalis scriptionis certamen. Sic & Martialem Statius lacessivit.

Accipe

ſume tabellas jam; aſſignetur nobis locus, hora, obſervatores: videamus uter plura ſcribere valeat. Rectè egerunt Dii, quòd me finxerunt ingenii mediocris & parvi, rarò & pauca valdè loquentis. Tu verò quantumlibet æmulare ventos hœdinis pellibus incluſos, ſemper laborantes, donec ignis emolliat ferrum. Fortunatus Fannius illatis ſponte ſcriniis, & ſuâ effigie; dum nullus mea ſcripta legit: & ego metuo illa recitare populo, quoniam ſunt quibus non placent ejuſmodi ſcriptiones: *nempe complures* extant *reprehenſione digni.* Enimverò *quemlibet è medio populo aſſume; inquinatus eſt avaritiâ vel ambitione infelici. Ille nuptas, iſte pueros, ſectatur. Alium perſtringit fulgor argenteorum* vaſorum: *Albius amat ænea. Ille negotiatur ab Oriente ſole, ad eum quo terra Occidentalis incaleſcit: imò rapidè currit per ærumnas, tanquam pulvis vento ſublatus; timens ne de acervo* ſuo *aliquid detrahatur, vel ut opus augeat. Iſti omnes reformidant carmina, poëtas averſantur.*

Accipe jam tabulas; detur nobis locus, hora,
Cuſtodes: videamus, uter plus ſcribere poſſit.
Dî benè fecerunt, inopis me quòdque puſilli
Finxerunt animi, rarò et perpauca loquentis.
At tu concluſas hircinis follibus auras
Uſque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Ut mavis, imitare. Beatus Fannius, ultro
Delatis capſis et imagine: cùm mea nemo [517]
Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
Quòd ſunt, quos genus hoc minimè juvat, utpote plures
Culpari dignos. Quemvis mediâ erue turbâ:
Aut ob avaritiam, aut miſerâ ambitione laborat.
Hic nuptarum inſanit amoribus, hic puerorum;
Hunc capit argenti ſplendor; ſtupet Albius ære:
Hic mutat merces ſurgente à ſole, ad eum quo
Veſpertina tepet regio: quin per mare præceps
Fertur, uti pulvis collectus turbine: ne quid
Summâ deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt verſus, odêre poëtas.

ANNOTATIONES.

15. *Accipe jam tabulas.*] Legunt alii, *accipiam tabulas.* Prior tamen lectio vehementiam hominis temerè ac ſtolidè laceſſentis meliùs notat.

16. *Cuſtodes.*] Qui caveant ne aliena juvet opera alterutrum.

17. *Di benè fecerunt.*] Modeſta Horatii reſponſio.

19. *At tu concluſas, &c.*] Tumidos ſic futiles funde verſus. Similitudo à follibus, quos vento inflatos exagitant fabri ad inflammandum ignem fornacis, molliendumque ferrum. Perſ. Sat. 5. v. 10.

Tu neque anbelanti, coquitur dum maſſa camino,
Folle premis ventos.——

Hircinis follibus.] E pellibus hircorum. Virgil. *taurinis follibus.* Georgic. 4. v. 171. ubi egregiè Cyclopum opus deſcribit: eoſdemque verſus repetit leviter mutatos, Æn. 8. v. 499.

. . . . *Alii ventoſis follibus auras*
Accipiunt redduntque, &c.——

21. *Beatus Fannius, ultrò Delatis, &c.*] Fannium Quadratum inſulſum poëtam bellè ſuggillat. Bonis quidem poëtis hic honor, ut eorum effigies & carmina deferrentur in Palatinam Auguſti bibliothecam, auctoritate publicâ; at ille ſua ipſe ſcripta invexit, & imaginem ſibi ſtatuit, non merito gloriam conſecutus, ſed ambitione venatus. Plin. lib. 34. cap. 5. *Notatum ab auctoribus L. Attium Poëtam in Camœnarum æde ſtatuam ſibi poſuiſſe.* Vide Plin. lib. 7. cap. 30. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 15.

22. *Cum mea nemo Scripta legat.*] Paucis nimirùm ſe ſuaque Horatius oſtentabat: abhorrens ab eâ publicè recitantium ambitione. De hâc Perſius, Sat. 1. v. 15. & ſeq. Juvenal. pluribus locis. Plin. lib. 1. Epiſt. 13. & nos ad cit. Perſ. annotavimus complura.

24. *Genus hoc minimè juvat.*] Non placet Satira vitioſis, reprehenſiones, ludibria, & ignominiam reformidantibus.

26. *Aut ob avaritiam.*] Benè Marcilius corrigit, *ab avaritiâ.*

28. *Stupet Albius ære.*] Gaudet luxurii & copiâ vaſorum ex ære Corinthio.

29. *Surgente à ſole, ad eum quo, &c.*] Ab oriente ad occidentem. Perſ. Sat. 5. v. 54.

Mercibus hic Italis mutat ſub ſole recenti
Rugoſum piper.——

30. *Per mare.*] Navigantium & peregrinantium quanta enimverò pericula, diſcrimina, ærumnæ?

31. *Ne quid ſummâ deperdat.*] Ne opes jam congeſtæ uno vel quadrante diminuantur.

Fœnum habet in cornu; longè fuge; dummodo risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico:
Et quodcumque semel chartis illeverit, omnes
Gestiet à furno redeuntes scire lacúque,
Et pueros & anus. Agedum pauca accipe contrà. [54x]
Primum ego me illorum, dederim quibus esse poëtis,
Excerpam numero. Neq; enim concludere versum
Dixeris esse satis; neque si quis scribat, uti nos
Sermoni propiora, putes hunc esse poëtam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os
Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.
Idcirco quidam, comœdia necne poëma
Esset, quæsivêre: quòd acer spiritus, ac vis
Nec verbis, nec rebus inest; nisi quòd pede certo
Differt sermoni sermo merus. At pater ardens
Sævit, quòd meretrice nepos, insanus amicâ,
Filius, uxorem grandi cum dote recuset; [549]

Habet fœnum ad cornu, inquiunt, *procul fuge: ut sibi cachinnos moveat ille, amicorum parcet nemini: & quicquid semel scriptitarit, cupiet sciri à cunctis revertentibus à clibano vel fonte, à juvenibus ac vetulis. Heus tu quæpiam contraria exaudi. Ego me primum eximam è numero eorum, quos poëtas esse concesserim. Namque haud dixeris satis esse versum finire: & si quispiam, velut ego, scribat similia* quotidiano *sermoni, hunc poëtam esse nequaquam censebis.* Verùm *cui fuerit ingenium, cui mens divinior, & facundia res grandes elocutura,* huic *tribue insignem hanc appellationem. Eam ob rem nonnulli dubitârunt* utrùm *comœdia esset poëma, an non; quia vehemens spiritus virtusque nec dictioni nec rebus inest; tantùmque definitis numeris oratio pura distinguitur oratione solutâ.* Dices: *Atqui fervens pater excandescit, quoniam filius luxuriosus meretricem deperit amicam, uxorem* verò *ingenti cum dote respuit.*

ANNOTATIONES.

34. *Fœnum habet in cornu.*] Proverb. ex eo petitum quod alligari consueverat fœnum ad cornu bovis cornu petentis, quo sibi cavere moneretur quisque obvius: aliàs damnum luebat dominus, ex lege 12. Tab. Plutarch. in Crasso. Deus quoque suo populo eâ de re gravia edixerat: Exod. cap. 21: *Si bos cornupeta fuerit, nec recluserit eum dominus, occideritque virum aut mulierem, bos lapidibus obruetur, & dominum ejus occident, &c.*

37. *A furno redeuntes lacuque.*] A coquendo pane, vel hauriendâ aquâ: à furnis publicis, vel fontibus; ubi rumores solent spargi & ventilari inter servos & infimæ plebis homines: inde porrò redeuntes solent per vias cantillare, si quid est novi carminis seu cantilenæ in vulgus editæ.

Neque enim concludere versum, &c.] Cic. de Orat. 3. scribit, *facilem esse rationem vel sine ratione ipsam exercitationem verborum eligendorum & collocandorum, & concludendorum; rerum autem copiam non facilem.* Huc referri potest, quod idem Tull. ait. vix uno seculo poëtam eximium reperiri.

42. *Sermoni propiora.*] Epist. ad Augustum:
Sermones per humum repentes.

43. *Ingenium cui sit, &c.*] Egregia descriptio excellentis poetæ longéque dispari loquacibus & futilibus, quos lepidè Aristophanes vocat ἐπιφυλλίδας, & στωμύλματα. Eleganter Petronius: c. 118. *Multos carmen decepit: nam, ut quisque versum pedibus instruxit, sensumque teneriorem verborum ambitu intexuit, putat se continuò in Heliconem venisse...... cæterùm neque generosior spiritus vanitatem amat; neque concipere aut edere partum mens potest, nisi ingenti flumine literarum inundata. Effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate; sumendæque voces à plebe summotæ, ut fiat, Odi profanum vulgus & arceo. Prætereà curandum est, ne sententiæ emineant extra corpus orationis expressæ, sed intexto vestibus colore niteant. Homerus testis, & Lyrici. Romanusque Virgilius, & Horatii curiosa felicitas, &c.* Juvenal. Sat. 7. v. 53.
Vatem egregium, cui non sit publica vena, &c

45. *Comœdia necne poëma.*] Cic. in Orat. *At comicorum senarii propter similitudinem sermonis sic sæpè sunt abjecti, ut nonnunquam vix in his numerus & versus intelligi possit.* Id. ibid. n. 67. *Itaque video visum esse nonnullis Platonis ac Democriti locutionem, etsi absit à versu, tamen quòd incitatius feratur, & clarissimis verborum luminibus utatur, potius poëma putandum, quàm comicorum poëtarum: apud quos nisi quod versiculi sint, nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis.*

48. *At pater ardens, &c.*] Prolepsis. At inquies, persona comica interdum assurgit, v. g. iratus pater in filium luxuri sum ardenter sævit: Theuropides in Mostell. Plaut. apud Terent. Chremes, in Andr. & Phorm. Demea in Adelph. Vide Epist. ad Pis. v. 94.
Interdum tamen & vocem comœdia tollit.
Iratusque Chremes tumido delitigat ore.

atque temulentus cum facibus ante noctem discurrit; quod grande probrum est. Respondet. *An quæso Pomponius his minora audiret, si pater ejus viveret? Itaque non sufficit versum componere meris vocibus, quem si resolvas, eodem modò quilibet irascatur ac pater personatus. His versibus quos ego jam* scribo, *& quos olim scripsit Lucilius, si auferas quasdam mensuras ac numeros, atque posteriori loco statuas vocabulum quod erat prius, extrema ponens ante prima; non* erit idem *ac si dissolvas* hæc: *Postquam tetra discordia refregit postes ferratos & portas belli.* In his enim *reperias adhuc partes disjecti poëtæ. Sed ista huc usque. Alio tempore* expendam utrum comœdia *sit verum carmen, an non. Jam* ve *id unum scrutabor, an jure invisum tibi sit istud scribendi genus. Sulcius ardens incedit, pari & Caprius, miserè rauci, & cum libellis:*

Ebrius et (magnum quod dedecus) ambulet ante
Noctem cum facibus. Numquid Pomponius istis
Audiret leviora, pater si viveret? Ergo
Non satis est puris versum prescribere verbis;
Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem
Quo personatus pacto pater. His ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si [bum est,
Tempora certa, modósq; et quod priùs ordine ver-
Posterius facias, præponens ultima primis:
Non, ut si solvas: *Postquam discordia tetra*
Belli ferratos postes portasque refregit. [sp
Invenias etiam disjecti membra poetæ.
Hactenus hæc. Aliàs justum sit, nécne, poema;
Nunc illud tantùm quæram, meritóne tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat, et Caprius, rauci malè, cùmque libellis

ANNOTATIONES.

51. *Ambulet ante noctem cum facibus.*] Dixi ad Od. 10. lib. 3. de eo more juvenum & amantium, qui ad puellas adamatas nocte cum facibus pergebant, atque ante illarum januam cantabant. Addo hîc, solitos interdum quoque vagari commessantes ac personatos discurrere per domos notas, noctu quidem cum facibus, nonnunquam & interdiu: quod & hodie aliquando nostrates faciunt. Gall. *aller au bal*; *aller en masque.* Porrò effervescit pater hoc magis adversus lascivientem filium, quòd ante noctem, & de die, ob oculos omnium ebrius grassetur, magno suo suæque familæ probro; *& siccis dedecus* obstet *Cognatis,* . . . . atque *rem patriam rumore sinistro.*

Limen ad obscænum frangat, ut canit Persius, Sat. 5. 165.

52. *Numquid Pomponius, &c.*] Respondet Horatius objectioni; sermone quidem ille ardentiori utitur, quia sic iratus quilibet suevit loqui: & filium suum tali modo objurgaret Pomponius, si viveret, ac luxuriantem cerneret. Vide, lector, quam lo e ter & salsè vellicet Poëta libidinosum adolescentem, velut aliud agens & ἐν παρόδῳ.

56. *Personatus pater.*] Comœdus personam sustinens patris in filium stomachantis, succensentis, increpantis.

58. *Tempora certa, modosque.*] Syllabarum quantitatem, certos pedes, certamque eorum dispositionem & collocationem.

60. *Non ut si solvas:* Postquàm discordi *&c.*] Nam contrà in his, licet corpus ac mem bra carminis discerpas, non proinde vim spiritum dissipes; inverte ordinem verbor orationem solve numerosam; remane semper Poëtica locutio vulgari dissimilis: ve sum frange ac disjice; in disjecto etiam ve apparebit sermo sublimior & à quotidiano motus, v. g. Postquam tetra discordia fregit ferratos postes & portas belli.

Postquam discordia tetra, &c.] Ennii isti versus, ex Annal. poëtico sanè pleni ritu. Hoc imitatus Virgil. Æneid. 1. v.

. . . . *Diræ ferro & compagibus*

Claudentur belli portæ.———

Et Æneid. 7. v. 621.

Impulit ipsa manu portas, & cardine versi

Belli ferratos rupit Saturnia postes.

61. *Belli postes portasque refregit.* Id fervente bello apertum est Jani templ quod pacis tempore claudi solet. Vide li Od. 15. v. 9. ibique annot. Item Plutarch Numâ, ubi scribit, ædem Jani Romæ fuisse, & Januam belli appellatam.

65. *Genus hoc scribendi.*] Carmen satiric carpens vitia, & notans vitiosos.

Sulcius & Caprius.] Ambo delatores accusatores acerrimi, assiduâ actione *Cum libellis,* accusationis causas & continentibus, ac reorum nomina.

Magnus

Magnus uterque timor latronibus. At benè si quis
Et puris vivat manibus, contemnat utrumque.
Ut sis tu similis Cœlî, Birrhíque latronum;
Non ego sim Caprii, neque Sulci. Cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat neque pila libellos
Queis manus insudet vulgi, Hermogenisq; Tigellî.
Non recito cuiquam, nisi amicis, idque coactus.
Non ubivis, corámve quibuslibet. In medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi; quíque lavantes; [551]
Suave locus voci resonat conclusus. Inanes
Hoc juvat, haud illud quærentes, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. Lædere gaudes,
Inquis, et hoc studio pravus facis. Unde petitum
Hoc in me jacis? Est auctor quis deniq; eorum
Vixi cum quibus? Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit, alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famámque dicacis;
Fingere qui non visa potest; commissa tacere
Qui nequit; hic niger est; hunc tu, Romane, caveto.
Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos;

atque latronibus valdè formidabiles. Sed quisquis probè & innocenter vivit, spernat utrumque. Sis tu licet prædonum Cœli atque Birrhi similis, non ego proinde *sim Caprii aut Sulci. Quare ergo times me?* Adde *quod nulla taberna vel columna meos habet libros, quos terat manus plebis & Hermogenis Tigellii.* Præterea *nemini recito præterquam familiaribus & invitus quidem; nec ubicunque, nec ante quoscunque.* Sat *multi sunt qui scripta recitent in medio foro, & qui dum in balneis sunt;* ubi *clausus locus* facit *vocem jucundè resonantem. Illud placet vanis, non observantibus an stultè, an tempore minimè opportuno id agant. At* enim *amas vellicare, inquis; idque agis improbo animo. Unde* verò *illud quæsivisti* quod *mihi objicis?* An *demum adstipulatorem habes aliquem eorum quibuscum vixi?* Imò *qui absentem amicum carpit, qui* eum *non tuetur* ab *alio reprehendente; qui gaudet excitare effusos cachinnos hominum, & haberi dicax; qui sponte fingit quæ non vidit; qui non potest silere arcana; ille est perniciosus; istum cave,* ô *Romane.* Porrò *frequenter aspicias tribus in lectis quaternos epulari:*

ANNOTATIONES.

69. *Cœli Birrhique latronum.*] Hi duo perditissimi luxuriâ juvenes, omni tunc facinorum audaciâ necnon latrociniis infames erant.

71. *Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.*] Nec in tabernis vilioribus plebeiorum & artificum meæ satiræ à nugacibus jactantur; nec prostant venales emptori cuilibet expositæ apud bibliopolas, quorum sunt tabernæ circa pilas. Vide Epist ad Pisones v. 373. ibique annot.

72. *Hermogenisque Tigelli.*] De hoc Sat. 3. v. 129. Alius autem est ab eo cujus mentio fit initio Sat. 2, & 3. cit. ut ibidem annotavi. Hunc Horatius contemptûs causâ plebi accenset, quemque è multis facit, qui eximius haberi volebat.

76. *Suave locus voci resonat conclusus.* In balneis cameratus locus vocem recitantis ac legentis mirum in modum juvat, & recitationi suavitatem confert, tum legenti tum auscultanti jucundam. Illud recitandi in balneis cacoëthes perstringit Mart. lib. 3. Epig. 44.

Et stanti legis, & legis sedenti,
In thermas fugio, sonas ad aurem.

78. *Lædere gaudes, &c.*] Jam Poëta refellit eos, à quibus incessebatur velut dicax & sycophanta: *studio pravus*, pravè affectans aliis obtrectare, & quemlibet scommatibus ac dicteriis proscindere.

79. *Unde petitum, &c.*] Unde habes ita me pravè affectum? An hoc accepisti ab aliquo meorum contubernalium?

82. *Qui non defendit.*] Atqui Virgilium Horatius defendit suprà, Sat. 3.

85. *Niger est.*] Homo pestilens, malus, perniciosus: contrà est candidus, albus: ut alibi fusiùs dictum.

86. *Sæpe tribus lectis, &c.*] Sensus & propositum Horatii iste est; quotidie videmus, inquit, lepidè jocos & sales jactari à quolibet in quemlibet: idque non improbamus. Quarè ergo mihi creatur invidia, quòd nonnullos facetè reprehendo?

Tribus lectis videas cœnare quaternos.] Primus olim fuit mos sedendi ad mensam. Homer. Odyss. 10. ἥμεθα δαινύμενοι, sedimus epulantes. Virgil. Æneid. 7. v. 176.

. . . *soliti patres considere mensis.*

quorum unus omnes cupit profundere quacumque ratione, excepto eo qui aquam suppeditat; atque *hunc etiam* paulò *pòst ebrius, quando Bacchus veridicus revelat secreta mentis.* Attamen *iste comis & lepidus & sincerus existimatur tibi inimico pravis. Ego* verò, *si risi quod insulsus Rufillus redolet pastillos, Gorgonius* autem *caprum; à te prædicabor malignus & dicax.* Quin imò audi. *Si mentio quædam fiat de furtis Petillii Capitolini te præsente;* protinus, *ut soles, tueris;* aisque, *Me Capitolinus à pueritiâ convivam habuit & familiarem, rogatusque benè multa egit in mei gratiam: gaudeo certè quod Romæ sospes degit: attamen demiror quâ ratione effugerit istam damnationem.* En *ille humor est atræ sepiæ: illud merum virus: quod malum à scriptis* meis *atque anteà* ab *animo* meo *longè futurum sincerè spondeo, quantum de me aliquid spondere licet.* At verò, *si quidpiam locutus fuero nimis liberè,*

E quibus unus avet quavis aspergere cunctos, [551]
Præter eum, qui præbet aquam: pòst, hunc quoq; potus,
Condita cùm verax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, et urbanus, libérque videtur
Infesto nigris. Ego si risi, quòd ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum,
Lividus et mordax videor tibi. Mentio si qua
De Capitolini furtis injecta Petillî
Te coram fuerit; defendas, ut tuus est mos:
Me Capitolinus convictore usus amicóque
A puero est, causâque meâ permulta rogatus
Fecit; et incolumis lætor quòd vivit in urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto judicium illud
Fugerit. Hic nigræ succus loliginis, hæc est
Ærugo mera: quod vitium procul abfore chartis, [552]
Atque animo prius, ut si quid promittere de me
Possum aliud, veré promitto. Liberiùs si

ANNOTATIONES.

Posteà, gliscente mollitiè, discubuerunt in lectis, qui tres erant circa mensam dispositi: unde triclinium appellatum. In singulis autem convivæ terni, aut quaterni: nonnunquam & quini: quod sordidulum. Cicerò testis, in Pis. *nihil apud hunc lautum, nihil elegans—— Græci quini stipati in lectulis, sæpe plures.* Porro situs hic erat discumbentium: infera pars corporis jacebat porrecta aut leviter inflexa: superior reclinata & cubito innixa: dorsum pulvillis suffultum, capite modicè erecto. At quî fiebat ut omnes æquâ parte ad mensam accederent? Primus decumbebat ad caput lecti, pedibus quidem poné dorsum secundi porrectis; secundus obvertebat sinciput ad umbilicum primi, interjecto pulvino: hujus autem pedes ad tergum jacebant tertii; sicque tertius pariter & quartus. Quæ omnia suo more Just. Lipsius luculenter explicat lib. 5. antiquar Lect.

87. *E quibus unus avet, &c.*] E convivis illis duodecim unus alios omnes dicteriis lacerat, nec parcit epulas præbenti: & tamen is urbanus existimatur, nequaquam verò sycophanta vel mordax. Cur igitur ego Horatius, &c.

88. *Qui præbet aquam.*] Ita convivii magister solet designari, quod præbeat balneum lavando, ut fit, corpori ante cœnam, aquam abluendis manibus, item calidam atque frigidam miscendo temperandoque vino. Vide lib. 3. Od. 19.

92. *Pastillos Rufillus olet, &c*] Versum hunc explanatum vide supra in Sat. 2.

93. *De Capitolini furtis Petillî.*] Nomen istud pariter & cognomen Romæ nobilia fuisse novimus: at non ita perspicuum quis ille, quæve furta ejus: an peculator, an sacrilegus. Aiunt, ex veteri Interprete, Petillium hunc, dum Capitolio præfectus esset, Jovis Capitolini auream coronam suffuratum; furti quidem reum causam dixisse; à Judicibus autem absolutum utpote Augusti familiarem.

100. *Hic nigræ succus loliginis.*] Sensus est: talis oratio, etsi blanda videatur, est pravo animo & studio referta; hocque maledicentior & acerbior, quod amicitiæ speciem præfert.

Nigræ succus loliginis.] Metaph. loligo piscis è sepiarum genere, humorem atrum pro sanguine habet; unde intus nigra, externè alba exprimit optimè livorem, & mentis improbitatem verbis suavibus palliatam veluti & obvelatam. Psalm. 54. *molliti sunt sermones ejus super oleum, at ipsi sunt jacula.*

101. *Ærugo mera.*] Merum virus.

Ærugo. Gall. *la rouille de l'airain, le vert de gris.* Angl. Verdegrig.

Quod vitium procul abfore, &c.] Spondeo me nec animo cogitaturum pravè, nec in chartis scripturum malignè, fictâ in quemquam benevolentiâ. *Eo ingenio natus sum: amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero . . .* Ennius.

Dixer

Dixero quid, si fortè jocosiùs: hoc mihi juris
Cum veniâ dabis. Insuevit pater optimus hoc me,
Ut fugerem exemplis vitiorum quæque notando.
Cum me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viverem utì contentus eo, quod mî ipse parasset:
Nonne vides, Albî ut malè vivat filius, útque
Barras inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Cùm deterreret, Sectani dissimilis sis. [554]
Ne sequerer mœchas, concessâ cùm Venere uti
Possem: deprensi non bella est fama Trebonî,
Aiebat. Sapiens, vitatu quidque petitu
Sit, melius causas reddet tibi: mî satis est, si
Traditum ab antiquis morem servare, tuámque,
Dum custodis eges, vitam famámque tueri
Incolumem possim: simul ac duraverit ætas [me
Membra animúmq; tuum, nabis sine cortice. Sic
Formabat puerum dictis, et, sive jubebat,
Ut facerem quid; Habes auctorem, quo facias hoc,
Unum ex Judicibus selectis objiciebat:
Sive vetabat; an hoc inhonestum et inutile factu

aut casu nimis festive, hanc mibi licentiam cum indulgentiâ condonabis. Etenim *optimus pater* meus ad *id me consuefecit, indigitando exempla singulorum vitiorum, ut eâ evitarem.* Sic, *quoties me admonebat ut victitarem parcè, frugaliter, & contentus iis bonis quæ ille mibi comparasset,* aiebat: *Advertisne quam diffi ulter vivitet filius Albii, & quàm miser sit Barrus?* Hoc *graviter doceat quemque, ut patrimonium dilapidare caveat.* Cum me *avocaret à fœdis amoribus meretricum,* dicebat, *Ne imitare Sectanum.* Quando præcipiebat *ne sectarer adulteras, cùm liceret frui permissâ voluptate;* certè *pulchra non est existimatio Trebonii deprebensi, inquiebat,* porrò *philosophus offeret tibirationes,* propter quas *hoc fugere, illud quærere expediat: mibi sufficit pro viribus custodire institutam à veteribus disciplinam, atque integram continere vitam & existimationem tuam, quamdiu pædagogo indiges: at, posteaquam ætas confirmârit tuum corpus ac mentem, natabis sine jubere. Ita me puerum* ille *præceptis imbuebat: &, seu moneret ut aliquid agerem,* addebat, *Ducem habes quo facias istud;* simulque *afferebat aliquem è Judicibus selectis: seu dehortaretur,* subjungebat: *An ambigeres utrum illud indecorum atque perniciosum factu*

ANNOTATIONES.

105. *Insuevit pater optimus hoc me.*] Ad hoc vel in hoc me assuefecit. Legunt alii, *insuevit pater optimus hoc mi.* Id est, hos mihi mores indidit. Eodem recidit. Marcilius, ut priorem lectionem tueatur, vult Horatium scripsisse, *hoic* pro *huic*, unde librarii fecerint *hoc*: non absurdus omninò. Ita veteres saltem scripsisse liquet.

106. *Ut fugerem exemplis, &c.*] Ut me deterreret à vitiis, objicebat exempla vitiosorum: ut provocaret ad virtutem, mihi viros proponebat virtute inclarescentes. Scilicet *homines ampliùs oculis quàm auribus credunt; deinde longum iter est per præcepta, breve & efficax per exempla.* Seneca ad Lucil. hic similiter apud Terent. Adelph. 3, 3, 60. Demea narrans quomodo erudiat, *consuefacio*, inquit, *inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium; jubeo atque ex aliis sumere exemplum sibi: hoc facito; hoc laudi est; hoc vitio datur.*

109. *Albi.*] Albium Tibullum intelligunt absurdè quidam, contra rationem temporis. In lucem ille nondum prodierat, cum ab optimo patre hæc præcepta audiret Horatius, Tibullo quidem superior natu plus annis viginti.

110. *Barrus.*] Tit. Vetur. Barrus ex luxuriâ inops. De eo rursus Sat. 6. & 7.

112. *Sectani.*] Turpis mæchi.

113. *Mœchas.*] Matronas. Supra, Sat. 2.

114. *Treboni.*] Is adulter expertus erat, quod anteà dictum, *deprehendi miserum est.*

115. *Sapiens vitatu, &c.*] Concinna planè dictio patris literis & philosophiâ minimè imbuti, tantumque bonos mores è bonâ educatione adepti. Ego, inquit, quæ olim accepi honestatis documenta, tibi tradere gestio: at, cùm frequentabis scholas Sapientum, hi causas tibi reddent, cur hoc petitu bonum, illud autem vitandum sit.

120. *Nabis sine cortice.*] Proverb. & metaph. à pueris qui ope suberis natare discunt. Olim quippe suber corpori supponebant, ut hodie nostri cucurbitas, Gall. *calebaces.* Sensus est hîc; per te ipse intelliges quid fugiendum, quid expetendùm; nec egebis alieno consilio.

123. *Unum ex judicibus selectis.*] Aliquem integritate, æquitate, probitate insignem, hocque nomine selectum & succenturiatum Judicibus, Magistratibus, Senatoribus.

124. *Inutile factu.*] Malum, noxium. Ad-

sit an non, quandoquidem turpi famâ laborat hic & ille? Certè *non secus ac funus vicini terret ægrotos edaciores, atque abstinere cogit mortis metu; ità juvenum mentem non rarò à peccatis avertit ignominia alterius. Per ejusmodi institutionem carui* majoribus *iis vitiis quæ exitium creant; tantùmque exiguis conflictor, & quibus* facile *indulgeas. Ex his etiam multum abstergit ætas provectior, amicus sincerus, ratio propria. Enimverò quando versor in cubili, vel in porticu, nequaquam mihi desum.* Tunc autem sic reputo: *Istud melius est, id agens rectius vivam: ità me præstabo gratum familiaribus: hoc non benè quidam* fecit: *egone imprudens aliquando faciam idem quod iste? Similia tacitus ego mecum revolvo: cùm* verò *per tempus licet, in membranis ludens scribo.* Atque *hoc unum est è vitiis illis minoribus; cui si veniam deneges, magna poëtarum multitudo accedet opem mihi latura: (complures enim sumus) teque ad multitudinem illam*

Necne sit, addubites; flagret rumore malo cùm
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortísque metu sibi parcere cogit; 127
Sic teneros animos opprobria sæpe
Absterrent vitiis. Ex hoc ego sanus ab illis,
Perniciem quæcunque ferunt; mediocribus et queis [555]
Ignoscas vitiis, tentor. Fortassis et istinc 131
Largiter abstulerit longa ætas, liber amicus,
Consilium proprium. Neq; enim, cùm lectulus, aut me
Porticus excepit, desum mihi: Rectius hoc est;
Hoc faciens vivam meliùs: sic dulcis amicis 135
Occurram: hoc quidam non belle: numquid ego illi
Imprudens olim faciam simile? Hæc ego mecum
Compressis agito labris: ubi quid datur oti,
Illudo chartis. Hoc est mediocribus illis
Ex vitiis unum; cui si concedere nolis, 140
Multa poëtarum veniet manus, auxilio quæ
Sit (mihi nam multò plures sumus) ac veluti te [556]

ANNOTATIONES.

verte, lector, vim & notionem hujus vocabuli. Cic. de Inv. I. *Inutilis seu perniciosus patriæ civis alitur.* Similis est sententia Christi in Evangelio dicentis, *qui non est mecum, contra me est.*

130. *Mediocribus vitiis tentor.*] Al. *teneor*, id est, obnoxius sum adhuc vitiis illis mediocribus.

132. *Liber amicus.*] Antisthenes dicebat: opus esse, vel amicis ingenuis, vel acribus inimicis. Hi quippe conviciando, illi monendo, à peccatis avertunt. Plutarch.

133. *Cùm lectulus, aut me Porticus excepit, &c.*] Sive decumbo in lectulo, sive in porticu deambulo, non est otiosa mens mea: tum enim quid honestum, quid rectum, quid minùs decorum factu sit meditor, meque ipse fingo & confirmo in amore & actione virtutis. Pythagoras discipulos jubebat recensere vesperi quæ interdiu fecissent, & secum agitare, quo ivi? quid egi? quid omisi faciendum? &c. Seneca lib. 3. de irâ: *animus quotidiè ad reddendam rationem vocandus . . . . quod hodie malum sanasti! cui vitio obstitisti? quâ parte melior es?*

Porticus.] Ejusmodi publicæ porticus erant Romæ complures, ambulationi & captando frigori accommodatæ: erant & privatæ. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 23.

139. *Chartis.*] Chartæ primum è papyro, Ægyptiâ plantâ: divisis acu vel scalpello ejus tunicis in tenues sed latas phyliras. *Has Alexandri Magni victoriâ repertas auctor est M. Varro, conditâ in Ægypto Alexandriâ; anteà verò non fuisse chartarum usum.* Quod tamen refellunt docti. Alexandri quidem ævo charta frequentior; antrà tamen inventa & cognita. *In foliis palmarum* (alii legendum contendunt *malvarum*) *primò scriptitatum; deinde quarundam arborum libris;* id est, corticibus, vel potiùs, tunicis corticem inter & lignum subtilioribus. *Posteà monumenta publica plumbeis voluminibus, mox & privata linteis confici cœpta, aut ceris.* Linteos libros commemorat T. Livius, lib. 4. *Supprimente chartas Ptolemæo. Idem Varro membranas Pergami tradit repertas. Postea promiscuè patuit usus rei quâ constat immortalitas hominum.* Plin. lib. 13. cap. 11. Vide cap. 12.

142. *Multo plures sumus.*] Indicat plurimos tunc fuisse, qui versus factitarent. Hos autem callidè vellicat, quod se *putarent esse poëtas, sermoni propria scribentes, vel in uno stantes pede multa, concludere versum purisque verbis connectere* satis esse, existimantes.

Veluti Judæi.] Hi sub Augusto Romæ magno numero degebant, & quoscunque poterant ad suos ritus suamque religionem pertrahere satagebant. Huc pertinet quod ait Christus

Judæi,

Judæi, cogemus in hanc concedere turbam.

adjungere, tanquam Judæi compellemus.

ANNOTATIONES.

Matth. cap. 23. v. 15. "Væ vobis Scribæ & "Pharisæi, Hypocritæ; quia circuitis mare "& aridam terram, ut faciatis unum proselytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos."

143. *In hanc concedere turbam.*] Inter poëtas nomen dare, cum tot aliis carmina perscribenda animum appellere, etiamsi reluctetur Minerva.

SATIRA V.

Facetè describit iter suum ab urbe Româ Brundusium usque.

EGressum magnâ me accepit Aricia Româ
Hospitio modico. Rhetor comes Heliodorus
Græcorum longè doctissimus. Inde Forum Appî
Differtum nautis, cauponibus atque malignis. [55]
Hoc iter ignavi divisimus, altiús ac nos
Præcinctis unum. Minùs est gravis Appia tardis.
Hîc ego propter aquam, quod erat teterrima, ventri
Indico bellum, cœnantes haud animo æquo
Expectans comites. Jam nox inducere terris

Magnâ Româ egressum me excepit Aricia parvo hospitio. Comitabatur me Heliodorus rhetor inter Græcos eruditissimus. Hinc perreximus *ad mercatum Appii* oppidi, *plenum nautis & cauponibus iniquis. Hoc iter partiti sumus pigri,* quod *unicum* fuisset viatoribus *altius quàm nos succinctis. Appia* via *minùs est molesta lentè progredientibus. Ego hîc bellum facio ventri ob aquam, quia* ibi *pessima est; cœnantes comites impatienter expectans. Jam nox properabat terris umbras*

ANNOTATIONES.

1. *Egressum magnâ, &c.*] Lucilius Satirâ suâ 3. descripserat iter quod ab urbe Româ Capuam, indeque ad Siculum fretum obierat: hîc noster poëta ejus exemplo suum Româ Brundusium iter facetè admodùm describit, plus μιμητικῶν agens quàm τοπογράφον, ut ait Cruquius. Anno scil. U. C. 713. Antonianis & Octavianis dissidentibus, utrinque delecti viri sunt qui res Antonium inter & Augustum componerent. Itaque Brundusium, quod Antonii exercitus obsidione premebat, convenêre legati, Mæcenas ab Augusto, Fonteius ab Antonio, cum Cocceio perinde utriusque Imperatoris amico, qui quidem optatam fecere pacem, fœdusque Brundusinum inde dictum sanxeront. Porrò Mæcenatem illuc officii causâ secuti Horatius, Virgilius, & alii.

Aricia.] Oppidulum in Appiâ viâ, distans Româ mil. pass. 16. hod. *la Riccia.* Ducatus insignia ostentat.

2. *Rhetor comes Heliodorus.*] Huc pertinet quod aiunt: *facundus comes in viâ pro vehiculo est:* maximè quod Horatius Græci erat sermonis studiosissimus.

3. *Græcorum longè doctissimus.*] Quidam legunt *Græcæ linguæ doctissimus:* sed perperam. Quippe, ut redargunt alii, quæ laus esset ista Rhetori Græco, Græcam linguam apprimè callere?

Forum Appî.] Oppidum Latii in Volscorum finibus, inter Ariciam ac Feroniam juxta Paludes Pomptinas; quare in his navigantes nautæ plurimi istic habitabant, caupones item, quia frequens ea via & celebris. Vide Epist. ad Pis. v. 65. ad hæc verba, *sterilisque palus, &c.* Annot.

4. *Malignis.*] Fraudulentis, iniquâ uti mensurâ consuetis. Suprà Sat. 1. v. 29. *Perfidus hic caupo.*

5. *Hoc iter ignavi divisimus, &c.*] Quod expediti magis quàm nos una die confecissent, in eo biduum posuimus.

6. *Præcinctis.*] Strenuis, expeditis, εὐζώνοις, contrà discinctus ignavum significat, ut alibi dictum.

Minùs est gravis Appia tardis.] Quia crebra sunt diversoria, quibus licet commorari quoties libet.

7. *Ventri Indico bellum.*] Scilicet appetenti cœnam negavi, quod nec palustrem ac fœtentem aquam bibere poteram, nec merum, propter opthalamiam, de quâ posteà. Hinc *cœnantes* incœnatus *haud æquo expectans animo.*

9. *Jam nox inducere, &c.*] Quia terrestris via difficilior erat vehiculis, idcircò ab Appii foro navigabatur Feroniam usque, noctu quidem; teste Strabone mox citando. Hinc facilè intelliges, lector, quæ deinde sequuntur; ut quòd puerorum nautarumq; vociferatio audita subitò: quòd *nil procedere lintrem* viatores haud sensêre: quòd vix *horâ quartâ* perventum sit eò, quo ad ortum solis appellere oportuerat.

 Umbras

inducere ac stellas cœlo spargere. Mox servi nautis, nautæ servis dicteria inferre cœperunt: *hàc navem applica; trecentos introducis: ohe, jam sat* multi *sunt. Hora integra absumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Molesti culices & ranæ palustres impediunt soporem. Nauta nimio refertus vino ac viator certatim canunt amicam absentem. Denique viator fatigatus dormire incipit: tumque ignavus nauta ad saxum ligat funem mulæ ad pabulum dimissæ, atque dormit supinus. Jam verò lux fulgebat, quando advertimus cymbam minimè progredi, donec iracundus quidam exilit, & mulæ nautæque caput ac lumbos verberat saligno fuste. Tandem vix horâ quartâ descendimus* è navi: statimque *faciem & manus abluimus aquâ tuâ, ô Feronia,*

Umbras, et cœlo diffundere signa parabat.
Tum pueri nautis, pueris convincia nautæ
Ingerere: Huc appelle: trecentos inseris: ohe,
Jā satis est. Dū æs exigitur, dū mula ligatur, [58]
Tota abit hora. Mali culices, ranæque palustres
Avertunt somnos. Absentem cantat amicam
Multâ prolutus vappâ nauta, atque viator
Certatim: tandem fessus dormire viator
Incipit; ac missæ pastum retinacula mulæ
Nauta piger saxo religat, stertítque supinus.
Jámq; dies aderat, cùm nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebrosus prosilit unus,
Ac mulæ nautæque caput lumbósque saligno
Fuste dolat. Quartâ vix demum exponimur horâ:
Ora, manúsq; tuâ lavimus, Feronia, lymphâ. [59]

ANNOTATIONES.

10. *Cœlo diffundere signa parabat.*] Non hæc *sermoni propiora*, quod ait Sat. præced. imò sublimior dictio, ut & alibi interdum Poëtæ excelso vel excidit; seu quod lectoris mentem excitare identidem juvat.

11. *Tum pueri nautis, &c.*] Servi à dominis præmissi ad comparandum navigium, cum nautis rixantur & conviciantur; quod quidem familiare hujus farinæ hominibus.

Convicia.] Quasi *convocia*, vociferationem plurimorum contiuam significant. Festus. Alii aliter. *Vocis contentionem* notat eâ voce Tullius variis locis. Epist. 5. lib. 1. *Pompeius, cùm pro Milone diceret, clamore convicioque jactatus.* Orat. n. 160. *Convicio aurium mihi exterta veritas est.*

12. *Huc appelle, &c.*] Verba sunt servorum contra nautas, qui plures quæstûs causâ excipiebant in navim: *trecentos*, id est, nimis multos, non sine periculo navigantium, ob nimium onus ac pondus.

13. *Dum æs exigitur.*] Naulum, navigationis pretium.

Mula ligatur.] Tractura navim contra aquam. Strabo lib. 5. *propè Tarracinam iter facienti Romam fossa ad Appiam apponitur & quidem multis in locis, quam & palustres & fluviatiles implent aquæ: Per eam nocturna maximè fit navigatio, ut qui primis conscendant tenebris, oriente sole egressi, viæ Appiæ reliquum evadant, & interdiu trabentibus mulis remulco, perambulant.*

14. *Mali culices.*] Culex ab aculeo dictus, vel quasi cutilex, quod cutem lacessat.

Ranæque palustres.] Ad discrimen aliarum quæ rubetæ vocantur, & in sentibus ac dumis latitant. Illæ ergo coaxantes viatoribus seu navigantibus somnum adimunt, per importunum ac frequens βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ. Aristophan. Ran.

15. *Cantat.*] Ad sublevandum horrorem ac tædium nocturni temporis ac silentii.

16. *Prolutus.*] Virgil. Æneid. 1. 743.

. . . . *Pleno se proluit auro.*

18. *Ac missæ pastum, &c.*] Ubi nauta, qui mulam moderatur, sensit dormire viatorem, & ipse dormituriens mulam solvit, pastumque dimittit, funem verò navigii religat ad saxum, moxque sopori se tradit humi stratus, parum solicitus quâ horâ perveniret ad destinatum locum.

21. *Donec cerebrosus, &c.*] Donec unus viatorum seu navigantium ad terram prosilit, atque è salicibus littori adsitis virgam secat, quâ iratus nautam dormientem excitat, ejus caput & lumbos percutiendo, nec ipsi parcit mulæ *cerebrosus*, in obvium quidlibet exonerans indignationem suam ac bilem.

23. *Dolat.*] Metaphora â fabris lignariis, qui dolabrâ coæquant expoliuntque ligna.

Quartâ vix demum exponimur horâ.] Extra navim ponimur ad Feroniam tandem, horâ post exortum solem quartâ, id est, decimâ nostrâ matutinâ, in æquinoctio nempè: quod pluribus explicavi in meis annotationibus ad Persii Sat. 4. initium.

24. *Ora, manusque tuâ lavimus, &c.*] Ex religioso veterum erga Deam illam cultu; quæ in Soracte monte habebat sacrum fontem, lucum, templum; nomenque dedit urbi Fero-

Millia

Millia tum pransi, tria repimus; atque subimus
Impositum saxis latè candentibus Anxur.
Hoc venturus erat Mæcenas optimus, atque
Cocceius, missi magnis de rebus uterque
Legati; aversos soliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere: intereà Mæcenas advenit, atque
Cocceius, Capitòque simul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antoni, non ut magìs alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco prætore libenter
Linquimus, insani ridentes præmia scribæ,

deinde verò *pransi lenti processimus* ad *tria* passuum *millia*: *ac pervenimus Anxur extructum super rupes eminus apparentes ob candorem. Illuc debebant convenire optimus Mæcenas atque Cocceius, legati ambo ad negotia missi gravissima*; cæterùm *assueti reconciliare amicos abalienatos. Illic ego lippientes oculos collyrio inunxi. Interim accessit Mæcenas & Cocceius, unàque Fonteius Capito, vir ad amussim factus*, ità *gratiosus Antonio, ut nemo magis. Sponte deseruimus Fundos*, ubi *Prætor* erat *Aufidius Luscus, deridentes munera scribæ insanientis*,

ANNOTATIONES.

niæ, inter Circæos & Tarracinam. Nec omittam duo quæ narrantur miracula: alterum quòd Deæ illius afflati numine ardentes prunas nudis pedibus sine noxâ calcare aiunt. Alterum est quòd Feroniæ lucus aliquando cùm arsisset; indeque auferre simulacrum accolæ meditarentur, subi o nemus reviruit. Hinc Virgil. Æn. 7. v. 800.

. . . . *Viridi gaudens Feronia luco.*

Vide Strab. lib. 5. Dionys. Halic. Plin. Porrò quæ fuerit illa Dea, haud planè compertum. Dionysius asserit Feroniam consecratam à Lacedæmoniis illis, qui tempore Lycurgi in Italiam appulsi locum istum dicàrint, numenque coluerint sub hoc nomine, eò quòd illuc ferri non infeliciter contigisset. Alii volunt ipsam Junonem esse quæ ibi Feronia vocetur, colaturque, sicut apud Anxur urbem non longè remotam Jupiter Anxurus. Certè Virgil. cit. utriusque pariter ibidem meminit. Constat Feroniam nemorum Deam fuisse, à ferendis arboribus appellatam. Imò veteres numen fecêre ex illâ vi arcanâ arboribus insitâ, per quam vigent, pullulant, florent, edunt fructus.

25. *Millia tum pransi, &c.* Postquàm sumus pransi Feroniæ, tria passuum millia confecimus, lento quidem gradu tum propter stomachi repletionem, cùm ob locorum acclivitatem: contendimusque Anxur.

26. *Anxur.*] Urbs hæc Latii, post dicta Tarracina, colli & saxo imposita, mari Tyrrheno imminet. Olim etiam Trachine appellata, ab asperitate loci.

38. *Cocceius.*] Cocceius Nerva, proavus Nervæ Imperatoris, erat illustris Jurisconsultus, Augusto pariter atque Antonio gratiosus.

Missi magnis de rebus uterque Legati.] Inde enim pax Imperii & Reipublicæ Romanæ pendebat. Illi adversos exercitus propè Brundusium, sancito fœdere, in una coëgêre castra. Antonio verò in matrimonium data Octavia Augusti sororor. Tit. Liv. lib. 127. Appian. lib. 5. Sueton. Octav. c. 17.

30. *Collyria.*] Oculorum medicamenta, propriè σποδιακὰ & τέφρα, ob cinereum colorem; unde Horatius vocat *nigra*. Cornel. Cels. l. 6. c. 6. παρὰ τὸ κωλύειν τὸ ῥεῖν ab inhibendâ fluxione, dictum volunt collyrion: sed multos etiam alios ad usus adhibetur.

32. *Capito Fonteius.*] Hunc Dio Consulem cum Germanico fuisse scribit. Livius & Appianus ex Antonii parte Pollionem, ex Augusti Mæcenatem duntaxat missos referunt, cum Cocceio quidem; nullam vero Capitonis faciunt mentionem.

Ad unguem factus homo.] Eximiis dotibus vir ornatissimus, metaph. à marmorariis, qui lævitatem & juncturas explorant superducto ungue. Hinc Pers. Sat. 1. v. 65.

. . . *Ut per læve severos*
Effundat junctura ungues.

34. *Fundos Aufidio, &c.*] Fundis minimè commorati sumus, sed prandimus tantum: posteà Formias progressi, ubi pernoctavimus.

Fundos.] Oppidum in viâ Appiâ, initio regni Neapolitani, Tarracinam inter & Formias medium, ad decem ferè pass. mill. vino generoso celebratur.

Aufidio Lusco prætore.] Prætor dicitur quòd præeat vel præsit juri dicendo. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 15.

35. *Insani ridentes præmia scribæ.*] Romæ scribarum officium etiam libertinis patebat, adeòque vile censebatur: attamen magistratus in municipiis sæpè merces ac præmium erat scribarum. Sic Aufidius Luscus Fundis Præturam adeptus sibi jam aliquis videbatur: at, quòd suâ dignitate pluscullum superbiret, ludibrio fuit Mæcenati aliisque qui eum comitabantur. Hunc enim aliosque legatos à Fundano illo Prætore, honoris causâ, salutatos intelligendum est.

Prætextam, et latum clavum, prunæque batillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus, [56]
Murenâ præbente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multò gratissima: namque
Plotius, et Varius, Sinuessæ, Virgiliùsque
Occurrunt; animæ, quales neque candidiores
Terra tulit; neque queis me sit devinctior alter.
O, qui complexus, et gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim jucundo sanus amico.

prætextam, latum clavum, & batillum ignis. Posteà fatigati commoramur in civitate Mamurrarum, Murenâ hospitium, Capitone cœnam dante. Postera dies illuxit longè amœnissima. Etenim Plotius, Varius, atque Virgilius obviàm nobis *fuerunt Sinuessæ; homines tales,* ut *nec meliores terra protulerit, nec quisquam sit me conjunctior* cum illis. *O quales amplexus, & quàm magna lætitia extiterit! Ego* dum mente *sanâ ero, nihil æquabo fideli amico.*

ANNOTATIONES.

Apud Sueton. Caligul. cap. 23. *ex publicis monumentis certum, Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum.*

56. *Prætextam.*] Ex Varrone l. 5. de Ling. Lat. toga erat alba purpureo prætexta limbo: quæ quidem non puerorum fuit solùm, sed & magistratuum. Unde & prætextatus à togato differt, ut magistratus à privato. Hanc *supra tunicas honorati quique induebant.* inquit Non. Marcell. De eâ veste jam dixi in Epod. 5.

Latum clavum.] Vestis hæc nobiliorum propria, plagulis decorata aureis sive purpureis, latioribus in Senatore, angustioribus in equite. Unde Ovid. Trist. 4. Eleg. ult.

. . . . , *clavi mensura coacta est.*

Nec matronæ carebant simili quodam ornatu. Nam & earum vesti, habebat patagium, quod erat *aureus clavus qui pretiosis vestibus addebatur,* ex Nonio. Porrò nomen deducunt à similitudine cum clavorum capitibus, quibus similes essent aureæ illæ plagulæ. Nec perperam alii etymon hoc rejiciunt, qui asserunt clavos istos fuisse purpureas fascias seu limbos utrinque tunicæ assutos: tunicæ inquam; nam latus clavus erat interior vestis supra quam assuebatur prætexta; & hoc plerique non animadvertunt, contrariumque scripserunt, certè immemores Prætore capitis sententiam ferente deponi prætextam consuevisse, at minimè laticlavum. [illegible]

Prunæque batillum.] Tanta erat Aufidii insania, ut ante se ferri prunas in batillo, id est, foculo ansato & gestatili, juberet, ad instar virorum Principum & Imperatorum, quibus præferebatur ejusmodi ignis, summæ auctoritatis ac potestatis index & insigne. Frustrà quidam intelligunt vas parvum, in quo nempè suffitus fieret Jovi Hospitali, sive hospitibus & convivis.

37. *In Mamurrarum urbe.*] Sunt qui Mamurras urbem asserunt inter Fundos & Formias, vern. *Itro* vel *Itri*, cujus etiamnum extant ibidem rudera. Philip Ferrar. Verùm ipsæ hic Formiæ accipiendæ sunt, è quibus oriunda Mamurrarum familia & Romæ quidem Senatoria. Adde quòd illius oppidi maximam partem obtinebat Mamurra, Eques Romanus, Cæsaris amicus, opibus præpotens: quem vellicat sanè hic noster; ut & Catullus; *Primum Romæ parietes crustâ marmoris operuisse totius domûs suæ in Cœlio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formiis natum, Equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæsaris in Galliâ* . . . . *nullamque nisi è marmore columnam habuisse totas solidas è Carystio aut Lunensi* . . . . . *hic est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus, cujus domum Catullus dixit habere quicquid habuisset Comata Gallia.* Hæc Plin. l. 36. c. 6. Vide l. 3. Od. 17. ubi Lamiarum originem è Formiis urbe celebrat Horatius.

Lassi manemus.] Nam à Tarracinâ seu Anxure Formiæ distant ducentis prope stadiis, Quadringenta numerat Strabo certè hallucinatus.

38. *Murenâ præbente domum, &c.*] Murena & Capito Formiis habentes domum uterque, officium partiti erga præclaros hospites, alter hospitium, alter epulas præbent. Murena ille frater erat Liciniæ, quæ posteà nupsit Mæcenati. Vide l. 3. Od. 19.

40. *Plotius, & Varius.*] Hi sunt celebres poëtæ. Virgilio perinde ac Horatio amicissimi, quibus ab Augusto commissa est cura emendandæ Æneidos post mortem Virgilii, hâc lege ut nihil adderent. Cum Plotio & Vario tertius erat Tucca, & ipse eruditione clarus ad recensendum opus divinum. Servius.

Sinuessæ.] Hæc urbs Campaniæ, ad ostia Liris fluvii, ubi nunc *Rocca di Mondragone*, ibi desinit Massicus mons.

Martial. l. 13. Epig. 111.

De Sinuessanis venerunt Massica prælis.

Sinuessanas porrò aquas sterilitatem fœminis, maribus autem insaniam auferre tradunt. Plin. &c.

44. *Nil ego contulerim jucundo sanus amico.*] Exceptâ sapientiâ nihil homini [illegible]

Proxima

Proxima Campano ponti quæ villulæ, tectum [562]
Præbuit; et parochi, quæ debent, ligna salémque.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Lusum it Mæcenas, dormitum ego Virgilúsq; [563]
Namque pilâ lippis inimicum et ludere crudis.

Villula quæ vicina est ponti Campano hospitium dedit: parochi verò quæ debent ligna & salem præbuerant. Indè muli Capuæ deponunt clitellas tempestivè. Mecenas ivit lusum; ego verò ac Virgilius dormitum ivimus; nam pilæ ludus est *noxius lippis atque crudis.*

ANNOTATIONES.

amicitiâ, meliùsque a Diis immortalibus datum, affirmat Tullius. Proverb cap. 18. l. ult. *Vir amabilis ad societatem magis amicus erit, quàm frater.* Ecclesiastici cap. 6. *Amicus fidelis protectio fortis; qui invenit illum, invenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio . . . . . medicamentum est vitæ & immortalitatis.*

45. *Proxima Campano, &c.*] Sinuessæ pransi jucundiùs quidem ob occursum amicorum, venerunt omnes simul ad hanc villam, in quâ pernoctârunt.

Campano ponti.] Qui impositus est Vulturno Campaniæ fluvio per Venafrum, Capuam, aliasque urbes in mare Tyrrhenum decurrenti.

46. *Parochi.*] Quasi præbitores à *παρέχειν, præbere,* curatores erant publici per urbes & loca jus habentes ab oppidanis exigendi certa stipendia, unde peregrinis & legatis necessaria suppeditarent Reip. nomine, Tull. ad Attic. l. 13. Epist. 2. *Ariarathes Ariobarzanis filius Romam venit . . . omninò eum Sestius noster parochiis publicis occupavit;* id est, (præbitionibus ac muneribus publicis.) Alii legunt, *parochus publicus, quod quidem facilè patior. Veruntamen quod mihi magna cum fratribus illius necessitudo est, invito eum per literas ut ad me deverteretur.* Jam res patet de peregrino: de legatis autem auctoritate publicâ missis hæc habe, studiose lector. Idem Tull. item ad Attic. l. 5. Epist. 16. ita scribit: *maxima exspectatione in perditam & planè eversam in perpetuum provinciam nos venisse scito, prid. Cal. Sextil. morati triduum Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synadæ, audivimus nihil aliud nisi civitatum gemitus, ploratus, &c. . . . . . . Levantur tamen miseræ civitates, quòd nullus fit sumptus in nos, neque in legatos, neque in quæstorem, neque in quenquam. Scito, non modò nos fœnum, aut quod lege Juliâ dari solet, non accipere, sed nè ligna quidem; nec præter quatuor lectos & tectum, quemquam accipere quidquam: multis locis nè tectum quidem, & in tabernaculo manere plerumque. . . . Mehercule etiam, adventu nostro reviviscunt justitia, abstinentia, clementia tui Ciceronis. Itaque opiniones omnium superavit.* Præclaram etiam huic loco lucem dabit Livius lib. 42. c. 1. *Antè L. Posthumium Consulem,* inquit, *nemo sociis unquam in ullâ re oneri aut sumptui fuit. Ideo magistratus mulis, tabernaculisque, & omni alio instrumento militari ornabantur, nè quid tale imperarent sociis: privata hospitia habebant; ea benignè comiterque colebant: domusque illorum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsis diverti mos esset. Legati qui repentè aliquo mitterentur, singula jumenta per oppida, iter quâ faciendum erat, imperabant; aliam impensam socii in magistratus Romanos non faciebant.* At ipse, cùm senatui placuisset *Consulem, ad agrum publicum a privato terminandum in Campaniam ire, ... priusquam ab Româ proficisceretur, literas Præneste misit, ut sibi magistratus obviam exiret, locum publicè pararet ubi diverteretur; jumentaque, cum exiret indè, præsto essent.*

47. *Hinc muli Capuæ, &c.*] Ab eâ villulâ mulis vecti Capuam venimus & tempestivè quidem; nam eâ die confecimus millia passuum non plus sexdecim.

Capuæ.] Hæc Campaniæ metropolis ac veluti arx deliciarum & arrogantiæ pridem fuit. *Alteram Romam* vocat Cicero Philip. 12. alibi verò *superbiæ domicilium.* Annibalis virtutem corrupit ac fregit illa *pelago, cultuque, penuque, potens* civitas *deliciis, opibus, famâque;* ut canit Ausonius. Hodie jacet in ruderibus. Duobus autem inde milliaribus versus Boream excitata est Capua nova veteri haudquaquam par. De eâ in Epod. 16.

48. *Lusum it Mecenas, &c.*] Pilâ palmariâ: cujus exercitatio ad sanitatem utilis robusto quidem & benè affecto: at crudis noxia & κακοστομάχοις, qualis Virgilius: contrà salubris somnus & quies: pariter & lippientibus, qualis Horatius. Scilicet agitatio corporis vehemens ciet irritatque humores; quos non nisi lentè coquit calor naturalis. Adde quòd oculorum acies non parum laborat in observandâ pilâ. Cornel. Cels. l. 1. c. 2. Galenus l. 4. de Symptom. caus. c. 5.

49. *Pilâ.*] Quasi pilis plena sic vocatur, ex Isidoro. Alii à πιλεῖν densare deducunt originem, sive quod pila potissimùm conficiatur è πῖλος, id est, lanâ coactâ & compactâ. Quadruplex erat. 1. Harpastum, è corio confecta minor pilâ, quam solo repercussam remittebant.

Hinc

Hinc nos Coccеii recipit plenissima villa
Quæ super est Claudî cauponas. Nunc mihi paucis
Sarmenti scurræ pugnam Messîque Cicerri,
Musa, velim memores: et quo patre natus uterq;
Contulerit lites. Messî clarum genus Osci:
Sarmenti domina exstat. Ab his majoribus orti
Ad pugnam venêre. Prior Sarmentus: "Equi te
"Esse feri similem dico." Ridemus. Et ipse
Messius, "Accipio;" caput et movet. "O, tua cornu
"Ni foret execto frons," inquit, "quid faceres, cum
"Sic mitilus mineris?" At illi fœda cicatrix
Setosam lævi frontem turpaverat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta jo-

Istinc ad Cocceii villam pergimus copiosissimam, quæ sita est supra tabernas Claudii. Jam precor, ô Musa, ut mihi referas paucis verbis Sarmenti scurræ certamen atque Messii Cicerri: & quo patre ambo geniti pugnam inierint. Illustris Messii origo ab Oscis: Sarmenti domina etiamnum *vivit. Ab istis prognati majoribus in certamen devenêre. Sarmentus prior* locutus: *Aio, te esse similem equi indomiti. Cachinnos sustulimus. Tum Messius, Accipio, inquit; simulque caput agitat.* [illegible] continuo Messius *dixit; O quid agas, si cornu tua fronte non esset amputatum, quandoquidem ita mutilatus minaris? nimirum turpis cicatrix ei deformârat hirsutæ frontis* partem *sinistram.* Hinc *plures jocos in vultum Campanumque morbum jactans,*

ANNOTATIONES.

2. Follis, ex alutâ: major brachiis, minor pugnis intorquebatur. 3. Trigonalis, sive trigon: nomen à triangulari situ ludentium ternorum, qui sibi invicem ita pilam reddebant, diligenter caventes ne excideret manu sive dextrâ, sive sinistrâ. 4. Pagnanica, à pago & pagnanis dicta: ab his enim ad urbem venit: Plumis referta erat: durior folle, mollior trigone. Quæ omnia bellè notat & exprimit Martialis lib. 4. Epigram. 19. lib. 12. Epigram. 84. lib. 14. Epigram. 45, 46, 47. Vide infra lib. 2. Sat. 2. v. 11. annot.

50. *Hic nos Cocceii, &c.*] Inde processimus ad villam Cocceii rebus omnibus abundantem. Hæc sita est *supra cauponas Claudii* cujusdam. Vel accipe oppidum quoddam ab Appio Claudio conditum. Placet tamen legere potiùs cum aliis, *Caudi:* nam inter Capuam & Beneventum sunt Caudium oppidum, hodie *Arpaia*, item valles & Furcæ Caudinæ; in quibus intercepti aliquando Romani sub jugum turpiter missi sunt; quam tamen ignominiam paulò post gravi ultione eluerunt. Tit. Liv. lib. 9.

51. *Nunc mihi paucis &c.*] Faceté admodum Poëta Musas in re ludicrâ invocat, veluti solet fieri in gravibus argumentis. Descripturus nempè duorum scurrarum ridiculam contentionem, seriò videtur grave quidpiam adoriri; quo majorem excitet jocum.

54. *Messî clarum genus Osci:*] Ironicè prorsùs. Nam hi Campaniæ populi in Latii & Samnii confinio degentes, non solùm ignobiles, sed & infames erant. Vide Strabon. Huc etiam facit quòd *obscænum* quidam ab Oscis deducunt. Festus Oscos, priùs Opscos, teste Ennio, dictos ait: at stupra inconcessæ libidinis ab ejus gentis pravâ consuetudine, obscœna dici, ex Verrio.

55. *Sarmenti domina extat.*] Ergo servus erat ille, aut è servili genere. Hic scurra Augusto fuisse deliciis, atque Antonio memoratur. Ex Plutarcho; c. 59. *Antonio infensa erat Cleopatra; quod in cœnâ dixisset, ipsis quidem acidum vinum infundi. Sarmentum autem Romæ Falernum potare. Erat verò Sarmentus Cæsaris servulus ex iis qui festivitatis causâ haberi solent, quo Romani delicias appellant.* Juvenalis initio Sat. 5. meminit hujus scurræ

58. *O, tua cornu &c.*] Pergit convicium Messio Sarmentus: Quid faceres, si frons tua esset adhuc armata illo cornu, quod exsectum tibi est, nimis terribili & feroci: sarcasmus.

60. *Illi fœda cicatrix &c.*] Nempè Messii in fronte apparebat cicatrix exsectæ verrucæ, quæ amputati cornu speciem exhibebat.

62. *Campanum in morbum.*] Seu verrucas, quas habebant frequentes Campani in vultu fœdas: vel turpem quamdam aliam luem ciborum ac luxuriæ intemperantiâ creatam. Non absurdè Torrentius intelligit eum morbum, de quo Plin. lib. 26. cap. 1. *Sensit & facies hominum novos omnique ævo priore incognitos non Italiæ modò, verum etiam universæ Europæ, morbos . . . . . sine dolore quidem illos ac sine pernicie vitæ; sed tantâ fœditate, ut quæcumque mors præferenda esset. Gravissimum ex his lichenas appellavêre Græco nomine; Latinè mentagram, quoniam à mento ferè oriebatur, jocularí primùm lasciviâ dictam; ut est procax natura multorum in alienis miseriis: occupat in multis totos utique vultus, oculis tantùm immunibus;*

Pastorem

Pastorem saltaret uti Cyclopa, rogabat;
Nil illi larvâ, aut tragicis opus esse cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: Donâsset jamne catenam
Ex voto Laribus, quærebat; scriba quòd esset:
Nihilo deterius dominæ jus esse. Rogabat
Denique, cur unquam fugisset, cui satis una
Farris libra foret, gracili sic, támque pusillo.
Prorsus jucundè cœnam produximus illam:
Tendimus hinc rectà Beneventum, ubi sedulus hospes
Pæne arsit, macros dum turdos versat in igne.

orabat ut saltaret ad modum *Cyclopis pastoris; neque enim larvâ aut cothurnis tragicis ipsum indigere. Ad ista* denique *Cicerrus plurima retorsit: interrogabat, numquid jam ex voto* sua *vincula consecrâsset Laribus: quamvis esset scriba, nihilominus heræ jus* in eum *superesse: quærebat tandem quare fugisset aliquando* ipse, *cui sufficeret una farris libra,* scilicet *adeo tenui & parvo. Hilariter sanè peregimus eam cœnam. Inde rectà nos contulimus Beneventum, ubi hospes* [redacted] *turdos macilentos ad focum torreret. Enim verò exarsit* [redacted]

ANNOTATIONES.

descenditque in colla, pectusque, & manus, fœdo cutis furfure. Campanum alii morbum interpretantur propriam ei genti luxuriam arrogantiamque.

63. *Pastorem saltaret uti Cyclopa.*] Exprobrat similitudinem cum Polyphemo, quippe ille pariter ingens corpore & immani staturâ hirsutâque fronte, in quâ etiam cicatrix oculum Cyclopis obturatum referebat. Quapropter nec *larvâ* facies turpis, nec crura sat procera indigerent *cothurnis*, id est, altis calceis, quibus ad Majestatem utuntur Tragœdi. Petrus Crinitus de honestâ disciplinâ. l. 17. c. 3. appositè omninò, *inter voluptates scenicas,* inquit, *celebrari video Cyclopa. Sic vocarunt cum Cyclopem in scenâ saltantem proferrent, habitu & ornamentis, quibus Polyphemus apud Poëtas decoratur. Quod ego duxi observandum, ut Horatii locum interpretemur, paulò indiligentius ab aliis expositum. Itaquè sic allusit, cum de Sarmento scurrâ & Messio Osco, eorumque litibus differit: ac Messium ore fœdo & facie turpi similemque larvæ reddit. Quo loco* saltare Cyclopa *nihil puto aliud ab Horatio intelligi, quam & fronte & habitu talem fuisse Messium, ut Polyphemum in scenâ saltantem posset exprimere; ac risum de se spectantibus facilè commovere.* Polyphemum ab Ulysse occæcatum lege apud Homerum, Odyss. 9. Virgil. Æneid. 3. De eo Servius ita scribit: Multi Polyphemum dicunt unum habuisse oculum, alii duos, alii tres. Sed totum fabulosum est. Vir ille prudentissimus fuit, & ob hoc oculum in capite habuisse fertur: id est, juxta cerebrum, quia prudentiâ plus videbat. Verùm Ulysses eum prudentiâ superavit: & ab hoc eum cœcâsse fingitur. Vide & Euripid. Cyclop.

65. *Donâsset jamne catenam &c.*] Servi enim manumissi seu Laribus, seu Deorum alicui consecrabant vincula quibus olim stricti fuerunt. Ita Cicerrus servilem objicit turpitudinem Sarmento. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 20.

67. *Deterius nihilo dominæ jus esse.*] In servos etiam manumissos domini retinebant jus operarium, v. g. sartiendi vestes, suendi calceos, &c.

Scriba.] Alii scribæ dicebantur à suâ functione; alii erant magistratuum, putâ Quæstorii, Prætorii, Ædilitii, &c. Scribæ officium apud Romanos mercenarium; nec magni testimonii aut pretii. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

68. *Cur fugisset.*] Nullum servo probrum gravius, quàm fugisse. Hinc enim contumeliosè furcifer appellabatur, eò quòd hæc erat fugitivi servi pœna, furcam collo appensam circumferre.

Cui satis una Farris libra foret.] Hæc sæpiùs erat servis fugiendi causa, quod nimis parcè à dominus alerentur. At Cicerrus utpotè gracilis ac pusillus, tenui alimento poterat ac debebat esse contentus, unâ videlicet farris librâ servis quotidie dari solitâ ad victum. Quod quidem dimensum proceris corpòribus exiguum ac vix sufficiens videbatur. Ex Gell. lib. 20. cap. 1. Debitori in carcere retento lex. 12. Tab. jubebat dari indies libram farris ab eo qui vinctum tenebat.

71. *Beneventum.*] Hæc urbs Hirpinorum à Diomede condita, 28 mill. pass. à Capuâ, olim dicta Maleventum: at deductâ eò coloniâ Romani ad melius omen mutari nomen, & Beneventum dici in posterum voluerunt. Fest. Plin. &c. &c.

72. *Turdos.*] Gall. *des grives.* Horum aviaria veteres habebant & tanta quidem ut ex his agri stercorarentur, optimo certè fimo. Plin. lib. 17. cap. 9. Varro. Columella. Porrò ex omni occasione captans jocum Satiricus noster

2 Nam

Et flamma per vetustam culinam grassata propè attingebat tectum. Mox aspexisses convivas famelicos atque famulos trepidantes cœnam præripere, & cunctos allaborantes extinguere. Exinde Apulia cœpit ostendere montes mihi cognitos, quos adurit Atabulus; quosque nunquam præteriissemus, nisi nos excepisset villa Trivici proxima, haud sine fumo lacrymas eliciente, dum in *foco incenderentur humidi rami cum frondibus. Illic ego demens mendacem meretricem expecto frustra ad mediam usque noctem. Tum verò super* me *invasit* *Inde rhedis vehimur per quatuor & viginti millia* passuum, *commoraturi in parvâ urbe quam indicare non licet versu hexametro;* signis autem *est facillimum: Ibi venditur aqua rerum vilissima;*

Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
[509]
Vulcano, summum properabat lambere tectum.
Convivas avidos cœnam, servósque timentes
Tum rapere, atq; omnes restinguere velle videres.
Incipit ex illo montes Apulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus, et quos
Nunquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
Villa recepisset, lacrymoso non sine fumo,
Udos cum foliis ramos urente camino.
Hîc ego mendacem stultissimus usque puellam
Ad mediam expecto noctem; somnus tamen aufert
Intentum Veneri : [redacted] 84
Quatuor hinc rapimur viginti et millia rhedis, [517]
Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est:
Signis perfacile est: vænit vilissima rerum

ANNOTATIONES.

macros notat *turdos*, quos magnâ tamen sedulitate *hospes* ad ignem vix sabit hospitibus apponendos; adeò ut ipse pæne arserit ejusque domus pariter.

74 *Vulcano.*] Hic Deus ignis ponitur non rarò pro ipso igne. Metonym. vide l. 1. Od. 4.

Summum properabat lambere tectum.] Hujus incendii faciliè grassantis ut rationem intelligas, scire te, lector, oportet quod cùm aliis scribit Cœlius Rhodig. l. 26. c. 21. *habuisse veteres in domibus tecti medio apertionem, quam nuncupabant capnodochen*, id est, fumi receptaculum. Nec enim, ut fit hodie, in excavato pariete caminus erat, sed in medio cubiculo hyberno; siquidem in æstivo non erat focus. Vitruv. l. 7. c. 3. Hinc & nunc abutimur voce *caminus*, fornacem, hypocaustum, ignem, significante: quam tamen usurpamus pro fumario, seu gulâ fumum emittente extra tectum. Isidor. l. 19. c. 6.

75. *Convivas avidos, &c.*] Cœnam jam paratam servare fatagunt famelici illi magis quam ædes scilicet alienas.

77. *Incipit ex illo montes, &c.*] Benevento egressis incipiunt aspici montes Apuliæ, Horatio quidem regio notissima; exinde orto videlicet. *Apuliâ.* l. 3. Od. 30. & Epod. 2.

78. *Atabulus.*] Ventus Apuliam infestans dictus quasi ατην βαλλων, immitentes calamitatem. Plin. lib. 17. cap. 24. Gell. lib. 2. cap. 22. hunc, ut volunt, eundem noster vocat Iapyga. l. 1. Od. 3.

79. *Erepsemus.*] Syncope pro *erepsissemus*, i est, transivissemus. Sic posteà Sat. 9. *surrexe* pro *surrexisse*. Virgil. Æneid. 4. v. 606 *ex tinxem* pro *extinxissem*. Lucretius pariter co *fluxet*. Terentius in Adelph. *produxe, &c.*

Trivici.] Hoc oppidum est in Campani finibus, montosâ valde regione, viisque arduis, difficilibus; quapropter in villâ proximâ su stere sæpiùs necesse est.

87. *Oppidulo, quod versu dicere non est.*] S licet Equotutico, quæ vox stare nequit in ve hexametro. Equotutium, vel, ut legunt a Equotuticum, sive Equus Tuticus, Apuliæ D niæ fuit oppidulum: hodie *Ariano* dicitur, a *Foggia*; in colle situm est ad Appenninum tem: à Benevento in ortum distat milli duodecim ex Sansone. Illius meminit Cic ad Attic. l. 6. Epist. 1. *Scire vis tuas eg acceperim literas. Omnes ferè quas comm præter eas quas scribis Lentuli pueris Equot ac Brundusio datas.*

Quod versu dicere non est.] Imitatio est L cilii, ità Sigillaria indicantis Sat. 7.

. . . . . . *Servorum festus dies*
Quem planè hexametro versu non dicere poss.

De hoc servorum die continuò post Satur celebrari consueto, Macrob. lib. 1. cap. 10.

88. *Vænit vilissima rerum Hic aqua.*] Q scilicet aliunde petenda & longè è fonte quo.

Hîc aqua: sed panis longè pulcherrimus; ultrò
Callidus ut soleat humeris portare viator;
Nam Canusî lapidosus; aquæ non ditior urna:
Qui locus à forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hic Varius discedit mœstus amicis.
Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum [568]
Carpentes iter, et factum corruptius imbre.
Postera tempestas melior, via pejor, ad usque
Barî mœnia piscosi. Dehinc Gnatia lymphis
Iratis extructa dedit risúsque, jocósque;
Dum flammâ sine thura liquescere limine sacro
Persuadere cupit: credat Judæus Apella,

at panis est optimus certè; adeo ut prudens viator consueverit sponte humeris ferre; quia Canusii est lapidosus; urna autem aquæ haud felicior: quod oppidum ædificatum est quondam à strenuo Diomede. Illinc Varius tristis abscessit ab amicis dolentibus. Hinc Rubos perreximus fatigati, quòd longius inter fecerimus, atque ob pluviam molestius. Postridie tempus fuit magis opportunum, at via deterior usque ad muros Barii piscosi. Deinde Egnatia infensis aquis condita præbuit risum ac ludum quòd persuadere volunt thura sine igne incendi in templi adito. Fidem habeat Judæus recutitus,

ANNOTATIONES.

89. *Ultrò Callidus.*] Quidem legunt *ultra* id est, in ulteriorem regionem. Quod satis placet.

91. *Canusi.*] Canusium Apuliæ oppidum, hodie *Canosa*, in colle ædificatum apud Aufidum amnem, à Cannis excisis distans tribus milliaribus.

Lapidosus.] Lapidis instar durus & insipidus: vel lapidibus plenus, è farinâ minimè durâ: sive malé concinnatâ molâ, sive non satis durâ, quæ grana conterendo ipsa deteratur, ruptis inde particulis, quæ immixtæ pani dentes manducantis offendunt.

Aquæ non ditior urna.] An quod Aufidus est duntaxat lacus, quemadmodum Strabo asserit; cujus proinde aqua potu injucunda esset; an ut scribunt nonnulli, quod Aufidi fluvii alveus interdum arescit?

92. *Qui locus à forti Diomede est conditus olim.*] Diomedes Ætoliæ rex; post Achillem & Ajacem fortissimus inter Græcos; singulari pugnâ cum Hectore & Ænea congressus est; Palladium abstulit: Martem quoque & Venerem vulnerâsse in bello Trojano fertur. Quapropter indignata Dea uxorem ejus Ægialen libidinibus fœdis adeò perdidit, ut ille tum ab ipsâ tum à patriâ abhorruerit; diverteritque in Apuliam, ubi cum Dauno rege fœdere inito, non unam urbem condidit; memorantur Canusium, Arpos sive Argos, Hippium, quæ & Argyrippa.

93. *Varius discedit.*] Vocantibus aliò negotiis. Alii volunt ad castra Cæsaris contendisse aliâ viâ.

94. *Rubos.*] Rubi urbs Apuliæ, quibusdam *Ruvo* dicta, Canusium inter & Barium.

Fessi.] Confectis à Canusio, ubi pranderant, viginti milliaribus aut circiter.

96. *Postera tempestas melior, &c.*] Cœlum non pluvium, ut heri.

Via pejor.] Ob hesternum imbrem, locorumque difficultatem.

97. *Bari mœnia piscosi.*] Barium Apuliæ oppidum, regioni nomen dedit Bariana dictæ; mari alluitur, ad oram sinus Veneti: quare *piscosum* vocat Horatius. Conditum est & nominatum ab incolis Baræ parvæ insulæ apud Brundusium, teste Festo.

Gnatia.] Hæc & Egnatia dicitur, hodie *Gnaxxi*, vel *Naxxi*; urbs Salentinorum etiam maritima, media fere inter Barium & Brundusium, ab utroque distans triginta circiter milliaribus.

Lymphis iratis extructa.] Seu quòd aquæ dulcis penuriâ laborat: seu potiùs quod sic notare vult Poëta Gnatianos ut lymphaticos, id est, insanos, quippe qui non modò credant, sed & aliis persuadere velint rem incredibilem aut superstitiosam, de quâ mox. Vide Festum in voce *lympha*, ubi egregiè, ostendit lympham dici pro nymphâ, mutatâ literulâ: & lymphatos dici furiosos, eo quod creditum veteribus, à nymphis, si conspicerentur, furorem immitti. Ludit igitur Poëta in ambiguâ voce.

99. *Dum flammâ sine thura liquescere, &c.*] Hujus miraculi superstitiosi meminit Plinius l. 2. c. 107. ita scribens: *In Salentino oppido Egnatiâ, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere.* Porrò notavimus alibi cognitos Ethnicis sacros codices, è quibus non pauca mutuati fabulis aspserserunt. Certè patet adumbratum hîc quod habetur l. 3. Reg. c. 18. de vocato cœlitùs igne Eliæ precibus, quo repentè consumpta sunt holocaustum, & ligna, & altare lapideum, & superfusa copiosè aqua. Vide l. 2. Od. 19.

100. *Credat Judæus.*] Insimulit Horatius Judæos superstitionis, quòd modo relatum miraculum crederent ac venditarent. Hinc & rem Gnatianam ejusmodi credulis hominibus narrandam suadendamque remittit: quæ sibi suisque comitibus non nisi *risus dedit & jocos.* Romanos tamen non parum superstitionibus addictos lege apud Plin. l. 28. c. 2, &c.

Apella.] Quasi sine pelle in præputio circumciso: recutitus. Pers. Sat. v. 114. *recutita sabbata* deridet: ubi nos plura de hac lege Judæis à Deo datâ: idem ad Juvenal. Sat. 14.

Non

Non ego. Namq; Deos didici securum agere ævum;
Nec, siquid miri faciat natura, Deos id
Triftes ex alto cœli demittere tecto.
Brundusium longæ finis chartæque viæque. 104

ego certè minimè credam. Quippe Deos accepi tranquillam vitam ducere: ac, si quidpiam mirandum edat natura, illud nequaquam à numinibus sollicitis immitti è summis ædibus Olympi. Brundusium terminus fuit *prolixi itineris, erit etiam* hujus *descriptionis.*

ANNOTATIONES.

v. 90. Salmasius etymologiam istam doctè refellit; tum quòd nequaquam brevis esse posset prima syllaba vocis *appella*, tum quòd potiùs dicendum foret *impella* vel *appdla*, sicut dicitur imberbis & absimilis, &c. Solerter autem & apposite ait fuisse tum Romæ Judæum quemdam nomine Apellam, ad quem sanè Horatius respexerit.

101. *Deos didici securum agere ævum.*] Ab Epicuro sic statuente, mortalia & inferiora quæque minimè Diis curæ esse. Vide lib. 1. Od. 34. lege & Plin. lib. 2. cap 7.

104. *Brundusium.*] Hæc urbs regni Neapolitani maritima, in provinciâ Hydruntinâ, ad oram maris Adriatici. *Brindisi.* Ennius.

Brundusium pulchro præcinctum præpete portu.

Longæ finis viæ.] Viæ causa & finis, patet ex dictis initio.

Longæ.] Nam Româ distat Brundusium milliaribus trecentis & sexaginta. Hæc verò confecit Horatius quindecim diebus. Quidam numerant septemdecim, sed perperam.

SATIRA VI.

Vera nobilitas non generis splendore aut avorum titulis metienda: sed virtute & honestate morum. Reprehenduntur qui majora se appetunt. Bona educatio præferenda claris natalibus. Mediocris fortuna opulentiæ præstat.

NON quia, Mæcenas, Lydorum quidquid Etruscos
Incoluit fines, nemo generosior est te;
Nec quòd avus tibi maternus fuit atque paternus,

O Mæcenas, quòd nobilior te nullus sit ex Lydis, quotquot Tusciæ terram habitârunt, aut quòd habuisti avos paternos ac maternos,

ANNOTATIONES.

1. *Non quia, &c.*] Satira hæc tota nitescit cùm veræ nobilitatis definitione, tum bonæ educationis præceptionibus & emolumentis, tum grati in bonum parentem animi testificatione.

Non quia, Mæcenas, Lydorum, &c.] Non tu Mæcenas, licet nobilissimus, quod plerique magnatum faciunt, humiles ac plebeios aspernaris. Enimverò me libertino patre natum adeo non despexisti, et contrà *esse in amicorum numero* jussĕris, quòd me *purum & insontem* comperisti.

Lydorum quicquid, &c.] Ferunt nempè Lydiæ populos, duce Tyrrheno Herculis filio vel nepote, in Italiam dudum appulisse atque Hetruriam tenuisse: unde Hetrusci dicuntur Tyrrheni pariter ac Lydi. Virgil. Æneid. 9. v. 11.

Lydorumque manum.

At Æneid. 2. v. 781.

Ad terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva
Inter optima virum leni fluit agmine Tibris.

De Mæcenatis, ex Hetruriæ principibus, origine fusè lib. 1. Od. 1. &c.

Etruscos fines.] Etruria sive Hetruria, & Tuscia pariter ac Thuscia scribitur, Italiæ notissima regio, vernaculè *la Toscane*: ab ortu rigatur fluvio Tiberi, à meridie mari Tyrrheno.

2. *Generosior.*] A genere *generosus* ... masticôs dicitur, cui opponitur *degener.* Seneca Trag. Troad.

Generosa in ortus semina exurgunt suos.

3. *Nec quod avus tibi, &c.*] Paterno maternoque genere nobilissimum indicat Mæcenatem.

Olim qui magnis legionibus imperitârint,
Ut plerique solent, naso suspendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum:
Cùm referre negas, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus: persuades hoc tibi verè,
Ante potestatem Tullî, atque ignobile regnum,
Multos sæpe viros nullis majoribus ortos
Et vixisse probos, amplis et honoribus auctos:
Contra Lævinum Valerîgenus, unde Superbus[s. 1]
Tarquinius regno pulsus fuit, unius assis
Non unquam pretio pluris licuisse, notante
Judice, quem nôsti, populo: qui stultus honores
Sæpe dat indignis, et famæ servit ineptus;
Qui stupet in titulis, et imaginibus. Quid oportet

qui pridem magnis exercitibus præfuere, non propterea, *more multorum, subsannas obscuros, sicut me libertini patris filium: quando affirmas nihil referre quo parente quilibet oriundus, dummodò probus sit. Benè* profectò *existimas, antè Servii auctoritatem atque imperium haud illustre, plerosque sæpius viros ignotis ortos majoribus & bonos extitisse, & magnis dignitatibus amplificatos: è contrario Lævinum è Valerii stirpe, per quem Tarquinius Superbus dejectus imperio est, uno asse pluris nunquam æstimatum esse judicio populi: quem scis insanum frequenter attribuere dignitates immeritis, & stolidè famam sequi; nec non admirari titulos atque imagines.* Ergò *quid.*

ANNOTATIONES.

4. *Legionibus.*] Synecdoche. Propriè verò legio ad Romanos pertinebat: continebat sex hominum milla: singulis autem millibus Tribunus imperitabat, tempore quidem C. Marii. Hic enim primus legionem sex millium conscripsit, quæ antea quatuor millium fuerat. Vide Isidor. lib. 9. cap. 3. Veget. lib. 2. Fest. &c.

5. *Naso suspendis adunco.*] Vafrè & falsè derides. Quintil. lib. 11. cap. 3. *naribus quidem risus, contemptus, fastidium significari solet.* Plin. lib. 11. cap. 37. *altior homini tantum nasus quem novi mores subdolæ irrisioni dicavêre.*

6. *Libertino.*] Servus manumissus vocatur libertus: ejus filii dicuntur libertini, Qui ab deinceps nascuntur Ingenui sunt.

8. *Ingenuus.*] Non propriè adhibetur vox in hoc loco: significat autem hic non liberum, sed moribus præditum bonis, ingenuo nobili viro dignis.

9. *Ante potestatem Tullî.*] Antequam Romæ tus Rex regnaret Servius Tullius, Tarquinii successor & gener, Ocrisiâ matre captivâ natus. Unde noster ejus *regnum ignobile* appellat. Quanquam apud Corniculum suam patriam ni valdè nobilis fuisse cognoscitur. Vide Dionys. Halic. l. 4. Tit. Liv. l. 1. c. 41. ubi Tanaquil uxor Tarquinii sic hortatur Servium hæc: *Erige te, Deosque duces sequere: qui sis, unde natus sis, reputa: & nos peregrini regnavimus. Tuum est, Servi, si vir es, regnum, &c.*

10. *Nullis majoribus ortos.*] Originem trahentes ex iis qui hactenus non inclaruerant, & nullius fuerant nominis ac celebritatis.

12. *Contra Lævinum, &c.*] Contrà verò nobiles interdum tam degenerâsse, ut contemptui fuerunt, nullosque adepti magistratus.

Lævinum, Valerîgenus.] Pub. Valerius Lævinus quòd virtute careret, vel populo despectus: quanquam erat è familiâ perillustri, per quam reges exacti Româ. P. enim Valerius Publicola suffectus olim Consul, Collatino abdicare coacto, unà cùm Junio Bruto collegâ regno pepulit Tarquinium Superbum. T. Liv. lib. 2.

15. *Qui stultus honores &c.*] Ubi nempè viget Democratia, seu populi dominatio, ut Romæ. Tit. Liv. passim. Lucilius olim dixerat;

——— ——*honorem*
Judicium est crassis.

16. *Famæ servit ineptus;*] Plus ducitur vanâ opinione & ventosâ existimatione, quàm verâ virtute & gloriâ. Unde omnia deferre solet ei quicumq; natalium splendore, domesticâ formâ & opibus præfulget, tametsi per se haud ullum virtutis specimen ediderit. Isocrat. ad Demon. *vulgus ignorat veritatem, & famam respicit.* Τὴν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν αποβλέπουσι πολλοί.

17. *Stupet in titulis, & imaginibus.*] Nobilitatis insignia demiratur, non ipsam virtutem quæ sola est nobilitas; stupet videns honorum titulos, statuas majoribus constitutas, nec advertit hæc uni virtuti decreta & concessa fuisse. Cic. in Pison. *Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione famosarum imaginum, quarum nihil habes simile præter colorem.* Juvenal. Sat. 8. v. 1.

Stemmata quid faciunt? Quid prodest, Pontice, longo
Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus
Majorum? & stantes in curribus Æmilianos.

Quid oportet nos &c.] Quid nos sentire & judicare decet, si quidem à vulgi errore liberi, & sapientum institutis informati sumus?

Nos

ego certè *minimè* credam. *Quippe Deos accepi tranquillam vitam ducere: ac, si quidpiam mirandum edat natura, illud nequaquam à numinibus sollicitis immitti è summis ædibus Olympi. Brundusium terminus* fuit *prolixi itineris,* erit *etiam* hujus *descriptionis.*

Non ego. Namq; Deos didici securum agere ævum;
Nec, siquid miri faciat natura, Deos id
Tristes ex alto cœli demittere tecto.
Brundusium longæ finis chartæque viæque. 104

ANNOTATIONES.

v. 90. Salmasius etymologiam istam doctè refellit; tum quòd nequaquam brevis esse posset prima syllaba vocis *appella,* tum quòd potiùs dicendum foret *impella* vel *appella,* sicut dicitur imberbis & absimilis, &c. Solerter autem & apposite ait fuisse tum Romæ Judæum quemdam nomine Apellam, ad quem sanè Horatius respexerit.

101. *Deos didici securum agere ævum.*] Ab Epicuro sic statuente, mortalia & inferiora quæque minimè Diis curæ esse. Vide lib. 1. Od. 34. lege & Plin. lib. 2. cap 7.

104. *Brundusium.*] Hæc urbs regni Neapolitani maritima, in provinciâ Hydruntinâ, ad oram maris Adriatici. *Brindisi.* Ennius.

Brundusium pulchro præcinctum præpete portu.

Longæ finis viæ.] Viæ causa & finis, patet ex dictis initio.

Longæ.] Nam Româ distat Brundusium milliaribus trecentis & sexaginta. Hæc vero confecit Horatius quindecim diebus. Quidam numerant septemdecim, sed perperam.

SATIRA VI.

Vera nobilitas non generis splendore aut avorum titulis metienda: sed virtute & honestate morum. Reprehenduntur qui majora se appetunt. Bona educatio præferenda claris natalibus. Mediocris fortuna opulentiæ præstat.

O Mæcenas, quòd nobilior te nullus sit ex Lydis, quotquot Tusciæ terram habitârunt, aut quòd habuisti avos paternos ac maternos,

NON quia, Mæcenas, Lydorum quidquid Etruscos
Incoluit fines, nemo generosior est te;
Nec quòd avus tibi maternus fuit atque paternus,

ANNOTATIONES.

1. *Non quia, &c.*] Satira hæc tota nitescit cùm veræ nobilitatis definitione, tum bonæ educationis præceptionibus & emolumentis, tum grati in bonum parentem animi testificatione.

Non quia, Mæcenas, Lydorum, &c.] Non tu Mæcenas, licet nobilissimus, quod plerique magnatum faciunt, humiles ac plebeios aspernaris. Enimverò me libertino patre natum adeo non despexisti, et contrà *esse in amicorum numero* jusseris, quòd me *purum & insontem* comperisti.

Lydorum quicquid, &c.] Ferunt nempè Lydiæ populos, duce Tyrrheno Herculis filio vel nepote, in Italiam dudum appulisse atque Hetruriam tenuisse: unde Hetrusci dicuntur Tyrrheni pariter ac Lydi. Virgil. Æneid. 9. v. 11.

Lydorumque manum.

At Æneid. 2. v. 781.

Ad terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva
Inter optima virum leni fluit agmine Tibris.

De Mæcenatis, ex Hetruriæ principibus, origine, fusè lib. 1. Od. 1. &c.

Etruscos fines.] Etruria sive Hetruria, & Tuscia pariter ac Thuscia scribitur, Italiæ notissima regio, vernaculè *la Toscane:* ab [illegible] rigatur fluvio Tiberi, â meridie mari Tyrrheno.

2. *Generosior.*] A genere *generosus* [illegible] masticôs dicitur, cui opponitur *degener.* Sen. Trag. Troad.

Generosa in ortus semina exurgunt suos.

3. *Nec quod avus tibi, &c.*] Paterno maternoque genere nobilissimum indicat Mæcenatem.

Ol

)lim qui magnis legionibus imperitârint,
)t plerique solent, naso suspendis adunco
gnotos, ut me libertino patre natum:
ùm referre negas, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus: persuades hoc tibi verè,
ante potestatem Tullî, atque ignobile regnum,
Multos sæpe viros nullis majoribus ortos
Et vixisse probos, amplis et honoribus auctos:
Contra Lævinum Valerî genus, unde Superbus[s.i]
Tarquinius regno pulsus fuit, unius assis
Non unquam pretio pluris licuisse, notante
Judice, quem nôsti, populo: qui stultus honores
Sæpe dat indignis, et famæ servit ineptus;
Qui stupet in titulis, et imaginibus. Quid oportet

qui pridem magnis exercitibus præfuere, non propterea, *more multorum, subsannas obscuros, sicut me libertini patris filium: quando affirmas nihil referre quo parente quilibet oriundus, dummodò probus sit.* Benè profectò *existimas, antè Servii auctoritatem atque imperium haud illustre, plerosque sæpius viros ignotis ortos majoribus & bonos extitisse, & magnis dignitatibus amplificatos: è contrario Lævinum è Valerii stirpe, per quem Tarquinius Superbus dejectus imperio est, uno asse pluris nunquam æstimatum esse judicio populi: quem scis insanum frequenter attribuere dignitates immeritis, & stolidè famam sequi; nec non admirari titulos atque imagines.* Ergò quid.

ANNOTATIONES.

4. *Legionibus.*] Synecdoche. Propriè verò legio ad Romanos pertinebat: continebat sex hominum milla: singulis autem millibus Tribunus imperitabat, tempore quidem C. Marii. Hic enim primus legionem sex millium conscripsit, quæ antea quatuor millium fuerat. Vide Isidor. lib. 9. cap. 3. Veget. lib. 2. Fest. &c.

5. *Naso suspendis adunco.*] Vafrè & salsè derides. Quintil. lib. 11. cap. 3. *naribus quidem irrisus, contemptus, fastidium significari solet.* Plin. lib. 11. cap. 37. *altior homini tantum nasus, quem novi mores subdolæ irrisioni dicavêre.*

6. *Libertino.*] Servus manumissus vocatur libertus: ejus filii dicuntur libertini. Qui ab iis deinceps nascuntur ingenui sunt.

8. *Ingenuus.*] Non propriè adhibetur vox in hoc loco: significat autem hic non liberum, sed moribus præditum bonis, ingenuo et nobili viro dignis.

9. *Ante potestatem Tullî.*] Antequam Romæ sextus Rex regnaret Servius Tullius, Tarquinii successor & gener, Ocrisiâ matre captivâ natus. Unde noster ejus *regnum ignobile* appellat. Quamquam apud Corniculum suam patriam eam valdè nobilis fuisse cognoscitur. Vide Dionys. Halic. l. 4. Tit. Liv. l. 1. c. 41. ubi Tanaquil uxor Tarquinii sic hortatur Servium tuum: *Erige te, Deosque duces sequere: qui sis, non unde natus sis, reputa: & nos peregrini regnavimus. Tuum est, Servi, si vir es, regnum, &c.*

10. *Nullis majoribus ortos.*] Originem trahentes ex iis qui hactenus non inclaruerant, & nullius fuerant nominis ac celebritatis.

12. *Contra Lævinum, &c.*] Contrà verò quosdam nobiles interdum tam degenerâsse, ut summo contemptui fuerunt, nullosque adepti magistratus.

Lævinum, Valerî genus.] Pub. Valerius Lævinus quòd virtute careret, vel populo despectus: quanquam erat è familiâ perillustri, per quam reges exacti Româ. P. enim Valerius Publicola suffectus olim Consul, Collatino abdicare coacto, unà cùm Junio Bruto collegâ regno pepulit Tarquinium Superbum. T. Liv. lib. 2.

15. *Qui stultus honores &c.*] Ubi nempè viget Democratia, seu populi dominatio, ut Romæ. Tit. Liv. passim. Lucilius olim dixerat;

———— ————*honorem*
Judicium est crassis.

16. *Famæ servit ineptus;*] Plus ducitur vanâ opinione & ventosâ existimatione, quàm verâ virtute & gloriâ. Unde omnia deferre solet ei quicumq; natalium splendore, domesticâ formâ & opibus præfulget, tametsi per se haud ullum virtutis specimen ediderit. Isocrat. ad Demon. *vulgus ignorat veritatem, & famam respicit.* Τὴν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσι πολλοί.

17. *Stupet in titulis, & imaginibus.*] Nobilitatis insignia demiratur, non ipsam virtutem quæ sola est nobilitas; stupet videns honorum titulos, statuas majoribus constitutas, nec advertit hæc uni virtuti decreta & concessa fuisse. Cic. in Pison. *Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione famosarum imaginum, quarum nihil habes simile præter colorem.* Juvenal. Sat. 8. v. 1.

Stemmata quid faciunt? Quid prodest, Pontice, longo
Sanguine censeri, pictosque ostendere vultus
Majorum? & stantes in curribus Æmilianos.

Quid oportet nos &c.] Quid nos sentire & judicare decet, si quidem à vulgi errore liberi, & sapientum institutis informati sumus?

nos deceat agere à vulgo planè differentes? Nam certè populus dignitatem Lævino deferre mallet, quàm Decio ignoto: & Appius Censor arceret me, si liberto parente non essem genitus; & quidem jure, quia non mansissem in propriâ conditione. Verum enim gloria splendente suo curru nexos allicit tam obscuros quàm illustres. Quid prodest *tibi, Tulli, resumere ablatum clavum, & creari Tribunum?* Scilicet *aucta est invidia, quæ minor erga privatum foret. Etenim cùm primum aliquis demens mediam tibiam inseruit cothurno.*

Nos facere, à vulgo longè latèque remotos?
Namque esto: populus Lævino mallet honorem,
Quàm Decio mandare novo; Censórque moveret
Appius, ingenuo si non essem patre natus: [52]
Vel meritò, quoniam in propriâ non pelle quiêssem.
Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minùs ignotos generosis. Quo tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fieríque tribunum?
Invidia accrevit, privato quæ minor esset.
Nam ut quisq; insanus nigris medium impediit crus

ANNOTATIONES.

19. *Lævino mallet honorem, Quàm Decio mandare novo;*] Homini majorum gloriâ collustrato, per se verò ignobili: potiùs quàm viro propriâ laude conspicuo, cujus majores non anteà clari. Pub. Decius Mus è Deciis primus summâ in Republicam fide consulatum meritò est adeptus, fortiterque & gloriosè administravit cum T. Manlio Torquato. Cic. de Divin. 1 Tit. Liv. l. 8. &c.

20. *Censórque moveret Appius.*] Repelleret ac summoveret me á petendo magistratu Appius ille Claudius Cœcus severâ notus censurâ, creatus anno U. C. 443. Is primus libertinos in urbanas tribus redegit. Sueton. Claud. c. 16. & 24. Vid. Alex. ab Alex. l. 3. c. 13. ubi Censorum origo & potestas explicatur. Inter alio debebant Senatores legere & cooptare, summotis indignis, & honestissimis allectis. Censoria lex ita jubebat: *Censores populi familias censento: urbis templa, vias, ærarium, vectigalia tuentor: populum in tribus distribuunto: mores populi regunto: probrum in senatu nè relinquunto, &c.*

22. *Quoniam in propriâ non pelle quiessem.*] Quia vellem assurgere suprà meam conditionem ac proprium statum. Allusio est ad fabulam asini leoninâ pelle contecti. Æsop.

23. *Sed fulgente trahit &c.*] Neque verò mirandum quod ignoti ac novi homines quandoque ad dignitates aspirent; si quidem hi, perinde ac generosi, nobilesque, trahuntur splendore gloriæ; quæ omnes ad suum velut currum constrictos rapit. Cic. Offic. 1. *Vix invenitur qui laboribus susceptis periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desiderit gloriam. At fortis animus & magnus duabus rebus maximè cernitur, quarum una in rerum externarum despicientiâ ponitur, &c.* Et posteà n. 68. *Cavenda est gloriæ cupiditas. Eripit enim libertatem, pro quâ magnanimis viris omnis debet esse contentio.*

24. *Quò tibi, Tulli, &c.*] Quid tibi emolumenti est recepisse vestem & dignitatem Senatoriam, quem tibi Cæsar ademerat? Porrò non benè est notus ille. Sic habet vet. Comment. *Tullius hic Senatu motus est à Cæsare quasi Pompeianus: occiso verò Cæsare recepit latum clavum, & Tribunus militum factus est.*

25. *Tribunum?*] De plebis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, sed frustrà. Tribunus militum nemo fiebat, quin prius alam duxisset: alam non ducebat nisi qui cohorti præfuisset. Is milites in castris habebat dicto audientes, ad exercitationes ducebat, in stationes mittebat, claves portarum suscipiebat; vigilias & stationes die noctuque circuire, militum nomina memoriâ tenere, sauciorum curam agere, ne arma, pabula, alimenta deessent, cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. l. 5. c. 2[illegible]

26. *Privato qua minor esset.*] Si degeres sine magistratu, nemo tibi invideret; nunc verò tibi dignitatem nacto plures invident.

27. *Nam ut quisque insanus, &c.*] Cic. de Offic. 1. *Nec imperia expetenda; ac potius aut non accipienda interdum, aut deponenda nonnunquam .... Multi quærentes [illegible] tranquilitatem à negotiis publicis se removerunt, [illegible] otiumque perfugerunt. In his & [illegible] Philosophi longèque principes, & quidam homines severi & graves, &c.* Ex quibus patet insanire quemque qui publicam rem ultrò [illegible] exiguis munitus adjumentis.

Nigris medium impediit crus Pellibus, [illegible] Magistratum iniit, in Senatum est allectus [illegible] proinde jus habet utendi ocreis mollibus [illegible] gri coloris pedem ac mediam quoque [illegible] tegentibus; item latum induendi clavum. [illegible] cei Patriciorum differebant à plebeiis. [illegible] crassiores; illorum tenuiores ex alutâ, [illegible] & subtili corio quales gestavêre pridem [illegible] Albanorum. Festus. Martial. l. 2. Epigr. [illegible]

Coccina non læsum pingit aluta pedem.

Isidor. l. 19. c. 33. ait istos nobilium [illegible] alto fuisse solo, cothurnis similes, ad [illegible]

2 Pellib

Pellibus, et latum demisit pectore clavum, [573]
Audit continuò, Quis homo hic est? quo patre natus?
Ut si qui ægrotet quo morbo Barrus, haberi
Et cupiat formosus; eat quacunque, puellis
Injiciat curam quærendi singula; quali
Sit facie, surâ quali, pede, dente, capillo:
Sic qui promittit, cives, urbem sibi curæ
Imperium fore, et Italiam, et delubra Deorum;
Quo patre sit natus, num ignotâ matre inhonestus,
Omnes mortales curare, & quærere cogit.
Túne Syri, Damæ, aut Dionysî filius, audes
Dejicere è saxo cives, aut tradere Cadmo?
At Novius collega gradu post me sedet uno: [574]
Namque est ille, pater quod erat meus. Hoc tibi Paulus,
Et Messala videris? at hic, si plaustra ducenta,
Concurrántque foro tria funera, magna sonabit
Cornua quod vineátq; tubas. Saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum,
Quem rodunt omnes libertino patre natum,

& laticlavio pectus operuit, statim audit, Quis est vir iste & cujus filius? Quemadmodum si quispiam eodem quo Barrus morbo laboret, et velit censeri pulcher; quò libet pergat, desiderium puellis creabit sciscitandi singula; quali sit vultu, quali surâ, pede, dente, capillo: ita qui pollicetur curaturum se populum, civitatem, imperium, Italiam, et templa numinum; is cunctos homines cogit solicitè percontrari quo sit editus parente, an obscurus matre ignobili. Num tu filius Syrii Demetrii, vel Dionysii, audes è rupe Tarpeia *præcipitare cives, aut Cadmo tradere? At,* inquies, *Novius collega uno post me gradu considet: est enim ipse quod erat parens meus. Ob id* nempè *tibi videris* esse *Paulus & Messala? Verùm hic, si ducenti carri tresque pompæ funebres in foro simul procedant, tollet vocem ingentem cornua & buccinas superantem. Id saltem nos detinet. Jam revertor ad me parentis liberti filium, cui exprobrant universi originem è patre libertino,*

ANNOTATIONES.

[illegible] crus pervenisse, quatuor corigiis religatam, & fibulis aureis vel argenteis: assutam denique desuper habuisse lunæ crescentis effigiem, seu potiùs literam c, quæ centenarium primùm numerum fuisse Senatorum notabat. Vide Plutarch, Quæst. Centur. Rom. Item. Cal. Rhodig. l. 20. c. 28. Juvenal. Sat. 7. v. 192.

Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.

28. *Latum demisit pectore clavum.*] De eâ interiori veste & tunicâ nobilibus propriâ, dixi suprà Sat. præced. v. 26.

29. *Audit continuò, &c.*] Scilicet homines [illegible] ad dignitates evehi populus indignatur.

30. *Quo morbo Barrus.*] Mulierum amore [illegible], proindeque formositatis affectatione. [illegible] 4. præced. *Barrus in*[illegible]

34. *Qui promittit cives,* [illegible]*, &c.*] Cru[illegible] observat hîc formulam quandam juramenti ejus qui magistratum accipit. Certè senatoribus ac magistratibus incumbit cura urbis, [illegible], imperii, religionis, &c.

38. *Syri, Damæ, Dionysî.*] Nomina servorum [illegible] ista.

Audes Dejicere è saxo cives, &c.] Tu [illegible] libertino oriundus audes Prætoriis aut Tribuni plebis officio fungi, civesque Rom. [illegible] addicere, ac lictori tradere è rupe Tarpeiâ [illegible]ciendos?

39. *Dejicere è saxo cives.*] Usitatum erat hôc Romæ supplicium. Vide P.in. lib. 7. cap. 44.

Tradere Cadmo?] Lictori seu carnifici notæ eo tempore crudelitatis tradere vel necandos vel torquendos.

40. *At Novius, &c.*] Respondet Tullius ille, collegam suum uno gradu inferiorem se esse & ignobiliorem. Nempè Novius erat libertus; Tullius verò libertinus. De Novio illo posteà sub finem hujus Satiræ.

41. *Hoc tibi Paulus, Et Messala videris?* Tullio reponit Horatius: scilicet quòd à servili conditione distas uno gradu plus quàm Novius, an ideo tibi videris esse perinde nobilis ac Paulus Æmilius, & Messala Corvinus apud Romanos illustrissimi? De illo l. 1. Od. 12. De Valerio Messala Corvino, Aurel. Victor, &c.

42. *At hic, &c.*] Salsa ironia in ejusmodi homines novos honoribus exornatos. Indicat Poëta Novium digniorem fuisse præconis munere, quâm Senatoriâ dignitate; quippe ingenti voce præditam à naturâ, non autem claris natalibus aut virtutibus.

44. *Cornua quod vincátque tubas.*] In funeribus adhiberi solebant cornua tubæque. Pers. Sat. 3. v. 108. *Hinc tuba, candelæ, &c.* Propert. lib. 4. Eleg. 12. v. 9.

Sic mœstæ cecinêre tubæ.

Nunc, quia ſum tibi, Mæcenas, convictor; at olim
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Diſſimile hoc illi eſt: quia non, ut forſit honorem
Jure mihi invideat quivis, ità te quoque amicum;
Præſertim cautum dignos aſſumere, pravâ
Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
Me poſſum caſu, quòd te ſortitus amicum:
Nulla etenim mihi te ſors obtulit: optimus olim
Virgilius, poſt hunc Varius, dixêre quid eſſem.
Ut veni coràm, ſingultim pauca locutus,
(Infans namque pudor prohibebat plura profari)
Non ego me claro natum patre, non ego circùm
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. Repondes, ut tuus eſt mos,
Pauca. Abeo: et revocas nono pòſt menſe, jubeſq;
Eſſe in amicorum numero: magnum hoc ego duco,
Quòd placui tibi, qui turpi ſecernis honeſtum,
Non patre præclaro, ſed vitâ et pectore puro.
Atqui, ſi vitiis mediocribus ac mea paucis
Mendoſa eſt natura, alioqui recta (velut ſi
Egregio inſperſos reprêndas corpore nævos)
Si neque avaritiam, neque ſordes ac mala luſtra
Objiciet verè quiſquam mihi; purus, et inſons
(Ut me collaudem) ſi vivo, et carus amicis;
Cauſa fuit pater his, qui macro pauper agello
Noluit in Flavi ludum me mittere; magni
Quo pueri magnis è centurionibus orti,

eo quòd nunc ſum tuus conviva, ô Mæcenas; quondam verò præfectus eſſem Romanæ legioni. Hoc ab illo differt: Quamvis enim dignitatem iſtam *mihi fortaſſe meritò quiſpiam invidere queat, at non pariter tuam amicitiam; maximè cum dignos eligere cures, perversâ ambitione longè* pulsâ. *Ob hoc me fortunatum appellare nequeo, quòd fortuitò nactus* ſim *te amicum: nulla quippe fortuna mihi dedit te:* ſed *eximius primò Virgilius, ac deinde Varius, narraverunt quis eſſem. Cùm verò ſteti coram te, modica dixi interruptis verbis. (Nam verecundia elinguis haud ſinebat plura loqui.) Non me illuſtris parentis filium, nec equo me generoſo vehi circa meos agros, ſed, quod eram, commemoravi. Tu pauca, ut ſoles, reſpondiſti. Diſcedo: meque poſt novem menſes acceſſis: præcipiſque eſſe inter amicos* tuos. *Illud ego magni facio quòd placui tibi qui pravum à recto diſtinguis, non* per *nobilem patrem, ſed* per *mores & animum innocentem. Verùm, ſi mea indoles parvis ac paucis nævis maculata eſt, de cætero proba: (quemadmodum ſi maculas formoſo corpore effuſas damnes) ſi nec ſordidam cupiditatem, nec impuras ganeas ullus mihi juſtè exprobret: ſi etiam (ut me approbem)* ob *integritatem & innocentiam gratus amicis vivo; his cauſam præbuit meus parens, qui, modico agro non dives, noluit me tamen mittere ad ſcholam Flavii, ad quam pergebant clari juvenes illuſtrium centurionum filii*

ANNOTATIONES.

48. *Quòd mihi pareret legio Romana.*] Cùm in Bruti caſtris militarem. Vide l. 2. Od. 7.

49. *Diſſimile hoc illi eſt:*] Honoribus quiſque invidere poteſt, quos non rarò indignis etiam dat fortuna; non verò amicitiæ & gratiæ apud virum ſapientem, qui non niſi dignos eligere cognoſcitur.

55. *Varius.*] De eo Sat. præced. aliàs *Varus*, De Quintilio Varo, l. 1. Od. 18.

59. *Satureiano.*] E Satureianus paſcuis, ubi equi nutriebantur optimi. Saturum vel Satureum, quibuſdam Satyreum, v. *Saturo*, hodie vicus hortis amœnus; olim oppidum in Calabriâ, ex Servio. Secundum alios, regio Tarento vicina.

72. *Flavî ludum.*] Is erat arithmeticæ [illegible] computandi, numerandi, rationes & [illegible] conferendi magiſter & doctor [illegible] quem inſtituendi mittebantur pueri ab [illegible] fœnori ſtudebant [illegible] avaritiæ. Vide [illegible] Piſon. v. 325. ubi.

Romani pueri longis rationibus aſſem
Diſcunt in partes centum diducere, &c.

73. *Magnis è centurionibus orti.*] [illegible] qui centum milites regit; quod additur [illegible] videtur ſignificare primipilos & [illegible] ordinum ductores, qui fere Tribunis [illegible] pares. Sic notat Poëta cupiditatem & [illegible] tiam primorum quorumque filios ad [illegible] & ſordes magis formare curantium, [illegible]

ævo suspensi loculos tabulámque lacerto, [576]
bant, octonis referentes Idibus æra.
ed puerum est ausus Romam portare docendum
rtes, quas doceat quivis eques atque senator
emet prognatos: vestem servósque sequentes
n magno ut populo si quis vidisset, avitâ
x re præberi sumptus mihi crederet illos.
ose mihi custos incorruptissimus omnes
ircùm doctores aderat. Quid multa? pudicum
Qui primus virtutis honos) servavit ab omni
lon solùm facto, verùm opprobrio quoq; turpi:
lec timuit sibi ne vitio quis verteret, olim
i præco parvas, aut (ut fuit ipse) coactor
lercedes sequerer. Neque ego essem questus.
Ob hoc nunc [577]
aus illi debetur, et à me gratia major.
lil me pœniteat sanum patris hujus: eóque
lon, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
)uód non ingenuos habeat clarôsq; parentes,
ic me defendam. Longè mea discrepat istis
t vox et ratio. Nam, si natura juberet
certis annis ævum remeare peractum,
tque alios legere ad fastum quoscunq; parentes

sinistro brachio suspensum ferentes sacculum & tabulam; supputantes lucrum Iduum octonarum. Quinimo non dubitavit me puerum Romam ducere informandum disciplinis, quibus filios suos instituat quilibet eques aut senator: adeò, ut si quis in urbe populosâ consideràsset vestimenta mea, & famulos comitantes, facilè sibi persuaderet impensas istas mihi suppeditari ex avitis facultatibus. Ipse mihi pædagogus integerrimus non discedebat à me apud præceptores quoscunque. Uno verbo, castum me præstitit, ab omni non tantum actione, sed & suspicione infami immunem (qui primus decor est virtutis) neque formidavit nè quispiam ipsum redargueret, si exiguas mercedes præco vel coactor (qualis ipse fuit) aliquando sectarer. Neque ego conquestus fuerim. Imò hanc ob rem laudabilis est, atque illi ego debeo. Certè patris ejusmodi sapientem me nequam pœniteat; adeoque me non tuebor, sicut multi, dicentes nequaquam suâ culpâ accidisse, quod non fortiti fuerint parentes liberos & illustres. Sermo meus atque judicium abest procul ab istis. Quinimò si natura imperaret denuò percurrere tempus præteritum ab annis aliquot, & alios parentes eligere ad

ANNOTATIONES.

bilitatem & virtutem. At longè diversam nobilioremque iniit viam Horatii pater ad erudiendum filium, quamvis *macro pauper agello*, non ut illi pinguibus & opimis prædiis repletes.

74. *Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto.*] Centurionum filii, euntes ad ludum seu scholam, sua gestabant, nec unus famulus aderat; avaritiâ patrum: at contrà Horatium sequebantur servi portantes ipsi necessaria; ut ille mos. *Loculos*, in quibus calculi, *tabulas*, chartas, scrinia. Gall. *pour apprendre à calculer, compter à la plume & aux jettons.*

75. *Octonis referentes Idibus æra.*] Sunt qui interpretantur: mercedem afferentes magistro octonis Idibus, quæ dies octo complectuntur. Verum, licet apud nos hodie ludi magistris merces pendatur menstrua: at apud Romanos annuam fuisse docet Juvenalis Sat. 7. in fine. Macrob. Saturnal. 1. cap. 12. *Annus à Martio incipiebat. . . . hoc mense magistris exsolvebant mercedes, quas completus annus deberi fecit.* Melius itaque intelligunt alii locum nunc de calculo & rationibus confectis: ut pueri quasi pensum ex mandato præceptoris domi expeditum referant, scripto ostendentes in tabulâ quantum lucri rediret singulis mensibus ex certâ summâ pecuniæ ad fœnus creditâ. Porrò, quod *Idibus* solerent usuræ colligi, fusè explicavi ad calcem Epod. 2. Iduum verò etymon l. 4. 11. stroph. 4.

76. *Romam portare.*] E patriâ Venusio minori oppido transferre Romam urbium reginam & artium omnium emporium nobile.

78. *Vestem servosque sequentes, &c.*] Populus videns Romæ habitum comitatumque Horatii, sane illum credebat re familiari copiosâ, avitisque facultatibus probe instructum: adeo non ullis parcebat sumptibus pater, ut honestam filio & bonam daret indolem, educationem, disciplinam, institutionem.

86. *Præco coactor.*] Præco res venales in auctionibus proclamabat, ac licitantibus addicebat.

Coactor.] A cogendâ seu redigendâ pecuniâ nominatus, rerum venditarum pretium prosequebatur & colligebat: unde & collectarius ali-

 Optaret

ostentationem quæcunque quisque vellet; ego meis contentus nollem accipere mihi claros fascibus & sellis curulibus: *insanus à plebe* quidem, *à te verò sapiens judicandus, ni fallor; quòd ferre grave onus recusarem,* ad id *minimè assuetus. Nam proinde oporteret comparare majores divitias; nec non plures invisere: ac circumducere duos asseclas: nec* liceret *solum proficisci rus, aut peregrinari: nutriendi* forent *plures equi & famuli: pertrahenda vehicula. Jam verò etiam Tarentum usque, si placeat, decurato possim vehi mulo; cui lumbos sarcina, armos verò sessor vulneret. Nullus mihi sordidam ava*ritiam *exprobrabit; sicut tibi, Tulli, quando Tiburtinâ viâ Prætorem* te *comitantur servi quinque lasanum ferentes & vas vinarium.* Ob *hoc & alia multa vivo beatior te, ô Illustris Senator,*

Optaret sibi quisque; meis contentus, onustos
Fascibus et sellis nolim mihi sumere: demens
Judicio vulgi, sanus fortasse tuo: quòd
Nollem onus, haud unquam solitus, portare molestum.
Nam mihi continuò major quærenda foret res;
Atque salutandi plures: ducendus et unus
Et comes alter; uti nè solus rúsve peregréve
Exirem; plures calones atque caballi
Pascendi; ducenda petorrita. Nunc mihi curto
Ire licet mulo, vel, si libet, usque Tarentum;
Mantica cui lumbos onere ulceret, atq; eques armos.
Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli,
Cùm Tiburte viâ Prætorem quinque sequuntur
Te pueri lasanum portantes œnophorúmque.
Hoc ego commodiùs, quàm tu, præclare Senator,

ANNOTATIONES.

quando appellatus. Idem etiam pecuniam publicanorum & vectigalia exigebat. Gal. *un Sergent.*

96. *Onustus Fascibus & sellis.*] Quidam legunt *honestos*. Fasces, & sellæ curules, insignia magistratuum: synecdoche pro magistratibus & dignitatibus. De *fascibus* disserui alibi fusè. De *sellâ* curuli dicam postea in lib. 1. Epist. Interim ex Gell. l. 3. c. 18. hæc accipe: *Senatores, qui curulem magistratum gessissent, curru vehebantur in curiam, honoris gratiâ: in eo verò curru sella erat, super quam considerent: quæ ob eam causam Curulis appellata. Senatores autem, majoribus honoribus nondum perfuncti, pedibus itabant in curiam: unde & pedarii nominabantur.* Alii tamen aliter de sellæ curulis origine sentiunt.

99. *Onus.*] Onera & incommoda nobilis conditionis & dignitates honoresque capessentis gerent sque.

101. *Salutandi plures:*] Ambiendo suffragia, benevolentiam captando, Magistratum petendo: ut moris est.

Ducendus & unus Et comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majestas, dignitas.

104. *Petorrita.*] Petorritum est genus carri quatuor rotarum ab Æoliâ πέτορες pro τέσσαρες, vel ab Oscâ voce, *petora*, similiter quatuor significante. Dicitur etiam Gallicum esse vehiculum, non absurdè: ut Galli acceperint à Massiliensibus Græcâ linguâ utentibus. Sunt qui etymon ducant à Britannis & Celtis, apud quos *pedar* est quatuor: sed perperàm. Vide Festum: item A. Gell. l. 5. c. 30.

Curto mulo.] Vili, turpi, cui decurtata est cauda. Propert. l. 4. Eleg. 1. *curto equo.*

105. *Usque Tarentum.*] Vel ad ultimos Italiæ fines. De Tarento, l. 1. Od. 28. l. 2. Od. 6. l. 3. Od. 5.

106. *Mantica cui lumbos, &c.*] Ex Lucilio: *Mantica Cantherii costas gravitate premebat.* Ad rem Seneca. Epist. 28. *O quantum erat sæculi decus, Imperatorem, triumphalem, Censorium, &, quod super omnia hæc est, [illegible] uno caballo esse contentum, ac ne hoc quidem [illegible] partem enim sarcinæ ab utroque latere [illegible] occupabant.*

107. *Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli.*] Tibi quidem Prætori ac diviti [illegible] jure potest quod sordidè vivas & [illegible] rè: non ita verò privato mihi. Multa enim tolerantur in privatis & plebeiis, quæ in Magistratibus & Patriciis minimè.

108. *Triburte viâ.*] Antè omnia [illegible] viâ frequenti & celebri, quæ ducit ad Ti[illegible] de quâ urbe l. 1. Od. 7. & 18. l. 2. Od. 6.

109. *Lasanum portantes.*] Instrumenta [illegible] vasa quælibet vilissima, coquendis cibis [illegible] bariis utilia: nè aut hæc, aut illa, aut [illegible] quidpiam pretio comparare sit opus in [illegible] riis tabernis ac diversoriis: quod quidem [illegible] parci est hominis ac sordidissimi. [illegible] Græcis λάσανον, duo significat, [illegible] lebetem: posteriori sanè accipiendum est [illegible] sensu. Hesychio, Suidæ, Polluci [illegible] idem est quod χυτρόπους *olla pedes habens* pariter & Schol. Aristop. In pace.

Mul

Multis atque aliis vivo. Quacunq; libido est,
Incedo solus: percunctor quanti olus, ac far:
Fallacem circum, vespertinúmque pererro
Sæpe forum: assisto divinis: inde domum me [577]
Ad porri et ciceris refero lachaníq; catinum.
Cœna ministratur pueris tribus: et lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet. Adstat echinus
Vilis, cum paterâ guttus, Campana supellex.

aliisque bene multis. Ambulo solus quacunque placet: quæro frumentum, & herba quanti veneant: perlustro circum fraudulentum, & forum vespertinum frequento: asto ariolis: hinc redeo domum ad patinam porri, ac ciceris, & lachani. Cœnanti porrò mihi famulantur servi tres: lapis autem candidus portat binos scyphos cum cyatho. Adest vilis echinus, & guttus cum paterâ, supellex è Campaniâ.

ANNOTATIONES.

111. *Multis atque aliis.*] Legunt alii, *millibus atque aliis.* Rursùm alii aliter interpretantur: quidam sic, ob hoc & alia multa commodiùs vivo, &c.

113. *Fallacem circum.*] Circum maximum, à Tarquinio Prisco spectaculis designatum, Palatinum inter & Aventinum montem, tria stadia & amplius longum, quatuor vero jugera latum. Dionys. Halic. l. 3. Alex. ab Alex. l. 4. c. 25. *Fallacem:* ubi sortilegi, somniorum interpretes, astrologi, circulatores, & alii fumum, ut aiunt, vendentes; aut *quæstûs causâ bariolantes*, ut ait Tull. 1. de Divin. sub finem. Vide Juvenal. Sat. 6. v. 581. & seq.

Vespertinum forum.] Vel quòd vesperi minor frequentia in foro, quam manè: tuncque illuc conveniunt nugatores & otiosi homines ad confabulandum, & si quid novi spargendum ac ventilandum: vel ambulandi causâ, cum adsint parti cuique ad id commodæ.

114. *Assisto divinis.*] Apage qui explicant, rebus divinis & sacris intersum: imò nihil ad rem. Intellige verò: animi gratiâ audio divinos & hariolos plebi incautæ verba dantes, ut in circo, sic etiam in foro.

Inde domum me.] Inde domum me recipio ad cœnam oleribus & leguminibus constantem.

115. *Lachani.*] Sic placet legere; non, ut alii *lagani*, quod quidem placentæ genus, & ad delicias magis pertinet: at Horatii mens & sensus innuit potiùs lachanum. Nam λάχανον, *olus*, vel *beta* Atticis, pertinet ad hominem facilem & parabilem, magisque cum porro & *cicere* convenit.

116. *Lapis albus.*] Describit apparatum non omnem modo suæ ac cibariorum, sed & abaci vasorumque in eo repositorum.

Labis albus.] Mensa ex albo lapide seu marmore, quæ Delphica dicebatur, erat pro abaco: Gall. *buffet.*

117. *Pocula duo.*] Alterum vini, alterum aquæ: atque ita bene semper singulis conviviis ponebantur.

Cum cyatho.] Quo vasculo haustum ex urnis vinum aut aqua in pocula infundebatur: aut etiam diluebatur ac miscebatur. Quod qui ministerium præstabat κυαθίζειν dictus Græcis. Non omittendus hic jocus Marcelli gravis & lepidus æque. Cum Syracusas obsideret, ejusque naves Archimedes sublevaret, rursumque mari illideret atque immergeret, ut depressâ puppi vel prorâ, aquæ plurimum acciperent; ludens aiebat Marcellus, Archimedem suis navibus pro cyathis uti, Plutarch, &c.

Echinus.] De hujus interpretatione vocis adhuc sub judice lis est. Quidam salinum echini marini piscis formam habens intelligunt; alii ampullam scorteam aut vitream; alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec ineptè quibusdam videtur esse pollubrum seu malluvium, id est, vas lavandis manibus, Gall. *un bassin à laver les mains:* ac proinde *guttus* ab iisdem explicatur aqualis, seu vas ad aquam affundendam.

118. *Paterâ.*] Ad libationes: quas quidem religiosi veteres in epulis nunquam omittebant. Diis nimirùm offerebant in paterâ seu vinum seu primitias ciborum: atque his vesci religioni ducebant. Unde Cic. 2. de Finib. n. 22. *Atque reperiemus*, inquit, *asotos primùm ita non religiosos, ut edant de patellâ.*

Guttus.] Vas ita dictum quod guttatim fundat & minutatim. Varro 4. de Ling. Latin. Gell. l. 17. c. 8, &c. Non absurdè quidam volunt guttum illum ad uncturam sive unctionem epularum adfuisse: id est, ad oleum, acetum, similemque liquorem, aut aliud condimentum quodlibet *patinis irrorandum*, ut loquitur Persius, Satira 6. Suum verò sit cuique judicium, ego dicam quod sentio: movet me quod Poëta jungat *cum paterâ guttum:* sicque videtur indicare guttum, libando vino destinatum. Quodcirca malim *echinum* suprà interpretari salinum, aut vas aliud quodvis, etiam malluvium, si lubet: ut *guttus* nequaquam sit aqualis, seu vas aquam abluendis manibus affundens.

Campana suppellex.] Ista porrò vasa fictilia sunt ex iis quæ in Campaniâ fiunt ex argillâ.

Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quòd cras
Surgendum sit manè, obeundus Marsya, qui se
Vultum ferre negat Noviorum posse minoris.
Ad quartam jaceo. Post hanc vagor: aut ego lecto,
Aut scripto, quod me tacitum juvet. Ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Natta lucernis;
Ast, ubi me fessum sol acrior ire lavatum
Admonuit, fugio rabiosi tempora signi.
Pransus non avidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare: domesticus otior. Hæc est
Vita solutorum miserâ ambitione graváque.
His me consolor: victurus suaviùs, ac si
Quæstor avus, pater atq; meus, patruúsque fuissent.

Postea vado cubitum minimè anxius, quòd die *crastinâ surgendum sit diluculo, visendusque Marsyas, qui asserit intolerandum sibi esse conspectum junioris Noviorum. Decumbo* usque *ad* horam *decimam. Deinde prodeo* foras: *vel lectito aut scriptito quod silentem me recreet. Ungor oleo, non quo impurus Natta lychnos defraudans. Cum verò sol ardentior fatigatum me monet inire balnea, evito sideris rabidi tempus. Modicum prandeo quantum impediat vacuo esse ventre* per *diem* integram: *domi* resideo *otiosus. Hæc vita est carentium infelici & molestâ ambitione. Istis me sublevo; vivamque fortunatior quàm si Quæstor fuisset meus pater, avus, atque patruus.*

ANNOTATIONES.

120. *Obeundus Marsya.*] Sive ad vadimonium, nec enim litigare aveo: sive ad sumendam à fœnatoribus pecuniam, aut solvendas usuras: nam ab his abhorreo. In primâ fori parte erat pro rostris Marsyæ statua, ad litigatorum terrorem posita; ad quam vadimonia sistebantur; conveniebant etiam causidici, aliique negotia tractantes & componentes: nec non ibidem sedebant fœneratores. Porrò Marsyam nôrunt omnes fuisse Phrygium tibicinem, quem ab Apolline, quòd temerè cum eo contendisset, excoriatum fabulantur. Satyrum fuisse scribit Ovidius. Metam. 6. c. 5. Vide Cœl. Rhodig. l. 28. c. 12.

Qui se Vultum ferre negat Noviorum posse minoris.] Quòd illa statua Marsyæ sublata erat manu, satyricè & sarcasticè noster interpretatur Marsyam aversari, velut indignabundum quòd Novius libertus inter judices & senatores allectus esset; &, quod pejus, turpi fœnerandi studio totus incumberet: unde gestu ostendat abhorrere se ab istis sordibus, & ab ejus aspectu.

121. *Noviorum minoris.*] Novii fratres erant duo, quorum natu minor ad Marsyæ statuam quotidie sedebat. De illo suprà, v. 40.

122. *Ad quartam jaceo.*] In cubili jaceo ad horam usque decimam matutinam: quod non semel jam explanavi.

Aut ego lecto, Aut scripto.] Si foras non prodeo, postquàm è lecto exilui, operam do lectioni vel scriptioni. Valeat Theod. Marcilius, qui pertinaciter hîc è Nominibus facta Verba ab interpretibus indignatur, vultque ablativos esse absolutè positos; ut sit sensus; aut ego, postquàm legi aut scripsi quod tacitum me juvet, ungor olivo, &c. prior certè præpollet explicandi ratio, ut *lecto* pro *lectito*, *scripto* pro *scriptito* dixerit Horatius.

124. *Non quo fraudatis, &c.*] Ungor olivo optimo, non lucenario, laternario, ac [illegible], adeóque lucernis quasi fraudatis detracto [illegible] facit *Natta* per sordidam ac turpem avaritiam. Pari sensu Juvenalis scripsit Sat. 5. v. [illegible]
Qui Pallidus offertur misero tibi caulis [illegible] Laternam.

Natta.] Quidam legunt *Nacca.* De [illegible] isto homine, & noster alibi, & Juvenalis Sat. 8. v. 95. Persius Sat. 3. v. 31.
Non pudet ad morem discincti vivere Nattæ!

125. *Ast, ubi me fessum sol acrior, &c.*] Æstivo tempore, ac diebus Canicularibus. Minùs sapiunt qui intelligunt solem meridianum cujusquè diei. Nam, qui modicè curam sui cuticulam prædicat, longè abest, ut innuat quotidie se balneis uti, quòd certè luxuriam & delicias aleret.

126. *Rabiosi tempora signi.*] Tunc [illegible] me, & mitigo ardores Caniculæ: de quâ l. 1. Od. 17. l. 3. Od. 13.
Pers. Sat. 3. initio,
——Siccas insana Canicula messes
Jamdudum coquit: & patulâ pecus omne sub ulmo est.

127. *Pransus non avidè.*] Antiqui [illegible] haud bis in die epulabantur: modico verò [illegible] meridiem sumpto cibo, vesperi cœnabant: [illegible] ita negotiis ac laboribus diem impendebant, noctem verò curandis corporibus. Domitianus tamen refertur lautè prandisse, parcè autem cœnitasse, et apud nos nunc plerique faciunt [illegible], itâ suadente medicinâ & sanitatis [illegible].

128. *Domesticus otior.*] Otio liberali [illegible], non inerti & ignavo.

SATIRA

SATIRA VII.

Rixam Rupilii cum Græculo Persio describit.

PROSCRIPTI Regis Rupilî pus atque venenum
Ibrida quo pacto sit Persius ultus, opinor [532
Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.
Persius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas;
Durus homo, atq; odio qui possit vincere Regem;
Confidens tumidusque; adeò sermonis amari,
Sisennas, Barrosq; ut equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. Postquam nihil inter utrumq;

Cunctis puto cognitum esse lippis ac tonsoribus, quâ ratione Persius ibrida vindicarit pus Persius ibrida vindicarit pus & virus Rupilii Regis proscripti. Persius iste, ingentia habebat negotia Clazomenis nec non graves rixas cum Rege; homo pervicax, & qui molestiâ vincere posset Regem; arrogans & superbus; denique *tam acerbâ dicacitate, ut Sisennas Barrosque albis equis anteverteret. Redeo ad Regem. Cùm nulla utrique concordia*

ANNOTATIONES.

1. *Proscripti, &c.*] Superiore Satirâ refutavit Horatius obtrectatores & malevolos quosdam libertinum genus ipsi objicientes, tum nempè cùm Mæcenati gratiosus esset: qui & Augustum ei reconciliavit, at longè anteà idem ei probrum fuerat ingestum. Scilicet cùm Tribunus militum esset, cum ipso pariter in exercitu Bruti militabat, Rupilius, in eumque illud convicii effuderat. Itaque noster opportuno tempore se ultus est, datâ occasione litis, quæ isti Rupilio cum Græculo quodam nomine Persio inciderat.

Proscripti Regis, &c.] Rupilius cognomento Rex in urbe Præturam gerens, ab Augusto Triumviro proscriptus ad Bruti castra confugit.

Pus atque venenum.] Maledicentiam linguæ virulentæ. Lucil.

Lucius marcebat febris, senium, vomitus, pus.

2. *Ibrida.*] Perperàm alii *hybrida* scribunt, frustrà, & deducunt ab ὕβρις vel ὑβριστὴς sive ὑβριδὴς, ut significetur conviciator, petulcus & contumeliosus. Benè viderunt eruditi *Ibrida* scribendum, ut notetur Persius Asiatico patre ortus matre autem Romanâ. Nam antiqui spurios item diverso genere procreatos dicebant umbros, imbros, indeque ibros & ibridas. Sic ibridæ cane lycisca. Isidor. lib. 12. cap. 1. *In animantibus*, inquit, *bigenera dicuntur quæ ex diversis nascuntur, ut mulus ex equâ & asino, burdo ex equo & asinâ, ibridæ ex apris & porcis, &c.* Plin. l. 8. c. 45. *E musmonibus & ovibus natos prisci umbros vocârunt*: & cap. 33. *Semifera animalia antiqui vocabant ibridas, ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in Consulatu, collegam, appellatione translatâ.* Ita apud Valer. Maxim. l. 8. c. 6. *Q. Varius propter obscurum jus civitatis Ibrida cognominatus, &c.* natus nimirùm Hispano patre, matre Veronensi.

3. *Lippis notum & tonsoribus.*] Proverbialis dictio. Lippi quòd rarò foras prodeunt vix lucem ferentes, hinc curiosè percontantur ab invisentibus, quid sit novi per urbem: tonstrinæ verò, in quas multi conveniunt otiosi & loquaces, sunt proinde rumorum & confabulationum officinæ. Huc referri potest quod Theophrastus ait: *τὰ κουρεῖα ἄοινα συμπόσια, tonstrinæ compotationes sine vino.*

5. *Clazomenis.*] Urbe ista minoris Asiæ in Ionia, ad oram maris Ægei inter Smyrnam & Chium: priùs dicta Gryne, unde Apollo Grynæus, Anaxagoræ patria fuit.

8. *Sisennas, Barros.*] Homines famosos dicacitate, conviciis, linguæ petulantiâ. De *Barris* anteà. Sisenna cognomen erat Aproniorum & Corneliorum. Dio lib. 54. meminit Cornelii Sisennæ, qui de uxoris vitâ in Senatu reprehensus ausus fuit dicere, se illam sciente & suadente Augusto duxisse; atque ita Principis cum eâ consuetudinem, quam nuptiis delatam vellet, apertè & falsè notaverit.

Equis præcurreret albis.] Figurata locutio inde nata quòd equi albi credantur velocissimi. Plaut. Asin. 2, 2, 12.

Si huic occasioni se tempus subterduxerit,
Nunquam, ædepol, quadrigis albis indipiscet postea.

effet (nam molefti omnes eodem funt animo, quo ftrenui quibus contraria pugna contigit. Sic inter Hectorem Priami filium & fortem Achillem odium extitit implacabile, quod fola mors tandem dirimeret: haud aliâ de causâ quam quod ambobus fumma virtus inerat. At *fi contertio fuerit duobus ignavis, vel certamen contingat imparibus, puta Diomedi cum Glauco Lycio: inertior cedat, datis fponte muneribus) dum Prætor Brutus ageret in opimâ Afiâ, dimicavit par Rupili atque Perfii,* adeo *ut non convenientiùs fit commiffus Bacchus cum Bitho. Ad judicium ardentes properant: ambo fpectaculum ingens. Perfius rem explicat: cœtus univerfus cachinnos tollit: laudat* ille *Brutum, laudat comites. Brutum vocat Afiæ folem, comites verè falutaria fidera nuncupat, dempto Rege: hunc* enim *acceffiffe* velut *Caniculam, aftrum agricolis infeftum: fluebat velut amnis hyeme, ad quem fecuris infrequenter* [illegible] *Tunc Præneste natus* ille *mordaci & valde copiofo*

Convenit (hoc etenim funt omnes jure molefti,
[513]
Quo fortes, quibus adverfum bellum incidit. Inter
Hectora Priamiden animofum atq; inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors;
Non aliam ob caufam, nifi quòd virtus in utroq;
Summa fuit. Duo fi difcordia vexet inertes,
Aut fi difparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco; difcedat pigrior, ultro
Muneribus miffis) Bruto Prætore tenente
Ditem Afiam, Rupilî & Perfî par pugnat, ut non
Compofitus meliùs cum Bitho Bacchius. In jus
Acres procurrunt; magnum fpectaculum uterque.
Perfius exponit caufam: ridetur ab omni
Conventu: laudat Brutum, laudátque cohortem:
Solem Afiæ Brutum appellat, ftellafque falubres
Appellat comites, excepto Rege: Canem illum,
Invifum agricolis fidus, veniffe: ruebat [514]
Flumen ut hibernum, fertur quò rara fecuris.
Tum Prænestinus falfo multóque fluenti

ANNOTATIONES.

10. *Hoc etenim funt omnes jure molefti, &c.*] Ut fortes, fic & molefti nunquam cedere volunt; illud eft eorum ingenium & velut jus quoddam à naturâ comparatum, lib. 1. Od. 6. *gravem.*

Pelidæ ftomachum cedere nefcii.

13. *Ultima divideret mors.*] Ira enim non fenefcit nifi per mortem, ut ait Sophocles: θυμοῦ γῆρας οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ πλὴν θανεῖν.

16. *Diomedi Cum Lycio Glauco, &c.*] Ex Iliad. 6. ubi Jupiter dicitur Glauco mentem ademiffe, indeque Glaucus arma aurea fua cum Diomedis æreis permutaffe. De *Diomede* fuprà Sat. 5. Glaucus Lycorum dux ad auxilium Trojanorum venit; erat prætereà nepos Bellerophontis. qui Jobati Lyciæ regis gener & regni hæres fuit.

11. *Bruto Prætore tenente Ditem Afiam.*] Ne accipe, Lector, Afiæ Prætorem Brutum: imo tunc Romæ Prætor erat Brutus: in Afiam verò fe contulerat ad contrahenda adverfus Auguftum auxilia: ibique permulta geffit laude digna.

19. *Ditem Afiam.*] Cic. pro lege Maniliâ. n. 14. *Afia tam opima eft & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructum, & magnitudine paftionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.*

20. *Cum Bitho Bacchius.*] Par [illegible] infigne erant Bithus & Bacchius. Sueton. [illegible] Erafm. adag.

25. *Canem illum, &c.*] Alios Bruti [illegible] ftellas quafi falutares veniffe, at Rupilium [illegible] fidus ac veluti Caniculam. De hâc [illegible] Æn. 10. v. 273.

. . . . *[illegible]*
Ille fitim morbofq; ferens mortalibus ægris
Nafcitur, & lævo contriftat lumine cœlum.

Vide, fi vacat, annot. ad Od. 17. lib. 1. & Od. 13. lib. 3.

26. *Ruebat Flumen ut hibernum.*] Perfii [illegible] tio fluebat rapidè torrentis inftar, aut fluvii [illegible] bus hyemalibus intumefcentis & [illegible] Vide lib. 4. Od. 2.

Fertur quo rara fecuris.] Ad cujus [illegible] ripam raró venit frondator cum fecuri [illegible] cædat, feu quòd ipfe metuit nè [illegible] fluvio abripiatur, fed quòd adfitæ [illegible] petu decurrentium aquarum totæ eradicatæ [illegible] auferuntur.

26. *Prænestinus.*] Rupilius Rex [illegible] Præneste. Hæc Latii civitas Româ [illegible] mill. paff. Ortum verfus; hodie *Pal*[illegible] Condita fertur & nomen fortita à P[illegible] Ulyffis & Circes filio.

Salfo multumque fluenti.] Malè quidam [illegible]

Expre[illegible]

Expressa arbusto regerit convicia, durus
Vindemiator & invictus, cui sæpè viator
Cessisset, magnâ compellans voce cucullum.
At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto, [585]
Persius exclamat: Per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges consuesti tollere, cur non
Hunc Regem jugulas? operum hoc mihi crede,
tuorum est.

dicteria retorquet ex arbustivâ vite deprompta, vinitor acer ac vinci nescius, cui frequenter viator cessisset grandi voce appellans cucullum. Tum Græculus Persius, posteaquam salibus Italicis aspersus fuit, exclamat: O Brute, per magnos te Deos obsecro, qui reges exterminare solitus es, quare non istum Regem tollis? Hoc, mihi crede, unum est, è tuis facinoribus.

ANNOTATIONES.

jungunt cum sequenti voce *arbusto*; quæ certè referenda sunt ad Persium, de quò ante Heinsius asseveranter legendum contendit, *mustoque fluenti*, ut respondeat sequenti vocabulo *vindemiator*. Sed conjectura hæc audacior sane est: & quicquid dicat, de eâ lectione dubitabimus.

29. *Expressa arbusto regerit convicia.*] Velut durus vindemiator in viatorem dicteriis lacessentem scommata regerit ex arbusto suo; ità Rupilius acerba convicia reddidit Persio magnâ linguæ volubilitate & petulantiâ contumelias ingerenti.

Arbusto.] Id est, vite arbori innixâ: de quâ Plin. l. 17. c. 23. ubi scribit; *nobilia vina non nisi in arbustis gigni, & in his quoque laudatiora summis, sicut uberiora imis adeò excelsitate proficitur, &c.* Columell. l. 4. *vites* inquit, *maximè gaudent arboribus . . . . . hoc genus vitium arbustivum vocamus.*

30. *Vindemiator.*] Observa, lector, vocem illam esse hic quatuor syllabarum, atque in unam coire *i* & *a*, ut metri constet ratio.

Cui sæpe viator, &c.] Solebant prætereuntes cum vindemiatoribus seu vineam putantibus, item cum frondatoribus, certare conviciis. Auson. in Mosella:

> . . . . *Inde viator*
> *Riparum subjecta terens, hinc navita labens*
> *Probra canunt seris cultoribus.*

31. *Magnâ compellans voce cucullum.*] Stolidum, fatuum, desidem, & pigrum, instar cuculi: vel quòd vinitores putationem & culturam vineæ donec cuculi vox audiatur, serius facientes viator deridebat cuculi exprimens cantum. Plin. l. 18. c. 26. *Putationem æquinoctio peractam habeto.* Et posteà. *Sic ferè in vi. Id. Maii . . . . quo temporis intervallo, xv. diebus primis agricolæ rapienda sunt ea, quibus peragendis ante æquinoctium non suffecerit, dum sciat inde natam exprobrationem fœdam putantium vites per imitationem cantus alitis temporarii quem cucullum vocant. Dedecus enim habetur opprobriumque meritum, falcem ab istâ volucre in vite deprehendi, ut ob id petulantiæ sales etiam cum primo vere ludantur.*

Cucullum.] Vel potiùs, *cuculum*, mediâ productâ, κόκκυξ, avis verna, à voce, quam sæpius ingeminat, appellata. Unde & κόκκυγας Græci vocant homines molestos, eadem sæpius insulsè repetendo caput obtundentes. Plin. lib. 10. cap. 9. *Procedit verè coccyx, occultatur Caniculæ ortu: semperque parit in alienis nidis maximè palumbium, majori ex parte singula ova, quod nulla alia avis, raro bina. Causa subjiciendi pullos, quod sciat se invisam cunctis avibus. Nam minutas quoque infestat. Ita non fore tutum generi suo stirpem opinatur, nisi fefellerit. Quare nullum facit nidum, aliàquin trepidum animal, ... pullus avidus ex naturâ præripit cibos reliquis pullis. Itaque pinguescit, & nitidus in se nutricem convertit. Illa gaudet ejus specie, miraturque seipsam quòd talem pepererit: suos comparatione ejus damnat ut alienos, absumique etiam se inspectante patitur, donec corripiat ipsam quoque jam volandi potens:* ex genere accipitrum, quanquam *nec aduncis unguibus nec capite similis illis, alio colore ac rictu*, seu aspectu, *quam columbi.*

32. *Italo perfusus aceto.*] Italicâ dicacitate. Rupilii: *mordaci lotus aceto*, ut ait Perf. Sat. 5. v. 86. Plaut. Pseud. 2, 4, 49.

> *Ecquid habet is homo aceti in pectore?—*

33. *Exclamat.*] Erumpente irâ tandem, quam exstimulârat *homo acidæ linguæ*, ut loquitur Seneca, Controv.

34. *Qui reges consuêris tollere.*] Tarquinios olim quidem majores tui, puta Jun. Brutus, tu verò deinde ipsum Jul. Cæsarem.

35. *Hunc Regem.*] Ludus in vocabulo.

Operum hoc, mihi crede, tuorum est.] Et hoc te dignum est opus, ut jugules ac tollas molestum & indignum hunc vitâ hominem.

SATIRA VIII.

Priapum inducit Canidiæ & Saganæ veneficia describentem ac detestantem.

Eram anteà stipes ficulnus, lignum iners: quando artifex dubius an scamnum fabricaret, an Priapum, maluit fieri Deum. Exinde ego Deus extiti ingens terror prædonum, atque volucrum. Etenim dextra mea arcet prædones * * * * * * * * * * * *at arundo in summo capite infixa deterret aves molestas, ac prohibet consistere in hortis recentibus. Anteà conservus cadavera cellis arctis ejecta locabat huc efferenda in vili sandapilâ.*

OLIM truncus eram ficulnus, inutile lignum;
Cùm faber incertus scamnum, faceréme Priapum,
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum, aviùmq;
Maxima formido. Nam fures dextra coërcet,
[redacted]
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque novis considere in hortis.
Huc priùs angustis ejecta cadavera cellis
Conservus vili portanda locabat in arcâ.

ANNOTATIONES.

1. *Olim, &c.*] Prosopopœia est lepida prorsùs & faceta, quâ Horatius evulgat illud Canidiæ veneficium, de quo in Epod. ult. ubi Canidiâ:

Et Esquilini Pontifex venefici, &c.

Porrò mirè hîc Deastrorum vanitas & falsitas sugillatur. Unde S. Hieronym. l. 12. in Isai. c. 44. sub finem ita scribit: *Flaccus in satirâ, deridens simulacra gentium, ait*; Olim truncus eram, &c.

Truncus eram.] Sic Propert. lib. 4. Eleg. 2. v. 59. Vertumnus de se dicit:

Stipes acernus eram properanti falce dolatus,
Ante Numam gratâ pauper in urbe Deus.

Truncus ficulnus.] Truncus fici arboris.

Inutile lignum.] Minimè apta ad opus materia ob fragilitatem. Quo etiam referri potest, quòd sub finem hujus satiræ dicitur, *diffissâ nate.* Vel *inutile*, id est, nondum dolatum, nondum in effigiem aliduve opus effictum & formatum.

2. *Priapum.*] Is Bacchi & Veneris filius hortis præesse velut custos credebatur. Diodor. Sic. l. 5. c. 1. mox. citand. Ejus statua rudis & informis ponebatur: unde ex ficu ut plurimum fiebat, quod lignum fragile & ad alia opera artificiosè fingenda ineptum. Aliam alii rationem afferunt quòd ficus admodum fertilis, Priapus verò fœcunditatem designet teste Plutarcho de Iside & Osir.

4. *Fures dextra coërcet.*] Diodor. Sicul. cit. *Priapus non solùm in urbium templis sed & in agrestibus quoque locis tanquam vinearum atque hortorum custos colitur, fructuum fures castigans.* Hinc falcem ligneam tenens fingebatur, quasi fures illâ confossurus, seu prostraturus. Columell. de hortorum cultu, v. 31. ità de Priapo:

. . . . Sed truncum forte dolatum
Arboris antiquæ numen venerare Ithyphalli,
——medio qui semper in horto,
——prædoni falce minatur.

Virgil. Georg. 4. v. 110.

Et custos furum atque avium cum falce salignâ
Hellespontiaci servet tutela Priapi.

6. *In vertice arundo Terret fixa.*] Hoc avibus terriculamentum poni solebat. Tibullo ascriptum Epigramma sic habet:

Placet, Priape, qui sub arboris coma
Soles sacrum revinctæ pampino caput
Ruber sedere, . . . sæpè floribus novis
Tuas sine arte deligavimus comas.

7. *Novis in hortis.*] Quos nuper in Esquiliis Mæcenas instituit, ob salubrem ejus loci aërem, ut dicetur posteà.

8. *Huc priùs, &c.*] Ubi modò sunt Priapi, in hortis scilicet istis novis, ibi anteà sepulchretum erat. In hunc ipsum locum plebeiorum cadavera portabuntur humanda.

Angustis ejecta, &c.] Adverte singulas voces ad contemptum facientes.

Angustis ejecta cadavera cellis.] Non atriis aulisve magnis elata cum honore ad sepulchrum more divitum. *Cellæ* enim dicuntur mansiunculæ præsertim servorum.

9. *Conservus portanda locabat.*] Viles & abjectos vilis abjectusq; vespillo sepeliebat. Nam vespillones, inquit Festus, appellantur, qui vespertino tempore operam locant iis humo condendis, qui funebri pompâ duci propter ino-

Hoc miseræ plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurræ, Nomentanòque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat; hæredes monumentum nè sequeretur.
Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque
Aggere in aprico spatiari, quo modò tristes [588]
Albis informem spectabant ossibus agrum.
Cùm mihi non tantùm furésque feræque suetæ
Hunc vexare locum, curæ sunt atque labori,
Quantum carminibus quæ versant atque venenis
Humanos animos. Has nullo perdere possum,
Nec prohibere modo, simul ac vaga luna decorum
Portulit os, quin ossa legant herbásque nocentes.

Hoc erat communé plebeculæ sepulcrum, Pantolabo sannioni, & Nomentano patrimonii dissipatori. Istic cippus assignabat agri pedes millenos in latitudinem, trecentos verò *in longitudinem,* vetabatque *ne sepulcrum ad hæredes pertineret. Jam verò licet habitare in Esquiliis salubribus, & ambulare in colle aprico, ubi nuper mœsti cernebant agrum albis ossibus deformem. Quanquam non tam me angunt & vexant prædones ac feræ agrum istum infestare solitæ, quam* mulieres, *quæ humanas mentes inflectunt incantamentis & veneficiis. Has nullâ ratione possum abigere, aut probibere quò minùs colligant ossa & berbas noxias, statim atque luna currens pulcbrum ostendit vultum.*

ANNOTATIONES.

am nequeunt. At contrà divitum funeri curando advocatur libitinarius. Hic verò subministros adhibet pollinctores, sandapilarios, vespillones.

In arcâ vili.] Non in feretro exornato, ut divites solent, sed in brevi loculo, seu communi sandapilâ, quam Martialis vocat *Orcinianam spondam*, quâ egenorum itemque damnatorum cadavera portabantur à sandapilariis. Juvenal. Sat. 3. v. 32.

Conducere . . . . portandum ad busta cadaver.

10. *Hoc miseræ plebi.*] Esquilina regio sepulcris servorum atque miserorum dedicata erat: inquit vet Comment.

11. *Pantolabo scurræ.*] Aptum nomen scurræ, qui dilapidatis facultatibus egens mutuam à pluribus pecuniam accipiebat. Itaque Mallius ille *Pantolabus* sepulchro pauperum & miserorum infertur, sicut & Cassius *Nomentanus* patrimonii decoctor insignis.

12. *Mille pedes in fronte, &c.*] Datus olim fuerat locus ille ad sepulturam plebeiorum, continens *mille pedes, &c.* Quod quidem agri spatium hæredibus detractum erat. Et hæc cippo inscripta notabantur ex more. Erat enim *cippus* in agro erectus lapis seu limes, in quo designabatur certi pars agri excepta & ex testamento data legataque plebi, vel alicui privato.

Mille pedes in fronte, &c.] Juxta vias erant sepulchra. Ergo sepulchri frons est latitudo, at longitudo in agrum quaquà versùs intelligenda. Ita vetus inscriptio. IN FRONTE LAT PED. XX. IN AGR. LONG. PED. XX &c. Valeant qui Geographicè longitudinem his accipiunt in majori distantiâ. Nec enim id locum habet nisi in Geographicis. Ptolem. l. 1. c. 6.

13. *Hæredes monumentum, &c.*] In cippo scribi & notari solebant literæ istæ, H. M. H. N. S. Hoc monumentum hæredes non sequitur. Frederic. Cerutus Veronensis sic interpretatur locum hunc, luculenter quidem: hic in Esquiliis extabat cippus his notatus literis: ab eâ parte, quæ publicam viam attingit, mille pedes agri ad sepulturam plebis tribuuntur: ab eâ verò parte, quæ conjunctos agros spectat, pedes trecenti. Hac inscriptione: HÆRES HUNC SIBI LOCUM SEPULTURÆ NE VENDICET.

14. *Nunc licet Esquiliis, &c.*] Nunc verò sepulcreti amotâ fœditate per Mæcenatem jam licet frui Esquiliarum salubri aëre; licet hîc habitare quin & deambulare in amœnis hortis, ubi priùs arida mortuorum ossa tristem aspectum dabant.

Esquiliis.] Hæc urbis Romæ regio. Epod. 5. & ult.

Salubribus.] Illuc propterea, & ad hortos Mæcenatianos in Esquiliis secedebant Tiberius ad quietem, Augustus verò æger ad valetudinem procurandam. Sueton.

17. *Cum mihi non tantùm.*] In hortis quidem sedeo amœnitate cœlique temperie pergratis, inquit Priapus: at id mihi molestum, quod veneficas inde exterminare nequeo sepulcra frequentare assuetas. Fures avesque faciiè abigo, at non ità improbas anus istas.

Furesque, &c.] Hi ventitabant illuc ad exquisitos fructus surripiendos: *feræ* autem ad projecta supplicio affectorum cadavera olim venire assuetæ inde vix absterrebantur; semperque ad locum notum, cupitamq; prædam recurrebant.

20. *Has.*] Veneficas, Canidiam, Saganam.

21. *Simul ac vaga luna, &c.*] Decorem suum ostentat luna, dum plena est: & hoc præsertim tempus ad perpetranda veneficia assumunt. Vide Epod. 5. & ult.

22. *Ossa legant.*] Paulus jurisconsultus; *qui è sepulcbro corpora extraxerint, vel ossa eruerint,*

Vel

Ego ipse conspexi Canidiam atrâ veste succinctam incedere nudis pedibus, crinibus solutis, ejulantem cum Saganâ seniore. Pallor ambas fecerat visu terribiles. Humum cœperunt unguibus effodere: moxque discerpere dentibus oviculam nigram. Cruor in scrobem effusus est, ut hinc umbras evocarent, animas responsa reddituras. Porrò *aderat imago lanea, & altera cerea. Grandior lanea, quæ minorem* ceream *plecteret. Cerea supplex procumbebat, servili ratione quippe mox interitura.* Veneficarum *altera inclamat Hecaten, altera diram Tisiphonem. Tum aspiceres currere angues, & canes Stygias: lunam verò erubescentem se abscondere post majora monumenta, ne ipsa adesset istis* sceleribus.

Vidi egomet nigrâ succinctam vadere pallâ
Canidiam, pedibus nudis, passóque capillo,
Cum Saganâ majore ululantem. Pallor utrasque
Fecerat horrendas aspectu. Scalpere terram
Unguibus, et pullam divellere mordicùs agnam
Cœperunt. Cruor in fossam confusus, ut inde
Manes elicerent, animas responsa daturas, [***]
Lanea et effigies erat, altera cerea. Major
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, servilibus ut quæ
Jam peritura modis. Hecaten vocat altera, sævam
Altera Tisiphonen. Serpentes, atque videres
Infernas errare canes; Lunámque rubentem,
Nè foret his testis, post magna latere sepulcra.

ANNOTATIONES.

humilioris quidem fortunæ summo supplicio afficiuntur: honestiores autem in insulam deportantur: aliàs aut relegantur, aut ad metalla damnantur. Vide Epod ult. sub finem.

Herbasque nocentes.] E sepulchris natas, quasi sacras Diis Manibus, proindeque veneficiis idoneas. Menthâ præ cæteris herbis utebantur. Hæc enim dicitur pellex fuisse Plutonis, à Proserpinâ demum concerpta & in herbam sui nominis transformata. Porrò notandum Mæcenatis hortis non totas Esquilias occupatas; superfuisse verò illic aliquot sepulchra.

25. *Cum Saganâ majore.*] Hæc Sagana liberta fuit Pomponii Senatoris, qui à Triumviris proscriptus est: habuit verò sororem natu minorem se. Ita vetus Commentator.

28. *Ut inde Manes elicerent.*] Cruore scilicet ebibendo gaudentes. Sic veteribus creditum.

29. *Animas responsa daturas.*] Necromantia est, quâ magi futura per mortuos aut mortuorum umbras rimantur. Vide Epod. ult. in fine, ibique annot. l. 1. Reg. c. 28. Saul. rex per Pythonissam suscitat impiè animam Samuelis Prophetæ: ab eoque discit suam suorumque perniciem proximè futuram. *Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis, &c.*

30. *Lanea & effigies erat, &c.*] Erat ibi effigies duæ, una lanea, altera cerea. Hanc minorem altera major affligebat, vexabat, verberabat, perdere volebat. Nam & sic cum cruciatu homines enecant veneficæ. Unde Ovid. Epist. 6. v. 89.

Per tumulos errat passis discincta capillis,
Certaque de tepidis colligit ossa rogis.
Devovet absentes, simulacraque cerea fingit,
Et miserum tenues in jecur urget acus.

32. *Cerea suppliciter stabat*] Hæc repræsentans eum quem perditum ibant & cupiebant. At laneum simulacrum referebat earum veneficiis [illegible] caput, quod alterius sagæ incantamentis liberare & exsolvere contendebant.

23. *Hecaten vocat altera,*] Canidia invocat Proserpinam umbrarum dominam, sacrorum magicorum præsidem; dictam *Hecaten* seu quòd [illegible] victimis centum placaretur, seu quòd annos centum errare faciat insepultos. Ità Servius. A[illegible] quod centum, id est, varias habeat virtutes [illegible] potestates. Nam & idcircò *tergemina* [illegible] vocatur à Virgilio, Æneid. 4. Est nempè Luna in cœlo, Diana in terris, Proserpina in inferis. Alii etiam aliter, quòd Hecate dicatur [illegible] hinc eius soror Hecate appellatur, inquiunt, [illegible] *ἑκάς longè*, quasi radios eminùs ad [illegible] brans.

34. *Altera Tisiphonem.*] Sagana vocat Tisiphonem unam è Furiis, à plectendis cædibus [illegible] nominatam.

Serpentes, atque videres Infernas errare [illegible] Canes infernæ adventantem Proserpinam [illegible] currendo annunciabant: serpentes [illegible] phonem. Duas enim illas ejusmodi [illegible] nunquam non comitantur. Furiarum [illegible] serpentibus implexos, manusque [illegible] finxere.

35. *Lunamque rubentem.*] Pudore [illegible] & abhorrentem à talibus flagitiis [illegible] que.

36. *Post magna latere sepulchra.*] Hinc [illegible] quod ante jam annotavi, ad Esquilias & [illegible] Mæcenatis, propè extitisse quæpiam [illegible] numenta, quamvis alia diruta fuissent [illegible] submota.

Men[illegible]

Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis [50]
Corvorum; atque in me veniant mictum atque cacatum
Julius, et fragilis Pedacia, fúrque Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbræ cum Saganâ resonarent triste et acutum?
Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris, et imagine cereâ
Largior arserit ignis; et ut non testis inultus,
Horruerim voces Furiarum et facta duarum [591]
Nam, displosa sonat quantum vesica, pepedi
Diffissâ nate ficus. At illæ currere in urbem:
Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum,

Quod si aliquid mentior; conspurcetur meum *caput, merdis albis corvorum: ac mictum & cacatum super me veniant Julius, mollis Pedacia, & Voranus fur. Quid referam singula? Quemadmodum alternatim colloquerentur animæ cum Saganâ, voce tenui & stridula? Quomodo clam humo infoderint barbam lupi, & dentes colubræ maculosæ:* utque *ignis ingens corripuerit effigiem ceream: denique quo pacto aversatus sim præsens, atque vindicaverim verba & actiones ambarum Furiarum i*starum? *Etenim quanto so*nitu *crepat vesica disrupta;* tanto ego *ficulnus* olim truncus *divisis natibus crepui.* Protinùs *autem illæ veneficæ fugere in urbem* cœperunt. Tumque *non sine ludibrio & cachinnis aspexisses Candidiæ dentes, ac sublimem Saganæ comam,*

ANNOTATIONES.

37. *Merdis caput inquiner albis Corvorum;*] Huc facit quod in Epigram. antè cit. ad Priapum scribit Tibullus:

Abegimusque voce sæpè, cum tibi
Senexve corvus, impigerve graculus
Sacrum feriret ore corneo caput.

Arnobius autem l. 6. disertè. *Non videtis sub istorum simulacrorum cavis stelliones, sorices, mures, blattasque lucifugas nidamenta ponere atque habitare? spurcitias huc omnes conducere. . . . . . In ore simulacri ab araneis ordiri retia, atque insidiosos casses quibus volatus innectere stridularum possint imprudentiumque muscarum? Hirundines intrà ipsos ædium circumvolantes tholos, jaculari stercora pleniùs; & modo ipsos vultus, modo numinum ora depingere, barbam oculos, nasos, aliasque omnes partes, in quascunque se detulerit deonerati proluvies podicis?*

39. *Julius, &c.*] Quidam luxuriè perditus, cætera minimè notus.

Pedacia.] Muliebri nomine ob mollitiem & impudicitiam vocat per contemptum & ludibrium. Is Pedacius, vel Pediacius, dicitur fuisse Eques Romanus, suum verò patrimonium abliguriisse, flagitiosisque posteà libidinibus serviisse.

Furque Voranus.] Iste fuit Q. Luctatii Catuli libertus, furax & astutus apprimè: qui cùm nummulario cuidam surripuisset aliquot nummos, hos calceis inseruit abscondit que. Deprehenso verò ad calceos alludens quispiam subridensque: Belle, si te non ἐγχαλκεύει, id est, verberibus tanquam æs tundat ac recudat.

41. *Triste & acutum?*] Sic Æneid. 6. v. 492. umbræ seu animæ Græcorum apud inferos Æneam videndos obstupescunt, *pars vertere terga. . . . pars tollere vocem exiguam*, id est, exilem, lugubrem, deductam, unde & *inceptus clamor frustatur hiantes.* Ibid.

42. *Lupi barbam.*] Egregiè Marcilius, *vide*, inquit, *offucias magicæ artis:* barba lupi veneficium: at rostrum lupi veneficiis resistit, atqui barba lupi in rostro. Plin. l. 28. c. 10. *Veneficiis rostrum lupi resistere inveteratum aiunt, ob idque villarum portis præfigunt.*

43. *Imagine cereâ Largior arserit ignis?*] Virgil. Ecl. 8. v. 105.

Aspice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte suâ dum ferre moror cinis ipse, bonum sit.

Ergo hic indicatur pernicies ejus, in quem veneficia fiebant, quique imagine cereâ adumbratus erat. Absurdè quidam putant ignem adfuisse, & liquescente cerâ exarsisse. Imò cit. Virgilii locus contrarium docet: verbaque ista clarè ostendunt, *sponte suâ.*

45. *Furiarum duarum?* Canidiæ & Saganæ Furiis similium.

47. *Diffissâ nate.*] Ità lignum recens & adhuc viride, si in opus fingatur, finditur & crepat.

Ficus.] Ego Priapus ex arbore ficu deus factus.

At illæ currere in urbem.] Ridicula omnia. Insignes veneficæ, omnibus terribiles levi peditu terrentur, ac fugantur.

48. *Candidiæ dentes, &c.*] Tanto pavore perculluntur illæ, ut excidant Canidiæ edentulæ appositi *dentes:* Saganæ verò glabræ seu calvæ coma ex alienis capillis addita.

Altum caliendrum.] Adulterini capillitii suggestum ut vocat Papinius, Juvenal. Sat. 6.

Exci-

decidere, herbas item & licia brachiis fascinata.

Excidere, atque herbas atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risúque jocóque videres.

ANNOTATIONES.

v. 501. *compagibus altum Ædificat caput.* Hinc patet novum non esse, quod nostro seculo in mulieribus videmus; atque olim etiam in earum capitibus insanas capillamenti substructiones extitisse.

Caliendrum.] κάλλυντρον est *ornamentum*, κάλυπτον *operimentum.* Hoc alii interpretantur crinem hypocriticum vel suppositum; alii reticulum, redimiculum, galericulum: vetus Interpres, peplum capitis, seu ornamentum. Varro etiam hanc usurpat vocem in lib. qui inscribitur *Virgula divina.* Arnobius item lib. 6.

59. *Vincula.*] His hominum animos alligabant, vinciebant, detinebant. Virgil. Eclog. 8. v. 73.

Terna tibi hæc primum triplici diversa colore
Licia circumdo.———

SATIRA IX.

Describit obvii cujusdam importunam & obstinatam loquacitatem.

Pergebam casu per viam sacram, nugas nescio quas, ut soleo, mente *versans, et iis plenè intentus. Accurrit quidam nomine duntaxat mihi cognitus atque apprehensâ manu* meâ, ait: *Quomodo te habes omnium suavissime? Respondi: Bene, nunc quidem:* tibi *pariter apprecor cuncta quæ exoptas. Cùm* verò me *sequeretur, præveniens dixi: An* aliud *quidpiam exposcis à me? Mox ille, ut me cognoscat, inquit: sum eruditus. Tum ego: Eò majoris à me æstimaberis. Vehementer* autem *abire cupiens jam velociùs incedebam, indentidem subsistebam: simulo nescio quid in aurem insurrabam: interea sudor ad imos talos defluebat.*

IBam fortè viâ sacrâ, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum, et totus in illis: [59²]
Accurrit quidam notus mihi nomine tantùm;
Arreptâque manu, "Quid agis, dulcissime rerum?"
"Suaviter, ut nunc est," inquam; "et cupio omnia quæ vis."
Cùm assectaretur, "Num quid vis? occupo." At ille,
"Nôris nos, inquit; docti sumus." Hîc ego: "Pluris
"Hoc, inquam, mihi eris." Miserè discedere quærens,
Ire modò ociùs; interdum consistere; in aurem
Dicere nescio quid puero. Cùm sudor ad imos

ANNOTATIONES.

1. *Viâ sacrâ.*] De eâ Epod. 4. v. 7. & Epod. 7. v. 8. Vide ibi Annot.

2. *Nugarum.*] Versiculorum.

4. *Arreptâque manu,*] Quasi valde familiaris & consuetus, quamvis nomine vix Horatio notus: ergò imprudenter & ineptè.

5. *Suaviter, ut nunc est, &c.*] Indolem Horatii bonam, imò egregiæ fructum educationis in eo considera, qui hominem passim molestum quin & pertinaciter importunum æquo fert animo, nihilque durum illi aut inurbanum reponit. Quod quidem deinceps animadverte.

Cupio omnia quæ vis?] Ita loquebantur illi ad amicos.

6. *Num quid vis?*] Hæc erat dictio abire volentium, de id durè facere viderentur: ut observat Donatus in Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. ad hæc verba:

Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, num quid velit?
Rectè, inquit. Abeo.

7. *Nôris.*] Cupio ut nôris me: sum enim doctus. O insulsam orationem!

10. *Cum sudor ad imos Manaret talos;*] Præ animi angore & æstu.

Manaret

Manaret talos; "O te, Bollane, cerebri
Felicem: aiebam tacitus". Cùm quidlibet ille
Garriret, vicos, urbem laudaret; ut illi
Nil respondebam: "Miserè cupis, inquit, abire, 14
Jamdudum video: sed nil agis: usque tenebo: [te
Persequar: hinc quo nunc iter est tibi? Nil opus est
Circumagi: quemdam volo visere, non tibi notum:
Trans Tiberim longè cubat is, prope Cæsaris hortos. [593]
Nil habeo quod agam, et non sum piger: usque sequar te."
Demitto auriculas, ut iniquæ mentis asellus,
Cùm gravius dorso subiit onus. Incipit ille: 21
"Si benè me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies: nam quis me scribere plures
Aut citius possit versus? quis membra movere
Molliùs? invideat quod et Hermogenes, ego canto."
Interpellandi locus hic erat: "Est tibi mater, 26
Cognati, queis te salvo est opus?" "Haud mihi quisquam:
Omnes composui." "Felices! nunc ego resto:
Confice: namque instat fatum mihi triste, Sabella [594]

Cogitabam apud me: quàm beatus tu Bollane tali cerebro! Cùm verò iste quidvis effutiret; laudaret civitatem ac regiones: quòd nihil responsi facerem, ait: Sollicitè quæris discedere; jam pridem intelligo: verùm operam perdis: semper adhærebo: assectabor: quò jamjam istinc contendis? Cui ego, *Nequaquam necesse est te circumduci: aliquem invisere cupio tibi minimè cognitum: hic procul manet, ultra Tiberim, juxta hortos* Julii *Cæsaris.* Ille verò: *Nihil agendum instat mihi, neque sum deses: quolibet te comitabor.* Tum ego *deprimo aures velut asinus impatiens, quando plusculum oneris tergo imponitur. Ille* autem *exorsus est: Si me benè cognosco, non Viscum, non Varium cariorem* me *familiarem habebis. Ecquis enim versus plures ac velocius quam ego facere valeat? Quis saltare decentius? Ego sic canto, ut etiam Hermogenes invideat. Hæc erat occasio interrumpendi:* Itàque aio illi: *Habesne matrem* aut *propinquos, quibus necessaria sit tua salus?* Respondit: *Nemo superest mihi: cunctos sepelivi.* Tum ego tacitè; Illi *fortunati: miser ego jam vivo: interfice, Enimvero urget fatum lugubre, quod puero mihi Sabella*

ANNOTATIONES.

11. *Bollane.*] Is ὀξύχολος, iracundus, stomachosus, atque, ut ait noster Sat. 5. præced. cerebosus, nugaces & ineptos quosque verbis asperis amoliebatur statim, & abire procul à se abigebat, loquacitatis & loquacium omnino impatiens.

14. *Miser cupis, inquit, abire, &c.*] Confer impudendum hunc garruli sermonem cum Horatii modestâ responsione, *nil opus est te circumagi, &c.* Gal. *c'est vous donner trop de peine.*

18. *Cubat.*] Sunt qui interpretentur, ægrotat: sicut Sat. 3. lib. 2.

Mater ait pueri menses jam quinque cubantis.

Prope Cæsaris hortos.] Longinquam proponit urbis regionem, ab abigendum garrulum, sed frustra. Sueton. in Jul. Cæsar. c. 93. *Populo hortos circa Tiberim publicè & viritim trecentos sestertios legavit.* Tiber. c. 72. *Triremi usque ad proximos Naumachiæ hortos subvectus est: dispositâ statione per ripas Tiberis, &c.* Vide & Plutarch. in M. Bruto, ubi scribit, cùm testamento Cæsar civi cuilibet septuaginta & quinque drachmas legavisset; præterea verò etiam hortos, qui trans Tiberim erant, ubi nunc est Fortunæ templum, ingentem et benevolentiam & admirabile desiderium omnibus fuisse.

20. *Demitto auriculas, &c.*] Metaphora à jumentis, quæ aures demittendo ostendunt suam defatigationem, ac velle se excutere impositum onus. Plin. l. 11. c. 37. *Aures in equis & omnium jumentorum genere, indicia animi præferunt; fessis marcidæ, micantes pavidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris.*

22. *Viscum, Varium.*] Hi duò fuerunt eximii Poëtæ, ingenio & eruditione clari; Horatio certè amicissimi. De Visco posteà. Sat. seq. & alibi. De Vario Sat. 5. præced. item. 1. Od. 6.

25. *Hermogenes.*] Cantor famosus, de quo Sat. 3. præcedenti.

26. *Est tibi mater, &c.*] Callidè vult Horatius monere garrulum, ut suæ saluti consulat in gratiam propinquorum, neve sine causâ ita se circumagat ac defatiget, quin potiùs ipse se tantum virum totque & tam eximiis dotibus insignem familiæ suæ diu conservet.

28. *Omnes composui.*] De hujus vocis significatione dixi, ad Pers. Sat. 3. v. 104.

Felices!] Qui nimirùm tuâ garrulitate & ineptiis sunt liberati. At ego miser *resto* discruciandus à te ac jugulandus.

29. *Sabella.*] Nutrix Horatii natione Sabella, vaticinandi perita. De Sabinis sive

Quod

Quod puero cecinit divinâ motâ anus urnâ:
Hunc neq; dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando consumet: cumq; Loquaces
Si sapiat, vitet, simul atque adoleverit ætas.
Ventum erat ad Vestæ, quartâ jam parte diei
Præteritâ; & casu tunc respondere vadato [**]
Debebat; quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulùm hîc ades. Inteream, si
Aut valeo stare, aut novi civilia jura:

vetula præsagiit commotâ urnâ divinans. Istum, aiebat, nec sæva toxica, nec gladius hostilis int rimet; nec laterum dolor, vel tussis, nec iners podagra: occidet vero loquax aliquando tandem. Ergò ubi primùm ætate adultâ erit, fugiat garrulos, si prudens est. Deveneramus ad templum *Vestæ transactâ jam parte diei quartâ: & fortè debebat tunc vadato respondere, vel causâ cadere, nisi* vadimonium *obiisset. Dicit* verò: *Quæso paulum istic me adjuva.* At ego: *Mariar, si valeo stare vel scio leges civiles.*

ANNOTATIONES.

Samnitibus artium ejusmodi vanarum antesignanis, dixi in Epod. 87.

30. *Divinâ motâ anus urnâ:*] Sortilega mulier & fatidica conjectis in urnam sortibus, commotis, eductis, fatum eliciens, & futura prædicens. Ista divinandi ratio viguit tùm apud Græcos, tum apud Romanos. Sic autem peragebatur. Habebantur literæ dictionesque permultæ, quæ permixtæ in urnâ, & mox eductæ vel effusæ, si quid exprimerent casu & forte conjunctæ, id esse in fatis divinitùs præmonstrari credebantur. *Sortes, taleolæ aut surculi è ligno fuêre non grandes: quibus literæ ad divinandum insculptæ, sive notæ. Eæ privatim habitæ, eæ publicè, Sed quæ in publico, in primis religiosæ & canâ quadam veritate sacræ, in templis servabantur in arcâ recconditæ, tæniis vittisque laneis seorsum involutæ.* Hæc J. Lips. Elect. 2. c. 12. ubi *attenuatas* sponte sortes apud Liv. mox citand. ingeniosè corrigit *extæniatas*, id est, tæniis vittisque solutas. Sortes Præneste inventas refert Cicero 2. de Divin. n. 86. ubi originem earum pariter ac vanitatem excutit. *Hoc genus divinationis vita jam communis explosit. Fani pulchritudo & vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium nomen retinent, atque id in vulgus. Quis enim magistratus, aut quis vir illustrior utitur sortibus? Cæteris verò in locis sortes planè refrixerunt.* Hæc ille ibidem: & paulò antè. *Quid sors? Idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quod tesseras. Quibus temeritas & casus, non ratio vel consilium valet. Tota res est inventa fallaciis, aut ad quæstum, aut ad superstitionem, aut ad errorem.* Sueton. Tiber. c. 63. Prænestinarum sortium majestate deterritum aliquando Tiberium scribit T. Livius initio. l. 22. inter prodigia quædam & hoc refert: *Sortes suâ sponte attenuatas unamque excidisse ita scriptam:* MAVORS TELUM SUUM CONCUTIT: *& per idem tempus Romæ signum Martis Appiâ viâ sudâsse.*

31. *Hunc neque dira venena, &c.*] Verba sunt mulieris de Horatio puero vaticinantis.

32. *Laterum dolor.*] Pleuritis Cic. de Orat. 3. n. 6. *Crassus cum febri domum rediit, atque septimo est lateris dolore consumptus.*

33. *Loquaces.*] Vide Plutarch. de Garrulitate, ubi statim initio pronunciat illam esse morbum curari difficilem.

35. *Vestæ.*] Ædem Romæ habebat Vesta ad clivum Capitolinum inter Palatium & Capitolium. Varro, Festus, &c. Cic. de Nat. Deor. l. 2. n. 67. de Vestâ disserit. *Hæc Dea,* inquit, *est rerum custos intimarum. . . . Græcis ἑστία dicitur. . . Ejus vis ad aras & focos pertinet. . . . . Non absunt longè ab eâ Dii Penates, &c.*

Quartâ jam parte diei.] Diximus alibi diem naturalem horas seu partes duodecim complecti, scilicet ab ortu Solis ad occasum. Ergò diei pars quarta hora tertia Romæ dicebatur, & respondet nostræ nonæ matutinæ. Porrò quod sequitur, *& casu tunc respondere vadato Debebat*, explicatur per Martial. Epigram. 8. l. 4. ubi consuetæ Romanis occupationes ad horas singulas notantur.

Prima salutantes atque altera continet hora,
Exercet raucos tertia causidicos.
In quintam varios extendit Roma labores.
Sexto quies lassis, &c.

36. *Respondere vadato Debebat;*] Garrulus in jus à quodam vocatus erat, vadesq; dederat: ergo nisi adfuisset, vades ejus ac fide jussores condemnati ipsum posteà egissent rerum, ex lege.

38. *Paulùm hîc ades.*] In judicium veni quæso mecum, ad proximum tribunal Prætoris, ibique me juva contra adversarium.

Si valeo stare.] Infirmis ego crusibus haud valeo diu stans manere, in foro ante Prætorem; ubi sedere non licet. Alii *stare* interpretantur, stare in jure, seu contendere ac repugnare contra adversarium, ut faciunt jurisconsulti, patroni, causidici.

39. *Aut novi civilia jura:*] Non sum idoneus ad suggerenda tibi verba legis ac juris causæ tuæ faventia; proindeque tibi adesse nequeo.

Et

"Et propero quò scis? "Dubius sum quid faciam, inquit;
"Téne relinquam, an rem? "Me, sodes? "Non faciam," ille:"
Et præcedere cœpit. Ego, ut contendere durum est
Cum victore, sequor. "Mæcenas quomodo tecum?
Hinc repetit. "Paucorum hominum, et mentis benè sanæ."
"Nemo dexteriùs fortunâ est usus. Haberes
"Magnū adjutorem, posset qui ferre secundas, [596]
"Hunc hominem si velles tradere: dispeream, ni
"Summôsses omnes." Non isto vivimus illîc
Quo tu rere modo: domus hâc nec purior ulla est,
Nec magis his aliena malis: nil mî officit unquam,
Ditior hic, aut est quia doctior: est locus uni
Cuique suus. "Magnum narras, vix credibile." Atqui
Sic habet. "Accendis, quare cupiam magis illi
Proximus esse." Velis tantummodo: quæ tua virtus,
Expugnabis; et est qui vinci possit: eòq; [597]

adde quòd festino illuc *quo nôsti.* Tum *ille ait: Incertus sum quid agam, an te deseram, an litem.* Cui ego: *Me, obsecro. Nequaquam,* inquit *iste; & cœpit præire. Ego, quoniam cum fortiori pugnare arduum est, sequor. Inde* verò sermonem ille *resumit: Mæcenas quomodo tecum* agit? *Paucos amicos* recipit, inquam: *& certè sapit.* Ille: *Nemo unquam usus est fortunâ callidiùs quàm tu. Næ tu magnum auxiliatorem haberes, secundas quidem* partes *agendi peritum, si velles* ad Mæcenatem *perducere hunc virum: moriar, nisi cunctos amoliri* posses. Ego verò: *Non mè eâ ratione quâ putas illic agimus: nulla domus ab ejusmodi malis est purgatior aut remotior quàm illa; nihil unquam nocet mihi, quòd alius opulentior adsuerit vel doctior: suum quisque gradum obtinet.* Tum garrulus: *Rem* sanè *magnam dicis,* & quæ propè *supra fidem* sit. *Verum enim ità est,* inquam. Mox ille: *Inflammas ut ardentiùs velim ad eum accedere.* Respondeo: *Satis est cupias: vinces, pro tuâ virtute: atque* is *est qui expugnari queat: ideoque*

ANNOTATIONES.

40. *Propero quò scis.*] *Volo visere* hominem *quemdam,* ut antè dixi, *propè hortos Cæsaris* habitantem. Viam antaq; sat longam obire *propero.*

41. *Me, sodes.*] Me relinque potiùs quàm rem tuam.

Non faciam.] Minimè verò te relinquam. Scilicet sperabat garrulus per Horatium adipisci Mæcenatis familiaritatem, quod pluris æstimabat perdendâ lite.

43. *Mæcenas quomodo tecum?*] Sermocinationem inde repetit ille: Estne semper amicus tibi Mæcenas?

44. *Paucorum hominum.*] Non cuivis se familiarem exhibet: paucos admittit in suam amicitiam. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 16. *Paucorum hominum est iste accipenser.* Ex Cicerone, de Fato.

45. *Nemo dexteriùs fortunâ est usus.*] Tu bellè admodum usus es fortunâ, qui Mæcenatem ità demereris. Quòd si me ad ipsum perduceres, juvarem te mirum in modum: nec primas ante te captarem unquam, nec uspiam tibi officerem: imo alios omnes hoc pacto facilè summoveres, primumque locum tu consequereris. Hæc garrulus ad Horatium.

46. *Posset qui ferre secundas.*] Metaphora à Scenicis ludis & actoribus. Hâc pariter utitur Cicero Divinat. in Verrem, n. 48. & huic loco dabit lucem. *Qui princeps in agendo est, ornatissimus & paratissimus esse debet. . . . . Apuleium esse video proximum subscriptorem . . . . deinde habet Allienum; hunc tamen à subselliis. . . . . Ac nè is quidem tantum contendet in dicendo, quantum potest: sed consulet laudi & existimationi tuæ; & ex eo quod ipse potest in dicendo, aliquantùm remittet, ut tu tamen aliquid esse videare. Ut in actoribus Græcis fieri cernimus; sæpè illum qui est secundarum aut tertiarum partium, cum possit aliquanto clariùs dicere quàm ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quam maximè excellat; sic faciet Allienus; tibi serviet, tibi lenocinabitur; minùs aliquanto contendet quàm potest.*

47. *Hunc hominem.*] Seipsum indicat ac digito monstrat garrulus. Plaut Baccid. *Hunc hominem decet auro expendi.*

Tradere:] Commendare, Mæcenatis amicitiam conciliare.

48. *Non isto vivimus, &c.*] Respondit Horatius. Alia est longè conditio amicorum Mæcenatis. Ab his procul exulant mala & pestes quibus solent ædes magnatum vexari & corrumpi. Inde verò absunt omnis ambitio, invidia, æmulatio, criminationes, insidiæ, supplanationes. Supra Sat. 6. Mæcenatem dixit *cautum dignos assumere, pravâ ambitione procul.*

54. *Velis tantummodo: &c.*] Non sine falsâ derisione fatuum, vanum & arrogantem hominem palpat Horatius, ab illo expugnandam facilè amicitiam spondens Mæcenatis.

Difficiles aditus primos habet. „Haud mihi deero:
„Muneribus servos corrumpam: non hodie si
„Exclusus fuero, desistam: tempora quæram:
„Occurram in triviis: deducam. Nil sine magno
„Vita labore dedit mortalibus." Hæc dum agit, ecce
Fuscus Aristius occurrit mihi carus, et illum
Qui pulchrè nôsset. Consistimus. Unde venis? et
Quo tendis? rogat, et respondet. Vellere cœpi,
Et prensare manu lentissima brachia, nutans,
Distorquens oculos, ut me eriperet. Malè salsus
Ridens dissimulare: meum jecur urere bilis.
Certè nescio quid secretò velle loqui te
Aiebas mecum. Memini benè; sed meliori
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata: vin' tu

difficilem præstat priòrem accessum. Diligentiam adhibebo, inquit ille: *famulos donis captabo: si hodie repulsum potiar, minimè abscedam: occasionibus insidiabor: obviam ibo in plateis: comitabor. Nihil sine magnis ærumnis vita hominibus largitur. En verò, dum ista versat* iste, *occurrit Fuscus Aristius mihi dilectus, & qui probè cognoscebat hunc* garrulum. *Subsistimus. Unde venis? & quo vadis? quærit, ac respondet. Cœpi vellicare & stringere brachia mollissima, innuens, oculos torquens, ut me liberaret.* Hic verò *malignè versutus ridet ac dissimulat: bilis autem urit jecur meum.* Porrò addidi: *Dicebas profectò velle te mecum nescio quem arcanum conferre sermonem. Recordor sanè,* ait; *sed tempore loquar aptiori: hodie tricesima sabbata* sunt. *An velles*

ANNOTATIONES.

55. *Eòque Difficiles aditus primos habet.*] Eò quod nôrit se vinci paulo faciliorem: ironicè. Alii perperam pro antecedenti dictione *possit,* legunt, *poscit:* & hic intelligunt, Mæcenatem assiduis officiis & obsequiis vinci amantem ac poscentem adeuntibus se præstare difficilem, ut accendat magis studium ambiendi suam familiaritatem & consuetudinem, quam scit amœnissimam. Apage ista quæ omnino pugnant cum indole Mæcenatis, quam hîc et alibi commendat Horatius.

56. *Difficiles aditus primos habet.*] Vide suprà Sat. 6. v. 60. & seq.

Haud mihi deero, &c.] Potiundæ jam rei spe accensus ille pollicetur diligentiam suam non defore, sed quàm stultum & futilem, animadverte.

57. *Muneribus servos corrumpam.*] Ità plerique ad procerum ædes penetrabant, servis munera largiendo.

Juvenal. Sat. 3. v. 184.

— *Quid das ut Cossum aliquando salutes?*

59. *Nil sine magno Vita labore, &c.*] Pulchra sed male collocata sententia ut ait Lambinus. Ex Epicharmo.

Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντ' ἀγαθὰ θεοί.

Laboribus vendunt nobis omnia bona Dii.

61. *Fuscus Aristius.*] Nobilis ille Grammaticus, ad quem est inscripta Od. 22. l. 1. & Epist. 10. l. 1.

63. *Rogat & respondet.*] Interrogat me Fuscus *unde venis? & quo tendis?* atque mihi similia roganti *respondet.*

Vellere cœpi, Et prensare manu, &c.] Quos nobis adesse gaudemus, & à quibus auxilium speramus, eorum prensamus manus & brachia præcipuè cum angimur, nec apertè licet conqueri. Cruq.

64. *Prensare.*] Legunt alii, *pressare.*

Lentissima brachia.] Malignè cedentia, illo dissimulante intelligere quid vellem. Alii non malè interpretantur, segnia, tarda, stupida, quæ vellicatione & prensatione non movebantur. Quo significatur frigida mens Aristii amico laboranti subvenire detrectantis. Cic. ad Attic. *Nihil ego illo novi impudentius, astutius, lentius,* Sueton. Tiber. 57. *Sæva ac lenta natura ne in puero quidem latuit.*

Nutans, Distorquens oculos.] Nutibus oculisque signum dans.

67. *Certo nescio quid secreto, &c.*] Horatius instat rursum ut sibi Aristius succurrat: sed hic omnes ejus electatur conatus, ridens, dissimulans, denique *malè salsus.*

69. *Hodie tricesima sabbata:*] Hodie Judæi solemne festum celebrant, quo intermitti omne negotium fas est. His ego astipulor: quare nec morari, nec sermones tecum conferre licet.

Tricesima sabbata:] Quidem explicant Neomeniam, quòd novilunio sabbatum magnum Judæis haberetur. Psalm. 80. *Buccinate in Neomeniâ tubâ, in insigni die solemnitatis vestræ.* Alii interpretantur Calendas mensis Nisan, qui primus in æquinoctio verno dies habebat triginta. Alii intelligunt maximum sabbatum

Curtus

Curtis Judæis oppedere? Nulla mihi, inquam,
Religio est. At mî; sum paulò infirmior; unus
Multorum; ignosces; aliàs loquar. Hunccine solem
Tam nigrum surrexe mihi? Fugit improbus, ac me
Sub cultro linquit. Casu venit obvius illi [59]
Adversarius; et, Quò tu, turpissime? magnâ
Inclamat voce; et, Licet antestari? Ego verò
Oppono auriculam; rapit in jus. Clamor utrinq;
Undique concursus. Sic me servavit Apollo.

recutitis Judæis oppedere? Haud religioni duxere, inquam. Ego verò, ait; *sum paulò superstitiosior, atque pluribus similis: indulge* mihi: *aliàs alloquar.* Tum demum ego: Ergone merui *diem hunc adeò funestum mihi esse?* Interim *fugit malignus, ac me sub gladio deseruit.* Verùm ecce *adversarius isti* garrulo *fortè occurrit,* statimque *vociferatur; Ecquò* nempe *tu, vilissime, abis?* ad me *vero, Potes testis esse? Ego mox aurem offero.* Tum hic illum *ad judicium trahit. Exclamant ambo. Hinc & inde* plebs *affluit. Ità me Apollo liberavit!*

ANNOTATIONES.

& vetus Pascha, quo agnum commedebant ritu sanctissimo. Quare verò *tricesima?* Quod reverà ab anni Judæi principio triginta numerentur hebdomades ad illam solemnitatem: videlicet à Septembri mense quem *Tisri* vocabant ad dimidium ferè Aprilis, *Nisan*; quo Pascha celebrabant. De sabbato Judæorum disserui ad Juvenal. Sat. 6. v. 158. & Pers. Sat. 5. 184.

70. *Curtis.*] Vide Sat. 5. in fine, annot. ad istas voces, *Judæus Apella.*

Oppedere.] Vox ridicula ad contemptum apposita. Τὸ καταπέρδειν ventris crepitum emittere contra, id est, respuere, aspernari, ludibrio habere.

Nulla mihi, inquam, Religio est.] Sanè Judaïcos ritus sine religione violarim, illosque flocci facio, inquit Horatius.

71. *At me*;] Respondet Aristius: Ego contrà, mores Judæorum colo, unde religio mihi esset hodiernum festum cum illis non celebrare.

Unus multorum;] Εἷς τῶν πολλῶν, unus è plebe, ejus similis ego, pariter infirmus & superstitiosus: si libet, ità me apella: at mihi veniam dabis, Horati, si in hoc tibi contradicam.

73. *Surrexe.*] Vide suprà Sat. 5. v. 79. ad vocem *erepsemus.*

76. *Et, Licet antestari?*] Et conversus ad me, dixit, Vis antestari? Cui libentissimè annui, ac de more aurem obtuli tangendam. Lex XII Tab. ità jubebat: *Si in jus vocatus non it, antestatus manus injicito: aurem antestati capito:* vel, ut habet J. Lips. Epistolic. Quæst. l. 4. Epist. 26. *Si dolus vocatione fiat, antestaminor: ni it, aurem capito antestati.* Quod sic ille ibid. explicat: in antestatione, inquit, actor imam auriculam tangebat antestati, addens hoc verbum, *Memento.*

77. *Oppono auriculam*;] Plin. l. 11. c. 45. *Est in aure imâ memoriæ locus, quam tangentes attestamur,* vel potius *antestamur:* ut contrà Rœvardum ex lege & more veteri asserit Lipsius modò citatus.

Rapit in jus.] Post factam antestationem licebat trahere in jus vel reluctantem reum.

78. *Apollo.*] Bonorum is poëtarum tutor ac vindex. Alii respici volunt ad Augusti forum ubi erat statua Apollinis eburnea eo ipso in loco, in quo jus dicebatur. Plin. l. 36. c. 5. Juvenal. Sat. 1. v. 128.

Sportula, deinde forum, jurisque peritus Apollo.

SATIRA X.

Quod de Lucilio in quartâ superiori scripserat, in hâc asserit & explicat.

NEmpe incomposito dixi pede currere versus
Lucilî. Quis tam Lucilî fautor ineptè est
Ut non hoc fateatur? At idem quòd sale multo
Urbem defricuit, chartâ laudatur eâdem,
Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera: nam sic
Et Laberî mimos, ut pulchra poëmata, mirer.

Scripsi nimirùm Lucilii carmina ire pede incondito. Ecquis tam stultè est Lucilii defensor, ut id minimè concedat? Verùm ille ipse eâdem in membranâ laudatur, quòd acerbitate plurimâ civitatem perfricuit. Neque verò, id ei largiens, alia perinde concedam. Hoc etenim pacto mimos etiam Laberii velut pulchra carmina celebrarem.

ANNOTATIONES.

Hoc primùm te, lector, monitum volo, spurios octo versus huic Satiræ præfixos legi in quibusdam manuscriptis, quos nè desideres, hîc apponendos censui. Sic habent.

Lucili, quam sis mendosus, teste Catone
Defensore tuo, pervincam, qui malè factos
Emendare parat versus. Hoc lenius ille
Est quo vir melior. Longè subtilior ille
Qui multum puer, & loris & funibus udis
Exornatus, ut esset opem qui ferre poëtis
Antiquis posset contra fastidia nostra,
Grammaticorum equitum doctissimus. Ut redeam illuc.
Nempè incomposito, &c.

Horum sensus est iste: Si quidem Cato, Lucilii admirator, ejus tamen versus complures emendare apparat, certè non carent mendis. Verùm est, qui Lucilium Catone meliùs defendat? is nempè qui secum defert funes et flagella, quibus percutiat & coerceat eos omnes qui obtrectârint Lucilio & veteribus Poëtis. Et hæc ironicè. Quæ quidem ostendunt & Lucilium habuisse reprehensores dudum, & pariter fautores etiam *ineptè*, quod ait hîc Horatius.

1. *Nempè incomposito, &c.*] Hoc certè esse legitimum hujus Satiræ ex abrupto exordium fatentur eruditi.

Incomposito dixi pede, &c.] Lucilium, fateor, reprehendi; dixique duriusculos esse ejus versus; sed laudavi pariter quòd vitiosos cives Rom. acriter insectatus sit. Uno verbo nec debita negavi elogia, nec indebita concessi. Sanctus Hieron. Epist. 45. ad Pammach. *mordetur*, inquit, *& Lucilius, quòd incomposito pede currat. & tamen sales ejus leposque laudantur.*

3. *Ut non hoc fateatur?*] Sic est. Sunt qui probent omnia in eo quod aliquâ parte animum placuit; nolintque fateri nævos inesse ei, in quo perfecta quæpiam admirantur. Verumtamen *nihil est ex omni parte beatum.*

Sale multo Urbem defricuit.] Sanctus Hieronymus Epist. 47. de vitand. susp. contub. *ubi illa quondam constantia, quâ multo sale urbem defricans Lucilianum quidpiam retulisti?* Pers. Sat. 1. v. 114.

. . . . . *secuit Lucilius urbem:*
Te Lupe; Te Muti, &c.

Lege Cic. l. 1. de Finib. n. 9. ubi Lucilii refert versus. Vide & quæ annotavi ad Pers. cit.

5. *Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera:*] Ità profectò æquus rerum æstimator est Horatius & rectus judex: quidquid velit Quintil. l. 10. c. 1. ubi, *Lucilius*, inquit, *quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores, ut eum non ejusdem modò operis auctoribus, sed omnibus poëtis præferre non dubitent. Ego, quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & esse aliquid quod tollere possis, putat. Nam eruditio in eo mira, & libertas atque inde acerbitas, & abundè salis. Multo est tersior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus.* Sensus Horatii: Tribuens Lucilio quòd salibus & acerbitate polleat, non proinde fateor pulchra esse, concinna, & perfecta ejus poëmata. Alioquin etiam laudare & mirari oporteret mimos, utpote dicacitate præstantes.

6. *Laberî mimos.*] Comœdias Liberii salibus & facetiis plenas. Sueton. Jul. Cæsar. c. 39. *Ludis mimum suum egit Decimus Laberius eques: & quòd Cæsari admodum placuisset, donatus quingentis sestertiis, & annulo aureo, sessum in quatuordecim è scenâ per orchestram transiit:* Hunc verò transitum minimè ferens Cicero, eos ludos tum spectans, Laberio sedile quærenti ait: *Recepissem te, nisi angustè sederem:* simul & illum respuens, & in novum Senatum jocatus, cujus numerum Cæsar suprà fas auxerat.

Ergò

Ergò non satis est risu diducere rictum
Auditoris: et est quædam tamen hîc quoque virtus:
Est brévitate opus, ut currat sententia, neu se [01]
Impediat verbis lassas onerantibus aures:
Et sermone opus est, modò tristi, sæpé jocoso,
Defendente vicem modò rhetoris, atque poëtæ,
Interdum urbani, parcentis viribus, atque
Extenuantis eas consultò. Ridiculum acri
Fortius et meliùs magnas plerumq; secat res.
Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est, [02]
Hoc stabant, hoc sunt imitandi; quos neq; pulcher

Itaque non sufficit risu extendere cachinnos auditoris: quamquam est in hoc quoque nonnulla virtus. Brevitas requiritur, ut sententia fluat, nec se involvat dictionibus aures offendentibus & fatigantibus. Item requiritur sermo nunc severus, nunc hilaris, sustinens vices quandoque rhetoris, ac poëtæ, alias faceti, qui vires continet, & illas datâ operâ diminuit. Certe res magnas aliquando jocosum decidit efficacius & aptius quàm acerbum. Eo pollebant, in eo sunt imitatione digni homines illi à quibus vetus comœdia condita est: quos nunquam

ANNOTATIONES.

Id verò non impunè. Respondit enim Laberius: *Mirùm si angustè sedes, qui soles duabus sellis sedere:* exprobrans Ciceroni levitatem & lubricum fidei. Hæc Macrob. Saturnal. l. 2. c. 3. & l. 7. c. 3. Vide ejusdem l. 2. c. 7. Gell. l. 10. c. 17. & Cic. l. 7. Epist. 11.

Mimos.] Mimus erat fabula planè dicax, ab uno actore agi solita, nec in plures actus divisa: sine exordiis, sine cantu & gesticulatione, Diomed. Item, est factorum cum lasciviâ imitatio: unde nomen à μιμεῖσθαι *imitari.* Gell. l. 17. c. 14. *C. Cæsarem,* inquit, *ità Laberii maledicentia & arrogantia offendebant, ut acceptiores & probatiores sibi esse Publii quàm Laberii mimos prædicaret.*

9. *Ut currat sententia.*] Ne vel nimia brevitas obscuram faciat orationem, vel prolixitas verbis pluribus animam legentis oneret & impediat; in quo peccabat Lucilius. Huc pertinet quod Augustus Agrippinam neptim admonebat in quadam Epistolâ; ejus nempè laudans ingenium, cùm de suâ vitâ casibusque suorum commentarios scriberet, aiebat: *Opus est dare te operam ne molestè scribas.* Sueton. Octav. c. 86. Tacit. Annal. 4.

12. *Modò rhetoris, atque poëtæ, Interdum urbani.*] Horatius, egregiè suo more, tres istas virtutes requirit in satirographo: defendat vicem *rhetoris,* argumentis pugnando; *poëtæ,* solertem & aptam dictionem adhibendo; *urbani,* salibus & jocis quædam etiam gravia traducendo solvendoque. Cic. c. 1. de Orat. n. 17. *Accedat lepos quidam, facetiæque, & eruditio libero digna, celeritasque & brevitas respondendi & lacessendi, subtili venustate & urbanitate conjuncta.*

13. *Parcentis viribus.*] Sapienter, consultò callidè, stylum acrem aliquando coërcentis; neque semper acerbè excandescentis aut mordicùs lacerantis. Et hoc vitii habebat Lucilius, qui passim *ense velut stricto ardens infremit;* Juvenal. Sat. 1. v. 165. atque auditorem ita dente carpit ut etiam *genuinum frangat.* Pers. Sat. 1. v. 115. Noster contrà, ut ait ibid. Persius,

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

14. *Ridiculum acri Fortiùs, &c.*] Nonnunquàm sermo hilaris, facetus, lætus, festivus plus valet & efficit quàm vehemens, gravis, pugnax, dicax, acerbus. Hic enim adversarium irritat, & vires novas colligere impellit; at ille quasi nervos succidit, ac prosternit. Gorgias Leontinus dicebat, res severas risu, risum rebus severis discuti: ex Aristot. l. 3. de arte dicendi. Gell. l. 12. c. 12. ita scribit: *Hæc quoque disciplina rhetorica est, callidè & cum astu res criminosas citra periculum confiteri: ut si objectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione joculari eludas . . . ita Cicero, urbano facetoque dicto diluit id quod inficiari non poterat, &c.* Scilicet cùm à Pub. Sylla, qui tum reus erat, pecuniam mutuò, ad emendam in palatio domum, accepisset, atque hæc ei exprobrarentur; utrumque firmiter negavit: atque tum, inquit, verum sit accepisse me pecuniam, si domum emero. At re subinde prodita, emptâque domo, cùm hoc mendacium in Senatu ei ab inimicis objiceretur, risit satis, respondditque: *Parum certè consulti homines estis, qui ignoratis prudentis & cauti patris familias esse, quod emere velit empturum se negare propter competitores emptionis.* Id. ibid. Vide Orat. pro L. Muræna: ubi cavillans astutè Cicero adversarii Catonis auctoritatem eludit vincitque.

16. *Illi, scripta quibus, &c.*] Comœdiæ veteris auctores. Eupolis, Cratinus, Aristophanes, &c. De quibus Sat. 4. præced.

17. *Hoc stabant, &c.*] His virtutibus, quas modò laudavi, excellebant: variâ eruditione, sententiarum argutâ brevitate, satiricum salem aptè adhibebant acrimoniam styli modò exerentes, interdum cohibentes, & consultò viribus parcentes, &c.

Her-

coluit aut bellus Hermogenes, aut simius iste, nihil sciens canere nisi Calvum & Catullum. At enim Lucilius *laudabile hoc præstitit, quòd Græcas voces Latinis miscuit. O stultitiam in literis!* Ergone *existimatis arduum & admirabile quod fecit Pitholeon Rhodius? Sed,* inquies, *dulcior* est *oratio utrâque sermone constans, velut si vinum Falernum misceatur Chio.* Verùm enimverò *quandoquidem condis* tu *carmina, quæro* à te, *si tibi defendenda esset difficilis causa Petillii accusati, utrum patriæ videlicet & Latini parentis immemor, satageres quæsita foris vocabula patriis admiscere,*

Hermogenes unquam legit, neque simius iste,
Nil præter Calvum et doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quòd verbis Græca Latinis
Miscuit. O seri studiorum! quîne putetis [601]
Difficile et mirum Rhodio quod Pitholeonti
Contigit? At sermo linguâ concinnus utrâque
Suavior: ut Chio nota si commista Falerni est.
Cùm versus facias, teipsum percontor, an, et cùm
Dura tibi peragenda rei sit causa Petillî,
Scilicet oblitus patriæque patrísque Latini,
Cùm Pedius causas exsudet Poplicola, atque
Corvinus, patriis intermiscere petita

ANNOTATIONES.

18. *Hermogenes.*] Tigellius, acer Lucilii fautor, de quo Sat. 3. præced.

Simius iste.] Demetrius poëta & fabularum actor, de quo paulò post: *simius,* corpore deformis; vel ineptus & insulsus imitator.

19. *Nil præter Calvum, &c.*] Uterque ille hos tantùm poëtas amatoria scriptitantes legebat, nunquam verò eximios illos veteris Comediæ ac perfectorum hujus generis carminum scriptores. Sic Horatius Hermogenem & Demetrium imperitiæ notat pariter atque luxuriæ: indeque probat Satiræ veras ignorasse virtutes; & hinc illos esse ineptos admiratores Lucilii.

Calvum.] Cor. Licinius Calvus in poëmatibus scribendis perelegans, ingenio lepido & urbano; Catulli poëtæ amicus fuit. Cicero in Epist. eum laudat, aitque Iambicis præstitisse: quibus civitatis etiam Principes, C. Cæsarem & Pompeium acerrimè insectari minimè dubitavit. Quintil. & Seneca Calvum scribunt contendisse cum M. Tullio de principatu eloquentiæ, Petr. Crinit. Gregor. Gyrald. &c.

Catullum.] C. Valer. Catullus Veronensis, in urbe claruit quo tempore Terentius Varro: Docti cognomen adeptus est peculiari epitheto, ex eruditorum consensu: Val. Martialis ad Macrum, 10, 78.

Nec multos mihi præferas poëtas,
Uni sed tibi sim minor Catullo.

Scripsit Lyrica, Elegias, Epigrammata: commendatur mirum in modum à Gellio. Crinit. de eo vulgatum est distichon istud.

Tantum parva suo debet Verona Catullo,
Quantum magna suo Mantua Virgilio.

20. *At magnum fecit, &c.*] Ità loquuntur Lucilii fautores: quos refellit Horatius deinceps. Insulsi nimiùm palati homines laudabant quod est fatuum & vitio vertendum; nempè *verbis Græca Latinis miscere.* Lucilius apud Cicer. de Finib. 1. v. 19.

Χαῖρε, inquam, Tite . . . χαῖρε, &c. De Finit. 2. n. 24.

. . . Lælius clamores sophos ille solebat
Edere, &c.]

Apud Non. Marcell. in voce *compernes:* Lucil. Sat. l. 3.

Nunc censes καλλιπλόκαμον καλλίσφυρον illam.

. . . .

Compernem aut varam fuisse Amphitryonis
ἄκοιτιν
Alcmenam
Τυρῶ εὐπατέρειαν, &c.

21. *O seri studiorum.*] Ὀψιμαθεῖς, qui serò animum ad studia appulerunt, proindeque minùs eruditi: contrà παιδομαθεῖς, qui ab ipsâ pueritiâ literis incubuerunt.

Quîne putetis.] Al. *Quîve:* quæ particula respondet Græcæ γὲ *utique, certè:* nec redundare est existimanda Priscian. l. 16. c. 1. Alii interrogativè accipiunt.

22. *Pitholeonti.*] Pitholeon, ex insulâ Rhodo, Epigrammata quædam insulsa composuit; & Græcis vocibus infarcire amavit.

24. *Ut Chio nota si, &c.*] Falernum vinum paulò austerius temperabatur lenitate Chii. Quid sit *nota* illa vide l. 2. Od. 3. v. 8. ubi & de *Falerno,* pariter & l. 1. Od. 20. De Chio l. 3. Od. 9. v. 5.

26. *Petilli.*] De Petillio fure aureæ Jovis coronæ, jam mentio fuit in Sat. 4. superiori.

21. *Latini.*] Quidam legunt *Latini,* & jungunt cùm sequentibus. Sed non placet ista narratio, quanquam à viris sanè gravibus invecta.

21. *Pedius Poplicola.*] Hic filius fuit Q. Pedii, qui à Jul. Cæsare scriptus hæres; & Consulatum Romæ gessit cum Augusto, post Hirtium & Pansam.

Exsudet.] Magnis sudoribus elaboret, ad puritatem sermonis patrii asserendam.

29. *Corvinus.*] Messala Corvinus domi valde

Verba

Verba foris malis, Canusini more bilinguis?
Utqui ego cùm Græcos facerem, natus mare citra, [104]
Versiculos; vetuit me tali voce Quirinus,
Post mediam noctem visus, cùm somnia vera:
In silvam non ligna feras insaniùs, ac si
Magnas Græcorum malis implere catervas.
Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona, dúmq;
Diffingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo,
Quæ nec in æde sonent certantia, judice Tarpâ; [105]

ad instar Canusini duplici linguâ utentis; contra quem Pedius Poplicola & Corvinus orationes puras elaborant? At cùm versus Græcos meditarer, natus ego cis mare, Quirinus apparuit post mediam noctem, tunc *quandò vera* sunt *insomnia,* ac *me prohibuit his verbis: Non stultiùs in silvam portes ligna, quam magnas Græcorum turmas augere studeas.* Itaque *dum inflatus Alpinus jugulat Memnonem, & dum cœnosum Rheni fontem deformat; ego ista scribo ludens, nec recitanda in Apollinis templo ad certamen, Tarpâ Judice;*

ANNOTATIONES.

nobilis ac pariter clarus orator, atque Græcis vocibus Latinæ orationi admixtis infensus, Σχοινοβάτην, Latinè funambulum, reddidisse fertur. Quintil. lib. 10. cap. 1. *Messala,* inquit, *nitidus & candidus, & quodammodo præ se ferens in dicendo nobilitatem suam.* Crinitus de hon. discipl. l. c. 12, inter alia de illo non pauca, sic habet: De ejus singulari prudentiâ & gravitate testimonium extat amplissimum M. T. Ciceronis. Sic enim ad Brutum; Messalæ inquit, excellentiam non possum silentio prætérire. Cave putes quemquam esse illi similem constantiâ, curâ & studio Reipublicæ atque eloquentiâ, quâ mirabiliter excellit. Tametsi Messala idem cùm provectior foret, memoriæ sensum sic amisit, ut sui quoque nominis oblitus tradatur. Idque ei biennio antè obitum contigit; quod Orbilio itidem Beneventano accidisse constat. Vide & Cœl. Rhodig. l. 11. c. 13. Alex. ab Alex. l. 6. c. 20, &c.

30. *Canusini more bilinguis.*] De Canusio, oppido Apuliæ, jam dixi supra ad Sat. 5. sub finem. Hoc à Diomede conditum; hincque cives partim Græcè partim Latinè loquebantur. Totus etiam ille terrarum tractus Magna Græcia est appellatus.

31. *Natus mare citra.*] Apud fines Apuliæ in Italiâ; non ultrà mare in Græciâ.

32. *Vetuit me tali voce Quirinus.*] Lepida fictio. Quirinus Latini populi sermonisque auctor & conditor deterruit a scribendis Græcè versiculis.

33. *Cùm somnia vera.*] Quando jam coctis alimentis purgatiores esse debent sensus. Atque ità statuebant veterum superstitio. Tertull. de animâ, c. 22. *Certiora & collatiora somniari affirmant sub extremis noctibus, quasi jam emergente animarum vigore, pr ducto sopore, &c.* Philostrat. l 2. *Si tempus antelucanum sit & somni matutini; conjectant somnium illud, quasi tunc animâ verum vidente.* Theocrit. Idyll. 19. initio scribit, à Venere immissum Europæ somnium, cùm tertia pars noctis staret, proximâ jam aurorâ, quando somnus oculos molli vinculo detinet, ac tum veracia pascuntur insomnia, Tibull. l. 3. Eleg. 4.

Dii meliora ferant, nè sint insomnia vera,
Quæ tulit extremâ proxima nocte quies.]

Ovid. Epist. Heronis. 19. v. 195.

Namque sub aurorâ, jam dormitante lucernâ,
Somnia quo cerni tempore vera solent.

34. *In silvam non ligna, &c.*] Verba sunt Quirini Horatium redarguentis.

35. *Magnas Græcorum catervas.*] Ingentem numerum Græcorum Poëtarum vel Poëmatum.

36. *Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona.*] Ego, inquit noster, à Quirino edoctus has ludo satiras; dum alii carmen heroicum miserè disperdunt, temerè ac ineptè attentantes grave scribendi genus; v. g. dum Alpinus de Memnone (ex Hesiodi Theogoniâ) ab Achille interfecto tam insulsam Tragœdiam profert, inflatis quidem & turgidis versibus ut ipse magis quam Achilles Memnonem jugulasse videatur.

Alpinus.] Aulus Cornelius Alpinus iste longè est alius ab insigni poëtâ Cornelio Gallo, de quo Virgil. Eclog. 10 ut eruditè monet Terrentius contra Cruquium.

37. *Diffingit Rheni luteum caput.*] Idem Alpinus Epicum etiam carmen molitus fuerat de Bello Germanico, ubi Rhenum descripserat adeò perditè, ut nobile flumen deturparet, limpidis aquis pulchroque capiti quasi luteum, grandi certè argumento sordes aspergens. Non abs re putes hic alludi ad morem pingendi effingendique fluvios specie humanâ, ex urnâ aquam fundentes. Sunt qui legunt *defingit*; alii *depingit*; sed minùs benè.

38. *Quæ nec in æde sonent certantia.*] Hæc inquàm, scribo ludens, minimè verò proferenda in certaminibus & commissionibus poëtarum ab Augusto institutis, apud Apollinis Palatini templum. De quo disserui dudum in Persii Prologo. Vide Sueton. Octav. c. 89.

Judice Tarpâ.] Spurius Metius Tarpa recitantium auditor assiduus: unusque è quinque arbitris, quorum debebant calculo probari quæ in æde Musarum proponebantur; nec in scenam præferebantur quæ ab eis fuissent explosa. De illo iterum in Epist. ad Pisones, v. 307.

nec reponenda bis terque in theatris ad ſpectaculum. Tu quidem, ô *Fundani, ſolus viventium noſti urbanè ſcribere verſus* comicos, in quibus *meretrix aſtuta & ſervus decipiunt vetulum Chremetem. Pollio principum geſta refert pede ter percuſſo. Varius carmen heroicum exequitur magis ſtrenuè quàm ullus alius. Muſæ ſilvarum amantes donârunt Virgilio tenerum ac lepidum. Iſtud reſtabat à Varrone Atacino & aliquot aliis tentatum fruſtrà, quod felicius expedire poſſem ego, auctore* tamen *inferior: cui nequaquam velim auferre lauream magnâ cum laude capiti* ejus *aptatam. Sed dixi illum currere cœnoſum, ſæpe vehentem demenda, et plura quidem, quàm approbanda. Dic verò, præcor,*

Nec redeant iterum atq; iterum ſpectanda theatris.
Argutâ meretrice potes, Davóque Chremeta
Eludente, comis garrire libellos
Unus vivorum, Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo. Forte epos acer,
Ut nemo, Varius ducit: molle atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure Camenæ.
Hoc erat, experto fruſtra Varrone Atacino,
Atq; quibuſdam aliis, melius quod ſcribere poſſem,
Inventore minor: neque ego illi detrahere auſim
Hærentem capiti multâ cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, ſæpè ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. Agè, quæſo,

ANNOTATIONES.

39. *Iterum ſpectanda theatris.*] Neque dramata compoſui in ſcenam producenda, ad auram vulgi & publicum favorem captandum. Hæc ſunt eteni in ambitione procul.

40. *Argutâ meretrice potes, &c.*] O Fundani, ſolus poëtarum qui modò vivunt, peritus es, atque unus ſcitè & facetè vales ſcribere comœdias: in quibus *arguta meretrix* & ſervus aſtutus *comiter garrientes eludunt ſenem*, ejus crumenam emungunt, &c.

Davóque Chremeta.] Alluſio eſt ad Terentii Andriam, ubi Chremes ſenex, Davus ſervus, notæ ſunt perſonæ comicæ.

41. *Comis.*] Hæ voces comis, comœdia, comeſſatio, habent originem à *κῶμος feſtivitas.* Hoc etiam nomine colebatur Deus hilaritatis & laſciviæ. Varro 6. de Ling. Lat.

42. *Fundani.*] Mirum ſanè quòd à nemine uſquam laudatur Fundanius ille, quem tam inſigni elogio exornat Horatius.

Pollio regum Facta canit.] Tragœdias eleganter ſcribit: *pede ter percuſſo:* verſibus ſenariis tres dimenſiones habentibus: qui *ſenos reddunt ictus*, ut eſt in Epiſt. ad Piſon. v. 253. In tragœdiis nempè, ut nôrunt omnes, *facta regum* ſunt argumenta conſueta, & verſus Iambici trimetri duntaxat adhibentur. Vide l. 2. Od. 1. ubi de Pollione, &c.

43. *Forte epos.*] Varius epicum carmen ſtrenuè exequitur; *forte*, quippe quòd nequit expediri ſine forti & conſtanti ſpiritu, & venâ abundanti ac divite, eſtque opus longum, animique ſolertis ac diu multumque attenti. Vide l. 1. Od. 6. ubi de Vario excellenti poëta. Item Petr. Crinit. Poët. Lat. l. 3. c. 44.

44. *Molle atque facetum Virgilio, &c.*] Virgilius Bucolica & Georgica ſtylo molli & idoneo compoſuit. Tunc nimirùm Æneis nondum in lucem prodierat, cùm ſcriberet iſta Horatius.

Facetum.] Quintil. l. 6. c. 3. *Facetum non tantum circa ridicula opinor conſiſtere. Nec enim diceret Horatius, facetum carminis genus naturâ conceſſum eſſe Virgilio. Decoris hanc magis & excultæ cujuſdam elegantiæ appellationem puto. Ideòque in Epiſtolis Cicero hæc Bruti verbis refert:* næ illi ſunt pedes faceti, &c. *quod convenit cum illo Horatiano:* Molle atque facetum.

46. *Hoc erat experto.*] Carmen ſatiricum erat, quod ego melius aliis multis poſſem ſcribere: non tamen par Lucilio inventori.

Experto fruſtrà Varrone Atacino.] Pub. Terent. Varro Atacinus, ab Atace Narbonensis Galliæ vico vel fluvio cognominatus, iis natus temporibus quibus Cicero & Hortenſius clari habebantur in eloquentiâ; ingenio præclaro fuit: ſcripſit Epigrammata, Elegias, & alia mirifico ſtudio. Argonautica ejus celebrant Probus Valerius, aliique Grammatici, & ex illis ſæpè verſiculos referunt. At in Satiris fruſtrà deſudavit. Adeò verum eſt quod canit in Eclog. Virgilius: *non omnia poſſumus omnes.* Vide Pet. Crinitum. l. 2. c. 13. Quintil. l. 10. c. 1. ità ſcribit; *Atacinus Varro in iis per quæ nomen adeptus eſt, interpres operis alieni, non ſpernendus quidem; verùm ad augendam facultatem dicendi parum locuples.* Ejus etiam meminit Euſeb. Chron. natumque refert ad Olymp. 174. annis circiter viginti à morte Lucilii; & Græcas literas ſummo ſtudio didiciſſe anno ætatis 35.

48. *Inventore minor.*] Quòd Lucilius Satiras primas *ſcripſit*, & quòd *miram eruditionem & libertatem, acerbitatem & abundè ſalis* habet, hinc eò ſe minorem profitetur noſter, quanquam *terſior multò ac purus magis, & ad notandos mores præcipuus:* ut fatetur Quintil. antè citatus.

Tu

Tu nihil in magno doctus reprêndis Homero?
Nil comis tragici mutat Lucilius Attî?
Non ridet versus Ennî gravitate minores? [607]
Cum de se loquitur, non ut majore reprensis. [606]

numquid tu eruditus nihil redarguis in Homero magno? Numquid Lucilius ipse facetus nihil mutat Attii Tragœdiarum scriptoris? An non deridet Ennii versus quosdam *leviores? quando loquitur de seipso haud tanquam perfectiore iis quos carpit.*

ANNOTATIONES.

52. *Homero?*] Qui, bonus licet & magnus, interdum ipse dormitâsse reperitur, neq; omninò est sine mendis, quamvis agnoscatur ab universis ingenio, arte, eruditione, aliisque virtutibus, omnium facilè princeps. Vide Longinum.

53. *Nil comis tragici mutat Lucilius Atti?*] Si Lucilius *ipse* in prioribus poëtis quædam emendat; cur nos Lucilium ad trutinam non revocabimus?

L. Attius.] (*Accius* scribunt quidam) Tragœdiarum scriptor, Pacuvio paulò junior, ingenio acri fuit. Ejus versibus exornari templorum ac monumentorum aditus volebat Decimus Brutus, teste Cicerone in orat. pro Archiâ poëtâ. n. 27. Pacuvius autem Acci Tragœdiam Atreum laudavit velut grandem & sonoram: reprehendit verò quasi subacidam & duriusculam. Quod fassus est Attius; addiditque se non pœnitere; quia, sicut poma acerba primùm & dura paulatim fiunt mitia; ita & ingenia: contrà quæ vieta gignuntur & mollia, ad veram frugem & maturitatem nunquam perveniunt, sed potius ac magis putrescunt. Vide Crinit. de Poëtis l. 1. c. 7. Gell. l. 13. c. 2. l. 18. c. ult. ubi sic scribit in fine: *posteà Q. Ennius, & juxta Cæcilius & Terentius, ac subinde Pacuvius, & Pacuvio jam sene Attius, clariorque tunc in poëmatibus eorum obtrectandis Lucilius fuit.* Attius Tragœdias benè multas scripsit, quarum fragmenta quædam supersunt; Comœdias etiam. Quam fortassis ob rem *comis Tragicus* hic appellatur. Vulgò tamen vox *comis* non in Genit. accipitur, sed in Nominat, referturque ad seq. *Lucilius.* Tragœdiæ Acci celebrantur, Phœnice, Medea, Menalippus, Alcmæon, Prometheus, Atreus, Philoctetes, Neoptolemus, &c. imprimis autem Argonautæ, unde est illud carmen de Argo navi laudatissimum:

. . . . Tanta moles labitur
Fremebunda ex alto, ingenti sonitu & strepitu,
Præ se undas volvit: vortices vi suscitat.
Ruit prolapsa, pelagus respergit: profluit.
Ità dum interruptum credas nimbum volvier:
Dum quod sublime ventis expulsum rapier
Saxum; aut procellis, vel globosos turbines
Existere ictos undis concursantibus;
Nisi quas terrestres pontus strages conciet:
Aut forte Triton facina verrens specus
Subter radices pœnitus undanti in freto
Molem ex profundo saxeam ad cœlum eruit,

Vide & apud Cic. cit. Attii versus, variis locis de Divin. 1. n. 44, &c.

55. *Ennî.*] Q. Ennius Poëta natus est Tarenti, vel, ut plerique volunt, Rudiis in oppido Salentinorum. Tullius pro Archia, *Rudium hominem* vocat, & mirè commendat Ennium: nec minus alii, velut acri virum ingenio, eruditione multiplici, fide, comitate, probitate, doctrinâ omninò singulari. Floruit temporibus Plauti Comici & M. Catonis oratoris clarissimi. Quem deinceps secuti sunt Cæcilius, Pacuvius, Attius, &c. Per multa composuit vario carmine, Annales, Tragœdias, Comœdias, Satiras, &c. ex Lucretio. l. 1. c. 118.

Ennius . . . . . . primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas hominum quæ clara clueret.

Quintilianus Ennium scribit pari veneratione colendum ac sacros vetustate lucos, in quibus grandia robora non tantam habent speciem quantam religionem. Ennii versus affert Cicero pluribus locis. Lege de Divin. 1. n. 40, &c. Vide & Macrob. Saturnal. l. 6.

Ridet versus gravitate minores.] Quamvis tanti habitus est Ennius, in ejus carminibus quædam rectè reprehendit ac deridet Lucilius tanquam haud satis graviter & accuratè scripta. Annæus Seneca Epist. ad Lucil. *Admiror,* inquit, *eloquentissimos viros deditos Ennio, pro optimis ridicula laudâsse:* & hosce de Cethego versus Enni affert:

Is dictus ruenctis ollis popularibus olim
Qui tum vivebant homines atque ævum agitabant,
Flos delibatus populi, Suadæque medulla.

Ennium tamen defendit Gell. l. 12. c. 2. Macrob. Saturnal. l. 1. c. 4. & l. 6. c. 3. *Nemo.* inquit, *ex hoc viles putet veteres poëtas, quòd versus eorum scabri nobis videntur. Ille enim stylus Enniani seculi auribus solus placebat: diuque laboravit ætas secuta, ut magis hunc molliori stylo temperarent.* Neque verò prætereire hic licet aut ridiculos aut scabros Ennii versiculos istos:

O Tite, tute Tati tibi tanta tyranne tulisti.
At tuba terribili sonitu taratantara dixit.

55. *Cùm de se loquitur, &c.*] Cum Lucilius quosdam Ennii versus ridet ac reprehendit, non tamen eò se majorem dicit: sic ego Lucilii quædam reprehendens, haudquaquam me illi

Quid

Quod pariter impedit nos scripta Lucilii evolventes disquirere, an ejus, an rerum natura difficilis prohibuerit versus limatiores & suavius fluentes quàm si aliquis id unum satis habeat carmen aliquod includere sex pedibus; et gaudeat fecisse ducentos versus ante cœnam, ac totidem post? qualis fuit vena Cassii Etrusci vehemente fluvio rapidior; quem narrant crematum fuisse scriniis & scriptis suis. Dico igitur:

Quid vetat & nosmet Lucilî scripta legentes
Quærere, num illius, num rerum dura negârit
Versiculos natura magis factos, et euntes
Mollius? at si quis pedibus quid claudere senis
(Hoc tantùm) contentus, amet scripsisse ducentes
Ante cibum versus, totidem cœnatus? Etrusci
Quale fuit Cassi rapido ferventius amni
Ingenium; capsis quem fama est esse librisque
Ambustum propriis. Fuerit Lucilius, inquam,
Comis et urbanus; fuerit limatior idem,
Quàm rudis et Græcis intacti carminis auctor,

Esto, *fuerit Lucilius facetus ac lepidus; fuerit etiam magis politus quàm inventor poëmatis minus exculti, atque Græcis haud tentati.*

more correct

ANNOTATIONES.

præferendum existimem. Ista verba Horatii de Ennio intelligenda contendit Heinsius, explosisque aliorum interpretationibus cantat εὕρηκα, *inveni*; verùm quàm longè ab Horatii mente aberrârit, luculenter & eruditè, ut certè alia, exequitur noster Dacerius, ad quem te paulùm divertere, lector, nusquam pigeat.

57. *Num illius, num rerum dura negarit natura, &c.*] Utrum Lucilianorum versuum compositio rudis & impolita ex materiæ & rerum naturâ difficili prodierit; an ex ipsius ingenio duriori, vel certe ex indiligentiâ, & quòd scribentem *offenderit limæ labor & mora?* Epist. ad Pis. v. 293.

58. *Versiculos magis factos.*] Cic. in Bruto, *Intellectum est quantum vim habeat accurata & facta quodammodo oratio.*

Euntes Molliùs.] Martial. Epigr. 11, 91.

Carmina nulla probus molli quæ limite currunt,
Sed quæ per salebras, altaque saxa cadunt.

59. *At si quis.*] Quanta hîc varietas difficultasque? Alii legunt, *ac si quis*, junguntque cum antecedentibus, & sic explicant: *Versiculos euntes Mollius, ac si quis pedibus, &c.* Id est, versus molliores & concinniores, quos facere soleat poëta negligens, qui satis habuit plures scribere parvo labore versus, parum etiam venustos. Alii, *aut si quis*. Alii, *an si quis, &c.* Prima legendi ratio satis placet; mallem tamen, *an sit qui pedibus, &c.* hoc sensu: quid vetat nos scripta Lucilii recensentes quærere unde fiat, ut plerique versus ejus incompositi, non magis facti, & molliùs eant? an ex vitio rerum: an ex ipsius rudiora naturâ; an is ipse fuerit qui *pedibus quid claudere senis Hoc tantum contentus, amaverit scripsisse ducentos, &c.* nec studuerit recensere emendare, ac *malè tornatos incudi reddere versus*; ut est in Epist. ad Pis. v. 441.

61. *Etrusci Quale fuit, &c.*] Cassius Parmensis abundantis ac fœcundæ magis quàm divitis & pulchræ venæ poëta, ab Augusto jussus interfici, tum quòd ipsi obtrectare pergeret, tum præcipuè quòd Jul. Cæsaris percussoribus hostibusquè suis semper adhæserat. Hinc eum sponte vellicat Horatius Augusto velificans. Suetonius Octav. c. 4. *Cassius Parmensis quadam epistolâ non tantum ut pistoris sed etiam ut nummularii nepotem, sic taxat Augustum*; materna tibi farina; siquidem ex crudissimo Ariciæ pistrino hanc pinsit manibus collybo decoloratis Neruloneusis mensarius. Vide Vell. Paterc. l. 2. Oros. l. 6. c. 19. Appian. bell. civil. l. 5. item Valer. Max. l. 1. c. 7. Att. 7. Crinit. l. 3. c. 4.

63. *Capsis librisque Ambustum propriis.*] Tot libros ac versus futiles ille scripserat, inquit noster jocosè & dicaciter, ut cremando ejus cadaveri sufficerint. Quod ex Senatusconsulto factum asserit vet. Comment. Verum id refellitur ex verbis, *fama est.*

Cassî Parmensis de Orpheo carmen hæc asserunt.

Argutæ primùm cum plectra parentis, & artem
Distinctam sumpsit citharam Rhodopeius heros,
Ridebant segnes pulsus, digitosque micantes
Sertis, & chordis indoctæ dissona vocis.
Mox pudor exardens & gloria dulcis honesti
Lusibus avertit puerilibus, omnis & illuc
Perditus incumbens Musæ pallebat amore.
Et nunc matenis inhiat, nunc ille paternis
Cantibus, hinc illinc discens dependet utrisque;
Nulla Venus faciem cepit mouente dolosis
Compedibus; soni fuerat parcusque Lyæi;
Donec ridiculas dudum modulamine silvas
Evulsosque suis scopulos radicibus egit;
Ausus & ire viam viventibus inaccessam,
Pœnarum oblitos demulsit carmine Manes.
Non levis ascensus, si quis petit arda. Sudet
Et l..imus hunc tollit, nocturno ex femiis ortis
Immoritur, delet quod mox laudaverit ipsis,
Qui cupit æternæ donari frondis honore.

66. *Quàm rudis & Græcis intacti carminis auctor.*] Quàm Ennius, qui primus omnium la-

Quamque

Quàmque poëtarum seniorum turba: sed ille
Si foret hoc nostrum fato dilatus in ævum;
Detereret sibi multa; recideret omne quod ultra
Perfectum traheretur; et in versu faciendo [10]
Sæpe caput scaberet, vivos et roderet ungues.
Sæpe stylum vertas, iterum quæ digna legi sint
Scripturus: neque, te ut miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. An tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego. Nam satis est equitem mihi plaudere: ut audax,
Contemptis aliis, explosa Arbuscula dixit.
Men' moveat cimex Pantilius, aut crucier, quòd
Vellicet absentem Demetrius, aut quòd ineptus [11]

& quàm omnes poëtæ superiores; atque si ipse ad nostram hanc ætatem reservatus à fatis esset, certè *plurima sibi resecaret; quicquid transgreditur perfectum* modum, *rescinderet; atque in condendis carminibus frequenter caput scalperet, atque ungues ad vivum morderet. Sæpe stylum converte, editurus quæ mereantur haud semel evolvi; nec satagas ut te plebs admiretur;* imò *satis habe ut pauci* tua *legant. An verò stultè gaudeas tuos versus dictari in scholis ignobilioribus? Ego nequaquam. Sufficit enim ut equites mibi applaudant; quemadmodum Arbuscula explosa constanter aiebat, cæteris spretis. An moveat me Pantilius cimex? aut doleam quòd absentem* me *Demetrius reprehendat, aut quòd redarguat nugax*

ANNOTATIONES.

tiras sed rudes omninò scripsit; at Lucilius subinde limatiores & perfectiores. Quare hic satiræ quasi primus auctor aut certè artifex jure habeatur. Alii vocem *rudis* in casu nominativo accipiunt, sicque interpretantur; fuerit Lucilius limatior quàm rudior, &c. Sed perperam.

Græcis intacti.] Græcorum nemo Satiras scripsit. Unde Quintilianus l. 10. c. 1. *Satira quidem tota nostra est, in quâ primus insignem laudem adeptus est Lucilius, &c.* Aliter sensit Jul. Scaliger, Poët. lib. 1. cap. 12. & lib. 3. cap. 98. Vide Causab. de Satirâ.

67. *Poëtarum seniorum.*] De his Sat. 4. præc.

69. *Recideret omne quod, &c.*] Superflua, inconcinna, *ambitiosa recidet ornamenta,* inquit noster ad Pis. v. 447. item *omne supervacuum pleno de pectore manat,* v. 377. Vide illùc annotanda.

71. *Caput scaberet.*] Hæc enim haud rarò facit quisquis accuratæ & perfectæ compositioni operam navat. Marcilius & alii quidam hic alludi volunt ad Minervam è cerebro Jovis editam.

Vivos & roderet ungues.] Perf. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.

Sic leviter scribendi genus significat ut notat. lib. 10. cap. 3.

72. *Sæpe stylum vertas, &c.*] Quintil. l. 10. c. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima. Neque enim sine causâ creditum est, stylum non minus agere cum delet. Hujus autem operis est, adjicere, detrahere, mutare. Sed facilius in iis simpliciusque judicium, quæ replenda vel dejicienda sunt; premere verò tumentia, humilia extollere, luxuriantia adstringere, inordinata digerere, soluta componere, exultantia coërcere, duplicis operæ. Nam & damnanda sunt quæ placuerant; & invenienda quæ fugerant.*

Stylum vertas.] Veteres nimirum in ceratâ scribentes tabellâ utebantur stylo, cujus pars altera acuta erat, & acumen dicebatur: altera obtusa quâ debebant id quod erat exaratum, complanantes & æquantes ceram, ut novam scripturam exararent. Ergò qui aliquid volebat mutare, stylum vertebat, atque alteram ejus partem adhibebat. Rem graphicè exponit P. Crinitus l. 17. de hon. discipl. c. 4. & Prudent. Hym. de coronis;

Inde alii stimulos & acumina ferrea vibrant
Quâ parte aratis cera sulcis scribitur;
Et quâ secti apices abolentur, & æquoris hirti
Rursus nitescens innovatur area.

75. *Vilibus in ludis dictari carmina.*] Perf. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?

77. *Explosa Arbuscula dixit.*] Mima illa cùm à plebe & vulgo explodebatur, parvi ducebat, dummodo paucis nobilioribus placuisset. Illius meminit Cicero ad Attic. lib. 4. Epist. 14 *Quæris nunc de Arbusculâ? Valde placuit. Ludi magnifici & grati.*

78. *Men' moveat cimex Pantilius.*] Profitetur Horatius parum se moveri dicteriis Pantilii scurræ ipsi obtrectare assueti.

Cimex.] Gall. *Punaise.* Angl. A Bug. metaph. homo putidus & mordax instar illius insecti omnibus invisi & molesti ab aculeum & fœtorem.

79. *Demetrius.*] Hunc anteà simium vocavit.

Fannius

Fannius Hermogenis Tigellii conviva? Approbent ista Plotius, Varius, Mæcenas, Virgilius, Valgius, optimus etiam Octavius, & Fuscus; nec non ambo Visci laudent velim. Citra ambitionem licet accensere te, ô Pollio; te, ô Messala, cum tuo fratre: vos quoque Bibule, & Servi: ac te pariter, ô sincere Furni; atque alios non paucos eruditos amicosque, quos taceo sponte: quibus ista, qualiacumque sint, placere cupio; ægre laturus, si minus arrideant, quam spero. Te autem, ô *Demetri*, teque ô *Tigelli, jubeo flere inter sedilia discipularum.*
Vade ô famule, & quamprimum hæc adjunge scriptis meis.

Fannius Hermogenis lædat conviva Tigelli?
Plotius, et Varius, Mæcenas, Virgiliùsque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuscus, & hæc utinam Viscorum laudet uterq;:
Ambitione relegatâ te dicere possum,
Pollio; te, Messala, tuo cum fratre; simulque
Vos Bibuli, et Servi; simul his te, candide Furni;
Complures alios, doctos ego quos et amicos [11]
Prudens prætereo: quibus hæc, sunt qualiacumque,
Arridere velim; doliturus, si placeant spe
Deteriùs nostrâ. Demetri, teque, Tigelli,
Discipularum inter jubeo plorare cathedras.
I puer; atque meo citus hæc subscribe libello.

ANNOTATIONES.

80. *Fannius.*] De hoc vili poëtâ, item de Hermogene Tigello, in Sat. 4. superiore.

81. *Plotius, & Varius.*] *De plotio* Tucca, in Sat. 5. præced. De *Vario*, l. 1. Od. 6.

Mæcenas.] Is literatorum patronus & ipse literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentiâ mediocriter excelluit, & poëticâ facultate. Scripsit varii generis poëmata, Elegias, Tragœdias. De sepulchri contemptu fertur cecinisse:

Nec tumulum curo: sepelit natura relictos.

Virgilius.] De hoc poëtarum certè principe nulla quàm pauca annotâsse præstat.

82. *Valgius.*] T. Valgius consulari ortus familiâ elegans fuit in condendis carminibus, teste vel Tibullo ad Messalam itâ scribente, l. 4. El. 4. v. 179.

Est tibi qui possit magnis se accingere rebus
Valgius: æterno propior non alter Homero,

De eo jam l. 2. Od. 9. inscriptâ.

Octavius optimus.] Optimus nempè, is poëta historias etiam scripsit. Cave, lector, ne Augustum accipias.

83. *Fuscos.*] De Aristio Fusco celebri Grammatico jam antè, l. 1. Od. 22. ipsi inscriptâ, item. Sat. 9. præced. iterumque postea Epist. 10. lib. 1.

Viscorum uterque.] Duo nempè fratres erant, bonus uterque poëta: nati patre Vibio Visco Equite Romano opibus & gratiâ apud Augustum pollente.

84. *Ambitione relegatâ.*] Citra adulationem.

85. *Pollio.*] Asinius Pollio orator præclarus. Augusto pergratus, Romæ scholam tenuit post Timagenem: primus scripta sua recitavit, primo etiam Romæ bibliothecam fecisse dicitur. Bella Cæsaris & Pompeii scripsit. Diligentiæ plurimum, consilii & animi satis habebat, teste Quintiliano; at nitore carebat & jucunditate Ciceronis. Vide l. 2. Od. 1. illi inscriptam.

Messala.] De hoc anteà v. 29. ad vocem *Corvinus.*

87. *Vos Bibuli, & Servi.*] Bibulorum atque Serviorum Romæ insignes fuisse familias nemo nescit. Jul. Cæsaris in consulatu collega Bibulus. Ad servium Sulpitium sunt multæ Ciceronis Epist. l. 4.

Furni.] Furnius historiarum scriptor elegans & accuratus, etiam Romæ Consul fuit.

91. *Discipularum inter, &c.*]. Locum hunc pleriq; interpretum transiliunt intactum, quamquam, ut mihi videtur, stylo non indignum. Quidam volunt Horatium imprecari luctum & infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis & insulsis scriptoribus. qui mulierculis duntaxat placere studerent. Ego verò sic interpretor Horatium quasi dicat: Ite molles & effœminati, pergite adolescentibus corruptis, vel etiam mulierculis recitare Elegias, amatoria carmina, voce flebili & affectatâ ad mollitiem: juxta id quod habet Persius, Sat. 1. 4. 34.

——Vatum plorabile si quid,
Eliquat, & tenero supplantat verba palato.

92. *Meo citus hæc subscribe libello.*] Iis quæ anteà de Lucilio scripsi hæc adjunge. Nimirum Satiræ quartæ præcedenti hanc attexi jubet quæ illam & explicat & asserit.

Q. HORATII

Q. HORATII FLACCI

SATIRARUM

LIBER II.

SATIRA II.

Se non posse Trebatii consilium sequi à scribendâ Satirâ dehortantis.

SUNT quibus in Satirâ videar nimis acer, & ultra [613]
Legem tendere opus. Sine nervis altera, quicquid
Composui, pars esse putat; similésque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati, 4
Quid faciam præscribe. Quiescas. Ne faciam, inquis, [614]

INTERPRETATIO.

Horat.] *Sunt homines quibus videar nimis asper in Satirâ, & carmen intendere supra modum. Pars altera existimat sine viribus esse id omne quod scripsi; atque uno die condi posse mille versus æquales meis. O Trebati, jube quid agam.* TREBAT. *Abstine.* HOR. *Dicis, ne*

ANNOTATIONES.

1. *Sunt quibus, &c.*] Dialogismus istic est Horatii ac Trebatii. Hunc nempè magni nominis Jurisconsultum facetè consulit ille quid gat, num Satiras Scribere debeat. Tandem nnes Trebatii dissuadentis rationes, ac legum tiam præscripta, risu solvit Horatius.

Videar nimis acer.] Nimis dicacem & acerbum e redarguunt alii; alii contrà velut enertum & satirico sale destitutum. O hominum dicia!

Ultra legem.] Vel, ultra modum Satiræ conenientem: quæ quidem lepida, jocosa, salsa tiùs quam aspera, injuriosa, contumeliosa. el, ultra quàm jubet lex seu 12 Tab. seu Julia Majestate, utraque scilicet vetans quemquam mosо carmine aut libello violari. Vide posteâ 82. Item Epist. ad Pis. v. 283. ubi sic hatur.

. . . . *Sed in vitium libertas excidit, & vim Dignam lege regi, &c.*

2. *Tendere opus.*] Metaph. ab instrumentis musicis, in quibus tensæ nimis chordæ rumpuntur.

4. *Deduci.*] Epist. ad Augustum.

. . . . . *Tenui deducta poëmata filo.*

Trebati. C. Trebatius Testa probitate, juris scientiâ, bellicâ etiam virtute insignis: Eques Romanus, Julio Cæsari charus, & assecla comesque ad bellum Gallicum; Tullio Ciceroni perquam familiaris, & amicus, passimque laudatus. Epist. ad Famil. l. 7. ad Attic. l. 10. Epist. 1. Topic. &c. Alex. ab Alex. l. 6. c. 23. scribit. *Trebatium sub disciplinâ Ciceronis Juris peritissimum aliquot libros de Jure Civili composuisse, ac de religionibus novem: nec non heroico versu plurimum valuisse, atque inter poëtas annumeratum.*

5. *Quiescas . . . . . . Aio.*] Adverte dictiones Jurisconsulto præscribenti accommodatas.

Omnino

Fannius Hermogenis lædat aut conviva Tigelli?
Plotius, et Varius, Mæcenas, Virgiliúsque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuscus, & hæc utinam Viscorum laudet uterq;:
Ambitione relegatâ te dicere possum,
Pollio; te, Messala, tuo cum fratre; simulque
Vos Bibuli, et Servi; simul his te, candide Furni;
Complures alios, doctos ego quos et amicos [112]
Prudens prætereo: quibus hæc, sunt qualiacumque,
Arridere velim; doliturus, si placeant spe
Deteriùs nostrâ. Demetri, teque, Tigelli,
Discipularum inter jubeo plorare cathedras.
I puer; atque meo citus hæc subscribe libello.

Fannius Hermogenis Tigellii conviva? Approbent ista Plotius, Varius, Mæcenas, Virgilius, Valgius, optimus etiam Octavius, & Fuscus; nec non ambo Visci laudent velim. Citra ambitionem licet accensere te, ô Pollio; te, ô Messala, cum tuo fratre: vos quoque Bibule, & Servi: ac te pariter, ô sincere Furni; atque alios non paucos eruditos amicosque, quos taceo sponte: quibus ista, qualiacumque sint, placere cupio; ægre laturus, si minus arrideant, quam spero. Te autem, *ô Demetri,* teque ô *Tigelli, jubeo flere inter sedilia discipularum. Vade ô famule, & quamprimum hæc adjunge scriptis meis.*

ANNOTATIONES.

80. *Fannius.*] De hoc vili poëtâ, item de Hermogene Tigello, in Sat. 4. superiore.

81. *Plotius, & Varius.*] *De plotio* Tucca, in Sat. 5. præced. De *Vario*, l. 1. Od. 6.

Mæcenas.] Is literatorum patronus & ipse literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentiâ mediocriter excelluit, & poëticâ facultate. Scripsit varii generis poëmata, Elegias, Tragœdias. De sepulchri contemptu fertur cecinisse:

Nec tumulum curo: sepelit natura relictos.

Virgilius.] De hoc poëtarum certè principe nulla quàm pauca annotâsse præstat.

82. *Valgius.*] T. Valgius consulari ortus familiâ elegans fuit in condendis carminibus, teste vel Tibullo ad Messalam itâ scribente, l. 4. El. 4. v. 179.

Est tibi qui possit magnis se accingere rebus
Valgius: æterno proprior non alter Homero,

De eo jam l. 2. Od. 9. inscriptâ.

Octavius optimus.] Optimus nempè, is poëta historias etiam scripsit. Cave, lector, ne Augustum accipias.

83. *Fuscus.*] De Aristio Fusco celebri Grammatico jam antè, l. 1. Od. 22. ipsi inscriptâ, item. Sat. 9. præced. iterumque postea Epist. 10. lib. 1.

Viscorum uterque.] Duo nempè fratres erant, bonus uterque poëta: nati patre Vibio Visco Equite Romano opibus & gratiâ apud Augustum pollente.

84. *Ambitione relegatâ.*] Citra adulationem.

85. *Pollio.*] Asinius Pollio orator præclarus. Augusto pergratus, Romæ scholam tenuit post Timagenem: primus scripta sua recitavit, primus etiam Romæ bibliothecam fecisse dicitur. Bella Cæsaris & Pompeii scripsit. Diligentiæ plurimum, consilii & animi satis habebat, teste Quintiliano; at nitore carebat & jucunditate Ciceronis. Vide l. 2. Od. 1. illi inscriptam.

Messala.] De hoc anteà v. 29. ad vocem *Corvinus.*

87. *Vos Bibuli, & Servi.*] Bibulorum atque Serviorum Romæ insignes fuisse familias nemo nescit. Jul. Cæsaris in consulatu collega Bibulus. Ad servium Sulpitium sunt multæ Ciceronis Epist. l. 4.

Furni.] Fornius historiarum scriptor elegans & accuratus, etiam Romæ Consul fuit.

91. *Discipularum inter, &c.*]. Locum hunc pleriq; interpretum transiliunt intactum, quamquam, ut mihi videtur, stylo non indignum. Quidam volunt Horatium imprecari luctum & infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis & insulsis scriptoribus, qui mulierculis duntaxat placere studerent. Ego verò sic interpretor Horatium quasi dicat: Ite molles & effœminati, pergite adolescentibus corruptis, vel etiam mulierculis recitare Elegias, amatoria carmina, voce flebili & affectatâ ad mollitiem: juxta id quod habet Persius, Sat. 1. 4. 34.

——Vatum plorabile si quid,
Eliquat, & tenero supplantat verba palato.

92. *Meo citus hæc subscribe libello.*] Iis quæ anteà de Lucilio scripsi hæc adjunge. Nimirum Satiræ quartæ præcedenti hanc atteri jubet quæ illam & explicat & asserit.

Q. HORATII FLACCI

SATIRARUM

LIBER II.

SATIRA II.

Se non posse Trebatii consilium sequi à scribendâ Satirâ dehortantis.

SUNT quibus in Satirâ videar nimis acer, & ultra [613]
Legem tendere opus. Sine nervis altera, quicquid
Composui, pars esse putat; similésque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,
Quid faciam præscribe. Quiescas. Ne faciam, inquis, [614]

INTERPRETATIO.

Horat.] *Sunt homines quibus videar nimis asper in Satirâ, & carmen intendere supra modum. Pars altera existimat sine viribus esse id omne quod scripsi; atque* uno *die condi posse mille versus æquales meis. O Trebati, jube quid agam.* TREBAT. *Abstine.* HOR. *Dicis, ne*

ANNOTATIONES.

1. *Sunt quibus, &c.*] Dialogismus istic est Horatii ac Trebatii. Hunc nempè magni nominis Jurisconsultum facetè consulit ille quid agat, num Satiras Scribere debeat. Tandem omnes Trebatii dissuadentis rationes, ac legum etiam præscripta, risu solvit Horatius.

Videar nimis acer.] Nimis dicacem & acerbum me redarguunt alii; alii contrà velut enervatum & satirico sale destitutum. O hominum judicia!

Ultra legem.] Vel, ultra modum Satiræ convenientem: quæ quidem lepida, jocosa, salsa potiùs quam aspera, injuriosa, contumeliosa. Vel, ultra quàm jubet lex seu 12 Tab. seu Julia de Majestate, utraque scilicet vetans quemquam famoso carmine aut libello violari. Vide posteâ v. 82. Item Epist. ad Pis. v. 283. ubi sic habetur.

. . . . *Sed in vitium libertas excidit, & vim Dignam lege regi, &c.*

2. *Tendere opus.*] Metaph. ab instrumentis musicis, in quibus tensæ nimis chordæ rumpuntur.

4. *Deduci.*] Epist. ad Augustum.

. . . . . *Tenui deducta poëmata filo.*

Trebati. C. Trebatius Testa probitate, juris scientiâ, bellicâ etiam virtute insignis: Eques Romanus, Julio Cæsari charus, & asseclà comesque ad bellum Gallicum; Tullio Ciceroni perquam familiaris, & amicus, passimque laudatus. Epist. ad Famil. l. 7. ad Attic. l. 10. Epist. 1. Topic. &c. Alex. ab Alex. l. 6. c. 23. scribit. *Trebatium sub disciplinâ Ciceronis Juris peritissimum aliquot libros de Jure Civili composuisse, ac de religionibus novem: nec non heroico versu plurimum valuisse, atque inter poëtas annumeratum.*

5. *Quiescas . . . . . . Aio.*] Adverte dictiones Jurisconsulto præscribenti accommodatas.

Omnino

omnino scribam versus? TREB. *Dico.* HOR. *Miserè interearn, nisi optimum foret: ac dormire non possum.* TREB. *Qui egent profundo sopore, oleo delibuti ter Tiberim transnatent, atque vesperi vino corpus irrigent. Vel si tam vehemens scribendi cupido te occupat, insuperabilis Augusti facinora canenda suscipe, ingentem operæ mercedem accepturus.* HOR. *O bone pater, cupientem nervi destituunt. Nec enim quilibet* valet *dicere cohortes spiculis asperas, aut Gallos ruptis telis morientes, vel Parthos equis decidentes* præ *vulneribus.* TREB. *Atqui poteras Cæsarem justum ac strenuum celebrare, sicut prudens Lucilius Scipionem.*

HOR. *Hoc præstabo diligenter, quoties dabit se occasio:* Verumtamen *non nisi opportuno tempore verba Horatii adibunt aures Augusti sapientis; cui si perperam adulteris, respuit munitus undequaque.* TREB. *Quantò melius id, quàm molesto carmine offendere Pantolabum scurram, & Nomentanum decoctorem? quandoquidem omnes sibi metuunt, atque aversantur* poëtam, *etiam minimè lacessiti.* Hor. *Quid agam? Enimverò saltat Milonius cùm primùm capiti per*

Omninò versus? "Aio." Peream malè, si non
Optimum erat: verùm nequeó dormire. "Ter uncti
"Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto,
"Irriguumque mero sub noctem corpus habento.
"Aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude
"Cæsaris invicti res dicere, multa laborum
"Præmia laturus." Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuspide Gallos,
Aut labentis equo describat vulnera Parthi.
"Attamen et justum poteras et scribere fortem,
"Scipiadam ut sapiens Lucilius." Haud mihi deero,
[61]
Cùm res ipsa feret: nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem:
Cui malè si palpere, recalcitrat, undique tutus.
"Quantò rectiùs hoc, quàm tristi lædere versu
"Pantolabum scurram, Nomentanumq; nepotem?
"Cùm sibi quisque timet, quanquam est intactus, & odit."
Quid faciam? Saltat Milonius, et semel icto

ANNOTATIONES.

7. *Ter uncti Transnanto, &c.*] Jocosæ querimoniæ jocosa & callida responsio, certè apta homini natandi studiosissimo, qualem fuisse Trebatium dicit Tullius, lib. 7. Epist. 10. *In re militari multo es cautior, quàm in advocationibus, qui neque in Oceano natare volueris studiosissimus homo natandi . . . sed jam satis jocati sumus, &c.*

Ter.] Corporis defatigatio somnum conciliat.

Uncti.] Olei Calore muniebant se nataturi adversus aquæ frigus.

9. *Irriguumque mero, &c.*] Neque hoc à Trebatii moribus & ingenio prorsùs abhorrens; ait enim ad eum Tullius l. 7. Epist. 22. *Illustras heri inter scyphos, quod dixeram, &c.*

12. *Pater optime.*] Cic. l. 7. Epist. 16. *Tu, mi vetule, non fero, &c.*

14. *Fracta pereuntes cuspide Gallos.*] Ex historiâ C. Marii, quem adversus Cimbros pugnantem Plutarchus refert nova tela excogitâsse, Scilicet hasta lignea quæ ferrum ingreditur, duabus fibulis ferreis contineri solebat; tunc autem Marius alteram ut ante reliquit; alterâ verò exemptâ clavum ligneum fragilem in ejus locum immitti jussit, eo consilio ut jaculum hostili clypeo impactum curvaretur aut frangeretur; corpori autem vulnerato inhæreret ferrum à ligno separatum; aut lignum transversâ cuspide hærens deorsum penderet, quo fiebat, ut vix e[…] obliquè infixum, certè ab hostibus retorqueri non posset incurvatum aut corruptum.

15. *Labentis equo describat vulnera Parthi.*] De his l. 1. Od. 12. & 19. & l. 3. Od. 5.

16. *Attamen & justum, &c.*] Atqui si Augusti bella non vales describere, poteras certè justitiam, animi magnitudinem, aliásque virtutes celebrare; quemadmodum Scipionis Lucilius, qui vitam ejus privatam descripsit, Ennius autem bellica facinora.

20. *Undique tutus.*] Rerum cognitione & sapientiâ affatim instructus quasvis adulationes statim repellit ac respuit.

21. *Pantolabum scurram, Nomentanumque.*] De his nebulonibus jam dictum. Sat. 8. l. 1.

23. *Cum sibi quisque timet, &c.*] Natura duce id nobis timemus malum, quod aliis fieri cernimus.

24. *Quid faciam? saltat Milonius, ut semel, &c.*] Non magis à scribendâ Satirâ possum temperare, quàm à saltando Milonius temulentus

Accessit fervor capiti, numerúsque lucernis.
Castor gaudet equis; ovo prognatus eodem,
Pugnis. Quot capitum vivunt, totidem studiorum
Millia: me pedibus delectat claudere verba
Lucilî ritu, nostrûm melioris utroque. [616]
Ille velut fidis arcana sodalibus olim
Credebat libris; neque, si malè cesserat, usquam
Decurrens aliò, neq; si benè: quo fit ut omnis
Votivâ pateat veluti descripta tabellâ
Vita senis. Sequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps:
Nam Venusinus arat finem sub utrumq; colonus,
Missus ad hoc, pulsis (vetus est ut fama) Sabellis,
Quò nè per vacuum Romano incurreret hostis:

vinum percusso accrevit ardor, & numerus lampadibus. Sic & *Castor equis, eodem* autem *ovo editus cæstibus delectatur. Quot capitum, tot studiorum millia existunt. Me juvat numeris voces astringere ad instar Lucilii nobis ambobus præstantioris. Is pridem* sua *secreta committebat chartis tanquam amicis fidelibus, nec aliò confugiebat unquam, sive prosperè sive infeliciter res caderent. Unde venit ut senis* illius *vita omnis appareat quasi depicta in tabellâ ex voto factâ. Hunc imitor ego dubius utrum Lucanus* sim, an *Appulus; quippe Venusinus agricola* terram *exercet ad utriusque limites; eam ob rem deductus* istuc, *post ejectos Samnites (quemadmodum antiqua fert opinio) ut hostis per inane non irrueret* in *Romanos;*

ANNOTATIONES.

..., Cic. pro Muræna, n. 13. *Nemo ferè saltat sobrius (nisi forte insanit) neque in solitudine, neque in convivio moderato atque honesto. Intempestivi convivii, amœni, loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio.*

25. *Numerusque lucernis.*] Vini vaporibus concutitur mens & caput, nec sibi constat: simul oculorum nervis nimiùm & inæqualiter distentis, visuales, ut ajunt, radii distrahuntur; & hinc lucernam unam videns ebrius plures se videre putat. Aristot. Problem. Sect. 3. Athen. l. 10. Cæl. Rhodig. l. 28. c. 34. Lucret. l. 34. v. 452.

Bina lucernarum flagrantia lumina flammis,
Et duplices hominum facies, & corpora bina.

Juvenal. Sat. 6. v. 302.

. . . . *geminis exurget mensa lucernis.*

Huc etiam referri potest quod ait Virgil. Æneid. l. v. 470.

Et solem geminum, & duplices se ostendere
Thebas:

26. *Castor gaudet equis, &c.*] De Castore & Polluce, L. 1. Od. 3. & 12.

Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem.

27. *Quot capitum vivunt, totidem studiorum millia*] Teren. Phorm. 2, 3, 14.

Quot homines, tot sententiæ.

Pers. Sat. 5. v. 52.

Mille hominum species, & rerum discolor usus.
Velle suum cuique est; nec voto vivitur uno.
Hic campo indulget, &c.

29. *Melioris.*] Poëticâ facultate. Alii malè ferunt ad nobilitatem & opes: de quibus infrà, 75.

31. *Male cesserat.*] Legunt alii, *gesserat.*

32. *Decurrens alio.*] Id est, non aliud quærebat levamentum aut solatium in adversis: nec in rebus secundis lætitiam suam cum aliis communicabat.

33. *Votivâ tabellâ.*] Infortunia enim sua perinde ille descripsit, ut prosperos vitæ successus. De naufragis tabellam in templis Deorum suspendere consuetis, l. 1. Od. 5.

34. *Vita senis.*] *Senem* vocat Lucilium poëta non tam ætatis quam honoris & venerationis causâ. Nec ad rem videtur quod afferunt ex Gell. l. 10. c. 28. milites annum quadragesimum sextum supergressos seniores fuisse appellatos. Nec valdè certum est mortem Lucilio contigisse anno ætatis 46. quod refert Eusebius. Sunt qui senem vocari putant quod veteribus poëtis accenseatur Lucilius, Lib. 1. Sat. 4. & 10.

Lucanus an Appulus, anceps.] Quid hæc Poëtæ dubitatio ad rem præsentem? fortassis ità se jocosè & facetè ostendi ancipitem dubitare de Trebatii consiliis.

35. *Venusinus.*] Venusia, hodiè *Venosa*, urbs in Apuliæ Lucaniæque sita confinio. Horatii patria. Vide l. 3. Od. 4. 9.

36. *Missus ad hoc, &c.*] Colonia Romana Venusiam missa est, expulsis inde Sabellis, id est, Samnitibus: qui quam graves fuerint Romanis hostes passim legitur, apud Tit. Liv. l. 7, 8, 9, 10. Porrò ne à Samnitibus crederetur oriundus noster Poëta, postquam Venusinum se indicavit, notat inde pulsos olim Samnites, coloniamque illuc Româ fuisse transmissam, unde originem habuerit.

Sabellis.] Hi à Sabinis orti ac denominati Samnium incoluerunt.

37. *Per vacuum.*] Si Venusia præsidio Rom. destituta mansisset, vel recurrissent *hostes* inde pulsi, nempè Samnites; vel Appuli ac Lucani res continuo novas moliri potuissent.

Sive

vel quia natio seu Appulorum seu Lucanorum gravia bella molitentur. Verum aculeus iste meus *neminem vivum sponte lædet, me verò tuebitur ut gladius vaginâ conditus.* Etenim *quare hunc eduxerim securus ab infensis latronibus? O parens & dominator Jupiter,* faxis *ut ensis tectus rubigine absumatur: nullusque me provocet amantissimum pacis. Sed quisquis me lacessit (satius* esse *moneo non provocare* me) *pœnas dabit, & famosus* per *omnem civitatem decantabitur.* Itâ *Servius offensus interminatur leges & judicium; Canidia Albutii* filia *toxicum* his *quibus fuerit irata: Turius damnum ingens, si quispiam disceptarit* apud *se Judicem. Quòd* autem *quisque terreat invisos eâ* parte *quâ valet* plurimùm, *& quòd hoc suadeat natura maximè, ita mecum intellige. Lupus dente, taurus cornu impetit. Unde* hoc, *si non intus suggeratur? Scævæ luxurioso committe parentem longævam: Illius bona manus haud patrabit ullum crimen (mirandum* scilicet, *ita nec pedibus lupus, nec dentibus taurus ullum impetit:) Sed improba cicuta melle admixto vetulam interficit. Ne diu morer, sive quieta senectus*

Sive quòd Appula gens, seu quod Lucania bellum
Incuteret violenta. Sed hic stylus haud petet ultrò
Quemquam animantem, et me veluti custodiet ensis
Vaginâ tectus. Quem cur distringere coner
Tutus ab infestis latronibus? O pater et rex
Jupiter, ut pereat positum rubigine telum:
Nec quisquam noceat cupido mihi pacis! at ille
Qui me commôrit (melius non tangere, clamo)
Flebit, et insignis totâ cantabitur urbe.
Servius iratus leges minitatur et urnam:
Canidia Albutî quibus est inimica, venenum;
Grande malum Turius, si quis se judice certet.
Ut, quo quisq; valet, suspectos terreat, útque
Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. Unde, nisi intus,
Monstratum; Scævæ vivacem crede nepoti
Matrem; nil faciet sceleris pia dextera; (mirum,
Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos:)
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam, seu me tranquilla senectus

ANNOTATIONES.

38. *Appula gens . . . Lucania.*] De Lucaniâ, Epod. 1. sub finem. De Apuliâ lib. 3. Od. 30. & Epod 2.

45. *Insignis tota cantabitur urbe.*] Populi fabula erit, si quem ego infama vero. Plato monebat, si quis infamari metueret, ne ullum offenderet Poetarum; hos enim valere plurimùm ad famam; seu laudent, seu vituperent.

47. *Servius.*] Al. Cervius, is certè delator ac Sycophanta crebris accusationibus insignis & formidolosus. *Leges minitatur,* minatur se acturum reos, & accusaturum quos odit.

Urnam.] Judiciarum nimirùm. Num quia cautum est tacitè ferri suffragia, in urnam tabellas conjiciebant Judices, quarum aliæ continebant literam A, id est, absolvo; aliæ literam C, id est, condemno. Cic. 3. de leg. Ascon. in divin. Sigon. de Judic. Alex. ab Alex. l. 3. c. 5. Juvenal. Sat. 13. v. 4.

Gracia fallaci Prætoris viceret urnâ.

48. *Canidia.*] De eâ veneficâ insigni. Epod. 3. v. 17. *Canidia Albutî.* Sic Virg. Æn. 6. v. 36. *Deiphobe Glauci.*

49. *Turius.*] Judex maximè severus & corruptus, atque in primis iracundus.

52. *Dente lupus, &c.*] Cic. de Nat. D. 2. n. 127. *Jam illa cernimus, ut contra metum & vim suis se armis quæque defendat. Cornibus tauri, apri dentibus, morsu leones; aliæ fugâ se, aliæ occultatione tutantur, &c.* Lucret. lib. 5. v. 1032.

Sentit enim vim quisque suam, quâ possit abuti.
Cornua nata priùs vitulo quàm frontibus extent;
Illis iratus petit, atque infensus inurget.
At catuli pantherarum, scymnique leonum
Unguibus, ac pedibus jam tum, morsuque repugnant,
Vix jam etiam cùm sunt dentes unguesque creati.

Antè hos autem Phocylid. carm. admonuit. Ὅπλον ἑκάστῳ νεῖμε Θεός, &c. *arma* (inquit ille) *unicuique deus attribuit, avibus magnam celeritatem, robur leonibus, tauris cornua, apibus aculeum innatum tutamen dedit. At ratio propugnaculum homini, ac telum omni telo potentius.*

53. *Scævæ.*] Hic veneno matrem impiè necaverat, melle dulcem effectam potionem ei propinans. De *cicutæ* succo ob nimium frigus lethifero dixi ad Epod. 3. v 3.

Expecta

Expectat, seu mors atris circumvolat alis;
Dives, inops, Romæ, seu fors ita jusserit, exul:
Quisquis erit vitæ, scribam, color. O puer, ut sis
Vitalis, metuo, et majorum nè quis amicus
Frigore te feriat. Quid? cùm est Lucilius ausus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere et pellem, nitidus quâ quisque per ora
Cederet, introrsum turpis; num Lælius, aut qui
Duxit oppressâ meritum Carthagine nomen,
Ingenio offensi? aut læso doluêre Metello,
Famosísque Lupo cooperto versibus? Atqui
Primores populi arripuit populúmque tributim;
Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis.
Quin ubi se à vulgo et scena in secreta remôrant
Virtus Scipiadæ et mitis sapientia Lælî;
Nugari cum illo et discincti ludere, donec

mibi erit, sive mors nigris alis circa me volat: seu dives, aut pauper: seu extorris vixero, sic volente fortunâ; quicunque futurus est vitæ status, ego versus condam. TREB. *O juvenis, timeo nè non diu vivas: ac nè aliquis magnatum* tibi modò *amicus,* aspectu *frigido te percutiat.* HOR. *Quid? Quando Lucilius haud dubitavit primus condere versus ejusmodi, & auferre larvam quâ quisque facie decorus incedebat, fœdus* licet intùs: *an Lælius, vel is qui justum elogium à deletâ Carthagine retulit, animo irato fuerunt? an ulti sunt Metellum offensum, aut Lupum carmine dicaci proscissum? Attamen ille insectatus erat populi primates & singulas tribus, soli nimirum virtuti ejusque studiosis parcens. Imò verò cùm à publico & spectaculis in privatum secesserant fortis Scipio & sapiens benignusque Lælius,*

ANNOTATIONES.

60. *O puer,*] Horatius patrem vocavit Trebatium initio.

Ut sis Vitalis, metuo,] Plaut. Bacchid. 4. 9. 75.

Da si esse salvum vis me aut vitalem tibi.] Homer. Iliad. 18. ad Achillem filium sic Thetis.

'Ωκύμορος δή μοι, τέκος ἔσσεαι, οἷ' ἀγορεύεις.

61. *Majorum ne quis amicus Frigore te feriat.*] Nè quis procerum Satiris tuis offensus tibi necem inferendo se ulciscatur; vel, nè Mæcenas aliquando tandem aversetur & excludat te ab suâ familiaritate velut contumeliosum & sycophantam. Ita Persius Sat. 1. v. 108.

Vide sis, nè majorum tibi forte limina frigescant.

62. *Frigore*] Morte quæ frigida est: vel, frigido ac fastidioso vultu.

Quid? cùm est Lucilius ausus, &c.] Trebatio respondet Horatius; seque tuetur exemplo Lucilii, qui Satiras scribens valdè acres, nec vitæ damnum tulit nec ab amicorum familiaritate excidit.

64. *Detrahere & pellem, &c.*] Occulta procerum vitia divulgare, ac turpes ostendere eos ipsos qui honesti & probi existimabantur.

65. *Lælius, &c.*] Scipionis Africani impensè ille amicus, magnâ sapientiæ famâ apud Romanos inclytus. Hujus nomine Dialogum de Amicitiâ Cicero inscripsit.

66. *Qui Duxit ab oppressâ, &c.*] Scipio Æmilianus, seu minor, ab Africani majoris filio adoptatus, qui deletâ incendio Carthagine etiam Africanus appellatus est. Is Lucilium juvenem duxit ad bellum Numantinum, sémperque deindè familiariter adhibuit. Vell. Paterc.

67. *Metello,*] Consulares multi hujus nominis Romæ extitêre, rebus præclarè gestis insignes. Macedonicus à domitâ Macedoniâ cognominatus cum Scipione simultates exercuerat: postea Metellus Numidicus, Jugurthæ ac Numidarum triumpho clarus, Scipionis æmulus fuit. Quem Lucilius petiverit Metellum, amicum unius, haud constat. Vide Valer. Max. l. 7. c. 1. & seq. Plin. l. 7, c. 43. & 44.

68. *Lupo.*] Pub. Rutilius Lupus impietatis etiam arcessitus à Lucilio istis versibus:

Si Lupus aut Carbo, aut Neptuni filiu' Divos
Esse putâsset, tam impius aut perjuru' fuisset?

Vide Cicer. de Nat. Deor. l. 1. n. 63. Rutilius iste Lupus neglectâ aruspicum obnunciatione adversus Marsos pugnans, ipse cum exercitu contrucidatus est.

69. *Primores populi, &c.*] Consules, Prætores.

Tributim.] De Pop. Rom in tribus xxxv. diviso T. Liv. &c. Cic. Ver. l. 3. n. 4. *Credent omnes quinque & triginta Tribus homini gravissimo.*

73. *Discincti.*] Solutis vestibus & animis ab omni curâ.

Ludere;] Cic. de Orat. l. 2. n. 22. ità Catulus loquitur: *Sæpè ex socero meo audivi cùm is diceret socerum suum Lælium semper ferè cum Scipione solitum rusticari, eosque incredibiliter repuerascere esse solitos, cùm rus ex urbe, tanquam è vinculis evolavissent. Non audeo dicere de talibus viris, sed tamen ita solet narrare Scævola, conchas eos & umbilicos ad Cajetam & ad Laurentum*

eum Lucilio nugari consueverunt & liberè jocari, dum herbæ coquerentur. Qualis qualis ego sum, tametsi Lucilio inferior opibus & ingenio, cum proceribus tamen vixisse me, vel invita fatebitur invidia: quæ si dentem volet imprimere fragili, impinget ad solidum: nisi tu aliter judicas, erudite Trebati. TREB. *Certè nihil in hic cassare queo. At nihilominùs, ut monitus tibi consulas, ne forte damnum aliquod tibi facessat ignoratio sanctarum legum*; hoc scito: *Si quis malos versus fecerit in quempiam, jus & judicium existit.* HOR. *Fateor, si quis malos: at si bonos scripserit, laudatur Augusto arbitro: si quisquam innocens probrosum vellicârit, libelli disrumpentur cachinnis: tu verò absolutus discedes.*

Decoqueretur olus, soliti. Quicquid sum ego, quamvis
Infra Lucilî censum ingeniùmque; tamen me [120]
Cum magnis vixisse invita fatebitur usque
Invidia: et fragili quærens illidere dentem,
Offendet solido: nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. "Equidem nihil hinc diffingere possum.
"Sed tamen ut monitus caveas, nè fortè negoti
"Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
"Si mala condiderit in quem quis carmina: jus est
"Judiciumque." Esto: si quis mala: sed bona si quis
Judice condiderit laudatur Cæsare: si quis
Opprobriis dignum laceraverit, integer ipse. [121]
Solventur risu tabulæ; tu missus abibis.

ANNOTATIONES.

tam legere consuêsse, & ad omnem animi remissionem ludumque descendere. Vetus Comment. in hunc locum sic habet: Scipio Africanus & Lælius feruntur tam fuisse familiares & amici Lucilio, ut quodam tempore Lælio circum lectos triclinii fugienti Lucilius superveniens, eum obtortâ mappâ quasi percussurus sequeretur.

74. *Donec Decoqueretur olus,*] Dum parabatur cœna frugalis ex oleribus, ex lege nimirùm sumptuariâ, quæ tunc vigebat. Vide A. Gell. lib. 2. cap. 24.

Olus,] Malvæ, betæ, helvolæ, fungi, aliaque, quæ quidem ità condiebant, ut nihil esset suavius; teste Cic. lib. 7. Epist. 26. ubi etiam de seipso ita scribit. *Qui me ostreis & murænis facilè abstinebam, à betâ & malvâ deceptus sum.*

75. *Infra Lucilî censum.*] Lucilius erat è Patriciâ gente, utpote cujus soror fuerit avia Magni Pompeii.

Census.] Equestris census erat sestertiorum 400. Senatorius 800. Vide Epist. ad Pis. v. 383. ibique Annot.

76. *Cum magnis.*] Augusto, Mæcenate, Pollione.

77. *Fragili quærens illidere dentem, &c.*] Alludit Ad Fabulam de Viperâ & Limâ. Phædr. lib. 4. Fab. 7.

78. *Nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis.*] Hoc modestiæ & reverentia causâ dictum quidam referunt ad sequentem sententiam: ego cum aliis ad præsentem: nec verba hæc, *Equidem nihil hinc, &c.* attribuenda putem Horatio, sed potiùs Trebatio; ut mox dicam: quanquam non nemo contrà sentiat.

79. *Equidem nihil hinc diffingere possum.*] *Hinc,* inquit Clar. Bentleius, habent, non *hic* codices meliores. Clara utique sententia nisi nodum in scirpo quærere copimus. *Equidem,* inquit Trebatius, *nihil ex his, quæ dixisti, diffingere, hoc est, cassare, infirmare, refellere, refutare, convellere, labefactare possum. Poteris igitur in Satiris scribendis pergere neque vereri, ne in magnorum amicorum offensionem incurras. Nam & Lucilii exemplum hoc animo te jubet. Illud tamen vide, ut intra jus & leges & licentiam satirarum te coerceas: si quis enim malum carmen & famosum in aliquem scribebat, lege agere contra eum licebit.*

82. *Si mala condiderit in quem, &c.*] Vide Annot. in Epist. ad August. v. 152. ubi sic habetur:

> *Pœnáque lata, malo quæ nollet carmine quemquam*
> *Describi.*

Jus est Judiciumque.] Datur actio adversus eum qui libellos famosos in quemquam scripserit: iique reus agitur ex lege.

83. *Esto: sic quis mala:*] Ludit Poëta in voce *mala*, significante *maledica*: quam tamen jocosè accipit pro inconcinnis & ineptis carminibus: Itaque ipse utitur præcepto suo, quod in Sat. x. libri primi tradit. v. 14.

> ——*Ridiculum acri*
> *Fortiùs ac meliùs magnas plerumque secat res.*

84. *Judice laudatur Cæsare.*] Augustus enim & versus faciebat interdum, & quotquot boni facerent amabat.

86. *Solventur risu tabulæ;*] Non sine ludibrio ejus qui dignè fuerit laceratus, rumpentur tabulæ accusatoris, seu libelli in reum confecti accusationem frivolam & futilem continentes.

Tu missus abibis.] Poëta quilibet, opprobrio dignum hominem insectatus jurè ac meritò, absolutus dimittetur & impunè.

SATIRA. II.

Sumptuosi victûs incommoda: frugalitatis emolumenta.

QUÆ virtus et quanta, boni, sit vivere parvo;
(Nec meus hic sermo est sed quæ præcepit Ofellus
Rusticus, abnormis sapiens, crassâque Minervâ)
Discite, non inter lances, mensásque nitentes,
Cúm stupet insanis acies fulgoribus, et cum
Acclinis falsis animus meliora recusat; [622]
Verum hîc impransi mecum disquirite. Cur hoc?
Dicam si potero. Malè verum examinat omnis
Corruptus judex. Leporem sectatus, equóve
Lassus ab indomito, vel si Romana fatigat
Militia assuetum græcari, seu pila velox,
Molliter austerum studio fallente laborem,
Seu te discus agit, pete cedentem aëra disco:

Quæ quantaque virtus sit modico victitare (neque mea est hæc oratio, sed quæ docuit Ofellus agrestis, sapiens sine disciplinâ, & rudi,) O boni, accipite non inter catinos epulasque lautas: quando oculi percelluntur vano splendore, mensque decepta falsis respuit præstantiora; sed hic mecum examinate jejuni. Quare hoc? explicabo si possum. Judex quilibet corruptus nunquam benè disquirit veritatem. Cùm fueris *venatus leporem, vel defatigatus ab equo indomito; aut si Romanæ exercitationes deterrent* te Græcari *imitari solitum; sive levis pila, sive discus te delectat, oblectamento leniente operam mediocriter gravem, disco verbera aërem cedentem.*

ANNOTATIONES.

1. *Quæ virtus, &c.*] Sub Ofelli rustici quidem, at boni & sapientis viri personâ, insectatur homines luxui & sumptui deditos: tum frugalis victûs emolumenta percenset. Vide ultimam hujus libri. Satiram argumento non longè dissimilem.

Boni,] Legunt aliqui, *bonis:* nec ita perperam, ut videtur nonnullis.

3. *Abnormis.*] A naturâ, non in scholis institutus bonosque mores sortitus. Alii leg. *abnormi, &* jungunt cum sequenti voce, *Minerva.* Huc facit quod Tullius scripsit in Lælio, n. 18.
Nunquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium . . . . . . ad istorum Normam fuisse sapientes.

Crassâque Minerva] Simplex, rectus, sincerus, licet minimè imbutus Philosophicis regulis & documentis, aut iis artibus ac scientiis quibus præest Minerva. Tullius modo cit. *agamus igitur pingui Minervâ, ut aiunt.* Scilicet proverbium est de hominibus ingenii rudioris & impoliti.

4. *Discite, non inter lances.*] Pers. Sat. 4. 30.
——*Ecce inter pocula quærunt*
Romulidæ saturi, quid dia poëmata narrent.

Mensásque nitentes,] Tum copiâ ciborum, tum vasis aureis, argenteis, &c.

5. *Cùm stupet insanis*] Tunc enim & mens malè feriata nequit rectè judicare de temperantiæ virtute & præstantiâ: quinimo in omnem errorem facilè propendet.

9. *Leporem sectatus, &c.*] Romani se venatione, equitatione, ac militaribus artibus exercebant.

11. *Assuetum græcari.*] Delicati quidam à viris laboribus & exercitationibus ante dictis abhorrentes, ludis duntaxat Græcorum operam navabant. Hos octo fuisse refert Alex. ab Alex. mox citand. Alii de compotatione Græcâ interpretantur; cujus ita meminit Cic. in Verr. l. 1. n. 66. *Discumbitur: fit sermo inter eos & invitatio, ut Græco more biberetur: hospes hortatur: potant majoribus poculis: celebratur omnium sermone lætitiâque convivium.* In istis Græcorum conviviis toties bibere oportebat, quoties deos aut charos nominâssent: Lex autem erat ἢ πίθι ἢ ἄπιθι, aut bibe aut abi. Hanc refert & explicat Cicero Tusc. l. 5. n. 15. *Et rectè,* inquit, *aut enim fruatur cum aliis pariter voluptate potandi: aut, ne sobrius in violentiam vinolentorum incidat, ante discedat.*

Pila velox.] Apud Veteres ludus pilæ & folliculi præcipuæ commendationes & magni studii fuit. Eo Jul. Cæsar, Octavianus, aliique viri graves, puta Scævola Jurisconsultus, Dionysius tyrannus, exercendi corporis & animi vegetandi causâ studiosissimè lusêre. Rom. autem juventus in campo Martio frequenter ludebat pilâ seu paganicâ, seu trigonali; in quâ sinistræ usus præcipuus traditur magis quàm dextræ: corporis autem agilitas maximè valebat: ut sciret apte pilam jacere atque excipere, modò incurrere, modò recurrere. Hæc Alex. ab Alex. l. 3. c. 11. Pilâ etiam mulieres lusitâsse, Homerus docet. De Mæcenate constat ex l. 1. Sat. 5. v. 48. Vide ibi. Annot.

12. *Studio fallente laborem,*] Gall. *L'application & le divertissement fait oublier la peine.*

13. *Discus.*] Nomen à δίκω, *jacio.* Moles erat saxea, plumbea, ferrea, figuræ planæ ac rotundæ; cujus jactu decertabant athletæ. Victor erat, qui aut altiùs, aut longiùs, aut propiùs destinatam metam projecisset. Vide jam annotata, Lib. 1. Od. 8.

Cedentem aera.] Projecto disco cedit aer: ut-

quando, inquàm, *labor expulerit nauseam, sitiens & famelicus respue viles escas: neque bibas Falernum* vinum *nisi melle Hymettio mitigatum. Cellarius exierit foras; & mare procellosum inbibeat pisces; panis cum sale optimè sedabit stomachum obmurmurantem. Unde credis vel quomodo* sic *factum?* Nimirum *summa voluptas haud in odore* ciborum *exquisitorum, sed in temet consistit. Tu condimenta para* tibi *ad sudorem* usque *laborando.* Enimverò *vitiosè opimum & pallidum non delectabunt ostrea.*

Cùm labor extuderit fastidia: siccus, inanis
Sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falerno
Nè biberis diluta. Foris est promus, et atrum
Defendens pisces hiemat mare: cum sale panis
Latrantem stomachum benè leniet. Undè putas, aut
Quî partum? Non in caro nidore voluptas
Summa, sed in teipso est: tu pulmentaria quære
Sudando. Pinguem vitiis, albùmque, nec ostrea,

ANNOTATIONES.

potè gravioribus corporibus leviora cedunt.

14. *Cùm labor extuderit fastidia*;] Postquam labor satietatem discusserit, famemque revocârit excitâritque: tum profectò quemlibet vilem cibum ac potum cum voluptate capies. Hippocratis præceptum est: ὁ πόνος σίτου ἡγείσθω, *labor cibo præeat.* Cic. de Fin. 2. n. 90. *Socratem audio dicentem, cibi condimentum esse famem, potionis sitim,* Tusc. l. 5. n. 97. *Socratem ferunt, cùm usque ad vesperam contentiùs ambularet, quæsitumque esset ab eo, quare id faceret, respondisse se, quo melius cœnaret, opsonare ambulando famem.*

15. *Sperne cibum vilem:*] Id est, profectò non spernes cibum vilem, quando inani stomacho fueris.

Nisi Hymettia mella Falerno Nè biberis diluta.] Hypallage, id est, nè biberis nisi optimum vinum melle optimo dilutum & suave effectum. De *Falerno* vino, l. 1. Od. 20. *Hymettus* regionis Atticæ mons, Athenis proximus, thymi atque adeò mellis excellentissimi copiâ celebratus. Porrò vini austeritatem veteres temperare solebant melle admixto, vel alio vino mitiori; ut est, l. 1. Sat. 10. v. 24. Vide & infrà Sat. 4. v. 24. Virgil Georg. 4. 101.

Dulcia mella premes, nec tantum dulcia quantum
Et liquida; & durum Bacchi domitura saporem.

16. *Foris est promus, &c.*] Si domo abfuerit promus qui tibi famelico promat apponatque opsonia & dapes; vel tempestas hyberna impedierit piscari: tum certè esurienti satisfaciet *cum sale panis* simplex. Cic. Tus. 5. n. 102. *Aperta res est & quotidie nos ipsa natura admonet, quàm paucis, quàm parvis rebus egeat, quam vilibus.*

17. *Cum sale panis.*] Plin. lib. 31. cap. 7. *Varro pulmentari vice usos variis veteres auctor est: esitasse enim salem cum pane & caseo, ut proverbio apparet.* Ex Plutarchi Symp. lib 4. p. 4. citra salem nihil propè est edendo: qui panem quoque gratum facit additus. Hincque Neptunus eodem quo Ceres templo colitur. Cic. Tusc. 5. ex Xenophonte *Persæ nihil ad panem adbibebant quidquam præter nasturtium.*

18. *Unde putas, &c.*] Unde putas fieri ut jucundus tunc videatur cibus quilibet vilis & parabilis?

19. *Pulmentaria quære Sudando.*] Opsonia famem laborando, tuque fac ut tibi quævis esca videatur suavis & optima. Cic. Tusc. l. 5. n. 9. *Parvo cultu natura contenta. Quis non videt desideriis condiri omnia? Darius in fugâ, cùm aquam turbidam & cadaveribus inquinatam bibisset, negavit unquam se bibisse jucundius. Nunquam videlicet sitiens biberat. Nec esuriens Ptolemæus ederat; cui cùm peragranti Ægyptum, comitibus non consecutis, cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est illo pane jucundius.* Lege ibidem quod Dionysio tyranno jus quoddam nigrum fastidienti respondit coquus: *Scilicet condimenta defuêre; labor in venatu, sudor, cursus, fames, sitis.*

Pulmentaria.] Plin. lib. 18. cap. 8. *Pulte non pane, vixisse longo tempore Romanos manifestum, quoniam inde & pulmentaria hodieque dicuntur.* Porrò pulmenta & pulmentaria accipi pari pro cibis delicatis, vel pro condimentis palatum jucundè titillantibus, patet ex Macrobio lib. 7. cap. 4. sub finem, ubi sunt hæc verba ad rem præsentem omninò pertinentia: *Pulmentorum varietas recipit varia condimenta quibus gula, ultro quàm naturæ necesse est, lacessitur: & fit inde congeries, dum pruritu desideramus ampliùs, vel certè de singulis parca libamina. Hinc Socrates suadere solitus erat, illos cibos potusque vitandos, qui ultra sitim famemque sedandam producunt appetentiam, &c.*

21. *Pinguem vitiis, albùmque, &c.*] Nimio cibo potuque plenum, atque ex cruditate ægrâ coctione laborantem, & inde pallidum, te non juvabunt exquisita quævis, ostrea scarus, lagoïs. Seneca de brev. vitæ: *Quàm multi continuis voluptatibus pallent?* Vide infra, v. 76.

Nec ſcarus, aut poterit peregrina juvare lagoïs.
Vix tamen eripiam, poſito pavone, velis quin
Hoc potiùs quàm gallinâ tergere palatum,
Corruptus vanis rerum; quia veneat auro
Rara avis, et pictâ pandat ſpectacula caudâ:
Tanquam ad rem attineat quidquam. Num veſceris iſtâ,
Quam laudas, plumâ? coctòve num adeſt honor idem? [625]
Carne tamen quamvis diſtat nihil hâc magis illâ;
Imparibus formis deceptum te patet. Eſto.
Unde datum ſentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontéſne inter jactatus, an amnis

vel ſcarus, vel lagoïs externa. Attamen vix obtinebo, ſi pavo apponatur, ut non hoc libentius quàm gallinâ fricare palatum velis, ſcilicet *vanâ rerum* ſpecie *deluſus: eò quòd avis rara vendatur auri* pretio, *& ſpectaculum præbeat caudâ pictâ: quaſi ad rem aliquid faciat. An commedes eam plumam quam demiraris? an par decor ſupereſt cocto? Quandoquidem nullum diſcrimen eſt hanc inter et illam carnem, ſpecie diſſimili te deceptum conſtat. Sanè. Unde animadvertis* utrum *appoſitus iſte lupus Tiberi an mari inter pontes exagitatus, an ad*

ANNOTATIONES.

Albnm.] Quidam interpretantur, nitidum cute benè curatâ & candidâ: quales eſſe ſolent qui optimo victu utuntur abundanter quidem. Perſ. Sat. 3. v. 98.

Turgidus bis epulis, atque albo ventre lavatur.

Oſtrea.] Oſtreis delectatos Romanos patet ex Varrone. Juvenal. Sat. 4. v. 140. & ſeq. Item Sat. 8. v. 85. Plin. l. 32. c. 6. Gell. l. 7. c. 16.

22. *Scarus,*] Gall. *Sarget.* De hoc piſce exquiſito, Epod. 2. v. 50. Annot.

Peregrina lagoïs,] E longinquis regionibus advecta avis, cujus caro ſimilis leporinæ: unde nomen. Nam Græcis λαγώς vocatur lepus. Plin. l. 8. c. 57. *Cenſoriæ leges cœnis adimêre conchylia, & ex alio orbe convectas aves.* Piſcem eſſe lagoïn perperam credunt nonnulli. Siquidem ex Plin. l. 32. c. 1. lepus marinus *venenum eſt in cibo vel potu datus atque etiam viſus, &c.* Eo extinctus eſt Titus Imperator, à Domitiano fratre conſorte imperii & ſucceſſore, ut quidam ſcribunt. Iſto etiam genere veneni uſum aliquando Neronem affirmant. Vide Cœl, Rhodig. l. 26. c. 30.

23. *Vix tamen eripiam, &c.*] Neque tamen his rationibus & argumentis evincam, ut abjicias errorem mentis vanâ ſpecie deluſæ Quin, ſi tibi apponantur ſimul pavo & gallina, huic illum anteferes: & ſuaviorem putabis pavonem, quia carior & rarior, quàm gallina, tametſi non eſt reverà melior.

24. *Tergere palatum.*] Perſ. Sat. 3. v. 113.

Tentemus fauces: tenero latet ulcus in ore
Putre, quod baud deceat plebeiâ radere betâ.

25. *Quia veneat auro.*] Juven. Sat. 11. v. 14.

Interea guſtûs elementa per omnia quærunt,
Nunquam animo pretiis obſtantibus. Interius ſi
Attendas, magis illa juvant quæ pluris emuntur.

27. *Tanquàm ad rem attineat quidquam.*] Quaſi ad guſtum & ſaporem faciat plumarum fulgor. Cic. de Finib. l. 3. n. 18. *Quædam à naturâ ad uſum donata ſunt ut crura, pedes: alia nullam ob utilitatem, ſed ad quemdam ornatum, ut cauda pavoni.* Vide Athen. l. 8. c. 12. Idem. l. 14. c. 20. ex Anaxandride. *At non furioſum alere domi pavones, quorum pretio queant emi ſtatuæ?* Ibid. Strattis; *Tanti ſunt hæc facienda, quanti pavones, & aliæ veſtræ nugæ, quas domi paſcitis ob pennarum pulchritudinem.* Vide l. 1, Sat. 2. v. 116. ibique Annot.

28. *Coctove num adeſt honor idem?*] An cocto pavoni remanet idem pennarum nitor & ſplendor?

29. *Carne tamen quamvis, &c.*] Ergò cùm diſcrimen nullum ſit inter carnem pavonis & gallinæ, patet te deluſum ſpecie & formâ pavonis, ut hanc ſuaviorem putes, quia gallinam vincit pulchritudine.

32. *Unde datum ſentis, &c.*] Unde habes ut guſtu explores, judices, ſentias quo loco ſit captus iſte piſcis, lupus nempè: an in alto mari, an in Tiberi: neque hoc ſolùm, ſed etiam utrum ad oſtium Tiberis, an inter pontes? O ſagacem & ingenioſam nimis profectò gulam! Juvenal. Sat. 4. 140. ſimiliter canit.

——————Circis natæ forent, an
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprehendere morſu:
Et ſemel aſpecti littus dicebat echini.

32. *Hiet?*] Piſcis iſte è voracitate dictus lupus hianti ore bellè exprimitur; ſive quòd piſces omnes recens capti os diducunt.

Ponteſne, inter jactatus, &c.] E mari piſces quidam ſubire flumina cognoſcuntur, atque hoc inter lupus marinus. Porrò ex faſtidio helluonum ſeu catillonum palati judicio, bonus

 Oſtia

Oſtia ſub Tuſci? laudas, inſane, trilibrem [686]
Mullum; in ſingula quem minuas pulmenta neceſſe eſt.
Ducit te ſpecies, video. Quò pertinet ergo
Proceros odiſſe lupos? Quia ſcilicet illis
Majorem natura modum dedit, his breve pondus.
Jejunus raro ſtomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum ſpectare catino 39
Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. At vos

oſtium fluminis Hetruſci? Stulte, laudas barbum trium librarum quem oportet dividas in plura fruſtula. Capit te forma, ut cognoſco. Quorſum igitur ſpernis lupos ingentes? nempe quòd natura menſuram ampliorem tribuit illis, iſtis verò minorem. Stomachus eſuriens raro communia reſpuit. Cuperem videre ingentem mullum *ingenti patinâ expanſum, inquit gula digna rapacibus Harpyiis. Sed vos*

ANNOTATIONES.

erat ille è medio mari; melior ad oſtium Tiberis fluvii; at optimus qui inter pontes concitatiori aquâ jactatus, proindeque tenerior, pinguior, ſuavior, effectus fuerat. Columel. L. 12. c. 16. *Multorum gula ſubtilior . . . & erudita palata faſtidiunt fluvialem lupum, niſi quem Tiberis adverſo torrente defatigâſſet.* Plin. L. 9. c. 54. *Quando,* inquit, *eadem aquatilium genera aliubi atque aliubi meliora: ſicut lupi piſces in Tiberi amne inter duos pontes; rhombus Ravennæ, Muræna in Siciliâ, &c.* Vide Macrob. l. 3. Saturn. c. 16. ubi ex Varrone & Lucilio ſtatuit lupum marinum *egregii ſaporis* habitum, qui inter duos pontes captus eſſet: Atque à Lucilio piſcem hunc dici *catillonem quaſi liguritorem: ſcilicet quia proximè ripas ſtercus inſectaretur: . . . pontes Tiberinus duo inter captu' catillo.* Id. ibid. ex C. Titio ætatis Lucilianæ viro homines prodigos deſcribente: *Edimus turdum pinguem, bonumque piſcem lupum germanum, qui inter duos pontes captus fuit.*

Amnis Tuſci.] Tiberis Tuſcium alluentis & à Latio diſte minantis. Virg. Georg. 1. ſub finem. *Tuſcum Tiberim.*

33. *Ludas, inſane, trilibrem Mullum, &c.*] Delicatorum & catillonum erat etiam aliud vitioſi faſtidii genus: inter piſces naturâ parvos laudabant volebantque magnos: contra parvos quærebant ex iis quos natura magnos facit. Itaque Horatius in ejuſmodi faſtidioſos helluones inſurgens, *laudas,* inquit, *inſane, trilibrem Mullum,* eò, quòd raro talis inveniatur: *odiſti* verò lupum marinum qui procerus eſt & magni ponderis. Plin. l. 9. c. 17. *Ex aliquâ nobilitate & gratia maxima eſt & copia mullis, ſi et magnitudo modica; binaſque libras ponderis raro admodum exuperant, nec in vivariis piſcinisque creſcunt . . . algâ veſcuntur, & oſtreis, & limo, & aliorum piſcium carne.*

34. *Mullum;*] Barbatulos vocat Cicero, Gall. *Barbeau:* Angl. a Barbel, quidam tamen ſunt imberbes, at minus laudantur. Plin. modò cit. *Barbâ geminâ inſigniuntur inferiori labro . . . laudatiſſimi conchylium ſapiunt. Nomen his Feneſtella* (mullis) *a colore mulleorum calceamentorum datum putat . . . . mullum expirantem verſicolori quadam & numeroſâ varietate ſpectari, proceres gulæ narrant . . . . . Aſinus Celer è Conſularibus, hoc piſce prodigus, Claudio principe, unum mercatus octo millibus nummûm.* Vide Senec. Epiſt. 95. Sueton. Tiber. c. 34. refert. *tres mullos triginta millibus nummûm veniſſe:* quod damnavit Tiberius. Vide Macrob. l. 3. c. 16. Juvenal. Sat. 4. v. 15.

——————Mullum ſex millibus emit
Æquantem ſanè paribus ſeſtertia libris.

In quem locum olim pluribus differui, ut & Sat. 5. 92.

39. *Porrectum, magno, &c.*] Obſerva, lector ſtudioſe, verſum hunc crebris ſpondeis exprimentem grave mulli pondus. Alibi jam notavi luxuriam Romanorum in apponendis magnis & integris opſoniis. Juv. Sat. 1. v. 140.

. . . . . Quanta eſt gula quæ ſibi totos
Ponit apros?

Contra Tiberius: *Ut parſimoniam publicam exemplo quoque juvaret, ſolemnibus ipſe cœnis pridiana ſæpe ac ſemeſa opſonia appoſuit, affirmans dimidiatum aprum omnia eadem habere quæ totum.* Sueton. Tiber. c. 34.

40. *Harpyiis gula digna.*] Harpyiæ appellatione et numero incertæ: in primis celebrantur: Aëllo, Celæno, Ocypete, Iris, Thyella: dicuntur ab ἁρπάζω, *rapio.* Has deſcribit Virgil. Æn. 3. v. 215. & ſeq. Sic de iis fabulantur. Phineus rex ob excæcatos filios, à Jove excæcatus immiſſis etiam Harpyiis pœnas dedit. Hæ alatæ furiæ (nam Harpyias in inferis eſſe & vocari Furias Servius affirmat) appoſita ſtatim opſonia rapiebant ex alto devolantes: quin & relictas fortè dapes tetro odore fœdabant & corrumpebant. Virgil. cit.

Virginei volucrum vultus, fœdiſſima ventris
Proluvies, uncæque manus, & pallida ſemper
Ora fame . . . . nec ſævior ulla
Peſtis, & ira Dêum Stygiis ſeſe extulit undis.
. . . . . Quatiunt clangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdant
Immundo, &c.

Præ-

Præsentes, Austri, coquite horum opsonia: quanquam
Putet aper, rhombusq; recens, mala copia quando
Ægrum sollicitat stomachum; cùm rapula plenus
Atq; acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
Pauperies epulis regum: nam vilibus ovis
Nigrisq; est oleis hodie locus. Haud ità pridem
Gallonî præconis erat acipensere mensa
Infamis. Quid? tum rhombbos minùs æquor alebat?

Austri, adeste atque horum dapes corrumpite; quanquam fœtet aper & rhombus recens, cùm mala abundantia vexat morbosum stomachum: quando satur expetit rapas & inulas acres. Verùm omnis cibus *vilior nondum exulat à mensâ divitum. Etenim admittuntur ova & olivæ nigræ; neque dudum Gallonii præconis mensa acipensere infamata fuit. Quid? An tunc mare minùs nutrivit rhombos?*

ANNOTATIONES.

41. *Præsentes, Austri, coquite horum opsonia:*] Satiricus excandescens in gulosos helluones, invocat Austros meidionales ventos, qui humido suo calore illorum cibos putrefaciant. Sed mox ipse se corrigit, memor scilicet iis putrida videri quævis opsonia.

42. *Quanquam Putet aper, &c.*] Verùm non opus est Austri flatu, ipsa illorum satietas nauseam movet stomacho repleto: atque facit putere cibos etiam recentes.

Rhombus] De eo pisce laudatissimo, Gall. & Angl. Turbot, in Epod. 2. v. 50.

43. *Cùm rapula plenus. &c.*] Cùm satur, cupit acida, rapas, inulas, quibus appetitus excitetur, discussis viscosâ pituitâ crudisque humoribus.

Rapula.] Gall. *des raves.*] De his plura narrat Plin. l. 18. c. 13. Item. l. 10. c. 3. *Est & rapo vis medica* inquit. Ang. Turnips.

44. *Inulas.*] Gall. *de l'Aulnée*: Angl. *Elecampagne.* Plin. l. 19. c. 5. Idem. l. 20. c. 5. inulæ virtutes affert; priori locum sic habet: *amarior inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mistis saluberrima. Pluribus modis austeritate victâ gratiam invenit . . . . . . defectus præcipuè stomachi excitat, illustrata maximè Juliæ Augustæ quotidiano cibo.*

Necdum omnis abacta Pauperies, &c.] Cibi vulgares, viles, parabiles, adhuc locum habent in mensâ & conviviis divitum. Nam *ova* caput cœnæ sunt: ab iis semper ducitur initium epulandi: ut dixi l. 1. Sat. 3. v. 6. ad hæc verba, *ab ovo usque ad mala.*

Nigris oleis] Nigror in oleis & uvis maturitatem indicat. Olives.

47. *Galloni*] Is helluo insignis, primus apposuit accipenserem, exquisitissimum piscem; atque ob id à Lucilio carpitur satirâ suâ 4. istis versibus, quos etiam refert Cic. de Finibus, l. 2. n. 24.

O Publi, O gurges Gallonî, es homo miser, inquit,
Cœnasti in vitâ nunquam benè, cùm omnia in istâ
Consumis squillâ, atq; acipensere cum decumano.

Ibid. n. 90. *Qui ad voluptatem omnia referens vivit ut Gallonius, &c.* Idem Cicero pro Quintio, n. 94. *Qui, relictâ bonorum virorum disciplinâ, & quæstum & sumptum Gallonii sequi maluerunt.*

Acipensere] Acipenser vel acipensis. Gall. *Eturgeon*, Angl. a Sturgeon Vulgò tursio, vel sturio, sed perperam; Galeno γαλαξίας; Rondeletio ex genere galeorum est; valde pretiosus & nobilis; utpote qui singulari pompâ inferretur mensæ divitum. Plin. l. 9. c. 17. *Piscium nobilissimus acipenser, unus omnium squamis ad os versis, contra aquam nando meat . . . rarus inventu* Macrob. l. 2. c. 12. *Nec acipenser illius seculi delicias evasit . . . quo in bonore fuerit hic piscis apud P. Scipionem Africanum illum & Numantinum, accipite ex Cicer. dialog. de fato Nam cùm esset apud Lavernium Scipio, unàque Pontius, allatus est forte Scipioni acipenser, qui admodum rarò capitur: sed est piscis in primis nobilis . . . . acipenser iste paucorum hominum est . . . . â coronatis ministris cum tibicine introferri solitus . . . . hæc Sammonicus, prodens venerationem quâ piscis habebatur ut à cornatis inferretur cum tibicinis cantu, quadam veluti non deliciarum sed numinis pompâ.* Athen. l. 4. c. 5. *His præerat fortissimus imperator acipenser, insignis bastâ: quem etsi jam satur gustare percupivi: ambrosia certè is mihi visus est.* Lib. 7. cap. 12. *Quem accipenserem vocant Romani, cum tibiis & coronis circumferunt in cœnis: coronatis etiam illis qui portant . . . . Acipenser minor est galeo, rostro longiore, figurâ magis triangulari.* Quæ cùm ità sint, nè Lector, mirere quod scribit Martial. Lib. 13. Epig. 91.

Ad palatinas accipensem mittite mensas,
Ambrosias ornent munera rara dapes.

48. *Infamis.*] Nam & Gallonius à Lucilio *gurges* vocatus: & quivis gulâ & helluationibus turpis Gallonii similis vulgò dictus. Patet ex cit. Cicer. de Finibus 2. &c.

Securus rhombus, & secura nido ciconia degebat, usque quo Prætorius indicavit primus. Itaque si aliquis nunc suadeat jucundos esse mergos assatos, continuò *auscultabit Romana juventus, facilis doceri vitiosa. Sordidus cibus à frugali differt, Ofello judice. Enimverò frustrà vitium hoc declinabis, si te ad aliud malè converteras. Avidienus, canis meritò appellatus, edit olivas quinquennes & corna silvestria: nec libenter defundit vinum nisi corruptum: ipse* verò è vase *cornuo duas libras* continente, *brassicas aspergit oleo veteri, cujus odorem tolerare non possis, largè quidem fundens acetum; quamvis repotia.*

Tutus erat rhombus, tutòque ciconia nido;
Donec vos auctor docuit Prætorius. Ergò
Siquis nunc mergos suaves edixerit assos;
Parebit pravi docilis Romana juventus.
Sordidus à tenui victu distabit, Ofello [629]
Judice. Nam frustra vitium vitaveris illud,
Si te aliò pravus detorseris. Avidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,
Quinquennes oleas est et silvestria corna;
Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum; et
Cujus odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, natales, aliósve dierum
Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.

ANNOTATIONES.

Tum rhombos minus æquor alebat?] Ostendit Poëta non tam obsoniorum bonitatem quàm gulæ insanum fastidium valere ut plurimum. Olim, inquit acipenser in pretio ac deliciis fuit: deinde rhombus: alias ciconia, pavo, &c. imò si quis modò novas dapes excogitat, etsi minimè bonus, v. g. mergos assos: hos continuò cæteris omnibus anteponi & opimos haberi cernas.

50. *Donec vos auctor docuit Prætorius.*] Asinius Sempronius Rufus ciconias primus devorare instituit Augusti temporibus, illum vocat Satiricus *Prætorium* ironicè; quoniam Præturam petens ob gulæ infamiam repulsus est: hique de eo versiculi per ludibrium etiam claucantes in vulgus sparsi:

Ciconiarum Rufus iste conditor,
Hic est duobus elegantior Plancis;
Suffragiorum puncta non tulit septem.
Ciconiarum populus ultus est mortem.

51. *Mergos assos;*] Gall. *Plongeons.* Ni cùm sint macri admodùm, si etiam assentur, nihil præter ossa ac pellem erunt. Si quis tamen gulæ antesignanus & magister edicat mergos assos suaves esse, & sic apponi debere; parebit juventus stultè, & quasi bonos devorabit.

53. *Sordidus à tenui victu distabit,*] Prudenter monet Poeta tenuem frugalemque victum differre à sordido; hunc vitiosum ac turpem, illum contra honestum, dignum laude.

55. *Avidienus, &c.*] Exemplo demonstrat quid sit victus sordidus. Avidienus à sordibus & immunditiâ canis cognominatus verè est, quippe qui vescitur oleis vetustate corruptis, & cornis silvestribus: caules verò aspergit exiguo oleo vete e & fœtente, acetum duntaxat abundè affundens. Hæc certè vivendi ratio sordida est.

58. *Ac, nisi mutatum parcit defundere vinum;*] Etiam in libationibus ad honorem deorum fieri solitis, ille vappam adhibet: nec vinum paterâ defundit nisi acescens.

60. *Repotia,*] Festus. *Postridiè nuptias apud novum maritum cœnatur, & quasi reficitur potatio;* quæ inde ἐπαυλια dicitur, pridiè verò nuptiarum προαυλία, inquit Cœlius l. 15. c. 18, & 24. Alex. ab Alex. l. c. 5. Repotia, inquit, postridiè nuptias lætiore convictu affines apud novum maritum percolebant; quâ die nova nupta in viri domum libertatem auspicari, & dominam agere simul, & rem divinam facere assuêrat.

Natales.] Vide Pers. init. Sat. 2. ubi natalem diem *meliore lapillo numerandum*, hilariterque transigendum, atque in eâ *fundendum Genio merum* præcipit.

Aliósve dierum Festos.] In his mos erat optimum vinum promere, & quidem liberaliter, ad lætitiam excitandam: nam *lætitiæ Bacchus dator,* ex Virgil. Æn. 1. v. 738. At Avidienus contrà.

65. *Albatus*] Ex more veterum; togâ indutus recens lotâ & dealbatâ. Pers. Sat. 2. v. 40.

. . . . . . *Jupiter hæc illi, quamvis te albata rogarit.*

Cornu ipse bilibri Caulibus instillat, veteris.] Adverte singulas voces sordidam parcitatem notantes; è vasculo in olus vile guttas aliquot olei fœtidi instillat ipse quidem, veritus nè aliter copiosiùs affundat; vel nè servus inde quid delingat, delibet, surripiat.

Veteris.] Hoc epithetum alii jungunt cum præcedenti voce, *olei:* alii cum sequente, *aceti.* Simile quid habet Pers. Sat. 3. v. 27. & seq.

Pannosam fæcem morientis sorbet aceti.

Quasi

Quali igitur victu sapiens utetur, et horum
Utrum imitabitur? Hàc urget lupus, hàc canis angit. [630]
Mundus erit qui non offendet sordibus, atque
In neutram partem cultûs miser. Hic neq; servis
Albuci senis exemplo, dum munia didit,
Sævus erit; nec sic ut simplex Nævius, unctam
Convivis præbebit aquam. Vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc victus tenuis quæ quantáque secum
Afferat. In primis valeas benè: nam variæ res
Ut noceant homini, credas, memor illius escæ [631]
Quæ simplex olim tibi sederit. At simul assis

natales, aliosque dies festos colat indutus veste candidâ. Quo ergò victu utetur sapiens; & quem istorum imitabitur? inde premit lupus, illinc instat canis. Nitidus erit qui nec sordidâ peccârit vivendi *ratione, nec se miserè curabit hâc aut illâ parte. Is neque verberabit famulos officia distribuens, ad instar Albucii vetuli; neque, ut Nævius inconsultus, dabit convivis aquam immundam.* Est enim *hoc etiam grande peccatum. Jam disce quæ & quanta* bona *secum advehat frugalitas. Primò sanitatem habebis. Etenim ciborum diversitatem esse homini perniciosam minimè dubitabis, recordatus ejus escæ, quæ una tibi aliquando constiterit. Verum si*

ANNOTATIONES.

63. *Horum Utrum imitabitur?*] An Gallonium luxuriosum & prodigum, an Avidienum sordidum & nimis parcum?

64. *Hàc urget lupus, hàc canis angit.*] Loco vocis *angit*, quidam leg. *aiunt*. Certè proverbium est. Porrò comminiscuntur hinc edacitatem & ingluviem *lupi*, illinc immunditiam *canis*: item delicias intempontani lupi, de quo suprà, atque sordes Avidieni Canis cognominati.

65. *Mundus erit, &c.*] Is erit mundus, honestus, bonus, rectus in vivendi modo, qui medium tenebit ac modum; nec profusè sumptuosus nec indecorâ parsimoniâ sordidus.

Non offendet sordibus, In neutram partem cultûs miser.] Non se odiosum aut miserum præstabit; cultu seu sumptibus seu parcitate immoderatâ; neutrâ partê nimius erit. Vocem, *cultûs*, accipe in genit. id est, curæ sui majoris aut minoris quam par sit.

67. *Albuci senis exemplo.*] Hunc avaritiæ quidam, alii contrà profusionis accusari volunt. Neutri bene. Horatius primò culpavit intemperantiam & immoderationem in quærendis cibis carioribus, pariter ac sordidiorem victum. Jam damnat nimium lautitiæ & elegantiæ studium in struendo parandove convivio, atque huic contrarium negligentiæ vitium: affertque exempla Albuci & Nævii opposita. Albucius nimiâ curâ peccat, qui sævit etiam in famulos injunctis officiis paulò minùs sedulos, ac si quid non satis accuratum comperit, [illegible] plectit: imò, inquiunt, servos ille antè [illegible]abat; seu ad arcendam statim segnitiem, seu [illegible]è posteà peccantes cædere non vacaret. Contrà [illegible]vius indiligens & parùm lautus: ut mox dicetur.

Didit.] Dat, dividit. Vetus est verbum *Dido*, *is*, quod frequens usurpat Lucretius; quin & Virgil. Æneid. 7. v. 144.

Diditur hic subitò Trojana per agmina rumor.

Et Æneid. 8. v. 132.

———*Tua terris didita fama.*

68. *Simplex Nævius.*] Negligens parùm sapiens & prudens, non satis mundus, quippe qui aquam impuram, lutulentam, sordibus contaminatam præbet convivis admiscendam vino ac bibendam. Ergò Albucius ille plus æquo erat curiosus in epularum apparatu: Nævius autem minùs quam decet: quod utrumque vitium magnum est.

70. *Accipe nunc victus tenuis, &c.*] Cic. Tuscul. 5. n. 99. *Adde siccitatem quæ sequitur continentiam in victu. Adde integritatem valetudinis.* Et Offic. 2. n. 68. *Valetudo sustentatur . . . . continentiâ in victu omni atque cultu, &c.*

72. *Credas, memor illius escæ, &c.*] Facilè credas varietatem ciborum homini esse noxiam, si modò velis meminisse quàm utilis tibi fuerit esca simplex, quæ in stomacho placidè cocta, bono succo, atque, ut aiunt, chylo, repararit vires corporis: & è contrario, quantum molestiæ tibi creârit esca multiplex; quoties deglutisti simul assa cum elixis, carnes cum piscibus, &c.

73. *Tibi sederit.*] Quieverit concocta sine ullâ ventriculi aut stomachi perturbatione ac tumultu. Teste Hippocrate cibi dissimiles invicem se corrumpunt & seditionem concitant, Τὰ γὰρ ἀνόμοια ςασιάζει, Plut. Sympos. 4. *Ciborum copia turbat & corrumpit.* Senec. Epist. 2. *Fastidientis est stomachi multa degustare, quæ ubi varia sunt & diversa, non alunt. Sed inquietant & inquinant.* Vide Macrobium

Misceo,

miscueris elixa cum assatis, & conchylia cum turdis: dulcia mutabant se in bilem atque iners pituita stomachum perturbabit. An aspicis quemadmodum quisque pallens surgat è convivio sumptuoso? Imo corpus oppressum praecedenti intemperantiâ simul deprimit animum & prosternit in terram divini spiritûs portionem. Alter contra, postquam recreavit corpus brevi cibo & somno, exurgit alacer ad injunctas functiones. Nihilo minus iste poterit transire interdum ad lautiorem cibum, seu tempus recurrens adduxerit sacrum diem, seu cupiet debilitatum corpus reficere: item

Miscueris elixa, simul conchylia turdis;
Dulcia se in bilem vertent, stomachóq; tumultum
Lenta feret pituita. Vides ut pallidus omnis
Cœnâ desurgat dubiâ? quin corpus onustum [624]
Hesternis vitiis animum quoque prægravat unà,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ.
Alter, ubi dicto citiùs curata sopori
Membra dedit, vegetus præscripta ad munia surgit.
Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam;
Sive diem festum rediens advexerit annus;
Seu recreáre volet tenuatum corpus: ubíve

ANNOTATIONES,

Saturn. lib. 7. cap. 4. & 5 hâc de re pluribus & luculenter disserentem. *Qui simplicem cibum sumit, facilè, quo succo ejus corpus vel juvetur vel gravetur, usu docente cognoscit: atque ita cujus causa deprehensa est, noxam facile devitat. Qui autem multiplicem, diversitate succorum diversas patitur qualitates: nec concordant humores ex materiæ varietate nascentes, nec efficiunt liquidum purumve sanguinem, in quem jecoris ministerio vertuntur; & in venas cum tumultu suo transeunt. Hinc morborum scaturigo ex repugnantium sibi humorum discordiâ, &c.*

74. *Conchylia.*] Pisces conchis inclusos, ostrea, &c. Cic. in Pisonem, n. 67. *Mensa exstructa non conchyliis aut piscibus, sed multâ carne.* Plin. l. 8. c. 57. *Censoriæ leges, princépsque M. Scaurus in consulatu, cœnis ademère conchylia, & ex alio orbe convectas aves.* Cœl. Rhodig. l. 27. c. 23. ex Phalereo Demetrio, & Sophrone mimographo, *Conchylia*, inquit, *gulæ proceribus adeò probata ut vel inde sit conformatum adagium*; esse conchylia viduarum cupedias.

Turdis.] Gall. *grives.* De his jam lib. 1. Sat. 5. & posteà lib. 1. Epist. 15. *obeso nil melius turdo.* Vide ibi annot.

75. *Dulcia se in bilem vertent.*] Quæ scilicet non benè cocta fuerint in ventriculo, maximè verò dulcia in bilem amarosque humores convertuntur.

Stomachoque tumultum Lenta feret pituita.] Pituita humidus ac frigidus humor à cerebro defluens in stomachum, ibique offendens excitatam bilem calidam & siccam, turbas ingentes ac tumultus movebit. Macr. antè cit. *Humores repugnantes ac discordes non purum faciunt sanguinem, & in venas cum tumultu suo transeunt.*

76. *Pallidus omnis, &c.*] Decolor, malè habens, dum agrè coquitur cibus multiplex & varius, qui calorem naturalem gravat imbecilliorem, & extinguit, atque hinc pallor.

77. *Cœnâ dubiâ?*] Sumptuosa, tam copiosa, ut quem è tot cibis capias dubius sis. Terent. Phorm. act. 2. Ph. *Cœna dubia apponitur.* Ge. *Quid istuc verbi est?* Ph. *Ubi tu dubites quid sumas potissimum.*

78. *Animum prægravat unà.*] Hebetem reddit ac sui similem, secumque ad terram inclinat animum, qui cùm divinæ consors naturæ sit, sursum debet & ad sublimia cœlestiaque conniti. Cic. Tuscul. 5. n. 100. *Quid, quòd ne mente quidem rectè uti possumus multo cibo & potione completi?*

79. *Affigit humo.*] Al. *Affigit humi.* Cic. de Senectute, n. 77. *Est animus cœlestis ex altissimo domicilio depressus, & quasi demersus in terram, locum divinæ naturæ æternitatique contrarium.*

Divinæ particulam auræ.] Cic Tusc. 5. n. 38. *Humanus animus ex divinâ mente decerptus cum alio nullo nisi cum ipso Deo, si hoc fas est dictu, comparari potest.* Senec Epist. 56. ratio nihil aliud est, quam in corpus humanum pars divini spiritûs mersa. Juvenal. Sat. 15.

Sensum à cœlesti demissum traximus arce,

Egregiam hanc illi Ethnici sententiam hausère ex sacris condicibus, quos non ingnoravêre, ut alibi dixi. *Genes.* c. 2. "Formavit Dominus "Deus hominem de limo terræ & inspiravit in "faciem ejus spiraculum vitæ: & factus est "homo in animam viventem."

80. *Alter, ubi dicto citiùs, &c.*] Alter frugali utens victu, postquam cibo somnoque modico curavit corpus, surgit alacer & expeditus ad solitas actiones; Contra, qui hesternis epulis adhuc graves, ad resumendum manè laborem parum sunt vegeti.

82. *Hic tamen ad melius, &c.*] Qui cibum quotidie capit exiguum, poterit interdum lautiori se convivio exhilarare & recreare, seu publicæ lætitiæ causâ & occasione, seu ob propriam necessitatem. Qui verò molliter vivit, senio vel ægritudini incidenti quod præbeat, levamen aut solatium nullum insuper habet.

Acce-

Accedent anni, et tractari molliùs ætas
Imbecilla volet. Tibi quidnam accedet ad istam
Quam puer et validus præsumis mollitiem, seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
Rancidum apru antiqui laudabant; non quia nasus
Illis nullus erat; sed credo, hac mente, quòd hospes [033]
Tardiùs adveniens vitiatum commodiùs quàm
Integrum edax dominus consumeret. Hos utinam inter
Heroas natum tellus me prima tulisset!
Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam? Grandes rhombi patinæq;
Grande ferunt uná cum damno dedecus. Adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum
Et frustra mortis cupidum, cùm deerit egenti
As, laquei pretium. Jure, inquis, Thrasius istis
Jurgatur verbis: ego vectigalia magna,
Divitiasq; habeo tribus amplas regibus. Ergo [034]
Quod superat, non est meliùs quo insumere possis?
Cur eget indignus quisquam, te divite? Quare
Templa ruunt antiqua Deûm? Cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo?

cùm anni multiplicati fuerint, atque melius curari poscet ætas ingravescens. Tu verò ad eam mollitiem quam adhuc *juvenis ac vegetus præripis, quid adjunges, cùm vel ægritudo molesta vel senectus pigra acciderit? Prisci amabant aprum rancidulum, non quòd carerent odoratu: sed,* ut *opinor, eo consilio quòd hospes serò accedens aptius comedat* paulò *corruptum, quàm vorax dominus incorruptum. Utinam me prima terra genuisset inter istos heroas. An quidpiam tribuis existimationi quæ jucundo carmine intrat* in *aures hominum? Magni rhombi & catini magnum probrum simul cum detrimento afferunt. Adjunge infensum patruum, vicinos, temet tibi inimicum, & frustra mori quærentem quando inopi non aderit as pretium restis.*

Dices: meritò quidem *Thrasius ejusmodi sermonibus increpatur: Ego* verò *reditus ingentes possideo, & opes tribus regibus suffecturas.* An *igitur deest melior ratio insumendi quod superfluum est? Quare inops est aliquis immeritus,* dum *tu es opulentus? Cur vetusta numinum fana decidunt? Quare, pessime, è tam abundanti cumulo non detrahis quidquam dilectæ* patriæ largiendum?

ANNOTATIONES.

93. *Quæ carmine gratior.*] Vel, quæ gratior quavis modulatione: vel quæ fit per carmen celebrior. Nôrunt omnes Alexandrum illum magnum Achilli invidisse, quòd nactus esset eximium laudum suarum præconem Homerum.

97. *Adde Iratum patruum, &c.*] Præter allata jam luxuriosi victûs mala, adde quod odium incurris propinquorum, amicorum, imò & vicinorum, qui omnes oderunt luxuriam. Cic. pro Muren. n. 76. *Odit Populus Roman privatam luxuriam.* Offic. l. 1. n. 106. *Turpe est diffluere luxuriâ . . . . . Luxuria cùm omni ætati turpis, tum senectuti fœdissima est.*

Patruum.] Cujus es tutelæ commissus, & cui proinde obsequi te par est à prodigendo patrimonio deterrenti, sumptus nimios vetanti.

Te tibi iniquum.] Quippe qui tuas opes effundis in alios, nihil tibimet reservans, seu quo ingruenti inopiæ subvenias, seu quo in desperatione rerum tuarum mortem tibi consciscas.

99. *As laquei pretium.*] Sat pecuniæ ad emendum laqueum. Placet alia lectio *as* hoc sensu: ut nec assem unum habeas superstitem quo emas restem, ad suspendium finiendasque simul cùm vitâ ærumnas & miseriam summæ egestatis asseclas. Hinc spectat adagium: *ad assem redactus.*

Thrasius.] Homo prodigus & hinc prorsùs inops & egens rerum omnium.

100. *Ego vectigalia magna, &c.*] Prolepsis est. Qui non amplas habet & magnas opes, ac sumptus facit magnos, is jure admonetur & objurgatur. Atqui ego non ita. Nam ingentes divitias possideo cuilibet magno sumptui pares.

Vectigalia.] Privatos reditus copiosos publicis vectigalibus æquales.

101. *Tribus amplas regibus.*] Plutarchus ità scribit, Marium ædes & opes habuisse multis regibus pares.

102. *Ergò quòd superat, non est melius quo, &c.*] Respondet Horatius: Atque divitias illas ingentes non dilapidare, sed rectè insumere oportet quæ superflua tibi multa sunt. Quin iis sublevas cives quos iniqua sors pauperes fecit meliori conditione dignos? Quin instauranda cures diruta vetustate deorum templa Quin è tanto bonorum acervo decerptum aliquid impertis Reipubl. & patriæ, quæ tibi certè chara esse debet?

Uni nimirùm tibi rectè semper erunt res?
O magnus posthac inimicis risus! utérne
Ad casus dubios fidet tibi certiùs; hic, qui
Pluribus assuêrit mentem corpúsque superbum;
An qui contentus parvo, metuénsque futuri,
In pace, ut sapiens, aptarit idonea bello!
Quò magis his credas: puer hunc ego parvus Ofellum
Integris opibus novi non latiùs usum,
Quam nunc accisis. Videas metato in agello [63]
Cum pecore et natis fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temerè edi luce profestâ
Quidquam præter olus fumosæ cum pede pernæ.
At mihi seu longum post tempus venerat hospes,
Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
Vicinus; benè erat, non piscibus urbe petitis,
Sed pullo atque hædo: tum pensilis uva secundas
Et nux ornabat mensas cum duplice ficu.

Scilicet tibi soli benè semper fluent omnia: O cachinnus ingens deinde adversariis! Uter eorum sui confidet securius in casibus incertis; an is qui animum & corpus arrogans assueverit multis, an qui modico contentus & futuri providus, in pace comparaverit necessaria ad bellum, uti solet sapiens? Verùm *ut majorem his habeas fidem; Ego parvus puer Ofellum hunc animadverti non largius usum facultatibus integris, quàm nunc attritis. Cernas jam in dimenso agro cum liberis & grege strenuum agricolam mercenarium* sic *loquentem: Haud ego die non festâ comedi quidpiam temerè nisi herbas cum pede fumoso porci. Quando verò hospes accesserat post diuturnum intervallum, aut vicinus jucundus mihi conviva, per pluviam laborem intermittenti; lautæ erant* epulæ *non è piscibus urbe quæsitis, sed è pullo & capro. Deinde pensiles uvæ, & nuces, & crassiores ficus instruebant secundam mensam.*

ANNOTATIONES.

106. *Uni nimirùm tibi, &c.*] Attende verò quàm stultè præsenti rerum statui confidas, quasi prospera semper habiturus. Imò cave nè, altè corruens lapsu graviore, præbeas & inimicis risum ac ludibrium, malitiosæ fortunæ ludum ac jocum, atque, ut ait Juvenalis, *mimum*, Sat. 6. v. 607.

107. *Uterne ad casus dubios, &c.*] Urget porrò noster Poëta: Dic amabo: uter in adversis constantior futurus est, an qui rerum omnium copiâ semper se satiârit, an qui bonis licet affluens modico se victui assuefecerit? exemplo rem accipe. Ofellus olim dives, nunc pauper mutatam sortem vix sentit; quoniam inter opes non abundantiori cibo usus est, *futuri metuens:* atque *in pace*, & secundis rebus, *ut sapiens, aptans idonea bello* & egestati præsidia, nempè tolerantiæ studium, animumque & corpus *contentum parvo*.

112. *Ofellum.*] Post Philippensem victoriam reductis in Italiam militibus agros divisit Augustus veteribus dominis ademptos. Sic & Propertius prædia amisit: quod ipse conqueritur: & Virgilius ipse suorum possessione depulsus ac tantùm non spoliatus est. Patet ex Bucolicis Ecl. 1. & 9. Sic etiam Ofellus suum agrum Umbreno cuidam militi attributum perdidit; ac deinceps velut alienum mercede conductum excoluit: suoque labore & operâ rusticâ se suamque familiam sustentavit & aluit.

114. *Metato in agello.*] Salmasius *metatum* interpretatur opimum, quasi electum & assignatum. Malim tamen cum aliis intelligere simpliciùs, perticâ dimensum. Nam ita cuique certa mensura, certa jugera assignabantur, Virg. in Diris.

Pertica quæ nostros metata est impia agellos

Propert. lib. 4. Et l. 1. v. 130.

Abstulit excultas pertica tristis opes.

116. *Non ego, &c.*] Hæc & quæ sequuntur ad finem hujus Satiræ Ofelli *narrantis* verba sunt.

117. *Pernæ.*] Pernam cum petasone malè confundunt aliqui. Petaso est coxa porcina falsa costas etiam comprehendens: *perna* est petasonis pars carnosior, pedi proxima, cum ipso pede. Undè patet Poëtæ nostri accurata dictio, atque Ofelli parsimonia, qui profestis diebus non *pernam* sed *pedem* tantùm pernæ partem deteriorem comederet, etiam dum *integræ opes erant.*

119. *Per imbrem.*] Dum plueret, atque intermitti opus necesse erat.

121. *Pensilis uva.*] Quæ passa suspenditur hyeme comedenda. Varro de re rust. lib. 1. cap. 58. *Cato ait . . . uvas quas suspendas, opportunissimas esse duracinas, amineas, & scantianas*; & cap. 68. *pensilia, ut uvæ, mala, & sorba, ipsa ostendunt quando ad usum promi oporteat: quòd colore mutato, & contractu acinorum, si non dempseris ad edendum, ad abjiciendum, descensura se minitantur.* Plin. lib. 14. cap. 4. *Uvæ durant aliæ per hyemem pensiles nodo camameratæ, congeminatæ.* Sunt enim variæ lectiones hujus vocis.

122. *Cum duplici ficu.*] Alii intelligunt ca-

Post

Poſt hoc ludus erat cuppâ potare magiſtrâ :
Ac venerata Ceres, ut culmo ſurgeret alto, [656]
Explicuit vino contractæ ſeria frontis. 125
Sæviat, atque novos moveat fortuna tumultus ;
Quantùm hinc imminuet? quantò aut ego parciùs, aut vos,
O pueri, nituiſtis, ut huc novus incola venit?
Nam propriæ telluris herum natura, neque illum,
Nec me, nec quemquam ſtatuit. Nos expulit ille ;
Illum aut nequities, aut vafri inſcitia juris, 131
Poſtremò expellet certè vivacior hæres.
Nunc ager Umbreni ſub nomine, nuper Ofelli [657]
Dictus, erit nulli proprius ; ſed cedet in uſum

Poſteà ludus erat bibere cratere magiſtr . Denique Ceres rogata ut c lſam ariſtam erigeret, vino porrigebat fr ntem rugoſum & ſolicitam. Ergò ſ rs adverſetur, novaque bella m liatur, quid inde auſert? Qu ntò minùs vel eg , v l vos, ô pueri, culti fuiſtis, ex quo novus inquilinus iſtuc acceſſit? Etenim proprii agri dominum neque hunc, neque me, ullum natura conſtituit ; iſte nos abegit : iſtum abiget vel fraus, vel ign ratio tricarum juris, tandem certè hæres ſuperſtes. Ager ille nunc ſub nomine Umbreni, paulo ante Ofelli nuncupatus, nemini proprius eſt : at fructum afferet

ANNOTATIONES.

ricas ſeu ficus ſiccas duplicis generis, albas & nigras præcoces & ſerotinas. Alii referunt ad ficum quæ bifera dicitur. Alii volunt ſignificari mariſcas, quæ ſunt ficus grandiores at inſipidæ, viles, *fatuæ*, Martial. l. 7. Epigr. 24. certè Ofelli convenientes frugali menſæ. Ariſtot. Probl. ἰσχάδες αἱ δίχα ἰσχισμέναι. Vide Columel. l. 12. c. 15. Plin. l. 15. c. 18. Macrob. l. 3. c. 20. &c.

123. *Ludus erat cuppâ potare magiſtrâ.*] Nullâ archipoſtâ, nullo convivii rege bibendi modum præſcribente : ſed quaſi ipsâ cuppâ duntaxat dominâ, potabamus ad arbitrium, liberè, quantum placeret. De rege ac legibus convivii, l. 1. Od. 4. & l. 2. Od. 7. Quidam legunt *culpâ*, ut qui peccaſſet adverſus leges convivii & ſympoſiarchæ, in pœnam haurire cyathum juberetur : afferuntque Plaut. Stich. 5, 4, 43 *uter demutaſſit poculo multabitur.* Verùm hæc parum congruunt ſimplicitati ruſticæ & moribus Ofelli.

Cuppâ.] A κύββα, *poculum :* Heſych. Gall. *Une couppe.* Angl. a Cup.

124. *Venerata Ceres.*] Religioſâ libatione Cererem venerabamur, ac precabamur ut amplam daret meſſem : tumque bonâ ſpe conceptâ hilaritati indulgebamus. Antiqui *venero* & *veneror* dixerunt. Virgil. Æneid. 3. v. 460. *Venerata ſacerdos*, paſſivâ ſignificatione, ut hoc Horatii loco.

126. *Sæviat, atque novos, &c.*] Fortunam rectè provocat Ofellus *anguſtam pauperiem pati* aſſuetus. Ad rem omnino Senec. Epiſt. 11. *Quod neceſſitati ſat eſt, Fortuna debet etiam irata.*

127. *Quantò aut ego parciùs, &c.*] Ex quo Umbrenus tenet agrum meum, an Fortunæ ictus, an diminutum victum ſenſimus? an corporis color ac nitor deperiit! Imò cibi parabiles, ut antè, in promptu ſemper adfuerunt : eadem vivendi agendique ratio ; idem animus.

120. *Nam propriæ telluris herum, &c.*] Cic. Offic. 1. n. 21. *Sunt autem privata nulla naturâ, ſed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt : aut victoriâ, ut qui bello potiti ſunt ; aut lege, pactione, conditione, ſorte.* Senec. Epiſt. 88. *Non dominus iſtic, ſed colonus intraſti.*

131. *Illum aut nequities, &c.*] Sua ipſius luxuria, vel aliena fraus & improbitas, *Vafri inſcitia juris :* Gall. *une chicane malicieuſe.* Vide poſteà l. 2. Epiſt. 2. v. 127. & ſeq.

132. *Vivacior hæres.*] Horat. Ep. Lib. 2, 2. v. 175.

. . Perpetuus nulli datur uſus : & hæres
Hæredem alterius velut unda ſupervenit undam.

133. *Nunc ager Umbreni, &c.*] Expreſſa dictio ex Luciani Epigrammate,

Ἀγρὸς Ἀχαιμενίδου γενόμην ποτὲ, νῦν δὲ, Μενίππου
Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσομαι εἰς ἕτερον.
Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔχειν μέ ποτ' ᾤετο, καὶ πάλιν οὗτος
Οἴεται. εἰμὶ δ' ὅλως οὐδενὸς, ἀλλὰ Τύχης.

Ager Achæmenidæ olim, nunc verò Menippi.
Et rurſus ab alio tranſibo ad alium. Etenim ille poſſidere me putabat ; & hinc nunc putat. Nullius autem omnino ſum ſed Fortunæ.

134. *Cedet in uſum nunc mihi, nunc alii.*] Lib. 2. Epiſt. 2. v. 1740.

. . . . . . tanquam,
Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc ſorte ſupremâ,
Permutet dominos, et cedat in altera jura.

Nunc

jam mihi, mox alteri. Quapropter constantes estote; & rebus contrariis magnos animos objicite.

Nunc mihi, nunc alii. Quocirca vivite fortes;
Fortiaque adversis opponite pectora rebus.

ANNOTATIONES.

135. *Quocirca vivite fortes, &c.*] Quæ cùm ita sint, ô pueri mei, discite exemplo meo nihil proprium vobis existimare, parvo contenti esse, & sic fortunæ vim frangere.

SATYRA III.

Fusè tractat paradoxum illud Stoïcum: Omnes stultos insanire.

DAMASIP. *Sic infrequenter scribis, adeo ut anno integro vix quater petas membranam, singula tua scripta recensens; adversus temetipsum iratus, quòd vino & somno indulgens nihil componas dignum celebrari; quid erit? sobrius venisti ab ipsis*

SIC raro scribis, ut toto non quater anno
Membranam poscas, scriptorum quæque retexens;
Iratus tibi, quod vini somníque benignus
Nil dignum sermone canas: quid fiet? ab ipsis

ANNOTATIONES.

1. *Sic rarò, &c.*] Plures hîc dialogismi sed duo sunt præcipui: prior Damasippi philosophi cum Horatio, usque ad versum 39. ubi hunc ille Stoïco supercilio redarguit, quòd nihil novi scriberet: alter est Stertinii item Stoïci cum Damasippo. Vel si mavis, Damasippus ipse refert Horatio Stertinii secum & cum aliis quibusdam sermocinationem sat prolixam. Atque in hâc Satiricus noster, excutiendo solemne Stoïcis placitum, acutè vellicat plerosque vanæ mentis homines, qui solos se sapere venditabant.

Ut toto non quater, &c.] Primùm se castigari insimularique desidiæ à Damasippo fingit Horatius, ut inde sensim ac pedentim ad propositum subrepat, atque *vafer vitium* ac vulnus, quod rescindere vult, *tangat*; quemadmodum ait Persius, Sat. 1. v. 116.

2. *Membranam poscas.*] Ex adversariis in membranam nihil transcribis velut emendatum, atque hominum lectioni dandum: multa quidem habes in tabulis exarata, quæ perpetuò retexis, sed pauca aut nulla in chartam & mundum refers. Prisci nimirùm scriptitavêre primo in ceratis tabellis; ut annotavi l. 1. Sat. 10. Deinde in chartâ seu papyro: l. 1. Sat. 4. Posteâ in membranis quæ pelles animalium, quòd Pergami inventæ & aptatæ ad scribendum, Pergamenæ dictæ sunt. Plin. lib. 13. cap. 11. S. Hieron. Epist. ad Chromatium: *tum parvam Epistolam miseritis* . . . . . *chartam defuisse non puto, Ægypto ministrante commercia. Et si alicui Ptolemæus maria clausisset, tamen rex Attalus* (Eumenes) *membranas à Pergamo miserat, ut penuria chartæ pellibus pensaretur: unde & Pergamenorum nomen ad hunc usque diem, tradente sibi invicem posteritate, servatum est.* Ubi ex occasione & in transitu, Lector, meminisse oportet, Pergami reges ferè omnes appellari consuevisse Attalos: pariterque Ægyptios nominatos deinceps Ptolemæos, qui anteà Pharaones.

Retexens.] In tabellis enim, verso stylo, ceraque complanatâ, licebat mutare & rescribere quidlibet; non perinde in membranis. Ovid.

Incipit, & dubitat: scribit, damnatq; tabellas.
Et notat, & delet; mutat, culpatque, probatque.

Vide Quintil. lib. 16. c. 3. sub finem.

3. *Iratus tibi, quod, &c.*] Quòd satis elaboratum nihil tibi videatur, irasceris & succenses tibimet; hinc relegis, deles, vertis donec aliquid menti occurrat quod ipse probes, dignumque judices evulgari & tradi lectitandum eruditis. Epist. ad Pisones. v. 293.

. . . *Carmen reprehendite quod non*
Multa dies & multa litura coërcuit, &c.

4. *Dignum sermone.*] Dignum Satiris mandari, proindeque legi & laudari.

Ab ipsis Saturnalibus huc fugisti.] Quorsum huc secessisti in villam tepidiori cœlo, vel foco luculentiori commodum, quasi ad scribendum aptiorem?

Satur-

aturnalibus huc fugisti sobrius. Ergò
)ic aliquid dignum promissis. Incipe. Nil est.
Culpantur frustra calami; immeritúsque labo-
rat [639]
ratis natus paries Dîs atque poëtis.
Atqui vultus erat multa et præclara minantis,
i vacuum tepido cepisset villula tecto.
Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
upolin Archilocho? Comites educere tantos?
nvidiam placare paras virtute relictâ?

Saturnalibus. Igitur scribe quidpiam pollicitis respondens. Age: nihil prohibet. Sine causâ calamos accusas: nec jure cæditur paries factus adversis numinibus & poëtis. At vultu multa & eximia spondebas, cum primum villa domicilio calenti te excepisset. Quid prodest adjunxisse Platonem Menandro? atque Eupolin Archilocho? assumpsisse comites egregios? An speras invidiam sedare virtutem deserendo?

ANNOTATIONES.

1. *Saturnalibus.*] In memoriam priscæ libertatis sub imperio Saturni, Romæ celebrantur Saturnalia 14. Cal. Januar. tumque servis domini præstabant epulas, ipsisque ministrabant: omni datâ quidvis loquendi licentiâ. Vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 10. Athen. lib. 14. & infrà Sat. 7. v. 4. ubi de *bertate Decembri.*

Sobrius ergo Dic aliquid, &c.] Si quidem Romanæ plebis in Saturnalibus commessationes & tumultus fugiens huc venisti, & quiete exoptatâ jam frueris, vinoque & somno parcè indulgere licet, jam scribe quidpiam sobriâ mente dignum.

6. *Nihil est.*] Nihil excusationis habes.

Culpantur frustrà calami.] Non est quòd teriliter culpam rejicias in calamos parùm idoneos. Vide Pers. Sat. 3. v. 12. ubi,

Tum queritur crassus calamo quòd pendeat humor,
. . . .
An tali studeam calamo?

7. *Immeritusque laborat,* &c.] Immeritò cædes parietem, iratus quòd votis respondentia non pariat mens, Pers. Sat. 1. v. 106. *nec pluteum cædit,* &c. Quintil. lib. 10. cap. 3. *Illa, quæ apertiorem animi motum sequuntur, ... jactare manum, torquere vultum, . . . quæque Persius notat,* &c. Hic nonnulli perperàm asserunt fuisse veterius parietes ceratos, in quibus noctu scriberent, si quid mente occurreret. At fuerint tabulæ ceratæ: quas quidem, vel fortasse ipsas parietibus lecti proximas appensas, ceratos parietes interpretari licet. Prior tamen explicandi ratio magis arridet.

8. *Iratis natus paries Diis,* &c.] Qui nempe toties immeritò verberetur, Poëtis suam exoperantibus indignationem & iram quòd animus eximia non excogitaret. Ita veteres dixere Diis adversis fieri, si quid malè ceteret.

10. *Si vacuum tepido,* &c.] Horatius impatiens frigoris in villam suam prope Tarentum secedere consueverat. Lib. 2. Od. 6.

Ver ubi longum, tepidasque præbet
Jupiter brumas.

Lib. 1. Epist. 7. v. 10.

Quod si bruma nives Albanis illinet agris,
Ad mare descendet vates tuus, &c.] Vide & Epist. 16.

11. *Quorsum pertinuit,* &c.] Quorsum igitur tot libros tecum detulisti? *Platonem,* ad sententias. Epist. ad Pis. *Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ. Menandrum,* ad morum imitationem, quâ præcellit: *Eupolidem & Archilochum,* ad sales & acrimoniam. Quæ quidem omnia juvabant scripturum Satiras. Vide Platonis Alcibiad. poster. unde hujus materia Satiræ desumpta.

Platona.] Cic. de Orat. *Non intelligendi solùm, sed etiam dicendi gravissimus auctor & magister Plato.* Et posteà; *Platonis locutio potius poëma putandum, quàm Comicorum Poëtarum.*

Menandro?] Hic Athenis oriundus, novæ comœdiæ scriptor eximius: quem Terentius secutus est. Quint. l. 10. c. 1. *vel unus,* inquit, *diligenter lectus ad cuncta efficienda sufficiat Menander; ità omnem vitæ imaginem expressit; tanta in eo inveniendi copia, & eloquendi facultas; ità est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus . . in omnibus mirè custoditur ab hoc Poëtâ decorum. Atque is quidem ejusdem operis auctoribus abstulit nomen, & fulgore quodam suæ claritatis tenebras obduxit.*

12. *Eupolin, Archilocho?*] De hoc in Epod. 6. de illo Sat. 4. lib. 1.

13. *Invidiam placare paras,* &c.] An times homines malos offendere, carpendo vitia eorum, & satiricum salem iis affricando: An verò sic invidiam formidare incipis & inimicitias improborum? Cic. Catil. 1. *Hoc animo semper fui, ut invidiam virtute partam gloriam putarem, non invidiam.*

Con-

Contemnêre miser. Vitanda est, improba Siren, [640]
Desidia; aut quidquid vitâ meliore parâsti,
Ponendum æquo animo. Dî te, Damasippe, deæq;
Verum ob consilium donent tonsore. Sed unde
Tam benè me nôsti? Postquam omnis res mea Janum
Ad medium fracta est; aliena negotia curo,
Excussus propriis. Olim nam quærere amabam,
Quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus ære; [641]
Quid sculptum infabre, quid fusum duriús esset.
Callidus huic signo ponebam millia centum:
Hortos egregiàsque domos mercarier unus
Cum lucro nôram. Unde frequentia Mercuriale
Imposuêre mihi cognomen compita. Novi,

O infelix despectui eris. Fugienda est inertia, mala Siren; vel pariter amittendum id omne quod meliore vitâ acquisivisti. HORAT. *O Damasippe, Dii, Deæque propter salutare monitum, dent tibi tonsorem. Verum quomodo tam benè me cognoscis?* DAMASIP. *Postquam cunctæ meæ facultates perierunt apud Janum medium rerum alienarum satago, dimotus à propriis. Etenim pridem cordi erat investigare, quo vase æreo pedes abluisset Sisyphus ille callidus: quid sine arte incisum, quid imperitè conflatum esset?* Ego *solers illi statuæ* pretium *statuebam centena milia: scilicetque noveram hortos & ædes magnificas emere cum quæstu. Quocirca plateæ celebres cognominârant me Mercurii amicum,* HOR. *Scio,*

ANNOTATIONES.

14. *Improba Siren, Desidia.*] Hæc enim velut Siren hominibus blanditur & perniciem affert. Frustra est quod Cruquius hic comminiscitur dogmaticas Sirenes, de quibus Laërt. lib. 10. in vitâ Epicuri: quasi ad eas invidiosè alluserit Stoïcus Damasippus. De Sirenibus lib. 1. Epist. 2. v. 23.

15. *Vitâ meliore.*] Meliore vitæ parte, eâ nimirùm quæ peracta est virtutem colendo & exercendo, bonumque tibi nomen ac famam acquirendo.

16. *Damasippe.*] Is Senatoriâ dignitate clarus ad inepta mercaturæ studia & negotia deflexit: in quo perditis facultatibus, futile Stoici Philosophi nomen captavit & habitum.

17. *Donent tonsore.*] Lepida pariter & salsa gratiarum actio; adsit tonsor qui radat & tondeat aptè barbam illam tuam philosophicam prolixiorem. Nihil certè aliud optari posse videbatur homini res omnes spernenti, unamque virtutem & sapientiam æstimanti: quanquam barbâ tenus sapienti & philosopho.

18. *Postquam omnes res mea, &c.*] Posteaquam fœnore, versuris, mercaturis, omnia bona dispeididi, antiquas imagines & statuas, villas item & ædes egregias emendo, venditandoque; nihil jam habens pro me gerere negotii, res alienas deinceps curo; sic mihi nota sunt quæ ad te pertinent.

Janum Ad medium.] Ad medium Romæ forum, nimirùm hinc & inde Jani duplex erat effigies; medius autem locus mercatoribus frequens erat; dicebaturque Janus medius, eò quòd esset duas inter Jani statuas, quarum altera Janus superior, altera Janus inferior, appellabatur. Hinc posteà lib. 1. Epist. 1. v. 54.

Virtus post numeros. Hæc Janus summus ab imo Perdocet.

Meminit etiam Tull. in fine l. 2. Offic. *à quibusdam viris optimis ad medium Janum sedentibus commodiùs disputatur de quærendâ, de collocandâ, etiam de utendâ pecuniâ.* Et Philip. 6. n. 15 *de statuâ illâ salmari non possum sine risu dicere.* L. ANTONIO JANI MEDII PATRONO. *Itane? Janus medius in L. Antonii clientelâ est?*

20. *Olim nam quærere amabam, &c.*] Corinthium æs, vasaque antiqua studebam cognoscere; v. g. quæ Sisyphi ævo conflata, seu cælata; nec non quæ haberentur mollius ac solertiùs fabricata.

21. *Sisyphus.*] Æoli filius Corinthi regis, de quo l. 2. Od. 14. v. 20. & Epod. ult. v. 16.

23. *Callidus huic signo, &c.*] Tanquam peritissimus istarum rerum æstimator, & negotiator famosus, ego pretium imponebam signis statuis, ædibus magnificis, &c.

Millia centum.] Supple, sestertiûm. Vide Annot. lib. 1. Sat. 3. v. 15.

24. *Hortos egregiosque domos, &c.*] Cic. l. 7. Epist. 23. emptorem exoptat vanum quempiam & fatuè curiosum Damasippi similem, cui vendere possit signa quædam bona sibi grata. Et Epist. 32. lib. 12. Atticum rogat ut Damasippum aggrediatur, atque ab eo quosdam agros sibi mercetur ad ripam Tiberis sitos.

25. *Mercuriale.*] Antonomasticè nimirùm. Nam commune hoc alioqui mercatorum & lucrionum cognomen. Quidam leg. Mercuriali pari sensu. Mercurium præesse lucro & mercaturæ, cuilibet est compertum. lib. 1. Od. 10.

Et

Et morbi miror purgatum te illius. Atqui
Emovit veterem mirè novus, ut solet, in cor
Trajecto lateris miseri capitísve dolore:
Ut lethargicus hic cùm fit pugil, et medicum urget.
Dum nè quid simile huic, esto ut lubet. O bone, nè te
Frustrêre, insanis et tu, stultíq; propè omnes [642]
Si quid Stertinius veri crepat; unde ego mira
Descripsi docilis præcepta hæc, tempore quo me
Solatus jussit sapientem pascere barbam,
Atque à Fabricio non tristem ponte reverti.
Nam malè re gestâ, cùm vellem mittere operto
Me capite in flumen, dexter stetit; et cave faxis
Te quidquam indignum pudor, inquit, te malus angit,
Insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primùm nam inquiram, quid sit furere: hoc si erit in te
Solo; nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala stultitia et quemcunque inscitia veri

& admiror te liberatum eo morbo. DAMASIP. *Nimirum veterem* morbum *novus depulit miro modo: sicut fit quando laborantis lateris aut capitis ægritudo transit ad stomachum: atque lethargicus aliquis fit pugil, & medicum verberat.* HOR. *Esto quod vis, dummodo non* accidat *quidquam par isti.* DAMASIP. *O bone, nè aberres, tu quoque insanus es, pariterque stulti omnes, si* quidem *vera docet Stertinius: à quo ego pulchra hæc documenta sponte hausi, tum cùm me consolatus, præcepit alere barbam sapientem, ac lætum redire à ponte Fabricio. Enimverò perditis opibus cùm obvoluto capite vellem me præcipitare in fluvium, opportunus adfuit, atque* (Stertinius) *Cave nè perpetres aliquid te indignum: improba te verecundia afficit, qui times insanus existimari ab insanis. Etenim sciscitabor primum, quid sit insanire: Quod si reperiatur in te uno, nihil ultrà loquar, nè impavidè mortem oppetas.* Atqui *schola & discipuli*

ANNOTATIONES.

27. *Morbi miror purgatum.*] Miror te purgatum eâ vesanâ libidine mercandi cum lucro.

28. *In cor Trajecto lateris capitisve dolore.*] Nè hîc cor ipsum, sed stomachum aut ventriculum intellige. * Græcis καρδία cor significat, item stomachum sive os ventriculi superius, indeque pro ipso ventriculo ponitur. Eo sensu percommodè intelligitur quod dicitur hîc in cor è capite vel latere dolorem trajici: primum quidem, cùm pituita corrupta in ventriculum è capite defluit: alterum verò, cùm bilis in latere sæviens effunditur in ventriculum; atque illinc ægritudinem huc & malum transfert, usque ventriculi afficit.

30. *Ut lethargicus hic cùm fit pugil.*] Quando lethargus morbus vertitur in phrenitim. Scilicet veternum creat frigidior & abundantior pituita; quæ, si quâ ratione accenditur, cerebri membranas inflammat, mentisque perturbationem, delirium, furorem gignit: Quo fit ut phreneticus æger quemvis impetat, quasi *pugil*, nec ipsi parcat medico. Corn. Cels. l. 2. c. 20.

31. *Dum nè quid simile huic, &c.*] Festivè hoc & satiricè Horatius: O Damasippe, sis licet insanus ac, mutato morbo, phreneticus quantum libet, modò ne pugnis me contundas ac verberibus urgeas.

O bone, nè Frustrêre, &c.] En arripit occasionem Stoicum dogma aggrediendi & expendendi.

33. *Stertinius.*] Ut gravis auctor profertur ille statim, ad fidem faciendam. De eo posteà lib. 1. Epist. 12.

35. *Jussit sapientem pascere barbam.*] Nimirùm externam sapientiæ speciem assumere jussit, ac barbam deinceps alere ad umbilicum usque promissam. Is erat Philosophorum habitus, seu ad venerationem, seu ad neglectum corporis indicandum. Pers. Sat. 4. init. *barbatum magistrum* vocat Socratem. Arnob. l. 6. Æsculapii gravitatem notat ex *barbâ amplissimâ, boni ponderis, ac philosophicæ densitatis.*

36. *Atque à Fabricio, &c.*] Et prohibuit nè in rerum mearum desperatione me præcipitem darem in fluvium Tiberim è ponte Fabricio.

Fabricio.] Is insulam Tiberinam urbi Romæ jungit à Fabricio Consule ædificatus: hodie *Ponte guideo*, quod Judæis habitetur: item *Ponte di quatro capi*, seu quatuor capitum, vulgò dicitur, ob quadrifrontis Jani statuam ibi extantem.

37. *Operto capite.*] Seu pudoris & indignationis causâ: seu ob contemptum lucis hujus ac vitæ.

38. *Dexter.*] Contrà *lævus* malum & infortunium designat.

43. *Mala stultitia.*] Vitiosa animi affectio à veri cognitione aliena, sapientiæ contraria: nam alioqui furor seu phrenesis sapienti etiam contingere potest ax atrâ bile, nec vitio cuiquam verti debet.

Cœcum agit, insanum Chrysippi porticus et grex
Autumat. Hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto sapiente, tenet. Nunc accipe, quare
Desipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen
Insano posuêre. Velut silvis, ubi passim
Palantes error certo de tramite pellit;
Ille sinistrorsùm, hic dextrorsùm abit; unus utrique
Error, sed variis illudit partibus. Hoc te
Crede modo insanum; nihilo ut sapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. Est genus unum
Stultitiæ, nihilum metuenda timentis: ut ignes,
Ut rupes, fluviósq; in campo obstare queratur:
Alterum et huic varium, et nihilo sapientius, ignes
Per medios fluviósque ruentis: clamet amica
Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, uxor:
Hîc fossa est ingens, hic rupes maxima: serva:
Non magis audierit, quàm Fusius ebrius olim,
Cùm Ilionam edormit, Catienis mille ducentis,

Chrysippi statuunt insanum esse quemcunque prava socordia & quemcunque veritatis ignorantia detinet in errore. Atq; secta ista populos æquè ac principes complectitur, uno ex pro Sapiente. Jam intellige cur perinde ut tu insaniant omnes qui te insanum vocant. Quemadmodum in silvis, ubi passim error vagabundus agit extra veram viam; hic ad lævam; iste ad dextram pergit: ambo æque aberrant, etsi diversâ ratione decepti. Sic te desipere existima, ut qui te illudit haud minus insipiens caudam trahat. Est fatuitatis altera species, metuentis ea quæ formidari non debent; velut si quis conqueratur flammas, scopulos, flumina, sibi obstare: in campo: altera priori dissimilis, minimè verò sanior, temere petentis medios ignes ac fluvios. Quamvis autem *sedula parens, bona soror, pater, conjux, propinqui omnes increpent: Illic est barathrum immane, illic horrendus scopulus; cave* tibi: *haud magis auscultabit quàm Fusius quondam temulentus, dum sopitam Ilionam ageret, quando mille ducenti Catieni*

ANNOTATIONES.

44. *Chrysippi porticus.*] Porticus Græcè στοὰ significat scholam Stoïcam: eò quod in portîcu deambulantes Zeno ejus auctor ac deinceps a ii philosopharentur. *Chrysippi* verò dicitur hîc, quod eam fulcire putabatur ille, ut ait Tull. Acad. qu. Vide lib. 1. 3. v. 127. Annot.

45. *Formula.*] Apud Jurisconsultos formulæ dicuntur solemnes quædam propositiones ad veritatis indagationem dirigentes: axiomata seu placita vocant philosophi.

53. *Caudam trahat.*] Æquè ut tu, ridiculus & insanus habendus. Dictio proverbialis ex eo facta, quòd ebriis & insanis pueri soliti sint tergo appendere quidpiam, instar caudæ, ad ludibrium, veluti exprobrantes sic hominibus illis quod in bestiæ naturam & speciem degeneràrint. Absurdi sunt qui *caudam trahere* interpretantur, superbè incedere, & terram syrmate verrere.

80. *Fusius ebrius.*] Actor ille tragicus, cùm dormientis Hecubæ sive Ilionæ somnum simulate deberet, ex vino & potu veré sopitus, frustra ab inclamantibus vocatus nequaquam evigilavit.

61. *Ilionam.*] Ex tragœdiâ Attii, vel Pacuvii, in quâ Polydori, à Polymnestore Thraciæ rege clam interfecti umbra sororem suam Ilionam Polymnestoris uxorem noctu vocat dormientem, ut suis manibus justa persolvat inhumatumque sepeliat. Quidam volunt hîc intelligi Hecubam, tum quod esset verè Polydori mater, tum ex sequentibus verbis, tum ex Euripide & Cicerone: conjiciuntque Hecubam alio nomine Ilionam fortasse dictam. Sed quid opus istis? Ilionam matrem appellat Polydorus, vel ætatis provectæ, aut venerationis, vel etiam miserationis excitandæ causâ. Aliis quod puer ille domi fuerat ab Ilionâ velut à parente educatus. Vide Euripid. Hecub. Virgil. Æneid. 3. Cic. Academ. Quæst. 2.

Catienis mille ducentis Clamantibus.] Cùm histrio Catienus Polydori clamantis partes agebat. Quare verò dicuntur clamâsse plures Catieni? vel Catienus pluries iterâsse ac repetiisse? Mater te appello, accipiendus; vel alii histriones, vel potiùs spectatores errorem intelligentes suggillantesque succlamârunt; atque ut est in Epist. ad Pisones, *Romani pedites equitesque cachinnum sustulerunt.* Erant qui chorum Tragicum intelligi posse opinantur: tum quod unius Actoris partes sustinet chorus; tum præsertim quod videatur esse contra decorum, ut matrem appellet chorus similiter cum Polydoro, & accinat umbræ, quæ sola soli apparere & loqui fingenda est.

Mater,

Mater, te appello, clamantibus: huic ego vulgum [64+]
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? esto.
Accipe, quod numquam reddas mihi, si tibi dicam:
Túne insanus eris, si acceperis? an magìs excors,
Rejectâ prædâ, quam præsens Mercurius fert?
Scribe decem à Nerio; non est satis: adde Cicutæ [645]
Nodosi tabulas centum: mille adde catenas:
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus.
Cùm rapies in jus malis ridentem alienis,
Fiet aper, modò avis, modò saxum, et, cùm volet, arbor.

inclamabant: O parens, te invoco. Porrò *ostendam homines universos huic pari insaniâ laborare. Desipit* certè *Damasippus mercando antiquas imagines.* An verò *sapit qui credit Damasippo? Age; si tibi dicam: Accipe quod nunquam mihi reddas, an tu desipere* existimeris, *si accipias? an insanior, si prædam repudiaveris à Mercurio propitio oblatam?* Jube *scribi* accepta *à Nerio decem* millia, *nec sufficit: adjunge centenas cautiones & mill na vincula vafri Cicutæ: istas* omnes *catenas nihilominus excutiet improbus Proteus. Cumquè ad judicium pertrahes exultantem in ærumnis alienum, fiet aper, mox avis, deinde rupes & arbor quando libuerit.*

ANNOTATIONES.

62. *Mater, te appello.*] Tull. 1. Tuscul. n. 106. *Ecce alius exoritur è terrâ, qui matrem dormire non sinat.*

Mater, te appello, tu quæ curam somno suspensam levas:
Neque te mei miseret. Surge, sepeli natum,
Priusquam feræ volucresque, &c.

Pro P. Sextio, n. 126. *Cum veniret, emergebat subitò, cùm sub tabulas subrepserat, ut,* Mater, te appello, *Dicturus videretur.* Acad. 1. 2. *Quid Iliona somno illo? Mater, te appello. Nonne illa credit filium locutum, ut verè experrecta etiam crederet.*

Huic ego vulgum, &c.] Ostendam ego vulgus omne tanto erroris sopore obrutum, veluti Catienus ille, ut nullis admonitionibus retrahi queat à studio lucri; imò sæpe non advertat omnia sua perdendi periculum, dum ad speciem quæstûs fertur.

65. *Damasippi creditor?*] Perillius, de quo mox, qui stultè Damasippo versipelli & doloso credit seu statuas, vasa, domos; seu pecuniam his emendis: stultè quoque & frustra operâ Nerii argentarii, & solertiâ Cicutæ astuti fœneratoris vel tabellionis utitur ad nectendum callidè ac ritè debitorem. Quippe is velut Proteus effugiet creditorem, ac tot artibus eludet ut debitum nunquam reddat.

69. *Scribe decem à Nerio.*] Ità Perillius Damasippo tradens mutuò pecuniam suam dictare intelligendus apud Nerium: O Damasippe, scribe te decem millia æris è pecuniâ meâ accepisse à Nerio, sive per manus Nerii, ut aiunt; scilicet in commentariis seu codicillis Nerii argentarii mei syngrapham & chirographam inscribe, ad majorem crediti mei securitatem.

Adde Cicutæ Nodosi tabulas.] Adde, si vis, astutiam & nodos quibus scit callidus Cicuta debitores constringere: confice tabulas conceptis ritè & cautè verbis; uno verbo adhibe quaslibet cautiones, stipulationes & obligationum instrumenta, velut totidem nexus & catenas: Hæc omnia profectò cassa & vana erunt. Juvenal. Sat. 8. v. 50.

. . . *juris nodos, & legum ænigmata.*

71. *Proteus.*] Is Ægypti rex in varias se species transformabat, ut fabulantur, sicque facilè fugiebat quosvis persequentes; huic similem dicit Horatius fraudulentum debitorem, qui tricarum juris peritus litigando, tergiversando, præscribendo, creditoris actiones creditum reposcentis improbè eluctatur.

72. *Cum rapies in jus malis ridentem alienis.*] Cum jure persequeris debitorem sceleratum ac perfidum, qui te creditorem deludit, tuasque vanas solicitudines affatim & impensè deridet. Alia pridem erat lectio, *cùm rapies in jura malis ridentem alienis:* quam quidem utpote clariorem expressi in interpretatione meâ. Placuit verò subindè eruditis dictionem ac sensum rimari subtiliorem, & asserere expressam hîc ab Horatio sententiam ex Homeri Odyss. 20, 346, ut *alienis ridere malis* id est, *maxillis,* sit effusè cachinari, soluto risu, propriis malis seu maxillis haud parcendo perinde ac alienis, quemadmodum rei alienæ ac mutuo sumptæ minus parcitur quàm propriæ. Locus Homeri est, μνηστῆρσι δὲ Παλλὰς Ἀθήνη, Ἄσβεστον γέλω ὦρσε . . . . οἱ δ' ἤδη γναθμοῖσι γελώων ἀλλοτρίοισιν, *procis autem Pallas immoderatum risum movit . . . . illi verò maxillis ridebant alienis.*

37. *Fiet aper, modo avis, &c.*] Alludere videtur ad morem regum Ægyptiorum, de quo Si-

Si insipientis est bona disperdere, contrarium verò facere, sapientis; fidem habe mihi, longè insanior est Perilli mens scribi jubentis quod tu nunquam exsolvere queas. Quicumque improbâ honorum vel pecuniæ cupiditate afficitur; quicunque luxuriâ vel mæstâ superstitione aliove animi morbo exæstuat, togam aptet, meque auscultet velim. Appropinquate istuc, atque *ordine ad me accedite singuli, dum ostendo omnes desipere. Longè maxima pars ellebori danda est avaris:* At ignoro *num ratio illis destinet Anticyram totam. Staberii hæredes* legatam fibi *summam insculpsêre tumulo: quod nisi fecissent, debebant populo dare centum paria gladiatorum, et convivium, ad libitum Arrii;* tantum etiam *tritici quantum colligit Africa.* Præterea voluerit ascribi: *Seu malè*

Si malé rem gerere insani est; contrà benè, sani;
Putidius multò cerebrum est (mihi crede) Perilli
Dictantis quod tu numquam rescribere possis. [64]
Audire, atque togam jubeo componere, quisquis
Ambitione malâ, aut argenti pallet amore;
Quisquis luxuriâ tristíve superstitione,
Aut alio mentis morbo calet. Huc propiùs me,
Dum doceo insanire omnes, vos ordine adite.
Danda est ellebori multò pars maxima avaris:
Nescio an Anticiram ratio illis destinet omnem.
Hæredes Staberî summam incidêre sepulchro;
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio Arrî; [64]
Frumenti quantum meti Africa. Sive ego pravè,

ANNOTATIONES.

Diodorus. Hi enim modò leonis, tauri, draconis effigiem, modò arborem, modò ignem, alias unguenta supra caput gestabant, principatûs insignia; tum ad ornatum suum, cùm ad superstitionem populis injiciendam. Et hinc sane manavit fabula de mutabilitate & multiplici variâque transformatione Protei.

75. *Perilli.*] Creditoris, non tabellionis, ut putat Torrentius: refragatur enim sensus. Minùs quippe tabellionis, at certè maximè creditoris refert, si debitor solvendo non fuerit.

76. *Dictantis quod tu nunquam rescribere possis.*] Tibi mutuum præbentis adeóq; dictantis syngrapham acceptæ testem pecuniæ, quam nunquam redditurus sis. Porrò quia obligatio fiebat scriptura, hinc *scribere* significat mutuò sumere: proindeque *rescribere* est scripturam delere, factam obligationem dissolvere, mutuum sive debitum reddere. Terent. Phorm.

Illud argentum mihi jube rescribi.

77. *Togam jubeo componere.*] Nè defluens illa vos interturbet dum me attenderis de re gravi loquentem.

80. *Mentis morbo calet.*] Ut febri corpus, ità mens vitiis æstuat. S. Ambr. in Lucæ c. 4. *Variis criminum febribus caro nostra languebat & diversorum cupiditatum immodicis æstuabat illecebris. Nec minorem febrem amoris esse dixerim quàm caloris. Itaque ille animum, hæc corpus inflammat. Febris nostra avaritia est; febris nostra libido est; febris nostra luxuria est; febris nostra ambitio est; febris nostra iracundia est.*

82. *Danda est ellebori pars maxima avaris.*] Ad medendum insaniæ illorum maximæ. Plin. lib. 25. cap. 5. *Nigrum elleborum medetur paralyticis insanientibus . . . . trahit alvum, & bilem, pituitasque.*

83. *Anticyram.*] Insulam ellebori feracissimam. Vide Epist. ad. Pis. v. 300. Aust. Plin. modò cit. *Drusum Tribunorum popularium clarissimum comitiali morbo constat liberatum eo medicamento apud Anticyram. Ibi enim tutissimè sumitur, &c.* Pers Sat. 4. v. 16.

. . . . *Anticyras melior sorbere meracas.*

84. *Hæredes Staberî, &c.*] Exemplo demonstrat quanta sit avarorum insania. Staberius opes ità deperibat, ut posteris etiam notum esse voluerit se divitem fuisse: adeòque à paupertate abhorrebat, ut nominis immortalitatem speraret, si vel epitaphium omnibus non satis cogitaretur ingentes divitias hæredibus à se relictas.

85. *Ni sic fecissent.*] Apponit damnationem & pœnas, quo hæredibus instet necessitas satisfaciendi conditionibus testamenti.

86. *Epulum arbitrio Arrî.*] Ac proinde sumptuosum ex ingenio Arrii, hominis valdè sumptuosi. Cic. in Vatin. n. 30. quærit à Vatinio, cur, *in epulo Qu. Arrii atratus, sis, cum togâ pullâ accubuisses . . .* subditque: *an illud epulum est funebre, ut munus sit funeris, epulæ* & paulò post: *ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expleras.*

87. *Frumenti quantum metit Africa.*] Hanc frumento abundare jam dictum lib. 1. Od. 1. v. 10. jam verò dicendum, ex hâc magnam annonæ suæ partem Romanos habuisse. Nam licet è Siciliâ & Sardiniâ frumenti plurimum

Sed

Seu rectè hoc volui, nè sis patruus mihi. Credo
Hoc Staberî prudentem animum voluisse. Quid ergo 89
Sensit, cùm summam patrimonî insculpere saxo
Hæredes voluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium, et cavit nihil acriùs: ut, si
Fortè minùs locuples uno quadrante periret,
Ipse videretur sibi nequior: omnis enim res,
Virtus, fama, decus, divina, humanáque pulchris [648]
Divitiis parent; quas quî construxerit, ille 96
Clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam, et rex,
Et quidquid volet: hoc veluti virtute paratum,
Speravit magnæ laudi fore. Quid simile isti
Græcus Aristippus? qui servos projicere aurum
In mediâ jussit Libyâ, quia tardius irent 101
Propter onus segnes. Uter est insanior horum?
Nil agit exemplum litem quod lite resolvit.

Seu bene illud ego jussi, nè sis mihi censor. Existimo sapienter hoc à Staberio jussum. DAMAS. *Quid igitur voluit quando pecuniæ* legatæ *summam jussit sepulchro ab hæredibus incidi?* STERTIN. Nempè *quamdiu in vivis fuit, censuit paupertatem summum* esse *malum; nihilque magis* ille *fugit* quàm eam: *nè si forte obiisset minus dives uno quadrante, ipsi sibi inimicus* fuisse *existimaretur. Enimverò præclaris opibus obediunt universa, probitas, existimatio, gloria, divina, atque humana: quisquis illas comparaverit, is habebitur nobilis, strenuus, justus; prudens quoque, nec non rex, & quodcunque libuerit.* Itaque ille sibi *pollicitus est hoc magno honori futurum tanquam à virtute profectum. Quid simile huic egit Græcus Aristippus; qui famulis imperavit, in mediâ Libyâ aurum abjicere, eo quod lentiùs progrederentur ob onus graves? Uter horum magis desipit?* DAM. *Nihil prodest exemplum quod controversiam controversiâ dirimit.*

ANNOTATIONES.

colligerent, tamen Ægyptus & Africa præsertim dicebantur horrea duo populi Rom. Varro de re rustic. lib. 2. *Manus moverè maluerunt in theatro ac circo quàm in segetibus ac vineis: frumentum locamus qui nobis advehat, quo saturi fiamus ex Africâ & Sardiniâ, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 12. *Olim ex Italiæ regionibus longinquas in provincias commeatus portabant; neque nunc in fœcunditate laboratur; sed Africam potius & Ægyptum exercemus, navibusque & casibus vita populi Rom. permissa est.* Apud. Claudian. de bello Gildonis, v. 52. Roma sic loquens inducitur:

Tot mihi pro meritis Libyam Nilúmque dedêre,
Ut dominam plebem, bellatorémque Senatum
Classibus æstivis alerent; geminóque vicissim
Littore diversi complerent horrea venti.
Stabat certa salus. Memphis si fortè negasset,
Pensabam Pharium Gætulis messibus annum.
Frugiferas certare rates, lateque videbam
Punica Niliacis concurrere carbasa velis.

Sive ego pravè, &c.] Hoc referunt ad Damasippum nonnulli, certè perperàm: meliùs alii ad Staberium.

88. *Ne sis patruus mihi.*] Noli me reprehendere, ut solet ultrò patruus nepotes. Vide lib. 4. Od. 12.

Credo Hoc Staberî prudentem, &c.] Loquitur Stertinius.

89. *Prudentem animum voluisse.*] Alii legunt *prudentem animum voluisse*, & explicant, *providisse sagaciter:* nec absurdè.

94. *Videretur sibi nequior.*] Utpote qui non navisset ingens malum, cùm posset; nec bona tot sibi procurâsset ex opibus manantia.

98. *Hoc veluti virtute paratum, &c.*] Hinc igitur tantâ curâ divitias congessit ac servavit, quòd ex his sibi provenirent affatim fructus virtutis uberrimi & præstantissimi, ut quidem existimabat fatuè. Juven. Sat. 14. v. 136.

Cùm furor haud dubius, cùm sit manifesta phrenesis,
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato.

99. *Quid simile isti Græcus, &c.*] Sic varia sunt insaniæ genera. Staberius insaniebat pecuniæ amore: contrà desipit Aristippus nimio ejus contemptu: quippe qui necessarium abjiciat viaticum, futili prorsùs ratione.

100. *Aristippus.*] Is genere Cyrenaïcus, Athenas venit Socratem auditurus; sectæ Cyrenaïcæ auctor fuit: primus Socraticorum institutionis mercedem exegit. Gestabat ejus famulus in itinere pecuniam; & cum onere pressum quæstus esset: Effunde quod nimis est, inquit Aristippus; & fer quod potes. Laërt. ex Bione, Suidas, &c. Alii aliter rem narrant. Porrò quod *Græcus* appellatur hîc, ratio varia affertur: vel quod Græcè philosophatus sit; vel quod Socratis audiendi causâ Athenis commoratus sit: vel quod esset ex insulâ Therâ, quæ Græca erat colonia.

102. *Uter.*] An Staberius, an Aristippus?

103. *Nil agit exemplum, &c.*] Incertum quidem ex incerto, obscurum ex obscuro minimè elucescit.

Si *quis emat citharas, emptasque unum in* locum *deferat, nec peritus citharæ* pulsandæ *aut ullius musicæ: Si scalpra & formas* congerat qui *non* est *sutor*: aut *vela nautica qui à mercaturâ abhorret: insanus & vecors ab omnibus jure appelletur.*

At enim *quid his differt* ille *qui aurum & nummos accumulat, ignorans* benè *uti comparatis, ac timens* illa *contingere quasi rem sacram? Si quispiam jacens continuò excubet prope magnum tritici cumulum,* armatus *ingenti fuste; nec inde famelicus audeat granum accipere* licet *dominus, imò parcens* illi *alat se oleribus acerbis: si conditis in cellâ Chii & Falerni vetusti cadis mille (parum est,* imò *tre centis millibus) acre bibat acetum: Qum etiam si in stramine decumbat annos ætatis habens octoginta uno minùs, cui in arculâ putrescat stragulum vestimentum lumbricorum & vermiculorum cibus:* is *videlicet non multis censeatur desipere, quoniam hominum pars maxima simili vitio laborat.* Vah, *senex numinibus invise,* an *ea servas, ut filius vel etiam libertus hæres absumat;* an *ne egeas? etenim quàm minimum ex acervo diminuet quæque dies, etiamsi meliore oleo perfundere inceperis brassicas, & caput impexum ac porrigine immundum? Quòd si quidlibet* parvum *sufficere dicas, cur violas fidem, cur deprædaris ac furaris undequaque? an tu sapis? Si lapidibus petas populum aut famulos tuâ pecuniâ emptos, insanum te dicent pueri cuncti & puellæ.*

Si quis emat citharas, emptas comportet in unum,
Nec studio citharæ nec Musæ deditus ulli;
Si scalpra et formas non sutor, nautica vela [149]
Aversus mercaturis: delirus et amens
Undique dicatur meritò. Quid discrepat istis
Qui nummos aurúmque recondit, nescius uti
Compositis, metuénsque velut contingere sacrum?
Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
Projectus vigilet cum longo fuste, neque illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum,
Ac potiùs foliis parcus vescatur amaris:
Si positis intus Chii veterísque Falerni
Mille cadis (nihil est, tercentum millibus) acre
Potet acetum; age, si et stramentis incubet unde
Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
Blattarum ac tinearum epulæ, putrescat in arcâ:
Nimirùm insanus paucis videatur, eò quòd
Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.
Filius aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres,
Diis inimice senex, custodis, nè tibi desit?
Quantulùm enim summæ curtabit quisque dierum,
Ungere si caules oleo meliore, capútque [150]
Cœperis impexâ fœdum porrigine? quare,
Si quidvis satis est, perjuras, surripis, aufers
Undique? Tún' sanus? Populum si cædere saxis
Incipias servósve, tuo quos ære paràris;
Insanum te omnes pueri clamentque puellæ.

ANNOTATIONES.

104. *Si quis emat citharas, &c.*] Conglobatis exemplis explicatur avari insania. Qui pecunias quæ sunt ad usum, & χρήματα proinde Græcis dicuntur, magno studio congerit, nec iis utitur; prorsùs est similis homini citharas comparanti quas pulsare nescit, &c.

106. *Scalpra & formas.*] Instrumenta sutoria, cultros, pedes ligneos, &c.

114. *Foliis amaris.*] Vel silvestribus oleribus, quæ hortensibus sunt amariora; vel malè conditis, & hinc insipidis & acerbis.

115. *Chii.*] Vini exquisiti ex insulâ Chio. lib. 3. Od. 19. v. 5. *Falerni,* lib. 1. Od. 20.

117. *Acetum.*] Vinum acescens, corruptioni proximum.

Stramentis incubet.] Strato vili se dum, cùm habeat molliores stragulas, periturus, &c.

123. *Diis inimice.*] Dant enim Dii opes hominibus, non ut recondant, sed ut ad usum promant: at avarus adeò metuit nè sibi aliquando quod opus est desit, ut semper desit, cùm iis quæ adsunt non utatur.

125. *Ungere si caules.*] Si victu paulò meliore ac lautiore utaris. Vide lib. 1. Sat. 6. sub finem.

126. *Porrigine.*] E sordibus & incuriâ pectendi capitis oritur porrigo, quo vitio caput furfuribus velut farinâ obsitum in squamulas quasdam resolvitur.

Cùm

Cùm laqueo uxorem interimis, matrémq; veneno,
Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,
Nec ferro, ut demens genitricem occidit Orestes.
An tu reris eum occisâ insanîsse parente,
Ac non antè malis dementem actum Furiis, quàm
In matris jugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo est habitus malè tutæ mentis Orestes,
Nil sanè fecit quod tu reprehendere possis.
Non Pyladem ferro violare aususve sororem
Electram: tantùm maledicit utriq; vocando [141]
Hanc furiam, hunc aliud, jussit quod splendida bilis.
Pauper Opimius argenti positi intus et auri,
Qui Vejentanum festis potare diebus
Campanâ solitus trullâ, vappámq; profestis,
Quondam lethargo grandi est oppressus; ut hæres
Jam circum loculos et claves lætus ovánsque
Curreret. Hunc medicus multum celer atq; fidelis
Excitat hoc pacto; mensam poni jubet, atque
Effundi saccos nummorum; accedere plures
Ad numerandum: hominem sic erigit: addit et illud:
Ni tua custodis, avidus jam hæc auferet hæres.

Quando reste conjugem, vel toxico matrem occidis, an mente sanâ es? Nec tu id perpetras Argis, nec ferro; sicut Orestes furiosus interemit parentem. Numquid putas eum in furorem actum post matrem interfectam, nec Furiis mente dejectum priusquam acutam securim calefecit in faucibus parentis? imò ex quo tempore Orestes dicitur insanivisse, certò nihil commisit quod tu damnare queas. Nec Pyladem nec sororem Electram gladio petiit, ambos dicteriis duntaxat incessit, hanc vocans furiam, illum autem aliud, quod micans bilis suggessit. Opimius indigens auro & argento domi reconditis, qui poculo fictili è Campanâ libere Vejentanum consueverat festis diebus, vappam autem profestis, olim oppressus est veterno maximo; adeò ut hæres exultans ac triumphans jam curreret ad arcam & claves. At hunc medicus fidus & velox expergefecit istâ ratione; mensam admoveri imperavit, effundique saccos nummorum, ac plures accingi ad supputandum. Ità virum excitavit, adjungens hæc etiam verba: Nisi tua defendis, ea mox hæres inhians asportabit.

ANNOTATIONES.

131. *Cùm laqueo uxorem, &c.*] Carpit Horatius quosdam sceleratos sui temporis, quales Scæva, de quo hujus lib. Sat. 1. v. 53, & Nerius, de quo Pers. Sat. 1. v. 14.

Nerio jam tertia ducitur uxor,

Hic nempè, ut dotibus potiretur, uxores necabat, ille matri vitam eripuit, ut hæreditatem adiret, vel nè diutiùs al ret.

132. *Neque tu hoc facis Argis.*] Non in urbe Græcâ, sed Romæ.

133. *Nec ferro.*] Sed veneno. Sarcasmus, cit. Sat. 1. hujus lib.

Orestes.] Hic matrem Clytemnestram peremit ulturus patrem Agamemnonem ab eâ interfectum. Vide Sophocl. Electram: Euripid. Orestem. Senec. Agamemnonem.

135. *Antè dementem.*] Quocirca tu, Scæva, Oreste nequior & insanior.

Actum furiis.] Vir. il. Æn. 4. v. 471.

. . . Agamemnonius scenis agitatus Orestes
Armatam facibus matrem & serpentibus atris
Cùm fugit, ultricesque sedent in limine Diræ.

139. *Pyladem.*] Amicum. Vid. Cic. de amicit. 124. Porrò singularis Orestem inter & Pyladem amicitia etiam proverbio decantata. Tull. de finib. 2. n. 4. *Pyladea amicitia.*

140. *Maledicit utrique.*] Aliter paulò Euripides. Sed poëtis licet a junctis rei immutare, & comminisci nova: ut dicitur in Epist. ad Pis.

141. *Aliud, jussit quod splendida bilis.*] Aliud convicium, quod suggerebat iracundia, seu furorè flavæ bilis. Alii atram bilem interpretantur. Pers. Sat. 3. v. 8. *Vitrea bilis.*

142. *Pauper Opimius.*] Opimia gens Romæ præclara celebritatem dedit Opimiano etiam vino & marmori. Hic *pauper* dicitur ob sordidam avaritiam, cui deest tam quod habet quàm quod non habet, ut habet adagium.

143. *Vejentanum.*] Vinum insipidum & vile è Vejentano Hetruriæ agro, meminit Pers. Sat. 5. v. 157.

. . . Vejentanumque rubellum
Exhalet vapidâ læsum pice sessilis obba.

Festis diebus.] Quibus tamen lætitiæ causâ vinum optimum debet poni.

144. *Campanâ trullâ.*] Vase fictili è Campania.

Vappam.] Corruptum vinum lib. 1 Sat. 1.

146. *Claves.*] Ad arcas aperiendas, auferendosque nummos Opimii.

Men' vivo? Ut vivas igitur, vigila: hoc age: Quid vis?
Deficient inopem venæ te, ni cibus atque
Ingens accedit stomacho fultura ruenti. 154
Tu cessas? agedum: sume hoc ptisanarium oryzæ. [658]
Quanti emptæ? Parvo. Quanti ergo? Octo assibus. Eheu!
Quid refert, morbo, an furtis, pereámve rapinis?
Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. Quid avarus?
Continuò sanus? Minimè. Cur, Stoïce? Dicam.
Non est cardiacus (Craterum dixisse putato) 161
Hic æger. Rectè est igitur, surgétque? Negabit:
Quòd latus aut renes morbo tententur acuto 163
Non est perjurus neque sordidus. Immolet æquis
Hic porcum Laribus. Verùm ambitiosus et audax.
Naviget Anticyram, Quid enim differt, barathróne
Dones quidquid habes, an nunquam utare paratis. [651]
Servius Oppidius Canusî duo prædia; dives 168

Me scilicet vivente; exclamat æger. *Ergò ut vitam retineas,* inquit medicus, *expergiscere: istud cura. Quid præcipis? Venæ te imbecillum destituent, nisi alimenta & fulcrum validum adhibeantur labenti stomacho. Quid moraris? age: accipe hanc pultem oryzæ. Quanti constat? Vili. Quanti, inquam? Octo assibus. Eheu! quid interest, utrum moriar ægritudine, an furtis & rapinis?* DAMASIP. *Quis ergò tandem sapit?* STERTIN. *Is qui non vecors.* DAMASIP. *Quid avarus?* STERTIN. *Fatuus est & demens.* DAMASIP. *Ecquid? Si aliquis non avarus sit, an proinde sapiens?* STERTIN. *Nequaquam.* DAMASIP. *Quarè, ô Stoïce?* STERTIN. *Explicabo. Ægrotus iste non est cardiacus (crede tibi Craterum loqui) an ergò benè valet, atque exsurget? Minimè, inquiet? nam latus vel renes afficiuntur acri morbo. Non est perjurus nec sordidè parcus. Ille suem mactet benignis Laribus. Atqui est ambitiosus ac temerarius. Navi pergat Anticyram. Quid enim interest, utrum bona tua projicias in barathrum, an acquisitis utare nunquam? Servius Oppidius veteri censu locuples duo prædia duobus filiis Canusî*

Line 159 — Stultus et insanus. Quid? si non sit avarus?

ANNOTATIONES.

152. *Men' vivo?*] Inquit expergiscens ille è veterno, ad sonitum pecuniæ commotæ, & ad voces jacturam illius minantes.

Hoc age. Quid vis?] Sermocinatio est lethargici vix evigilantis, & medici lethalem soporem discutere satagentis.

155. *Ptisanarium.*] Diminutivum est à ptisanâ: πτίσσειν, pinsere, decorticare, est πτισάνη vel πτισσάνη, ptisana, seu hordeum pistum & cortice purgatum, unde fit puls optimi & salubris succi restaurandis viribus accommodati. Galen. lib. 1.

Oryzæ.] Ex oryzâ, Gall. *du ris*, Angl. Rice. Fit pariter, ut ex hordei farinâ, puls sanitati pertinens. Plin. lib. 18. cap. 7. *Inde maximè quidem oryzâ gaudent Italicâ* (Al. ut Itali) *è quâ ptisanam conficiunt quam reliqui mortales ex hordeo. Oryzæ quidem folia carnosa, porro similia, sed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmæ rotunditatis.*

156. *Quanti emptæ.*] Adverte sordes avari moribundi plus quidem etiam tum anxii de pretio remedii necessarii ad salutem, quàm de prope salute.

Octo assibus.] Al. octussibus, Gallicâ monetâ circiter *deux sols, dix deniers.*

158. *Quisnam igitur sanus.*] Damisippus loquitur Stertinio.

161. *Cardiacus.*] Ore ventriculi affectus, laborans eo morbo, quem Græci καρδιαλγίαν nuncupant; Gall. *mal d'estomac.*

Craterum.] Illustrem medicum tempore Augusti. Eum laudat Persius Sat. 3. v. 65. ac non Tullius ad Atticum.

164. *Immolet æquis Hic porcum Laribus.*] Laribus diis domesticis creditam hominum curam veteres existimabant. Hinc iis sacrificabant sive ut à vitiis ac malis essent liberi eorum præsidio; sive pro collatâ ope grati. Quoniam verò mater Larium Mania dicebatur, patrocinium illorum requirebant ad depulsionem insaniæ, quæ Græcis μανία. *Porcum* rite propriè Laribus immolari, patet ex Od. 23. lib. 2.

166. *Naviget Anticyram.*] Elleborum scilicet ibi quæsiturus, ad expurgandam insaniam quâ laborat. Vide suprà.

Barathro.] Ventri admodum voraci. Quidam explicant, ambitioni, quæ est veluti gurges. Propriè *barathrum* locus erat Athenis profundissimus, in quem demittebantur noxii & capite damnati. Sensus Horatii est; quid differt utrum prodigalitate an avaritiâ pecces, & ad insaniam ruas?

168. *Servius Oppidius.*] Rem illustrat exemplo patris prudentissimi filios duos à diversâ insaniæ specie deterrentis.

Canusî.] Hæc urbs erat Apuliæ, de quâ lib. 1. Sat. 5.

Anti

Antiquo censu, natis divîsse duobus
Fertur, et hoc moriens pueris dixisse vocatis
Ad lectum: Postquam te talos, Aule, nucésque
Ferre sinu laxo, donare, et ludere vidi;
Te, Tiberi, numerare, cavis abscondere tristem;
Extimui, ne vos ageret vesania discors:
Tu Nomentantum, tu nè sequerere Cicutam.
Quare per divos oratus uterque Penates,
Tu cave nè minuas: tu nè majus facias id
Quod satis esse putat pater, et natura coërcet.
Præterea nè vos titillet gloria, jure-
Jurando obstringam ambos, uter Ædilis fuerit
vel [154]
Vestrûm Prætor, is intestabilis et sacer esto:
In cicere, atque fabâ, bona tu perdâsque lupinis,
Latus ut in circo spatiere, et aëneus ut stes,
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis?

partitus esse narratur; moribundus autem vocasse liberos ad cubile, & sic allocutus: Ex quo te, Aule, perspexi talos ac nuces operto sinu portare, necnon largiri atque ludere: Te, verò, *Tiberi, mœstum supputare, & in cavis occultare: veritus equidem sum nè vecordia dispar vos teneret: ne tu Nomentantum, tu Cicutam imitareris. Quamobrem per deos penates ambos obsecro, tu nè dilapides, tu nè augeas id quod pater sufficiens arbitratur, ac natura definit. Insuper utrumque sacramento obligabo, ne vos capiat bonorum* cupiditas: *uter vestrum Ædilis aut Prætor fuerit, is testimonii expers & execrandus esto.* Nempe *ut in circo magnificè incedas, vel stes ex ære conflatus, tu, stulte, opes in cicere & fabâ & lupinis effundas, ac prædiis & pecuniis à patre acceptis spoliere.*

ANNOTATIONES.

169. *Divîsse*] Divisisse, syncope.

171. *Aule,*] Fili mi.

Talos] Ne tesseras lusorias, Gall. *dez*, accipe Lector, sed occellatos. His enim, non item illis lusitabant pueri. Suet. Oct. cap. 83. *Animi laxandi causâ, modò piscabatur hamo: modo talis aut ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis, ubi osficulis alii, alii ocillis, legunt: alii etiam occellatis nucibus,* id est, in oculi figuram compositis.

172. *Ferre sinu laxo,*] Sine magnâ curâ, negligenter.

173. *Tiberi,*] Alter hic est Servii Oppidii filius.

174. *Vesania discors:*] In pueris nempe elucebant mores, jam studia micabant. Aulus propendebat in prodigalitatem. Tiberius ad avaritiam vergebat.

175. *Nomentanum,*] Hominem profusione & luxuriâ famosum: de eo lib. 1. Sat. 8.

Cicutam] Fœneratorem avaritiæ sordidæ.

178. *Natura coërcet.*] Nimirùm illa paucis contenta non nisi quod sufficiat requirat.

179. *Nè vos titillet gloria,*] Ne vos ambitione duci & teneri contingat: nè ambiatis ullum magistratum. Præturam, &c.

181. *Intestabilis,*] Adempto jure testimonii dicendi & condendi testamenti infamis. Gell. lib. 6. cap. 7. & lib. 15. cap. 13.

182. *In cicere, atque fabâ,*] Ejusmodi nempè donaria & congiaria faciebant demulcendæ & captandæ plebis gratiâ, qui ad magistratus sibi viam munire studebant: spargebant in vulgus leguinina, quæ magni tum æstimabantur à populo nondum locuplete & superbiente. Plin. lib. 18. cap. 12. varia cicerum genera affert: ejusdem verò capitis initio itè scribit. *Inter legumina maximus bonos fabæ: quippe ex quâ tentatus sit etiam panis,* cap. 14. *lupino,* inquit, *usus est proximus: cum sit homini, & quadrupedum generi ungulas habenti communis:* & postea: *maceratum callidâ aquâ homini quoque in cibo est.*

183. *Latus ut in circo, &c.*] Ut in circo magnificè & gloriosè ambules, cùm Ædilis ex more ludos Florales procurabis, tumque munera etiam plebi disperges, ad benevolentiam ejus aucupandam, atque majores aliquando magistratus capessendos. Pers. Sat. 5. v. 177.

. . . . cicer ingere largè
Rixanti populo, nostra ut Floralia possint
Aprici meminisse senes.——

Æneus ut stes.] Ut erigatur tibi statua ex ære.

144. *Nudus agris, &c.*] Plures certè bona sua profuderunt in missilibus & donariis: & Milo quidem tria dicitur patrimonia consumpsisse auram venando popularem congiariis.

Scilicet

Nimirùm ut plausus quos accipit Agrippa, tu quoque *accipias,* quasi *vafra vulpes generosum leonem æmulata? O Atrida, quare prohibes ne quispiam curet sepeliendum Ajacem?* AGAMEMNON. Quia *rex sum.* STERTIN. Ego *unus è plebe nihil ampliùs interrogo.* AGAMEM. Quin & *rem justam jubeo. Quod si quis me iniquum judicat,* huic *per me licet impunè loqui quicquid censet.* STERT. *O regum maxime, tibi numina largiantur, ut expugnatâ Trojâ classem reducas* incolumem. *Igitur interrogare, statimque responsum dare permittis?* AGAMEM. *Permitto.* STERTIN. *Quare Ajax heros post Achillem maximus computrescit, Græcis toties liberatis inclytus? An ut lætetur populus Priami,* ipseque *Priamus* quod ille maneat *insepultus, per quem tot adolescentes patriâ sepulturâ privati sunt?* AGAMEM. Ideò quod *mille oves furens trucidavit, vociferans, mactare se præclarum Ulyssem ac Menelaum, atque ipsum me.* STERT. *At, quando tu in Aulide*

Scilicet ut plausus, quos fert Agrippa, feras tu,
Astuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Nè quis humasse velit Ajacem, Atrida, vetas cur?
Rex sum. Nil ultrà quæro plebeius. Et æquam [1.]
Rem imperito: ac si cuî videor non justus, inulto
Dicere quod sentit permitto. Maxime regum,
Dii tibi dent captâ classem deducere Trojâ.
Ergò consulere, & mox respondere licebit?
Consule. Cur Ajax heros ab Achille secundus
Putrescit, toties servatis clarus Achivis;
Gaudeat ut populus Priami Priamusq; inhumato,
Per quem tot juvenes patrio caruêre sepulchro?
Mille ovium insanus morti dedit, inclytum Ulyssem
Et Menelaum unà mecum se occidere clamans.
Tum cum pro vitulâ statuis dulcem Aulide natam [5.]

ANNOTATIONES.

185. *Agrippa.*] Augusti gener, populo item dilectissimus: de eo lib. 1. Od. 6.

186. *Astuta ingenuum, &c.*] Tu pusillus magnos perperam æmulatus. Sunt qui alludi velint ad Æsopi Fabulam de Vulpe, seu Asino Cumano leoninis exuviis induto.

187. *Nè quis humâsse velit, &c.*] Novus Dialogus, quo ambitiosus pariter insanire demonstratur; asseriturque id quod est suprà, v. 45. *Hæc magnos formula reges tenet.* Itaque Stertinius seu plebeius quisquam inducitur loquens cum Agamemnone; qui quidem, ut *regum maximus* appelletur, grande piaculum non dubitat perpetrare: videlicet propriam filiam ambitioni suæ magis immolat, quàm Dianæ aut publicæ utilitati. Vide Euripid. Ipigen. in Aulide.

Ajacem.] Telamonis filium, exceptò Achille solo, fortissimum Græcorum; eorumque *insigne propugnaculum,* atque inter cæteros *capite & latis humeris eminentiorem:* teste Homero Iliad. 2, & 3. Vide lib. 2. Od. 4.

Vetas cur?] Ajacem propriâ manu interfectum Teucer frater ad sepulturam efferre moliebatur; at prohibitus est jussu Agamemnonis, eò quòd hostilem in Græcos animum ille præbuisset, ut mox explicabitur.

188. *Nil ultra quæro*] Quidam legunt, *quære,* ut continuus sit Agamemnonis sermo.

195. *Gaudeat ut populus Priami*] Gaudium nempè hostibus Trojanis ingens paras: ex Iliad. 1.

Priamus] Is non Trojæ solùm, sed propè totius Asiæ rex: pater Hectoris, Paridis, aliorumque numero 50 teste Cic. Tus. 1. quorum 17 è legitimâ uxore. Hos bello Trojano ferè omnes vidit ab hostibus occisos: ipse deniquè Trojâ captâ interemptus à Pyrrho, Achillis filio.

197. *Mille ovium insanus morti dedit, &c.*] De armis Achillis mortui contendit Ajax cum Ulysse; causâ verò cecidit: unde irâ & furore percitus in Græcos ulcisci putans, pecudes boves multas trucidavit. Demum ad mentem reversus facinoris pudore semet gladio peremit, Vide Sophocl. Ajac. flagel. Ovid. Metam. 13, &c.

Mille ovium] De hâc loquendi formulâ *Mille hominum, &c.* Gell. lib. 1. cap. 16. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 5.

198. *Menelaum*] Agamemnonis fratrem, Spartæ regem; cujus uxor Helena à Paride rapta, Trojæ incendio flammas suppeditavit.

Unà mecum se occidere clamans] Arietes nempè grandiores ac boves occidens Ajax arbitrabatur se mactare Agamemnonem, Ulyssem, Menelaum: & scommata etiam in eos jactabat. Sophocl. cit. Juvenal. Sat. 14. 286.

Hic bove percusso mugire Agamemnona credit.

199. *Tum cum pro vitulâ, &c.*] Vid. Euripid. Iphig. in Aulide. Virgil. Æn. 2. v. 116.

Sanguine placâsti ventos & virgine cæsâ.

Porrò totam hanc fabulam contexerunt Poëtæ ex Historiâ Jephthæ, lib. Judic. c. 11. Item ex sacrificio Abrahæ, Genes. c. 22. Præclarè Cicero l. 3. n. 95. *Quid Agamemnon, cum devo-*

Ante

Ante aras, spargísq; molà caput, improbe, salsâ;
Rectum animi servas? Quorsum? Insanus quid enim Ajax
Fecit, cùm stravit ferro pecus? abstinuit vim
Uxore, et nato; mala multa precatus Atridis;
Non ille aut Teucrum, aut ipsum violavit Ulyssem.
Verùm ego, ut hærentes adverso littore naves
Eriperem, prudens placavi sanguine divos.
Nempe tuo, furiose? Meò, sed non furiosus.
Qui species alias veris, scelerisq; tumultu [95]
Permistas capiet, commotus habebitur, atque
Stultitiane errat, nihilum distabit an irâ.
Ajax immeritos dum occidit, desipit, agnos?
Cùm prudens scelus ob titulos admittis inanes,

filiam delectam loco juvencæ altaribus admoves, capútque, molâ salsâ, scelerate, conspergis, num tenes judicii æquitatem? AGAM. *Quid loqueris?* STERT. *Enimverò quid peccavit Ajax furiosus, quando pecudes ense jugulavit? Haud conjugem & filium læsit, diras* quidem *in filios Atrei jactavit: at nec Teucrum, nec ipsum Ulyssem percussit.* AGAM. *Atqui ut abstraherem naves iniquo littore detentas, ego ritè numina placavi sanguine.* STERT. *Tuo videlicet, insane?* AGAM. *Meo,* inquam, *sed minimè insanus.* STERT. Verùm *qui speciebus falsis & scelere confusis conspurcatisque ducitur,* certè *furiosus censeri debet: nec interest utrum per insaniam an per iram peccet.* Nunquid *Ajax insaniat cùm agnos perimit innocentes?* an tu *mente sanâ es; quando sponte crimen perpetras ob*

ANNOTATIONES.

visset Dianæ quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno (observa, Lector, Historiæ varietatem seu variam narrationem) *immolavit Iphigeniam, quâ nihil erat eo quidem anno natum pulchrius? Promissum potius non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit. Ergò & promissa non facienda nonnunquam.* Sic profectò & Jephthe culpatur, tum quòd vovit stultè, tum quòd putavit stultum votum adimplendum esse.

Statuis dulcem Aulide natam Arte aras,] Ad Aulidem Bœotiæ portum detinebatur classis Græcorum, suspensis ventis, & grassante pestilentiâ, ob Dianæ cervum ab Agamemnone imprudenter venando interfectum. Quâ de re consulti vates responderunt placandos esse Deos mactatâ Iphigeniâ Agamemnonis filiâ. Itaque sacrificio peracto Græci prosperam navigationem habuerunt, Trojamque exciderunt. Euripid. cit. Ovid. Metam. 12. Alii aliter. Vide Cic. antè cit. Offic. 3.

200. *Spargisque molâ caput, &c.*] Ex solemni ritu sacrificiorum; qui quidem talis erat: 1. Inter cornua victimæ deponebant molam ex farre molito & sale; unde facta vox *immolare.* Vide lib. 3. Od. 23. ubi *farre pio & saliente micâ,* 2. In caput hostiæ affundebatur vinum; à quo prius tum Sacerdos tum astantes degustare seu delibare solebant: hinceque dicta libatio. 3. Ipse manu setas avellebat inter hostiæ cornua: atque in ignem, velut prima libamina projiciebat. 5. Victimarius mandabat hostiam cædere ac jugulare. 5. Aruspex cultro ferreo viscera explorabat, an perlitatum foret. 6. Ministri è singulis visceribus ac membris certas partes exsecabant, farinâque involutas & in calathis compositas sacrificanti offerebant; hic verò aris imponebat, accensoque foculo cremabat. 7. Epulas instruebant, circum aras saltabant, choreas ducebant, hymnos Diis concinebant.

204. *Uxore.*] Tecmessâ. *Nato,* Eurysace. *Atridis,* Agamemnone & Menelao.

204. *Teucrum*] Fratrem suum.

Ulyssem] Cui tamen Ajax iratus maximè.

208. *Qui species alias veris, &c.*] Urget Stertinius, quasi diceret: Imò furiosus es ac demens, quippe falsis rerum speciebus illusus, atq; (ut ait Tull. Tusc. c. 5. n. 68) *mentem* habes *imbutam pravitatis erroribus.* Quod si *animo stares,* si *commotus* non esses, veras utique species habuisses, *rectum animi servâsses,* atque adeò intellexisses hominis cædem haud placere numinibus, à quibus vita nobis tribuitur; neq; vanâ honoris cupiditate deceptus crimen infandum speciosâ religionis umbrâ velatum stultè admisisses. Certè sana mens *causas rerum & consecutiones videt.* Cic. de finibus 2. n. 45.

212. *Ob titulos inanes,*] Vanæ gloriæ, summi Græcorum imperii, ambitiosi nominis studio, ut totius Græciæ exercitûs imperator dicaris. Vide 1. Il. 2. sub finem: ubi numerantur & nominantur reges ac duces Græcarum copiarum. Præcipui verò isti; Achilles Myrmidonum, Ulysses Ithacensium, Thoas Ætolorum, Idomeneus Cretensium, Tlepolemus Rhodiorum, Philoctetes Melibœorum, Ajax Telamonius Salaminorum, Ajax Oileus Locrensium, Mnestheus Atheniensium, Nestor Pyliorum, Diomedes Argivorum, Menelaus Lacedæmoniorum, Agapenor Arcadum, &c. Quibus omnibus, id est, navibus circiter mille ac ducentis, virorum autem millibus centum & viginti præerat Agamemnon Mycenentium rex.

Stas animo? & purum est, vitio tibi cùm tumidum est cor?
Si quis lecticâ nitidam gestare amet agnam,
Huic vestem, ut natæ, paret ancillas, paret aurum,
Pusam aut pusillam appellet, fortique marito
Destinet uxorem; interdicto huic omne adimat jus
Prætor, et ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid? si qui natam pro mutâ devovet agnâ;
Integer est animi? Ne dixeris. Ergò ubi prava
Stultitia, hîc summa est insania. Qui sceleratus,
Et furiosus erit: Quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc, age, luxuriam et Nomentanum arripe mecum:
Vincit enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimoni mille talenta,

vanam gloriam? utrum culpâ caret animus, cum superbit? Age verò *si quis agnam lecticâ circumferre gaudeat: ac velut filiæ vestes, aurum, famulas tribuat: puellam vel pusillam nominet: atque viro generoso conjugem dare velit: Isti Prætor edicto omnem auferat potestatem: curaque sit penes cognatos sapientes. Quid si aliquis filiam loco agnæ mutæ addicit* morti? an *mente constat? Nequaquam affirmes. Itaque ubi est iniqua fatuitas, ibi summa est insania. Qui improbus erit pariter insanus. Quisquis præclaræ existimationis avidus* fuerit, *hunc attonitum fecit Bellona sanguinolenta.* STERT. ad DAMAS. *Jam verò mecum excute luxuriam & Nomentanum, quippe ratio probabit luxuriosos desipere & furere. Iste ubi à patre accepit mille talenta,*

ANNOTATIONES.

213. *Stas animo?*] An non tua mens de suâ sede mota ac dejecta est? cùm enim stat illa, rectè sentit, rectè agit.

Purum est, vitio tibi cum tumidum est cor? Alii sic interpungunt: *purum est vitio, tibi cum tumidum est cor:* certè bonus utrobique sensus.

214. *Si quis lecticâ, &c.*] Aliud argumentum à simili. Porrò ne cui ea similitudo videatur futilis aut insulsa, legat, lib. 2. Reg. cap. 12. ubi Nathan Propheta ex pari similitudine David regem redarguit: *Pauper nihil habebat omnino præter ovem unam parvulam, quæ creverat apud eum cum filiis ejus, de pane illius comedens, & de calice ejus bibens, & in sinu illius dormiens: eratque illi sicut filia.* Item Sueton. Calig. cap. 55. nimirùm Imperator ille equo suo, *præter equile marmoreum, & præsepe eburneum, præter & purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam & familiam & supellectilem dedit, quo lautius nomine ejus invitati acciperentur: Consulatum quoque traditur destinasse.* Quid verò Xerxes platano arbori donans aureum monile, assiduumque satellitem, ex eorum numero qui immortales vocabantur? Herod. lib. 7. Vide annot. lib. 2. Od. 15. v. 4.

215. *Pusam aut pusillam.*] Pusus & pusa, undè pusilla & pusio, idem significant quod puer & puella: Varro 6. de Ling. Lat. Alii legunt *pupam & pupillam.*

217. *Interdicto huic omne adimat jus Prætor,* Huic homini tanquam male sano Prætor interdicat omni jure administrandi bona sua.

218. *Abeat tutela,*] Bonorum illius administratio seu procuratio transferatur & committatur propinquis. Lex. 12. tab. ita statuebat; *si furiosus existit, agnatorum gentiliumque in eo pecuniæque ejus potestas esto.*

219. *Quid, si quis natam, &c.*] Quid ergò Agamemnon mori addicens filiam, & aris devovens num integrâ mente est?

221. *Qui sceleratus, Et furiosus erit.*] Non abludit quod legitur apud Isai. cap. 35. *Via sancta vocabitur & directa, ita ut stulti non errent per eam.*

222. *Vitrea fama,*] Vel fragilis; vel splendens, instar vitri.

223. *Hunc circumtonuit, &c.*] Hunc bellicæ gloriæ plus æquo avidum & stultè appetentiorem, scilicet attonitum indèque vesanum reddidit Bellona bellorum Dea. Juvenal. Sat. 4. v. 123.

. . . . . Ut Fanaticus œstro
Percussus Bellona tuo.——

Græcis ἐμβρόντητος, vesanus fulmine vel tonitru stupefactus; ἐμβροντησία, stupor, vesania.

224. *Nunc age luxuriam, &c.*] Ostendimus insanire avaros & ambitiosos; nunc ambitiosos arripiamus, omnesque Nomentani similes.

Nomentanum] Hominem profusione & luxuriâ famosum, de eo jam, l. 1. Sat. 8. & l. 2. Sat. 1.

229. *Hic simul accepit, &c.*] Statim atque Nomentanus pinguem hæreditatem accepit, eam dilapidare totam aggreditur.

Mille talenta,] Gallicæ monetæ *six cens mille écus:* siquidem unumquodque talentum ad rationes nostras, facit nummos sexcentos.

Edicit

Edicit, piscator uti, pomarius, auceps, [619]
Unguentarius, ac Tusci turba impia vici,
Cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum
Mane domum veniant. Quid tum? venere frequentes.
Verba facit leno: Quidquid mihi, quidquid & horum
Cuique domi est, id crede tuum; & vel nunc pete, vel cras.
Accipe quid contrà juvenis responderit æquus.
Tu nive Lucanâ dormis ocreatus, ut aprum
Coenem ego: tu pisces hiberno ex æquore verris:
[620]
Segnis ego, indignus qui tantùm possideam; aufer;
Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,
Undè uxor mediâ currit de nocte vocata.
Filius Æsopi detractam ex aure Metellæ

statim venire manè in suam domum jubet piscatores, pomarios, aucupes, myropolas, turbamque sceleratam Hetrusci vici, scurras, fartores, denique macellum totum ac Velabrum. Quid inde? magno numero confluxêre. Leno proloquitur: Quicquid habeo, quicquid etiam illorum singuli domi habent, tuum illud puta: ac seu mox, seu cras posce. Audi quid ad hæc reposuerit bonus adolescens: Tu in nivibus Lucaniæ pernoctas ocreas indutus, ut aprum ego comedam: Tu pisces hyeme in mari quæris mihi. *Ego* certè *deses haud mereor tantas opes habere. Tolle, accipe tibi decies* centena millia sestertiûm; *tibi tantundem: triplum verò tibi, per quem festinat conjux mediâ nocte accersita. Æsopi filius margaritam eximium ex aure Metellæ*

ANNOTATIONES.

227. *Pomarius.*] Qui fructus sive poma omnis generis vendit.

228. *Unguentarius.*] Pharmacopola, lib. 1. Sat. 2. Gall. *Parfumeur.*

Tusci turba impia vici.] Quotque voluptatem assectæ & ministri habitant vicum Tuscum; qui Palatium inter & Capitolium situs est: dictus à Tuscis incolis. Quam appellandi rationem variè quidem explicant. Varro de Ling. Lat. l. 4. Tit. Liv. l. 3. Dion. Halic. Vide Alex. ab Alex. l. 2. c. 18. In eo meretrices habitârunt; item unguentarii: unde & Thurarius dictus est: certè malæ famæ notam habuit. Plaut. Cistell. 2, 3, 2. *Tusco modo indignè dotem quæras corpore.* Et Curcul. 4, 2, 2, *in Tusco vico, ibi sunt homines qui ipsi sese venditant.*

229. *Scurris.*] Gall. *Bouffons.*

Fartor.] Qui aves farcit & saginat: qui lucanicas aliaq; id genus farcimina facit & condit.

Cum Velabro omne macellum.] Cuncti simul cupediarum ac deliciarum artifices & ministri.

Velabro.] Velabrum à vehendo dictum volunt aliqui cum Varrone l. 4. de Ling. Lat. palustris & aquosus pridem locus erat, per quem etiam Tiberis defluxit, donec ab Augusto in alveum est coactus: quemadmodum dicitur in Arte Poet. v. 67. hinc & Tibul. l. 2. Eleg. 5.

At quâ velabri regio patet, ire solebat
Exiguus pulsâ per vada linter aquâ.

Exinde vicus fuit Romæ celebris; ex quibusdam, in foro boario; ex aliis, in foro olitorio: hod. *S. Georgio in Velabro.* Nomen alii deducunt ex eo quod locus erat obtentus velis, sub quibus vendebantur oleum, casei, & similia, Plaut. Captiv. 3, 1, 29. *quasi in Velabro olearii.* Martial. l. 13. Epigr. 32. caseum Velabrensem commendat.

Macellum.] Locus obsoniis vendendis Romæ destinatus: à mactandis pecoribus ac venundandis appellatus: vel à quodam Macello nomine, cujus domus olim ibi diruta fuerit. Alii aliter.

231. *Leno.*] Hic vel à leniendo vel ab alliciendo dictus, accommodatum planè suo nomine sermonem habet ad juvenem prodigum.

233. *Æquus.*] Ironicè Nomentanus scilicet erga nequam illos homines ac jucundos libidinum ministros benignus ac liberalis.

234. *Tu nive Lucanâ, &c.*] Quantas, inquit, pro me fers ærumnas, venando in Lucaniæ montibus ac silvis, vel dum nivibus rigescunt, ut mihi apros afferas! de Lucania, in Epod. 1. sub finem.

235. *Verris.*] Hinc retis genus piscatorium vocârunt *everriculum.* Non. Marcel.

237. *Sume tibi decies.*] En vobis præmia rependere statui; dono videlicet tibi venator, decies centena millia sestertium; tantumdem quoque tibi, piscator: tibi vero triplum, ô leno, qui sedulò mihi voluptates procuras.

239. *Flius Æsopi, &c.*] Æsopus Tragœdus fuit locuples admodum & luxuriosus. Sed Clodius ejus filius decoxit ab eo relictam sibi hæreditatem ducenties sestertiûm, ut aiunt: & cùm à Cæciliâ Metellâ adamaretur, pendentem ex ejus aure margaritam ingentis pretii detraxit, atque aceto liquefactam exsorbuit. Vide Valer. Max. l. 9. c. 1. Macrob. l. 3. c. 14. Plin. l. 9.

(Scilicet ut decies solidùm exsorberet) aceto
Diluit insignem baccam, qui sanior, ac si
Illud idem in rapidum flumen jacerétve cloacam?
Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum
Nequitiâ & nugis pravorum & amore gemellum.
Luscinias soliti impenso prandere coëmptas,
Quorsum abeant? sanín'? cretâ an carbone notandi?
Ædificare casas, plostello adjungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longâ,

ablatam aceto liquefecit, nempe ut absorberet decies centena simul: nonne tam insanus, quàm si id ipsum projecisset in currentem fluvium aut in cloacam? Filii Q. Arrii, par fratrum illustre, improbitate, & scurrilitate, & criminum studio simillimum; assueti comedere luscinias magno pretio emptas; quâ parte credantur sapere? an candido, an atro lapide notandi? Si vetulus quispiam gaudeat extruere domunculas, parvo currui mures alligare, ludere par impar, equitare in longo fuste;

ANNOTATIONES.

cap. 35. ubi de Cleopatræ Antoniique epulis pariter luxuriosis; subditque: *Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius Tragœdi Æsopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres; ne in Triumviratu suo nimis superbiret Antonius, pene Histrioni comparatus,* &c. Caligula quoque pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorbuit. Sueton. Calig. cap. 37.

240. *Scilicet ut decies solidùm exsorberet*] Plin. modò cit. *Duo fuere maximi uniones per omne ævum: utrumque possedit Cleopatra Ægypti reginarum novissima, per manus Orientis regum sibi traditos. Hæc, cùm exquisitis quotidie Antonius saginaretur epulis, superque simul ac procaci fastu, ut regina meretrix, lautitiam ejus omnem apparatumque obtrectans, quærente eo quid astrui magnificentiæ posset, respondit, unâ se cœnâ centies sestertium absumpturam,* &c.

Aceto Diluit] Hanc inesse vim aceto, docet Vitruv. lib. 8. cap. 3. Macrob. lib. 3. cap. 17. Plin. cit. *Ex præcepto ministri unum tantùm vas ante eam posuêre aceti, cujus asperitas visque in tabem margaritas resolvit.* Item lib. 23. cap. 1. sub finem; *acetum saxa rumpit infusum, quæ non ruperit ignis antecedens.*

243. *Quinti progenies Arrî,* &c.] Pariter leves ac luxuriosi duo fratres Q. Arrii filii. Is videtur esse, de quo suprà, v. 86.

245. *Luscinias solitì impenso prandere*] Valer. Max. cit. Æsopi Tragœdi filius, inquit, *non solùm perditæ sed etiam furiosæ luxuriæ juvenis, cantu commendabiles aviculas immanibus emptas pretiis in cœnâ pro ficedulis ponere, acetoque liquatos magnæ summæ uniones potionibus aspergere solitus, amplissimum patrimonium velut amaram sarcinam quàm celerrimè abjicere cupiens.* Plin. lib. 10. cap. 51. *Insignis est Æsopi histrionis tragici patina sexcentis millibus sestertium taxata: in qua posuit aves cantu aliquo aut humano sermone vocales, nummis sex singulas coëmptas; nullâ inductus suavitate, nisi ut in his imitationes hominis manderet, nè quæstus quidem suos reveritus illos opimos & voce meritos: dignus prorsus filio, à quo devoratas dixi margaritas*

Prandere] Vox fortasse ad augendam invidiam posita. Nam qui tam exquisitas dapes prandebant, quas non cœnabant? Si quidem ex Plutarchi Sympos. 8. cap. 6. prandium erat matutina quæpiam esitatio, sine apparatu, ex obviis quibuslibet: cœna vero convivium paratum elaboratum. Unde & soli prandebant, at cœnabant in cœtu amicorum; unde nomen. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21.

246. *Quorsum abeant sani?*] Quomodo sanis annumerentur? Marcilius haud absurdè [illegible]riget: Quorsum abeant? sanin? cretâ an carbone notandi?

Cretâ an carbone notandi?] An laudandi, an vituperandi? Pers. Sat. 5. v. 108.

Illa priùs cretâ, mox hæc carbone notasti.

247. *Ædificare casas,* &c.] Amantes [illegible] desipere jam probat; tamque pueriliter [illegible] quàm solent pueri domunculas extruere [illegible] cœno & lapillis: mures velut jumenta ad plostellum alligantes, &c.

248. *Ludere par impar,*] Sicut pueri [illegible] prementes copiam nucum, fabarum, castanearum, nummorum, divinandum alii aliis proponunt, sitne par numerus, an impar. Sic tamen viri lusitârunt interdum, imò & Augustus. Sueton. Octav. cap. 71. *Aleæ rumorem nullo modo expavit: lusitque simpliciter & palam oblectamenti causâ etiam senex.* Et paulò post scribit ad filiam: *Misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis convivis dederam, si vellent inter se, inter cœnam, vel talis vel par impar ludere.* De his Jul. Pollux. lib. 9. cap. 7. Ovid. de Nuce, v. 80.

Est etiam, par sit numerus, qui dicat, an impar;
Ut divinitas auferat augur opes.

Equitare in arundine longâ,] Ita cum filiolis lusisse narratur sapiens ille Socrates; nec supervenientem Alcibiadem erubuisse.

Si-

Si quem delectet barbatum; amentia verset.
Si puerilius his ratio esse evincet amare,
Nec quicquam referre, utrùmne in pulvere, trimus [662]
Quale priùs, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores; quæro faciàsne, quod olim
Mutatus Polemon; ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubital, focalia: potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas,
Postquam est impransi correptus voce magistri.

hunc dicas *agi vesaniâ. Si ratio vincat, amare puerilius esse quam ista: nec ullum esse discrimen utrum in arenâ ludas* iisdem *ludis quibus olim ludebas tres annos natus, an amore meretricis anxius lacrymare;* rogo te, *num acturus sis quod Polemo quondam* egit *errore liberatus? an abjicies morbi signa, fascias, palliolum, faucium operimenta: quemadmodum ille commessatus narratur coronas capite detraxisse, statim ut reprehensus est à sobrio præceptore.*

ANNOTATIONES.

249. *Si quem delectet barbatum.*] Id est, si quis barbatus & senex ludos istos pueriliter consectetur, ac totus iis incumbat. Nam, ut dixi, tum paulò antè, tum alibi, nugari ac ludere viri graves aliquando visi sunt. Vide Sat. 1. hujus lib.

254. *Mutatus Polemon.*] Is adolescens Atheniensis luxuriâ perditus, die quâdam ebrius & commessabundus scholam Xenocratis ingressus est: hunc verò cùm de temperantiâ, sobrietate, pudicitiâ vehementer disputantem audîsset, adeò commotus est ejus oratione, ut luxuriosum morem extemplo ejurârit. Quin & factus Xenocratis discipulus post ipsum docuit magnâ cum laude. Diog. Laërt. lib. 4. Valer. Max. lib. 6. cap. ult. Suidas, &c. Meminit & S. Ambros. lib. de Eliâ, cap. 12.

255. *Fasciolas.*] Integumenta pariter & ornamenta, quibus tibias & crura præligabant ac vinciebant præsertim molles: Græci periscelidas vocant: Latini subligar, caligas, braccas, feminalia: Gall. *bas & haut de chausses.* Cic. de Harusp. respon. *P. Clodius à mitrâ, à muliebribus soleis, à purpureis fasciolis, à strophio . . . est factus repentè popularis.* Quintil. lib. 11. cap. 3. *fascias quibus crura vestiuntur.*

Cubital.] Pulvillum cœnantis cubito supponendum aliqui interpretantur, sed absurdè. Nam quid ad rem? Imò erat palliolum quoddam super humeros ad cubitos usque protentum, caput etiam cucullo protegens contra frigus. Quintil. modò cit.

Focalia.] Torques, coronas floreas, inquiunt. Imò colli ac faucium involucrum & fomentum, è fasciis laneis. Vide Pers. Sat. 1. v. 17. annot. Quintil. citat. *Palliolum, sicut fascias quibus crura vestiuntur, & focalia & aurium ligamenta, sola potest excusare valetudo.* Senec. Natur. quæst. 4. *Videbis quosdam graciles, palliolo focalique circumdatos.* Martial. lib. 14. Epigr. 142.

Si recitaturus dedero tibi forte libellum,
Hoc focale tuas asserat auriculas.

Et lib. 4. Epig. 41.

Quid recitaturus circumdas vellera collo?

Potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas.] Valer. Max. citat. *Polemo . . . Vino gravis, unguentis delibutus, sertis capite redimito, pellucidâ veste amictus, plenam Xenocratis scholam intravit turbâ doctorum hominum refertam. . . . . Cujus gravitate sermonis resipiscere coactus, primum coronam capite detractam projecit; paulò post brachium intra pallium reduxit; procedente tempore, oris convivalis hilaritatem deposuit; ad ultimum totam luxuriam exuit.*

257. *Postquam est impransi correptus voce magistri.*] Ex Diogene Laërtio cit. & aliis. Xenocrates valdè sobrius & continens fuit. Ergò quod *impransus* hic dicitur ille; et quod ait Persius Sat. 5. v. 85. *cur quis non prandeat, hoc est?* similiter utrobique notat sobrietatem philosophorum semel in die cibum capientium, ne *multo cibo & potione completi minus rectè uti possent mente* ac ingenio, ut loquitur Cic. Tusc. 5. Porrò ut siccus Xenocrates, ità & castus: Nam & Phrynes & Laidis nobilium meretricum blandimentis atque illecebris nequicquam tentatus pudore suffudit ipsas impudentes; quæ demùm victæ prædicârunt non virum illum sed statuam visum esse. Diog. Laërt. lib. 4. &c.

Correptus voce magistri.] Val. Max. antè cit. *Non contentus Polemo tam deformi introitu, consedit etiam, ut clarissimum eloquium & prudentissima præcepta temulentiæ lasciviis eluderet. At Xenocrates vultum in eodem habitu continuit; omissisque de quibus disserebat, de Modestia ac Temperantia loqui cœpit. . . . .* Itaque Polemo *unius orationis saluberrimâ medicinâ sanatus, ex infami ganeone maximus Philosophus evasit. Peregrinatus est hujus animus in nequitiâ, non habitavit.*

Por-

Si offers poma irato puero, respuit. Accipe, mi pusille, inquies: ille abjicit. Quod si deneges, efflagitat. In quo differt amator expulsus, cum animo pugnat: redeat ne accersitus, an non, eò quo reversurus fuerat etiam non revocatus: nec recedit ab infestâ janua: Quamvis me nunc sponte accersat, an ibo? an finem doloribus conquiram? Repulit: jam accersit, an revertar? minimè; licet precetur. En famulus longe prudentior. O domine, consilio & ratione haud geritur negotium modo & ratione carens. In amore hæc sunt incommoda: bellum ac deinde pax. Ista si quispiam firma reddere nitatur, quæ tempestatis instar incerta sunt, atque cæco impetu moventur; is non magis proficiat, quàm si velit desipere certâ ratione & modo. Quid? cum Picenis pomis semina detrahens lætaris, si casu ferias tectum convexum; an tui es compos? Quid? quando senili palato molliculas voces fingis.

Porrigis irato puero cùm poma, recusat: [66]
Sume, catelle; negat: si non des, optet: amator
Exclusus quî distat; agit ubi secum, eat an non,
Quò rediturus erat non arcessitus; & hæret
Invisis foribus. Nec nunc, cum me vocat ultro,
Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Exclusit; revocat; redeam? non, si obsecret. Ecce
Servus non paulò sapientior. O Here; quæ res
Nec modum habet neque consilium, ratione, modòque
Tractari non vult. In amore hæc sunt mala: bellum
Pax rursum. Hæc si quis tempestatis propè ritu [64]
Mobilia, & cæcâ fluitantia sorte, laboret
Reddere certa; sibi nihilo plus explicet, ac si
Insanire paret certâ ratione modòque.
Quid? cum Picenis excerpens semina pomis
Gaudes, si cameram percûsti fortè? penès te es?
Quid? cùm balba feras annoso verba palato;

ANNOTATIONES.

258. *Porrigis irato puero, &c.*] Comparat actiones amatoris cum actionibus pueri.

259. *Amator Exclusus.*] Ex Terentii Eunuch. Sc. 1. ubi Phædria expulsus à Thaide meretrice, ac post accersitus, ita secum agit ac deliberat.

Quid igitur faciam? non eam? nè nunc quidem,
Cum accersor ultro? an potiùs ità me comparem
Non perpeti meretricum contumelias:
Exclusit: revocat: redeam? Non si me obsecret.

Pers. Sat. 5. 171.

Nunc ferus & violens, at si vocet, haud mora, dicas:
Quidnam igitur faciam? nè nunc, cùm accersat & ultrò
Supplicet, accedam?

261.] *Hæret Invisis foribus.*] Odit & aversatur januam, ubi repulsam tulit, nec tamen ab eâ potest discedere. Vide Pers. modò cit.

263.] *An potiùs mediter finire dolores?*] Pers. cit.

. . . . *finire dolores*
Præteritos meditor.

265. *Servus non paulò sapientior.*] Parmeno servus Phædriæ juvenis amatoris, ipso quidem hero suo longè sapientior.

Quæ res Nec modum habet, &c.] Ex Terentio cit.

Here, quæ res in se neque consilium neq; modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.

In amore hæc omnia insunt vitia, injuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum. Incerta hæc si tu postules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam ut cum ratione insanias.

Plutarch. amant, oderunt: eundem absentem desiderant, præsentem metuunt: adulantur, convicia dicunt; pro amato moriuntur, occidunt: optant non amare, abstinere amore nequeunt, &c. Vide Plaut. Cist. Sc. 4. *Credo ego, &c.*

272. *Quid? cum Picenis, &c.*] Aliis amantium ineptias confert cum puerorum nugis. Nimirùm solebant amatores pomi semina seu grana primoribus digitis pressare & in altum ejaculari, quæ si cameram sive lacunar triclinii contigissent, velut felix augurium accipiebant: seque rem concupitam sperabant assecuturos. Vide Jul. Poll. lib. 9. cap. 7.

Picenis.] Synecd. pro quibuslibet malis ac pomis: laudabantur verò illa quæ proveniebant in Piceno Italiæ regione, quæ hodie complectitur Marchiam Anconitanam & partem Aprutii.

273. *Gaudes si cameram, &c.*] Ineptè & pueriliter exultas leni ac futili de causâ, an ergò sapis.

274. *Cum balba, &c.*] Cum tu senex mollisculè verba effers & pueri ad instar balbutiendo pronuncias, blanditiarum causâ, ad captandam puellæ benevolentiam. Tibul.

Et tibi blanditias tremulâ componere voce.

Quid

Quid? cùm balba feras annoso verba palato;
Ædificante casas quî sanior? adde cruorem
Stultitiæ, atq; ignem gladio scrutare: modò, inquam,
Hellade percussâ, Marius cùm præcipitat se, [665]
Cerritus fuit? an commotæ crimine mentis
Absolves hominem, et sceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita siccus
Lautis manè senex manibus currebat, et, Unum,
(Quid tam magnum? addens,) unum me surpite morti,
(Dîs etenim facile est) orabat: sanus utrisque
Auribus atq; oculis: mentem, nisi litigiosus
Exciperet dominus, cùm venderet. Hoc quoque vulgus [~]

Quid? quàndo senili palato mellículas voces fingis, num sapientior es puero domunculàs extruente? adjunge sanguinem dementiæ, & flammam ense rimare. Dic verò, *Marius nuper Hellade occisâ præcipitem se dans, fuitne furiosus? num insaniâ laborâsse illum negabis, ac sceleratum ipsummet affirmabis, proximâ, ut fit, appellatione res quasque designans? Erat libertinus* quidam *vetulus manè jejunus discurrens per plateas, manibus lautis, atque ita precabatur: Unum me (quid tam magnum? aiebat) unum,* inquam, *ab interitu vindicate, O dii; nam potestis.* In *aures ambas & oculos integris habebat; at mentem exciperet cum venumdans herus, si lites fugisset. Atque hoc etiam* hominùm.

ANNOTATIONES.

Persius simile quid habet, Sat. 1. v. 33.
Rancidulum quiddam balbâ de nare locutus
Phyllidas, Hypsipylas, vatum & plorabile siquid
Eliquat; & tenero supplantat verba palato.

275. *Adde cruorem Stultitiæ.*] Verùm amor non tantùm facit insanos, sed & crudeliter furiosos. Nàm ad cædes etiam perpetrandas impellit & cogit.

276. *Ignem gladio scrutare.*] Pythagoricum illud symbolum ac præceptum erat; *Ignem gladio ne fodito:* id est, hominis, præsertim verò potentis, iram jam ardentem ne magis accende & move. Diog. Laert. lib. 8. Hîc Horatius innuit, eum qui jam gravi affectu, ut amore abreptus, alio insuper affectu, ut irâ, commovetur, omninò insanire, imò ad quodvis patrandum facinus & crimen accingi. Sic Marius nuper, inquit, Helladem puellam, quam deperibat, præ irâ & zelotypiâ trucidavit; ac deinde semetipsum præ dolore præcipitavit. Rem suo tempore videlicet factam poëta commemorat.

278. *Cerritus.*] Quasi Cereritus, id est, a Cerere percussus, & in furorem actus.

An commotæ crimine mentis, &c.] Urget valde hæc ratio: An, inquit Stertinius, mavis istum hominem sceleratum dicere, quàm fateri insanum? verùm quoquo modo respondeas, nihil proficis; si quidem improbus quilibet insanit.

281. *Libertinus erat, &c.*] Jam superstitiosos aggreditur, omnemque simul religionem deridet.

Circum compita.] In compitis coli penates jusserat Augustus.

Siccus manè senex, &c.] Singulæ voces advertendæ, animum tranquillum & hoc magis superstitiosum notantes.

282. *Lautis manibus.*] Ritè omnia peragit, purasque manus ad deos tollere satagit, fatuè tamen.

283. *Quid tam magnum.*] Quid hoc diis magnum & difficile? unum scilicet hominem morti eripere. Alii leg. *quidnam magnum?* Alii vulgò, *quiddam magnum addens.* Verùm nostra lectio clarior, ac meliorem sensum gignit.

Unum me surpite morti.] Immortalitatem concedite mihi vestrûm observantissimo. Huc pertinet verum etymon vocis *superstitio,* cujus meminit Cic. 2. De nat. Deor. n. 72. *Qui totos dies precabantur & immolabant, sui ut liberi sibi superstites essent, superstitiosi sunt appellati: quod nomen postea latiùs patuit.* Contrà tamen pugnat Lactant. lib. 4. De verâ sap. 28. Saltem liquet superstitionis vocabulum olim aptatum iis hominibus, qui superstites esse cupiebant vehementiùs, mortem abhorrentes plusculum, & vitam à diis enixè flagitantes.

285. *Mentem nisi litigiosus, Exciperet dominus; &c.*] Id est, libertinus ille, sive libertus, sanus quidem erat corpore, at mente nequaquam: quocircà si eum adhuc servum dominus vendidisset, vitium mentis dicere debuisset ementi, si lites habere cum eo nollet; atq; adeò sanum asseverans, mentem debebat excipere, Cic. Offic. 3. n. 91. *In mancipio vendendo dicenda illa vitia, quæ nisi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.* Vide Gell. lib. 4. cap. 2. ubi sic scribit: *In edicto ædilium curulium, quà parte de mancipiis vendundis cautum est, scriptum sic fuit: Titulus servorum singulorum ut scriptus sit curato, ita ut intelligi rectè possit quid morbi vitiique cuique sit, &c.* Unde si morbosum aut vitiosum, noxave non solutum ignorasset emptor, redhibere poterat ex lege.

Chryſippus ponit fæcundâ in gente Meneni.
Jupiter, ingentes qui das adímíſque dolores,
Mater ait pueri menſes jam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana relîquerit, illo
Manè die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi ſtabit. Caſus medicuſve levârit
Ægrum ex præcipiti, mater delira necabit
In gelidâ fixum ripâ, febrímque reducet.
Quóne malo mentem concuſſa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius ſapientum octavus amico
Arma dedit, poſthac ne compellarer inultus.
Dixerit inſanum qui me, totidem audiet, atque

genus recenſet Chryſippus in numeroſo Menenii grege. Mater pueri à quinq; menſibus ægrotantis ita orabat: O Jupiter, qui magnas ægritudines immittis & auſers, ſi frigida quartana reliquerit meum hunc *filiolum, nudus in Tiberi ſtabit mane, quâ die tu jejunia præſcribis:* itaq; ſeu *caſus ſeu medicus ægrotum è periculo liberaverit, veſana parens in frigido littore ſtatuet, ac revocatâ febri interimet. Ecquo morbo mente affecta? metu numinum.* DAMASIP. ad Horat. *Iſta mihi* velut *amico dedit arma Stertinius, ſapientûm octavus, ne deinceps impunè* dicteriis *inceſſerer. Quiſquis me dementem appellârit, pariter à me vocabitur,*

ANNOTATIONES.

286. *Hoc quoque vulgus, &c.*] Hæc ſuperſtitioſorum turbam accenſet Chryſippus numeroſæ genti ac multitudini inſanorum, ſive ſimilium Menenii. De Chryſippo lib. 1. Sat. 3. v. 127.

287. *Fæcundâ in gente.*] Sap. *Stultorum infinitus eſt numerus.*

Menenî.] Hic parùm integræ ſanæve mentis vivebat Horatii tempore, ſuperſtes unus ex illâ Meneniorum familiâ pridem celebri quamvis plebeiâ. Notus in primis extitit Agrippa ille Menenius, qui ſolerti membrorum ac ventris diſſidentium apologo, patres & plebem alienatos in concordiam reduxit. Tit. Liv. lib. 2.

288. *Jupiter, ingentes, &c.*] Aliud ſuperſtitionis genus & exemplum. Vovet pro incolumitate filii, voti rea incolumem ipſa enecat.

290. *Frigida quartana.*] Ex atrâ bile quartana febris proficiſcitur: atque hujus paroxſymo incipiente, totum corpus frigore & horrore concutitur.

290. *Illo die, quo, &c.*] Die nempe Jovis, quo jejunia indicebantur à magiſtratibus ac ſacerdotibus, quæ à populo in Jovis honorem obſervanda erant. Morem certè hunc hauſerant à Judæis, Chaldæis, Ægyptiis, quorum ingens erat Romæ numerus. Illi enim ad ſolemnes feſtos ſe jejuniis præparabant, ut & hodie Chriſtiani.

Nudus In Tiberi ſtabit.] Quaſi ut toto ablutus corpore, hinc purior ad Jovis ſacra procederet: is veterum mos erat ſuperſtitioque. Virgil. Æn. 2. v. 789.

Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Juvenal. Sat. 6. v. 521.

Hybernum fractâ glacie deſcendet in amnem:
Ter matutino Tiberi mergetur, & ipſis
Verticibus timidum caput abluet.

Perſ. Sat. 2. v. 15.

Hæc ſanctè ut poſcas, Tiberino in gurgite mergis
Manè caput bis terque, &c.

292. *Caſus medicuſve levârit.*] Sæpiùs enim parùm valet medici induſtria adverſus quartanam: quæ proinde vocatur *Medicorum opprobrium.*

293. *Mater delira necabit.*] Veſana mater voti ſe religione putans obſtringi ad ſtatuendum eum nudum in gelido flumine, reducet febrim depulſam, & filium enecabit.

293. *Timore deorum.*] Cic. De nat. Deor. 1. n. 118. *In ſuperſtitione ineſt timor inanis deorum: religio deorum cultu pio continetur.*

296. *Hæc mihi Stertinius, &c.*] Damaſippus ſermonem finiens. Hæc ego documenta, inquit, hauſi & accepi à Stertinio, qui ſanè meretur annumerari ſeptem Græciæ ſapientibus. Quæ vero illa? (adverte quàm acre ludibrium) nimirùm tota ſapientiæ Stertinii laus in eo eſt, quod omnes ſtultos eſſe docuerit.

Sapientûm octavus.] Sic. Juvenal. Sat. 2. v. 40.

Tertius è cælo cecidit Cato.

De ſeptem illis viris ſapientiæ fama inclytis, ita Cic. De finibus 2. n. 7. *Septem illi non ſe, ſed populorum omnium ſuffragio nominati ſunt.* Non conſentiunt omnes de ſingulis tamen; at quatuor hi ab univerſis agnoſcuntur: Thales Mileſius, Bias Prienæus, Pittacus Mitylenæus, Solon Athenienſis, quibus alii alios ſubnectunt. Ergò & iſti celebrantur; Ariſtodemus, quoque, Cleobulus, Periander, Chilo, Anaxagoras, Pythagoras, Anacharſis, Arceſilaus, &c. Vide Diogen. Laërt. lib. 1. Cic. 2. De leg. n. 26. *Thales ſapientiſſimus inter ſeptem,* inquit.

297. *Ne compellarer inultus.*] O egregium ſapientiæ fructum! imò ridiculam vanitatem; non deinceps inultus compellabitur ipſe ſtultus, quippè qui pariter alios poſſit ſtultos vocare, didiceritque fere omnes inſanire; unde conviciaanti conviciari queat.

Reſpicere

Respicere ignoto discet pendentia tergo.
Stoice (post damnum sic vendas omnia pluris)
Quâ me stultitiâ (quoniam non est genus unum) [668]
Insanire putas? ego nam videor mihi sanus.
Quid (caput abscissum demens cum portat Agave
Nati infelicis, sibi tum furiosa videtur?)
Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atque etiam insanum: tantùm hoc edissere, quo me
Ægrotare putes animi vitio. Accipe: primùm
Ædificas: hoc est, longos imitaris, ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis; et idem
Corpore majorem rides Turbonis in armis
Spiritum et incessum. Quî ridiculus minus illo?
An quodcunque facit Mæcenas, te quoq; verum est,
Tanto dissimilem, et tanto certare minorem?
Absentis ranæ pullis vituli pede pressis, [669]

monebiturque advertere pendentia dorso averso. HOR. *O Stoice, post jacturam* honorum, *ita venundes cuncta pluris:* dic verò, *quandoquidem diversa sunt insaniæ genera, ecquo me laborare autumas? enimverò sapere me existimo.* DAMAS. *Quid? furens Agave miseri filii caput gestans amputatum,* num *se credit insanire?* HOR. *Fatebor quod res est; concedo me dementem, imò & vesanum: at saltem doce, quâ me animi noxâ affectum arbitreris.* DAMASIP. *Audi: ædes construis: id est, tu à vertice ad calcem vix duos pedes altus, æmularis proceros: ipsique armati Turbonis animum & gressum corpore majorem deridens, quomodo videare, minùs illo ridiculus? Quicquid* autem *præstat Mæcenas, an expedit te certatim moliri tanto disparem & inferiorem?* Sic profectò fabulantur: *Absentis ranæ pullis vituli pede contritis,*

ANNOTATIONES.

299. *Ignoto discet pendentia tergo.*] Nimirùm fabulatus est Æsopus, homines duas habere peras hinc & illinc pendentes; in anteriore aliena reponi vitia, propria verò in posteriore, quæ à tergo est; quo fit ut illa facile videant, hæc non ita. Sensus itaque est, discet scrutari & cognoscere propria vitia quæ ignorabat. Catull. Carm. 20. v. 21.

Sed non videmus, manticæ quod in tergo est.

Pers. Sat. 4. v. 24.

Sed præcedenti spectatur mantica tergo.

Non absurdus omninò, sed aphrosdionysus, qui locum hunc interpretur ex verbis anteà positis *caudam trahit*; hoc sensu: discet ille pendere sibi alligatam tergo caudam, insaniæ videlicet indicem ac probrosam notam. Vide ibi, si vacat & libet, v. 53.

300. *Stoice post damnum, &c.*] Abhinc ad satiræ finem Horatius cum Damasippo colloquitur.

Sic vendas omnia pluris, &c.] Ironica prorsus apprecatio: faxint dii, ut quæstuosâ negotiatione resarcias priora damna jacturasque olim factas: quandoquidem ex inope tam sapiens evasisti, ac tot sapientiæ arcana mihi revelâsti. At cum me insanum tam asseverantur pronuncies, quî fit ut sanus ipse mihi videar?

303. *Quid? caput abscissum, &c.*] Tibi nempè sanus videris: nec tamen sanus es. Enimverò in propriis cæcutimus. Dic amabò, nunquid Agave se furere noverat, cùm maximè fureret?

Agave.] Hæc cum aliis Bacchantibus Orgia peragens, Pentheum filium sacra illa contemnentem, & ad ea curiosiùs & contra fas penetrantem, Bacchi furore incitata discerpsit, abscissumque caput quasi ovans thyrso circumtulit, rata se occidisse immanem aprum, vel, ut alii scribunt, vitulum. Vide Ovid. Metam. 3. & Pers. Sat. 1. v. 100. & quæ adnotavi lib. 2. Od. 19. v. 14.

305. *Stultum me fateor.*] Victus istâ ratione Horatius fatetur quod antè negabat; inquirit tamen, quæ sua sit ægritudo, quod animi vitium. Quæ quidem Damasippus ipsi edisserit.

308. *Ædificas.*] Hoc primùm: ædificandi libidine vexatus, magnates ambitiosè æmulatus.

Longos imitaris.] Ludus est in ambiguâ voce *longos*. Tu pusillus magnos, tenuis & modicis bonis opulentos ac divites vis imitari stultè quidem: ædes moliris facultatibus majores.

309. *Moduli bipedalis.*] Minima certè hæc est humani corpusculi mensura. Vide Plin. lib. 7. cap. 16.

310. *Turbonis.*] Gladiator ille staturâ exiguus erat, cæterum grandis animo, incessu, actione.

312. *An quodcunque facit Mæcenas, &c.*] Hic in Esquiliis sumptuosas ædes hortosque magnificos tunc temporis moliebatur.

314. *Absentis ranæ pullis, &c.*] Æsopi fabula est, quam Phædrus paulò immutavit.

Unus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens
Bellua cognatos eliserit. Illa rogare,
Quantáne? num tandem, se inflans, sic magna fuisset?
Major dimidio. Num tanto? cùm magis atque
Se magis inflaret; Non, si te ruperis, inquit,
Par eris. Hæc à te non multùm abludit imago.
Adde poëmata nunc (hoc est, oleum adde camino)
Quæ si quis sanus fecit, sanus facis et tu.
Non dico horrendam rabiem. (Jam desine) cultum
Majorem censu (Teneas, Damasippe, tuis te)
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O major, tandem parcas, insane, minori.

unum effugisse. Is verò *matri ediſſerit, qua ratione immanis bestia consanguineos oppresserit. Illa sciscitatur, quanta? atque intumescens* quærit, *an ergo tanta esset? Major dimidio. Deinde, an sic? Cumque plus & plus intumesceret;* ait pullus, *Etiam si diffregeris te, haud par fueris. Imago ista non valde tibi dissimilis. Adde jam carmina (id est, oleum igni appone, quæ si condit sapiens quisquam, tum quoque sapis,* illa *faciens. Taceo iracundiam graviorem* (HORAT. *Obe satis est) nitorem facultates excedentem* (HORAT. *O Damasippe, rerum satage tuarum) amores sexcentarum puellarum totidemque puerorum.* HORAT. *O stultorum maxime, indulge denique minori.*

ANNOTATIONES.

321. *Adde poëmata.*] Apud Stoicos pridem, ut & plerumque apud alios, & etiamnùm, vix bene sani poëtæ habiti sunt. Epist. ad Pisones, v. 296.

———— *excludit sanos Helicone poëtas*
Democritus. ————

Oleum adde camino.] Proverbium est. Indicat hîc hominem jam fortè insanum, si versus faciendi prurigine insuper titilletur, duplici insaniâ laborare.

323. *Horrendam rabiem,* &c.] Patientiam imprimis colebant Stoici; cultum verò corporis, & nitorem vestium negligebant. Duo hæc contraria Damasippus objicit Horatio. Quæ quidem ipse non diffitetur. Nam iracundum, seu *irasci facilem* se innuit, tum in Epist. ult. lib. 1. tum alibi non semel; *cultum verò* mundiorem, atque *majorem censu* etiam declarat. lib. 1. Sat. 6. v. 78.

Jam desine.] Hæc & sequentia quædam incundulus reponit Horatius crebro, Damasippum interpellans, tam lepidè quàm salsè.

324. *Teneas, Damasippe, tuis te.*] Tua vitia discute, non mea.

325. *Mille puellarum,* &c.] Erat enim libidinosus admodùm, atque *in Venerem putris,* ut loquitur Pers. Sat. 5.

326. *Major tandem parcas,* &c.] Cùm sis maxime insanus, mihi parce minus te insano.

SATIRA IV.

Præcepta culinaria Epicureorum quorundam salsè irridet.

UNDE, et quò Catius? Non est mihi tempus aventi

HORAT. *Unde* venit, & *quò* vadit *Catius?* CAT. Tibi respondere *non licet mihi per tempus cupienti*

ANNOTATIONES.

1. *Unde & quo,* &c.] Quemadmodum satirâ præcedenti falsos & adulterinos Stoicos sub Damasippi personâ Horatius insectatus est; sic in hâc sophistas Epicureos exagitat sub personâ Catii.

Unde, & quò.] Fortuitum occursum fingit poëta. Simile est exordium Phædri Platonici.

Catius.] Hic ipse est M. Catius Epicureus philosophus Insuber, cuius mentionem faciunt Cicero & Quintilianus, Quintil. lib. 10. cap. 1. ita scribit: *In Epicureis levis quidem, sed non injucundus tamen auctor est Catius:* nempe is de rerum naturâ, & de summo bono quatuor libros scripsit, inquit vet. comment. teste verò Cicerone mox citando, doctrinam Epicuream Latinè descripsit. Cic. lib. 15. Epist. 16. Cassium à Stoicâ ad Epicuri disciplinam translatum quasi transfugam vellicat; *Ne te fugiat Catius Insuber Epicureus,* &c. . . . . *Jam biennium aut triennium est, cum virtuti nuncium remisisti delinitus illecebris voluptatis.* Epist. 18. seq. *Ubi igitur, inquies, philosophia? Tua quidem in culinâ, mea molesta est.* Rescribens autem Ciceroni Cassius eod. lib. Epist. 19. sic habet:

Ponere

Ponere signa novis præceptis, qualia vincant
Pythagoram, Anytique reum, doctúmque Platona. [6; 1]
Peccatum fateor, cùm te sic tempore lævo
Interpellarim: sed des veniam bonus, oro,
Quod si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox,
Sive est naturæ hoc, sive artis; mirus utroque.
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem;
Utpote res tenues tenui sermone peractas.
Ede hominis nomen; simul an Romanus, an hospes.
Ipsa memor præcepta canam: celabitur auctor.

notare nova documenta, quæ supergrediantur Pythagoram, & accusatum ab Anyto, atque eruditum Platonem. HOR. *Confiteor erratum, quòd te avocarim horâ tam importunâ: sed precor, indulge benignus: si enim excidat tibi modò quidpiam, seu illud pendet à naturâ, seu ab arte revocabis facilè, cum utrâque polleas.* CAT. *Imò satagebam, ut singula retinerem, quippe subtilia subtili dictione comprehensa.* HOR. *Eloquere nomen viri pariterque dic, an Romanus* sit, *an extraneus.* CAT. *Præcepta quidem recitabo memoriter:* at *reticebo auctorem.*

ANNOTATIONES.

Non mehercule in hac meâ peregrinatione quid quam libentius facio, quam scribo ad te. Videor enim cum præsente loqui & jocari. Nec tamen hoc usu venit propter spectra Catiana: pro quo tibi proxima epistola tot rusticos Stoicos regeram, ut Catium Athenis natum esse dicas . . . . Difficile est hominibus persuadere τὸ καλὸν δι' αὐτὸ αἱρετὸν esse: *ἡδονὴν verò & ἀταραξίαν virtute, justitiâ, τῷ καλῷ parari, & verum, & præterea probabile est. Ipse enim Epicurus, à quo omnes Catii & Amafinii mali verborum interpretes proficiscuntur, dicit, οὐκ ἔστιν ἡδέως ἄνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν. Itaque & Pansa, qui ἡδονὴν sequitur, virtutem retinet; & ii qui à nobis φιλήδονοι vocantur, sunt φιλόκαλοι καὶ φιλοδίκαιοι; omnesque virtutes & colunt & retinent.* Ex quibus intelligitur doctrina Epicuri quidem sana, & quorundam Epicureorum, è quorum se esse numero Cassius ille ostendit; insana verò aliorum plurimorum, inter quos iste Catius, quem hic sussannat poeta. Hi nimirùm ad corporis voluptates perperàm referebant quicquid Epicurus tribuebat voluptati duntaxat ei, quam animus è virtute percipit ac metit. Vid. Sat. 8. seq.

Non est mihi tempus, &c.] Interpellantem amovet & amandat, quasi rem gravem moliatur anxiè, dum culinæ mysteria pertractat.

2. *Ponere signa.*] Hæc σημεῖα καὶ μνήματα vocat Plato in Cratylo: & certe non minus per imagines quàm per literas rerum memoria conservatur. Vid. Cic. 3. ad Heren. Senec. Epist. 6.

Qualia vincant Pythagoram.] Talia sunt hæc documenta, ut pluris æstimanda videantur, quam quæ scripsere Pythagoras, Socrates, Plato; quocirca laboro, ne quid memoriâ effluat, ait Catius.

3. *Pythagoram.*] Samo insulâ oriundus ille floruit ante Christum annis fermè sexcentis. Discendi cupidus ad Ægyptios & Babylonios se contulit. Diog. Laert. lib. 8. Venit in Italiam, regnante Tarquinio Superbo, eamq; regionem quæ Magna Græcia dicta est, privatim & publicè exornavit præstantissimis institutis & artibus. Cùm vero doctrina ejus longè latèque flueret, permanavit in urbem Romam. Hæc Cicero Tusc. 1. n. 38. Tusc. 4. n. 2. Tusc. 5. n. 10. De eo jam anteà lib. 1. Od. 28. & Epod. 15.

Anytique reum.] Socratem, quem reum egerunt Anytus quidam dives, Melitus poëta, & Lycon orator, quasi malè de diis sentientem. Alia ab aliis accusationis capita referuntur: invidiâ & calumniis oppressum constat. *Quæ verò publicè damnârat Atheniensium civitas, publicè luxit*; atque in ejus accusatores indignationem & ultionem convertit; ut ascribit S. August. De civ. Dei, lib. 8. cap. 2. Vide Lactant. lib. 5. cap. 15. Platon. Apologiam Socratis; Apul. De asino aur. lib. 10. Athen. lib. 13. Nec prætermitte Cicer. cum variis locis, tum præcipuè Tusc. 1. n. 71. *Socrates,* iniquit, *impiis damnatus sententiis . . . . cum jam in manu mortiferum illud teneret poculum, locutus ita est, ut non ad mortem trudi, sed in cœlum videretur ascendere.* De Socrate jam dixi non pauca lib. 3. Od. 21.

Platona.] Hic Socratis auditor, magistro par aut major evasit, *divini* etiam consecutus elogium: facundus adeò & eloquens, ut Platonicè locuturum fuisse Jovem, si Græcè loqui voluisset, vulgò dicerent. Cœlebs, & castus vixit ad annum ætatis 81. teste D. August. Vide Sat. præced. v. 11. annot. item Cœl. Rhodig. lib. 22. cap. 4. lib. 30. cap. & alibi sæpe.

7. *Mirus utroque.*] Memoriâ valens tum naturali tum artificiali, ac mirum in modum solers. Ita nempe Catio blanditur assentaturque, ut impellat ad dicendum.

11. *Celabitur auctor.*] Videlicet eò quòd Epicuri nomen erat vulgò odiosum, inquiunt. Verùm quid hæc ad Epicurum præcepta attinen?

Cura ut apponas ova figuræ oblongæ, utpote gratioris saporis, atque rotundis candidiora. Etenim duriora continent masculum vitellum. Brassica in arido solo educata, suavior est suburbanâ. Certe nihil est magis exsuccum horto sæpè rigato. Si tibi hospes inopinanti advenerit serò, ne gallina durior palato malignè reluctetur, memento adhuc spirantem perfundere Falerno musto: id mollículam reddet. Præstantem naturam habent fungi in pratis nascentes, alii non tutò commeduntur. Ille æstates sanas traducet, qui finiet prandia moris nigris ex arbore decerptis ante solem ardentem.

Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
Ut succi melioris, et ut magis alba rotundis
Ponere: namque marem cohibent callosa vitellum.
Caule suburbano, qui siccis crevit in agris,
Dulcior. Irriguo nihil est elutius horto.
Si vespertinus subitò te oppresserit hospes,
Ne gallina malùm responset dura palato,
Doctus eris vivam musto mersare Falerno:
Hoc teneram faciet. Pratensibus optima fungis
Natura est: aliis malè creditur. Ille salubres
Æstates peraget, qui nigris prandia moris [671]
Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem.

ANNOTATIONES.

12. *Longa quibus, &c.*] Incipit Catius disserere. Sunt qui velint ridiculum exhiberi Catium, quòd statuat omnia convivalibus præceptis optimorum auctorum diffidentia; plusque consulat palato quàm valetudini. Verum tamen quædam affert satis probabilia & vera. Ergò ridiculus ille potiùs, quod rem futilem, puta, culinariam, ut jam dixi, tam studiosè anxièque moliatur, quàm alii res quasque gravissimas.

Longa quibus facies ovis erit, &c.] Ab ovis epulas incipiebant veteres. Vid. lib. 10. Sat. v. 6.

13. *Ut succi melioris.*] Plin. lib. 10. cap. 52. *Quæ oblonga sunt ova, gratioris saporis putat Horatius. Fœminam edunt, quæ rotundiora gignuntur; reliqua marem.* Columel. pariter scribit: *Cum volet quis mares excludi, ova longissima & acutissima subjiciet: & rursus cum fœminas, rotundissima.* Contrarium verò his omninò docet Aristot. Histor. animal. lib. 6. nimirum rotundis & obtusis ovis mares, longis & acutis fœminas produci. Vide Cœl. Rhodig. L. 27. cap. 17. ubi ex Avicenna & Alberto sic habet: *Ex orbiculari ovo brevique progignitur mas: ex oblongis acutisve fœmina. Ipsum hoc comprobat experimentum, & suffragatur ratio: siquidem virtutis perfectio in masculinis ovis abit æqualiter, & continet extrema; at in fœminis à centro longius abit materia, in quo est vitalis calor: hoc verò planè imperfecti nis argumentum est.* Certi tamen nihil est in istis. Nam & è longioribus ovis mares excluduntur.

14. *Callosa.*] Densiora, proindeque duriuscula; veluti callo obducta. Itaque callus ovi est putamen, sive testicula: alii intelligunt albumen: sed perperam.

15. *Caule suburbano, &c.*] Sive quod siccum solum caulibus est aptum, seu quod irrigatio frequentior terræ succum ac bonitatem eluit, detergit, demit. Porrò suburbanos hortos tenent olitores, eosque rigant crebrius. Sic enim celeriùs & copiosiùs olera gignuntur, sed minùs bona.

19. *Vivam musto mersare Falerno.*] Fit tenerior gallinæ caro, si adhuc palpitans submergatur aquâ frigidâ; magisque si in musto Falerno submergatur; sic enim fortiùs repercutiuntur inciduntur que spiritus naturales, quorum intus actio carnis partes dirimit. Lambinus aliam docet rationem teneram afficiendi gallinam. *Sume,* inquit, *quodlibet lapathi genus: hanc herbam in ollam, in quâ gallinam seu quaslibet alias carnes coquere volueris, imponito: hoc teneras facit.*

20. *Pratensibus optima fungis Natura est.*] Certè aperto aëre crescentia quælibet meliora sunt: fungos verò ubique reperiri alios bonos, alios malos etiam constat. Vide Plin. lib. 22. cap. 23. sic habet: *Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? Familias nuper intermêre fungi, & tota convivia, Annæum Serenum, præfectum Neronis vigilum, & tribunos & centuriones.* Cum. Tac. Ann. 13. & Senec. Epist. 63.

22. *Qui nigris prandia moris Finiet.*] Imò teste Galeno, quòd facilè corrumpantur mora, noxia sunt post alios cibos sumpta: initio verò cœnæ prosunt magis. Aliter locum hunc intelligere possumus, ex more veterum, qui levem & modicum duntaxat cibum manè capiebant, nimirùm è refrigerantibus valdè moris prandium utile esse æstàte, hæc apud nos in jentaculo plerique amant.

22. *Ante gravem quæ legerit arbore solem.*] Tunc enim virtutem suam totam nocturno frigore inclusam continent teneriores fructus. Contra duriores ardore solis quasi cocti & perfecti, ex arbore decerpi debent fervente potissimùm die.

Aufidius

Aufidius forti miſcebat mella Falerno,
Mendosè: quoniam vacuis committere venis
Nil niſi lene decet: leni præcordia mulſo
Prolueris meliùs. Si dura morabitur alvus,
Mitulus et viles pellent obſtantia conchæ,
Et lapathi brevis herba: ſed albo non ſine Coo.
Lubrica naſcentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare eſt generoſæ fertile teſtæ.
Murice Baiano melior Lucrina peloris;

Aufidius mel immiſcebat Falerno valentiori, malè quidem: *nam vacuis venis nihil debet infundi niſi dulce. Viſcera ſuavi melicrato profundes aptius. Si piger ac durus fuerit venter, obices removebunt mitulus & conchæ viliores, & rumex herba* foliis *brevioribus, ſed non ſine albo Coo. Luna creſcens implet conchylia fluentia. Sed non mare quodlibet profert optima teſtacea. Baiano murice præſtat peloris Lucrina:*

ANNOTATIONES.

24. *Aufidius.*] Ejûs meminit Plin. lib. 10. cap. 10. *Mar. Aufidius Lucro saginare primus inſtituit pavones, circa noviſſimum piraticum bellum: ex eoque quæſtu reditus ſeſtertiûm ſexagința millia habuit.*

Forti miſcebat mella Falerno.] Jam antè eſt obſervatum Sat. 2. huj. lib. 15. ſolitos veteres inchoare convivia à promulſide ſeu potione mulſi, id eſt, vini cum melle mixti, à mulcendo factum nomen, quòd venas mulceat lenitate ſuâ. Varro De re ruſt. lib. 3. cap. 16. *Venit favus ad altaria, & mel ad principia convivii.* Porrò melle ſi potionem confectam interdum apponebant; aliquando vinum & mel ſeparatim; ut conviva utrumq; temperans, ſibi mulſum arbitrio quiſq; ſuo faceret. Mulſum laudat Plin. 22. cap. 24. *Multi ſenectam longam mulſi tantum nutritu toleravere, neque alio ullo cibo, celebris Pollionis exemplo. Centeſimum annum excedentem eum D. Auguſtus, hoſpes interrogavit, quânam maximè ratione vigorem illum animi corporiſque cuſtodiſſet. At ille reſpondit: Intus mulſo, foris oleo.*

25. *Mendosè: quoniam vacuis, &c.*] Imò benè. Quippe cit. modò Plin. *Mulſum ex veteri vino utiliſſimum, facillimèque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit. Ex auſtero factum, non implet ſtomachum, neque ex decocto melle, minuſque inflat, quid ferè evenit. Appetendi quoque revocat aviditatem cibi.* Vide Dioſcorid. lib. 5. cap. 16. & Macrob. lib. 7. cap. 12.

26. *Leni præcordia mulſo Prolueris meliùs.* Delicato & faſtidioſo Catii palato mulſum è Maſſico leniori placuiſſet magis quàm è forti Falerno: cujus tamen auſteritas melle & quâdam vetuſtate mitigata, virtus autem adhuc ſalis vegeta roborando ſtomacho longè utilior. Docet Martialis, lib. 13. Epig. 108.

Attica nectareum turbaſtis mella Falernum.
Miſceri decet hoc à Ganymede merum.

28. *Mitulus & viles pellent obſtantia conchæ.*] Alvum duram emollient obſtructamque laxabunt mitulorum aliarumve concharum ſalſus humor, lapathi herbæ ſuccus, & vinum album; hoc ſcilicet illis concoctis admixtum. Cornel. Celſus, lib. 2. cap. 29. *Alvum*, inquit, *movent cochleæ, garum, ſalſamenta, oſtrea, pelorides, echini, muſculi, & omnes fere conchulæ, maximè jus earum.* Athen. lib. 3. cap. 9. *Ex conchyliis, alvo movendo ciendoque lotio excellunt pectines, muſculi, chamæ, oſtrea.* Vide Caton. De re ruſt. cap. 158. Plin. 32. cap. 9.

Mitulus.] Alii ſcribunt, *mytilus* & *mutilus.* Piſciculus eſt è concharum genere, in arenoſis potiſſimùm locis proveniens. Martial. meminit. lib. 3. Epigr. 59. Non defuit, qui iſto Horatii loco legerit, *mugilis.*

29. *Lapathi.*] De lapatho jam in Epod. 2. Lucilius apud Cicer. De fin. 2. n. 24.

O lapathe, ut jactere neceſſe eſt cognitu' cui ſis.

Coo.] Cos ſive Coos, hod. *Lango*, inſula maris Ægæi Cariæ proxima, producebat vina lenia alvum ſolventia; quæ idcirco *lubrica* vocat Perſius Sat. 3. v. 135.

30. *Lubrica.*] Lubricantia, alvum ſolventia. Alii abſurdè interpretantur polita intus & lævia. Athen. lib. 3. cit. *Oſtrea cum malvâ & lapatho aut piſcibus ventrem leniter ducant.*

Naſcentes implent conchylia lunæ.] Lucilius:

Luna alit oſtrea & implet echinos; muribu' fibras,
Et pecu addit.

Idem ſcribunt Cicero 2. De divin. n. 33. Gell. lib. 20. cap. 7. Plin. lib. 2. cap. 41. *Lunari poteſtate augeri rurſuſque minui corpora oſtrearum, conchyliorumque omnium: quin & ſoricum fibras reſpondere numero lunæ.* Verùm errorem hunc jam dudum experientia contraria diſcuſſit.

32. *Murice Baiano, &c.*] Baiani ſinûs murice melior eſt peloris capta in Lucrino lacu. De *Baiis* lib. 2. Od. 18. *Murex* piſcis aculeos habens & cuſpides complures. Plin. lib. 9. cap. 33. *Firmioris jam teſtæ murices & concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæſis, in dorſum elatis, lævibus, rugatis, vertice muricatim intorto, &c.*

Ostrea præstantissima juxta Circæos, echini verò è Miseno proveniunt. Tarentum delicatum venditat ampliores pectunculos. Nemo sibi temerè attribuat scientiam epularum, nisi antea subtiles exploraverit sapores. Nec è mensâ pisces caro pretio auferre prodest, si ignoretur quibusnam jusculum sit magis idoneum, & quibus assis excitatus conviva jam satur in cubitum sese reponet. Aper ex Umbria, & quernâ glande nutritus, rotundus

Ostrea Circæis. Miseno oriuntur echini. [675]
Pectinibus patulis jactat se molle Tarentum.
Nec sibi cœnarum quivis temerè arroget artem,
Non prius exactâ tenui ratione saporum.
Nec satis est carâ pisces averrere mensâ,
Ignarum quibus est jus aptius, et quibus assis
Languidus in cubitum jam se conviva reponet. [676]
Umber, et illignâ nutritus glande rotundas

ANNOTATIONES.

Lucrina peloris.] Hoc conchylium nomen habet à Peloro Siciliæ promontorio ubi frequenter capitur; non autem à voce Græca πελώριον *magnum*, ut scribunt quidam ex Athenæo ante citato. Est de genere chamarum, seu ostreorum testam hiantem habentium.

Lucrina.] Lucrinus lacus, ad intimum sinus Puteolani recessum, piscibus olim delicatissimis abundabat; at modo cœnosa est palus terræ motu facta anno 1538. De eo jam lib. 2. Od. 15.

33 *Ostrea Circæis.*] Optima capiuntur ostrea apud Circæos urbem, vel ad Circœum promontorium, quod in mare Tyrrhenum excurrit prope Circæi rudera; quæ fuit, olim civitas Latii, nominata à Circe sorore Medeæ. Circæis ostreis *nec dulciora nec teneriora esse ulla compertum est*, inquit Plin. lib. 32. cap. 6. At Lucrina tamen in primis laudabantur: ut dictum est in Epod. 2. Tarentina quoque celebrat Varro, item Gellius lib. 7. cap. 13.

Miseno.] Misenum urbs & promontorium juxta Baias, dictum à Miseno Æneæ nauclero ibidem submerso & sepulto.

Echini.] Echinus, Gall. *herisson*, Ang. *an urchin or hedge-hog*, de genere cancrorum, spinas habet pro pedibus, alius terrestris, alius marinus Plin. lib. 9. cap. 31. Nomen habet ἀπὸ τῦ ἔχειν ἑαυτὸν, quod convolvuius ita se condat & contineat, ut nullæ carnes appareant: vel ἀπὸ τῦ μὴ δύνασθαι ἔχεσθαι, quod teneri minimè possit ob aculeos, quibus totus inhorrescit & contegitur: unde echinum vocarunt *spinosum castaneæ operculum*. Plin. lib. 27. cap. 9. *In cacumine capitula sunt echinata spinis.* Inquit Martial. lib. 13. Epig. 86.

Iste licet digitos testudine pungat acutâ,
Cortice deposito, mollis echinus erit.

34. *Pectinibus patulis*] Hi pisces, Gall. *petoncles*, Ang. *cockles*, conchas habent serratas instar pectinis; unde nomen Græcis κτένες vocantur dentes anteriores, item pisces isti ob dilatam rationem. *Patulos* dicit Horatius ob apertum os & testam. Aristot. lib. 4. Histor. animal. cap. 4. *Testaceorum alia sunt patula, ut pectines, musculi, &c.* Athen. lib. 3. cit. cap. 9. & seq. de his plura.

Molle Tarentum.] De hâc urbe lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 5. *Molle*, vel propter aërem molliorem; vel ob purpuram & lanas exquisitas, atque luxuriam; vel à *Tarento* Sabinorum linguâ *molle* significante. Macrob. lib. 3. cap. 18.

35. *Cœnarum arroget artem.*] Est coquorum gens arrogans & fastuosa, teste Athenæo lib. 7. cap. 11. ubi refert quorundam coquorum vanos sermones non infacetos. *Ambrosiam ego reperi; jam mortui si olfecerint, ut reviviscant ego efficiam.* Item alius: *Si semel coquinam aperuero, quod olim apud Sirenas accidebat, id ipsum te videbis modo contingere, præ odoris suavitate nemo poterit hâc angiporti præterire viâ. Si quis autem propius accedat ad has fores; aperto statim ore stupefactus consistet, velut affixus clavis, & mutus, donec aliquis accurrens nares præbens avellat.*

37. *Averrere mensâ.*] Quasi everriculo abstrahere pisces omnes in mensâ piscatoriâ expositos & venales.

38. *Quibus est jus aptius, & quibus assis.*] Qui pisces elixari debeant, & in jusculo condiri & inferri; item quos assari magis conveniat, & sine ullo condimento & jure apponi. Ex Non. Marcello, *assum in absoniis* dicitur, quod est *sine pigmento saporis alieni; sicut merum dicitur solum.*

39. *In cubitum jam se conviva reponet.*] Excitatus quasi novâ fame novos cibos appetens, & ad jucundè comedendos se rursus componens. Eum porrò discumbendi morem veterum & rationem fusè exemplicavi lib. 1. Od. 27. ad has voces, *et cubito remanete presso*: item lib. 1. Sat. 4. v. 86.

40. *Umber.*] Umbria Italiæ regio inter Hetruriam, Picenum, & mare Adriaticum, Apennino monte divisa. Statius Sylv. 4. carm.

. . . . *cur Tuscus aper generosior Umbro.*

Curvet

Curvet aper lances carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus est, ulvis & arundine pinguis.
Vinea summittit capreas non semper edules.
Fœcundæ leporis sapiens sectabitur armos.
Piscibus atque avibus quæ natura, et foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæsita palatum.
Sunt quorum ingenium nova tantùm crustula promit. [677]
Nequaquam satis in re unâ consumere curam:
Ut si quis solum hoc, mala ne sint vina laboret,
Quali perfundat pisces securus olivo.
Massica si cœlo supponas vina sereno,
Nocturnâ, si quid crassi est, tenuabitur aurâ,
Et decedet odor nervis inimicus; at illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem.
Surrentina vafer qui miscet fæce Falernâ

oneret patinas aversantis carnem flaccidam. Nec enim bonus est Laurens palustribus herbis & arundinibus saginatus. Vinea capellas haud semper facit esui bonas. Prudens requiret humeros leporis fæcundæ. Ante meum gustum nemo scivit distinguere quæ natura ætasque sit piscibus & avibus. Sunt quorum ingenium novas duntaxat placentas excogitat. Non sufficit unam rem curare: quemadmodum si quispiam hoc tantum satagat, ut vinum sit exquisitum, parum sollicitus quo oleo pisces inungat. Si aperto aëri exponas vina Massica, quicquid crassi inest, expurgabitur nocturnâ aurâ & abigetur odor infestus nervis: illa vero lino percolata omnem amittunt saporem. Qui vinum Surrentinum Falernæ fæci scitè infundit,

ANNOTATIONES.

41. *Curvet aper lances*] Pondere scilicet magno. Integros enim apros olim appositos docet Juvenalis Sat. 1. v. 140.

... quanta est gula, quæ sibi totos
Ponit apros, animal propter convivia natum!

42. *Laurens malus*] Insipidus est aper ex agro Laurenti paludoso: quem idcircò ranis aptiorem dicit Martialis lib. 10. Laurentis agri & popul. Lavinio proximi fuere versùs oram Tyrrheni maris. Virgil. Æneid. 10. v. 707.

.... de montibus altis.
Actus aper (multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multosque palus Laurentia) Sylvâ
Pastus arundineâ.

43. *Vinea summittit capreas, &c.*] Non semper gustui grata est caro caprearum & capreolorum viis palmitibus nutritorum. Virgil. Georg. 2. v. 371. docet, vitem sepibus muniendam adversus capreas sequaces.

44. *Fæcundæ leporis*] Plin. lib. 8. cap. 55. disserit de leporum & cuniculorum innumerâ fœcunditate.. Quidam legunt, *fæcundi*: nempe incerti sexûs habitus est lepus apud veteres.

Sapiens] Qui subtili & sagaci est palato gustuque. Cic. 2. De fin. n. 24. *Non sequitur,* inquit, *ut cui cor sapiat, ei non sapiat palatum.*

Sectabitur armos.] Plerique nostrûm sectantur potius lumbum, *le rable*, velut sublimioris saporis & succi: non abs re tamen quis *armos* præferat ut teneriores. At suum cuique judicium est, similiter & palatum.

45. *Piscibus atque avibus quæ natura, &c.*] Sic apud Juvenal. Sat. 4. v. 139. Montanus ille describitur delicati & solertis admodùm palati:

.... nulli major fuit usus edendi
Tempestate meâ. Circæis nata forent, an
Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu:
Et semel aspecti littus dicebat echini.

47. *Crustula*] Gall. *de la patisserie.* De his scriptum à Catio librum refert vet. comment. Eò fortasse respicit et alludit satiricus noster.

Massica si cœlo supponas vina, &c.] Plin. lib. 14. cap. 21. *Mitioris plagæ doliis condunt, infodiuntque terræ tota aut ad portionem sitûs: item cælum præbent: alibi vero impositis tectis arcent.* Et posteà: *Campaniæ nobilissima vina exposita sub dio in cadis, verberari sole, lunâ, imbre, ventis, aptissimum videtur.* Scilicet ubi cœlum calidius, vina sub dio relinquuntur: ubi frigidius, defodiuntur tota: ubi medium, partim abduntur terra, partim cœlo permittuntur, inquit Dalecampius. Athenæus. l. 1. c. 25. pariter docet vina quædam aperto loco sub dio exponenda, ut nimia illorum vehementia expirando minuatur. De *Massici* vini bonitate, l. 1. Od. 1.

53. *Et decedet odor nervis inimicus;*] Plin. l. 23. c. 1. scribit. nervis prodesse Albanum; non item Falernum: & paulò post, *Vinum illud quod vetustate dulcescit, minus infestare nervos.*

54. *Integrum perdunt lino vitiata saporem.*] Per saccum lineum transmittebant & colebant vina, ad ea defæcanda; vel ad frangendam vim. Plin. L. 14, &c. Martial, l. 12. Epig. 41.

Turbida sollicito transmittere Cæcuba sacco.

55. *Surrentina vafer qui miscet fæce Falernâ*] Nimirum ut ex Falerni bonitate aliquid contrahat Surrentinum paulò austerius. *Falerno* lib. 1. Od. 20. *Surrentinum*, ex agro Campa-

Limum bene coercet ovo columbæ: quoniam vitellus decidens in fundum, simul *abripit aliena. Potorem languentem excitabis per squillas tostas & cochleas Africanas. Etenim post epulas lactuca innatat acerbo stomacho. Quin potiùs ad edendum restaurari debet pernâ atque hillis vellicatus. Imo præferret cuncta quæ ex popinis minimè lautis afferantur calida. Expedit nosse naturam jusculi mixti. Simplex* quidem *conficitur ex oleo dulci, cui opportebit immiscere crassum vinum & muriam non aliam quàm quæ putruit orcâ Byzantinâ. Postquam* autem *hoc herbis concisis mixtum* atque *incoctum est, & Corycio croco perfusum conquievit, adjuge præterea*

Vina, columbino limum benè colligit ovo;
Quatenùs ima petit volvens aliena vitellus.
Tostis marcentem squillis recreabis et Afrâ [678]
Potorem cochleâ: nam lactuca innatat acri 59
Post vinum stomacho: pernâ magis ac magis hillis
Flagitat in morsus refici: quin omnia malit,
Quæcunque immundis fervent allata popinis.
Est operæ pretium duplicis pernoscere juris
Naturam. Simplex è dulci constat olivo:
At pingui miscere mero muriâque decebit, 65
Non aliâ quàm quæ Byzantia putruit orcâ. [679]
Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis,
Corycióque croco sparsum stetit; insuper addes

ANNOTATIONES.

niæ prope Surrentum urbem, convalescentibus optimum, caput minimè tentans, ac stomachi & intestinorum rheumatismos cohibens: ex Plin. lib. 14. cap. 6. & lib. 23. cap. 1.

56. *Columbino limum benè colligit ovo;*] Vitellus ovi, vel, ut alii asserunt, albumen potiùs, in dolium vini turbidi conjectum, *aliena,* id est, fæcem omnem ad ima devolvit secumque detrahit; ac purum efficit vinum.

58. *Tostis squillis.*] Assis, vel frictis. *Squilla* est è cancrorum genere. Plin. lib. 9. cap. 42.

Afra cochlea:] Varro 3. De re rust. cap. 14. has commendat.

59. *Lactuca innatat acri Post vinum stomacho:*] Lactucam utpote frigidam veteres adhibebant post epulas & vinum, ad hujus vapores comprimendos. Unde est illud,

Grataque nobilium requies lactuca ciborum.

Posteà verò contra factum, atque initio cænæ intulerunt, seu ad movendam & lubricandam alvum, seu ad somnum conciliandum. Martial. lib. 11. Epig. 53.

Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo
Utilis.

Et lib. 13. Epig. 14.

Claudere quæ cœnas lactuca solebat avorum,
Dic mihi cur nostras incboat illa dapes?

60. *Hillis*] Tomaculis, lucanicis. Gall. *Andoüilles, saucisses.* Ang. *Chitterlings, or sausages.* Varro 4. De R. R. *Hilla ab hilo, id est minimo dicta.* Festus autem ab hirâ intestino, quod jejunum vocant, fit diminutivum hilla sive hillum, inquit: et inde ponitur pro suillis intestinis & carnibus minutatim concisis & arvinâ fartis; ut modò dictum.

61. *In morsus refici*] Ut modò, sic & olim in conviviis adhibita sunt quædam irritamenta gulæ, ad redintegrandam edendi appetitionem: v. g. oleæ sale conditæ, rapæ, cappares, aliaque edulia aceto & sinapi macerata, pernæ, &c. Vide Athen. lib. 4. Quidam explicant, *impransus, jejunus;* absurde quidem, ut animadverterunt doctiores: significat enim idem quod *vellicatus, excitatus, punctus, perculsus.*

63. *Duplicis pernoscere juris Naturam.*] Simplex jus ex olivo dulci tantùm; duplex autem, seu mixtum, cùm insuper illi adduntur, muria, vinum, crocum, herbæ concisæ, &c.

65. *Muria.*] Isidorus lib. 20. c. 3. docet esse piscium liquorem sive liquamen salsum. Plin. lib. 31. cap. 7. & 8. *Aliud etiamnum,* inquit *liquoris exquisiti genus, quod garum vocavere, intestinis piscium, cæterisque quæ abjiciendi essent sale maceratis ut sit illa putrescentium sanies.* Illud garum seu liquamen exquisitum è scombris fiebat, & divitum erat; aliud erat pauperum vile è thunnis. Vide Martial. lib. 13.

66. *Byzantia orca.*] De eâ marinâ belluâ Plin. lib. 9. cap. 6. Quidam intelligunt thunnum, qui quidem in Bosphorum Thracium seu fretum Byzantinum aliquando penetrat. Alii *orcam* interpretantur vas fictile ventricosum, ore angusto, in quo muria reponi solita esset, quale Byzantii frequens erat usu. Persius eo sensu dixit, Sat. 3. v. 76.

Mænaque quod prima nondum defecerit orca.

Byzantia] Byzantium urbs ad Bosphorum Thracium celebratissima; Constantinopolis subinde appellata, hodie *Stamboul.*

68. *Corycioque croco*] Corycus urbs & mons Ciciliæ optimi croci abundanter ferax. Strabo.

Stetit;] Deferbuit. Alii explicant, concrevit; quos bene redarguit Torrentius, ex eo quòd liquidum esse oporteat, minimè verò concretum jus, in quo pisces aliavè obsonia innatent.

Pressa

Pressa Venafranæ quod bacca remisit olivæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia succo:
Nam facie præstant. Venucula convenit ollis:
Rectiùs Albanam fumo duraveris uvam:
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus & alec,
Primus et invenior piper album cum sale nigro [620]
Incretum puris circumposuisse catillis.
Immane est vitium, dare millia terna macello,
Angustòque vagos pisces urgere catino.
Magna movent stomacho fastidia, seu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurit;
Sive gravis veteri crateræ limus adhæsit.
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus

quod exprimitur è baccâ Venafranâ. Picentina poma succo præstant Tibertinis licet pulchrioribus. Venucula uva *ollis apta est: Albanam aptiùs fumo induràveris. Ego primus invenior in mundis patinis illum circumposuisse cum pomis item fæcem atque alec, nec non piper candidum cum sale nigro mixtum. Grande est flagitium macello tribuere tria millia* sestertiûm, *& pisces vagabundos arctâ patinâ congerere. Ingentem nauseam stomacho faciunt, sive famulus scyphum contrectavit sordidis manibus, dum ligurit surrepta; sive crassior limus occupat antiquam crateram. Quàm parvæ sunt impensæ, in scopis, in mappis, in scobe;*

ANNOTATIONES.

Insuper addes, &c.] Postquam supradicta illa simul incocta sunt aspergitur, crocum; & effunditur oleum *Venafranum*. De hujus excellentiâ lib. 2. Od. 6.

70. *Picenis cedunt pomis.*] Deinceps præcepta dat ad secundum mensam pertinentia. *Picena* poma jam laudavit Horatius in Satirâ præced. & meminit Plinius lib. 15. cap. 15. De Tibure ac *Tiburtino* agro dixi lib. 1. Od. 7. & 18. Item lib. 2. Od. 6.

71. *Venucula convenit ollis:*] Albana uva optimè servatur passa & fumo indurata: at Venucula in ollis meliùs custoditur. Hinc *ollares* uvæ apud Martial. lib. 7. Epig. 19. Item apud Columell. Hic lib. 3. cap. 2. *Uvæ* inquit, *temporibus hyemis durabiles vasis conduntur, ut Venuculæ.* Vide & lib. 12. cap. 43. Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 20. appellat *Venuculam*. Plinius autem *Veniculam*, dicit, *ollis aptissimam*, lib. 14. c. 2. capite verò primo, *Durant*, inquit, *aliæ post hyemen, pensili concatenatæ nodo, aliæ in suâ tantum continentur animâ ollis fictilibus, & insuper doliis inclusæ . . . . aliis gratiam qui & vinis, fumus affert fabrilis*, &c.

75. *Hanc ego cum malis, &c.*] Ego primus docui in vasis nitidis circumponere Albanam uvam fumo exsiccatam; item alec seu muriam, &c. *circumposuisse:* vel singulis convivis aut certè binis catillum unum, vel certis locis catilla quædam communia disponere, unde facilè acciperent plures.

Fæcem & alec,] Denotat ἓν διὰ δυοῖν: nempe vel pisces fæcatos seu fæce conditos; vel pisciculorum fæcem, seu è tabefactis illorum intestinis. Enimverò *alec* non est certi piscis nomen; imò significat minimos quosvis pisciculos, aut certè liquamen ex iis, muriæ vel garo non absimile.

75. *Incretum*] Vel mixtum; vel, incerniculo seu cribro quodam à furfure expurgatum: ab incerno, purgo.

77. *Angustoque vagos, &c.*] Sumptuose & vano luxu accumulatos pisces uno catino apponere, emptos videlicet tribus millibus sestertiûm: Gall. *pour soixante & quinze écus de poissons dans un plat.*

81. *Vilibus in scopis, &c.*] Ut nimius sumptus in obsoniis damnatur, ita certè negligentiam vel sordes in vasis ac suppellectili nemo probaverit. Ergo calices, lances, mensam, mappas, triclinii pavimentum, toros ac toralia, munda esse oportet; ut etiam præcipitur lib. 1. Epist. 5.

Mappis, Erat mappa utilis ad tergendas manus tantùm; mantile ad sternendam seu tegendam mensam. Absurdus esto quisquis aliter scripserit. Ad convivia, seu privata seu publica, suam quisque mappam detulit pridem; at mantili sternebat mensam, qui convivium præbebat, Vide Martial. lib. 12. Epig. 29.

Scobe] Scobs est limata, sive ramentum & strigmentum è materiâ quâlibet, dum vel serrâ discinditur, vel terebrâ perforatur, vel limâ imminuitur aut politur. Gall. *Limaille, sciure.* Ang. *Filings, pin-dust, or saw-dust.* Scobe triclinium inspergi solebat, ad colligenda faciliùs post cœnam purgamenta, & scopis auferenda. Senec. Controv. lib. 9. declam. 2. *Inter purgamenta, & jactus cœnantium, atque sparsam in convivio scobem, humanus sanguis everritur,* Scobs etiam pretiosa ad fastum spargebatur. Lamprid. Heliogabal. *Scobe auri porticum stravit & argenti, dolens quod non posset & electri.* Adhibebatur quoque lignea scobs, ad atria emundanda. Juvenal Sat. v. 54.

Ergo miser trepidas ne stercore fœda canino
Atria displiceant oculis venientis amici;

Consistit

Consistit sumptus? neglectis, flagitium ingens.
Tén' lapides varios lutulentâ radere palmâ,
Et Tyrias dare circum illota toralia vestes? [84]
Oblitum, quanto curam sumtúmq; minorem
Hæc habeant, tanto reprehendi justius illis,
Quæ nisi divitibus nequeunt contingere mensis.
Docte Cati, per amicitiam divósque rogatus,
Ducere me auditum, perges quocunque, memento.
Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta,
Non tamen interpres tantumdem juveris. Adde
Vultum habitúmque hominis, quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit; at mihi cura
Non mediocris inest, fontes ut adire remotos, [94]
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ.

tam *gravis culpa* est, *si negligantur. An convenit te lapides varii* coloris *mundare palmâ cœnosâ, & Tyria operimenta imponere toralibus immundis? immemorem, quò minor sumptus & cura est in his, eò redargui justius* quam *iis, quæ non possunt occurrere nisi* in *mensis divitum,* HORAT. *Erudite Cati, oro te per deos & familiaritatem* nostram, *fac ut me deducas ad audiendum, quocunque ibis. Etenim licet memoriter enarres mihi singula, at renuncians haud ita prodest. Adde hominis vultum gestumque, cujus tu potius aspectu non multi æstimas, quoniam hoc habuisti; ego verò magnopere cupio ignotos posse adire fontes, & percipere documenta vitæ fortunatæ.*

ANNOTATIONES.

Ne perfusa luto sit porticus: & tamen uno
Semodio scobis hæc emendat servulus unus.

Id est, servus inspergens scobis semodium, statim abradet lutum ac sordes omnes, mundaque præstabit atria, porticum, &c. Valeant qui scobem autumant utilem fuisse ad defricanda vasa, dandumque iis splendorem.

83. *Lapides varios.*] Pavimentum è versicoloribus lapidibus & marmoribus. Vide lib. 2. Od. 14. in fine.

Palma.] Scopis è palmâ. Martial. lib. 14. Epig. 82.

In pretio scopas testatur palma fuisse.

84. *Tyrias vestes.*] Stragula & peristromata pretiosa seu purpurea ex urbe Tyro: de quâ lib. 3. Od. 29. in fine.

Toralia.] Torus à tortis herbis dictus; quod in iis congestis olim sedebant ac discumbebant. *Toral*, quod ante torum est, ex Varrone 4. De ling Lat. puta congestæ herbæ, paleæ, arundines, item lanæ, vel etiam plumæ involucrum seu operimentum. Itaque lecto imponebatur matta, culcita, lodix; Gall. *paillasse, matelas, lodier.* Hæc verò interdum contegebantur purpureis stragulis, ad pompam & fastum. Cicer. Tuscul. 5. *Collocari hominem jussit in aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo magnificis operibus picto.* Ubi tria vides, lector, distingui, lectum, toral, sive stratum stragulum. Ovid. Metam. 8,

. . . *In medio torus est de mollibus ulvis:*
Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
Sternere consuerant.

Lamprid. cit. Heliogabulus *primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit.* Ex his intelligi potest iste Horatii locus satis commodè. Verùm magis ad rem videtur, quod *toral* significat etiam segestria sive amictum, vel tegmen linteum, tricliniari lecto circumdatum, quasi munimen adversùs cœnantium purgamenta & jactus, atque ad custodiendam, à sordibus, stragulam pretiosam; quod quidem toral seu tegmen, quando sordidum erat, lavabatur & clarabatur, ne odore fœdo ac turpi nares offenderet; ut innuitur lib. 1. Epist. 5.

. . . . *ne turpe toral, ne sordida mappa*
Corruget nares.

Isidorus, lib. 19. cap. 26. hoc sensu *toralia* dicit esse *longas perpetuasque mappas à toro appellatas.* Ergò hic Horatius vel potiùs Catius damnat incuriam hominis *toralia* expurgare negligentis, sed ea *illota* & immunda *vestibus Tyriis*, seu pretiosæ stragulæ ac purpureæ *circumdantis* & circumponentis.

91. *Adde vultum habitumque hominis.*] Seneca Epist. 34. *Conspectus, & præsentia, & conversatio habet aliquid vitæ voluptatis.*

94. *Fontes remotos.*] Ipsos auctores illius doctrinæ tam excellentis mihi incognitos.

SATIR

SATIRA V.

Describit artes & insidias captantium testamenta & hæreditates.

HOC quoque, Tiresia, præter narrata, petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res
Artibus atque modis. Quid rides? Jámne, dolose,
Non satis est Ithacam revehi, patriosque penates [653]
Aspicere? O nulli quidquam mentite, vides ut
Nudus inopsq; domum redeam, te vate; neq; illic
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus: atqui
Et genus et virtus, nisi cum re, vilior algâ est.
Quando pauperiem missis ambagibus horres,
Accipe quâ ratione queas ditescere. Turdus,
Sive aliud privum dabitur tibi, devolet illuc,
Res ubi magna nitet domino sene. Dulcia poma,
Et quoscunque feret cultus tibi fundus honores,

ULYSS. *O Tiresia, præter jam responsa, illud etiam quæso dic, quibus rationibus & artibus resarcire possim facultates perditas. Quare rides?* TIRES. *Ergone tibi, versute non sufficit Ithacam repetere, ac revisere domum paternam?* ULYSS. *O nemini falsa locute, cernis quemadmodum spoliatus & egens revertar in patriam ex tuis oraculis: nec ibi proci pepercerunt cellis aut gregibus. Verum enim & origo & virtus vilior est algâ, si opibus destituantur.* TIRES. *Quandoquidem sine tergiversatione paupertatem aversaris, audi quo pacto locupletari liceat. Si donetur tibi turdus vel quidpiam privatum, statim deferatur eo ubi magnæ opes fulgent domino ætate provecto. Quoscunque fructus exquisitos & munera producet ager excultus,*

ANNOTATIONES.

1. *Hoc quoque, &c.*] Non sine multo sale persequitur noster satiricus, quibus Romæ blandimentis & artibus senum animos inescarent captatores, ut hæredes ab iis scriberentur. Inducit itaque Ulyssem apud inferos cum Tiresiâ vate sermocinantem, & post alia multa quærentem modos sarciendi suas res afflictas. Unde est initium illud. *Hoc quoq;* velut continuatio sermonis, quem Ulysses habuit consulens Tiresiam de suo reditu. Apud Homer. Odyss. 11. vel, si mavis, fingit Horatius Ulyssem ad inferos reversum post amissa naugragio bona, rursumq; à Tiresiâ responsa perscrutantem de reparandis opibus.

Tiresia.] Thebanus ille vates apud inferos etiam gratiosus Proserpinæ fuit; quæ illi mortuo mentem firmam ac sapientem soli tribuisse dicitur, Odyss. 10. sub finem: ubi Circe Ulyssi persuadet ut ad inferos descendat Tiresiam consulturus. Ejus meminit Cic. 1. De divin. n. 88. Tusc. 5. n. 115. De nat. Deor. 2. 7.

2. *Amissas res.*] Tiresias enim Ulyssi prædixerat reditum in patriam, si modò ipse ac socii non violarent boves Solis in Siciliâ pascentes. Verùm illi, Ulysse dormiente, mactatos devorarunt. Qui naufragio perierunt consceleratì: Ulysses autem nudus vix enatavit.

3. *Jamne dolose.*] Videtur Tiresias Ulyssi exprobrare crimen sociorum vel doloѐ permissum, vel non satis diligenter ab eo impeditum.

4. *Non satis est Ithacam revehi.*] Quod maximum erat, et in votis Ulyssis præcipuum. Cic. 1. De orat. *Patria non delectat: ejusque rei tanta vis est, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.*

Ithacam.] Hæc insula maris Ionii, hod. *Valdi Compare*, inter Cephaloniam ad occasum & Echinadas ad ortum, Ulyssis patria fuit.

6. *Te vate.*] Odyss. 11. cit. reditum fore difficilem prænunciarat Tiresias: et mala quamvis patientem Ithacam perventurum, modò suum Ulysses ac sociorum animum coërceret, illæsique omitterentur boves Solis. Quod nisi caveret, navim ac socios interituros; ipsum verò calamitosum fore, domique reperturum superbos viros ipsius victum absumentes.

7. *Apotheca.*] Reconditorium, locus in quo reponitur id omne quod pertinet ad victum; seu fruges, seu vinum, &c.

Aut pecus.] Odyss. 1. proci Penelopes dicuntur cibo vesci alieno; atque ad epulandum mactabant boves & oves Ulyssis, quod & Minerva queritur.

10. *Turdus.*] Vide Lib. 1. Sat. 5. & hujus Lib. Sat. 2.

11. *Privum.*] Propriis deliciis reservatum.

Ante

Ante Larem gustet venerabilior Lare dives:
Qui quamvis perjurus erit, sine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.
Utne tegam spurco Damæ latus? haud ita Trojæ [644]
Me gessi, certans semper melioribus. Ergo
Pauper eris. Fortem hoc animum tolerare jubebo,
Et quondam majora tuli: tu protinus unde
Divitias ærísque ruam, dic, augur, acervos.
Dixi equidem, & dico. Captes astutus ubique
Testamenta senum: neu, si vafer unus & alter
Insidiatorem prærosо fugerit hamo,
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
Magna minórve foro si res certabitur olim,
Vivet uter locuples sine natis, improbus, ultro
Qui meliorem audax vocet in jus, illius esto
Defensor. Famâ civem causâque priorem
Sperne, domi si natus erit fœcundáve conjux. [645]
Quinte, puta, aut Publi (gaudent prænomine molles

degustet ea senex *opulentus* *præ Laribus colendus. Qui licet perfidus fuerit, ignobilis, fratricida, servus; ne tamen dubites eum assectari, tu cores inferior, si petat.* ULYSS. *Egone turpis Damæ sim assecla? minimè sic vixi apud Trojam,* imò *præstantioribus nunquam cessi.* TIRES. *Inops igitur vives.* ULYSS. *Imperabo animo id ferre viriliter: & pejora pudum sustinui. At tu, vates, doce quamprimum, unde congeram opum cumulos.* TIRES. *Certè docui, ac repeto, callidus passim aucupare legata senum: ac si unus aut alter effugerit captatorem, hamo circumroso; ne vel spem abjicias, vel deceptus studium deseras. Si quando* in *foro disceptetur* de *re* seu *gravi* seu *parvâ; quisquis erit dives & sine liberis, ejus propugnator sis, qui sceleratus ac petulans meliorem sponte lacessiverit. Contemne* verò *civem existimatione & jure potiorem, si liberos aut uxorem fœcundam habuerit.* Et quoniam *aures delicatæ amant Prænomen,* sic alloquere: *Quinte, scilicet, vel Publi,*

ANNOTATIONES.

15. *Ante Larem.*] Laribus Diis fructuum primitias deferebant. Vide lib. 2. Od. 23. & hujus lib. Sat. 3. v. 165.

15. *Sine gente.*] Nullis majoribus, qui jam claruerint; homo novus, libertus, libertinus, Cic. Topic. n. 22. *Gentiles sunt, qui inter se eodem sunt nomine ab ingenuis oriundi, quorum majorum nemo servitutem servivit, qui capite non sunt diminuti.*

17. *Comes exterior.*] Inferiori parte incedens, honoris deferendi causâ, *Interior* comes, qui ad dextram, *exterior* qui ad lævam.

18. *Utne tegam.*] Gall. *Moy? je servirois à estafier à un coquin?* Abhorret magnus Ulyssis animus à sordidâ & infami illâ ditescendi ratione. *Latus* alicui *tegere* dicitur, qui virum honoratum vel stipat ut satelles, vel comitatur ut assecla: atque ad ejus capessenda imperia est expeditus.

Damæ.] Servi nomen est diminut. à Demetrio. Vide lib. 1. Sat. 6. item Pers. Sat. 6. v. 76, & 79.

19. *Certans melioribus.*] Virtute & gloriâ contendens cum Agamemnone, Ajace, &c.

20. *Fortem hoc animum, &c.*] Paupertatis ærumnas ferre conabor potiùs quàm vitæ sceleratæ infamiam. Aliter vulgò interpretantur, sed absurdè planè, qui decorum & notos Ulyssis mores grave immutari velint ab Horatio, contra id quod ipse tam luculenter præcipit, Epist. ad Pis. v. 119.

21. *Tu protinus, &c.*] Ne mihi illude, vates optime; turpem res perditas reparandi modum ne propone: meliora quæso verba profer, meoque nomine dignas rationes doce.

22. *Dixi equidem, & dico.*] Satiricus in instituto pergit, atque per veridicum vatem affert quicquid reipsa fiebat turpiter Romæ passim ab improbis testamentorum captatoribus.

25. *Prærosо fugerit hamo.*] Sicut piscis escam prærodens, hamum verò non arripiens: ità forte quispiam veterator mentem tuam intelligens callidè operâ tuâ, officiis tuis ac donis abutetur, nec te scribet hæredem; sed ne statim despera, nec ab incœpto desiste; enim rem aliquando facies, ac si unus effugerit, alios captabis.

28. *Vivet uter, &c.*] Considera uter litigantium vivet locuples & sine gnatis; atque huic causam licet deteriorem habenti auxiliatorem te acriter præsta.

31. *Sperne, domi si natus erit, &c.*] Juvenal. Sat. 5. v. 140.

Jucundum & carum sterilis facit uxor amicum.

32. *Quinte, puta, aut Publi.*] Ejusmodi prænomina erant nobilium duntaxat: Gall.

 Auri-

Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum.
Jus anceps novi: causas defendere possum:
Eripiet quivis oculos citiùs mihi, quàm te
Contemptum cassâ nuce pauperet. Hæc mea cura est,
Ne quid tu perdas, neu sis jocus. Ire domum, atq;
Pelliculam curare jube: si cognitor ipse:
Persta, atq; obdura; seu rubra canicula findet
Infantes statuas; seu pingui tentus omaso
Furius hybernas canâ nive conspuet Alpes.
Nónne vides (aliquis cubito stantem propè tangens [686]
Inquiet) ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
Plures annabunt thynni, & cetaria crescent.

tua virtus amicum tibi me devinxit: jus controversum calleo: causas orare valeo: quilibet oculos mihi eruet, priusquam te victum defraudet nuce vacuâ. Ista mea est solicitudo, ut nihil amittas, neve ludibrio habearis. Mox *suade ut domum se recipiat, & genio indulgeat.* Interim *tum et procurator esto; labora & persevera, sive ardens canicula dissecabit mutas imagines, sive Furius obeso ventre distentus Alpes hyeme consperget albis nivibus.* Tum enim *quispiam proximum cubito pulsans monebit: An non advertis quàm ille patiens, quàm sedulus, quam amicis sit commodus?* Mox *adnatabunt thynni plurimi, & augescent piscinæ.*

ANNOTATIONES.

Monseigneur. Porrò virum honoratum assentatores prænomine salutabant: at familiares cognomine se invicem appellabant: ut, *Cæsa-Pulcro.*

Molles auriculæ.] Assentationibus assuetæ.

34. *Jus anceps.*] Quod in utramque partem sæpiùs trahi potest. Unde *varium & controversum* dicit Tullius. Verum *juris ignoratio potiùs litigiosa est quàm scientia,* inquit ipse, De legib. 1.

36. *Cassâ nuce.*] Re qualibet inani & minimâ.

38. *Si cognitor ipse.*] Causæ ipsius cognitionem, curam, defensionem suscipe. *Cognitor* dicitur, qui præsentis causam novit, & sic tuetur ut suam, inquit Ascon. in 3. Verr. Porrò, si est imperandi modus à fio, quo & Plautus non semel usus est. Alii legunt *fis.*

39. *Seu rubra canicula, &c.*] Æstatis & hyemis incommodo, æstum & frigus, sustine patienter. De *canicula* alibi dixi.

Findet Infantes statuas.] Ut acriori gelu finduntur lapides, sic etiam æstu dicit findi *statuas* lapideas, ligneas, &c. quas & *infantes* vocat. Dura sane dictio, quam esse crediderim insulsi cujusdam poëtæ nobis ignoti, at notari proscindique ab Horatio merentis: quemadmodum & mox Furii metaphoram, *conspuet.*

40. *Pingui tentus omaso.*] Omasum intestinum, pro ventre, Synecd. Ita Pers. Sat. 1. Calvi poëtæ *æqualiculam sesquipede extantem* ridet.

41. *Furius hybernas, &c.*] Parodia est Furiani versiculi, quem ut duriorem carpit Horatius: similiter & notat Quintil. lib. 8. cap. 6. Furius nampe hyemem describens, dixerat.

Jupiter hybernas canâ nive conspuit Alpes.

Cæterùm poëta ille cognomento Bibaculus summo ingenio & in primis lepido fuisse narratur, ut non minorem laudem tulerit quàm Catullus aut Horatius. Certè quædam ex eo mutari atque imitari Virgilius non dubitavit. Cremonæ natum aiunt, iisdem temporibus, quibus Lucilius & Sext. Turpilius interierunt: & in carmine iambico egregiè versatum. P. Crinit. lib. 2. De poet. Lat. cap. 31. Macrob. Saturnal. lib. 6. Quintil. lib. 10. cap. 1. Gell. lib. 18. cap. 11. Crinitus cit. hos Furii versus affert de villa Tusculana Catonis, quæ propter æs alienum creditoribus cesserat.

Catonis nostò, Galle, Tusculanum
Tota creditor urbe venditabat.
Mirati sumus unicum magistrum,
Stammum grammaticum, optimum poëtam,
Omnes solvere posse quæstiones,
Nullum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, en jecur Cratetis.

42. *Nonne vides (aliquis, &c.*] Hæc si feceris, aliquis seni astans tuam sedulitatem laudabit, dicetque ei, Videsne hominis tibi addicti studium & laborem, &c.

Cubito tangens.] Pers. Sat. 4. v. 34.

Est prope te ignotus cubitò qui tangat, &c.

44. *Plures annabunt thynni.*] Plures exinde senes opulenti accedent ad te, priorem tuam diligentiam assiduaque officia contemplati, seq; ultrò suasque res tuæ fidei & curæ committent. *Thynni* sunt pisces grandiores, vitæ brevis, &c. Plin. lib. 9. c. 15. Cum his aptè comparantur senes opibus potentes, ut & captator cum piscatore. Similiter Juvenal. Sat. 12. v. 112. orbum senem insidiatore captum dicit *inclusum carcere nassæ.* Sic habet:

. . . . . . *si Libitinam evaserit æger,*
Delebit tabulas inclusus carcere nassæ,
Post meritum sanè mirandum.

Si

Si cui præterea validus malè filius in re
Præclarâ sublatus aletur; ne manifestum
Cœlibis obsequium nudet te, leniter in spem
Arrepe officiosus, ut et scribare secundus
Hæres, & si quis casus puerum egerit Orco,
In vacuum venias. Perrarò hæc alea fallit.
Qui testamenta tradet tibi cunque legendum,
Abnuere, et tabulas à te removere memento:
Sic tamen ut limis rapias quid prima secundo
Cera velit versu; solus multisne cohæres,
Veloci percurre oculo. Plerumque recoctus
Scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem,
Captatòrque dabit risus Nasica Corano.
Num furis, an prudens ludis me, obscura canendo?
O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non,

Porrò si aliquis filium valetudine parum firmâ educet ac nutriat inter opulentam familiam; ne aperta cœlibis observantia te detegat, sensim per officia perveni ad spem, ut hæres substituaris; ac si casus aliquis puerum ad inferos demiserit, locum vacantem subeas. Iste ludus valde rarò frustratur. At *quicunque tabulas offeret tibi legendas, cura recusare, atque à te codices rejicere: ita nihilo minus ut obliquis* oculis *inspicias quid prima* tabula *cerata edicat in secundâ lineâ. Celeri aspectu observa,* an *solus an cum pluribus sis hæres.* Enim verò *nonnunquam scriba ex quinqueviro factus hiantem corvum frustrabitur, & Nasica insidiator Corano ludum præbebit.* ULYSS. *An insanis, an serio ludificaris me involuta respondendo?* TIRES. *O Laërtis fili, quodcunque prænunciavero, vel fiet vel non.*

ANNOTATIONES.

Cetaria crescent.] Allegoria. Cete, Ciceroni pristes, sunt pisces maximi: hinc *cetaria* sunt vivaria seu piscinæ, in quibus aluntur magni quilibet pisces.

46. *Sublatus aletur.*] Propriè: nam infantes olim in lucem modò editi humi deponebantur. Tum tollebantur, utque ut adolescerent educandi tradebantur, si placerent parentibus: dicebanturque sublati. Alii contrà spernebantur, jubebanturq; exponi, ac fortunæ permitti, seu in viâ publicâ, seu in sylvâ, seu in ripâ maris aut fluminis.

Ne manifestum Cœlibis obsequium nudet te.] Ne homini uxore carenti officium frequentius exhibitum patefaciat mentem tuam atque insidias, prudenter age & cautè; paulatim ejus animum demerere, ne suspicioni locum des.

48. *Secundus Hæres.*] Secundo gradu hæres, substitutus hæredi seu filio parùm valenti, si hæreditatem non adierit; ut tum succedas ei fortè è vivis excedenti, vacuumque locum des.

49. *Egerit Orco.*] Morti addixerit. Orcus inferorum fluvius est quibusdam, aliis est Cerberus, Ciceroni est ipse Pluto 3. De nat. Deor. n. 43. ab ὅρκος *juramentum* quod nihil sit religiosius, quàm cum per Stygiam paludem juratur. Festus scribit *orcbum*, & ab ungendo vult dici, quod ad mortem urgeat.

50. *Perrarò hæc alea fallet.*] Rarò fit ut inanis sit labor iste, & ars captandi: imò ferè semper optatum sortitur eventum.

53. *Tabulas à te removere memento.*] Callidè nimirùm, ne suspiciosus videare.

57. *Rapias.*] Raptim & celeriter legas & observes.

Prima cera.] In ceratis tabulis olim scribebant, ut jam dictum lib. 1. Sat. 10. ubi de stylo. Itaque *prima cera* significat primam testamenti paginam. Vide Sueton. Nero cap. 17.

Secundo versu.] In primo versu nomen testatoris, in secundo hæredis nomen, in imo substitutiones scribebantur.

55. *Recoctus Scriba ex quinque viris.*] Senex quidam exercitatus ac peritus rerum, vafer, astutus; utpote qui diu scriba fuerit, ac magistratus etiam in provincias comitatus sit: vel in municipiis quinquevir extiterit, publicè interdum aliquâ administratione & procuratione functus: à numero dicti Duumviri, Triumviri, &c.

56. *Corvum deludet biantem.*] Captatorem alienæ hæreditati inhiantem eludet, non secus ac vulpes corvum in Æsopi fabulâ.

57. *Dabit risus Nasica Corano.*] Deceptus captator ludibrio erit omnibus, quemadmodum Nasia olim delusus Corano seni. Vide infra.

58. *Num furis.*] An more vatum furore correptus? an sanus & tui compos?

59. *Laërtiade.*] Ulysses filius Laërtis, Ithacæ & Dulichii insularum rex: vir facundus, vafer, bellicosus, laborum patientissimus, inter Græcos principes eximius, ab Homero suâ Odysseâ celebratus.

Aut erit, aut non.] Magna hîc inter doctores etiam controversia. Alii contendunt, serio loqui Horatium, sive Tiresiam hoc sensu: cæteri vates loquuntur obscura & per ambages; ego verò loquor apertè & sine ambagibus; quidquid futurum prædico, erit; & contra non est quicquid dico non futurum. Alii volunt jocari Horatium, & satiricè irridere ambigua vatum responsa.

Di-

Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.
Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto
Demissum genus Æneâ, tellure maríque
Magnus erit; forti nubet procera Corano
Filia Nasicæ metuentis reddere soldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit, atq;
Ut legat, orabit. Multùm Nasica negatas
Accipiet tandem, et tacitus leget, invenietq;
Nil sibi legatum, præter plorare, suisque.
Illud ad hæc jubeo: mulier si fortè dolosa,
Libertúsve senem delirum temperet; illis
Accedas socius: lauda, lauderis ut absens.
Adjuvat hoc quoque: sed vincit longè priùs ipsum
Expugnare caput. Scribit mala carmina vecors?
Laudato. Scortator erit? cave te roget: ultro
Penelopen facilis potiori trade. Putásne,
Perduci poterit tam frugi támque pudica,
Quam nequiêre proci recto depellere cursu?
Venit enim màgnum donandi parca juventus,
Nec tantùm Veneris, quantùm studiosa culinæ.

Quippè magnus Apollo dat mihi vaticinandi peritiam. ULYSS. *Attamen si fas est, dic quid significet hæc fabula.* TIRES. *Quo tempore adolescens Parthis formidolosus, propagata soboles ab excelso Ænea, terra & mari potens existet, strenuo Corano locabitur grandis filia Nasicæ detrectantis exsolvere integrum* debitum. *Tum gener hoc aget: testamentum offeret socero, rogabitq; ut legat. Nasica diu recusatum tandem capiet, ac leget secretò; videbitq; nihil sibi & suis relictum, nisi fletus. Istis hæc monita addo. Si forte astuta fœmina vel libertus regat senem delirantem, adjunge te his socium: lauda eos, ut absentem ii te laudent.* Nam & *hoc prodest: verum multò utilius est ipsum hominem captare.* Qui *si demens inconditos faciat versus, applaude.* Si *mœchus fuerit, ne te oret caveт sponte ei potiori* tuam *Penelopen facilis dona.* ULYSS. *An credis tam probam & castam posse flecti, quam proci à rectâ viâ dimovere non potuerunt?* TIRES. Scilicet *ad eam accessêre juvenes haud liberaliter munifici, neque tam amoris, quàm gulæ sectatores.*

ANNOTATIONES.

62. *Tempore quo, &c.*] Tiresias designat non tantùm personas & nomina, sed & tempus ipsum, quo res eventuræ sunt; quod alii vates non solent facere. Horatius autem aptè inducit Tiresiam velut divinantem ac prædicentem futura, quæ nuper facta eo tempore noscebantur. Sunt in Æneide multa ejusmodi longinqua egregiè à Virgilio tempori accommodata: pendétque ex hoc non minima lux ac virtus poëseos. Vide Æneid. 6. sub finem.

Juvenis Parthis horrendus.] Augustus: de cujus in Parthos victoriâ, terrore, famà, receptisque signis, lib. 3. Od. 5. & lib. 4. Od. 15.

Ab alto Demissum genus Æneâ,] De Augusti origine lib. 4. Od. 5. & lib. 4. Od. 15. in fine.

64. *Forti Corano,*] Juv. Sat. 16. v. 54. meminit pariter Corani. Sic habet:

——————*Ergo Coranum*
Signorum comitem castrorumque æra merentem,
Quamvis jam tremulus captat pater.

65. *Nasicæ metuentis reddere soldum.*] Nasica avarus pecuniam mutuò acceperat à Corano senе perinde avaro, sed astutiore; cumque fugeret exsolvere debitum, filiam tradidit; sperans insuper, atque ita captans Corani hæreditatem. Nasicæ mentem Coranus intellexit, sibiq; minimum fecit è delusâ insidiatoris captatione. Neque modò nihil testamento reliquit, sed & voluit Nasicam rescire nihil sibi legatum; atque ex ejus dolore ac mœstitiâ gaudium sibi affatim risumque dedit.

Soldum.] Seu dotem filiæ, seu debitam dudum summam pecuniæ integram.

66. *Gener socero,*] Coranus Nasicæ. Ironiæ plena animadverte passim verba: eoq; magis, quod seria prorsùs & gravis dictio videretur. Sic & paulò antè *nubet procera forti Corano Filia Nasicæ, &c.*

67. *Multùm Nasica negatas, &c.*] Callidè nimiùm ex more captatorum, ad movendam suspicionem, ut antè jam dictum.

69. *Sibi suisque.*] Nec sibi, nec filiæ suæ.

76. *Putasne Perduci poterit.*] Persuaderi ac pellici in adulterium. Penelopes uxoris Ulyssis invictam pudicitiam totus Homerus cantat. Porrò, sicut priùs *Damæ latus tegere* Ulysses recusavit, ita & suam Penelopen turpiter addicere multò magis negare intelligendus.

79. *Venit enim magnum donandi, &c.*] Muneribus expugnari sæpe castitatem notat.

80. *Studiosa culinæ.*] Suprà annotat. v. 7.

Hinc Pudicam habes Penelopen: quæ ſi ſimul delibârit ex uno ſene, lucri partem nacta tecum, vix unquam amovebitur, velut canis ab uncto corio. Dum ſenex eram, contigit id quod enarrabo: Apud Thebas vetula quædam maliriosa ad ſepulchrum ſic elata eſt ex teſtamento: hæres nudis humeris portavit cadaver oleo multo perfuſum: nempe ſi poſſet mortua effugere: quia, ut opinor, nimiis officiis vivam proſecutus fuerat. Callidus accede: nec labori parce, nec plus æquo urge. Verboſus ſponte diſplicebit moroſo & difficili: ne vero taceas. Eſto Davus comicus: permane inflexo capite, valde ſimilis timenti: per officia irrepe. Si ventus acrior ingruat, admone ut carum caput operiat diligenter. Defende à turbâ objectis humeris: aurem accommoda garrulo. Quod ſi *pluſculum laudari amat; inſta, atque inflatum utrem imple verbis adulatoriis, donec elatis ſurſum manibus dicat: Heus, ſatis eſt. Quando verò te liberaverit diuturnâ ſervitute & ſolicitudine, ac verè experrectus, audiveris, Ulyſſes eſto hæres quartæ partis;* tum exclama, *Igitur non extat amplius amicus Dama? Repete* verò *identidem, Ubi inveniam æquè conſtantem? ſique vales,*

Sic tibi Penelope frugi eſt: quæ ſi ſemel uno
De ſene guſtârit, tecum partita lucellum,
Ut canis à corio nunquam abſterrebitur uncto.
Me ſene, quod, dicam, factum eſt: anus improba Thebis [69]
Ex teſtamento ſic eſt elata: cadaver
Unctum oleo largo nudis humeris tulit hæres:
Scilicet elabi ſi poſſet mortua; credo,
Quod nimium inſtiterat viventi. Cautus adito:
Neu deſis operæ, neve immoderatus abundes.
Difficilem & moroſum offendet garrulus ultro:
Non etiam ſileas. Davus ſis comicus, atque
Stes capite obſtipo, multùm ſimilis metuenti:
Obſequio graſſare: mone, ſi increbuit aura,
Cautus uti velet carum caput: extrahe turbâ
Oppoſitis humeris: aurem ſubſtringe loquaci.
Importunus amat laudari? donec, Ohe! jam
Ad cœlum manibus ſublatis, dixerit; urge, et
Creſcentem tumidis infla ſermonibus utrem.
Cùm te ſervitio longo curâque levârit, [691]
Et certùm vigilans, Quartæ ſit partis Ulyſſes,
Audieris, hæres: Ergo nunc Dama ſodalis
Nuſquam eſt? unde mihi tam fortem, tamq; fidelem?
Sparge ſubinde: et, ſi paulùm, potes, illacrymare. Eſt

ANNOTATIONES.

83. *Ut canis à corio, &c.*] Canibus venaticis ad venationem excitandis dari ſolet captæ feræ corium recens detractum & ſanguinolentum, cujus appetentiſſimi cognoſcuntur.

84. *Me ſene, quod dicam, &c.*] Aliud Tireſiæ monitum ad demerendum teſtatoris animum, ſilicet frequentioribus ac nimiis officiis non eſſe urgendum.

Anus improba Thebis.] Anus quædam ita erat captata, ut captatorem importunum ac moleſtum averſaretur. Itaque cùm non poſſet viva, ſaltem mortua ulciſci voluit. Cavit nimirùm ſuo teſtamento, ut cadaver multo perunctum oleo nudis humeris hæres efferret, quaſi elabi cupiens, illumq; legatis fraudare. Ea quippe conditio erat; ut ſi portanti cadaver, portans hæreditate excideret.

Thebis.] Non una eſt hujus nominis civitas. Alia caput Thebaidis, Hecatompylos dicta, in Ægypto, hodie *Minio*: ſed hîc mentio eſt de aliâ in Bœotiâ, hodie *Stives*, Heptapylos cognominata, patriâ Herculis, Bacchi, Pindari, Epaminondæ, Tireſiæ vatis, &c.

91. *Non etiam ſileas.*] Ne contrà nimis taciturnum te exhibeas.

Davus ſis comicus,] Talis eſto, qualis Davus comicus, qui timidè & verecundè ſemper herum alloquitur.

92. *Capite obſtipo,*] In alterum humerum inclinato & immoto: quod hominem arguit modeſtum, ſubditum, & obſequi paratiſſimum.

95. *Aurem ſubſtringe loquaci.*] Accinge te ad audiendas quaſcunque ejus narrationes, moleſtas licet & graves. Apage qui interpretantur, adulatoriè prehende auriculam.

98. *Creſcentem tumidis infla ſermonibus.*] Homini vano adulationibus gaudenti aſſidue tribue & indulge, donec ille, velut plenus vento uter, ampliùs non expetat; imò dicat, Ohe, ſatis eſt.

99. *Cum te ſervitio, &c. levârit.*] Per mortem ſuam.

Gaudia

Gaudia prodentem vultum celare. Sepulchrum
Permissum arbitrio sine sordibus extrue: funus
Egregiè factum laudet vicinia. Si quis
Fortè cohæredum senior malè tussiet; huic tu
Dic, ex parte suâ, seu fundi, sive domûs sit
Emptor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
Imperiosa trahit Proserpina. Vive, valéque.

effunde lacbrymas aliquot: opportet ficto vultu occultare lætitiam. Sepulchrum tuæ voluntati commissum ædifica sumptuosè. Vicini celebrent præclarè factas exsequias. Quòd si aliquis cohæredum ætate provectus laboret tussi periculosâ, sive prædium, sive domum emere velit, huic tu dic lætè quidem *sestertio te* ei *traditurum partem tuam. At me Proserpina dominatrix* jam *revocat. Vive, & vale.*

ANNOTATIONES.

100. *Ex parte tuâ,*] Ex parte hæreditatis tibi relictæ.

101. *Gaudentem nummo te addicere.*] Alii sic explicant: Dic te pecuniam malle quam fundum, ideoque libenter te venditurum. Alii interpretantur de fictâ & simulatâ venditione. Lex nempe vetabat rem testamento legatam donare. At legi fraudem faciebant, uno rem nummo addicentes. Sic enim res verè empta & vendita dicebatur.

Sed me Imperiosa trahit Proserpina.] Aptè omninò sermo abrumpitur, ne Ulysses loquatur id, quod loqui decorè non poterat. Bene verò Tiresiam repentè revocat Proserpina, uxor Plutonis, & inferorum domina, pro suo in mortuos summo imperio. Vide lib. 1. Od. 28. item Virg. Æn. 6. v. 545.

SATIRA VI.

Sorte suâ mediocri contentum se esse. Otium rusticum præstat urbanis tumultibus & molestiis.

HOC erat in votis: modus agri non ita magnus;
Hortus ubi, et tecto vicinus jugis aquæ fons,
Et paulùm silvæ super his foret. Auctius atque
Dii melius fecere. Benè est: nihil amplius oro,
Maiâ nate, nisi ut propria hæc mihi munera faxis.
Si neque majorem feci ratione malà rem,
Nec sum facturus vitio culpâve minorem;

HORAT. *Illud fuerat in optatis: mensura agri non valde ampla, ubi esset hortus & fons aquæ perennis domui propinquus, ac nemus aliquod præter ista. Dii amplius ac melius* quidpiam *concesserunt. Abundè est. O fili Maiæ, nihil ultra peto, nisi ut ista bona mihi perpetua facias.* Ergò *si nec opes auxi malis artibus, nec absumpturus sum peccatis ac sceleribus;*

ANNOTATIONES.

1. *Hoc erat in votis:*] Lepida est hæc satira, & quædam præcepta morum habet valde oculenta: nonnulla etiam grati animi testimonia erga Mæcenatem.

Modus agri.] Modicum prædium. Virgil. Georg. 2. v. 412.

Laudato ingentia rura: Exiguum colito.

Columel. *Modus erit sua cuique moderata voluntas facultasque.* Vide Plin. lib. 18. cap. 5. & 6. *Modum agri imprimis servandum antiqui censuere, &c.*

3. *Auctius atque Dii melius fecere.*] De villâ Horatianâ lib. 1. Epist. 16. Jamque de eâ ante nonnihil lib. 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. lib. 3. Od. 13. & Epod. 1.

4. *Nihil amplius oro,*] Vide lib. 3. Od. 16.

Bene est cui Deus obtulit
Parcâ quod satis est manu:

& Epod. 1.

Satis superque me benignitas tua ditavit.

5. *Maiâ nate,*] Mercurium præcipuè colit; & invocat Horatius, memor frequentis ejus tutelæ: de quâ lib. Od. 7, & 13, &c.

si nihil insanus efflagito ejusmodi: O si angulus iste vicinus, qui agrum meum *deformat, adjungatur; O si fortuna alicubi ostendat mihi urnam pecuniâ* refertam, *quemadmodum ei, qui, cum thesaurum invenisset, Hercule propitio locupletatus, emit & coluit eundem agrum,* quem antea colebat *conductus: si contentus sum iis, quæ habeo; à te peto tantùm hoc,* ut *pingues efficias greges, & alia, præter ingenium; atque, ut consuevisti, adsis nihil tutor perpetuus. Itaque postquam ex urbe secessi in colles & arcem, quid potiùs exorem quàm satiras & musam pedestrem? Hic nequi me prava corrumpit ambitio, neque gravis Auster, vel autumnus morbifer, lucrum præstans duræ Libitinæ.*

Si veneror stultus nihil horum: O si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum!
O si urnam argenti fors qua mihi monstret! ut
illi, [6.3]
Thesauro invento, qui mercenarius, agrum 11
Illum ipsum mercatus, aravit, dives amico
Hercule: si quod adest, gratum juvat; hâc prece te
Pingue pecus domino facias, et cætera, præter [oro,
Ingenium; utq; soles, custos mihi maximus adsis.
Ergò ubi me in montes et in arcem ex urbe removi,
Quid priùs illustrem satiris musâq; pedestri? 17
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster,
Autumnúsve gravis, Libitinæ quæstus acerbæ.

ANNOTATIONES.

8. *Veneror.*] Enixè & votis importunis exposco. Quidam legunt *venor*, sed perperàm.

O si angulus ille.] O si haberem partem illam agri vicini, quæ meum agrum inæqualem reddit. Persius Sat. 6. v. 13. hunc imitatus est Horatii locum.

9. *Denormat.*] Vitruv. lib. 7. *Anguli ad normam respondentes exigantur: longitudines ad regulam, altitudines ad perpendiculum.*

10. *O si urnam argenti, &c.*] O si thesaurum terræ infossum inveniam. Pers. Sat. 2. v. 20.

——————O si
Sub rastro crepet argenti mihi seria, dextro
Hercule.

Porrò thesaurus definitur quædam vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat; etenim thesaurus censetur, quod metûs vel custodiæ causâ terræ infossum conditumque fuerit.

12. *Amico Hercule:*] Hic lucro inopinato & recludendis thesauris præesse credebatur. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 2. Macrob. lib. 3. cap. 12. Plutarch. problem. Arnob. lib. 4.

14. *Præter Ingenium;*] Ludit in ambiguâ significatione vocis *pingue*. Sensus est; ne verò ingenium etiam facias pingue, id est, crassum, hebes, stupidum.

15. *Custos mihi maximus, adsis.*] Poëtæ nimirùm in tutelâ sunt Mercurii. lib. 2. Od. 1. & 17.

16. *In arcem.*] Villam Tusculanam in edito colle sitam. Epod. 1. sub. finem. Item lib. 1. Epist. 16.

17. *Quid priùs illustrem satiris, &c.*] Sunt qui sic interpretentur: Quid priùs canam, & carminibus celebrem, quam deos agrestes, Satyros, Faunos, &c. Vide lib. 3. Od. 18. Alii meliùs: Quid aptiùs scribam, quàm satiras, oratione quidem strictâ, sed quæ solutæ similis videatur & vulgari *sermoni propior:* ac proinde *musa pedestris* vocari queat. Vide lib. 1. Sat. 4. v. 40. & seq.

18. *Plumbeus Auster,*] Gravia & tardiora efficiens corpora. Lib. 2. Od. 14.

Frustra per autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum.

19. *Autumnusve gravis,*] Juvenal. Sat. 4. *lethiferum* appellat: bene quidem, tunc enim acutiores morbi sunt & frequentiores. Hippocrat. Gal. &c. Idem. Sat. 6. v. 516.

——————metuique jubet Septembris & Austri
Adventum.

Cur autem Horatius in suâ villâ non metuat Austrum in autumno, quamvis noxium, ipse explicat Epist. 16. sita nempe illa opportunè & salubriter haud excipiebat pestilentes Austri flatus.

Hæ latebræ dulces, etiam, si credis, amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.

Libitinæ quæstus acerbæ.] Pluribus enim in autumno morientibus, majorem quæstum habent ii, qui funeribus procurandis incumbunt, dicti Libitinarii, à Libitinâ funerum deâ: de quâ lib. 3. Od. 30. Seneca 6. De beneficiis, comparat vota eorum, qui testamenta captant, cum votis Libitinariorum: nempe utrique lucri gratiâ mortem hominum cupiunt, etiam amicorum. Huc verò præcipuè facit, quod ex instituto Servii Tulli, Rom. regis, nascentes numerabantur in æde Junonis Lucinæ; puberes in Juventæ; morientes in Veneris Libitinæ: numo quidem pro singulis delato. Dionys. Halic. lib. 4. Hinc Sueton. Neron. cap. 39. *Tantis ex principe malis probrisque accesserunt quædam & fortuita: pestilentia unius autumni, quâ triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt.*

Matutine pater, seu Jane libentiùs audis,
Unde homines operum primos vitæque labores
Instituunt, (sic Diis placitum) tu carminis esto
Principium. Romæ sponsorem me rapis: Eja,
Ne prior officio quisquam respondeat, urge:
Sive Aquilo radit terras, seu bruma nivalem [695]
Interiore diem gyro trahit, ire necesse est.
Postmodo quod mî obsit clarè certúmque locuto
Luctandum in turbâ: facienda injuria tardis.

O Pater Matutine, sive mavis, Jane, à quo homines exordiuntur primos labores actuosæ vitæ (ita numinibus placet) tu initium sis versuum meorum. Quando *Romæ* sum, *me fidejussorem esse cogis: Eja* inquis, *propera, ne quisquam officiosior ante respondeat. Sive Aquilo stringat terras, sive hyems contrahat dies nivosos orbe interiori, oportet ire. Posteà* verò *quam apertè & manifestè dixi quod mihi noceat, cogor contra turbam: vis facienda lentis.*

ANNOTATIONES.

20. *Matutine pater,*] Janus dicitur *Matutinus* à Matutâ, sive Aurorâ: & quod manè primus invocaretur, ut qui temporibus præsit, ac velut rerum omnium incipiendarum auctor. Arnob. lib. 3. *Quem in cunctis ante ponitis precibus.* Et alibi: *Incipiamus ego solemniter ab Jano & nostro patre.*

Pater,] *Janum vocamus* Patrem *quasi deorum Deum,* inquit Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 1.

Jane] Sic appellatur, quod quasi janua sit ad novum annum, imo ad menses singulos; omniaque regat tempora. Macrob. cit.

Libentiùs audis,] Seu mavis appellari Jani nomine. Deos suos pluribus insigniebant appellationibus, honoris vel assentationis causâ. Macrob. *In sacris invocamus Janum geminum, Janum patrem, Janum Junonium, Janum Quirinum, Janum Consivium, Janum Patulcium & Clusium, &c.* Sic & Horat. Carm. secul.

Lenis Ilythia tuere matres:
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.

22. *Sic Diis placitum*] Ut præsideas temporibus & primis hominum laboribus, desque iis felix auspicium: Quippe tu *in Italiâ primum Diis templa fecisti, & ritus instituisti sacrorum: unde in sacrificiis præfationem meruisti perpetuam.* Macrob. jam. cit.

Carminis esto. Principium.] Fave mihi hanc satiram exordienti, in quâ urbanæ vitæ incommoda à matutinis horis persequor.

23. *Romæ sponsorem me rapis:*] Hoc primum est incommodum, quòd pro aliis spondere frequenter necesse sit, ac forensibus tumultibus interesse.

24. *Ne prior officio.*] Ne desis amico, acriter subveni, laborantem in judicio tuere & juva: officium præbe, sive per hyemis frigora, sive per angustias dierum brevissimorum.

25. *Aquilo*] Septentrionalis ventus, à vehementissimo instar aquilæ volatu dictus, ex Festo. Græcis Boreas, ἀπὸ τῆς βοῆς, à boatu: quoniam fiat violenti flatus & sonori. Gell. lib. 2. cap. 22.

Bruma] A dierum brevitate dicitur, ex Varrone & Fest. Alii factum nomen putat è βραχὺ ἦμαρ, *brevis dies,* Macrob. Sat. 1. Isidor. lib. 5. Jul. Scalig. lib. 1. De caus. L. L. *Bruma,* sive solstitium hyemale, ex Ovid. Fast. 1. est dies.

Prima novi, veterisque novissima solis.

26. *Interiore gyro*] Breviori cursu & ambitu circulum minorem, utpote qui centro proprior sit, sole in Capricornum decurrente, ac breviores hinc dies faciente. Scil. in spherâ nostrâ obliquâ hyemalis tropicus ita ab horizonte intersecatur, ut minor pars supra terram, major autem sub terrâ existat. Cic. 2. De nat. Deor. Cynosura, inquit ex Arato,

Cursu interiore brevi convertitur orbe.

Ire necesse est.] Ad spondendum pro altero.

27. *Postmodò quod mî obsit, &c.*] Alterum est incommodum; quod postquam spospondi, vix è turbâ me eripere liceat; quodque luctandum & jurgandum sit cum obviis & remorantibus.

Quod mî obsit] Certe rarò est expers molestiæ & damni quisquis qui pro altero spondet. Proverb. cap. 6. *Si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam; illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus.* Bias sapienter admodum dicebat: *Sponde, noxa præstò est.* Cic. Epist. ad Brut. *Dependendum tibi est quod mihi pro illo spospendisti.*

Clarè certumque locuto] Debet enim sponsio ac fidejussio præstari disertis verbis & sine ambagibus. Alii locum hunc minùs rectè intelligunt de avocatione & peroratione causarum: afferuntque verba Tullii De petit. consul. *Nonnullos esse tibi iratos ex iis causis quas egisti, necesse est:* & alibi, *Quos læsisti, cum pro amico contra eos diceres.*

28. *Facienda injuria tardis.*] In forensi turbâ pulsare oportet & objurgare tardiùs euntes, dum inde quamprimùm exire contendo.

Quid vis, insane, et quas res agis? Improbus urget
Iratis precibus: Tu pulses omne quod obstat,
Ad Mæcenatem memori si mente recurras?
Hoc juvat, et melli est; non mentiar. At simul atras
Ventum est Esquilias, aliena negotia centum
Per caput et circa saliunt latus. Ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.
De re communi scribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti. [677]
Imprimat his cura Mæcenas signa tabellis.

Hi verò increpant: *Quid petis, stulte, & quid moliris?* Quidam autem *iracundas* addit *imprecationes: An igitur evertas quicquid obsistit* tibi *ad Mæcentatem festinanti, urgente memoriâ?* Ut *verum dicam, illud jucundum & suave est. Verùm cum ad Esquilias atras perveni, aliena centum negotia invadunt caput & latera. Roscius poscit* ut *ei cras opituleris ad Puteal ante* horam *secundam. Horati, scribæ tribæ te rogant* ut *hodie redeas ad negotium commune ac novum. Fac ut Mæcenas has tabellas obsignet.*

ANNOTATIONES.

29. *Quid vis, insane,*] Ita reluctatur, qui ab Horatio festinante pulsatus est: trudentem retrudit, atque execrationes jaculatur. Quidam *iratas preces* explicant iram hominis adversus Horatium excandescentis, quod ipsius obtestantis patrocinium aut suscipere detrectet, aut non satis acriter assumat. Prior interpretatio magis probatur.

31. *Ad Mæcenatem memori si mente recurras?* Dum properas adire Mæcenatem condicto tempore: vel quod acceptorum beneficiorum memor quotidianis officiis vel semel deesse metuas.

32. *Hoc juvat, & melli est, &c.*] Objurgationes ejusmodi, quantumvis invidiosæ, me quidem delectant, & quasi mel, dulces videntur, adeò Mæcenatis mentio, nomen, & recordatio veneranda mihi sunt.

At simul atras Ventum est, &c.] Tertium hoc genus molestiarum urbanarum est. Cùm verò ad Mæcentatis ædes in Equiliis sitas veni, assiliunt importuni plerique sua mihi negotia commendantes: quos amoliri nefas. De Mæcenatis ædibus apud Equilias, lib. 3. Od. 29. v. 10. & lib. 1. Sat. 8. v. 14. Vide ibi annot.

Atras Esquilias,] De atris curis quidam interpretantur: at meliùs alii de sepulchreto, quod fuerat olim in Esquiliis; ut fuse disserui ad Epod. 5. v. 100. Epod. 18. v. 6. & lib. 1. Sat. 8.

34. *Per caput & circa saliunt latus.*] Undique adoriuntur & circumobsident. Præclara hypotiyposis.

Ante secundam.] Maturè ut tempus habeat de re suâ disserendi tecum, priusquam forum aperiatur ac disceptandum sit in judicio. *Ante secundam.* Gall. *A huit heures precises du matin plûtost devant qu'apres:* Ang. *At eight of the clock in the morning, rather before than after.* Unâ scilicet horâ ante judicia, quæ horâ tertiâ exercebantur.

Exercet raucos tertia causidicos,

Martial. lib. 4. Epig. 8. ubi & diei varias occupationes pro diversis horis explicat. Porrò ex alibi annotatis, lector, intellige illam diei naturalis horam tertiam Romanorum nobis quidem Francis nonam esse matutinam. Vide lib. 1. Epist. 16. v. 8. & Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 20.

35. *Sibi adesses*] Quasi advocatus, adjutor, fautor. Apud judices actor, & patronus rei causam dicebat. At aderant præterea quidam advocati, suâq; præsentiâ vel testimonio etiam, si opus esset, reum adjuvabant.

Ad Puteal] Ad judicium. *Puteal* locus erat in commitio Romæ, ubi jus reddebatur. Lib. 1. Epist. 19. v. 8. *Forum Putealque Libonis Mandabo siccis.* Nimirùm in ipsis gradibus, ad lævam curiæ, statua erat Actii Navii auguris, qui, inspectante Tarquinio Prisco rege, cotem novaculâ disciderat. Ibidem porrò cotem illam & novaculam esse defossam tradunt, superque impositum puteal, id est, umbellam sive operculum, quale puteis imponi solet. Cic. de Divin. 1. n. 52. Illic etiam fœneratores convenire solitos idem testatur pro Sextio, n. 18. *Puteali & fœneratorum gregibus inflatus.* Item Pers. Sat. 4.

Si puteal multâ cautas vibice flagellas.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 10. cap. 17.

36. *De communi scribæ, &c.*] De scribarum se numero fuisse ostendit.

Scribæ] Gall. *Les Greffiers, ou secretaires de l'Epargne.* Anl. *Registers or secretaries.* Horum officium erat, acta publica literis mandare, literas publicas scribere, &c. Constat scribas maximæ probitatis à questoribus allectos, Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

38. *Imprimat his cura, &c.*] Alius ita rogat: O Horati, cura ut Mæcenas sigillo muniat has tabellas: oro te etiam atq; etiam.

Signa] De sigillo sive annulo Augusti intellige. Hunc enim ab eo concreditum Mæcenati, diximus ad Epod. 1. v. 3. & constat ex Xiphilino ibi cit. Item ex Dione lib. 51.

5 Dixeris

Dixeris, Experiar: Si vis, potes, addit et instat.
Septimus octavo propior jam fugerit annus,
Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorum
In numero, dumtaxat ad hoc, quem tollere rhedâ
Vellet, iter faciens; et cui concredere nugas
Hoc genus: Hora quota est? Thrax est Gallina Syro par?
Matutina parùm cautos jam frigora mordent:
Et quæ rimosâ benè deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus subjectior in diem et horam
Invidiæ. Noster ludos spectaverat unà,
Luserat in campo, fortunæ filius, omnes.
Frigidus à rostris manat per compita rumor; [598]
Quicunq; obvius est, me consulit: O bone (nam te
Scire, deos quoniam propiùs contingis oportet)
Num quid de Dacis audîsti? Nil equidem. Ut tu
Semper eris derisor! At omnes Dî exagitent me,
Si quicquam. Quid? militibus promissa Triquetrâ
Prædia Cæsar, an est Italâ tellure daturus?

Quod si his *respondeam: Tentabo;* est qui *repenat & urgeat:* Atqui *pote, si lubet. Prope finem habet annus septimus, & mox octavus* incipiet *ex quo* tempore *Mæcenas inter familiares me ascivit; ad id* verò *solùm, quem in currum assumère placeret, quando viam init; & cum quo loqueretur futilia ejusmodi: Quota est hora? Gallina Thracius estne par Syro? Incautos jam stringit frigus matutinum; &* similia *quæ committi queant auribus perfluentibus. Exinde* verò *magis ac magis obnoxius invidiæ* fui. Aiunt *plerique, noster fortunæ filius ludos omnes spectavit, in campo* Martio *certavit cum* Mæcenate. Quod si *è rostris per plateas frigidus rumor discurrat; quisquis occurrerit, interrogat me: O bone, an de Dacis aliquid accepisti? quippè te scire oportet, qui ad magnates accedis.* Tum ego: *Nihil certè.* Illi continuò: *Ergone tu semper derisor fueris? Me,* inquam, *disperdant omnes dii, si quidquam* scio. *Ecquid?* aiunt *agros militibus promissos an assignabit Augustus in Siciliâ,* an in *Italicâ regione?*

ANNOTATIONES.

39. *Dixeris, Experiar:*] Si huic dixero. Curabo, & experiar, numquid à Mæcenate id beneficii queam obtinere tibi. Hic Horatii modestiam, adverte, lector, suam apud Mæcenatem gratiam extenuantis, tametsi apud eum summè valere diceretur. Vide & quæ sequuntur.

40. *Septimus octavo propior.*] Septimus hic annus prope est elapsus, et mox octavus agetur, ex quo, &c.

42. *Dumtaxat ad hoc,*] Non ad res graves sed ad nugas, ad jocos, atque ad relaxandum animum magnis curis passim distentum me adhibet Mæcenas, inquit noster, duntaxat.

44. *Thrax est Gallina Syro par?*] An ille gladiator huic par est virtute, robore, arte, peritiâ? ille secutor huic retiario; ille Thrax huic Mirmilloni? Horum pugnandi rationem diversamque armaturam fusè explicavi ad Juvenal. Sat. 2. v. 1. 143. & Sat. 8. v. 200.

45. *Matutina parùm cautos, &c.*] Verba hæc innuunt scriptam autumni tempore hanc satiram.

46. *Et quæ rimosâ, &c.*] Et similia, quæ loquacissimo cuilibet possunt committi, atq; homini nullum secretum retinenti, sed passim quod audivit in obvios quosq; statim effundenti: qualis ille apud Terent. de seipso prædicans:

Plenus rimarum sum: hac atque illac perfluo.

48. *Noster ludos spectaverat unà, &c.*] Sic de Horatio loquuntur invidi: En ille fortunæ filius simul cum Mæcenate ludos spectavit: en cum ipso lusit in campo Martio. De hoc vide lib. 1. Od. annotat.

50. *Rostris.*] In foro Rom. erant rostra, id est, suggestum ante Curiam Hostiliam extructum, ornatum verò navium rostris ab Antiatibus captarum, unde nomen. Tit. Liv. lib. 8. Varro lib. 4. de L. L. Ex eo loco leges ferebantur, & conciones ad populum habebantur; imò & jus dicebatur.

Rumor.] Est fama incerta sine capite, id est, sine auctore, *frigidus*, vel tristis, vel levis.

52. *Deos.*] Augustum, Mæcenatem.

53. *De Dacis.*] Cum his tunc Romani bellum habebant. Vide lib. 2. Od. 20.

55. *Militibus promissa Prædia.*] Sicu jam assignata fuerant post Philippensem victoriam. Vide suprà Sat. 2. v. 110. & seq. item Virgil. Eclog. 1.

Triquetrâ.] Sicilia Trinacris etiam dicitur ob triangularem formam: habetque in triplici angulo triplex promontorium. Pelorum, Pachynum, Lilybæum, Hinc Ovid. Fast. 4.

Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor
Trinacris; à positu nomen adepta loci.

Jurantem me scire nihil, mirantur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altique silenti.
Perditur hæc inter misero lux, non sine votis.
O rus quando ego te aspiciam? quandòq; licebit
Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis
Ducere sollicitæ jucunda oblivia vitæ?
O quando faba Pythagoræ cognata simulque
Uncta satis pingui ponentur oluscula lardo?
O noctes, cœnæque Deûm quibus ipse, meique,
Ante Larem proprium vescor, vernasque procaces
Pasco libatis dapibus. Prout cuique libido est,
Siccat inæquales calices conviva, solutus
Legibus insanis: seu quis capit acria fortis
Pocula, seu modicis humescit lætiùs. Ergo
Sermo oritur, non de villis domibùsve alienis;
Nec malè necne Lepos saltet: sed quod magis ad nos
Pertinet, et nescire malum est, agitamus: Utrùmne

At affirmantem me nihil scire, admirantur, velut hominem raræ & profundæ taciturnitatis. In istis diem perdo infelix, non absq; desideriis. O villa, quando te adibo? ecquando gratam oblivionem vitæ anxiæ capiam, ibi *modò scripta veterum* legendo, *modò dormiendo & otiando? ó quando apponetur faba Pythagoræ affinis, simulq; olera condita lardo pingui? O noctes & epulæ Deorum, in quibus ego & familiares cœnamus ad Larem meum, ac protervos famulos alo cibis libatis.* Ibi *quisque liber à stultis legibus, ad arbitrium exhaurit scyphos diversos, sive capax ingentes sumit calices, sive minoribus cupit madescere. Tum fit confabulatio, non de aliorum prædiis vel ædibus; neque* utrum *Lepos ineptè saltet, an non; sed quod utilius, quodque ignorare sit nefas, quærimus:*

ANNOTATIONES.

63. *O quando faba, &c.*] Quando ruri vescar fabis, oleribus, &c. tranquillam ejusmodi vitam agrestem præfero lautis epulis quibuscunque.

Faba Pythagoræ cognata,] Varia hic varii comminiscuntur. Aiunt plerique *fabam Pythagoræ cognatam* dici ironicè quidem et satiricè, quasi homini coævam & consanguineam: nempe quod ille assereret fabam ex eadem origine & eodem tempore cum homine natam; eamque, si pyxide inclusa servetur, vel infodiatur, in carnem & sanguinem converti. Ego nec fabulas nec metempsychosim afferre huc velim: *cognatam* interpretabor amicam. Fabis enim, aliisque leguminibus atque oleribus, omnique cibo parabili Pythagoras & Pythagorci libenter vescebantur; carnibus autem vix aut nunquam, frugalitatis quidem & sanitatis gratiâ, quanquam nonnulli contrarium scribunt. Vide Cic. De divin. 2. n. 119. Diog. Laert. lib. 8. Athen. lib. 4. & 10. Plin. lib. 18. cap. 12. Gell. lib. 4. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 21. cap. 3. lib. 28. cap. 12. lib. 30. cap. 36. et quæ nos ad Juvenal. Sat. 15. ver. 173. ubi de anthropophagis quibusdam ita scribit:

———————*Quid diceret ergò,*
Vel quod non fugeret, si nunc hæc monstra videret
Pythagoras, cunctis animalibus abstinuit qui
Tanquam homine, & ventri indulsit non omne legumen?

Pythagoræ.] Vide lib. 1. Od. 28. Epod. 15. & Sat. 4. hujus lib.

65. *O noctes, cœnæque Deûm.*] O quieti somni! ô epulæ tranquillæ & jucundæ; quantumvis sobriæ & frugales, certe nectari & ambrosiæ deorum æquiparandæ! *noctes* dicit poeta, quod olim in multum noctem producerent cœnam, ut alibi notavimus.

66. *Ante Larem proprium.*] Religiosè diis domesticis libans, & primitias offerens rusticarum dapum; ac postea è *libatis dapibus* hilariter cum familiaribus & servis cœnans. Vide lib. 1. Od. 12.

Vernas.] Sic vocantur, qui ex ancillis nati sunt verno tempore. Festus, *procaces*, à procando, sive poscendo.

69. *Legibus insanis:*] De his conviviorum legibus vide lib. 2. Od. 7. annot.

Se quis capit acria fortis Pocula.] Plin. lib. 14. cap. 22. refert. *Ciceronem Marci filium binos congios simul haurire solitum*, atque ebrietatis mala eleganter describit. Vide Macrob. Saturn. 2. cap. ultimo. Gell. lib. 15. cap. 2.

70. *Humescit.*] Al. *uvescit* Lib. 4. Od. 5. in fine, *uvidi*, id est, bene poti, madidi ac pleni vino.

71. *Non de villis domibusve alienis*; De his invidi et avari sermocinantur; ut deliciarum sectatores & voluptarii de saltatoribus & scurris.

72. *Lepos.*] Augusti scurra, archimimus, egregius saltator, Lepos dictus, à molli, scitâ, & lepidâ saltandi ratione.

Quod magis ad nos Pertinet, &c.] De aptis convivio sermonibus, Gell. lib. 13. cap. 11. &c.

Divitiis

Divitiis homines, an sint virtute beati;
Quídve ad amicitias, usus, rectúmne, trahat nos; [700]
Et quæ sit natura boni, summùmque quid ejus.
Cervius hæc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas. Nam si quis laudat Arellî
Sollicitas ignarus opes, sic incipit: Olim
Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum,
Asper, et attentus quæsitis; ut tamen arctum
Solveret hospitiis animum. Quid multa? neq; illi
Sepositi ciceris, nec longæ invidit avenæ:
Aridum et ore ferens acinum, semesásque lardi
Frusta dedit, cupiens variâ fastidia cœnâ
Vincere tangentis malè singula dente superbo:
Cùm pater ipse domûs paleâ porrectus in hornâ, [701]
Esset ador loliùmque, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc, Quid te juvat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem vivere dorso?
Vis tu homines urbemque feris præponere silvis?
Carpe viam, mihi crede, comes; terrestria quando
Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est
Aut magno aut parvo lethi fuga: quo, bone, circa,
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus:
Vive memor, quàm sis ævi brevis. Hæc ubi dicta

an opibus homines, an virtute felices existant: utrum nos ad amicitias impellat, utilitas an honestum: item quid sit bonum, & quæ ejus perfectio. Interea Cervius vicinus aniles fabulas appositè narrat. Etenim si quis imperitus laudat anxias Arellii divitias, ita exorditur: Quendam mus agrestis urbanum murem cavernulâ dicitur excepisse, vetus hospes veterem amicum; durus, & studiosus rerum *congestarum*, ita *tamen ut animum restrictum laxaret hospitum gratiâ. Quid plura? nec parcè dedit è congesto cicere, nec ex avenâ oblongâ: ore portans acinum desiccatum, & semesa lardi frustula obtulit, optans multiplici dape vincere nauseam fastidiosè singula delibantis superbo dente: dum ipse ædium dominus in stramine jacens ederet frumentum ac zizaniam, cibis optimis abstinens. Denique urbanus hunc sic allocutus est: Amice, quorsum ærumnosus degis ad latus montis ardui? anne vis homines & urbem præferre silvis desertis? Mihi ausculta, iter mecum ingredere; quandoquidem animantia super terram vitam agunt morti obnoxiam, nec effugiendi* ratio *est sive parvo sive magno. Quocirca, O bone, quamdiu potes, rebus fruere jucundis, recordatus quàm brevi* tempore *sis victurus.*

ANNOTATIONES.

75. *Usus, rectúmne.*] Alii quippè sentiebant amicitias propter utilitatem colendas, alii propter virtutem. Vide Cic. Lælium, ubi, *Solem*, inquit, *è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vitâ tollunt———Amicitia tantas opportunitates habet, quantas vix queo dicere, &c.*

Rectúmne.] Cic. mox. cit. *Virtus amicitiam & gignit & continet ——————— Virtutum amicitia adjutrix à naturâ data est.* Et in fine ejusdem lib. *Vos hortor, ut ità virtutem locetis, sine quâ amicitia esse non potest, ut, eâ exceptâ, nihil amicitiâ præstabilius esse putetis.*

76. *Summúmque quid ejus.*] In quo consistat summum bonum; hoc enim in voluptate alii, alii in virtute reponebant. Vide Cicer. De finib. Tusc. Quæst. &c.

78. *Ex re fabellas.*] Sunt fabulæ ad persuadendum valde commodæ & efficaces, si appositè adhibeantur. Hinc sacri etiam codices proverbiis & parabolis inspersi sunt, hisque persæpè usus est Christus Dominus, veritas Dei & sapientia. *Ut quod per simplex præceptum teneri ab auditoribus non potest, per similitudinem & exempla teneatur.* S. Hieronym. lib. 3. Comment. in Matth.

Arellî.] Arellius famosè avarus: contra stultam ejus de opibus opinionem Cervius affert aptè exemplum & apologum rustici muris & urbani.

83. *Hospitiis.*] Hospitibus amicè excipiendis.

84. *Nec longæ invidit avenæ.*] Hellenismus.

86. *Variâ cænâ.*] *Dubiam cœnam* dixit suprà Sat. 2. v. 77.

88. *Hornâ.*] Novâ, hujus anni. L. 3. Od. 23. v. 3.

89. *Ador.*] Frumenti genus, ab edendo appellatum; vel quod aduratur, ut è tosto fiat mola salsa ad sacrificia utilis Festus. Alii aliter.

93. *Terrestria quando, &c.*] Vel ex personâ murium, aliorumque brutorum: vel ex personâ atheorum hoc dicit poêta.

97. *Vive memor, quam sis ævi brevis.*] Eandem hanc orationem tribuit Herculi Euripides in Alceste, ut benè observavit Muretus.

Agrestem

Agrestem pepulêre, domo levis exilit. Inde
Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
Mœnia nocturni subrepere. Jámque tenebat
Nox medium cœli spatium, cùm ponit uterque
In locuplete domo vestigia; rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
Multáque de magnâ superessent fercula cœnâ,
Quæ procul extructis inerant hesterna canistris.
Ergò ubi purpureâ porrectum in veste locavit
Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,
Continuátq; dapes, nec non verniliter ipsis [702]
Fungitur officiis, prælibans omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutatâ sorte, bonisque
Rebus agit lætum convivam: cùm subitò ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magísque
Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
Personuit canibus. Tum rusticus, Haud mihi vitâ
Est opus hâc, ait, & valeas: me silva, cavúsque
Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.

Sermonibus illis excitatus rusticus, prosilit alacer è domicilio. Hinc uterque viam institutam decurrunt, cupientes noctu subire civitatis pomœrium. Et jam nox attigerat medium cœli locum, quando pedem ambo inferunt in ædes opulentas, ubi stragula fulgebat purpurea super thoros eburneos, & plurimæ dapes restabant è lauto convivio, quæ heri procul fuerant in sportulis congestæ. Postquam igitur rusticum statuit in stragulâ pretiosâ recumbentem, velut expeditus hospes circumcursat, cibos cibis accumulat, & instar famuli ministrat sedulus, prægustans quicquid apportat. Ille quietus lætatur mutatâ conditione, hilaremque se convivam exhibet favente fortunâ; quando magnus repentè forium strepitus toris ambos expulit. Mox trepidi cœperunt fugere per omne cubiculum, gravius autem expavescere quasi *moribundi, cum ædes amplæ insonuerunt magnis canibus. Tunc agrestis dixit: Nequaquam me juvat vita ista,* eique *nuncium remitto: me nemus & cavernula à periculis libera consolabuntur exiguo legumine.*

ANNOTATIONES.

104. *Fercula.*] A ferendo vocantur sic vasa eduliorum, & per Synecd. ipsa edulia, &c.

108. *Vernaliter.*] Al. *Verniliter*, more servorum prælambens dapes quas affert.

114. *Molossis.*] Ingentibus canibus è Molossâ regione Epiri. Apud Molossos Epiri populos erant canes venatici generosissimi.

117. *Ervo.*] Quovis legumine, Synecd. *Ervum*, Græcis ὄροβος, Gall. *ers*, Angl. *vetches or tares*. Legumen est pisis affine, saginandis armentis utile. Columell. Plin. Virg. Ecl. 3. v. 100. ejus meminit, si fides quibusdam veteribus membranis. Nam aliæ habent *ervo*, aliæ *ervo*.

SATIRA VII.

Inducitur servus, pro libertate Saturnalium, heri vitia taxans & carpens.

JAM dudum ausculto, & cupiens tibi dicere servus [703]

DAVUS. *Jam diu* est quod *te audio; atque avens tibi*

ANNOTATIONES.

1. *Jam dudum ausculto.*] Suum ipse servum vitia sibi objicientem ita inducit Horatius, ut quilibet vitiosus à servo suo pariter reprehendi se justè quidem putet & sentiat. Porrò sententiam hanc asserit, solum sapientem esse liberum, quam tractat Cicero Parad. 5. & Pers. Sat. 5.

Ausculto.] Ad omne obsequium paratus adsto.

Pauca

Pauca, reformido. Davusne? Ita, Davus, amicum
Mancipium domino, et frugi, quod sit satis; hoc est,
Ut vitale putes. Age, libertate Decembrî
(Quando ita majores voluerunt) utere: narra.
Pars hominum vitiis gaudet constanter, et urget
Propositum: pars multa natat; modò recta capessens, [704]
Interdum pravis obnoxia. Sæpe notatus
Cum tribus annellis, modò lævâ Priscus inani,
Vixit inæqualis, clavum ut mutaret in horas:
Ædibus ex magnis subitò se conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honestè:
Jam mœchus Romæ, jam mallet doctus Athenis

pauca loqui, ego famulus timeo. HORAT. *Numquid Davus?* DAV. *Etiam, Davus, hero servus fidelis ac frugalis abunde: id est, ut vitâ dignum existimes.* HOR. *Age, fruere licentiâ* mensis *Decembris, quandoquidem ita sanxerunt majores* nostri: *loquere.* DAV. *Plerique hominum obstinatè vitiis delectantur, & perseverant in* pravis *moribus: alii multi fluctuant, nunc virtutem sequentes, aliàs vitiis obsequentes.* Sic *Priscus frequenter visus* est *cum tribus annulis; paulò* verò *post sinistrâ vacuâ, diversus vixit,* adeò *ut vestem mutaret horis* singulis: *exiens* autem *superbâ è basilicâ repentè migraret* illuc, *unde vix decenter egrederetur libertinus nitidulus. Modo Romæ adulter, modò Athenis eruditus degere cuperet;*

ANNOTATIONES.

2. *Davusne?*] Ipsene *Davus* hæc loquitur?

4. *Ut vitale putes.*]. Habebant domini in servos jus vitæ ac necis. Davus ait, pro sedulâ & diuturnâ servitute videri sibi meruisse apud herum ut vivat. Alii alias interpretationes afferunt, at meo judicio longè petitas. Quidam volunt Davum significare se mediocriter bonæ esse indolis, quod contrà rarò fiunt longævi, qui indole sunt eximiâ. Seneca controv. 1. *Tam immaturè magnum ingenium non esse vitale.* Alii sic: Davis ostendit se in victu moderatum ac temperatum diutiùs esse victurum, contra morem servorum, quos edacitas brevi conficit.

Libertate, Decembri utere: Dic liberè quicquid volueris, siquidem hoc tibi dant Saturnalia. Ea nempe 14. cal. Jan. celebrabantur in honorem Saturni, & monumentum aurei sub ejus regno seculi, quo tempore cuncti æquales erant, tàm servi quàm ingenui, Macrob. lib. 1. cap. 10. *Saturnalia uno die solita peragi: post in triduum propagatio, adjectis à Cæsare huic mensi diebus: deinde ex edicto Augusti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit —— sed Sigillariorum adjecta celebritas in septem dies discursum publicum & lætitiam religionis extendit.* Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 22. *Saturni festis diebus servos ingenuorum ministeria occupare, pileos sumere, & à liberis nullo discrimine differre, stipesque invicem dare, & munera missitare, servatum est. Regna quoque sortiri inter æquales, & tanquam reges imperitare, magistratûs purpuram induere, reliquos in veste candidâ diem concelebrare. Qui etiam mos Græcis & exteris communis fuit. Namque apud Babylonios Sacra appellantur festa, quibus dies quinque imperabant servi dominis, eorumque unus stolâ sumptâ dominabatur,* &c. Vide supra Sat. 3.

7. *Natat;*] Instabilis est: sicut natantes modò contra flumen, modò currente feruntur amne.

9. *Cum tribus annellis.*] Plures annulos gestare luxuriosus habebatur.

Priscus.] Hic orator fuisse dicitur, senatorii quidem, vel certe equestris ordinis.

Lævâ inani.] Sine ullo annulo, quod egestatis signum. In lævâ, utpote minùs actuosâ, annuli gestabantur Macrob. lib. 7. cap. 15. *Annulum in digito qui minimo vicinus est, quem etiam medicinalem vocant, & manu præcipue sinistrâ gestandum esse.* Gell. lib. 10. cap. 10. *Repertum est nervum quendam tenuissimum ab eo digito ad cor hominis pervenire.* Hinc tali honore eum digitum placuit decorari. Vide Plin. lib. 33. cap. 1. ubi de origine & jure annulorum aureorum. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 9, &c.

10. *Inæqualis.*] Sibi parùm constans.

Clavum.] Modo latum, modo angustum sumens. De eâ veste præclarâ, lib. 1. Sat. 5. v. 56.

11. *Ædibus ex magnis.*] E superbo domicilio in vile & abjectum migraret.

13. *Jam mœchus Romæ,*] Salsus in Romanorum impudicitiam sarcasmus.

Jam mallet doctus Athenis Vivere;] Modò otiosum & luxuriosum præferens vitæ genus, modò studia literarum & honestos doctrinæ ac philosophiæ labores.

Athenis.] Ubi fons omnium doctrinarum. Cic. de orat. '*Ubi artium exquisitarum officina; ubi præcipuè coluntur in ea mysteria, quibus ex agresti immaniq; vitâ exculti ad humanitatem & eruditionem mitigati sumus.* Id. De leg. 4. *Ubi tanta auctoritas, ut de ejus urbis possessione inter deos certamen fuerit; ut jam fractum propè ac debilitatum Græciæ nomen hujus urbis laudi nitatur.* Id. Orat. n. 25.

certe natus infestis omnibus Vertumnis. Contrà *Volanerius sannio, quando justa chiragra illi fregit digitos,* hominem *quotidianâ mercede conductum aluit, qui taxillos pro se colligeret, ac immitteret in alveolum: quanto magis constans in pravis, tanto minus infelix quam prior iste, qui nunc intento, nunc laxato fune luctatur.* HORAT. An *non hodie declarabis, furcifer, quo spectent illa adeò inepta?* DAV. *Dico, ad temetipsum.* HOR. *Ecquâ ratione, ô nequam?* DAV. *Extollis conditionem & instituta prisci populi; tuque ipse fortiter abnuas, si numen aliquod ad ea te redigat: sive quod non* firmiter *tenes melius esse id quod asseris; sive quod non constanter virtutem propugnas; atque bæsitas, frustra exoptans pedem luto extrahere.* Cum *Romæ* versaris, *cupis ruri* degere: *cum ruri degis, remotam urbem laudas inconstans. Si à nemine invitatus es ad cœnam, extollis olera tranquilla, & quasi pergas coactus, se te beatum prædicas, atque gratularis* tibi,

Vivere; Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, postquam illi justa chiragra [705]
Contudit articulos, qui pro se tolleret, atque
Mitteret in phimum talos, mercede diurnâ
Conductum pavit: quanto constantior idem
In vitiis, tanto leviùs miser ac prior ille,
Qui jam contento, jam laxo fune laborat.
Non dices hodie, quorsum hæc tam putida tendant,
Furcifer? Ad te, inquam. Quo pacto, pessime? Laudas
Fortunam et mores antiquæ plebis, et idem,
Si quis ad illa Deus subitò te agat, usq; recuses:
Aut quia non sentis, quod clamas, rectius esse;
Aut quia non firmus rectum defendis; et hæres,
Nequicquam cœno cupiens evellere plantam. [706]
Romæ rus optas, absentem rusticus urbem
Tollis ad astra levis: si nusquam es fortè vocatus
Ad cœnam, laudas securum olus; ac velut usquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amásque,

ANNOTATIONES.

14. *Vertumnis.*] Vertumnus, deus anno vertendo præsidens, multiformis erat; & variè pingebatur, & variis colebatur locis tum in urbe tum in municipiis: modò fossor, modò arator, seminator, plantator, messor. Hinc plurali numero Vertumni appellantur. Aiunt etiam sensus & cogitationes hominum ab eo verti. Undè iratis Vertumnis dicitur natus, quisquis semper incertus & inconstans aliis aliisque affectibus agitatur. Tibul. 4, 2, 13.

Talis in æthereo felix Vertumnus olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

15. *Chiragra.*] Vel metri causâ licenter & contra etymon primam corripit syllabam; vel poëta scripsit *cheragra*, ut volunt quidam ἡ ἀγρὰ τῆς χειρὸς, poëticè χερὸς. *Justa*, digna luxuriæ pœna. Pers. Sat. 5. v. 58.

———*Sed cum lapidosa chiragra*
Fregerit articulos.

Scilicet morbus iste articularis manûs ac digitorum usum præpedit, non secus ac si fracti & contusi essent articuli manuum.

16. *Qui pro se tolleret.*] Cum talis semper ludere consuevisset, interclusâ manus suas movendi facultate, alienâ manu talos colligebat, movebat, jactabat.

17. *Phimum.*] Vasculum ligneum, corneum, eburneum, oris angusti, è quo tali antea agitati effunduntur in alveum sen tabulam. *Fritillum* vocant Juvenalis & Seneca, *orcam* Persius, *turriculam* Martialis, *pyrgum* (quæ vox Græca turriculam designat) alii, & hic Horatius, et placet multis, hisque doctissimis. Gall. *cornet à dez*, Angl. *the dice box*. Jul. Pol. lib. 10. cap. 13. phimum, φιμὸν, numerat inter aleatoris instrumenta: item Æschines in Timarch. apud Suidam.

20. *Qui jam contento,*] Metaphorica dictio. Velut Priscus modò parcus admodùm & frugalis, modò laxus, magnificus, luxuriosus; utrinque nimius & vitio laborans.

21. *Putida.*] Auditu ingrata: translatio à naribus ad aures.

22. *Furcifer?*] Servus hoc probro incessebatur, cum ob delictum quodpiam levius appensam collo furcam cogebatur ferre, ignominiæ causâ.

23. *Mores antiquæ plebis.*] Probos admiranda & castos. Nam subinde vitia sensim glis... visa sunt.

27. *Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.*] Frustrà cupiens è gurgite vitiorum emergere.

30. *Laudas securum olus;*] Tranquillam domi cœnam è cibo parabili laudas, & ... quibuslibet lautis & opimis apud alios epulis, quas invitatus fueris.

Velut usquam Vinctus eas,] Videri vis ad alienam ire cœnam velut coactus, vinctus...

Quod

Quòd nusquam tibi sit potandum. Jusserit ad se
Mæcenas serum sub lumina prima venire
Convivam, Nemón' oleum feret ocius? ecquis
Audit? cum magno blateras clamore, furísque.
Milvius et scurræ, tibi non referenda precati,
Discedunt. Etenim fateor me, dixerit ille,
Duci ventre levem: nasum nidore supinor:
Imbecillus, iners, si quid vis, adde, popino.
Tu cum sis quod ego, et fortassis nequior, ultrò
Insectere velut melior, verbísque decoris
Obvolvas vitium? quid, si me stultior ipse [707]
Quingentis empto drachmis deprenderis? Aufer
Me vultu terrere: manum stomachúmque teneto,
Dum quæ Crispini docuit me janitor, edo.
Te conjux aliena capit, meretricula Davum:
Peccat uter nôstrum cruce dignius? acris ubi me
Natura incendit; sub clarâ nuda lacernâ,
Quæcunque excepit turgentis verbera caudæ,
Clunibus aut agitavit equum lasciva supinum,
Dimittit, neque famosum, neque sollicitum, ne
Ditior aut formæ melioris meiat eodem.
Tu cùm, projectis insignibus, annulo equestri,

quòd apud nullum cœnare contingit. Verùm *si Mæcenas vocet* te *cœnatum apud se vesperi ad primas candelas; horrendum vociferaris furibundus, Nullusne afferet unguenta citius? quisnam auscultat?* Tum verò *Milvius & parasiti abeunt, tibi imprecati minimè narranda. At dicet aliquis me ventri obnoxium esse, nasum tollere supinum ad nidores; ignavum, segnem* esse, *adde* etiam *popinarum sectatorem, si lubet; non inficiabor. Tu* verò *cum sis* servus, *ut ego, & fortasse sis pejor; cur me sponte reprehendis quasi præstantior? quare præclaris sermonibus tegis* quod *pravum habes? quid si tu agnosceris insanior me,* quem *emisti drachmis quingentis? Desine vultu terrorem mibi facere: coërce manum atque iram, dum loquor ea, quæ didici à Chrispini janitore. Tu sectaris uxorem alterius, Davus meretricem. Uter nostrum cruce dignior peccat? Cum me ardens libido inflammat,* ab eâ *discedo, nec infamis, nec anxius, ne opulentior vel pulcbrior eâdem potiatur. Tu* verò *quando, exutis ornamentis, annulo equestri,*

ANNOTATIONES.

invitur: ac felicem te dicis quod nemo te vocarit. Verum te dissimulas.

33. *Serum sub lumina prima.*] Magnates quidem serò cœnabant pluribus negotiis occupati: at alii vulgò circa tertiam aut quartam horam pomeridianam. Martial. lib. Epig. 8.

Imperat extructos frangere nona toros.

34. *Nemon' oleum feret ocyùs? &c.*] Clamitas moræ impatiens, & mirum quantum properans ire illuc bene lotus, bene unctus. Sic nimirùm veteres ad cœnam invitati pergebant, unguentis odoriferis perfusi.

35. *Furisque.*] Alii leg. *fugisque*, id est, cum magna festinatione domo abis, & ad Mæcenatis cœnam curris.

36. *Milvius & scurræ, &c.*] Parasiti & scurræ apud te cœnâ speratâ fraudati, diras in te jactant, imprecantur tibi mala omnia discedentes.

38. *Nasum nidre supinor:*] Elatum habeo nasum ad captandos odores obsoniorum: tanquam ventris & gulæ mancipium cænas venor.

43. *Quingentis empto drachmis.*] Gall. *acheté cinquante écus.* Angl. *That cost you but fifty crowns.* Siquidem drachma Attica sex asses sive solidos nostræ monetæ continebat.

Me stultior deprenderis?] Ego enim vitia mea ipse agnosco & fateor; tu verò tua celas, & vano decore tegis: & hinc aliis tibique etiam bonus videri gaudes, stultè.

44. *Manum stomachumque teneto.*] Ne minas, ne verbera mihi intentes, dum tibi vera loquor.

45. *Dum quæ Crispini docuit me janitor, edo.*] Doctum se servus à servo philosophi aptè dicit. Certè à magistris publicis documenta quædam servi eorum captabant, seu domi, seu custodientes januam scholarum in quibus docebant: audire nempe multa atque utiliter excipere poterant, si paulùm ingeniosi essent. De *Crispino* Stoicam sectam amplexo, lib. 1. Sat. 1. & 3.

46. *Te conjux aliena capit.*] Adulteriorum sectator quilibet hic argitur, non ipse Horatius: qui ab iis abhorrebat, lib. 1. Sat. 2.

53. *Tu cum, projectis insignibus.*] Depositâ togâ, exuto angusto clavo, equestrique annulo & dignitate, quibus ab Augusto es insignitus: servilem autem indutus habitum, ne agnoscaris; jam non videris eques Romanus, sed vilis servus. Vide Gell. lib. 13. cap. 20.

Romanóq;

Romanóque habitu, prodis ex judice Dama
Turpis, odoratum caput obſcurante lacernâ;
Non es quod ſimulas? Metuens induceris, atque
Altercante libidinibus tremis oſſa pavore.
Quid refert, uri virgis, ferróque necari
Auctoratus eas, an turpi clauſus in arcâ,
Quò te demiſit peccati conſcia herilis.
Contractum genibus tangas caput? Eſtne marito
Matronæ peccantis in ambos juſta poteſtas?
In corruptorem vel juſtior. Illa tamen ſe
Non habitu mutátve loco, peccátve supernè,
Cùm teformidet mulier, neq; credat amanti.
Ibis ſub furcâ prudens, dominoque furenti
Committes rem omnem, et vitam, et cum corpore famam.
Evâſti? metues credo, doctúſq; cavebis.
Quæres quando iterum paveas, iterùmque perire
Poſſis. O toties ſervus! Quæ bellua ruptis,
Cùm ſemel effugit, reddit ſe prava catenis?
Non ſum mœchus, ais. Nequo ego hercule fur, ubi vaſa

& Romana veſte è judice mutaris in vilem ſervum, cucullo obvolvente caput unguentis delibutum; an non es quod fingis? Pavidus quidem *intromitteris, & corpore concuteris, metu adverſus cupiditates luctante.* Age verò, *quid intereſt* an *pergas addictus virgis cædi, & gladio interfici? an infami incluſus arcâ in quam te compegit* ancilla *flagitii heræ particeps, genibus tangas caput inflexum?* Dic porrò' *ſi vir matronæ delinquentis jus habet adverſus utrumque, an non æquius contra adulterum? Certe fœmina hæc ſuum non mutat habitum, vel locum;* * * * *quoniam te metuit, nec amanti fidit. Sponte feres patibulum, atque hero furioſo addices cuncta bona, vitam, corpus, exiſtimationem.* Quod ſi incolumis *evadas,* deinceps *fortaſſe vereberis, & eruditus evitabis.* Imò verò *inquires rurſum timendi pereundiq; occaſiones. O multis modis mancipatus! Ecqua fera vinculis fractis improbè ſe religat, ſi quando evaſit?* At enim *non ſum adulter, inquis. Nec ego certè fur?*

ANNOTATIONES.

54. *Ex judice.*] Certarum rerum cognitio & judicium ad equites Rom. pertinebat, ſive quod eligebantur judices tam ex equeſtri quàm ſenatorio ordine.

55. *Lacernâ;*] Pallio caput etiam adverſus imbres protegente. *Cucullum* vocat Juvenalis, Sat. 3, 6, & 8. Gall. *une cape.* Angl. *a cowl.*

56. *Metuens induceris,*] In domum mœchæ induceris metuens pericula, de quibus lib. 1. Sat. 2.

58. *Quid refert uri virgis, &c.*] Gladiatores emens has illis conditiones proponebat; flammis uri, virgis cædi & ſecari, ferro necari: quas cùm accepiſſent certo quidem pretio, auctoritati dicebantur, ſeu obligati & obſtricti ad quidlibet perpetiendum. Senſus eſt: Tu ſervili metu continuò preſſus, ſervili auctoramento quaſi addictus, an non verè ſervus es? Nihil certè intereſt gladiatorem inter & adulterum. Gladiator virgis cædendum ferroque necandum ſe addicit: tu pariter cum adulteria committis. Quid enim cum timens adulteræ maritum in arcâ recluderis?

61. *Eſtne marito Matronæ, &c.*] Olim adulterum in adulterio deprehensum marito licebat occidere, ſimul & adulteram. Lex ſubinde Julia de adulteris nonnihil immutavit, atque flagitiorum ejuſmodi cognitionem ad certos judices referri juſſit. Vide annot. lib. 1. Sat. 2.

64. *Non habitu mutatve loco.*] Adultera non egreditur domo ſuâ, non inſignia deponit, et tu: proindeque longè pejus illâ facis, juſtiorque pœna te ſequitur.

66. *Ibis ſub furcâ prudens,*] Sponte tibi ſervilem ignominiam & pœnam.

Dominoque furenti, &c.] Vel irato & ultionem anhelanti marito; vel affectui vehementi cuilibet tibi tyrannicè dominanti paratus es addicere bona, famam, vitam.

68. *Evaſti? credo metues, &c.*] Irriſiò. Quod ſi è vitæ periculo emergas fortaſſe cautus deinceps ſimile diſcrimen longè fugies. Imò verò quæres ſemper novas mœchandi, toticſque periclitandi occaſiones: adeò mancipatus es tyrannidi vitiorum.

70. *Quæ bellua ruptis, &c.*] 'Hunc Horatii locum imitatus eſt Perſius, Sat. 5. v. 168. & ſeq.

72. *Non ſum mœchus, ais, &c.*] Si tu non es mœchus, eò quòd apertè non ſectaris matronas; nec ego fur ſum, qui argentea vaſa quælibet obvia metu pœnæ non ſurripio palam. Verùm ſi periculi formido removeatur, jam ego furabor, & tu mœchaberis; & vitioſæ intel

Præterco

Prætereo ſapiens argentea. Tolle perîclum,
Jam vaga proſiliet frenis natura remotis.
Túne mihí dominus, rerum imperiis hominùmque
Tot tantiſq; minor? quem ter vindicta quatérque
Impoſita haud unquam miſerâ formidine privet?
Adde ſuprà dictis, quod non leviùs valeat. Nam
Sive vicarius eſt, qui ſervo paret, uti mos
Veſter ait, ſeu conſervus; tibi quid ſum ego; nempe
Tu, mihi qui imperitas, aliis ſervis miſer, atque
Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.
Quiſnam igitur liber? Sapiens; ſibi qui imperioſus; [7¹⁰]
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, et in ſeipſo totus teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per læve morari;
In quem manca ruit ſemper fortuna. Potéſne
Ex his, ut proprium, quid noſcere? Quinq; talenta
Poſcit te mulier, vexat, fóribuſque repulſum
Perfundit gelidâ, rursûs vocat. Eripe turpi
Colla jugo. Liber, liber ſum, dic age. Non quis:

quando argentea vaſa cautus tranſeo. Aufer verò periculum, ſtatim indoles ſoluta erumpet ſublatis frenis. Quæ cùm ita ſint, *an meus es herus, tu ſubditus dominatui tot rerum atque hominum? quem virga* prætoris *ter aut quater incuſſa non unquam liberet moleſto metu? His adjunge, quod non minoris momenti ſit. Etenim ſeu vicarius eſt, qui ſervo obedit, ſicut inſtitutum veſtrum docet, ſive conſervus; quid ego ſum erga te? ſcilicet ipſe, qui mihi dominaris aliis obtemperas miſer, ac moveris, perinde ac ligneæ effigies viribus non propriis.* HORAT. *Ergò quiſnam liber?* DAV. *Sapiens, qui ſibi dominatur: quem nec egeſtas, nec mors, nec catenæ territant:* qui *valet repugnare cupiditatibus, & ſpernere dignatates, atque* eſt *in ſemet omninò æqualis & globoſus, ut nihil externi queat hærere per expolitum: quem fortuna impetit ſemper debilis. An potes aliquid ex iſtis velut tuum obſervare? Fœmina talenta quinque à te exigit, urget, domo ejicit, aquâ aſpergit, iterum acceſſit. Eximo cervicem infami ſervitute. Heus dic, Liber, liber ſum* Atqui *non vales:*

ANNOTATIONES.

ambo ſerviemus. Ergo tu perinde ſervus ac ego. Hunc pertinet quod Stoici plus animum peccandi ſpectabant quàm factum.

75. *Rerum imperiis hominumque Tot tantiſq; minor?*] Obnoxius libidini, timori, ambitioni, &c. quâ è ſervitute prætor eximere te non valet.

76. *Vindicta.*] Tribus modis à ſervitute vindicabatur, & in libertatem aſſerebatur ſervus: 1. Cenſu. 2. Teſtamento. 3. Vindictâ: nempè cum virgâ capiti ſerviliter incuſſâ ritè manumittebat ſervum prætor. Vide Perſ. Sat. 5. v. 88. ubi ſic habet:

Vindictâ poſtquàm meus à prætore receſſi.

77. *Haud unquam miſerâ formidine privet?*] Corporis quidem dabit libertatem, at animi nequaquam.

79. *Vicarius.*] Inter ſervus erat unus præcipuus, ut plurimùm atrienſis, quibuſdam diſpenſator dictus. Hic aliis ſervis diſtribuebat ex more dimenſum cibum aut frumentum, habebátque in eos quandam auctoritatem. Reliqui ſervi dicebantur vicarii, ſeu conſervi: communem etenim habebant dominum.

82. *Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.*] Tu, qui meus es dominus, affectuum ac vitiorum ſervus es; atque ab eis duceris, perinde ac imagunculæ ligneæ certis nervis & fidiculis motæ, per ſe videntur moveri, caput, brachia, pedes agitare, oculos etiam torquere, &c. Gell. lib. 14. cap. 1. *Nihil arbitratu ſuo faciunt,* inquit, *ſed ludicra νευρόσπαστα eſſe videntur, id eſt, nervis moventia.*

86. *Totus teres atque rotundus.*] Tam lævis, politus, æquabilis, ut quaſi perfectus globus facile moveatur, nihilque aſperum anſatumve habeat, quo retineri ac retardari queat, aut invitus impelli vi quâdam externâ. Perſ. Sat. 1. v. 64.

——— Ut per læve ſeveros
Effundat junctura ungues.———

88. *In quem manca ruit ſemper fortuna.*] Sic ut affectibus non ſervit, ita nec fortunæ; & quemadmodum irruentium vitiorum, ſic & fortunæ impetum frangit.

91. *Perfundit gelidâ.*] Mulierum ea eſt improbitas. De quâ Perſ. Sat. 5. v. 169.

Soleâ puer objurgabere rubrâ.

Eripe turpe Colla jugo.] Si tu liber es, age, te liberum oſtende: ſpernentem te meretriculam ſperne & deſere. Atque non vales,

Urget

quippe animum premit herus gravis, acresque stimulos subdit fatigato, & reluctantem exagitat. Verum enim verò quando stupens miraris tabellam à Pausiâ pictam, quâ ratione leviùs delinquis quàm ego, cum attentus contemplor pugnas Fulvii, Rutubæ, & Placideiani, rubricâ, vel carbone delineatas, intento poplite altero, *quasi re ipsa viri decertent, moveant arma, impetant, declinent?* Nempe *Davus iners & pravus* habebitur: *tu verò solers & peritus cognitor* rerum *antiquarum prædicaberis. Si trahor* odore *placentæ calidæ,* homo *nihili sum;* at *tibi magna virtus & mens temnit lautas dapes. Quare* verò *damnosius mihi est obtemperare ventri?* nimirùm *quia dorsum verberatur.* Sed *quo pacto minus tu puniris quoties appetis edulia ista, quæ* pretio *exiguo haberi non possunt? Quinimò amaræ fiunt dapes frequentiùs captatæ, & pedes vacillantes detrectant portare corpus vitiatum.* Denique *nunquid peccat servus quispiam pro uvâ*

Urget enim dominus mentem non lenis, et acres
Subjectat lasso stimulos, versátque negantem. 94
Vel cùm Pausiacâ torpes, insane, tabellâ, [711]
Quî peccas minùs atq; ego, cùm Fulvi, Rutubæq;
Aut Placideiani contento poplite miror
Prælia, rubricâ picta aut carbone, velut si
Re verâ pugnent, feriant, viténtque moventes
Arma viri? Nequam et cessator Davus: at ipse
Subtilis veterum judex et callidus audis. 101
Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus atque animus cœnis responsat opimis.
Obsequium ventris mihi perniciosius est cur?
Tergo plector enim: quí tu impunitior, illa, 105
Quæ parvo sumi nequeunt, cum obsonia captas?
Nempè inamarescunt epulæ sine fine petitæ, [712]
Illusíque pedes vitiosum ferre recusant
Corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer uvam

ANNOTATIONES.

cupiditati subditus. Cic. Parad. 5. *An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, jubet, vetat quod videtur: qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet. Poscit? dandum est. Vocat? veniendum. Ejicit? abeundum. Minatur? extimescendum. Ego verò istum non modò servum, sed nequissimum servum puto.*

93. *Urget enim dominus.*] Dominatur tibi libido, invitumq; trahit. Pers. cit. Sat. 3. v. 124.

Liber ego. Unde datum hoc sumis, tot subdite rebus?
An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat?

95. *Vel cùm Pausiacâ torpes, insane, tabellâ.*] Cùm præ immoderato pictarum egregiè tabellarum studio velut insanis. Cic. Parad. 5. *Sunt pari stultitiâ, quos signa, quos tabulæ, quos cælatum argentum, quos Corinthia opera, quos ædificia magnifica nimiopere delectant.——————————————— Echionis tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleti ——————————— intuentem te, admirantem, clamores tollentem, cum video, servum te esse ineptiarum omnium judicio. Nonne igitur sunt ista festiva? sunt. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. Sed obsecro te, ita venusta habeantur ista, non ut vincula virorum sint, sed ut delectamenta puerorum.*

Pausiacâ.] Pausias insignis pictor, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. & lib. 35. cap. 11.

96. *Fulvi, Rutubæ, Placideiani.*] Hi famosi erant gladiatores.

97. *Contento poplite.*] Is gestus est certantium digladiantium.

98. *Prælia, rubricâ picta aut carbone.*] Publicè & propalàm exposita. Plin. lib. 35. cap. 7. *Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores; ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris sinopide Ponticâ, ex nigris atramento —————— publicas porticus investivit picturâ gladiatorum, ministrorumq; omnium veris imaginibus redditis ——————— Pingi autem gladiatoria munera, atq; in publico exponi cœpta à C. Terentio Lucano.*

101. *Subtilis veterum judex & callidus audis.*] Cic. ante citat. *Nos quoque oculos eruditos habemus.*

105. *Quî tu impunitior.*] Pers. Sat. 5. v. 130. similiter.

——————*quí tu impunitior exis?*

107. *Nempè inamarescunt epulæ.*] Immodicè epulatus das pœnas, cum debilitatum cruditate corpus vexatur: pedesque bono succo & alimento, proindeque viribus destituti, vacillant, solitumque officium non præstant. Vide Sat. 2. hujus lib. v. 75. seq.

Furtivâ mutat strigili? Qui prædia vendit,
Nil servile gulæ parens habet? Adde quòd idem
Non horam tecum esse potes, non otia rectè
Ponere; téque ipsum vitas fugitivus et erro;
Jam vino quærens, jam somno fallere curam:
Frustra: nam comes atra premit, sequitùrque fugacem.
Unde mihi lapidem? Quorsum est opus? Unde saggitas?
Aut insanit homo, aut versus facit. Ocyùs hinc te
Nî rapis, accedes opera agro nona Sabino. [118]

dans strigilem subreptam circa noctem? qui verò gulæ indulgens prædia venumdat, nihil servile exhibet? Adde quod tu nequis unâ horâ tecum versari, nec benè uti otio; atque temet fugis, ut servitutem *abhorrens &* *vagabundus; nunc vino, nunc somno quærens lavare sollicitudines:* . *inutiliter: quippe* hæ *tristes asseclæ fugientem urgent ac persequuntur.* HORAT. *Quâ parte habebo lapidem?* DAVUS. *Ecquid necesse est?* HORAT. *Ubi tela inveniam?* DAVUS. *Vel furit homo* noster, *vel condit carmina.* HORAT. *Nisi hinc abis velociter, ibis ad agrum* meum *Sabinum nonus operarius.*

ANNOTATIONES.

110. *Furtivâ mutat strigili?*] Dans strigilem, quam furatus est, ad habendam uvam, quam appetit. Strigil instrumentum est æneum, ferreum, argenteum, quo in balneis sudorem veteres detergebant.

112. *Non horam tecum esse potes,*] Variis distractus cupiditatum illecebris, unâ horâ manere & apud te solus esse vix potes; animo tranquillo nunquam frueris: ac proinde *otia rectè ponere*; utiliterque tempus insumere non vales in rebus seriis & honestis. Pers. in fine Sat. 4. *Tecum habita.* Nunquam minus solus sapiens, quàm cùm solus est.

113. *Teque ipsum vitas*] Vitiosi sibimetipsis graves sunt, maximè si soli sint; quia tunc recurrente flagitiorum memoriâ & conscientiâ amplius torquentur.

Fugitivus et erro;] A te discedere cupias vel omninò, vel ad tempus: sicut molestum dominum evitat servus *fugitivus*, redire nunquam valens: aut saltem velut *erro*, dies multos absens, tandemque rediens.

116. *Unde mihi lapidem, &c.*] Unde lapidem habebo, quo feriam impudentem servum? *Unde sagittas,* quibus illum confodiam?

117. *Aut versus facit.*] Poëtico furore abreptus. Satira 3. hujus libri in fine:

Adde poëmata nunc; (*hoc est, oleum adde camino*)

118. *Accedes opera agro nona Sabino.*] Protinùs hinc te amandabo ad ergastula prædii & villæ meæ apud Sabinos, ubi cum aliis octo servis operi rustico incumbas; fiasque agrestis ex urbano, vinctus è soluto, sordidus & abjectus è præcipuo. Juvenal. Sat. v. 24. *Carcer Rusticus.* Plin. lib. 18. cap. 3. *Vincti pedes, damnatæ manus rura exercent.* Et. cap. 6. *Coli rura ab ergastulis pessimum est, & quicquid agitur à desperantibus.*

SATIRA VIII.

Cœnæ Nasidieni luxum minime lautum irridet.

UT Nasidieni juvit te cœna beati?

HORATIUS. *Quomodo te oblectavit cœna Nasidieni ditis?*

ANNOTATIONES.

1. *Ut Nasid.*] Horatius à Fundanio percunctatur, qualis fuerit cœna illa, quam vanus ostentator Nasidienus præbuerat Mæcenati, & cui ille interfuerat.

Nasidieni.] Is eques Rom. fuisse dicitur. Porro ad metri legem, vel quadrisyllabam vocem accipe, ut *videmiator*, lib. 1. Sat. 7. v. 30. vel anapæstum loco dactyli. Apage qui legunt, *Ut te Nasid.* &c. vel, *Nasid eni quî juvit te*, &c. Nam reclamant codices: nec non Priscianus lib. 17.

Nam mihi convivam quærenti dictus herè illic
De medio potare die. Sic ut mihi nunquam
In vitâ fuerit melius. Dic, (si grave non est,)
Quæ prima iratum ventrem placaverit esca.
In primis Lucanus aper leni fuit Austro [714]
Captus, ut aiebat cœnæ pater: acria circùm
Rapula, lactucæ, radices; qualia lassum
Pervellunt stomachum; siser, alec, fæcula Coa.
His, ubi sublatis, puer alte cinctus acernam
Gausape purpureo mensam pertersit, et alter
Sublegit quodcunque jaceret inutile, quódque
Posset cœnantes offendere: ut Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes,
Cæcuba vina ferens: Alcon Chium maris expers.
Hîc herus: Albanum, Mæcenas, sive Falernum [715]
Te magis appositis delectat; habemus utrumque.

Etenim herè mihi te cœnaturum apud me perquirenti dictum est te ibi epulari à meridie. FUNDANIUS. *Ita ut nunquam, ex quo vivo, rectius habuerim.* HOR. *Si molestum non est, dic quod edulium primò sedaret graviorem famem.* FUNDAN. *Initio fuit aper è Lucaniâ Austro placido captus, quemadmodum affirmabat convivator; circa* erant *acres rapæ, lactucæ, radices; & quæ languentem stomachum excitant; siser, alec, fæx* vini *Coi. Postquam remota sunt ista, servus altè succinctus mensam ex acere detersit mappâ villosâ purpureâ; alter autem corrasit quicquid supervacuum, & quod posset nauseam creare convivis.* Tum *subniger Hydaspes progrediens ad instar puellæ Atheniensis, quando sacra Cereris portat, vinum Cæcubum detulit; Alcon* autem *Chium sine marinâ* aquâ. *Mox dominus dixit: Si* forte *Albanum vel Falernum, ô Mæcenas, te plusculùm juvat,* quàm *quæ allata sunt, utrumque adest.*

ANNOTATIONES.

2. *Herè*] *Heri & herè* dicebant veteres: ut *vespere & vesperi.* Priscian. Juvenalis Sat. 3. v. 23.

3. *De medio potare die.*] Solemnes ergò epulæ, quæ tam maturè inirentur, contra morem, de quo alibi Juvenal. Sat. 11. v. 88.

—At has epulas solito maturiùs ibat.

6. *Lucanus aper.*] De Lucaniâ Italiæ regione apris fœcundâ, jam dictum est Sat. 3. hujus libri.

Leni Austro Captus,] Frustra conatur Nasidienus venditare, sic teneriores factas esse illius apri carnes, & frustra excusat fœtorem inductum vehementiori Austri flatu, cum nares convivarum eo offenderentur. Vide Sat. 2. hujus lib. v. 40.

7. *Cœnæ pater*;] Convivii præfectus, infrà *Parochus*, nempe Nasidienus.

Acria circum Rapula, &c.] Aptè satis ad emendandum fœtorem apri.

Siser.] Olus utile stomacho, urinam ciens, appetitum excitans Gall. *Cheri*, vel *Celeri*. Ang. *Skirret.* Dioscorid. Plin. &c. Tiberius Cæsar eo delectatus narratur.

Alec.] Vide Sat. 4. hujus libri, v. 73.

Fæcula Coa.] Condimentum è fæce, sive è crassiori sedimento Coi vini. Suprà Sat. 4.

10. *Altè cinctus*] Quo expeditior foret.

Acernam mensam] Ex acere arbore. Gall. *Erable.* Angl. *Maple*: Plin. lib. 16. cap. 15. *Acer*, inquit, *operum elegantiâ & subtilitate citro secundum.* Pariter & Martial. lib. 14. Epigr. 90.

11. *Gausape purpureo mensam pertersit,*] Gausape & gausapa, peristroma seu tapes, quo mensa insternebatur. At hîc adhibetur ad tergendam mensam, quæ nullo mantili tecta fuisse ostenditur.

13. *Ut Attica virgo*] Ut Cereris sacra in canistris portat virgo Attica, sublatis supra caput manibus; ita famulus altè defert vasa vinaria, proceditque lento gradu, ad fastum & pompam. Vide lib. 1. Sat. 3.

14. *Hydaspes,*] Puer famosus, ortus in Parthiâ, prope Hydaspen fluvium, indeque adeptus nomen. Vide lib. 1. Od. 22.

15. *Cæcuba*] De his lib. 1. Od. 20.

Alcon] Alter famulus.

Chium maris expers.] De Chio vino suprà Sat. 4. Quod addit, *maris expers*, vel indicat vinum in Italiâ factum, adeoque non transmarinum, quod tamen pro Chio & Græco venderetur; vel hinc jactat purum esse, & cui nihil aquæ marinæ admixtum sit. Nam solebant Græci vino infundere marinam aquam, ut firmius, defæcatius, & incorruptius redderetur. Columel. Athen. lib. 1. Plin. lib. 23. cap. 1. Huc pertinet oraculum quoddam pastoribus editum, quod jubebat Dionysium in mare mergere.

16. *Albanum,*] Lib. 3. Od. 11.

Falernum] Lib. 1. Od. 20.

Divitias

Divitias miſeras! ſed queis cœnantibus unà,
Fundani, pulchrè fuerit tibi, noſſe laboro.
Summus ego, et prope me Viſcus Thurinus, et infrà,
Si memini, Varius. Cum Servilio Balatrone
Vibidius, quos Mæcenas adduxerat umbras.
Nomentanus erat ſuper ipſum, Porcius infrà,
Ridiculus totas ſimul abſorbere placentas:
Nomentanus ad hoc, qui, ſi quid fortè lateret, [725]
Indice monſtraret digito. Nam cætera turba,
Nos, inquam, cœnamus aves, conchylia, piſces,
Longè diſſimilem noto celantia ſuccum:
Ut vel continuò patuit, cùm paſſeris aſſi, et
Inguſtata mihi porrexerat ilia rhombi.
Poſt hoc me docuit melimela rubere, minorem
Ad lunam delecta. Quid hoc interſit, ab ipſo

HOR. *O unfortunatas opes! at aveo ſcire, quibuſcum epulantibus* tàm *lautè cœnaveris, O Fundani.* FUNDAN. *Ego ſupremo in thoro, & juxta me Viſcus Thurinus* accumbebat; *atque inferiori* loco, *ſi* bene *recordor, Varius.* Accerant in medio lecto *Servilius Balatro, & Vibidius, quos aſſeclas adduxerat Mæcenas.* In imo *erat Nomentanus ſupra Naſidienum, infrà* verò *Porcius, riſum præbens,* cùm *devoraret ſimul integros placentas.* Porrò *Nomentanus propterea* aderat, *ut digito indicaret, ſi quid forte* apponeretur *reconditi* ſaporis. *Etenim reliqui à vulgo, nos, inquam, comedimus aves, conchylia, piſciculos, ſaporem habentia valdè cognito diſparem. Hocque mox innotuit, quando mihi obtulit ilia paſſeris aſſi & rhombi, qualia non* ante *guſtâram. Tum me docuit, melimela rubicundiora eſſe,* ſi *decerpantur imminutâ lunâ. Quid* autem *id referat, ab ipſo*

ANNOTATIONES.

18. *Divitias miſeras!*] Hoc alii dici volunt à Fundanio, alii ab Horatio. Senſus eſt: Miſeras divitias, quæ divitem non faciant beatum, imò perſæpè ſordidum & miſerum reddant! Certè hîc ſordes Naſidienus exhibet, qui non ſtatim optima vina Mæcenati depromat. Eccui enimverò alii reſervabat Albanum ſuum & Falernum?

19. *Fundani*] Hic erat eo tempore poëta comico ſale & facetiis clarus.

20. *Summus ego,*] Ego ſummus in ſummo lecto. De ſitu diſcumbentium, & ratione diſcumbendi ad menſam, egi lib. 1. Od. 27. Item l. 1. Sat. v. 86. Porrò notandum eſt, honoratiorem in quoque thoro locum fuiſſe medium, & convivii dominum in imo lecto ſemper accubuiſſe. Itaque hîc in ſummo thoro medius erat Fundanius Viſcum Thurinum ſuperiorem inter & Varium inferiorem. In medio lecto medius Mæcenas Balatronem inter & Vibidium, *quos adduxerat umbras.* In imo Naſidienus cum ſuis convivis, Nomentano ſcilicet & Porcio.

Viſcus Thurinus,] Thurio Calabriæ oppido oriundus. Lib. Sat. 10. v. 83.

21. *Varius*] De eo celebri poetâ lib. 1. Od. 6. lib. 1. Sat. 5, & 8.

22. *Umbras.*] Scurras, paraſitos, homines non invitatos à convivatore, ſed ab invitatis adductos velut comites. Sic enim pridem ad cœnam vocatus, de hoſpitis confiſus benevolentiâ, quoſdam deducebat aſſeclas ſecum; quibus nomen datum ex eo quod invitatum ſequerentur, velut umbra corpus. Plutarch. Sympoſ. lib. 7. cap. 6. & alibi.

23. *Nomentanus*] De eo luxurioſo nepote lib. 1. Sat. 8. & alibi.

Porcius] Famoſus nepos.

24. *Placentas:*] Hæ cenſebantur inter præcipuas veterum cupedias & delicias. Caſaubon. in Athen. lib. 3. cap. 29. Perditiſſimi catillonis ſit, inquit, non alimentis veſci, ſed gulæ irritamentis. Epicureus quidam pro mortuo fertur elatus, placentâ fervente devoratâ. Hieronym. ad Marcellam: *Suaves non ſunt epulæ, quæ non placentas redolent.*

25. *Si quid fortè lateret, &c.*] Ad hoc præſertim vocatus ille, ut cibos quoſque indicaret, & eorum ſaporem velut exquiſitum venditaret. Scilicet erat inſignis obſoniorum artifex, ſeu gulæ antiſtes & myſta.

28. *Longè diſſimilem, &c.*] Ironia. Senſus eſt: Si ille vano oſtentatori & garrulo fides, cœnabamus exquiſita omnia, & ſuccum habentia longè diſſimilem ei, quem guſtare conſuetum eſt.

29. *Ut vel continuò patuit,*] Pergit ironicè loqui.

Paſſeris] Paſſer piſcis planus. Gall. *Garrelet* Angl. *A plaiſe.* A rhombo differt ſitu corporis duntaxat. Nam *dexter reſupinatus rhombo paſſeri lævus.* Plin. lib. cap. 20.

31. *Melimela*] Gall. *Pommes de Paradis.* Angl. *Apples of Paradiſe.* Plin. lib. 15. cap. 14. Mala *muſtea à celeritate miteſcendi ſeu matureſcendi, quæ nunc melimela dicuntur à ſapore melleo.*

Minorem ad lunam.] Alii creſcentem, alii decreſcentem interpretantur. Ego certè *lunam minorem* dixerim potiùs quando minuitur, quàm cùm augetur & creſcit: aſtipulatur Plinius, qui imminui lunam ait, pro, decreſcere.

Audieris meliùs. Tum Vibidius Balatroni,
Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti;
Et calices poscit majores. Vertere pallor
Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut acres [117]
Potores: vel quòd maledicunt liberiùs, vel
Fervida quòd subtile exsurdant vina palatum.
Invertunt Allisanis vinaria tota
Vibidius Balatróque, secutis omnibus: imi
Convivæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur squillas inter muræna natantes
In patinâ porrecta. Sub hoc heres. Hæc gravida, inquit [118]
Capta est, deterior post partum carne futura.

melius acceperis. Deinde Vibidius ait Balatroni: Nisi potamus cum damno præbentis cœnam, moriemur sine ultione; statimque petit scyphos capaciores. Tunc pallor cœpit immutare vultum dantis epulas, nihil tam formidantis quàm validos potores: sive quod dicaciores fiunt, sive quia vini calor hebetat gustum acutiorem. Jam Vibidius & Balatro, cunctique pariter urnas integras exhauriunt proculis *Allifanis: infimi* vero *tori homines minimè læserunt lagenas.* Mox *apponitur murena in catina extensa inter squillas jusculo immersas. Tum dominus ait: Ista prægnans capta est, quæ minùs bonâ carne fuisset, postquam peperisset.*

ANNOTATIONES.

32. *Quid hoc intersit,*] Quanti referat, ut hoc vel illo statu lunæ melimela colligantur, ab ipso Nasidieno didiceris melius. Nempe ille magnâ verborum pompâ de re futili quâlibet usque ad nauseam disserebat.

34. *Nos, nisi damnosè bibimus, &c.*] Nasidieni ejusque convivii insulsitatem ulcisci aliter non possimus, quàm vinum ejus affatim bibendo, cum damno ipsius & dolore.

35. *Vertere pallor*] Avarum subit indignatio, ubi œnophora sua inverti conspicit.

36. *Parochi*] Παρέχω præbeo.

38. *Fervida quod subtile, &c.*] Ex personâ avari honestam dolendi rationem prætexit, quasi palatum immodici potûs calore obtusum jam vini bonitatem sapere nequeat.

39. *Allisanis*] Majoribus & capacioribus poculis, ex Allifis urbe Samnii, ad amnem Vulturnum, in planitie sitâ non longè ab Apennino: quæ nunc in ruderibus jacet. Allifani agri meminit Tullius 2. contra Rullum: & Plancio.

40. *Imi Convivæ lecti, &c.*] Nasidienus, ejusque asseclæ duo, Nomentanus & Porcius, in imo lecto discumbentes, parum aut nihil biberunt; quia nos majoribus scyphis brevi lagenas exhausimus, & vinaria tota invertimus, ut paulò ante dictum; sive quod illi attoniti spectarent alios tam acriter & strenuè potantes; seu quod Nomentanus & Porcius Nasidieno familiari suo jam pallenti ex avaritiâ novum dolorem creare formidarent, si saltem ipsi vino ejus haud perpercissent. Horatii locum hunc alii aliter interpungunt, *secutus omnibus imis. Convivæ lecti,* &c. atque interpretantur ut libuerit: judicabit æquus lector sensum fore confusum & ineptiorem. Apage qui convivas lectos comminiscitur, id est, selectos, honoratos. Certè unus Mæcenus ibi primarius vir. Porrò quæ interpretatio, *nihilum nocuere lagenis,* à potu sibi temperarunt, seu temperantiam servarunt? Neque verò aptiùs huc introducuntur imi subsellii homines, parasiti, scurræ: quorum nulla est ibi mentio.

42. *Squillas*] Squilla pisciculus est è cancrorum genere, de quo jam antè Sat. 4. Cic. De nat. Deor. n. 123. *Pinna* (quæ est è conchis marinis) *cum parvâ squillâ cui societatem comparandi cibi.* Plinius lib. 9. cap. 42. rem festivè explicat; nec pigebit transcribere: *Concharum generis pinna est. Nascitur in limosis, subrecta semper, nec unquam sine comite, quem pinnotheram, vocant alii pinnophylacem. Is est squilla parva, alibi cancer, dapis assectator. Pandit se pinna, luminibus orbum corpus intus minutis piscibus præbens. Assultant illi protinus: & ubi licentiâ audacia crevit, implent eam. Hoc tempus speculatus index, morsu levi significat. Illa, ore compresso, quicquid inclusit, exanimat, partemque socio tribuit.*

Muræna] Piscis carens pinnis & branchiis, de genere eorum, qui *flexuoso corporum impulsu ita mari utantur, ut serpentes terrâ: in siccis etiam repentes.* Plin. lib. 9. cap. 20, & 23. Idem ibid. cap. 55. celebrat murænarum vivaria, & earum sex millia in cœnis triumphalibus Cæsaris dictatoris. *Aug. Lampsop.*

43. *Porrecta.*] Ergò magna & procera. Sat. 2. huj. lib.

Porrectum magno magnum spectare catino.
Vellem, &c.

Gravida capta est,] Quod hoc ad rem? & quæ ratio fulciat ea, quæ mox adjungit? Profectò insulsi convivatoris vana somnia.

His

His mistum jus est oleo, quod prima Venafri
Pressit cella, garo de succis piscis Iberi;
Vino quinquenni, verùm citrà mare nato,
Dum coquitur: coсto Chium sic convenit, ut non
Hoc magis ullum aliud; pipere albo, non sine aceto,
Quod Methymnæam vitio mutaverit uvam.
Erucas virides, inulas ego primus amaras
Monstravi incoquere; illutos Curtillus echinos,
Ut meliùs, muriâ, quam testa marina remittit. [7'9]
Intereà suspensa graves aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri,
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos majus veriti, postquàm nihil esse pericli
Sensimus, erigimur. Rufus, posito capite, ut si
Filius immaturus obîsset, flere. Quis esset
Finis, nî sapiens sic Nomentanus amicum
Tolleret? Heu fortuna, quis est crudelior in nos
Te Deus? ut semper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compescere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,

His affusum est jus, oleo expresso è præcipuâ Venafri cellâ, garo è succo piscium Hispanorum, vino quinque annorum, at cismarino, dum coquitur: cocto vero ita Chium aptum est, ut nullum aliud aptius sit, non sine pipere albo, & aceto, quod vinum Lesbium corruperit. Primus ego erucas virides & inulas acerbas; Curtillus autem *herinaceos non lotos, velut convenientius, coquenda instituimus muriâ, quam testa marina reddit. Interim a pensa aulæa graviter collapsa sunt in catinum,* tantumque *nigri pulveris extulerunt, quantum non movet Aquilo in agris Campanis. Nos timentes* aliquid *gravius, ubi comperimus nihil mali impendere, bono animo fuimus. Rufus* Nasidienus *contra demisso capite lacrymatus est, quasi filius intempestivè esset mortuus. Ecquis modus adfuisset, nisi callidus Nomentanus ita familiarem solatus esset? Eheu fortuna, quod numen est inclementius erga nos quàm tu? quantum semper gaudium captas res humanas ludendo! Varius cachinnos mappâ coercere vix poterat. Balatro cuncta in jocum*

ANNOTATIONES.

45. *Venafri*] De præstantiâ olei Venafrani Plin. lib. 15. cap. 2. *In hoc quoque bono principatum obtinuit toto orbe Italia, maximè agro Venafrano.* De eo jam suprà Sat. 4. v. 65. De urbe Venafro lib. 2. Od. 6. in fine.

46. *Garro de succis piscis Iberi*;] Garum muriæ genus laudatissimum è scombris piscibus, qui frequentes sunt ad Iberiæ seu Hispaniæ littora, præsertim ad Carthaginem novam. Plin. lib. 31. c. 8. Vide suprà Sat. 4. v. 65. Nec prætermittendum, adjacere parvam insulam Scombriariam & promontorium ejusdem nominis, sic appellata à frequenti piscatione scombrorum. Strabo.

Iberi;] Iberus fluvius Hispaniæ præcipuus, eamque dividens olim in citeriorem & ulteriorem, ei quoque sæpius apud poetas appellationem tribuit.

47. *Citra mare nato*,] Vernaculo, Italico.

49. *Aceto, Quod Methymnæam, &c.*] Aceto optimo ex optimo vino Lesbi insulæ. Vide lib. 1. Od. 17. Methymna ibi civitas post Mytilenen præclara, vino generoso celebris Silius. Ital. l. 7.

Tmolus, & ambrosiis Arvisa pocula succis,
Ac Methymna ferax Latiis cessere Falernis.

Erucas] Gall. *de la roquette.* Ang. *the rocket.* Hæc herba urinam ciet, coctionem juvat, alvum laxat. Casaub. in Athen. lib. 3. cap. 2. *Erucæ*, inquit, *in tenuiorum lautitiis, aliquando etiam in beatorum mensam admissæ, ut in cœnâ Nasidieni.*

Inulas.] Gall. *de l'aunée.* Ang. *Elicampane.* *Tristes* vocat Columella: Horat. suprà Sat. 2. v. 44. *acidas.*

52. *Illutos Curtillus echinos, &c.*] Curtillus Epicureus docuit non faciendam è maceratis echinis muriam, sed integros potiùs coquendos esse *illutos*, id est, non ablutos, & suâ salsugine non purgatos, sed qualis depromuntur è vasis, in quibus saliti fuerunt.

Echinos] De his Sat. 4. huj. lib. v. 33.

53. *Ut melius*] Asserens nihil esse melius, quam ita illos incoquere in muriâ sive succo illo salso, qui reperitur in muriâ testâ.

64. *Suspensa graves aulæa ruinas, &c.*] Grande certe infortunium. Olim triclinii camera velo seu tabernaculo obtendebatur ad accipiendum pulverem. Varro. Servius ad Æneid. 1. v. 701.

56 *Campanis excitat agris*] Campania, quòd sit plana campestris regio, plus habet pulveris.

57. *Nos majus veriti.*] Scilicet ruinam & casum tecti ac domûs.

63. *Mappâ compescere risum*] Appositâ ori mappâ.

64. *Suspendens omnia naso,*] Lib. 1. Sat. 6. v. 5.

Hæc est conditio vivendi, aiebat; eóque
Responsura tuo nunquam est par fama labori.
Téne, ut ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne malè conditum jus apponatur; ut omnes
Præcincti rectè pueri comptíque ministrent?
Adde hos præterea casus: aulæa ruant si,
Ut modo; si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed convivatoris, uti ducis, ingenium res
Adversæ nudare solent, celare secundæ.
Nasidienus ad hæc: Tibi dii, quæcunque preceris,
Commoda dent; ita vir bonus es, convivàq; comis.
Et soleas poscit. Tum lecto quoque videres
Stridere secretà divisos aure susurros.
Nullos his mallem ludos spectâsse. Sed illa
Redde, age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
Quod sibi poscenti non dentur pocula; dúmque
Ridetur fictis rerum, Balatrone secundo;
Nasidiene, redis mutatæ frontis, ut arte
Emendaturus fortunam. Deinde secuti

trahens, dicebat, Ea sors est hujus vitæ, ideoq; numquam fama æqua respondebit labori tuo. Itane verò oportet *te sollicitari multiplici curâ discerptum, ut ego lautas* epulas *capiam? ne adustus panis, ne jus malè conditum inferatur; ut benè expediti ministri omnes nitidique famulentur? His adjunge infortunia:* puta, *si tentoria collabantur, ut modò* contigit; *si offenso pede servus catinum disrumpat. Verùm sicut imperatoris, ita convivium præbentis animum res contrariæ ostendere, prosperæ occultare consueverunt. Nasidienus ad ista* respondit; *Quæcunque bona postulabis, Dii largiantur tibi; adeò vir probus es, & facetus conviva.* Tumque *petòt crepidas. Mox in singulis thoris aspexisses clam ad aurem fieri susurrationes diversas.* Certè *nullos velim ludos spectâsse potius quam istos.* HORAT. *At refer ea, quæ postea jocum tibi dedere.* FUNDANIUS. Risimus *dum famulos interrogavit Vibidius, an fracta etiam lagena fu[...] quod postulanti sibi pocula non præberentur. Dum* verò *conflatur risus è simulatis rebus, Balatro[...] obsecundante*; en *revertitur Nasidienus mutatâ fronte, quasi ingenio reparaturus infortunia. P[...] sequebantur.*

ANNOTATIONES.

63. *Hæc est conditio vivendi*] Ut nullum sit bonum purum, & stabile; sed *extrema gaudii luctus occupet.*

66. *Responsura tuo numquam, &c.*]. Fama numquam satis prædicare poterit tuum hunc laborem in parandis ac reparandis epulis, quarum hilaritas gravi aulæorum casu interturbata est.

70. *Comptique ministrent?*] Hoc maximè ad convivii lauti item pertinere credebant olim, ut formosi & nitidi essent ministri, quorum aspectu convivæ oblectarentur.

74. *Agaso.*] Propriè qui jumenta curat. Gall. *Palefrenier.* Ang. *An hostler, or groom.* Non ca et sarcasmo dicti illa: qualis enim erat agaso, ut ministraret convivis?

77. *Et soleas poscit.*] Veteres priusquam accumberent, togas mutabant vestibus, quas à re cœnatoriâ dixerunt. Petron. *Cœnatoria repetimus, & in proximam cellam ducti sumus, in quâ tres lecti strati erat.* Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum lectique stragula & toralia conspurcarent. Martial. 3. 50.

Deposui soleas, affertur protinus ingens
Inter lactucas oxygarumque liber.

Quò verò pergit Nasidienus soleis resumptis[...] Convivium aulæorum casu & multo pulve[...] inquinatum vult reparare, Balatronis ser[...] scilicet erectus & ipse reparatus. Vide J. Lip[...] Antiq. lect. lib. 3.

Soleas] Calceamenti genus plantas teg[...] pedum, annexum teretibus habenis cætera pe[...] nuda vincientibus. Factum nomen. quod sol[...] dumtaxat seu plantam obtegerent. Porrò calc[...] veteres foris utebantur, at domi soleis. H[...] etiam appellabant crepidas & crepidulas, à Gr[...] voce κρηπίδες. Gell. lib. 13. cap. 20.

78. *Stridere secretâ, &c.*] Alter alteri insu[...] rat: Ecquo pergit ille? quid molitur? Obser[...] lector in hoc versu frequentiorem literam S, b[...] susurros exprimentem.

83. *Fictis rerum,*] Ridendi, prætextus fi[...] batur, ne se derideri Nasidienus adverteret, q[...] maximè rideretur. Sat. 2. hujus lib. *Vanis[...] rum corruptus.*

Balatrone secundo;] Secundas partes age[...] Vibidium adjuvante, ad movendum risum.

84. *Mutatæ frontis*] Hilaris è mœsto fa[...] læto animo lætitiam instauraturus.

Max

Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis sparsi sale multo, non sine farre;
Pinguibus et ficis pastum jecur anseris albi,
Et leporum avulsos. ut multò suaviùs, armos,
Quàm si cum lumbis quis edat: tum pectore adusto
Vidimus et merulas poni, et sine clune palumbes:
Suaves res, si non causas narraret earum, et [ʹ21]
Naturas dominus; quem nos sic fugimus ulti,
Ut nihil omninò gustaremus, velut illis
Canidia afflâsset pejor serpentibus Afris.

famuli in *prægrandi lance gestantes membra gruis divisa, plurimo sale itemque farre* conspersa; *nec non jecur albi anseris pinguibus ficis saginatum*; *humeros etiam leporinos abstractos, tanquam longe melius* quid, *quam si cum lumbis edantur. Jam aspeximus afferri merulas adusto pectore, & palumbes sine natibus: quæ* quidem, *jucunda* extitissent, *si causas eorum & naturas* importunè *herus non commemorasset.* Ergò *hunc nos ulti* summus *ita fugientes, nihilque prorsùs delibantes perinde ac si Canidia Africanis anguibus pestilentior illa aspirando infecisset.*

ANNOTATIONES.

86. *Mazonomo*] Genus est lancis magnæ: dicitur ἀπὸ τοῦ νέμειν μάζας, à distribuendo mazas, id est, edulia quædam è farinâ & lacte, ut vult Suid. è farinâ, aquâ, et oleo, ut placet Hesichio. Varro usus est eâ voce lib. 3. cap. 4. De re rust. *Lucullus*, inquit, *è turdis aviarium fecit in Tusculano; ut alios videret positos in mazonomo coctos, alios circum fenestras volitantes.*

Discerpta ferentes Membra gruis] Quale hoc edulium è recisis gruis membris multo sale farrato conspersis? Alii intelligunt τραχήλια seu edulia è partibus avium extremis maximè cervicibus. Plin. lib. 10. cap. 23. *Cornelius Nepos, qui D. Augusti principatu obiit, cum scriberet turdos paulò antè cœptos saginari; addidit, ciconias magis placere quàm grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam neminem velit tetigisse.*

88. *Pinguibus, & ficis pastum jecur anseris albi,*] Hoc in præcipuis deliciis erat. Plin. lib. 10. cap. 22. *Nostri sapientiores, qui eos* (anseres) *jecoris bonitate noverunt. Fartilibus in magnam amplitudinem crescit, ... exemptum quoque lacte mulso augetur.* Juvenal. Sat. 5.

Anseris ante ipsum magni jecur.

Pers. Sat. 6.

———*Satur anseris extis.*

Martial lib. 13. Epigr. 38.

Aspice quam tumeat magno jecur ansere majus.

Vide Athen. lib. 9. cap. 8.

Anseris albi.] Talem in primis commendant. Varro De rust. lib. 3. cap. 10.

89. *Et leporum avulsos, &c.*] Vide hujus lib. Sat. 4. ubi.

Leporis sapiens sectabitur armos.

Martial. de anate: 13, 52.

Tota tibi ponetur anas, sed pectore tantum
Et cervice sapit. Cætera redde coquo.

91. *Merulas*] Gall. *Des merles.* Angl. Blackbirds.

Palumbes; Silvestres columbas. Gall. *Ramiers.* Angl. Ring doves.

Sine clune] Quæ tamen pars optima est, et palato suavissima. Vide Gell. lib. 15. cap. 8. *Negant ullam avem præter ficedulam totam comesse oportere: cæterarum avium atque altilium nisi tantum apponatur ut à cluniculis inferiori parte saturi fiant, convivium putant inopiâ sordere: superiorem partem avium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere, &c.*

92. *Suaves res, si non, &c.*] Quæ quidem obsonia nobis fortasse jucunda extitissent, si non importunâ garulitate ea Nasidienus nimiùm venditasset; ac velut optima collaudaret, quæ sunt deteriora, adductis perperàm à rerum naturâ causis & rationibus.

93. *Fugimus ulti, Ut nihil, &c.*] Ulti sumus, nihil gustando ex iis quæ sic ineptè venditârat.

94. *Velut illis Canidia afflásset, &c.*] Ut si afflatu suo venenum lethiferum affudisset *Canidia*, venefica celebris, de quâ in Epod. ult. Columel. *Cavendum ne à serpentibus afflentur, quarum odor tam pestilens, ut interimat universos.*

95 *Serpentibus Afris*] Africa monstrorum omnis generis ferax. Alii leg. *atris.*

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLARUM

LIBER I.

HÆC pars Horatii Sermonum altera dici potest, continens epistolas, in quibus eleganter & ornatè quidem ad amicos scribit, non tam de rebus domesticis & futilibus, quàm de gravissimis quibusque, putà de moribus verâ virtute informandis. Meritò igitur *Sapientes Epistolas* nuncupat Scaliger. Quod si novum, at certè pulchrum est, versibus & strictâ oratione scribere ejusmodi epistolas. Hinc etenim & major familiaritas in suos elucet, & nonnullam scribenti libertatem & amœnitatem tribuunt Musæ. Ita sanè quædam facilius enarrantur, & quæ per se austera, jucundiùs excipiuntur.

Prima hæc epistola Mæcenatis hortatu scripta satis apparet, & quidam ætate jam provecto poëtâ nostro. In eâ reprehenduntur homines virtutem honoribus ac divitiis posthabere soliti, & quæ ad corpus, quàm quæ ad animum spectant, multò studiosiùs inquirentes. Jul. Scaliger Poët. lib. 6. quanquam durus alias castigator, *nitidioris styli* fatetur esse Epistolas. *Prima* inquit, *quovis melle dulcior est: sententiæ appositæ, dictio casta, rotunda, suavis. Quapropter arbitror postremam omnium factam, primam positam ob luculentam raritatem. Quare etiam Epistolarum librum Satiris postponendum censeo. Id quod cùm in vetustis exemplaribus videamus, nescio quid consilii in mentem venerit iis, qui inventum ordinem subverterunt. Grammatico nihil infeliciùs. Credo quòd viderent versum illum,* summâ dicende camœnâ: *quasi verò non hanc ipsam intelligeret.*

EPISTOLA I. Ad *MÆCENATEM.*

Inconstantiam hominum redarguit, & pravum judicium de opibus & honoribus.

PRIMA a dicte mihi, summâ dicende Camoenâ [724]
Spectatum satis, et donatum jam rude quæris,
Mæcenas, iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem est ætas, non mens. Veianius, armis
Herculis ad postem fixis, latet abditus agro,
Ne populum extremâ toties exoret arenâ.
Est mihi purgatam crebro qui personet aurem: [725]
Solve senescentem maturè sanus equum, ne

INTERPRETATIO.

O Mæcenas, à me celebrate primis carminibus, & celebrande postremis, me sat probatum, jamq; libertate fruentem, vis rursùm obstringere veteri exercitati-one. Atqui *non eadem ætas adest, non* idem *ingenium. En Veianius, armis in Herculis æde suspensis, delitescit quietus ruri, ne amplius populum deprecetur in ultimâ arenâ.* Certè *adest, qui sæpius insusurret ad aurem meam sapientem: Dimitte prudens tempestivè equum ad senium vergentem, ne*

ANNOTATIONES.

1. *Primâ dicte mihi, &c.*] Similem dictionem legas apud Græcos poëtas, Hesiod. Homer. Theocrit. Theogn. præsertim erga Deos: unde Horatius Mæcenatem, quasi numen venerari se ostendit. Sic Eclogâ 8. Virgilius sivè Pollionem sive Augustum alloquitur,

A te principium, tibi desinet: accipe jussis
Carmina cœpta tuis.

2. *Donatum rude.*] Acceptâ missione jam liberum. *Rudis* virga erat (palmea si quibusdam fides) quâ donabantur gladiatores, in signum exauctorationis; ut deinceps cessarent à gladiaturâ, & alimenta ex publico caperent. Hinc dicti rudiarii. Priscian. Sueton. Tiber. cap. 7. *Munus gladiatorium dedit diversis temporibus ac locis. Primum in foro, secundum in amphitheatro, rudiariis quoque quibusdam revocatis auctoramento centenûm millium.*

3. *Antiquo ludo.*] Scribendis etiamnum lyricis & amatoriis carminibus, velut olim in juvenili flore & facultate. Atqui minùs aptus nunc sum istis rebus: imo seria, honesta, philosophica dein consector.

4. *Veianius.*] Illustris gladiator.

Armis Herculis ad postem fixis.] Armis post emerita stipendia suspensis ex more in Herculis sacello, quod erat ad amphitheatrum: ut notat Theod. Marcilius. Cujus certè magis arridet sententia, quàm opinantium idcircò præ cæteris diis Herculem nominari, quod ille cum monstris luctatus toties victor fuerit.

5. *Latet abditus agro.*] Apud villulam suam rusticam otio fruitur.

6. *Ne populum extremâ, &c.*] Ne ultrà cogatur supplicare populo in theatro sedenti; seu ad petendam vacationem, seu ad deprecandam mortem: *extremâ arenâ,* in ultimo vitæ discrimine, & jamjam à pari suo victore enecandus: vel, in extremâ amphitheatri margine, ubi certabatur.

7. *Est mihi purgatam, &c.*] Prima ratio seu excusatio non scribendi fuit Veianii rudiarii exemplum; altera est rationis monitum rectè & sapienter suggerentis, maturè cessandum, ne prior gloria posterioribus scriptis & animo jam marcescente obscuretur.

Purgatam.] Philosophiæ documentis excultam, & sanam mentem. Pers. Sat. 5.

——purgatas inseris aures
Fruge Cleanthea——

8. *Solve senescentem.*] Sicut prudentis est incitatoris, equum ætate fatiscentem jamque minus alacrem solvere à curru, & maturè à circo removere, ne iliosus ac suspiriosus in curruli certamine deficiat, prioresque victorias dehonestet: ita debet scriptor ingeniosus tempestivè se quieti dare, & à scribendo cessare, cùm senio fatiscens eximia, ut ante, depromere non valet. Ennius,

Sicut fortis equus, spatio qui sæpè supremo
Vicit Olympia, nunc senio confectu' quiescit.

De circensibus Roman translatis, de positis metis, de solemnibus curriculis, deq; septeno aurigarum ad metam circuitu, ac cæteris ludorum ritibus, vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. &c.

9. *Ilia ducat.*] Spiritûs ducendi laborans difficultate, sirci decurrere spatia pari ut olim ve-

Peccet

sub finem deficiat, atque ægre anhelum trahens derideatur. Ergò jam carminibus, aliisque jocis nuncium remitto. Satago deinceps & quæro, quid bonum, quid honestum sit; atque in id incumbo totus. Colligo & contexto, quæ statim adhibere queam ad usum. *Ac ne fortè sciscitaris, quem ego magistrum, quam disciplinam sequar; nullius* videlicet *præceptoris opinionibus me addico; sed velut hospes feror, quocunque me impetus agit. Modò sum actuosus, & reip. negotiis occupor, acer virtutis sinceræ defensor & observans: modò clam redeo ad Aristippi documenta; mihique res, non me rebus, velim subjici* Sicut autem *longa nox iis, quos meretrix fallit, & dies longa operi debito adstrictis videtur; annus verò tardus pupillis severæ disciplinæ novercarum obnoxiis; ita mihi lentum & molestum tempus labitur, quod spem differt ac desiderium exequendi strenuè illud, quod inopibus pariter ac divitibus utile sit; spretum verò pueris ac senibus similiter nocebit. Superest ut me ipse his præceptionibus regam & tuear.*

Peccet ad extremum ridendus, et ilia ducat.
Nunc itaq; et versus, et cætera ludicra pono:
Quid verum atque decens curo et rogo, et omnis in hoc sum:
Condo, et compono, quæ mox depromere possim.
Ac ne fortè roges, quo me duce, quo lare tuter;
Nullius addictus jurare in verba magistri,
Quo me cunque rapit tempestas, deferor hospes. [26]
Nunc agilis fio, et mersor civilibus undis,
Virtutis veræ custos, rigidùsque satelles;
Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor;
Et mihi res, non me rebus, subjungere conor.
Ut nox longa quibus mentitur amica, diésq;
Longa videtur opus debentibus; ut piger annus
Pupillis, quos dura premit custodia matrum;
Sic mihi tarda fluunt ingratáq; tempora, quæ spem
Consiliúmque morantur agendi gnaviter id, quod
Æquè pauperibus prodest, locupletibus æquè;
Æquè neglectum pueris senibúsque nocebit.
Restat, ut his ego me ipse regam solèrq; elementis.

ANNOTATIONES.

locitate & ardore, adeóque alios secum certantes prævertere & superare nequeat. Plin. lib. 26. cap. 6. *Tanta vis,* inquit, *verbasco est ut jumentis non modò tussientibus, sed ilia quoque trahentibus auxilietur potu.*

10. *Cætera ludicra.*] Nugas, jocos, lyrica, satirica.

11. *Quid verum atque decens, &c.*] Philosophiæ morali operam do sedulam.

12. *Condo, & compono.*] Moralia documenta in mente meâ recondo & rumino, ac post in ordinem digesta scribo, tum ad meam, tum ad aliorum utilitatem.

13. *Quo duce, quo lare, &c.*] Quam sectam amplectar. Lib. 1. Od. 9. *Socraticam domum.* Plures nempe philosophorum familiæ celebres suum quæque ducem ac principem colebant: Academici Platonem, Peripatetici Aristotelem, Stoici Zenonem, Cyrenaici Aristippum, Epicurei Epicurum, &c. Vide Diogen. Laërt.

14. *Nullius addictus jurare, &c.*] *Nullis unius disciplinæ legibus adstricti, quibus in philosophiâ necessariò paremus, quid sit in quoque re maximè probabile semper requirimus.* Cicer. Tuscul. 4. n 7.

Jurare in verba.] Metaphora est à re militari, apud quam milites in verba ducis jurant, eique se obstringunt sacramento.

16. *Nunc agilis fio, &c.*] Interdum Stoicus, proscriptis voluptatibus, summum bonum in virtute repono, & sapientem à capessendâ republ. non removeo.

18. *Nunc in Aristippi, &c.*] Aliàs voluptates corporis consector, atque in his summum bonum statuo: rei verò publicæ administratione sapienti interdico; pariter sentiens cum Cyrenaicis & Epicureis, eumque horum ducibus Aristippo & Epicuro. Cic. 4. Acad. n. 131. *Alii voluptatem finem esse voluerunt, quorum princeps Aristippus, qui Socratem audierat; unde Cyrenaici ———— Aristippus, quasi animum nullum habeamus, ita corpus solum tuetur.*

19. *Et mihi res, non me rebus, &c.*] Quid hoc sibi velit, Aristippus ipse dicat & explicet. Nimirùm cùm objiceretur: Habere eum Laida: minimè erubescens, *Habeo Laida,* inquit, *non habeor à Laide.* Cicer. lib. 9. Epist. 26.

24. *Agendi gnaviter id, quod.*] Scribendi vulgandique libellum moralia præcepta continentem.

26. *Pueris senibusq.*] Pers. Sat. 5. v. 65.
———— *Petite hinc, juvenesque senesque,*
Finem animo certum, miseriisque viatica canis.

27. *Elementis.*] Primis philosophiæ documentis, morum regulis.

Non possis oculo quantum contendere Lynceus,
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi; [27]
Nec, quia desperes invicti membra Glyconis,
Nodosâ corpus nolis prohibere chiragrâ.
Est quôdam prodire tenus, si non datur ultra.
Fervet avaritiâ, miseróque cupidine pectus?
Sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, et magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
Nemo adeò ferus est, ut non mitescére possit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.
Virtus est vitium fugere, et sapientia prima [28]
Stultitiâ caruisse. Vides, quæ maxima credis
Esse mala, exiguum censum, turpémq; repulsam,
Quanto devites animi capitísque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes:

Enimverò quamvis *nequeas tam acutè videre quam Lynceus, non ideo tamen desinas ungere oculos lippientes; ac licet non speres robur fortis Glyconis, non* propterea *negligas à corpore arcere chiragram innodantem. Licet aliquatenus progredi, tametsi non liceat ulteriùs.* Verum enim *si animus æstuat avaritiâ & cupiditate miseros* faciente; in promptu *adsunt sermones, quibus mitigare queas hoc malum, & magnam istius ægritudinis partem depellere.* Si *gloriæ studio inardesces, habes quædam remedia, quibus curari possis, libro ter sanctè perlecto.* Denique, *invidus, iracundus, piger, ebriosus, perditè amans & quantumvis inhumanus quisque* profectò *sanari potest, si quidem animum docilem præbeat disciplinæ. Virtus est fugere vitium, & prima sapientia liberum esse à fatuitate. Cernis, quanto animi & corporis nisu declines mala, quæ putas esse maxima;* videlicet, *paupertatem, ac repulsam ignominiosam.* Sic tu *negotiator ad ultimos Indos contendis, inopiam strenuè devitans per mare, per scopulos, per flammas:*

ANNOTATIONES.

29. *No tamen idcirco, &c.*] Etsi nequeas tam acres habere oculos, quam Lynceus: non ideò tamen negligas collyrium oculis adhibere, ad arcendam vel sanandam lippitudinem. De *Lynceis* oculis, lib. 1. Sat. 2.

30. *Glyconis.*] Is fuisse robustus pugil dicitur. Quidam legunt, *Milonis*; nempe Crotoniatæ mentionem hîc esse volunt, qui taurum vivum humeris tulit, manu mactavit, ac devoravit, in Olympicis victor. Heinsius ingeniosè & eruditè contendit intelligendum esset hîc Glyconem philosophum, quem Laërtius scribit, *firmo corpore & habitu prorsùs athletico* extitisse.

31. *Nodosâ chiragrâ.*] De *chiragrâ* lib. 2. Sat. 7. *Nodosa*, quia nodis quasi præpedit motum & usum manuum. Sed quòd humor crassus digitorum internodia occupans, turgescere faciat velut nodos & lapillos quosdam. Unde Persius *lapidosam* dicit chiragram, Sat. 5. v. 58.

32. *Est quôdam prodire tenus, &c.*] Al. *quadam.* Sensus est: Quanquam non licet reconditissima philosophiæ arcana scrutari, at prodest, tamen plurimùm vel primis *elementis* imbui, & saltem delibare nonnihil ex istis medicamentis vitiorum. Expugnat Horatius eos, qui sapientiæ studium hinc dissuadebant, quòd eam assequi perfectè nemo possit.

34. *Sunt verba & voces, &c.*] Doctrina morum habet remedia adversus quemlibet animi morbum.

36. *Piacula, quæ te Ter purè lecto, &c.*] Adverte tria verba à rebus sacris & religione translata ad sapientiæ studium *Piacula:* lib. 1. Od. 2. v. 29. & Epod. 5. v. 90. *Ter:* de ternario numero in sacris solemni dixi alibi. Juvenal. Sat. 6. v. 522. Pers. Sat. 2. v. 16. *Purè:* purâ mente. Tibull.

Casta placent superis: purâ cum veste venite:
Et manibus puris sumite fontis aquam.

40. *Si modò culturæ patientem, &c.*] Cic. Tusc. 2. n. 13. *Cultura animi philosophia est, quæ vitia radicitùs extrahit, ac præparat animum ad satus excipiendos: eaque mandat & serit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.*

42. *Stultitiâ caruisse.*] Carere vitiis. Is enim vitiosus, qui falsis ac stultis vulgi opinionibus velut normâ vivendi abutitur. Contrà qui rectæ rationis lumen sequitur, bonus & sapiens est.

43. *Turpemque repulsam.*] In petendo magistratu. Cic. pro Plancio: *C. Marius duas Ædilitias accepit repulsas.* Offic. 1. n. 71. *Cum offensiones tum repulsas quasi quamdam ignominiam timet & infamiam.*

44. *Capitisque labore.*] Synecd. pars pro toto.

45. *Ad Indos.*] Ad remotissimas orbis regiones. Vide lib. 1. Od. 12. v. 56.

46. *Per mare pauperiem fugiens.*] Juvenal. Sat. 14. v. 275.

Ne

Ne cures ea, quæ ſtultè miraris et optas,
Diſcere et audire, et meliori credere non vis?
Quis circùm pagos et circùm compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olympia, cui ſpes,
Cui ſit conditio dulcis ſine pulvere palmæ?
Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.
O cives, cives, quærenda pecunia primùm,
Virtus poſt nummos: hæc Janus ſummus ab imo
Perdocet: hæc recinunt juvenes dictata ſenéſq;
Lævo ſuſpenſi loculos tabulámque lacerto.
Eſt animus tibi, ſunt mores, et lingua, fidéſque;
Si quadringentis ſex ſeptem millia deſint;
Plebs eris. At pueri ludentes, Rex eris, aiunt,

at verò *detrectas auſcultare ſapientiori, ac erudiri, ut ſcias ea contemnere quæ ſtultè æſtimas magni, & concupiſcis? Ecquis peritus certandi in pagis & compitis, non malit victor eſſe in celebribus Olympicis, ſi ſpes facilis adſit adipiſcendæ victoriæ ſine* magno *labore?* Enimverò *ut argentum auro,* ſic *aurum virtutibus poſtponi debet.* Nec audiendus qui ſic moneat: *O cives, cives, opes primò ſunt comparandæ: virtus autem poſt pecuniam. Illud* quidem *monſtrat Janus ſummus atque imus. Hæc præcepta recidunt tam pueri quàm ſenes, brachio ſiniſtro appenſa* geſtantes *loculos & tabulam.* Adde quod *ſi ſex* aut *ſeptem millia deſiderantur ad quadringenta,* licet *habueris ingenium, probitatem, facundiam, integritatem;* nihilominùs eris *plebeius. Verum* quanto melius *pueri inter ludendum dicunt, Rex eris,*

ANNOTATIONES.

——— *Aſpice portus*
Et plenum magnis trabibus mare. Plus hominum eſt jam,
In pelago. Veniet claſſis quocunque vocarit
Spes lucri; nec Carpathium, Gætulaque tantùm
Æquora tranſiliet, &c.

46. *Per ſaxa.*] Per ſcopulos marinos, per quælibet vitæ diſcrimina.

Per ignes.] Vel per graviſſima pericula, vel per mundi partes Zonæ torridæ ſubjectas. Lib. 3. Od. 3. v. 55. Virgil. Georg. 1. v. 234.

47. *Ne cures ea, &c.*] Ut minora mala declines, v. g. paupertatem, nullum non laborem ſubeundum ultro credis; cur igitur detrectas facilè doceri, quo pacto fugias multò gravius malum? Scilicet *audire piget* ac *diſcere & credere non vis* aſſerenti philoſopho, *Stultum* eſſe *mirari & optare,* ſeu avidè conſectari opes & honores tantis *curis* atque laboribus.

48. *Diſcere & audire.*] Ὕστερον πρότερον. Prius enim *audire* quàm *diſcere.*

49. *Quis circum pagos, &c.*] Majorem gloriam minori præfert vel ruſticus & hebes quivis. Quare ergo tu virtutis decus, & glorioſum pecuniæ contemptum non anteponis ipſis opibus; præſertim cùm hæ non niſi ægrè & vix haberi queant, illa verò facilè poſſint comparari per ſtudium ſapientiæ?

50. *Olympia.*] Olympicis in ludis. Vide lib. 1. Od. 1.

51. *Sine pulvere.*] Ἀκονιτὶ, Thucyd. & Herodian. Metaph. *citra laborem, nullo certamine & periculo.* Ita etiam ἀνιδρωτὶ & ἀναιμωτὶ, *ſine ſudore:* ἀναιμωτὶ νικᾶν, *ſine ſanguine,* ſeu incruentam *victoriam referre.*

52. *Vilius argentum eſt auro, &c.*] Caſſian. Collat 23. cap. 3. præclaram ſimiliter gradationem inſtituit: *Stannum vilius argento, argentum auro, aurum gemmis, gemmæ margaritis, margaritæ ſanctitate.*

53. *O cives, cives, &c.*] Proſopopœia, qui ſtultè loquens inducitur quiſpiam è vulgo.

54. *Hæc Janus ſummus, &c.*] Id norunt & docent fœneratores ac trapezitæ in foro conſidentes duas inter Jani ſtatuas. De his lib. 2. Sat. 3. v. 18.

56. *Lævo ſuſpenſi, &c.*] Hunc eundem verſum anteà jam poſitum explanavi, lib. 1. Sat. 6. v. 24. *Loculos,* ad fœnus reponendum, vel in quibus calculi ad numerandum: *tabulam,* vel in quâ debitorum nomina deſcripta ſunt, vel ſuper quam poſitis calculis aut numeris ſupputatur.

57. *Quadringentis.*] Supple millibus ſeſtertiûm: qui cenſus equeſtris eſt, ut alibi annotavi. Quidam legunt. *Sed quadringentis, &c.* ut ſic loquatur avarus idem & ambitioſus: Quidni opes congeram, ut à plebe me ſegregem, & ad equeſtrem cenſum, ordinem, dignitatem, aſſurgam? At prior lectio & interpretatio præferenda.

59. *At pueri ludentes.*] Confutatio eſt ſtultorum præceptorum Jani, ex naturali lumine & rectò puerorum judicio. Hi nimirum verè, ſanctè, juſtè ſentientes, inter ludendum ſpondent principatum ei, qui rectiùs egerit, non ei, qui ſit pulchrior, opulentior, nobilior. Vide Jul. Poll. lib. 9. cap. 7. ubi de baſilindâ, aliiſque ludis puerorum.

Si rectè facies. *Hic* murus aheneus eſto,
Nil conſcire ſibi, nullâ palleſcere culpâ.
Roſcia, dic ſodes, melior lex, an puerorum eſt [730]
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curiis, et decantata Camillis?
Iſne tibi meliùs ſuadet, qui ut rem facias; rem,
Si poſſis rectè; ſi non, quocunque modo rem;
Ut propiùs ſpectes lacrymoſa poëmata Puppî;
An qui fortunæ te reſponſare ſuperbæ
Liberum et erectum præſens hortatur, et optat?
Quòd ſi me populus Romanus fortè roget, cur
Non ut porticibus, ſic judiciis fruar iſdem,
Nec ſequar, aut fugiam quæ diligit ipſe vel odit; [731]
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni

ſi rectè agas? Ita ſane. *Hic* tibi *murus ſit ex ære; nullius peccati conſcium eſſe, nullius flagitii* probrum timere. *Age, reſponde, an Roſcio lex præſtantior, an puerorum edictum, quo bene agentibus regnum defertur, fortibus Curiis & Camillis celebratum? An ille tibi meliora ſuggerit, qui* admonet, *ut opes acquiras juſtè* quidem, *ſi* fieri *poteſt; ſin autem, quâcunque ratione opes* congeras, *ut propius ſpectes flebilia carmina Puppi; an qui preſens ſuadet ac deſiderat, ut expeditus ac fortis arroganti fortunæ obſiſtas? Quod ſi populus Rom. à me fortè percunctetur, quare non eadem* cum ipſo *judicia habeam, ſicut porticus* habeo communes; & cur *non amem vel oderim quæ ipſe amat aut averſatur; reſpondebo* idem, *quod olim aſtuta vulpes aiebat leoni ægrotanti:*

ANNOTATIONES.

60. *Hic murus aheneus eſto.*] Proverbialis dictio. Senſus eſt: nihil firmiùs tene quàm doctrinam hanc: vel, ut explicat Eraſmus, hoc certum ſit tibi & immutabile animi decretum. Item muro quolibet aheneo fortior & inexpugnabilior eſt innocentia & integritas. Hæc tibi ſit velut propugnaculum ære validius.

62. *Roſcia lex.*] Lex theatralis lata à Roſcio Othone trib. pleb. quâ vetuit equitem Rom. fieri, niſi qui poſſideret quadringenta millia ſeſtertiûm. Vide Epod. 4. v. 16. ibidque annot.

63. *Nænia.*] Propriè lugubris cantio, ſed ad alia quoque transfertur. Hic ſignificat ſolemne dictum puerorum, de quo mox.

64. *Maribus Curiis & Camillis.*] Fortiſſimis Romanorum maſculâ virtute præditis. Lib. 1. Od. 12.

65. *Iſne tibi meliùs.*] Roſcius ille theatralis legis auctor, tibi ſuadens ut ſtudeas lucro per fas & nefas.

67. *Ut propiùs ſpectes, &c.*] Equeſtribus in gradibus ſedens. Nempe ludos ſpectabant ſenatores ex orcheſtrâ, qui proximus erat proſcenio locus; equites Romani deinde è quatuordecim theatri gradibus ex Othonis lege; denique plebs è caveâ.

Lacrymoſa poëmata Puppîi.] Ironicè, Tragœdias Puppii tragici poëtæ, quem vetus interpres narrat ita moviſſe affectus ſpectantium, ut etiam lacrymari cogeret: ac proinde de ſeipſo feciſſe hoc diſtichon iambicum:

Flebunt amici & benè noti mortem meam:
Nam populus in me vivo lacrymavit ſatis.

68. *An qui fortunæ.*] An verò melius tibi non ſuadet morum præceptor, vel animus tuus philoſophiâ imbutus, cùm docet calcandam fortunæ adverſantis ſuperbiam: cumque hortatur, ut à vitiis liber ad virtutes erigaris?

70. *Cur non ut porticibus, ſic, &c.*] Cur non cum ipſo pariter ſentiam de honoribus & divitiis, ſicut promiſcuè cum illo rebus communibus utor; v. g. publicis ambulationibus, congreſſibus, colloquiis.

71. *Porticibus.*] De porticibus Romæ variis atque inſignioribus fusè Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 23. Nos etiam aliquid lib. 2. Od. 15. Celebris in primis erat porticus Auguſti in palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore eleganter extructa, nec non eximiis imaginibus, tum laureatis & magnificis operibus exculta. Erat præatereà porticus Catuli de manubiis Cimbricis facta: porticus Pompeii ante ipſius curiâm: porticus Octaviæ juxta ædem Junonis, in quâ Auguſtus collocavit ſigna militaria olim Domitio à Dalmatis erepta: Philippi porticus, in quâ effigies Herculis, & Helenæ imago, Zeuxidis manu elaborata: porticus duplex ad circum Flaminium, opere Corinthio inſignis, ubi matronæ vectari & ſpatiari ſolebant: porticus Quirini antiquo opere ſpectanda: porticus Claudiæ, ubi ambulationes ſubdiales, miro ingenio conſtructæ & ornatæ, &c.

73. *Olim quod vulpes, &c.*] Apologus eſt Æſopi, celebratus etiam à Platone in Alcibiade primo. Leo rex animalium ægrotabat: feras jam plures officii causâ adeuntes devoraverat. Accedit & vulpes ad oſtium cavernæ: at cùm

Reſpondit,

Quia me deterrent vestigia ad te conversa omnia, nulla autem *retro. O* populus, *bellua es plurium capitum. Quid verò aut quem sequar? Pars hominum gaudet conducere* vectigalia *publica: sunt qui viduas avaras captent crustulis & pomis*; *atque circumveniant senes, quos mittunt in vivaria. Multi opes augent occulto fœnore. At licet diversi diversa consectentur negotia & proposita,* numquid *ipsi eadem constanter prosequi valent per unam horam? Si locuples dicat, Nullus sinus in mundo præstat jucundis Baiis*; statim *lacus marinus experitur cupiditatem domini properantis. Quod si perversum studium* ædificandi *augurium ei*

Respondit, referam: Quia me vestigia terrent
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.
Bellua multorum es capitum: nam quid sequar,
aut quem?
Pars hominum gestit conducere publica: sunt qui
Crustis et pomis viduas venentur avaras,
Excipiántque senes, quos in vivaria mittant:
Multis occulto crescit res fœnore: verùm
Esto, aliis alios rebus studiísque teneri;
Iidem eadem possunt horam durare probantes?
Nullus in orbe sinus Baiis prælucet amœnis,
Si dixit dives; lacus et mare sentit amorem
Festinantis heri; cui si vitiosa libido

ANNOTATIONES.

ingredi renueret, quid ita officium sola detrectaret? leoni interroganti, respondit: Quia me deterrent belluarum vestigia, quibus ad te spectantibus universis, cognosco multas adiisse, rediisse nullas. Apud Non. Lucil. lib. 30.

Quid sibi vult, quare fit ut introversus & ad te
Spectent, atque ferant vestigia se omnia prorsùs?

74. *Referam:*] Sic ego, inquit Horatius, populo querenti cur non amem & *sequar* eadem, quæ *ipse diligit*, nec *fugiam* quod *ipse odit*; respondebo: quoniam multos equidem cerno vitiorum inire viam, at paucos inde emergere: imò fere omnes avaritiâ & ambitione inveteratâ miserè absumptos.

76. *Bellua multorum es capitum:*] Velut Hydra. Egregia populi descriptio.

77. *Conducere publica:*] Hinc dicti publicani, qui vectigalia populi Romani redimunt, exercent, exigunt. Notandum verò ex Caio Jurisc. nullam civitatem præter Romam habere publicanos; quoniam aliæ urbes membra censeantur reip. Rom. *Eum*, inquit, *qui vectigal populi Rom. conductum habet, publicanum vocamus. Nam publica appellatio in compluribus causis ad pop. Rom. respicit: civitates enim loco privatorum habentur.* Portò triplex olim vectigal exigebatur: primum ex importatione rerum & exportatione, dicebaturque *portorium*, exactores autem *portitores*; alterum ex agris, nimirùm decima pars frumenti excipiebatur; quòd qui redimebant, *decumani* appellabantur, quòd *decumas* exigerent: tertium è silvis, seu è pastione pecorum, & *scriptura* vocabatur; qui verò pascua publica conducebant, *magistri scripturæ*, seu scripturarii, dicebantur, à describendis ejusmodi vectigalibus. Quartum è salinis instituit Ancus Martius. Cic. pro lege Maniliâ, ita scribit; Cùm hostium copiæ non longè absunt, etiamsi irruptio nulla facta est; tamen *pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum navigatio conquiescit.* Ita neque ex *portu*, neque ex *decumis*, neque ex *scripturâ* vectigal conservari potest.

78. *Crustis.*] Quid leg. *frustis*, minùs benè. Alii, *fructis*, pro fructibus; quod usurpavit Cato, Terentius, &c. At *crustula* jam habemus lib. 1. Sat. 1. Posita pro muneribus ac donis vilioribus & parvis.

79. *Excipiantque senes, &c.*] Senum ac viduarum opibus & hæreditatibus insidiantur nonnulli.

Quos in vivaria mittant:] Devorandos à se, quasi pisces in vivariis educatos.

83. *Nullus in orbe, &c*] Jam levitatem hominum & inconstantiam in proposito reprehendit.

Baiis.] De hac urbe deliciis tantis affluente, ut mores integerrimos depravaret, dixi jam lib. 2. Od. 18.

84. *Lacus & mare.*] Lucrinus lacus in sinu Baiano situs. De eo lib. 2. Od. 15. & lib. 2. Sat. 4.

85. *Festinantis heri*;] Cupidè properant in locum amœnum, ad ibi struendas ædes deliciis destinatas. Juvenal. Sat. 3. v. 4.

Janua Baiarum est, & gratum littus amœni
Secessûs.

Cui si vitiosa libido Fecerit auspicium, &c.] Si libido suo instinctu, vel prurítu incitarit, & velut avis cantu aut volatu auspicium fecerit; statim Baiis relictis, Teanum aliove festinabit, eoque cæmenta, ligna, ferramenta, cæteraque instrumenta ad ædificandum necessaria transferri jubebit.

ecerit auſpicíum, cras ferramenta Teanum
'olletis, fabri. Lectus genialis in aulâ eſt?
il ait eſſe prius, melius nil cœlibe vitâ:
nòn eſt, jurat benè ſolis eſſe maritis.
uo teneam vultus mutantem Protea nodo? [733]
uid pauper? ride. Mutat cœnacula, lectos,
alnea, tonſores: conducto navigio æquè
auſeat ac locuples, quem ducit priva triremis.
curtatus inæquali tonſore capillos
ccurri, rides: ſi forte ſubucula pexæ
rita ſubeſt tunicæ, vel ſi toga diſſidet impar,
ides: quid, mea cùm pugnat ſententia ſecum;
uod petiit, ſpernit; repetit quod nuper omiſit;
ſtuat, et vitæ diſconvenit ordine toto:
iruit, ædificat, mutat quadrata rotundis?
ſanire putas ſolemnia me; neque rides,
ec medici credis, nec curatoris egere
prætore dati; rerum tutela mearum [734]
ùm ſis, et pravè ſectum ſtomacheris ob unguem
e te pendentis, te reſpicientis amici.
d ſummum ſapiens uno minor eſt Jove, dives,
iber, honoratus, pulcher, rex denique regum;

dederit, cras ferramenta transportabitis Teanum ò artifices. Porrò ſi *genialis thorus in aulâ ejus ſit; affirmat nihil præſtabilius eſſe, nihil optabilius vitâ cœlibe. Si non adſit, aſſeverat ſolos conjuges beatos eſſe. Quonam laqueo ſtringam Proteum vultus variantem? Inops* autem *quid* agit? *ride: mutat domicilium, thoros, balnea, tonſores; conductæ cymbæ faſtidio pariter afficitur, ut dives qui proprio vehitur navigio. Si obvius tibi ſiam habens capillos inæqualiter reciſos à tonſore, cachinnos tollis: ſi ſubucula detrita ſuppoſita fuerit tunicæ mundæ, vel ſi toga inæqualis diſconvenit; in riſum ſolveris. Quid* verò, *cum mea mens ſecum luctatur? contemnit quod cupivit, requirit quod modò abjecit; cogitatur ac diſcordat toto vitæ ordine: deſtruit, extruit; quadrata mutat rotundis?* tum certe *exiſtimas me communi inſaniâ laborare, neque rides, nec putas indigere medico vel curatore à prætore aſſignato: cum ſis columen rerum mearum,* Mecænas, & *indigneris propter malè reciſum unguem amici à te pendentis, teque* velut unicum præſidium *intuentis. Denique ſapiens Jove ſolo eſt inferior, opulentus, liber, inſignis, formoſus, imo* rex *regum;*

ANNOTATIONES.

86. *Teanum.*] Cognomento Sidicinum, urbs Campaniæ in colle extructa inter Cales & Sueſſam, non longè habet acidulas aquas caculoſis & ſalubres. Plin. lib. 31. cap. 2.

87. *Lectus genialis in aulâ eſt?*] Si uxorem habet cœlibes laudat; ſi non habet, felices prædicat matrimonio junctos; adeo levis eſt animi propoſiti, diverſaque ſemper expetit.

Genialis.] In nuptiis ſternebatur lectus ad honorem Genii: cui nomen ab antiquo geno, id eſt gigno. Feſtus. Vide Catull. de nuptiis Pelei & Thetidis.

90. *Protea.*] Lib. 2. Sat. 3. v. 71.

91. *Quid pauper?*] Neque dives modò, ſed pauper inconſtantiæ vitio laborat.

Cœnacula.] Ita vocabatur ſuperior ædium contignatio, ad quam ſcalis aſcenditur: quod ibidem tenuiores domicilium mercede conducunt. Feſt. Meminit Juvenalis Sat. 10. v. 18. Plautus Amphitr. Apuleius Metamorphoſ. Prudentius:

...is quæ celſa ſcandit cœnacula vulgus.

...rò cœnatio divitum erat, cœnaculum verò pauperum; quod quidem non unum cubiculum continebat aut ſignificabat, imo quaſdam habebat appendices. Gall. *Un appartement.*

94. *Si curtatis inæquali, &c.*] Senec. De brev. vitæ: *Quis iſtorum non malit remp. turbari quàm comam? quis non ſolicitior de capitis decore, quàm de ſalute? &c.*

95. *Si fortè ſubucula pexæ.*] Si veſtium inæqualitatem, diſcrepantiam, inconcinnam poſitionem videris, rides; quid verò ſi mentem meam à ſeipsâ diſſentientem animadvertas?

100. *Mutat quadrata rotundis?*] Quadratam ædificationem rotundâ mutat. Illa nimirum paulò ante placuerat hæc vero jam magis placet.

101. *Inſanire putas ſolemnia me;*] Communi omnibus errore me duci putas, ideoque me non derides.

102. *Nec medici credis, &c.*] Non me credis inſanum, qui helleboro ſanandus ſim; & cui prætor curatorem dare debeat, ut dictum eſt, lib. 2. Sat. 3. v. 208.

104. *Pravè ſectum ob unguem.*] Ob læviſſima quævis errata, vitia, incommoda.

105. *De te pendentis.*] Clientis te velut patronum & præſidium unicum reſpicientis.

Præcipuè

Sanus præsertim, nisi quando pituita ægritudinem procreat.

Præcipuè sanus, nisi cùm pituita molesta est.

ANNOTATIONES.

108. *Nisi cùm pituita molesta est.*] Irridere videtur Stoicos, asseverantes, sapientem etsi ægrotet, nihilominùs sanum esse; item, sapientem non dolere. *Pituita*, quod petat vitam, dicta creditur nonnullis. Hæc acida & sa[...] morborum fons est, quæcunque à distillatione fiunt, teste Platone in Timæo.

EPISTOLA II. Ad *LOLLIUM*.

Reprimendæ cupiditates. Virtus maturè excolenda.

Dum te, Lolli, summe vir, Romæ recitas scriptorem belli Trojani, ego Præneste hunc revolvi: qui perfectius & uberius, quam Chrysippus & Crantor, docet quid honestum sit, quid malum. Si nihil te prohibet, accipe quamobrem id sic statuerim. Carmen, quo Græcia refertur longo Phrygiæ contrita bello ob cupidinem Paridis.

Trojani belli scriptorem, maxime Lolli, [1]
Dum tu declamas Romæ, Præneste relegi:
Qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Pleniùs ac meliùs Chrysippo et Crantore dicit.
Cur ita crediderim, nisi quid te detinet, audi.
Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem [6]
Græcia Barbariæ lento collisa duello,

ANNOTATIONES.

1. *Trojani belli.*] Eximia est hîc laudatio poëmatum Homeri: qui sane velut optimus scriptor epicus exemplis ostendit luculentis, quid fugere, quid sectari debeas; ita virtutis bona, vitii autem mala exprimens, ut studiosus quisque lector afficiatur. Vide Plutarch. lib. de Homero. Plin. 7. cap. 29, &c.

Maxime Lolli.] Huic nobili adolescenti inscripta est Od. 9. lib. 4. item sequ. Epist. 18. Ejus meminit Vel Paterc. lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 12, & 13. Dio. lib. 54. Ex quibus apparet cur *maximus* dicatur. Nempè is subinde militum tribunus Caio Cæsari in Armeniam pergenti rector datus est ab Augusto patre. Quo magnii ingenii summæque integritatis indicio non potest afferri aliud clarius.

2. *Dum tu declamas.*] Dum tu exercitii causâ ex Homeri scriptis recitas aliquid, ac præclarè differis de virtute. Hoc faciebant Romæ præstantes quique viri.

Præneste.] Secesserat Horatius in eam Latii urbem edito colli inædificatam Tusculum inter & Tiberim: hod. *Palestrina* dicitur. Eam commendat Gell. lib. 16. cap. 13. ubi refert Prænestinos à Tiberio imper. municipes factos, pro referendâ gratiâ, quod sub eorum oppido ex capitali morbo revaluisset.

4. *Chrysippo.*] Stoicus ille philosophus, imo Stoicorum coryphæus & columen. De eo lib. 1. Sat. 3. v. 127. nec non lib. Sat. 2. 3. v. 44.

Crantore.] Academicus iste, Platonis auditor, Xenocratis condiscipulus, mirè laudatur à Cicerone, tum alibi, tum Academ. qu. 4. n. 135 ubi sic habet: *Legimus omnes Crantoris veteris Academici de luctu. Est enim non magnus, verum aureolus* ——— *& ad verbum ediscendus libellus.*

6. *Fabula, quâ Paridis, &c.*] Ilias viginti quatuor libris comprehensa, opus omni laude majus, à summo poëtarum antistite conscriptum, de bello Græcorum adversus Trojanos ad vindicandam injuriam Helenæ Menelai regis Spartæ uxoris, ob singularem pulchritudinem per Paridem raptæ.

Fabula.] Sic vocatur epicum carmen, item dramaticum; quia in his conficta multa inseruntur; differuntq; ab historiâ, quæ nihil nisi verè gestum debet complecti. Vide Epist. ad Pisones, v. 111, 151, 338.

Paridis.] Hic erat Priami & Hecubæ filius, frater Hectoris regis Trojæ, alio nomine Alexander vocatus; quem utero mater gestans, somniavit facem se ardentem parere: nam Trojani excidii incendiique causa fuit. De eo lib. 1. Od. 15.

7. *Barbariæ.*] Cur sic appelletur Phrygia, repete ex annotatis lib. 2. Od. 4. v. 9. & Epod. 9. v. 6.

Lento.] Quod annis decem continuatum fuit.

Stulto[rum]

Stultorum regum et populorum continet æstus.
Antenor censet belli præcidere causam:
Quid Paris? ut salvus regnet, vivátque beatus,
Cogi posse negat. Nestor componere lites
Inter Peleiden festinat et inter Atreiden:
Hunc amor, ira quidem communíter urit utrumq;
Quicquid delirant reges plectuntur Achivi.
Seditione, dolis, scelere, atque libidine, et irâ, [737]
Iliacos intra muros peccatur, et extra.
Rursum quid virtus, et quid sapientia possit,
Utile proposuit nobis exemplar Ulyssem;
Qui domitor Trojæ multorum providus urbes,
Et mores hominum inspexit; latumq; per æquor,
Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
Pertulit, adversis rerum immersabilis undis.
Sirenum voces, et Circes pocula nôsti:

complectitur motus fatuorum principum atque populorum. Antenor belli causam dicit esse *resecandam: ad quod Paris affirmat* se *impelli non posse: etiam ut tutus regnet ac felix vivat. Nestor Achilem inter & Agamemnonem dissentiones conatur dirimere. Hunc amor, ambos autem indignatio pariter accendit. Quodcunque peccant magnates, luunt Græci. Tam intra quàm extra muros Trojæ grassantur seditiones, fraudes, flagitia, cupiditas, iracundia. Jam verò quid virtus, quid prudentia valeat,* idem Homerus *exhibet nobis utili exemplo Ulyssis; qui post expugnatam Trojam perlustravit diversos populos,* eorumque *mores callidus* observavit; *& dum sibi sociisque reditum procurat, gravia plurima subiit immenso mari, contrariis negotiorum fluctibus nusquam submersus. Scis cantus Sirenum, atque Circes pharmaca?*

ANNOTATIONES.

8. *Regum & populorum*] Tam Græcorum quàm Phrygum.

9. *Antenor censet, &c.*] Unus ille ex Trojanorum principibus, qui auctor fuerat Helenæ reddendæ Græcorum legatis eam reposcentibus. Iliad. 7. Paris autem negavit. Ibid.

11. *Nestor.*] Græcus princeps, de quo plura lib. 1. Od. 15. & lib. 2. Od. 9.

12. *Peleiden.*] Pelei filium, de quo lib. 1. Od. 6, 9, 15. Lib. 2. Od. 4. 16. Lib. 4. Od. 6. Epod. 13, & 17.

Atreiden:] Atrei filium, de quo lib. 2. Od. 4. lib. 4. Od. 9. lib. 3. Sat. 3. 187.

13. *Hunc amor, ira quidem, &c.*] Incitatio fuit amoris, iræque, Briseis sive Hippodamia, quam adamans Agamemnon, Achilli eam fortitò eripuit, quæ causa implacabilis odii inter utrumque fomitem præbuit.

14. *Quicquid dilerant reges, &c.*] Peccata regum luunt plebeii.

Delirant] Lira est sulcus: lirare, arando sulcos ducere. Hinc delirare significat, à rectâ viâ declinare, aberrare, desipere. Non. Mar. Fest. Isid.

Achivi.] Ita vocantur ab Achaiâ Græciæ regione, vel ab Achæo rege.

15. *Seditione.*] Achillis à reliquo exercitu secedentis. De quo lib. 1. Od. 15. in fine.

Dolis,] Ulyssis Palamedem circumvenientis.

Scelere, libidine, irâ,] Passim exemplaria legas in Iliade. De Agamemnone Ajacis cadaver humari vetante, item Iphigeniam mactante, dictum est lib. 2. Sat. 3. De Ajace furioso ibid. &c.

18. *Proposuit nobis exemplar Ulyssem;*] In Odysseâ, ubi Ulysses infinita mari terrâque pericula modò virtute, modò arte vicisse ostenditur; non solùm contra homines & monstra, sed & contra deos luctatus. Jupiter & Neptunus concutiunt & frangunt aliquando naves: Lotophagi, Cyclopes, Læstrygonii, Circe, Sirenes, Scylla, Charybdis, proci exitium machinantur. Ex his tamen omnibus evadens, dudum vagabundus, post annos viginti in patriam tandem rediit. *Quam multa passus est Ulysses in illo errore diuturno!* Cic. Offic. 1. n. 1. 113.

19. *Domitor Trojæ*] Sic et Homerus πολίπορθον, *urbis eversorem*, Ulyssem vocat duntaxat, nec tribuit id nominis Achilli, Agamemnoni, Ajaci, Diomedi; ita prudentiâ magis, quàm robore, maxima quæque peragi significans.

23. *Sirenum voces,*] Ampla hæc seges fabulatoribus. Sirenibus nomen à σειρὰ *catena*. Alii aliter. Quidem originem hebraicam expiscantur. Tres fuerunt, Parthenope, Leucosia, Ligea: superiore corporis specie mulieres, inferiore pisces aut aves. Una tibiis, altera lyrâ, tertia voce concinebat. His fata vivere concesserant, quamdiu pertranseuntes cantu morarentur & captarent. Itaque prænavigantes suavi symphoniâ allicere studebant, devorabantque. At Ulysses à Circe edoctus, nautarum & comitum auribus cerâ obduratis, ipse verò malo navis alligatus, audivit quidem, et prætervectus est incolumis. Unde illæ se in mare præcipitarunt. Sedem habebant

Quæ si cum sociis stultus cupidúsque bibisset, [78]
Sub dominâ meretrice fuisset turpis et excors;
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.
Nos numerus sumus, et fruges consumere nati,
Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoíque
In cute curandâ plus æquo operata juventus;
Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, et
Ad strepitum citharæ cessantem ducere curam.
Ut jugulent homines, surgunt de nocte latrones: [79]
Ut teipsum serves, non expergisceris? Atqui
Si noles sanus, curres hydropicus: et, ni

Quæ si fatuè & avidè potasset, ut sui comites, sub dominatu meretricis vixisset infamis & demens, ac velut fœdus canis, aut porcus cœno gaudens. Nos quidem *sumus* dantaxat *numerus, & vivimus* tantùm *ad absumenda alimenta:* sumus quasi *proci Penelopes ignavi, atque Alcinoi juvenes curando corpori nimiam operam dantes: quibus optimum videbatur stertere* usque *ad meridiem, atque citharæ cantu lenire solicitudines.* At quantum est illud dedecus? Ecce *prædones noctu surgunt ad homines trucidandos; tu* verò *non excitaris ad teipsum servandum? Verùm si valens detractas ire, hydropicus festinabis: ac nisi*

ANNOTATIONES.

ad Siculum littus; vel, ut alii scribunt, in Sirenusis scopulis, & in Capreis insulâ, atque ad Surrentinum Italiæ promontorium Tyrrheno imminens mari, inter sinum Puteolanum v. *Golfo di Napoli*, & Præstanum, v. *Golfo di Salerno*. Homer. Odyss. 12. Ovid. Met. 5. cap. 9. Sirenes revera erant meretriculæ tum formâ insigni, tum veneficiis animos hominum trahentes ac depravantes. Indicatur autem Ulysses voluptatum illecebras ac lenocinia prudenter devitasse. Plutarch. Symp. 9. cap. 14. *Homeri Sirenes*, inquit, *nobis immeritò famulosum injiciunt metum. Innuit verò ille avolantes ac divagantes animos per musicam demulceri, & ad cœlestia divinaque pellici.*

23. *Circes pocula*] De illâ famosâ veneficiorum antistite & antesignanâ fusè dictum est in Epod. 17. Plin. lib. 25. cap. 2. *Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus aliàs in admiratione Circes, gloriam herbarum Ægypto tribuit.* Vide Odyss. 13.

26. *Amica luto sus.*] Socii quidem Ulyssis in porcos mutari à Circe venificâ dicuntur, quia fœdis voluptatibus ita corrupti sunt, ut rationis usum amisisse viderentur. Ita S. Chrysost. & alii. Vide Epod. 17. v. 15. At Jo. Bodinus Andegavensis De magorum dæmonomaniâ, l. 2. cap. 6. de ejusmodi hominum in belluas per artem magicam transformationibus fusè disputans, multis & gravibus exemplis ac testimoniis eas revera fieri asserit, additque: Neque fabulosum est, quod Homerus narrat. Ulyssis comites per Circen maleficam in porcos fuisse transformatos, cùm Augustin. ipse lib. De civ. historiam eandem adducat, quamvis opinione ipsius miram, & illam de Arcadibus. In Alpibus quoque memoriâ suâ frequens fuisse dicat, ut stabulariæ mulieres imbutæ malis artibus in caseo darent viatoribus, unde in jumenta illico verterentur, ut necessaria quæque portarent, postque perfuncta opera iterùm ad se redirent. Videatur S. Augustinus De civ. Dei. l. 18. c. 17. & 18. Item Daniel. c. 4. ubi Nabuchodonosor ab hominibus dicitur ejectus, ac per annos septem inter bestias fœnum quasi bos comedisse: postea verò figurâ ejus reversâ ad ipsum, recuperasse pristinum sensum, ac decorem honoremque regni.

27. *Nos numerus sumus,*] Turba sumus sine virtute, exercitûs numerum explentes duntaxat, velut Thersites ille iners & inglorius: videmur tantùm vivere, ut edamus.

28. *Sponsi Penelopes,*] Sive luxuriæ dediti, sive gulæ; ut alibi est annotatum. Vide lib. 2. Sat. 5.

Alcinoique In cute curandâ, &c.] Similes sumus Alcinoo Phæacum regi apud Corcyram insulam, ejusque familiaribus & populis; qui mollitie & voluptatibus perditi, in ignaviâ, socordiâque consenescebant. Proverb. Alcinoi mensa, id est, luxuriosa.

32. *Ut jugulent homines, &c.*] Torrentius ubique sagax errorem hîc subodoratus, librarii incuriâ paginas confusas asserit. Ista nimirùm à v. 32. ad 64. pertinere contendit ad primam Epistolam, atque reponi debere illic post v. 51. *cui sit conditio.* Materiæ quidem & argumenti ratio ad hanc emendationem ducit. Judicabit æquus lector de conjecturâ hâc sat audaci.

34. *Si noles sanus, &c.*] Si dum sanus es, ire nolis ad medicum; curres profectò, cum ægrotabis. Quidam leg. *Si non is sanus, &c.* Id est, si segnis es, & ire piget, dum sanus es, si torpes ignaviâ; deinde cogeris ire, imo currere, cùm hydropsi cruciaberis: cursu enim, & corporis agitatione ac labore morbus iste minuitur. Sensus est: nisi vitia maturè corrigas, frustra deinde conaberis ea depellere inveterata; quin ab his opprimêre. Vulgare est:

Venienti occurrite morbo.

Posces

Posces ante diem librum cum lumine; si non
Intendes animum studiis et rebus honestis,
Invidiâ vel amore vigil torquebere. Nam cur,
Quæ lædunt oculum, festinas demere; si quid
Est animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui cœpit, habet. Sapere aude:
Incipe. Vivendi rectè qui prorogat horam,
Rusticus expectat dum defluat amnis; at ille
Labitur et labetur in omne volubilis ævum.
Quæritur argentum, puerisque beata creandis
Uxor, et incultæ pacantur vomere silvæ.
Quod satis est cui contingit, nihil amplius optet.
[740]
Non domus et fundus, non æris acervus et auri
Ægroto domini deduxit corpore febres,
Hoc animo curas. Valeat possessor oportet,
Si comportatis rebus bene cogitat uti.
Qui cupit aut metuit, juvat illum sic domus et res,
Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
Auriculas citharæ collectâ sorde dolentes.
Sincerum est nisi vas, quodcunq; infundis, acescit.
Sperne voluptates. Nocet empta dolore voluptas.
Semper avarus eget. Certum voto pete finem.
Invidus alterius rebus macrescit opimis:
Invidiâ Siculi non invenêre tyranni

ante lucem petas librum cum lucernâ; nisi mentem applices studio rerum honestarum, vigilans cruciaberis invidiâ vel amore, aliove effectu. Age verò, *quare tam diligenter tollis quicquid oculos offendit; differs* autem integro *anno sanare quod animum corrumpit?* Heus, *facti dimidium tenet, quisquis incipit. Sapientiæ* studium *audacter amplectere: incipe. Qui differt tempus benè vivendi, est* quasi *rusticus expectans donec amnis defluxerit; atqui fluit ille semperque fluens volvetur.* Quorsum verò tam sollicitè *comparantur opes,* expetitur *conjux fœcunda gignendæ proli, nec non sterilia nemora aratro domantur?* Verùm enim *qui nactus est quantum sufficit, nihil ultrà cupiat.* Quippe *nec ædes, nec prædia, nec auri & pecuniæ cumulus* possunt *arcere morbos à corpore, vel curas ab animo domini laborantis. Oportet* benè *valere possessorem, ut fruatur congestis facultatibus.* Porrò *quisquis* vel *cupiditate vel timore conflictatur, non magis prodest illi domus & pecunia, quàm lippo tabellæ pictæ, podagræ fomenta, atque auribus ob sordes contractas malè affectis citharæ* suaviter resonantes. Maturè forma tuos mores. Nam *si vas non est purum, quicquid immittes, vitiabitur. Contemne voluptates. Dolorem creat voluptas ægrè quæsita. Avarus semper est inops. Modum pone definitum cupiditati. Invidus torquetur rebus prosperis alterius. Siciliæ tyranni nullum habuerunt cruciatum invidiâ graviorem.*

ANNOTATIONES.

34. *Ni posces ante diem librum, &c.*] Si vigilare nolueris discendæ causâ virtutis ac sapientiæ, fiet, ut dormire aliquando nequeas ob invidiam, amorem, aut aliud vitium, quo solicitabere.

40. *Dimidium facti, &c.*] Hesiodica sententia est: *Principium est dimidium totius.* Auson.
Incipe, dimidium facti est cœpisse. Superest
Dimidium: rursùm hoc incipe, & efficies.

42. *Rusticus expectat, &c.*] Similis est rustico illi, qui cùm ad amnem pervenisset, stolidè expectabat, dum afflueret omnis aqua, ut ad alternam ripam transire posset.

44. *Quæritur argentum, &c.*] Curamus omnia, quæ ad corpus spectant: quæ animi sunt, cur negligimus?

49. *Valeat possessor oportet, &c.*] Quid prosunt opes diviti, si æger sit animo, vel corpore? si febri, si motu, vel cupiditate torqueatur, an divitiæ sublevabunt?

52. *Ut lippum pictæ, &c.*] Similitudo conglobata hîc, antè, & postea.

53. *Auriculas citharæ, &c.*] Istæ quidem leviter oblectant, & paulisper fallunt dolorem; nequaquam sanant.

55. *Nocet empta dolore voluptas.*] Menander: *Quàm sæpè ob voluptates mœrore afficimur!* S. Hieronym. contra Jovinian. *Irridet Horatius appetitum ciborum, qui sumpti relinquunt pœnitentiam: dicens,*
Sperne voluptates: nocet empta, &c.

56. *Semper avarus eget.*] Avaro deest tam quod habet quàm quod non habet.
Certum voto peto finem] Modum et finem statue cupiditati & desideriis. Vide l. 3. Od. 16.

58. *Siculi tyranni*] Dionysius & Agathocles Syracusanorum, Phalaris Agrigentinorum tyranni, &c. Justin. lib. 4. *Singulæ civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit.*

Quisquis iram non compresserit, posteà cupiet non factum fuisse, quod jusserit animus incitatus, dum vehementiùs dare vindictam properat indignationi non satiatæ. Ira est est brevis insania. Fræna appetitum, qui dominatur, quando non est subactus. Hunc frænis, hunc vinculis stringe. Nam certè *magister equum flexibilem, molli cervice format ad currendum quacunque sessor voluerit. Canis venaticus postquam cervi corium domi allatravit,* continuò *venatur in silvis. Jamjam sincerâ mente documente excipe,* ô *juvenis: jam optima inquire.* Enimverò *testa custodiet semper odorem, quo primum infecta fuerit. Quod si deses maneas, vel fortiter præcurris,* ego *neque desidem expecto neque præeuntes antevertere contendo.*

Majus tormentum. *Qui* non moderabitur iræ,
Infectum volet esse, dolor quod suaserit et mens,
Dum pœnas odio per vim festinat inulto.
Ira furor brevis est. Animum rege, nisi paret, [74¹]
Imperat; hunc frænis, hunc tu compesce catenâ.
Fingit equum tenerâ docilem cervice magister
Ire viam, quam monstrat eques. Venaticus, ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aulâ,
Militat in silvis catulus. Nunc adhibe puro
Pectore verba, puer: nunc te melioribus offer.
Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu. Quòd si cessas, aut strenuus anteis,
Nec tardum opperior, nec præcedentibus insto.

ANNOTATIONES.

60. *Infectum volet esse,*] Facti subinde pœnitebit.

61. *Dum pœnas odio*] Est enim odium iræ impatientia ultionem appetentis.

62. *Animum rege, &c.*] Appetitum vehementem compesce, qui nisi à ratione premetur, hanc ipse opprimit, & in præceps rapit. Pers. Sat. 5. v. 38.

——Intortos extendit regula mores:
Et premitur ratione animus, vincique laborat.

Cic. Offic. 1. n. 101. *Duplex est vis animorum ac naturæ. Una pars in appetitu posita, hominem huc & illuc rapit; altera in ratione, docet & explanat, quid faciendum fugiendumve sit. Ita fit, ut ratio præsit; appetitus verò obtemperet.* ————*Efficiendum autem est, ut appetitus obediant rationi; eamque nec præcurrant ob temeritatem, nec propter pigritiam aut ignaviam deserant, &c.*

64. *Fingit equum*] Equus tenerâ cervice domatur, & ad arbitrium fingitur: catulus ad venationem facile eruditur: sic puer bonos mores sponte imbibit.

65. *Ex quo Tempore cervinam pellem latravit*] Quando pellis, cervo interfecto detracta, ejus intestinis & sanguine cum pane impletur, & insuitur, tunc venaticis canibus objicitur, eosque ad venationem acuit. Gall. *Fair la curée.*

67. *Militat in silvis*] Postquam domi catulus odore cervi aut alterius feræ imbutus est, ratione modo allatâ; exinde in silvis feras ultrò venatur.

Nunc adhibe puro] Præcepta morum accipe, dum animus adhuc purus tibi manet, necdum ullis occupatus aut corruptus est pravis opinionibus vel affectibus. Quidam leg. *adhibe*: ut sit anapæstus pro dactylo.

68. *Nunc te melioribus offer.*] Vel præbe te imbuendum optimis documentis: vel ad meliorem & sapientiorem virum, à quo fingaris ad virtutem & rectum.

69. *Quo semel est imbuta, &c.*] Præclara sententia, quam hinc mutuatus est S. Hieronymus scribens ad Lætam.

70. *Quod si cessas, &c.*] [illegible] piger es in philosophiæ studio, non expe[illegible] te minimè valentem subsequi me acriorem. Quod si me studiosior aut ingeniosior fueris, quem assequi non possum, nequaquam invidebo tibi aut instabo; nec ultra vires meas enitar. Aristoteles interrogatus, quo pacto discipuli egregiè proficerent, respondet: *Si cursu præstantes prosequi studeant, tardiores autem minimè expectent.* Dio. Laert.

EPI-

EPISTOLA III. Ad *JULIUM FLORUM*.

De Tiberio Claudio Nerone, deque literatis quibusdam eum interrogat: deinde hortatur ad studium sapientiæ, & ad fraternam concordiam.

JULI Flore, quibus terrarum militet oris [712]
Claudius Augusti privignus, scire laboro.
Thracàne vos, Hebrùsq; nivali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia turres,
An pingues Asiæ campi collèsq; morantur? [743]
Quid studiosa cohors operum struit? Hoc quoque (curo:
Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
Bella quis, et paces longum diffundit in ævum?
Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit haustus,

O Juli Flore, nôsse desidero in quâ orbis regione bellum gerat Claudius Augusti privignus: an commemoremini in Thraciâ ad Hebrum hiemali glacie constrictum; an apud mare defluens inter terras proximas; an in agris & collibus Asiæ opimis? Quid operis molitur turma literatorum? Ista scire *etiam velim: quis suscepit scribenda Augusti facinora? quis bello & pace* gesta *posteritati mandabit?* quid agit *Titius, paulò post sermone Romanorum celebrandus; qui non timuit* ex ipso *fonte Pindari haurire,*

ANNOTATIONES.

1. *Juli Flore,*] *Tota bella est hæc epistola* inquit bellè Parthenius: *pura admodum minimeque ambitiosa*, teste Scaligero. Scripta Julio Floro Claud. Neronem comitanti, seu ad Pannonicum bellum, seu apud Armeniam, cùm Tigranem in regnum restitueret. Ad illum Horatii familiarissimum inscripta est etiam Od. 2. lib. 4. item 2. Epist. 2. lib. Porrò in hâc eò collimare videtur poëta, ut ad bene faciendam charitatem fraternam exhortetur: ad quod artificiosâ insinuatione utitur, & per quasdam ambages sensim procedit, ut meliùs propositum exequatur.

Juli] Theod. Marcilius non abs re, *Luci* reponendum contendit: quod *Julius* nusquam sit prænomen: nomen autem Floro nequeat statui: siquidem Flori non Juliæ, sed Aquilliæ gentis sint.

2. *Claudius Augusti privignus,*] Claud. Tiberius Nero, Drusi frater natu major, filius autem Liviæ Drusillæ. Hanc enim Augustus, repudiatâ Scriboniâ, marito suo & *quidem prægnantem abduxit, dilexitque & probavit unicè ac perseveranter.* Sueton. Octav. cap. 63. Quinetiam erga ejus *pueros Nerones*, hoc est, in utrumque illum privignum, *animi paterni* fuit. Nam & hos adoptavit, ac Drusum quidem præcipuis honoribus decoravit: Tiberio verò Tuliam suam ex Scribonia filiam dedit uxorem, denique imperium tradidit. Vide lib. 4. Od. 4. & 14. ibique annot. Step-son- privignus

3. *Thraca*] Gr. Θρᾳκή, Thrace vel Thraca pro Thracia.

Hebrus] Thraciæ mons & fluvius. Porrò ibi vehemens rigere frigus dixi lib. 1. Od. 25.

4. *Freta, vicinas inter, &c.*] Hellespontus in angustiis illis fremens scil. inter Sestum Thraciæ & Abydum Asiæ *arces*, vel oppida. Gall. *Les Dardanelles.* Item, *Le detroit de Gallipoli.* Ovid. Trist. 1.

Seston Abydenâ separat urbe fretum.

Turres,] Quid leg. *terras*, i. e. Europam & Asiam angusto illo mari seu freto divisas. Lucan. lib. 2. *Europamque Asiæ, Sestonque admovit Abydo.*

5. *Pingues Asiæ campi*] Cic. pro lege Manil. n. 14. *Asia tam opima est & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.*

6. *Studiosa cohors*] Prætoriani milites literati, vel potiùs docti comites Tiberii. Ut enim ipse studiosus & literarum amans, ita secum habebat literatos quosdam & imprimis studiosos, quorum præcipui nominantur hîc: Titius, & Celsius poetæ; Florus autem orator, poëta, & jurisperitus. Vide infrà Epist. 8.

9. *Titius,*] Septimius ille cognominatur quibusdam, diciturque lyrica & tragica scripsisse: è quibus nihil extat.

10. *Pindarici fontis, qui, &c.*] Qui vulgares & vulgaria contempsit, quasi *lacus & rivos* a

lacus & rivulos patentes aspernatus? quomodo valet? nostrine recordatur? an musarum auspicio Pindaricos numeros accommodare Latinis chordis laborat; an gravitèr agit, assurgitque scribendo tragœdias? Quid Celsus facit? admonitus iterumque admonendus, ut proprias sibi divitias comparet; caveat autem desumere è libellis quos servat Apollo Palatinus: ne si avium turba suas aliquando veniat plumas resumere, risum excitet cornix spoliata surreptis coloribus. Tu verò quid agis? quæ thyma circumvolitas sedulus? Enimverò non exiguum, non rude, non asperum ingenium habes: atq; adeò *sive ad causas* orandas *facundiam adhibes; sive te accingis ad interpretandum jus civile: sive amatorios versus conscribis: præcipua tolles munera hederæ victricis. Porrò si abjiceres fomitem sollicitudinum frigidos* efficientem, certè *pervenires, quo te summa eveheret sapientia. Id curemus, ad id incumbamus tam parvi quàm magni, si volumus esse patriæ nobisque utiles.*

Fastidire lacus et rivos ausus apertos;
Ut valet? ut meminit nostri? fidibusne Latinis
Thebanos aptare modos studet auspice Musâ;
An tragicâ desævit, et ampullatur in arte?
Quid mihi Celsus agit? monitus multùmq; monendus,
Privatas ut quærat opes, et tangere vitet
Scripta Palatinus quæcunq; recepit Apollo. [7+]
Ne, si fortè suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula risum
Furtivis nudata coloribus. Ipse quid audes?
Quæ circumvolitas agilis thyma? Non tibi parvum
Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum.
Seu linguam causis acuis, seu civica jura
Respondere paras, seu condis amabile carmen;
Prima feres hederæ victricis præmia. Quod si
Frigida curarum fomenta relinquere posses,
Quò te cœlestis sapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc studium parvi properemus et ampli,
Si patriæ volumus, si nobis vivere cari.

ANNOTATIONES.

ipsumq; Pindarum lyricorum principem atque fontem adiit: Latinisq; versibus ausus est æmulari styli ejus sublimitatem & sensûs profunditatem. Allegoria.

13. *Thebanos*] Pindarus Thebis oriundus. Lib. 4. Od. 2.

14. *Desævit,*] Sævientes reges & principes repræsentans, gravesque rerum & animorum exprimens conversiones et motus, ut vulgo in tragœdiis.

Ampullatur.] Debet magnus & splendidus esse tragœdiæ stylus. Unde & sæpe significatur cothurno sublimi tragicorum calceamento. Vid. Epist. ad Pis. v. 80.

15. *Celsus*] Pedo Albinovanus ipse est, cui est scripta sequens Epist. 8. Hunc monet, ut plagium evitet, neve aliena scripta usurpet, venditetque quasi sua. Quo iratum sibi posteà redarguit Horatius oblique, velut morosum.

16. *Privatas ut quærat opes,*] Ut proprio, quod aiunt, Marte aliquid inveniat & componat; quæ verò sunt aliorum, ne compilet, sibiq; attribuat.

17. *Palatinus Apollo.*] Augustus bibliothecam in monte Palatino construxit, adjunxitque Apollinis templo. Ibi deponebantur asservabanturque scripta quæcunque judicata fuerant cedro & immortalitate digna.

19. *Moveat cornicula risum*] Nota Æsopi fabula, notum adagium Erasmi, *Æsopicus graculus.* Cornix (vel graculus, ut alii volunt) plumarum suarum pertæsa, alias undequaq; mutuata est. At cùm se alienis coloribus ornatum & fulgentem admiraretur, ecce aves, quæ sua erant singulæ repetentes, nudam haud sine ludibrio reliquerunt.

20. *Ipse quid audes?* Tu quidem ipse, Jule Flore, nihilne operum molitis? quæ scripta, quos auctores imitaris aut evolvis? unde eximia quæque decerpas, velut apes succum è thymo & floribus optimis. [illegible]

25. *Prima feres hederæ*] Sive in foro causas orare, sive consultoribus jura explicare, sive carmina condere volueris, ubique victor & insignis habebere.

Hederæ victricis,] In commissionibus & certaminibus ingeniosis victores hederâ coronabantur. Vide lib. 1. Od. 1. v. 29. Dicta est hedera, quòd hæreat; vel quòd edita petat; vel quia id, cui adhæserit, edat. In tutelâ Liberi putabatur esse, quia ut ille semper juvenis, ita hæc viret: vel quod illa omnia, sicut ille mentes hominum, illigat. Festus.

Quòd si Frigida, &c.] Amicè castigat Flori vitia.

26. *Frigida curarum fomenta*] Ambitio & avaritia curas pariunt infinitas, nutriunt ac fovent, hominemque reddunt frigidum & segnem ad virtutes & studium sapientiæ.

29. *Si patriæ volumus, &c.*] Vide Cic. de officiis.

Debes hoc etiam rescribere, si tibi curæ est, [745]
Quantæ conveniat, Munatius: an malè sarta
Gratia nequicquam coit, et rescinditur; at vos
Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat
Indomitâ cervice feros? ubicunque locorum
Vivitis, indigni fraternum rumpere fœdus:
Pascitur in vestrum reditum votiva juvenca.

Illud insuper mihi significare te rogo; numquid tam carus, quàm decet, tibi sit Munatius: an concordia haud benè reconciliata dirimatur? Verùm sive fervidus sanguis, sive rerum imperitia vos exagitat animo non erudito immites; profecto *non debetis amicitiam fraternam violare: at quacunque in regione versamini,* ego *vestrum in reditum vitulam pasco, Diis ex voto* sacrificandam.

ANNOTATIONES.

31. *Munatius:*] Non is est Plancus ille Munatius, ad quem est Od. 7. lib. 1. Sunt qui non fratrem Julii Flori, sed familiarem duntaxat fuisse arbitrentur: *fœdus* verò *fraternum* dici posse de amicitiâ.

33. *Calidus sanguis,*] Fervens in juventute, sæpe & facilè ebulliens circa cor, iramq; faciens & offensionem. Est in quibusd. codd.

Heu calidus sanguis! heu rerum inscitia vexat!

Rerum inscitia vexat] Contrà rerum usus & experientia, pariter & doctrina morum, ejusmodi juveniles motus placat, & cohibere docet animum temerè effervescentem.

36. *Votiva juvenca.*] Diis vota et promissa pro felici reditu vestro & incolumitate. Huc fortasse pertinet, quod, ut tragici hircum, ita lyrici vitulum seu juvencum solebant mactare.

EPISTOLA IV. Ad *ALBIUM TIBULLUM.*

Ad laborem honestum, moxque ad voluptatem hortatur.

ALBI, nostrorum sermonum candide judex, [746]
Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere quod Cassî Parmensis opuscula vincat?
An tacitum silvas inter reptare salubres 4
Curantem quicquid dignum sapiente bonóq; est?

Tibulle, bone censor nostrorum sermonum, quid putem agere te nunc in regione Pedana? Credamne te *componere, quod superet opera Cassii Parmensis; an otiosum ambulare in nemoribus amœnis,* cæterùm *nihil prætermittentem* eorum, *quæ decent virum probum ac prudentem?*

ANNOTATIONES.

1. *Albi.*] Albius ille Tibullus equestri familiâ Romæ natus, eodem tempore quo Ovidius. Ingenii solertiâ & suavitate, nec non præstanti corporis formâ insignis, nobilibus charus extitit. Elegiarum quatuor libros perelegantes scripsit. Horatio quam familiaris fuerit, patet ex Od. 33. lib. 1. & ex hâc Epistolâ.

Sermonum] Satirarum pariter & epistolarum.

Candide judex,] Sine invidentiâ & adulatione. Fortasse alludit ad nomen *Albii*. Epist. ad Pison. v. 445.

Vir bonus & prudens versus reprehendet inertes,
Culpabit duros, &c.

2. *Pedanâ?*] Pedum Latii oppidum fuit, non longè ab urbe Româ. Pedanos simul & Aricinos, Lavinienses ac Veliternos civitate donatos scribit T. Liv. In eâ porrò regione Tibullus prædium habebat amœnum & locuples. Quo cum secessisset ad leniendas quasdam curas, ad eum scripsit Horatius, ostenditq; multis donatum muneribus à naturâ, à diis, à fortunâ etiam, frui debere illis, dum liceret per usuram vitæ sensim defluentis: neque solicitum esse oportere.

3. *Cassî Parmensis*] Idem is creditur, de quo lib. 1. Sat. 13. quiq; *Etruscus* dicitur. Scripsit tragœdias, elegias, epigrammata. De eo sic vet. comm. Cassius Parmensis, tribunus militum in partibus Cassii & Bruti fuit. Quibus victis, Athenas se contulit. Quintus autem Varus eò missus ab Augusto, ut eum interimeret, studentem reperit; illoq; perempto, scrinium cum libris abstulit. Unde multi credidere Thyesten tragœdiam esse opus Cassii Parmensis.

Non tu corpus eras sine pectore. Dî tibi formam,
Dî tibi divitias dederant, artémq; fruendi. [747]
Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
Quàm sapere, et fari ut possit quæ sentiat, et cui
Gratia, fama, valetudo contingat abundè,
Et mundus victus, non deficiente crumenâ?
Inter spem curàmque, timores inter et iras,
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.
Grata superveniet, quæ non sperabitur hora.
Me pinguem et nitidum benè curatâ cute vises,
Cùm ridere voles, Epicuri de grege porcum,

Atqui *tu non corpus es sine mente. Dii elegantem tibi speciem opésque, &* his *bene utendi facultatem largiti sunt, Quid verò nutrix alumno carissimo exoptet meliùs, quàm sapere & ut quæ sentit possit eloqui, & qui favorem habeat, & existimationem, sanitatemque, & victum lautum, & marsupium nunquam vacuum?* Quoniam autem vivimus *inter spem & solicitudines, inter timores atque indignationes* auctor tibi sum, ut *unumquemque diem ultimum tibi lucere existimes.* Sic enim *jucundum tempus accedet minimè speratum. Certè me succi plenum & corpore egregiè culto fulgentem videbis,* imò, *si jocari velis, suem ex harâ Epicuri.*

ANNOTATIONES.

6. *Sine pectore.*] Sine corde, excors, sine animo & ingenio.

Formam] Egregiâ corporis famâ præstitisse dicitur Tibullus.

7. *Dederant,*] Hoc eò referunt aliqui, cùm pauperior jam factus esset Albius: alii explodunt, constanterque legunt, *dederunt*; penultimâ licenter correptâ. Ut & apud ipsum Tibull. lib. 2. Eleg. 5. *Hæc fuerunt olim,* &c. pro *fuerant*. Apud Lucret. lib. 5. & Æneid. 3. *constiterunt*, ubi vulgò *constiterant*. Certè consentiunt de Ecl. 4. Virgil.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Artemque fruendi.] Oeconomiæ scientiam & peritiam.

8. *Quid voveat dulci nutricula,* &c.] Persius de his fusè, Sat. 2.

9. *Et cui.*] Leg. al. *utque.*

10. *Gratia,*] Apud magnates. Messala Corvinus mirè Tibullum fovit: pariter Messalam Tibullus celebravit. Ipse testis eo disticho:

Hic jacet immiti consumptus morte Tibullus,
Messalam terrâ dum sequiturque mari.

Fama,] Apud omnes. Ovid.

Donec erunt ignes arcusque Cupidinis arma,
Dicentur numeri, culte Tibulle, tui.

11. *Mundus victus,*] Lib. 2. Sat. 2.

Mundus erit, qui non offendit sordibus, atque
In neutram partem cultus miser.

12. *Inter spem, curamque,* &c.] His enim vita mortalium perpetuò conflictatur.

14. *Grata superveniet,*] Gratiora sunt, quæ non expectata superveniunt bona, accedantque insperata.

15. *Me pinguem*] Se, qualis reapse erat, pingit Horatius, obesulum, & cultûs corporis studiosum.

16. *Epicuri de grege porcum.*] Abdomini & voluptatibus ultrò indulgentem. Cic. in Pison. *Epicure noster ex harâ producte, non è scholâ.* Apud Athen. lib. 7. cap. 5. non obscurè dicit, sed altâ voce clamat Epicurus; *Quod bonum sit nullum agnosco, præter voluptatem ex gustu & venere.* Contrà tamen sensisse Epicurum, vide in annot. lib. 2. Sat. 4. init.

EPI-

EPISTOLA V. Ad *TORQUATUM.*

Ad cœnam frugalem invitat, & hilaritatem. Ebrietatis commoda recenset.

SI potes Archiacis conviva recumbere lectis,
Nec modicâ cœnare times olus omne patellâ,
Supremo te sole domi, Torquate, manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffusa palustres 4
Inter Minturnas, Sinuessanúmq; Petrinum. [749]
Sin melius quid habes, arcesse; vel imperium fer.
Jamdudum splendet focus, et tibi munda supellex.
Mitte leves spes, et certamina divitiarum,
Et Moschi causam. Cras nato Cæsare festus

Si conviva potes accumbere in thoris brevibus, nec abhorres edere quodvis olus è tenui patinâ, ô Torquate, expectabo te domi occidente sole. Potabis vinum, Tauro iterum consule, in cados *fusum inter Minturnas paludosas & Petrinum Sinuessanum. Quod si habes aliquid melius, affer; vel jussa exequere. Jam pridem accensus est* meus *ignis, meaque supellex tui gratiâ nitescit. Intermitte curam* rerum *futilium, ac labores* pro *opibus, atque Moschi defensionem. Dies crastina Cæsaris*

ANNOTATIONES.

1. *Si potes.*] Si frugalis & tenuis cœnæ apparatus tibi placere potest.

Archiacis.] Sicut à Pausiâ pictore *Pausiaca* tabella, Sat. 2. 7, 95. ita ab *Archiâ* fabro *Archiaci* lecti.

Conviva recumbere lectis.] Ad mensam accumbere triclinaribus in lectis antiquo modo fabricatis è rudiori materiâ.

2. *Olus omne.*] Durum olus, *betam plebeiam*, Pers. Sat. 3. v. 112.

3. *Supremo sole.*] Sub vesperam. Perperam aliqui altissimum solem accipiunt, afferuntque illud ex lib. 2. Sat. 8. *Dimidio potare die:* nec enim hora ista convenit frugali cœnæ: adde quod sequitur de *æstivæ noctis benigno sermone.*

Torquate.] Estne is L. Manlius ipse Torquatus, causarum patronus; ad quem est Od. 7. lib. 4. Theod. Marcilius, *Euge*, inquit: *Sic mortuum vocat Quintus scilicet.* Intelligit verò Q. Nonium Asprenatem, qui & Torquatus fit appellatus, Augustoque *junctus arctiùs* dicitur. Sueton. Octav. cap. 56. Vide ibid. cap. 43. ubi sic habetur: *In hoc ludicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum aureo torque donavit: passusque est ipsum posterosque Torquati ferre cognomen.*

4. *Vina bibes.*] Nec generosa, quippe è palustribus Minturnis, nec vetustate insignia; nam annis superioribus fusa in amphoras.

Iterum Tauro.] Consulum nominibus solita notari vina alibi dictum est. Vide lib. 1. Od. 20. & lib. 3. Od. 5. Porrò T. Statilius Taurus, homo novus, ut & Agrippa, sed Augusti amicitiâ, victoque in Siciliâ Lepido, rebusque mox in Africâ gestis (unde & triumphum meruit) amphitheatro etiam extructo fuit clarissimus. Consul primò fuisse dicitur anno U. C. 717. secundò vero 728. cùm Horatius annum ætatis ageret 40. aut circiter Neroni nupsit ejus abneptis Statilia Messalina.

5. *Minturnas.*] Hæc olim fuit urbs Latii satis cultâ, prope ostia Liris fluvii, planitie, ubi amphitheatrum & aquæductus. Horum reliquiæ adhuc visuntur, de urbe verò superest parva turris cum tabernâ duntaxat. Non longe aberat ingens palus, in quâ latuit Marius à Syllâ profligatus. De quo Juvenal. Sat. 10. v. 276.

Exilium, & carcer, Minturnarumque paludes.

Sinuessanumque Petrinum.] Montem aiunt esse urbi Sinuessæ imminentem, ubi nunc oppidum cum arce apud Sinuessam excisam, V. *Rocca di monte Dragone.* Alii dicunt fuisse vicum agri Sinuessani, qui celebris erat, vini non quidem bonitate, sed copiâ. Sinuessa verò *Sinope*, in orâ ubi Massicus mons desinit, inter ostia Liris & Vulturni fluminum.

6. *Imperium fer.*] Quidam interpretantur. Tu me fac regem convivii: quod mihi quidem absurdum videtur.

7. *Splendet focus, &c.*] Ad convivium parandum, coquendasque dapes.

8. *Mitte leves spes.*] Omitte paululum solitas occupationes molestas, sive pro divitiis, sive pro famâ & honoribus, sive pro defensione clientum tuorum.

9. *Moschi.*] Is fuisse rhetor Græcus refertur origine Pergamenus, qui veneficii reus à Torquato defendebatur.

Cras nato Cæsare festus.] Cras justitium est, ob

Dat

Dat veniam somnúmq; dies. Impunè licebit
Æstivam sermone benigno tendere noctem.
Quò mihi fortunas, si non conceditur uti?
Parcus ob hæredis curam, nimiúmque severus,
Assidet insano. Potare et spargere flores
Incipiam, patiárq; vel inconsultus haberi. [510]
Quid non ebrietas designat? operta recludit;
Spes jubet esse ratas; in prælia trudit inermem;
Sollicitis animis onus eximit; addocet artes.
Fœcundi calices quem non fecêre disertum?
Contractâ quem non in paupertate solutum?
Hæc ego procurare et idoneus imperor, et non
Invitus: ne turpe toral; ne sordida mappa
Corruget nares; ne non et cantharus et lanx
Ostendat tibi te; ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet; ut coëat par [511]

natalibus sacra, indulget licentiâ dormiendi, sisque erit noctem æstivam gratis colloquiis traducere. Quid opes juvant, *si non licet* his *frui? Si quis parcè* victitat, *nimisque tristis, hæredum causâ, ille stulto proximus est.* Ego verò contrà, *hoc magis bibam, & spargam flores; nec verebor etiam temerarius vocari. Ecquid vinolentia non efficit? detegit occulta; firmam dat fiduciam; inermem impellit ad certamina; anxiis mentis ægritudinem discutit; artes docet. Scyphi abundantes quem non reddiderunt eloquentem? quem non liberalem* vel *in angustâ inopiâ?* Certè *aptus & non repugnans ego ista jubeor curare; ne toral immundum, ne mappa illota nares* faciat *contrahi; ut vasa et patinæ te tibi repræsentent; ne inter familiares reperiatur, qui dicta exportet extrà; ut pares congregentur.*

ANNOTATIONES.

natalem Cæsaris; ac proinde silentibus judiciis, ac strepitu forensi, dormire in multum lucem, & epulari, & hilaritati vacare licebit.

9. *Nato Cæsare.*] Accipiunt vulgò de natali Augusti, qui cùm in Septembri sit circa finem, ex Suetonio, ad rem præsentem non facit admodum. Malim igitur cum quibusdam intelligere natalem Jul. Cæs. qui Julio mense habet *noctes æstivas.* Vide Mac. Sat. 1. c. 12. Dion. l 44.

11. *Æstivam sermone benigno tendere noctem.*] Noctem æstate breviorem extendere seu protrahere sermonibus prolixis, familiaribus, jucundis.

12. *Quo mihi fortunas.*] Ita Muretus, aliique deinceps. Habent tamen codices plerique: *Quo mihi fortuna.*

13. *Parcus ob hæredis curam.*] Quisquis sumptui parcit, geniumque defraudat, ut majores hæredibus opes relinquat, insanit propè.

14. *Spargere flores incipiam.*] Splendidè cœnam apparabo, atque in secundâ mensâ de more flores inspergam.

16. *Designat.*] Non. Marcell. *designare*, est cum notâ & ignominiâ aliquid facere. Donat. in Terent. Adelph. ad eas voces: *Modo quid designavit?* est, inquit novum, quid moliri, seu malum seu bonum.

17. *Spes jubet esse ratas.*] Lib. 3. Od. 21.
Tu spem reducis mentibus anxiis.
Vide ibi, item lib. 4. Od. 12.

Inermem.] Al. *inertem.* Loco mox citato:
Viresque & addis cornua pauperi,
Post te nec iratos trementi
Regum apices, neque militum arma,

18. *Sollicitis animis onus eximit.*] Hinc Liber dictus Bacchus.

Addocet artes.] Seu quia vinum moderatè sumptum acuit ingenium, sive quod ebrii plerumque sunt jactabundi, seque omnia scire prædicant ineptè quidem.

20. *Solutum.*] Vel ab omni sollicitudine paupertatis liberum, vel prodigum in ipsâ paupertate

21. *Idoneus, & non Invitus.*] Erat enim Horatius agilis, hilaris, necnon munditiei perquam studiosus.

22. *Ne turpe toral.*] Ne thori seu lecti triclinii ares offendant convivis sordibus. Vide lib. 2. Sat. 4. sub finem.

Ne sordida mappa.] Ne dum manus abstergant convivæ inter edendum, mappæ immunditia fastidium pariat & nauseam, quod naribus corrugatis significatur. Vide loc. mox cit. Sat. 4. l. 2.

23. *Cantharus & lanx Ostendat tibi te.*] Vasa tam sint nitida, ut quasi speculum imaginem tuam reddant exhibeantque.

Cantharus.] Vas vinarium speciem referens scarabæi, qui κάνθαρος Græcè dicitur: tali poculo usus Bacchus, ipsi proinde sacro. Meminit Macrob. pariterque Athenæus. Item Plin. lib. 33. cap. 11. C. *Marius post victoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur.* Arnob. sub finem lib. 6. *Quid in Liberi dextrâ pendens potorius cantharus?* Magnum, ansatumque indicat Virgil. Ecl. 6. v. 17.
Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.

25. *Sit, qui dicta foras eliminet.*] Ne quis extra limen domûs efferat, effutiat, evulget.

S

Junga-

ngatúrque pari. Butram tibi Septimiúmque
, nisi cœna prior potiorque puella, Sabinum
etinet, assumam. Locus est et pluribus umbris
d nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.
u quotus esse velis, rescribe; et, rebus omissis
tria servantem postico falle clientem.

Porrò convivas tibi dabo Butram & Septimium, Sabinum quoque dummodò non detineat eum cœna prior et amica potior. Est etiam locus multis comitibus: at in convivio nimis constipato caprinus fœtor molestus est. *rescribe quotus esse cupias.* Mox *autem negotiis abjectis, per fores posteriores fuge clientem in io stantem.*

ANNOTATIONES.

æ inter potandum dicta liberiùs fuerint: ex bus temerè invidia conflетur. Apud Lacedæ-ouios, inquiunt, publica intrantibus convivia quis senior ostendens fores ita monebat: *Per s ne verbum ullum egrediatur.*

25. *Ut coeat par.*] Hinc enim jucundior fit rmocinatio.

26. *Butram, tibi, &c.*] Non unus est qui gat *Brutum.*

28. *Umbris.*] De his conviviorum sectatori-us lib. 2. Sat. 8.

29. *Sed nimis arcta premunt.*] Ubi plures sunt onvivæ, axillarum gravis odor creat nauseam. Vide Epod. 12.

30. *Tu quotus esse velis rescribe;*] Dic quot elis tibi sodales convivas. Varro dicebat conviyarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum; id est, proficisci à tribus, & consistere in novem, &c. quæ lege apud Gell. lib. 13. cap. 11.

3. *Postico.*] Plautus *posticulam*, dicit, sub. ostium. Petronius *posticulam*, sub. januam. Gall. *Porte de derriere.* Angl. The back door. Virgil. Æ. 2. v. 453. ita rem explicat:

> *Limen erat, cæcæque fores, & pervius usus*
> *Tectorum inter se Priami, postesque relicti*
> *A tergo.*

Clientem.] Moschum vel alium, qui in atrio te observet alloquendi cupidus. Hunc autem falle egrediens per januam posteriorem, et veni ad me.

EPISTOLA VI. Ad *NUMICIUM.*

Felix est, qui nihil timet, nihil cupit.

NIL admirari propè res est una, Numici,
Solàque quæ possit facere et servare beatum.
Hunc solem, et stellas, et decedentia certis
Tempora momentis, sunt qui formidine nullâ
Imbuti spectent. Quid censes munera terræ?
Quid maris extremos Arabas ditantis et Indos?

O Numici, nihil mirari, est unica fere & sola res, quæ possit beatum efficere & servare. Reperiuntur homines, qui nullâ trepidatione affecti contemplantur solem hunc, & stellas, & tempora certis horis abeuntia. Quid putas de terræ donis? quid de muneribus maris ultimos Arabas Indosque locupletantis?

ANNOTATIONES.

1. *Nil admirari.*] *Admirabilis epistola* in-it Parthenius; *erudita* Torrentius; *aurea*, mbinus. Sanè admirabilis, quæ nihil stultè rari, luculenter mirè docet; erudita, quæ ilosophiæ moralis & Stoæ mysteria recondi-ima clarè exhibet, atque solerter insinuat; rea, quæ *aureæ mediocritatis*, ac veræ virtutis aginem eleganter adumbrat.

Nil admirari, &c.] Non percelli admira-ne illâ fatuâ è quâ nascitur cupiditas vel or, animum perinde torquentes. De eâ st. 1. v. 47. Stultæ illi admirationi virtutem contrariam Democritus vocabat ἀθαυμασίαν.

Numicia.] Numicia gens Romæ patricia.

3. *Decedentia certis Tempora momentis.*] Conversiones astrorum, indeque natas mutationes, temporum vices, ac tempestatum varietates, &c.

4. *Formidine nullâ Imbuti.*] Quod si intrepidi spectant cœlestia, certe multò magis terrena.

5. *Munera terræ?*] Aurum, argentum, &c.

6. *Munera maris?*] Margaritas, gemmas, &c.

Arabas.] De his lib. 1. Od. 29. lib. 12. Od. 12.

Indos.] Lib. 1. Od. 12.

Ludicra

Ludicra quid, plausus, et amici dona Quiritis?
Quo spectanda modo, quo sensu credis et ore? [753]
Qui timet his adversa, ferè miratur eodem
Quo cupiens pacto: pavor est utrobique molestus;
Improvisa simul species exterret utrumque;
Gaudeat, an doleat, cupiat metuátne. Quid ad rem,
Si quicquid vidit melius pejúsve suâ spe,
Defixis oculis, animóque et corpore torpet?
Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui,
Ultrà quàm sat est virtutem si petat ipsam.
I nunc, argentum, et marmor vetus, æráque et artes
Suspice; cum gemmis Tyrios mirare colores;
Gaude, quòd spectant oculi te mille loquentem;
Gnavus manè forum, et vespertinus pete tectum,
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris [754]
Mucius, et (indignum quod sit) pejoribus ortus
Hic tibi sit potiùs, quàm tu mirabilis illi.
Quicquid sub terrâ est, in apricum proferet ætas;
Defodiet condétque nitentia. Cum benè notum

quid de ludis, & applausu, ac muneribus populi *Romani faventis? Quo animo, quo judicio vultuque aspicienda* hæc *putas?* Certè *qui formidat istis contraria, eodem modo afficitur, quo* is, qui ea *desiderat: atque in utroque trepidatio est æquè molesta, cum insperata species utrumque perturbat; seu lætetur, seu mœreat, seu cupiditate, seu formidine* percellatur. *Quid* autem *ad propositum, si cum aliquid aspexerit fortunatius aut infelicius quàm speravit, oculos* tenet *immotos, atque mente* simul *& corpore obstupescit? Virtutem ipsam si* quis *nimium expetat; sapiens desipere, justus injustus esse existimabitur. I modò; admirare argentum & vetus marmor, & fabrefacta ex ære; purpuram & gemmas concupisce; lætare quod te dicentem mille oculi attendunt: manè forum frequenta sedulus, ac serò domum redi, ne Mucius plus tritici,* quam tu, *colligat ex agris dotalibus, et ne ille (quod indignum est) ignobiliori stirpe genitus à te suspiciatur magis, quam tu ab illo. Quodcunque abditum in terrâ* delitescit, id *tempus exponit in apertum; infodiet autem & occultabit conspicua.* Sic *postquam*

ANNOTATIONES.

7. *Ludicra.*] Victoriam in ludis, quæ magni olim habita.

Plausus.] Benevolentiam populi significatam publicè, vel assurgendo, vel consalutando, vel acclamando, vel applaudendo. Vide l. 1. Od. 20.

Dona Quiritis?] Honores & magistratus delatos per suffragia populi Rom. *Qui dabat olim Imperium, fasces, legiones, omnia.* Juvenal. Sat. 10. v. 78.

8. *Quo sensu.*] Stoici dicebant perturbationes omnes opinione constare.

Ore?] Fronte: oculis affectus demonstrantur ut plurimùm.

9. *His adversa.*] Inopiam, contemptum, ignominiam, sibilos, explosiones.

10. *Pavor.*] *Metus est mentem loco movens.* Cic. Tuscul. 4.

Utrobique molestus; Al. *utrique*, cupienti acthmenti: timens enim vexatur dolore mali futuri, cupiens autem desiderio boni absentis.

11. *Improvisa simul species exterret utrumque*;] Seu species boni præsentis insperata, quæ nimio gaudio exanimat etiam interdum, seu species mali præsentis tristitiam creans eo graviorem, quo minùs exspectabatur. Unde exoritur stupor, torpor, ægritudo, mentis alienatio, &c.

12. *Quid ad rem.*] Quid ad felicitatem, quam nunc rem investigamus.

17. *I Nunc, &c.*] Si res bonas, si virtutem ipsam ultra quàm satis est, expetere stultum est; an licebit cupidè scrutari metalla, vasa, lapides, purpuram: imò famam, celebritatem nominis, opes, honores, &c.?

18. *Tyrios colores*;] Vide lib. 2. Od. 18. v. 8. ibique annot. Item lib. 3. Od. 20. in fine.

20. *Gnavus manè forum, &c.*] Vel primo manè forum negociantium pete ibique emere, quod *Janus summus ab imo perdocet*; hoc est; fœnore divitias accumula: Epist. 1. v. 51. Item lib. 2. Sat. 3. vel. forum judiciarium frequenta, & causis agendis quæstum fac. Martial.

Dives eris, Romæ si causas egeris.

Vespertinus pete tectum.] Diem totam lucro faciendo consume; nec domum redi, nisi serò & sub vesperam.

21. *Dotalibus agris.*] Ab uxore acceptis dotis nomine.

22. *Mucius.*] Plebeius & ignobilis.

23. *Quàm tu mirabilis illi.*] Quod tu potius illi obscuro & abjecto non sis mirabilis per majores divitias. Prolepsis.

24. *Quicquid sub terrâ est.*] Quicquid nunc stultè miraris & optas, peribit; & tu pulvis cum istis: quære potiùs virtutem, quæ sola bonum stabile est et solidum. Epist. 1. v. 47.

Porticus

'orticus Agrippæ, et via te conspexerit Appî;
re tamen restat, Numa quò devenit & Ancus.
i latus aut renes morbo tentantur acuto,
Quære fugam morbi. Vis rectè vivere? Quis non?
i virtus hoc una potest dare; fortis omissis
Hoc age deliciis. Virtutem verba putas, ut
ucum ligna? cave ne portus occupet alter; [755]
Ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas:
Mille talenta rotundentur, totidem altera, porrò et
Tertia succedant, et quæ pars quadret acervum.

porticus Agrippæ & via Appia te spectaverit valde illustrem; attamen superest ut pergas eo, quo Numa & Ancus tandem iverunt. Age verò, *si latus aut renes graviter dolent; exquire doloris levamen.* At *visne rectè vivere? Ecquis non vult?* inquies. Ergò, *si sola virtus hoc conferre valet, ad hoc labora strenuè, abjectis voluptatibus.* Quod *si contra virtutem censes* mea *esse* 'erba, *sicut lucum arbores* tantùm: *cura* diligenter *ne alter portus occupet, neve dimittas negotiationem apud Cibyrates & Bithynos:* cura ut *mille talenta compleantur, totque altera adjiciantur,* 'emque *tertia,* imo & quarta, *ut tumulus reddatur quadratus.*

ANNOTATIONES.

26. *Porticus Agrippæ.*] M. Agrippa tertiùm onsul Pantheon fecit; addidit verò porticum olumnis ingentibus, trabibus etiam æneis auro uperfusis superbam. Synedoc. pro quâvis orticu, quæ quidem Romæ fuit multiplex. Epist. 1. v. 71. In his ambulare, seque ostenare insignes quique consueverant.

Via Appî.] Appius Claudius censor viam Româ per portam Capenam Brundusium usque onstravit adeò latam, ut plaustra duo sibi ccurrentia facilè pertransirent. Hæc à Trajano staurata Statius 2. Sylv. carm. 2.

Appia longarum teritur regina viarum.

27. *Ire tamen restat.*] Postquam te omnibus stentâris, diuque splendidè egeris, tandem noriendum est; perinde ac ipsi Rom. reges nortui sunt. Vide lib. 1. Od. 28. & lib. 4. Od. 7. v. 15.

Numa.] Pompilius, secundus à Romulo ex, justitiâ clarus & religione. T. Liv. lib. 1. Plutarch. &c.

Ancus.] Martius, rex quartus Rom. Numæ x filiâ nepos, bellicâ gloriâ effulsit. T. Liv. cit.

28. *Si latus aut renes, &c.*] Si labores leuritide, vel nephritide. Vide lib. 2. Sat. 3. 29.

29. *Quære fugam morbi.*] Ut corporis, sic animi debes morbos fugere, pari saltem ligentiâ.

31. *Virtutem verba putas.*] Si inane quid se virtutem putas. Hercules apud tragicum iendam, & exinde Brutus (ex Dione lib. 47.) ploratis rebus exclamasse fertur: *O misera irtus, eras igitur nugæ tantummodò: ast ego velut rem solidam sectabar, verum fortunæ viebas:* tumque vocavit unum è familiaribus, se interficeret.

Ut Lucum Ligna.] Veruntamen non arbores ciunt lucum, sed religio & consecratio alicui amini.

32. *Cave ne portus occupet alter.*] Ante alios ari te committe: naviga ad Cibyrates & Bithynos: occasiones occupa negotiandi, & ex negotiatione ditescendi. Pers. Sat. 6. v. 75. *Mercare, atque excute solers Omne latus mundi, ne sit præstantior alter, &c.*

33. *Cibyratica.*] Cibyra urbs Phrygiæ magnæ, in confinio Lyciæ, cognomento magna, æquitatis famâ celebris; ex Strabone. Eò verò mitti solebant lucriones, & quotquot valde quæstum odorari & sectari cognoscebantur. Altera fuit Cibyra minor dicta, apud Ciliciam, ab orâ maris distans decem propè milliaribus.

Bithyna.] Bithynia Asiæ regio, hinc Euxino mari, illinc Propontidi vicina, Thracia Asiatica Xenophonti, nuncupata. Urbes habuit præclaras Chalcedonem, Nicomediam, Apamiam, Nicæam, Heracleam, Prusam.

34. *Mille talenta rotundentur.*] Rotundum dicitur omni ex parte perfectum. Gal. *Faire le compte rond:* & Ang. *To make up a round sum.*

Talenta.] Talentum, ταλαντον, *statera, lanx, pondus:* aliquando ponitur pro quovis ingenti pondere auri vel argenti, aliàs significat certum pondus, quod tamen varium variis gentibus. Celebratur in primis talentum Atticum, quod drachmas sexies mille continebat. Porrò drachma Attica respondet grosso Francico, qui valet octo solidos cum sex denariolis, aut circiter: siquidem marca argenti grossos habet sexaginta quatuor, illaque ut plurimùm valet viginti sex aut septem libellas, sive Francicos, ut vocamus. Quæ cùm ita sint; grossi illi sexies millies multiplicati, conficiunt monetæ nostræ libellas 2550. Quanto verò talentum auri majus sit argento, et auri supra argentum valore facilè æstimaveris.

35. *Quæ pars quadret acervum.*] Ut quatuor mille talenta inveniantur integra, completa, & perfecta. Pers. cit.

Rem duplica: feci: jam triplex, jam mihi quartò,
Jam decies redit in rugam.

Scilicet

Nempe dominatrix pecunia tribuit opulentam conjugem, & fidem, & amicos, & nobilitatem, & pulchritudinem: atque divitem stipant Suada & Venus. Verum enim *Cappadociæ rex abundans servis indiget pecuniâ. Ne tu fueris ejusmodi,* sed potiùs Lucullo similis. *Lucullus, inquiunt, interrogatus num posset centenas chlamydes ad spectaculum commodare, respondit: Quâ* ratione *possum tot* præbere? *attamen quæram, & quot invenium, præbebo. Paulò* verò *postea significat, se domi habere quinque millia chlamydum:* posse igitur *sumi partem vel cunctas.* Hoc est locupletem esse. At contrà *angusta est res familiaris, in quâ non plurima superfluunt, ignoranturque à domino & juvant fures.* Quæ cum ita sint, *sique opes solæ valent reddere felicem & conservare; hunc laborem primum assume, & ultimum dimitte. Si beatum facit decus* externum *& favor; emamus servum, qui nomina* civium *suggerat, qui latus sinistrum pungat, moneatque manum offerre trans udes:*

Scilicet uxorem cum dote, fidémque, et amicos,
Et genus, et formam regina pecunia donat;
Ac benè nummatum decorat Suadela Venúsque.
Mancipiis locuples eget æris Cappadocum rex:
Ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt,
Si posset centum scenæ præbere rogatus; [habebo,
Quî possum tot? ait: tamen et quæram, et quot
Mittam. Post paulò scribit, sibi millia quinque
Esse domi chlamydum: partem vel tolleret omnes.
Exilis domus est, ubi non et multa supersunt,
Et dominum fallunt, et prosunt furibus. Ergo
Si res sola potest facere et servare beatum;
Hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
Si fortunatum species et gratia præstant;
Mercemur servum, qui dictet nomina, lævum
Qui fodicet latus, et cogat trans pondera dextram

ANNOTATIONES.

38. *Suadela.*] Sive Suada, Gr. Πειθὼ, persuasionis dea. Videtur Horatius indicare facilitatem conciliandi nuptias, tum quod addit, *Venúsque*; tum quod antè dixit, *uxorem cum dote.*

39. *Mancipiis locuples, &c.*] Cappadocia minoris Asiæ perampla regio, cujus populi ad servitutem adeò nati, ut offerentibus libertatem Romanis, maluerunt regem eligere Ariobarzanem. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 27. Cic. post redit. in senatum: *Cappadocem modò abreptum de grege venalium diceres.* Pers. jam cit.

Cappadocas rigidâ pingues plausisse catastâ.

40. *Ne fueris hic tu.*] Ne sis qualis rex ille, unâ re abundans, cæterarum inops. Quin potiùs sic ut Lucullus adeo locuples rebus omnibus, ut plus possideret quàm sciret. Vult suadere poeta sapientiæ studendum imprimis, quam habenti omnia præstò adsunt.

Chlamydes Lucullus, &c.] Lucullus Romæ insignis vir nobilitate, facundiâ, opibus, Africam prætor justissimè administravit; Mithridatem non semel profligavit, &c. Is rogatus à prætore urbano, ut celebrandi causâ spectaculi commodaret chlamydes multas, longè plures etiam obtulit.

43. *Millia quinque Esse domi chlamydum.*] Plutarch. in Luculli vita, cap. 39. minorem numerum designat; centum nempe ait ab eo petitas, ducentas autem fuisse missas: quod certè propiùs ad verum accedit.

46. *Dominum fallunt.*] Nescientem esse tantas sibi divitias.

Prosunt furibus.] Scilicet è magno acervo facile detrahitur ac surripitur aliquid, domino vix advertente. Plaut. *Nihil est hic quod furibus: ita inaniis sunt oppleta atque araneis.*

47. *Si res sola potest, &c.*] Si opibus sui beatum credimus, iis maximè congerendis operam demus.

49. *Si fortunatum.*] Si nominis splendore & gratiâ apud populum constare felicitatem existimamus, captandis civium animis incumbamus, magistratus & dignitates ambiamus: atque *mercemur servum* nomenclatorem, qui nobis præeat, ut fit, deducatque ad prensandum unumquemque & verbis officiosis demerendum.

50. *Qui dictet nomina, &c.*] Qui candidatum moneat, quo quisque civium appellandus nomine, quo officii genere obtinendum sit ejus suffragium. Cic. pro Muræna: *Quid quod habes nomenclatorem? . . . . . Si nomine appellari abs te cives tuos honestum est, turpe est eos notiores esse servo tuo quàm tibi.* Vide Sigon. 3. De judic. cap. 30.

Lævum Qui fodicet latus.] Servus nomenclator incedens ad latus heri lævum honoris causâ, quoties obvius repentè fiebat quisquam salutandus, domini latus cubito pulsabat subjiciebatque atque insusurrabat, quis & qualis esset ille civis, ut ritè & honestè appellaretur.

Porri-

orrigere: Hic multùm in Fabiâ valet, ille Velinâ;
uilibet hic fasces dabit, eripiétque curule,
ui volet, importunus ebur: frater, pater, adde,
t cuique est ætas, ita quemque facetus adopta.
i benè qui cœnat, bene vivit; lucet, eamus [758]
uo ducit gula: piscemur, venemur; ut olim
argilius, qui manè plagas, venabula, servos
)iffertum transire forum populùmque jubebat;
nus ut è multis populo spectante referrent
mptum mulus aprum. Crudi tumidique lavemur,
uid deceat, quid non, obliti: Cærite cerâ

atque insusurret indigetque: *Iste plurimum potest in Fabiâ tribu, hic in Velinâ: ille, cui voluerit, fasces dabit, & cui libuerit ebur curule detrahet molestus: voca fratrem vel patrem secundum ætatem cujusque; sic unumquemque urbanè tibi concilia. Quod si beatè vivit, qui lautè vescitur; dies est, pergamus quo gula trahit: piscemur, venemur: sicut pridem Gargilius, qui mane per forum populo frequens ire jubebat famulos cum retibus ac venabulis, ut coram plebe mulus unus è pluribus reveheret aprum ab eo comparatum.* Epulemur etiam, & *balnea subeamus* cibis *non coctis pleni*; *nec curemus, quid justum sit, & quid indecorum*: præstemus nos licet *censurâ*

ANNOTATIONES.

51. *Trans pondera dextram Porrigere:*] Varia c varii effutiunt. Sunt qui notari velint ambitios petitores publica pondera in largitionibus :cedentes, et olei, vini, cæterorumque plusllum donantes. Alii sic explicant: Moneat achium exerere extra togam collectam & comicatam, dextramque porrigere ad prensandum currentem fortè civem. Hæc sanè longè æsita videantur. Vero propius est: Admoneat ndidatum occurrenti civi obviam ire, & manum l prensando vel adjuvando porrigere, superatis iam impedimentis, si quæ interveniant; v. g. rè turba obstiterit, sive moles aut trabes in â saxaque ponderosa fuerint intermedia, ea nsiliendo, & salutandum civem diligenter & ficiosè adeundo.

52. *Hic multùm in Fabiâ, &c.*] Sic nomenitor hero candidato suggerit: En ille civis in bu Fabiâ multùm valet: eum proinde multis ficiis & blandimentis capta.

Fabiâ, Velina;] Pop. Rom. in 35 tribus seu isses aut familias divisum, nôrunt omnes; & ffragia ferri solita modò viritim, seu per viros ıgulos; modò tributim aut centuriatim, id t, per tribus aut centurias. Vide Alex. ab lex. lib. 4. cap. 3. ubi de comitiis curiatis, nturiatis, tributis, deque variâ subinde ratie suffragandi.

Fabiâ.] A gente Fabiorum nominatissimâ cta est.

Velinâ.] Seu à Velinâ, editâ urbis regione; ı à Velino lacu cujus incolæ in civitatem citi. Cætera tribuum nomina, numerumque andoque diversum lege apud cit. Alex. ab lex. lib. 1. cap. 17., &c.

53. *Cuilibet hic fasces dabit.*] Imperium, conlatum, summum magistratum hic habet, & feret cuicunque ille suffragari voluerit; adeò let apud tribules, totque suffragatores secum ahit. Et è contrario.

Fasces.] Nemo nescit pro magistratu poni hæc magistratuum insignia. Synecd. Nimirùm dictatori apparebant lictores 24. cum fascibus; consuli duodecim; proconsuli, & prætori sex. *Fasces* autem erant virgæ plures securi circumligatæ, ita ut extaret ferrum; quibus significabatur potestas castigandi quæ corrigenda erant, præcidendi verò quæ non possent emendari. Plutarch. Problem.

Curule ebur:] Synecd. magistratum, cui jus est sellæ curulis eburneæ, et in eâ sedendi, seu cùm judicia exercet, seu cùm in curiam vehitur. Gell. l. 3. cap. 18. Tull. Catil. 4. *Nam hæc sedes honoris, sella curulis, unquam vacua mortis periculo atque insidiis fuit.* Juvenal Sat. 10. v. 91.

. . . . *illi sellas donare curules:*
Illum exercitibus præponere, &c.

56. *Si benè qui cænat, benè vivit;*] Pers. Sat. 4. v. 17.

Quæ tibi summa boni est? unctâ vixisse patellâ
Semper, & assiduè curata cuticula sole.

60. *Gargilius.*] Is inanis & stultâ gloriæ cupiditate ductus, videri cupiebat venando cepisse feram, quam pretio mercatus erat ab aliis captam.

61. *Crudi tumidique lavemur.*] Lavabant prisci helluones ad accelerandam ciborum coctionem, excitato calore naturali per frigoris antiperistasin, ut citiùs & novâ fame ad epulas redirent.

Cærite cerâ digni:] Digni inferri in tabulas Cæritum, id est, à censore infamiæ labe notari, non secus ac urbis Cære populi, quibus ob flagitiosam defectionem jus suffragii ademptum est. Vide Gell. lib. 10. cap. 13. Item Petrum Crinit. De hon. disc. lib. 7. cap. 6. ubi sic habet: Primi omnium municipes facti Cærites sine ullo juris suffragio . . . . . unde tabulæ Cærites dictæ, in quas censor eos

Digni:

digna: imitemur luxuriosos comites Ulyssis Ithacæ regis, qui patriam posthabuerunt vetitæ voluptati. Si autem, ut Mimnermus arbitratur, nihil dulce est sine amore & jocis; in amore & jocis vive. Age, vale. Si quidpiam scis his melius, benignè communica nobiscum; *si non* autem, *illis mecum utere.*

Digni: remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei,
Cui potior patriâ fuit interdicta voluptas. 64
Si, Mimnermus uti censet, sine amore jocisque
Nil est jucundum; vivas in amore jocisque. [79]
Vive, vale. Si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti; si non, his utere mecum.

ANNOTATIONES.

referebat, qui notâ vel ignominiâ quâpiam forent insignes. Ex quo eruditè Flaccus in Epistolâ ad Numicium, dignos Cærite cerâ appellat Romanos, qui luxu & voluptatibus turpissimis tenebantur: quem locum Horatiani interpretes ineptissimè, ut alia permulta, exposuerunt. Hactenùs ille.

63. *Remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei.*] Ulysses à Tiresiâ vate monitus edixerat sociis, ne boves solis violarent. At illi, Ulysse dormiente, ex iis mactatis epulas sibi pararunt. Quapropter iræ numinum obnoxii pœnas dederunt, naufragioque absumpti patriam non reviserunt. Vide lib. 2. Sat. 5.

65. *Mimnermus.*] Hic poëta Epicureus, Colophonius, vel Smyrnæus, septem sapientibus antiquior vel æqualis, pleraque scripsit amatoria elegiaco versu, tam suaviter & argutè, ut Ligyostades appellaretur. Suidas. *Mimnermus dulces reperit sonos, & mollis pentametri cantus.* Athæn. lib. 13. cap. 8. Propert. lib. 1. Eleg. 9.

Plus in amore valet Mimnermi versus Homero:
Carmina mansuetus lenia quærit amor.

Apud Plutarch. lib. De virtute morali, hoc Mimnermi distichon refertur:

Τίς δὲ χάρις, τί τὸ τερπνὸν, ἄνευ χρυσῆς Ἀφροδίτης;
Τεθναίην, ὅτε μοι μηκέτι, ταῦτα μέλοι.
Quid gratum, quid jucundum, aurea si Venus absit.
Emoriar, me horum cura relinquat ubi.

67. *Istis.*] Quæ de summo bono disserui.

EPISTOLA VII. Ad *MÆCENATEM.*

Mæcenatis in se liberalitatem laudat, at libertatem & otium [illegible] præfert.

Promiseram tibi, Mæcenas, ruri me commoraturum non plus *quinque diebus*; ecce autèm *integro* mense

QUinque dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax desideror: [illegible]

ANNOTATIONES.

1. *Quinque dies.*] De hâc epistolâ rectè quidem Scaliger: *Septima*, inquit, *adeo elegans est, adeo urbana, ut ad eas virtutes nihil addi posse videatur.*

Rure.] In villâ meâ Sabinâ. Vide infrà Epist. 16. De illâ jam anteà lib. 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. lib. 3. Od. 1?. Epod. 1.

2. *Sextilem.*] Hic mensis, ut & Quintilis, à numero dictus, secundùm Romuli ordinationem, Martio anni tenente principium: nihilominùs tamen etiam post præpositos à Numâ Januarium ac Februarium, vetus nomen retinuerunt Quinctilis & Sextilis, quamvis non jam quintus et sextus, sed septimus & octavus essent. Posteà verò in honorem Julii Cæsaris Dictatoris, legem ferente M. Antonio Marci filio consule, Quintilis appellatus est Julius, quòd eo mense ad 4. id. Quintil. Julius Cæsar in lucem editus sit. Augustus deinde [illegible] Sextilis anteà vocabatur, donec honori Augusti daretur ex senatûs consulto, cujus hæc [illegible] verba: *Cum imperator Cæsar Augustus mense Sextili & primum consulatum inierit, & [illegible] umphos tres in urbem intulerit; & ex [illegible] legiones deductæ secutæque sint ejus [illegible] fidem; & Ægyptus hoc mense in [illegible] populi Rom. reducta sit; finisque hoc [illegible] bellis civilibus impositus sit; atque ob hæc [illegible] hic mensis huic imperio felicissimus sit ac [illegible] placere senatui ut mensis Augustus [illegible]* Macrob. lib. 1. cap. 12.

Si me vivere vis sanum rectéque valentem; [760]
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mæcenas, veniam; dum ficus prima, calórque
Designatorem decorat lictoribus atris;
Dum pueris omnis pater et matercula pallet;
Officiosáque sedulitas, et opella forensis
Adducit febres, et testamenta resignat.
Quòd si bruma nives Albanis illinet agris,
Ad mare descendet vates tuus, et sibi parcet, [761]
Contractúsque leget. Te, dulcis amice, reviset
Cum Zephyris, si concedes, et hirundine primâ.
Non, quo more pyris vesci Calaber jubet hospes,
Tu me fecisti locupletem. Vescere sodes.
Jam satis est. At tu quantum vis tolle. Benignè.
Non invisa feres pueris munuscula parvis.

Augusto absum fallax. Verum si me vis incolumem vivere, & bene valere, quod ægrotanti concederes, hoc indulge ægrotare metuenti; dum prima ficus, & æstus libitinarium exornat atratis ministris; dum parentes filiis timent; dum sedulus & officiosus in foro labor gignit febres, atque aperit testamenta. Cum verò hyems nivibus operiet agros Albanos, statim *ad mare decurret tuus poëta, suique solicitus rarius leget.* Demum *ad te revertetur cum Favoniis, & primâ hirundine, si* quidem *ita volueris, ô suavis amice.* Enimverò *nequaquam mihi opes largitus es, quâ ratione hospes Calaber* viatorem *cogit pyra comedere.* CAL. *Comede, quæso, ait.* VIAT. *Abunde est.* CAL. *Aufer quantum placuerit.* VIAT. *Liberalis es* admodum. CAL. *Aufer,* inquam, *dona puerulis grata.*

ANNOTATIONES.

4. *Dabis ægrotare timenti, Mæcenas, veniam;*] Horatium nempe habere comitem assiduum Mæcenas cupiebat. At ille amantior suæ libertatis, hoc servitii genus vix ferebat. Adde quod poëtæ & carmina secessum atque otium requirunt. Vide posteà v. 34.

5. *Dum ficus prima, calorque.*] Dum fervet canicula, quo tempore maturescunt ficus. Porrò gravis æstate est Romæ habitatio nisi divitibus domicilia quædam & viridaria, sæviente etiam æstu, frigida habentibus.

6. *Designatorem.*] Sic dicitur, qui pompam funebrem, vel ludos scenicos constituit, ordinat, componit; quique locum & tempus ad agendum personis designat. Gall. *Juré crieur:* Item, *Maître de ceremonies.*

Decorat lictoribus atris;] Lepidè, quasi magistratum lictoribus, sic designatorem exhibet poëta noster stipatum & decoratum suis ministris libitinariis, vespillonibus, ustoribus, pollinctoribus, sandapilariis, qui omnes pullâ veste induti adsunt.

7. *Dum pueris omnis pater, &c.*] Ob frequentes & periculosas eâ tempestate ægritudines.

8. *Opella forensis.*] Nimia quidem opera clientibus præstita, nimia sedulitas in actione forensi.

9. *Testamenta resignat.*] Scilicet aperiuntur testamenta duntaxat post mortem.

10. *Albanis.*] Circumjectos Romæ agros indicat. *Alba* Latii urbs, Româ antiquior, indistans 14 millia pass. ab Ascanio condita paulò post excidium Trojanum: nunc jacet in ruderibus. Ex his autem surrexit crevitque Albanum, v. *Albano,* principatus titulo gaudens.

11. *Ad mare descendet.*] Ad urbem aliquam mari proximam, ubi per hyemem aër tepescit, æstate verò friget. De Tarentinâ temperie lib. 2. Od. 6.

Ver ubi longum tepidasque præbet
Jupiter brumas.

12. *Contractusque leget.*] Legendis libris minùs incumbet. Metaph. à navigantibus, qui vela contrahunt, & littus legunt, tempestate ingruente vel imminente.

13. *Cum Zephyris.*] Verno tempore, quo incipiunt flare Zephyri. Vide lib. 3. Od. 1.

Hirundine primâ.] Hirundines abeunt hybernis mensibus, apricos secutæ montium recessus; redeunt vere primo. Plin. lib. 2. cap. 47. *Favonii hybernum molliunt cælum. . . . . Favonium statuunt quidam ad 7. Calend. Mart. Chelidoniam vocat ab hirundinis visu.* Id. lib. 10. cap. 24. & lib. 18. cap. 16. Cic. ad. Heren. l. 4. n. 63. *Hirundines æstivo tempore præsto sunt, frigore pulsæ recedunt.* Vide Plutarch. Sympos. lib. 8. cap. 7. & Cæl. Rhodig. lib. 16. cap. 10. ubi de proverbio, *Una hirundo non facit ver:* item de Aristophanis dicto. *Hirundinibus plurimis indigere:* quo deridebat hominem hyeme attritas vestes habentem; & significabat opus esse illi, ut ver æstasque quamprimùm adessent. Id. Rhodig. lib. 21. cap. ult. asserit hirundinem albam perdice haud minorem apparuisse in Samo.

14. *Calaber.*] De Calabriâ Italiæ regione lib. 1. Od. 3.

VIAT. *Tantum debeo* tibi ob *munera, quantum si discedam* iis *oneratus.* CAL. *Penes te* sunt omnia *ista, quæ dimittes hodie suibus devoranda. Profusus et fatuus elargitur, quæ contemnit & aversatur: & hæc messis ingratos procreat, semperque procreabit. Probus* autem *vir & prudens profitetur* se *paratum esse largi i dignis: neque tamen nescit, quod discrimen sit* inter *nummos & lupinos.* Ego *quidem me præstabo dignum laude promerentis. Quòd si me nusquam abire permiseris; restitue firmum robur, & nigros crines fronte arctiori: restitue lepidum sermonem, jocos facetos, & dolere Cynaræ lascivæ discessum inter epulas.* Olim *mus agrestis macer per fissuram subierat tritici alveum,* deinde verò *saturatus exire obeso corpore frustrà nitebatur. Hic mustela è longinquo dixit. Si cupis illinc evadere, per angustam rimam exhibis gracilis, per quam gracilis intrâsti. Istâ ego similitudine si urgear, omnia libens restituo.*

Tam teneor dono, quàm si dimittar onustus.
Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus et stultus donat, quæ spernit et odit.
Hæc seges ingratos tulit, et feret omnibus annis.
Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratum:
Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis. [761]
Dignum præstabo me etiam pro laude merentis.
Quòd si me noles usquam discedere; reddes
Forte latus, nigros angustâ fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, et
Inter vina fugam Cynaræ mœrere protervæ.
Forte per angustam tenuis nitedula rimam
Repserat in cumeram frumenti, pastâque rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustra.
Cui mustella procul, Si vis, ait, effugere istinc,
Macra cavum repetes arctum, quem macra subisti.
Hâc ego si compellar imagine, cuncta resigno.

ANNOTATIONES.

21. *Hæc seges ingratos tulit.*] Donatio rerum nempe vilissimarum gratum animum haud meretur. Hinc non abludit quod ait Isocrates, Τὰς χάριτας ἀχαρίτως χαρίζεσθαι. Gall. *Donner de si mauvaise grace, qu'on n'en a point d'obligation.*

22. *Vir bonus, & sapiens, &c.*] At vir prudens in dando, personam, locum, tempus considerat: cum delectu agit: dignos cum indignis non confundit.

23. *Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis.*] Novit distinguere pretiosum à vili, verum à falso, dignum ab indigno, nummos bonos à malis ludicris, scenicis. *Lupinus* est legumen, quod aliqui dictum putant, quod lupinâ quâdam indole terram voret: alii tamen melius ἀπὸ τῆς λύπης, quòd vultum gustantis amaritudine contristet. Isidor. Hinc Virgil. Georg. 1. *tristem* lupinum dicit. Ejus leguminis semina orbiculata sunt & compressa: hinc olim iis utebantur in comœdiis ad imitandos nummos, quò alludit Horatius hoc loco. Plaut. Pœnul. Act. 3. Sc. 2.

Ag. Agite, inspicite, aurum est.
Col. *Profectò, spectatores, comicum.*
Macerato hoc pingues fiunt auro in Barbaria boves.
Verum ad hanc rem agendam Philippeum est.

25. *Reddes Forte latus, &c.*] Opportet ut mihi reddas priores ac meliores annos apud te consumptos.

26. *Nigros capillos:*] Nigros olim in juventute, jam verò canos.

Angustâ fronte.] Dum erant capilli [illegible], angustâ; at eis decidentibus, [illegible] rioribus, latâ.

27. *Ridere decorum, & Inter vina fugam, &c.*] Levitates amatorias & juveniles.

29. *Fortè per angustam, &c.*] Apologus & similitudo maximè ad rem, quibus solitus & ingenioſè mentem suam declarat Horatius.

30. *Cumeram.*] Vas sparteum, palmeum, vimineum, quo plebii condebant frumenta. Ejus mentio jam lib. 1. Sat. 1. v. 53. [illegible]

32. *Mustella.*] Sive *mustela.* Gall. une belette, Ang. a Weasel.

34. *Cuncta resigno.*] Non temerè aut [illegible], sed consultò & ex animi sententiâ loquitur Horatius. Ejus certè menti penitùs insidebat illud:

Non bene pro toto libertas venditur auro.

Quod quidem ostendit luculenter, cùm [illegible] Augusto suam mancipare libertatem [illegible] enim Mæcenati Imperator scripserat: *[illegible] sufficiebam scribendis epistolis amicorum; [illegible] occupatissimus & infirmus Horatium [illegible] cupio abducere. Veniet igitur ab istâ [illegible] mensâ ad hanc regiam, & nos in epistolis [illegible] bendis adjuvabit.* Quid verò ad hæc Hor[illegible]

Nec somnum plebis laudo satur altilium, nec [763]
Otia divitiis Arabum liberrima muto.
Sæpe verecundum laudâsti: réxque patérque
Audisti corâm, nec verbo parciùs absens.
Inspice, si possum donata reponere lætus.
Haud malè Telemachus proles patientis Ulyssei;
Non est aptus equis Ithacæ locus, ut neque planis
Porrectus spatiis, neque multæ prodigus herbæ:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Parvum parva decent. Mihi jam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.
Strenuus et fortis, causísque Philippus agendis [764]
Clarus, ab officiis octavam circiter horam
Dum redit atque foro nimiùm distare Carinas
Jam grandis natu queritur; conspexit, ut aiunt,
Adrasum quendam vacuâ tonsoris in umbrâ,
Cutello proprios purgantem leniter ungues.

Neque plenus dapibus exquisitis laudo plebis quietem, nec libertatem opibus Arabum permutare velim. *Sæpe me laudâsti paucis contentum:* tuque à me *rex & pater celebratus es præsens, pariterque absens. Experire, num sponte queam restituere quæ dedisti. Bene quidem Telemachus, patientis Ulyssis filius,* aiebat: *Ithacæ regio non est equis idonea, quippe nec campis aperta, nec graminis ferax. Non accipiam tua munera, ô Menelae, tibi magis idonea. Exiguo exigua conveniunt. Roma populosa nunc me non juvat, sed Tibur minus frequens, vel Tarentum haud bellicosum. Philippus causarum actor sedulus, acer, insignis, ab occupationibus* consuetis *revertebatur circa horam* diei *octavam: & jam senior conquerebatur Carinas foro longius abesse. Tum, inquiunt, in tabernâ tonsoris prætonsum quendam vidit cultro ungues otiosè resecantem. Mox servo mandata sua strenuè capessenti* imperavit:

ANNOTATIONES.

Præclarum nihilominus officium deprecatus est, detractavit, recusavit. Patet ex Augusti ad ipsum epistolâ, in quâ sic erat: *Tui qualem habeo memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire — neque enim si tu superbus amicitiam nostram sprevisti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονοῦμεν.* Quæso, lector, ἐν παρόδῳ adverte Imperatoris benignitatem & clementiam: quam virtutem principibus idoneam ut magis admirere, non pigebit insuper referre quod idem ad eundem scribebat: *Sume tibi aliquid juris apud me tantum si convictor mihi fueris. Rectè enim & non temerè feceris: quoniam id usus mihi tecum esse voluit, si per valetudinem tuam fieri possit.*

35. *Nec somnum plebis laudo satur.*] Neque verò plebeiorum quietam frugalitatem nunc laudo, cùm sumptuosis epulis abundo & satur sum, aliam sententiam aliumque sermonem habiturus, si egestatis incommoda sentiam. Imo libertatem præfero quibuslibet divitiis.

Altilium.] Avium quæ domi aluntur saginanturque ad epulas sumptuosiores ac lautiores.

36. *Divitiis Arabum.*] Vid. lib. 1. Od. 29.

37. *Rexque paterque Audisti.*] Ellipsis, deest *dici*; hoc sensu: audisti dici te à me *regem* ob munificentiam, *patrem* ob amorem. Sic vulgo aiunt: *bene vel male audire.*

40. *Haud malè Telemachus.*] Menelao scilicet equos dare volenti respondit Telemachus, haud sibi aptos esse, &c. Homer. Odyss. *De Ulysse*, lib. 2. Sat. 5. *De Ithaca*, ibid. v. 4.

44. *Regia Roma.*] Urbium principem dicit, Lib. 4. Od. 3.

45. *Vacuum Tibur.*] Minus populosum, Lib. 1. Od. & 18.

Imbelle Tarentum.] Voluptatibus magis quàm bello aptum. Lib. 1. Od. 28. Lib. 2. Od. 6. Lib. 3. Od. 5.

47. *Strenuus & fortis, &c.*] Egregio lepidoque exemplo demonstrat, opibus longè præstare quietum vitæ genus, quamvis mediocre & angustum.

Philippus.] L. Marcius Philippus, consularis vir ac censorius, gravitate, ingenio, facundiâ, divitiis etiam præclarus. Eum laudat Cicero in Bruto. Item in orat. pro Quinctio.

47. *Ab Officiis.*] Forensibus fatigatus officiis, quibus tum acriter incumbebat, ut *eloquentiâ florentissimus civitatis* diceretur. Cic. cit.

Octavam circiter horam.] Horâ post meridiem ferè secundâ: quod alibi explanavi fusè.

48. *Carinas.*] Vicus erat Romæ curvus & oblongus instar carinæ: unde nomen. In eo sita erat Philippi domus. Erant & plures aliæ ædes superbæ, atque inter illas Pompeianæ: quapropter *lautas Carinas* vocat Maro, Æn. 8. v. 361.

49. *Grandis natu queritur*;] Inter quippe senibus molestum est.

51. *Purgantem leniter ungues*;] Quod animi tranquillitatem denotabat.

Demetri, vade, percunctare, & narra, quis iste, quâ conditione & familiâ, quo patre sit, et quo patrono. Ille *vadit, revertitur, ac refert, Vultejum Menam vocari, præconem esse, re familiari, exiguâ, probum existimari, discurrere, & interquiescere comparare, & uti; parvis sociis fixoque domicilio frui, necnon spectaculis & campo* Martio *post negotio [illegible].* Tum Philippus: *Ab ipso velim quærere ea, quæ narras: ad cœnam voca. Vix fidem habet Mena: apud se attonitus cogitat. Quid plura? Nimis liberaliter, inquit.* PHILIP. Itane *recusat iste?* DEMET. *Recusat pertinax, teque curat parum, vel formidat.* Postridiè *Philippus improvisus adoritur, salutatque prior Vultejum exiguas merces venumdantem plebeculæ tunicâ indutæ. Vultejus Philippo obtendit curas & occupationes negotiationis, propter quas ad eum mane non ivisset;* veniamque petit, *quod eum non prior salutasset.* PHILIP. *Tum demum condonasse me tibi existima, si mecum hodie cœnaveris.* VULT. Faciam *quod jubes.* PHILIP. *Ergo venies post* horam *nonam; jam abi, opesque sedulò congere. Postquam ad cœnam ventum, atque tam proferenda quàm reticenda effutiit, tandem mittitur dormitum. Mena jam frequens rediens,* velut *piscis ad uncum obtectum,*

Demetri (puer hic non lævè jussa Philippi
Accipiebat) abi, quære, et refer, unde domo, quis,
Cujus fortunæ, quo sit patre, quóve patrono.
It, redit, et narrat, Vultejum nomine Menam,
Præconem, tenui censu, sine crimine notum,
Et properare loco; et cessare, et quærere, et uti,
Gaudentem parvísque sodalibus, et lare certo,
Et ludis, et, post decisa negotia, campo.
Scitari libet ex ipso quodcumque refers: dic [ ]
Ad cœnam veniat. Non sane credere Mena:
Mirari secum tacitus. Quid multa? Benignè,
Respondet. Negat ille mihi? Negat improbus, et te
Negligit, aut horret. Vultejum manè Philippus
Vilia vendentem tunicato scruta popello
Occupat, et salvere jubet prior. Ille Philippo
Excusare laborem et mercenaria vincla,
Quòd non manè domum venisset; deniq; quòd non
Providisset eum. Sic ignovisse putato
Me tibi, si cœnas hodie mecum. Ut libet. Ergo
Post nònam venies: nunc i, rem strenuus auge.
Ut ventum ad cœnam est, dicenda, tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. Hîc ubi sæpe
Occultum visus decurrere piscis ad hamum;

ANNOTATIONES.

52. *Demetri (puer hic, &c.*] Adverte narrationem & hypoteposin eximiam: rem oculis observari credas, adeò vivida sunt omnia.

56. *Præconem.*] Buccinatorem publicum, qui venalia proclamabat, aliaque denunciabat.

57. *Properare loco.*] Tanquam viatorem, aut mercatorem.

58. *Gaudentem parvis sodalibus.*] Æqualibus sibi conditione hominibus consuescentem, & cum iis exigua sed pacata vitæ gaudia delibantem.

59. *Campo.*] De Martio campo, & frequentibus illic exercitationibus dixi lib. 1. Od. 8.

62. *Benignè.*] Responsio blandè recusantis. Gall. *C'est trop d'honneur qu'il me fait. Je luy suis fort obligé. Je le remercie.*

63. *Negat ille mihi?*] Philippus excandescit.

65. *Scruta.*] Gr. & γρύτη, γεώλαρια, frivola. Hinc *scrutarium facere*, i. e. vilia quædam vasa vendere, apud Apuleium lib. 4. quod tamen alii aliter exponunt. Hinc & *scrutarium*, locus in quo venduntur scruta: & *scrutarius*, qui vendit. Lucil.

Quidni? & scruta quidem ut vendat scrutarius laudat,
Præfractam strigilem, soleam improbus dimidiatam.

Vide Gell. lib. cap. 14.

Tunicato popello.] Infimæ sortis plebi, non togâ, sed tunicâ simplice vestitæ.

69. *Providisset.*] Al. leg. *prævidisset.*

71. *Post nonam.*] Ad cœnam veniet horâ solitâ, nempe tertiâ post meridiem: de qua nos alibi, & Alex. ad Alex. l. 5. c. 21. quem adi, multa ibi disquirentem scitu digna.

72. *Dicenda, tacenda locutus.*] Egregiè vinolicet potus & cœnatus, atque hilaris è lecto factus quævis liberè effutiebat: ut fieri sol.

74. *Piscis ad hamum;*] Mena rerum imperitus ad oblatum Philippi patrocinium decurrit, velut piscis ad hamum, ignorans quid inde sibi impenderet & conflaretur mali. Nempe jam libertas & animi quies in discrimen adducebatur.

Man

Manè cliens, et jam certus conviva, jubetur [767]
Rura suburbana indictis comes ire Latinis.
Impositus mannis, arvum cœlùmque Sabinum
Non cessat laudare. Videt, ridétque Philippus;
Et sibi dum requiem, dum risus undique quærit,
Dum septem donat sestertia, mutua septem
Promittit; persuadet utì mercetur agellum.
Mercatur: ne te longis ambagibus ultrà
Quàm satìs est, morer, ex nitido fit rusticus; atq;
Sulcos et vineta crepat mera; præparat ulmos;
Immoritur studiis; et amore senescit habendi.
Verùm ubi oves furto, morbo periere capellæ; [767]
Spem mentita seges, bos est enectus arando;
Offensus damnis, mediâ de nocte caballum
Arripit, iratúsque Philippi tendit ad ædes.
Quem simul adspexit scabrum intonsúmque Philippus,
Durus, ait, Vultei nimis attentúsque videris
Esse mihi. Pol me miserum, patrone, vocares,
Si velles, inquit, verum mihi ponere nomen.
Quod te per genium, dextrámque, deósque Penates,

cliens manè, jamque convictor assuetus jubetur ad villam suburbanam comitari per ferias *Latinas imperatas. Is equo insidens, agrum & aërem Sabinum valde laudat. Philippus videt, ac ridet; dumque sibi joca & oblectamenta undequoque perquirit, sestertia septem largitur, aliaque septem commodare spondet; suadetque ut emas prædiolum.* Vultejus *emit.* Ac *ne te prolixo sermone pluscul*um *detineam, de homine polito fit agrestis;* & dein. *loquitur solùm de sulcis ac vinetis; arbores disponit; macerat se curis;* & *in cupiditate possidendi inveterascit. At cùm* cœpit *oves furto, & capras morbo perdere;* cùm *messis spem fefellit, boves* autem *arando confecti sunt;* tum *jacturis perculsus, nocte mediâ inscendit equum, iratusque ad Philippi domum properat. Hunc Philippus squalidum cernens atque horridum, dixit: Vultei, nimis te laboriosum & anxium video.* Vultejus *respondit: Certè miserum appellabis, ô patrone, si verè me nominare volueris. Quocirca enixè te rogo per genium, & dextram, Penatesque deos,*

ANNOTATIONES.

75. *Manè cliens.*] Patronum clientes quotidiè manè salutabant, officiumque suum ei deferebant.

Certus conviva.] Sic Menæ libertati insidiabatur Philippus, sibique mimum parabat.

76. *Indictis Latinis.*] Feriis, quibus erat *liberis litium & jurgiorum quies, servis autem operum & laborum,* inquit Cicero 2. De leg. n. 29.

Indictis.] Has enim tempore incertas magistratus vel pontifex maximus in diem certam incipiebat indicebatque. Quatuor feriarum sunt genera: Stativæ, statis mensibus ac diebus observatæ; ut Saturnalia, Lupercalia, &c. Conceptivæ: ut Latinæ, Sementinæ, Pagnalia, Compitalia: Imperativæ, quas consul, prætorve, aut pontifex maximus pro arbitrio imperabat: Nundinæ, quæ feriæ paganorum nefastæ erant. Cætera ad ferias pertinentia lege apud Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 7.

Latinis.] Varro 5. de L. L. *Latinæ feriæ, dies conceptivus dictus à Latinis populis, quibus pariter cum Romanis jus fuit carnem petere ex sacris:* scil. ex tauro in *Albano monte* sacrificari solito, ad honorem Jovis Latialis. Latinas ferias Tarquinius à principio in unum diem indixit. Post reges autem exactos, altera dies adjecta populi jussu. Demum restituta plebe, quæ ad sacrum montem secesserat, à consule vel præfecto Latinarum indictæ sunt in tres aut quatuor dies. Interjecto deinde tempore latas servatasque invenimus in dies decem: ultra quos duo etiam post Latinas religiosi habiti, quibus solemne ludicrum in Capitolio exhibebatur, quadrigis concito cursu decertantibus. Hæc Alex. ab Alex. modò cit.

77. *Sabinum*] In Sabinis agris sita erat Philippi villa. Vide Epod. 2.

80. *Septem sestertia.*] Poëticè, pro septem millia sestertiùm. Nec enim agellus septem aut etiam quatuordecim nummis sestertiis emi poterat: ut hic statuunt Budæus & alii. Vide posteà lib. 2. Epist. 2. v. 33.

84. *Præparat ulmos;*] Ad vites sustentandas.

89. *Iratúsque Philippi tendit ad ædes.*] Ergo jam Vultejus hamo captus ejus aculeum sentit: Philippus autem parato indè sibi ludibrio gaudet & oblectatur.

92. *Pol.*] Id est per Pollucem.

94. *Genium.*] Præsidens natalibus numen.

ut restituas me priscæ conditioni. Itaque *quicunque semel agnovit, quantum relicta præcellant concupitis, statim revertatur, ac resumat dimissa. Æquum est* enim, ut *se quisque suâ mensurâ & pede metiatur.*

Obsecro, et obtestor, vitæ me redde priori.
Qui semel aspexit, quantum dimissa petitis
Præstent, maturè redeat, repetátque relicta.
Metiri se quemque suo modulo, ac pede, verum est.

ANNOTATIONES.

94. *Penates.*] Deos patrios ac domesticos, quorum erat religio sanctissima. Qui vero illi fuerint haud constat. Alii statuunt Jovem, Junonem, & Minervam: alii Neptunum & Apollinem: alii Cœlum & terram, &c.

Dextramque.] Plin. lib. 11. cap. 45. *Inest*, inquit, *hominis dextræ quædam religio, observatione gentium.* Sic. Virgil. Æneid. 4. v. 314.

Per ego has lacrymas, dextramque tuam:

& Æneid. 7. v. 234.

Fata per Æneæ juro dextramque potentem:

96. *Qui semel aspexit, &c.*] Hæc aliqui dicta volunt à Philippo Vulteii Menæ vocis respondente: ego verò, ab Horatio apud Mæcenatem perorante.

98. *Metiri se quemque suo modulo, &c.*] Debet unusquisque seipsum nôsse, ac pervidere, quænam sibi conditio potissimùm conveniat ad beatè vivendum. Sic fermè Persius Sat. 4. v. 52.

Tecum habita & nôris, quam sit tibi curta supellex.

EPISTOLA VIII. Ad *CELSUM ALBINOVANUM.*

Quædam ejus vitia obliquè vellicat.

O Musa, Celso Albinovano, comiti & scribæ Neronis renuncia, quæso, salutem & prosperitatem. Si interroget, quid agam; responde, me plurima & præclara spondere, at vitam ducere nec bonam nec jucundam: non quòd grando fregerit vites, aut nimius calor divas arefecerit; nec quòd greges male se habeant in agris remotis; sed quoniam pejus animo valens, quàm toto corpore,

CELSO gaudere et bene rem gerere Albinovano [77*]
Musa rogata refer, comiti scribæque Neronis.
Si quæret, quid agam; dic multa et pulchra minantem
Vivere nec rectè, nec suaviter: haud quia grando
Contuderit vites, oleámve momorderit æstus;
Nec quia longinquis armentum ægrotet in arvis;
Sed quia mente minùs validus, quam corpore toto,

ANNOTATIONES.

1. *Celso gaudere, &c.*] Seipsum ita hîc poëta reprehendit, ut Celsum in suâ personâ videatur arguere levitatis & arrogantiæ: quem suprà (si quidem is idem est) jam nonnihil vellicavit, Epist. 3. 5. 15. & seq.

Celso.] Corneliorum & Papiorum cognomen fuit *Celsus*. Posthumiorum autem *Albinovanus*, ut notat Torr. ex Appiano.

Gaudere & bene rem gerere.] Sic amicos salutabant Græci χαίρειν καὶ εὐπράττειν quibus exoptabant prospera omnia. Plato sanitatem mentis potiùs optandam aiebat: atque ita salutandos familiares: Σωφρόνεις, vel γνῶθι σεαυτόν.

2. *Comiti scribæque Neronis.*] Ex iis qui magistratus in provincias sectabantur, alii officii gratiâ; ut scribæ, medici, accensi, &c. alii honoris & amicitiæ causâ duntaxat. Sic Jul. Florus Neronem comitabatur: de quo suprà Epist. 3. Vide Cic. Ver. 4.

Scribæ.] Librario, scribendis literis præposito Gall. *Secretaire des commandemens.*

4. *Nec rectè.*] Non satis secundum virtutem.

Nec suaviter:] Epicurus ipse statuebat, absque virtute neminem posse suaviter vivere.

Nil audire velim, nil discere, quod levet ægrum:
Fidis offendar medicis, irascar amicis,
Cur me funesto properent arcere veterno: [769]
Quæ nocuere sequar: fugiam quæ profore credam:
Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.
Post hæc, ut valeat; quo pacto rem gerat, et se;
Ut placeat juveni, percontare, atque cohorti.
Si dicet, rectè; primum gaudere: subinde
Præceptum auriculis hoc instillare memento:
Ut tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.

nihil auscultare, nihil discere velim, quod ægrotum me curet. Porrò *fidelibus medicis offendar, & amicis irascar, eo, quod lethargiam fatalem à me depellere studeant:* imo verò *consector noxia, devitem profutura: Romæ inconstans desiderem Tibur, Tiburi* autem *Romam. Postea, quære, quomodo se habeat, & quantum negotia promoveat; quàmque gratiosus adolescenti sit, atque* ejus *familiaribus. Si respondet, bene* omnia procedere; *primò salvere* jube: *tum ad aurem insusurra monitum istud: Nos tecum agemus, ô Celse quemadmodum tu fortunâ uteris.*

"Fortasse in solo hoc loco "cur" in sensu "quod" accipiatur." Francis. —

ANNOTATIONES.

8. *Nil audire velim, &c.*] Malis meis remedium petere nolim è philosophiâ. ut *mens sana mihi sit in corpore sano.* Juven. Sat. 10. v. 356.

9. *Fidis offendar, &c.*] Recta monentibus minimè obtemperans amicis, qui mederi conantur ægritudini meæ.

10. *Veterno:*] Morbo pertinaci, metaph. inconstantiæ animæ superbæ, &c. De *veterno* seu lethargo, lib. 2. Sat. 3. v. 30.

12. *Romæ Tibur amem, &c.*] Dum Romæ sum, populares strepitus abhorreo, et rusticum otium expeto: cum verò sum ruri solitudinis impatiens urbanam vitam desidero. Lib. 2. Sat. 7. v. 28.

Romæ rus optas, absentem rusticus urbem
Tollis ad astra levis.

Tibur.] Lib. 1. Od. 7. & 8. Lib. 2. Od. 6.

Ventosus.] Vel levis instar venti, vel inflatus vento, & superbiens rebus secundis.

14. *Juveni.*] Tiberio Claudio Neroni: de quo Epist. seq. Item suprà Epist. 3.

Cohorti.] Præcipuis amicis & familiaribus. Vide modò cit. Epist. 3. Sueton. Galb. cap. 7. *Per hoc gratissimus Claudio, receptusque in cohortem amicorum, tantæ dignationis est habitus,* &c. Senec. De clement. lib. 1. cap. 10. cohors prima interioris admissionis.

17. *Ut tu fortunam, &c.*] Si ex amicitiâ Claudii Neronis prosperâque fortunâ non extollaris, te semper amicum habebimus. Sin autem tui oblitus superbias, te negligemus velut amicitiâ nostrâ indignum. Lib. 3. Od. 27. v. 74.

——————bene ferre magnam
Disce fortunam,

EPISTOLA IX. Ad *CLAUDIUM NERONEM.*

Septimium illi commendat.

Septimius, Claudi, nimirum intelligit unus, [770]
Quanti me facis. Nam cùm rogat, et prece cogit,
Scilicet ut tibi se laudare et tradere coner,

O Claudi Nero, *solus nempe Septimius novit, quanti me æstimes. Etenim quando,* me *orat instatque precibus, ut ipsum ad te perducam, & commendam, tamquam*

ANNOTATIONES.

1. *Septimius.*] Adverte, lector, quàm poëta solers pariter ac modestus: qui quanto suam apud Claud. Neronem gratiam extenuat, tanto illam auget ostenditque, tenere se artem placendi principibus viris.

Septimius.] Is est de quo lib. 2. Od. 6.

Claudi.] De eo Tib. Claud. Nerone Augusti privigno, suprà Epist. 3. initio.

3. *Tradere coner.*] Cic. lib. 7. Epist. ad Trebat. *Sic ei te commendavi & tradidi, ut gravissimè diligentissimèque potui.*

non indignum amicitiâ & familiaritate principis, non nisi *probos eligentis; quando putat me censeri inter amicos interiores tuos, animadvertit scitque magis quàm ego ipse, quantum* apud *te valeam. Plurima certe causatus sum, ut me excusarem. At veritus sum, ne viderer minorem exhibuisse meam auctoritatem,* eamque *voluisse occultare,* ut *mihi soli utilis* forem.

Dignum mente domóq; legentis honesta Neronis,
Munere cùm fungi proprioris censet amici;
Quid possim videt ac novit me valdiùs ipso.
Multa quidem dixi, cur excusatus abirem:
Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
Dissimulator opis propriæ mihi commodus uni.
Sic ego majoris fugiens opprobria culpæ,
Frontis ad urbanæ descendi præmia. Quod si
Depositum laudas ob amici jussa pudorem;
Scribe tui gregis hunc, et fortem crede bonumque.

Itaque ego devitans gravioris peccati notam, deveni ad speciem urbani vultûs. Ergo si probas, qui verecundiam abjeci amici gratiâ; hunc tuis aggrega, & existima probum & constantem.

ANNOTATIONES.

4. *Legentis honesta Neronis.*] Hæc laus gravissima est in magnate, tum verò præsertim in juvene. Epist. præced. v. 14. Vide Psaltis regii Psal. 101. *Non adhæsit mihi cor pravum,* ——— *cum superbo non edebam* ——— *non habitabit in meâ domo, qui loquitur iniquè,* &c.

5. *Proprioris amici;*] Apud Senec. De benef. lib. 6. cap. 33. *Non isti sunt amici, qui agmine magno januam pulsant, qui in primas & secundas admissiones digeruntur.*

7. *Cur excusatus abirem:*] Ne commendatitiam hanc epistolam ad te scriberem, tibique molestus viderer.

8. *Mea finxisse minora.*] Exhibuisse minùs posse me, quam possim.

9. *Opis.*] Æneid. 1. v. 604.

——— *Grates persolvere dignas*
Non opis est nostræ, Dido.

Mihi commodus uni.] Quod sanè invidiosum. Nam ex Platone, homo non sibi soli, sed aliis quoque natus.

10. *Majoris opprobria culpæ.* Dissimulationem, invidiam, solius mei studium & amorem.

11. *Frontis ad urbanæ.*] Solet, qui in urbe degit, esse humanior atque officiosior, contrà rusticus & agrestis fronte & verbis asperior. Alii *frontem urbanæ* interpretantur perfrictiorem, audaciorem, minus pudentem. Favet quod mox sequitur: *Depositum pudorem.*

Quod si depositum laudas, &c.] Si laudas, quod malui apud te esse confidentior, quàm videri parùm sincerus ac fidelis amicus.

EPISTOLA X. Ad *FUSCUM ARISTIUM.*

Vitam rusticam præ urbanâ laudat.

Nos *ruris amantes salutamus Fuscum urbis amantem: in hoc tantum dispares valdè, in reliquis autem prope gemini, mente fraternâ; quodcunque alter respuit,* alter *quoque* recusat: *unà* verò *consentimus,* ut *veteli, & noti columbi. Tu nidum custodis: ego.*

URbis amatorem Fuscum salvere jubemus
Ruris amatores: hâc in re scilicet uni,
Multùm dissimiles, at cætera penè gemelli,
Fraternis animis; quidpuid negat alter, et alter
Annuimus pariter, vetuli notíq; columbi.
Tu nidum servas: ego laudo ruris amœni

ANNOTATIONES.

1. *Fuscum.*] Aristio Fusco comœdiarum scriptori inscriptam vidimus jam Oden. 22. lib. 1. ejus quoque mentio fuit in Satiris.

3. *Gemelli.*] Perquam similes ut solent esse gemini.

5. *Columbi.*] Inter hos plurimus, & mutuus planè amor esse consuevit.

6. *Nidum servas.*] Resides in urbe Româ quâ mirum in modum delectaris.

Rivos, et musco circumlita saxa, nemúsque.
Quid quæris? vivo et regno, simul ista reliqui,
Quæ vos ad cœlum effertis rumore secundo.
Utque sacerdotis fugitivus, liba recuso;
Pane egeo jam mellitis potiore placentis.
Vivere naturæ si convenienter oportet,
Ponendæque domo quærenda est area primùm;
Novistíne locum potiorem rure beato?
Est ubi plus tepeant hyemes? ubi gratior aura
Leniat et rabiem Canis, et momenta Leonis, [773]
Cùm semel accepit solem furibundus acutum?
Est ubi divellat somnos minùs invida cura?
Deteriùs Libycis olet aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quàm quæ per pronum trepidat cum murmure rivum?
Nempe inter varias nutritur silva columnas;
Laudatúrque domus, longos quæ prospicit agros.
Naturam expelles furcâ, tamen usque recurret,

villæ jucundæ rivulos, & saxa musco obducta, atque silvam præfero. Quid plura? vivo & rex sum, statim ut discessi ab his, quæ vos laudatis admodùm, vulgo approbante. Placentas autem repudio, velut servus sacerdotis; panem verò libis melle conditis suaviorem requiro. Quòd si expedit vivere congruenter naturæ, atque area primo deligenda est ad extruendam domum; an scis locum aptiorem tranquillo rure? Estne locus, in quo tepidiores sint hyemes? in quo mitior aër temperet furorem Caniculæ, & tempora, quibus Leo fervens suscipit ardentem solem? Estne locus, in quo molestæ solicitudines minùs perturbent somnum? An herba pejus olet aut fulget quàm marmor Numidiæ? An aqua in vicis contendens frangere tubulos *plumbeos, limpidior* est, *quàm quæ resonans labitur alveo declivi? Scilicet nemus fovetur inter columnas versicolores, & laudatur domus habens prospectum ad campos remotos.* Verum tametsi *furcâ naturam abigas, nihilominus redibit semper,*

ANNOTATIONES.

6. *Laudo ruris amœni Rivos, &c.*] Columella vitam rusticam dicit esse proximam sapientiæ, & quasi consanguineam. Vide Epod. 2. Seneca Hippolyt. Act. 2. vitæ rusticæ commoda sic describit:

Non alia magis est libera & vitio carens,
Ritusque meliùs vita quæ priscos colat.
Quàm quæ relictis mœnibus sylvas amat.
Non illum avaræ mentis inflammat furor,
Qui se dicavit montium insontem jugis;
Non aura populi, & vulgus infidum bonis:
Non pestilens invidia, non fragilis favor.
Non ille regno servit; aut regno imminens
Vanos honores sequitur, aut fluxas opes:
Spei metûsque liber, &c.
Nec scelera populos inter atque urbes sita
Novit, &c.
Et teste cælo vivit, &c.

9. *Quæ vos ad cælum effertis.*] Scil honores, opes, favorem populi, pompam urbanam, &c.

10. *Sacerdotis fugitivus.*] Is fastidiens liba & placentas, quæ sacerdoti è sacrificiis obveniunt, simplicem panem appetit & præfert. herumque fugit præ illorum tædio. Ovid. Fast. 3.

Liba deis fiunt, succis quia dulcibus idem
Gaudet, & à Baccho mella feruntque.

12. *Vivere naturæ si convenienter.*] Naturæ impertiri duntaxat idonea & necessaria, negare autem, quæ vitiosa expetit libido.

13. *Ponendæque domo, &c.*] Si vitæ beatæ & tranquillæ fundamenta jacienda sint.

16. *Rabiem Canis.*] Caniculæ ardores molestos. Lib. 1. Od. 17. v. 17. Lib. 3. Od. 13.

Momenta Leonis, &c.] Æstum serventem, dum sol obit signum Leonis, mense Julio. Vide lib. 5. Od. 29. v 19.

18. *Invida cura.*] Invidens homini, & eripiens quietem.

19. *Libycis lapillis.*] Lybia pro Numidia, quæ utraque est regio Africæ. Porro Numidicum marmor in pretio erat. Lib. 2. Od. 18. v. 4.

20. *Purior in vicis aqua, &c.*] Per tubos & canales plumbeos deducta. Aquæductus magno sumptu extructos Romæ passim vide apud Alex. ab Alex. &c.

22. *Nempe inter varias, &c.*] Satis patet, inquit Horatius, quanti rura æstimantur; cum in mediâ urbe, & in ædibus magnificentissimis nemora construantur, &c.

24. *Naturam expelles furcâ, &c.*] Erasmus, *Sensus est,* inquit, *haud facilè dedisci, quæ nobis natura penitùs indidit & inseruit. Ducta metaphora à ramis, qui appositâ furcâ torquentur alio quam natura posuerat, quâ sublatâ, rursum vergunt eodem quo prius.* Alii, *furcâ expellere,* interpretantur, per vim, asperè, & ignominiosè expellere. Quod magis arridet. Cic. ad Attic. lib. 16. Epist. 2. *Sed quoniam furcillâ extrudi,*

Et

& ſenſim victrix perfringet improbam libidinem. Enimverò *qui diſcrimen ignorârit purpuram Sidoniam inter & lanam Aquinate ſucco imbutam, detrimentum haud capiet majus, & medullis perniciosius, quàm qui neſciet diſcernere falſum à vero. Qui rebus proſperis lætatur pluſculum, adverſis perturbabitur. Si aliquid nimium æſtimes, invitus relinques. Devita grandia. In tugurio inope beatior vita duci poteſt,* quàm ducunt *principes & principum familiares. Cervus pugnacior equum arcebat paſcuis communibus, donec in diuturnâ pugnâ inferior auxilium petiit ab homine, ac frænum admiſit. At poſteaquam vi hoſtem devicit, nec tergo equitem, nec ore frænum excuſſit. Ita qui timens inopiam ſpoliat ſe libertate metallis pretioſiore; infelix dominum feret, ſemperq; ſervus erit, quia parvo contentus non eſt. Cui ſuæ non congruent facultates, ut olim calceus, ſi pede ſit amplior, deſtruet, ſi anguſtior, lædet. O Ariſti, vives ſapienter conditione tuâ contentus; neque redargues, quando videbis accumulare plus, quam ſufficit, & non deſinere. Opes congeſtæ unicuique dominantur vel ſerviunt;* at *debent magis fune trahi, quam trahere.*

Et mala perrumpet furtim faſtidia victrix.
Non qui Sidonio contendere callidus oſtro
Neſcit Aquinatem potantia vellera fucum,
Certius accipiet damnum, propiúſve medullis, [774]
Quàm qui non poterit vero diſtinguere falſum.
Quem res plus nimio delectavere ſecundæ,
Mutatæ quatient. Si quid mirabere, pones
Invitus. Fuge magna: licet ſub paupere tecto
Reges, et regum vitâ præcurrere amicos.
Cervus equum pugnâ melior communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo
Imploravit opes hominis, frænúmque recepit:
Sed poſtquam victor violens diſceſſit ab hoſte,
Non equitem dorſo, non frænum depulit ore.
Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret; dominum vehet improbus, atq;
Serviet æternùm, quia parvo neſciet uti.
Cui non conveniet ſúa res, ut calceus olim
Si pede major erit, ſubvertet; ſi minor, uret.
Lætus ſorte tuâ vives ſapienter, Ariſti;
Nec me dimittes incaſtigatum, ubi plura [775]
Cogere quàm ſatìs eſt, ac non ceſſare videbor.
Imperat aut ſervit collecta pecunia cuique,
Tortum digna ſequi potiùs, quàm ducere funem.

ANNOTATIONES.

mur: quanquam ibi alii leg. aliter. Ariſtophanes de Pac. ſimilii dictione utitur, διαροῖς τὸν Θεὸν ἰδεῖν. Sat. 13. v. 139.

———*Tamen ad mores natura recurrit Damnatos, fixa & mutari neſcia.*

25. *Et mala perrumpet furtim faſtidia.*] Sapienter natura, quæ paucis contenta eſſe ſolet, vincet & damnabit faſtidioſam luxuriem divitum pleraque malè expetentium, præter, aut etiam contra inſtinctum naturæ.

26. *Sidonio.*] Sidon & Tyrus urbes Phœniciæ, optimâ purpurâ nobiles. Vide lib. 3. Od. 29. & Epod. 16. ſub finem.

Contendere callidus oſtro Neſcit Aquinatem, &c.] Apud Aquinum Latii urbem fiebat purpura, ſed quam periti facilè dignoſcebant longè viliorem genuinâ & pretioſâ è Tyro vel Sidone. Alii parum callidi in Aquinate, quod Sidoniam imitaretur, decipiebantur. Aquinum, ignobile oppidum, angelici doctoris Thomæ illinc oriundi fama ſubinde illuſtravit.

Oſtro.] Color eſt ſubrubeus aut violaceus, è ſanie confectus oſtreorum, maximè verò muricis, cujus frequens piſcatus eſt ad urbes modò dictas.

28. *Propiuſve medullis.*] Metaph. à venenis aut morbis; quibus cum medullæ ac reconditiores partes corporis attinguntur, de ſalute conclamatum eſt.

34. *Cervus equum, &c.*] Steſichoro fabulam iſtam attribuit Ariſtoteles, narratque Rhetor. 2.

40. *Dominum vehet improbus, &c.*] Sicut victor cervi equus in ſervitute hominis manſit, ſic homo paupertate excuſsâ mancipium fit cupiditatis & pecuniæ ſibi dominantis.

42. *Cui non conveniet ſua res.*] Qui opes habebit nimias, ideoque ſibi non convenientes, tam ab iis lædetur, quam pes à calceo parum apto.

Ut calceus.] Proverbium eſt à Græcis derivatum: *Ne ſupra pedem calceus.*

47. *Imperat aut ſervit.*] Senec. De vitâ beatâ: *Divitiæ apud ſapientem virum in ſervitio ſunt, apud ſtultum in imperio.*

48. *Tortum digna ſequi, &c.*] Dictio videtur

Hæc

Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacunæ,
Excepto, quòd non simul esses, cætera lætus.

Ego tibi scribebam ista pone vetus Vacunæ templum, hilaris sane per omnia, nisi quid mecum non sis.

ANNOTATIONES.

tur ducta à sacris illis saltationibus Romæ fieri consuetis ad restim, cujus principium tenens præsultor funem ducere, alii verò fune duci, aut ductum funem sequi dicebantur. Tit. Liv. lib. 27. *Per manus reste datá virgines sonum vocis pulsu pedum modulantes incesserunt.*

49. *Hæc tibi dictabam.*] Puero vel librario dictabam Epistolam hanc tibi mittendam.

Post fanum putre Vacunæ.] Hæc vacationis dea, Sabinis pridem culta fuit: unde fanum ejus vetustate & carie detritum, *putre* dicitur. Ingeniosè verò & lepidè se ipse poëta collocat ad Vacunam, dum vacuus & otiosus scribit ad occupatissimum Fuscum Aristium.

Vacunæ.] Vetustissima hæc Sabinorum dea, in agro Reatino, sacra etiam habens nemora, ex Plin. lib. 3. cap. 12. aliis dicitur Minerva, aliis Diana, Venus, Ceres. Varro Rer. Divin. lib. 1. ait esse Victoriam, quæ facit vacare à curis. Vet. Schol. Porrò Vacunalia Decembri mense celebrabantur à rusticis jam vacuis operum, post collectos fructus. Ovid. Fast. 6.

Nunc quoque cum fiunt antiquæ sacra Vacunæ,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.

EPISTOLA XI. Ad *BULLATIUM.*

Ad felicitatem parùm facit locus.

QUID tibi visa Chios, Bullati, notáque Lesbos? [776]
Quid concinna Samos? quid Cræsi regia Sardis?
Smyrna quid, et Colophon? majora minoràne famâ?
Cunctáne præ campo et Tiberinó flumine sordent?

O Bullati, quid censes de Chio, & de Lesbo celebratissimâ? quid de Samo nitidâ? quid de Sardi Cræsi regiâ? quid de Smyrnâ & Colophone? an habent aliquid *majus aut minus famâ? An omnia videntur spernenda præ* Martio *campo & fluvio Tiberi?*

ANNOTATIONES.

1. *Quid tibi visa, &c.*] Bullatium clarissimas Asiæ minoris urbes pervagatum compellat poëta: & quòd nosset hanc esse ejus mentem, ut extra Romam vix se beatè vivere existimaret; occasionem sumit asserendi, felicitatem minimè à loco pendere: ac sapientem virum ubique locorum esse beatum posse.

Chios.] Insula maris Ionii: de quâ lib. 3. Od. 19.

Lesbos.] Ægæi maris insula *nota* cùm vino generoso, tum præsertim natalibus Alcæi & Sapphonis: de quibus lib. 1. Od. 17. & 32. item lib. 2. Od. 13.

2. *Samos.*] Insula maris Icarii contra urbem Ephesum: *concinna*, vel ædificiis elegantissimis, vel cœlo temperato, vel cultu præcipuo Junonis. Adde celebritatem è vasis fictilibus, quæ Samia dicuntur: necnon ob Pythagoram illinc oriundum, &c.

Cræsi regia Sardis.] Hæc urbs Lydiæ, regia quondam Cræsi, hodie jacet. *Cræsus* immensis divitiis inclytus, à Cyro subinde victus sensit, quod ante Solon monuerat, rebus humanis haud esse fidendum. Nempe *fortuna vitrea est: cum splendet, frangitur.*

3. *Smyrna.*] Urbs Ioniæ maritima, hodie regionis primaria.

Colophon.] Hæc civitas Smyrnam inter & Ephesum, mari pariter imminet: auro probatissimo celebrata est: dedit etiam locum dictioni isti, *Colophonem imponere*, id est, ultimam operi manum adhibere. Inde fluxit, quòd cùm exardesceret bellum inter populos quospiam, illud statim conficeretur, ubi primùm alteros equitatu suo juvissent Colophonii. Strabo.

Majora minorane famâ.] Suntne urbes istæ superiores an inferiores laudibus, quas illis fama tribuit?

4. *Campo.*] Amœnissimo illo Tiberim, exercitationibus Rom. juventutis celeberrimo. Metonym. pro urbe Româ, lib. 1. Od. 8.

Tiberino flumine.] Albula pridem dictus is

An

An venit in votum Attalicis ex urbibus una? [77]
An Lebedum laudas odio maris atque viarum?
Scis, Lebedus quid sit; Gabiis desertior atque
Fidenis vicus: tamen illic vivere vellem,
Oblitusque meorum, obliviscendus et illis,
Neptunum procul è terrâ spectare furentem.
Sed neque qui Capuâ Romam petit, imbre lutóque
Adspersus, volet in cauponâ vivere: nec qui
Frigus collegit, furnos et balnea laudat,
Ut fortunatam plenè præstantia vitam.
Nec si te validus jactaverit Auster in alto,
Idcirco navem trans Ægæum mare vendas.
Incolumi Rhodos et Mitylene pulchra facit, quod [78]
Penula solstitio, campestre nivalibus auris,

An optares aliquam è civitatibus Attali? an Lebedum cupias, maris pertæsus atque itinerum? BULLAT. *Nosti, qualis sit Lebedus; desertum magis oppidum Gabiis & Fidenis: attamen ego mallem ibi degere, atque immemor propinquorum, iisque contemptus, è terrà mare tumidum eminus contemplari.* HORAT. *At nec qui Capuâ Romam pergit, pluviâ & cœno conspurcatus, morari* semper *in cauponâ velit; nec qui contraxit frigus, laudat furnos & balnea, tanquam præbentia vitam omnino felicem. Neque si et vehemens Auster exagitaverit in aperto* mari, *ideo vendas navem ultra mare Ægæum.* Certe hominem *sanæ* mentis non plus *juvat Rhodus & clara Mitylene, quàm lacerna* in *solstitio* æstivo, *campestre tempestate nivali,*

ANNOTATIONES.

fluvius Romam interluens, Tiberino Albæ rege submerso, novam est appellationem sortitus Lib. 1. Od. 2. Ovid. Fast. 2.

Albula, quem Tiberim mersus Tiberinus in undis
Reddidit.

5. *Attalicis ex urbibus una.*] Quædam ex urbibus Asiaticis, quas tenuit rex Attalus. Lib. 1. Od. 1. Lib. 2. Od. 18.

6. *An Lebedum laudas odio maris, &c.*] Adeone pertædet navigationis & peregrinationis, ut in quovis ignobili & deserto vico malis subsistere ac residere, quàm mare aut quodvis iter amplius inire?

Lebedum.] Oppidum Asiæ minoris, ad oram sinûs Ionici; ubi quotannis scenici ludi celebrabantur in honorem Liberi. Strabo. Non desunt, qui vicum esse in Italiâ maritimum dicant.

7. *Scis, Lebedus, &c.*] Responsio est Bullatii, tædium suum *maris & viarum* exhibens. Hæc tamen cæteraque omnia ipsi Horatio tribui possunt.

Gabiis Fidenis,] Duo hæc oppida Latii in Sabinis posita.

10. *Neptunum procul, &c.*] Deum maris. Meton. pro ipso mari. Lucret. Lib. 2.

Suave, mari magno motantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius spectare laborem.

11. *Sed neque qui Capuâ, &c.*] Vel se ipse poëta corrigit, vel Bullatium refellit similitudine conglobatâ. Quasior viator in cauponâ semper diversati velit, qui lutum itinere collectum illic absterserit, madidasque imbre vestes exsiccaverit; atque imbrium lutique odio viam ac patriam nolit repetere.

Capua.] De hac urbe Campaniæ præcipuâ, Epod. 16. & Lib. 1. Sat. 5.

Romam petit.] Longo itinere.

13. *Furnos & balnea laudat.*] Calida nempe loca.

15. *Auster.*] Ventus meridionalis, pluvius admodum & procellosus. Lib. 2. Od. 4.

16. *Idcirco navem trans Æg. &c.*] Velut nunquam rediturus in patriam, satiùs ducens in regione transmarinâ vitam finire, quàm navigationis incommoda & pericula iterum experiri.

Ægæum mare.] Lib. 2. Od. 6.

17. *Incolumi Rhodos, &c.*] Vir sapiens ad beatam vitam non magis expetit Rhodum, aliasve urbes florentissimas, quàm penulam æstate, &c. Vel sensus est: Quamvis jactatus sis Austro & tempestatibus, attamen salvus evasisti: nec te morari debet incolumem Rhodus, &c. Ego Romam redi quamprimùm, dum vales; ubi apud nos jactes & extollas Rhodi pulchritudinem ac Mitylenæ, Samnum etiam & Chium, &c.

Rhodos, Mitylene.] Insulæ rebus omnibus felices. Vide lib. 1. Od. 7.

18. *Penula solstitio.*] Pallium ensum adversus imbres & frigus, fervente æstu, Junio mense in solstitio æstivo, cùm sol ultrà non progreditur. Macrob. Somn. Scip. lib. 2. cap. 7. *Constat solem neque sursùm ultrà Cancrum, neque ultrà Capricornum deorsum meare; sed cum ad tropicorum confinia pervenerit, mox reverti: unde & solstitia vocantur. Et quia æstivus tropicus temperatæ nostræ zonæ terminus est, ideo cum sol ad ipsum finem venerit, facit nobis æstivos calores, de vicino urens sensu majore subjectis.*

Campestre.] Subligaculum aliqui interpretantur: alii tenuiorem vestem, quâ induti juvenes sese in campo Martio exercebant.

Pe-

Per brumam Tiberis, Sextili mense caminus.
Dum licet, ac vultum servat fortuna benignum,
Romæ laudetur Samos, et Chios, et Rhodos absens.
Tu, quamcunque Deus tibi fortunaverit horam,
Gratâ sume manu, neu dulcia differ in annum:
Ut, quocunque loco fueris, vixisse libenter
Te dicas. Nam si ratio et prudentia curas,
Non locus effusi latè maris arbiter, aufert; [779]
Cælum, non animum mutant, qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia: navibus atque
Quadrigis petimus bene vivere. Quod petis, hic est,
Est Ulubris, animus si te non deficit æquus.

Tyberis hyeme, focus mense Augusto. Dum potes, & fors propitiam exhibet faciem, Romæ lauda Samum, & Chium, & Rhodum procul positas. Quodcunque verò tempus felix tibi Deus concesserit, gratâ manu accipe, nec in annum differ lætitiam: ut quacunque in regione degas, te sponte ibi commorari declares. Enimverò si ratio & sapientia, non autem *situs arcens mare exundans, abigit solicitudines; qui ultra mare navigant, cælum* quidem *mutant, non* verò *animum. Gravis nos tenet socordia: navibus & equis vitam beatam quærimus.* Atqui *hîc est* illud, *quod quæris: est Ulubris, modo tibi pacata mens adfuerit.*

ANNOTATIONES.

19. *Per brumam Tyberis,*] Quasi verò quisquam hyeme cupiat flumen subire, seque in eo lavare, aut natare.

Sextili mense] Ardente cœlo & caniculâ. Vide suprà Epist. 7.

Caminus] Vox Græca est fornacem significans, ἀπὸ τοῦ καύματος, à *calore*. Isidor.

21. *Romæ laudetur Samos, &c.*] Hæc Bullatius: Romæ sim modò, laudabo sponte Samum, Rhodum, &c. at ad eas urbes & insulas navigare ne mihi contingat in posterum. Vel hæc pariter, & quæ sequuntur, intellige ab Horatio dicta, quemadmodum explicavi paulò antè.

22. *Tu, quamcunque Deus, &c.*] Reponit Horatius: Imò quâcunque horâ & quocunque loco lætus ac beatus esse potes, si ratio & prudentia duces tibi sint. Vel, interim, dum ad nos redeas, horis felicibus fruere, ubique lætus esto, & æquo animo quævis accipe.

23. *Nec dulcia differ*] Lib. 3. Od. 8. v. 27.

Dona præsentis cape lætus horæ.

26. *Locus effusi latè maris arbiter,*] Urbs quævis ad mare pulcherrima & potentissima, portu commoda, navigatione celebris, egregiè munita aggeribus, quibus velut ad arbitrium fluctus maris assilientes frangit ac domat.

27. *Cælum non animum mutant, &c.*] Pythagoras dicebat, non mutatione locorum prudentiam doceri, aut imprudentiam tolli.

28. *Strenua inertia:*] Oxymoron.

Navibus atque Quadrigis.] Gall. *Par mer & par terre:* Item, *A pied & à cheval.*

29. *Quod petis hic est:*] Ne longè quæras quod in promptu est. Si sapis, ubicunque sis, felicitatem præstò habes, vel in quovis angulo & oppidulo maximè obscuro & ignobili: v. g. Ulubris in Italiâ; vel Lebedi in Asiâ.

30. *Ulubris,*] Ulubræ oppidum Latii in Campaniâ prope Velitras, desertum ac vile; hoc unum habens memorabile, quod Augustus Cæsar in eo sit educatus.

Animus si te non deficit æquus.] Plaut. Aulul. *Pol, si est animus æquus tibi, satis habes qui benè vitam colas.*

Began here at the commencement of the Spring term 1806...

EPISTOLA XII. Ad *ICCIUM.*

Tantum dives quisque, quantum rebus utitur.

Fructibus Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci, [780]

O Icci, si verè potiaris proventibus Agrippæ, quos in *Siciliâ percipis, majores*

ANNOTATIONES.

1. *Fructibus Agrippæ*] Ad Iccium hunc est Od. 29. lib. 1. ubi sicut & hîc, ejus cupiditas notatur, non sine multo satirico sale.

Agrippæ] Is Augusti gener, de quo l. 1. Od. 5.

Siculis,] Sicilia insula Italiæ adjacens, & ab eâ angusto satis freto divisa, triangularis formæ

Si

tibi opes dare nequit Jupiter: define conqueri. Nec enim est inops, qui rerum habet usum. Si venter, si latus ac pedes commodè se habent, nihil amplius regum divitiæ conferre valent. Si fortè inter edulia posita sobrius vesceris oleribus & leguminibus, ita porrò victitabis, ut fors te statim aureo flumine locupletet: seu quoniam pecunia nequit indolem mutare; sive quod omnia infra solam virtutem ponis. Non est quòd *demiremur, si Democriti agros & sata depascatur grex* alienus, *dum mens agilis.* velut *extra corpus peregrinatur: quandoquidem tu in tantâ prurigine & lue quæstûs.*

Si rectè frueris, non est ut copia major
Ab Jove donari possit tibi: tolle querelas:
Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.
Si ventri bene, si lateri est, pedibusque tuis; nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.
Si fortè in medio positorum abstemius herbis
Vivis, et urticâ; sic vives protinus, ut te
Confestim liquidus fortunæ rivus inauret:
Vel quia naturam mutare pecunia nescit,
Vel quia cuncta putas unâ virtute minora.
Miramur, si Democriti pecus edit agellos,
Cultáque, dum peregre est animus sine corpore velox:
Cùm tu inter scabiem tantam et contagia lucri,

ANNOTATIONES.

est. Habet in circuitu plus quàm sexcenta passuum milia; omnium maris Mediterranei amplissima censetur; frumenti adeo ferax, ut horreum populi Romani diceretur. Cic. Ver. 5. c. 2. *Sapiens ille M. Cato penoriam cellam reip. nostræ, nutricem plebis Rom. Siciliam nominavit.*

1. *Quos colligis,*] Velut procurator aut coactor ab Agrippâ constitutus, ad colligendos fructus ex agris fructuariis, pascuis, vectigalibus. Sunt qui Iccio donatos ab Agrippâ asserant agros. Verùm quod ait poëta, *frueris*, indicat magis usum fructuum fuisse concessum, id est, jus utendi fruendique iis, quæ Agrippæ erant.

5. *Si ventri bene, &c.*] Si cibus potusque suppetit, si stratum & cubile, si equus, vel potiùs calcei ac indumenta. Hinc volunt quidam Iccium perstringi velut Epicureum. Quin imo paulo post Stoicus fuisse ostenditur, ac rerum sublimium studiosus.

8. *Urticâ;*] Plin. lib. 21. cap. 15. *Urtica incipiens nasci vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos, totius anni morbos.* Vide & Dioscorid. lib. 4. cap. 94. Nihil ad rem. *Urtica* pisciculus carnis tenerrimæ, coctu facilis, in mari Siculo frequens; de quo Athen. lib. 5.

9. *Rivus inauret:*] Allusio est ad fabulam Midæ Phrygiæ regis, qui cùm stolidè optâsset in aurum converti quicquid contrectâsset, jamque cibis pariter immutatis fame periret: tandem Bacchi, vel Apollinis consilio se abluit in Pactolo flumine, quod exinde inauratum pretiosas cœpit arenas volvere. Cicero ad Trebatium scribit: *Malle te puto à Cæsare consuli, quàm inaurari.*

10. *Vel quia naturam.*] Liberalior non fit avarus, et si opibus affluat; nec abundante pecuniâ cupiditas imminuitur.

11. *Vel quia cuncta putas, &c.*] Satiricè vellicat ejus parsimoniam: quasi oleribus vescatur præ amore virtutis, & contemptu dapum exquisitarum; cùm sordidâ parcitate & avaritiâ potiùs ducatur.

12. *Miramur, si Democriti, &c.*] Adeò mirari non debemus, quod Democritus ita neglexerit patrimonium, unis rebus philosophicis intentus, ut etiam agros & fruges suas permitteret à vicinorum pecoribus devorari. Tu certè, Icci, mirabilior es, qui quidem augendis opibus sedulò vacas, simul & studio rerum maximè sublimium. Irrisio salsissima.

Democriti] Abderites iste philosophus ex atomis constare omnia statuebat. Naturalia, moralia, mathematica, omnesque disciplinas liberales callebat. Vixit cum Socrate, circa Olympiadem 80. consenuit verò ad annum ætatis 109. Plinius eum vocat, *Sapientissimum ac vitæ utilissimum.* Cicero passim laudat. De nat. D. l. 1. n. 121. *Democritus vir magnus in primis cujus fontibus hortulos suos Epicurus irrigavit.* n. 69. ait, *Esse corpuscula quædam levia: alia aspera, rotunda alia, partim angulata; curvata quædam, & velut adunca: & ex his effectum esse cœlum atque terras, nullâ cogente naturâ sed concursu quodam fortuito.* Acad. Q. l. 4. n. 56. *Ex individuis omnia gigni affirmat:* & n. 121. *Asperis & levibus hamatis, uncinatisque corporibus concreta hæc esse,* &c.

13. *Dum peregrè est animus.*] Dum mens extra corpus veluti peregrinata naturæ arcana scrutatur: adeoque non advertit, quæ circa se gerantur. Cic. pro Milone. *An verò tu solus ignoras? tu hospes in hâc urbe versaris? cui peregrinantur aures?*

14. *Scabiem*] Avaritiam instar scabiei adhærescentem, serpentem, mordentem.

Nil

Nil parvum ſapias, et adhuc ſublimia cures:
Quæ mare compeſcant cauſæ; quid temperet annum;
Stellæ ſponte ſuâ, juſſæne vagentur et errent: [782]
Quid premat obſcurum lunæ, quid præferat orbem;
Quid velit et poſſit rerum concordia diſcors:
Empedocles, an Stertinii deliret acumen.
Verùm ſeu piſces, ſeu porrum aut cæpe trucidas,
Utere Pompejo Groſpho; et ſi quid petit ultro
Defer: nil Groſphus niſi verum orabit et æquum. [783]
Vilis amicorum eſt annona, bonis ubi quid deeſt.
Ne tamen ignores, quo ſit Romana loco res;

nihil abjectum cogites, atque excelſa mediteris: putà, quæ cauſæ cobibeant mare: quid tempora componat: an ſidera per ſe, an imperata errent ac diſcurrant: quid lunam faciat ſine lumine, quid lumen ejus producat: quid valeat efficiatque diſſentiens rerum conſenſio: utrum Empedocles, an Stertinii ſubtilitas aberret. At ſive piſces, ſive porrum aut cæpe occidis, familiariter adhibe Pompeium Groſphum; ac ſi aliquid rogârit, ſponte dona. Nihil Groſphus petet niſi rectum & juſtum. Vilis eſt amicorum proventus, quando bonis quidpiam deeſt. Ne autem neſcias, quo ſtatu ſe reſpublica habet;

ANNOTATIONES.

16. *Quæ mare compeſcant cauſæ,*] Ne terram obruat, cum eâ ſit altius. Propert. l. 3. Eleg. 4.

Cùrve ſuos fines altum non exeat æquor?

Quid temperet annum;] Quid varias temporum faciat commutationes ac vices, quatuor anni tempeſtates; ver, æſtatem, autumnum, hyemem.

17. *Stellæ ſponte ſuâ juſſæne vagentur, &c.*] An motu proprio, an juſſu & impulſu externo. Virgil. Æn. 9. v. 21. *Palantes cælo ſtellas* dixit Plin. lib. 2. de his multa. Cap. 6. *Septem ſiderà ab inceſſu vocamus errantia,* inquit, *cum errant nulla minùs illis, &c.*

18. *Quid premat obſcurum lunæ, &c.*] Quid lunam creſcere ac decreſcere menſibus ſingulis efficiat. Plin. modo cit. lib. cap. 9. *Omnium admirationem vincit lunæ ſidus terris familiariſſimum. Multiformi hæc ambage torſit ingenia contemplantium, & proximum ignorari maximè ſidus indignantium: creſcens ſemper aut ſeneſcens: & modò curvata in cornua, modò æquâ portione diviſa, modo ſinuata:——————Immenſa orbe pleno, ac repentè nulla; aliàs pernox, aliàs ſera, &c.*

19. *Quid velit & poſſit rerum concordia diſcors:*] Quomodo elementa quatuor inter ſe pugnantia concinnam tamen mundi compagem reſque omnes conſtituant, perinde ac ſi virtutes non contrarias haberet. Lactant. lib. 2. cap. 10. *Diſcordi concordiâ mundum conſtare* dicit. Ovid. Metamorph. l. 1. v. 430.

Quippe ubi temperiem ſumpſere humorque calorque.
Concipiunt: ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumque ſit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes
Res creat: & diſcors concordia fœtibus apta eſt.

20. *Empedocles, an Stertinii delirit acumen.*] Empedocles, ſanè haud cum Stertinio comparandus præterquàm quod (ut eſt in Epiſt. ad Piſones, v. 64.)

——————*Deus immortalis haberi*
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Inſiluit.

Quâ certè unâ veſaniâ æquavit aut ſuperavit ſtultitiam multiplicem Stertinii abundè ventilatam. l. 2. Sat. 3. Præterea verò id habentes ſimile quod, ut Stertinius ducentos ac viginti libros Stoicorum verſibus Latinis deſcripſit, ita Empedocles Pythagorea acuto magis quàm utili carmine complexus eſt: ac ſic nimirum uterque philoſophiam obſcuriorem reddidit, fatuoque ſe labore pariter maceravit. De Empedocle iterum dicemus ad locum modo cit. Epiſt. ad Piſones.

21. *Seu piſces, ſeu porrum, &c.*] Seu lautè, ſeu frugaliter victitas. Vel, ſeu Pythagoreus es ſobriuſque, & ab omni animalium carne abſtines, leguminibus autem veſci amas; ſeu more Epicureorum piſces ac dapes exquiſitas ſectaris. In deliciis piſces habitos patet ex dictis lib. 2. Sat. 4.

22. *Utere Pompejo Groſpho;*] In contubernium tuum ac familiaritatem adhibe Pompeium Groſphum, equitem Rom. è Siciliâ oriundum. Hunc Horatii fuiſſe amicum, cùm ex hoc loco innoteſcit, tum ex Ode 16. lib. 2.

24. *Vilis amicorum eſt annona, &c.*] Parvi conſtant amici, cùm boni viri non omnino ſunt divites; hos enim vili pretio comparabis, tibique adjunges, videlicet haud ita difficiles, ſed officioſos; haud in petendo importunos, ſed verecundos. At contra opulentos, quippe ut plurimùm arrogantes ac ſuperbos, demereri, ſibique conciliare non ita facile eſt. Paſſeratius legit: *Bonis ubi quid des:* ſenſu non valde abſimili. Plaut. Trinumm. *Cariſſimam probo-*

Cantabri ab Agrippâ, Armenii à Claudio Nerone subacti sunt. Phraates supplex subdidit se legibus ac potestati Cæsaris. Abundantia pleno cornu fruges Italiæ profundit.

Cantaber Agrippæ, Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit: jus, imperiúmque Phraates
Cæsaris accepit genibus minor. Aurea fruges
Italiæ pleno dîffundit copia cornu.

ANNOTATIONES.

rum esse annonam, improborum verò proventum multò uberrimum.

26. *Cantaber Agrippæ, &c.*] Ex his innuitur scripta hæc Epistola, Augusto sextum consule, anno imperii ejus decimo sexto, qui fuit insignitus triplici ejus victoriâ, Cantabricâ, Armenicâ, Parthicâ. Georg. Fabric. Anno U. C. circiter 733. Cantabros à L. Æmilio jam ante debilitatos victosque, at rursum bellum moventes, Agrippa subegit. Eodem tempore Tiberius in Armeniam profectus regnum Tigrani restituit. Parthi demum his perculsi amicitiam Augusti petiverunt, Phraatesque regnum suum recuperavit.

Cantaber.] De Cantabris lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 8. lib. 4. Od. 14.

Agrippæ, Vide citat. modò lib. 2. Od. 6.

Claudi virtute Neronis Armenius cecidit:] Sueton. Tiber. cap. 6. *Stipendia primâ expeditione Cantabricâ tribunus militum fecit. Deinde ducto ad orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit & signa, quæ M. Crasso ademerant Parthi.* De Claud. Nerone suprà Epist. 3. & 9. De Armeniâ lib. 2. Od. 9.

27. *Phraates.*] Persarum rex & Parthorum. Vide lib. 2. Od. 9.

28. *Genibus minor.*] Supplicans apud Augustum Cæsarem. Plin. 11. cap. 25 ita scribit: *Hominis genibus quædam inest religio, observatione gentium. Hæc supplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant: fortasse quia inest iis vitalitas.* Virg. Æn. 3. v. 67.

——*Genua amplexus genibusque volutans
Hærebat.*

Quem in locum Servius, *Genua,* inquit, *misericordiæ consecrata, ut aures memoriæ, frons genio, dextra fidei.*

Aurea fruges, &c.] Abundans est frugum annona & proventus in totà Italiâ.

29. *Pleno copia cornu.*] Vide lib. 1. O. 17.

EPISTOLA XIII. Ad *VINNIUM ASELLAM.*

Docet, quâ ratione libros Augusto decenter offerat.

Quemadmodum non semel, nec paucis admonui te discedentem, ô Vinni, offeres Cæsari libros meos *sigillo clausos, si* quidem benè,

UT proficiscentem docui te sæpe diúque [1]
Augusto reddes signata volumina, Vinni;
Si validus, si lætus erit, si denique poscet:

ANNOTATIONES.

1. *Ut proficiscentem*] Scripto iterat Horatius mandato verbo ante commissa Vinnio suo vel ministro vel familiari. Ruri tum fuisse illum intelligimus.

Sæpe, diuque,] Nempe, ut ad Brutum lib. 2. Epist. 16. scribit Cicero, *Permagni interest, quo tempore epistola reddatur. Nam quemadmodum qui ad nos intempestivè adeunt, molesti sæpe sunt; sic epistolæ offendunt non loco redditæ.*

2. *Signata volumina,*] Æquum est enim, ut primo rei missæ aspectu fruatur ille, ad quem mittitur, præsertim si vir sit primarius. Quod si quis præriperet, aut per incuriam improbitatemve librarii vel tabellarii interciperet, munus vile & pessum ire censendum.

Volumina,] Gall. *Un rouleau de papier.* Ang. *A roll of paper or parchment.*

Vinni;] Is C. Vinnius Fronto dicitur. Vet. comment.

3. *Si validus, si lætus erit.*] Cicer. modo cit. *Præcepi ei, quem ad te misi, ut tempus observaret epistolæ tibi reddendæ——utrum cum solicitudinis aliquid haberes, an cum ab omni molestiâ vacuus esses,* Noster lib. 2. Sat. 1. v. 18.

——*Nisi dextro tempore Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem.*

Si denique poscet:] Hinc apparet expetita ab Augusto fuisse carmina, quæ Horatius per Vinnium mittebat. Itaque mandat Vinnio, ut sistat se decenter coram principe, expectetque

Ne

Ne studio nostri pecces, odiúmque libellis
Sedulus importes, operâ vehemente minister:
Si te fortè meæ gravis uret sarcina chartæ,
Abjicito potiùs, quàm quò preferre juberis, [785]
Clitellas ferus impingas, Asinæque paternum
Cognomen vertas in risum, et fabula fias.
Viribus utêris per clivos, flumina, lamas.
Victor propositi simul ac perveneris illuc,
Sic positum servabis onus: ne fortè sub alâ
Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum;
Ut vinosa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ;
Ut cum pileolo soleas conviva tribulis.
Ne vulgo narres te sudavisse ferendo
Carmina, quæ possint oculos auresque morari
Cæsaris: oratus multâ prece, nitere. Porrò [786]
Vade, vale: cave ne titubes, mandatáq; frangas.

valeat, si hilari sit animo, *tandem si petat.* Cave *ne erres per nimium* erga *nos affectum, atque invidiam scriptis* nostris *conflet nimiâ sedulitate & officiosior eo studio. Quòd si librorum meorum onus tibi molestiam facessat, projice magis, quam rusticè protrudas sarcinam* illuc, *quo deportare imperavi:* sicque *patris* tui *Asinæ cognomen traducas in ludibrium, & fabula fias. Contende per colles, fluvios, lacunas. Cùm* autem *eo deveneris feliciter, quò tendis, hunc in modum fasciculum pones: ne sub brachio codices meos deferas, ut agrestis agnum; ut bibax Pyrrhia sphærulas lanæ furto ablatæ; ut plebeius conviva soleas ac pileum.* Præterea *ne obvio cuique effutias, te magno labore portâsse carmina oculos & aures Augusti oblectare idonea. Etiam atque etiam rogatus, perge ultra. Ito, vale: cave ne vacilles, aut præceptorum* quidquam *prætermittas.*

ANNOTATIONES.

paulùm, dum suo nomine salutatus Cæsar ultrò quærat, num ab eo fiant delata, quæ poposcerat.

4. *Ne studio nostri pecces, &c.*] Quisquis vel non opportunè, vel ineptè rem molitur, peccat. Pindarus egregiè ὁ δὲ καιρὸς παντὸς ἔχει κορυφάν. *opportunitas omnis rei summam, caput, perfectionem continet.* Pyth. Od. 9.

6. *Si te fortè gravis, &c.*] Nihil age omninò, potiùs quam temerè, inconsideratè quidquam agas coram augustissimo imperatore. Cave ne delatum munus parùm decorè tradas; aut stolidè festinando, aut præproperè mandatis perfungi cupiendo.

8. *Clitellas.*] Thecas librorum. Alludit ad Asinæ cognomen, ut & in sequentibus.

Ferus.] Præceps, inurbanus, stupidus.

Impingas;] Solent Asini grave molestumque sibi onus excutere, & in terram impingere.

Asinæque paternum, &c.] Pater Vinnii *Asina*, hinc *Asellæ* cognomen habebat.

10. *Viribus utêris per clivos.*] Viriliter ac strenuè ascendes superabisque ardua loca urbis septem collibus inædificatæ, ut ad ædes Augusti pervenias in monte Palatino constitutas.

Lamas.] Fluvii fossas, vel majores lacunas aquam pluviam continentes, ἀπὸ τῦ χαίνειν quæ vorago viarum est, seu fossa fluviorum. Hinc quoque dictæ sunt lamiæ puerorum voratrices. Hæc vet. interp. Alii tamen aliter. De istis Ennius:

Silvarum saltus, latebras, lamasque lutosas.

11. *Victor propositi simul ac, &c.*] Cùm propositum finem adeptus eris, ac perveneris ad Augusti palatium.

12. *Sic positum servabis onus: &c.*] Decenti aptoque gestu libros defer in manibus, non autem sub brachio.

14. *Pyrrhia.*] Nomen est ancillæ in fabulâ quâdam Titinii; quæ furata lanæ glomos, ita gestavit, ut deprehensa sit. Ita vet. schol.

15. *Ut cum pileolo soleas.*] Ut vicinus ex eâdem tribu ad cœnam invitatus, pileolum ac soleas portat, indeque reportat, nempe tenens sub axillâ. Ex isto loco patet, pileolum habuisse veteres conviviis proprium ac peculiarem: qualem etiamnum plerique nostrates interdum assumunt inter epulandum, velut aptiorem, leviorem, commodiorem. *De soleis* dixi ad Sat. 8. lib. 2.

18. *Oratus multâ prece, nitere, Porro.*] A me toties rogatus, ô Vinni, diligenter ac sedulò exequere & perfice quod præcepi. Alii sic: Etsi fortè curiosus quispiam oret te percuncteturque, quid rei sit, propter quam veneris; ne immorare, ne obsequere, imò abi quamprimùm.

19. *Cave ne titubes, &c.*] Constanter age; quæcunque verò docui te sæpe verbo, & nunc scripto hoc, accuratè observa.

EPISTOLA XIV. Ad *VILLICUM SUUM.*

Illum reprehendit, quod habitationem urbis desideret.

O procurator nemorum & prædii me mihi restituentis, quod tu spernis, quinq; licet *familiis habitatum, & probos quinq; senes Bariam mittere consuetum; contendamus, utrùm ego diligentiùs ex animo* meo *vepres evellam, an tu* ex *agro*; atque *utrum plus valeat Horatius, an ejus prædium. Me* Romæ *detinet caritas & amor Lamiæ fratrem desiderantis, &* sic *eum* morte *præreptum dolentis, ut nihil solatii admittat: attamen eò me impellit mens & animus, & exoptat frangere repagula spatiari impedientia. Ego felicem appello degentem ruri; tu* contra *in urbe commorantem. Scilicet qui alienam conditionem cupit, propriam odit.*

Villice silvarum et mihi me reddentis agelli,
Quem tu fastidis, habitatum quinque focis, et
Quinque bonos solitum Bariam dimittere patres:
Certemus, spinas animone ego fortiùs, an tu
Evellas agro; et melior sit Horatius, an res.
Me quamvis Lamiæ pietas et cura moretur
Fratrem mœrentis, rapto de fratre dolentis
Insolabiliter; tamen istuc mens animúsque
Fert, et amat spatiis obstantia rumpere claustra.
Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum.
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.

ANNOTATIONES.

1. *Villice silvarum, &c.*] Hujus epistolæ argumentum convenit cum septimâ & decimâ, at diversè tractatur.

Villice.] Villæ custos, aliisque servis sibi substitutis agrorum colendorum opus dispensans. Varro lib. 1. De re rust. cap. 11. *Villicus agri colendi causâ constitutus; appellatusque à villâ, quòd ab eo in eam convehuntur fructus, & evehuntur cùm veneunt.*

Mihi me reddentis.] Urbanæ scilicet occupationes me mihi præripiunt, iniquit poëta: at mihi me reddit ru is solitudo, otium, tranquillitas; ubi memetipso frui videor, ac meus esse: nam Romæ sum Mæcenatis & amicorum. Vide suprà Epist. 7.

Agelli.] Is situs erat ultra Tibur, ad octavum ab urbe lapidem in viâ Valeriâ. Posteà Epist. 16.

2. *Habitatum quinque focis.*] Amplum satis & sufficientem ad habitationem quinque familiarum, servilium nempe.

3. *Quinque bonos solitum, &c.*] Bonos homines ætatis provectæ, quinque familiarum capita: servos frugi, qui Bariam mittebantur ad nundinas, venalesque fructus eò convehebant. Varro antè cit. Alii interpretantur homines grandes natu mitti solitos ad lites in Bariâ dirimendas: imò & senatores Romam interdum accitos. Verùm auscultandus magis Theod. Marcilius sic scribens in hunc Horatii locum; *Non injucunda stultitia est narrantium hîc de quinque senatoribus, & quasi patribus conscriptis, qui ex Horatii agello Bariam venientes, de summâ Sabinorum rep. deliberent.*

Bariam.] Al. *Variam*, oppidum Sabinorum ad fluvium Anienem.

4. *Certemus, spinas, &c.*] Videamus an tu diligentiùs agrum colas, an ego animum; utrùm ego studiosiùs curas mentem pungentes resecem, quàm tu vepres, herbasque inutiles noxiasque ex agro avellas.

5. *Melior sit Horatius, an res.*] Ego certè melior, inquit Horatius, quia memet excolere studeo; res verò deterior, quia parùm curas & colis, ô villice, quam fastidis.

6. *Me quamvis Lamiæ, &c.*] Quanquam ego Romæ detineor, & validissimo amoris in Lamiam vinculo constringor; mens mea tamen quærit evadere, perpetuòq; tendit rus & in villam.

Lamiæ pietas.] Vide lib. 5. Od. 17.

8. *Istùc.*] In agrum meum Sabinum, unde tu in urbem redire perperam cupis.

9. *Amat spatiis obstantia, &c.*] Hinc singula impedimenta quælibet excutio, frango, transilio; ut libertate, otio, meque ipso fruar apud villam meam; ac spatier tantillùm, animumque reficiam urbani tumultûs pertæsum.

10. *Claustra.*] Metaph. à circo, in quo certis claustris detinebantur equi, donec liceret signo dato apertoque stadio decurrere.

Stultus

Stultus uterq; locum immeritum causatur iniquè.
In culpâ est animus, qui se non effugit unquam.
Tu mediastinus tacitâ prece rura petebas: [788]
Nunc urbem, et ludos, et balnea villicus optas.
Me constare mihi scis, et discedere tristem,
Quandocunque trahunt invisa negotia Romam.
Non eadem miramur: eò disconvenit inter
Méque et te: nam quæ deserta et inhospitia tesqua
Credis, amœna vocat mecum qui sentit; et odit
Quæ tu pulchra vocas. Fornix tibi et uncta popina
Incutiunt urbis desiderium, video; et quòd
Angulus iste feret piper et thus ociùs uvâ:
Nec vicina subest vinum præbere taberna
Quæ possit tibi; nec meretrix tibicina, cujus
Ad strepitum salias terræ gravis; et tamen urges
Jam pridem non tacta ligonibus arva, bovémque
Disjunctum curas, et strictis frondibus exples.
Addit opus pigro rivus, si decidit imber,
Multâ mole docendus aprico parcere prato. [789]
Nunc age, quid nostrum concentum dividat, audi.
Quem tenues decuêre togæ nitidíque capilli,
Quem scis immunem Cynaræ placuisse rapaci,

Fatuus uterq; improbè criminatur locum innoxium. Imò *accusandus est animus, qui se nunquam deserit. Tu vile mancipium secretis votis rus exoptabas:* jam verò *procurans villam, expetis civitatem, & spectacula, & balnea. Me constantem esse nôsti, ac mæstum abire, quoties molesta negotia Romam revocant. Haud iisdem* rebus *delectamur; hinc ego tuque dissentimus. Etenim quæ deserta, aspera, & inhabitabilia* loca *vocas, ea grata putat quisquis mecum sentit; & aversatur quæ tu jucunda existimas. Tibi ganea & lautæ popinæ injiciunt cupiditatem urbis, scio; & quòd hic agellus producet thus & piper ociùs* quàm *uvas: nec prope adest taberna, quæ vinum tibi suppeditet; neque meretrix tibicina, cujus ad cantum saltes terram graviter* pulsans: *ac nihilominus exerces agros dudum incultos; & curas bovem otiosum, saturasq; foliis decussis. Porrò desidis laborem auget rivus, si pluvia decidat, constipato aggere prohibendus, ne expositum devastet pratum. Disce nunc quid consentire nos impediat. Me, quem* olim *subtiles vestes & crines uncti delectavere; quem nosti sine muneribus fuisse dilectum Cynaræ avaræ,*

ANNOTATIONES.

12. *Locum immeritum causatur iniquè.*] Nec enim locus animi est causa inquieti; sed ipse animus parùm sanus haud quiescit, ubi maximè quietus esse deberet.

13. *Qui se non effugit.*] Adeoque secum defert semper fomitem perturbationum, quocunque migret, & quamvis loca mutet. Vide lib. 2. Od. 16. v. 20.

14. *Mediastinus.*] Servus in *medio stans* ad vilissima quæque ministeria paratus. Quòd mox dicitur *optare balnea*, favet iis, qui *mediastinum* appellari volunt, quòd *mediis* in balneis, seu in *medio* lavantium *stet* ad quæque servitia promptus; quanquam illud *stinus* mera videtur esse productio vocis, ut in *clandestinus*.

19. *Tesqua.*] Loca semota, edita, aspera, agrestia, inculta, suo situ ac silentio horrorem sacrum incutientia; hinoque peragendis mysteriis vel captandis auguriis apta & consecrata. Proinde quidam scribunt *tesca*, quasi *tuesca*, à tuendis sacris. Varro 6. De ling. Lat. Fest. loca densam umbram facientia esse *tesqua*, ait Scalig.

23. *Angulus iste.*] Exiguus iste meus ager Sabinus.

Fert piper, &c.] Adunaton.

25. *Meretrix tibicina.*] Ut plurimùm tibicinas fuisse meretrices alibi notavimus.

26. *Terræ gravis.*] Saltatione seu tripudiatione rudi, agresti, rusticâ, inconcinnâ. Vide lib. 3. Od. 18.

Et tamen urges.] Ironicè: negligebat enim villicus iste fastidiosus hæc, quæ hic enumerantur, sanè ad villæ procurationem facienda.

28. *Disjunctum.*] Jugum solutum, ab altero bove compare suo dejunctum.

29. *Addit opus pigro rivus, &c.*] Longè profectò major est opera laborque in moliendo novo aggere per torrentem aquam destructo, quàm fuisset in vetere muniendo ac constipando. Quod si facere pigeat, rivus imbribus repentinis auctus, eluvione suâ & exundatione proximum pratum devastabit.

32. *Tenues togæ, &c.*] Juvenili ætati convenientes.

33. *Cynaræ.*] De eâ lib. 3. Od. 13. & lib. 4. Od. 1.

Rapaci.] Quasi vorago est meretrix, ut dictum est in Sat. 2. lib. 1.

Quem bibulum liquidi mediâ de luce Falerni,
Cœna brevis juvat, et prope rivum somnus in herbâ:
Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum.
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
Limat, non odio obscuro morsúque venenat.
Rident vicini glebas et saxa moventem.
Cum servis urbana diaria rodere mavis:
Horum tu in numerum voto ruis. Invidet usum
Lignorum, et pecoris tibi calo argutus, et horti.
Optat ephippia bos: piger optat arare caballus.
Quam scit uterq; libens, censebo, exerceat artem.

& à meridie Falernum potâsse; *delectat* nunc *frugalis cœna*, *& somnus in gramine juxta rivum*. *Neque* verò jam *pudet nugatum fuisse*, *sed nugas non abdicare*. *Ibi mea bona invidis oculis nemo diminuit*, *nec secretis inimicitiis & dicteriis depravat*. *Vicini* autem *approbant versantem glebas & lapides*. *Tu cum mancipiis urbana diaria comedere expetis*: *his adjungi vehementer expetas*. Atqui *versutus calo tibi invidet usum lignorum*, *& pecudum*, *& hortuli*. Sic *bos ephippia*, *equus iners aratrum desiderat*. Ego verò *edicam*, ut *quisque gaudens colat artem*, *quam novit*.

ANNOTATIONES.

34. *Quem bibulum*, *&c.*] Quem optimi vini appetentem scis intemperanter compotâsse à meridie in multam noctem. Luxuriosi hoc faciebant, contrà sobrii non ante horam tertiam, aut etiam seriùs cœnam adibant.

36. *Non incidere ludum.*] Finis enim aliquando ponendus insaniæ juvenili. Juvenal. Sat. 8. v. 165.

——— *breve sit quod turpiter audes.*

37. *Non istic obliquo.*] Rure in Sabinis nemo mihi invidet, aut maledicit, aut nocere conatur. Imò vicini gaudent cernentes me tractantem rustica instrumenta, ligone moventem cespites, protrudentem saxa, &c.

40. *Cum servis urbana*, *&c.*] Tu abundanti victu dudum potitus, quasi magister in villâ meâ aliis servis imperans, honestæ hujus præfecturæ jam pertæsus, optas Romæ esse, ibique tenuiter victitare è dimenso in quamque diem cibo, qualis in urbe servis attribui solet. Vide J. Lips. Elect. lib. 2. cap. 15. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 31. & lib. 25. cap. 17. & seq.

41. *Invidit usum Lignorum*, *&c.*] Tu servis urbanis ascribi & annumerari gestis. Contra urbanus *calo*, qui foras it lignatum, &c. *tibi invidet usum* & facilitatem habendi ligna, pecudes, olera. Adeóque alienam quisque conditionem diligit, suam odit; quia suæ persentit incommoda, non autem alienæ.

42. *Calo.*] Græci lignum κᾶλον dicunt: hinc servus lignis quærendis & subministrandis deputatus, dictus *calo*, quasi *lignarius* seu lignator; quo præcipuè vocabulo intelligi solet militum servus, iis præbens & portans ligna seu ligneas clavas. Fest. Pomp. Non. Marcell. Latinam verò assignat originem Servius, in Æneid. 7. ita scribens; *Calos dicebant majores nostri*, *fustes*, *quos portabant sequentes dominos ad bellum*: *unde & calones dicti*. Lucil. *Scinde puer calam*, *ut caleas*; id est, Serve, frange fustem, seu lignum, fac focum, accende ignem.

43. *Optat ephippia bos*:] Proverb. in eos, qui sui muneris officia & onus impatienter ferunt, aliena verò temerè appetunt.

Ephippia.] Ἐφίππιον, stratum sive sella equi, apud Xenophontem.

44. *Quam scit uterque*, *&c.*] Quæ cùm ita sint, & cùm suo quemque muneri incumbere expedit; villicus rus colat, calo maneat in urbe, &c. Tusc. 1. n. 41. *Bene Græcorum proverbio dicitur*,

Quam quisque nôrit artem, *in hâc se exerceat.*

EPISTOLA XV. Ad *NUMONIUM VALAM.*

Percunctatur de Veliâ & Salerno, deque rebus ad jucundè vivendum idoneis.

QUÆ sit hiems Veliæ, quod cœlum, Vala, Salerni,
Quorum hominum regio, et qualis via (nam mihi Bajas
Musa supervacuas Antonius; et tamen illis
Me facit invisum, gelidâ cùm perluor undâ
Per medium frigus. Sanè myrteta relinqui,
Dictáque cessantem nervis elidere morbum
Sulfura contemni, vicus gemit, invidus ægris,
Qui caput et stomachum supponere fontibus audent

O Vala, tuum est nobis perscribere nostrum *verò tibi credere* perscribenti, *qualis sit hiems apud Veliam, qualis aër apud Salernum, quales homines utriusque regionis, & quæ via (etenim Antonius Musa Bajas, haud mihi utiles* esse *dicit; me verò illis efficit odiosum, quando frigidâ aquâ perfundor rigente frigore. Certè deseri myrteta, & posthaberi* aquis *sulfuratas, existimatas sanare morbum nervos præpedientem, dolet oppidum, invidens ægrotis, qui non verentur caput & pectus subjicere aquis*

ANNOTATIONES.

1. *Quæ sit hiems, &c.*] Consilio medici profecturus Veliam & Salernum Horatius, lippitudinis curandæ causâ, significat quærere se pariter salubritatem atque delicias.

Veliæ.] Lucaniæ oppidum est maritimum, olim *Helia.* Plin. lib. 3. cap. 5. Virg. Æn. 6.

——— *portusque require Velinos.*

Vide Gell. lib. 10. cap. 16.

Quod cœlum.] Interrogat quæ sit temperies aëris, & quæ hiemis asperitas illîc, ubi hiematurus erat.

Vala.] Is dicebatur C. Numonius Vala, aut Vaala.

Salerni.] Urbs est Lucaniæ, ad Tyrrheni maris littus, dicta à copiâ salis: portum satis capacem etiamnum ostendit.

2. *Bajas.*] Vide lib. 2. Od. 18.

3. *Musa.*] Antonius Musa medicâ arte clarus, ex quo Augustum ancipiti morbo laborantem sanaverat; ab eo non tantùm ingenti pecuniâ donatus, sed & statuâ juxta signum Æsculapii erectâ: nec non ipsi, quamvis liberto, imò & quibuscunque medendi artem professis concesso jure aunuli aurei. Dio. lib. 53. Sueton. Octav. cap. 59 & 81.

Supervacuas.] Acrioris pituitæ in oculis defluxu vehementer affectus poëta noster, solebat proficisci Bajas ad lavacra calida; verùm Ant. Musa contrariis utendum remediis auctor fuit, jussitque ablutiones quærere frigidas, quibus defluens humor retunderetur. Pari scilicet modo Augustum calidis frustrà usum ille frigidis curaverat. Plin. lib. 29. cap. 1. *Antonius Musa Augustum contrariâ medicinâ gravi periculo exemerat.* Sueton. cit. cap. 81. Octav. *Distillationibus jecinore vitiato ad desperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medendi necessariò subiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Musâ.*

Myrteta.] Amœna loca myrtis consita apud Bajas.

6. *Dictaque cessantem nervis elidere morbum Sulfura.*] Sulfuratas aquas ibidem scaturientes non longè ab Averno lacu, quibus curari dicitur morbus articularis, *cessare* faciens *nervos*, id est, præpediens usum & motum articulorum atque nervorum.

7. *Vicus gemit.*] Bajani indignantur contemni suos fontes toto orbe celebres, suasque myrtos relinqui. Plin. lib. 31. cap. 2. *Emicant benignè & passim in plurimis terris aquæ, alibi calidæ, alibi frigidæ, alibi unctæ ——— alibi tepidæ, auxilia morborum conferentes ——— nunquam tamen largius quàm in Bajano sinu, nec pluribus auxiliandi generibus; aliæ sulphuris, aliæ aluminis, aliæ salis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acidâ salsáve mistura——nervis prosunt, pedibusque, &c.*

8. *Qui caput & stomachum supponere.*] Ex ægris enim alii medicatas illas aquas bibunt, alii in iis lavantur, alii partes affectas, v. g. caput, ventriculum, renes, stillicidi aquam ejusmodi affundentibus supponunt unâ horâ per dies aliquot,

Clusinis, perguntque Gabios & in frigidas regiones. Itaque *locum mutare oportet, equumque agere ultra diversoria cognita. Quo pergis? haud Cumas vel Bajas contendo, inquiet iracundius eques, frænum ad lævum* torquens: *(verum auricula est in ore frænatis equis) uter populus majore tritici abundantiâ nutriatur; an pluvias collectas potent, an aquas dulces è fontibus, perpetuò manantibus. Etenim sperno vina istius regionis.* In *villâ* quidem *meâ quodlibet valeo tolerare ac sustinere,* at *cum deveni ad mare, desidero* vinum *generosum ac lene quod pellat sollicitudines, quod in venas fluens ingentem fiduciam meæ menti conferat, quod verba suppeditet, quod me juvenem gratum reddat Lucanæ meretrici: utra regio plures lepores, utra apros alat; utrum mare meliores pisces & echinos habeat; ut illinc domum redire queam obesus & Phæax.*

Clusinis, Gabiósque petunt et frigida rura.)
Mutandus locus est, et diversoria nota
Præteragendus equus. Quo tendis? non mihi Cumas
Est iter, aut Bajas, lævâ stomachosus habenâ
Dicet eques: (sed equis frænato est auris in ore:
Major utrum populum frumenti copia pascat,
Collectósne bibant imbres, puteósne perennes
Dulcis aquæ: (nam vina nihil moror illius oræ).
Rure meo possum quidvis perferre patíque;
Ad mare cùm veni, generosum et lene requiro,
Quod curas abigat, quod cum spe divite manet
In venas animúmque meum, quod verba ministret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.)
Tractus uter plures lepores, uter educet apros;
Utra magis pisces et echinos æquora celent;
Pinguis ut inde domum possim Phæáxque reverti,
Scribere te nobis, tibi nos accredere par est.

ANNOTATIONES.

Fontibus Clusinis, &c.] Aquis frigidis ad Clusium Etruriæ oppidum.

9. *Gabiósque petunt.*] Urbs ista Latii in viâ Prænestinâ fere mediâ Romam inter & Prenæste. Virgil. Æneid. 7.

———— quique arva Gabinæ
Junonis, gelidumque Anienem, & roscida rivis

Illic verò salubres aquas fuisse, testatur Strabo lib. 5. *Per hanc planitiem Anio decurrit, & aquæ frigidæ dictæ Albulæ multis è fontibus manant variis ad morbos tum bibentibus salutares, tum sedentibus infusæ.*

10. *Mutandus locus est.*] Jubente medico relinquendæ sunt Bajanæ deliciæ, pergendumque Veliam aut Salernum, ut lippientibus oculis mederi possim. Plin. cit. lib. 31. cap. 2. *Capiti, auribusque privatim medentur; oculis verò Ciceroniæ aquæ ———— In Ænariâ insulâ calculosis ———— Idem contingit in Velino lacu potantibus;* &c.

11. *Quo tendis?*] Verba sunt Horatii ad equum suum.

Cumas.] Urbs est Campaniæ maritima, antro Sibyllæ celebrata, Bajis proxima.

12. *Lævâ stomachosus habenâ.*] Neapolim, indeque Veliam aut Salernum euntibus ad dextram sunt Bajæ, avertendo igitur equo flectenda erat ad sinistram habena.

13. *Equis frænato est auris in ore.*] Equus non verbis sed fræno docetur, percipitque quo sit eundum.

14. *Major utrum populum, &c.*] Repetendus hîc & passim versus 25. *Scribere te nobis —— par est;* scilicet, *major utrum populum, &c.* Adverte ego, lector, hyperbaton longissimum.

Utrum populum.] An Veliensem, an Salerninum.

15. *Collectósque imbres.*] In cisternis.

18. *Ad mare cum veni.*] Ad aliquam urbem maritimam.

19. *Quod curas abigat, &c.*] Vide lib. 1. Od. 18. &c.

20. *Animumque.*] Vini calor spiritus vitales excitat accenditque, hincque animum pariter.

Quod verba ministret.] Epist. 5.

Fœcundi calices quem non fecere disertum?

21. *Commendet amicæ.*] Hilarem & facetum præstando. Apage hinc aliam interpretationem.

22. *Tractus uter.*] Velinus, an Salernitanus.

23. *Echinos.*] De his libro 2. Satira 4.

24. *Pinguis ut inde, &c.*] Ut ex istis regionibus possim redire non solùm oculis sanus, sed & toto corpore nitidus, pinguis, & bene curatâ cute. Gall. *Gros et gras, dans l'embonpoint.*

Phæax.] Instar Phæacum; de quibus supra Epist. 2. v. 29.

25. *Accredere.*] Hâc etiam voce utitur Lucretius lib. 3.

——Facilè hoc accredere possis.

Mænius

Mænius ut, rebus maternis atque paternis
Fortiter absumptis, urbanus cœpit haberi;
Scurra vagus, non qui certum præsepe teneret;
Impransus, non qui civem dignosceret hoste;
Quælibet in quemvis opprobria fingere sævus;
Pernicies, et tempestas, barathrúmque macelli;
Quicquid quæsierat, ventri donabat avaro:
Hic ubi nequitiæ fautoribus et timidis nil
Aut paulùm abstulerit, patinas cœnabat omasi
Vilis, et agnini, tribus ursis quod satis esset;
Scilicet ut ventres lamnâ candente nepotum
Diceret urendos, correctus. Mænius idem
Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne [795]
Verterat in fumum et cinerem, Non hercule miror,
Aiebat, si qui comedunt bona: cùm sit obeso
Nil melius turdo, nil vulvâ pulchrius amplâ:

Quemadmodum Mænius, patrimonio devorato, facetum se exhibuit: parasitus ille vagabundus cui certa non esset culina: qui famelicus civem ab *hoste non distinguerit; in quemlibet* verò *contumelias quasque dirus confingeret; damnum, procella, & gurges macelli, quodcunque lucratus erat, ventri avido largiebatur:* porrò *iste, cum parùm aut nihil obtinuerat à luxuriæ patronis & formidolosis, cœnabat è lance plenâ vervecinis extis crassioribus, quantum sufficeret tribus ursis; adeò nimirùm ut emendatus, assereret belluonum ventres ardente laminâ esse inurendos: ipse Mænius cum in fumum & favillam redigisset, omnia si quid opimum captaverat, dicere* erat solitus, *Haud equidem miror, si nonnulli facultates absumant, quandoquidem nihil jucundius est pingui turdo, nihil suavius prægrandi vulvâ:*

ANNOTATIONES.

26. *Mænius ut &c.*] Fab. Mænius Pantolabus gurges & vorax; de quo anteà non semel, lib. 1. Sat. 3. Hic nonnulli dividunt, alteramque epistolam faciunt, sed perperam. Deinceps enim explicat Horatius quod suprà dixit v. 17. & seq.

27. *Urbanus.*] Lepidus, festivus, ut ad mensas divitum facilè admitteretur.

28. *Scurra vagus.*] Modò huc modò illuc cœnam mendicans & captans per facetias.

Præsepe.] Metaph. Est enim propriè locus præseptus, in quo pecudes stabulantur: & per synecd. linter, in quo pabulum jumentis apponitur.

29. *Impransus.*] Theod. Marcilius interpretatur, bene pransus, satur, temulentus.

30. *Quælibet in quemvis, &c.*] Qui fame quasi furore quodam percitus, omnes obvios impetebat, maledico dente carpebat, probris incessebat.

31. *Pernicies, & tempestas, &c.*] Universa macelli edulia abradens, rapiens, vastans, quasi tempestas; & absorbens, quasi vorago & βάραθρον.

33. *Ubi nequitiæ fautoribus, &c.*] Mænius iste, cùm nihil fuerat venatus apud divites luxuriam suam fovere & alere solitos, eique faventes, utpote similiter luxuriosos.

Timidis.] Avaris sumptum facere timentibus: vel scurrilem nequitiam & maledicentiam reformidantibus, qui cibos interdum offerebant, ne dicteriis ejus lancinarentur.

34. *Patinas cœnabat omasi.*] Vili quâlibet escâ contentus domi cœnabat. Quidam leg. *tabulas*, ut sit *tabula* lancis genus planum.

Omasi.] Crassior ventriculi pars adipata. Gall. *Des trippes, des fressures.* Ang. tripe. Al. caro bubula pinguior.

35. *Agnini.*] Al. *agninæ*, sup. carnis.

Ursis.] Quod animal ingens & vorax.

36. *Scilicet ut ventres, &c.*] Mænius vili cibo expletus domi, *correctus*, & agnoscens naturam haud egere lautioribus alimentis, luxuriam ipse ultrò damnans aiebat, luxuriosos esse disperdendos. Vel, *correctus*, eruditus propriâ experientiâ & egestate, quam sibi per luxuriosum victum conflaverat.

37. *Correctus. Mænius idem.*] Quidam leg. *correptus Bestius idem Quicquid*, &c. hoc sensu; Bestius avarus à Mænio luxurioso sordidæ parcitatis accusatus & acriter *correptus*, præ irâ & indignatione dicebat. *Urendos nepotum ventres laminâ candente.* Bestii avaritiam carpit Pers. Sat. 6.

Mænius idem Quicquid, &c.] Ille qui domi tenui victu contentus erat, quando lautiores nactus dapes deglutierat, exquisito sapore affectus aiebat, Haud miror quod opes absumant aliqui, ut delicatiora comedant obsonia.

40. *Obeso Nil melius turdo.*] Martial. lib. 13. Epigr. 92. inter aves turdo primam saporis gloriam adjudicat. Pers. Sat. 6. v. 24.

Tenuem soleres turdorum nosse salivam.

Nempe Romæ catillones erant subtilis adeo palati, ut gustu dignos cerent turdorum sapores varios; an silvestres, an ex aviario; an mares, an fœminæ. Vide suprà lib. 1. Sat. 5. & lib. 2. Sat. 2.

Talis nempe sum ego : quippe laudo secura & exigua, quando opes desunt, sat constans inter parva ; at quando præstantius aliquid & lautius nactus sum tum ipse vos dico sapere, & solos beatos esse qui habetis opes bonis prædiis stabilitas.

Nimirum hic ego sum : nam tuta et parvula laudo
Cùm res deficiunt, satis inter vilia fortis :
Verùm, ubi quid melius contingit et unctius, idem
Vos sapere, et solos aio bene vivere, quorum
Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

ANNOTATIONES.

Vulvâ.] Jucundam palato & maximè delicatam primiparæ suis vulvam, testatur Plin. l. 8. c. 51. & lib. 11. cap. 37. Martial. lib 13. Epigr. 56.

Me materna gravi de sue vulva capit.

42. *Hic ego sum :*] Mænio similis sum : parvo & vili contentus, cùm desunt meliora ; quando verò suppetunt lautiora, hæc sanè haud sperno, imo collaudo : & quibus opes atque ista deliciæ adsunt, beatos censeo & prædico.

45. *Quorum Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.*] Centum habentes fundo certo stabilitum, villam proventus certos referentem : *opes fundatas atque optimè constitutas* ; ut ait Cic. pro Rabirio. Idem pro Domo : *fundatissima familiæ ruina.*

EPISTOLA XVI. Ad *QUINCTIUM.*

Descriptio villæ Horatianæ. Quis dicendus vir bonus.

Ne quæras, ô bone Quincti, utrùm *ager meus dominum frugibus nutriat, an baccis oleæ ditet, an fructibus, an vitibus ulmo circumdatis ;* en *tibi verbosè describam speciem & situm prædii mei. Perpetui sunt colles, nisi* quod *separentur valle umbrosâ, ita ut sol oriens aspiciat latus dextrum, abeunte* verò *curru decedens tepefaciat sinistrum. Temperatum* cœlum *audiveris. Porrò sentes producunt affatim rubra corna & pruna : quercus & ilices glandem plurimam pecoribus & densam umbram hero suppeditant. Diceres Tarentum prope advectum florere.*

NE percuncteris, fundus meus, optime Quincti,
Arvo pascat herum, an baccis opulentet olivæ,
Pomisne et pratis, an amictâ vitibus ulmo ;
Scribetur tibi forma loquaciter, et situs agri.
Continui montes, nisi dissocientur opacâ
Valle, sed ut veniens dextrum latus aspiciat sol,
Lævum discedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. Quid, si rubicunda benignè
Corna vepres et pruna ferant ? si quercus et ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ ?
Dicas adductum propiùs frondere Tarentum.

ANNOTATIONES.

1. *Ne percuncteris.*] Per insinuationem agrum suum describit poëta : deinde quis verè sit bonus explicat : ubi Quinctium notat velut adulatoribus nimis credulum.

Quincti.] Is videtur esse Quinctius Hirpinus, cui est inscripta Od. 11. lib. 2.

5. *Continui montes, &c.*] Situs ille saluberrimus, vallis amœna ventis orientalibus & occidentalibus exposita, meridie verò & septentrione duobus collibus defensa : quæ porrò temperatâ fruitur aurâ, & fonte irrigetur, cujus aquæ infirmo capiti alvoque medeantur.

6. *Valle.*] Hæc *Ustica* dicebatur, ut volunt quidam. Cruquius verò opinatur nomen hoc fuisse potius propinqui montis, cui ex adverso immineret Lucretilis mons, de quo lib. 1. Od. 17.

11. *Tarentum.*] Urbem prorsus jucundam & voluptariam, quam sæpius commemorat Horatius. Lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 5.

Fons

Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec [898]
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.
Tu rectè, vives, si curas esse quod audis.
Jactamus jampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor, ne cui de te plus quàm tibi credas;
Neve putes alium sapiente bonóque beatum;
Neu, si te populus sanum rectéque valentem
Dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
Dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat. [898]
Si quis bella tibi terrâ pugnata marique
Dicat, et his verbis vacuas permulceat aures:
Téne magis salvum populus velit, an populum tu,
Servet in ambiguo, qui consulit et tibi et urbi,
Jupiter: Augusti laudes agnoscere possis?
Cùm pateris sapiens emendatúsque vocari,

Interluit quoque fons aptus nomen rivo tribuere, quo neque frigidior, nec limpidior Hebrus Thraciam irrigat, capiti male affecto, pariter & ventri saluber. Grata hæc latibula, quin &, si fidem habeas, jucunda, sanum tibi me faciunt mense Septembri. Tu rectè vives, si studes esse qualis diceris. Te felicem dudum prædicamus omnes Romani. At metuo, ne aliis de te plus credas quàm tibimet ipsi; neve existimes felicem diversum à probo & sapiente; ac, si te sanum & benè habentem dicas populus, ne secretam febrem celes circa horam cœnæ usquequò tremulæ fiant manus unctæ. Improba verecundia abscondit ulcera fatuorum putrida. Si aliquis narret certamina terrâ marique à te confecta, atque aures tuas *patentes deliniat isto sermone:* Utinam *Jupiter, qui te urbemque diligit, incertum* semper *teneat, utrum populus te magis exoptet incolumem, an tu populum: numquid discernere poteris Augusti laudationem? Quando* verò *finis te appellari sapientem & perfectum,*

ANNOTATIONES.

12. *Fons etiam rivo*] Blandusia nempe fons in finibus Sabinorum apud Mandelam pagum. De illo lib. 3. Od. 13. *Rivus* autem *Digentia* vocabatur, atque in Tiberim defluebat per Farfarum fluvium & Vacunæ fanum. Vide posteà Epist. 18. v. 104.

Dare nomen idoneus,] Tam abundantes aquas ei rivo præbens, ut inter fluvios Sabinorum *Diligentia* numeretur & nominetur.

13. *Thracam.*] Vide lib. 1. Od. 25.

Hebrus,] Ingens Thraciæ fluvius, de quo jam suprà Epist. 3. & cit. Od. 25. lib. 1.

16. *Hæ latebræ dulces, &c.*] Autumno ineunte secedens in hanc villam meam, à morbis tunc frequentibus me vindico. Juvenalis *lethiferum autumnum* dicit, Sat. 4. v. 56. ex Hippoc. & Galen. Id. Sat. 6. v. 516.

———Metuique jubet Septembris & Austri
Adventum.

17. *Tu rectè vives, &c.*] Cic. Offic. 2. n. *Præclarè Socrates hanc viam ad gloriam proximam & quasi compendiariam dicebat esse, si quis id ageret ut qualis haberi vellet, talis esset.*

19. *Sed vereor, ne cui de te plus quam tibi credas;*] Imitatus Persius Sat. 4. v. 46.

Egregium cùm me vicinia dicat,
Non credam?

21. *Neu, si te populo, &c.*] Pers. modò cit.
Nequicquam populo bibulas donaveris aures.
Respue quod non es, tollat sua munera cerdo;
Tecum habita, & nôris quàm sit tibi curta supellex.

21. *Occultam febrem Dissimules, &c.*] Vereor ne vitia tibi certè non obscura dissimules & tegas, donec ea ipse prodas incautus, aut vitioso quopiam impetu abreptus, & patefactus qualis es: sicut æger, edendi appetens asserit se non tentari febre, nec à cibo temperat, donec ipsa se prodat febris edentisque manus reddat tremulas. Persius Satira 3. v. 100.

Sed tremor inter vina subit, calidumque triental
Excutit è manibus; dentes crepuere retecti;
Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.

24. *Stultorum incurata pudor, &c.*] Stulti sua vitia non curant emendare, sed curant abscondere, per malum pudorem.

26. *Vacuas permulceat aures:*] Adulationibus gaudentes, & adulatoribus semper apertas.

27. *Tene magis salvum, &c.*] Hi duo versus vel à Varo aliove poetâ in laudem Augusti scripti fuerant, ac velut noti hic referuntur; vel ab ipso Horatio facti, sub tertiâ personâ adhibentur.

29. *Augusti laudes agnoscere possis?*] An tibi stultè attribues, quod ad Augustum noscitur pertinere? an cognosces non ad te, sed ad ipsum scriptas eas laudes?

30. *Emendatus.*] Vitiis carens.

Respon-

Refpondéſne tuo, dic ſodes, nomine? Nempe
Vir bonus et prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras ſi volet, auferet: ut ſi
Detulerit faſces indigno, detrahet idem.
Pone; meum eſt, inquit. Pono, triſtiſq; recedo.
Idem ſi clamet furem, negat eſſe pudicum,
Contendat laqueo collum preſſiſſe paternum;
Mordeat opprobriis falſis, mutémq; colores? [99]
Falſus honor juvat, et mendax infamia terret
Quem, niſi mendoſum et mendacem? Vir bonus
eſt quis?
Qui conſulta patrum, qui leges, juráque ſervat;
Quo multæ magnæque ſecantur judice lites;
Quo reſponſore, et quo cauſſæ teſte tenentur.
Sed videt hunc omnis domus, et vicinia tota
Introrsùs turpem, ſpecioſum pelle decorâ.
Nec furtum feci, nec fugi, ſi mihi dicat
Servus: Habes pretium, loris non ureris, aio.
Non hominem occidi: Non paſces in cruce corvos.
Sum bonus et frugi: renuit, negat atq; Sabellus:
Cautus enim metuit foveam lupus, accipitérque
Suſpectos laqueos, et opertum miluüs hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore:
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ. [100]

quæſo: dic an reſpondes huic *tuæ appellationi? Scilicet ego probus & ſapiens vocari gaudeo, & tu* ſimiliter. Verùm *qui hodiè tribuit iſtud* elogium, *ipſe cras eripiet, ſi lubet; & quaſi immeritò honorem detulerit, adimet. Depone, ait* populus, quod *meum eſt. Depono, ac mæſtus abeo. Si* autem *ipſe furem me aut impudicum vocet, vel patrem à me ſtrangulatum aſſerat*; an *perceliar falſis* iſtis *criminationibus, an expalleſcam? inanis gloria delectat, & falſa contumelia exterret ecquem, niſi vitioſum & fallacem? Age: quis eſt vir probus? Qui edicta, qui leges & inſtituta majorum obſervat: quo judice dirimuntur plures & graves controverſiæ: quo adſtipulatore, quo teſtimonium perhibente, cauſæ obtinentur. At iſtum cuncta familia omneſque vicini cognoſcunt intus flagitioſum,* quamvis *externâ ſpecie honeſtum.* Verùm enimverò *ſi mihi ſervus dicat. Haud furatus ſum, neque aufugi: reſpondebo, Mercedem tenes,* ſcilicet *ſcuticis minimè cæderis.* Si dicat, *Neminem interfeci, reſpondebo:* Benè eſt, *haud in patibulo corvis eſcam præbebis.* Dicat, *Probus ſum & innocens: Veruſinus refragatur & contradicit. Quippe lupus aſtutus foveam timet, accipiter autem pedicam inviſam, & milvius uncum obtectum. Probi fugiunt peccatum ob ſtudium virtutis. Tu verò non peccabis metu ſupplicii:*

ANNOTATIONES.

31. *Nomine?*] Pro *nomini*, ut bene obſervat Marcilius.

Nempe vir bonus, &c.] Reſponſio eſt Quintii, quam mox Horatius refellit.

32. *Delector, ac tu.*] Cic. Philip. 1. n. 57. *Levis eſt animi lucem ſplendoremque fugientis, veram gloriam, qui fructus veræ eſt virtutis, repudiare.*

33. *Quid dedit hoc hodiè, cras, &c.*] Populus nempe inconſtans & levis. Verùm ut bonus & ſapiens talis eſt, quamvis à populo non dicatur; ſic qui non eſt, talis non ſit, licet dicatur.

40. *Mendacem?*] Qui ſe exhibet alium quàm ſit, videlicet bonum & ſapientem, cùm ſit turpis & ſtultus. Sunt qui legunt *medicandum*, id eſt, egentem medicaminibus philoſophiæ, ad mores formandos aut emendandos.

Vir bonus quis?] Ex opinione & fatuâ vulgi ſententiâ, quiſquis videtur eſſe bonus, talis exiſtimatur & prædicatur. Itaque per ironiam deſcribitur, qui falsò bonus cenſetur. Plato 2. De rep. *Si opinio & fama vim affert veritati & penes eam eſt vitæ beatæ principatus—ergò umbracula quædam & ficta virtutis ſpecies nobis eſt quærenda.*

46. *Nec furtum feci,*] Rem illuſtrat ſimilitudine.

48. *Non paſces in cruce corvos,*] Non affigeris cruci, quod ſervile pridem erat ſupplicium: nec tuum cadaver ibi pendens corvis pabulum erit.

49. *Renuit, negat atque Sabellus:*] Ego Horatius contrarium aſſevero. Sabellis olim expulſis invecti ſunt coloni Romani, ac Venuſiam occupârunt. Vide lib. 2. Sat. 1. v. 36.

50. *Cautus enim, &c.*] Similitudine conglobatâ oſtendit ſervum haud poſſe dici bonum, eò quòd abſtinet à peccando metu pœnæ duntaxat.

52. Oderunt *peccare boni, &c.*] Bias dicebat. Non metu ſed decori gratiâ abſtinendum à peccato. Cic. 1. De leg. *Si non ipſo honeſto movemur, ut viri boni ſimus, ſed utilitate aliqua aut fructu; callidi ſumus, non boni. Nam quid faciet in tenebris, qui nihil timet, niſi teſtem, vel judicem?*

53. *Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.*] Clemens Alexandrinus præclarè ſcribit, duo eſſe

Sit

Sit spes fallendi, miscebis sacra profanis,
Nam de mille fabæ modiis cùm surripis unum,
Damnum est, non facinus mihi pacto lenius isto.
Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tribunal,
Quandocunque deos vel porco vel bove placat,
Jane pater, clarè, clare cum dixit, Apollo,
Labra movet metuens audiri, Pulchra Laverna,
Da mihi fallere; da justum sanctúmque videri;
Noctem peccatis, et fraudibus objice nubem.
Quî melior servo, quî liberior sit avarus,
In triviis fixum cùm se demittit ob assem,
Non video; nam qui cupiet, metuet quoque; porrò
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.
Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui
Semper in augendâ festinat et obruitur re.
Vendere cùm possis captivum, occidere noli:
Serviet utiliter: sine pascat durus, arétque,

quod si *latere speres, fas & nefas attentabis. Enimverò quando è mille modiis fabarum unum furaris, injuria sic mihi* quidem, *at non culpa minor* videtur. Nempe *vir* ille *honestus, quem forum universum & omnia tribunalia venerantur, quoties, diis sacrificat porcum aut bovem, postquam altâ* voce *pronunciavit Jane pater, vel Phœbe, labia commovet audiri timens, Præclara Laverna, tribue mihi* ut *latere* possim: *concede ut existimer integer & innoxius: crimina caligine, dolos autem nubilo obvela.* Certè *haud intelligo. quâ ratione servo præstantior aut liberior sit avarus, quando in compitis se inclinat propter assem defixum. Etenim quisquis appetet, etiam timebit; qui verò inter metum vitam ducit,* hunc *liberum nunquam censebo. Amisit arma, stationem virtutis reliquit, quicunque in opibus amplificandis laborat atque opprimitur. Quandoquidem servum licet venundare, cave ne interficias: utile ministerium exhibebit: permitte ut ærumnosus* greges *pascat,*

ANNOTATIONES.

genera timoris: unum, cui pudor junctus; quo timore bonum principem cives metuunt, & nos Deum timemus, & boni liberi parentes; alterum, cui comes odium; quali afficiuntur servi erga dominos asperos.

56. *Damnum est, non facinus, &c.*] Legunt plerique.

Est damnum levius, sed non facinus, tamen esto. quod nec stylum Horatianum sapit, nec repetitur in ullâ veteri membranâ.

51. *Vir bonus, omne forum, &c.*] Vir iste bonus falsò à te & vulgo existimatus.

60. *Labra movet metuens, &c.*] Videri vult recta precari & orare ab Apolline vel Jano, sed reverà improbus improba precatur. Pers. Sat. 2.

Mens bona, fama, fides: hæc clarè, & ut audiat hospes:
Illa sibi introrsùm & sub linguâ immurmurat: O si
Ebulliat patrui præclarum funus, &c.

Laverna,] Dea, sub cujus tutelâ erant fures, hinc laverniones dicti. Nomen vel à λαβεῖν *capere,* quasi *Laberna,* mutato β in *v*; vel à lavando, si *lavare* pro *furari,* veteres dixere: nam *levare* potiùs dixisse, alii affirmant: quod sita ita est, *Laverna* dicta est, pro *Levarna.* Alii deducunt à λάφυρα, *spolia,* ut *Laverna* dicatur pro *Lapharna,* quòd minùs arridet. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 16. sic scribit: *Laverna furum Dea, in cujus loco, ut impunita essent furta; prædam fures sortiri, & rapacissimum quemque immolare tradiderunt.* Huic erat ædes sacra Romæ, & Lavernalis inde porta.

64. *In triviis fixum cum se demittit ob assem,*] Cùm ad assem colligendum se inclinat, ac ludibrium subit puerorum, qui assem humi defigunt ad illudendum prætereuntibus. Pers. Sat. 5. v. 111.

Inque luto fixum possis transcendere nummum.

67. *Perdidit arma, &c.*] Nihil militi est magis ignominiosum, quàm perdere arma aut stationem deserere. Sensus est: qui lucro avidè inhiat, sanam perdidit mentem, quæ hominis est armatura adversùs errores, quibus, ut hostibus, ratio ejus felicitasque impetuntur expugnanturque.

69. *Vendere cùm possis captivum, &c.*] Vel ita ratiocinari avarus est accipiendus, vel sic interpretari licet: Quemadmodum non expedit servum occidere, quem vendere possumus; magisque sinendus est vivere, quia utilis ad multa erit; sic ille avarus cupiditati servire permittendus est. Nec enim inutilis erit publicæ rei. Quippe si ad rem augendam negotietur, frumenta comportet, &c. *annonæ proderit,* eam viliorem faciendo; adeoque cives juvabit.

Naviget,

agros colat, navigationem exerceat, ac negotiando hiemem in medio mari traducat; annonam promoveat, triticum & obsonia convehat. Tandem *vir bonus & sapiens non verebitur ita loqui: O Pentheu, rex Thebarum, quid me adiges innoxium sustinere ac subire? Bonis spoliabo. Nimirum* aureres *greges, suppellectilem, pecuniam. Aufer, potes. Manibus ac pedibus vinctum te retinebo sub custode sævissimo. Ipse Deus liberabit me, ubi primùm cupiam. Credo illum ita sentire: Moriar: mors rerum omnium finis est.*

Naviget, ac mediis hiemet mercator in undis;
Annonæ prosit, portet frumenta penúsque.
Vir bonus et sapiens audebit dicere, Pentheu,
Rector Thebarum, quid me perferre patíque
Indignum coges? Adimam bona. Nempe pecus, rem,
Lectos, argentum. Tollas licet. In manicis et
Compedibus, sævo te sub custode tenebo. [102]
Ipse Deus, simulatq; volam, me solvet. Opinor,
Hoc sentit: Moriar. *Mors* ultima linea rerum est.

ANNOTATIONES.

73. *Vir bonus & sapiens, &c.*] Vir reapsè bonus & sapiens fortiter suam tuetur libertatem inter ipsa quoque vincula.

Pentheu, Rector Theb.] Dialogum instituit poëta, imitatus Euripidem in Bacchis, ubi inducitur Bacchus à Pentheo ligatus, nihilominùs audacter loquitur, & constanti animo Penthei regis minas & vincula spernit. Hîc adumbrat Horatius virum verè sapientem, quem nec metus, aut minæ, nec carcer, aut ulla vis servum efficere, aut à virtutis gradu valent depellere. De *Pentheo* lib. 2. Od. 19. De *Thebis* lib. 3. Sat. 5.

75. *Adimam bona.*] Cic. Parad. 1. *Nec eum ego dicam bona perdidisse, si quis pecus aut supellectilem amiserit.*

78. *Ipse Deus,*] Exsolvet me pater meus Jupiter, inquit Bacchus ad Penthea, apud citat. Euripid. Bacch. Act. 1.

Opinor, hoc sentit:] Hæc Horatius: Credo sapientem ita secum reputare; quid grave tandem ac durum mihi potest accidere, quod metuam? quid me subigere & vincere valeat? Enimverò quibuscunque ærumnis me exsolvet mors tandem, mors inquam, rebus omnibus brevi finem impositura. Adde quod corpus est animi carcer: ergò velut è carcere liberatur animus, quando per mortem corpore solvitur.

79. Mors *ultima linea rerum est.*] Metaph. vel à picturâ, vel à geometriâ. *Omnium mors est extremum.* Demosth. Tull.

EPISTOLA XVII. Ad *SCÆVAM.*

Spernenda non est amicitia principum. Quomodo comparanda.

O Scæva, quanquam ex temetipso abundè sapis, & nosti quâ demum ratione oporteat versari cum magnatibus; adbuc tamen *erudiendus accipe, quæ existimat parvus amicus* tuus; *velut si viam cæcus indicare tentet. Itaque adverte, si nos etiam aliquid dicamus, quod tuum facere studeas.*

Quamvis, Scæva, satis per te tibi consulis, et scis, [103]
Quo tandem pacto deceat majoribus uti;
Disce docendus adhuc, que censet amiculus, ut si
Cæcus iter monstrare velit: tamen aspice, si quid
Et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur.

ANNOTATIONES.

1. *Quamvis, Scæva,*] Est hæc epistola gravis, elegans, erudita, callida, magnatum affectatoribus idonea.

Scæva,] Eques Romanus.

Per te tibi consulis,] Alieno consilio nequaquam egens. Sic leniter assentatur Horatius, ut animum præparet ad auscultanda monita.

5. *Quod cures proprium fecisse.*] Quod in tuam utilitatem vertas.

Si te grata quies et primam somnus in horam
Delectat; si te pulvis strepitúsque rotarum,
Si lædit caupona; Ferentinum ire jubebo.
Nam neque divitibus contingunt gaudia solis;
Nec vixit malè, qui natus moriénsque fefellit.
Si prodesse tuis paulóque benigniùs ipsum
Te tractare voles; accedes siccus ad unctum.
Si pranderet olus patientèr, regibus uti
Nollet Aristippus. Si sciret regibus uti,
Fastidiret olus, qui me notat. Utrius horum
Verba probes et facta, doce; vel junior audi,
Cur sit Aristippi potior sententia. Namque
Mordacem Cynicum sic eludebat, ut aiunt:
Scurror ego ipse mihi, populo tu. Rectius hoc et
Splendidius multo est, equus ut me portet, alat rex.
Officium facio; tu poscis vilia rerum,
Dante minor; quamvis fers te nullius egentem.

Si te juvat tranquillum esse & dormire ad primam usque diei horam; si te offendit pulvis & curruum fragor, & caupona; suadebo ut pergas Ferentinum. Nec enim opulenti soli habent voluptatem; neque vixit infelix, qui natus & moriens latuit. At si tuis commodus esse cupias, teque ipsum aliquantò lautius habere; inops ad opulentum contendes. Si herbis vesci sponte vellet *Aristippus, haud magnates sectaretur. Si cum magnatibus vivere nôsset is, qui me carpit, herbas respueret. Utrius istorum dicta factaque præferas, dic; vel junior ausculta, quamobrem melior videatur Aristippi sententia. Etenim Cynicum dicacem ita refellebat, ut inquiunt: Ego mihi ipse scurram ago, tu verò plebi.* Atqui *longè potius illud & honestius est, ut me vehat equus, & rex nutriat.* Ego *obsequium præsto; tu res viles petis, donante inferior; tametsi dicitie nullâ re indigere.*

ANNOTATIONES.

6. *Primam in horam.*] Usque ad ortum solis, quæ prima est, & olim numerabatur, hora diei, naturalis videlicet.

7. *Pulvis.*] Ob vehicula in urbe frequentia.

8. *Caupona.*] Ubi rixæ, pugnæ, contentiones, vociferationes, aliaque mala passim grassantur.

Ferentinum.] Parùm celebre oppidum Hernicorum. Synec. pro quovis alio ejusmodi, in quò non sunt eadem incommoda, quæ in magnis urbibus; ubi proinde quietam ducere vitam licet.

9. *Nam neque divitibus, &c.*] Imò tenuiores plerumque faciliùs vivunt quam divites.

10. *Nec vixit malè, &c.*] Epicurus dixerat λάθε βιώσας. Vitæ privatæ bona anteà non semel vidimus. Ovid. Trist.

Credè mihi, bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quisque manere suam.

11. *Accedes siccus ad unctum.*] Magnatum amicitiam, consuetudinem, & familiaritatem requires, quorum ope tibi tuisque utilis fias.

13. *Si pranderet olus, &c.*] Aristippus, Alexandri magni sectator, aliquando invenit Diogenem olera lavantem ad cibum capiendum. Hic verò indignanti illi dixit: Si Aristippus oleribus ad victum, ut ego, contentus esset, profectò nollet serviliter obsequi regibus. Tum Diogeni respondit Aristippus: Si Diogenes sciret uti familiaritate regum, certe olera fastideret, malletque, ut ego, principes sectari.

14. *Aristip.*] De eo plura lib. 1. Sat. 3. &c.

18. *Mordacem Cynicum.*] Cynici philosophi sectatores Antisthenis, à caninâ mordacitate sic appellati, quod in mores hominum nullo discrimine inveherentur. Quos inter eluxit Diogenes ille Cynicus, dolio suo, in quo degebat, celebris, victum in singulos dies emendicare solitus, hincq; dictus ἡμερόβιος. Alexandrum magnum invisentem vix alloqui dignatus, ei se admirabilem præbuit. Ad annos propè nonaginta consenuit. Plut. Laërt. Vide Juv. Sat. 14. v. 311.

19. *Scurror ego ipse mihi.*] Ego meam ad utilitatem regibus me gratum præsto: tu *vero* te populo admirabilem exhibes per victum inopem & durum. Atqui quanto rex plebe est excellentior, tanto videtur melius regi quàm populo gratiosum esse. Ita censebat Aristippus, & cum eo noster poëta. Vox *scurror* jam Sat. 2. lib. 2.

20. *Equus ut me portet, alat rex.*] Proverb. Græcâ è Tragœdiâ quadâm inquiunt; in quâ juvenis militiæ ascriptus, cùm ad petendam missionem impelleretur, abnuens respondit, ἵππος μὲ φέρει, βασιλεὺς τρέφει. *equus me portat, rex alit:* quo scilicet ostendebat benè sibi esse.

21. *Officium facio; tu poscis, &c.*] Ego me officiosum regibus exhibens, honestum victum nanciscor; tu autem nullius egentem jactes licet, vilia tamen mendicans, te danti subjicis, quod multò est indignius.

Vilia rerum, Dante minor;] Sic habent optimi codices: quod elegantius, & magis Horatianum, quàm ista,

———*tu poscis vilia, verùm et*
Dante minor, &c.

Omnis

Aristippum decuit quilibet habitus, conditio, & fortuna. Quærebat meliora, sed præsentibus contentus erat. E contrario, quem tolerantia duplici operit veste, demirabor, si vitæ genus diversum deceat. Alter non expectabit vestem purpuream; & quacunque vestitus ibit per loca maximè frequentata, nec illepidus sustinebit hunc illumque habitum: alter Milesiam chlamydem fugiet plùs quàm *canem aut serpentem;* atque *enecabitur frigore, nisi* suum illi *pannum restituas. Redde, & permitte* ut *vivat insulsus.* Præclara *facinora exequi, & subactos hostes civibus exhiberet* est aliquid *potestati divinæ & cælo proximum. Neque mediocriter laudabile est demereri viros primarios. Non cuivis datur Corinthum pervenire.*

Omnis Aristippum decuit color, et status, et res,
Tentantem majora, ferè præsentibus æquum.
Contrà, quem duplici panno patientia velat,
Mirabor, vitæ via si conversa decebit.
Alter purpureum non expectabit amictum;
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Personámque feret non inconcinnus utramque:
Alter Mileti textam cane pejùs et angue
Vitabit chlamydem. Morietur frigore, si non
Rettuleris pannum. Refer, et sine vivat ineptus.
Res gerere, et captos ostendere civibus hostes,
Attingit solium Jovis, et cœlestia tentat.
Principibus placuisse viris, non ultima laus est.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

ANNOTATIONES.

23. *Omnis Aristippum decuit color, &c.*] Laertio teste, conformabat se Aristippus aptissimè ad omnem vitæ humanæ conditionem, ad locum, tempus, & personam sese accommodans: aiebatque, turpe esse & nefas, non acquiescere præsentibus, & plus semper appetere.

25. *Contrà quem duplici, &c.*] Aristippus in omni statu decorè se gerit, tam in opibus, quam in inopiâ; at non ita Diogenes, qui inops quidem præclarè agit, at vix inter opes credam ex decoro & virtute acturum. Plato quidem ita de Aristippo sentiebat.

Quem duplici panno patientia velat, &c.] Descriptio est seu periphrasis Diogenis Cynici, de quo Laërt. *Pallium, ut volunt quidam, primus duplicatum habuit in usu, tum propter frigus tum ut eo se dormiens involveret.*

27. *Alter purpureum non exp. &c.*] Aristippus, si desit vestis purpurea, quâ uti solet, sine morâ induet quamlibet viliorem, nec verebitur pannosus prodire in publicum. Contrà Diogenes pretiosum amictum omninò recusabit; ac si defuerit vilis sibi consuetus, nudus mallet consistere, ac frigore confici.

29. *Personamque feret non inconc.*] Plutarch. Orat. 1. de fortunâ & virtute Alexandri; Aristippum mirantur, inquit, quòd tam vili pallio quàm Milesiâ chlamyde utens, in utroque tuebatur personam suam.

30. *Alter.*] Diogenes sordidæ vestis plusculum tenax.

Mileti textam.] Ex optimâ lanâ, è Mileto urbe Ioniæ versùs Cariæ fines, apud Asiam minorem hodiè *Melasso.* Ubi molliori contextûs olim chlamydes in matronarum deliciis habitas, testis Virg Georg. 3. v. 306.

———*Quamvis Milesia magno*
Vellera mutentur, Tyrios incocta colores.

31. *Si non Rettuleris pannum.*] Aiunt Diogenem ab Aristippo invitatum ad balneas: ubi cum essent soli, prior Aristippus exiluit, ac Diogenis vile pallium induit, suumque purpureum ei reliquit. Tum verò pertinaciter repetere Diogenes quod suum erat, ac nudus remanere. Quem Aristippus increpavit ut nimiùm famæ servientem, & perperàm algere malentem, quàm conspici in purpureâ veste sibi insolitâ.

32. *Refer, & sine vivat ineptus.*] Præclarum schema.

Ineptus.] Non ut Aristippus, aptus & concinnus in quocunque fortunæ statu & habitu: nec animo æquo omnia suscipiens.

33. *Res gerere, &c.*] Hactenus ostendit Horatius, laudabilius videri sectari viros principes, quàm obscuram & inopem vitam ducere. Jam dicit arduum esse cum principibus versari, eorumque benevolentiam consequi. Demum ad id quædam monita haud spernenda profert.

35. *Non ultima laus est.*] Prima sit laus egregiam reip. navare operam, & præclarè gestis rebus principatum assequi: secunda erit, summis viris, ac reip. clavum, aut primos in ea gradus tenentibus placuisse, eorumque gratiam demereri.

36. *Non cuivis homini, &c.*] Hujus proverbii varia offertur origo. Alii ad magnas Corinthiorum opes & luxum referunt. Strabo. Alii ad Laïdem aliasque meretrices nimio quæstu famosas. Gell. lib. 1 cap. 8. Alii optimè ad difficultatem adeundi portum Corinthi, cum Isthmi causâ geminum; unde bimaris Corinthus dicitur. Vide liber. 1. Od. 7.

Sedit,

edit, qui timuit ne non succederet. Esto.
Quid? qui pervenit, fecitne viriliter? atqui
Hic est, aut nusquam, quod quærimus. Hic onus horret,
Ut parvis animis et parvo corpore majus:
Hic subit, et perfert. Aut virtus nomen inane est,
Aut decus et pretium rectè petit experiens vir. [807]
Coram rege suo de paupertate tacentes,
Plus poscente ferent. Distat, sumásne pudenter,
An rapias. Atque rerum caput hoc erat, hic fons.
Indotata mihi soror est, paupercula mater,
Et fundus nec vendibilis, nec pascere firmus,
Qui dicit, clamat, Victum date. Succinit alter,
Et mihi dividuo findetur munere quadra.
Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet
Plus dapis, et rixæ multo minus invidiæque.
Brundusium comes aut Surrentum ductus amœnum,
Qui queritur salebras, et acerbum frigus, et imbres,
Aut cistam effractam, et subducta viatica plorat;

Quievit, qui metuit ne successu careret. Esto. At cui adfit, an strenuè se gessit? Verùm enimvero quod petimus hîc stat, vel nusquam existit. *Ille fugit onus velut superans animum & corpus imbecille: iste subit & sustinet.* Profectò *vel nomen vanum est virtus, vel peritus vir optimè quærit gloriam & præmium.* Ergo hæc animadverte. *Non querentes de inopiâ coram suo principe, plus consequentur* quàm qui *petunt. Interest utrùm accipias verecundè, an extorqueas. Verùm tamen hæc summa & cardo rei est. Quisquis ita loquitur: Sororem habeo sine dote, matrem inopem, & prædium non facile vendi, nec* satis *alimenti præbens; is apertè dicit. Date cibos.* Mox *alter succlamat, Dividatur munus, ut etiam mihi pars distribuatur. Verum si corvus silens ederet, plus ciborum haberet, & longè minus rixarum & invidiæ.* Porrò *qui Brundusium aut Surrentum comes assumptus conqueritur de* itineris *difficultate, de asperitate frigoris, de pluviâ; vel deflet arcam ruptam, & viatica surrepta;*

ANNOTATIONES.

37. *Sedit qui timuit ne non succederet, &c.*] Qui periclitari veretur, quoniam incertum exitum timet, is abstinet navigatione, vel quâlibet aliâ re grandi suscipiendâ; desesque manet. Et is non reprehensione dignus judicatur. Verùm qui non terretur difficultatibus, & laborem ultrò adit, eumque exequitur, is sanè viri fortis elogium meretur, & priore longe est laudabilior. Prolepsis est.

39. *Hic est, aut nusquam, quod quærimus.*] In agendo viriliter consistit ea vera laus & virtus quam quærere debemus, & de quâ modo disputamus.

Onus horret,] Grave est sanè magnatibus obsequi.

42. *Experiens vir.*] Magnum usum habens rerum maximarum, & de iis rectè judicans.

43. *Coram rege suo.*] Jam præcipit quæ sunt observanda apud viros primarios, ad gratiam eorum promerendam, obtinendumque *decus & pretium*, id est, laudem pariter & præmia.

De paupertate tacentes, Plus poscente ferent.] Quippe homo querulus fit importunus & odiosus. At qui modestè & tacitè feret aliquandiu suam pauperiem, patronum movebit ad opem sibi largiùs impertiendam. Porrò si cum pudore sumat, quæ dabuntur, nova indies dona novamque simul gratiam nanciscetur.

45. *An rapias.*] Qui enim avidè accipit aut postulat, velut insatiabilis habetur; mox gradu excidit, & arcetur tanquam indecorè se gerens, indignusque familiaritate nobilium.

Rerum caput et fons.] Hinc pendet omnis ratio captandæ magnatum benevolentiæ & gratiæ, si studeas & scias cum potentioribus decenter versari.

49. *Quadra.*] Vel panis frustum, vel lanx edulia continens. Juven. Sat. 5. *Alienâ vivere quadrâ.* Virg. Æneid. 7. *Nec parcere quadris.* Hæc ergo vox significat tum placentam, tum catinum quadratæ figuræ. Metonymia est.

50. *Sed tacitus pasci, &c.*] Vel alludit ad apologum de corvo prædam nacto, quam vulpes crocitatione accita dolo intercepit; vel ad communem avium morem, quæ voce strepunt cùm ad cibum accedunt; quod si tacerent, *plus haberent, dapis*, non accitis garritu consortibus.

52. *Brundusium,*] Urbs est Salentinorum maritima, de quâ jam lib. 2. Sat. 5. in fine.

Surrentum.] Hæc urbs Picentinorum ad mare vino generoso celebrata est lib. - Sat. 4. Ovid. Metam. 5.

Et Surrentinos generoso palmite colles.

Nota

ille imitatur solitam meretricum astutiam, quæ modò catellam, modò periscelidem amissam lacrymantur; adeò ut posthac non credantur veræ jacturæ & lacrymæ. Et verò qui semel illusus est, haud satagit erigere fraudulentum ruptâ tibiâ, quamvis abundantes fletus emittat, & sacrum Osirim contestatus clamat: Fidem habete: minimè jocor: ô inhumani debilem erigite. Huic enim vicini *fratri respondent:* Heus, *peregrinum invoca.*

Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam
Sæpe periscelidem raptam sibi flentis; uti mox
Nulla fides damnis veríſque doloribus adsit.
Nec semel irrisus attollere curat
Fracto crure planum, licèt illi plurima manet
Lacryma; per sanctum juratus Osirim,
Credite: non ludo: crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.

ANNOTATIONES.

55. *Catellam.*] Vel parvum canem, quem in deliciis habebat; vel potius, monile muliebre, ut si diminutivum à catenâ.

56. *Periscelidem.*] Cruris vinculum & ornamentum: περὶ *circum*, τὰ σκέλη *crura* vel *genua*. Gall. *Jarretiere*. Periscelides sunt ornamenta crurum mulierum, sive armillæ pedum, quibus earum gressus ornentur, inquit Isidorus.

57. *Nulla fides damnis*] Sic ille querulus exploditur; ejusque dolor et fletus apud patronum ficti habentur, nihi que muneris obtinent.

59. *Fracto crure planum*] Πλάνος *fallax, impostor, nebulo:* quâ etiam voce utitur Cicero pro Cluentio, p. 72. *Hic ille planus improbissimus quæstu judiciario pastus.* Erat nempe quidam illusor in triviis lamentari solitus, quasi fractum crus esset, ut in vehicula tolleretur: cui, cùm aliquando id mali verè contigisset, haud etiam tum fides habita est; & fracto crure debilem nemo sublevabat, quoniam antea sæpius illuserat.

60. *Osirim.*] Ægyptiorum deum: qui hic præcipuè nominatur, seu quod planus iste invocare vellet ab Osiride irato immissum sibi crurifragium; seu potius, quia Osiris, velut alter Æsculapius, credebatur ægris mederi. Vide Plutarch. de Iside & Osiride. Diodor. Sic. &c.

62. *Quære peregrinum,*] Quære hominem imperitum, qui nesciat fraudes tuas & illusiones, ut ei imponas, nobis enim jam perspecti sunt doli & joci tui.

Rauca] Præ aliâ vociferatione et reclamandi contentione.

EPISTOLA XVIII. Ad *LOLLIUM.*

Quæ sint amici officia. Quid animo tranquillitatem conferat.

Si bene cognosco te, Lolli maximè liber, cavebis imitari scurram, te exhibens amicum. Sicut matrona differt à scorto, ita amicus à fallace scurrâ. Huic vitio est aliud oppositum fere pejus: nimirum *duritia* quædam *fera, inurbana, severa, quæ se ostentat tonsâ pelle, & nigris dentibus,*

SI benè te novi, metues, liberrime Lolli,
Scurrantis speciem præbere, professus amicum.
Ut matrona meretrici dispar erit atque
Discolor, infido scurræ distabit amicus.
Est huic diversum vitio vitium propè majus:
Asperitas agrestis, et inconcinna, gravíſque,
Quæ se commendat tonsâ cute, dentibus atris,

ANNOTATIONES.

1. *Si benè te novi,* &c.] Idem fere est argumentum hujus epistolæ, quod præcedentis.

Lolli.] Ad hunc inscriptam jam vidimus supra Epistolam 2. item Od. 9. lib. 4. Vide etiam posteà Epist. ult. huj. lib. 5. ult.

Scurrantis speciem.] Ut potentiorum ineas amicitiam, nec adulationibus grassabere, nec in contrarium impinges vitium, moribus feris, asperis, agrestibus, nimiùm severis: vitabis scurrilitatem pariter & gravitatem inconcinnam.

3. *Dispar atque Discolor.*] Dispar omninò tam habitu quam moribus dissimilis.

7. *Tonsâ cute, dentibus atris,*] Vel squalidi hirsuti corporis (nam quæ tondentur, hirta

Dum vult libertas mera dici, veráque virtus.
Virtus est medium vitiorum, et utrinque reductum.
Alter in obsequium plùs æquo pronus, et imi
Derisor lecti, sic nutum divitis horret,
Sic iterat voces, et verba cadentia tollit; [810]
Ut puerum sævo credas dictata magistro
Reddere, vel partes mimum tractare secundas.
Alter rixatur de lanâ sæpe caprinâ, et
Propugnat nugis armatus: scilicet, ut non
Sit mihi prima fides; et verè quod placet, ut non
Acriter elatrem, pretium ætas altera sordet.
Ambigitur quid enim? Castor sciat, an Docilis plus:
Brundusium Numici melius via ducat, an Appî.
Quem damnosa Venus, quem præceps alea nudat; [811]

dum vult existimari integra libertas, & sincera virtus. Virtus media est inter vitia, hinc & illinc recedens. Alter obsequentior, velut *scurra infimi thori, ita potentis nutum* religiosè *veneratur, ita dicta repetit, & voces cadentes attollit, ut putes discipulum recitare dictata à duro præceptore, vel histrionem partes secundas agere. Alter jurgatur sæpe de lanâ caprinâ, armaque sumit pro nugis. Nempe,* inquit, *ut certa sibi fides non habeatur; ut non audacter proferam quod prorsus libet, respuam ego mercedem secundæ ætatis. Enimverò quâ de re quæstio est?* Scilicet, *utrum Castor an Docilis peritior existat:* Utrum *via Numicia, an Appia rectiùs perducat Brundusium? Quem libido perniciosa & alea præcipitans despoliat;*

ANNOTATIONES.

plosaque sunt) vel potius agresti mordacitate & dicacitate amicum radendo ad cutem, & durè passim castigando: quasi ea sit loquendi libertas, ac vera virtus.

9. *Utrinque reductum.*] Ab utroque extremo remota est virtus.

10. *Alter in obsequium.*] Assentator divitibus amicis nimis obsequitur.

Imi Derisor lecti,] Parasitus in infimo lecto vel in subsellio accumbens aut assidens, risum diviti propinans inter epulas. Plaut. Stich. *Scis me dudum esse imi subselli virum.* Vide lib. 1. Sat. 4. v. 86. & lib. 2. Sat. 8. v. 41.

11. *Horret.*] Admiratione & veneratione Virgil. Æneid. 6. v. 10.

—*Horrendæque procul secreta Sibyllæ:*

id est, sacrum horrorem summamque venerationem incutientis.

12. *Verba cadentia tollit;*] Quicquid loquitur dives ille amicus, scurra velut eximium miratur ac repetit, nec finit elabi ac cadere sine admirabundis exclamationibus. Epistola ad Pisones, v. 428.

... Clamabit enim, Pulchrè, benè, rectè:
Pallescet super his: etiam stillabit amicis
Ex oculis rorem; saliet, tundet pede terram.
Derisor vero plus laudatore movetur.

13. *Ut puerum sævo, &c.*] Sicut discipulus recitare jubetur dicta vel dictata à magistro, nempe ut memoriæ infigantur.

14. *Vel partes mimum tractare secundas.*] Mimus nempe secundarius solet vocem & actionem datâ operâ extenuare, ut primus actor magis eluceat, & *quam maximè excellat*; ut ait Cicero Ver. 1. Vide lib. 1. Sat. 9. v. 46. ibique annot.

15. *Alter rixatur de lanâ, &c.*] Agrestis reprehensor, *vitio prope majori*, altercatur gravissimè de rebus levioribus: sicut ille quondam, utrùm lanas an pilos setasve capra habeat. Proverbium est.

16. *Scilicet, ut non Sit mihi prima fides, &c.*] Ita ille graviter, sed inconcinnè & insulsè: Liberò inquit, loquar semper, & quodcunque libuerit: neque hanc libertatem perdere velim quovis pretio, etiamsi vita diuturnior ac nova ætas offeratur.

19. *Castor an Docilis.*] Ambo gladiatores, vel pantomimi, ut alii dicunt.

20. *Brundusium.*] De eâ urbe lib. 1. Sat. 5. & Epist. præced.

Numici via, an Appî.] Utra via meliùs ducat Brundusium. Atqui nihili sunt istæ lites & controversiæ. Sunt qui corrigant *Minuci*, metri gratiâ; sed perperam: de poeticâ licentiâ rixari est.

21. *Damnosa Venus.*] Vide lib. 1. Sat. 2. &c.

Præceps alea.] Brevi aleatorem redigens ad inopiam. Pers. Sat. 5. v 55. *Hunc alea decoquit:* vel *præceps* indicat studium aleæ vehemens & pertinax, quod summos etiam viros tenuit. Sueton. Octav. cap. 71. *Aleæ rumorem nullo modo expavit: lusitque simpliciter & palam oblectamenti causâ etiam senex.* Ubi & Augustus de se sic scribit. *Lusimus per omnes dies, forumque aleatorium calefecimus ... Ego perdidi viginti millia nummûm,* &c. Id. Claud. 33. *Aleam studiosissimè lusit: de cujus arte librum quoque emisit: solitus etiam in gestatione ludere, ita essedo alveoque adaptatis, ne lusus confunderetur.* Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. Aleâ taxillorum nempe acriter delectati sunt, inquit, Portius Cato, Augus-

quem fastus excedens facultates vestit, & lautè nutrit; quem occupat gravis pecuniæ cupiditas; qui abhorret ab inopiâ: hunc *amicus opulentus multò vitiosior frequenter execratur & aversatur: vel si non odio habet, moderari* vult, *atque ut bona parens, optat sapientiorem se esse & virtutibus superiorem, dicitque* quod *ferè verum est: Ne conare mihi exæquari: divitiæ meæ insanire me permittunt: tu mediocres facultates nactus es. Prudenti asseclæ convenit toga angustior. Ne contende par esse mihi. Eutrapelus, si quem perdere cupiebat, ei pretiosas vestes tribuebat. Etenim,* inquiebat, *splendidus nova proposita & studia cum præclaris vestibus suscipiet; ad diem* usque *dormiet, meretricem decoræ occupationi præferet, nummos aliorum nutriet: denique gladiator fiet, vel equum olitoris pacto pretii circumducet. Te ne cujusquam secretum expiscari velis unquam; creditum verò ne revela, seu vino, seu irâ pertenteris. Neque tua studia laudabis, aut vituperabis aliena; & cùm ille venatum ire cupiet tu versus non proferes.* Nam *sic dissoluta est amicitia duorum fratrum, Amphionis &*

Gloria quem supra vires et vestit, et ungit;
Quem tenet argenti sitis importuna faméque,
Quem paupertatis pudor & fuga; dives amicus,
Sæpe decem vitiis instructior, odit et horret:
Aut si non odit, regit; ac veluti pia mater,
Plùs quàm se sapere, et virtutibus esse priorem
Vult, et ait propè vera: *Meæ* (contendere noli)
Stultitiam patiuntur opes: tibi parvula res est.
Arcta decet sanum comitem toga. Desine mecum
Certare. Eutrapelus cuicunque nocere volebat,
Vestimenta dabat pretiosa. Beatus enim jam
Cum pulchris tunicis sumet nova consilia et spes;
Dormiet in lucem; scorto postponet honestum
Officium; nummos alienos pascet: ad imum,
Thrax erit, at olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam,
Commissúmque teges, et vino tortus et irâ.
Nec tua laudabis studia, aut aliena reprêndes;
Nec, cum venari volet ille, poëmata panges.
Gratia sic fratrum geminorum, Amphionis atque

ANNOTATIONES.

rus, Domitianus, Claudius:—inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, qui cùm in aleâ vinceret, fertur indulgentissimus fuisse: unde momenta illa promerendis gratiis captare domestici consueverant. Sidonius de Theodorico sic testatur: *Quibus horis tabula cordi est, tesseras colligit rapidè, inspicit solicitè, volvit argutè, mittit instanter, joculariter compellat, patienter expectat: in bonis jactibus tacet, in malis ridet, in neutris irascitur, in utrisque philosophatur —— putes illum & in calculis arma tractare: Sola est illi cura vincendi. Cùm ludendum est, regiam sequestrat tantisper severitatem, hortatur ad ludum, libertatemque, communionemque: dicam quod sentio, timere, &c.* Vide & annotat. ad Od. 24. lib. 3. sub finem.

22. *Gloria quem, &c.*] Qui superbas vestes & lautas nimium epulas amet.

28. *Meæ Stultitiam patiuntur opes:*] Ingentes opes possidenti mihi licet, quod minimè tibi non ita locupleti. Luxuriari possim ego impunè, tu vero nequaquam.

29. *Stultitiam patiuntur opes:*] Arist. Rhet. 2. *Stultas esse divitias* scribit. Isocrates Areopag. *Cum potentibus ambulat amentia*, inquit.

30. *Arcta decet sanum comitem toga.* Vel, ut magis splendeat dives ampliori togâ vestitus, cum tu arctiorem habens comitaberis; vel, quòd sicut iter facienti molesta sit toga laxior, ita virum bonum impediunt opes majores. Vid. Epod. 4.

31. *Eutrapelus cuicumque, &c.*] Aristot. Multis, inquit, *Deus largitur felicitatem, non per benevolentiam, sed ut in calamitates incidant graviores.* Sunt qui velint notari [illegible] Eutrapelum Antonii familiarem, cujus meminit. Cic. [illegible] Epist. tum Philip. 13.

35. *Nummos alienos pascet:*] Alienam pecuniam grandi fœnore accipiet, atque ita [illegible] augebitque.

36. *Thrax erit.*] Plerique gladiatores è Thracia erant. Libro 7. Sat. 6. v. 44.

Olitoris aget mercede caballum.] Ad vile quodlibet servitium [illegible] adigetur egestate & paupertate.

37. *Arcanum neque tu, &c.*] Suspectus odio & invisus sit, quisquis ita curiosè scrutari vult aliorum res & arcana.

38. *Vino tortus & irâ.*] His siquidem homines explorantur, quòd ut plurimùm bene poti & irati quidlibet effutiant.

41. *Gratia sic fratrum, &c.*] Amphionis & Zethi concordia [illegible]

Zethi;

Zethi, dissiluit, donec suspecta severo
Conticuit lyra. Fraternis cessisse putatur
Moribus Amphion. Tu cede potentis amici [813]
Lenibus imperiis; quotiésque educet in agros
Ætolis onerata plagis jumenta, canésque,
Surge, et inhumanæ senium depone Camœnæ,
Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta.
Romanis solemne viris opus, utile famæ,
Vitæque, et membris; presertim cùm valeas, et
Vel cursu superare canem, vel viribus aprum
Possis. Adde, virilia quòd speciosiùs arma
Non est qui tractet. Scis quo clamore coronæ
Prælia sustineas campestria. Denique sævam
Militiam puer, et Cantabrica bella tulisti
Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit;
Et nunc, si quid abest, Italis adjudicat armis.
Ac, ne te retrahas, et inexcusabilis absis,
Quamvis nil extra numerum fecisse modumq; [814]
Curas, interdum nugaris rure paterno.
Partitur lintres exercitus: Actia pugna

Zethi, donec cithara aspero invisa siluit. Ut autem *Amphion narratur cessisse indoli fratris,* sic *tu morem gere æquis desideriis amici opulenti: & quotiescunque in agros proferet canes & jumenta Ætolis retibus onusta, exsurge, & severioris Musæ gravitatem abdica, ut simul comedas obsonia labore comparata.* Hoc enim *solemne est Romanis studium, famæ utile, & vitæ, & corpori, maximè cum sis validus, & queas canem cursu, viribus aprum vincere. Adde, quod nemo est, qui decentiùs tractet arma viris apta. Nôsti quibus circumstantium acclamationibus obeas exercitationes campi* Martii. *Demum tu juvenis duram militiam & Cantabrica certamina confecisti sub imperatore, qui Parthorum templis abstulit vexilla* nostra, *& nunc potestati Romanorum adjungit, si aliquid deest. Ne verò talia relinquas; &* hinc *recessisse culperis, quanquam studes nihil agere indecorè & perperàm;* quippe *in villâ patris quædam ludicra moliris.* Scilicet *partis naviculis pugnatur: te auctore certamen Actiacum.*

ANNOTATIONES.

dissimilibus eorum studiis, cum alter philosóphiæ & musicæ totus vacaret, alter ab istis alienus agrestes & rusticos mores sequeretur. De Amphione lib. 3. Od. 11. Cic. 1. De Orat. *Miror cur philosophiæ, sicut Zethus ille Pacuvianus, propè bellum indixeris.* Ad Heren. n. 43. *Ubi apud Pacuvium Zethus cum Amphione, quorum controversia de musicâ,* &c.

43. *Conticuit lyra.*] Amphion Zetho fratri obsequens, lyræ studium & usum sponte abjecit, sicque amicitiam resarsit. Sic tu amici potentis voluntati obsequere; & cùm venationem molietur, cave ne musarum studia intempestivè obtrudas.

46. *Ætolis onerata plagis.*] Ætolia regio Achaiæ in Epiri confinio. In hâc erat Calydon urbs, cujus regi Oeneo irata Diana immisit aprum terribilem, non Calydoniæ solùm, sed & totius Ætoliæ agros devastantem. At Meleager Oenei filius validis illum plagis irretitum interfecit. Hinc Ætolæ plagæ velut optimæ celebrantur, ponunturque per Synecd.

48. *Pulmenta laboribus empta.*] E prædâ venando captâ. Quid propriè pulmentum, dixi Libro 2. Satira 2. v. 20.

49. *Romanis solemne viris opus.*] Venatio nempe, ut Græcis trochi & disci ludus. Vide Libr. 3. Od. 24. Libr. 2. Sat. 2.

Utile famæ, Vitæque & membris;] Agitatio corporis & exercitatio valetudini prodest, roburque confert, & hinc fama fortitudinis.

52. *Speciosiùs.*] Decentiùs quàm tu, Lolli, vel quàm venator quilibet.

54. *Prælia campestria.*] De his lib. 1. Od.8.

55. *Cantabrica bella.*] Vide suprà Epistolam 19. item lib. 2. Od. 6. & lib. 3. Od. 8.

56. *Qui templis Parthorum signa refixit;*] Signa Rom. Crasso erepta à Parthis, Augusto restituta, Libro 4. Od. 15.

58. *Ne te retrabas,*] Ne ab exercitationibus campi Martii te diu removeas.

59. *Extra numerum.*] Metaph. à saltatoribus. Id est, imperitè, ineptè, inconsideratè, perperàm.

60. *Nugaris rure paterno.*] Ludicra prælia instituis apud villam paternam, in quâ diversaris.

61. *Partitur lintres exercitus:*] Ut sint duæ velut adversariæ classes, quæ naumachiam exhibeant, maximè vero pugnam illam navalem, quâ Augustus Antonium debellavit profligavitque apud Actium. De his lib. 1. Od. 37. & Epod. 1. & 9.

Te duce per pueros hostili more refertur.
Adversarius est frater: lacus Adria: donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet.
Consentire suis studiis qui crediderit te,
Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
Protinus ut moneam (si quid monitoris eges tu)
Quid de quoque viro, et cui dicas, sæpe videto.
Percontatorem fugito; nam garrulus idem est;
Nec retinent patulæ commissa fideliter aures;
Et semel emissum volat irrevocabile verbum.
Non ancilla tuum jecur ulceret ulla, puerve
Intra marmoreum venerandi limen amici; [115]
Ne dominus pueri pulchri, caræve puellæ
Munere te parvo beet, aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam atque etiam aspice, ne
Incutiant aliena tibi peccata pudorem. [mox
Fallimur, et quondam non dignum tradimus. Ergo
Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri,
Ut penitùs notum. Si tentent crimina, serves,
Tuterisque tuo fidentem præsidio: qui
Dente Theonino cùm circumroditur, ecquid
Ad te pòst paulò ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cùm proximus ardet:
Et neglecta solent incendia sumere vires.

exhibetur per adolescentes bellum ad instar dimicantes. Frater tuus adversarii personam agit: lacus est velut mare: donec expedita victoria alterutrum coronet frondibus. Certè Augustus, *qui suis te studiis convenire intelliget, approbabit vehementer ludicra ista. Ut* autem *admonere te pergam (si quidam monitore opus habes) diligenter adverte, quid de unoquoque viro, & cui loquaris. Devita percontatorem, qui profectò est loquax: neque aures apertæ fideliter servant credita. Atqui vox prolata celeriter abit, nec potest revocari. Nec in ædibus amici potentis depereas ancillam aut puerum, ne herus pulchri pueri vel puellæ adamatæ remuneret te exiguo dono, vel parùm benignus cruciet. Sedulò expende, quem commendabis; ne paulò pòst alterius delicta probrum tibi faciant. Decipimur, & nonnunquam indignum commendamus. Quem igitur maculabit suum vitium, cave ne illusus defendas velut planè cognitum. Si verò* quispiam *calumniis impetatur, propugna & protege auxilio tuo confisum: qui cùm impugnatur morsibus invidorum, an non sentis imminere tibi* simile *discrimen? Etenim tu periclitaris, quando flagrant vicinæ ædes. Neglecta verò incendia gliscere consueverunt.*

ANNOTATIONES.

62. *Per pueros.*] Dion. lib. 50. narrat pueros Romæ præsignificâsse Antonii cladem. Nimirùm divisi inter se pugnârunt; cum alii se Antonianos, alii Cæsarianos dicerent. Biduo conflixerunt. Tandemque victi sunt, qui Antoniani vocabantur.

63. *Lacus Adria:*] Lacus ruri paterno vicinus, instar est Adriatici maris. De hoc lib. 1. Od. 16. & lib. 2. Od. 11.

64. *Alterutrum.*] Te, vel fratrem.

Velox victoria.] Plutarchus, Florus, aliique scripserunt celerrimam fuisse Actiacam victoriam: vel spectat poëta ad victoriæ naturam, quæ fere *velox* est.

66. *Fautor utroque tuum laud.*] Augustus, cui sic velificaberis; vel, potentior amicus.

Utroque pollice.] Impensimè, valde comprobabit. Pollice nimirùm compresso favor, inverso condemnatio indicabatur olim. Plin. lib. 2. cap. 2. Juvenal. Sat. 3. v. 36.

69. *Percontatorem fugito;*] Insidiosum indagatorem rerum & secretorum tuorum. Supra monuit, res aliorum non esse indagandas; hic monet, ab indagatore curioso & subdolo cavendum.

75. *Angat.*] Adamatum puerum aut puellam tibi denegando.

80. *Ut penitùs notum:*] Hoc alii jungunt cum præcedentibus hoc sensu: Cave ne quemquam temere commendes, neve quem vitiis aut criminibus occultis inquinatum pertinaciter tuearis, velut penitùs tibi nota & perspecta sit ejus innocentia. Nam sæpius decipimur. Alii sic: Si quem deceptus improbum commendasti, desere nec tuearis; at defendas alium quempiam tibi penitùs notum, si criminationibus incessatur; servesque & tuearis innocentem, ope tuâ fidentem & nixum.

82. *Dente Theonino.*] Theon fuit maledicentissimus, ut aiunt, post Acronem.

84. *Paries cùm proximus ardet:*] Æn. 2. v. 311.

——— *jam proximus ardet*
Ucalegon ———

Dulcis

Dulcis inexpertis cultura potentis amici;
Expertus metuit. Tu, dum tua navis in alto est,
Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.
Oderunt hilarem tristes, tristémque jocosi; [515]
Sedatum celeres, agilem gnavúmque remissi.
Potores bibuli mediâ de luce Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula, quamvis
Nocturnos jures te formidare vapores.
Deme supercilio nubem. Plerumque modestus
Occupat obscuri speciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges, et percunctabere doctos,
Quâ ratione queas traducere leniter ævum:
Ne te semper inops agitet vexétque cupido;
Ne pavor, et rerum mediocriter utilium spes:
Tirtutem doctrina paret, naturane donet:
Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum,
Quid puré tranquillet; honos, an dulce lucellum,
[517]

Imperito jucunda est observantia divitis amici, at peritus formidat. Tu, dum tua navis in alto est, ad hoc labora, ne te ventus contrarius retrò abripiat. Mæsti lætum, mæstum festivi, tardum citi lenti promptum & alacrem non amant. Qui Falernum usque ad mediam noctem compotare solent, odio prosequuntur eum, *qui propinatos calices recusat, etsi affirmes te metuere vapores nocturnos. Excute fronte tristitiam: sæpe moderatus severi speciem habet, & taciturnus inhumani. In omnibus consule peritos, & perquire, quo pacto suaviter possis vivere: ne te perturbet aut cruciet cupiditas semper egens; vel metus, vel desiderium rerum non omninò necessariarum. Utrùm eruditio an natura virtutem conferat: quid diminuat solicitudines: quid te tibi amicum efficiat: quid veram tranquillitatem tribuat; an dignitates, an suave lucrum,*

ANNOTATIONES.

86. *Dulcis inexpertis,* &c.] Qui non expertus clientelam vel obsequium amici potentis credit facilia & dulcia esse omnia; at qui expertus est quanta sint in eâ re incommoda, longè aliter sentit.

87. *Tu, dum tua navis,* &c.] Allegoria est aptissima. Tu, dum gaudes benevolentiâ principis vide ne ab eâ excidas. Nam ob levem offensionem hoc sæpe accidit, & mutabilis omnino est potentium favor. Plaut. Pœn. Sc. 11.

Verùm ita sunt isti nostri divites:
Si quid benè facias, levior plumâ est gratia:
Si quid peccatum est, plumbeas iras gerunt.

89. *Oderunt hilarem tristes,* &c.] Indolis, morum, & studiorum similitudo parit amicitiam ac necessitudinem; contra dissimilitudo alienationem, & odium.

93. *Nocturnos vapores.*] Al. *tepores,* id est, calores vini, vel febres. Meliùs alii *vapores* vini caput petentes afficientesque, noctu præsertim, atque somnum, & quietem impedientes.

94. *Deme supercilio nubem.*] Euripid. Hippolyt. ἔφρυον νέφος. Cic. in Pis. *frontis nubeculam,* id est, fastum, severitatem, ægritudinem mentis, &c. Plin. l. 11. cap. 27. *Frons homini tantùm index tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, severitatis. In ascensu ejus supercilia pariter & alternè mobilia: & in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maximè indicant fastum. Superbia alibi conceptaculum, sed hîc sedem habet. In corde nascitur: huc subit, hic pendet. Nihil altius simul abruptiusque invenit in corpore, ubi solitaria esset.*

98. *Inops cupido.*] Avarus enim semper eget, dùm tam ei deest quod habet, quàm quod non habet.

100. *Virtutem doctrina paret,* &c.] Quæstio est à veteribus agitata plurimùm. Tullius in Partit. Orat. *Quonam pacto virtus pariatur; naturane, an ratione, an usu.* Pro Archiâ poetâ sic censet. *Sæpius ad virtutem, naturam sine doctrinâ, quàm sine naturâ valuisse doctrinam.* At optimè Aristoteles in lib. Ethic. ad Nicomach. ait, Virtutes morales à naturâ inchoatas doctrinâ & usu perfici.

101. *Quid minuat curas.*] Nempe si paucis contentus vivas, si nihil cupidiùs appetas, si nihil humani à te alienum putes.

Quid te tibi reddat amicum.] Tibi si vera bona compares, virtutes scilicet, verè amicus tibi eris.

102. *Quid purè tranquillet.*] Non certè *honos* aut *lucrum:* nam hæc *famam importunam,* & novam indies *sitim* afferunt secum, ut est supra versu 24. Quid ergo? horum contemptus: *nil conscire sibi,* &c. quæ alibi poëta noster haud semel asseruit. Præclarè Cic. De finib. l. 1. n. 50. *Sapientiam, temperantiam, fortitudinem, copulatas esse docui cum voluptate, ut ab eâ nec divelli nec distrahi possint. Sic de justitiâ judicandum est,*

an vitæ genus & ratio latens & occulta. Quoties verò cunque recreat me Digentia frigidus rivus, potum suppeditans Mandelæ vico valde algenti; quid sentire, quid exoptare me putas, ô amice? Nempe ut *maneat mihi quod habeo, vel etiam minus; ut mihi impendam quod vitæ restat, si quid amplius Dii largiantur: sit librorum copia, & annona ad annum parata: neve anceps hæream expectatione temporis incerti. Sufficit ista à Jove postulare, qui dat & adimit; tribuat vitam & facultates: ac mihimet ipse animum æquabilem præstabo.*

An secretum iter, et fallentis semita vitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,
Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus;
Quid sentire putas, quid credis, amíce, precari?
Sit mihi, quod nunc est, etiam minus; et mihi vivam
Quod superest ævi, si quid superesse volunt Di:
Sit bona librorum, et provisæ frugis in annum
Copia: neu fluitem dubiæ spe pendulus horæ.
Hæc satis est orare Jovem, qui donat et aufert;
Det vitam, det opes: æquum mî animum ipse parabo.

ANNOTATIONES.

quæ non modò nunquam nocet cuique, sed contra semper alit aliquid tum vi suâ atque naturâ, quod tranquillet animos; tum spe nihil earum rerum defuturum, quas natura depravata desiderat: quemadmodum temeritas, libido, ignavia semper animum excruciant ac solicitant, turbulentæque sunt, &c.

102. *An secretum iter,* &c.] Vita privata. Vide Epist. præced. v. 10. ibique annot.

Fallentis semita vitæ.] Allegoriam pete, si vis, lector, cum quibusdam, à viatoribus callidis, qui paucis cognitas ineunt semitas, vel compendiosiores, vel minimè latronibus infestas. Sic qui vitam agunt privatam, tuti sunt à curis, incommodis, periculis; quibus conflictantur quotquot rempub. capessunt.

103. *Me quoties reficit,* &c.] Cum fructu & quiete, meque ipso fruor in villâ meâ Sabinâ, quam rigat Digentia amnis, aquas præbens oppidanis Mandelæ pagi. De his jam Epist. 16.

105. *Rugosus frigore pagus.*] Ubi pagani præ frigore rugis contrahuntur. Vide Epist. 16.

107. *Mihi vivam.*] Tandem liber à tumultu, à negotiis officiisque urbanis. Vide Epist. 7.

111. *Hæc satis,* &c.] Bona externa.

112. *Æquum mî animum ipse parabo.*] Cic. 3. De nat. Deor. *Judicium hoc omnium mortalium est, fortunam à Deo petendam, à se ipso sumendam esse sapientiam.* Juven. Sat. 10. sub finem:

Monstro quid ipse tibi possis dare: semita certè
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.

EPISTOLA Ad MÆCENATEM.

Vitiosam imitandi rationem damnat.

O Mæcenas erudite, si fidem habes veteri Cratino, nulla poemata diu placere vel celebrari queunt ab aquæ potoribus condita. Postquam su-

PRisco si credis, Mæcenas docte, Cratino,
Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus. Ut malè sanos

ANNOTATIONES.

1. *Prisco si credis.*] Poëtastri quidam vino indulgebant plusculùm: idque jactabant facere se exemplo veterum poëtarum, Cratini, Homeri, Ennii: quasi bonum carmen pangere nequirent, nisi qui Baccho plenifessent. Adversus hanc sententiam pugnat solerter hic noster vates, & Eubulus apud Athen. lib. 2. cap. 6.

Cratino.] Is à Suidâ valde bibax & vinosus extitisse traditur: à veteri autem schol. tantæ fuisse ebriositatis, ut soleret immejere in pelles, supra quas recumbebat. Aristophanes cum pariter deridet velut ebriosum & [illegible], Athen. lib. 2. cap. 3. *Vinum lepido poëtæ equus velocissimus. Si potantur aquæ, nihil egregium producis. Cratinus hoc dixit, cùm non utrem unum redoleret, sed potiùs dolium integrum.* Epigramma est Nicerato attributum. Vide annot. lib. 1. Sat. 4.

3. *Ut malè sanos Adscripsit Liber Satyris.*] Hæc Cratinus, & quæ sequuntur. Ex quo Bacchus poëtas vini calore concitatos, velut suo numine plenos, adscripsit Satyris ac Faunis.

Adscripsit

Adscripsit Liber Satyris Faunisque poëtas,
Vina feré dulces oluerunt manè Camœnæ.
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus:
Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda. Forum Putealque Libonis [819]
Mandabo siccis: adimam cantare severis.
Hoc simul edixit, non cessavêre poëtæ
Nocturno certare mero, putere diurno.
Quid? si quis vultu torvo ferus, et pede nudo,
Exiguæque togæ simulet textore Catonem; [829]
Virtutemne repræsentet morésque Catonis?

tentes poetas Bacchus annumeravit Satyris & Faunis, Musæ suaves vinum sæpius oluerunt matutino tempore. *Homerus vinum laudans ebriosus* extitisse *notatur. Antiquus ipse Ennius nunquam nisi temulentus prorupit ad canenda bella. Sobriis committam forum & Puteal Libonis: abstemiis auferam condendi versus* facultatem. *Statim ut id pronunciavit, cœperunt vates noctu vinum certatim* bibere, *diurno fœtere. Verum si quispiam severâ fronte gravis, nudis pedibus, & brevis togæ usu Catonem exhibeat, num* proinde *Catonis referat mores ac virtutem?*

ANNOTATIONES.

4. *Satyris Faunisque.*] Diis agrestibus, bibacibus quidem & vinosis. De Satyris, lib. 1. Od. 1. lib. 2. Od. 19. De Faunis, lib. 1. Od. 4. lib. 2. Od. 17. lib. 3. Od. 18.

5. *Vina ferè dulces oluerunt.*] Ipsæ Musæ sobriæ non fuerunt. Vide Plutarch. Sympos. lib. 7. cap. 8, 9, 10.

6. *Laudibus arguitur vini vinosus Homerus:*] Iliad. 6. &c.

7. *Ennius.*] De eo lib. 1. Sat. 10. *pater* ob antiquitatem. Æschylus pariter inter Græcos nunquam nisi ebrius ad scribendum se accingebat. Alcæus etiam φίλοινος notatur. Athen. lib. 10.

8. *Forum.*] Res forenses.

Puteal Libonis.] Locum seu tribunal, ubi jus dicebat prætor in foro. Rom. constitutum à Libone. Vide lib. 2. Sat. 6. v. 35.

9. *Adimam cantare severis.*] Carmina præclarè scribere interdictum siccis omnibus, qui Bacchi munere factus non erit entheus & furens. Non videtur hîc aphrodision, quod canit Tibullus lib. 3. Eleg. 6.

——*poscite Bacchi*
Munera——
——
Jam venit iratus nimiùm nimiúmque severis.
Qui timet irati numina magna, bibat.

ubi legunt vulgo *severis*. Attamen credam ego reponendum *severis*, id est, sobriis: multo sensu meliori. Quo notantur, non qui convivia fugerent, sed potiùs qui aliorum compotationes & crebras invitationes, & ebrietatem astutè & callidè vitarent. Vid. Epist. præced. v. 91.

Potores bibuli media de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula, &c.

10. *Hoc simul edixit.*] Magna controversia, quis *edixit*: an Liber, an Ennius, an Cratinus. Pro Cratino facit, quod de eo ante annotatum est. Torrentius, ex vet. cod. legit *edixi*: ut ipsi Horatio tribuatur, velut prætorianum hoc edictum. Placet quibusdam conjectura Heinsii transpositâ unâ literulâ legentis, *edixti*, pro edixisti; ut ad Mæcenatem referatur. Sed optima est lectio, *edixit*: solusque optimè Liber edixisse intelligitur, utpote deus poëseos & poëtarum.

Non cessavere poëtæ Nocturno, &c.] Diu noctuque vino se ingurgitârunt, ut egregia moliri poëmata viderentur.

11. *Nocturno certare mero.*] Romæ frequens hoc erat bibonum certamen vigilem pergræcando noctem ducentium. Et qui sic pervigilâssent strenuè, præmium accipiebant placentam. Jul. Pollux, Athen. lib. 14. schol. Aristoph. Equit.

Putere diurno.] De die *crapulam exhalantes* ut ait Tull. Sic quidem luxuriosi qualscunque horas compotationibus idoneas habebant. At viri graves & occupati non adibant cœnam, nisi vesperi & ad lucernas. Unde Alcæus ita queritur, ipse se vinosum arguens in Epigrammate: Πίνωμεν, τί τὸν λύχνον ἀμμένομεν; *Bibamus: quid lychnum expectamus?*

12. *Quid? si quis vultu*, &c.] Refellit Horatius opinionem antè allatam. Qui Cratinum imitatur in vitiosâ ipsius bibacitate, non proinde poëticam ejus virtutem assequetur; sicut qui habitûs squalorem, aut vultûs severitatem Catonis imitabitur; non continuò mores ejus optimos habebit, &c. Ergo boni exemplaris non vitia, sed virtutes oportet æmulari.

Pede nudo.] Cato Uticensis sine calceis & sine togâ prodibat in publicum; imo & prætor sic ad rostra veniebat, judicia exercebat, interdum etiam bene pransus & potus. Plutarch.

13. *Exiguæque togæ textore.*] Breviori togâ vilis texturæ, sicut Epist. 1. ait, *Curtatus inæquali tonsore capillos*, pro, inæquali tonsurâ. Quod è vili plebeculâ quempiam decuisset, non vero patricium & nobilem, Lucanus Catonem illum Uticensem canit: *Hirtam Romani more*

Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua,
Dum studet urbanus tenditque disertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile. Quòd si
Pallerem casu, biberent exsangue cuminum.
O imitatores, servum pecus, ut mihi sæpe
Bilem, sæpe jocum vestri movêre tumultus!
Libera per vacuum posui vestigia princeps:
Non aliena meo pressi pede. Qui sibi fidit
Dux, regit examen. Parios ego primus iambos
Ostendi Latio, numeros animosque secutus
Archilochi; non res, et agentia verba Lycamben:
Ac ne me foliis ideo brevioribus ornes,
Quòd timui mutare modos et carminis artem:
Temperat Archilochi musam pede mascula Sappho,
Temperat Alcæus: sed rebus et ordine dispar,
Nec socerum quærit, quem versibus oblinat atris,
Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego, non alio dictum priùs ore, Latinis

Hyarbitam perdidit sua linguà Timagenem æmulata, dum lepidus & eloquens videri cupit. Fallit exemplar vitiis imitabile. Enimverò *si forte pallidus forem, potarent cumini* succum *pallere* facientem. *O imitatores stolidi & serviles, quàm sæpe agitationes vestræ excitârunt mihi indignationem & risum!* Ego verò *primus intuli pedem in vacua* spatia, *nec secutus sum* vestigia *alterius. Qui confidit sibi, turmam ducit & gubernat. Ego prior Iambos potuli apud Latinos, Archilochi Parii metrum & virtutem imitatus, non autem materiam & dictiones Lycamben adigentes* ad suspendium. *Neque verò me propterea minoribus corones frondibus, quoniam veritus sum immutare numeros ac metri legem.* Nam *Archilochi poësim versu mitigat Sappho virilis, etiamque Alcæus; at dissimilis sententiis & dispositione, nec petit socerum acerbo carmine proscindendum, nec sponsæ restim parat versibus contumeliosis. Hunc à nullo alio anteà celebratum, ego lyrâ canens Latinis ostendi.*

ANNOTATIONES.

Quiritis Induisse togam. Sunt qui legant, *tesquore*; id est, squalere, inquiunt.

15. *Rupit Hyarb, &c.*] Alii scribunt *Iarbitam*, ab Iarba rege Africani litoris. Hyarbita ignobilis, ac vix nomine notus quidam, volens imitari sales & dicacitatem Timagenis, semet perdidit, ut ille, petulantem ejus linguam æmulatus velut urbanam & disertam.

Timagenis.] Hic rhetor fuit Alexandrinus, ex aliis Ægyptius: sub Pompeio magno Romam adductus à Gabinio captivus, redemptus à Fausto Syllæ filio, rhetoricam docuit ad tempora Augusti. Demum ob maledicentiam urbe ejectus, in prædio Tusculano diem suum obiit. Suidas.

17. *Decipit exemplar vitiis imitabile.*] Præclarum exemplar quodlibet vix omnino vitiis caret; & stultum imitatorem decipit, qui non quod perfectum, sed quod fortè vitiosum inest, imitari solet.

18. *Biberent exsangue cuminum.*] Poëtastri nostri, inquit Horatius, si pallido essem vultu, pallorem sibi procurarent, ut æmulari me in cæteris etiam crederentur, parem que mihi præscos facultatem adipisci. Vide Dioscorid. lib. 3. cap. 18. Plin. lib. 20. cap. 14. *Cuminum pallorem bibentibus gignit. Ita certè ferunt Portii Latronis clari inter magistros dicendi affectatores similitudinem coloris studiis contracti imitatos, &c.* Pers. Sat. 5. v. 55.

—————*Pallentis grana cumini.*

21. *Libera per vacuum, &c.*] Ego lyricam poësim Latinam primus tentavi, sine ullo exemplari mihi proposito. *Vacuum*, locum à nemine occupatum. Vide Od. ult. lib. 3. & lib. 4. Od. 3.

23. *Regit examen.*] Metaph. ab apibus. Lyricorum ego princeps aliis deinceps exemplum præbebo.

Parios ego primus iambos Ostendi Latio.] Iambos etiam versus Latinè scripsi primus, ad instar Archilochi Græcorum iamborum inventoris, ex insulâ Paro oriundi. De hâc lib. 1. Od. 29.

25. *Archilochi.*] De isto poetâ jam antè in Epod. 6. & posteà in Epist. ad Pison. v. 79.

Lycamben.] Socerum, de quo cit. Epod. 6.

28. *Temperat Archilochi, &c.*] Archilochi asperitatem temperavi suavitate Alcæi & Sapphonis. Scilicet iambi satis acres Epodarum temperantur Alcaicis & Sapphicis Odarum.

Mascula Sappho.] Hæc nempe dicitur virilem adepta virtutem, quod se præcipitârit ex eo saltu, unde viri tantum solebant se jaculari, per amoris impatientiâ. Hinc Auson. Idyl. 6. v. 25.

Et de nimbosa saltum Leucate minatur
Mascula Lesbiacis Sappho peritura sagittis.

29. *Alcæus.*] Vide lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13. ubi etiam de Sapphone.

30. *Socerum.*] Lycamben.

31. *Sponsæ.*] Neobulæ Lycambæ filiæ, quæ se quoque post patrem laqueo peremit. Epod. 6.

32. *Hunc.*] Archilochum, quem ante Horatium, nemo Latinorum fuerat imitatus.

Vulgavi

Vulgavi fidicen. Juvat immemorata ferentem
Ingenuis oculisque legi, manibúsque teneri.
Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
Laudet amétq; domi, premat extra limen iniquus?
Non ego ventosæ plebis suffragia venor
Impensis cœnarum, et tritæ munere vestis. [522]
Non ego nobilium scriptorum auditor et ultor
Grammaticas ambire tribus, et pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ. Spissis indigna theatris
Scripta pudet recitare, et nugis addere pondus,
Si dixi; Rides, ait, et Jovis auribus ista
Servas. Fidis enim manare poëtica mella
Te solum, tibi pulcher. Ad hæc ego naribus uti
Formido; et luctantis acuto ne secer ungui,
Displicet iste locus, clamo, et diludia posco.
Ludus enim genuit trepidum certamen, et iram; [523]
Ira truces inimicitias, et funebre bellum.

Et gaudeo nova proferens oculis ingenuorum perlegi, & manibus contrectari. Porrò si *nosse cupis, cur lector iniquus mea carmina collaudet atq; in pretio habeat domi* quidem, *foris,* autem *improbè vituperet, nempe ego levis plebeculæ approbationem non quæro sumptuosis cœnis, & donando vestes detritas. Auctorum ego illustrium auditor & censor non dignor prensare grammaticorum familias & suggesta. Inde veni*unt *istæ querimoniæ. Si dicam, Pudet recitari carmina mea frequentibus theatris indigna, & nugas ostentare:* mox *aliquis inquiet, Derisor es, & Jovis auribus hæc reservas. Quippe te unum producere mellita carmina confidis, tibimet præclarus. Ad ista ego timeo exhibere sannam: ne præscindar acerbo ungue contendentis, locum istum devito, vociferor, & dilationem postulo. Etenim ludus gignit trepidationes, pugnas, indignationes: indignatio verò acerba odia, & bellum lugubre.*

ANNOTATIONES.

37. *Non ego ventosæ, &c.*] Idcirco mihi invidiam creant, quia laudes & approbationem non capto, ut alii plerique, per munera & cœnas assentatoribus datas. Pers. Sat. 1.

——Calidum scis ponere sumen:
Scis comitem horridulum tritâ donare lacernâ.

Martial.

Quid tam grande Sophos clamat tibi turba togata?
Non tu, Pomponi, cœna diserta tua est.

Vide postea Epist. ad Pis. v. 459.

Ut præco, ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores jubet ad lucrum ire poëta
Dives agris, &c.

39. *Auditor.*] Juvenal. Sat. 1.

Semper ego auditor tantùm?

Ultor.] Optimorum auctorum errata notando & castigando, nulli per adulationem parcendo. Quidam interpretantur, mea scripta vicissim recitando. Juvenal. cit.

————Nunquámne reponam?

Prior interpretatio magis ad rem. Nam mox ait, *Non ambire pulpita dignor.*

40. *Grammaticas ambire tribus.*] Ut scripta mea discipulis suis dictent & proponant ediscenda. Pers. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse,
Pro nihilo pendas?

Pulpita.] E quibus recitentur carmina mea à grammaticis, vel à meipso. De hac Romanorum ambitiosâ recitatione Persius cit. & nos ibidem non pauca.

41. *Hinc illæ lacrymæ, &c.*] Terentianus iste locus ex Andria in proverbium abiit; eoque utitur etiam Tullius pro M. Cœlio: *Hinc illæ lacrymæ: & hæc causa est omnium scelerum.*

42. *Nugis addere pondus.*] Velut eximium quiddam altè & graviter pronunciando res leviculas.

43. *Ait.*] Quispiam invidus.

Jovis.] Augusti. Virgil. Eclog. 2. de eodem.

——Deus nobis hæc otia fecit.

44. *Fidis enim manare, &c.*] Unum te credis edere suavia poëmata.

45. *Tibi pulcher.*] Ipse tibi videris præstare cæteris omnibus: nullumque tibi parem existimas.

Naribus uti.] Naribus corrugatis indignationem vel derisionem significare timeo, ne ejusmodi hominis iram in me concitem. Pers. Sat. 1.

———Rides, & nimis uncis
Naribus indulges——

Vide supra lib. 1. Sat. 6. & lib. 2. Sat. 8.

47. *Iste locus.*] Theatrum, pulpita.

Diludia.] Ludorum dilationem: id est, spatium intermissionemque, ad accuratiùs emendanda quæ scripsi, antequam vulgentur. Quod loculenter admonet Epistola ad Pisones. Metaphor est à gladiatorio ludo. Nam intra dies pugnæ destinatos, spatium concedebatur gladiatoribus, ut se ad certandum melius compararent. Malim ego tamen cum doctissimo Salmasio legere, *deludia,* & ludendi cessationem & finem interpretari.

48. *Ludus enim, &c.*] Climax est, Ludus certamen, certamen iram, iræ inimicitias, hæ bellum generant aliquando funebre & luctuosum.

EPI-

EPISTOLA XX. Ad LIBRUM SUUM.

O liber, ut video, respicis Vertumnum & Janum: nempe ut venalis fias Sosiorum pumice expolitus. Claves fugis, & sigilla verecundo grata: doles exhiberi paucis, & magni pendis divulgari, minime sic educatus. Perge quo ire cupis: redire non licebit tibi vulgato. Tum verò: *Quid infelix egi, quid petii? inquies, quando te non nemo proscindet. Nosti verò te in arctum compingi, cum* lector primò *avidus*, mox *fastidiens negligit. Quòd si non insanit augur odio delinquentis, Romæ in pretio eris, usquequò te juventus deficiat. Cum autem vulgi manibus tritus negligi incipies, vel etiam nutries blattas inutiles, vel ablegaberis Uticam*, vel *obligatus deportaberis Ilerdam.* Tunc *ridebit castigator non auditus, velut iste, qui asinum non obedientem impulit in præcipitium:*

VERTUMNUM Janúmque, liber, spectare videris: [*]
Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.
Odisti claves, et grata sigilla pudico:
Paucis ostendi gemis, et communia laudas,
Non ita nutritus: fuge quò descendere gestis:
Non erit emisso reditus tibi. Quod miser egi?
Quid volui? dices, ubi quis te læserit: et scis
In breve te cogi, plenus cùm languet amator.
Quòd si non odio peccantis desipit augur; [*]
Carus eris Romæ, donec te deserat ætas.
Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
Cœperis; aut tineas pasces taciturnus inertes,
Aut fugies Uticam, aut vinctus mitteris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus, ut ille,
Qui malè parentem in rupes protrusit asellum

ANNOTATIONES.

1. *Vertumnum.*] Per prosopopæiam librum suum à publico deterret, ob imminentia pericula.

Vertumnum Janumque.] Hi dii præsidere vendentibus ementibusque credebantur: & ad eorum statuas ac templa erant tabernæ bibliopolarum. De Vertumno lib. 2. Sat. 7. De Jano lib. 2. Sat. 3. & 6.

Spectare videris.] In lucem prodire vis, & publicè vendi.

2. *Sosiorum pumice mundus.*] Pellibus integebantur libri: pelles autem pumice lævigari, exæquari, expoliri solebant. *Pumex*, lapis cavernosus, quo rudia & aspera complanantur. Vide Plin. l. 36. c. 21. *Sosii* fratres erant bibliopolæ insignes: unde hîc antonomasticè nominantur.

3. *Odisti claves, &c.*] Tædet inclusum residere: amplius in arcâ domi contineri non vis.

5. *Non ita nutritus.*] Non eo consilio tamen scriptus, ut prodires in publicum.

Discedere.] Al. *Descendere*, scil. è collibus in Thuscum vicum ad imum Cælii montis, apud Velabrum, ubi Vertumnus ædem habebat; & plures erant tabernæ, librariorum præsertim.

6. *Non erit emisso reditus.*] Cum semel emissus & vulgatus fueris, non poteris ad me redire, ut expurgeris erratis, quæ in te fortasse notabuntur.

7. *Scis in breve te cogi, &c.*] Scis in angustiam & discrimen redigi te, cum jam aspernari incipit, qui priùs diligebat. Alii sic: scis te contrahi & complicari; vel, non integram te legi, sed quædam pervolvi dumtaxat, & pleraque præteriri à lectore defesso & languente.

Quòd si non odio, &c.] Si non omnino fallor, si bene auguror, primò quidem novitate celebraberis, ac sensim in fastidium incurres. Sic enim fere fit.

12. *Tineas pasces.*] Neglectum & projectum rodent tineæ & blattæ. *Taciturnus*, obscurus & despectui habitus; jam tacentibus de te tot hominibus.

13. *Fugies Uticam.*] Tanquam exilio multatus, sermone Romanorum haud amplius celebratus.

Uticam.] Urbs est Africæ, Catone minore nobilitata; in quâ nimirum sibi mortem ille conscivit, & ab eâ dictus Uticensis. Vide lib. 1. Od. 12. & lib. 2. Od. 1.

Vinctus mitteris Il.] Veluti captivus. Ex te fient mercium aut literarum involucra Ilerdam mittendarum. Olim epistolas chartis linteis obligari obsignarique mos erat. Alii legunt, *unctus*, optimo sensu. Nam salsamenta, garum, piper, thus, aliaque ejusmodi bene multa involvi solent chartis inutilibus. Vide l. 2. Ep. 1. in fine. Catull.

Et laxas scombris sæpe dabunt tunicas,

Pers. Sat. v. 43.

Nec scombros metuentia carmina, nec thus.

Ilerdam.] Hæc urbs vern. *Lerida*, Hispaniæ Tarraconensis sive Cataloniæ, ad Sicorim fluvium. Ejus ita meminit Lucanus, lib. 4.

Fundata vetusto
Surgit Ilerda manu, placidis prælabitur undis.

15. *Qui malè parentem.*] Quidam rusticus asinum cernens ad præcipitem rupem obstinatè currere, Iratus:

ratus: quis enim invitum servare laboret?
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba senectus.
Cùm tibi sol tepidus plures admoverit aures; [825]
Me libertino natum patre, et in tenui re
Majores pennas nido extendisse loqueris:
Ut quantum generi demas, virtutibus addas.
Me primis urbis belli placuisse domîque;
Corporis exigui, præcanum, solibus aptum,
Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.
Fortè meum si quis te percunctabitur ævum;
Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

ecquis enim conetur invitum servare? Illud etiam tibi continget, ut senex balbutiens te adhibeat docendis pueris primas literas ultimis in vicis. Cumque sol tepescens plures auditores tibi præbuerit, dices me libertini patris filium, quamvis non opulentum, extendisse alas ultra nidulum: scilicet *ut* tantum *addas virtuti, quantum detraxeris origini.* Narrabis *gratiosum fuisse me Romæ optimatibus* tam *in bello* quàm *in pace; staturâ brevi, canum ante* tempus, *aprico gavisum, iracundum, sed mitigari facilem. Quòd si quispiam à te inquirat meam ætatem; discat me quater undecim hyemes decurrisse, quo anno Lollius Lepidum collegam sortitus est.*

ANNOTATIONES.

tendere, retrahebat pro viribus: at pertinax bestia enitebatur: tum iratus ille asinum impulit quo tendebat, detrusitque in præcipitium.

17. *Ut pueros elementa docentem Occupet, &c.*] Ut atteraris vili manu senis cujuspiam balbi, & pueros doceas elementa. Juvenalis pariter notat miseram hanc sortem cum Virgili tum nostri Horatii, Sat. 7. v. 226.

—Cum totus decolor esset
Flaccus, & hæreret nigro fuligo Maroni.
Rara tamen merces, &c.

Vide, si vacet, quæ ibi pridem annotavi.

18. *Extremis in vicis.*] Ludimagistri scholam habere amant in triviis, in quæ incidunt ac desinunt plures vici, loco nempe maximè frequentato. Vel Horatius designat vilem magistrum in remotissimâ urbis regione habitantem.

19. *Cùm tibi sol tepidus, &c.*] Cùm verò non pueri tantùm, sed & alii plures ad te audiendum confluxerint, fervente æstu: vel sub vesperam, & sole jam defervescente, cùm dictata discipulis traduntur.

20. *Me libertino natum patre, &c.*] Multa de me tum narrabit, ex obscurâ origine evasisse in præclarum nomen ac splendorem, &c.

Libertino natum patre.] Vide libro 1. Sat. 6.

21. *Majores pennas nido extendisse.*] Natalium ac generis ignobilitatem illustrâsse me nobilibus scriptis.

23. *Primis urbis.*] Mæcenati, Augusto, Pollioni, &c.

24. *Corporis exigui.*] Lib. 2. Sat. 3. v. 308.

—Longos imitaris, ab imo
Ad summum totus moduli bipedalis.

25. *Irasci celerem, tamen ut, &c.*] Cic. ad Attic. lib. 1. Epist. 14. scribit, *Irritabiles esse animos optimorum sæpe virorum, eosdemque placabiles: & esse hanc agilitatem mollitiemque naturæ plerumque bonitati tribuendam.*

27. *Quater undenos, &c.*] Annos ætatis quatuor & quadraginta complevisse, cum consulatum inirent Lollius ac Lepidus; anno scil. U.C. 732. Nam Horatius natus erat L. Manlio Torquato & L. Aurelio Cotta Coss. an U. C. 688. ut dictum est lib. 3. Od. 21.

28. *Collegam Lepidum quo, &c.*] M. Lollius virtute singulari & Cæsaris gratiâ adeptus consulatum, gessit laudabiliter cum Q. Æmilio Lepido. Dio. lib. 34. Ad eum sunt Epist. 2. & 18. & lib. 3. Od. 9.

Q. HORATII FLACCI EPISTOLARUM LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I. Ad *AUGUSTUM.*

Optimum maximumque principem mirâ solertiâ collaudat. De poësi multa refert, & vetera duntaxat æstimantes redarguit. Demum Cæsaris in poëtas benevolentiam stimulat.

CUM tot sustineas et tanta negotia solus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes; in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.
Romulus, et Liber pater, et cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras hominumq; colunt genus, aspera bella
Componunt, agros assignant, oppida condunt;
Ploravêre suis non respondere favorem
Speratum meritis. Diram qui contudit hydram,
Notáque fatali portenta labore subegit,

INTERPRETATIO. *Quandoquidem ô Auguste portas unus molem tot tantarumque rerum, Italiam armis defendis, institutis exornas, legibus corrigis, ego sanè peccatum adversus utilitatem publicam, si prolixâ epistolâ interpellem occupationes tuas graviores. Romulus & Bacchus, Castor atq; Pollux, post magna facinora admissi in deorum sedes, dum in terris versantur cum hominibus, difficilia bella conficiunt, agros distribuunt, urbes ædificant; doluerunt gratum animum non exhiberi meritis suis parem. Qui sævam occidit Hydram, & benè cognita monstra periculorum pleno labore perdomuit,*

ANNOTATIONES.

1. *Cum tot.*] Epistolam hanc sane eximiam expressit Augustus ab Horatio, cùm ad eum scripsisset his verbis: *Iratum me tibi scito, quòd non in plerisque ejusmodi scriptis mecum potissimùm loquaris. An vereris, ne apud posteros infame tibi sit quòd videaris familiaris nobis esse?* Nempe legerat Sermones Horatii Cæsar, suique nullam in eis factam mentionem ægrè ferebat. Antea verò jam Seculare carmen imperaverit scribere, item Vindelicam victoriam privignorum suorum Tiberii ac Drusi Neronum, Odarumque l. 4. Suet. in vitâ Horatii.

Sustineas.] Summus princeps alios quidem adhibet in consilium, at solus imperii molem sustinet.

Solus.] Discussis jam factionibus, victo Lepido, Antonio profligato.

2. *Res Italas.*] Rom. Imperii splendorem.

Moribus.] Optimis institutis, rectâque disciplinâ, quibus mores optimè formantur.

3. *Legibus emendes.*] Cic. Philip. 1. *Lex est recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria.* Sueton. Oct. 32. 34. &c. utiliter ab eo sancita pleraque commemorat: & cap. 27. etiam in triumviratu *recepisse morum legumque regimen perpetuum.*

5. *Romulus.*] Quatuor primi versus instar proœmii sunt: jam Augustum extollit supra heroes maximos, per comparationem. Vid. l. 1. Od. 1.

Liber pater.] Indorum victor, animum curis liberans, &c. De hoc alibi.

Castore Pollux.] De his Od. 3. & 12. lib. 1.

6. *Deorum in templa recepti.*] In deorum numerum adsciti.

7. *Aspera bella Componunt.*] Multa in homines beneficia conferentes.

8. *Agros assignant.*] Colonias deducendo vel mittendo, agrosq; urbibus adjacentes iis distribuendo.

9. *Ploravere suis non respondere, &c.*] Questi sunt quòd parùm grati populi haud pares iis meritis honores deferrent.

10. *Diram qui contudit hydram.*] Hercules duodecim laboribus exantlatis clarus, quem celebrat Lucret. init. l. 5. Vide l. 1. Od. 3. & l. 4. Od. 4.

Non hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem, &c.

11. *Fatali.*] Erat in fatis, non aliter inferendum cælo Herculem, quam debellatis monstris.

Comperit

Comperit Invidiam supremo fine domari.
Urit enim fulgore suo, qui prægravat artes
Infra se positas: extinctus amabitur idem.
Præsenti tibi maturos largimur honores, [829]
Jurandásque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hoc populus sapiens et justus in uno,
Te nostris ducibus, te Grajis anteferendo,
Cætera nequaquam simili ratione modóque
Æstimat, et, nisi quæ terris semota, suisque
Temporibus defuncta videt, fastidit et odit.
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinq; viri sanxerunt, fœdera regum [830]
Vel Gabiis, vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros, annosa volumina vatum,

cognovit invidiam solâ morte vinci. Nam splendore suo accendit, qui inferiorem industriam opprimit: ipse verò mortuus diligetur. Viventi tibi cultum deferimus tempestivum, arasq; erigimus, ad quas jurabitur per nomen tuum, profitentes nihil par tibi *extitisse, nihilque futurum unquam. Verùm tuus ille populus in unâ re justus & sapiens*, nempe quod *te imperatoribus Romanis Græcisque præfert, non æquè benè judicat de aliis rebus*: scilicet *negligit atque aspernatur* omnia, *præterquam quæ terris abstracta dudumque præterita: adeò vetusta probans, ut tabulas delinquere prohibentes, à decemviris constitutas, fœdera regum Romanorum seu apud Gabios, seu cum severis Sabinis composita, jus pontificale, antiqua vatum prædicta,*

ANNOTATIONES.

11. *Invidiam supremo fine domari.*] Non ante mortem: mox rationem ejus rei subdit Quintil. Declam. *Res inter initia urunt: at livor morte finitur.*

13. *Urit enim fulgore, &c.*] Qui cæteris præcellit, horum excitat invidiam, quia videntur sibi ab eo deprimi. At cùm fato est functus, jam virtus ejus ab invidis etiam colitur, ampliùs non metuentibus viventis fulgore perstringi & obrui.

15. *Præsenti tibi, &c.*] Tu, Cæsar, vivus jam in deliciis es, invidiamq; vicisti: quod est prorsùs singulare. Nempe tua magnitudo cuncta supergreditur: inv dia verò non reperitur nisi inter æmulos & fere æquales. Adeoque solus honores divinos adeptus vel dum hîc inter nos degis.

Præsenti.] Lib. 3. Od. 5.
Præsens divus habebitur Augustus.

Maturos.] Jam viventi debitos. Servius ad Ecl. 1. *Augustus templa vivus meruit*, inquit. citatque hunc Horatii locum. Propert. l. 3. Eleg. 4.
Arma deus Cæsar dites meditatur ad Indos.

19. *Jurandasque.*] Aram tenentes jurabant olim.

Tuum per nomen.] Theod. Marcilius vult, *tuum per numen.* Sed tantundem est.

Ponimus aras.] Vide lib. 4. Od. 5. item Dio, l. 51. ubi refert edictum senatûs de divinis honoribus Augusto tribuendis. Ovid. Fast. 1.
Cæsaris arma canant alii, nos Cæsaris aras.
Tamen constat nullas Romæ fuisse, sed tantùm in provinciis, nisi fortè privatas. Sueton. Octav. 52. Dio. l. 54. decretas sibi ex senatusconsulto haud accepisse, imò prohibuisse, narrant. *In urbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore. atque argenteas jam statuas olim sibi positas conflavit omnes; & ex iis aureas cortinas Apollini Palatino collocavit.* De privatis aris Augusto erectis intelligendus ergo hîc Horatius, item Ovid. antè cit. & 1. de Ponto, Eleg. 5. & 3. Eleg. 1. & Virgil. Ecl. 1.
. . . . . . *Illius aram*
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

18. *Sed tuus hoc pop, &c.*] Transit ingeniosè & solerter ad eos reprehendendos, qui vetera sectantur, & quævis nova fastidiunt sine discrimine & judicio.

21. *Terris semota.*] Ex hominum conspectu ablata, carmina poëtarum mortuorum.

23. *Tabulas peccare vetantes,*] Leges 12 tab. quas decemviri, ad instar legum Solonis, composuerunt anno U.C. 302. Porrò quæ in eis continerentur, haud comperta omnino, nisi quòd pauca, quæ ad morum disciplinam & judicia spectant, intercisè auctores produnt: ut ait Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 10. ubi & fragmenta quædam earum pervetusta & obsoleta refert. *In urbe ne urito, neve sepelito—si quid agro plantaveris, quinque pedes à vicino abesto, &c.*

24. *Fœdera regum, &c.*] Duplex notat fœdus: alterum à Tarquinio Superbo cum captis civibus Gabiis, in ipsâ urbe; alterum à Romulo cum Tito Tatio Sabinorum rege: & hoc *æquatum* sive æquis factum conditionibus; non autem prius illud, quod iniquum potius dicatur: ut bene observat. Theod. Marcil. De priori fœdere, Dion. Halic. lib. 4. de posteriori lib. 2. ubi scribit constitutum esse, *ut Romæ reges essent æque Romulus & Tatius, paribus suffragiis, & æqualiter honoribus fruerentur.*

25. *Gabiis.*] De his T. Liv. lib. 1. Vide annot. nostras lib. 1. Epist. 11. & 15.

Sabinis.] T. Liv. cit. [illegible]

26. *Pontificum libros,*] [illegible] continentes ritus sacrificiorum, [illegible] Annales etiam [illegible] Cic. de [illegible] n. 863. *[illegible]* [illegible]

Cic. De [illegible]

Dictitet Albano Musas in monte locutas. [21]
Si, quia Grajorum sunt antiquissima quæque
Scripta, vel optima, Romani pensantur eâdem
Scriptores trutinâ; non est quòd multa loquamur:
Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri.
Venimus ad summum fortunæ: pingimus, atque
Psallimus, et luctamur Achivis doctiùs unctis.
Si meliora dies, ut vina, poëmata reddit,
Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus.
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos veteréisque referri debet, an inter [32]
Viles atque novos? Excludat jurgia finis.
Est vetus atque probus, centum qui perficit annos.
Quid? qui deperiit minor uno mense, vel anno,
Inter quos referendus erit? veterésne poetas?
An quos et præsens et postera respuet ætas?

à Musis in monte Albano fuisse dictata afferat. Atqui *si, quoniam scripta Græcorum vetustissima etiam præstantissima existunt. Latini scriptores simili ratione æstimantur: pluribus verbis non est opus: nihil in olivâ, nihil extra nucem duri est. Fortunæ apicem attigimus: pingimus, & canimus, & luctamur solertiùs quàm Græce. Si tempus meliora facit carmina,* perinde ac *vina, quæro, quot anni auctoritatem dent libris? Scriptor ab annis centum mortuus debet ne censeri inter veteres & bonos, an inter ignobiles & recentiores? Definitio* temporis *decidat controversiam. Vetus & perfectus est, qui ante annos centum obiit. Quid verò? qui uno mense vel anno junior interiit, quibus annumerabitur? an antiquis, an iis, quos ætas nostra & secutura negliget?*

ANNOTATIONES.

Marcii duo vaticinia satis incondita profert T. Liv. lib. 25. c. 12 alterum Cannensem cladem prædicens, alterum, jubens instituti ludos Apollinares. Non pigebit ea describere. Prius sic fermè canebat.

Amnem Trojugena Cannam Romane fuge.
Ne te alienigenæ in campo cognat Diomedis
Conseruisse manus pugnantem. Sed neque credes
Ante mihi, doneum compleris sanguine campum,
Multaque millia cæsa tuorum deferat amnis
In pontum magnum de terrâ frugiferente;
Piscibu' pennigerisque ferisque colentibu' terras
Ut fuat esca caro tua. Nam m' ita Jupiter insit.

Posterius carmen obscurius perplexiusque scripturæ genere, ut ait Livius, ita fere habebat:

Romulidæ si perduelles expellere voltis,
Et vomicam gentem, quæ longe alienigenarum
Venit; Apollineri voveatis censeo ludos,
Qui deo Apollineri fiunto ceme quotannis,
Quam jam poplicitus populos diderit stipi partem:
Conferuanto privatim pro seque suisque.
Et prætor ludis faciundis oliu' præsto,
Qui summum populo plebique endo urbe dabit jus.
Ab bis quinque viri Græco sacra ritu obeunto:
Hæc si faxitis recte, gaudebiti' semper,
Atque adeò fiet melior res poplica vestra.
Namis deus vestros perduelles stinguet ad unum,
Qui vestros campos placide nunc ruraque pascunt.

27. *Albano Musas in monte locutas.*] Quia monticolæ sunt Musæ, hinc Horat. Musarum Latinarum sedem collocat apud Albanos tumulos, in medio Latii, ubi communia sacra Latinum celebrari solebant. Turneb. Alii ironicè in Albano Musas collocari à poëtâ nostro volunt; nempe ob rusticitatem Albani montis, quæ tanta quidem, ut Virgilius Albanorum regum gesta exorsus scribere, omiserit nominum asperitate deterritus; quod testatur Servius ad Eclog. 6. Alii cum Acrone alludi putant ad colloquia Numæ cum Egeriâ nymphâ in monte Albano; præsertim cùm Egeriam unam de Musis fuisse scribat Dionys. Halic. lib. 2. & Plutarch. in Numâ: quanquam Tull. 1. Leg. eos ut imperitos & bardos explodit, qui Numam cum Egeriâ collocutum credant, item qui apicem Tarquinio ab aquilâ impositum.

28. *Si, quia Græcorum, &c.*] Refellit primo vulgi opinionem. Apud Græcos, inquit, vetustissimi quidem pariter etiam optimi sunt. At non ita se habet de scriptoribus Latinis. Imò contrarium omnino fieri judicium debet. Atque tam falsum est arbitrari Latinorum antiquissimos esse præstantissimos, quàm affirmare olivam nihil intus, nucem extra nihil duri habere; itam-quàm contendere pictores, cantores, athletas Romanos Græcis antecellere, quæ quidem [illegible] à vero, & ab omnium judicio abhorrent.

31. *Nil intra est oleam, &c.*] Proverbialis sermo iste usurpari solet in eos, qui negant manifestè vera, vel afferunt perspicuè falsa. Enimvero quid certius, quàm in olivâ esse os, & extra nucem esse putamen durum?

Oleam.] *Olea* propriè est arbor, oliva fructus; attamen utraq; vox in utrâq; significatione ponitur.

32. *Venimus ad summum fortunæ:*] Uno absurdo posito, multa consequuntur absurda. Nempe dicamus deinceps, inquit poëta, nos fuisse celebriores Græcis, & artium peritiores; quamvis hactenus ii præstare omnibus crediti sint.

35. *Unctis.*] Athletæ ungebantur ante palæstram, ut olei virtute membra fierent tum robustiora, tum etiam lubrica & teneri difficilia.

34. *Si meliora dies.*] Aliud argumentum [illegible] dissimili.

39. *Est vetus atque, &c.*] Responsio adversarii, quam mox convellit Horatius.

ſte quidem veteres inter ponetur honeſtè,
lui vel menſe brevi, vel toto eſt junior anno.
ltor permiſſo, caudæque pilos ut equinæ
aulatim vello; et demo unum, demo et item unum,
)um cadat eluſus ratione ruentis acervi,
lui redit in faſtos, et virtutem æſtimat annis;
liratúrque nihil, niſi quod Libitina ſacravit.
nnius et ſapiens, et fortis, et alter Homerus, [823]
lt critici dicunt, leviter curare videtur,
luò promiſſa cadant, et ſomnia Pythagoræa.
lævius in manibus non eſt, at mentibus hæret
æne recens: adeò ſanctum eſt vetus omne poëma.
mbigitur quoties, uter utro ſit prior; aufert
acuvius docti famam ſenis, Accius alti:

Ille, inquies, inter veteres rectè cenſebitur, qui menſe duntaxat vel anno poſterior fuerit. Ego *conceſſum aſſumo, & minutatim detraho quaſi pilos caudæ equinæ; atque diminuo unum itemque alterum, donec dilabentis cumuli ratione deceptus vincatur, qui annos numerat, & ex vetuſtate bonitatem colligit; quique nihil laudat, niſi quod mors conſecravit. Ennius & ſapiens, & ſtrenuus, & Homero ſecundus, ut aiunt cenſores, parum ſolicitus eſt, quo deveniant pollicita & ſomnia Pythagoræ. Nævius haud legitur, at animo tenetur velut novus; adeò ſacratum eſt omne carmen antiquum. Sed iam expenditur, quis altero ſit præſtantior; Pacuvius docti ſenis. Accius excelſi exiſtimationem obtinet,*

ANNOTATIONES.

40. *Iſte quidem veteris.*] Ita loquitur adverſarius.

45. *Utor permiſſo.*] Tuâ reſponſione utor, te expugno, inquit poëta.

Caudæ pilos ut equinæ, &c.] Ex hiſtoriâ rtorii, qui ut barbaros ac ferociores militum orum animos erudiret, duos equos adduci ſſit, alterum imbecillem, alterum validum. ibecilli appoſuit virum fortem, valido infirum. Dato ſigno vir fortis equi imbecillis caum ambabus captans manibus totam ſimul ſtrahere & avellere nitebatur fruſtra; contra infirmus fortis equi caudam brevi denudavit, gulos pilos evellens. Tum aſſurgens in conne Sertorius ait: Videtis, commilitones, inſtriam plus poſſe quàm vires; ſic quæ uno pctu ſuperari nequeunt, paulatim arte & pantiâ vincuntur. Plutarch.

46. *Demo unum, &c.*] Singulos annos demenpaulatim, corruet acervus ille tuus annorum ntum: ſenſimque deducam te ad poſtrema npora. Porrò licebit mihi ſemper unum anm detrahere: ſiquidem conceſſiſti, *inter vets honeſtè poni, qui toto anno junior eſt.*

47. *Dum cadat eluſus ratione ruentis acervi,*] luſio eſt ad ſoriten, quæ argumentatio multan eſt acervus propoſitionum: quia diſſolvenſingulis, tota vis argumenti ſolvitur. Sicut em Chryſippus ſiſtendum in unâ è propoſitibus nequaquam dicebat: ita hic annos non ſe definiri oſtendit Horatius. Chryſippum gillat Perſius ad calcem Satyræ ultimæ:

———Depinge ubi ſiſtam
Inventus, Chryſippe, tui finitor acervi.

49. *Libitina.*] De hac vide lib. 3. Od. 30. ib. 2. Sat. 6. v. 19.

50. *Ennius & ſapiens, &c.*] Ennius ipſe à icis agnoſcitur pleraque negligenter ſcripſiſſe, oque parùm memor eſſe promiſſorum ſuorum æ ſomniorum; quamvis ex Pythagoræ opiie & metempſychoſi, Homeri in ſe animam ſmigraſſe jactaſſet, & poëticâ ejus faculac ſpiritu ſe informatum. De eâ l. 4. Od. 1. 20. & l. 1. Sat. 10.

Sapiens.] Quia cor triplex ſe habere dicebat, nempe quod triplicem linguam calleret, Græcam, Oſcam, Latinam. Gell. lib. 17. & cap. 17.

Fortis.] Quia militavit. Cic. Tuſc. 1. & pro Licinio Poëtâ. Claudian.

Alter Homerus.] Homericâ poëſeos virtute imbutus.

51. *Critici.*] Grammatici, vel critici ab Auguſto inſtituti ad recenſendos libros in Palatinâ bibliothecâ collocandos. Vide ſuprà Epiſtolam 19. & poſtea Epiſt ſeq.

52. *Somnia Pythag.*] Ennius ipſe de ſe An. 1.

In ſomnis mihi viſus Homerus adeſſe poëta:

De his vide quæ amplius annotavi pridem ad Perſ. Sat. 6. v. 10.

Cor jubet hoc Enni, poſtquam deſtertuit eſſe
Mæonides Quintus pavone ex Pythagoræo.

53. *Nævius in manibus non eſt, &c.*] Nævii ſcripta, quippe quæ memoriâ tenentur, non leguntur ampliùs, nec egent ſubſidio literarum: tam hærens animis, ut etiamnum recentia videantur. Nævius Ennio antiquior. Cicero in Bruto ſic Ennium alloquitur: *A Nævio ſumpſiſti multa, ſi fateris: vel ſi negas, ſurripuiſti.* Campanus fuit: ſtipendia meruit bellis Punicis, de quibus & carmen condidit: ſcripſit comœdias & tragœdias ſtylo in primis erudito & gravi. Romæ primates probris inſectatus, à triumviris in vincula conjectus; inde palinodiâ cantatâ exemptus eſt. Epigramma ſuperbiæ Campanæ plenum hoc ab eo factum traditur:

Immortales mortales ſi foret fas flere,
Flerent divæ Camœnæ Nævium poëtam.
Itaque poſtquam eſt Orci traditus theſauro,
Obliti ſunt Romæ Latinâ loquier linguâ.

Nævium laudant Varro, Tullius, Feſtus, Nonius, Gellius, &c.

55. *Aufert Pacuvius docti famam ſenis.*] Pacuvius Q. Enni nepos, ut aiunt Euſebius & Plinius, Brunduſio oriundus, Romæ claruit ingenii & bonarum diſciplinarum luminibus: tragœdias benè

Dicitur

Afranii toga Menandro congruere putatur, Plautus currere ad instar Epicharmi Siculi, Cæcilius gravitate, Terentius artificio præstare. Hos ediscunt ac venerantur Romani. augustiore Theatro coarcti: hos æstimant, ac censent poëtas, ab ætate Livii Andronici usque *ad nostram.*

Dicitur Afranî toga convenisse Menandro, [14]
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte. 59
Hos ediscit, et hos arcto stipata theatro [15]
Spectat Roma potens: habet hos, numerátque poëtas
Ad nostrum tempus, Livî scriptoris ab ævo.

ANNOTATIONES.

multas egregiè scripsit: Hermionam, Atalantam, Antiopam, Ilionam, Medeam, Teucrum, &c. L. Accio paulò antiquior ad annos nonaginta consenuit. Hinc *senex* ab Horatio dicitur. Tullius eum præfert omnibus in tragœdiâ. *Omnes apud hunc ornatos elaboratosque esse versus,* ait lib. De orat.

56. *Actius alti.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *Accius atque Pacuvius clarissimi gravitate sententiarum, verborumque pondere, & auctoritate personarum. Cæterùm nitor & summa in excolendis operibus manus magis videri potest temporibus, quàm ipsis defuisse. Virium tamen plus Accio tribuitur, Pacuvium videri doctiorem, qui esse docti affectant, volunt.* Cicero plerisque locis Accium laudat, ejusque versus affert, maximè verò De nat. Deor. 1. Vide quæ de eo jam annotavi lib. 1. Sat. 10.

57. *Dicitur Afranî toga convenisse Menandro.*] Afranius Menandrum prope adæquasse fertur. Afranius poëta comicus Romæ celebratus est togatis fabulis, à togâ Rom. dictis, quia de rebus Romanis tractant. Menandrum imitatus est præcipuè, & ab eo non pauca sumpsit. Ingenio & salibus excelluit, nec non summâ elegantiâ & venustate dictionum. Eum laudat Tullius in Bruto. Quintil. *In togatis excellit Afranius,* inquit. Gell. lib. 13. cap. 8. Afranii carmen commendat, in quo sic loquitur de sapientiâ:

Usus me genuit: mater peperit memoria:
Sophiam vocant me Graii, vos sapientiam.

Menandro.] De eo poëtâ comico Atheniens. dictum est lib. 2. Sat. 3. v. 11.

58. *Plautus ad exemplar, &c.*] Egregiè Epicharmum imitari in fabulis constituendis & ornandis, atque ad exitum scitè perducendis Plautus. Ex Umbria oriundus, ingenio fuit perurbano & maximè festivo. In urbe floruit iisdem temporibus, quibus P. Scipio, & M. Cato. Comœdias scripsit viginti quinque, ex Lælio. Latinæ parens & princeps elegantiæ, dicitur Gellio; & Musas si Latinè loqui vellent, Plautino sermone locuturas, ait Varro ex Stolone. Quintil. cit. Mortuus est P. Claudio & L. Portio Coss. Catone censore; ex Cic. De clar. orat. n. 60. Hoc sibi epitaphium fecisse dicitur:

Postquam morte est captus Plautus,
Comœdia luget, scena est deserta,
Deinde risus, ludusque, jocusque, & numeri
Innumeri simul omnes collacrymârunt.

Properare.] Hæc vox indicat officium gnari poetæ, de quo in Epist. ad Pison. v. 148.

Semper ad eventum festinat.

Siculi Epicharmi.] Hic Pythagoræ [illegible] quædam de naturâ rerum & medicinâ [illegible] res autem comœdias præclarè scripsit; quin & [illegible] comœdiæ inventum aliqui tribuunt. Ab [illegible] multa certè Plato delibavit. Tull. ad Attic. 1. Ep. 19. *Vafer ille Siculus [illegible] Epicharmus cantilenam illam suam,* [illegible], καὶ [illegible] ἀπιστεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. & De pet. Consul. n. 30. Quamobrem, inquit, [illegible] illud teneto: *Nervos atque artus esse sapientiæ, non temerè credere.*

59. *Cæcilius.*] Statius Cæcilius, Mediolanensis, ut volunt quidam, scribendis comœdiis in urbe excelluit. Ennii familiaritate & [illegible] usus, hujus etiam scriptorum censor. Fabulæ Cæcilii plus triginta à veteribus celebrantur: Nauclerus, Plocius, Ephistion, Syracusæ, [illegible]simachus, Epiclerus, Fallacia, Fœnerator, &c. Quintil. *Cæcilium veteres laudibus ferunt,* inquit.

Terentius.] P. Terentius poëta comicus Carthagine oriundus, puer adductus Romam, Terentii Lucani patroni diligentiâ institutus, & brevi manumissus ob egregiam indolem, ingeniique facilitatem & elegentiam. P. Scipione & C. Lælio usus est familiariter, aliisque primoribus civitatis. Statium Cæcilium [illegible] vavit, eumque censorem adhibebat. Sex fabulas scripsit ab Apollodoro & Menandro Græcis poëtis translatas, tanta Latini sermonis [illegible] & venustate, ut ab eruditis quibusque [illegible] detur. Cic. ad Attic. *Optimum Latinitatis auctorem* dicit. Quintil. jam. cit. *Terentii scripta ad Scipionem Africanum referuntur,* [illegible] singularem elegantiam. Ausonius:

Tu quoque, qui Latium lecto sermone, [illegible]
Comis, & abstricto percurris pulpita [illegible].

Arte] Terentii solertia præcipua fuit in exprimendis moribus, quam satis [illegible] queat. Vide Donat. in Terent. Julius Scaliger Poët. lib. 3. cap. 97. *Lectissimam orationem,* S[illegible] *artem summam Terentii* dicit.

60. *Arcto.*] Præ multitudine [illegible] spectatorum.

62. *Livî.*] Livius Andronicus [illegible] Romæ floruit eo tempore, quo S. P. Q. R. pacem fecit cum Pœnis. Utrâque [illegible] mè doctus, non sine magnâ commendatione [illegible] hominis. Epos apud Latinos primus [illegible] gesta populi Rom. duodeviginti [illegible] qui Annales Liviani dicti sunt. Hymnos [illegible] deorum composuit, inquit Diomedes. [illegible] Liv. init. l. 7. & Cicer. Tusc. 1. [illegible]

Interdum vulgus rectum videt: est ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudátque poëtas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet; errat.
Si quædam nimis antiquè, si pleraque durè [836]
Dicere credit eos, ignavè multa, fatetur;
Et sapit, et mecum facit, et Jove judicat æquo.
Non equidem insector, delendáve carmina Livî
Esse reor, memini quæ plagosum mihi parvo
Orbilium dictare; sed emendata videri,
Pulchráque, et exactis minimùm distantia, miror;
Inter quæ verbum emicuit si fortè decorum, et
Si versus paulo concinnior unus et alter;
Injustè totum ducit vendítque poëma.
Indignor quidquam reprehendi, non quia crassè [837]
Compositum, illepidéve putetur, sed quia nuper;
Nec veniam antiquis, sed honorem et præmia posci.

Vulgus aliquando rectè judicat: alias aberrat. Si veteres poëtas adeo extollit & amat, ut nihil majus, nihil par credat, hallucinatur. Si verò quædam obsoletè, nonnulla inconditè, plurima negligenter eos scripsisse existimat & agnoscit; rectè censet, mihi adstipulatur, & propitio Jove fert judicium. Haud ego certè despicio, nec proscribo, poemata Andronici, quæ recordor mihi puero dictata ab immiti Orbilio: sed accurata, eximia, & fere perfecta censeri, indignor: inter quæ si fortè dictio quæpiam elegantior sique versiculus unus aut duo venustiores appareant, iniquè prorsùs carmen integrum ostentat & venditat. Ægrè fero quidvis culpari, non quod rusticè vel imperitè scriptum, sed quod recens: ac veteribus non indulgentiam, sed dignitatem & palmam exigi.

ANNOTATIONES.

62. *Livî scriptoris ab ævo,*] Cum Pœnis pace factâ, Claudio Centone Appii Cæci filio, & M. Sempronio Tuditano consulibus, anno post urbem conditam 513. primus omnium L. Livius poëta fabulas docere Romæ cœpit, post Sophoclis & Euripidis mortem annis plus fere 160. post Menandri, annis circiter 52. Anno dehinc ab U. C. 519, C. Nævius poëta fabulas apud populum dedit, quem M. Varro ait bello Punico primo stipendia fecisse, idque ipsum Nævium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Annis deinde ferè post 15. M. Cato orator in civitate, & Plautus in scenâ floruerunt. Neque magno intervallo postea Q. Ennius, & juxta Cæcilius, & Terentius, ac subinde Pacuvius, & Pacuvio jam sene, Accius, clariorque tunc in poëmatibus eorum obtrectandis Lucilius fuit. Hæc fere ex Gellio l. 17. cap. ult. Quintilianus l. 10. cap. 2. scribit, *Nil in poëtis supra Livium Andronicum, nihil in historiis supra pontificum Annales.*

66. *Nimis antiquè,*] Ἀρχαϊκῶς. Gall *A la veille mode.* Angl. After the old Fashion. Videtur Horatius loqui ex Augusti sententiâ. Sueton. Octav. cap. 86. *Cacozelos & antiquarios, ut diverso genere vitiosos, pari fastidio sprevit.* Ipse nimirum *genus eloquendi secutus elegans & temperatum; vitatis sententiarum ineptiis, atque inconcinnitate, & reconditorum verborum, ut ipse dicit, fœtoribus.*

68. *Jove judicat æquo.*] Rectè sentit, & judicat Jupiter omnis æquitatis fons, ut & scientiæ ac sapientiæ. Unde Minervam ex ejus cerebro procreatam dixerunt.

70. *Plagosum Orbilium.*] Magistrum meum frequentes plagas infligere solitum. Suet. De illustr. gram. c. 9. sic habet: *Orbilius Pupillus Beneventanus, anno quinquagesimo Romam migravit, consule Cicerone; docuit majore famâ quàm emolumento. Naturæ fuit acerbæ non modo in antisophistas, quos omni sermone laceravit, sed etiam in discipulos.* De eo Domitius Marsus:

Si quos Orbilius ferulâ scuticâque cecidit.

Vixit ad annum ætatis prope centesimum, amissâ jam pridem memoriâ: unde Bibaculi versiculus.

Orbilius ubinam est, literarum oblivio?

71. *Videri exactis minimùm distantia, miror:*] Pariter de Livii Andronici scriptis censet Tullius. Quippe ejus fabulas non satis dignas legi asserit, in Bruto, De senectute, &c.

73. *Verbum micuit si fortè decorum, &c.*] Atqui assutum crassæ ac vili togæ frustum panni fulgentis præclaram vestem haud facit, ut est in Ep. ad Pis. v. 15. nec laudatur cælator sat feliciter ære exprimens quidem ungues & capillos: at infelix operis summâ, quia totum benè affingere nescit. Ib. v. 32. Vide ibi annot.

75. *Ducit.*] Producit in publicum & in scenam, velut opus numeris omnibus absolutum. Metaphoram volunt esse à mangonibus ac negociatoribus servos venales producentibus. Quintil. Declam. 440. *Mango novitium puerum per publica rostra ducit prætextatum.*

Venditque.] Ædiles à poëtis emebant poëmata.

76. *Crassè*] Crassâ & pingui Minervâ, ut aiunt.

77. *Illepidè*] Sine lepore.

78. *Nec veniam antiquis, &c.*] Excusandos quidem fateor veteres, si rudia, crassa, incondita pleraque habeant, nec enim ars ulla statim perfecta fuit; at indignor eos absolutè laudari & venditari, quasi nihil non accuratum & prorsus elaboratum scripserint. Vide Tull. Orat. ubi de veteribus sentit ac dicit idem cum Horatio.

Honorem & præmia] Imagines poëtis erectas in biblioth. Palatinâ, de quibus Pers. in prologo,

Rectè nécne, crocum floréſque perambulet Attæ
Fabula, ſi dubitem; clament periiſſe pudorem
Cuncti penè patres, ea cùm reprehendere coner,
Quæ gravis Æſopus, quæ doctus Roſcius egit:
Vel quia nil rectum, niſi quod placuit ſibi, ducunt;
Vel quia turpe putant parere minoribus, et quæ
Imberbes didicere, ſenes perdenda fateri. [85]
Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, et illud,
Quod mecum ignorat, ſolus vult ſcire videri;
Ingeniis non ille favet, plauditque ſepultis,
Noſtra ſed impugnat; nos, noſtráque lividus odit.
Quòd ſi tam Græcis novitas inviſa fuiſſet,
Quàm nobis; quid nunc eſſet vetus? aut quid haberet,
Quod legeret tererétque viritim publicus uſus?

Si expendam, utrum aptè an non Attæ fabula incedat per crocum & flores, universi propè seniores exclamabunt verecundiam nullam eſſe, quoniam haud dubitem ea redarguere, quæ acta ſunt ab Æſopo gravi & à ſolerte Roſcio: ſeu quod nihil bonum æſtimant, niſi quod ipſis placuit; ſeu quòd indignum arbitrantur cedere junioribus, & ſenes confiteri abjicienda, quæ pueri didicerunt. Nunc qui Saliorum carmen à Numâ conditum *extollit, vultque credi ſolus intelligere id quod, ut ego, non capit; is non favet induſtriæ, nec mortuos laudat; ſed noſtra impetit: nos & noſtra in invidiam adducit per livorem. Atqui ſi Græci tam recentia odiſſent, quam nos, quid jam antiquum extaret? vel quid eſſet, quod quiſque in manibus haberet & evolveret* quaſi *omnibus commune?*

ANNOTATIONES.

&c. item applauſum in theatro. *Præmia* etiam, quod pretium carminis ad ludos poëtæ ſolveret ædilis vel prætor. Hinc ſequitur:

Geſtit enim nummum in loculos dimittere.

76. *Rectè nécne, crocum, &c.*] Si dubitem, an Attæ fabula mereatur in ſcenam produci, floribus conſperſam & odoribus perfuſam de more. Nam ea fuit olim conſuetudo. Lucret. lib. 2. v. 416.

Et cum ſcena croco Cilici perfuſa recens eſt.

Propert. lib. 4. Eleg. 1. v. 16.

Pulpita ſolemnes non oluere crocos.

Plin. l. 21. c. 6. *Crocum vino mirè congruit, præcipuè dulci: tritum ad theatra replenda.* Spartianus in Hadriano: *In honorem Trajani balſamum & crocum per gradus theatri fluere juſſit.* Vide Senec. Epiſt. 21.

Attæ.] T. ille Quinctius togatarum ſcriptor, à quibuſdam magnoperè commendatur: Atta cognominatus ob pedes aut crura vitioſa. Nam attæ dicuntur, qui eo pedum vitio laborent, ut videantur magis inniti plantis, quam liberè ambulare, ut obſervat Crinitus: atque hoc ſatyricè alludere poëtam noſtrum volunt, cum ait, *perambulet Attæ Fabula.* Illius meminerunt Cic. pro Sextio, Iſidorus, &c.

Attæ fabula,] Hæc inſcripta fuiſſe dicitur Matertera: et præterea citatur Atta in Satyris, ab Iſidoro, in Conciliatore, in Ædilibus, in Tirone proficiſcente, à Gellio, & aliis. Crinit. lib. 2. De poët. Lat.

80. *Clament periiſſe pudorem*] Perſ. Sat. 5. v. 103.

. . . *Exclamat Melicerta periiſſe*
Frontem de rebus.————

81 *Ea cum reprehendere coner, Quæ gravis Æſopus, &c.*] Quaſi verò hiſtrionis fama & ſolertia pretium nomenque dare fabulæ queant.

82. *Gravis Æſopus.*] Tragœdiarum actor, gravitate tragicâ & actione vehementi celebris. Hunc laudat Cicero pluribus locis: ac per ipſum actionem in dicendo emendâſſe fertur. Quintil. l. 11. c. 3. *Roſcius citatior, Æſopus gravior,* inquit, *quòd ille comœdias, hic tragœdias egit.* Ejus divitias & luxum refert Plinius l. 10. c. 51. & l. 53. c. 12. Vide & annot. lib. 2. Sat. 3. v. 239.

Doctus Roſcius.] Hic præſertim comœdiarum actor inſignis arte agendi excelluit. De eo Tullius ad Quinctum fratrem: *Vel niſus quàm nihil ab eo hiſtrione niſi perfectè, nihil niſi cum ſummâ venuſtate fiat; niſi ita ut deceat, & uti omnes moveat ac delectet: Itaque hoc jam diu eſt conſecutus, ut in ſuo quiſquis artificio antecelleret, is in ſuo genere Roſcius diceretur.* Et pro Archiâ poetâ, Roſcii *excellentem artem ac venuſtatem* dicit eam fuiſſe, ut mori omnino non debuiſſe videretur. Macrob. Sat. l. 3. c. 14. Nullus, inquit, ignorat Ciceronem Roſcio & Æſopo hiſtrionibus tam familiariter uſum, ut res rationeſque eorum ſuâ ſolertiâ tueretur, &c. ————Is eſt Roſcius, qui etiam L. Syllæ cariſſimus fuit, & annulo aureo ab eodem dictatore donatus eſt, &c.

86. *Saliare Numæ carmen.*] Inſtitutum à Numâ regè ſolemne carmen, quod Salii Martis ſacerdotes ancilia geſtantes ſaliendo canebant. Dionyſ. Halic. l. 2. Vide & annot. lib. 1. Od. 36.

87. *Quod mecum ignorat,*] Illud enim obſcuriſſimum, atque initium fuit poëtices apud Romanos, teſte Varrone 6. De L. L. Quintil. l. 1. c. 6. *Saliorum carmina vix ſacerdotibus ſuis ſatis intellecta* dicit; quod vel ex iſto verſiculo Lucilii patet:

Præſul ut amptruat inde, & vulgi' redamptruat olli.

Feſtus ſic rem explicat: In Saliorum amptruationibus, inquit, quando præſul amptruavit, id eſt, motus edidit, redamtruare dicuntur, qui eoſdem motus invicem referunt. De illis Dionyſ. Halic. cit. ſcribit: Ad tibiam nunc numeroſè, motu armis accommodato nunc ſimul, nunc viciſſim, patrios hymnos cum choreis canentes.

Ut

Ut primùm positis nugari Græcia bellis
Cœpit, et in vitium fortunâ labier æquâ;
Nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum; [839]
Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amavit:
Suspendit pictâ vultum mentémque tabellâ;
Nunc tibicinibus, nunc est gavisa tragœdis.
Sub nutrice puella velut si luderet infans,
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit.
Quod placet, aut odio est, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuêre bonæ, ventique secundi.
Romæ dulce diu fuit, et solemne, reclusâ
Mane domo vigilare, clienti promere jura;
Cautos nominibus certis expendere nummos,
Majores audire, minori dicere, per quæ
Crescere res posset, minui damnosa libido. [846]
Mutavit mentem populus levis, et calet uno
Scribendi studio: pueri patrésque severi
Fronde comas vincti cœnant, et carmina dictant.
Ipse ego, qui nullos me affirmo versus,

Age verò, *postquam Græci finitis bellis nugas amare inceperunt, & secundis rebus vitia sectari; modò pugilum, modò equorum amore flagrârunt; artifices marmoris, vel eboris, vel æris coluerunt; oculos animumque tabulis pictis detinuerunt; modò tibiâ canentibus, modo tragœdis gavisi sunt; non secus ac infans puella cùm sub nutrice ludit, quod studiosè quæsiverunt, citò fastidiosi abjecerunt.* Enimverò *quid placet, vel displicet, quod non contrà fiat? Ista per pacem & res prosperas extitere.* Jam verò *apud Romanos diu fuit usitatum & gratum, vigilare manè patente domo,* ibique *jus interpretari clientibus; certis cautionibus pecuniam locare, seniores consulere, juniores docere, quibus* modis *opes augeri, perniciosa* verò *cupiditas extirpari queat.* Subinde *plebs inconstans studia vertit, jamque* versus *condere tantùm amat. Juvenes ac senes graves frondibus coronati epulantur, & versus pronunciant. Atque egomet, qui nulla me condere carmina assevero,*

ANNOTATIONES.

93. *Nugari*] Levioribus studiis operam dare, Alibi:

Nugari solitos Græcè.

94. *In vitium fortunâ labier æquâ;*] Egregiè dixit quidam. *Quem nimiùm fovet fortuna, stultum facit.* Ita nimirum sunt homines comparati: inter adversa & dura virtutem colunt, secundis rebus enervantur. Annibal exemplum est totque alii; imò integra imperia eam sortem experta sunt.

97. *Suspendit pictâ vultum, &c.*] Vel egregiè pictâ tabellâ spectatores detentos indicat, vel in picturæ artificio defixam attentissimè cogitationem Græcorum, ut quod in eâ arte summum est & perfectum assequerentur.

98. *Tibicinibus*] His volunt designari comœdias, utpote quæ ad tibias agerentur. Diomed. lib. 3. cap. 4. Donat. Prolegom. Terent. Alii non abs re ipsam αὐλητικὴν interpretantur, seu artem tibiarum sono res & actiones experimendi. Vide Epist. ad Pisones, v. 202.

101. *Quod non mutabile credas?*] Nihil perpetuò placet aut displicet. Varietas duntaxat reficit ac delectat.

102. *Hoc paces habuere*] Ita se Græci per pacem & res secundas gessere. Vel, has artes produxit varias apud Græcos pax.

103. *Romæ dulce diù fuit.*] Jam Romanorum pariter inconstantiam ostendit, ut antè Græcorum.

Reclusâ Mane domo vigilare, &c.] Patente domo salutaturis, deque jure interrogantibus. Tull. pro Murenâ: *Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas.* Supr. lib. 1. Sat. 1.

Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.

105. *Cautos nominibus certis*] Pecuniam collocare apud locupletes & idoneos debitores. Al. *rectis*, id est, legitimis usuris, non illicitis aut immodicis, honestas ob res.

Expendere] Occupare, ne steriles maneant, utque perpetuos sumptus suppeditent: *nummos cautos*, sponsore dato, datis pignoribus, scriptâ syngraphâ.

106. *Majores audire,*] Plin. lib. 8. Epist. 14. *Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maximus quisque & vetustissimus pro parente——erat enim antiquitùs institutum, ut à majoribus natu non auribus modò, sed & oculis disceremus quæ facienda; mox ipsi per vices quasdam tradenda minoribus haberemus,* &c. Gell. lib. 2 cap. 15. *Apud antiquissimos Rom. nec generi, nec pecuniæ præstantior honos tribui quam ætati solitus: majoresque natu à minoribus colebantur ad deorum propè & parentum vicem.*

110. *Fronde comas vincti*] Hederâ coronati, more illustrium poëtarum. Pers. Prolog.

Carmina dictant.] Istum versus fudendi inter epulas morem tangit Persius Sat. 1.

Inventor Parthis mendacior, et priùs orto
Sole, vigil calamum, et chartas, et scrinia posco.
Navem agere ignarus navis timet: abrotonum ægro
Non audet, nisi qui didicit, dare. Quod medicorum est,
Promittunt medici: tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti doctíque poëmata passim:
Hic error tamen, et levis hæc insania quantas
Virtutes habeat, sic collige: vatis avarus
Non temerè est animus: versus amat, hoc studet unum:
Detrimenta, fugas servorum, incendia ridet:
Non fraudem socio, pueróve incogitat ullam
Pupillo: vivit siliquis et pane secundo:
Militiæ quanquam piger et malus, utilis urbi.
Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari:
Os tenerum pueri balbúmque poëta figurat,
Torquet ab obscoenis jam nunc sermonibus aurem:

Parthis mendacior sum, atque ante exortum solem vigilans peto calamum, papyrum, capsas. Certè qui nescit gubernare navim, haud regit; qui medendi artem ignorat, nequaquam abrotonum ægroto tradit. Pollicentur medici quod pertinet ad medicinam: opifices opus moliuntur: at periti æque & imperiti carmina condimus. Attamen quantas utilitates afferat hoc vitium, & levis ista vesania, sic intellige: Poetæ animus haud facilè est pecuniæ cupidus: amat versus, hoc duntaxat meditatur: spernit jacturas, fugas servorum, incendia: non machinatur fraudem ullam sodali vel juveni pupillo: victitat leguminibus & pane secundario: quòd si ad bellum minimè proclivis & idoneus, at civibus utilis est. Si hoc concedis, parvis etiam rebus magnas adjuvari: poeta format vocem pueri balbutientem: jam tum detorquet aurem à sermonibus impudicis:

ANNOTATIONES.

112. *Parthis mendacior,*] Mendacissimos naturâ fuisse probat, quòd mendacium acriter durisq; pœnis coercerent, teste Herodoto. Alii volunt alludi ad Parthorum perfidiam, quâ Romanos duces nonnunquam illuserunt suis fraudibus; præsertim verò cùm induciarum tempore rupto fœdere incautum Crassum oppresserunt. Alii, quòd tum maximè pugnarent cum fugere viderentur. Vide lib. 1. Od. 12. & 19. lib. Od. 5.

113. *Scrinia*] Capsas, in quibus scripta reponentur & chartæ.

114. *Navim agere ignarus, &c.*] Pers. Sat. 5. v. 112.

Navim si poscat si peronatus arator.
Luciferi rudis, &c.

Abrotonum ægro Non audet, &c.] Synecd. Pers. Sat. 5. v. 100.

Diluis helleborum, certo compescere puncto
Nescius examen, vetat hoc natura medendi.

Abrotonum. Gall. *de l'aurenne, ou garderobe.* *Southernwood, male and female.* Planta perpetuò virens, amari valde succi, cujus tum folia tum semen prorsus utilia sunt nevis, tussi, lumbis, urinæ angustiis, item contra venena & veneficia, &c. Plin. lib. 21. cap. 21. Theophrast. Hist plant. l. 6. c. 7. Dioscorid. &c.

118. *Hic error tamen,*] Hoc tamen versus faciendi cacoëthes & immoderatum studium permulta hominibus affert commoda. Nam dum animum detinet, à vitiis avertit, &c.

119. *Vatis avarus Non temere est animus:*] Vix, ferè nunquam.

121. *Detrimenta, fugas, &c.*] Adeò faciendis versibus occupatur ac delectatur, ut parùm aut nihil afficiatur bonorum jacturâ, fugâ servorum, conflagratione ædium suarum, &c.

123. *Vivit siliquis*] Frugali victu contentus agit. *Siliquæ* sunt leguminum involucra: Gall. *la gousse des legumes.* Angl. Husks. Pers. Sat. 3. v. 55.

Pane secundo:] Cibarium ejusmodi panem Augustus maximè appetebat. Sueton.

124. *Militiæ quanquam piger*] Imbellis licet, non est inutilis civibus. Seipsum facetè notat poëta noster. Vide lib. 2. Od. 7. ubi de se ait,

————————celerem fugam
Sensi, relictâ non benè parmulâ.

Constat nihilominus fuisse quosdam æquè bonos milites ac poëtas. Vel unus id probat Tyrtæus, de quo in Arte poeticâ. Adde Sophoclem, Æschylum, &c.

125. *Parvis quoq; rebus magna juvari*] Grammaticâ, poëticâ, rempub. juvari & promoveri.

126. *Os tenerum pueri, &c.*] Vocem ac pronunciationem pueri fingit et componit, ut sit distincta, aperta, &c. Quintil. lib. 11. c. 3. Ab his ætatibus exigendum, ut nomina quædam versusq; affectatæ difficultatis ex pluribus asperrimè coeuntibus inter se syllabis catenatim, & velut confragosos, quàm citatissimè volvant, quo fit *absolutius os & expressior sermo,* inquit idem Quintil. lib. 1. cap. 1.

127. *Torquet ab obscœnis*] Præclara sanè cum veteribus fuit conservandæ puerilis castimonia. Vide quæ annotavi pridem in præfatione ad Juvenalem, & quæ Juvenalis scribit Sat. 4. v. 44.

Max

Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Asperitatis, et invidiæ corrector, et iræ: [842]
Rectè facta refert: orientia tempora notis
Instruit exemplis: inopem solatur et ægrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
Poscit opem chorus, et præsentia numina sentit;
Cœlestes implorat aquas, doctâ prece blandus;
Avertit morbos, metuenda pericula pellit:
Impetrat et pacem, et locupletem frugibus annum.
Carmine Dî superi placantur, carmine Manes.
  Agricolæ prisci, fortes, parvòque beati,
Condita post frumenta, levantes tempore festo
Corpus, et ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum sociis operum pueris, et conjuge fidâ, [843]
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
Floribus et vino Genium, memorem brevis ævi.
Fescennina per hunc invecta licentia morem

paulò post animum quoque imbuit optimis institutis: emendat rusticitatem, livorem, iracundiam. Præclarè gesta narrat: ætatem præsentem instituit exemplis præteritis: consolatur pauperem & laborantem. Unde verò innupta adolescentula, & pueri pudici acciperent precationes, nisi Musæ poëtam donâssent? Chorus auxilium petit, & faventes deos animadvertit; flagitat pluvias blandè & ritè supplicans; avertit morbos, arcetque mala impendentia: pacem obtinet, atque annum frugibus abundantem. Dii superi carmine placantur, nec non & inferi.

Antiqui agricolæ robusti, & paucis contenti post collectas fruges, feriis recreantes corpus, ipsamque mentem spe finis laborum patientem, cum participibus laboris, tam liberis quàm fideli uxore, sacrificabant suem Telluri, lac Silvano, flores & vinum Genio, qui facit *recordari brevitatis vitæ. Per hanc consuetudinem inducta cavillatio Fescennina.*

ANNOTATIONES.

128. *Pectus præceptis format amicis.*] Documentis honestis è morali philosophiâ petitis.

129. *Asperitatis corrector.*] Mores inconcinnos, sævos, duros corrigens, flectens, in melius formans.

130. *Rectè facta refert.*] Majorum virtutes & egregia facinora commemorat, quibus pueri ad imitationem accendantur.

Orientia tempora notis Instruit exemplis.] Ex ante bene factis docet quid nunc sit agendum, quid deceat, quid laude dignum esse videatur: ex præteritis præsentia moderatur.

133. *Preces.*] Hymnos in honorem deorum, maximè vero seculare carmen in ludis secularibus cantari solitum à pueris ac virginibus. De quibus suo loco dictum est.

134. *Chorus.*] Puerorum & virginum carmen seculare canentium.

135. *Cœlestes implorat aquas.*] In magnâ siccitate sacra Romæ fiebant Jovi, ad eliciendam pluviam: quæ Aquilicia, sacerdotes autem Aquilices dicebantur. Tertull. Apologet. cap. 40. *Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denunciatis.* Huc etiam pertinet quod scribit Varro l. 2. De vitâ pop. Rom. *Manalis lapis in pontificalibus sacris movetur, cum pluviæ exoptantur.* Rem explicat Festus: Manalem, inquit, lapidem vocabant petram quandam, quæ erat extra portam Capenam juxta ædem Martis: quam cum propter nimiam siccitatem in urbem [illegible], insequebatur pluvia statim.

136. *Avertit morbos, &c.*] Hæc & cætera, legere est in carmine seculari.

138. *Manes.*] Hi nocere viventibus credebantur, nisi placarentur. Vide Epod. 5. v. 49.

139. *Agricolæ prisci, &c.*] Horatius modò explicavit, unde ortum sit carmen sacrum: jam ostendit, quâ ratione profanum habuerit originem atque incrementum.

142. *Cum sociis operum pueris, &c.*] Non ergastulis tunc & servis colebantur agri.

143. *Tellurem porco.*] Pro porcâ. Sic enim terræ fertilitas suis fœcunditate indicabatur, Cic. 2. de legibus.

Silvanum lacte piabant.] Aptum sacrificium deo ruris & pastorum. Vide Epod. 2.

144. *Floribus & vino Genium.*] Naturæ deo flores, placentæ, vinum offerebantur; nulla vero cædebatur victima: ut explicavi lib. Od. 17. Persius Sat. 2. v. 3.

Funde merum Genio.———

145. *Fescennina per hunc invecta, &c.*] Sic, inquam, poëta describit originem profanæ poëseos. *Rusticus* jam *laborum, liber,* ut est in Epist. ad Pis. *festo tempore corpus animumque relevans, rustica opprobria* jactavit; id est, alii alios rudi sed procaci carmine lacessentes oblectamentum quæsivere. Et hinc nata est subinde comœdia: ut dicetur alibi.

Fescennina licentia.] Versus petulantes & protervi inter jocosa convivia adversus quemlibet prolati, locum habuere primò in urbe Hetruriæ

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLARUM
LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I. Ad AUGUSTUM.

Optimum maximumque principem mirâ solertiâ collaudat. De poësi multa refert, & vetera duntaxat æstimantes redarguit. Demum Cæsaris in poëtas benevolentiam stimulat.

INTERPRETATIO. *Quandoquidem ô Auguste portas unus molem tot tantarumque rerum, Italiam armis defendis, institutis exornas, legibus corrigis,* ego sanè *peccarem adversus utilitatem publicum, si prolixa epistolâ interpellem occupationes tuas graviores. Romulus & Bacchus, Castor atq; Pollux, post magna facinora admissi in deorum fana, dum in terris versantur cum hominibus, difficilia bella conficiunt, agros distribuunt, urbes ædificant; doluerunt gratum animum non exhiberi meritis suis parem. Qui sævam occidit Hydram,* & benè *cognita monstra periculorum pleno labore perdomuit,*

CUM tot sustineas et tanta negotia solus, [1]
Res Italas armis tuteris, moribus ornes, [2]
Legibus emendes; in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.
Romulus, et Liber pater, et cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras hominumq; colunt genus, aspera bella
Componunt, agros assignant, oppida condunt;
Ploravêre suis non respondere favorem
Speratum meritis. Diram qui contudit hydram,
Notâque fatali portenta labore subegit,

ANNOTATIONES.

1. *Cum tot.*] Epistolam hanc sane eximiam expressit Augustus ab Horatio, cùm ad eum scripsisset his verbis: *Iratum me tibi scito, quòd non in plerisque ejusmodi scriptis mecum potissimùm loquaris. An vereris, ne apud posteros infame tibi sit quòd videaris familiaris nobis esse?* Nempe legerat Sermones Horatii Cæsar, suique nullam in eis factam mentionem ægrè ferebat. Antea verò jam Seculare carmen imperaverit scribere, item Vindelicam victoriam privignorum suorum Tiberii ac Drusi Neronum, Odarumque l. 4. Suet. in vitâ Horatii.

Sustineas.] Summus princeps alios quidem adhibet in consilium, at solus imperii molem sustinet.

Solus.] Discussis jam factionibus, victo Lepido, Antonio profligato.

2. *Res Italas.*] Rom. Imperii splendorem.

Moribus.] Optimis institutis, rectâque disciplinâ, quibus mores optimè formantur.

3. *Legibus emendes.*] Cic. Philip. 1. *Lex est recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria.* Sueton. Oct. 32. 34. &c. utiliter ab eo sancita pleraque commemorat: & cap. 27. etiam in triumviratu *recepisse morum legumque regimen perpetuum.*

5. *Romulus.*] Quatuor primi versus istius proœmii sunt: jam Augustum extollit supra heroes maximos, per comparationem. Vid. l. 1. Od. 1.

Liber pater.] Indorum victor, animos curis liberans, &c. De hoc alibi.

Castore Pollux.] De his Od. 3. & 12. lib. 1.

6. *Deorum in templa recepti.*] In deorum numerum adsciti.

7. *Aspera bella Componunt.*] Multa in homines beneficia conferentes.

8. *Agros assignant.*] Colonias deducendo vel mittendo, agrosq; urbibus adjacentes iis distribuendo.

9. *Ploravere suis non respondere, &c.*] Questi sunt quòd parùm grati populi haud pares suis meritis honores deferrent.

10. *Diram qui contudit hydram.*] Herculis duodecim laboribus exantlatis clarus, quos celebrat Lucret. init. l. 5. Vide l. 1. Od. 3. & l. 4. Od. 4.

Non hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem, &c.

11. *Fatali.*] Erat in fatis, non aliter inferendum cælo Herculem, quam debellatis monstris.

Compert

Comperit Invidiam supremo fine domari.
Urit enim fulgore suo, qui prægravat artes
Infra se positas: extinctus amabitur idem.
Præsenti tibi maturos largimur honores, [829]
Jurandásque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hoc populus sapiens et justus in uno,
Te nostris ducibus, te Grajis anteferendo,
Cætera nequaquam simili ratione modóque
Æstimat, et, nisi quæ terris semota, suisque
Temporibus defuncta videt, fastidit et odit.
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinq; viri sanxerunt, fœdera regum [830]
Vel Gabiis, vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros, annosa volumina vatum,

cognovit invidiam solâ morte vinci. Nam splendore suo accendit, qui inferiorem industriam opprimit: ipse verò mortuus diligetur. Viventi tibi cultum deferimus tempestivum, arasq; erigimus, ad quas jurabitur per nomen tuum, profitentes nihil par tibi *extitisse, nihilque futurum* [illegible]*. Verùm tuus ille populus in unâ re justus & sapiens*, nempe quod *te imperatoribus Romanis Græcisque præfert, non æquè benè judicat de aliis* rebus: scilicet *negligit atque aspernatur* omnia, *præterquam quæ terris abstracta dudumque præterita: adeò vetusta probans, ut tabulas delinquere prohibentes, à decemviris constitutas, fœdera regum Romanorum seu apud Gabios, seu cum severis Sabinis composita, jus pontificale, antiqua vatum prædicta,*

ANNOTATIONES.

11. *Invidiam supremo fine domari.*] Non ante mortem: mox rationem ejus rei subdit Quintil. Declam. *Res inter initia urunt: at livor morte finitur.*

13. *Urit enim fulgore, &c.*] Qui cæteris præcellit, horum excitat invidiam, quia videntur sibi ab eo deprimi. At cùm fato est functus, jam virtus ejus ab invidis etiam colitur, ampliùs non metuentibus viventis fulgore perstringi & obrui.

15. *Præsenti tibi, &c.*] Tu, Cæsar, vivus etiam in deliciis es, invidiamq; vicisti: quod est prorsùs singulare. Nempe tua magnitudo cuncta supergreditur: invidia verò non reperitur nisi inter æmulos & fere æquales. Adeoque solus honores divinos adeptus vel dum hîc inter nos degis.

Præsenti.] Lib. 3. Od. 5.
Præsens divus habebitur Augustus.

Maturos.] Jam viventi debitos. Servius ad Ecl. 1. *Augustus templa vivus meruit*, inquit. citatque hunc Horatii locum. Propert. l. 3. Eleg. 4.
Arma deus Cæsar dites meditatur ad Indos.

19. *Jurandasque.*] Aram tenentes jurabant olim.

Tuum per nomen.] Theod. Marcilius vult, *tuum per numen.* Sed tantundem est.

Ponimus aras.] Vide lib. 4. Od. 5. item Dio, 15. ubi refert edictum senatûs de divinis honoribus Augusto tribuendis. Ovid. Fast. 1.
Cæsaris arma canant alii, nos Cæsaris aras.
Tamen constat nullas Romæ fuisse, sed tantùm in provinciis, nisi fortè privatas. Sueton. Octav. 52. & Dio. l. 54. decretas sibi ex senatusconsulto haud accepisse, imò prohibuisse, narrant. *In urbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore. atque argenteas etiam statuas olim sibi positas conflavit omnes; & ex iis aureas cortinas Apollini Palatino collocavit.* De privatis aris Augusto erectis intelligendus ergo hîc Horatius, item Ovid. antè cit. & 1. de Ponto, Eleg. 5. & 3. Eleg. 1. & Virgil. Ecl. 1.
. . . . *Illius aram*
Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

18. *Sed tuus hoc pop, &c.*] Transit ingeniosè & solerter ad eos reprehendendos, qui vetera sectantur, & quævis nova fastidiunt sine discrimine & judicio.

21. *Terris semota.*] Ex hominum conspectu ablata, carmina poëtarum mortuorum.

23. *Tabulas peccare vetantes,*] Leges 12 tab. quas decemviri, ad instar legum Solonis, composuerunt anno U.C. 302. Porrò quæ in eis continerentur, haud comperta omnino, nisi quòd pauca, quæ ad morum disciplinam & judicia spectant, intercisè auctores produnt: ut ait Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 10. ubi & fragmenta quædam earum pervetusta & obsoleta refert. *In urbe ne urito, neve sepelito—si quid agro plantaveris, quinque pedes à vicino abesto,* &c.

24. *Fœdera regum, &c.*] Duplex notat fœdus: alterum à Tarquinio Superbo cum captis civibus Gabiis, in ipsâ urbe; alterum à Romulo cum Tito Tatio Sabinorum rege: & hoc *æquatum* sive æquis factum conditionibus; non autem prius illud, quod iniquum potiùs dicatur: ut bene observat. Theod. Marcil. De priori fœdere, Dion. Halic. lib. 4. de posteriori lib. 2. ubi scribit constitutum esse, ut *Romæ reges essent æque Romulus & Tatius, paribus suffragiis, & æqualiter honoribus fruerentur.*

25. *Gabiis.*] De his T. Liv. lib. 1. Vide annot. nostras lib. 1. Epist. 11. & 15.

Sabinis.] T. Liv. cit. not. ad Epodon 2.

26. *Pontificum libros,*] Compositos à Numâ, continentes ritus sacrificiorum, precationes, &c. Annales etiam significari volunt. Cic. de orat. n. 863. *In jure civili, & in pontificum libris & in duodecim tabulas plurima est antiquitatis effigies; quod & verborum prisca vetustas cognoscitur, & actionum quædam genera majorum consuetudinem vitamque declarant.*

Annosa volumina vatum.] Attii Navi, apud Cic. De divin. Servius ad Æn. 5. Macrob. Sat.

6 Dictitet

Dictitet Albano Musas in monte locutas. [m]
Si, quia Grajorum sunt antiquissima quæque
Scripta, vel optima, Romani pensantur eâdem
Scriptores trutinâ; non est quòd multa loquamur:
Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri.
Venimus ad summum fortunæ: pingimus, atque
Psallimus, et luctamur Achivis doctiùs unctis.
Si meliora dies, ut vina, poëmata reddit,
Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus.
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos veteresque referri debet, an inter [n]
Viles atque novos? Excludat jurgia finis.
Est vetus atque probus, centum qui perficit annos.
Quid? qui deperiit minor uno mense, vel anno,
Inter quos referendus erit? veterésne poetas?
An quos et præsens et postera respuet ætas?

à Musis in monte Albano fuisse dictata asserat. Atqui si, quoniam scripta Græcorum vetustissima etiam præstantissima existunt, Latini scriptores simili ratione æstimantur: pluribus verbis non est opus: nihil in olivâ, nihil extra nucem duri est. Fortunæ apicem attigimus: pingimus, & canimus, & luctamur solertiùs quàm Græce. Si tempus meliora facit carmina, perinde ac *vina, quæro, quot anni auctoritatem dent libris? Scriptor ab annis centum mortuus debet ne censeri inter veteres & bonos, an inter ignobiles & recentiores? Definitio* temporis *decidat controversiam. Vetus & perfectus est, qui ante annos centum obiit. Quid verò? qui uno mense vel anno junior interiit, quibus annumerabitur? an antiquis, an iis, quos ætas nostra & secutura negliget?*

ANNOTATIONES.

Marcii duo vaticinia satis incondita profert T. Liv. lib. 25. c. 12 alterum Cannensem cladem prædicens, alterum, jubens instituti ludos Apollinares. Non pigebit ea describere. Prius sic fermè canebat.

Amnem Trojugena Cannam Romane fuge.
Ne te alienigenæ in campo cognat Diomedis
Conseruisse manus pugnantem. Sed neque credes
Ante mihi, donecum compleris sanguine campum,
Multaque millia cæsa tuorum deferat amnis
In pontum magnum de terrâ frugiferente;
Piscibu' pennigerisque ferisque colentibu' terras
Ut fuat esca caro tua. Nam m' ita Jupiter insit.

Posterius carmen obscurius perplexiusque scripturæ genere, ut ait Livius, ita fere habebat:

Romulidæ si perduelles expellere voltis,
Et vomicam gentem, quæ longe alienigenarum
Venit; Apollineri voveatis censeo ludos,
Qui deo Apollineri fiunto comequotannis,
Quam jam poplicitus populos diderit stipi partem:
Conferranto privatim pro sequa suisque.
Et prætor ludis faciundis oliu' præesto,
Qui summum populo plebique endo urbe dabit jus.
At bis quinque viri Græco sacra ritu obeunto:
Hæc si faxitis rectè, gaudebitis' semper,
Atque adeò fiet melior res poplica vestra.
Namuis dius vestros perduelles stinguet ad unum,
Qui vestros campos placide nunc ruraque pascunt.

27. *Albano Musas in monte locutas.*] Quia monticolæ sunt Musæ, hinc Horat. Musarum Latinarum sedem collocat apud Albanos tumulos, in medio Latii, ubi communia sacra Latinorum celebrari solebant. Turneb. Alii mimicè in Albano Musas collocari à poëtâ nostro volunt; nempe ob rusticitatem Albani montis, quæ tanta quidem, ut Virgilius Albanorum regum gesta exorsus scribere, omiserit nominum asperitate deterritus; quod testatur Servius ad Eclog. 6. Alii cum Acrone alludi putant ad colloquia Numæ cum Egeriâ nymphâ in monte Albano; præsertim cùm Egeriam unam et Musis fuisse scribat Dionys. Halic. lib. 2. & Plutarch. in Numâ: quanquam Tull. 1. Leg. eos ut imperitos & bardos explodit, qui Numam cum Egeriâ collocutum credant, item qui apicem Tarquinio ab aquilâ impositum.

28. *Si, quia Græcorum, &c.*] Refellit poëta vulgi opinionem. Apud Græcos, inquit, vetustissimi quidem pariter etiam optimi sunt. At non ita se habet de scriptoribus Latinis. Imo contrarium omnino fieri judicium debet. Atque tam falsum est arbitrari Latinorum antiquissimos esse præstantissimos, quàm affirmare olivam nihil intus, nucem extra nihil duri habere; itemque contendere pictores, cantores, athletas Romanos Græcis antecellere, quæ quidem apertè à vero, & ab omnium judicio abhorrent.

31. *Nil intra est oleam, &c.*] Proverbialis sermo iste usurpari solet in eos, qui negant manifestè vera, vel asserunt perspicuè falsa. Enimvero quid certius, quàm in olivâ esse os, & contra nucem esse putamen durum?

Oleam.] *Olea* propriè est arbor, oliva fructus; attamen utraq; vox in utraque significatione ponitur.

32. *Venimus ad summum fortunæ:*] Uno absurdo posito, multa consequuntur absurda. Nempe dicamus deinceps, inquit poëta, nos fuisse celebriores Græcis, & artium peritiores; quamvis hactenus ii præstare omnibus crediti sint.

35. *Unctis.*] Athletæ ungebantur ante palæstram, ut olei virtute membra fierent et robustiora, tum etiam lubrica & teneri difficiliora.

34. *Si meliora dies.*] Aliud argumentum a dissimili.

39. *Est vetus atque, &c.*] Responsio ad adversarii, quam mox convellit Horatius.

Ille

Iste quidem veteres inter ponetur honestè,
Qui vel mense brevi, vel toto est junior anno.
Utor permisso, caudæque pilos ut equinæ
Paulatim vello; et demo unum, demo et item unum,
Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,
Qui redit in fastos, et virtutem æstimat annis;
Miratúrque nihil, nisi quod Libitina sacravit.
Ennius et sapiens, et fortis, et alter Homerus,[823]
Ut critici dicunt, leviter curare videtur,
Quò promissa cadant, et somnia Pythagoræa.
Nævius in manibus non est, at mentibus hæret
Pæne recens: adeò sanctum est vetus omne poëma.
Ambigitur quoties, uter utro sit prior; aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti:

Ille, inquies, inter veteres rectè censebitur, qui mense duntaxat vel anno posterior fuerit. Ego concessum assumo, & minutatim detraho quasi pilos caudæ equinæ; atque diminuo unum itemque alterum, donec dilabentis cumuli ratione deceptus vincatur, qui annos numerat, & ex vetustate bonitatem colligit; quique nihil laudat, nisi quod mors consecravit. Ennius & sapiens, & strenuus, & Homero secundus, ut aiunt censores, parum solicitus est, quo deveniant pollicita & somnia Pythagoræ. Nævius haud legitur, at animo tenetur velut novus; adeò sacratum est omne carmen antiquum. Sed cum expenditur, quis altero sit præstantior; Pacuvius docti senis. Accius excelsi existimationem obtinet:

ANNOTATIONES.

40. *Iste quidem veteres.*] Ita loquitur adversarius.

45. *Utor permisso.*] Tuâ responsione utor, te expugno, inquit poëta.

Caudæ pilos ut equinæ, &c.] Ex historiâ Sertorii, qui ut barbaros ac ferociores militum suorum animos erudiret, duos equos adduci jussit, alterum imbecillem, alterum validum. Imbecilli apposuit virum fortem, valido infirmum. Dato signo vir fortis equi imbecillis caudam ambabus captans manibus totam simul extrahere & avellere nitebatur frustra; contra infirmus fortis equi caudam brevi denudavit, singulos pilos evellens. Tum assurgens in concione Sertorius ait: Videtis, commilitones, industriam plus posse quàm vires; sic quæ uno impetu superari nequeunt, paulatim arte & patientiâ vincuntur. Plutarch.

46. *Demo unum, &c.*] Singulos annos demendo paulatim, corruet acervus ille tuus annorum tuorum: sensimque deducam te ad postrema tempora. Porrò licebit mihi semper unum annum detrahere: siquidem concessisti, *inter veteres honestè poni, qui toto anno junior est.*

47. *Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,*] Allusio est ad Soriten, quæ argumentatio multarum est acervus propositionum: quia dissolventis singulas, tota vis argumenti solvitur. Sicut autem Chrysippus sistendum in unâ è propositionibus nequaquam dicebat: ita hic annos non posse definiri ostendit Horatius. Chrysippum sugillat Persius ad calcem Satyræ ultimæ:

———*Depinge ubi sistam*
Inventus, Chrysippe, tui finitor acervi.

49. *Libitina.*] De hac vide lib. 3. Od. 30. lib. 2. Sat. 6. v. 19.

50. *Ennius & sapiens, &c.*] Ennius ipse à criticis agnoscitur pleraque negligenter scripsisse, adeoque parùm memor esse promissorum suorum atque somniorum; quamvis ex Pythagoræ opinione & metempsychosi, Homeri in se animam transmigrasse jactasset, & poëticâ ejus facultate ac spiritu se informatum. De eâ l. 4. Od. 8. v. 20. & l. 1. Sat. 10.

Sapiens.] Quia cor triplex se habere dicebat, nempe quod triplicem linguam calleret, Græcam, Oscam, Latinam. Gell. lib. 17. & cap. 17.

Fortis.] Quia militavit. Cic. Tusc. 1. & pro Licinio Poëtâ. Claudian.

Alter Homerus.] Homericâ poëseos virtute imbutus.

51. *Critici.*] Grammatici, vel critici ab Augusto instituti ad recensendos libros in Palatinâ bibliothecâ collocandos. Vide suprà Epistolam 19. & postea Epist seq.

52. *Somnia Pythag.*] Ennius ipse de se An. 1.
In somnis mihi visus Homerus adesse poëta:
De his vide quæ amplius annotavi pridem ad Pers. Sat. 6. v. 10.
Cor jubet hoc Enni, postquam destertuit esse
Mæonides Quintus pavone ex Pythagoræo.

53. *Nævius in manibus non est, &c.*] Nævii scripta, quippe quæ memoriâ tenentur, non leguntur ampliùs, nec egent subsidio literarum: tam hærens animis, ut etiamnum recentia videantur. Nævius Ennio antiquior. Cicero in Bruto sic Ennium alloquitur: *A Nævio sumpsisti multa, si fateris: vel si negas, surripuisti.* Campanus fuit: stipendia meruit bellis Punicis, de quibus & carmen condidit: scripsit comœdias & tragœdias stylo in primis erudito & gravi. Romæ primates probris insectatus, à triumviris in vincula conjectus; inde palinodiâ cantatâ exemptus est. Epigramma superbiæ Campanæ plenum hoc ab eo factum traditur:

Immortales mortales si foret fas flere,
Flerent divæ Camœnæ Nævium poëtam.
Itaque postquam est Orci traditus thesauro,
Obliti sunt Romæ Latinâ loquier linguâ.

Nævium laudant Varro, Tullius, Festus, Nonius, Gellius, &c.

55. *Aufert Pacuvius docti famam senis.*] Pacuvius Q. Enni nepos, ut aiunt Eusebius & Plinius, Brundusio oriundus, Romæ claruit ingenii & bonarum disciplinarum luminibus: tragœdias benè

Dicitur

Afranii toga Menandro congruere putatur, Plautus currere ad instar Epicharmi Siculi, Cæcilius gravitate, Terentius artificio præstare. Hos ediscunt ac venerantur Romani augustiore Theatro coarcti: hos æstimant, ac censent poëtas, ab ætate Livii Andronici usque *ad nostram.*

Dicitur Afranî toga convenisse Menandro, [52.]
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte.
Hos ediscit, et hos arcto stipata theatro [53.]
Spectat Roma potens: habet hos, numerátque poëtas
Ad nostrum tempus, Livî scriptoris ab ævo.

ANNOTATIONES.

multas egregiè scripsit: Hermionam, Atalantam, Antiopam, Ilionam, Medeam, Teucrum, &c. L. Accio paulò antiquior ad annos nonaginta consenuit. Hinc *senex* ab Horatio dicitur. Tullius eum præfert omnibus in tragœdiâ. *Omnes apud hunc ornatos elaboratosque esse versus,* ait lib. De orat.

56. *Accius alti.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *Accius atque Pacuvius clarissimi gravitate sententiarum, verborumque pondere, & auctoritate personarum. Cæterùm nitor & summa in excolendis operibus manus magis videri potest temporibus, quàm ipsis defuisse. Virium tamen plus Accio tribuitur, Pacuvium videri doctiorem, qui esse docti affectant, volunt.* Cicero plerisque locis Accium laudat, ejusque versus affert, maximè verò De nat. Deor. 1. Vide quæ de eo jam annotavi lib. 1. Sat. 10.

57. *Dicitur Afrani toga convenisse Menandro.*] Afranius Menandrum prope adæquasse fertur. Afranius poëta comicus Romæ celebratus est togatis fabulis, à togâ Rom. dictis, quia de rebus Romanis tractant. Menandrum imitatus est præcipuè, & ab eo non pauca sumpsit. Ingenio & salibus excelluit, nec non summâ elegantiâ & venustate dictionum. Eum laudat Tullius in Bruto. Quintil. *In togatis excellit Afranius,* inquit. Gell. lib. 13. cap. 8. Afranii carmen commendat, in quo sic loquitur de sapientiâ:

Usus me genuit: mater peperit memoria:
Sophiam vocant me Graii, vos sapientiam.

Menandro.] De eo poëtâ comico Atheniens. dictum est lib. 2. Sat. 3. v. 11.

58. *Plautus ad exemplar, &c.*] Egregiè Epicharmum imitari in fabulis constituendis & ornandis, atque ad exitum scitè perducendis Plautus. Ex Umbria oriundus, ingenio fuit perurbano & maximè festivo. In urbe floruit iisdem temporibus, quibus P. Scipio, & M. Cato. Comœdias scripsit viginti quinque, ex Lælio. Latinæ parens & princeps elegantiæ, dicitur Gellio; & Musas si Latinè loqui vellent, Plautino sermone locuturas, ait Varro ex Stolone. Quintil. cit. Mortuus est P. Claudio & L. Portio Coss. Catone censore; ex Cic. De clar. orat. n. 60. Hoc sibi epitaphium fecisse dicitur:

Postquam morte est captus Plautus,
Comædia luget, scena est deserta,
Deinde risus, ludusque, jocusque, & numeri
Innumeri simul omnes collacrymârunt.

Properare.] Hæc vox indicat officium gnari poetæ, de quo in Epist. ad Pison. v. 148.

Semper ad eventum festinat.

Siculi Epicharmi.] Hic Pythagoræ auditor quædam de naturâ rerum & medecinâ conscripsit, res autem comœdias præclarè scripsit; quin & ei comœdiæ inventum aliqui tribuunt. Ab eo multa certè Plato delibavit. Tull. ad Attic. l. 1. Ep. 19. *Vafer ille Siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam,* [illegible] ἀπιςεῖν. ἄρθρα ταῦτα τᾶν φρενῶν. & De petit. Consul. n. 30. Quamobrem, inquit, Ἐπιχαρμεῖον illud teneto: *Nervos atque artus esse sapientiæ, non temerè credere.*

59. *Cæcilius.*] Statius Cæcilius, Mediolanensis, ut volunt quidam, scribendis comœdiis in urbe excelluit. Ennii familiaritate ac Terentii usus, hujus etiam scriptorum censor. Fabulæ Cæcilii plus triginta à veteribus celebrantur: Nauclerus, Plocius, Ephistion, Syracusæ, Prosimachus, Epiclerus, Fallacia, Fœnerator, &c. Quintil. *Cæcilium veteres laudibus ferunt,* inquit.

Terentius.] P. Terentius poëta comicus Carthagine oriundus, puer adductus Romam, Terentii Lucani patroni diligentiâ institutus, ac brevi manumissus ob egregiam indolem, ingeniique facilitatem & elegantiam. P. Scipione & C. Lælio usus est familiariter, aliisque principibus civitatis. Statium Cæcilium [illegible] observavit, eumque censorem adhibebat. [illegible] scripsit ab Apollodoro & Menandro Græcis poëtis translatas, tanta Latini sermonis [illegible] & venustate, ut ab eruditis quibusque [illegible] detur. Cic. ad Attic. *Optimum Latinitatis auctorem* dicit. Quintil. jam. cit. *Terentii scripta ad Scipionem Africanum referuntur,* [illegible] singularem elegantiam. Ausonius:

Tu quoque, qui Latium lecto sermone, [illegible]
Comis, & astricto percurris pulpita [illegible]

Arte.] Terentii solertia præcipua fuit in exprimendis moribus, quam satis [illegible] queat. Vide Donat. in Terent. Julius Scaliger Poët. lib. 3. cap. 97. *Lectissimam orationem, & artem summam Terentii* dicit.

60. *Arcto.*] Præ multitudine [illegible] spectatorum.

62. *Livi.*] Livius Andronicus [illegible] Romæ floruit eo tempore, quo S. P. Q. R. pacem fecit cum Pœnis. Utrâque linguâ apprimè doctus, non sine magnâ commendatione sui nominis. Epos apud Latinos primus [illegible] gesta populi Rom. duodeviginti complectens libris, qui Annales Liviani dicti sunt. Hymnos [illegible] deorum composuit, inquit Diomedes. Vide Liv. init. l. 7. & Cicer. Tusc. 1. initio, &c.

Inculta

Interdum vulgus rectum videt: est ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudátque poëtas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet; errat.
Si quædam nimis antiquè, si pleraque durè [836]
Dicere credit eos, ignavè multa, fatetur;
Et sapit, et mecum facit, et Jove judicat æquo.
Non equidem insector, delendáve carmina Livî
Esse reor, memini quæ plagosum mihi parvo
Orbilium dictare; sed emendata videri,
Pulchráque, et exactis minimùm distantia, miror;
Inter quæ verbum emicuit si fortè decorum, et
Si versus paulo concinnior unus et alter;
Injustè totum ducit vendítque poëma.
Indignor quidquam reprehendi, non quia crassè [837]
Compositum, illepidéve putetur, sed quia nuper;
Nec veniam antiquis, sed honorem et præmia posci.

Vulgus aliquando rectè judicat: alias aberrat. Si veteres poëtas adeo extollit & amat, ut nihil majus, nihil par credat, hallucinatur. Si verò quædam obsoletè, nonnulla inconditè, plurima negligenter eos scripsisse existimat & agnoscit; rectè censet, mihi adstipulatur, & propitio Jove fert judicium. Haud ego certè despicio, nec proscribo, poemata Andronici, quæ recordor mihi puero dictata ab immiti Orbilio: sed accurata, eximia, & fere perfecta censeri, indignor: inter quæ si fortè dictio quæpiam elegantior, sique versiculus unus aut duo venustiores appareant, iniquè profectò carmen integrum ostentat & venditat. Ægrè fero quidvis culpari, non quod rusticè vel imperitè scriptum, sed quod recens: ac veteribus non indulgentiam, sed dignitatem & palmam exigi.

ANNOTATIONES.

62. *Livî scriptoris ab ævo,*] Cum Pœnis pace factâ, Claudio Centone Appii Cæci filio, & M. Sempronio Tuditano consulibus, anno post urbem conditam 513. primus omnium L. Livius poëta fabulas docere Romæ cœpit, post Sophoclis & Euripidis mortem annis plus fere 160. post Menandri, annis circiter 52. Anno dehinc ab U. C. 519, C. Nævius poëta fabulas apud populum dedit, quem M. Varro ait bello Punico primo stipendia fecisse, idque ipsum Nævium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Annis deinde ferè post 15. M. Cato orator in civitate, & Plautus in scenâ floruerunt. Neque magno intervallo postea Q. Ennius, & juxta Cæcilius, & Terentius, ac subinde Pacuvius, & Pacuvio jam sene, Accius, clariorque tunc in poëmatibus eorum obtrectandis Lucilius fuit. Hæc fere ex Gellio l. 17. cap. ult. Quintilianus l. 10. cap. 2. scribit, *Nil in poëtis supra Livium Andronicum, nihil in historiis supra pontificum Annales.*

66. *Nimis antiquè,*[Ἀρχαϊκῶς. Gall *A la vieille mode.* Angl. After the old Fashion. Videtur Horatius loqui ex Augusti sententiâ. Sueton. Octav. cap. 86. *Cacozelos & antiquarios, ut diverso genere vitiosos, pari fastidio sprevit.* Ipse nimirum *genus eloquendi secutus elegans & temperatum; vitatis sententiarum ineptiis, atque inconcinnitate, & reconditorum verborum, ut ipse dicit, fœtoribus.*

68. *Jove judicat æquo.*] Rectè sentit, & judicat Jupiter omnis æquitatis fons, ut & scientiæ ac sapientiæ. Unde Minervam ex ejus cerebro procreatam dixerunt.

70. *Plagosum Orbilium.*] Magistrum meum frequentes plagas infligere solitum. Suet. De illustr. gram. c. 9. sic habet: *Orbilius Puppillus Beneventanus, anno quinquagesimo Romam migravit, consule Cicerone; docuit majore famâ quàm emolumento. Naturæ fuit acerbæ non modo in antisophistas, quos omni sermone laceravit, sed etiam in discipulos.* De eo Domitius Marsus:

Si quos Orbilius ferulâ scuticâque cecidit.

Vixit ad annum ætatis prope centesimum, amissâ jam pridem memoriâ: unde Bibaculi versiculus.

Orbilius ubinam est, literarum oblivio?

71. *Videri exactis minimùm distantia, miror:*] Pariter de Livii Andronici scriptis censet Tullius. Quippe ejus fabulas non satis dignas legi asserit, in Bruto, De senectute, &c.

73. *Verbum micuit si fortè decorum, &c.*] Atqui assutum crassæ ac vili togæ frustum panni fulgentis præclaram vestem haud facit, ut est in Ep. ad Pis. v. 15. nec laudatur cælator sat feliciter ære exprimens quidem ungues & capillos: at infelix operis summâ, quia totum benè affingere nescit. Ib. v. 32. Vide ibi annot.

75. *Ducit.*] Producit in publicum & in scenam, velut opus numeris omnibus absolutum. Metaphoram volunt esse à mangonibus ac negociatoribus servos venales producentibus. Quintil. Declam. 440. *Mango novitium puerum per publica rostra ducit prætextatum.*

Vendítque.] Ædiles à poëtis emebant poëmata.

76. *Crassè*] Crassâ & pingui Minervâ, ut aiunt.

77. *Illepidè*] Sine lepore.

78. *Nec veniam antiquis, &c.*] Excusandos quidem fateor veteres, si rudia, crassa, incondita pleraque habeant, nec enim ars ulla statim perfecta fuit; at indignor eos absolutè laudari & venditari, quasi nihil non accuratum & prorsus elaboratum scripserint. Vide Tull. Orat. ubi de veteribus sentit ac dicit idem cum Horatio.

Honorem & præmia] Imagines poëtis erectas in biblioth. Palatinâ, de quibus Pers. in prologo,

Si expendam, utrum aptè an non Attæ fabula incedat per crocum & flores, universi propè seniores exclamabunt verecundiam nullam esse, quoniam haud dubitem ea redarguere, quæ acta sunt ab Æsopo gravi & à solerte Roscio: seu quod nihil bonum æstimant, nisi quod ipsis placuit; seu quòd indignum arbitrantur cedere junioribus, & senes confiteri abjicienda, quæ pueri didicerunt. Nunc qui Saliorum carmen à Numâ conditum *extollit, vultque credi solus intelligere id quod, ut ego, non capit; is non favet industriæ, nec mortuos laudat; sed nostra impetit: nos & nostra in invidiam adducit per livorem. Atqui si Græci tam recentia odissent, quam nos, quid jam antiquum extaret? vel quid esset, quod quisque in manibus haberet & evolveret* quasi *omnibus commune?*

Rectè nécne, crocum floréſque perambulet Attæ
Fabula, si dubitem; clament periisse pudorem
Cuncti penè patres, ea cùm reprehendere coner,
Quæ gravis Æsopus, quæ doctus Roscius egit:
Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt;
Vel quia turpe putant parere minoribus, et quæ
Imberbes didicere, senes perdenda fateri. [815]
Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, et illud,
Quod mecum ignorat, solus vult scire videri;
Ingeniis non ille favet, plauditque sepultis,
Nostra sed impugnat; nos, nostráque lividus odit.
Quòd si tam Græcis novitas invisa fuisset,
Quàm nobis; quid nunc esset vetus? aut quid haberet,
Quod legeret tererétque viritim publicus usus?

ANNOTATIONES.

&c. item applausum in theatro. *Præmia* etiam, quod pretium carminis ad ludos poëtæ solveret ædilis vel prætor. Hinc sequitur:

Gestit enim nummum in loculos dimittere.

76. *Rectè nècne, crocum, &c.*] Si dubitem, an Attæ fabula mereatur in scenam produci, floribus conspersam & odoribus perfusam de more. Nam ea fuit olim consuetudo. Lucret. lib. 2. v. 416.

Et cum scena croco Cilici perfusa recens est.

Propert. lib. 4. Eleg. 1. v. 16.

Pulpita solemnes non oluere crocos.

Plin. l. 21. c. 6. *Crocum vino mirè congruit, præcipuè dulci: tritum ad theatra replenda.* Spartianus in Hadriano: *In honorem Trajani balsamum & crocum per gradus theatri fluere jussit.* Vide Senec. Epist. 21.

Attæ] T. ille Quinctius togatarum scriptor, à quibusdam magnoperè commendatur: Atta cognominatus ob pedes aut crura vitiosa. Nam attæ dicuntur, qui eo pedum vitio laborent, ut videantur magis inniti plantis, quam liberè ambulare, ut observat Crinitus: atque hoc satyricè alludere poëtam nostrum volunt, cum ait, *perambulet Attæ Fabula.* Illius meminerunt Cic. pro Sextio, Isidorus, &c.

Attæ fabula,] Hæc inscripta fuisse dicitur Matertera: et præterea citatur Atta in Satyris, ab Isidoro, in Conciliatore, in Ædilibus, in Tirone proficiscente, à Gellio, & aliis. Crinit. lib. 2. De poët. Lat.

80. *Clament periisse pudorem*] Pers. Sat. 5. v. 103.

. . . *Exclamat Melicerta perisse*
Frontem de rebus.————

81 *Ea cum reprehendere coner, Quæ gravis Æsopus, &c.*] Quasi verò histrionis fama & solertia pretium nomenque dare fabulæ queant.

82. *Gravis Æsopus.*] Tragœdiarum actor, gravitate tragicâ & actione vehementi celebris. Hunc laudat Cicero pluribus locis: & per ipsum actionem in dicendo emendâsse fertur. Quintil. l. 11. c. 3. *Roscius citatior, Æsopus gravior,* inquit, *quòd ille commœdias, hic tragœdias egit.* Ejus divitias & luxum refert Plinius l. 10. c. 51. & l. 53. c. 12. Vide & annot. lib. 2. Sat. 3. v. 239.

Doctus Roscius.] Hic præsertim comœdiarum actor insignis arte agendi excelluit. De eo Tullius ad Quinctum fratrem: *Videsne quàm nihil ab eo histrione nisi perfectè, nihil nisi cum summâ venustate fiat; nisi ita ut deceat, & uti omnes moveat ac delectet: Itaque hoc jam diù est consecutus, ut in suo quisquis artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur.* Et pro Archiâ poetâ, Roscii *excellentem artem ac venustatem* dicit eam fuisse, ut mori omnino non debuisse videretur. Macrob. Sat. l. 3. c. 14. Nullus, inquit, ignorat Ciceronem Roscio & Æsopo histrionibus tam familiariter usum, ut res rationesque eorum suâ solertiâ tueretur, &c. ————Is est Roscius, qui etiam L. Syllæ carissimus fuit, & annulo aureo ab eodem dictatore donatus est, &c.

86. *Saliare Numæ carmen.*] Institutum à Numâ regè solemne carmen, quod Salii Martis sacerdotes ancilia gestantes saliendo canebant. Dionys. Halic. l. 2. Vide & annot. lib. 1. Od. 36.

87. *Quod mecum ignorat,*] Illud enim obscurissimum, atque initium fuit poëtices apud Romanos, teste Varrone 6. De L. L. Quintil. l. 1. c. 6. *Saliorum carmina vix sacerdotibus suis satis intellecta* dicit; quod vel ex isto versiculo Lucilii patet:

Præsul ut amptruat inde, & vulgus redamptruat olli.

Festus sic rem explicat: In Saliorum exultationibus, inquit, quando præsul amptruavit, id est, motus edidit, redamtruare dicuntur, qui eosdem motus invicem referunt. De his Dionys. Halic. cit. scribit: Ad tibiam saltant numerosè, motu armis accommodato nunc simul, nunc vicissim, patrios hymnos cum choreis canentes.

Ut

Ut primùm positis nugari Græcia bellis
Cœpit, et in vitium fortunâ labier æquâ;
Nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum; [839]
Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amavit:
Suspendit pictâ vultum mentémque tabellâ;
Nunc tibicinibus, nunc est gavisa tragœdis.
Sub nutrice puella velut si luderet infans,
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit.
Quod placet, aut odio est, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuêre bonæ, ventique secundi.
Romæ dulce diu fuit, et solemne, reclusâ
Mane domo vigilare, clienti promere jura;
Cautos nominibus certis expendere nummos,
Majores audire, minori dicere, per quæ
Crescere res posset, minui damnosa libido. [846]
Mutavit mentem populus levis, et calet uno
Scribendi studio: pueri patrésque severi
Fronde comas vincti cœnant, et carmina dictant.
Ipse ego, qui nullos me affirmo versus,

Age verò, postquam Græci finitis bellis nugas amare inceperunt, & secundis rebus vitia sectari; modò pugilum, modò equorum amore flagrârunt; artifices marmoris, vel eboris, vel æris coluerunt; oculos animumque tabulis pictis detinuerunt; modò tibiâ canentibus, modo tragœdis gravisi sunt; non secus ac infans puella cùm sub nutrice ludit, quod studiosè quæsiverunt, citò fastidiosi abjecerunt. Enimverò *quid placet, vel displicet, quod non contrà fiat? Ista per pacem & res prosperas extitere.* Jam verò *apud Romanos diu fuit usitatum & gratum, vigilare manè patente domo,* ibique *jus interpretari clientibus; certis cautionibus pecuniam locare, seniores consulere, juniores docere, quibus* modis *opes augeri, perniciosa* verò *cupiditas extirpari queat.* Subinde *plebs inconstans studia vertit, jamque* versus *condere tantùm amat. Juvenes ac senes graves frondibus coronati epulantur, & versus pronunciant. Atque egomet, qui nulla me condere carmina assevero,*

ANNOTATIONES.

93. *Nugari*] Levioribus studiis operam dare, Alibi:

Nugari solitos Græcè.

94. *In vitium fortunâ labier æquâ;*] Egregiè dixit quidam. *Quem nimiùm fovet fortuna, stultum facit.* Ita nimirum sunt homines comparati: inter adversa & dura virtutem colunt, secundis rebus enervantur. Annibal exemplum est totque alii; imò integra imperia eam sortem experta sunt.

97. *Suspendit pictâ vultum, &c.*] Vel egregiè pictâ tabellâ spectatores detentos indicat, vel in picturæ artificio defixam attentissimè cogitationem Græcorum, ut quod in eâ arte summum est & perfectum assequerentur.

98. *Tibicinibus*] His volunt designari comœdias, utpote quæ ad tibias agerentur. Diomed. lib. 3. cap. 4. Donat. Prolegom. Terent. Alii non abs re ipsam αὐλητικὴν interpretantur, seu artem tibiarum sono res & actiones experimenti. Vide Epist. ad Pisones, v. 202.

101. *Quod non mutabile credas?*] Nihil perpetuò placet aut displicet. Varietas duntaxat reficit ac delectat.

102. *Hoc paces habuere*] Ita se Græci per pacem & res secundas gessere. Vel, has artes produxit varias apud Græcos pax.

103. *Romæ dulce diù fuit.*] Jam Romanorum pariter inconstantiam ostendit, ut antè Græcorum.

Reclusâ Mane domo vigilare, &c.] Patente domo salutaturis, deque jure interrogantibus. Tull. pro Murenâ: *Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas.* Supr. lib. 1. Sat. 1.

Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.

105. *Cautos nominibus certis*] Pecuniam collocare apud locupletes & idoneos debitores. Al. *rectis*, id est, legitimis usuris, non illicitis aut immodicis, honestas ob res.

Expendere] Occupare, ne steriles maneant, utque perpetuos sumptus suppeditent: *nummos cautos*, sponsore dato, datis pignoribus, scriptâ syngraphâ.

106. *Majores audire,*] Plin. lib. 8. Epist. 14. *Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maximus quisque & vetustissimus pro parente——erat enim antiquitùs institutum, ut à majoribus natu non auribus modò, sed & oculis disceremus quæ facienda; mox ipsi per vices quasdam tradenda minoribus haberemus, &c.* Gell. lib. 2 cap. 15. *Apud antiquissimos Rom. nec generi, nec pecuniæ præstantior honos tribui quam ætati solitus: majoresque natu à minoribus colebantur ad deorum propè & parentum vicem.*

110. *Fronde comas vincti*] Hederâ coronati, more illustrium poëtarum. Pers. Prolog.

Carmina dictant.] Istum versus fudendi inter epulas morem tangit Persius Sat. 1.

Parthis mendacior sum, atque ante exortum solem vigilans peto calamum, papyrum, capsas. Certè qui nescit gubernare navim, haud regit; qui medendi artem ignorat, nequaquam abrotonum ægroto tradit. Pollicentur medici quod pertinet ad medicinam: opifices opus moliuntur: at periti æque & imperiti carmina condimus. Attamen quantas utilitates afferat hoc vitium, & levis ista vesania, sic intellige: Poetæ animus haud facilè est pecuniæ cupidus: amat versus, hoc duntaxat meditatur: spernit jacturas, fugas servorum, incendia: non machinatur fraudem ullam sodali vel juveni pupillo: victitat leguminibus & pane secundario: quòd si ad bellum minimè proclivis & idoneus, at civibus utilis est. Si hoc concedis, parvis etiam rebus magnas adjuvari: poeta format vocem pueri balbutientem: jam tum detorquet aurem à sermonibus impudicis:

Invenior Parthis mendacior, et priùs orto
Sole, vigil calamum, et chartas, et scrinia posco.
Navem agere ignarus navis timet: abrotonum ægro
Non audet, nisi qui didicit, dare. Quod medicorum est,
Promittunt medici: tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti doctíque poëmata passim:
Hic error tamen, et levis hæc insania quantas
Virtutes habeat, sic collige: vatis avarus
Non temerè est animus: versus amat, hoc studet unum:
Detrimenta, fugas servorum, incendia ridet:
Non fraudem socio, pueróve incogitat ullam
Pupillo: vivit siliquis et pane secundo:
Militiæ quanquam piger et malus, utilis urbi.
Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari:
Os tenerum pueri balbúmque poëta figurat,
Torquet ab obscoenis jam nunc sermonibus aurem:

ANNOTATIONES.

112. *Parthis mendacior,*] Mendacissimos naturâ fuisse probat, quòd mendacium acriter durisq; pœnis coercerent, teste Herodoto. Alii volunt alludi ad Parthorum perfidiam, quâ Romanos duces nonnunquam illuserunt suis fraudibus; præsertim verò cùm induciarum tempore rupto fœdere incautum Crassum oppresserunt. Alii, quòd tum maximè pugnarent cum fugere viderentur. Vide lib. 1. Od. 12. & 19. lib. Od. 5.

113. *Scrinia*] Capsas, in quibus scripta reponentur & chartæ.

114. *Navim agere ignarus, &c.*] Pers. Sat. 5. v. 112.

Navim si poscat si peronatus arator.
Luciferi rudis, &c.

Abrotonum ægro Non audet, &c.] Synecd. Pers. Sat. 5. v. 100.

Diluis helleborum, certo compescere puncto
Nescius examen, vetat hoc natura medendi.

Abrotonum. Gall. *de l'auronne, ou garderobe.* *Southernwood, male and female.* Planta perpetuò virens, amari valde succi, cujus tum folia tum semen prorsus utilia sunt nevis, tussi, lumbis, urinæ angustiis, item contra venena & veneficia, &c. Plin. lib. 21. cap. 21. Theophrast. Hist plant. l. 6. c. 7. Dioscorid. &c.

118. *Hic error tamen,*] Hoc tamen versus faciendi cacoëthes & immoderatum studium permulta hominibus affert commoda. Nam dum animum detinet, à vitiis avertit, &c.

119. *Vatis avarus Non temere est animus:*] Vix, ferè nunquam.

121. *Detrimenta, fugas, &c.*] Adeò faciendis versibus occupatur ac delectatur, ut parùm aut nihil afficiatur bonorum jacturâ, fugâ servorum, conflagratione ædium suarum, &c.

123. *Vivit siliquis*] Frugali victu contentus agit. *Siliquæ* sunt leguminum involucra: Gall. *la gousse des legumes.* Angl. Husks. Pers. Sat. 3. v. 55.

Pane secundo:] Cibarium ejusmodi panem Augustus maximè appetebat. Sueton.

124. *Militiæ quanquam piger*] Imbellis licet, non est inutilis civibus. Seipsum facetè notat poëta noster. Vide lib. 2. Od. 7. ubi de se ait,

——————celerem fugam
Sensi, relictâ non benè parmulâ.

Constat nihilominus fuisse quosdam æquè bonos milites ac poëtas. Vel unus id probat Tyrtæus, de quo in Arte poeticâ. Adde Sophoclem, Æschylum, &c.

125. *Parvis quoq; rebus magna juvari:*] Grammaticâ, poëticâ, rempub. juvari & promoveri.

126. *Os tenerum pueri, &c.*] Vocem ac pronunciationem pueri fingit et componit, ut sit distincta, aperta, &c. Quintil. lib. 12. c. 9. Ab his ætatibus exigendum, ut nomina quædam versusq; affectatæ difficultatis ex pluribus asperrimè coeuntibus inter se syllabis catenatos, & velut confragosos, quàm citatissimè volvant, quo fit *absolutius os & expressior sermo,* inquit idem Quintil. lib. 1. cap. 1.

127. *Torquet ab obscœnis*] Præclara sanè cura veteribus fuit conservandæ puerilis castimoniæ. Vide quæ annotavi pridem in præfatione ad Juvenalem, & quæ Juvenalis scribit Sat. 4. v. 44.

Mox

Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Asperitatis, et invidiæ corrector, et Iræ : [842]
Rectè facta refert : orientia tempora notis
Instruit exemplis : inopem solatur et ægrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
Poscit opem chorus, et præsentia numina sentit;
Cœlestes implorat aquas, doctâ prece blandus;
Avertit morbos, metuenda pericula pellit:
Impetrat et pacem, et locupletem frugibus annum.
Carmine Dî superi placantur, carmine Manes.
Agricolæ prisci, fortes, parvòque beati,
Condita post frumenta, levantes tempore festo
Corpus, et ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum sociis operum pueris, et conjuge fidâ, [843]
Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
Floribus et vino Genium, memorem brevis ævi.
Fescennina per hunc invecta licentia morem

paulò post animum quoque imbuit optimis institutis: emendat rusticitatem, livorem, iracundiam. Præclarè gesta narrat: ætatem præsentem instituit exemplis præteritis: consolatur pauperem & laborantem. Unde verò innupta adolescentula, & pueri pudici acciperent precationes, nisi Musæ poëtam donâssent? Chorus auxilium petit, & faventes deos animadvertit; flagitat pluvias blandè & ritè supplicans; avertit morbos, arcetque mala impendentia: pacem obtinet, atque annum frugibus abundantem. Dii superi carmine placantur, nec non & inferi.

Antiqui agricolæ robusti, & paucis contenti post collectas fruges, feriis recreantes corpus, ipsamque mentem spe finis laborum patientem, cum participibus laboris, tam liberis quàm fideli uxore, sacrificabant suem Telluri, lac Silvano, flores & vinum Genio, qui facit recordari brevitatis vitæ. Per hanc consuetudinem inducta cavillatio Fescennina.

ANNOTATIONES.

128. *Pectus præceptis format amicis.*] Documentis honestis è morali philosophiâ petitis.

129. *Asperitatis corrector.*] Mores inconcinnos, sævos, duros corrigens, flectens, in melius formans.

130. *Rectè facta refert.*] Majorum virtutes egregia facinora commemorat, quibus pueri imitationem accendantur.

Orientia tempora notis Instruit exemplis.] Ex te bene factis docet quid nunc sit agendum, id deceat, quid laude dignum esse videatur: præteritis præsentia moderatur.

133. *Preces.*] Hymnos in honorem deorum, maximè vero seculare carmen in ludis secularibus cantari solitum à pueris ac virginibus. De quibus suo loco dictum est.

134. *Chorus.*] Puerorum & virginum carmen seculare canentium.

135. *Cœlestes implorat aquas,*] In magnâ siccitate sacra Romæ fiebant Jovi, ad eliciendam pluviam: quæ Aquilicia, sacerdotes autem Aquilices dicebantur. Tertull. Apologet. cap. 40. *Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denunciatis.* Huc etiam pertinet quod scribit Varro l. 2. De vitâ pop. Rom. *Manalis lapis in pontificalibus sacris movetur, cum pluviæ exoptantur.* Rem explicat Festus: Manalem, inquit, lapidem vocabant petram quandam, quæ erat extra portam Capenam juxta ædem Martis: quam cum propter nimiam siccitatem in urbem traherent, insequebatur pluvia statim.

136. *Avertit morbos, &c.*] Hæc & cætera, legere est in carmine seculari.

138. *Manes.*] Hi nocere viventibus credebantur, nisi placarentur. Vide Epod. 5. v. 49.

139. *Agricolæ prisci, &c.*] Horatius modò explicavit, unde ortum sit carmen sacrum: jam ostendit, quâ ratione profanum habuerit originem atque incrementum.

142. *Cum sociis operum pueris, &c.*] Non ergastulis tunc & servis colebantur agri.

143. *Tellurem porco.*] Pro porcâ. Sic enim terræ fertilitas suis fœcunditate indicabatur, Cic. 2. de legibus.

Silvanum lacte piabant.] Aptum sacrificium deo ruris & pastorum. Vide Epod. 2.

144. *Floribus & vino Genium.*] Naturæ deo flores, placentæ, vinum offerebantur; nulla vero cædebatur victima: ut explicavi lib. Od. 17. Persius Sat. 2. v. 3.

Funde merum Genio.——

145. *Fescennina per hunc invecta, &c.*] Sic, inquam, poëta describit originem profanæ poëseos. *Rusticus jam laborum, liber*, ut est in Epist. ad Pis. *festo tempore corpus animumque relevans, rustica opprobria* jactavit; id est, alii alios rudi sed procaci carmine lacessentes oblectamentum quæsivere. Et hinc nata est subinde comœdia: ut dicetur alibi.

Fescennina licentia.] Versus petulantes & protervi inter jocosa convivia adversus quemlibet prolati, locum habuere primò in urbe Hetruriæ

jactavit agrestia dicteria carmine amœbæo, annisq; redeuntibus, usitata hæc *licentia hilariter jocata est; usquequò dirum f omnino abiit in publicum maledicendi furorem, & nobiles familias temerè impetivit.* Tum *mordacibus dicteriis appetiti gemuerunt: atque etiam ii,* qui *non* fuerant *lacessiti, condoluerunt de publico discrimine. Imò lex & pœna* est *constituta, vetans ullum maledicis versibus notari.* Tunc *fustuarii metu carmen converterunt, ad laudandum & oblectandum revocati.* Deinde *victa Græcia victorem bellicosum devinxit, invexitque disciplinas in rue Latium. Sic aspera poësis Saturnia desiit, & cultus abegit putidum ætorem.*

Versibus alternis opprobria rustica fudit,
Libertásque recurrentes accepta per annos
Lusit amabiliter; donec jam sævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, et per honestas
Ire domos impune minax. Doluêre cruento
Dente lacessiti: fuit intactis quoque cura [144]
Conditione super communi: quin etiam lex,
Pœnáque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Describi. Vertêre modum formidine fustis,
Ad bene dicendum delectandúmque redacti.
Græcia capta ferum victorem cepit et artes
Intulit agresti Latio: sic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius, et grave virus

ANNOTATIONES.

Fescenniâ. vern citta *Constallana*. Hinc quoque ortum est carmen nuptiale, inconditos sales & dicteria nonnihil obscœna continens. Porro exinde versus quilibet obscœni & procaces Fescennini dicti sunt. T. Livius lib. 7. initio, multa refert non valde his consona; sed profectò magis Horatio credendum.

146. *Versibus alternis opprobria rustica fudit.*] Augustus ejusmodi versus Fescenninos, nimirum dicaces & mordaces, in Pollionem aliquando scripsit: quibus quòd non responderet increpantibus, sic locutus fertur Pollio: nec licet, nec libet in eum scribere, qui potest proscribere. Vide Alex. ab Alex lib. 2. cap. 5.

147. *Libertásque recurrentes, &c.*] Mos iste mutua probra objectandi impunè & liberè, post messem annis singulis usitatus & confirmatus est; donec licentiam nimiam & criminosam coërceri necesse fuit. Huc pertinet, quod lib. 1. Sat. 7. v. 31. notatur de rusticis desidiam invicem exprobrantibus,

—— *Magnâ compellans voce cucullum.*

148. *Sævus apertam In rabiem verti cœpit jocus,*] Faceta primo libertas cavillandi fuit tantùm, et subinde erupit in maledicentiam publicam; contumeliosè notati sunt honesti quivis viri, nominatim vitiis objectis. Talis fuit vetus comœdia cùm apud Græcos, tum etiam postea apud Romanos.

152. *Conditione super communi.*] Par enim sors omnibus imminebat, & periculum, ne probroso carmine prosciderentur.

Lex, Pœnaque lata.] Lex. 12. tab. erat:

Siquis occentâsset malum carmen, sive condidisset, quod infamiam faxit flagitiumque alteri; capitale esto. Cic. Tusc. 4. Item 4. De rep. ejusdem meminit: *Nostræ xii. tabulæ cum perparvas res sanxissent, in his hanc quoque sanciendam putaverunt, si quis occentavisset, sive carmen condidisset, quod infamiam afferret flagitiumve alteri.* Arnob. lib. 4. *Carmen malum conscribere, quo fama alterius coinquinetur & vita, decemviralibus scitis evadere noluistis impunè.* Vide S. August. De civ. Dei lib. 2. cap. 9. & supra, lib. 2. Sat. 1. v. 82.

Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est, Judiciumque. ——

154. *Vertêre modum.*] Desierunt carmina scribere Fescennina, & nominatim vitia notare; satiras vero scripserunt non tam apertè vel dicaciter arguentes vitiosos.

Formidine fustis.] Pœna fustuarii decreta fuerat in auctorem carminis maledici; qui quidem ad necem cædi jubebatur fustibus, seu virgis illis, ex quibus simul & securibus constabant fasces magistratuum. Vide suprà Cicer. cit. De rep.

155. *Ad bene dicendum delectandumque redacti.*] Ad hæc certè magis nata poësis videtur.

156. *Græcia capta, &c.*] Postquam Romani Græcorum imperio subverso Græciam in provinciam redegerunt, artes liberales à Græcis illatæ sunt in Italiam, adhuc rudem, & disciplinis nondum excultam; quarum amœnitate capti sunt Romani.

158. *Numerus Saturnius.*] Prisca barbaries, rudis & impolita compositio versuum, quæ fuerat in Italiâ ab Saturno rege, ac diù etiam post eum. Ascon. in 2. Ver. *Versus Saturnii,* inquit Festus, *appellantur illi antiquissimi, quibus & à Nævio bellum Punicum scriptum est, & à multis aliis plura composita sunt.* Ennius de iisdem:

——————*Scripsere alii rem*
Versibu' quos olim Fauni vatesque canebant,
Cum neq; Musarum scopulos quisquam superârat

Munditiæ

Munditiæ pepulère. Sed in longum tamen ævum [845]
Manſerunt, hodiéque manent veſtigia ruris.
Serus enim Græcis admovit acumina chartis;
Et poſt Punica bella quietus quærere cœpit,
Quod Sophocles, et Theſpis, et Æſchylus utile ferrent.
Tentavit quoque, rem ſi dignè vertere poſſet;
Et placuit ſibi, naturâ ſublimis et acer.
Nam ſpirat tragicum ſatis, et feliciter audet: [8[illegible]]
Sed turpem putat in ſcriptis, metuítque lituram.
Creditur, ex medio quia res arceſſit, habere
Sudoris minimum; ſed habet comœdia tantò
Plus oneris, quantò veniæ minus. Adſpice, Plautus

Attamen diù ſuperfuit, & ſuperest etiamnum quædam ruſticitas. Nam tardè Romani *ingenium appulere ad libr.s Græcorum; p.ſtque bella Carthaginienſia pace fruentes, inveſtigare cæperunt, quid b ni continei ent Theſ,is, Æſcbylus, Sopbocles. Quin tentárunt, an ſcripta illorum pro dignitate p.ſſent transferre* in Latinum ſermonem: *& placuerunt ſibi anim: excelſi & vebementes. Quippe babent de tragico ſpiritu non parum, n.c inſeliciter exequuntur: at emendare quod compoſuerunt, ignominioſum ducunt & averſantur. Putatur comœdia nequaquam eſſe difficilis, eò quòd materiam ſumit è* vitî *communi. Verum eò magis operoſa eſt, quò minùs babet inaulgentiæ. Animadverte, quali modo Plautus*

ANNOTATIONES.

Porrò ii verſus omnes erant iambici hypercatalecti; qualis iſte:

Malum dabant Metelli Nævio poëtæ.

158. *Grave virus Munditiæ pepulere.*] Venuſtas Græcorum expulit ruſticitatem & inconcinnitatem è ſermone & ſcriptis Romanorum. *Virus*, doctas aures velut enecans; barbara ſcilicet oratio, atq; *reconditorum verborum fœtor*; ut aiebat Auguſtus, teſte Suetonio antea cit. Octav. 86.

159. *In longum tam n ævum Manſerunt, &c.*] Diu in Italiâ, ac Romæ etiam manſit inquinatus ſermo, permixtus videlicet è pluribus linguis; Italâ, Græcâ, Oſcâ, Phrygiâ. Semigræci erant cùm poëtæ tum oratores. Romani paſſim Graii vocabantur: adeo ut indignatus Cato exclamaverit in ſenatu, ſe non poſſe ferre amplius Græcanicam urbem. Varro 6. De ling. Lat. Dionyſ. Halic. in fine lib. 1. Juvenal. Sat. 3. v 60.

. . . . . *Non poſſum ferre, Quirites,*
Græcam urbem, &c. ———

163 *Sopbocles, Ibeſpis, Æſcbylus.*] Hi tres apud Græcos tragici poëtæ inſignes fuêre. Annis ante Chriſtum plus ſexcentis tragœdiam Theſpis invenit. Æſchylus poſt annos ferè centum expolivit, denique Sophocles mirè perfecit, Æſchylo jam ſene. De Theſpi & Æſchylo piura in Epiſt. ad Piſones.

Sopbocles.] Is Athenienſis exercitûs dux fortiſſimus cum Pericle, item & accuratiſſimus ſcriptor tragœdiarum 120, ut aiunt; quanquam ex iis habeamus ſuperſtites tantùm ſeptem; cœteras autem nobis invidit injuria temporum. Annos vixit nonaginta quinque. Eodem tempore floruit, quo Socrates & Ariſtophanes: apis dictus ob ſuavitatem orationis: ter & vicies palmam adeptus. Sophocles Homerus tragicus, Homerus autem Sophocles epicus à Polemone nuncupabatur, teſte Diogene Laërtio lib. 4. Vid. Val. Max. lib. 8. cap. 7. & lib. 9. cap. 12.

164. *Tentavit quoque, &c,*] Tragicorum iſtorum lectione delectati, quædam ex illis in Latinum ſermonem vertere aggreſſi ſunt. Quin integras etiam tragœdias Græcorum Latinitate donatas in ſcenam dedere Accius, Cæcilius, Pacuvius, Nævius: quarum ſuperſunt etiamnum aliquot fragmenta.

Rem digne vertere.] Græcorum vim, altoſq; tragœdiæ ſpiritus aſſequi, & Latino ſermone æmulari.

165. *Placuit ſibi, naturâ ſublimis & acer.*] Illi tragicorum Græcorum Latini interpretes ſibi viſi ſunt non infeliciter rem moliri, & dignè ſatis imitari ſublimes illorum dictiones & ſententias, pro inſito nempe Romanis acri & ſublimi ingenio, ad ſuſtinendam tragici ſpiritûs altitudinem valde apto & idoneo.

167. *Sed turpem putat, &c.*] Atque utinam ab incepto noſtri poëtæ non deſtitiſſent, ſeu viribus ſuis nimiùm diffiſi, ſeu quod eos *offenderet limæ labor & mora.* Quòd ſi jam tunc illi, aliique deinceps, *lituram* & cenſuram minus timuiſſent, certè nunc *nec virtute foret clariſve potentius armis, Quam linguâ Latium.* Ita ſentit & loquitur Horatius tum hîc, tum in Epiſt. ad Piſon. v. 289.

168. *Creditur, ex medio, &c.*] Comœdia difficultatem oſtendit, quia poëtæ comico venia non datur: quaſi facile ſit perfectè exprimere res & actiones vulgares. Verùm exemplo celebrium comicorum probat, arduum opus eſſe comœdiam.

170. *Adſpice, Plautus Quo pacto, &c.*] Vide quàm aberret à ſcopo ipſe Plautus alioqui ſolers, pariter & Dorſennus: quàm ille parùm ſibi conſtet in tuendis partibus juvenis amantis, &c.

sustineat officia adolescentis amatoris, senis avari, lenonis captantis, ut nimius sit Dorsennus in parasitis gulosis: ut dissoluto socco per theatra vadat: enimverò gaudet pecuniam inferre in marsupium; deinde non angitur, seu fabula intercidat, seu firmo gradu consistat. Qui ad theatrum ducitur superbo curru gloriæ, occiditur spectatore languido erigitur attento. Adeo leve & parvum est, quod contristat vel consolatur animum gloriæ cupidum. Apage rem scenicam, si approbatio denegata me reducit mœstum, concessu exultantem. Non raro quoque audacem poëtam deterret, atque alienat, quod plures numero, iique *merito & dignitate inferiores, imperiti & bardi, promptique ad confligendum, si equites dissentiant, mediam inter fabulam petunt*

Quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
Ut patris attenti, lenonis ut insidiosi:
Quantus sit Dorsennus edacibus in parasitis:
Quàm non adstricto percurrat pulpita socco:
Gestit enim nummum in loculos dimittere; post hoc [4]
Securus, cadat, an recto stet fabula talo.
Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru,
Exanimat lentus spectator, sedulus inflat.
Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
Subruit, ac reficit. Valeat res ludicra, si me
Palma negata macrum, donata reducit opimum.
Sæpe etiam audacem fugat hoc terrétque poëtam,
Quòd numero plures, virtute et honore minores,
Indocti, stolidique, et depugnare parati,
Si discordet eques, media inter carmina poscunt

ANNOTATIONES.

quàm alter *edacibus parasitis* sit importunus, quos perpetuò ad nauseam usque representat. Plerique dubitârunt, utrùm ab Horatio reprehenderetur hîc Plautus, an culpato Dorsenno præferretur, & velut exemplar optimum exhiberetur. At mentem ipse suam aperuit Horatius in Epist. ad Pisones,

At vestri proavi Plautinos & numeros, &
Laudavêre sales, nimiùm patienter utrumque,
Ne dicam stultè, mirati.——————

171. *Quo pacto partes tutetur, &c.*] Ergo Plautus hic arguitur, quod nesciat, vel non curet ita *personam formare, ut servetur ad imum, qualis ab incœpto processerit, & sibi constet*, ut est in cit. Epist. ad Pis. v. 136.

172. *Patris attenti.*] Ad lucrum, ad parsimoniam.

Lenonis insidiosi.] Loculis amantium insidiantis.

173. *Dorsennus.*] Vel Dossenus, poëta comicus, Atellanarum fabularum scriptor: cujus mentio est apud Plin. l. 14. cap. 13. ubi & aliquot ejus versiculi referuntur.

174. *Quàm non adstricto, &c.*] Quàm uterque peccet, & à perfecto distet; adeò falluntur qui credunt minimum esse difficultatis in elaborandâ comœdiâ. Certe in hoc poëta ut plurimum aut nimius est, aut deficit: quod facere videtur materiæ parvitas. At contrà in tragœdiâ res graves hinc poëtæ ingenium stimulant, sublevant, erigunt; illinc autem auditorum animos dum plus afficiunt, etiam avocant à fastidio, & à notandis erroribus.

Non adstricto socco.] Allegoria: *soccus* comœdorum calceus, *non astrictus*, laxus, solutus, indicat non accuratum poëtam, inconcinnè scribentem; seu negligat, seu nequeat decorum personarum ubique & semper custodire, vel *descriptas servare vices operumque colores*, &c. Vid. Epist. ad Pis.

175. *Gestit enim.*] Et hoc unius lucri magis quàm laudis studium referri videtur tam ad Plautum quam ad Dorsennum.

Nummum.] Pretium pro fabulis datum à prætore, vel ædilibus: ut annotavi suprà.

176. *Cadat, an recto stet fabula talo.*] An explodatur à populo, an semel approbata sæpius repetatur. Pers. Sat. 5. v. 104.

. . . . *Tibi recto vivere talo*
Ars dedit.

177. *Quem tulit ad scenam.*] Neque felicior est poëta fabulas in scenam dandas scribens gloriæ parandæ causâ; tam vanus & calamitosus est hic laudis, quam ille lucri cupidus.

183. *Numero plures.*] Plebeii nempe adversus equestrem ordinem armis contendere parati, si quòd stolidè poscunt, negetur.

185. *Si discordet eques.*] Si equites aliud velint quàm plebs: si obsistant plebi flagitanti, ut fabula interrumpatur, aliique ludi producantur; nimirum, ursus, leo, camelus, pugilum certamen, gladiatores, funambulus, &c.

Media inter carmina.] In mediâ fabulæ actione post unum aut alterum comœdiæ seu tragœdiæ actum. Vide Terentii Hecyræ prologum, qui totus eâ de re est.

Hecyra——hæc cum data est nova,
Novum intervenit vitium & calamitas;
Ut neque spectari, neque cognosci potuerit:

Aut

Aut ursum, aut pugiles: his nam plebecula gaudet. [848]
Verum equitis quoque jam migravit ab aure voluptas
Omnis ad incertos oculos, et gaudia vana.
Quatuor aut plures aulæa premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ, peditúmque catervæ
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis,
Esseda festinant, pilenta, petorrita, naves:
Captivum portatur ebur, captiva Corinthus. [849]
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
Diversum confusa genus panthera camelo,

vel ursum, vel athletas: his enim plebs delectatur. Sed equitis ipsi abjectâ aurium voluptate, convertuntur ad oculorum oblectationes instabiles & fluxas: per quatuor aut plures horas vela complicantur, dum fugiunt equitum turmæ & peditum cohortes. Mox reges antè fortunati revinctis à tergo manibus trahuntur: properant esseda, pilenta, petorrita, naves: portatur ebur captivum, & Corinthus captiva. O si Democritus viveret, quàm rideret, cùm plebs attentè spectat vel novam bestiam conflatam è panthera & camelo,

ANNOTATIONES.

Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occuparat——————
Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem accessit expectatio;
Comitum conventus, studium, clamor mulierum
Fecêre, ut ante tempus exirem foras.
. . . .
Primo actu placeo; cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus convolat,
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est, otium & silentium est,
Agendi tempus mihi datum est, &c.

187. *Verùm equitis quoque, &c.*] Sed nunc equester etiam ordo levitatem popularum sequitur; & spectaculo malunt oculos pascere, quæ voluptas citiùs evanescit, quàm auribus excipere, quod animo certam & diuturniorem afferat voluptatem.

189. *Aulæa premuntur.*] *Aulæa recondita cessant*, ut canit Juvenalis, Sat. 6 ornamenta scenæ & vela removentur, adeòque fabula & carmina intermittuntur, dum ad obsequendum stulto vulgi studio, introducuntur quæpiam spectacula. Cic. Epist. 1. lib. 7. ad Marium ita scribit: *Nôsti reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt. quod solent mediocres ludi: apparatûs enim spectatio tollebat omnem hilaritatem; quo quidem apparatu* non dubito *quin animo æquissimo carueris. Quid enim delectationis havent sexcenti muli in Clytæmnestrâ, aut in equo Trojano craterarum tria millia? aut armatura varia peditatûs aut equitatûs in aliquâ pugnâ? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent.* . . . .
Quæ potest esse homini politico delectatio, cùm aut homo imbecillus à valentissimâ bestiâ laniatur, aut præclara bestia venabulo transverberatur? &c.

190. *Dum fugiunt equitum turmæ, &c.*] Dum bellorum species repræsentatur, hostium fuga simulatur, ac subinde triumphalis pompa exhibetur. Huc refer quæ sunt lib. 1. Epist. 6. v. 40. & seq. de magno numero chlamydum scenæ præstitarum.

192. *Esseda.*] Currus quibus capti reges traducuntur. *Essedum* vehiculi gestatorii genus apud Gallos usitatum.

Pilenta.] Reginarum matronarumque captivarum vehicula, quæ & carpenta.

Petorrita.] His captiva regum devictorum familia vehebatur: quatuor rotarum erant. Vide Gell. l. 15. cap. 30.

Naves.] Quibus navali prælio reges victi: vel exhibitâ naumachiâ, vel productis navibus, seu pictis in scenâ, seu veris in Tiberi, qui theatro proximus, ut vult vetus schol. aut potius in amphitheatris, quemadmodum docet Martial. spectac. Epig. 24. ubi de repræsentato navali certamine, subitóque immissâ in amphitheatrum per tubos tantâ aquarum vi, ut peregrinus esse pontum facile credidisset, nisi mox emissam ad munus gladiatorium aquam cerneret.

193. *Captivum portatur ebur.*] Captarum urbium imagines & simulacra ex ebore. Meminit Quintilianus lib. 6. cap. 3. *Chrysippus, cum in triumpho Cæsaris eburnea oppida essent translata, & post dies paucos Fabii Maximi lignea, thecas esse oppidorum Cæsaris dixit.*

Captiva Corinthus.] Simulacrum urbis Corinthi à L. Mummio expugnatæ & expilatæ. Alii interpretantur, vasa æris Corinthii à victore direpta & asportata.

194. *Democritus.*] De eo lib. 1. Epist. 12.

195. *Diversum confusa genus.*] Cave ne accipias belluam è duabus naturis mixtim: imò designatur optimè camelo pardalis, vulgo *une giraffe.* Varro 4. de ling. Lat. *Camelus suo nomine Syriaco in Latinum venit; ut Alexandriâ camelopardalis nuper advecta, quòd erat figurâ ut*

Sive

Sive elephas albus vulgi converteret ora:
Spectaret populum ludis attentiùs ipsis,
Ut sibi præbentem mimo spectacula plura:
Scriptores autem narrare putaret asello
Fabellam surdo: nam quæ pervincere voces
Evaluêre sonum, referunt quem nostra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Thuscum;
Tanto cum strepitu ludi spectantur, et artes,
Divitiæque peregrinæ, quibus oblitus actor
Cùm stetit in scenâ, concurrit dextera lævæ.
Dixit adhuc aliquid? Nil sanè. Quid placet ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.
Ac ne forté putes, me, quæ facere ipse recusem,
Cùm rectè tractent alii, laudare malignè;
Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,

vel candidum elephantem: Sanè *plebem magis quàm ludos attenderet, velut sibi dantem spectacula plus* quàm *histriones: poetas autem diceret commemorare fabulam surdo asino. Etenim quæ vox posset superare murmur, quod reddunt theatra nostra? Credas stridere Gargani silvas, vel Hetruscum mare; tanto cum strepitu spectantur ludi, artificium, & opes exoticæ, quibus cum circumdatus histrio prodit in theatrum, dextra sinistræ jungitur.* An verò *jam quispiam locutus est? Nihil profectò. Quid igitur admirantur? Pannum Tarentino succo violas imitantem. Ne verò arbitreris, me parcè laudare* ea, *quæ facere detrectem, quando scitè peragunt cæteri; is poëta mihi videtur posse ambulare per funem extentum, qui meum cor fictis* sermonibus *torquet, stimulat, placat, falsis terroribus concutit,*

ANNOTATIONES.

camelus, maculis ut panthera. Vide Solin. cap. 33. Dion. Lib. 43. Plin. lib. 8. cap. 18. *Cum totum,* inquit, *aliqua similitudo in duo transfertur animalia; Nabin Æthiopes vocant, collo similem equo, pedibus & cruribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus: unde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primum visa Romæ. Ex eo subinde cernitur aspectu magis quàm feritate conspicua: quare etiam ovis feræ nomen invenit.*

196. *Elephas albus.*] Qualis rarò invenitur, Vide Ælian. 3. cap. 46.

199. *Narrare asello Fabellam surdo.*] Proverb. Narrare surdo, vel asino: id est, oleum & operam perdere: *asello*, plebeculæ stolidæ & contumaci.

200. *Quæ pervincere voces, &c.*] Quis adeò vocalis histrio, quantumvis contenderet, in scenâ posset audiri tantum inter strepitum tumultuantis populi & vociferantis.

201. *Referunt quem nostra theatra?*] Ob reflexam echo. Vide lib. 1. Od. 20.

202. *Garganum.*] Apuliæ montem, de quo lib. 2. Od. 9.

Mugire nemus.] Ventis maritimis percussum: *mare*, stridens & resonans, Austro flante, fluctibus collisis.

Mare Thuscum.] Mare inferum, & Tyrrhenum, de quo lib. 1. Od. 11.

203. *Artes.*] Habitus histrionis artificiosus: apparatus vestium peregrinis opibus & artificio conspicuus.

205. *Concurrit dextra lævæ.*] Vel mirabunda plebs junctas manus tollit, vel approbans percutit & complodit.

206. *Dixit adhuc aliquid?*] Tum verò hospes quærere possit: Unde populi admiratio, cùm nihil adhuc pronunciârit actor? O stultitiam! ad vestimentorum fulgorem percellitur, gestit, exultat insana plebs.

207. *Lana Tarentino violas imitata veneno.*] Vestis è lanâ violacei coloris tincta apud Tarentum; quæ urbs cùm lanâ, tum purpurâ exquisitâ celebratur. Plin. lib. 8. cap. 48. *Lana,* inquit, *circa Tarentum summam nobilitatem habent.* Lib. 9. cap. 39. *Violacea purpura vigebat, cujus libra denariis centum venebat: nec multò post rubra Tarentina.* Vide & lib. 21. cap. 6. & 8.

208. *Ac ne fortè putes, &c.*] Removet à se Horatius suspicionem invidentiæ. Ne putes, ô Auguste, me derogare laudem poëtis dramaticis, eò quòd dramata non scribam; profiteor me illos, si peritè rem moliantur, præcipuè admirari.

209. *Laudare malignè.*] Exiguè, quasi invidendo illis. Virgil. Æneid. 6, 270.

Quale per incertam lunam sub luce malignâ.

210. *Per extentum funem, &c.*] Moliri & perficere quod difficillimum est.

211. *Qui pectus inaniter angit, &c.*] Qui pro arbitrio movet animum, & in quamlibet partem inflectit, seu ad dolendum, seu ad lætandum; vel ad iram, vel ad miserationem; ad metum, spem, &c. Epist. ad Pison.

Quocunque volent animum auditoris agunto.

Ut

Ut magus; et modò me Thebis, modò ponit Athenis.
Verùm age, et his, qui se lectori credere malunt, [851]
Quàm spectatoris fastidia ferre superbi,
Curam impende brevem; si munus Apolline dignum
Vis complere libris, et vatibus addere calcar,
Ut studio majore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala sæpe poëtæ
(Ut vineta egomet cædam mea) cùm tibi librum
Sollicito damus, aut fesso: cùm lædimur, unum
Si quis amicorum est ausus reprendere versum;
Cùm loca jam recitata revolvimus irrevocati;
Cùm lamentamur, non apparere labores
Nostros, et tenui deducta poëmata filo;
Cùm speramus eò rem venturam, ut, simul atque [852]
Carmina rescieris nos fingere, commodus ultrò
Arcessas, et egere vetes, et scribere cogas.
Sed tamen est operæ pretium cognoscere, quales
Æditus habeat belli spectata domíque
Virtus, indigno non committenda poëtæ.
Gratus Alexandro regi magno fuit ille

velut magus; ac modò me Thebis, modò Athenis constituit. Age vero, imminue sollicitudines eorum etiam, qui malunt se lectori committere, quàm tolerare contemptum spectatoris fastidiosi; si quidem vis scriptis implere locum Apollini ritè dicatum, ac poëtis cupiditatem augere, ut animosiùs adeant Heliconem præclarum. Certè nobis poetæ multa sæpe mala creamus (ut mea ipse vineta incidam) dum tibi occupato vel fatigato librum porrigimus; dum offendimur, si quis familiarium redarguerit unum è versiculis nostris; *dum loca jam recitata repetimus non rogati: dum querimur, non adverti labores nostros, & carmina subtili stylo conscripta; dum speramus fore ut, cùm primùm audieris nos versus condere, spontè & benignè advoces* nos, *atque ab egestate vindices, & scribere imperes. Verumtamen oportet expendere, quales ministros sortiatur virtus in bello & pace conspicua, nec tradenda infimo poetæ. Alexandro magno placuit ille*

ANNOTATIONES.

213. *Magus*] Præstigiator, oculos fascinans. Vide Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 23. Plin. &c.

Modò me Thebis, &c.] Dum ita describuntur & narrantur in scenâ, quæ Thebis vel Athenis gesta sunt, ut illic interesse videatur sibi auditor, & rem oculis spectare. Aristot. Poët. *tanquam interfit rebus ipsis agendis.* Porro illæ urbes præcipuè nominantur, quòd inde materiam plerumque tragici desumpserint. De Thebis, lib. 2. Sat. 6. de Athenis, lib. 2. Sat. 7.

214. *Verùm age.*] Augustum comœdiâ in primis gaudentem hortatur poëta, ut faveat non solùm dramaticis, sed & epicis; quandoquidem his magis quàm illis heroum nomen ad posteros transmittitur; atque omnes æquè præmiis stimulet ad rectè & naviter scribendum.

Qui se lectori, &c.] Qui odas vel epos malunt componere à posteris legenda, quàm drama spectandum à populo, sæpe optimum carmen fastidiente, at ad ineptam ursi, funambuli, purpureæ vestis spectationem gestiente. Vide suprà.

216. *Curam impende brevem.*] Certa ad victum præbendo subsidia: vel utrosque laudando & fovendo.

Munus Apolline dignum.] Bibliothecam à te ædi Apollinis adjunctam in monte Palatino. L. 1. Epist. 3. v. 17.

218. *Helicona.*] Montem Bœotiæ sacrum Musis. Allegoria.

219. *Multa quidem nobis, &c.*] In se & alios poëtas epicos culpam derivat ac rejicit Horatius, quòd minùs Augusto gratiosi sint.

220. *Ut vineta egomet cædam mea.*] Proverb. id est, ut meos ipse errores fatear & emendem.

Cum tibi Sollicito, &c.] Poëta noster, ut alios corripiat, seipsum petit notaque; quanquam ab isto peccandi genere longè alienus: ut patet ex datis luculenter Vinnio Asellæ mandatis & præceptis, cùm eum doceret rationem tempestivè & commodè porrigendi Augusto ipsam hanc Epistolam. Vide l. 1. Epist. 13.

224. *Non apparere labores.*] Velut aliud agens Horatius expostulat, quò plerumque non satis advertat lector vel auditor, quæ ab auctoribus summâ curâ, arte, ingenio sunt scripta.

225. *Tenui deducta poëmata filo.*] Possunt hæc verti in bonam malamque partem: vel eximiè & scitè composita; vel exili & humili stylo; adeòque indigna eâ laude, quæ deposcitur ab auctoribus.

226. *Cum speramus, &c.*] Tantum nobis arrogamus perperàm & stultè.

229. *Qualis Æditus habeat, &c.*] Quales præcones deceant virtutem egregiam. Ædem virtuti velut numini erigit Horatius, assignatque laudatores & poëtas velut æditus.

232. *Alexandro magno.*] Illi Macedonum regi famâ super æthera noto.

Chœrilus,

Chœrilus, qui pro versibus inconditis & inconcinnis obtinuit Philippos, regium numisma. At quemadmodum atramentum contactum imprimit notam & maculam, sic fere scriptores rudi carmine inquinant gesta illustria. Is ipse rex, qui tam indignum carmen tam caro pretio *emit profusus, decreto interdixit, ne pingeret se quisquam nisi Apelles, neve alius* quàm *Lysippus effingeret ex ære imaginis strenui Alexandri. Quod si judicium hoc solers in æstimandis artibus vocares ad scripta, & ad munera ista Musarum, affirmares ortum in pingui aëre Bœotiorum. Verum selecti à te,* Auguste,

Chœrilus, incultis qui versibus et malè natis
Rettulit acceptos, regale numisma, Philippos.
Sed veluti tractata notam labémque remittunt
Atramenta, ferè scriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. Idem rex ille, poëma
Qui tam ridiculum tam carè prodigus emit,
Edicto vetuit, ne quis se, præter Apellem [*13]
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum simulantia. Quòd si
Judicium subtile videndis artibus illud
Ad libros, et ad hæc Musarum dona vocares;
Bœotum in crasso jurares aëre natum.
At neque dedecorant tua de se judicia, atque
Munera, quæ multâ dantis cum laude tulerunt,

ANNOTATIONES.

233. *Chœrilus.*] Insulsus poëta Thucididis & Herodoti vivens temporibus; quem Aristoteles in Top. notat: *Qualia Homerus, non qualia Chœrilus,* inquit. Vide Epist. ad Pisones, v. 357.

234. *Philippos.*] Nummos aureos Philippi Macedonum regis, patris Alexandri magni, effigie signatos. Duos fuisse Chœrilos constat, quicquid nonnulli sentiant. Prior eximius poëta Atheniensium de Xerxe victoriam celebravit; cui pro singulis versibus totidem stateres seu nummos aureos contulerunt Athenienses, facto etiam decreto, ut cum Homero legeretur. Posterior fuit iste Alexandri comes assiduus, testibus Q. Curtio & Plutarcho; de quo variè narrant. Quidam scribunt pepigisse Alexandrum cum Chœrilo, ut pro singulis bonis versibus singulos acciperet Philippos, pro singulis autem malis, totidem colaphos; opere verò confecto, vix septem versus laude dignos extitisse: denique referunt Chœrilum inediâ periisse. Vide Suidam, &c. Porrò videtur Horatius isti Chœrilo quæpiam tribuere, quæ prioris sint; ut Alexander sit imitatus, quod fecerant Athenienses, conditum de se carmen pariter remunerans.

236. *Scriptores carmine fœdo.*] Hinc sapienter Augustus, quamvis ingenia sui sæculi omni modo foverit, ac benignè patienterque audiverit recitantes non tantùm carmina & historias, sed & orationes atque dialogos; *componi tamen* aliquid de se, nisi & serio & præstantissimis, offendebatur; admonebatque prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolesceri. Suet. Octav. cap. 80.

239. *Edicto vetuit.*] Cic. lib. 5. Epist. 12. *Nec enim Alexander ille gratiæ causâ ab Apelle potissimùm pingi, & à Lysippo fingi volebat: sed quòd illorum artem cùm ipsis tum etiam sibi gloriæ fore putabat.* Idem narrat Plutarchus, aitque, è duobus Alexandris, alterum invictum, scilicet Philippo natum; alterum ab Apelle factum, non esse imitabilem. Apuleius Florid. 1. sic habet: *Alexander imaginem suam, quò certior posteris daretur, noluit à multis artificibus vulgò contaminari; sed edixit universo orbi suo, ne quis effigiem regis temerè adsimularet ære, colore, cælamine; quin solus eum Polycletus ære duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles cælamine excuderet.* Plin. lib. 7. cap. 37. *Edixit imperator ille, ne quis ipsum alius quàm Apelles pingeret, quam Pyrgoteles sculperet, quàm Lysippus ex ære duceret.* Vide & Valer. Max. lib. 8. cap. 11.

Apellem] Eximius ille pictor ex insulâ Co, toto orbe celebratus pictis ingeniosè & venustè tabellis.

240. *Lysippo.*] Statuarius ille proximus ad veritatem optimè accessit. Quintiliano teste. Hinc Propertius lib. 3. Ecl. 9. v. 9.

Gloria Lysippo est animosa effingere signa.

241. *Fortis Alexandri vultum.*] Cui namque masculus ac leoninus erat obtutus.

Quòd si Judicium, &c.] Alexander de picturâ aliisque artibus benè judicans, quàm ineptè censuit de carminibus! Certè Bœotico fuisse ingenio dixeris. Plinius tamen lib. 7. cap. 29. docet, quanti ab Alexandro æstimati sint Homerus, Pindarus, &c. Ælianus autem Hist. var. lib. 2. non fuisse picturæ æstimandæ peritum ostendit: refert enim, Alexandri equo adhinniente ad equum ab Apelle pictum, quem tamen Alexander haud valdè laudaverat; dixisse Apellem: Atqui, imperator, videtur equus tuus in arte pingendi esse te intelligentior.

244. *Bœotûm in crasso.*] Quanquam sæpius, *fortes creantur fortibus,* contrà tamen evenit interdum. Sic Pindarus crassâ licet regione, Bœotiâ

Dilecti tibi Virgilius Variùsque poëtæ. [854]
Nec magis expressi vultus per ahenea signa,
Quàm per vatis opus mores animíque virorum
Clarorum apparent. Nec sermones ego mallem
Repentes per humum, quàm res componere gestas,
Terrarùmque situs, et flumina dicere, et arces
Montibus impositas, et barbara regna, tuísque
Auspiciis totum confecta duella per orbem,
Claustráque custodem pacis cohibentia Janum,
Et formidatam Parthis te principe Romam;
Si, quantum cuperem, possem quoque: sed neque parvum
Carmen majestas recipit tua; nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
Sedulitas autem stultè, quem diligit, urget;
Præcipuè cùm se numeris commendat, et arte. [855]
Discet enim citiùs, meminitque libentiùs illud,
Quod quis deridet, quàm quod probat et veneratur.
Nil moror officium, quod me gravat; ac neque ficto
In pejus vultu proponi cereus usquam,
Nec pravè factis decorari versibus opto:
Ne rubeam pingui donatus munere, et unà

poëtæ Virgilius & Varius non turpant tua de se judicia, & dona, quæ acceperunt plurimâ cum gloriâ largientis. Virorum autem illustrium vultus æreâ effigie expressi non plus fulgent, quàm mores & ingenium versibus poëtæ. Ego verò non mallem scribere humiles sermones, quàm tua celebrare facinora, & situs regionum, & fluvios, & arces montibus inædificatas, & victos reges barbaros, & bella tuis auspiciis orbe toto finita, & templum includens Janum pacis custodem, & Romam te regnante Parthis metuendam; si quidem *tantum valerem, quantum exoptarem. At tua majestas non admittit exile carmen; & mea verecundia rem aggredi veretur, ad quam vires minimè sufficiunt. Porrò officia stultè gravant* eum, *quem colunt, præsertim cùm se protrudant versibus & carmine. Enimverò citiùs quisque discit, ac faciliùs recordatur id, quod deridet, quàm quod æstimat & miratur.* Ego quidem *sperno sedulitatem, quæ mihi molestiam creat; & dum usquam è cerâ effingi malè expresso vultu, aut versibus inconditis laudari: ne erubescam turpi factus dono, simulque*

ANNOTATIONES.

nempe Thebis, oriundus, sagacissimi nihilominus ingenii fuit. Verùm constat Bœotios ut plurimùm fuisse stupidos & hebetes, aut valdè crassos pro cœli & aëris ratione. Unde nata proverbia: *Sus Bœotica, auris Bœotica, Bœoticum ingenium.* Cic. 1. De leg. n. 79. *Videmus quàm varia sint terrarum genera . . . . aliæ, quæ acuta ingenia gignant, aliæ, quæ retusa. Quæ omnia fiunt ex cœli varietate, & ex dissimili aspiratione terrarum.* Idem De fato num. 7. *Inter locorum naturas quantum intersit, videmus; alios esse salubres, alios pestilentes . . . . Athenis tenue cœlum; ex quo acutiores etiam putantur Attici; crassum Thebis; itaque pingues Thebani,* &c.

247. *Varius.*] De eo lib. 1. Od. 6. & lib. 1. Sat. ult. sub finem.

248. *Nec magis expressi.*] Plutarchus refert Catonem censorium eos deridere solitum, qui statuarum cupiditate flagrarent, ignorantes se pictorum & fabrorum operibus gloriari; sui vero pulcherrimas imagines extare in civium animis. Vide lib. 4. Od. 8.

250. *Nec sermones ego mallem.*] Adverte prudentiam & modestiam poëtæ nostri. Ego, inquit, si epici carminis scribendi facultate pollerem, certò mallem res ab Augusto præclarè gestas versibus heroicis consignare, quàm satiras pedestri musâ scribere; verùm illius materiæ gravitati vires meas impares sentio; timeremque *splendida facta fœdis scriptis illinere* & maculare.

252. *Arces Montibus impositas.*] *Præsidia & custodias ubique deposuit . . . . per Rheni quidem ripam quinquaginta ampliùs castella direxit.* Flor. cap. ult.

253. *Tuis Auspiciis confecta.*] Vide lib. 4. Od. 4.

235. *Claustraque custodem, &c.*] Portas itaque Jani clausas, ut pacis tempore, l. 4. Od. 15.

256. *Formidatam Parthis.*] Lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5. lib. 4. Od. 15.

260. *Sedulitas autem, &c.*] Intempestivum officium nec utile nec gratum videtur, sed potiùs grave est.

262. *Discit enim citiùs, &c.*] Cic. pro Murænâ. *Cui placet, obliviscitur; cui dolet, meminit.*

264. *Neque ficto In peius, &c.*] Malim nullam è cerâ imaginem, quàm pravè fabricatam habere: ex more veteri, de quo nos alibi; Juvenalis autem fusè, Sat. 8.

267. *Pingui munere.*] Rudo & inepto carmine, inconditis insulsisque versibus.

Cum

cum laudatore meo patente cistâ jacens, deferar in vicum, ubi venduntur thus, aromata, piper, & quodcumque involvitur insulsis chartis.

Cum scriptore meo capsâ porrectus apertâ,
Deferar in vicum vendentem thus, et odores,
Et piper, et quicquid chartis amicitur ineptis.

ANNOTATIONES.

268. *Porrectus.*] Quasi cadaver.

270. *Quicquid chartis amicitur ineptis.*] De eâ insulsorum librorum infelici, sed justâ sorte dixi alibi. Vide lib. 1. Epist. ult. v. 12.

EPISTOLA II. Ad JULIUM FLORUM.

Excusat se, quod nec literas nec versus misisset.

O Flore, amice fidelis probo & illustri Neroni, si forte aliquis vellet tibi venundare servum Tibure aut Gabiis oriundum, atque tibi sic loquatur: Iste sincerus, & integer à capite ad calcem, tibi vendetur octo millibus nummorum; famulus promptus obsequi nutibus heri, literis Græcis eruditus, omnis disciplinæ capax: hunc velut *molle lutum ut libuerit finges: cantabit etiam sine arte, quod jucundum inter epulas. Nimiæ pollicitationes minuunt fidem, quando plusculum laudat merces venales, qui cupit eas citò vendere: at nulla me necessitas premit: in propriis bonis modicus sum: nullus negotiator sic tecum ageret: non alius* à te *idem à me facilè obtineret. Hic semel cessator fuit, atque, ut accidit* interdum,

FLore, bono claróque fidelis amice Neroni, [Ep]
Si quis fortè velit puerum tibi vendere natum
Tibure, vel Gabiis, et tecum sic agat: Hic et
Candidus, et talos â vertice pulcher ad imos,
Fiet, eritque tuus nummorum millibus octo:
Verna ministeriis ad nutus aptus heriles,
Literulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argillâ quidvis imitaberis udâ:
Quin etiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
Multa fidem promissa levant, ubi pleniùs æquo
Laudat venales, qui vult extrudere, merces. [15]
Res urget me nulla: meo sum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi: non temerè à me
Quivis ferret idem. Semel hic cessavit, et, ut fit,

ANNOTATIONES.

1. *Flore, bono, &c.*] Julius Florus ad bellum Pannonicum proficiscens cum Tiberio Nerone, petierat ab Horatio ut quæpiam ad se scriberet: cessantem vero, quanquam nihil pollicitum, subinde increpavit. Cui se Horatius excusat hâc Epistolâ: in quâ & eximia quædam ad poësim & ad benè beatèque vivendum pleraque documenta prescribit. Ad hunc ipsum Florum inscriptam vidimus jam Epist. 3. lib. 1.

Amice Neroni.] Is ipse est Tiberius Claudius Nero, qui Augusto in imperium successit. De eo jam antè.

2. *Si quis fortè velit, &c.*] Similitudo, quâ se apud Florum purgat Horatius.

3. *Tibure.*] Lib. 1. Od. 7. & 18. & lib. 2. Od. 6.

Gabiis.] Lib. 1. Epist 11. & 15.

Hic & Candidus.] Verba sunt mangonis usque ad versum 17.

6. *Verna.*] Servus ex ancillâ, natus domi.

7. *Litterulis Græcis imbutus.*] Erudiebant servos, ut pluris venderent. Terent. Eunuch. *Fac periculum in literis, fac in palæstrâ, in musicis: solertem dabo.*

10. *Multa fidem promissa levant.*] Subdolus negotiator vult videri non dare verba, cum maximè verba dat.

12. *Meo sum pauper in ære.*] Nullum æs alienum habeo, nil debeo cuiquam. Cic. pro Roscio comœdo: *Locuples erat: nihil debebat: in suis nummis versabatur.*

14. *Semel hic cessavit.*] Versutus mango fugacem servi animum ita declarat metu legis, ut potiùs dissimulare & tegere dicendus sit; ubi rem verbis involvit, extenuat, subornat.

In

In scalis latuit metuens pendentis habenæ.
Des nummos, excepta nihil te si fuga lædat.
Ille ferat pretium, pœnæ securus, opinor.
Prudens emisti vitiosum: dicta tibi est lex:
Insequeris tamen hunc, et lite moraris iniquâ.
Dixi me pigrum proficiscenti tibi, dixi
Talibus officiis propé mancum; ne mea sævus
Iurgares, ad te quòd epistola nulla veniret.
Quid tum profeci, mecum facientia jura
Si tamen attentas? Quereris super hoc etiam, quòd
Expectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis [351]
Ærumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
Perdiderat: post hoc vehemens lupus, et sibi et hosti
Iratus pariter, jejunis dentibus acer,
Præsidium regale loco dejecit, ut aiunt,
Summè munito, et multarum divite rerum.
Clarus ob id factum donis ornatur honestis,
Accipit et bis dena supèr sestertia nummûm.
Fortè sub hoc tempus castellum evertere prætor
Nescio quòd cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoque possent addere mentem:
I bone, quò virtus tua te vocat: i pede fausto,
Grandia laturus meritorum præmia. Quid stas?
Post hæc ille catus, quantumvis rusticus, Ibit,
Ibit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit.

se occultavit metu scuticarum ad scalas suspensarum. Trade pecuniam, si te non offendit fuga, quam excipio. Post hæc *accipiet mango nummos sine metu pœnæ, ut credo: tu sciens emisti pravum: significata tibi fuit conditio: hunc nihilominùs insequeris, & injustâ lite implicas. Te discedentem admonui me pigrum esse, & ad ejusmodi officia minimè sedulum; ne gravis irascereris, si nullas ad te literas mitterem. Quid verò profuit, quandoquidem leges mihi faventes aggrederis? Expostulas quoque, quoniam speratos versus haud misi fallax.* Verùm attende paulisper. *Luculli miles viæ subsidium multis laboribus comparatum amiserat integrum, dum nocte dormiret fatigatus. Inde lupus violens, tam sibi quàm hosti infensus, ardens famelicis dentibus, regis præsidium depulit statione probe munitâ, multisque opibus instructâ: ob id* verò *facinus pulchris muneribus afficitur, accipitque plus quàm viginti* millia *sestertiûm nummorum. Eodem fermè tempore volens imperator diruere castrum quoddam, cœpit hunc ipsum militem adhortari sermonibus, qui vel ignavo possent animos dare: Ito generose, quò te tua virtus vocat: perge felicibus auspiciis, magna pro faciendis munera consecuturus. Cur moraris? Tum ille astutus, etsi agrestis, ait: Vadat illuc, vadat, quo jubes, qui loculos amiserit.*

ANNOTATIONES.

14. *Ut sit in scalis, &c.*] Quòd segnis fuisset ad mandata peragenda, timuit loris stringi ac cædi. Hinc paululùm delituit, absuitque domo. Hic per ambages mango loquitur, ne uno verbo quoque odioso dicat, fugit: vel, semel fugit.

15. *In scalis.*] Ad terrorem servorum ita pendebant in scalis scuticæ, quas ob oculos semper haberent, ut à peccando deterrentur.

16. *Excepta nihil te si fuga lædat.*] Tandem fugam dicit breviter, excipitque: quod nisi faceret, redhibere acceptum pretium vel servum cogeretur legibus ædilitiis.

17. *Pœnæ securus.*] Non obnoxius legi ac pœnæ: non timens actionem redhibitoriam. Cic. Offic. 3. *In mancipio vendendo ea vitia dicenda sunt* (ut putà, esse mendacem, aleatorem, furacem, ebriosum, fugacem) *quæ nisi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.* Vide lib. Sat. v. 285. annot.

18. *Dicta tibi est lex.*] Pronunciata est tibi venditionis conditio.

21. *Talibus officiis propè mancum.*] Quasi manibus carentem, ac proinde ineptum ad scribendas epistolas.

26. *Luculli miles.*] L. Lucullus Romæ clarissimus Mithridatem Ponti, Tigranemque Armeniæ reges profligavit, opibus maximis celebratus.

30. *Præsidium regale.*] A rege Mithridate, vel Tigrane collocatum.

Loco summè munito.] Tigranocertam quidam intelligunt, ex Appiano in Mithridat. *quæ urbs capta exercitum ingenti prædâ ditavit:* seu alii melius, Nisibim Mesopotamiæ civitatem, quæ bene munita Tigranis opes servabat. Dio.

32. *Donis honestis.*] Qualia sunt phaleræ, torques, coronæ.

40. *Zonam.*] Castrensem crumenam & pecuniam, quam milites in Zonâ portare consueve-

Ego Romæ educatus & edoctus sum quantum damni Græcis attulisset Achilles offensus. Deinde *insignes Athenæ aliquantò plus doctrinæ contulerunt, nempè ut possem pravum ab honesto distinguere, ac veritatem indagare in nemore Academi. Sed infortunata tempora abstraxerunt me loco jucundo, & civiles fluctus militiæ imperitum appulerunt ad exercitum nequaquam parem viribus Augusti Cæsaris. Unde statim ut Philippi me exemerunt abjectum amputatis alis, spoliatumque domo & bonis paternis; audax inopia adegit carmina componere. Nunc autem possidens quantum sufficit, quibus pharmacis unquam curari possim, si satius non ducerem quiescere, quàm versus condere? Ætas defluens omnia* paulatim *aufert à nobis: jam eripuit jocos, amores, convivia, facetias: conatur & abstrahere* facultatem *poëticam: quid jubes* ut *agam? Denique non omnibus eadem placent. Tu versus lyricos amas, ille iambicos. Hic gaudet satiris & dicteriis mordacibus.* Et quidem *tres convivæ rarò idem appetunt, quin diversa longe dissimili gula volunt. Quid tribuam? quid negem? Tu recusas quod alius petit. Quod cupis, illud amarum & grave duobus videbitur.*

Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri
Iratus Grajis quantùm nocuisset Achilles.
Adjecêre bonæ paulò plus artis Athenæ: [59]
Scilicet ut possem curvo dignoscere rectum,
Atque inter silvas Academi quærere verum.
Dura sed emovêre loco me tempora grato,
Civilísque rudem belli tulit æstus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.
Unde simul primúm me dimisêre Philippi,
Decisis humilem pennis, inopémque paterni
Et laris et fundi; paupertas impulit audax,
Ut versus facerem: sed quod non desit, habentem,
Quæ poterunt unquam satis expurgare cicutæ,
Ni melius dormire putem, quàm scribere versus!
Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuêre jocos, Venerem, convivia, ludum:
Tendunt extorquere poemata: quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur amantq; [60]
Carmine tu gaudes: hic delectatur iambis;
Ille Bioneis sermonibus, et sale nigro.
Tres mihi convivæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario multùm diversa palato.
Quid dem? quid non dem? Renuis quod tu, jubet alter:
Quod petis, id sanè est invisum acidúmque duobus.

ANNOTATIONES.

rant. Evangel. Mar. c. 6. Gell. l. 15. c. 12. sic loquitur C. Gracchus: *Cùm Româ profectus sum, Quirites, zonas, quas argenti plenas extuli, eas, ex provinciâ inanes retuli.*

41. *Romæ nutriri mihi contigit.*] Lib. 1. Sat. 1.

42. *Iratus Grajis quantùm, &c.*] Id est, didici Homeri Iliadem, in quâ refertur Achilles ob ereptam sibi Briseïdem iratus secessisse à reliquo exercitu, itaque ita Græcis plurimùm nocuisse. Vide lib. 1. Od. 15. ad finem. Porrò studiorum olim initium ducebant pueri ab Homeri Achille. Unde proverbium de rudi & illiterato: *Ne iratum quidem Achillem novit.*

43. *Adjecêre bonæ, &c.*] Dein apud Athenas philosophiæ operam dedi. De Athen. l. 2. Sat. 7.

45. *Inter silvas Academi.*] Academia locus Athenis suburbanus, arboribus multis amœnus, illustrium etiam virorum monumentis exornatus, ubi philosophiam primus docuit Plato. Diogen. Laert. Alii nomen trahunt ab Academo, qui porticum ibi quandam extruxerit: alii à Cadmo.

46. *Dura sed emoverê loco, &c.*] Bello nempe civili flagrante, Brutus adversus Augustum colligens copias, Athenis iter habuit in Macedoniam: unde Horatium & alios quosdam juvenes Romanos ibi literis incumbentes abduxit: nostrum vero poetam tribunum militum constituit, quamvis *belli rudem*, ut patet.

48. *Cæsaris Augusti, &c.*] Commodè affectatur.

49. *Me dimisêre Philippi.*] Ad quam urbem in Thessalicis campis Augustus Brutum profligavit. Vide lib. 2. Od. 7.

50. *Decisis humilem pennis, &c.*] Amissis dignitate & patrimonio etiam per proscriptionem.

53. *Cicutæ.*] Non est quod vox hæc adeò torqueat interpretes sanè pro elleboro posita. Nam & Avicenna cicutam vocat nigrum elleborum. Itaque sensus est: quanta esset insania mea, si scribendis versibus etiamnum caput obtunderem, frangeremve? & quæ frigidiores herbæ possent temperare furorem hunc poëticum?

56. *Singula de nobis, &c.*] Altera non scribendi excusatio.

58. *Denique non eadem, &c.*] Tertia alia ratio & excusatio, quare versus nolit scribere.

60. *Bioneis sermonibus.*] Bion sophista à

Prætor

Præter cætera, me Romæne poemata censes
Scribere posse, inter tot curas, tótque labores:
Hic sponsum vocat, hic auditum scripta, relictis
Omnibus officiis: cubat hic in colle Quirini:
Hic extremo in Aventino: visendus uterque:
Intervalla vides humanè commoda. Verùm
Puræ sunt plateæ, nihil ut meditantibus obstet.
Festinat calidus mulis gerulísque redemptor;
Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum; [61]
Tristia robustis luctantur funera plaustris;
Hâc rabiosa fugit canis; hâc lutulenta ruit sus.
I nunc, et versus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes,
Ritè cliens Bacchi somno gaudentis et umbrâ.
Tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
Vis canere, et contracta sequi vestigia vatum?
Ingenium, sibi quod vacuas desumpsit Athenas,
Et studiis annos septem dedit, insenuitque
Libris et curis, statuâ taciturnius exit
Plerumque, et risu populum quatit: hîc ego rerum
Fluctibus in mediis, et tempestatibus urbis,
Verba lyræ motura sonum connectere digner?

Prætereà numquid putas me Romæ posse condere carmina tot inter sollicitudines & molestias? Hic rogat ut pro se *spondeam: ille* ut *audiam quæ composuit, dimissis quibuscumque officiis; alter habitat in colle Quirinali, alter in ultimo Aventino: ambos adire oportet: cernis loca satis distantia. At vacuæ sunt viæ, ut nihil cogitabundum impediat.* Imo *occurrit operum conductor* cum *mulis & bajulis properans; machina lapidem aut trabem ingentem attollit: pompa funebris decertat cum magnis plaustris: illâc rabiosa canis, istâc porcus cœnosus discurrit. Age modo, versus optimos animo finge.* Verùm *scriptor omnis petit solitudinem, urbésque vitat, jure cliens Bacchi quietem & otium amantis. Tu* verò *me jubes mediis in tumultibus noctis ac diei Lyrica scribere, & poëtarum ardua studia consectari? Ingeniosus quispiam Athenis tranquillis adductus,* ibique *septem* per *annos studiis operatus, sedulæ librorum incumbens* lectioni, *prodit interdum taciturnior* quàm *statua, & populo ludibrium exhibet.* Ergone *hic ego inter agitationes ac strepitus civitatis animum inducam meum aptare voces lyrâ canendas?*

ANNOTATIONES.

poëta, dictus Borysthenites, adeo mordax & dicax ut nemini parceret, sed Homerum ipsum salibus amarissimis prosciderit. Ejus meminit Plutarchus.

63. *Præter cætera.*] Quarta excusatio.

67. *Sponsum.*] Vide libro 2. Satirâ 6. ubi

. . . . . . *Romæ sponsorem me rapis.*

Auditum.] De recitandi more & vesaniâ jam dixi.

68. *Colle Quirini.*] Ad remotissimam urbis regionem.

69. *Extremo in Aventino.*] Ad oppositam urbis partem versus Tiberim.

70. *Intervalla vides, &c.*] Inter utramque illam regionem sunt nempe forum Romanum templum Jovis Feretrii, Capitolium, Palatium.

Humane commoda.] Ironicè, id est, valde incommoda ob longinquitatem itineris ac regionum diversitatem. Perperam istas voces aliqui separant.

Verùm Puræ sunt plateæ.] Prolepsis. At vacuæ impedimentis sunt viæ, atque inter eundum versus meditari licet. Imò, inquit Horatius, molestissima est vel ob istam rationem quælibet urbs valde frequens & populosa. Vide Juv. Sat. 3.

72. *Calidus redemptor.*] Ardens & inhians ad quæstum. Vide Od. 1. lib. 3.

73. *Ingens machina.*] Vel saxa ad muros, vel tigna ad contignationem attollens.

77. *Scriptorum chorus, &c.*] Ovid. Trist. 1.

Carmina secessum scribentis & otia quærunt.

Quintil. lib. 10. cap. 3. *Secretum & liberum arbitris locum, & quam altissimum silentium scribentibus maximè convenire nemo dubitaverit;* & paulò post: *Silentium & secessus & undique liber animus maximè optanda sunt.* Vide Juv. Sat. 7. v. 53. & seq.

78. *Cliens Bacchi.*] In tutelâ Bacchi esse poëtas dictum est alibi non semel.

80. *Contracta vestigia vatum?*] Angusta, ardua, difficilia. Vide Juvenal. modò cit. Alii leg. *contacta*, sed ineptè.

81. *Ingenium, sibi quod, &c.*] Si Athenis ludibrio est homo plusculum meditabundus, & quasi lectioni librorum immersus: quid essem ego Romæ, si per vias irem profundâ cogitatione abstractus, & tam à rebus quæ circa me sunt, quàm à me ipso ferè alienatus?

86. *Verba lyræ motura sonum.*] Versus Lyricos.

Frater erat Romæ consulti rhetor, ut alter
Alterius sermone meros audiret honores : [illegible]
Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
Quî minus argutos vexat furor iste poetas ?
Carmina compono, hic elegos, mirabile visu,
Cælatúmque novem Musis opus. Aspice primùm
Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
Spectemus vacuam Romanis vatibus ædem.
Moxetiam, si forte vacas, sequere ; et procul audi
Quid ferat, et quare sibi nectat uterque coronam.
Cædimur, et totidem plagis consumimus hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alcæus puncto illius : ille meo quis ? [illegible]
Quis nisi Callimachus ? si plus adposcere visus,

Insuper & alia quæ deterreant accipe : *Rhetor* quidam *erat Romæ frater jurisperiti, qui alter alterius perpetuas laudes audiebant. Hic illi quasi Gracchus, ille huic tanquam Mucius prædicabatur. Nihilò certè minus insania ista detineret poëtas loquaces? Odas ego scribo, hic elegias, opus admirandum & à novem Musis elaboratum. Animadverte primò quantâ cum arrogantiâ & anxietate contemplemur* Apollinis *templum Romanis poëtis destitutum. Deinde, si per otium licet, assectare quoque, & eminus ausculta quid quisq; afferat, & cur sibi lauream attribuat. Conficimur, totidemque vulneribus afficimus adversarium, lentâ pugnâ* usque *ad vesperam,* quasi *Samnites.* [illegible] *sententiâ sum Alcæus : ille meâ quis* erit? *quis, nisi Callimachus?* Si quid *amplius petere videatur,*

ANNOTATIONES.

87. *Frater erat Romæ, &c.*] Quinta ratio, ineptus & vanus poëtarum animus, quem similitudine explicat. Profectò jam pudere debet poëtam esse, inquit Horatius ; cùm insulsa vatum nostrorum arrogantia passim nauseam & offensionem ingeneret.

88. *Gracchus.*] Tiberius & Cajus Sempronii Gracchi & Corneliæ, ad Scipionum familiâ, filii : ambo eloquentiâ claruerunt ; sed popularibus tumultibus nimiùm indulgentes miserè & indecorè perierunt. Cic. de Arusp. respons. n. 42. *Tib. Gracchum secutus est Cajus Gracchus, quo ingenio! quantâ vi! quantâ gravitate dicendi! ut dolerent boni omnes non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem voluntatemque esse conversa.* Idem. de clar. orat *Fuit Gracchus diligentiâ Corneliæ matris à puero doctus, & Græcis literis eruditus . . . . . . Utinam in Tib. Gracch. Cajoque Carbone talis mens ad Remp. bene gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit. Profectò nemo his viris gloriâ præstitisset.*

Mucius.] Pub. Mucius *juris civilis intelligentiâ, atque omni prudentiæ genere præstans.* Cic. modò cit.

91 *Mirabile visu, &c.*] Judicio quidem ipsorum auctorum futili & insulso.

93. *Circum-Spectemus.*] Se quidem cum istis poëtastris jungit Horatius, ut gravius eos proscindat & confodiat.

94. *Vacuam Romanis vatibus ædem.*] Quandiu sua scripta non replebunt *ædem* seu bibliothecam Apollinis, eam Romanis vatibus vacuam putant inepti illi ; adeo se mirantur, & aliis omnibus præstantiores existimant.

96. *Quare sibi nectat uterque coronam.*] Quàm stultè laureâ se poëtica dignos putent.

97. *Cædimur, et totidem, &c.*] Invicem quasi vulneramur, & conficimur inani gloriæ opinione decepti, dum mutuis laudibus vanisque titulis & elogiis alii alios perperam exornamus. Alii de recitandi & audiendi vicissim molestâ occupatione intelligunt, afferuntque illud ex arte Poëticâ ; *Recitator acerbus quem arripuit tenet occiditque legendo*, sed minùs bene.

98. *Lento Samnites, &c.*] Parum ad rem est Samnitum pertinax adversus Romanos ad finem usque diei pugna, de quâ T. Liv. lib. 9. & Ennius :

Bellum æquis manibus nox intempesta diremit.

Aptiùs ergo intelligemus illud genus gladiatorum, quos ab armaturâ Samnites ciebant, quique inter epulas spectaculum adhibebant, *usque ad lumina, lento* etiam *duello* : quippe non gladiis sed sudibus decertantes, graves quidem ictus sed minimè plagas aut necem inferebant.

99. *Alcæus.*] Ab eo dicor alter Alcæus. De hoc Lyricorum coryphæo lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Puncto.] Examine, suffragio, judicio.

100. *Callimachus?*] Hic Elegiographorum princeps apud Græcos, Quintiliano etiam teste. Cyrene in Africa oriundus, floruit sub Ptolemæo Philadelpho & Euergete, plurima certe carmina scripsit, sed pervenerunt ad nos pauca duntaxat epigrammata, & hymni. Ex eo quædam imitari interdum & prædari studuere Catullus atque Propertius. Quod breves libros amaret Callimachus insimulantibus aiebat,

Ingens volumen ingens malum.

Fil

Fit Mimnermus, et optivo cognomine crescit.
Multo fero, ut placem genus irritabile vatum,
Cùm scribo, et supplex populi suffragia capto:
Idem, finitis studiis, et mente receptâ,
Obturem patulas impunè legentibus aures.
Ridentur, mala qui componunt carmina: verùm
Gaudent scribentes; et se venerantur, et ultro,
Si taceas, laudant quicquid scripsêre beati.
At qui legitimum cupiet fecisse poëma,
Cum tabulis animum censoris sumet honesti:
Audebit, quæcunque parùm splendoris habebunt,
Et sine pondere erunt, et honore indigna ferentur,
Verba movere loco, quamvis invita recedant,
Et versentur adhuc intra penetralia Vestæ. [864]
Obscurata diu populo bonus eruet, atque
Proferet in lucem speciosa vocabula rerum,
Quæ priscis memorata Catonibus atque Cethegis
Nunc situs informis premit, et deserta vetustas.
Adsciscet nova, quæ genitor produxerit usus;
Vehemens, et liquidus, puróq; simillimus amni,
Fundet opes, Latiúmque beabit divite linguâ:
Luxuriantia compescet; nimis aspera sano
Lævabit cultu; virtute carentia tollet:
Ludentis speciem dabit et torquebitur; ut qui
Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur.

dicetur Mimnermus, & exornabitur vocabulo quod optaverit. *Multa* quidem *perfero, ne irritem Poëtas, ut plurimùm iracundos, quando* quidpiam *compono, & vulgi approbationem enixis precibus flagito:* at *post finita studia cùm ad mentem redii, ipse aures occludam* antè *apertas temerè recitantibus. Deridentur qui scribunt inconcinnos versus, sed auctores ipsi sibi placent & applaudunt, ac felices vindicant quod composuerunt, si à te non laudentur. Verùm quisquis carmen exactum scribere voluerit, is cum chartâ accipiet animum boni critici: quæ dictiones minùs aptæ & pulchræ judicabuntur, ultrò expunget, etsi reluctantes amoveantur, & adhuc inclusæ sint in Vestæ sacrario: solers adhibebit splendidas rerum appellationes, ac diù populo ignotas producet: quas olim Catones & Cethegi usurparunt, nunc* autem *deformat turpis squalor & obsoleta antiquitas: finget novas quas auctor usus propagabit: ad instar fluminis rapidi ac* *itidi proferet divitias, ac sermone opulento ditabit Latium: redundantia coërcebit, duriora scitè xpoliet, inertibus vim addet: quasi ludens circumagetur, velut qui modò Satyrum, modò rudem Cylopem motu simulat.*

ANNOTATIONES.

101. *Mimnermus.*] De eo Poëtâ l. 1. Epist. 6. d finem.

105. *Obturem patulas, &c.*] Interdum ineptas legentium & recitantium ferre cogor: at postea indignor, aversor, abhorreo.

114. *Intra penetralia Vestæ.*] In conclavi, in crinio scriptoris, quæ nemini præter ipsum rutari licet; quemadmodum solus olim Pontix maximus adire poterat *abditos & penetrales* cos apud Vestæ fanum. Cic. vel sicut è temo Vestæ tanquam ex asylo quemvis extraxisse fas est. *Vestam* hic pro Lare poni quidam lunt. De Vestâ lib. 1. Od. 2.

115. *Obscurata diù, &c.*] Art. Poët. v. 70. *Multa renascentur, quæ jam cecidêre, &c.*

117. *Catonibus atque Cethegis.*] Vetustissimis atoribus, ferè coævis. Plin. lib. 7. c. 17. *Cato* nquit, *primus Porciæ gentis tres summas in homine res præstitisse existimatus est; optimus orator, optimus imperator, optimus senator. . . . . sator & quadragies causam dixit: nec quisquam pius postulatus, & semper absolutus.*

Cethegis.] Intelligendus hic M. Cornelius Cethegus, quem Cicero in Bruto commendat, cujusque eloquentiæ auctorem idoneum dicit Q. Ennium: quippe qui & ipse eum audierit, & de mortuo scribat: unde nemo suspicari possit, amicitiæ causâ esse mentitum. Is cum Pub. Sempronio Tuditano consulatum gessit, bello Punico secundo, annis ferè ducentis antequam hæc scriberet Horatius. Ennius in Annal.

Additur orator Corneliu' suave loquenti
Ore Cethegus . . . .
Flos delibatus populi, Suadæque medullo.

Vide Quintil. lib. 2. cap. 15. ubi horum facit mentionem.

119. *Adsciscet nova.*] Vide Art. Poët. v. 46. & seq.

124. *Ludentis speciem dabit.*] Eâ subtilitate scribet ut ludere videatur, adeo res quæque luculenter & facilè scriptæ apparebunt, ut *sibi quivis speret idem*; at *sudet multum frustraque laboret ausus idem.* Art. Poët. v. 240. Vide ibi annot.

125. *Ut qui Nunc Satyrum, nunc, &c.*] Velut

Prætulerim scriptor delirus inérsque videri,
Dum me delectent mala me, vel denique fallant,
Quàm sapere, et ringi. Fuit haud ignobilis Argis
Qui se credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus sessor plausórque theatro;
Cætera qui vitæ servaret munia recto
More; bonus sanè vicinus, amabilis hospes,
Comis in uxorem, posset qui ignoscere servis,
Et signo læso non insanire lagenæ:
Posset qui rupem et puteum vitare patentem.
Hic, ubi cognatorum opibus curisque refectus,
Expulit elleboro morbum bilémque meraco,
Et redit ad sese: Pol me occidistis, amici,
Non servâstis, ait; cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error.
Nimirum sapere est abjectis utile nugis,
Et tempestivum pueris concedere ludum;
Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis;
Sed veræ numerósque modósque ediscere vitæ.
Quocirca mecum loquor hæc, tacitúsque recordor;
"Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ,
"Narrares medicis: quod, quantò plura parâsti,
"Tantò plura cupis, nulline faterier audes?

Ego certè *malim haberi poëta vesanus & insulsus, dummodò placeant mihi, vel etiam ignota sint vitia mea; quàm bene scribere &* animo *cruciari. Argis fuit quidam non plebeius, qui credebat se audire tragœdos excellentes in vacuo theatro sedens & applaudens: cæterùm honestæ vitæ officia non omittebat, probus omninò vicinus, benignus hospes, bonus erga conjugem, mitis in servos, nec supra modum excandescens si fractum* inveniret *lagenæ sigillum: denique rupem vel puteum facilè devitabat. Ille affinium curâ & auxilio sanatus, pulso morbo & bile per elleborum purum, ad mentem sanam reversus, dixit: Profectò me occidistis, ô amici, non servâstis, cui gaudia sic abstulistis, & mentis errorem jucundissimum eripuistis per virtutem* medicamentorum. *Scilicet expedit sapientiæ studere, objectis nugis; & pueris relinquere ludum* ætati *congruum.* Jam *non* ampliùs juvat *sectari voces chordis Latinis canendas, sed rectæ vitæ rationes & instituta scrutari. Quapropter ita mecum reputo, & facitè statuo: si nulla aquarum abundantia sitim placaret, medicis diceres: cur autem nemini audes fateri, quò plus habes, eò plus te appetere?*

ANNOTATIONES.

eximius pantomimus gestibus exprimens nunc agilem Satyrum, nunc tardum Cyclopem, tantâ quidem arte, ut ipsa Satyri, vel Cyclopis natura & persona agere credatur: quod quidem pariter æmulari se posse quisque spectantium facilè sibi persuaserit: verùm si rem tentet jam difficultatem sentiat. Vide lib. 1. Sat. 5. v. 63.

126. *Prætulerim scriptor, &c.*] Videtur per prosopopœiam induci Florus vel alius quispiam, hæc dicens & concludens ex rationibus ab Horatio prolatis.

128. *Ringi.*] Stomachari, intimis sensibus angi. Cic. ad Attic. lib. 4. Epist. 5. *Hi subringentur, qui villam me moleste ferunt habere, quæ Catuli fuerat.*

Fuit haud ignobilis Argis.] Homo ille vocabatur Lycas, ex vet. Comment. De *Argis* urbe, lib. 1. Od. 7. annot.

129. *Qui se credebat, &c.*] Idem Abydi gestum narrat Aristoteles. Vide Athenæum l. 12. in fine, ubi similem refert de insano historiam sat lepidam. Thrasylaus nempe quidam (Thrasyllum vocat Ælianus, Var. lib 4. cap. 25.) suas esse putabat naves omnes in Piræum appellentes; has recensebat, excipiebatque tanto gaudio, quàm si dominus fuisset earum rerum omnium, quæ advenissent salva. Is verò Critonis fratris curâ sanatus, affirmabat lætum se prius ac beatum vixisse ea dementiâ; quippe omnis molestiæ expers, & multam voluptatem animo perciperet.

134. *Signo læso lagenæ.*] Lagenas vini obsignebant olim adversus fraudem servorum. Cic. lib 16. Epist. 26. ad Tironem; *Olim memini lagenas etiam inanes obsignare, ne dicerentur furtim exsiccatæ fuisse.* Pers. Sat. 6. v. 17.

Et signum in vapidâ naso tetigisse lagenâ.

Insanire.] Irasci nimium, usque ad furorem & insaniam.

140. *Mentis gratissimus error.*] Vide Athenæum paulò ante cit. ubi ait, jucundissimas esse insanorum delicias.

141. *Nimirum sapere est abjectis, &c.*] Transit ingeniosè Horatius ad aliam materiam, nempe moribus corrigendis potius quam verbis concinnandis & numerandis studere jam expedit, ubi Flori vitia solerter notat.

146. *Si tibi nulla sitim, &c.*] In morbis

Si vulnus, tibi monstratâ radice vel herbâ
Non fieret levius, fugeres radice vel herbâ
Proficiente nihil curarier. Audieras, cui
Rem Di donarent, illi decedere pravam
Stultitiam; et cùm sis nihilo sapientior, ex quo
Plenior es, tamen utèris monitoribus îsdem?
At si divitiæ prudentem reddere possent,
Si cupidum timidúmque minùs te; nempe ruberes,
Viveret in terris te si quis avarior uno."
Si proprium est, quod quis librâ mercatur & ære;
Quædam, (si credis consultis) mancipat usus;
Qui te pascit ager, tuus est: et villicus Orbî
Cúm segetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum sentit: das nummos, accipis uvam,
Pullos, ova, cadum temeti: nempe modo isto
Paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis,
Aut etiam suprà, nummorum millibus emptum.
Quid refert, vivas numerato nuper, an olim?
Emptor Aricini quondam Veientis et arvi,
Emptum cœnat olus, quamvis aliter putat; emptis
Sub noctem gelidam lignis calefactat ahenum.
Sed vocat usque suum, quà populus adsita certis
Limitibus vicina refugit jurgia: tanquam
Sit proprium quidquam, puncto quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte supremâ

Si ægritudo non lavaretur plantâ vel radice tibi indicatâ, sperneres radicem aut plantam nihil remedii afferentem: auditu acceperas, Diis opes largientibus, hominem insaniâ istâ liberari; factus autem locupletior quanquam nihilo magis sapis, tamen auscultas semper *eosdem monitores. At si opes meliorem, si minus avarum & solicitum efficerent,* jure *quidem erubesceres, si quisquam in orbe esset te solo cupidior.* Jam verò, *si proprium est quod quisque soluto pretio emit; si quædam usus addicit, ut aiunt jurisperiti, tuus est ager qui te alit, & villicus Orbii occans segetes, ut tibi dein triticum vendat, te herum sentit: datâ pecuniâ mercaris uvam, pullos, ova, cadum vini; ita nimirum paulatim emis agrum fortasse millibus nummorum trecentis vel ampliùs comparatum. Quid interest* seu *nuper seu dudum soluto vivas? Possessor vetus agri Veientis & Aricini emptum comedit olus, quamvis aliter existimet; emptis lignis ahenum calefacit sub noctem frigidam. Atque suum appellat usque ad populum juxta plantatum,* quæ *certis finibus dirimit controversias vicinorum. Quasi* verò *proprium aliquod sit, quod momento fluxi temporis mutet dominus & in alterius possessionem transeat, vel precibus, vel emptione,*

ANNOTATIONES.

poris, consulitur medicus; in morbis animi, dissimulatur celaturque malum, nec ullum proinde remedium quæritur.

151. *Audieras.*] A Stoicis didiceras.

154. *Monitoribus isdem?*] Vel cupiditatibus, vel avaris qui ut rem semper augeas, admonent: quasi sapientia & felicitas unà cum opibus accrescerent.

158. *Si proprium est, quod quis, &c.*] Agit adversus eos, qui multos agros emunt, magnam pecuniæ vim congerere student.

Librâ mercatur & ære.] Olim rei pretium seu pecunia pendebatur: postea numerari cœpit.

159. *Mancipat.*] Jus & possessionem certam tradit, usu continuato per tempus lege definitum.

160. *Qui te pascit ager, tuus est.*] Tum emtione tum usurpatione proprius tibi dicendus est ager, cujus fructibus uteris licet emptis. Cic. l. 7. Epist. 30. *Id cujusque est proprium, quo quisque fruitur atque utitur.*

161. *Occat.*] Sparsum semen terra operit glebas vertando & frangendo.

162. *Te dominum sentit.*] Quamvis Orbii dicatur ager & villicus: tu tamen magis dicendus es dominus, cui fructus fert ager, & cui laborat villicus.

166. *Numerato nuper, an olim?*] Qui agrum mercatur, fructus quidem universos præsentes & futuros emit dato semel integro pretio: qui verò necessarios in diem fructus mercatur, agrum emit paulatim numerato pretio & partes dato.

167. *Aricini.*] Aricia oppidulum Latii.

Veientis.] Veii urbs Hetruriæ.

168. *Quamvis aliter putat.*] Non est quod inempta dicat olus & ligna. Scilicet eorum olim pretium numeravit & solvit, quando agros solutâ pecuniâ emit.

170. *Sed vocat usque suum, &c.*] Prolepsis. Vide lib. 2. Sat. 2. sub finem.

173. *Nunc prece, &c.*] Quatuor ista sunt rem capiendi genera: *prece,* per donationem precibus, officiis, aut aliâ ratione captatam: *pretio,* em-

Permutet dominos, et cedat in altera jura.
Sic quia perpetuus nulli datur usus, et hæres [20]
Hæredem alterius, velut unda supervenit undam;
Quid vici prosunt, aut horrea? quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
Argentum, vestes Gætulo murice tinctas,
Sunt qui non habeant, est qui non curet habere.
Cur alter fratrum cessare, et ludere, ut ungi,
Præferat Herodis palmetis pinguibus; alter
Dives et importunus, ad umbram lucis ab ortu
Sylvestrem flammis et ferro mitiget agrum;
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum, [21]
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum
Quodque caput, vultu mutabilis, albus, et ater.
Utar, et ex modico, quantum res poscet, acervo
Tollam; nec metuam, quid de me judicet hæres,

vel per violentiam, aut per mortem. Quoniam igitur nemo habet usum perpetuum, atque hæres hæredi sic ut fluctus fluctui succedit; quid proficiunt villæ aut horrea? quorsum Lucani agri Calabris adjuncti, si magna parvaque abripit mors nequaquam auro placabilis? Lapillos, marmor, ebur, Etrusca signa, picturas, argentum, vestes Getulicâ purpurâ tinctas multi non possident; quidam nec cupiunt possidere. Quare fratrum alter otium, nugas, unguenta habere malit, quàm optima palmeta Herodis; alter autem licet opulentus agrum sterilem laboriosè domet igne & vomere, à primâ luce usque ad vesperam; novit Genius, qui comitatur sidus orui præsidens, humanæ naturæ Deus, qui cum singulis hominibus interit, faciem habens multiplicem, propitius, & adversus. Quæ cùm ità sint, *bonis utar, & ex parvo cumulo desumam quod opus erit; nec curabo quid hæres de me censeat,*

ANNOTATIONES.

ptione, *vi*, ereptâ veteri domino possessione, seu per vim armorum, seu per fraudem & iniquas lites: *sorte supremâ*, cum hæreditario jure obveniunt bona.

177. *Quid vici prosunt.*] Quidam legunt, *vites*, id est, vineæ.

Calabris Saltibus adjecti Lucani.] Calabriæ pariter & Lucaniæ opima valde pascua erant. De contiguis illis ad ultimam Italiam regionibus jam dictum in Epod. 1.

180. *Tyrrhena sigilla.*] Imagines parvas ex Hetruriâ, quam regionem primò incoluerunt populi à Tyrrheno Atyos (qui unus è posteris Herculis) filio nominati, & è Lydiâ huc deducti.

181. *Gætulo murice.*] *Purpuræ florem illum tingendis expetitum vestibus murices* (pisciculi) *in mediis habent faucibus . . . Præcipuus in Meninge Africæ & Gætulo littore Oceani.* Plin. lib. 6. cap. 36. De Grætuliâ dixi lib. 1. Od. 23. & lib. 2. Od. 20.

183. *Alter fratrum.*] Designat Mitionem & Demeam fratres, quorum alter in urbe quietus degebat, alter ruri duris se laboribus exercebat, apud Terent. Adelph.

184. *Herodis palmetis.*] Agris Judææ fertilissimis, & Jurichuntinis palmis, è quibus opimus redit proventus. Illic verò Herodis regia erat. Strabo lib. 16. *Hierichus campus à montanâ quadam circumdatus, quæ in amphitheatri speciem ad ipsum declinat. Ibi est palmetum, habens & alias feraces arbores, sed plures palmas: ad stadia centum extenditur irriguum totum ac villis frequens. Illic etiam visitur Herodis regia, & balsami viridarium. Indè verò amplus est reditus & ingens vectigal.* Vide & Plin. lib. 5. cap. 17.

Herodis.] Herodes apud Judæos regnavit temporibus Augusti in patribus Syriæ: inquit vet. Schol. ad Persii Sat. 5. v. 180. De eo nos amplius ibidem.

186. *Silvestrem flammis.*] Rem fusè explicat Virgilius Georgic. 1. v. 84, & seq.

Sæpe etiam steriles incendere profuit agros,
Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis.
Sive inde occultas vires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt: sive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias, & cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat quà succus in herbas:
Seu durat magis, & venas astringit hiantes:
Ne tenues pluviæ, rapidive potentia solis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

187. *Genius.*] Numen quod rebus gignendis præest, & simul cum nascente nasci, cum moriente mori credebatur. Ammian. Marcell. l. 21. Censorin. de die natali. Plutarch. lib. de interit. orac. &c.

189. *Albus, & ater.*] Duplicem cuique genium veteres assignabant, bonum & malum. Bruto cubanti narrant observatam olim speciem corporis horrifici, & quærenti, quis Deus vel homo esset,

Quod

Quòd non plura datis invenèrit: et tamen idem
Scire volam, quantum simplex hilarísque nepoti
Discrepet, et quantum discordet parcus avaro.
Distat enim, spargas tua prodigus, an neq; sumptum
Invitus facias, neque plura parare labores:
Ac potiùs, puer ut festis Quinquatribus, olim
Exiguo gratóque fruaris tempore raptim.
Pauperies immunda procul domûs absit: ego, utrum
Nave ferar magnâ an parvâ, ferar unus et idem. [8. 9]
Non agimur tumidis velis Aquilone secundo:
Non tamen adversis ætatem ducimus Austris:
Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extrémis usque priores.
Non es avarus; abi. Quid? cætera jam simul isto
Cum vitio fugêre? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, et irâ?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos lemures, portentáque Thessala rides?

quia non retulerit majores opes quam mihi donatæ sint. Ipse tamen cupiam nôsse quid bonus læsusque differat à luxurioso, & quantum distet frugalis à sordido. Quippe latum discrimen est utrum bona tua malè profundas, an sponte insumas; nec majora congerere studeas: quin potiùs raptim utaris deinceps brevi & jucundâ ætate, sicut puer feriis Quinquatribus. Ne res familiaris inops aut sordida sit: cæterùm *seu amplâ seu exiguâ cymbâ vehar, ipse idemque ero. Non inflatis* quidem *velis feror prospero Aquilone: at nec Austris contrariis vexito, viribus, ingenio, decore* externo, *virtute, gradu, facultatibus, primorum ultimus* sum: *at ultimos antecedo. Non avarus es; euge: Quid? an cætera quoque vitia cum illo absunt?* num *liber est animus ambitione vanâ, timore mortis, & iracundiâ?* nunquid *spernis insomnia, magorum terriculamenta, prodigia, veneficas, umbras nocturnas, & Thessalorum ostenta?*

ANNOTATIONES.

& quid vellet; respondisse, Malus ego tuus genius sum; hodiè me ad Philippos videbis. Cui Brutus intrepidè: Videbo, Plutarch.

192. *Plura datis.*] A Mæcenate, ab Augusto.

193. *Simplex.*] Non sumptuosus aut prodigus, at *bilaris* & honestè bonis utens.

197. *Puer ut festis Quinquatribus.*] Plenâ & liberâ mentis hilaritate, quemadmodum pueri hilariter omninò transigunt dies feriatos sibi concessos in Quinquatribus.

Quinquatribus,] Quinquatria vel potiùs Quinquatrus pluralis numeri, dies erant festi in honorem Minervæ, quibus à studio vacabant pueri, & minerval suis magistris deferebant. Nomen vel à dierum numero, quòd celebrarentur quinto die post Idus. Varro 5. de L. L. Gell. lib. 2. cap. 21, &c. vel quòd eâ die Minervæ ædes in Aventino consecrata sit. Festus. Alii aliter. Ovid. Fast. 3.

Una dies media est, & fiunt sacra Minervæ;
Nominaque à junctis quinque diebus habent.

201. *Non agimur tumidis, &c.*] Allegoria. Id est, Ego non opes habeo ingentes, nec sumptuosè vivo: at nec paupertate conflictor, nec sordido victu immundam aut miseram ætatem ago.

208. *Somnia, terrores, &c.*] An sapienter & fortiter contemnis vana quæque terriculamenta? Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 9. & seq.

209. *Lemures,*] Pers. Sat. 5. v. 185. *nigros lemures* vocat: id est, umbras seu larvas, quibus noctu infestantur domus: quas procurandi seu expiandi rationem docet Varro lib. 1. de vitâ pop. Rom. Ovid. Fast. 4. Vide Plin. lib. 7. Epist. 27. in quâ pleraque refert ejus generis phantasmata tum suis tum aliorum oculis observata. *Erat Athenis,* inquit, *spatiosa domus sed infamis & pestilens. Per silentium noctis, sonus ferri, & si attenderes acriùs, strepitus vinculorum, longiùs primo, deinde proximè reddebatur: mox apparebat idolon, senex macie & squalore confectus, promissâ barbâ, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus tristes diræque noctes per metum vigilabantur, &c.*

Portentaque Thessala, &c.] Miracula perpetrata à Thessalis per artem magicam & veneficia, quibus ii maximè pollebant, à Medeâ edocti, ut aiunt. Plinius lib. 30. cap. 1. magiam apud Thessalos propagatam scribit. Hinc & *mulier Thessala,* pro magâ & veneficâ, in proverbium abiit.

Thessala.] Thessalia pars fuit regni Macedonici perampla, quanquam distincta regio, inter Peneum fluvium ad Boream, & Thermopylas ad Austrum, ab occidente Epirum habet, Ejus præcipua urbs Larissa fuit, Achillis natalibus inclyta.

Natales gratè numeras? ignoscis amicis?
Lenior et melior fis accedente senectâ?
Quid te exempta juvat spinis de pluribus una?
Vivere si rectè nescis, decede peritis.
Lusisti satis, edisti satis, atque bibisti;
Tempus abire tibi est: ne potum largiùs æquo
Rideat, et pulset lasciva decentiùs ætas.

num *hilariter annos* tuos *recenses?* an *indulges amicis?* an *ingravescente ætate fis benignior ac probior?* Enimve ò *quid tibi prodest unam de multis spinis avulsisse? Si nescis benè vivere, da locum melioribus: sat nugatus es, satis edisti & bibisti:* jam *tempus est,* ut *abscedas: ne plusculum te lascivientem derideant & exagitent juvenes convenientiùs lascivientes.*

ANNOTATIONES.

201. *Natales gratè numeras?*] Libenterne ætatis annos recenses? an non horres mortis accedentis mentionem? hoc enim pusilli est animi.

211. *Lenior & melior fis accedente senectâ?*] Tunc certè, aut nunquam, minui debent animi perturbationes, tum deferveścente sanguine, tum usu rerum & sapientiâ crescente.

212. *Quid te exempta juvat, &c.*] Quid juvat unum vitium expulisse, si alia supersunt & torquent? Quid prodest avaritiam expugnasse, si ambitio, si ira, metus, superstitio, animum adhuc tuum obsident & cruciant?

214. *Lusisti satis, &c.*] Ex Homeri Odyss. *Affatim edi, bibi, lusi.*

Q. HORATII FLACCI

EPISTOLA

AD

PISONES:

SIVE DE

ARTE POETICA LIBER.

SEU è Demetrio Phalereo, seu è Neoptolemo Pario, seu potiùs ex Aristotele, seu è proprii ingenii acrisque judicii fœcunditate, sagacitate, opibus, hauserit potissimùm Flaccus noster; certè eminentissima quæque scribendi carminis præcepta hoc libello complexus est. Attamen Artem Poëticam vix appellem cum Quintiliano & aliis: malim verò Epistolam nuncupare cum nonnullis eruditis; tum ob inspersum indentidem satiricum salem, tum ob præceptiones aut carptim aut saltuatim datis. Hinc enimverò animo meo consilium pridem subiit,

ordine

ordine quodam adhibito illustrare hanc Horatii partem; si quod est eximium illustrari potest. Liberaliter accipe, Lector, opellam hanc meam; dico libellum, quo Epistolam ad Pisones in Artis Poëticæ formam utcunque redegi, olim jam editum, nunc verò à me recognitum rursusque tibi propositum.

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLA
AD
PISONES:
SIVE DE
ARTE POETICA LIBER.

HUmano capiti cervicem pictor equinam [373]
Jungere si velit, et varias inducere plumas
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa supernè;
Spectatum admissi risum teneatis, amici?
Credite, Pisones, isti tabulæ fore librum
Persimilem, cujus, velut ægri somnia, vanæ
Fingentur species: ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ. Pictoribus atque Poëtis

INTERPRETATIO.

Si pictor humano capiti addat collum equinum, diversasque plumas apponat membris hinc & inde collectis, adeò *ut mulier vultu pulchra deformem piscis caudam habeat; an cachinnos cohibere* possitis, ô *amici ad spectandum introducti? ô Pisones, credite similem huic tabellæ fore librum, cujus sicut ægrotantis insomnia inanes formæ conflabuntur;* ità *ut nec finis nec principium ad unum quid referatur.* Atqui *pictoribus & poëtis*

ANNOTATIONES.

1. *Humano capiti, &c.*] Per ridiculæ & monstrosæ picturæ similitudinem primo loco docet Horatius, uniforme opus, ejusque partes homogeneas esse oportere; tum ut cohæreant & conveniant universa & singula, tum ut ad quid unum omnia respondeant. Vide Aristot. Poët. cap. 1. & seq.

3. *Undique collatis.*] Diversorum animalium membris corpus unum monstrosum constantibus.

6. *Pisones.*] Horum familia Romæ dudum nobilis ac numerosa. Calpurnii vocati sunt à Calpo Numæ filio; unde posteà, *Vos ô Pompilius sanguis.* Porrò scribit Horatius ad patrem & ad filios Pisones, præsertim verò ad hos; quorum pater L. Piso Consul cum Druso Libone, anno U. C. 738. Augusto gratiosus extitit, aliisque muneribus in Rep. egregiè perfunctus est; cæterùm literarum ac literatorum impensè amans.

7. *Ægri somnia,*] Corruptis morbo perturbatisque humoribus, cerebroque malè affecto, portentosa giguntur insomnia.

Quid-

quodcunque libuit semper etiam licuit. Fateor; atque hanc indulgentiam petimus æquè & largimur: verùm non adeò ut aspera mitibus, angues volucribus, agni tigribus socientur.

Initiis grandibus sæpe & magnificis subjunguntur unus vel duo centones purpurei, qui longè refulgeant: quando describitur lucus, fanum Dianæ, rivulus per amœnos campos decurrens, aut fluvius Rhenus, iris. At non erat tunc ap'us istis locus. Et fortasse nosti pingere cupressum. Quorsum verò istud, si pacto pretio pingendus est homo *fractâ nave emergens nudus? amphora formari cœpta est; cur rotâ revolutâ urceus prodit? Denique simplex & unum planè sit id quod componis.*

O pater, & juvenes patre digni, nos poëtæ ut plurimùm imagine recti fallimur. Si conor esse brevis, obscurus evado. Polita consectanti spiritus & vires haud suppetunt: qui vult loqui sublimia, turgidus fit: securus nimis & ardua metuens fit humilis; qui rem [illegible] *a quo variare nititur,*

Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.
Scimus; et hanc veniam petimúsque damúsque
vicissim: [174]
Sed non ut placidis coëant immitia, non ut
Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.
Incœptis gravibus plerumque et magna professis
Purpureus latè qui splendeat unus et alter
Assuitur pannus; cùm lucus et ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluvius describitur arcus.
Sed nunc non erat his locus: et fortasse cupressum
Scis simulare: quid hoc, si fractis enatat exspes
Navibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit
Institui: currente rotâ cur urceus exit?
Denique sit quid vis simplex duntaxat et unum. [illegible]
Maxima pars vatum, (pater, et juvenes patre digni)
Decipimur specie recti. Brevis esse laboro,
Obscurus fio: sectantem lævia, nervi
Deficiunt animíque: professus grandia turget:
Serpit humi tutus nimiùm timidúsque procellæ.
Qui variare cupit rem prodigialiter unam,

ANNOTATIONES.

12. *Sed non ut placidis,*] Nec pictor, nec poëta debet fingere unquam naturæ repugnantia.

14. *Incœptis gravibus.*] Præcipit vitandas digressiones futiles & ineptas; atque locos communes intempestivè haud tractandos: quem ad scopulum frequenter impingunt illiduntúrque phëtastri. Vide quam aptè & quàm non prolixè Virgilius describat *pestilentiam,* Geor. 3. *famam* Æn. 4. &c. Lucanus contra *more suo omnia ponit in excessu.* Scal. l. 5. c. 15. Idem de eod. l. 6. c. 3. *Lucani effrænis mens, sui inops, serva impetui, atque idcirco immodica, raptaque calore simul & calorem ipsum rapiens.*

15. *Purpureus late qui, &c.*] Non magis splendet carmen locis communibus perperam tractatis, quam vestis assuto centone purpureo. Vide supra l. 2. Epist. 1. 73.

16. *Lucus & ara Dianæ,*] Nemus Aricinum, ubi ara Dianæ sacra: quæ poëtis materia frequens, tum ob amœnitatem loci, tum ob Dianæ Tauricæ Orestisque miram & fatalem historiam multiplicis argumenti fertilem.

18 *Flumen Rhenum.*] Hoc celebrare affectabant in gratiam Aug. Cæsaris, cujus ibi victoriæ multæ & præclaræ, Suet. Octav. c. 21. & Dio. l. 34, &c.

Pluvius arcus.] In eo describendo sæpiùs insulsè morabantur imperiti: at raró, & paucis Virgilius Æneid. 4. v. 700.

20. *Si fractis enatat exspes.*] Mos erat naufragorum, pictum in tabella naufragium circumferre ad corrogandam stipem. Vide Pers. Sat. 1. v. 89. Juvenal. Sat. 14. v. 301. & seq.

21. *Amphora cœpit Institui, &c.*] Amphora vas grande, *urceus* vas exiguum, notant principium grave paulò pòst in minuta & levicula abiens & evanescens. Isto loco utuntur S. Hieron. ad Lætam, aptius autem Sidonius Apoll. Epist. 16.

22. *Currente rotâ.*] In operis progressu. Metaph. à rotâ figulari.

23. *Quidvis.*] Al. *quodvis.*

25. *Brevis esse laboro, Obscurus fio:*] Quintil. l. 4. c. 2. *Nimium corripientes omnis sequitur obscuritas.* Summorum poëtarum est magnum sensum paucis efferre. Virgil. Æneid. 3. v. 11.

. . . . . *Campus ubi Troja fuit.*

Pers. Sat. v. 38.

Virtutem videant, intabescantque relictâ.

26. *Sectantem lævia nervi Deficiunt.*] Sententiarum majestas, spiritûs poëtici vis & altitudo sæpe deest: deeratque versibus Neronis à Persio derisis Sat. 1.

27. *Professus grandia turget:*] Magniloquentia orationi inflatæ affinis est.

28. *Serpit humi tutus.*] Qui non audet assurgere, repat necesse est. Id vitii habent Valer. Flacc. Argon. Silius Italic. &c.

29. *Qui variare cupit.*] Varietate carmen [illegible]

Delphinum silvis appingit, fluctibus aprum.
In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte,
Æmilium circa ludum faber imus et ungues
Exprimet, et molles imitabitur ære capillos,
Infelix operis summâ, quia ponere totum
Nesciet: hunc ego me, si quid componere curem,
Non magis esse velim, quàm pravo vivere naso,
Spectandum nigris oculis, nigróque capillo.
Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus: et versate diu, quid ferre recusent [876]
Quid váleant humeri. Cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit et venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici,
Pleraque differat, et præsens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc spernat, promissi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis cautúsque serendis:
Dixeris egregiè, notum si callida verbum
Reddiderit junctura novum, si fortè necesse est
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget; dabitúrque licentia sumpta pudenter.
Et nova factáque nuper habebunt verba fidem, si

delphinum silvis, aprum mari appingit. In vitium impellit vitii fuga non solers.

Ignobilis statuarius ad Æmilianum ludum habitans *ungues ac tenues capillos ære finget* optimè, *opus* tamen dabit *inconcinnum, quia totum perficere nequit. Huic* ego *similis esse quidpiam scribens tam nolim, quàm nigris oculis & capillis speciosus, indecoro esse naso.*

Quicunque aliquid componitis, eligite materiam viribus vestris parem: diúque perpendite quid possitis & quid nequeatis exequi. Qui rem solerter elegerit, haud carebit elocutione & pulchrâ dispositione.

Ordinis, ut opinor, hæc erit vis & perfectio; ut jam quædam dicat, plura verò *quæ jam dicenda* videantur *alium in locum reservet: alia assumat, alia relinquat scriptor poëmatis polliciti.*

Porrò *in vocibus proferendis sobrius & prudens: præclarè dices, si solers conjunctio novam fecerit dictionem vulgarem: quod si oporteat res abstrusas exprimere signis insolitis, licebit procudere* verba *succinctis Cethegis inaudita*; debetque *licentia concedi verecundè usurpata. Voces autem recentes & novæ locum obtinebunt, si à*

ANNOTATIONES.

ac delectat: at si præter modum illa fit, tam prodigiosa videbitur, quàm delphinus in silvis, aper in mari pictus; quique sic vel tabellam pictor vel carmen poëta insignire gestit, ridiculus evadit. Profana figmenta sacris rebus ineptè interserit Sannazarius.

32. *Æmilium ludum.*] Ludum gladiatorium Æmilii.

37. *Nigris oculis, &c.*] Hi olim in laude erant, ut alibi dictum est.

38. *Sumite materiam.*] Tertium præceptum quod esse primum debuit, inquit Scaliger Poët. l. 6.

42. *Ordinis hæc virtus.*] Quartum de ordine, *quod sanè mutilè docet.* J. Scalig. modò cit.

43. *Jam nunc dicat, &c.*] Historia rerum seriem enariat secundùm ordinem temporum: at contrà poësis artificiosam requirit rerum dispositionem. Patet ex Homeri Odysseâ, & Iliade. Sic in Virgilii Æneide liber primus esse debuisset qui secundus est, & tertius esse qui est primus. Vide posteà vers. 146. & seq.

45. *Promissi carminis*] Diù ante exspectati quod si opinioni non respondet, statim exploditur.

46. *In verbis etiam tenuis.*] Jam de partibus elocutionis. Verba licet nova facere; sed modus servandus. Cic. in Bruto. Quintil. l. 1. c. 5. *Nova verba non sine quodam periculo fingimus, &c.* Gell. l. 1. c. 12. *Quod à C. Cæsare, excellentis ingenii ac prudentiæ viro,* lib. 1. *de Analogiâ scriptum est, habe semper in memoriâ atque in pectore, ut tanquam scopulum sic fugias inauditum atque insolens verbum: &* paulò antè; *Vive moribus præteritis: loquere verbis præsentibus.*

48. *Junctura*] Sive in verbo è duobus compositio, ut, *postliminium, velivolum* mare, *solivagus, fœdifragus*: sive oratione, ut arborum *comæ* pro foliis, Epod. 2. & hic v. 58. signatum *præsente notâ* nomen: ibi *notæ* voces novitatis habent gratiam, & quasi novam dictionem faciunt per juncturam non vulgarem. Vide Macrob. Saturn. 1. cap. 4. & 5.

50. *Cinctutis Cethegis.*] M. Corn. Cethegum Tullius in Bruto inter priscos oratores numerat: *cinctutis*, veteri more succinctis, aptatâ infra pectus tunicâ, Epenthesis. Vel, à cinctu scilicet Gabino, fit cinctutus.

Græca origine deriventur paululùm deflexæ. *Quare verò Cæcilio ac Plauto indulgebunt Romani quod Virgilio & Vario negaverint? Quare vetabor ego, si valeo, quæpiam propagare; quandoquidem Catonis atque Ennii sermo linguam Romanam locupletavit, inauditáque rerum vocabula induxit? Certè licuit semper ac licebit proferre dictiones usu comprobatas.*

Quemadmodum vertente anno arboribus folia mutantur, & vetera decidunt; sic antiquarum dictionum auctoritas obsolescit: nuper autem productæ quasi juvenes florescunt ac vigent. Homines humanaque morti obnoxia sunt. Ità mare terrâ receptum, regale opus, navigia à ventis tuetur, palus autem anteà sterilis & navigabilis jam propinquas nutrit civitates & vomere proscinditur. Sic fluvius cursum fruges devastantem convertit, aptiori alveo deductus. Mortalium opera interibunt: tantùm abest ut verborum decor & vis permaneat. Plerumque dudum obsoleta reviviscent: & quæ nunc vigent abrogabuntur, si voluerit usus.

Græco fonte cadant, parcè detorta. Quid autem
Cæcilio, Plautoque dabit Romanus, ademptum
Virgilio, Varioque? ego cur acquirere pauca
Si possum, invideor; cùm lingua Catonis et Enni
Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum
Nomina protulerit? Licuit, sempérque licebit
Signatum præsente notâ procudere nomen.
Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos;
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modò nata vigéntque.
Debemur morti nos, nostráque; sive receptus
Terrâ Neptunus, classes Aquilonibus arcet,
Regis opus; sterilísve diu palus, aptáque remis,
Vicinas urbes alit, et grave sentit aratrum:
Seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius: mortalia facta peribunt,
Nedum sermonum stet honos, et gratia vivax.
Multa renascentur, quæ jam cecidêre; cadéntque
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,

ANNOTATIONES.

53. *Græco fonte cadant.*] Qualia, ephippium, triclinium, propola, bibliotheca, exantlare, &c.

54. *Cæcilio,*] De eo poëta lib. 2. Epist. 1. v. 59.

Plauto.] Lib. modò cit. Epist. cit. vers. 58. & 170.

55. *Virgilio,*] Hic Latinorum poëtarum coryphæus intulit quædam insolita: lychni, spelæa, Thyas, trieterica Bacchi Orgia, &c.

Vario,] De eo l. 1. Od. 6. & l. 1. Sat. 5. & 8.

56. *Invideor;*] Dum agit de fingendis novis vocibus, ipse fingit hanc appositè *invideor*, pro mihi invident.

Catonis.] Hic *tempestivum* primus dixisse fertur, Cic. 3. de fin. *Si Zenoni licuit, cum rem aliquam invenisset inauditam, inusitatem quoque ei rei nomen imponere, cur non liceat Catoni?* De eo jam antè non semel.

Enni] Lib. 1. Sat. 13. & l. 2. Epist. 1. Ovid.

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

57. *Nova rerum Nomina protulerit?*] Quæ quidem eo tempore usu comprobata sunt.

58. *Semperque licebit, &c.*] Quintil. cit. lib. 1. c. 5. ita scribit: *Nova inducta si recepta sint modicam laudem afferunt, repudiata etiam in jocos exeunt: audendum tamen: namque, ut Cicero ait, etiam quæ primò dura visa sunt, usu molliuntur.*

59. *Signatum præsente notâ*] Metaph. à re nummariâ.

Procudere] Al. *Producere.*

63 *Sive receptus Terra Neptunus.*] Portus quilibet, vel portus Julius apud Bajas, immisso in Lucrinum lacum mari effectus. Sueton. Octav. cap. 16. Dio lib. 48. Virgil. Georg. 2. v. 161.

An memorem portus, Lucrinóque addita claustra,
Atque indignatum, &c.

65. *Regis opus;*] A Julio Cæsare inchoatum, ab Augusto perfectum. Sueton. modò cit. Plin. lib. 36. cap. 15.

Sterilisque diu palus, &c. Pomptina palus in Campania. T. Liv. Epit. lib. 46. *Pomptinæ paludes à Corn. Cethego Consule, cui ea provincia obvenerat, siccæ; agerque ex iis factus, &c.*

66. *Vicinas urbes*] Setiam, Privernum, Terracinam, &c.

67. *Seu cursum mutavit iniquum.*] Tiberis olim per Velabrum fluens, in alveum aptiorem deductus Augusti jussu, ne urbi agrisque amplius mala & perniciem exundans inveheret.

70. *Multa renascentur,*] Lib. 2. Epist. 2. v. 115. Quintil. cit. lib. c. 6. *Verba à vetustate repetita non solùm magnos assertores habent, sed & afferunt orationi majestatem aliquam, non sine de-*

Quem

Quem penès arbitrium est, et jus, et norma loquendi.
Res gestæ regúmque ducumque et tristia bella,
Quo scribi possent numero, monstravit Homerus.
Versibus impariter junctis querimonia primúm,
Pòst etiam inclusa est voti sententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,
Grammatici certant, et adhuc sub judice lis est [879]
Archilochum proprio rabies armavit iambo:
Hunc socci cepêre pedem, grandésque cothurni,
Alternis aptum sermonibus, et populares
Vincentem strepitus, et natum rebus agendis.
Musa dedit fidibus divos, puerósque deorum,
Et pugilem victorem, et equum certamine primum,
Et juvenum curas, et libera vina referre.
Descriptas servare vices, operùmque colores,
Cur ego, si nequeo ignoròque, poëta salutor?
Cur nescire, pudens pravè, quàm discere malo?

à quo pendet sermonum auctoritas & modus. Homerus ostendit quo metro describi debeant facta & bella principum & imperatorum. Versibus inæqualibus conjunctis scriptæ primùm fuerunt res luctuosæ dein etiam lætæ. Quis verò primus ediderit elegias, Grammatici non consentiunt; atque integra etiamnum manet controversia. Archilochum ira armavit iambo suo. Hunc pedem usurparunt comœdiæ & tragœdiæ, tanquam *idoneum colloquiis, ac superantem clamores populi, aptumque actioni. Musa jussit lyricis* versibus *cantari Deos, Heroas, athletam victorem, equum cursu priorem, adolescentum amores & libera convivia.* Quòd *si dictas carminum varietates & proprietates nescio, nec malo observare, quare poëta vocor? quare per malam verecundiam ignorare malo quàm discere?*

ANNOTATIONES.

[a]ctatione. Nam auctoritatem antiquitatis habent; & quia intermissa sunt, gratiam novitati similem [p]arant. Sed opus est modo . . . . nec utique [a]b ultimis & jam obliteratis repetenda temporibus, &c.

72. *Jus, & norma loquendi.*] Gell. lib. 12. cap. 13. *Consuetudo omnium domina rerum, tum maximè verborum est.* Quintil. cit. lib. 1. cap. 6. *Ridiculum pæne fuerit, malle sermonem quo locuti sint, quam quo loquuntur. Sed necessarium est judicium . . . . In loquendo, non si quid vitiosè multis insederit, pro regulâ sermonis accipiendum . . . . Ergo usum & consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum; sicut vivendi, consensum bonorum.*

74. *Quo scribi numero.*] Carmine scilicet heroïco.

75. *Versibus impariter junctis.*] Elegiacis, quorum alter hexameter alter pentameter.

Querimonia.] Aptè quidem: nam ut animus lugentis fractus & debilis, sic Elegiæ numerus quasi fractus & claudus. Theod. Marcil.

77. *Exiguos elegos*] Quorum stylus magis tener & humilis esse debet, quam altus & magnus. Patet ex Ovidio, Catullo, Tibullo, Propertio.

Auctor,] Callinoum Ephesium alii dicunt, alii Naxium, alii Colophonium quemdam, seu Terpsicodrum. Vide Isidor. lib. 1. cap. 38.

79. *Archilochum.*] Hic amarulentum carmen iambicum invenit stumulante irâ. De eo in Epod. 6. Ovidius in Ibin.

Tincta Lycambæo sanguine tela feram.

80. *Socci, cothurni,*] Hi tragœdorum, illi comœdorum calcei. Synecd. *grandes:* tum quòd revera alti; tum quòd tragicæ res grandes, sublimisque earum stylus: à Sophocle inductus primò in scenam cothurnus; teste Servio in Virgil. Ecl. 8.

81. *Alternis aptum*] Quia sæpè Iambicus versus imprudentibus nobis excidit, & quod orationi simillimus, hinc *propter similitudinem veritatis in fabulis adhibetur.* Cic. de Orat. 3. Aristot. Poet c. 4.

82. *Populares vincentem strepitus,*] Gravitate propriâ vel altiùs sonantem, vel etiam comprimentem strepitus populi.

Natum rebus agendis.] Ob naturalem motum & saltum. Cic. Orat. Quintil. l. 9. c. 4. certè alii versus fluere, at Iambicus per saltus ire videtur.

83. *Musa dedit.*] Pindaro, Alcæo, Sapphoni, Anacreonti, Simonidi, &c. necnon & Horatio.

84. *Certamine.*] Olympico.

85. *Libera vina.*] Liberas commessationes, convivia in quibus licet cuique quodcunque libet loqui citra invidiam.

86. *Vices,*] Varias dotes, affectiones, discrimina: vel etiam, dispositionem materiæ ex arte variam, &c. Ergo Claudianus, Ausonius, & alii, versus magis quam carmen fecêre.

Colores,] Varium stylum, modo sublimem, modo remissum. Ut in picturâ diversa diversis coloribus; sic argumenta varia diverso stylo, variâ dictione, & propriis unaquæque dotibus exornata distinguuntur. Vide Quintil. l. 12. c. 10.

5 Versibus

Res comica non debet efferri versibus tragicis. Pariter Thyestæ cœna recusat exponi dictione humili & ferè comicâ. Omnia proprium sibi locum obtineant. Aliquando, tamen comœdia vocem attollit; & Chremes iratus alto sermone altercatur, & nonnunquam tragicus dolet humili dictione. Telephus & Peleus ambo exules & egentes respuunt voces tumidas & magnas, si cupiunt suo *luctu commovere animum spectatoris.*

Non sufficit ut carmina splendida sint: sint etiam suavia, & quo voluerint impellant mentem audientis. Sicut ridentibus arridet hominis vultus, ita lugentibus adflet. Si vis me lacrymari, flere temet primùm oportet: tunc ærumnæ tuæ movebunt me, O Telephe, vel Peleu; si ineptè loquaris præscripta, vel obdormiam vel deridebo. Tristi vultui mœsta verba conveniunt, irato minacia, lascivienti procacia, severo seria. Etenim natura primò nostrum animum componit secundùm

Versibus exponi tragicis res comica non vult;
Indignatur item privatis ac propè socco
Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ.
Singula quæque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen et vocem comœdia tollit;
Iratúsque Chremes tumido delitigat ore;
Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri.
Telephus et Peleus, cúm pauper et exul uterque,
Projicit ampullas et sesquipedalia verbà,
Si curat cor spectantis tetigisse querelâ.
Non satìs est pulchra esse poëmata: dulcia sunto,
Et quocunque volent, animum auditoris agunto.
Ut ridentibus arrident, ita flentibus adflent
Humani vultus. Si vis me flere, dolendum est
Primùm ipsi tibi; tunc tua me infortunia lædent,
Telephe, vel Peleu: malè si mandata loquêris,
Aut dormitabo, aut ridébo. Tristia mæstum
Vultum verba decent, iratum plena minarum,
Ludentem lasciva, severum seria dictu.
Format enim Natura priùs nos intus ad omnem

ANNOTATIONES.

89. *Versibus exponi tragicis, &c.*] Tragediæ magniloquentia rebus comicis humilibus haud congruit. Sic etiam stylum mediocrem Comœdiæ idoneum respuit Tragœdia, res nimirùm magnas tractans. *Sua cuique propria lex, suus decor est: nec Comœdia in cothurno, nec Tragœdia socco ingreditur.* Quintil.

90. *Privatis.*] Vulgaribus, plebeiis. Magistratu fungentes appareant sublimes, privati contra humiles.

91. *Cœna Thyestæ.*] Synecd. pro quâlibet materiâ tragœdiæ aptâ. De Thyeste lib. 1. Od. 6. & 16. item Epod. 5. Vide Senec. Trag.

93. *Interdum tamen, &c.*] Si quid infandum horrendumve sit describendum, vocem debet attollere comœdia, stylumque aptum adhibere.

94. *Iratusque Chremes*] Vide Terent. Heautontimor. Act. 5. Scen. 5. item Adelph. Act. 5. necnon Donat. Ibid. suprà lib. 1. Sat. 4.

——at pater ardens
Sævit.

95. *Tragicus plerumque dolet sermone pedestri.*] Quis enimverò dolore pressus grandia loqui possit? Itaque meras nugas effutit Hecuba apud Senec. Troad. cum tam multa & tam magna dolens proloquitur: Apage *qui frigidum septena Tanain ora pandentem bibit, &c.* Vide quàm aptè contrà apud Euripidem.

96. *Telephus*] Hic Mysorum rex ad inopiam redactus & mendicitatem, tragœdiæ materiam præbuit. Suidas.

Peleus.] Tragicum aliud argumentum. Achillis pater ille, à civibus vel ab Æaco pulsus & exagitatus.

97. *Projicit ampullas, &c.*] Inflatus dictionis præsenti rerum statui minimè congruit. In hoc decoro servando cespitavit Sophocles nonnunquam, Euripides interdum, Seneca Tragicus passim.

99. *Pulchra.*] Diserta, verbis ac versibus magnificis.

Dulcia sunto.] Pathetica, affectibus plena: alias non delectabunt, nec proinde movebunt auditorem.

100. *Animum auditoris agunto*] Lib. 2. Epist.

Iritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus, &c.

102. *Si vis me flere, &c.*] Cic. *Ardere prius vult incendere.* Quintil. *Priùs afficiamur ipsi ut alios afficiamus.*

104. *Telephe, vel Peleu:* Poëta, vel Histrio Telephum vel Pelea exhibens & repræsentans.

108. *Format enim natura, &c.*] Cic. de Orat. *Omnes animi motus suum quendam habent à naturâ vultum, sonum, gestum: totumque corpus omnes vultus, omnesque voces, ut nervi in fidibus, ità sonant ut à quoque animi motu sunt pulsæ.*

Intus ad omnem, &c.] In animo imprimit affectus præsenti conditioni idoneos, in adversis mœstitiam, in prosperis gaudium, &c.

'ortunarum habitum; juvat, aut impellit ad iram;
Autad humum mœrore gravi deducit, et angit:
Pòst effert animi motus interprete linguâ.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites peditésque cachinnum.
ntererit multùm, Davúsne loquatur, an Eros:
Maturúsne senex, an adhuc florente juventâ [882]
Fervidus; an matrona potens, an sedula nutrix;
Mercatórne vagus, cultórne virentis agelli;
Colchus, an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge,
Scriptor, Honoratum si fortè reponis Achillem;
mpiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox, invictaque; flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
Si quid inexpertum scenæ committis, et audes
Personam formare novam; servetur ad imum [883]

varios fortunæ status: movet aut provocat ad indignationem; vel gravi tristitiâ affligit humi, cruciatque: deinde animi affectus depromit linguâ explicante.

Si conditioni loquentis sermo non conveniat, nobiles & plebeii ridebunt effusè. Discrimen ergo magnum est; utrum loquatur Davus, an Eros; utrum senex prudens, an juvenis ætate vigens & ardens; utrum fœmina insignis, an studiosa nutrix; utrum negotiator, an agricola; utrum Colchus, an Assyrius; an Thebis, an Argis educatus.

Scribens Poëma, *vel sequere famam, vel res finge congruentes. Si repræsentas clarum Achillem; incitatus, ad iram pronus, inexpugnabilis, vehemens, dicat leges sibi positas, omnia* verò *armis* esse *obnoxia. Medea exhibeatur sæva & implacabilis; Ixion perfidus; Io vagabunda; Orestes mœstus. Si* autem *novum aliquid proferre in theatrum, novamque personam fingere audes.*

ANNOTATIONES.

109. *Juvat.*] Vel, gaudium gignit: vel, juvat ad irascendum & impellit. Sicque vel una, vel duæ sunt sententiæ.

113. *Romani equites peditésque.*] Quicunque in amphitheatro, spectatores adsunt audiuntque; sive nobilitas, sive plebs. Illa in equo, hæc pedibus militabat.

114. *Intererit multum.*] Præceptum de decoro personarum observando: ubi quatuor distingui debent, fortuna seu conditio, ætas, vitæ institutum, patria. Terentius alioqui solers sapientum dicta quædam profert malè per ridiculas personas: ut per Sosiam; *Ne quid nimis,* Euripides servis & barbaris mulieribus graves nimis sententias tribuit perperam.

Davus.] Servus astutus & versipellis, cui opponitur *Eros,* servus frugi apud Menandrum. Alii legunt, *divesne loquatur an Irus,* id est, pauper. Unde proverb. apud Erasm. *Iro pauperior.* Alii, ut videtur, melius: *Divusne loq. an heros.*

115. *Maturus senex.*] Ætate & rerum peritiâ adeptus sapientiam.

118. *Colchus an Assyrius.*] Certè diversarum nationum longè diversi mores, diversaque studia. Colchi naturâ sævi, Assyrii calidi & voluptarii, Thebani hebetes, Argivi arrogantes & magnanimi, &c. Vide lib. 2. Epist. 1. v. 244.

Colchus.] Lib. 2. Od. 13.

Assyrius.] Lib. 2. Od. 11.

Thebis. Lib. 2. Sat. 15.

Argis.] Triplex Argos: Peloponnesiacum, Argiæ caput; Amphilochium in Epiro; Pelasgicum in Thessalia, hodie *Armiro*: de quo jam lib. 1. Od. 7.

119. *Aut famam sequere.*] Præceptum de formandâ personâ, seu de charactere personarum servando.

Famam.] Communem omnium opinionem.

Convenientia finge.] Ex decoro & rectâ ratione.

120. *Honoratum si fortè rep.* &c.] Prima pars præcepti. Si expressos jam ab Homero Achillis mores exponis rursum, vide ut talem eum exhibeas qualis vulgo existimatur, & fuisse cognoscitur, &c.

122. *Jura neget sibi nata.*] Jus omne suis in armis positum asserat. Iliad. 21. & 22.

123. *Sit Medea ferox.*] Vide Euripidis Medeam. De eâ nos ad Epod. 3. & 5.

Flebilis Ino.] Hæc Cadmi filia Athamantem maritum furore percitum fugiens, in mare se cum filio Melicertâ præcipitem dedit. Homer. Odyss. 5.

124. *Ixion.*] Is socerum fraude circumventum peremit. Virgil. Æneid. 6.

Io.] Hæc Inachi filia, à Jove adamata, atque in vaccam ut Junoni lateret, conversa: sed Juno rem cum intellexisset, œstro vexatam in Ægyptum usque egit ac depulit. Æschyl. Prometh. Ovid. Metam. 1.

Orestes.] Is ob interfectam matrem conscientiæ stimulis vexatus nusquam quiescebat. Vide Euripidem. De eo nos lib. 2. Sat. 3. v. 153.

125. *Si quid inexpertum.*] Alterum præcepti

Qualis ab incœpto processerit, et sibi constet.
Difficile est propriè communia dicere: túque
Rectiùs Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm si proferres ignota indictáque primus.
Publica materies privati juris erit, si
Nec circa vilem patulúmque moraberis orbem;
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres; nec desilies imitator in arctum,
Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex.
Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim:

cura ut qualis ab initio apparuit, talis ad finem usque perseveret & secum conveniat.

Arduum est communia loqui propriè: proindeque *tu majori cum laude argumentum de Iliade in tragœdiam rediges, quàm si inaudita & minimè cognita primus ederes.*

Porrò, *materia publica reddetur tibi propria, si nec pareas circa vilem circulum & omnibus patentem, nec verbum verbo explicare studeas,* ut *fidelis interpres:* præterea *nec imitando conjicias te in angustia è quibus te expedire nequeas,* seu *ob verecundiam, seu ob legem carminis.*

Nec incipies sicut olim poëta cyclicus:

ANNOTATIONES.

membrum, de personâ novâ, & à nullo ante inductâ aut formatâ: qualis Dido apud Virgilium, Octavia apud Senecam, &c.

127. *Sibi constet.*] A suis moribus nunquam recedat, aut aliena appareat. Quod Homerus semper sedulò custodivit. Euripides autem meritò arguitur, quòd Iphigenia in Aulide prima timida mortem deprecatur, deinde verò, Achille pro eâ exorante, animosam exhibeat se repentè, dicatque paratam sponte mactari pro salute Græcorum.

128. *Difficile est.*] Præceptum de scitè imitando, deque notâ personâ potiùs denuo exhibendâ, quàm novâ formandâ: quoniam hoc *audere* & ritè exequi sit difficilius & periculosius, quàm illud præstare: modo tamen quædam observentur solerter evitanda, quæ ab Horatio notantur.

Propriè] Aptâ, convenienti & propriâ ratione.

Communia] A nullo ante occupata & tractata.

129. *Iliacum carmen*] Materiam seu personam in Iliade ab Homerò tractatam. Nempe is multiplicis argumenti fons uberrimus: Illumque τῆς τραγῳδίας ἡγεμόνα, ποιητικώτατον καὶ πρῶτον τῶν τραγῳδοποιῶν recte nuncupat Plato de Repub.

131 *Publica materies*] Publicata, nota, jam tractata, qualis in Iliade vel Odysseâ.

Privati juris erit Tua dicetur per novam & scitam dispositionem tractationemque à te inventam.

132. *Si Nec circa vilem, &c.*] Si passim non sequaris auctorem, quem tibi imitandum proposuisti, universa & singula ab eo desumendo: quod quidem vile, atque omnibus obvium, patens, & facile est. At contra maximæ artis & laudis est, sic imitari, ut nihil non tuum ac proprium esse videatur: ratione jam dictâ & mox dicendâ.

Patulum orbem.] Carmen vulgatum: argumenti dispositionem omnibus expositam & cognitam: materiam continuâ serie pertextam, more cyclicorum. Vide postea annot. v. 136.

133. *Nec verbum verbo*]. Imo sententias ingeniosè expiscari oportet; quemadmodum Sophocles, Euripides, aliique ex Homero. Quia & pleraque in unâ linguâ nitent, quæ in alterâ nihil habebunt splendoris.

134. *Nec desilies imitator in arctum, &c.*] Tertius hic est scopulus imitatori cavendus. Ne Dramatici carminis & Epici diversam legem turpiter ignoret aut confundat. Sciat ergo audeatque immutare permulta & nova quædam inserere & affingere Tragœdiæ idonea, nec se coarctet ipse & astringat ad ea duntaxat, quæ induxit Epicus, v. g. Homerus, quem imitatur.

135. *Proferre.*] Al. melius, *referre*, licenter quidem.

136. *Nec sic incipies.*] Præceptum de initio grandiori evitando, quod tam Epicus quàm Tragicus cavere debet. Peccavit Statius in Achilleide, & Thebaiade; Seneca in Troade, &c.

Scriptor cyclicus.] Circulator; circumforaneus: vagus; trivialis, ἀγύρτης in compitis homines congregans, quibus inconditos versus occinat: Virgil. Ecl. 3.

. . . . *Non tu in triviis indocte solebas*
Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen?

Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 10. In novâ comœdiâ inquit, cylos dici invenio loca ubi venderentur mancipia: fortasse etiam ubi [illegible] reliqua. Assipulatur Schol. Aristoph. scribens κύκλον fuisse Athenis circum, seu locum, ubi carnes & pisces vendebantur. Sunt qui Mævium hic notari asserant. Casaubonus in Athen. lib. 7. cap. 3. multa eruditè de cyclo & cyclicis: atque *cyclicos* appellari solitos, quicunque materiam ar-

Fortunam

Fortunam Priami cantabo, et nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturiunt montes; nascetur ridiculus mus.
Quanto rectiùs hic, qui nil molitur ineptè:
Dic mihi Musa virum, captæ post tempora Trojæ, 141
Qui mores hominum multorum vidit, et urbes.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat;
Antiphaten, Scyllámque et cum Cyclope Charybdim.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri, 146
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum. *Ecquid iste promissor dicet tam alto dignum exordio? Montes edunt partum, oritur mus risum excitans. Quanto meliùs it qui nihil perperam agit: Refer mihi, ô Musa, virum, qui post excisam Trojam perlustravit mores & civitates plurium hominum. Is non fumum è splendore, sed lumen è fumo educere parat, ut exinde res præclaras & mirandas proferat, Antiphaten, Scyllam Cyclopem, Charybdim. Nec Diomedis reditum incipit narrare à Meleagri morte, nec Trojæ expugnationem à duplice ovo.*

ANNOTATIONES.

uam continuâ serie pertexuissent: sicut Antimachus Thebanam historiam. Additque, quem verò Poëtam intelligat Horatius per *scriptorem cyclicum*, nominatim indicare non possumus. Stasinum docti putant qui auctor parvæ Iliadis extitit: sed repugnat Photius disertè illum separans à cyclicis. Itaque Cyclicus apud Horatium erit potius alius quispiam è Cyclo Epico: Nam Poëtæ isti non ob præstantiam carminis commendati, sed tantum propter seriem rerum eo corpore comprehensarum: quod valde congruit huic Horatii loco, ubi ineptiarum accersitur is quem cyclicum nominat. Hæc omnia Casaub. cit.

137. *Fortunam Priami.*] Carminis de Priamo eque bello Trojano initium est nimis inflatum.

138. *Hiatu?*] Persius Horatii locum hunc evolvens ita scripsit Satira 5. init.

Fabula seu mæsto ponatur hianda tragœdo,
. . . .
. . . . *aut quantas robusti carminis offas*
Ingeris, &c.
Tu neque anhelanti, coquitur dum massa camino
Folle premis ventos, &c.
Nec scloppo tumidas intendis rumpere buccas.

139. *Parturiunt montes.*] Ex Æsopi Fab. Phædrus rem explicans sic ait:

. . . . *hoc scriptum est tibi,*
Qui magna cum minaris, extricas nihil.

Usurpatur nempe illa dictio proverbialis in eos qui magna ostentant ac pollicentur; minima verò, ut fere fit, præstant. Improbè autem & in suam perniciem tale dicterium aliquando jacârunt Ægyptii cum suo rege Tacha Lacedæmonios auxiliatores pridem illi exspectârant; ubi Agesilaum regem demum adventare staturâ pusillum aspexerunt, non fine ludibrio dixere:

Ὤδινεν ὄρος, Ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο, τὸ δ' ἔτεκεν μῦν.

parturiebat mons: formidabat Jupiter: ille vero murem peperit. Quo alienatis Lacedæmoniis Ægyptii profligati arrogantiam suam luerunt.

141. *Dic mihi musa virum.*] Exordium est Odysseæ Homeri.

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, πολύτροπον, &c.

143. *Non fumum ex fulgore, &c.*] Non è splendidis initiis & promissis exigua & obscura, sed potius è tenui modestoque principio res magnas & nitentes profert.

144. *Miracula.*] Res admirationem moventes. Quanta scilicet pericula incurrit, & quantâ virtute astuque Ulysses est eluctatus.

145. *Antiphaten.*] Læstrygonum regem anthropophagum. Odyss. lib. 10.

Scyllamque.] Scopulum terribilem in freto Mamertino, ut fabulantur, Phorci filiam, cujus latera canibus latrantibus succincta. Odyss. 12. Cic. contra Verrem. *Hec infestior nautis Verres quàm Scylla, quod multo se pluribus & majoribus canibus succinxerat.* Et de Harusp. resp. *Quum Scyllam tam eminentibus canibus tamque jejunis poëtæ fingendo exprimere potuerunt?* Vide Virgil. Ec. 6. v. 74.

Cyclope.] Polyphemo Cyclopum rege. Odyss. 9. nos lib 1. Sat. 5.

Charybdim.] Voraginem Scyllæ adversam in freto Siculo 12. Odyss. cit. Virgil Æneid. 3. nos lib. 1. Od. 27.

146. *Nec reditum Diomedis, &c.*] Nec in Odysseâ longè nimis exordium aut aliam quamvis narrationem repetit: ut fecit in suo de Diomedis reditu carmine Antimachus, qui & Thebanam scribens historiam viginti quatuor volumina implevit, antequam septem duces usque ad Thebas perduceret. De Diomede lib. 1. Sat. 5.

147. *Nec gemino bellum Trojanum, &c.*] Nec Iliadem condens à primâ origine res narrat, aut poëma exorditur: ut in parvâ Iliade Stasinus, qui & Ledam à Jove adamatam, duo peperisse ova, & ex eorum altero Castorem & Clytæmne-

Semper ad eventum festinat: et in medias res
Non secus ac notas, auditorem rapit; et quæ
Desperat tractata nitescere posse relinquit.
Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu quid ego, et populus mecum desideret, audi:
Si plausoris eges aulæa manentis, et usque
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat;
Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores

Semper ad finem tendit: & transfert auditorem in medias res velut cognitas: quæ verò tractata non fore pulcra judicat, omittit. Porrò sic fingit, sic intermiscet ficta veris, ut medium initio, finis medio non discordet.

Accipe quid ego populusque mecum exoptet. Si vis retinere plausorom usque ad peristromata, exspectantemque donec actor dicat, Vos plaudite; cujusque ætatis mores à te exprimendi sunt.

ANNOTATIONES.

stram, ex altero verò prodiisse Polluccem & Helenam, quæ à Paride rapta excidii causa Trojani fuerit, prolixè & otiosè commemorat. Similiter peccàrunt auctores Heracleïdis & Theseïdis, quos redarguit Aristoteles in suâ Poëticâ.

148. *Semper ad eventum festinat.*] Egregium sane præceptum, ut leviter perstringantur nonnulla quidem dictu necessaria, graviter autem & potissimum tractentur quæ propositum maximè remque promoveant. Hoc verò ut & præcedens etiam perditè violavit Statius in Thebaide, ubi et res altius repetit & permulta congerit vel parum conducibilia vel nihil, quæ quidem integro carmine rescindi queant.

In medias res, &c.] Rerum primordia supponi debent ut nota; auditoris autem animus in res medias statim rapiendus: quæ verò præcesserunt, occasione datâ, subinde narrantur solerter & tempestivè. Sic Homerus Iliadem ab Achillis irâ, quæ Trojæ excidium paulò antecessit; & Virgilius Æneidem à septimo errorum Æneæ anno exorsus est. Macrob. Saturnal. lib. 5. cap. 2. *Homerus*, inquit, *vitans in Poëmate historicorum similitudinem quibus lex est incipere ab initio rerum, & continuam narrationem ad finem usque perducere; ipse poëticâ disciplinâ à rerum medio cœpit, ad initium post reversus est. Ergo Ulyssis errorem non incipit à Trojano litore describere; sed facit eum primo navigantem de insulâ Calypsonis; & ex personâ suâ perducit ad Phæacas. Illic in convivio Alcinoi regis narrat ipse quemadmodum de Trojâ ad Calypsonem pervenerit. Post Phæacas rursus Ulyssis navigationem usque ad Ithacam ex personâ propriâ describit Poëta. Quem secutus Maro Æneam de Sicilia perducit ad Lybiam. Illic in convivio Didonis narrat ipse Æneas navigationem suam de Trojâ usque ad Siciliam, &c.*

150. *Quæ desperat tractata nitescere, &c.*] Præceptum de seligendis præcipuis argumenti partibus & adjunctis, quæ tractata pulcritudinem poëmati conferant: deque cæteris relinquendis quæ nec oratione splendescere nec splendorem argumento & proposito facere possint. Sic pleraque minimum adjuvantia Homerus prætermisit in Iliade & Odysseâ: in hâc Palamedem Ulyssis fraude interfectum: in illâ raptum Helenæ, Achillis apud Lycomedem regem latebras, &c. Virgilius pari arte & solertiâ nihil dixit de Æneæ in Macedoniam appulsu: nihil de adventu in Laurentum agrum, deque comitum ejus Trojanorum certamine adversus Latinum regem & Aborigines ea loca tenentes. T. Liv. lib. 1. init.

151. *Atque ita mentitur, &c.*] Præceptum de affingendis plerisque, ita tamen ut omnia cohæreant, utque à veris falsa vix discerni queant. Est enim fictio velut anima poëseos. Arist. Poët. Sic ficta à Virgilio complura, totosque Æneidos libros esse confictos, nemo literatus ambigit. Certè doctis constat Trojam ab Ænea & Antenore proditam, Africam nunquam illum vidisse, nedum Diomedem: Didonem à Sichæi viri morte castissimam vixisse, &c. Huc pertinet quod præcipit Scaliger, lib. 3. c. 97. *Argumentum sumendum est brevissimum; idque maximè varium multiplexque faciendum.*

152. *Primo ne medium, &c.*] Quintil. lib. 4. cap. 2. *Prima sit curarum, ut id quod fingimus fieri possit: deinde ut & personæ & loco & tempori congruat; & credibilem rationem & ordinem habeat: si contingat etiam, ut veræ alicui rei cohæreat, aut argumento quod in causâ sit confirmetur. Nam quæ tota extra rem petita sunt mentiendi licentiam produnt. Curandum præcipuè, ne qua inter se pugnent: quædam enim partibus blandiuntur; sed in summam non consentiunt. Præterea ne iis quæ vera esse constabit, adversa sint, &c.*

154. *Si plausoris eges, &c.*] Si vis scribere Tragœdiam, quæ ita populum delectet, ut ad usque finem in amphitheatro detineat, & donec amoveantur aulæa scenam exornantia.

155. *Vos plaudite.*] Hoc dicebat histrio peractam fabulam indicans. Tullius in Catone, c. 19. *Sapienti non est usque ad plaudite vivendum*, id est, usque ad vitæ finem, scilicet ut honestè vixisse intelligatur.

156. *Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores.*] Præceptum hoc de moribus bene & luculenter

Mobili-

Mobilibúsque decor naturis dandus et annis.
Reddere qui voces jam scit puer, et pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere, et iram
Colligit ac ponit temerè, et mutatur in horas.
Imberbis juvenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibúsque, et aprici gramine campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus provisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidúsque, et amata relinquere pernix.
Conversis studiis, ætas animúsque virilis
Quærit opes et amicitias, inservit honori;
Commisisse cavet quod mox mutare laboret. [888]
Multa senem circumveniunt incommoda, vel quòd
Quærit et inventis miser abstinet, ac timet uti:
Vel quòd res omnes timidè gelidèque ministrat;
Dilator, spe longus, iners, avidúsque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, censor castigatorque minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda secum,
Multa recedentes adimunt. Ne fortè seniles
Mandentur juveni partes, pueroque viriles;
Semper in adjunctis, ævóque morabimur aptis.
Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.
Segniùs irritant animos demissa per aurem.

& naturis annisque mutantibus decor tribuendus est.
Puer jam loqui sciens, & firmo pede gradiens, ludere amat cum æqualibus, irascitur facilè & placatur, atque horis singulis *mutatur. Juvenis sine barbâ, dimisso tandem pædagogo, delectatur equis & canibus & campo* Martio: *flexibilis ad vitium, reprehensionis impatiens, utilium contemptor, pecuniam profundens, superbus, ardenter cupiens & cupita citò deserens.*
Ætas & animus virilis habet alia jam studia: studet comparandis divitiis, dignitatibus, amicis; cavet facere id cujus mox pœniteat. Senex pluribus molestiis obnoxius est; seu quia opes *accumulat, & quæsitis parcit infelix; seu quia pigrè & frigidè cuncta molitur; procrastinator, longinqua sperans, segnis, cupiens* vivere *diutius, morosus, queribundus, laudator ævi se puero transacti, juniores* autem *arguens* crebrò *& objurgans.*
Anni accedentes plura bona secum afferunt, plurima abeuntes auferunt. Ne fortè adolescenti committantur officia, ...nis *aut puero* quæ *viri* sunt, *diligenter observabit ætatum differentias & proprietates.*
Vel res in theatro peragitur, vel facta narratur: audita minus animum movent quam quæ videntur.

ANNOTATIONES.

...primendis non semel inculcat Horatius, vide... et præcipuum.

162. *Equis canibusque, & aprici, &c.*] Venationi, item exercitationibus juventuti Romanæ consuetis in Martio campo, natatu, cursu, ...æstrâ, luctâ, &c. Vid lib. 1. Od. 8.

163. *Cereus in vitium flecti.*] Mollis & facilis ...suspiciendam quamlibet affectionem perver...n, sicut cera ad quamcunque formam & figu...n.

164. *Utilium tardus provisor.*] Ut qui non...m egestatis incommoda expertus sit.

167. *Amicitias.*] Quæ *optima & pulcherrima* ...*æ supellex.* Cic. in Lælio.

Honori.] Excellentiam expetit ætas florens. ...istot. Rhetor.

170. *Inventis miser abstinet, &c.*] Sunt avari ...es, quòd usu didicerunt & difficile esse inve...e & facile amittere. Aristot. cit. *Potest quic...m esse absurdius, quam quo minus viæ restat, ...lus viatici quærere?* Cic. cit.

172. *Spe longus.*] Nemo tam senex, qui ...ium vivere non speret. Cicero ibidem.

173. *Querulus.*] Nam senes plerumque *contemni se putant, despici & illudi.* C.c. de Senect.

Laudator temporis acti.] Senex res olim præteritas cum gaudio in memoriam revocat, aliisque narrat Arist. cit.

178. *Ævo aptis.*] Ut juveni levitas, adolescenti fervor, viro cora divitiarum, ambitio & cupiditas honoris; seni maturitas & prudentia tribuatur, &c.

179. *Aut agitur res, &c.*] Præceptum grave ne res ulla vel atrocior, vel turpior in scenam proferatur, aut publicè fiat; sed narretur duntaxat. Quod si contra fiat, spectator non movetur suaviter, sed offensus indignatusque explodit.

Agitur.] Hinc dramatis & dramaticæ poëseos nomen.

180. *Segnius irritant animos, &c.*] Curet igitur poëta dramaticus, ut agatur in scenâ quicquid magis afficere potest, ratione tamen & modo statim explicandis.

quæque spectator ipse sibi tradit. Attamen in theatro non exhibebis intùs peragenda: & pleraque aspectui non objicies, sed mox oratione repræsentabis velut *modo* acta. *Nec Medea liberos occidat ab oculis spectatorum: vel nequam Atreus palàm coquat humana membra. Nec Progne transformetur in volucrem, aut Cadmus in serpentem. Quicquid mihi sic exhibes non credo,* imò *aversor.*

Nec brevior, nec longior quinque actibus sit fabula, ut sæpiùs spectanda repetatur. Nec Deus adhibeatur nisi difficultas occurrat digna tali *vindice: Nec quarta persona loquendo desudet. Chorus sustineat personam* unius *actoris & viri. Ne verò in mediis actibus quidquam dicat, nisi quod ad rem sit & faciat,*

Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus, et quæ
Ipse sibi tradit spectator. Non tamen intus
Digna geri promes in scenam; multáque tolles [183]
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet;
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus;
Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.
Neve minor, neu sit quinto productior actu
Fabula, quæ posci vult, et spectata reponi.
Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus
Inciderit: nec quarta loqui persona laboret. [191]
Actoris partes chorus officiúmque virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat, et hæreat aptè.

ANNOTATIONES.

181. *Oculis fidelibus.*] Plaut. Trucul.

Pluris est oculatus testis unus, quam auriti decem.

183. *Scenam.*] Nomen à σκηνὴ umbraculum quod ólim sub arborum umbraculis prima dramata fuerint acta. Posteà verò locus tabulatis & contignationibus constructus, aulæisque & picturis rem theatricam adjuvantibus decoratus est.

185. *Nec pueros coram, &c.*] Ut ineptè apud Senecam Tragicum: Qui non immeritò *à paucis probatur*, Scal.g. lib. 3. cap. 97.

Medea trucidet.] De Medeâ in Epodis. Quod pertinet ad rem præsentem, notandum est præceptum hoc gravissimum à Tragicis Græcis religiosè semper observatum; & eos allucinari qui aliter putant. Apud Æschylum, Agamemnonis in suo palatio trucidati auditur clamor luctuosus; minimè verò cædes spectatur. Apud Sophoclem. Clytæmnestra ab Oreste cæsa intus vociferatur, auditurque; at nequaquam in scenâ occiditur. Hæc & alia bene multa sagaciter, strenuè graviterque probat vir Dramaticæ rei peritissimus Hedelinus in Praxi Theatricâ; ubi & Sophoclem defendit, quòd Ajax gladio suo palam incumbat. Verùm in proximo nemore id perpetrare Ajax intelligi potest.

186. *Atreus.*] Supra, v. 91.

187. *Progne.*] Hæc Ityn filium Tereo marito comedendum apposuit, à quo jam ense transfigenda in hirundinem versa est. Philomela ejus soror in avem sui nominis, Itys in phasianum, Tereus ipse demum in upupam. Ovid. Met 6.

Cadmus in anguem.] Agenoris ille filius à patre missus ad Europam sororam quærendam, varias orbis regiones pervagatus, senio tandem ingruente, in serpentem mutatus est. Ovid. Met. 3.

189. *Neve minor, &c.*] Hæc certè justa est fabulæ magnitudo. Nam si plures quàm quinque actus sint, nimis laxa tractatio & dispersa vis rem enervabit. Si tres solùm fuerint actus, vel argumentum nimis pressum ac jejunum fiet elumbe; vel rebus & adjunctis pluribus nimium coarctatis erit confusum.

181. *Nec Deus intersit, &c.*] Non enim intervenire in machinâ numen debet, nisi quando res adeo difficilis contingat, ut ope nequeat humanâ extricari; & Deum aliquem subvenire, æquum esse decorumque videatur. Hinc vitiosa catastrophe Medeæ Euripidis jure exploditur. Vide Arist. Poëtic. Sed & culpatur idem, quòd sæpius Deos è machinâ producat: Dianam in Hippolyt. Minervam in Iphigen. Tauric. Thetin in Andromach. Castor & Poll. in Helen. &c.

182. *Nec quarta loqui persona laboret.*] In saltem consuetam Dramaticis Græcis. Tres personæ duntaxat agunt simul & colloquuntur; atque muta est, si inducatur, quarta. Nihil tamen vetat quartam induci non multa loquentem. Scaliger lib. 3. *Quatuor in eâdem scenâ personas loqui, nulla religio est.* Profectò si persona agat loquaturve quarta, haud ullam afferet perturbationem aut confusionem.

193. *Actoris partes.*] Chorus eos exhibet, qui rei peractæ interfuerint: plures sunt homines, sed unus loquitur, Coryphæus dictus. Porrò Chorum jam pridem obsoletum instaurari velut maximum Scenæ ornamentum non abs re exoptat Hedelinus ante laudatus; ac de illis ex-

lle bonis faveatque, et concilietur amicis,
:t regat iratos, et amet peccare timentes:
le dapes laudet mensæ brevis; ille salubrem
ustitiam, legésque, et apertis otia portis:
le tegat commissa; Deósque precetur et oret
It redeat miseris, abeat fortuna superbis.
Tibia non ut nunc orichalco vincta, tubæque
Emula; sed tenuis, simplexq; foramine pauco, [°9']
spirare & adesse choris erat utilis, atque
Iondum spissa nimis complere sedilia flatu:
Juò sanè populus numerabilis, utpote parvus
t frugi, castúsque, verecundúsque coibat.
ostquam cœpit agros extendere victor, et urbem
atior amplecti murus, vinóque diurno
lacari Genius festis impunè diebus;
ccessit numerísque modísque licentia major.
ndoctus quid enim saperet libérque laborum
Rusticus urbano confusus, turpis honesto?
ic priscæ motúmque et luxuriam addidit arti
ˈibicen, traxitque vagus per pulpita vestem.
ic etiam fidibus voces crevêre severis,

Ille probis suffragetur, & amicis opituletur: iratos placet, & innocentes protegat: laudet frugalitatem, justitiam salutarem, & leges, & pacem fores aperientem: arcana sibi *credita ne revelet; & numina deprecetur, ut miseris sors melior contingat, pejor* autem *superbis*

Tibia quondam *non sicut nunc compacta orichalco, & buccinæ par; sed exigua, & simplex, & paucis foraminibus, canentem Chorum adjuvare idonea erat, & sono replere sedes haud tunc valde refertas. Illuc enim populus numerari facilis, quippe non frequens, & frugalis, & pudicus, & modestus conveniebat. Postea* verò *quàm victor imperium atque urbis pomœrium amplificavit; ac diurnâ compotatione genio indulserunt impunè diebus festis,* tum quoque *versuum & musicæ luxuria aucta est. Nam quid melius ıcerent agrestes imperiti & labore soluti cum civibus mixti, & sordidi cum honoratis? Sic antiquæ ·ti saltationes luxuriosas adjunxit tibicen; & per theatra amplum syrma traxit. Sic &* olim *modesti ·ræ soni* per luxum *multiplicati sunt:*

ANNOTATIONES.

ìè differit. prax. Theatr. l. 3. c. 4. ubi redarıuit Aristotelem & Scaligerum, apud quos perıeram Chorus appellatur *otiosus rerum curator.*

196. *Ille bonis faveatque, &c.*] Chori officia :censet Horatius. Exempla lege passim apud ˈragicos Græcos: nec te moretur Seneca ubique ferè vitiosus.

199. *Apertis otia portis.*] Vel privatarum :dium, vel civitatis, vel etiam templi Jani fores pertæ indicant pacem, clausæ autem bellum. ˈide lib. 4. Od. 15.

202. *Tibia non ut nunc.*] Chorus in mediis ctibus agebat & loquebatur per Coryphæum, t antè dictum est. Sed præterea inter unum : alterum Actum canebat saltabatque. Hinc ɛentionem facit Horatius de instrumentis musicis Chori concentum adjuvantibus.

Tibia.] De hâc fusè Scaliger, Poët. l. 1. c. 20.

Orichalco vincta.] Gall. *garnie de leton.* Angl. Begirt with Brass. Montanum illud æs magɪo quondam in pretio fuit; quod auri splenlorem, & æris duritiam habebat. Isidor. Fest. ervius ad 12. Æneid. *orichalchum omnibus ietallis pretiosius fuit,* inquit.

Tubæque æmula.] Gall. *aussi grande & aussi clatante que la trompette.* Ang. As big and s clear sounded as a Trumpet.

203. *Foramine pauco.*] Quatuor fuisse primùm foramina scribit Varro; alii tria duntaxat.

205. *Sedilia.*] Caveam, in quâ subsellia ad spectandos ludos. Vide cit. Scalig. lib. 1. c. 21. ubi de theatro, & amphitheatro; deque eorum partibus, incrementis, & ornamentis.

208. *Agros extendere victor, & urbem, &c.*] Iis tantùm licebat urbis mœnia proferre, qui imperii fines propagâssent. Vopisc. in Aureliano.

210. *Placari Genius.*] Vide lib. 3. Od. 17. & lib. 2. Epist. 1. v. 144.

Impunè.] Sine metu legum & Censorum. De die epulari veritum olim: & pœnis constitutis luxuriam & sumptus coërcuerunt leges Cornelia, Julia, &c.

211. *Accessit numerisque, &c.*] Glíscente populi luxu, pariter & theatralis apparatus crevit & luxuriatus est.

212. *Indoctus quid enim.*] Licentiam nempe illam majorem in versibus & musicâ postulabant spectatores luxuriosi; plebei rusticis, nobiles plebeiis inquinati & corrupti.

213. *Confusus, turpis honesto?*] Diu quippe ludos spectârunt confusi nobiles cum populo. Tit. Liv. Valer. Max. lib. 2. cap. 4. Vide Ep. 4. annot.

216. *Sic etiam fidibus.*] Ut in comœdiâ

atque elocutio rapida invexit dictionem antea inauditam: nec non sermo utilia documenta continens & futurum præsagiens vix discrimen habuit à Delphis oracula proferentibus.

Paulo post is qui propter vilem hircum contendit carmine tragico, mox introduxit Satyros rusticos; & acerbus protulit sales, illæsâ severitate tragœdiæ: propterea quod oblectamentis & jucundâ novitate detinendus erat spectator sacris perfunctus, & ebrius, & sine lege.

At sic oportet Satyros risores & dicaces commendare, sic è seriis sermonibus *ad jocosas transire, ut quisquis Deus vel Heros producetur, paulò ante in auro & purpurâ conspectus, non loquatur sordidè* quasi *in vili tabernâ; neve terram fugiens* [illegible] *nubila & vacua. Tragœdia versus leviculos respuens,*

Et tulit eloquium insolitum facundia præceps;
Utiliúmque sagax rerum, et divina futuri
Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
Mox etiam agrestes Satyros nudavit, et asper
Incolumi gravitate jocum tentavit; eò quòd
Illecebris erat et gratâ novitate morandus
Spectator, functúsque sacris, et potus, et exlex.
Verum ita risores, ita commendare dicaces
Conveniet satyros, ita vertere seria ludo;
Ne quicunque Deus, quicunque adhibebitur heros,
Regali conspectus in auro nuper et ostro,
Migret in obscuras humili sermone tabernas;
Aut dum vitat humum, nubes et inania captet.
Effutire leves indigna tragœdia versus,

ANNOTATIONES.

tibiæ sonos & foramina, ita etiam in tragœdiâ lyræ chordas & modos auxit luxus. In hac tres primum deinde septem, post decem fuisse aiunt.

Severis.] Cic. 2. leg. *antiquæ musicæ severitas.*

217. *Facundia præceps.*] Versus magniloqui, turgidi, rapidè fluentes, ut torrens.

218. *Utilium sagax rerum.*] Tragœdiæ Chorus sententias portulit affectavitque nimium acutas, obscurasque, similes oraculis.

Divina futuri.] Ventura prænuncians ad instar Apollinis Delphici.

219. *Sortilegis.*] Vide infrà ad versum 403.

Delphis.] Apollo colebatur, & responsa dabat apud Delphos. Vide lib. 1. Od. 7.

220. *Carmine qui tragico.*] Agit Horatius de Satyrico Græcorum dramate: cujus aliqui dicunt inventorem Cratinum in Dionysiis, Suidas autem Pratinam Thespi non multis annis posteriorem. Unum istius generis drama superest nobis *Cyclops* Euripidis. Porro ista Græcorum dramata Latini utcunque imitati sunt in Atellanis fabulis: *quas argumentis dictisque jocularibus similes* Diomedes scribit. Vide Tit. Liv. lib. 7. init.

Certavit ob hircum.] Scilicet poëtæ suum quisque Satyricum poëma certatim edebant. Et qui victor censebatur mercedem accipiebat hircum, quem Baccho sacrificabat. Hinc nomen tragœdia, à τράγος *hircus*, & ᾠδὴ *cantus*. Alii tamen quasi τρυγῳδίαν dici volunt, à τρύγες *fæces*, quod histriones primùm *ore fæcibus peruncto*, in scenam prodirent agerentque tragœdiam, ante inventum personæ usum. Vide postea v. 277.

221. *Satyros nudavit.*] Satyrica dramata edidit, in quibus erat Chorus è Satyris, Coryphæusque Silenus. Histriones nimium [illegible] tis, villosâ tunicâ, hircinis pellibus, Satyrorum habitum & speciem referentes, inter Actus, & post tragœdiam sales & dicteria jactabant: [illegible] risum moventes populum delectabant.

244. *Functusque sacris.*] Quoniam ludi pars erat religionis & cultûs Deorum, si [illegible] insulsæ plebis fallendum fuit, & *gratâ novitate* jocosis nempe salsisque carminibus detinendi spectatores. T. Liv. cit. lib. 7.

Potus & exlex.] Post sacra voluptati [illegible] inhians, suo genio nihil jam negans: [illegible] epulis & vino refertus nullâ jam lege regi potest.

225. *Verum ita risores.*] Ita plebis [illegible] obsequendum, ut decorum non violetur.

227. *Deus.*] Pan, Bacchus, Silenus, &c.

Heros.] Semideus; Hercules, &c.

288. *Regali conspectus in auro, &c.*] In tragœdiâ magnificè locutus ex decoro, idem post in Satyrico dramate abjecta, obscœna, sordida ne effutiat, quasi tabernarius.

229. *Tabernas.*] Alludit Poëta ad tabernarias fabulas, in quibus Personæ viles & argumentum humile. Festus.

230. *Aut dum vitat humum.*] Ergo adhibendus ubique modus: medium teneat, [illegible] dignitatem servet: nec incidat in comicam pravitatem & humilitatem, nec vanè extollatur & inaniter intumescat.

231. *Effutire leves, &c.*] Tragœdiæ gravitas custodiri debet inter protervos Faunorum [illegible] & jocos. Sic matrona in sacris non leviter &

Ut

Ut festis matrona moveri jussa diebus,
Intererit Satyris paulùm pudibunda protervis.
Non ego inornata et dominantia nomina solùm,
Verbáque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo:
Nec sic enitar Tragico differre colori,
Ut nihil intersit Davúsne loquatur, et audax
Pythias, emúncto lucrata Simone talentum,
An custos famulusque dei Silenus alumni.
  Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis
Speret idem, sudet multùm, frustraque laboret [294]
Ausus idem. Tantum series juncturáque pollet:
Tantum de medio sumptis accedit honoris.
  Silvis deducti caveant, me judice, Fauni,
Ne velut innati triviis, ac penè forenses,
Aut nimiùm teneris juvenentur versibus unquam:
Aut immunda crepent, ignominiosáque dicta.
Offenduntur enim quibus est equus, et pater, et res:
Nec si quid fricti ciceris probat et nucis emptor,
Æquîs accipiunt animis, donantve coronâ.

tanquam matrona diebus festis saltare compulsa, lascivos inter Satyros aliquantò verecunda esset debet. *Ego Satyrica scribens, ô Pisones, non consectabor dictiones inconditas aut simplices dumtaxat: neque sic curabo declinare tragœdiæ speciem, ut nihil ponam discriminis, utrum loquatur Davus & inverecunda Pythias deluso Simoni talentum extorquens, an Silenus curator & minister dei alumni.*

E materiâ vulgatâ sic *poëma condam, ut quisque pariter* facere posse *confidat, rem* verò *tentans desudet plurimum, & perdat operam. Tantum valent ordo & connexio: tantum venustatis addunt argumento vulgari.*

Satyri è silvis prodeuntes non debent, ut opinor, tanquam in urbibus atque in foro educati carmina juvenilia & nimis polita dicere, *nec obscœna & contumeliosa eructare. His enim offenduntur habentes equum, & patrem, & opes, neque probant vel laudant quicquid placet emtoribus fricti ciceris & nuces.*

ANNOTATIONES.

lascivè, sed modestè & graviter saltans, nihil sui decoris amittit.

232. *Moveri jussa.*] Erant enim choreæ sacræ modò virginum, modò matronarum, ut in ludis Megalensibus, & in sacris Cybeles: & jussu Pontificis agebantur.

234. *Non ego inornata.*] Docet Poeta Satyrici carminis dictionem esse debere tragicâ inferiorem, at agresti superiorem.

Inornata.] Abjecta, vetusta, obsoleta.

Dominantia.] Græcis κύρια, à translatis suo jure non expulsa, res propriè & apertè significantia: qualia sunt quæ res venereas & obscœnitatem clarè & simpliciter denotant.

235. *Satyrorum.*] Al. *satirorum.*

236.] *Nec sic enitar.*] Decorum personarum hîc etiam, ut & alibi semper observandum est.

Tragico colori.] A tragœdiæ magniloquentiâ.

237.] *Davus, Pythias, Simo.*] Personæ Comicæ apud Lucilium, Menandrum, Terentium.

238. *Emuncto.*] Terent. *Emunxi argento senes.*

239. *Silenus.*] Gravior quædam persona, qualis ille Bacchi pædagogus.

240. *Ex noto fictum carmen sequar.*] Satyricum ego drama condere volens, non confingam argumentum, ut solent Comici; sed potiùs ex notâ materiâ & historiâ desumpto argumento, afflictisque ut decet adjunctis, carmen eximiè componam. Sic Euripides *Cyclopem* finxit ex Homeri Odysseâ 9. Vide supra v. 128. & 129.

241. *Sudet multum.*] Cic. orat. perf. *Illo modo confidunt se posse dicere. Nam orationis subtilitas imitabilis illa quidem videtur esse existimanti, sed nihil experienti minùs.* Vide Quintil. lib. 2. cap. 1. & lib. 4. cap. 2.

242. *Series*] Rerum dispositio scita & ingeniosa.

Junctura.] Structura verborum artificiosa.

243. *Accedit honoris.*] Ex illâ solerti inventione, fictione, connectione, ordine.

244. *Silvis deducti.*] Vel agrestes & in silvis educati: vel à proscenio silvestri & nemoroso prodeuntes. Nam triplex erat scenæ forma triplici dramati respondens. Tragica columnis suffulta, superbisque fastigiis & signis ornata. Comica ædium privatarum speciem ostendebat. Satyrica arbores, montes, speluncas, agrestia omnia exhibebat. Vitruv. lib. 7. cap. 5.

Fauni.] Dii silvestres, qui & Sylvani & Satyri: de his jam l. 1. Od. 4. l. 2. Od. 17. l. 3. Od. 18.

246. *Teneris juvenentur versibus.*] Ne versibus nimium excultis juveniliter & scurriliter lasciviant: sed ubique simplicitatem rusticanam redoleant.

247. *Ignominiosa.*] Famam alicujus labefactantia.

248. *Quibus est equus, & pater.*] Equites Rom. & Patricii: honesti viri & nobiles.

249. *Fricti ciceris & nucis emptor.*] Homines infimæ sortis è plebe: qui dum spectaculis aderant, emebant frictum cicer ad levandam famem.

Nucis] Frictæ quoque nuces ibi vendebantur. Plaut. Athen. lib. 2. Festus *nuces ustas* dicit.

Syllaba

Syllaba longa brevi subjecta vocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris adcrescere jussit
Nomen Iambëis, cùm senos redderet ictus, [251]
Primus ad extremum similis sibi: non ita pridem,
Tardior ut paulo graviórque veniret ad aures, 251
Spondeos stabiles in jura paterna recepit,
Commodus et patiens; non ut de sede secundâ
Cederet aut quartâ socialitèr. Hic et in Accî
Nobilibus trimetris apparet rarus, et Ennî.
In scenam missus magno cum pondere versus, 260
Aut operæ celeris nimiùm curâque carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poëmata judex:
Et data Romanis venia est indigna poëtis. 264
Idcircóne vager, scribámque licenter; an omnes
Visuros peccata putem, mea, tutus, et intra
Spem veniæ cautus? vitavi denique culpam,
Non laudem merui. Vos exemplaria Græca [256]
Nocturnâ versate manu, versate diurnâ.
At vestri proavi Plautinos et numeros et 270

Syllaba longa brevi subjuncta appellatur Iambus, pes celer: unde & vocati sunt Iambici trimetri; quanquam sex edebat sonos, à primò usque *ad ultimum æqualis.* Is autem *nuper, ut aliquanto lentior & gravior & aures perveniret, in patriam ditionem ultro admisit firmiores Spondeos,* non ita tamen, *ut consorti locum secundum vel quartum concederet. Talis etiam infrequens reperitur in Accii Enniique celebratis Iambicis. Certe Iambici Spondeis crebris graves in scenam producti, vel properantem nimis operam & negligentiam arguunt, vel turpem artis inscitiam.* At *quilibet judex haud animadvertit inconditos versus: & poëtis Latinis indulgentia immeritò concessa est.* Ergone *ideo spatier, & parùm accuratè scribam? an omnes credam errata mea cogituros, providus & securus citra spem indulgentiæ? Tum demum culpam effugere quidem, sed non laudem meruero.* Itaque *Pisones, die nocteque scripta Græcorum evolvite. Verùm Majores vestri & numeros & jocos Plauti approbaverunt;*

ANNOTATIONES.

251. *Syllaba longa.*] Agit iterum de versibus Dramati propriis. Nam de his jam suprà v. 80.

262. *Pes citus.*] Auson. vel ociorem Parthorum sagittis dicit.

253. *Cùm senos redderet ictus.*] Cùm sex haberet pedes, omnes Iambos; ob celeritatem trimetri dicti sunt; quasi tres solum percussiones atque tria duntaxat intervalla pronunciando faciunt. Quint. lib. 9. cap. 4. suprà, lib. 1. Sat. 10. v. 43.

256. *Spondeos stabiles, &c.*] Inserti sunt Spondei pedes tardiores in versibus Iambicis, ad dandum iis pondus & robur, magisque movendos animos audientium.

258. *Accî*] Accius, sive Actius, aut Attius, Poëta celebris, de quo lib. 2. Sat. 10. & lib. 2. Epist. 1. ubi & de *Ennio.*

259. *Ennî.*] De eo lib. 4. Od. 8, v. 20. Item locis mox citatis.

260. *In Scenam missus.*] Appositè Marcilius corrigit, *missos*: aliàs quæ syntaxis?

263. *Non quivis videt, &c.*] Prolepsis, ad quam mox respondet, *idcircone vager*, &c. Apage versiculum.

Nec tantâ in metris veniâ conceditur uti,

quem velut Horatii affert Servius ad 5. Æneid. & collocant aliqui ante istum, *Non quivis videt*, &c.

264. *Et data Romanis, &c.*] Vide lib. 1. Sat. 4. & 10. lib. 2. Epist. 1.

265. *Scribamque licenter.*] Nullâ habitâ ratione pedum & legis metricæ: an Latinorum negligentiam imitabor potiùs quam exactam rationem Græcorum?

226. *Intra Spem veniæ*] Præcisâ spe omni veniæ: quâ si mihi blandirer, oscitanter scriberem nec mihi satis caverem. Sunt qui emendârint, *extra.* Sed veteres codices reluctantur. Vide A. Gell. lib. 12. c. 13. Extra spem veniæ est, qui scit nullam fore veniam. Intra spem veniæ cautus & tutus est, qui licet veniam speret, recti amans sibi cavet tamen, & peccare non vult. Hæc ego.

267. *Vitavi denique culpam, &c.*] Quod si versus Iambicos diligenter condam, nec hoc satis ad laudem. Plaut. Trinum. Scen. ult.

Si quid amicum erga bene feci, aut consului fideliter;
Non videor meruisse laudem, culpâ caruisse arbitror.

Qui erratum vitat, quod debet, non ideo laudem meretur; sed qui ingeniosè, rectè, artificiosè scribit, & laudatur.

270. *Plautinos & numeros & sales.*] Damnat in Plauto notat & carpit numeros incompositos & peregrinos, item sales frigidulos interdum atque

Lauda-

Laudavêre sales: nimiùm patienter utrumque,
Ne dicam stultè, mirati; si modò ego et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimúmque sonum digitis callemus et aure.
Ignotum Tragicæ genus invenisse Camenæ
Dicitur, et plaustris vexisse poëmata Thespis,
Quæ canerent ageréntq; peruncti fæcibus ora. [89T]
Post hunc personæ pallæque repertor honestæ
Æschylus, et modicis instravit pulpita tignis,
Et docuit magnúmque loqui, nitique cothurno.

certè *utrosque faciliùs quam par est, ne dicam stolidè, admirati: si quidem ego & vos novimus infacetum sermonem à venusto distinguere, & rectum modulum sentimus digitis atque auribus.*

Thespis reperisse fertur Tragicæ musæ genus incognitum, & carpentis circumtulisse carmina, quæ cantarent agerentque vultum habentes fæce oblitum.

Post eum Æschylus inventor larvæ & stolæ decoræ theatrum parvo tabulato extruxit, atque instituit loqui magnificè & incedere cothurno.

ANNOTATIONES.

etiam scurriles, &c. S. Hieronymus Apolog. in Ruffin. *Plautinum salem* dicit, pro scurrili. Laudant tamen Cicero Offic. 1. Macrob. Saturnal. lib. 2. cap. 1. Gell. lib. 3. cap. 3. Vide lib. 2. Epist. 1. v. 58. Item. v. 170.

274. *Digitis & aure.*] Versuum dimensionem digitis faciunt parum exercitati, aurium verò judicium adhibent peritiores.

275. *Tragicæ genus invenisse.*] Libet altiùs repetere originem Tragœdiæ ac Dramatum. Bacchus Icarium docuerat plantare vites. Hic in Attico agro hircum vineas depopulantem Baccho mactavit, convocatis ad sacrificium vicinis, qui choreis & cantilenis Dei lætitiæ datoris vindictam celebrarunt. Religiosè illud etiam quotannis vindemiarum tempore fieri placuit tum in pagis, tum subinde in urbibus. Mox cœperunt scribere certatim poëtæ τραγῳδίαν, id est, carmen hirci, vel de hirco: quod â choro decantarum. Illis carminibus Baccho sacris inserta, addita, substituta quædam alia fuerunt, atque etiam dialogi inter duos aut plures. Hinc que natum drama cùm Comicum, tum Tragicum, tum Satyricum. Quod ad inventorem spectat, certe ante Thespim fuerunt Dramatici rudiores quidem: at ille nominatur auctor, quoniam unum actorem induxit; qui dum chorus Bacchi laudes canens paulum interquiesceret, herois aut summi cujuspiam viri insigne aliquod facinus carmine celebrabat. Alia insuper ornamenta subjunxit, quibus Tragædia illustrata est.

276. *Dicitur.*] Scilicet res non extra controversiam est Scalig. Poet. lib. 1. cap. 6. sic habet: *Qui primus Tragœdiam dederit, haud ita pro comperto habetur. Satis constat illam, à Thespi nitidiorem factam, qui pensiles scenas in plaustris circumegit: addiditque nudis oribus fæcem pro persona.*

Plaustris vexisse poëmata.] Circa vicos Thespis aliique plaustris vecti in obvium quemque commata jactabant & falsa convicia. Plutarch. in Salone. Hinc Proverb. E plaustro loqui.

Thespis.] Atheniensis ille poëta Solonis tempore floruit ante Æschylum plus sexaginta, ante Sophoclem octoginta circiter annis. Thespis Protagonistam seu histrionem induxit cum Coryphæo, aut alio quopiam è Choro loquentem. Æschylus deinde alterum seu Deuteragonistam addidit. Denique Sophocles tertio sive Tritagonista adjuncto Tragœdiam perfecit.

277. *Peruncti fæcibus ora.*] Ideo Thespis aliique vultu cerussa, vel minio, vel fæce peruncto dicteriis obvios quosque incessebant, ut imitarentur Silenum rubicundum, Satyrosque dicaces Bacchi socios & ministros. Illos Aristophanes τρυγοδαίμονας vocabat. Gall. *Diables barboüilles de lie.* Angl. Merry Andrews be-dawbed with Lees. Vini an olei fæcibus tingerent se histriones, disceptant fatali more suo Grammatici, & nugas nugis addunt, inquit Scaliger paulò ante citatus.

278. *Personæ.*] Ne agnoscerentur histriones.

Pallæ.] Quæ ad pedes imos usque demissa, & Latina dicebatur, ad discrimen pallæ Gallicæ, quæ brevior.

279. *Æschylus.*] Domi nobilis Poëta iste non militando magis, quàm scribendo acer & audax fuit. In Marathoniâ pugnâ non ultimam laudem tulit: adeo bibax, ut Sophocles ei objiceret, non ipsum, sed vinum tragœdiarum ejus esse auctorem. Has dum scriberet ταυρηδὸν βλέπων, inquit Aristophanes, *tauro furenti similem spectum habebat.* Non ergo sit incredibile quod narrant ejus Eumenidum terribili spectaculo exanimatos esse pueros aliquot, perculsas autem prægnantes fœminas ad partum adactas. Ab Æschylo compositos nonaginta fabulas tradunt, quarum ad nos vix septem pervenerunt. Denique casu testitudinis eliso capite extinctum referunt.

280. *Cothurno.*] Eminentiori calceo Tragicis proprio.

Successit

His successit vetus Comœdia magnâ cum laude; sed libertas evasit in crimen & audaciam lege coercendam, lex data est: & chorus ignominiosè tacuit, ademptâ potestate maledicendi.

Nostri poëtæ nihil non tentârunt; neque laudem exiguam abstulerunt, qui relictis Græcorum argumentis gesta Romanorum decantârunt: sive qui prætextatas fabulas, seu qui togatas scripsêre. Nec virtute bellicâ illustriores ac potentiores quàm facundiâ essent Romani, si poëtas plerosque non terreret cura & longum tempus expoliendi. At vos, ô Numæ proles, redarguite carmen diu & crebrâ recensione haud castigatum, & ad amussim non sæpiùs emendatum.

Successit vetus his Comœdia, non sine multâ
Laude; sed in vitium libertas excidit, et vim
Dignam lege regi: lex est accepta: chorúsque
Turpiter obticuit, sublato jure nocendi.
Nil intentatum nostri liquêre poëtæ,
Nec minimum meruêre decus, vestigia Græca
Ausi deserere, et celebrare domestica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuére togatas.
Nec virtute foret clarísve potentius armis
Quàm linguâ Latium, si non offenderet unum
Quemque poëtarum limæ labor, et mora. Vos ô
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies et multa litura coërcuit, atque
Perfectum decies non castigavit ad unguem
Ingenium miserâ quia fortunatius arte
Credit, et excludit sanos Helicone Poëtas

Quoniam Democritus existimat ingenium plus valere quàm artem, & poëtas non insanientes arcet ab Helicone,

ANNOTATIONES.

281. *Vetus Comœdia.*] Hæc à novâ differebat in omnibus, tempore, argumento, apparatu, metro: ut ait Cruq. Vetus tempore belli fuit Peloponnesiaci: nova post extinctam populi libertatem, jam rerum potentibus Philippo & Alexandro. In veteri Duces, Magistratus, Philosophi, Dii ipsi proscindebantur. Patet ex Aristophane, item ex Eupolide. In novâ sunt amores adolescentum, servorum fraudes, &c. vetus assurgit ad tragicum stylum: nova popularis est. In veteri omnia metrorum genera admittebantur: in novâ solùm ferè Iambicum. In vetere mirus apparatus & luxus: in novâ prope nullus, ablato etiam Choro. In veteri personæ ad vivum effingebantur, ut agnoscerentur facilè: nova nihil tale habebat.

283. *Vim Dignam lege regi:*] Nec enim ulli parcebatur: honestique viri, perinde ut alii, dicteriis & convitiis nominatim proscindebantur.

. . . . *Sævus apertam*
In rabiem verti cæpit jocus, &c.

Lex est accepta.] Quæ maledicentiam, illam effrenatam pœnis propositis vetebat. Vide lib. 2. Epist. 1. vers. 150. & seq.

. . . . *Quin etiam lex*
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Describi.

Cæterum Comœdia Satyrica multum civitati profuit, cum caveret unusquisque culpam, ne spectaculo cæteris esset, & domestico probro: ut ait Donatus.

286. *Vestigia Græca Ausi deserere, &c.*] Primò quidem Græcas fabulas & historias in Latinos versus transtulerunt, ut est in Epist. modò cit. v. 164. at postea Marte proprio argumenta ex historiis Romanorum tractârunt laudabiliter Ennius, Pacuvius, Actius, &c.

288. *Prætextas.*] Latinas fabulas graviores, ubi prætextati & nobiles personæ locum habent: quæ respondent tragœdiis Græcorum.

Togatas.] Fabulas tabernarias, in quibus agunt personæ privatæ & plebeiæ. Et hæ Comœdiæ Græcorum novæ, sicut veteri Atellanæ & Satira Latina, respondebant. Illas scripserunt Ælius Lamia, Anton. Rufus, Cn. Melissus, Afranius, Pomponius.

291. *Limæ labor, & mora.*] De curâ & sedulitate diuturnâ emendandi jam alibi dictum. Vide lib. 2. Epist. 1. *&c.* Ovid. de Ponto lib. 3. Eleg. ult.

Sæpe piget . . . .
Corrigere, & longi ferre laboris onus.
Corrigere at res est tanto magis ardua, quanto
Magnus Aristarcho major Homerus erat.

292. *Pompilius sanguis.*] Pisones trahentes originem à Numa Pompilio, & à Calpo ejus filio dicti Calphurnii.

294. *Perfectum.*] Al. *perfectum.*

295. *Ingenium miserâ, &c.*] Redarguit Horatius eos, qui non virtutem poëseos, sed vanam opinionem sectabantur.

Ingenium.] Poëticam facultatem à natura datam.

Miserâ arte.] Ironicè: exercitatione & arte quæ parum valeant ad faciendum bonum poëtam, & ad laudabile carmen scribendum.

296. *Excludit sanos Helic. P.*] Cic. 1. de Divin.

Demo-

Democritus; bona pars non ungues ponere curat,
Non barbam; secreta petit loca; balnea vitat.
Nanciscetur enim pretium noménque Poëtæ,
Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonsori Licino commiserit. O ego lævus,
Qui purgo bilem sub verni temporis horam!
Non alius faceret meliora Poëmata. Verùm
Nil tanti est. Ergo fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet, exors ipsa secandi.
Munus et officium nil scribens ipse docebo;
Unde parentur opes; quid alat formetq; Poetam;
[900]
Quid deceat, quid non; quò virtus, quò ferat error.
Scribendi rectè sapere est et principium et fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ,
Verbáque provisam rem non invita sequentur.
Qui didicit patriæ quid debeat, et quid amicis,
Quo sit amore parens, quo frater amandus, et hospes

plerique negligunt resecare ungues & barbam, secedunt in loca remota, fugiunt balnea. Etenim consequentur, ut putant, *præmia & laudem poëtarum, si tonsori Licino tondendum nunquam præbeant caput tribus Anticyris minimè curandum. Quàm ego sum parum cautus, qui bilem expurgo ineunte vere:* At *nemo conderet meliora carmina: sed hoc non tanti puto. Itaque implebo munus cotis, quæ secare non valens reddit ferrum acutum* & secando aptum. *Nihil ego scribens docebo munus & officium* scribendi; *unde facultas petatur; quid erudiat & perficiat poëtam; quid conveniat, quid non; quò virtus, quò error deducat.*

Sana mens est principium & origo rectè scribendi: materiam tibi suppeditabunt placita Socratis: præparatamque materiam sequetur ultrò facundia.

Qui scit quid patriæ, quid amicis debeat; quâ parentes, quâ fratres & hospites charitate diligendi

ANNOTATIONES.

Negat sine furore Democritus quenquam poëtam magnum esse posse. Et 2. De Orat *Sine inflammatione animorum, & sine quodam afflatu quasi furoris: quod & à Platone scriptis relictum dicunt.*

Helicone.] Is mons Bœotiæ Musis sacer, Parnasso vicinus.

297. *Democritus.*] De eo Philos. l. 1. Epist. 12.

Bona pars non ungues ponere, &c.] Quasi verò cultum exteriorem negligendo & insaniæ speciem præ se ferendo, boni poëtæ habendi sint.

298. *Non barbam:*] Philosophi quidam alebant barbam: & gravitati tribuebatur. At in cæteris insaniæ species erat.

Secreta petit loca.] Hominum conspectum & consuetudinem fugit.

300. *Tribus Anticyris.*] De Anticyrâ insulâ lib. 2. Sat. 3. v. 83. Ibidem de Elleboro in eâ abundanti, quod insaniæ remedium. Quod autem Horatius tres Anticyras dicit, cum duas Strabo ponat, auxesis est.

301. *Licino.*] Is Augusti tonsor & libertus, ab eo factus Senator, quod Pompeium odisset.

302. *Qui purgo bilem*] Per quam insaniens optima poëmata conderem. Ironia est. Alii *purgor* legunt perperam.

304. *Nil tanti est.*] Absit ut insanire velim ad eximia facienda carmina. Imo sapere malim & nulla componere: valeant Democritus & Democritici.

Ergo fungar vice cotis.] Hoc petitum ab Isocrate vel ab Aristotele, ut volunt alii: αἱ ἀκόναι αὐταὶ μὲν ταμεῖν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον ὀξὺν καὶ τμητικὸν ποιοῦσι.

306. *Nil scribens.*] Nullum carmen Epicum vel Dramaticum.

307. *Opes.*] Adjumenta ad bene scribendum, dives poëseos facultas & virtus.

308. *Error.*] Ignoratio artis & virtutis poëticæ.

310. *Socraticæ chartæ.*] Philosophiæ præsertim moralis scientia: quam Socrates promovit, & ab eo hauserunt Plato, Xenophon, aliique & scriptis illustrârunt. De Socrate, lib. 3. Od. 21. Item lib. 2 Sat. 4.

Rem poterunt ostendere.] Scribendi ubertatem præbebunt. Cic. in Bruto. *Habeat omnes Philosophiæ notos & tractatos locos: nihil enim de religione, nihil de pietate, nihil de charitate patriæ, nihil de morte, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de virtutibus aut vitiis, nihil de officio, nihil de dolore & voluptate, nihil de perturbationibus animi & erroribus (quæ sæpe cadunt in causas ut in poëmata sapissimè) nihil inquam sine eâ conscientia ample & copiosè dici & explicari potest:* & alibi: Omnis ubertas & quasi sylva dicendi è disputationibus philosophorum ducta est.

311. *Verbaque rem provisam, &c.*] Si rem bene tenes, si præparatam habes rerum copiam, non deerit elocutio; verbaque & dictiones affatim sequentur: & aptè atque accommodatè dices. Cic. de Orat. 3. *Rerum copia verborum copiam gignit.*

312. *Patriæ quid debeat, &c.*] De variis istis officiis Plato 5. de legibus, &c.

313. *Hospes.*] Contra peregrinos peccata præ

Quod

quod Senatoris, quod Judicis, quod belli Ducis munus sit; is certè novit tribuere decorum unicuique personæ.

Solers imitator debet intueri exemplar vitæ & morum, atque hinc propriis fingere sermones. Nonnunquam Comœdia locis pulchra, beneque mores exprimens quamquam *nec elegans nec* verbis *ornata nec artificiosè* disposita, *populo magis placebit,* eum *qui meliùs detinebit, quàm versus sententiis destituti & sonantes nugæ.*

Musa Græcis largita est ingenium & politam sermonis facultatem, quippe nihil appetentibus nisi laudem. At contrà *juvenes Romani longis numeris discunt assem dividere in centum partes. Albini filius respondeat: si de quinque unciis dematur una, quid restat? poteras dicere triens. Benè: valebis tua bona conservare. Quòd si uncia addatur, quid erit? Semis. Atqui cum ista lues & studium lucri animos occupârit, an putamus carmina condi*

Quod sit conscripti, quod judicis officium, quæ
Partes in bellum missi ducis; ille profectò
Reddere personæ scit convenientia cuique.
Respicere exemplar vitæ morúmque jubebo
Doctum imitatorem, et veras hinc ducere voces.
Interdum speciosa locis, moratáque rectè [301]
Fabula nullius veneris, sine pondere et arte,
Valdiùs oblectat populum, meliusque moratur,
Quam versus inopes rerum, nugæque canoræ.
Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Musa loqui, præter laudem nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere. Dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Uncia, quid superat? poteras dixisse, triens. Eu,
Rem poteris servare tuam. Redit uncia; quid fit?
Semis. An, hæc animos ærugo et cura peculi [302]
Cùm semel imbuerit, speramus carmina fingi

ANNOTATIONES.

illis quæ in cives committuntur, ultori Deo curæ sunt. Nam cùm peregrinus amicis cognatisque careat, majorem apud Deos & apud homines meretur misericordiam, &c. Plato modò citatus.

317. *Respicere exemplar, &c.*] In animo suo eximium & perfectissimum exemplar sibi fingat. Non hominem quempiam privatum, sed perfectissimi & numeris omnibus absoluti hominis sibi preponat imaginem, sive ideam, ut Plato vocat: atque secundum illam scribat & dicat.

318. *Imitatorem.*] Poësis est imitatio, ex Platone, Aristotele, &c.

Veras voces.] Rei naturam verè exprimentes. Al. *vivas*: sed apagè.

319. *Speciosa locis, &c.*] Locis communibus & sententiis rerum naturam & mores appimè exhibentibus, quamvis nullo verborum ornatu. Al. *jocis*. Prior lectio præferenda.

Morataque rectè Fabula.] Lege Quintil. lib. 6.

322. *Nugæ canoræ.*] Versus solo verborum sonitu inflati, modulati quamvis & numerosi non sic afficiunt, ut qui verbis inopes quidem, at rebus divites fuerint. Pers. Sat. 5.

Non equidem hoc studio bullatis ut mihi nugis
Pagina turgescat.

Statius nugas ejusmodi canoras effutiit.

323. *Graiis ingenium*] Adverte, Lector, quàm sæpe Græcos commendat Horatius: & merito: cùm scripserint illi sapienter æque & eleganter, ingeniosè & accuratè. Nempe quod non quæstui sed gloriæ studebant.

325. *Assem Discunt in partes centum diducere.*] Arithmeticam sedulò edíscunt augendis opibus utilem: *longis rationibus*: addendo, dividendo, diminuenda, multiplicando, subtrahendo.

326. *Dicat Filius Albini.*] Prosopopœia. Albinus insignis fœnerator filium ad lucri studium artemque instituens.

327. *Quincunce, triens, semis.*] As duodecim habet partes, sive uncias: *uncia* ab [illegible], quod una sit è duodecim partibus assis. [illegible] duæ sunt unciæ, sic dicitur quasi sexta pars assis. *Quadrans*, tres unciæ; quòd sit quarta pars. *Triens*, quatuor unciæ, tertia pars. *Quincunx*, quinque unciæ. *Semis*, sex unciæ, sive [illegible]um assis. *Septunx*, septem unciæ. *Bes* [illegible] *Des*, quasi dempto triente, id est, [illegible] quatuor unciis de asse, octo continet uncias. *Dodrans*, novem unciæ, quod demptus sit quadrans. *Dextans*, quod demptus sit sextans. *Deunx*, quod una desit uncia ad assem.

328. *Poteras dixisse.*] Instigatio est, quâ interrogans urgat Albini filium, ut respondeat, [illegible].

Eu.] Approbatio est bonæ responsionis [illegible]. Al. *beus*, vel *ben*, &c. sed minùs bene.

330. *Ærugo.*] Æris vitium est. Metaphora pro avaritiâ & opum cupiditate; quâ bona indoles corrumpitur, ut metalla rubigine.

Posse

Posse linenda cedro, et lævi servanda cupresso?
Aut prodesse volunt, aut delectare Poëtæ;
Aut simul et jucunda et idonea dicere vitæ.
Quicquid præcipies, esto brevis: ut citô dicta
Percipiant animi dociles, teneántque fideles.
Omne supervacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis causâ sint proxima veris:
Nec quodcunque volet, poscat sibi fabula credi:
Neu pransæ Lamiæ vivum puerum extrahat alvo.
Centuriæ seniorum agitant expertia frugis:
Celsi prætereunt austera poëmata Rhamnes. [903]
Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, paritérque monendo.
Hic meret æra liber Sosiis, hic et mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat ævum.
Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus.
Nam neque chorda sonum reddit, quem vult manus et mens;
Poscentíque gravem persæpe remittit acutum;
Nec semper feriet quodcunque minabitur arcus.

posse cedro illinenda, & fabre factâ cupresso custodienda?

Poëtæ vel cupiunt prodesse, vel delectare; vel jucunda pariter atque utilia dicere ad vitam bene instituendam. *Si quod præceptum das,* illud *breve sit; ut animus paucis* verbis *comprehensa suscipiat facilè, & sedulò retineat. Omne redundans effluit ex animo pleno.*

Ficta ad oblectamentum sint vero simillima: nec quidlibet credi petat fabula: neve devoratum infantem è Lamiæ ventre eximat vivum. Porrò *quod nihil fructuosum continet, respuitur à cœtu seniorum: elati* verò *Rhamnenses explodunt carmina severiora.* At ille *omnium suffragationem aufert, qui jucundum atque utile conjunxerit, lectorem oblectando simul & docendo: talis codex Sosiis quæstum parat, trans mare vertatur, atque auctori famam conciliat & immortalitatem.*

Sunt tamen errata, quibus veniam dari velim. Etenim chorda non semper edit sonum, quem vult mens & manus; & petenti gravem aliquando acutum reddit: nec arcus collineabit quocunque tendet.

ANNOTATIONES.

332. *Linenda Cedro.*] Digna immortalitate, quæ significatur per cedrum minimè putrescentem. Hinc olim eximia scripta cedrino oleo linebantur, ne blattis vel ipsâ vetustate corrosa absumptaque interirent. Plin. l. 16. cap. 39. *Cedri oleo perunctæ materies nec tineam nec cariem sentit.*

Lævi cupresso?] Cypressinâ arcâ, capsâ, scrinio: *cypressus cariem & vetustatem non sentit.* Item, *adversus cariem tineasque firmissima.* Plin. lib. 16. cap. 40. & 42.

333. *Aut prodesse volunt, &c.*] Duæ sunt hæ poëseos virtutes, docendi atque delectandi: e quibus præcepta dat Horatius ista duo: Ut doceas utiliter, esto brevis: Ut delectes, finge verisimilia.

338. *Ficta voluptatis causâ, &c.*] Reprehenditur Virgilius, quod ait, mutatas naves in nymphas Æn. 10. v. 83. item Æn. 6 per ramum aureum ad inferos Æneam descendisse; item Didoni comam ab Iride abscissam, Æn. 4. &c.

340. *Neu pransæ Lamiæ, &c.*] Nec fingat poëta puerum à Lamia devoratum, & mox ejus ventre extractum viventem. Hoc fortasse figmentum erat alicujus poëtastri illius temporis, ridiculum sanè & à naturâ abhorrens.

Lamiæ.] Lamia Philostrato ponitur inter larvas & lemures; Sexto Pompeio est venefica; Suidæ formosa mulier Libyca, Jovi adamata. Alii aliter. Olim vulgo Lamiæ putabantur mulieres speciosæ, quæ blanditiis allectos juvenes devorabant. Isidorus à laniando dici existimat, quod infantes corriperent ac laniarent. De Lamiâ Lybiæ reginâ pulchrâ sed crudeli Diod. Sic. lib. 20. Nihil ad rem Lamus rex Læstrygonum humanâ carne solitus vesci.

341. *Centuriæ seniorum.*] Senes amant seria & gravia carmina moribus instituendis utilia: *Centuriæ.* Singulæ tribus olim in centurias divisæ.

342. *Rhamnes.*] Equites & juvenes jucunda petunt: à Romulo dicti Rhamnes seu Rhamnenses, ut Tatienses à Tatio, Luceres à Lucumone, vel à Lucero. Varr. 4. de L. L. Plutarch. in Romulo, &c.

343. *Omne tulit punctum.*] Suffragia punctis aliquando notabantur. Cic. pro Muræna. n. 72. *Recordor quantum hæ quæstiones in Senatu habitæ punctorum nobis detraxerint.*

345. *Sosiis.*] Hi fratres erant celebres Romæ librarii & bibliopolæ; de his jam lib. 1. Epist. ult.

Mare transit.] Expetitur ab exteris nationibus.

348. *Nam neque chorda, &c.*] Citharœdus interdum aberrat; pariter & sagittarius non semper scopum ferit aut collineat.

Verùm ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parùm cavit natura. Quid ergo est?
Ut scriptor si peccat idem librarius usque,
Quamvis est monitus, veniâ caret; et citharœdus
Ridetur, chordâ qui semper oberrat eàdem:
Sic mihi qui multùm cessat, fit Chœrilus ille,
Quem bis térve bonum cum risu miror; et idem
Indignor, quandoq; bonus dormitat Homerus.
Verùm opere in longo fas est obrepere somnum.
Ut pictura poësis erit; quæ, si propriùs stes,
Te capiet magis; et quædam, si longiùs abstes.
Hæc amat obscurum: volet hæc sub luce videri,
Judicis argutum quæ non formidat acumen;
Hæc placuit semel: hæc decies repetita placebit.
O major juvenum, quamvis et voce paternâ
Fingeris ad rectum, et per te sapis; hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium et tolerabile rebus
Rectè concedi. Consultus juris, et actor
Causarum mediocris abest virtute diserti
Messalæ, nec scit quantum Cascellius Aulus;

At cùm pars major carminis speciosa fuerit, ego non offendar paucis erroribus, quos vel reliquit indiligentia, vel hominis ingenium tenue *vix cavere potuerit. Quid igitur* statuendum? *Quemadmodum librorum descriptoriè, si idem semper erratum admittat etiam admonitus, minimè ignoscitur: & citharista deridetur, qui semper ad eandem chordam offendit. Ita qui sæpiùs* in carmine *allucinatur, videtur* similis *isti Chœrilo, quem bis aut ter elegantem admiror & derideo; ipsemet autem doleo, quotiescunque labitur excellens Homerus. Sed in longo opere cespitare licet.*

Poësis est similis picturæ: quædam tibi magis placebit, si adsis proximus; quædam verò si remotior fueris. Altera loco paulùm tenebroso, altera ad lucem plenam *vult spectari,* scilicet *quæ non timet judicis examen severum: altera semel* duntaxat, *altera decies spectata approbabitur.*

O major natu *juvenum* Pisonum, *tametsi patris documentis formaris ad* id quod *perfectum est, & ex te sapis; hoc monitum ausculta & retine.* In rebus *quibusdam mediocritas toleratur, & ritè admittitur. Jurisperitus & causidicus mediocris* longè *distat ab eloquentiâ Messalæ; nec tantum pollet quantum Aulus Cascellius:*

ANNOTATIONES.

351, 352. *Non ego paucis Offendar maculis.*] Vide Longin. cap. 30.

357. *Qui multum cessat.*] Sæpius iners & negligens, & hinc crebriùs peccans, lib. 2. Epist. 2. v. 14. *semel hic cessavit.*

Chœrilus.] De eo lib. 2. Epist. 1. v. 233.

358. *Bis terq; bonum miror.*] Demiror quòd non semper malè, quodque vel bis aut ter benè scribat.

359. *Indignor, quandoque bonus dormitat.*] Nam bonum poëtam benè semper & concinnè dicere velim. At *peccare humanum est.* Cic. *Nemo est qui omnibus horis sapiat.* Plin. Videtur hîc Horatius alludere ad id quod Aristoteles notat, Homerum contra decorum & rationem scribere, Ulyssem prudentissimum ubique & vigilantissimum somno oppressum è navi sublatum à Phæacibus & in litore Ithacensi expositum. Tunc certè Homerus ipse plus quam Ulysses dormitasse videatur. Alia multa in Homero sunt reprehensa, pariter & in Virgilio pleraque. Vide Macrob. &c.

360. *Verùm opere in longo, &c.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *Non semper intendunt animum, oneri cedunt, fatigantur nonnunquam: & Ciceroni dormitare Demosthenes, & Homerus Horatio visi: magni enim sunt, homines tamen.*

361. *Ut pictura poësis erit.*] Pictura est muta poësis: poësis loquens pictura. Plato 10. de Rep. Aristot. Poët. Plutarchus ex Simonide, &c. Cic. Tusc. 5. n. 144. *Tradunt Homerum cæcum fuisse; at ejus picturam non poësim videmus. Quæ regio? quæ ora? qui locus Græciæ? quæ species formæ? quæ pugna? quæ acies? quod remigium? qui motus hominum, qui ferarum, non ita expictus est, ut quæ ipse non viderit, nos ut videremus effecerit?*

Quæ si propriùs stes, &c.] Ita quædam poësis haud accurata, raptim si legatur, fortè placebit, duobus locis aut tribus sat nitida. At si diligentiùs consideretur, apparebunt maculæ & vitia permulta, quibus offensus lector aversabitur. Contrà poësis elegans passim & ad amussim facta, ingenioque & arte diù elaborata, quo sæpiùs inspicietur, eo plus admirationem movebit: quia novæ semper veneres & lepores elucescent.

365. *Hæc decies repetita placebit.*] Plato in Philebo, quæ pulchra sunt bis & ter repetenda, [illegible]

371. *Messalæ.*] Messala Corvinus orator [illegible]tissimus; de quo lib. 3. Od. 21. & lib. 1. Sat. 10.

Cascellius.] Aulus Cascellius Vindex juris civilis

Sed

ʃed tamen in pretio est: Mediocribus esse poëtis
Non homines, non dii, non concessere columnæ.
Jt gratas inter mensas symphonia discors, 374
Et crassum unguentum, et Sardo cum melle papaver
Offendunt; poterat duci quia cœna sine istis:
ic animis natum inventùmque poëma juvandis,
i paulùm è summo discessit, vergit ad imum.

Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis:
ndoctùsque pilæ, discíve, trochíve, quiescit; 380
Ne spissæ risum tollant impunè coronæ. [376]
Qui nescit versus, tamen audet fingere. Quidni?
Liber et ingenuus, præsertim census equestrem
Summam nummorum, vitióque remotus ab omni.

attamen laudatur. Verùm *poëtam mediocrem non ferunt Dii, non homines, non tabernæ. Sicut lautas inter epulas incondita musica, & vile unguentum, & papaver cum melle Sardo* mixtum *respuuntur, quoniam transigi cœna potest sine illis: sic carmen ad animos recreandos factum, si tantulum abest à supremo, tendit ad infimum.*

Qui ludorum est imperitus, fugit exercitationes campi Martii: *haud solers pilæ vel disci, vel trochi,* hæc *minimè tractat; ne frequentes circumstantes cachinnos effusè edant: at carminum rudis ea nihilominus audet moliri. Cur non? liber* est *atque ingenuus, imò in censu repertus possidere opes ad equestrem* dignitatem *sufficientes, atque omnis expers criminis.*

ANNOTATIONES.

cientiâ præcipuus: hunc commendat Valer. Max.

373. *Non homines.*] Certè mavult eruditus quisque nullos quàm mediocres versus audire & egere.

Non dii.] Apollo, Bacchus, Musæ: vel dii, n quorum festis canuntur carmina & aguntur udi. Et quidem nihil nisi præstantissimum liis offerri aut placere fas est.

Non columnæ.] Quia non invenient emptores: sed in pulvere & oblivione jacebunt. *Columnæ*, seu pilæ, ad quas libri venales prostabant; librariorum tabernæ publicis porticibus contiguæ & affixæ. De his jam L. 1. Sat. 4. v. 71. ubi
Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.

374. *Gratas inter mensas.*] Inter unam & alteram mensam: in secundâ mensâ.

375. *Unguentum.*] Quo utebantur veteres ad delicias, Lib. 1. Od. 36, & 38.

375. *Sardo cum melle papaver.*] Bellaria è melle deterrimo, quale est Sardoum; factum scil. ex amaris herbis crescentibus in Sardiniâ insulâ Italiæ vicinâ. Sardum mel ut & Corsicum valde amarum est et nullius pretii. Plin. l. 19. cap. 8. *Papaveris sativi tria sunt genera. Candidum, cujus semen tostum in secundâ mensâ cum melle apud antiquos dabatur.* Petronius satyricè vanos declamatores ait, mellitos tundere verborum globulos, & omnia dicta factaque quasi papavere & sesamo sparsa.

379. *Ludere qui nescit.*] Similitudine conglobatâ ostendit artem poëseos longâ exercitatione ediscendam & excolendam, nec temerè tentandam esse.

Ludere.] Luctari, jaculari, currere, equitare, natare, salire: ad quæ se exercebat Romana juventus in campo Martio. Vide Lib. 1. Od. 8.

380. *Pilæ.*] Lib. 1. Sat. 5. v. 41. & Lib. 2. Sat. 2. v. 11.

Disci.] De eo Lib. 1. Od. 8. & Lib. 2. Sat. 2.

Trochi.] Duplex erat is ludus, ut jam dixi Lib. 4. Od. 24. v. 57. Priorem describit Virg. Æneid 8. v. 378.

Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo,
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent. Ille actus habenâ
Curvatis fertur spatiis: stupet inscia turba,
Impubesque manus mirata volubile buxum,
Dant animos plagæ.———

Alter non ita puerilis exercitationem poscebat, à priori longè diversus. Rotula quædam erat seu circulus ex ære vel ferro, cujus axiculis appensi erant annuli inter currendum tinnientes: in locis publicis peragebatur: annulorum verò sonitu monebantur prætereuntes ut declinarent ab incursu trochi. Sive, ut scribit Turnebus, Rota erat habens ansam, quo faciliùs mitteretur, axiculisque compacta transvectis jaciebatur: quorum claviculæ & commissuræ aduncæ, dum versabatur missa rota vel circulus orbisve missus, tinniebant, & crepabant. Artis quidem erat mittere scienter. Propert. Lib. 3. Eleg. 14.

Increpat & versi clavis adunca trochi.

Martial. trochi meminit Lib. 11. Epig. 22. Lib. 14. Epig. 168, & 169.

Garrulus in laxo cur annulus orbe vagatur?
Cedat ut argutis obvia turba trochis.

382. *Quidni.*] Prolepsis. Quasi verò illa essent ad poësim adjumenta, probitas, nobilitas, opes.

383. *Liber.*] Licet ergo facere quodcunque libet.

Census equestrem.] De illo in Epod. 4. Item Lib. 1. Epist. 1.

Tu verò nihil scribes aut ages, Minervâ repugnante. Hoc tibi est ingenium & judicium. At si quidpiam aliquando scribas, committe illud auribus & examini Tarpæ, patrisque tui, & nostro. Quin & reconde ad annos novem. Dum chartæ scrinio manebunt inclusæ, poteris emendare quod non vulgaveris: at verbum editum nequaquam redire valet.

Orpheus divinus & numinum internuncius homines feros avertit à cædibus & turpi vitæ ratione; propterea dictus mitigare tigres & leones ferocissimos. Amphion quoque Thebanæ arcis conditor dicitur lyræ sono suavique cantu lapides movisse & quocunque libuit impulisse. Ea fuit olim sapientia, distinguere publica à privatis, & sacra à profanis, incerta connubia vetare, maritis modum præscribere, urbes extruere, leges tabulis inscribere.

Tu nihil invitâ dices faciésve Minervâ:
Id tibi judicium est, ea mens. Si quid tamen olim
Scripseris, in Metii descendat judicis aures,
Et patris, et nostras; nonumque prematur in annum;
Membranis intus positis, delere licebit [w]
Quod non edideris. Nescit vox missa reverti.
Silvestres homines sacer interpresque Deorum
Cædibus et victu fœdo deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres rapidósque leones.
Dictus et Amphion, Thebanæ conditor arcis,
Saxa movere sono testudinis, et prece blandâ
Ducere quo vellet. Fuit hæc sapientia quondam,
Publica privatis secernere; sacra profanis;
Concubitu prohibere vago; dare jura maritis; [55]
Oppida moliri; leges incidere ligno.

ANNOTATIONES.

385. *Tu nihil invitâ, &c.*] Pisonum juvenum majorem alloquitur. Tu quidem cum bonâ indole, sanâ mente, acri judicio pollens, nihil aggredieris perperam: intelligésque quid possis, ut omnia ritè præstes.

Minervâ invitâ:] Reluctante & infestâ hac Deâ artium omnium præside; sine cujus ope nihil feliciter quisquam moliri valet. Unde proverb. in eos qui illud tentant ad quod à naturâ minime comparati sunt; quodque propterea nunquam rectè exequuntur.

387. *Metii.*] Sp. Metius Tarpa criticus optimus; de quo jam ante Lib. 1. Sat. 10.

388. *Patris.*] Hic enim erat valde sagax, ingeniosus, eruditusque in primis.

Et nostras.] Amice ac fideliter.

Nonumque prematur in annum.] Diu servetur scriptum antequam in lucem edatur, ut limatum otiosè, & expolitum non reformidet acre doctorum judicium, quando vulgabitur. Vide Quint. lib. 10. c. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima. Nec sine causâ creditum est, stylum non minus agere cum delet: hujus autem operis est, adjicere, detrahere, mutare.——Scripta reponantur ad aliquod tempus, ut ad ea post intervallum velut nova atque aliena redeamus: ne nobis scripta nostra quasi recentes fœtus blandiantur, &c. Cinnæ Smyrnam novem annis accepimus scriptam: & panegyricum Isocratis annis decem elaboratum.* Vide Catull. Epig. 96. in Smyrn. Cinnæ.

391. *Sylvestres homines, &c.*] Poëseos excellentiam ostendit & commendat.

Silvestres.] More belluarum in silvis & speluncis degentes.

Sacer.] Vates divinus Plato, nuncupatus. Cic. pro Archia n. 18. *Ennius ille noster sanctos suo jure poëtas; quòd quasi Deorum munere commendati nobis esse videantur.* Ovid.

At sacri vates, & divûm cura vocamur.

Sunt etiam qui nos numen habere putant.

Interpr. Deorum.] Poëtæ nihil sunt aliud nisi Deorum interpretes, à quocunque numine corripiantur: inquit Plato in Ione.

392. *Cædib. & victu fœdo deterruit.*] Ad humaniorem vitæ rationem & cultum adduxit. Lucret. lib. 5. v. 930.

Volgi vago vitam tractabant more ferarum.

Vide supra Lib. 1. Sat. 5. ver. 100. & seq.

Orpheus.] Apollinis hic & Calliopes filius Moysis tempore floruit. Nullum habemus Orphei genuinum carmen. Hymni & alia quædam sub ejus nomine circumferuntur perperam: sunt enim Onomacriti poëtæ.

394. *Amphion.*] Jovis ille atque Antiopæ filius Thebas à Cadmo conditas muris & arce instruxit. *Non quod lyrâ duxerit, sed quod suaviter affatus homines rupium accolas, & incultis moribus rudes ad obsequia civilis pellexerit disciplinam:* inquit Solinus, cap. 13. vide Lib. 3. Od. 11.

396. *Fuit hæc sapientia, &c.*] Poëtæ quondam sapientes erant, & versibus documenta dabant.

397. *Publica privatis secernere.*] Nam communia & publica tunc erant omnia, & robustior quisque per vim quidlibet rapiebat.

Sacra prof.] Nec religio quemquam retinebat.

398. *Dare jura maritis.*] Non modo legitima statuendo conjugia, sed & adulteria prohibendo.

396. *Oppida moliri.*] Societatis & opis mutuæ causâ.

Leges incidere ligno.] Primæ leges versibus

Sc-

ic honor et nomen divinis vatibus atque
:arminibus venit. Post hos insignis Homerus
'yrtæúsque mares animos in Martia bella
'ersibus exacuit: dictæ per carmina sortes;
:t vitæ monstrata via est; & gratia regum
ieriis tentata modis; ludúsque repertus, [909
:t longorum operum finis; ne fortè pudori
it tibi Musa lyræ solers, et cantor Apollo.
Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
)uæsitum est. Ego nec studium sine divite venâ,
Iec rude quid prosit video ingenium; alterius sic
ltera poscit opem res et conjurat amicè.

Sic fama & dignitas sacris poëtis de versibus contigit. Post illos inclaruit Homerus, ac Tyrtæus viriles animos ad certamina carminibus accendit: fata versibus pronunciata: & vivendi instituta tradita sunt: nec non gratia Principum captata; inventi etiam ludi, atque laboris diuturni solatium: ne forte verecundiam tibi faciant Musæ lyrarum peritæ & Phœbus canens. Disceptatur jamdudum, an bonum poema sit à naturâ, an ab arte. Ego quidem *non video quid valeat s sine felici naturâ; vel natura, sine eruditione. Ita res unà petit auxilium alterius, & mutuò vat.*

ANNOTATIONES.

:m in ligneis tabulis scriptæ; postea ære incie, & locis publicis affixæ sunt.

400. *Sic honor, &c.*] Per eam sapientiæ itionem.

401. *Post hos.*] Post primam illam poëseos tatem venit altera, quâ Homeros aliique recte icta ducum & summorum virorum celebrarunt.

402. *Tyrtæus.*] Hic post Homerum non ita ngè septingentis prope ante Christum annis ivebat. Athenis oriundus, ludimagister ignolis, luscus, claudus, mutilus: attamen ex Apolnis oraculo profectus belli dux adversus Meenios, victoriam Lacedemoniis insignem pe:rit, cum militum animus præcedentibus clabus fractos, carmine de verâ virtute & gloriâ imulasset, atque ad moriendum pro patria forter incendisset. Carminis istius pretiosæ aliiot reliquiæ ad nos usque pervenerunt. Hunc tiam laudant Plato 1. de Rep. Pausanias in Messenicis, Strabo lib. 6. Athenæus, lib. 14. tobæus multos ejus de bellicâ audaciâ versus fert: Justinus historiam fusè narrat, l.b. . Plutarch. Suidas, &c.

403. *Dictæ per carmina sortes;*] Apollo verbus quidem heroicis ut plurimum responsa ibat, Plin. lib. 7. cap. 56. *versum heroicum ythio oraculo debemus.* Virgil. Æn. 4. *sortes* x sensu non semel usurpat. Cic. de Div. l. 2. ıp. 56. *Cum sors illa edita est opulentissimo regi sia*, Cræsus Halym penetrans magnam pervert opum vim, *hostium vim sese perversurum itavit, pervertit autem suam.* Vide Plutarch. 1 Theseo.

404. *Vitæ monstrata via est;*] Quidam intelgunt præcepta morum: eo quod libentius auiuntur & facilius retinentur quæ strictâ quàm uæ solutâ oratione scripta sunt. Talia sunt oud Hesiodum, Theognidem, Phocylidem, Emenidem, &c. Alii interpretantur carmina de rebus Physicis, ut *vitæ* sit pro *naturæ*, cujus arcana explicantur. Talia scripsere Empedocles, Lucretius, &c.

Gratia regum tentata.] Poëtæ regibus gratiosi exiterunt: sic Callimachus Ptolemæo, Æschylus & Anacreon Polycrati, Euripides Archelao, Simonides Hieroni, Aratus Antigono, Alexandro etiam Chœrilus, Ennius Scipioni, Archias Lucullo, Virgilius & Horatius Augusto ac Mæcenati, Claudianus Honorio, Ausonius Gratiano, &c. Ovid.

Cura ducum fuerant olim regumque poëtæ.

405. *Ludusque repertus.*] Fabulæ relaxandis & oblectandis animis aptæ, comœdiæ, &c. certe post longos labores versibus, cantu, dramate, mirum in modum animus recreatur.

406. *Ne fortè pudori, &c.*] Hæc autem recensere volui, Piso, ne te pudeat fortè poëtam videri.

407. *Cantor Apollo.*] Carminum auctor, prætes, deus.

408. *Naturâ fieret, &c.*] Vetus controversia est: utrum poëta nascatur, an fiat.

409. *Ego nec studium sine divite venâ.*] Cic. pro Archiâ n. 18. *Sic à summis hominibus eruditisque accepimus, cæterarum rerum studia & doctrinâ & præceptis & arte constare; poetam naturâ ipsâ valere, & mentis viribus excitari, & quasi divino quodam spiritu afflari.*

410. *Rude ingenium.*] Arte non expolitum: Bene Plutarchus & alii dixerunt, naturam sine disciplinâ cœcam esse.

411. *Alterius sic altera poscit opem res.*] Cic. modò cit. *Sæpius ad laudem & virtutem natura sine doctrinâ, quam doctrina sine naturâ valuit. At cum ad naturam eximiam & illustrem accesserit ratio quædam & confirmatio doctrinæ, tum illud nescio quid præclarum ac singulare existit.* Vide & Quintil.

Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit;
Abstinuit Venere et vino. Qui Pythia cantat
Tibicen, didicit priùs, extimuítque magistrum.
Nunc satis est dixisse; ego mira poëmata pango: [9]
Occupet extremum scabies, mihi turpe relinqui est,
Et quod non didici, sanè nescire fateri.
Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores jubet ad lucrum ire poëta,
Dives agris, dives positis in fœnore nummis.
Si verò est unctum qui rectè ponere possit,
Et spondere levi pro paupere, et eripere atris
Litibus implicitum: mirabor, si sciet inter
Noscere mendacem verùmque beatus amicum.
Tu seu donáris, seu quid donare voles cui,
Nolito ad versus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. Clamabit enim, Pulcrè, benè, rectè:
Pallescet super his; etiam stillabit amicis
Ex oculis rorem: saliet, tundet pede terram.
Ut qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt propè plurà dolentibus ex animo: sic [9]
Derisor vero plùs laudatore movetur.

Qui cupit metam exoptatam cursu attingere, à juventute multa pertulit egitque, æstum & frigus toleravit, voluptates abdicavit. Qui tibiâ canit in Pythiis, ante eruditus est & magistro subditus fuit. At *nunc sufficit dicere: ego perfectissima facio carmina: ultimum invadat scabies: pudet me post alios esse, & ingenuè fateri me ignorare quæ non didici.*

Sicut præco plebem congregat ad emendas merces, ita adulatores ad quæstum vocat poëta, prædiis locuples & pecuniâ ad fœnus datâ. Qui si lautum velit præbere convivium, *& se vadem præstare pro egeno, cumque litibus obrutum expedire: mirum erit si opulentus distinguere queat amicum fidelem à fallaci. Tu sive largitus sis, seu largiri quidpiam velis alicui, ne* hunc *gaudio exultantem admoveas ad* audiendùm *carmen à te compositum.* Is *enim* tunc *exclamabit, Optimè, concinnè, egregiè: ad illud expallescet: atque etiam lacrymarum stillas* aliquot *amicis oculis effundet: tripudiabit ac saltabit. Non secus, ac conducti ad flendum in exequiis, dicunt aguntque fere plura quàm qui ex animo lugent: ita plus adulator afficitur, quam sincerus approbator.*

ANNOTATIONES.

412. *Qui studet optatam.*] Ostendit Poëticam artem perinde ac cæteras artes sub magistro discendam esse priusquam exerceatur: neminemque esse poëtam excellentem, nisi longâ eruditione limatum & expolitum.

Metam.] Locus unde incipiebat cursus, dicebatur carcer; ubi desinebat, meta.

414. *Abstinuit Venere & vino.*] Abstinentia & temperantia mirè juvant: contrà voluptates corpus animumque corrumpunt, enervant, frangunt, perdunt. D. Paul. ad Cor. *Omnes in stadio currunt, sed unus accipit bravium . . . . qui in agone contendit ab omnibus abstinet . . . . ut coronam accipiat.*

Qui Pythia cantat Tibicen.] Eximius quisque tibicen vocatus ad canendum in Pythiis ludis Apollini sacris ob interfectum Pythonem serpentem. In iis fiebat certamen citharœdorum.

417. *Occupet extremum scabies:*] Metaph. à pueris ludentibus, qui ut se mutuò ad cursum stimulent, postremo scabiem imprecantur.

418. *Nescire fateri.*] Sic multiplicatur importuna & funesta soboles malorum poëtarum.

419. *Ut præco ad merces, &c.*] Docet Horatius adhibendos esse scriptorum arbitros & censores, eosque fideles & sinceros.

420. *Assentatores jubet ad lucrum ire.*] Præmiis allicit ad laudanda sua carmina. Vide Pers. Sat. 1. Martial.

Non tu, Pomponi, cœna diserta tua est.

426. *Tu seu donaris, &c.*] Cave quibus & quando legas tua scripta, ut verum manifestent de iis judicium.

427. *Plenum lætitiæ.*] Seu præmia sperantem, seu paulo ante consecutum.

429. *Pallescet;*] Quasi obstupefactus mirandis scriptis.

430. *Stillabit ex oculis, &c.*] Præ simulatâ lætitiâ & admiratione.

431. *Qui conducti plorant.*] Præficæ dictæ mulieres dictæ, quasi ancillis ejulantibus & lamentantibus præfectæ, in funeribus adhibebantur, luctum ciebant, vellebant crines, tundebant pectus, &c. Nonnius ex Lucil. *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere Præficæ multo & capillos scindunt & clamant magis.*

433. *Derisor.*] Fictus laudator.

Reges dicuntur multis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent,
An ſit amicitiâ dignus: Si carmina condes,
Nunquàm te fallant animi ſub vulpe latentes.
Quintilio ſi quid recitares, Corrige, ſodes,
Hoc, aiebat, et hoc: meliùs te poſſe negares,
Bis térque expertum fruſtra; delere jubebat,
Et malè tornatos incudi reddere verſus.
Si defendere delictum, quàm vertere, malles;
Nullum ultrà verbum, aut operam inſumebàt inanem,
Quin ſine rivali téque et tua ſolus amares.
Vir bonus et prudens verſus reprehendet inertes,
Culpabit duros, incomptis allinet atrum
Tranſverſo calamo ſignum; ambitioſa recidet [92]
Ornamenta; parum claris lucem dare coget:
Arguet ambiguè dictum: mutanda notabit;

Aiunt reges ſcyphis plurimis tentare & vino explorare eum quem probare ſtudent, utrum dignus ſit familiaritate ſuâ. *Tu ſi facias verſus,* cave *ne te decipiat animus verſutus* adulatoris. *Si quidpiam recitaviſſes Quintilio* Varo, *dicebat: Age, hoc & illud emenda. Si poſtquam bis aut ter* rem *tentaſſes, reſponderes; nunquam te poſſe melius: jubebat expungere, & verſus inconditos recudere* Quod *ſi errata defendere malles quàm corrigere; nullum amplius verbum, aut curam adhibebat fruſtra, ne te & tua ſine æmulo ſolus approbares. Vir probus & ſagax verſus languidos redarguet, aſperos damnabit, incompitis nigram notam apponet tranſverſo calamo; luxuriantes ornatus amputabit; jubebit obſcura illuminare; ambigue dicta reprehendet; mutanda deſignabit:*

ANNOTATIONES.

434. *Reges dicuntur, &c.*] Inebriant homines, ut explorent num ſit loquax, & an temulentus commiſſa ſecreta effutiat ac revelet.

Culullis,] Poculi genus eſt. Vide Annot. Lib. 1. Od. 31. v. 11.

437. *Sub vulpe latentes.*] Alludit ad Fabulam Vulpis & Corvi.

438. *Quintilio,*] Cremonenſis ille poëta, ſoſtiſſimus & acerrimus erat ſcriptorum judex. Vide Lib. 1. Od. 18, & 24.

441. *Malè tornatos incudi reddere verſus.*] Metalla igne & incude mollita fingi torno conſtat: & teſtatur Strabo *de Cibyræ ferro.* Ergo perperam criminantur quòd Horatius duas eaſque contrarias metaphoras incudis & torni hic veluti confarciat. Alii rectius leg. *formatos.*

444. *Teque & tua ſolus amares.*] Ea eſt ætatri ſtultitia. Cic. Tuſc. *Adhuc neminem novi poëtam, qui ſibi non optimus videretur.*

445. *Vir bonus.*] Ab adulatione alienus, cæterum ingenio & judicio ſagax.

Verſus reprehendet inertes,] Arte & virtute carentes. V. de Lib. 2. Epiſt. 2. v. 110. & ſeq.

446. *Duros,*] Inconcinnos, non elaboratos, malè ſonantes, *crudos* Perſio: ſuprà cit. Epiſt. 122.

———————*nimis aſpera ſano*
Lævabit cultu.————

Allinet atrum ſignum;] Græci ὀβελίζειν dicunt. Expungendi ſeu delendi, vel mutandi ſignum & nota erat, virgula quædam recta ὀβελὸς dicta, quod tanquam veru corrigenda transfigeret, verſibus & locis reprehenſione dignis apponebatur à critico.

447. *Ambitioſa recidet Ornam.*] Quintil. l. 10. c. 4. *Emendatio pars ſtudiorum longe utiliſſima, nec ſine cauſâ creditum eſt, ſtylum non minus agere cum delet: hujus operis eſt, Adjicere, Detrahere, Mutare: ſimplicius judicium quæ replenda vel dejicienda ſunt, duplicis autem operis eſt, premere tumentia, humilia extollere, luxuriantia aſtringere, inordinata digerere, ſoluta componere, exultantia coërcere. Nam & damnata quæ placuerant, & invenienda quæ fugerant, &c.* Hujus præcepti ſui Horatius ipſe videtur immemor fuiſſe, ſtylum juveniliter exultantem non caſtigans, nec ambitioſa & luxuriantia recidens, quando in Ep. 16. v. 28. plura coacervat, ubi unum & ſimplex erat afferendum. Certè mens dolore preſſa haud in multas aut acutas ſententias effunditur & ſpatiatur: nec tot minuta variaq; concipit, nedum eleganter & copioſè eloquatur. In quo paſſim hallucinatus eſt Seneca Tragicus, Lucanus etiam, &c. Vide Cicer. in Bruto, ubi Gorgiam redarguit.

448. *Parum claris lucem dare coget.*] Et memet huic documento fateor obnoxium. Auctor Reip. Literariæ 1684. meas ad Juvenalem annotatiunculas recenſens, vir certè bonus & prudens animadvertit paululùm dormitaſſe me, nec ſatis expoſuiſſe mentem Satyrici, v. 49. Sat. 1. Leviori nimium ſtylo locum eximium perſtrinxeram. Bene Scaliger lib. 6. cap. 7. *In Juvenale inquit, ſunt quædam tam acuta dicta, ut vix uni, aut alteri par ſit Horatius.* Nec crede omnino, Lector, Hypercritico. In hoc tamen auſculta, quod ita laudat iſtum locum:

Exul ab octavo Marius bibit, & fruitur Diis Iratis.

Fiet Ariſtarchus: nec dicet, cur ego amicum
Offendam in nugis? Hæ nugæ ſeria ducent
In mala deriſum ſemel exceptùmque ſiniſtrè. [93]
Ut mala quem ſcabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, et iracunda Diana;
Veſanum tetigiſſe timent fugiuntque poëtam,
Qui ſapiunt: agitant pueri, incautíque ſequuntur.
Hic dum ſublimes verſus ructatur, et errat,
Si, veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum foveâmve; licèt, Succurrite, longum
Clamet, Io cives; non ſit qui tollere curet.
Si quis curet opem ferre, et demittere funem;
Quî ſcis an prudens huc ſe projecerit, atque
Servari nolit? dicam; Siculique poëtæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnàm [94]
Inſiluit. Sit jus, liceátque perire poëtis.

ſe velut *Ariſtarchum præbebit; nec dicet, Quare ego amicum moleſtiâ afficiam pro re levi?* Atqui *res iſta levis in vera mala impellit* hominem *deriſum ſemel & maligni approbatum.*

Qui ſana mente ſunt, ut quem exitioſa ſcabies vexat, vel furor à diis immiſſus & Diana infeſta; ſic poëtam inſanum contingere formidant, atque averſantur: pueri vero *& imprudentes conſectantur. Is dum verſus excelſos meditatur & aberrat, ſi, quaſi auceps ad merulas* capiandas *attentus, in puteum aut foveam ruat, nemo reperietur qui extrahere ſtudeat, quamvis diu vociferetur Heus cives auxilium date.* Quod *ſi aliquis velit ſubvenire, & funem prætendere, dicam: Unde noſti nunquid illuc ſponte ſe præcipitaverit, & recuſet ſervari?* mox *que commemorabo mortem Siculi poetæ. Empedocles geſtiens exiſtimari Deus immortalis; frigidè ſe dejecit in Ætnam ardentem. Sit fas & licentia poëtis interire.*

ANNOTATIONES.

Quid enim argutius dici queat (pergit ille) quam nos fructum capere ex irâ Deorum; ut quod obeſt juvet? vide quæ jam de his annotavi Lib. 1. Od. 21. v. 13. ad vocem impune.

450. *Fiet Ariſtarchus:*] Sagaciter, acriter, fideliter ſui amici errata notabit, obelo transfodiet; ut ſolebat Ariſtarchus. Hic Grammaticus ætatis ſuæ princeps, idemque ſeverus operum cenſor qui Poëtas Græcos accuratiſſimè caſtigavit, atq; in Homero verſus adulterinos pleroſq; à legitimis diſcrevit. Proh dolor! pro fata & temporis injuria! Tanti viri tot voluminum nihil ſuperſtes habemus. Tempore Callimachi floruit: à Cicerone multis locis laudatur, Lib. 3. Epiſt. 11. *Ariſtarchus Homeri verſus eſſe negabat quos non probabat.* Ad Attic. Lib. 1. Ep. 1. *orationes quarum in Ariſtarchus es*, &c. Ejus etiam meminit Plutarchus in vitâ Homeri.

Nec dicet cur, &c.] Hæc enim adulatoris eſt improba oratio, & conſuetudo.

452. *In mala deriſum.*] Quod pejus malum, quam ſe & ſua ſolùm amare, cæteris irridentibus juſtè quidem, atque in perpetuo errore verſari?

453. *Ut mala quem ſcabies, &c.*] Mali poëtæ Horatius exhibet infortunatam conditionem, ut ab eâ deterreat.

Morbus Regius.] Eo croceus fit hominis vultus ſuffuſo felle. Arquatus, Ictericus, apud Lucret. Lib. 4. Cornel. Celſ. lib. 3. cap. 4. Plin. &c. Regius dicitur quod eo affecti ſanentur, in regiis deliciis impenſè oblectentur.

454. *Fanaticus error,*] Furiis vexati μανιακοί, fanatici appellantur; vel quod in fanis ſagas corradant, vel quod in ſacris locis furant & vexentur maximè, obverſantibus animo inanibus phantaſmatibus. Talis fuit Oreſtes ob interfectam matrem Clytemneſtram furiis agitatus.

Iracunda Diana;] Hæc lymphaticos efficere credita. Sic Ajax furioſus extitit apud Sophoclem. Pan etiam infeſtus habebatur. Unde panici terrores dicti.

457. *Hic dum ſublimes, &c.*] Veſanus ille poëtaſter.

Sublimes.] Opinione quidem propriâ, & vanâ æſtimatione. Alii leg. *ſublimis* pari ſenſu.

Errat,] Animo ſimul & corpore: adulatoribus nimium credulus.

458. *Decidit in foveam, &c.*] Alludit ad id quod refertur Thales Mileſius ſidera aſpectans in puteum decidiſſe. Laert. in ejus vitâ, Plato in Theæto, &c.

460. *Clamet, Io cives, &c.*] Vide Lib. 1. Epiſt. 17. ſub. finem.

463. *Siculi Poëtæ.*] Empedoclis Agrigentini, Philoſophi & Poëtæ: qui de rerum naturâ carmen ſcripſit, ut apud Latinos Lucretius. Hic illum celebrat. lib. 1. floruit ante Chriſtum annis fere quingentis. Cic. 1. de Orat. n. 217. *Empedocles Phyſicus egregium poema fecit.* De eo jam Lib. 1. Epiſt. 12.

465. *Ætnam.*] Siciliæ montem flammas & lapides eructantem.

466. *Inſiluit.*] Vel, ut famam divinitatis caperet; vel præ dolore, quod Ætnæi incendii

Invitum qui servat, idem facit occidenti.
Nec semel hoc fecit; nec si retractus erit, jam
Fiet homo, et ponet famosæ mortis amorem.
Nec satis apparet, cur versus factitet; utrum
Minxerit in patrios cineres, an triste bidental
Moverit incestus: certè furit, ac velut ursus,
Objectos caveæ valuit si frangere clathros.
Indoctum doctùmque fugat recitator acerbus;
Quem verò arripuit, tenet occidítque legendo,
Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

Qui invitum servat, peccat æque ac interficiens. Neque semel id fecit; sique educatur inde, haud proinde fiet homo deinceps, nec famosæ mortis cupiditatem abjiciet. Certe non liquet quamobrem versibus faciendis incumbat: utrum minxerit in patris cineres, an triste bidental sceleratus violaverit. Profecto furiosus est: & tanquam ursus quando opposita caveæ claustra perrumpere voluit. Imperitum atque eruditum in fugam *vertit recitator* importunus: *at* quem apprehenderit *occupat ac interimit*, velut sanguisuga *non demittens* cutem *nisi* sanguine *repleta*.

ANNOTATIONES.

…usas assequi non valeret. Porrò rejectis ab Ætnæo lacu & camino, una cum cæterâ materiâ, crepidis ejus æreis, detectam fraudem, …qui fabulantur.

468. *Nec jam fiet homo.* Haud desinet velle immortalis existimari; quicquid humani est, alienum à se & indignum se putans, præ stultitiâ & superbiâ. Alii interpretantur: non magis erit rationis compos: insaniet semper.

470. *Cur versus factitet.*] Ob quod scelus aut flagitium Diis invisus hanc luat pœnam, ut malos versus faciendo sese maceret.

471. *Utrum minxerit in patrios cineres.*] Duplex noxa, & sepulchri sanctitatem & paternam pietatem violare. Vide Pers. Sat. 1. ubi,

. . . *pueri, sacer est locus: extra Meiite.* ——————

471. *Bidental Moverit incestus.*] Locus fulmine ictus diis sacer habebatur; bidentes arâ ibi erectâ immolabantur: sepimentis inclusam calcare ne fas erat homini præsertim conscelerato. Pers. Sat. 2. Gell. lib. 16. cap. 26, &c.

472. *Incestus:*] Flagitio quodam infando pollutus.

473. *Clathros.*] Græcis κλῆθρα sepimenta, cancellos.

474. *Recitator acerbus.*] Ligurinus ejusmodi fuit, apud Martialem non uno loco.

476. *Hirudo.*] Quæ corpori tamdiu adhæret donec sanguine saturata excidat.

INDEX

RERUM NOTABILIUM

Quæ reperiuntur tum in Carminibus Horatii, tum in Annotationibus nostris.

Monendus es, amice Lector, ut in usu hujusce Indicis attendas ad numeros uncinulis inclusos & in orâ paginæ adscriptos, undè & facile quidvis in Annotationibus eò spectantibus reperiatur.

aqua

fur

gladi-

Phraates

sagum

T.

INDEX

VOCABULORUM OMNIUM

Quæ in HORATIO leguntur,

Ita ad Editionem Parisiensem conformatus, ut in aliquo Vocabulo perquirendo Lector non ad numeros in supremâ paginâ depictos attendat, sed ad illos qui in ejusdem orâ adscribuntur.

A

INDEX

VOCABULORUM OMNIUM

Quæ in HORATIO leguntur,

Ita ad Editionem Parisiensem conformatus, ut in aliquo Vocabulo perquirendo Lector non ad numeros in supremâ paginâ depictos attendat, sed ad illos qui in ejusdem orâ adscribuntur.

D.

E.

F.

G.

J.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

HW 2LC7 U